D. LANCELLOTTI CONRADI IC. TRACTATUS, QUI INSCRIBITUR TEMPLUM OMNIUM IUDICUM. IN QUO DUOBUS LIBRIS, ...

Lancelotto Corradi, Mario Corradi

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
4 B
48

466

2

D. LANCELLOTTI CONRADI IC. TRACTATVS, QVI INSCRIBITVR *Templum omnium Iudicum.*

IN QVO DVOBVS LIBRIS, OMNIVM IN VTROQVE FORO QVIBVSCVNQVE DE CAVSIS Iudicantium aut Regentium;

videlicet:

IMPERATORIS, REGIS, PRINCIPIS, DVCIS, Marchionis, Comitis, Præsidis, Senatoris, Procuratoris Cæsaris, &c.

NEC NON

PONTIFICIS, CARDINALIS, PATRIARCHÆ, ARCHIEPISCOPI, Episcopi, Vicarij, Abbatis, Archidiaconi, Prioris Conuentualis, Præpositi, Archipresbyteri, & Presbyteri parochialis, &c.

OFFICIA, POTESTAS, EMINENTIA ET DOTES TAM ANImi quàm corporis, per capita distinctè, methodicè & iuridicè ob oculos ponuntur.

Interiecto in primo libro Tractatu de Duello & Pace.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Impensis Ioannis Theobaldi Schônvvetteri, 1600.

DOCTISSIMO ET CONSVLTISSIMO VIRO, D. IOANNI VESTEM, I. V. DOCTORI ET CAESAR. MAIES. FIscali, Domino & Patrono meo obseruando,

Hunc Tractatum Lancellotti doctum & enucleatum, ac iam nouiter recusum; Qui Templum omnium Iudicum inscribitur;

DICAT ET CONSECRAT

Ioannes Theobaldus Schönvvetter, ciuis & bibliopola Francofurtensis.

CAROLO BORRHOMÆO CARDINALI ILLVSTRISS. ET INSVBRVM ARCHIEPISCOPO VERE SANCTO

Marius Conradus, Iureconſ. S.D.P.

VPERIORIBVS *annis, cum in humanis ageret pijſſimus Pius IIII. Pont. Max. Chriſtianæ Reipublicæ tunc labentis & labefactæ reſtitutor: qui quidem vt dignus tuus Auunculus, ita & tu dignus fuiſti illius ex ſorore Nepos: Parens meus Iurec. qui iampridem ipſum in Ticinenſi Gymnaſio probè nouerat, ac etiam cum eo non mediocrem familiaritatem contraxerat, has elucubrationes eidem cum adhuc viueret, dicauit; vt eius erga ipſum amoris, obſeruantiæ, & grati animi monumenta eſſent. Verum morte præoccupatus, in lucem dare non potuit. Quare in ſcrinio clauſæ, multos annos latuerunt; cum propter varias rerum familiarium occupationes, & ſtudia Iuris Pontificij Cæſareiq́, ad hanc rem (& ſi maximè id percuperem) animum ac oportunam curam adhibere mihi non licuerit. Quamobrem (Præſul ſanctiſſime) cum vterque diem ſuum præclarè obierit, eaſdem nunc tibi*

tibi offero; vt si libuerit, beatissimi illius auunculi tui curam & vicem subeas, ac tuam (vt ita dicam) hæreditatem agnoscas, atque ab æmulorũ aculeis, & maleuolorũ morsibus protegas ac tuteris. Quod sanè tibi haud difficile erit, cum immortaliũ tuarũ Virtutum splendidissimum exemplar; Momis, Zoilis, & facinorosis omnibus, metũ & terrorem incutiat: studiosis verò & probis viris gratiam atque amorem conciliet. Proinde, si tu hanc curam susceperis, nullum detracturum, nullum canino dente laceraturum hoc opus planè scio: quin potius, quemadmodum vitæ tuæ integritate, plurimos ad benè & Christianè viuendum allexisti: ita etiam non paucos ad hoc opus & perlegendum & fouendum inuitabis, duces, ages: cum te hilari fronte, & animo prompto id suscepisse & complexum fuisse perspexerint. Solent enim homines, & vitam, & mores sui præcipue amplissimi Antistitis imitari, & quæcunque ab eo fieri conspiciunt, vel eum honestè sectari, summo studio animis proprijs imprimunt; eademq; amplexari & assequi, omni cura & opera moliuntur & student. Nec planè diffido, me abs te hanc gratiam accepturum; cum bonorum fautor, sapientiæ studiosus, pietatis cultor semper fueris; ac eorum qui scientia & morum grauitate, vitæq; probitate cæteris præstant, amantissimus; eos enim ea benignitate, ea humanitate, eo præsidio foues, laudas, iuuas, vt tui causa maximopere sit auctus sapientum numerus & ordo; qui quidem Christianæ Reipublicæ plurimum prosunt, & indies maximè proderunt. Quippe, desiderium & amor sapientiæ, sub honesta laude eorum, qui cæteris meritò præsunt, semper augescit & accenditur: Contrà, cum apud eosdem studium laudis torpet, ac virtus contemnitur, studiosi etiam deficiunt, vitia pullulant, & apud omnes virtus iacet, & deprimitur. Tu igitur, qui es firmissimus Ecclesiæ Cardo, & ex adamante immobilis columna, ac fulgẽtissimum speculum, in quo certè homines bene rectèq; viuendi formulam intueri debent, bonis artibus summè faues, studijs literarum oblectaris, laboribus ac sumptui non parcis, vt scilicet bonorum nu-

merus crescat, nihil autem decrescat. Hinc collegia inæstimabili sumptu, & munificentia extruis, magnis constitutis reditibus; in quibus opt. adolescentes, omnes liberales artes optimè perdocentur & erudiuntur: ne certè, inopia & egestate, ab instituto reuocentur, atque à literarum studijs inuiti distrahantur. Sed quis, innumerabilia tuæ pietatis egregia opera se posse exactè recensere sperauerit? cum ex immensis reditibus, & bonis maiorum tuorum, & sacerdotijs ab auunculo tuo immortali viro, in te iure ac merito collatis, modicum tibi retinueris, cætera omnia in vsus pios largißimè erogaueris; ex eoq; modico semper aliquid subtrahas, ac pauperibus distribuas. Hæc profectò sunt opera Deo Opt. Max. quàm acceptißima: quæ (quæso) eloquentia, quæ facundia, quod ingeniū, tua in rempublicam Christianam merita, explicatè reddere posset, & dicendo exæquare? Ego certè, inopia mea orationis, vereor, aliquid potius ex tuarum laudum immortalium cumulo subtrahere, quàm quicquam addere. Quamobrem satius esse duxi silere, quàm pauca, eaq; inornatè dicere. Non desinam tamen, te semper admirari, semper colere, semper obseruare. Vale lux mundi, sal terræ, Ecclesiæ columna firmißima.

L A N-

LANCELLOTT. CONRADVS IVRISCONSVLTVS LAVDENSIS.

PROOEMIVM.

VNVM, & Primum Motorem esse, à quo cœlestia, & tota Natura, quadam ratione, & lege, moueantur, prodiderunt omnes sapientes. Eo ordine, vt in his inferioribus, non secus ac in supernis illis, distinctas quasdam potestates constituisse, admirabiliter videatur. Is, qui est Rector, & Deus sempiternus, Trinus, & Vnus, in primis humanam naturam, veluti magis amatam, & desideratam, regit, & fouet. Huius enim causa, parata elementa, animantia, & alia sunt omnia: Diuinamque etiam in ea immiscuit animam, & rationem; qua duce, æquum ab iniquo, secernere, & eligere quisq; posset, & deberet. Hocque bonum vniuersi, in ordinatione, per ipsum positum est: adeò vt superiora quidem, ineffabili quadam rectitudine, & concordia, ducerentur. Inferiora verò hæc, ad illorum similitudinem, & exemplum, se haberent, interceptaque forent: & quæ sancta, iusta, & honesta essent, appetere, obseruare, colere. His verò contraria, prophana, iniusta, & turpia, contemnere, euitare, & prorsus detestari, scirent, & deberent homines. Quæ taliter instituta sub præcepto, leges appellari, libuit. Verumtamen cum contingeret, maximè propter amorem, & odiũ: & cæteris perturbationibus, captos mortales, à recto discedere; constituti sunt supremi Principes, magi-

magiſtratus,& Iudices: Quorum ſolicitudine, & cura, cogerentur errantes,& iniqui, obſeruare rite prodita iura; quique ea tempeſtiue exercerent; Indeque vniuerſum orbem, bene imperando, regendo, iudicando, coercerent; & pacatum, & glorioſum (cum Regere ſit quid diuinum) inſtar primi, & Diuini Rectoris, ad quem omnia referuntur, & ordinantur, redderent. Hæc cum mirabilia eſſent, delectabilia viſa ſunt. Quapropter ſeſe mihi obtulit, Maximi templi forma; quod Pancriton, recte appelletur; in quo, cuiuſcunque cenſuræ,& auctoritatis, Principes, Rectores, & Iudices, ſuo quiſque decoratus diademate, corona, ſceptro, & ſolio, ſub propria imagine, maxima cum maieſtate, ſuo ordine, cõſpiciebatur: Quale omnium Deorum Templum, M. Agrippæ opus, quod Pantheon dixere, Romæ adhuc viſitur: Qua de re in eam cogitationem deſcendi, vt propoſuerim, omni ſtudio, & diligentia: cum mundum regant duæ perſonæ (ſubordinate tamen) Regalis, & Sacerdotalis, à qua Imperium proueniat. Hinc exorſus ab Imperatore, de omni alio Rectore, & Iudice temporali: Illhinc à Pontifice Max. de omni alio rectore, & iudice eccleſiaſtico, gradatim, & de eorum officio, & præſtantia, diſſerere: in Breuiariũ fere, veriores cõclusiones, latius in vtroq; iure, & ſparſim apud Illuſtres auctores, poſitas, ventilataſque, hauriendo, & perſtringendo. Quorum tamẽ multa, conſulto prętermiſi: plurima ab ipſis omiſſa, collegi: quod & ante me, in eorum varijs, & diuerſis traditionibus, plurimi obſeruauerunt. Vnde ſi non eruditionis, aut ingenij, quid pręclarum: ſaltem curioſi laboris, qui quandoque aliqua geſta, & priſca monumenta, hiſtorici more, perquirat, opus edidiſſe, videri poſſent: In quo citiſſimè reperiri contingat, quam præcipuè perſonam, in prædictis agere par ſit, deceatque. Nam (vt aiunt) Principatus, &

Magi-

Magistratus, virum ostendit. Nec ibo inficias, me in hoc studio, quandoque minus doctè accurateque forsan versatum: Cui occurrere malo, fas sit, vbi contigerit; ex his quæ in adagio sunt, scilicet; Difficile esse hominem existere, & non errare: Nam in non assecutis, præcipuè magnis, voluisse, sat erit. Excitarunt enim quandoq; etiam studium & ingenium meum, adeò prouocarunt, inter alios, insignes viri, Patres, & conterranei mei, Oldradus Pontanus; Martinus Garratus: Ambrosius Vignatus, Laudæ oriundus: & Camillus Vistarinus, Iureconsultissimi: Quorum commentaria lectitare, & admirari præclara monumenta sæpè consueui; vt ferè lacessitus, hanc prouinciam aggressus censeri possim: Quam quis mihi iucundissimam fore, non rectè ominabitur. Ex quo Petrus Pau. Arigonus, Ill. Præses, & Regius Consiliarius, Mediolanensis Prouinciæ: & cum eo Petrus Ant. Marlianus: Io. Baptista Raynoldus Danesius Philidonus, Marcus Ant. Caymus, in hac re, arbiter etiam specialiter constitutus: Paulus Alia, Ludouicus Mazenta, Octauianus Bignamus, vti Laudensis, Regio decreto Senator electus: Iulius Clarus, Polictonius Mediobarba: Molineus: & Scipio Simonetta & Leonardus Herera, Iureconsultissimi, & perspicui Senatores, in lucem prodire posse, Senatusconsulto decreuerunt. Atque demum Pius IIII. Pont. Max. hoc Templum, vti sacrum, per manus impositionem, confirmauit. Tanta igitur auctoritate freti, ad Temporalia inprimis, vti frequentiora, & quæ ad finem spiritualium ordinantur, accedamus. Quorumque Imperatorem, cæterosque Rectores, ipsum suo ordine insequentes, tanquam propugnatores, & antesignanos, præire rectè disponendum sit.

** DIVI-

DIVISIO, ET SVBORDINATIO OPERIS.

1 *Ordo in facto obseruatus, significat ordinem intellectus.*
2 *Ordo est propria natura, rerum naturalium.*
3 *Bonum vniuersi, consistit in ordinatione, quia omnia ordinem habent, licet diuerso modo.*
4 *Ordo magnus differentiæ seruat vniuersitatem creaturarum, quæ non poterat alia ratione subsistere.*

1 DICTVRVS De omni Iudice Ecclesiastico, & Seculari: talem posse seruari ordinem, non prætermittendum duxi. Vt scilicet totam hanc traditionem in duos libros diuiderem. † Plurimum enim confert ordo: qui in facto obseruatus significat ordinem intellectus, vt inquit Bal. *in l. contractus, colu. 2. C. de fid. instr. per c. in Christo pater. de consecra. dist. 2.* & ex Bal. tradit Ias. *in rub. C. de iure emphyt.* Ordinem esse figuram substantiæ, vniuscuiusque rei: Et scire quid facias, nescire autem quo ordine: non esse perfectæ cognitionis, teste etiam Diuo Ambrosio. Et vt perspicacius *lib. 3. c. 2.* de Cœlo &
2 mundo, dixit Philosoph. † Ordo est propria natura, rerum natu-
3 ralium, & idem *lib. 12. Metaphys.* scripsit. † Bonum vniuersi, in ordinatione consistere: quia omnia ordinem habent, licet diuerso mo-
4 do. Vnde rectè disponitur, *in c. fi. iuncta glo. dist. 89.* † Vniuersitatem creaturarum, non posse alia ratione subsistere, nisi eam magnus ordo differentiæ seruaret: prout Cœlestium militiarum exemplar nos instituit, quia dum sunt Angeli, sunt Archangeli, qui in Potestate & Ordine non sunt æquales.

Proinde

 7

Proinde in Primo Libro, disponens per Capita, subiectam materiam, illam explicabo principaliter: subyciendo cuilibet Capiti propriam & subordinatam personam; Hac serie:

Primum autem Caput Imperatoris, aptè visum est subordinare, & diuidere principaliter in quatuor Paragraphos, plures versiculos complectentes: Quandoque per quæstiones procedendo; vt scilicet inscribatur,

§. I. De ornatu Corporis, Imperatoris; Vbi hæc continentur:

GENERALES CONCLVS.

Pars Prima. vbi.

Pars Secunda, De prouocante. vbi.

Pars Quarta, De Iudice. vbi.

Pars Quinta, De Victoria. vbi.

Pars Sexta, De Pace. vbi.

[illegible] §. IIII.

29 Ius

In Secundo libro, in quo Iudices, & Rectores Ecclesiasticos, complectimur: prope institutum, & propositum ordinem, per Capita, eos pariter, in hunc modum subordinamus.

Primum autem Caput, Pōtificis Maximi, similiter subordinamus; & diuidimus principaliter in quatuor Paragraphos, plures versiculos complectentes quandoq; per Conclusiones; quandoq; per Quæstiones procedendo: vt (scilicet) inscribatur.

§. III. De

Caput II. de Cardinalibus.

F I N I S.

LIBRI PRIMI CAPVT PRIMVM, DE IMPERATORE,

Scilicet, De eius;

ORNATV CORPORIS.	§. I.
ORNATV ANIMI.	§. II.
OBLIGATIONIBVS.	§. III.
PRÆSTANTIA, & POTENTIA.	§. IIII.

Quæ omnia luculentissimè, miroq́ ordine hic explicata inuenientur, ita vt nil, quod ad eiusmodi munus referatur ab vllo desiderari insuper debeat.

§. I. SEDEBAT ANTE ALIOS, IN LÆVA PARTE TEMPLI, IMPERATORIVM SIMVLACRVM: PRÆ SE FERENS GRAVE SVPERCILIVM, VENERABVNDE INSPECTANS IN DEO PATRE, FILIO, & SPIRITV SANCTO, PERFECTAM, DEPICTAM TRINITATEM, IN EIVS TEMPLI FASTIGIO: CORONAM IN CAPITE GESTANS, TRIPLICI METALLO, VARIIS LAPILLIS, PRECIOSE CONFECTAM; FERRO, ARGENTO, & AVRO: DEXTRA MANV STRICTVM, & ERECTVM ENSEM; SINISTRA VERO, FIGVRAM VNIVERSI ORBIS SVSTINENS: CORPVS AVTEM OMNE, TE-

GEBAT ARMIS SPLENDIDISSIMIS; PALLIO PVRPVREO, AVRO INTEXTO, SVPER ILLIS, LONGE LATEQVE DIFFVSO.

SVMMARIVM.

1 *Dextera pars dignior habetur.*
2 *Papa ponitur in dextera parte, vti dignior.*
3 *Imperator, ad latus Papæ sinistrum collocatur.*
4 *Imperator vnde dictus; & quis fuerit antiquitus: & quis hodie sit.*
5 *Regium nomen apud Romanos, inuisum fuit.*
6 *Imperator debet esse Christianus, & Catholicus.*
7 *Imperator tenetur iurare, se defensurum Ecclesiam Romanam, & fidem Catholicam.*
8 *Imperator aduocatus, & defensor Ecclesiæ nuncupatur.*
9 *Imperator primò Coronam ferream, Aquisgrani: Secundò Argenteam Modoetiæ, vel Mediolani: Tertiò Auream Romæ recipit, nu. 10.*
11 *Imperator aliis regibus, & principibus, potentia, & Iustitia excellsior esse debet.*
12 *Corona quæ suscipitur Romæ, dat postremam perfectionem, & est culmen omnium coronarum, quæ sub cœlo sunt.*
Corona cum lapillis, ostentat virtutes: ibi.
13 *Imperator coronatur à Deo per manus hominum.*
14 *Imperatores sæpius ab exercitu & militibus: & quando à senatu, ante Carolum Magnum, electi.*
15 *Iustinus, Iustiniani auunculus, electus fuit Imperator emptis cautè suffragiis.*
16 *Corona laurea, inde Aurea coronabantur triumphantes: ibi coronarum plures species.*
17 *Imperatores coronantur à Papa, solum post translatum Imperium à Græcis in Germanos.*
18 *Carolus Magnus, diademate fuit donatus à Leone Pontifice III. Pontificalis liber est authenticus: ib.*
19 *Carolus V. Imperator, primam Coronam recepit Aquisgrani: antequam Romæ siue Bononiæ, à Clemente VII. Pontifice, secundam & tertiam susciperet: anno salutis, 1530.*

ORDO

ORDO SEDENDI PER PONT. CVM IMP.

SEQVENDO ordinem præmissorum verborum, ideo sedere in parte sinistra Templi dicitur Imperator. † quia dextra pars di- 1
gnior habetur, *capit. solitæ, vbi not. Ab. de maior. & obed.* † in qua vti di- 2
gniori, ponitur Pontifex Maximus. & præcedit, vt *in eod. text & capit. illud, & capit. duo sunt. 96. distinct.* & per Baldum *in leg. decernimus, in 2. not. Cod. de sacrosanct. eccles.* & Felin. *in rubr. de maior. & obed numer. 7.* & Socin. *consil. 99. numer. 18. no. 3.* † & propterea Imperator, colloca- 3
tur ad latus Papæ sinistrum, in Consistorio, & Capella, vt testatur Franc. Pauinus *in tractat. de offic. & potes. ca. sedi. vac. præludio Sexto. §. tertia sedes*; & his assentiunt Doctor. *in dicto cap. solitæ* quos sequitur Nic. Boer. *in tract. de ord. grad. vtr. for. in §. igitur, in 2. parte*, hanc veram esse opinionem affirmans: de qua superioritate, latius dicam *infra in §. 2. quæstion. 2.*

IMPERATORES QVI FVERINT. QVI SINT.

IMPERATORIVM simulachrum. Hoc in loco, qui Imperatores antiquitus, mox qui fuerint, vnde dicti sint, satis constat apud Latinos auctores. † nam Imperator ab Imperando, & regnando dictus, vt Grammatici volunt, olim belli indicendi gerendique, aut fœderis feriendi gratia deligebatur: reque benè gesta, & aliquot militibus externorum hostium prostratis, consequebatur; vt primum à Senatu, deinde ab exercitu, honoris causa, Imperator diceretur: Cuiq; Triumphandi ius non concedebatur, nisi quinque millia hostium, vna acie occidisset: nam non numero, sed gloria Triumphorum, excelsius verbis Ro. futurum decus existimabant Romani, vt docet Valerius Maximus *de iure triumphandi, capit. 297.* Verum M. Anton. Sab. ennead. *6. libro 7. de more*, eum Imperatorem appellatum dicit, cuius ductu decem millia hostium cæsa essent. Nunc summi Principis Romani Imperii nomen solum est Sacrosanctum, nec impunè violabili maiestati munitum, vt tradit Alexander ab Alex. *libro sexto, capitulo 22* Atque inquit Aymarus Ryuallius, *historiarum iuris ciuilis, lib. 4. pagina prima*, in hæc verba: Fuit ergo iterum apud Ro. prima Reip. species: & qui ei præfuit Imperator, vel Sanctiori nomine Augustus, in hanc vsque ætatem dictus est propterea, † quod Regium nomen apud 5

Quirites, à Tarquinio exacto, odiosum remansit: Quadere C. Iul. Cæs. versute, (vt opinari licet) Plebi Regem se salutanti, Cæsarem se, non regem esse respondit: & Lupercalibus pro rostris à Cos. Antonio, admotum capiti suo Diadema repulit: atque in Capitolium Ioui Opt. Max. misit: vt Suetonio placet, in vita C. Iul. Cæsaris. *c. 79.* & Plutar. in vita eiusdem: Sane de eius nominum ratione, ex Dione, & Tacito lib. 2. eadem fere colligit Alci. *in tract. de magistratibus, ciuilibusq́, & milit. offic. pag. 1. col. 2.*

RELIGIONIS OBSERVANTIA IN IMP.

6 INSPICERE Diuinam Trinitatem, ideo ponitur, † quia Imperator debet esse Christianus, & Catholicus: non paganus, aut infidelis, *c. venerabilem, de election. l. 1.* & epistola. *inter claras.* & apertius in epistola, *Nos reddentes, Cod. de summa trinit. & fide catholica.* In nomine enim Domini Iesu Christi, ad omnia consilia, omnesque a-
7 ctus semper progreditur, *lege secunda, Cod. de offic. præf. prat. af.* † vsque adeo vt iurare teneatur, se ecclesiam Romanam & fidem Catholi-
8 cam defensurum, *cle. 1. de iureiur.* † Aduocatus enim & defensor ecclesiæ nuncupatur, *d. c. venerabilem:* aliter namque non posset esse Imperator, nec habere merum imperium, nec temporalem Iurisdictionem, vt per Bar. Bal. & Ias. *in rub ff. de iusti. & iu.* de quibus videbimus *d. §. 2. q. 2. & q. 5. verf. Pagani, & in hoc §. 1. verf. orbem, q. 1.* aliqua his conuenientia.

CORONATIO IMPERATORIS.

CORONAM, seu magis proprie, Diadema, secundum gloss. *in dicta cle. 1. in verb. diadema, de iureiur.* vbi Ioan. de Imol. & Paul. de
9 Leaz. & facit *capit. Constantinus, distinctione 96.* † ideo ferreum primo recipit, ab Archiepiscopo Coloniensi, Aquisgrani, eiusdem diœcesis, vt fortitudinem designet: qua vincere debet rebelles, & infi-
10 deles conculcare. † Secundò Italiam ingressus, ab Archiepiscopo Mediolanensi, in villa Modoetiensi, in eadem ditione (quandoque tamen recipit Mediolani, in Æde sancti Ambrosii: licet tempestate nostra, Carolus V. receperit Bononiæ, XXII Februarij, anno salutis M. D. XXX. antequam aureum) ideo inquam Argenteum suscipit, vt ex huius metalli claritate, & munditia, pariter ipse Imperator, clarus & mundus, omnibus appareat, & existat.

Tertio

Tertio coronatur Diademate Romæ per Pont. Max. in Ecclesia S. Petri ad altare S. Mauritij, ex puro auro: quod omnibus metallis, est excellentius: ex quo arguimus † ipsum Imperatorem, alijs Re- 11
gibus & Principibus, in potentia & iustitia, excellentiorem esse debere, vt tradit glo. *in d. cle. 1. § porro. in ver. vestigiis.* de qua meminit Ab. *in d. c. venerabilem. colum. 2.* & Io. Vgo. *in tract. de offic. quat. prel. in 4. parte. § consistit.* & Martin. noster Laud. *in tracta. de Princip. q. 152.* quæ comprobantur per dominum meum Catellianum Cottam, in memoralibus suis, in dictione, *Imperator debet.* idcirco, vt inquit, Bal. recte *in d. c. venerabilem. columna 4.* †. Vltima corona, quæ Ro- 12
mæ suscipitur, ex auro dat postremã perfectionem: & est culmen omnium coronarum, quæ sub cœlo sunt. Talis quoque corona varijs lapillis, & preciosis referta, illucescit ad ostentationem virtutum, quæ Pontificem, & Imperatorem decent, cum scriptum sit: Posuisti in capite eius, coronam de lapide precioso: & tradit Paris Puteus, *in tracta. de duello. libr. 7. §. 1. numer. 18.* de quibus dicetur inf. *§. secundo. in prin.* At coronam Regis auream, primum inuentam, in veteri testamento, cum lapidibus preciosis; quæ designet plenitudinem potestatis, & insignia honoris, tradit etiã Paris *eo. tract. & lib. § quoniam.* per allegata per eum. Verum de tali formula coronationis, non videntur explicite loqui aliquæ leges, licet *in c. Constantinus. 96. dist.* idem Imperator, implicite tamen mentionem fecerit de corona sua: & post eum Iustinianus, *in l. bene à Zenone. in fi. C. de quad. præsc.* videatur arguere coronationem suam, ibi: *quo nutu Diuino, Imperiales suscepimus infulas*: & comprobatur ex glo. fi. & dictis Bal. ibidẽ *in 2. lect. ad fi.* dum ex illis verbis, *nutu diuino.* colligit, Imperatorem † coronari à Deo, per manus hominum; qui- 13
bus conueniunt dicta glo. *in l. omnes. in ver. ortus. C. de feriis. Felin. in cap. eam te. columna 1. de rescrip.* verum est, tex. ibi tamen non loqui de coronatione per Papam facienda. vt scribit Corn. *consili. 177. columna pen. vol. 1.* qui dicit forsan illam coronam, ad sui beneplacitum assumptam, referens Cy. & Iac. de Aret. tenentes: vt vbi non ponantur infulæ, pro coronatione: quod tamen diuinare est, vt clarius ostendit *in cons. primo, vo. 3.* Non tamen pro vero affirmare possumus, Imperatorem à se ipso assumere coronam, quandoquidem attestetur Bar. *in lege prima, in princi. ff.*

 si quis

ff. quis testa. liber esse ius. fue. quem sequitur Martin. Laud. *in tract. de pr.ncipibus. q. 539.* Præfectum vrbis Romæ coronare Imperatorem. sed tamen id dictũ Bart. aliquo iure non probatur: Quapropter cum iura & doct. quid certi non afferant, de coronatione ante Imperium assumptum, per Carolum Magnum, ascendendo vsque ad tempora Caij Iulij Cæsaris, mirandum non est: cum nec historicos de coronis Imperatorijs, ante tempora Caroli Magni, quicquam
14 locutos meminerim me legisse† quamuis Imperatores sæpius ab exercitu, & militibus electos fuisse, atte stentur Suetonius, Platina, M. Ant. Sabellicus, Bap. Egnatius, & Aymarus Rinal. *in historia Iuris ciuilis*: & secundum istum in vita Martiani, & Leonis, quandoque à Popul. Romano & Senatu eligebantur: nam &
15 in vita Iustini, Iustiniani Auunculi, hæc scribit † Iustinus: mortuo Anastasio, emptis caute suffragijs, Imperator electus est: in eo tamen Pontificali habetur, etiam ex opinione Eutropij: nulla corona, nisi laurea, aut ex alia aliqua fœlici arbore Imperato-
16 res vsos fuisse, ante Aurelianum. † Illud constat tamen, Triumphantes, Laurea corona, coronari solitos antiquitus; Mittebanturque huiuscemodi coronæ Imperatoribus, ob honorem Triumphi: quæ postea ex auro fieri cœptę sunt, teste A. Gellio *lib. 5. c. 6.* vbi has Triumphales, alias Obsidionales, Ciuicas, Murales, Castrenses, Nauales, Ouales, & Oleaginas coronas describit: Clarius tamen hodie de ea coronatione Imperiali per Põtificem facienda, licet non explicite, videtur loqui tex. *in d. c. venerab. lem & d. cle. 1.* quæ iura sunt satis recentiora, quam sit *d. l. bene à Zeno.* cuius cõditor Iustinianus pręcessit per multa tempora, Carolum Mag. & Imperato-
17 res, de quibus *in d. c. fit mentio*: Vnde testatissimũ videtur † solũ post translatum Imperium à Gręcis in Germanos, in personam Caroli Magni, receptum esse, coronari Imperatores, à Pontifice max. qui prius sint examinati idonei, inuncti; & consecrati, iurantes defensionem Ecclesiæ, & fidei catholicæ, vt *supra*, & habetur *in*
18 *d. cap. venerabilem.* vbi Ab. † Ac de ipso Carolo Magno, Diademate donato à Leone. III Pontifice, auctor est Platina, in illius pontificis vita: & apertius exprimitur in Pontificali, *in titu. de triplici corona.* Vbi aliud minus credendum scribitur, scilicet, fabulosa esse quæ de tribus coronis dicuntur: quodque Cæsar nullam omnino coro-

coronam accipit, nisi auream: alias quidem coronas pro varijs regnis: Romæ vero, & à Roma. Pontifice, imperij Rom. coronam suscipit: vt Federicus suscepisse dicitur; primam de Regno Francorum, apud Aquasgrani, secundam Ratisbonæ, de Regno Germaniæ: Tertiam Papiæ, de regno Longobardico; Quartam Romæ, vt *supra:* Quintam Modoctiæ pro regno Italico: quæ ideo dicitur ferrea: quia laminam quandam habeat ferream in summitate, alioquin aurea, & preciosissima sit. Hæc tamen cum sint contraria glos. *in d. versic. vestigiis*, & Ab. vbi *supra*, & Innoc. *in d. cap. venerabilem:* vbi loquitur de corona recepta Aquisgrani, ab Archiepiscopo Coloniensi, propter quam dicitur Rex: & Host. *de pæn. & remiss. §. cui confitendum, vers. cui Imperator.* licet liber pontificalis sit authenticus, secundum tex. & glo. *in d. cle. 1. §. nos eodem. in ver. pontificali;* tamen cum dicta verba, non sint ex tex. pontificalis, sed alterius auctoris, nigrum per rubrum declarantis, existimo probabiliter dici posse, prorsus reijcienda; & tanto magis, quia de facto etiam obseruatum est contrarium tempestate nostra, in Carolo V. Impera. nostro, † qui antequam coronas reciperet Bononiæ, à Clemente VII. Pont. max. anno M. D. XXX. die. XXII. & vt *supra*, XXIIII. Februarij: qua celebratur Sanct. Matthiæ Festum, & eiusdem Caroli dies natalitia: Primã suscepit Aquisgrani, per manus Marini Caraccioli, Protono. qui postea ad culmẽ Cardinalium euectus est, vt legitur in eius epitaphio & sepulchro, posito in templo Maximo Mediolani: in hęc verba: MARINO CARACCIOLO NEAPOLITANO, ILLVSTRI GENERE ORTO, QVI PLVRIMIS, PRO PONTIFF. CÆSS. FVNCTVS EST LEGATIONIBVS, PRIMAM CAROLO V. IMP. AD AQVAS GRANI, CORONAM IMPOSVIT: ANGLOS EI CONIVNXIT, & VENETOS: AC DEMVM A PAVLO III. PONT. MAX. IN CARDINALIVM COOPTATVS ORDINEM, DVM PROVINCIAM MEDIOLANI, AB EODEM CAROLO SIBI CREDITAM REGERET, IMPORTVNA MORTE MAXIMA CVM REIP. CHRISTI. IACTVRA, SVBLATVS EST V. CAL. FEB. M. D. XXXIII. ANNOS NATVS LXIX. IO. BAPTISTA, FRATRI OPTIMO. CORONAM A PONTIFICE, QVO RITV, QVA SOLENNITATE, & OBSERVANTIA, IMPERA- 19

PERA-

PERATOR RECIPIAT, TRADITVR IN EO PONTIFICALI *cap. 53.* Verum quia in hac coronatione, de aliquibus dubitare contingit, ideo *infrascriptas quæstiones discutiamus.*

SVMMARIVM.

1 *Papa potest coronationem Imperatoris, specialiter committere; nec propriis manibus tenetur eam facere.*

2 *Papa, & sedes Apostolica, multa sibi reseruauit, vt Spec. ponit 89. casus, in signum priuilegij, & vniuersalis dominij.*

3 *Delegatione generali Papæ, non veniunt nisi illa tantum, quæ consueuerũt sæpe committi.*

4 *Coronatio Imperatoris, in absentia Pontificis, committitur Episcopo Cardinali, vel legato, qui sit Episcopus Cardinalis.*

5 *Causæ meri, & mixti Imperij: iure ca. possunt delegari, secundum communem.*

6 *Reseruata Papæ, non possunt subdelegari.*

QVÆSTIO PRIMA.

An Coronatio possit delegari.

DISTINGVENDVM est: Nam aut quæritur, an Pontifex pos-
1 sit coronationem specialiter committere: † idque affirmandum videtur, per text. *in cap. quod translationem. de offi. leg. iuncta gl. in ver. reseruata.* ibi ista omnia: nam licet multa sibi sedes apostolica re-
2 seruauerit, in signum priuilegij, & vniuersalis dominij, † de quibus ibi habetur per glo. & plenius per Spec. ponentem 89. casus *in tit. de legato. §. nunc ostendendũ*: inter quæ connumeratur, *vers. 39.* Confirmatio, vel infirmatio electionis Imperatoris, & Gratificatio cui vult, si sint plures in discordia electi, & consecratio, Inunctio, & coronatio ipsius; nihilominus talia reseruata potest Pontifex specialiter committere, licèt generali demandatione non veniant,
3 nisi illa tantum, quæ consueuerunt sæpe committi: † vt ibi etiam dicunt Ab. But. & Spec. *d. §. nunc ostendendum colu. pen. versic. præmissa omnia*, per tex. iunctis glos. *in c. huic soli. 17. dist. & c. seruatis. 25. q. 2.* & Butrium *in c. quod sedem. col. 2. de offi. ordi.* & facit id quod in practica scribitur in pontificali, *in tit. de coronatione Imperatoris, absente Papa;*
4 † vbi in absentia Pontificis coronatio committitur Episcopo Cardinali,

dinali, de consuetudine; vel legato, qui sit episcopus Cardinalis, & videtur tex. clarus *in cle. 1. de iureiur.* ibi, *postquam idem.* & licet Ias. *in l. si is qui pro emptore. numer. 375. de vsuc.* intelligat, vt si Papa sit præsens, debeat suis manibus coronare Imperatorem: tamen dici potest, si facit per alium, per seipsum facere videatur. *l. 1. §. deiecisse. ff. de vi & vi ar. cum sim.* At quæritur, an aliter, quam per ipsum Pontificem, coronatio committi & delegari possit: In quo concludendum est, licet regulariter de iure canonico causæ etiam, meri, & mixti Imperij, possint delegari † *cap. illud. 23. q. 4.* & per glo. Ab. Butrium, & 5
Docto. *in. d. c. quòd sedem.* vbi Felin. attestatur communem opi. cum *
multis per eum relatis, & Ias. *in l. 1. columna 7. numer. 28. ff. de offi. eius*, & per Corneum Perusinum, *consi. 34. numer. 22. vol. 1.* quia secundum ius canonicum, quicquid est cognoscibile, est delegabile: † Nihilo- 6
minus in reseruatis Papæ, hoc non habere locum; quia licet Papa delegauerit, non tamen possunt aliàs delegari, seu subdelegari, vt per Doctores vbi *supra*, max. Alexan. & Ias. *in dicta leg. 1.* ea ratione, quia propter grauitatem negotij, videtur electa industria personæ.

SVMMARIVM.

Coronatio facienda Romæ in Ecclesia sancti Petri, ad altare sancti Mauritij. 3.

2 *Sedes Apostolica, ab Antiochena Ciuit. Romam translata.*

4 *Papa ex causa, potest transferre sedem apostolicam, de loco ad locum.*

5 *Papa vbi est, ibi Roma est.*

6 *Roma communis est patria, & vbicunque est Papa, Vel Imperator.*

7 *Papa aliquid agente, præsumitur iusta causa.*

8 *Papa est vicarius* CHRISTI, *vicem Dei veri gerens in terris, qui potest omnia supra, extra, contra ius, & quæ Deus potest, claue non errante.*

Papa factum, censetur factum Dei, ibi.

9 *Papæ Iudicium non licet iudicare; cui non est quòd dicat, cur ita facis. Et de eius potentia dubitare, vel disputare, instar sacrilegij est.*

Imperatoris consecratio, seu inunctio; & Regum, fit in brachio, vel in armo.

QVÆSTIO II.

An Coronatio possit fieri extra vrbem Romæ.

IN hac q. dubium exoritur, quia gloss. *in d. cle. 1. de iureiur. in ver. vestigiis*, simul cum alijs auctoritatibus supradictis, præcise ponit coronationem faciendam Romæ in Eccle. S. Petri ad altare S.
1 Mauritij † in qua sedes iam diu, ab Antiochena diuinitus translata,
2 collocata est; vt † habetur *in cap. per venerabilem*, vbi no. Ab. *colum. 4. qui filij sint legit. & 24. q. 1. cap. rogamus. & cap. beati. 2. q. 7.* ex quo infert Ab. ibidem, Papam non posse inde transferre sedem apostolicam, qui idem tenet *in cap. ego enim*, quem ibi sequitur Feli. *de iureiur. cum relatis*; & Marti. Laud. *in tracta. de Principibus. q. 89.* & vt inquit Bal. *in tit. de allodiis cap. 1. in princ. colum. 5.* per tex. ibi: & Ias. *in l. fi. si qui pro empt. ff. de vsucap. numer. 376.* Imperator Alemanus, debet
3 ire Romam, ad suscipiendam coronam, † quæ nec posset ei mitti alio in Alemaniam, per Papam; & hoc debet fieri in veteri Roma, non Constantinopoli. quapropter talem coronationem omnino ibi faciendam esse, dicendum videbatur. Nihilominus contrarium censeo verum; nam secundum præfatos doct. licet Pontifici ex causa transferre sedem Apostolicam, & curiam, de loco
4 ad locum † & probatur indistinctè *in c. præsenti, de præbendis, & digni. lib. 6.* nec ab his dissentit Oldrad. *consil. 85.* licèt ibi deprecetur Pontificem absentem, vt quanto citius redeat Romam, & ideo rectè videtur concludere, secundum Aug. de Ancho. Cardi. Alex. *in c. nolite. 11. dist.* de necessitate Papam non teneri habere sedem Romę. Sed congruentius est, vt ibi magis, quam alibi sedem habeat: sicque Philip. Franchus *in cap. fundamenta. in princ. de elect. in 6 & de reg. iur. in 6. in fi.* tradit, quod ex iusta causa, Papa potest mutare sedem Romanam. *in ver. data, in pri.* & hoc fortius dici videtur, quia vbi
5 Papa est, ibi Roma est, † vt no. Ab. & Feli. *in d. cap. ego enim.* & ideo Bald. teste *in l. consensisse. §. legatis. ff. de iudiciis*, quem sequitur Deci-
6 us, *in cap. meminimus. col. 1. de appellatio.* post Philip. Perusi. ibi, † *Roma est communis Patria*, & vbicunque est Papa, vel Imperator, & sic curia sua; in qua potest quilibet conueniri secundum gloss. &
7 Doct. *in cap. fin. de fo. compet.* † vnde cum in Papa aliquid agente, præsumatur iusta causa, vt not. Cy. *in leg. rescripta. Cod. de precibus imp. off.*

imp. of. refert, & sequitur Alex. cum multis relatis per eum, max. Ab. *in cap cum olim, de re iudi. consil. 101. colum. 2. vol. 7. &* Corn. *consi. 60. circ. finem vol. 2.* vbi tradit cum Cy. hoc tenere communiter doct. legistas: ergo talis coronatio vbique locorum recte fiet: quibus annuit Cattel. Cotta in Memorabilibus suis, in dictione, *Imperator debet.* Confirmatur hoc ex valido fundamento, quod ex suprema potestate Papæ resultat. nam is est Vicarius Christi, vicem Dei veri gerens in terris † *c. 1. versi. Porro, Vt Eccle. benef. & cap. 2. & 3. de transl. epis.* qui potest omnia supra, extra, & contra ius: quæ Deus potest, claue non errante, *cap. proposuit. de concess. preb.* vbi Ab. & per Ias. *in leg. 1. in princ. ff. de const. prin.* & secundũ notata *in cap. quæ in Ecclesiarum.* per Ab. & per Decium per plura, *columna 5. de constitutio.* Papa ex causa, potest ius diuinum limitare, & contra illud dispensare, & videtur cõmunis opi. vt ibi: & etiam dicitur quod factum à Papa censetur factum à Deo, *in c. 1. in 3. not. de constitutio. & consi. 341. columna 4. vol. 3.* & fas de omnibus habet Papa iudicandi, neque cuique de eius Iudicio, iudicare licet, † *c. cuncta per mundũ. 9. q. 3.* habens penes se cœleste arbitrium *c. 1. de sum. tri.* cui non est qui dicat, cur ita facis. & de cuius potentia, dubitare, vel disputare, instar sacrilegij obtinet, vt habetur *in l. 2. C. de crimi. sacril.* & de quibus habetur late per Soci. *consi. 13. columna 6. & 8. vol. 1.* & per Ias. *consi. 95. colum. 10. volum. 4.* ergo &c. Proinde validè facta fuit coronatio tempestate nostra Bononiæ per Clementem Pontificem VII. in Carolum V. Imperatorem. Nec repugnat dictum Bal. *in d. c. 1.* quia non probatur in eo tex. alibi quam Romæ, non posse fieri coronationem: præterea vbi probaretur, militant supraadducta: Hic autem recte commemorare possumus, inunctionem, & consecrationem Imperatoris, & Regum, quæ tempore coronationis fit, fieri in brachio, siue humero, vel in armo Imperatoris, delinitione olei: at Pontifex Chrismate, in capite consecratur. *c. 1. §. vnde, de sac. vnct.*

8

9

SVMMARIVM.

1 *Imperator non dicitur ante coronationem, sed Rex Romanorum.*

QVÆSTIO III.

An ante coronationem, dicatur Imperator.

ISTA quæstio paucis absoluitur: Nam clarum videtur, quod Im-
1 perator ante coronationem appellandus non est † tex. est *in d.c. venerabilem*. vbi Ab. *col. 2. de elect.* & clarior *in clem. Romani, de iureiurã.* vbi Card. Alex. *col. 5. & in c. in nomine domini. 23. dist.* sed dicitur Rex Romanorum, dictis iuribus, & tradit Bart. *in consti. ff. col. fin. in fi. Salic. in l. bene a Zenone. col. 2. C. de quad. præscript. Feli. in c. eam te, col. 1. de rescrip. Mart. Laud. in trac. de princip. q. 39. Oldrad. consi. 180. col. 2. Corn. consil. 1. colum. 1. vol. 3. Cardi. Alexan. in cap. per venerabilem. §. quod autem. col. 87. in 4. q. princ. qui filij sint legitimi, Dec. consil. 194. volum 1. in princ.* & per Platinam in vita Gregorij V. Pontificis: qui auctor est, vt Cæsar & Rex ante coronationem; post Imperator, & Augustus dicatur; sed largo modo dicitur Imperator ante coronationem, secundum Ruin. *consi. 161. nu. 17. & nu. 36. vol. 2.*

SVMMARIVM.

1 Priuilegia, legitimationes, & alia concessa ante coronationem non valent, secundum aliquos; contra tenent multi, attestantes communem, numer. 3. concordant vt priuilegia valeant ante coronationem, subsequuta tamen confirmatione, electi Regis, per Papam, etiam aliter quam per coronationem. 6. 9.

2 Oldradus à Bart. doctor suus appellatur, à Pau. de Cast. & Soc. pater legum, & Doctor Illustriss.

4 Doctori attestanti communem opi. est credendum.

5 Doctores maioris auctoritatis, magis sequendi sunt.

7 Imperatoris confirmatio inducitur per inunctionem, consecra. & coronationem.

8 Imperij iurisdictio, & administratio, est penes Papam; sine quo eam vsurpans prædo est.

10 Confirmans licet non det, imperfectum tamen perficit; quod proprie confirmare est.

11 Perfectum vbi quid est, nihil est extra sumere.

12 Imperator ante coronationem vtitur sigillo, vel media bulla: post, integra bulla aurea.

13 Perfectum dicitur aliquid, quo ad quid, quo ad quid Imperfectum.

14 Perfectum aliquando amplius, & perfectius perficitur, & confirmatur.

15 Perfectio triplex in contractu venditionis. ibi coronatio dat postremam perfectionem.

QVÆ-

QVÆSTIO IIII.

An priuilegia, & Concessiones, ante Coronationem valeant.

MAIOR insurgit dubitatio ex hoc quarto quæsito, apud antiquiores maximè ventilato: in quo scribentes diuersa, & contraria adducentes, & legendo & consulendo acriter dimicarunt: Alii enim senserunt, non valere legitimationes, & alia præuilegia, ante coronationem concessa † vt loquitur glo. fi. *in l. benè à* 1
Zenone, C. de quad. præscrip. & ita absolutè consuluit Oldrad. meus subtiliter & eleganter *d. consi. 180. & 191.* quem Bart. *in auth. hoc locum. C. si secun. nupse. mul. col. 3.* † appellat doctorem suum, & Pau. de Cas. *in* 2
l. is qui putat, in fi. ff. de acq. here. inquit, appellatum patrem ll. quem refert, & sequitur Soci. *consi. 129. col. 1. vol. 1.* additque Oldradum, esse Illustrem Doctorem: & idem quod d. gl. fin. & Oldra. videtur tenere Salice. *in d. l. benè à Zen.* per plura ad partes, hanc q. decidendo, vbi concludere videtur, quod confirmatus ante coronationem non consequitur Iurisdictionem Imperialem, sed Regalem: quia Imperator non est. At si pertinacius quis aliter sentiat, infert ipse exercitium Imperialis non habere, sed regalis, priusquam coronam Imperii recipiat; & propterea arguit, vt in territorio regni sui, vbi sit taliter confirmatus, valeant ea, quæ exercebit ratione iurisdictionis: sed non tamen illa, quæ reseruata sunt dignitati Imperiali, vt est restitutio natalium, & concessio iurium ingenuorum, & dispensatio spuriorum; idem etiam cum d. glo. fi. tenet Bart. *in l. ex eo, ff de militar. testam.* & Felin. *in cap. eam te, colum. fin. de rescript.* & Ias. *in l. quamuis, C. de inoffic. testam* allegando Bar. & Ang. idem tenere *in d. l. benè à Zen.* & Bald. *in proœm. Decretalium, & in l. Publius, in princ. ff. de condit. & demonst.* vbi quod non valeant concessa ante coronationem: atque in effectu ille sit Rex Rom. & Imperator, quem Papa confirmat, vt per glo. etiam & Archid. *in c. legimus, 93. dist.* & ita refert tenere Hostien. vt etiam tenet Innocen. *in dicto cap. venerabilem, de electio.* licet addat, nisi in loco debito coronam recipere non posset. † contrariam vero opin. quod immo ante coronationem va- 3
leant priuilegia, & alia concessa, affirmant relati per Salic. ibi *in l. benè à Zen.* videtur Iac. de Aret. Cyn. Io. And. & Glossatores antiqui. Iuriscon. in gloss. *in ver. reges, cle. 1. de iureiur. Bal. in tit. de pace const. §.*

* *hoc quod nos. Areti. in rub. instit. columnn. 5.* vbi dicit communem * opin. Cardi. *Alex. in cap. per venerabilem, § quod autem, columm. 83. qui fil. sint legit. 4. q. princip.* vbi reassumit argumenta fere omnium Doctorum, præscitim Oldradi, & disputat ad partes: residere tamen videtur cum ista opin. quam inquit amplecti legistas, communiterque ita receptam tradit Marti. Laud. *in tract. de principibus, quest. 25.* & Rayn. relatus per Bar. *in l. sed & reprobari ff. de excus. tutor.* licet Bart. ibi hoc non firmet: firmat tamen *in extrauagan. ad reprimend. in versic. reges, 53.* vlterius recentiores, in hoc idem conueniunt cum relatis, videlicet Corn. *consil. 1. volumin. 3. & consil. 177. columm. penult. eod. volum.* Socin. verò *consil 63. volum. 3.* dicit hanc pariter communem cum Decio, *consil. 194. volum. 1. & consil. 588. volum 3.* & Catel. Cotta in Memorabilibus suis, in dictione, *Imperator.* Quo fit, vt in conflictu tot Illustr. auctorum, quibus partibus adhærendum sit, non satis exploratum habeam; nam si conferantur hinc inde; profectò tenentes partem negatiuam; non videntur minores numero, quam tenentes affirmatiuam: si autem sit habenda ratio auctoritatis, quis censendus erit maioris æstimationis Innocentio, Specu. Oldrado, Bart. Bald Hosti. Archi. & Gloss. vtriusque iuris? Iccirco licet con-
* traria opi. * dicatur communis, & Doctoribus attestantibus com-
munem opin. sit credendum, † vt per Ias. *in l. 1. §. sublata. col. 3. ff. ad*
4 *Trebelli.* quem sequitur Io. Neuizanus, *in sua sylua Nuptiali, libr. 5. num. 2.* nihilominus & numerus, & fortius auctoritas præmissorum Do-
* ctorum, qui videntur facere aliam, & forsan magis * communem opi. maxime repugnare videntur, cum Doctores maioris auctori-
5 tatis, magis sequendi sint, † vt per Ange. quem sequitur Alex. *cons. 77. vol. 2.* Et propterea perpensis accuratè dictis omnium Doct. hinc inde altercantium, eos ad concordiam, satis probabiliter adduci posse cogitaui: Nam qui attestantur communem, allegant quam plures Doct. quòd si diligenter inspiciantur, ponunt concessiones ante coronationem valere, dummodò confirmatio, vel
6 approbatio electi subsecuta sit, † inter quos primus sese offert Bar. *in d. ver. reges, in fi.* cuius verba formalia sunt hæc; *& prædicta vera, postquam persona est electa in Romanorum Regem, & per sedem apostolicam fuerit approbata,* & idem expresse dicit Paulus de Castr. *in allegato consil. 107. columm. 1. incip. Donatio,* & ita ibi tradit loquutos Cy. Iac. de

Are.

Arc. Io. And. & Bar. & alios *in d. l. benè à Zen.* & in eandem opin. descendit Bald. *in d. proœmio Decretalium*, & Host. vbi *supra*, nec ab hac opinione videtur dissentire Salic. *in d. l. benè à Zen. col. 3.* ibi, *& mihi approbet*; Immo etiam Oldrad. *d. consil. 180.* videtur firmasse consilium suum in effectu, in confirmatione non facta: quia licet commemoret, quòd Imperator debet confirmari per actus approbationis, inunctionis, consecrationis, & coronationis, per quos confirmatio inducitur, per tex. *in d. c. venerabilem. de electio.* † (licet aliqui 7
iure hoc: & falso, non probari dicant: quia nihil aliud sit approbare, inungere, & consecrare, nisi confirmare, iuribus per eum allegatis, *in l. si accepta, ff. de iure fisci, cum sim.* & est textus clarus *in c. in istis, 4. distinct.*) tamen per hoc non infert, quin confirmatio non possit fieri, etiam sine coronatione, & aliis per eum enumeratis, vt clarissimè legitur *in dict. clem. 1. de iureiur.* & quin ea facta etiam ante coronationem Imperator, siue Rex electus, non possit administrare, & priuilegia concedere; & ideò hoc declarauit *in d. cons. 191.* dum inquit, constare iurisdictionem esse penes Papam, & similiter administrationem Imperii, & quicunque eam sine superioris auctoritate vsurpat, prædo sit, † *l. dotis, ff. solu. matri.* & non posse introduci 8
consuetudine, vt quis sine confirmatione, vel superioris auctoritate administret; quia esset contra bonos mores, si excommunicatus, hæreticus, & aliàs prauus, incapax administrationis administrare posset. per text. *in cap. fin. de constitutio. & in authent. vt nulli iud. circa prin.* Sicque Oldrad. & illi, vel maior pars illorum, qui absolutè loquentes, dicunt coronationem interuenire debere, videntur illam requirere ad finem: vt per eam inducatur confirmatio, seu approbatio electi, quod idem esse puto: quę approbatio si aliter interuenerit; non videntur firmare, quin concessiones valeant. Vnde cum in tali confirmatione, etiam quoad validitatem concessorum, conuenire videantur, fere omnes scribentes vt *sup.* illi à pugna reuocati, icto inter eos iusto fœdere, ipsam communem * opi. in- *
firmare non sunt censendi: scilicet q̃ rescripta, & priuilegia, & alia omnia, ad Imperatorē pertinentia, concessa post electionē, etiam ante coronationē, dum tamē sit approbata electio, & pſona electa, per auctoritatē summi Pōtificis valeant, & teneāt. † Quę ergo vnico 9
fundamēto corroboro, ex doct. Bar. cū quo trāseunt scrib. *in l. more,*

ff. de

ff. de iurisd. om. iud. vbi tractatur, an ille, qui confirmat, det; ex quibus
ad propositum nostrum assumptum fieri potest: quod cum confir-
matio, & approbatio Papæ, in contractu nostro, tendat ad conua-
lidandum actum imperfectum electionis: vt in ea exemplum po-
nit Bartol. ibi *column. 2.* & tunc licet superior, qui confirmat, non
det: nihilominus videtur imperfectum perficere: quod est secun-
10 dum Bal. ibi, *propriè confirmare* † per tex. *in §. interim, in auth. de def. ci-
uit.* quare, si in casu nostro per confirmationem inducitur perfe-
ctio electionis, & imperfecti: concludendum est, quod electus,
confirmatus, etiam ante Coronationem recte concedat, & admi-
11 nistret: quia cum quid est perfectum, nihil extra est sumere † Phi-
losoph. *5. metaphys. c. 15. Bal. in l. nihil, C. de vindic. liber. Socin. in l. possideri,
§. ex pluribus. ff. de acquirend. possession. & Bald. in tractat. Schisma. column.
final.* Nec obstat si quis dixerit, immo si aliquid desit, videtur inun-
ctio, consecratio, & coronatio, de quibus *in d. c. venerabilem, & cle. 1.
de iureiur.* per confirmationem solam, non dicitur inducta perfe-
ctio: nam respon. licet verum sit, quod per dictos actus inducatur
confirmatio, & approbatio electi, & electionis, vt *in d. c. venerabilem,
& d. cle. 1.* tamen alio etiam modo approbatio electi fieri posse vi-
detur: quia merita electorum, possunt per Papam diiudicari & per-
pendi: & inde electi possunt denunciari digni, & idonei; vel indi-
gni, & incapaces, vt *in d. c. venerabilem, & cle. 1.* fuit obseruatum, vt
clarissimè ibi deprehenditur. & ideo facta tali approbatione &
confirmatione, actus debet dici perfectus, cui nihil desit. & si dica-
tur, ergo inunctio, consecratio, & coronatio, sunt superflua in ele-
cto, quod non videtur dicendum: Respon. quia quoad concessio-
nes, & priuilegia supra recitata, hæc non videntur necessaria pro-
pter effectum approbationis expressæ; quo vero ad alia, vtputa ad
nomen Imperatoris assequendum, vt *supra q. 3.* dictum est; & ad
hoc vt possit integra, non autem media bulla vti: (quia tantum vti-
12 tur ante coronationem, † vt habetur per Specu. *de rescr. præsentan. §.
fin. vers. Item quod obtentum, in ver. donatio,* & ibi Bal. *in addition.* & Ber-
tachin. *in tractat. de episcop. in 4. parte, 2. principalis, num. 5.* licet secun-
dum tex. *in dicta clem. 1. circa fin.* cum glo. ante coronationem electus
vtatur sigillo, post, bulla aurea, vt etiam tenet Corn. *dicto consil. 177.
col. 2. vol. 1.* & Philip. Franchus, *in fine sexti, in ver. data*) & insuper quo-
ad alia,

ad alia, ad Imperiale culmen spectantia, & dignitatem quam expectat à Papa, vt per Cardi. *in d.c. per venerabilem, §. quod autem, column. 89. qui filii sint legit.* hæc videntur necessaria: Nec inconueniens est, si perfectum aliquod dicatur quoad quid, & quoad quid imperfectum, † *l. non videtur, cum gloss. ff. de donatio. caus. mort.* & sic quoad concessiones, electio & approbatio erit actus perfectus: quoad alia, dicetur imperfectus: Respon. & alio modo, quia perfectum, aliquando amplius, & perfectius perficitur, & confirmatur † vt est tex. *c. quod prædecessor. 11. quæstione 3.* vbi hoc colligit, glo. exempla ponendo: quia licet matrimonium dicatur perfici per carnis copulam, non ideo prius fuit imperfectum. vnde etiam arguit, vt excommunicatus possit amplius excommunicari, † & faciunt no. per Bald. *in trac. de iure protimeseos, §. his sic præmissis, columm. penult.* à quo triplex perfectio contractus venditionis, ponitur: prima quando contractus à partibus absoluitur: secunda quoad actionem, & obligationem; tertia quoad executionem, per rei traditionem, & pretii numerationem: quæ quid perfectius est, quia ex omnibus partibus suis constat. allegat, *l. 1. ff. de orig. iur. & l. ab emptione, ff. de pac. & l. 1. & 2. C. quando licet ab empt. discede.* & teste Philosoph. *1. de Cælo, & mundo,* perfectius est, cui nihil deest; iccirco auctore Bald. *in dict. cap. venerabilem, col. 4.* Coronatio dat postremam perfectionem, & est culmen omnium coronarum: sicque in proposito casu, electus, approbatus & confirmatus, videtur amplius posse approbari, & confirmari, etiam per inunctionem, consecrationem, & coronationem.

13 14 15

SVMMARIVM.

1 *Imperator minister Dei est, gladium ab eo habens, in vindictam malefactorum, & laudem bonorum.*

2 *Papa, seu sacerdos, habet claues, ad exclusionem excommunicandorum, & reconciliationem pœnitentium.*

3 *Deus deorum, per correctionem prauorum, placandus est, ne flagella immittat in populum.*

4 *Sceptrum signum est iurisdictionis, & Iustitiæ.*

ENSEM, ET ARMA CVR GERAT IMP.

GLADIVM, seu erectum ensem, dextera manu, perstringit Imperator, † quia illum à Deo habet; Minister enim Dei est, 1

vindex in iram, ei qui malum agit, testante Pau. ad Roma. *cap. 13. & cap. nos si. §. sed notandum. 2. q. 7. & l. Imperium ff. de iurisd. om. iud. & leg. cum vir. Cod. ad Iul. de adult. & cap. sunt quadam. 23. q. 5. & per Mart. Laud. in tractatu de principib. q. 99.* vbi habetur, quod gladium portat, & exercet, & à Deo missus est, ad vindictam malefacto-
2 rum, ad laudem vero bonorum, † sicut Sacerdos, seu Papa habet claues ad exclusionem excommunicandorum, & reconcilationem pœnitentium: illius enim est corporalem irrogare pœnam, huius
3 autem spiritualem inferre vindictam: vt & † per correctionem prauorum, Deum Deorum placare festinandum est, ne flagella in populum immittat, ob negligentiam pastoris. *c. si quos igitur. 23. q. 4.*
4 † sic quoque sceptrum in Imperatore, vel Rege, designat iurisdictionem temporalem, vt habetur in multis locis, in testamento veteri, de quibus habetur *in tracta. de potes. Eccl. capit. 100.* & per Hugo. *in tractatu de offi. quat. prælat. in rub. de mun. excusat. numero 17.* ac inquit Budæus, *in annotatio. ad pandectas. pag. 29.* sceptrum Regibus, esse notam Iustitiæ.

SVMMARIVM.

1 *Arma, vltra leges necessaria, pro gubernatione reip. vniuersalis.*
2 *Aduocati magis necessarij, pro salute reip. quam milites.*
3 *Leges, magis quam arma, necessaria.*

ARMIS proinde Imperator decoratus etiam demonstratur, quia omni tempore & belli, & pacis, pro tuitione, auctio-
1 ne & gubernatione reip. vniuersalis, † & arma, vltra leges, quibus armatus dicitur, sunt necessaria: tam contra hostes, quam contra facinorosos, & calumniãtes, iuxta tex. *in prœmio instit.* vbi no. Ang. & docto. & *C. de Iusti. codice confir. in prin. & l. qui restituere. ff. de rei vendi.* namque armorum vsus, atque legum, alter alterius auxilio semper indiget, vt ibi in tex. & glos. & hæc adeo coniunguntur, vt fraternizare dicantur. *l. aduocati. C. de aduoca. diu. iudiciorũ*: & ideo auctore ibi Bart. Bald. & Salice. æque, ac magis sunt necessarij aduocati
2 pro salute reip. quam milites † & vt inquit Aretin. *in princip. princi-*
3 *pij dict. proœm. insti.* leges sunt magis necessariæ, quam arma † vt probari dicitur *c. 1. ecclesiast.* secũdum Ioan. Fab. & Ioan. Plate. ibi.

Verum,

Verum, quia iuxta præmissa de aliquibus quærere, haud est inutile: ideo sequentes subijcio quæstiones.

S V M M A R I V M.

1 *Arma, an prius fuerint quam leges, & iura; cum sequen.*
2 *Sapientia omnis à Deo est; quæ cum illo fuit, ante æuum.*
3 *Ius incepit ex ruina angelorum.*
4 *Adam pro peccato, de paradiso eiectus.*
5 *Citatio est de iure Diuino, & naturali. & num. 7.*
6 *Iudiciorum ordo in paradiso videtur ortum habuisse.*
8 *Causa præcedit causatum.*
Generans generatum præcedit. ibi.
9 *Leges sunt, vt humana coerceatur audacia; tuta innocentia.*
10 *Homo optimum animalium, lege fruens; pessimum sine lege.*
11 *Homines ratione vigentes, sunt domini, & Rectores aliorum.*
12 *Formula indicendi bellum, secundum etiam Fenestellam, & Liuium.*
13 *Ordo literæ, quando attendatur.*

Q V Æ S T I O I.

An arma & Bella præcesserint leges.

QVOD arma præcesserint leges, vsque adeo, vt illa censeantur his antiquiora † videtur text. *in l. postliminium. §. filius. ff. de capti. & postlim. reuer. & in l. 2. in prin. ff. de orig. iu.* & tradit gloss. *in d. §. filius.* per Romanos prius datam fuisse operam bello, postea iuri: per tex. *in proœmio inst. in prin.* & hanc concl. per prædicta ponit Paris Puteus, *in tractat. de re milit. seu de Duello lib. 1. §. an duella, numer. 10. & libr. 7. §. duo reges:* inquit enim, prius fuerunt arma, & bella, ad dominandum, quam leges; Sed in hoc articulo aliter sentiendum puto, siue voluerimus considerare ius Diuinum, siue ius Naturale, siue ius gentium, siue ius Romanorum, vel ciuile, siue ius Canonicum: Nam vt clarum videtur, Diuinæ leges habuerunt ortum priusquã arma & bella, † quia habetur *in cap. 1. ecclesiastici.* quòd omnis sapientia à domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Atque etiam † ex ruina angelorum ius incepit: bonum enim, & æquum fuit, vt propter superbiam Lucifer puniretur, secundum glo. quæ hoc ibi elicit ex text. *in cap. principium. §. nouem. de pœniten. distin. 2.*

1 (margin, line 2 of Quæstio)
2 (margin)
3 (margin)

distin. 2. Item & post creationem Adæ. eidem pœnalitér præcepit Dominus Deus, dicens; Ex omni ligno paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni & mali, ne comedas: in quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris; cui legi & præcepto, cum ille non obtemperauisset, ipsum vocando, dixit: Adam vbi es: & inde is obiurgatus, & accusatus, ob transgressionem legis latæ condemnatus est, per illa verba: Maledicta terra in opere tuo, &c. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris, vt habetur *Genesis 2. & 3. capitul.* & propterea ipse primus homo, de paradiso, pro
4 peccato eiectus est, † quia enim Dei nobilitatem à se deiecit, nobilitate loci priuatus est, *cap. Adam, dist. 40.* prius tamen vocatus, citatus, & ex propria confessione, condemnatus: quæ omnia ordinem iudiciarium, non autem Bellicosum, aut armigerum arguunt, & maximè, citatio per illa verba, *Adam vbi es*, quæ dicitur esse de iure
5 diuino, & naturali, † vt inquit Bar. *in extrauag. ad reprim. in ver. sine figura, per cle. sapè, de ver. sig. & Cle. pastoralis, de reg iur. per Ias. in l. certum est, C. vnde legit. col. pen. Old. consil. 43. Soc. cons. 12. vol. 1. Hier. Gig. in tract. de pensionibus, §. trigesimoseptimo*, & ideo, vt testatur Specu. *in proœmio*
6 *sui operis, §. sane, columm. 6.* † ordo iudiciorum, in paradiso videtur ortum habuisse per dicta *supra* de primo Parente collapso; quem ordinem in lege veteri, etiam comprobari dicit, quia ex sententia Moyse, in ore duorum, vel trium testium, stat omne verbum, *cap. 17. Deuterono. & c. in nomine domini, de testibus.* Si autem consideremus ius naturale, idem dicendum est per prædicta, præsertim, quia ci-
7 tatio dicitur etiam esse de iure naturali, † nec enim isto iure naturali erant cognita bella, aut arma, *l. ex hoc iure, ff. de iustit. & iur. cap. ius gentium, dist. 1.* Considerando ius gentium, clarum est, ex hoc iure introducta esse bella, & distincta dominia, dictis iuribus. vnde istud ius, dicendum erit antiquius, quam bellum, & arma: tanquam ge-
8 nerans, præcedens suum generatum, & causa suum causatum, † vt per Bald. *in tractat. de pac. columm. 7. numer. 24. Socin. consil. 24. numer. 11. volum. 1. per l. quamuis, ff. de iure patro. Philosoph. lib. 2. Posteriorum. & idem de motu cordis.* Si considerabimus ius ciuile, & Canonicum, de quo habetur *in leg. ius ciuile, ff. de iustitia & iure, & insti. de iure natu. gen. & ciui. §. ius autem ciuile, & in cap. ius ciuile, 1. distinct.* (vt puto) in hoc non repe-

reperietur aliqua lex ciuilis, quæ dicat, quod prius fuerit data opera bello, & armis; quam iuri, & legibus: immo vt dicitur † factæ 9
sunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, *cap. facta sunt, dist. 4.* & habetur *in l. aequissimum, in princip. ff. de vsufruct.* cur ad arma, & rixam procedere patiatur prætor, quos potest sua iurisdictione compescere. Nec obstat *d. l. 2. in prin. de orig. iu.* nam licet vt ibi dicitur in initio ciuitatis Rom. populus sine certa lege agere instituerit, & omnia manu à regibus gubernabantur; non propterea excluditur, quin aliquod ius, licet incertum, quod esset in arbitrio regis, in ea ciuitate exerceretur, vt voluit intelligere glo. ibi, *in ver. manu, exponendo, id est,* arbitrio, & hoc videtur ad differentiam legis nondum latæ, dictum: cum ante illam, tali incerto iure, & consuetudine vterentur. vt *in ea. l. §. exactis:* Nec præsumendum est, quod Rex arbitrium suum exercere vellet primo armis, antequam ratione & lege vteretur, per prædicta iura; cum etiam secundum Philosop. *lib. 1. politico.* † optimum a- 10
nimalium sit homo, lege fruens; sicut pessimum omnium à l. separatus. Quod vltimum non videtur præsumendum, præsertim in Principe, secundum eundem ibidem. qui (vt commemorat) † o- 11
mnes ratione & intellectu vigentes, naturaliter domini sunt, & rectores aliorum; immo principi, princeps est lex, & Imperatrix: non extrinseca, sed animata intus in ipso ratio vt dicemus hæc, & alia plura, *infra, §. 3. vers. septimo dicitur.* Non obstat etiam, quia dicitur *in d. §. filius*, quod disciplina castrorum antiquior fuerit parentibus Romanis: quam charitas liberorum: nam non sequitur, dicere, Romani magis antiquiorem, & chariorem habuerunt disciplinam castrorum, quam dilectionem filiorum, ergo prius fuerunt arma & bella, quam leges: fieret enim illatio ex diuersis & separatis, ad diuersa contra *l. Pap. exuli, ff. de mino.* immo videtur expresse determinatum: quod ex aliquo iure proprio Romanorum, æmulantium ius gentium: quod militare appellatum est: Belli inferendi solemnitas, signo dato, egressio in hostem, vel pugnæ commissio, & similia, prodeant: de quibus pulchre scribitur *in c. ius militare, distin. 1.* de qua solemnitate inferendi belli, meminit Luc. Fenestella, *c. 9. & 10. de Sacerdotiis Rom.* secutus Liuium, † vbi ponit formulam anti- 12
quissimam, repetendi res, non iniuste, neque impie, Sacerdoti Fæciali,

ciali, aut Patri patrato. & Po. Ro. dandas termino trium, & triginta dierum: quæ si non reddantur, consulitur Romæ, de bello indicendo: vnde primus rogatus sententiam, inquit: Puro, pioq; duello, quærendas res censeo: sicq; ie cum iure agendum statutum fuerit repetendas esse res, priusquam bellum indiceretur, vt & in legibus à Romulo latis deprehenditur, teste M. Tullio *lib. 1. officiorum*, & Dionysio Halicar. *lib. 2.* concludendum est, iura & leges priusquam arma, in origine fuisse: tanquam etiam ordinans suo subordinato, & tanquam causa suo causato: vt *supra*. Non obstat etiam tex. *in proœm. insti. in prin.* quia non probatur ibi, quòd Roma. prius dederint operam bello, quàm iuri: licèt exprimatur, leges & arma ad dominandum esse necessaria: & alterum alterius auxilio indigere. Nec obstat, si ex dicto proœmio arguere velit aliquis, ab ordine legislatoris, qui ibi posuit arma ante leges: quique ordo sit attendendus,
13 vt per Docto. max. Ias. *in l. si seruum plurium, ff. de leg. 1.* † ita vt dignior censeatur, qui primo nominatur. vt latè per Feli. *in c. cum dilecta, col. 4. de rescrip. & Decium, cons. 609. vol. 4.* nam ordo literæ & nominationis non videtur attendendus in casu tali, cum & alias in simili non attendatur per Imperatorem, *in l. neminem*, vbi no. Lucas de Penna, *C. de decurio. lib. 10.* cum comites sacrarum largitionum, rerum priuatarum, & domesticarum, in ordine literæ, ibi præponantur quæstoribus, & magistris officiorum: cum tamen quæstor, deinde magister, sit maior, vt ibi per eum: vlterius non attenditur, quando mens disponentis est certa: vel quando sumus certi, quia dispositio non dat ordinem, secundum Feli. *in d. c. cum dilecta, col. 5. & 6.* sed in casu nostro certa est mens Imperatoris, qui non dat ordinem; quia illa duo, arma & leges æquiparat, quoad gubernationem reip. vt ibi, & *in l. aduocati, C. de aduocatis diuersorum iudiciorum*: ergo, &c.

SVMMARIVM.

1 *Militia quædam armata, quædam inermis; Armata quædam equestris, quædam pedestris, & inferior; inermis dicitur in Doctore legum; in clerico & milite deaurato, nostri temporis.*

2 *Antiquiora dicuntur digniora.*

3 *Leges regunt exercitium militare.*

4 *Regens est nobilius recto.*

5 No-

5 *Nobilius subiectum est illud, à quo quid pendet, quàm dependens.*

6 *Militia non est dignitas. 8. 10.*

7 *Milites priuilegiis militaribus non gaudent; nisi matriculati; & nisi actu in armis versentur.*

Honoris augumentum: non ambitione, sed labore acquiritur. ibi.

8 *Imperator miles vocatur, qui milites suos commilitones vocat.*

9 *Forum castris, otium militia, stylus gladio, vmbra soli cedit.*

11 *Dignitas est honor, alicui propter merita, specialiter principis vel legis beneficio, impensus.*

11 *Dignitatem habet annexam officium, quod exercetur, ex collatione principis, 25.*

12 *Orator non semper persuadebit.*

Cedant arma Togæ, concedat Laurea linguæ, ibid.

Doctores, aduocati, & Iudices recti, meliorem vitam agunt; quàm religiosi, eod.

13 *Militia est honor & nobilitas.*

14 *Hominum triplex conditio, quia aliqui in dignitate, aliqui Nobiles, aliqui ignobiles, & plebeij.*

15 *Miles per 10. vel 15. annos nobilitatem acquirit.*

16 *Honor differt à dignitate, licèt sit signum virtutis, virtus non est nobilitas aut dignitas.*

17 *Dignitas præcedens, facit quem honorari.*

18 *Nobilitas & dignitas non sunt idem.*

19 *Dignitas facit differre à plebeiis, & militia.*

21 *Dignitatum quatuor ordines.*

22 *Decuriones habent dignitatem.*

Senatores clarissimi sunt, quandoq; Illustres, & spectabiles dicti, ibi.

23 *Doctoratus est dignitas, etiam in Doctore artium, & medicinæ: qua præstabilior est ciuilis facultas.*

24 *Propriè quod dici potest vno respectu, licèt absolutè sit impropriè tale.*

25 *Doctoratus, & aduocatio, est officium collatum à principe.*

26 *Doctoratus confert dignitatis administrationem.*

27 *Iurisdictio ordinaria tribuit dignitatem.*

Clarissimi possunt appellari, omnes Iudices. ibi. & Doctores.

28 *Doctor militi præferendus, licet sit Doctorellus, nume. 29. etiam in omni actu militari, num. 31.*

30 Di-

30 *Dignitas confertur etiam vitioso.*

Dignitas non mutatur, propter qualitatem personæ, ibi.

31 *Doctores decorantur, pluribus epithetis, & præclaris titulis.*

QVÆSTIO II.

An Doctor sit militi, vel potius equiti, præferendus.

OPORTVNE hic cadere videtur quæstio illa, quæ inter Doctores & milites iurgia sæpius parit: & de qua frequenter locuti sunt scribentes: pro cuius enucleatione distinguendum est inprimis, quod quædam est militia armata, *l. 1. C. de iuris & facti ignor.* Quædam est inermis, secundum gloss. *in l. diuus, ff. de feriis, & l. his, C. qui milit. non poss. libr. 12.* Armata autem militia est duplex, quædam est equestris, vt est gloss. *in l. pen. ff. de testa. mili.* quædam vero est pe-
1 destris, & inferior † secundum gl. vbi Bal. *in l. à caligato, C. de nuptiis.* per tex. *in §. quisquis, in auth. quibus mo. natu. effi. legi.* facit tex. *in l. non omnis, §. qui in pace, ff. de re milita.* sequitur Paris. Put. *in tractat. de duello. §. miles seu ar. libro 7.* At militia inermis est, vt scientia legalis, secundum gloss. *in dicta l. diuus, per l. aduocati, Cod. de aduoc. diuer. indiciorum:* item vt scientia cœlestis clericorum, *gloss. in dicta l. penult. ff. de testam. militar.* & per Salicet. & Ial. *in l. 1. Cod. de iuris & facti ignorant.* Sed etiam milites inermis militiæ vocari milites nostri temporis, calcaribus deauratis vtentes, non militantes, & quorum militia maximè fulget in sessionibus: & in libendo, testatur Io. Bap. Caccialup. *in trac. de debito. fugi. 5. quæstio. princip. col. 3.* Sicque & alias, militiæ nomine, latè vsus est Iustinianus, vt eam etiam vocet scriniorum, & scholasticam, & diuersimodè *in l. in sacris, in fin. C. de proxi. sac. scrini. & in l. hac lege, C. de priuileg. scho. lib. 12.* habeturque sæpè de his, *dicto libro 12.* Ad propositum igitur nostrum, considerando Militiam armatam, etiam equestrem, & non ociosam: Primò tamen, quod præferendi sint Doctores equitibus, siue Militibus, videtur maximè conuenire fundamentum supra proxima quæstione iactum; quia vt clara
2 videtur esse iuris propositio, † Antiquiora digniora dicuntur, & magis veneranda, *l. semper, in prin. ff. de iure immu. c. quanto, de translat. episc.* vbi glo. & ideo etiam in consequendis honoribus, præferenda *l. fin. C. de primice. & l. pen. C. de consulibus, lib. 12.* quæ late prosequitur Bart. Cæpolla, *in tract. de Imperato. diligen. in princip.* vbi ponit 50.

præui-

præuilegia antiquitatis, & Iaſ.*conſil.192. column. 1. & per totum, volum. 2.* Secundò probatur, quia leges regunt miniſterium, & exercitium militare, † *l. leges, Cod. de legib.* tradit Martinus Laud. *in tract. de dignitati. 17. q.* & actum eſt ſupra q. proxima, † ſed regens naturaliter, no- 3
bilius eſt recto, ſecundum Philoſop. *1. politico. c. 3. & l. iubemus, in fin. Cod. de epiſcop. & cleric.* & Martin. Laud. *in Tracta. de dignitat. quæſt. 17.* ergo: ſicque poteſt inferri, cum à iure & ll. dependeant arma & bella: † quòd nobilius ſubiectum eſt illud à quo quid dependet, quàm 4
ipſum dependens, *l. digna vox.* vbi not. Salicet. *Cod. de legibus.* nam Imperator ibi profitetur, ab authoritate iuris pendere authoritatem ſuam. Tertiò probatur, quia militia non eſt dignitas: † Doctoratus autem eſt dignitas, vt *inf. dicemus*, & propterea milites etiam equeſtres, non dicuntur habere dignitatem, niſi ſint equites Romani, cum hæc ponantur tanquam diuerſa, *in rub. & in l. bis. & l. fin. in prin. Cod. qui milit. poſſ. & l. 1. cum gloſſ. C. de equeſ. dignit. & l. ſi quis per publicum, C. de curſu pub. & l. pen. & fin. C. de cohorta. & l. 3. C. de digni. lib. 12. & in auth. vt liceat matri, & auia, §. quia verò legem, & l. final. Cod. de paga. Bart. in l. ex eo ff. de teſtam. milit. & in l. 1. C. de dign. lib. 12. Abb. in cap. quanto de magis, Alexan. in l. Centurio. ff. de vulgar. & pupill.* Franci. Ripa *numer. 15.* dicit, quod immò nec eſt nobilitas Iaſ. *in l penult. Cod. de pac. column. 1.* motus per alternatiuam, quæ cadit inter diuerſa, idem ipſe tenet *in l. final. C. de teſtam. militat. Felin. in cap. clerici, de Iudiciis, & in d. cap. quanto. & Salice. in d. l. fina. C. de paga.* per illum tex. & ſic inquit Marti. Laud. *quæſt. 15. in tract. de milite.* quòd Militia non eſt dignitas, niſi iungatur dignitati, & Paris Puteus *in trac. de Duello*, commemorat *lib. 7. §. an viri humiles*, quòd de iure Rom. ſimplex militia non eſt dignitas, & plus dicit Paul. de Caſtr. *conſil. 230. column. 3.* milites iure communi non ſunt nobiles, niſi equites Romani, *per d. l. 1. Cod. de equeſtr. dignit.* de quibus loquitur Gul. Bud. in annot. *ad l. vltimam, ff. de Senato. chart. 201.* cum affirmet dignitatem equeſtrem, quæ hodie à Regibus, & regum legatis, aut exercituum præfectis donatur, decus eſſe militiæ, licèt in togatos etiam conferatur: Inſtarque videri eſſe antiqui moris; quodque ius annulorum aureorum donare, apud antiquos erat idem fermè quòd equitem facere dicimus, ſed vtcunque illi equites Romani, vt *d. l. 1.* poſt clariſſimatus dignitatem ſecundum gradum obtinerent, non propterea con-

 ſtat,

ſtat, vel probatur à Budæo, equites noſtri temporis in locum eorum ſuffectos: Amadeus autem de Caſtello *in trac. de ſyndica. §. Magnificum, verſi. An autem militia*, ſentit militiam non eſſe dignitatem, ſed non poſſe negari, quin ſit honor: cum ergo militiam etiam equeſtris, armata, & non ocioſa, non ſit dignitas, vt *ſupra:* multò minus erit pedeſtris, quæ eſt inferior, vt *ſupra*, vel illa militia militum, qui à principibus creati, equites auratis calcaribus nuncupantur: cum etiam his non poſſint conuenire priuilegia militaria & inſignia, quæ hodie & aliàs dabantur militibus tantum matriculatis, & 7 vacantibus effectualiter armis, & ea in actu exercentibus, † de quibus *in l. penult. ff. ex quibus cau. maio.* vbi Bal. & Marti. Lau. *in trac. de milit. quaſt. 5.* nam à caſtris remiſſi poſt annum, non habent priuilegia armatæ militiæ, *l. ſed & milites, cum 2. ſeq ff. de excuſatio. tutor. & l. final. Cod. de teſtit. mil.* & per Paridem *in tractat. Duelli. §. nobilis à pro. libr. 7.* per Doctor. Bal *in l. final. Cod. qui bon. ced. poſſ.* & inde, vt inquit Alex. *in d. l. Centurio*, miles non matriculatus cenſetur vt priuatus, & paganus: idem tenet Petrus Antibolus *in trac. de muneribus, §. de militibus*, dicens tales milites noſtri temporis, in omnibus eſſe paganos, & priuatæ conditionis, *per l. 2. C. vbi de ratio. ag.* hoſque tanquam ſine dignitate poſſe eſſe procuratores, atteſtatur Ange. de Gambelli, *in tract. de teſta. in §. miles*, addo rectè conuenire text. *l. per Illyricum, C. de coborta. libr. 12.* ibi, nec ad militiam vllus aſpiret, vel conuenientia iudicum perſeueret; adhibendi autem ſunt non illi, qui vano militiæ nomine, inania lucra ſectantur; ſed qui neceſſitatem officii, ſolicitudinibus debitis exequantur; ſicque pulchrè habetur *in lege, contra, Cod. de re milita. libr. 12.* Honoris augumentum, non ambitione, ſed labore ad vnumquemque conuenit deuenire, ſequitur glo. pen. *in fin. in cap. officii tui, de electio.* Non conſentio tamen Bald. *in dicta lege penultima*, dicenti militiam verè militantium, hodie non eſſe priuilegiatam: ſed quòd milites vtuntur iure communi, in eorum actibus, cum communis * opin. ſit in contrarium, teſte Socin. *conſ. 33. col. 1. vol. 3. & Fel. in c. quanto, de magiſ. & Franc. Rip. in l. centurio, num. 9. de vulg. & Io. Oldend. in trac. de iure ſingulari, in rub. de priui. mili. 1.*

* (margin mark beside "rum actibus")

8 Contraria tamen prædictis, vt Militia cenſeatur dignitas, † plura videntur adduci poſſe tex. *in l. 2.* ibi, delictum augetur, vt in cæteris delictis dignitate, gradu, ſpecieque militiæ, & *in l. 3. §. 1.* ibi militiæ muta-

mutatio, gradus deiectio, ignominiosa missio; & *in lege 4. §. ad tempus*, ibi, & in ordinem redire potest, & honorem petere militiæ, & *l. non omnes, in prin. & l. omne*, ibi, dignitate præpositi, *ff. de re milit.* & facit text. *in l. per id tempus, Cod. de curio. & statio. libr. 12. & in lege 3 Cod. de re militar. & in l. 2. Cod. de veteran.* ibi protectoria dignitate cumulati: & *in cap. ius militare, 1. distinct.* ibi, dignitatum gradus, & vt inquit Bald. *in l. 1. in fin. prin. ff de testament. militar.* est dignitas, quæ debet inesse, tam Regibus, quàm Principibus, per illum text. vbi Imperator vocari potest miles, qui vocat milites, commilitones: Faciunt scripta per Car. Alex. *in c. per venerabilem, §. quod autem, q. 4. princ. qui fil. sint leg.* per Paridem *dicto trac. de duello. §. nobilis, lib 7.* quia secundum eum militia sicut scientia nobilitat, per *d. § at tempus, & C. de procurato l. qui stipendia, & c. militare, 23. q. 1. & l. 1. C. de condi. in pub. hor.* & ita communiter teneri tradit: licet Bar. aliter senserit *in lege 1. Cod. de dignit. libr. 12* & teste Alciato *in l. penult. col. 1. C. de pac.* militia largo modo dignitas existimabitur: vt ante eum dixit Io. Plat. *in lege 1. Cod. de equest. dig. lib. 12.* & ad propositum nostrum vehementius disseruit M. Tullius, in oratione habita pro L. Murena, exclamando, quod plus afferat dignitatis, res militaris, quam iuris ciuilis gloria, atque rei militaris virtus præstet cæteris omnibus; † Forumque cedat castris, ocium militiæ, stylus gladio, vmbra soli; vnde vt habetur *in l. aduocati, Cod. de aduocat. diuers. iudiciorum*, armis, & bello, & militibus, Imperium, patria, & parentes, defenduntur. Hæc licet non mediocriter vrgere videantur: nihilominus haud difficulter dissolui posse existimo: Nam dico, licet iura, & supra adducta videantur in militia considerare, quandoque honorem, gradum, & dignitatem: talis consideratio, non vsquequaque, & absolutè procedit. Quia in casu nostro non est cõsideranda militia associata, & cui pñt aliquis officialis: qui ideò sit in dignitate cõstitutus: sed est consideranda simplex militia, non ociosa, sicq; simplex Iureconsultus, vel simplex miles: quo casu affirmo, quod in simplici Militia, & milite, non est dare dignitatẽ. † & ita loquũtur iura, & auctoritates primo supra adductæ: In milite autem, qui aliqua dignitate decoratus sit, vel ratione alicuius officii militaris, vel alio modo & sic sub cingulo, vel citra cingulũ, prout arguit tex. *in l. omnes, C de meta. & epidemeti.* tunc procedere possunt contraria proximè dicta: & hæc cõsidera-

9

10

deratio, & distinctio validè probatur: *in dicta l. his, & l. final. cum aliis supra. Cod. qui militar. poss. libr. 12.* vbi etiam secundum Bart. ibi, Miles potest habere militiam, & dignitatem, si ad idem tendant: & videtur optimè facere textus *in cap. qui contra*, ibi dignitatem, aut cingulum, *24. q. 1.* & clarius dixit Io. Plate. *in l. 1. Cod. de equestr. dign. lib. 12.* sicque tanquam diuersa militia & dignitas posita sunt: Nam clarum est in militia, officiales militares multos esse, vt *Cod. de fil. offi. mili. libr. 12.* alii enim Comites militares: Tribuni alii, constituuntur: vt *in rubr. Cod. de comi. rei milit. & l. 1. Cod. de salga. hospit. non praben. libr. 12.* alii protectores, *l. 1. Cod. de domesti. & protecto. eod. libr. & d. ct. l. à cal'gato, Cod. de nuptiis:* Alii primipilarii, qui non solum aquilæ 10. legionis præerant, sed etiam quatuor centurias, hoc est, 400. milites gubernabant, vt refert Alciatus *Cod. de primipil. libro 12. in annotation.* alii Consules, & Magistri militum, & præfecti, vt *in authent. & Cod. de Consulibus:* alii Proconsules, alii legati, vt *ff. & Cod. de offic. proconsu. & legat.* de quibus fit mentio apud L. Fenestellam, & Pomponium Lætum, *in libellis de magistratibus Rom.* sunt itidem in Militia multi ordines & gradus, *dicta l. his, & Cod de tyroni. & l. 1. Cod. de agentibus in rebus, & lege 1. Cod. de deca. libr. 12.* & secundum Ayma. *libr. 2. Histor. iuris ciuilis, in lege, suntoq; ædiles*; fere omnes recitati officiales, habere dignitatem dicuntur, vt in dictis iuribus. quare omnium illorum, in pœnis, erat habenda ratio: inspecta dignitate, gradu, vel ordine militiæ, vt loquuntur iura communia, *ff. de re militar.* text. autem C. tantum loquuntur, non de dignitate aliqua, sed de honore Militiæ: & vt clarum est, dignitas & honor (vt infra dicam) non sunt propriè idem: & vbi *in d. l. 2.* fit mentio dignitatis in protectore, illud pariter est officium, & dignitas, quæ aliunde confertur, vt *d. l. 1. C. de domesti. & protecto.* & similiter intell'genda sunt iura *in d. c. ius militare, & cap. militare,* scilicet dum fit verbum ibi *de dignitatibus,* vt intelligatur de dignitatibus collatis militibus à superiore: † Di-
11 gnitas enim est honor; alicui propter merita, Principis specialiter, vel legis beneficio impensus, secundum Bart. *in lege 1. Cod. de dignit. column. 7.* sequitur Alciat. *in l. penult. Cod. de pac. colum. 4.* & generaliter illud officium habet dignitatem annexam, quod exercetur ex collatione Principis, vt per Paridem, *in trac. De Duello. §. 1. lib. 7. per tit. C. de decurio. & de dignit. lib. 12. cum sequent. tit.* & inquit Io. Plat. *libr. 12. in*

l. 2. C.

l.2. C. de præposi.sac.cu. officium omne, quantumcunque vile, nobile censendum, si conferatur à Principe, per *l.nemo in fi. de dign.* vnde non sequitur hoc, vt simplices milites, eo ipso, quod militant, habeant & ipsi dignitatem, hoc enim nulla l. probatur, nam vbi iura loquãtur de dignitate aliqua in milite, vel militia, debent intelligi, de militia, vel milite, cui sit adiũcta dignitas, vt videtur etiam intellexisse Mart. Laud. *in d.15.q. in trac. de milite*: & Alciatus explicat *in l. pen. C. de pac. col. 4.* vbi cum de militari dignitate loquimur, non de omnibus militibus, sed de his qui specialiter honorem consecuti sunt, in telligimus. Pariter non obstat dictum Bal. *in d. l.1. in fi. prin.* quia ex eo quod Imperator appellat milites, commilitones suos, non videtur inducere dignitatem in eis, cnm inter milites, longa sit differẽtia, quo ad ordines, quo ad gradus, quo ad honores, & dignitates. vt *supra demonstratum est*: aliter enim intelligendo omnia iura supra, pro, & contra adducta, tumultuarent: & confusa redderentur, cum tamen leges legibus debeant concordare *l.1. C. de inoffi. doti. c. cum expediat, de electio. in 6.* & refelluntur etiam dicta per Tullium pro L. Murena, quia inhærendo prædictis, possumus dicere, eum loqui de dignitate, vel militia alicui assignata, in maxima dignitate etiam constituto, vt de consule renunciando, ibi *agebatur*. Præterea quicquid dixerit ibi Tullius more oratoris, suadentis quandoque non vera, sed verisimilia, non probatur iure; vnde dicamus secundum Philosop. † *lib.1. Topico.* Non semper persuadebit orator: Non 12
semper sanat Medicus: vel dicamus eum sapientius, & rectius locutum *libr. 1. officiorum, in disputatione*, qua res vrbanas maiores bellicis docet: inquiens, parui sunt foris arma, nisi sit consilium domi. & illud proponit: Cedant arma togæ, concedat Laurea linguæ. Togati enim dicuntur doctores, & aduocati. *l. Sancimus. Cod. de aduoca. diuer. iudicio.* & alibi pro Aulo Cecinna, post multa tradit: nihil esse in ciuitate tam diligenter, quam ius ciuile, retinendum: etenim hoc sublato, nihil est, qua re exploratum cuique possit esse quid suum aut quod alienum sit: nihil est quod æquabile inter omnes, atque vnum esse possit: & ideo cum his conuenire videtur, vt ius ciuile, vt *supra dixi*, sit dignius recto, & sic armis & militia. Immo Doctores, Aduocati, & Iudices recti, vtentes legibus, prout debent; meliorem vitam agere dicuntur, quam

Fratres prędicatores, & alij religiosi, vt post Hostien. & Alber. tenet Ias. *in l. 1. numer. 8. ff. de iust. & iure.* ex quibus, & alijs præmissis, omnis obiectio interempta videtur.

13 Non ibo tamen inficias, quin militia sit honor, † & quin in ea sint gradus, & ordines, vt in dictis iuribus. *ff. de re milita. & in dict. l. per ad tempus*, & alijs, possumus etiam fateri, quod Militia non solum sit honor, sed & nobilitas quædam: vt per Alci. *in tracta. de sing. certa. c. 30.* qui hoc affirmat in quocunque gregario milite, & pedite. & per Paridem, *in d. §. nobilis. & §. seq. lib. 7.* per tex. inter alia *in c. cum essent, de Simonia*, allegatum per Lucam de penna, *in l. 1. C. de condi. in pub. hor. lib. 10.* quæ nobilitas est infinita, quæ etiam dicitur innominata, vt per Pari. *eo. tracta. §. 1. lib. 7. colum. 3. & 7. numer. 28.* Nam secundum eum ibi, potest esse aliqua nobilitas sine dignitate, cum dicat, ex dignitate aliquem Nobilitatem consequi, *per l. 1. Cod. de di-*
14 *gnit. lib. 12.* & commemorat quod † triplex est hominum status; videlicet Maiorum, quia habent dignitatem, Mediocrium, qui sunt nobiles sine dignitate; Minorum, qui sunt ignobiles, & plebeij: allegat text. *in §. legitimi. in auth. qui. mo. nat. effici. sui, & §. quisquis, in auth. quibus modis. natu. effici. legi.* vbi iunctis maxime §§. præcedentibus *dict. §. & quisquis.* hæc valide probantur; & sequitur glos. ibi. *in versicu. illustres.* dum primo fit mentio de omnibus dignitatibus, quæ vsque ad Imperatorem ascendunt: secundo de militijs honestioribus, & negotijs, & omnino professionibus dignioribus: Tertio de abiectis, & de militibus vilioribus & obscurioribus, quos
15 caligatos lex appellat, † vnde Paris *dictis §§.* scribit, quòd miles in castris versatus per 10. vel 15. annos, nobilitatem acquirit. Nec repugnat si dicatur; si militia habet honorem, & nobilitatem, ergo & dignitatem; nam respon. quod honor est quid diuersum à di-
16 gnitate, † quia honor est dictio, & vox lata, & est principium & signum virtutis, secundum philosop. *primo ethico. & primo Rhetoricorum*, est benefactiuæ operationis signum, vnde non est dignitas ipsa, vt de se patet; nec virtus est nobilitas, aut dignitas secundum Bar. *in dicta l. 1. numer. 74. Cod. de dignit.* sequitur Alciat. *in reg. 1. in tractatu præsumption. præsump. 48.* & honorem esse quid diuersum à dignitate, dixit Io. Platea. *in leg. prima, Cod. de equest. dign. lib. 12.* facit quia maritus & vxor, non sunt affines, sed principium affinitatis, vt in vul-

In vulgaribus iuribus legitur: Faciunt & tradita per Iaſ. *in l. ſi ita ſtipulatus. §. Griſogonus. colum. na 8 ff. de ver. oblig.* ſequitur † Cate l. Cotta in ſuis Memoralibus in dictione, *Dignitas*: ſcilicet, quòd quis honoratur in memoriam præcedentis dignitatis, *l. fi. ff. de decurio.* ſicque ponit hæc tanquam diuerſa: Similiter † reſponde quòd 17 18
nobilitas, & dignitas, diuerſa ſunt, recte loquendo; licet quandoque hæc tanquam eadem, ponant ſcriben. vt tactum eſt *ſupra*, & innuit Alciatus *cap. 34. de ſing. cert.* & probat gloſ. *in cap. conſtitutis. 2. in ver. impotentiam, de appellatio.* & text. *in d. cap. qui contra. 24. q. 1.* vbi extra dignitoſos, ponuntur nobiles, inter priuatos leuius puniendos, ignobilibus: Verum quia Bart. *in d. l. 1. colu. 3. de dignit.* videtur tenere, quòd nobilitas idem ſit, quod dignitas; quando nobilitas proprie accipitur, prout facit quem differre à plebeijs, ſeparata ab officio & adminiſtratione, quia ſola dignitas eſt, quæ facit quem differre à plebeiis *in l. 1. inſi. & l. 3. ff. de ſuſpec. tuto.* poſſumus reſpōdere, aſſumptum hoc Bart. & illud ex mente Iaco. de Arena, per *l. ne quis. Cod. vt nemo priu.* vt omnis qui careat dignitate, ſit plebeius: & qui ſit in dignitate deſinat eſſe plebeius: non probari per altera iura, quia *in d. ℓ. fin. lege prima, & §. tutores,* dicantur: plebeij puniantur, ſi tutores deliquerint, humiliores tamen: non autem qui in aliqua dignitate ſunt poſiti: nam ex hoc ibi non infertur, quòd ſola dignitas faciat quem differre à plebeijs, † quia fieri poteſt, vt dignitas faciat differre quem à plebeijs, ſed hoc etiam poteſt contingere ex alia cauſa; vt puta, ex nobilitate, & militia per ſupradicta, vt adduco optime probantem text. *in l. 3. C. de commerci. & merca.* dum ibi prohibet nobiliores natalibus, & honorum luce conſpicuos, & patrimonio ditiores, mercimonium exercere, vt inter plebeios, & negotiatores, facilius ſit vendendi, emendique commerciū: ſimiliter, vt dixi militia facit quem differre à plebeijs, licet non ſit dignitas. *d. l. fi. C. de paganis.* & per Bar. *d. l. 1. Cod. de dign. nu. 44. & numer. 83. & in dict. l. ex eo. ff. de teſt. mili.* Nec *in dict. l. ne quis,* probatur, quòd omnis carens dignitate plebeius ſit; licet concedatur, eum qui exiſtat in dignitate, deſinere eſſe plebeium: immo ille tex. videtur poſſe reiaculari contra Iac. de Are. & Bart. in maiori, ſeu prima cōcluſione præmiſſa: quia ibi dicitur ſi quis plebeius eſt, vltimo ſupplicio ſubditur: ſi clariſſim⁹, vel curialis, vel miles vel 19

clericus,

clericus, deportandus est: ficque ponit differentiam inter plebeios & clariffimos, quos dubium non eft habere dignitatem nominatam: & curiales, qui dicuntur habere dignitatem innominatam, fecundum eundem Bart. *d. nu. 44.* & ponit etiam differentiam inter milites, quos affirmat non habere dignitatem, vel no-
20 minatam, vel innominatam, † ex mente eiufdem: immo ex tex. *d. l. ne quis*, videtur corrobarari fuprad. opi. quòd triplex fit ftatus hominum: licèt Alciatus *in d. l. pen. C. de pac. col. 4. & in l. fpeciofas ff. de ver. fig.* contra opi. recentiorum, fecutus (vt opinor) Gul. Budę. *in l. fi. ff. de fenato. fo. 197.* qui Romæ eos tres ordines tantum ponit, confiderauerit generaliter in iure, tres effe hominum conditiones, videlicet fenatorum, equitum, & plebeiorum: quæ, fi recentiora non prifca tempora infpiciãtur & alia etiam loca, quam Roma, non placet: nam præterquam quòd defectiua fit, lege non probatur;
21 † funt enim quatuor ordines dignitatum nominati & diftincti, vt *in auth. de appellatio. & intra quæ temp. §. 1. 2. 3. & 4. & in auth. vt ab illuft.* & refert glof. *in proœmi. inftitu. §. cumque hoc. in ver. illuftribus*: à quibus non recedit idem Alcia. *in tracta. de fingul. cert. cap. 32.* vltra quos quatuor dantur & aliæ dignitates infimæ, vt defenfores ciuitatum, & magiftratus municipiales, vt in d. glof. & Areti. ibidem,
22 & permulta Iaf. *in lege 1. columna 1. in prin. ff. de offi. eius*, † qui egregij dici poffunt fecundum Mat. Gribaldum Mop. *in tracta. de ord. ftud. libro 3. circa fi.* & ita apud nos appellari videntur: fed & curiales, feu decuriones dicuntur habere dignitatem, vt per Bart. *in dicta lege 1. C. de dignita.* quorum omnium, vltra fenatores & poft eos, ftatus omittitur ab Alciato: poft equites enim innuit omnes effe plebeios: & à fenatoribus fupra, non affignat vel comprehendit vllum ordinem. Quod non poteft procedere, per fupradicta: cum vltra fenatores, qui funt clariffimi: quandoque dicti fecundum eum fpectabiles, illuftres & fuperilluftres dentur. Videtur tamen Iaf. *in leg. 1. ff. de offi. eius. numer. 5.* pofuiffe fenatores fuperilluftres: *per leg. fin. ff. de fenato.* quæ lex an hoc probet, alibi dicetur, & in qua dignitate fint, fecundum recentiora tempora: cum dicatur Cardinales, loco eorum fucceffiffe, vel alias dic, quod Senator vrbis Romæ vnus tantum habeatur, loco eorum omnium, vt per Io. Montaignem *in tracta. de parlamentis. in 2. parte, verfi. adde*

quòd

quòd quamuis videntur tamen hi Cardinales, & Senator, Illustres, vt per Ias. *in d. l. 1.* Quarto loco, econtrario arguitur, † quòd docto- 23
ratus est dignitas: allegatur tex. *in cap. quanto. de magis.* per Bart. *in §. 1. col. 3. C. de no. Cod. faci. l. fin. C. de iudaeis, & in l. omnes. Cod. de decurio. lib. 10.* sequitur Abbas *in d. cap. quanto. & in c. proposuisti. col. fi. de probatio.* & alibi, & ibi Decius *in fi.* & Feli. *in d. cap. quanto*, & Io. de Anna. ibidem dixit hanc esse communem * opi. vt etiam cũ refert Feli. ibi, *
quia tanquam magistri dignitatem consequantur; *Alexand. in dicta l. centurio. columna 3. ff. de vulga. & pupil.* vbi Ripa. *num. 15. Ias. in d. l. pe. Cod. de pac. columna 1. Areti. in proœmio insti. in princip. colum. 2. Hippo. de Marsi. in l. edictum, columna 1. ff. de quaestio. & in §. expedita. columna 6. in practi. crimi.* vbi not. multa adducit; & idem tenet Martinus meus Laud. *in tracta. de digni. 23. quaestio.* & Petrus Lenan. *de doctoribus quaest. 6. 3. partis* & consuluit Alexan. *cons. 16. & 18. & 94. volum. 1.* etiam in doctore artium, & medicinae, sequendo Bart. *in dicta l. omnes*, (qua tamẽ medicina, pręstabilior dicitur Ciuilis facultas, vt docet Arist. *Ethic. lib. 2. cap. 13.* de qua re, & qui praeferantur, Doctores legum, vel Medicinae, abunde loquitur, Io. Neuizanus, in Silua Nuptiali. *lib. 5. numer. 74. vsque ad numer. 88.*) & hanc esse communem * opni. *
pariter asserit Decius, *cons. 161. columna 2. volum. 1.* quicquid dixerit Bal. *in §. ideoque. C. de no. co. facien.* & Alcia. *dicta col. 4.* quod doctoratus non sit proprie dignitas: sed largo modo sicut militia, & sacerdotium, quod non videtur, quia licet non sit dignitas propria, illorum quatuor graduum subscriptorum, videlicet superillustrium, illustrium, Spectabilium, & Clarissimorum; erit tamen infimorum vt supra, & sic innominatorum, ex mente Bart. *in d. l. 1. Cod de dignit.* vel responde, vbi doctoratus non esset proprie dignitas, & sic nominata, vt supra, non referre; cum illam habeat, quae facit eum differre à plebeio & pagano & anteferendam militiae; sicque etiam propria appellari poterit, licet & impropria vt supra: † quia proprie aliquid potest dici vno respectu, licet ab- 24
solute sit improprie tale. *lege 3. ff. de bono. pos. & l. proprie. ff. de ver. sig.* & secundum Bart. *in l. si maritus. 1. §. legis. ff. ad l. Iul. de adulte.* in his quae sunt iuris, non facti, est idem esse tale, vel haberi pro tali, prout in casu nostro, scilicet, vt Doctor dicatur habere dignitatem. Et quod Doctoratus sit dignitas, iam clare videtur expressum

per Theodosium. II. Imp. in Const. seu priuilegio Bononiensi in ver. *ad magistratus.* vbi Lud. Bolog. *col. 2.* Immo & Dominium dicitur, vt ibi, in ver. *ab ipsa dignitate,* vbi idem Lud. *col. 1.* Quam quidem
* communem opi. * vnico fundamento confirmo: ex eo quia Ad-
25 vocati † dicitur officium, per quod vita, & patrimonium hominum defenduntur vt *in l. aduocati. & l. sancimus. Cod. de aduocat. diu. iudiciorum,* hocque fortius & pinguius in doctoratu collatum censeri debet, quandoquidem id fiat ex auctoritate, & collatione Principis, vel superioris, per insignia doctoratus, videlicet per cathedram, Biretum, Librum, Annulum, & Osculum, cum declaratione, & auctoritate Docendi, Disputandi, terminandi, Interpretandi, Glossandi, & cathedram magistralem ascendendi: illamque regendi, in scientijs acquisitis, vt habetur *in cle. 2. glo.* vbi Cardi. de magis. & per Alexan. *cons. 110. colum. 2. vol. 6.* & abundantius hæc declarat Petrus Leuander *in tractatu de Doctoribus. in 1. part. quæsti. 3.* & Alciat. Parerg. iuris, *libr. 8. cap. 10.* & constat ex serie priuilegiorum, quę quotidie in tali formula, Doctoratis conceduntur. quo casu succedit absoluta conclusio: vt illud officiũ habere dignitatem annexam dicatur, quod exercetur ex collatione Principis, vel superioris, vt supra dictum est per Paridem *in d. §. 1. lib. 17. de duello.* & videtur esse de mente Bar. *in dict. lege 1. Cod. de dignita. libr. 12.* & propterea bene conuenire videtur doctri. Bal. *in l. qui indignum. ff. de Senato.* quam sequitur Decius *in cap. clerici. de iu-*
26 *dici. columna 3.* inquiens † quòd per doctoratum confertur dignitatis administratio, vnde concludendum omnino est, doctoratui inesse dignitatem. In quo minus est dubitandum, quando doctor habet iurisdictionem ordinariam, vt sentit Abb. *in d. cap. proposuisti. in fi. de probatio. & d. c. quanto, de magis.* quem Feli. sequitur per
27 *aut. habita. C. ne fili. pro patre.* illaque est ratio † quia iurisdictio tribuit dignitatem, vt ibi, & per Archidiaco. *in cap. 1. de consuetu. lib. 6.* refert. & sequitur Barba. *in tracta. de præstan. Cardinalium. quæstio. 1. §. nec obstant:* & item quando doctor est iudex, quia iudices dicuntur habere dignitatem. vt per Bar. *in l. iudices. Cod. de dignit. lib. 12.* sequitur Marti. Laud. *in tracta. de digni. q. 31.* immo inquit Specu. *in tit. de iurisd. om. iud. in ver. minimi,* quod omnes iudices clarissimi possũt appellari, prout in hac Laudensi ciuitate, doctores appellãtur. Quin-

imo

Imo etiam post depositum aduocationis officium, aduocatus dicitur clarissimus, *Bar. in lege 1. Cod. de aduoc. diuers. iudiciorũ.* sequitur Petr. *in d. tracta. de doctoribus in 2. parte. §. septimo.* ideo dicitur etiam habere dignitatem, qui præest cognitioni alicuius castri, vel villæ: *Ias. in tracta. de Feudis. numer. 75. Soci. cons. 67. vol. 1.* Attentis igitur præmissis, præsertim quia Militia non sit dignitas, doctoratus vero sit dignitas, etiam secundum communes * opi. firma stabit conclusio: * vt doctor sit militi † præferendus, simpliciter loquendo; quæ probantur, etiam ex auctoritate gl. *in l. Quod constitutum.* secundum Bal. ibi *ff. de testa. mili.* & *in proœmio. ff. in fi. prin. Areti. in proœmio. insti. in prin. columna 2. & in §. fi. insti. de testa. mili.* Abbas, & Io. de An. *in d. cap. quanto. de magis. Feli. in rub. de maio. & obedien. col. 2. Alexan. in l. centurio. columna 2. numer. 10. ff. de vulga. Ias. in d. l. pen. colum. 1. Cod. de pac. Nico. Boerius in tracta. de ordi. gradu. vtriusque fori. in prima parte colu. pe. & Petrus Lenan. in tracta. de doctoribus in 3. parte. q. 6.* Hanc tamen conclusionem declarant aliqui, procedere in doctoribus scientia prædotatis, & egregijs, † non autem in doctorellis: qui parum meruerũt, & paucas leges cognoscunt, secundũ verba formalia. *Bal. in d. proœm. ff.* sequitur Paris *in trac. de duello. lib. 7. §. 1. num. 31.* cum quo simpliciter transit Alex. *d. num. 10.* & Io. de Ana. & Felin. *d. cap. quanto.* & Marti. Laud. *eo. tract. de dignit. q. 17.* & Areti. *in d. proœm. insti.* sed alijs in locis supra adductis, docto. loquũtur generaliter, & indistincte: prædicta tamen opi. videtur reprobata per Areti. *in cap. clerici colu. 2. de Iudici.* vt eum refert, & sequitur Feli. sibi contrarius in ea. rub. *de maio. & obedie.* hos pariter refert, & sequitur Boerius vbi *supra*, quæ quidem opi. mihi videtur verior; illo argumento inter alia; quia ex quo Doctoratus præsupponitur dignitas, † & dignitas confertur etiam indigno, & quandoque propter vitia vitioso; vt per Bar. & Io. de plate. *in d. l. 1. Cod. de dignit. columna 8.* & tamen indistincte dignitatem habentes, sunt honorandi, & præferendi vt etiam supra dixi: Dignitatis enim non personæ, videtur habenda ratio; nã non mutatur dignitas, propter qualitatem personæ. vt in simili dicit Bar. *in l. qui furere. ff. de sta. homi.* quòd furor superueniens non mutat dignitatem, à fortiori tales Doctorelli & ipsi erunt militibus præferendi. Alio etiam modo aliqui declarant; vt scilicet in actibus doctoreis, & indifferentibus, seu promiscuis, docto. pręferantur

28 29 30

rantur militibus: in militaribus vero præferantur milites, hæcque declaratio videtur habere multos consocios, videlicet Alex. *in d. l. centurio colum. 3. Fel in d. rub. de maio. & obed colum. 2. & in d. cap. quanto circa fi.* post Bart. distinguentem vt *supra* & Aret. *in d. §. fi.* & Marti. Laud. *d. q. 17.* referens Signo. hom. in simili q. disputata per eum qui Signor. plura arguméta, *consi. 23.* facit remet s, & nihil determinat. idem tenet, Bart vero, *in tract de Imp. mil. deligen. col. pen.* idem Beri. *d. col. pe.* mouentur autem prædicti Docto. per tex. *in l. 1. C. de offi. vica.* Sed hæc declaratio non placet, licet hactenus, non viderim ab ali-
31 quo impugnatam, & sentio cum his qui indistincte affirmant † vt simplex Doctor, sit simplici militi præferendus: & moueor, vltra illud dictum, à milite abesse dignitatem, Doctori autē adesse: quæ maxime vrgent ex fundamentis supra recitatis: videlicet quia leges & iura, armis & bello sint antiquiora, & digniora, atque regens nobilius est recto, & alijs. Nec videtur obstare tex. allegatus *in d. l. 1. C. de offic. vic.* quia ille tex. loquitur in vicarijs, & comitibus militū: qui cum duce in dignitatibus æquiparantur, vt habetur in gloss. *d. l. 1. C. de profess. qui in vrb. Constan. per l. 1. C. de Comit. & archi. lib. 12* cum gloss. & videntur esse Illustres, vel potius spectabiles: At in casu nostro differunt in multis Doctores, & Milites inter se, præsertim cum non sint pares in dignitate vt *supra*: & ideo non videtur officere argumentum *dict. leg prima, Cod. de offic. vic.* Nec aliquo modo obstat *dicta lex prima, Cod. de assesso. iuncta lege prima, C. de præfec. sac. cubic.* quæ per Veronen. dicitur facere; quia nihil penitus probat. Sed quod plus est, si fingamus à Doctoribus abesse dignitatem, prout dicitur abesse à Militibus: vel si fingamus omnibus inesse dignitatem: nihilominus per alia prædicta videntur omnino Doctores prestantiores esse. Nobilissimi enim etiā ab Imperatore appellantur *in l. prouidendum. C. de postul.* & per Paridem Puteum *in §. quia sæpe. numero 27. in tract. de duello. Alexan. consil 213. numer. 11. volum. 6.* prout etiam ipse Imperator nobilissimus dicitur *in l. quarius ff. de nat. resti.* & merito etiam Sacerdotes vocantur: quia ius est ars boni, & æqui, *lege prima, in princip. de iustitia & iur.* & Sacerdotalis dignitas præualet potestati temporali: sicut Sol Lunæ. *cap. duo sunt. iuncta gloss. 96. distinctio.* & per Abb. *in cap. nouit. de iudic.* sequitur Ber-
32 tachi. *in tracta. de Gabellis in 2. parte. quæstio. 14.* † Sicque & alijs decorantur

corantur epithetis, & præclaris titulis; de quibus per Io. Anna. *in d. rub. & in c. quia, col. fin. de magis.* Nam Doctor vocitatur Antecessor, Magister, Professor, Iureconsultus, Dominus, Præceptor, Sacerdos, Iurisperitus, Pater, Vir Celsior, vt etiam ostendit Felin. *in d. rub. de maio. & obed.* & per Marsil. *in d. L. edictum, & d. §. expedita*; vbi inter alia ab eo Doctores etiam appellantur, quasi Radii solis, & velut splendor firmamenti, & Luminaria; per quos vniuersum corpus orbis, errorum tenebris profugatis, veluti Sydus matutinum, irradiat Papa: de quibus per Petr. Lenau. *in dict. tract. de Doctoribus, in 2. parte, §. vigesimo.* & adde vt clarissimi censeri possint, vt *supra, num. 27.* At milites tantummodo nobiles appellati reperiuntur, *d. c. cum essent, de Simonia*; Et ideò præferendi erunt Doctores omni casu; nam licet essent in eadem dignitate constituti Doctores & Milites, posset tamen dari prælatio; quæ datur quandoque inter existentes in eodem gradu; verbi gratia Illustrium, vt videtur tex. *in l. 2. C. vt dig. ord. ser.* & arguit Alciatus *cap. 33. de sing certa.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator mundi & totius orbis est Dominus vniuersalis; & debet possidere rationabiliter vniuersam terram, quæ ascendentem videt, & descendentem solem. nume. 2. est communis opin. & tanquam Catholica recipienda. nume. 9. De facto non habet locum. nume. 10. nec in spiritualibus. nume. 11. nec quoad res singularium, sed quoad vniuersalem iurisdictionem nume. 12.*

3 *Imperator dicitur summus superior, & corporalis mundo Deus; qui in terris adoratur, lex animata; & legis, & communis omnium pater, & Pontifex Max.*

4 *Imperator, & Papa sunt supra omnes gradus, etiam superillustrium, 5.*

6 *Imperator decoratur titulis plusquam mortalibus.*

Imperator nullum ordinem habet. ibi.

Maiestas duplex est, Diuina, & Humana; quæ triplex est, Imperatoria, Regia, Prætoria: ibi.

Imperator non vocat aliquem Dominum: nec etiam Rex vxorem suam.

7 *Imperator solus Princeps dicitur: & Rex Regum appellari potest.*

8 *Imperator habet omnes Reges & Principes sub se. Patria potestas ad omnes Christianos pertinet.*

9 *Imperatoris praeminentiam, subiectionem, & iugum, non praescribit, praescribens reseruata Principi.*

IMPERATOR EST DOMINVS MVNDI

ORBEM vniuersum comprehendere sinistra manu, ideò de-
1 pictus est Imperator, † quia Mundi, & totius orbis est dominus vniuersalis, *l. deprecatio vbi Bal. ff. ad l. Rhod. de iac. l. benè à Zenone, in fin. Cod. de quad. praescr. & C. de Iustin. Cod. confir in prin. cap. in apibus, 7. quaest. 1. & in extrauag ad reprim. in princip.* vbi Bar. in ver. *totius orbis.* & Catel. Cotta in memorabilibus, in dictione, *Imperator orbis, & Bar. in lege 1. §. per hanc, ff. de rei vend. & in l. hostes, column. 2. ff. de capt. & postl. reuers.* vbi tradit haereticum esse aliter sentire: & est textus *in lege 1.* ibi, *nostri orbis*, vbi not. Hippol. Marsil. *num. 96. Cod. de rap. virg. & Abb. consil. 51. volum. 2. & Corn. consil. 200. vol. 1. Socin. cons. 275. volumen. 2. Decius consil. 307. volum. 2. Alexan. consil 76. volumin. 2.* & ideò secundum
2 Bald. *in authent. habita, Cod. ne fil. pro patr. column. 3.* † rationaliter debet possidere vniuersam terram: quae videt ascendentem, & occidentem solem. & quae ex vtroque latere est, per tex. *in auth. vt omn. obed. iud. §. 1. & in authent. de instrum. caut. & fin. §. 1.* vnde Abb. *dicto consil. 51.* totum orbem esse vnum Territorium Imperatori commemorat: & secundum eundem Bald. *de pace Const. in princip.* dicitur legatus & Proconsul Dei, & omnium ordinarius, & idem dicit *in lege 1. Cod. de iure aur. annul.* quem sequitur Hipp. Mars. *in lege 1. numer. 98. Cod. de rap. virgin.* dictum esse vicarium Dei in temporalibus: & corporalem mundo Deum, vt per eundem Bald. *in §. final. de probib. feud. alien. per Feder.* Nam vt Deus est Princeps in Coelis, sic Imperatorem Vicarium suum constituit in terris, & dominatorem in fide, ac veritate, & iustitia, vt per eundem Bald. *de pace Const.* in ver. *dispensationem, numer. 5.* † Hinc iure merito in terris adoratur, quoad
3 omnem reuerentiam exhibendam, vt legitur *in lege, restituenda, Cod. de aduocat. diuers. Iudic. & in l. final. Cod. qui milit. non poss. libr. 12.* & per Martin. Laud. *in tractat. de Princip. quaest. 173.* & habetur *in l. 2.* vbi Ioan. Plat. *C. de Fabricens. lib. 11.* Diciturque etiam lex animata in terris, vt *in aut. de consul.* & per Martin *dict. tract. q. 21.* Item dicitur pater legis, vt in gloss. cum text. *in aut. de inces. nup. §. dubitatum*, atque communis omnium pater, secundum glo. cum text. *in auth. neque vir, quod ex*

do. in

do. in § final. & per Parid. Put. *in §. duo reges, num. 10. libr. 7. in tractat. de duello.* & Laurent. Calcaneum *consil. 2. column. 17.* Vnde infert eum committere contra legem naturalem, qui contra Imperatorem, vel Papam, & Principem facit, vt & per Martin. Laud. *in tractat. de crimin. las. maiest. q. 20.* Dictus quoque fuit Pontifex max. *cap. de capitulis, 10. distinct. cap. cleros, 21. dist. glo. in cap. 2. de maior. & obed.* Ita econuerso, Papa dicitur Imperator & Princeps, *vt in dicta gloss.* & per Cardin. Alex. *in cap. per venerabilem, column. 132. qui fil. sint legit.* Et dicitur summus superior, *l. penult. vbi Bald. Cod. de bonis qua lib.* ibi; Imperialis enim fortuna omnes alias supereminet: sequitur Decius *dict. consil. 307.* Quo fit, vt rectè † Imperator & Papa censeantur supra omnes 4
gradus, etiam superillustrium: quia omnes dignitates ab ipsis profluunt, tanquam à fonte, secundum Bald. *in capit. 1. in princip. in 1. not.* quis dic. dux. & Ioan. Plat. *in lege 1. Cod. de silent. libr. 12.* sequitur Ias. *in l. 1. numer. 4. de offic. eius*, affirmatque contra relatos per eum † eos 5
non esse in numero superillustrium: vt ante eum tenuit Ang. & Alex. ibi, & Martin. Laud. *in tract. de principibus, q. 167.* & Socin. *in d. l. 1.* qui inquit ita tenere communiter modernos: & hanc * opinionem ✻
affirmat veriorem Corsetus *in tractat. de potest. regia, in tertia parte, q. 21.* licet consentiat, vt Papa, & Imperator possint dici superillustres, quia sunt supra illos, vt dixit etiam Alex. *dicta lege 1.* facit quia quòd pluris est, vtique tanti est, secundum Baldum *vt supra:* sicque potest saluari opinio Alciat. *capit. 32. de sing. cert.* cum aliis, qui aliter sentiunt. Quam quidem opinionem, vti veriorem omninò amplectendam opinor per textum ferè in terminis, *in cap. miramur, versic. quod si, 61. distinct.* & illo etiam argumento. † quia Imperator deco- 6
ratur titulis plusquam mortalibus: cum non solum Serenissimus, & Inclytus, sed Diuinus, & Sacratissimus appellatur, vt *in princip. ff. & C.* vbi ex opinione Bald. ibi, Augustus, Fœlix, Pius, cum sua maiestate inscribitur, vt *in dicta lege benè à Zenone, in fin. & in l. Imperialis, §. præsenti, C. de nuptiis, & l. fi. C. de donat. inter vir. & vx.* adoratur enim vt dictum est, atque numen in se esse ostendit *in lege 2. C. vt dign. ord. serue.* Maiestas autem cum duplex sit: Diuina, & Humana, vt *in l. gazaros, C. de hæreticis, & manich.* Humana inde triplex describitur: Imperatoria, Regia, & Prætoria, vt differuit Socin. *cons. 22. nume. 4. vol. 1.* Imperatoria equidem suprema est, per iura per eum allegata: &

propter-

propterea rectè Bald. ait *in l secundum, C. de con. & committ. stipulatio.* Imperatorem non vocare aliquem dominum: Imò nec vxorem suam, aliquis Rex dominam vocare tenetur, vt colligit Ant. Corf. *in tractat. de potest. reg. in tertia parte, quæstione 30.* Item Imperator consecratur, licet impropriè, *capit. venerabilem, de election.* vbi Doct. nullum enim ordinem habet, vt *in gloss. final. cap. Valentinianus, 63. distinct.* dicunt tamen quidam, habere subdiaconalem: quod verum non est: Gerit tamen officium subdiaconi, cum administrat Episcopo, vt ibi, & per Doct. præsertim Abb. *in dicto capit. venerabilem, numero*
6. de election. qui inquit ita ibi communiter * teneri: idem tenet Martin. Laud. *in tractat. de principib. quæst. 83.* Dixit tamen Ant. Corsetus *d. tract. de potes. regia, q. vltima,* quod Reges omnes dicuntur clerici: quia se, & alios regere debent. *per capit. duo sunt genera, 12. quæstio.*
7 *1.* † Quibus fit vt Princeps ipse solus dicatur, quando ista dictio simpliciter ponitur, vt per Aretin. *in proœm. instit. in princip. column. 1.* & per Petrum Antibolum *in tractat. de muneribus, §. amodò, versic. tenetur, per §. Sed quod Principi instit. de iure nat.* facit *titul. ff. & C. de const. princip. Bart. in 1. const ff. in fin. prin.* Rectéque appellari possit Rex Regum, & Dominus dominantium, vt de Rege Nabuchodonosor
8 habetur in Daniele *capitul. 2.* & per Bart. *in dict. vers. totius orbis,* † omnes vtique Reges, etiam Franciæ, & Hispaniarum, & Britanniæ, & omnes principes sunt sub Imperatore, secundum Martin. Laud. *in tractat. de princip. quæst. 17. & 60.* qui tradit eos tamen non peccare, non præstando subiectionem, postquam Imperator eam non petiit. quodque in Francia contrarium obseruat consuetudo, quia soli Papæ subduntur. Verum Alciat. *in l. potestatis, ff. de verborum significat.* inquit, licèt Franci Imperatori non subdantur, tamen sunt pars Imperii Roman. propterea ad omnes Christianos patriam potestatem pertinere præmittit, *argument. l. in vrbe, ff. de statu homin.* sed melius videtur facere *l. Roma. ff. ad municip.* gloss. tamen *instit. de patria potestat. in versic. Romanorum,* aliter sentit. sed vide ibi Aretin. & Abb. & Cardin. Alex. de præmissis tractant *in capit. per venerabilem, in gloss. in ver. recognoscat. qui fil sint legit.* & Ioan. Bertachin. *in tractat. de episcop. in secunda parte, §. nec obliuiscaris, libr. 4.* per textum *in d. c. in apibus, & l. 2 C. de offic. præfec. præt.* & inquit Bal. *in l. 1. ff. de offic. præfec. præt.* quòd truffa est aliter sentire. & Corn. *consil. 199. num. 5. volum. 2.*

& Ias.

& Iaſ. in l. 1. colum. 2. C. de ſum. trin. per plura, vbi affirmat illam opi. communiter * teneri: licèt Io. Fab. Rapha. Fulg. & nonnulli moderni, tenuerint cõtrarium per l. mercatores. C. de cõmer. & merc. cum ſim. & pro, & contra, etiam tenent copioſe adducti per Felin. in c. cum non liceat, nu. 10. per 7. col. de præſcript. nihil ipſe determinans: & addo etiam contrarium tenuiſſe Oldrad. conſil. 69. per plura: quod terribile dicit Feli. ibid. ad quæ reſpondet ipſe Iaſ. contraria de facto procedere, vt ſenſit etiam Philip. Franc. in rub. de appellat. colu. 4. in Rege Francorum, & Hiſpaniarum: & vbi ſupra Iaſ. etiam ſoluit obiectum per not. per Bar. in d. l. 1. §. per hanc. & alia concordantia: quod ex quo Mundus eſt quid vniuerſale, non repugnat quin Imperator dicatur vniuerſalis Dominus; licet in particulari aliqua ad alios ſpectent: idem videtur ſenſiſſe Felin. vbi ſupra, colum. pen. verſic. Nono. Iaſ. tamen in d. l. 1 nu. 10. communem * opi. tradit, vt Rex Franciæ non ſubſit ipſe Imperio. Poteſt omni caſu alia ſolutio militare, quam elicio ex verbis Ang. in l. hac autem in fin. ff. de ſeru. vrb. præd. quem ſequitur Decius d. conſil. 307. colum. 3. vt ſi etiam præſcribantur merum imperium, & reſeruata principi, quæ per præſcriptionem immemorialem acquiruntur, ſecundum Dec. cõſil. 271. num. 15. & Balbum in tract. de præſcript. in 2. parte, quintæ principal. verſi. quarta quæſtio. † non tamen eximitur à iugo & ſubiectione Imperatoris talis præſcribens, vt videtur text. vbi Salic. in l. comperit. C. de præſcrip. 30. vel 40. anno. quia ea quæ competunt principi in ſignum ſuperioritatis, ſiue vniuerſalis recognitionis, vt præſtatio cenſus, vel tributi, nunquam poſſunt præſcribi, vt per Martin. Laud. in tract. de princip. q. 391. niſi immunitas præſtationis cenſus, eſſet conceſſa à principe, & inuiolata permanſerit per 40. annos, vt comprobat idem Franc. Balb. in d. 2. parte, verſi. prima quæſtio, per eam. l. comperit. & doctrin. Bald. in l. ſicut. colu. fin. C. eod. tit. Balbus tamen ibidem verſic. ſeq. poſt multa, refert magis communem * opi. eſſe, principem aliquem vel populum, poſſe præſcribere plenam libertatem, ita quod in nullo ſubſit Romano Imperio: nec Imperatorem in aliquo recognoſcat, licet ſecus ſit in Papa: ſed credo non bene dicere, nec doct. quos allegat hoc affirmant: præſertim Felin. qui vt dixi in d. c. cum non liceat, proteſtatur ſe nolle decidere ſuper hac q. quia tamen apud aliquos iſta q. redditur dubia, ex præmiſſis exiſtimarem claram eſſe eo in caſu, quo vnus tantum Imperator vniuerſalis dominus cenſendus ſit: & nullus illi poſſit eſſe ſupe-

rior. aut æqualis sed subiectus, vnde talis superioritas erit impræscriptibilis, & inuiolabilis, licèt alia reseruata præscriptibilia dicantur: aliter sequeretur (quod hæreticum esset dicere) vt Imperium, quod immediate à Deo est, vt *inf.§.2.q.2.nu.9.* & quod in vno tantum debet esse, vt *inf.q.seq.* apud multos esset, alio modo quam ordinatũ sit: præterea si, vti dicit Balbus, non possunt præscribi ea quæ sunt reseruata in signum superioritatis, multo minus ipsa superioritas. & hæc etiam tenet Card. Alex. *in c. per venerabilem. in gl. in ver. recognoscat. qui fil. sint*
* *legit.* & hanc opi. esse communem * attestatur Soc. *d.cons.275.nu.5.* & optime conueniunt dicta per Michaelem Vulcur. *in tract. de regim. mũdi. in 2. parte. 3. q. prin. vers. ad septimum, & vers. praterea cum 2. ver. seq.* qui per 30. col. disserit, nullum humanũ in temporalibus, posse acquirere possessionem, vel quasi, aut præscriptionem cõtra præeminentiã Imperatoriæ potestatis, sicut nec contra Papam: & respondet ad multa obiecta, & præcipue Oldradi Laud. *d.con.69.* & firmat hanc opi. tanq̃ catholicam: vltra quod est magis communis vt supra *dictum est*, licet
10 ipse non dicat: vnde quid vlterius erit dubitandum: † Ista opi. tamen & concl. patitur vim de facto, sicut suũ subiectum. sicq; primo declaratur, vt de iure procedat, non autem semper de facto, secundum oẽs fere supra recitatos doct. & secundum gl. *in c. super specula, de priu.* & ideo gl. *in c. Adrianus, dist. 63.* dicit: nisi Reges, & Principes omnes probent se exemptos, dabunt adhuc tributum Imperatori per *l. fi. ff. de censibus*; vnde dabitur Imperatori actio, & rei vendicatio, secundum prędicta, quicumq; sint Reges, licet infideles, quibus seruanda sint iura naturę,
11 vt *inf. §. 4. vers. 28. nu. 5.* † Secundo declaratur, vt procedat in temporalibus, non autem in spiritualibus. *c. solitæ. de maior. & obed.* & per Corn. *d. cons. 199.* & innuit Abb. *d. cons. 51.* & expresse firmat Bertach. *in tract. de Gabel. in 1. parte in prin. col. 2.* vbi hoc ampliat etiam quo ad temporalia Papæ, & personarum ecclesiasticarum, dũmodo non sint donata Ecclesiæ Romanæ: conueniunt ad hæc, quæ scribuntur *in c. cum ad verũ, 96. dist.* cõmendata per Ant. de Rosel. *in tract. de potes. imp. ac pa. §.* Hanc etiam, car. 6. vt nec Imperator iura pontificis, nec pontifex iura Imperatoris vsurpare debeat. vnde Alex. *cons. 8. n. 4. vol. 1. per d. c. cum ad verũ,* inquit, omnem iurisdictionem, in tẽporalibus assignatã Imperatori,
12 in spiritualibus Pontifici. † Tertio declaratur, vt procedat quo ad protectionem, & vniuersalẽ iurisdictionẽ, non aũt quo ad res singulares:

quia

quia cum alij domini sint singulariter, nō possunt esse plures domini in solidū, vt per doct. vbi *supra*, & maxime Bar. *in d.* §. *per hanc.* & *in proœm. ff col 2.* & *Alb. in d c. venerabile.* & *Alex. d. con. 76.* & *Soc. con. 181. col. 3. vol. 2.* & *Dec. d. con. 307.* & *per Card. in cle. 1. de sum. trin.* qui idem ponit in Papa. Sicq; non potest Imperator res singulares aliorum, alijs dare, de quo per Bar. *d. col 2.* & alibi dicemus. Et stante supradicta conclusione quòd etiā Reges Gallię, & Hispaniarum, & Britanniæ, & aliarū nationum, etiā infidelium Principes subsint Imperatori. Hic non omitto quod exempti à legib. Romanis, vt etiam sunt Veneti, tamen sunt de populo Rom. vt meminit per plura Catel. Cotta *in memo. in ver. Dignitas:* Quibus addo & illud memorabile de quo scribit Marti. Laud. *in trac. de crim. lesæ Maiestatis. q. 51.* vt si qui liberi Remp. administrant, sint rebelles Imperio, possint priuari libertate sua; cum eā habeant, vel ex priuilegijs Imperatoris, vel per patientiam eius. Ex præmissis quæstionem, quæ hic multum consecutiue cadit, subijciamus; an vnus tantum Imperator ponendus sit, ex quo totius orbis dicitur Dominus.

SVMMARIVM.

1 Imperatores plures antiquitus fuerunt, si Reges Imperatores appellandi sint.

Imperator, quilibet rex in suo regno dicitur. ibi.

2 Iulius Cæsar assumpsit Imperium; Imperatorq́; primo appellatus.

3 Imperatori omnis potestas tradita, & Imperium translatum à populo.

4 Imperatores duo, consortes eiusdem Imperij: vt quandoque vnus orienti, occidenti alter præesset. ibi, quando Roma hoc cœptum.

5 Constantinopoli per plura tempora, Imperij orientis tantum, nomen retentum; Italia per trecentos annos, à multis lacerata.

Aquila Romana aliquando biceps est facta.

6 Imperator vnus tantum esse debet, non duo: etiam ex permißione Papæ. nume. 10.

7 Motor vnus & primus, à quo cœlum, & tota natura dependet.

Inferiora à superioribus reguntur. ibi.

8 Principantium pluralitas non bona;

9 Rex erit vnus, omnibus Imperans:

Christus fuit Imperator, & sacerdos. ibi.

Petro terreni, & cœlestis Imperij iura commissa. ibi.

Imperium in vno tantum esse statutum: ibi.

10 *Vnum regere, est optimus modus regendi.*

Rege iusto regi, melius est, quam iusta lege.

11 *Imperator Græcorum dicitur, sicut Rex scacorum.*

12 *Imperium non est extra ecclesiam.*

13 *Imperator Constantinopolitanus, priuatus Imperio, propter infidelitatem, & denegatum auxilium ecclesiæ.*

QVÆSTIO I.

An vnus tantum sit, esseve debeat Imperator.

1 PLVRES Antiquitus fuisse Imperatores, eodem etiam tempore Imperantes, in diuersis in eisdemq; regionibus, affirmant multi auctores, si Reges Imperatores appellare liceat, vt videtur quandoq; obseruatum, vt *in c. duo sunt. 96. distin. c. Solitæ. de maio. & obedie.* sicque vt inquit Bal. *in l. exemplo. C. de probatio.* quilibet Rex in suo regno appellatur Imperator; Nam in qualibet Mundi plaga, siue ad ortum in Asia; siue in Africa, ad meridiem; siue in Europa ad occasum, vel septentrionem conuertamur; & ante & post conditam Romam, Scythæ, Indi, Assyrij, Persæ, Arabes, Armenij, Iudæi, Ægyptij, Æthiopes, Carthaginienses, Numidæ, Libici, Mauri, Britanni, Hispani, Galli, Heluetij, Germani, Panonij, Sarmates, Gethæ, Vandali, Thraces, Macedones, Græci, & Itali, & similes aliæ nationes, proprios habuêre Reges, vt testantur & Bibliaci libri, & Liuius, & Herodotus, M. Antonius Sabellicus, & alij Scriptores: & propterea ex iure gentium, hoc pacto condita regna, & Dominia distincta, ponit Iurec. *in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu.* Verum apud Romanos, exactis regibus, Consules constituti sunt, & quandoque Dictatores, penes quos summa rerum, & reip. esset, vt in L. Fenestella, & in recitatis auctoribus legitur, & in serie *l. 2.*
2 *ff. de orig. iur.* † Post hos autem C. Iulius Cæsar assumpsit totius reipu. administrationem & Imperium, vt *in d. l. 2.* innuitur; Imperatorque primo appellatus est; cum regium nomen à Tarquinio exacto odiosum remansisset, vt in Suetonio habetur in vita eius, & per Aymarum Ryuallium *in historia iuris ciuilis lib. 4. circa prin. & supra, hoc. §. in versic. Imperatorium:* cuius quidem plurimi fuere successores per tempora; primo Augustus, Deinde Tyberius, & alij, vt probatur etiam *in auth. vt præpo. nom. Imperator. § 1.* & per Corneum *d. consi. 1. vol. 3. col. 4.* & per prædi-

prædictos auctores; † In Imperatorem autem lege Regia pop. Rom. 3
omne suum Imperium transtulit, & potestatem, vt testis est Vlpia. *in l. 1. ff. de constitu. prin.* sequitur Corneus, & Aymarus, vbi *supra:* Inter has successiones Imperatorias persæpe obseruatum est, † vt eiusdem Im- 4
perij Romani duo essent consortes, vt legitur *in c. nunc autem. 21. distin.* vbi ex permissione Papæ hoc hodie quoque concedi posse tradit Car. Alex. *col. 2. & in C. Iustiniani, in multis locis,* & in Aymaro *dicto li. 4.* in vita M. Antonij Philosophi, vbi inquit, à M. Antonio, L. Verus Cõmodus, consors Imperij factus est; atque tunc primum Rom. Imperium duos cœpit habere Augustos, vt Capitolino placet, & videtur probari per *ll. ff. vt in l. filius fa. §. diui. 1. & 2. de leg. 1. & in l. Imperatores. ff. de transactio.* immo etiam quandoque tres eiusdem Imperij consortes videntur fuisse, vt habetur *in l. si docueris. C. ad l. Corn. de falsis.* & apud Ayma. *d. lib. 4.* in vita Cari, qui Carinum & Numerianum. filios Cæsares fecit & idem dicitur in vita Theodosij, qui cum Gratiano, & Valentiniano 14 annis Imperauit; & de Valen. Theodos. & Archad. habetur *in l. vnusquisque. C. ad l. Iul. repet. & l pen. & fi. C. fini. reg.* Horum Imperatorum autem tale quandoque fuit consortium, vt Occidentis vnus, alter vero Orientis, præesset Imperio; cum Archadius Constantinopoli; Honorius Romæ imperauerit, auctore Aymaro *eo. lib. 4.* in vita Archadij; sicque & de aliis scribit. † Sed & Constantinopoli tantum 5
per plura tempora, Imperij Orientis nomen retentum est, cum per annos 330. Italia, & Imperium occidentis à multis laceratum tradatur, teste Aymaro *dicto lib. 4.* in vita Leonis: & M. Anton. Sabellico *in 8. Ennead. lib. 9.* vbi etiam illud commemorat: inter Carolum Magnum Imperatorem Occidentis: & Nicephorum Imperatorem Orientis, fœdus initum esse: vt Orientalium rerum vnus curam haberet, Occidentalium alter. Sed Plati. & Egnatius, cum Irene Constãtini matre, partitum Imperium dicunt: Sicque Aquila Romana aliquando biceps est facta: manente vno capite in ecclesia occidentali, & altero in ecclesia Orientali, vt meminit Sebast. Munsterus in Cosmograph. vniuers. *lib. 3.* de Germani. *in rub. quando, & quomodo Imperium fuer. ad German. translatum.* Hæc equidem non paruam videntur facere difficultatem in hoc & præmisso articulo, an Imperator sit Dominus totius Mundi, & vnus tantum: † Verum quod vnus tantum Imperator 6
debeat esse, & Dominus: vltra ea quæ dicta sunt in præcedenti versic.

ſecundum communem opi. quæ per quandam fere neceſſariam conſequentiam influunt in hanc q. videtur poſſe probari, tali argumentatione. Primo aſſumptis illis quæ diuine ponit Philoſoph. *1. metaph. cap. 2.* in hæc verba: Deus cauſa omnibus eſſe videtur, & principium
7 quoddam, & *lib. 12. cap. 7.* quique vnus † & primus ſit motor, à quo vti à primo principio, dependet cœlum, & tota Natura: iuxta quæ ibi explicat commentator: atque Natura non agat, niſi rememorata à cauſis ſuperioribus, quæ ſunt Deus, & intelligentiæ: & cum, vt dicitur de regimi. Principum, per eundem. & *lib. 1. cap. 2. Meteoron,* inferiora à ſuperioribus regantur: & lib. *de Mundo:* quod à Deo vno vniuerſa reguntur, vt habetur clare per Bonifacium *in extrauag. de maio. & obed. cap. 1.* inferendum videtur pariter, vt ſit vnus Rector in humanis, & in his inferioribus, qui ea regat, & moueat, vti qui rememoretur in cauſis ſuis ſuperioribus, hoc eſt à Deo: ad quem, tanquam ad bonum vniuerſi in eo conſiſtens, omnia ordinantur: vt eo. lib. *metaphyſ.* ſcribitur *cap. 10. & d. cap. 1.* quapropter recte ad propoſitum noſtrum, ſecundum verba eiuſdem ſapientis *eod. cap. 10.* & Homeri *primo Iliad.*
8 fiet concluſio: † quòd bonum non eſt pluralitas principantium. Sit ergo vnus Princeps. Secundo & diuinius ſecundum piorum Dogmata, probari videtur ex ſacris libris Bibliæ *d. cap. 2. Danielis*, vbi Nabuchodonoſor, Rex Regum appellatus eſt. & Saulem primum Regem inunxit per manum Samuelis Dominus in Principem, ſuper hęreditatem ſuam, vt habetur Regum *lib. 1. cap. 10.* & per Ioan. le Cirier, *in tractat. de primogen. quæſt. 12. num. 8.* & clarius exprimitur *in Ezechiele,*
9 *cap. 37.* per illa verba. † Faciam eos gentem vnam, & erit vnus Rex, omnibus imperans, & non erunt vltra duæ gentes: nec diuidentur amplius in duo Regna: Vnde vt implerentur ſcripturæ, data eſt Chriſto omnis poteſtas in cœlo & in terra. vt in Matthęo, *cap. vltimo:* & ideo ipſe Figuratus: qui fuit Imperator, & Sacerdos, vtriuſque poteſtatis, diſtinguens officia, vt *in cap. quoniam, cum gloſ. diſtinct. 10. & d. cap. cum ad verum. 96. diſtinct.* Petro terreni ſimul, & cœleſtis Imperij iura commiſit. *cap. 2. 22. diſtinct.* quod Imperium Terrenum, ſicut & cœleſte ab eo perditum, vt *in princ. quomodo opor. epiſc. & §. quia igitur, in authen. de fide inſtrum.* per manus ſucceſſorum Petri, & Pontificum, voluit eſſe in vno tantum, vt habetur clare *in dicto cap. in apibus. 7. q. 1. iuncto. capit. venerabilem, de electio.* adeo etiam, vt eſſet æternum, vt habetur *in l. 2.*

vbi lo.

vbi Io. de plate. Cod. de Fabricen. lib. 11. & ibi per Bart. hæcque comprobantur per illa verba Lucæ, *cap. 2. Exiuit edictum à C. Augusto, vt describeretur vniuersus orbis:* & per illa Matthæi *cap.22. Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo:* cum vnus Deus, & vnus Princeps, per Christum pronuncietur, & euangelizetur: quod etiam sequitur glos. *in c. Adrianus. 63. distinct.* & habetur *in d. cap. duo sunt. distin. 96. & cap. solitæ, de maio. & obedien.* duo esse Luminaria, Maius & Minus: atq; principaliter hic Mundus his duobus regitur, videlicet auctoritate sacra Pontificum, & Regali, siue Imperiali potestate: à Pontificali tamen descendente, vt *in §. 2. q. 2* & alibi etiam latius dicemus: ex quibus conclusio nostra absque dubio firmanda est: & tanquam catholica recipienda: quam etiam tenet Ias. *in l. licet Imperator, col. 1. de le. 1.* vltra Imo. per eum allegatum. Et Mart. Laud. *in tract. de princip. quæst. 68.* affirmat hunc esse articulum fidei: & proinde vt dixit Bart. *de reg. ciuit. colu. 1.* † 10
regendi modus per vnum, de quo *in l. 2. §. nouissime, ff. de orig. iur.* qui in vniuersali Domino, appellatur Imperiũ, est optimus: & inquit Martin Laud. *de princip. q. 132.* Melius est remp. regi per vnum principem, quam per plures; sicut vnus est Deus, & vnum est caput, inter cætera membra: & quia homines sunt faciles ad dissentiendum, per doctri. Alber. *in 1. const. ff. veter.* & propterea recte dicitur, etiam secundum Theologos, melius esse regi iusto Rege, qui in singulis causis ius dicat secundum æquitatem, quæ sibi videbitur, quam iusta lege. vt no. Bar. *in l. præsenti. C. de his qui ad ec. confug.* & per Bald. *in l. ex hoc iure, nume. 1. ff. de iusti. & iu* sequitur Ant. Corset. *in tractat. de potest. reg. in 4. parte. nume. 30.* Nec repugnant multa in contrarium adducta per Oldrad. *dicto consil. 69.* quia *in consil. 180. colum. penult.* aliter loquitur, per dict. *c. in apibus:* quicquid senserit ibi ex acumine ingenij disputatiue, potius quam ex veritate: & vltra solutiones factas per Michael. Vulcur. *dicto tractat. de regimine Mundi,* illa solutio mea, quia ista opinio * sit communis, & pia, sufficere videtur. Sed vlterius dicam, forsan poterit excusari Oldradus, quia in effectu videtur loqui, magis de dominio particulari alicuius Regis, quod non tollit dignitatem Imperatoriam, vt *supra,* præsertim per Socin. *dicto consil. 275.* quam vniuersali: in quo quæstio nostra versatur. Conueniunt enim hæc, vt sint aliqui Reges, qui habeãt in Regno suo, merum, & mixtum Imperium, & etiam reseruata principi, aliquo quoque iure: sed non sequitur, nec Oldrad.

dicit,

dicit, quod quo ad iugum, & vniuersalem subiectionem Imperatoris, sit dare alium æqualem, aut superiorem. cum talis præeminentia ab aliquo non possit vsurpari, sitque illius præcipua, vt supra *in præced. q. dictum est*: & ad propositum inquit Bal. *in d. § si. colu. fi. de prohib. feud. alien. per Fed.* vnum esse Imperium, & si Deus vnum Angelum eximeret à sua potestate, dato quod hoc posset; non tamen ille Angelus esset Deus. Non obstat quia plures Reges fuerint, etiam eodem tempore, qui etiam apud diuersas nationes, imperitarint: nam respondere possumus: si illi se habebant vt Reges, res videtur clara, quia conceditur, multos potuisse esse Reges, sed tamen sub vniuersali Præeminentia Imperatoris, quandoque Babiloniæ, vel Persarum, vel Græcorum, vel Romanorum, vt per Bar. *in d. versic. totius. ad repræhen:* & Oldra. *consi. 69. col. 1.* & habetur Daniel. *c. 2.* si vero se habebant vt Imperatores, responde, hoc de facto potuisse contingere. non autem de iure, vt supra prox. versi. nec illa suprema præeminentia, vllo pacto potuit lædi: vt *supra*. Quinimmo etiam ad eam vendicandam, & conseruandam competiisset, & competeret ius, & actio: quod maxime post aduentum Christi in Ro. Imperatoribus iuxta dispositionem *d. c. venerabilem*, videtur indubium: Non refragantur etiam, ea quæ magis vrgere videntur, quia quandoque duo & tres Imperatores fuerint; nam responde, vbi in hoc conueniebant sponte, videtur dici posse, licet duæ, vel tres personæ forent, vt tamen pro vna reputarentur secundum solutionem glo. *in c. nunc autem, distin. 21* vel potest dici vt *supra*, id non iure, sed de facto factum, vt tetigit etiam Ias. *in d. l. licet*, ideo frequentius & fere semper aliter obseruatum sit, præsertim post dispositionem *d. c. venerabilem, & d. c. in apibus*. Nec opi. Cardi. Alex. quod ex permissione Papæ id concedendum sit, vera est per prædicta; & ideo illam rectè improbat Io. le Cirier, *in tract. de primogenitura lib. 1. q. 7. nume. 20.* per plura. Et propterea concludédum est, quod nec Constantinopoli, nec alibi, potest vel Turcarum Rex, vel alius Impe-
11 rator esse, vel appellari, licet largo nomine † Imperator Græcorum, Imperator dictus fuerit: sicut Rex scacorum, Rex dicitur: vt per glo. *in d. c. venerabilem, & in c. si Imperator. 96. dist.* Alia ratione tamen Imperator non poterit dici ibidem, nec de iure existere Rex Turcarum, vel alius infidelis: quia oportet Imperatorem esse Christianum, & Ca-
12 tholicum, vt dictum est *supra, in versi. inspiceret.* & † extra ecclesiam nõ

est

est Imperium, secundum glo. *in d.c. venerabilem, in versi. transtulit:* nam ab ea emanat, & dependet: de quo etiam infra dicemus *in § secundo, q. 2.* † Immò propter denegatum auxilium ecclesiæ, & propter infidelitates, Imperator Constantinopolitanus iam fuit priuatus Imperio, translato à Græcis in Germanos, *d.c. venerabilem,* & per Oldrad. *d. consi. 180. colum. fin.* & Io. de plate *in l. 1. C. de priuileg. vr. Constan. lib.* XI. & *Corneum consil. 312. num. 7. volum. 1. & Marti. Laud. in tractat. de princip. q. 24.* 13

SVMMARIVM.

1 *Rex Romanorum, an possit eligi, viuente Imperatore. & num. 5. quod sic, etiam per exempla.*

2 *Conuentio de successione viuentis non valet, etiam cum iuramento. 6.*

3 *Papa viuente, vel aliquo Prælato, tractatus de alio eligendo diffinitorius prohibitus; consultorius permittitur, num. 6.*

4 *Papa, an possit concedere auctoritatē Imperatori, sibi eligendi successores.*

QVÆSTIO II.

An viuente Imperatore, possit eligi Rex Romanorum.

EX præcedenti quæstione, hæc alia suboriri videtur, an concesso, quod vnus tantum debeat esse Imperator † num eodem viuente, Rex Roman. apte ab Electoribus eligatur, confirmandus à Pontifice: & inde in Imperatorem promouendus, post viuentis mortem. Dubitatio enim oriebatur ex præcedenti conclusione: quia vnus tantum Imperator debeat esse. Item & illud videbatur obstare, siquidem per talem electionem videretur induci votum captandæ mortis, & fieri conuentio, de successione viuentis † quæ odiosa esset, & plena tristissimi, & periculosissimi euentus: ac tanquam contra bonos mores prohibita, vt *in l. fin. C. de pact.* vbi docto. etiam iuramento interposito, illum non validante, *c. non est obligatorium, de regu. iur. in 6.* & per docto. ibi, vbi referunt non valere concessionem præbendæ non vacantis, per text. inter alia *in c. 2. de conces. preben. in 6.* & quæ tradunt doct. *in cap. accedens, extra. de conces. preben.* præsertimque præbendæ vacaturæ hominis certi, vt per Salice. & Iaso. *in d. l. fin.* prout videtur posse argui ad casum nostrum: Et fortius videtur vrgere 1 2

tex. *in c. si quis Papa. & c. nullus. 2. 79. distin. & c. bonæ. 2.* & ibi per Abbá. *de*
3 *electio.* † vbi habetur, quòd tractatus deliberatorius, seu diffinitorius est omnino illicitus, ante mortem Papæ vel prælati, de altero eligendo: vel si sit aliter ambitiosus, conuentionalis, conditionalis, vel alio modo inhonestus. Sed tamen præmissis non obstantibus, in hac q.
4 (licet alias scriptum videatur *in cap. in synodo. 63. distinct.* † quòd solus Papa potest dare Imperatori potestatem eligendi sibi successorem, vt tenet Cardi. Alex. ibi, etiam si præiudicet electoribus: quia ex plenitudine potestatis hoc possit facere, & ex magna causa, de quo alibi dicendum erit: dicam tantum aduertendum quòd omissa plenitudine potestatis, non videtur posse fieri fundamentum *in dicto cap. in synodo.* prout facit ibi Cardi. circa talem concessionem faciendam per Pontificem Imperatori, ita quod possit sibi eligere successorem: tanquam hoc concessum sit Ottoni, primo Regi Theutonicorum: nam cum postea sit dispositum, de electoribus, per Gregorium Quintum in Germanos sub Ottone tertio, vt *infra dicetur. in §. seq. versic. Electio Regis Roman.* ideo dispo. *dicti cap. in Synodo.* non videtur militare, quæ videtur sublata per posteriorem subsequentem) existimo inquam pro-
5 babiliter dici posse † quòd electio Regis Rom. potest fieri ab electoribus, & confirmari: absque corona tamen à Pontifice, viuente etiam Imperatore, in hoc tamen consentiente: quæ electio tantum habebit effectum post mortem Imperatoris iam constituti: Et primo moueor, quia omnia permissa sunt, quæ expresse non prohibentur, *l. nec non. §. quod eius inquit. ff. ex qui. ca. maio. l. 1. §. 1. ff. de testa.* sed non videtur aliquo iure prohiberi talis electio, quia licet duo esse prohibeantur Imperatores, vt *supra*: nihilominus non prohibetur, quin viuo Imperatore, possit aliquis in Regem Roman. eligi, cum is tunc absolute
6 non possit censeri vt Imperator, vt alias dictum est: ergo cessant obiecta in præcedenti quæst. cum non idem sint Imperator, & Rex Roman. Secundo moueor ex tex. *dicti cap. venerabilem, de electio.* vbi videtur dispositum, quòd possit fieri electio plurium, vel saltim duorum in Reges, viuente ipso Imperatore, vt in eodem tex. innuitur facta, iuncta glo. & secundum casus positionem, in persona Federici electi Regis Rom. filij Henrici Imperatoris, qui vti pater viuens hoc procurauerat: & alias similis ostenditur electio Pipini Caroli Magni filij: & declaratio per Pontificem, in Regem Italiæ, & vna facta eius

inunctio

iunctio cum patre: & inde prædefuncto Pipino, idem Carolus Ludouicum vnicum virilis stirpis filium, consortem Imperij dixit, secundum Plati. in vita Leonis. III. Pontificis: & refert M. Antonius Sabellicus *in 8. Enneade libro 8.* & à talibus exemplis authenticis videtur argui posse concludenter, vt no. *in dicto capitulo venerabilem. Ant. But. colum. 3. & 4.* & ita verum, & obseruari dicit Bald. de Vbal. *de pace const. §. diuina* prout recentioribus temporibus obseruatum est in Maximiliano Imperatore: quem pater Fridericus Tertius Imperator, octauo antequam moreretur anno, Cæsarem designandum, curauerat, vt tradit Baptista Egnatius *lib. 3. Roman. Principum*, in vita vtriusque eorum: hoc idem testante Sabellico *Enneade 10. lib. 8.* anno Salutis. 1484. Tertio moueor, quia licet prohibita sit pactio de successione viuentis vt *supra* † nihilominus hoc non prohibetur, consenti- 6
ente eo, de cuius successione tractatur, & perdurante in eo consensu, vsque ad mortem, vt est text. *in dicta l. fin.* vbi transeunt communiter scribentes. *Cod. de pact.* & Imo. & Abb. *in dict. capitulo, venerabilem, colum. fin.* sic in simili videtur dicendum, nam consentiente Imperatore tali electioni, illa recte fiet. Dici etiam posset, vt videtur sentire Innocen. *in dicto capitulo, venerabilem*, quòd non videtur militare dispositio *d. l. fin.* ad casum nostrum oppositiue: quia nullus est hæres, qui paciscatur super successione Imperatoris, sed electores ipsi, & Pontifex Max. videntur hoc modo, consentiente eo, velle prouidere: Nec his etiam obstabunt dicta *in dicto capitulo, bonæ*, cum alijs iuribus, supra adductis; quia respon. licet tractatus diffinitorius sit omnino illicitus, nihilominus hoc non procedit in hoc casu, quia consultorius videtur, secundum tex. *in c. si transitus*, vbi Archid. cum *glo. 1. 79. dist.* si ipse Papa sentiret & deliberaret de successore suo, simul cum Cardinalibus fratribus suis, vt *supra*: & dicemus inf. *lib. 2. c. 1. §. 2. quæst. 2.* quæ astipulari videntur casui nostro, nec in eo videtur versari aliqua conditio, vel ambitio: cum talis electio simpliciter fiat. Potest etiam alia solutio fieri ad *dictũ capitulũ, bonæ. cum aliis iuribus*, vt non obstet argumentum ex eo, quia casus electionis Pontificis est valde diuersus à nostro, & sic ab electione Regis Roma. & inde in Imperatorem promouendi, cum in Pontifice vnica tantum electio fiat, & immediata: at in casu nostro, primo is eligitur, qui per electio-
[illegible] nem

alia

nem mediatam in regem, postea approbatur, in Imperatoremque coronatur, vnde cum hæc sint diuersa, à diuersis non arguitur nec fit illatio, iuribus vulgatis.

SVMMARIVM.

1 *Purpura prius consules vestiebantur, nunc Imperator.*

2 *Imperialia indumenta concessa Syluestro Papa, & successoribus per Constantinum.*

3 *Vestes auratæ, & sericæ, auro intextæ, & tinctæ conchilijs, vel murice, soli Principi conueniunt.*

4 *Imperatores adorati sunt in purpura.*

5 *Plenitudo potestatis, significatur per pallium, in pontifice. Plenitudo potestatis, quæ dicatur. ibi.*

6 *Liberum dicitur quid, tribus modis.*

7 *Princeps est in sede libertatis.*

VESTIVM IMP. MYSTERIVM.

PVrpureo pallio, seu trabea, auro intexta, amictus erat Imperator.
1 Purpura † enim prius consules vestiebantur, nunc vero Imperator, secundum glo. *in l. 1. Cod. publi. lati. vel consu. nuncia. lib. 12.* vel etiam Reges, vt per glo. *in l. 1. Cod. nulli lice. in fra. lib. 11.* Mart. Laud. *in tract.*
2 *de principibus. q. 37.* † Indumenta tamen Imperialia videntur concessa Syluestro Pontifici, & successoribus, per Constantinum, *c. Constan-*
3 *tinus 96. dist.* † & dicemus *inf. §. 2. q. 2.* vestes quoque auratas, & sericas, intextas auro, vel tinctas muricis, vel conchilij colore (qui soli principi conuenit) nemini licet habere, sub pœna capitali, & confiscationis bonorum, vt habetur *in tit. Cod. de vestibus oloberis,* præsertim *in l. 1. & l. temperent.* vbi Bart. & Io. de plate. *lib. 11. & in l. 1. Cod. quæ res vend. non pos.* & per Franc. Luc. *in tractat. de priuileg. fis. in priui. 138.* & eo in
4 honore fuisse Purpuram apud Imperatores legitur, † vt in illa adoratos se sæpius ostendant. *l. restituendæ, Cod. de aduocat. diuers. iudicum. & in l. fin. C. qui mili. non pos. lib. 12.* vnde inquit Marti. meus Laudensis, *in tract. de principibus. q. 173.* Princeps adoratur, salutantur alij: & propterea nullus debet genua flectere coram aliquo, quam Principe, & Maiestate regia. vt *inf. §. 3. versic. sextodecima,* & ad prædicta Bal. *in rub. illa. C. quæ res vendi non pos.* tradit, non decere alium, tali panno purpureo esse

esse indutum, nisi Principem sedentem in Maiestate Imperiali, *per d.l. 1.C.eo.tit.* & per Salice. ibi. Sic vestium decore & magnificentia, præstasse Alex. Mag. s. refert Arist. in Epistola ad ipsum scripta, ante Rhetoricam à cæteris hominibus. quæ licet non obseruentur de consuetudine secundum Bar. *in d.l.1.de vesti.olobe.* fiunt tamen quandoque edicta prohibitoria similium vestium: vt prudenter in hoc Dominio Mediolani, hac tempestate sancitum est: & apud quasdam alias nationes Italiæ obseruatur: facit, quia priuati non debent habere similem sellam, vel frænum, sellæ, vel fræno equi Principis, secundum *l.1.C.nulli.lice.in fræ.* & per Martin. Laud. *in tract. de Princip. q.336.* Ad propositum tamen nostrum aduertendum est: nos non loqui de eo Pallio, quo vtatur Imperator, † quia per illud in eo significetur, & demon- 5
stretur plenitudo potestatis, in quam assumptus sit temporaliter, sicut Pontifex Maximus Spiritualiter: & in plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis. *cap. nisi. & c. ad honorem,* vbi Abbas de auctor. & vsu Pallij. Nam alij vocati sunt in partem solicitudinis tantum; vt ibid. Sed loquimur de eo, quo vtitur etiam Laicus, causa honestatis, vt loquitur Abb. *in rub. de auct. & vsu pal. per. c. suscepimus, de homicid. & adde. c. pen. de vita & honest. cl.* de quo primo dicemus inf. *lib. 2. c. 1. §. 1. versic. pallium. & c. 5. de Archiepiscopis, num. 5. & seq.* Plenitudo autem potestatis (vt hic dicere possumus) est arbitrij plenitudo, nulli necessitati subiecta, nullisque publici iuris regulis limitata. vt docet Bald. *in l. 2. col. 7. versic. est autem plenitudo. C. de seru. & de aqua.* qui ad hoc propositum ponit † a- 6
liquid dici liberum tribus modis: primo quod non cogitur. *l. 3. §. 1. ff. de arbit.* secundo quod non corrigitur, *l. fideicommiss. § quanquam. de leg. 3.* Tertio quod æqua lege libertatis feratur. *l. item si vnus. § si in duos, & § principaliter, de arbit. & l. pen. ff. manda.* † vnde in principe commemo- 7
rat, esse sedem libertatis: qui possit præferre magis æquo, minus æquũ: & magis bono, minus bonum, pulchre allegando ad hæc Theologos differentes, quando hoc procedat.

SVMMARIVM.

1 *Visus, maxime sensus est.*

2 *Spectabilia, tractabilibus potiora sunt.*

3 *Animæ tres partes, Prudentia; Fortitudo; Temperantia; continetque harum omnium, Iustitia.*

 4 *Virtu-*

4 *Virtutes quæ dicantur.*
5 *Imperatoris, & Principis vita, & oratio, subditis exemplo est.*
6 *Prudentia, propria virtus est Principis, cum qua simul insunt omnes virtutes; & sine ea homo non proprie bonus est.*
7 *Clementia, & mansuetudo, commendatur; maxime in Principe.*
8 *Imperator debet esse Religiosissimus; & castitatis amator.*
9 *Rex non est, nisi sit ex sese sufficiens, & bonis omnibus antecellat; vt electio diuina censenda sit.*

§. II. DE ORNATV ANIMI IMP. ET ELECTIONE.

VIRTVTES DECENTES IMP.

§. II. NON ignorabam, vbi esset habenda ratio eius ordinis, quo gradatim, res quælibet recipit veram intelligentiam, & modum: Prius de ornatu animi Imperatoris, disserendum fuisse: qui bonis moribus, & præclaris virtutibus, emicare, & adeo excellere debet: vt in eius Maiestatis culmen, iure merito euocatus primo, & electus: inde confirmatus, & coronatus, censeri possit: condigna enim Electio, vti principium institutæ rei, præmittenda erat, antequam Coronatio, & alia supra enarrata, tanquam media, & finis quidam, perquirerentur. Verum cum Phantastici templi, vt iam dictum est, occurreret imago: † Visus qui maxime sensus est, teste Philosoph. *lib. 3. cap. 3. de anima*, eo vsque raptus est; † quia spectabilia tractabilibus potiora sunt, vt scribit idem Philosoph. *lib. 2. cap. 2. de generatione, & interitu*: quod ab eo perculsus, præposterum ordinem respiciens inter alia Imperatorium simulachrum, hac in re prosecutus sum: modica tamen (vt opinor) cum iactura. Nam si electi Regis qualitas, & mores exarandi erant, priusquam vndequaque absolutus Princeps, per Coronationem, & alio modo, constitutus ostenderetur: hæc tamen etiam taliter se contingere videbantur, vt quod prius posteriusve positum esset, parui referre, censeri posset: præterquam quòd existimabam, quemcunque huiusce templi

pli omnium Principum, Rectorum, & Iudicum, comprehensas formas quandoque inuisentem, aspicientemque: eodem sensu visus allectum, captumque: scire, intelligereve, prius peroptasse, quæ vnaquæque extrinsecus, in ornatu suo, præ se ferret species: quam, quæ intus recondita censeri possunt, inuestigare. Sed ad rem accedamus: ornatumque animi Imperantis, quem in virtutibus consistere, haud dubium est, discutiamus: Tres enim sunt, vt opinatur Plato, teste Aristot. *in libello de virtutibus*, partes animæ, † Prudentia, 3
Fortitudo, ac mansuetudo. Temperantia, & continentia: communesque partium omnium harum, Iustitia, liberalitas, ac Magnanimitas. Cæterosque huiusmodi habitus † animi, Virtutes appellat idem 4
Philosoph. *lib. primo Rhetor. cap. 2.* Virtutem autem, optimum habitum esse infert: à quo operatio perfecta, præstantissimum bonum sit, *lib. 2. Ethicorum.* propterea cum omnes homines, tum maxime Principem hæc deceant, † Cuius vita, & oratio, subditis exemplo sit, vt 5
Alexan. Magno, scripsit idem Aristot. *in Epistola, ante Rhetor.* ad eundem transmissam: & habetur *in cap. magnæ, de voto, & cap. precipue. 11. quæst. 3.* † Prudentia tamen propria virtus est Præsidentis, & Princi- 6
pis, secundum Philosoph. *lib. 3. politico. cap. 3.* & facit. *cap. 1. 36. distinct. & l. vnum ex fam. §. fi. ff. de leg. 2.* nec mirum: quia cum prudentia simul insunt omnes virtutes, & sine ea homo non proprie bonus est: vt habetur *Ethico. lib. 6. cap. vltimo.* † Commendatur tamen maxime Mansue- 7
tudo & Clementia, in Principe: cum per humanitatem solam, Dei seruetur imitatio, vt *l. fin. Cod. de donatio. inter vir. & vxo.* & per Bald. de Vbal. *de pace constan. in princ. & Oldrad. consil. 47.* Vnde in marmoreis inscriptionibus Romæ quandoque repertis, vt refert Bartholomæus Marlianus, *lib. 3. de antiquitatibus vrbis Romæ.* Potentissima dos in Principe est liberalitas, & Clementia. † Religiosissimus etiam de- 8
bet esse Imperator, vt dictum est supra *in §. 1. versic. Inspicere*, & habetur *in dicto §. fin.* & Castitatis amator, vt *in authent. de leno.* sed cum virtutes omnes, quæ decent & virum, & Principem rectum, in præmissis comprehendatur: quorum multas enumerat Corsetus, *in tractat. de potest. regia. in 3. parte, num. 7. cum seq.* in his quæ particularia sunt, in præsentiarum liceat quiescere: alibi etenim discutiemus particulatim, quæ à Principe obseruanda, riteque sint adimplenda. His positis, repelluntur profecto in Principe vitia contraria: videlicet

Impru-

Imprudentia, seu stultitia: Iracundia, ac timiditas: Intemperantia, ac incontinentia: Iniustitia, ac auaritia, & pusillanimitas: & si quæ sunt similia, de quibus habetur *dicto libello de virtutibus*: vnde recte inquit idem Philosoph. *lib. 10. Ethicor. cap. 10.* † quòd Rex non est, nisi sit ex 9 sese sufficiens: & bonis omnibus antecellat: sic vt electio diuina censenda sit: & præcepta Dei, & Spiritus sanctus in electo sint *cap. si ergo. 8. quæst. 1.* Et propterea cum omni studio, & diligentia, elaborandum, curandumque sit, vt omnibus virtutibus præstans, præpollensque Princeps, eligatur: Contingit tamen quandoque vt electus in Regem Roman. ab Electoribus reprobetur, aliquibus vitiis, & criminibus, coinquinatus retus à Pontifice maximo: Immò etiam Imperator inunctus, consecratus, & coronatus quandoque aliqua grauissima culpa, & transgressione ab eodem Pontifice deponitur: à quibus omnibus cauere debet. Prius Electionem de eo in Regem Roman. faciendam absoluamus: cum iam Coronatus demonstratus sit: dicturi mox de eius reprobatione post electionem: & deinde de illius depositione post coronationem, & assumptum absolute Imperium.

SVMMARIVM.

1 *Imperatoris electio, quomodo antiquitus fieret; cum nunc, & ab anno 1002. fiat per solos Germanos.*

2 *Electores Imperatoris tres Archiepiscopi, Maguntinus, Treuerensis, Coloniensis, qui scribæ dicantur. Quatuor laici Principes; Marchio Brandibur. Comes Palati. Dux Saxo. Rex Bohem.*

3 *Cæsar, & Rex Romanorum, ante; post autem, Imperator, & Augustus, Coronationem dicitur.*

Papa non potest supprimere potestatem electionariorum Imperatoris. ibid.

Imperator non potest sibi eligere successorem. ibi.

Imperator aut Papa, non potest pecuniam erogare pro Imperio consequendo.

DE ELECTIONE, ET ELECTORIBVS, Regis Romanorum.

ELECTIO Regis Romanorum in Imperatorem promouendi, vtcunq; antiquitus is eligeretur, non enim est satis cõstans opinio.

† cum

† cum quandoque à senatu: quandoque ab exercitu, & militibus, 1
electi Imperatores dicantur: quandoque successione quadam, aliqui diuisione partiti sunt: immo & quandoq; horum aliquis, propriis viribus Imperium arripuit, vt de C. Iulio Cęsare, sæpe legitur: sed præsertim apud Sueto. & M. Ant. Sabellicum *in 6. Enneade lib 7. & 8.* & Aymarum *lib. 4. Histo. iuris ciuilis.* Fit impræsentiarum, & continuo per solos Germanos Electores, ex sanctione lata anno salutis 1002. per Gregorium, teste eodem Sabellico, *Enneade nona li. 2.* qui inquit, parum compertum habere; fuerint ne tum primum creati, qui Imperatorē deligerent an postea res inducta sit. † Tres 2
tamen Antistites, à Blundo positos scribit: Maguntinum; Treuerensem; & Agrippinēsem; & cum his Brandiburgensem Marchionem: Comitem Palatinum; Ducem Saxoniæ: & Regem Bohemiæ: quorum tres primi, sortiantur scribarum nomina; vnus Germaniæ: alter Galliæ: tertius Italiæ: Brandiburgensis sit quæstor; Comes Palatinus scutifer: Dux Sax. ferat ensem: Rex Bohe. Pincerna sit: Platina autem in vita Pontificis, Gregorij V. clarius tamen, eadem videtur commemorare, vltra Io. Bapt. Egnatium *lib. 3. Rom. Principum*: videlicet sub eodem tempore, anno à Christi ortu, millesimo ac secundo: Gregorium quintum, max. Pontificem, cui ab Ottone tertio Imperante, restituta fuerat sedes Apostolica, à qua pulsus fuerat, Crescentio auctore, Ioanne adulterino Pontifice, luminib. priuato, vt diutius apud Germanos summa potestas Imperij remaneret, statuisse, electionem Principis. † qui Cæsar, & 3
Romanorum Rex appellatus, tum demum Imperator & Augustus haberetur, si eum Ro. Pontifex confirmasset, vt *supra. q. 3.* Quodq; Imperatorum nullus hæreditariam dignitatem vendicaret, Francis hæc iniquo animo ferentibus. Eligendi autem auctoritatem primo habuisse Archiepiscopum Maguntinum Germaniæ: Treuerensem Galliæ: Archiepiscopum (non Agrippinensem, vt Sabellicus scribit) sed Coloniensem, Italiæ nomine Hic (vt ait) additi quatuor principes, Marchio Brandiburgensis Camerarius, non autem quæstor: Comes Palatinus, nō Scutifer, sed qui Dapes: Dux Sax. qui ensem fert, & inde Rex Bohemię, qui pincerna sit Imperatoris. De hac electione, idem fere in omnibus, videtur sentire *gl. pe. in c. ad Apostolica. de senten. & re iud. in 6.* hos versus explicans:

H Magun-

Maguntinensis Treuerensis, Coloniensis;
Atque Palatinus Dapifer; Dux portitor ensis:
Marchio praepositus camerae; Pincerna Bohemus: & hos.

Electores praecipua dignitate pollere, tradit Barbatia *in tract. de praestant. Card. in 1. quaest. 1. partis, numer. 41. & 47.* vnde Abb. *in d. c. venerabilem.* per illum tex. *in prin. de electio*, paucis verbis tradit: quod electio Imperatoris spectat ad Principes Germanos: tres Praelatos: & quatuor Laicos; prout de iure, & antiqua consuetudine, electionem spectare, in eo tex. exprimitur: Ad eosdemque Principes certosque spectare implicite, scribitur *in cle. Romani. de iureiu. circa prin.* & meminit Bal. in margarita sua, *in ver. annus,* & Corneus *d. consil. 1. vol 3. & consil. 177. vol. 1.* quae etiam constare videntur omnium consensu, nullo vel minimo dissidio intercedente. Nec hic omitto id quod colligit not. Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 515* Papam non posse supprimere potestatem electionariorum Imperatoris, per no. *in d. c. ad Apostolicae.* & Bal. *in d. c. venerabilem*, quae nunc non discutio: id tantum dicam, electionem hanc videri de iure positiuo inductam: quod sine causa possit idem tollere. vt *inf. §. 4. versi. 3.* immo vbi talis electio de iure diuino esset, etiam cum causa, eam tollere posset, vt *eo. § versi. Quinto, & inf. lib. 2. c. 1. §. 4. versic. Decimo.* Ex praemissis itaque, non posse Imperatorem sibi eligere successorem, clare demonstratur: quae comprobantur per dicta Bal. *de pace const. in ver. diuina vocatione, nume. 43.* & Martin. vbi *supra q. 78.* qui in regnis aliter esse dicit. Sic de rebus Imperij eum testari non posse dicemus *inf. §. 4. versi. Trigesimo, numer. 1.* Fuerat tamen aliquando concessum Carolo Magno, & Ottoni primo per Adrianum, & Leonẽ Pont. facultas sibi eligendi successorem, & Pontificem, *c. Adrianus, & c. in synodo, 63. distin.* vbi gloss. Arch. & Card. & per Martin. Laud. *in d. trac. quaest. 3.* qui dicit hodie secus esse: de quibus quo ad ea, quae ad Pontificem pertinent, dicemus *infr. lib. 2. cap. 1. §. 2. versic. 1. & quaest. 2.* sed cum ex hac electione, plurimae dubitationes suboriantur: quae fere necessariam requirant discussionem: ad eas, per quaestiones quadam cognatione se magis complectentes, accedamus. Illud notandum commemorando: vt iniuste agere dicatur, qui pro Imperio, vel Papatu consequendo, pecuniam praebet. *Marti. Laud. in tract. de princip. q. 2. 41.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, siue Rex Ro Germanus eligitur; quod habuit initium, à Carolo Magno, cum Insigniis Imperatoriis; anno salu. 801. non ab Ottone primo.*

2 *Imperij translatio, in Germanos facta, ob indefensam Ecclesiam & infidelitates Græcorum.*

QVÆSTIO I.

Cuias sit eligendus, Rex Romanorum.

GERMANVS natione, Cæsar, & Rex Romanorum eligitur; vt est tex. *in d.c. venerabilem, de electio.* ibi, in personam magnifici Caroli, à Græcis trāstulit in Germanos, Romanum Imperium sedes Apostolica: & hoc idem ibi tenent scribentes omnes: Quocirca Abb. inquit, quod ex quo etiam passiue, non tantum actiue, vt supra proximo dictum est articulo, fuit facta translatio in Germanos: de alia natione non poterit eligi: quicquid in contrarium senserint Cardi. & alij, alleg. etiā ad hoc, *c. in die de consecratio dist. 5.* sed an alterius nationis eligi possit, videbimus inf. *in 3. q.* Electio autem Caroli magni, & per eum translatio Imperij in Germanos cum antea è cœlo dari crederetur, ad arbitrium Apostolicæ sedis, facta fuit cum insigniis Imperatoriis, per Leonem tertium Pontificem maximum, anno salutis octingentesimo primo, vt de hoc tempore testatur Sabellicus *li. 8. in fi. & li. 9. in prin 8. Enneadis*: Bapt. tamē Egnatius *lib. 3 Ro. Principum*, in vita Caroli Magni, & Platina in vita Leonis tertij de 800. tātum anno exprimunt cum gl. *in d.c. venerabilem*, de 776. tantum deponat, *in ver. transtulit*: sed hæc inter eos modica est cōtrouersia: Verum ex eo maius exoritur dissidium: quod affirmare videtur Sabellicus, ab Ottone, primo (dum de eo loquitur) Germanorum Imperiū sumpsisse Originem, anno salutis, noningentesimo sexagesimo secundo: apud eosq; ad hæc vsq; tempora, per quinq; ætates, & amplius durare, tradit quod & Bapt. Egnat. d. li. 3. in vita primi Othonis, sequitur: Veruntamen decipiuntur hi Historici scriptores: quia Imperium in Germanis habuit originē à Carolo magno, non autē ab Othone, vt supra probatum fuit, & latius dicam infra *prox. q. 3.* sicq; per centesimum & sexagesimum circiter annū, Imperium in Germanis ante Othonem ortū habuisse.

2 propius vero est, † Talisq; in eos translatio, ea de causa secuta est: quia indefensa ecclesia visa est: & inde ob infidelitates non paucas Græcorum, vt legitur in c. Adrianus. 63. dist. & per dictos Historicos vbi supra. & per Corn. cons. 312 col. 1. vol. 1. vltra glo. in d. c. venerab lem. de electio. in ver. transtulit. & Marti. Laud. in tract. de principibus. q. 24.

SVMMARIVM.

1 *Populus Roma. in senatum, reip. curam deduxit.*

2 *Principi datum est ius, vt quicquid constituisset, ratum esset.*

3 *Papa, & iudex ecclesiasticus de spectātib. ad ius tēporale, nō se intromittit.*

4 *Imperij potestas, Ante Pontificatum Petri, non erat penes Pontifices: sed fuit data Petro, vt iure positiuo, & Diuino constat. 15. 18.*

5 *Temporalis Potestas, Spirituali subiicitur.*

6 *Constantinus Imperator, tenens equi Pontificis frenum, stratoris officium prabuit: ibi quis sit Strator.*

7 *Imperium dependet ab ecclesia.*

8 *Papa transfert Imperium, de gente in gentem, approbat, & deponit.*

9 *Imperium est à Deo, mediate, & subordinate.*

10 *Constantinus recognouit superioritatem ecclesia, & Pontifici Romam, & plura alia, dono dedit.*

11 *Imperator Terrenus, non debet habere potestatem, vbi principatus sacerdotum, & Christiana Religionis caput constitutum est à Deo.*

12 *Ludouicus Imperator, iterum Romam, & alia donauit papæ.*

13 *Ius canonicum seruatur, vbi clarum est; & aliquid est obscurum iu. ciuili.*

14 *Ius canonicum, supplet ius ciuile, & econuerso.*

16 *Rex erit vnus omnibus Imperans: vnde dicitur, faciam eos gentem vnam.*
Imperium transfertur, de gente in gentem, propter iniustitias.

17 *Christo data fuit omnis potestas, in Cœlo, & in Terra.*
Christus Petro interroganti. Domine quo vadis? respondit, Romam, iterum crucifigi.

19 *Pluralitas principatuum, non est bona.*
Entia nolunt male disponi. ibid.

QVÆSTIO II.

Quomodo Papa potuerit transferre Imperium, & Electionem, Regis Romanorum, in Germanos.

ISTA quæstio, ex illis redditur dubia: quia vt supra dictum est; quandoque Imperium arreptum fuit, propria auctoritate: vt de

Cæsare legitur. quandoque quadam quasi successione delatum est: vt primo de Octauio, ab ipso Cæsare, instituto hærede, in familiam, nomenque adoptato: & ab ipso inde successiue Imperante, pariter institutus Tyberius, Senatu precante, Imperium suscepit: quod futurum annunciauit quandoq; Octauius Augustus, vt refert Sueto. Aliquando militum, & exercitus nixu, & studio, Imperatores sunt salutati: acquiescente senatu: vel præ timore, non reclamante, secundū eundem Sueto. & Aymarum, & Sabellicum, quo innuit d. glo. pen. *in d. c. ad Apostolicæ. & Alex. conf. 11. nu. 10. vol. 7. per text. in c. legimus 93. dist. & in l. 2. §. postea, vsque ad §. post originem. ff. de orig. iur.* in qua tamen l. non probatur, quod milites, vel exercitus eligerent Imperatorem: † Sed recte ad hoc propositum dicitur, à populo in senatum, curam reip. deductam; vt quicquid constituisset, obseruaretur: † Deinde constituto Principe, datum est ius: vt quod constitutum esset, ratum esset, cum non omnes prouincias, proinde regere poterat Senatus: necesseque esset reip. per vnum consuli, quod & probatur per *l. 1. in prin. ff. de consti. prin.* vbi lege Regia, quæ de Imperio lata est, Populus ei, & in eum Principem omnem suam potestatem & Imperium concessit, vt per Cor. *conf. 177. volu. 1. & in l. 1. ff. de offi. præfe. præto.* dicitur, regimenta reip. perpetuo ad Imperatores translata: quibus stantibus videtur, cum Imperium fuerit penes Romanos, quod eius translatio, simul cum electione fuerit facta à Papa non habente potestatem, nec facultatem † cum Princeps ecclesiasticus de spectantibus ad ius temporale aliorum, non debet se intromittere, vt no. max. per Ant. de Butrio *in d. c. venerabilem, de electio:* & prout supradictum est, Imperator iura Pontificis, nec Pontifex iura Imperatoris, debet vsurpare. *d. c. cum ad verum, 96. dist.* vnde nemo dat, quod non habet. *l. traditio. ff. de acq. re. dom.* Conquiescere nihilominus præmissa posse existimo, & illis occurro duplici fundamento, vel eorum altero: Nam aut volumus considerare ius positiuum, aut ius diuinum: Secundum ius positiuum respicienda sunt duo tempora: Tempus ante Christi aduentum: & tempus post eius aduentum. In primo tempore procedunt recitata contraria: nec enim ex hoc iure, cautum esse posse, aliquo modo dicendum est. † Cum nondum Pontificatus in Petro constitutus esset, in pontifice fuisse potestatem

Marginal numbers: 1 (at "Sed recte ad hoc propositum dici-"), 2 (at "stituisset, obseruaretur: † Deinde"), 3 (at "tem † cum Princeps"), 4 (at "† Cum nondum Pon-").

aliquam Imperij, & illius electionis: in secundo vero tempore expressum videtur, quod Petro æternæ vitæ clauigero, Deus, & Christus, terreni simul & cœlestis Imperij iura commisit, vt in hæc verba scribitur *in dict. cap. 1. & 2. distin. 22.* & expressius, (præseruato tamen iure Regis Franciæ, sicut prius erat, vt *in cap. meruit. extrauag. de priuileg.* (habetur per Bonif. Octauum, *in extrauag. de maio. & obed. cap. 1.* fuisse commissam eidem Petro, & eius successoribus, præsertim per illa verba; *Pasce oues meas: Conuerte gladium tuum in vaginam Quodcunque ligaueris super terrã, erit ligatum & in cælo:* Ecce duo gladij &c. vtriusq; gladij potestatẽ, sc. spiritualis,
5 & temporalis: adeo vt gladius esset sub gladio: † & tẽporalis auctoritas spirituali subiiceretur potestati: ita quod superioritas, etiam quo ad temporalia, esset apud Papam: vt videtur disposuisse, etiam Imperator Constantinus, qui anno salutis trecentesimo trigesimo nono imperabat, vt apud Platinam in vita Siluestri: & habetur *in c. Constantinus 96. distin.* quod non solum verbis, sed et-
6 iam facto, illam superioritatem voluit demonstrare: † cum se tenentis frænum equi Pontificis pro reuerentia Beati Petri, stratoris officium exhibuisse attestetur; Strator autem appellatur, qui præsidet stabulo principis, secundum Martin. Laud. *in tract. de offic. dom. quæst. 128.* Sicque huic opin. inhæret Abba. *in 1. sua quæst. post consilia numer. 4.* & ante eum Bart. *in leg. prim. §. præsides, ff. de re-*
7 *qui. reis, & in extrauag. ad repri. in ver. totius,* † dum firmat Imperium dependere ab ecclesia, contra Dantem, in sua Monarchia: quem, inquit, hac de causa post mortem fuisse damnatum hæresis, & Bart. sequitur Abba. *in dict. cap. venerabilem,* dicens com-
* munem * opin. & *in cap. nouit. de iudic. columna quarta.* vbi Felin. &
* Decius attestantur communem * pariter opin. canonistarum, cum Abba. declarando tamen potestatem temporalem esse penes Papam, quoad habitum, non quo ad actum & exercitum, quicquid alias secundum Decium, vbi *supra*, Ludouicus Imperator ex constit. sua disposuerint: vt quicunque affirmauisset à Papa esse Imperium: priuaretur omnibus priuilegiis Imperialibus: & reus esset criminis læsæ maiestatis: quam constit. ad literam positam, tradit per Alberic. *in l. bene à Zenone. Cod. de quadr. præscrip.* & idem tenet Martin. Laud. *in tract. de princip. quæst. 496. & 506.*
& Car-

& Cardin. Alexand. *in cap. cum ad verum. 96. distin. colum. penult.* vbi late differit, in superioribus, de superioritate Papæ. idem sentit idem Cardin. *in cap. quoniam, cum gloss. 10. distin.* vbi commemorat hanc esse magis communem * opin. & ibi infert, sicut Abba. ✲
hinc esse † quod Papa transfert Imperium, de gente in gentem, 8
confirmat, approbat, reprobat, coronat, & inungit Imperatorem, & propter demerita, seu crimina sua, eum deponit, *d. c. venerabilem, & ca. ad Apostolicæ, de re iud. in 6. cle. Romani, de iureiu.* & eandem opin. tenet Hippo. Marsilius *in leg. fin. numero 148. ff. de iurisd. om. iud.* & Oldrad. meus, *consilio centesimo octuagesimo, columna. 3.*
inquiens † Imperium esse à Deo, non immediate, sed per debi- 9
tam, & alternam emanationem, à vicario Christi: per illa dicta Apostoli ad Rom. *13. cap.* non est potestas, nisi à Deo: statim subdendo, quæ autem sunt à Deo ordinata sunt, atque sic Imperium esse à Deo, vt à causa prima, non tollit ordinem, quem habet eius vicarius, tanquam causa secunda: quasi quoddam agens instrumentale. idem tenet Abb. *consil. 82. columna secunda, volu m. 1. Alexand. consil. 24. in fin. volum 5. & Abb. in 1. q. post consilia sua, num. 4. & 5. Thomas de regi. prin. libr. 3. cap. 18. & 19.* qui inquit, quod Imperium tantum durabit in Germanis, quantum Rom. ecclesia expediens iudicauerit: Corroborantur præmissa ex const. Constantini Magni Imperatoris, redacta in corpus iuris, *in dict. cap. Constantinus 96. dist.* qui dictam superioritatem recognoscendo in ecclesia, quarta die
sui Baptismi † priuilegio concessit Rom. ecc. Siluestroque Ponti- 10
fici, & Petri successoribus: & dono tradidit Palatiũ Imperij Lateranense: Diadema, videlicet coronam capitis: Phrigium: Purpuream Chlamidem. Tunicam Coccineam, & omnia Imperialia indumenta, & Sceptra, & ornamenta. Reuerendissimis vero Clericis, id est, Cardinalibus, vt ibi exponit Cardin. Rom. ecclesiæ seruientibus, illud culmen singularis potentiæ: cuius amplissimus senatus gloria adornatus erat, id est, eos patritios & Consules efficiens: nec non & cæteris dignitatibus Imperialibus, promulgans eos decorari: inde & ipsam vrbem Romæ, etiam omnes Italiæ, siue occidentalium regionum, prouincias, loca, & ciuitates, concessit permanendas Romanæ ecclesiæ, vsque in finem mundi. † Iu- 11
stum non existimans, vt vbi principatus sacerdotum, & Christianę religio-

religionis caput ab Imperatore cœlesti cõstitutum esset, illhic Imperator terrenus haberet potestatem: vt etiam omnia fere eadem scripta sunt *in cap fundata.§.ne autem.de electio.in 6.* Qua de re frustra dubitatur per Alciat. *libr. 6.parergon iur. cap.19.* an talis Donatio facta sit: quod Laure. Val. dicitur negare: atque ipse subdit Constan-
12 tinum nunquã laborasse lepra: † & deinde iterum Ludouicus Imperator, & idem Rex Francorum Caroli Magni filius, Romanam ciuitatem cum ducatu suo, & cunctis ciuitatibus, castellis, oppidis, ac villis, in Tusciæ partibus concessit, & confirmauit Petro, & Pascali, eius vicario, & successoribus eius: prout hi tenuerant ad illa vsque tempora, in potestate & ditione sua, vt legitur *in cap ego Ludouicus, 63. dist.* quam autem concessionem, vti donationem validam dicit Bart. per plura: & inter alia per gloss. *l. 1. ff. de offic. præfec. vr. in prima Const. ff. col. pen.* & alibi: & est glo. *in d. c. ego Ludouicus*, & per Bal. & Salice. *de no. cod. faci. col. 3.* & per Bal. *in l pen.* per illum tex. *C. de bonis quæ lib.* Alex. post Imo. *in rub. ff. de ver. obliga. col. 2. Abba. in c. per venerabilem.* per illum text. *qui filij sint legi. colum. 3.* & per alia iura: quibus & determinationi ecclesiæ standum esse attestatur: licet legistæ de validitate huius donationis disputent: & hanc esse com-
* munem * opi. videtur idem Abbas dixisse *in c. intellecto. col. 1. de iureiur.* & Cardi. Alex. *in d. c. Constantinus, col. 2.* cum relatis per eum: idem tenet etiam Ant. Rosel. *in tract. de potes. Imp. ac Papa. §. & his, car. 16.* vbi dicit quod contrarium asserere non videtur longe esse ab hęresi; vt & per Abb. *in d. cons. 82. facit. c. 2. 22. dist.* idem tenet Pau. de Cas. *cons. 95. 74. cons. 4. incip. quia frustra,* & Alex. *cons. 24. col. pen. vol. 5* Et eo maxime ista alienatio videtur valida: quia potius dicitur relaxatio, resignatio, & restitutio quædam rerum facta ecclesiæ, quam Donatio: vt tradunt aliqui prædictorum scribentium, qui pariter præscriptionem, omni casu militare, etiam affirmant; Quicquid igitur senserit gl. contraria cum aliis docto. paucioribus numero, *in auth. quomodo op. epis. circ. Prin.* hæc opi. omissis disputationibus omnino tenenda est: quam inter multa fundamenta aliorum vnico tantum
13 prosequor argumento, † quod quãdo de iure ciuili aliquid est obscurum, & indeterminatum, clarum vero de iure canonico: illud seruatur, etiam in foro seculari. tex. est *in c. si de præscriptio.* cum ibi no. per docto. & *in c. 1. & 2. de ope. no. nunciati. Ias. in l. coheredi. § cum filia. ff. de*

ff. de vulg. & pupil. col. 3. † nam ius Canonicum supplet ius ciuile, & 14
econtra, *c. sine adiutorio. 10. dist.* sed in casu nostro, per memorata iura canonica, vbi ciuilia sint obscura, clarissime hæc quæstio determinatur, ergo illis standum est, ex quibus patet, † Pontificem ex 15
iure positiuo habuisse auctoritatem transferendi Imperium, & electionem Imperatoris, retenta approbatione: cum in eum sit translata omnis potentia, & superioritas. Considerando vero ius diuinum, hoc idem, & fortius videtur concludendum: nam ex quo scriptum est, vt alias dixi, Ezechielis *cap. 37.* Faciam eos gentem
vnam, † & erit vnus Rex, omnibus Imperans: & non erunt vltra 16
duæ gentes: nec diuidentur amplius in duo regna: ex quo etiam à Deo Saul factus est Rex, inunctus per manum Samuelis, super hereditatem suam, vt legitur Regum *1. cap. 10.* & inde dictum est, transfertur Regnum, à gente in gentem, propter iniustitias, vt *in c. 10. ecclesiastici, & c. si de rebus. 23. q. 7.* & Oldrad. *cons. 72. & 69.* & per Marti. Laud. *in tract. de principibus q. 155.* videtur, & dicitur istud Re-
gnum, ista vnica gens, & iste Rex figuratus in Christo, † cui data 17
est omnis potestas in cœlo & in terra, secundum Matth. *c. vlt.* & factum est vnum ouile, & vnus Pastor: vt est in Ioanne. *c. 10.* Hanc vero potestatem Christus voluit transferre in Petrum & eius successores: quando locutus est in illa verba; *tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, tibi dabo claues Regni cœlorum; quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis:* teste Mattheo, *ca. 16.* & alibi Ioannis *c. 21.* eidem Petro dixisse scribitur, *Pasce agnos meos, pasce oues meas,* & positis duobus gladiis, dixit, *satis est:* vt in Luca, *c. 22.* Iussitque eundem Petrum, conuertere Gladium suum in vaginam, vt in Matthæo *ca. 26.* quasi prohiberet nō habitum sed exercitiū gladij temporalis: locum quoque elegit Christus, in quo Petrus concessam potestatem exerceret: cum ipse extra vrbem fugiens, obuium Christum interpellauit, per ea verba, *Domine quo vadis?* qui respondit: *Venio Romam iterum crucifigi:* quæ cum Petrus ad inconstantiam suam, & confusionem, obiecta diiudicaret: protinus Romam, & ad locum ipsum reuersus est: vt legitur apud Platinam, in vita B. Petri, & in Breuiario, in oratione S. Processiani, & Martiniani, & per Oldrad. *cons. 85. in prin. & cons. 62. col. 2.* & recepta sunt

in iure *in ca. per venerabilem, vers. cum enim, qui filij sint legi.* superiora autem recepta sunt *in d. cap. 1. in extrauag. de maio. & obed. & in cap. quodcunque ligaueris. 24. quaestio. prima* & alibi frequenter, & dicemus *infr. libr. secundo §. 1. in verss. claues. in ca. 1.* Vnde omni iure affirman-
18 dum est, † potuisse Pontificem transferre Imperium & electionem in Germanos, vt à gente in gentem, retenta approbatione: maxima tamen ex causa: vt *in dict. ca. venerabilem. vbi Abb. column. 2. de electio.* & per eundem, *consil. 82. colum. 2. volum. 1.* Hisque omnibus recte conuenire videntur singulariter dicta per Bald. *in l. cunctos populos. colum. 1. C. de sum. trin.* quae sequitur Abba. *in d. c. venerabilem, col. 5.* vbi habetur, quod Imperium intelligitur tripliciter esse à Deo.
19 Primo permissiue, propter bonum vniuersale. † quia entia nolunt male disponi: nec bonum est pluralitas principatuum, vt iam dictum est. Secundo approbatiue, quia Christus approbauit Imperium, per illa verba, *Reddatis, quae sunt Caesaris, Caesari: quae Dei, Deo.* Tertio formaliter, & effectiue, quia post Deum, est Imperator Apostolicus, immediatus: qui hoc approbat per *dict. cap. venerabilem.* datur enim etiam forma ab eo, quae forma dat esse rei, Aristot. *7. libr. Metaphys.* vbi & *libr. 8. comm. l. Iulianus. §. si quis rem. ff. ad exhib.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, alterius nationis, quam Germaniae eligi non potest, & nume. 4. 5. 8. 16.*
2 *Imperatores plures fuerunt, diuersarum nationum.*
3 *Reges Franciae, non possunt eligi in Imperatores. 8. 16. 17.*
4 *Imperium in Germanos, fuit translatum, actiue, & passiue.*
5 *Imperij translatio in Germanos, fuit facta passiue, anno salutis. 800. vel 801. Actiue. 1002.*
6 *Electio de certo gremio facienda, aliter facta non tenet.*
7 *Otho, primus Germanorum Imperator, non recte dicitur. 15.*
9 *Francorum nomen, tota Gallia vagatum.*
10 *Franconia, Germaniae Regio.*
11 *Carolus Magnus, à Pipino Austrasiorum Rege processit.*
12 *Pipinus creatur Rex Franciae, 757. Salutis anno.*
13 *Carolus Magnus, Germanus censendus.*

14 Ger-

14 *Germania, & Gallia fines.*
18 *Descendentes per lineam fœmininam, dicuntur esse de gente illius, à quo originem ducunt.*
19 *Patria origo, non conseruatur in descendentibus natis ex nupta in alia prouincia.*
Filius sequitur originem patris, & propriam. ibi.
20 *Origo aui, vel alterius, vltra paternam non obseruatur, alias oporteret quærere agrum Damascenum, vbi Adam natus est.*
21 *Imperator, Rex & Imperator Romanus appellandus est.*

QVÆSTIO III.

An alius, quam natione Germanus, possit eligi Rex Romanorum.

STANTE memorata translatione Imperij, & electionis in Germanos, successiue dubitare contingit, † an possit fieri electio 1 de alio Rege, vel principe alterius nationis, seu Prouinciæ; & saltē Reges Francorum. † Imperatores enim plures fu. runt, origine ex- 2 ternarum, & Barbararum nationum, & pariter diuersarum: vt de Alexandro Mameæ filio traditur, qui Syrus fuerit: Maximinus patre & matre Barbarus: Decius Pannonius; Diocletianus in Dalmatia ortus: Theodosius genere fuit Hispanus, vt apud Aymarum *lib. 4 histor. Iuris Ciuilis*, & alios iam dictos historicos, scriptum est: Post vero Carolum, Francorum Regem, Ludouicus filius, & ei Ludouico, Lotharius; inde alter Ludouicus, & Carolus Caluus, & Ludouicus Balbus; & Carolus Crassus, & Arnulphus, Imperium obtinuerunt: quod postea anno salutis 962. primus Otho à Io. Pontifice, corona donatus suscepit: vt apud Sabellicum *li. 2. nona Enneadis*, & Ioan. Bapt. Egnatium *lib. 3. Ro. Principum*, legitur: & de Carolo Magno, & Ludouico regibus Francorum, eisdem & Imperatoribus, habetur *in d. c. venerabilem. de electio. & ca. ego Ludouicus. 63. dist. & c. secundum, 23. quæst. 8. &* de Othone primo innuitur *in ca. in synodo, & ca. tibi domino. 63. distin.* & per Martin. Laud. *in trac. de principibus, quæst. 435.* Hinc notat gl. fi. per tex. ibi *in d. c. ego Ludouicus*, Imperium prius Francorum fuisse, sed quod postea illud Theutonici virtutibus promeruerunt: idem dicit Marti. Laud. *d. trac. q. 86.* & propterea videtur dicere Bal. *in d. c. venerabilem, col. 3.* per illum tex.

quem sequitur Marti. vbi *supra q.174.* quod licet de aliis nationibus,
3 quam de Alemania, non possit eligi Imperator, † tamen Reges Franciæ possunt eligi; quia Carolus tantæ familiæ Princeps, Alemanus fuit, & sic eius posteri sunt Alemani: Immo secundum aliquos docto. *in d. c. venerabilem*, vt refert Abbas ibi *colu. 5.* & videtur sensisse Cardi. Zaba. ibidem: & Io. de Imo. & alibi, aliqui recentiores dixerunt, non probari iure: quod ex sola natione Germanorum debeat eligi Imperator: sed ipse contrarium tenet, vt dictum est *supra*; & vt inquit, non solum actiue, quo ad eligentes, sed passiue etiam, quo ad eligendum, fuit translatum Imperium in Germanos: vt dicit probari *in tex. eius c. venerabilem*, ibi, *quæ Rom. Imperium, in personam magnifici Caroli*, à Græcis transtulit in Germanos, & *in c. in die, de consecratio. dist. 5.* Certe in hoc articulo magna videtur inconstantia inter docto. vario etenim modo locuti sunt: Difficultas tamen omnis huiusce quæstionis videtur maxime pendere ex dispositione *d. c. venerabilem*: Nam si actiue tantum electio fuisset translata in Germanos, facillime dici posset, non esse ablatam potestatem electoribus eligendi alterius nationis Principem: & præcipue Gallum; quia non videtur apposita aliqua lex, vel pactio in hoc: siue respiciamus historicos, siue leges, & canones: cum simpliciter designati viderentur Electores, qui eligere deberent, vt supra scripsimus, *in §. secundo, vers. electio.* vnde succederet illud vulgatum, quod permissa omnia sint, quæ expresse non prohibentur, *l. nec non. §. quod eis. ff. quibus ex ca. maio.* vbi glo. Si autem etiam passiue, tunc maior insurgit difficultas: quia posita videtur lex, à qua non licet discedere, nisi ex causa; cum Pontifex potuerit in ea translatione statuere quicquid voluerit, ex auctoritate sibi concessa, vt
4 *supra in q. proxima* exponitur: Quid est igitur tenendum; † Ego teneo cum opi. Abba. vt tam actiue, quam passiue, fuerit translatum Imperium in Germanos: ita quod ex sola natione Germanica, debeat fieri electio: & in primo casu, res procedit absque dubio; In secundo videtur probari satis clare, præsertim *in d. c. venerabilem*, in dictis verbis, quæ Imperium, in personam magnifici Caroli *à Græcis transtulit, in Germanos*, iuncto eo magis tex. *in d. c. in die*, [illegible] secundum Abba. passiue in ipsum Carolum, & Germanos, fuit facta translatio; alias si actiue tantum, textus dixisset, *in personas illorum*

Principum

Principium: & vltra Abb. & eum sequentes: cōsiderandum existimo, quod translatio Imperij, primo passiue fuit facta in Carolum, & Germanos, per multa tempora, ante translationē actiuam, † cum 5 illa sub anno salutis. 800. vel 801. (licet gl. *in d. c. venerabilem, in vers. transtulit*, anno Domini septingentesimo, septuagesimo sexto translationem factam in Carolum commemoret: qui elapsis post hoc quindecim annis, coronatus sit à Leone 3. Pontifice) ista autem 1002. celebrata fuerit; vt in hoc §. supra *dixi in versic. Electio. q. 1.* quapropter cum ex distinctione temporis possimus concordare scripturas, secundum glo. *in l. apud antiquos. C. de furtis*, dicta translatio taliter diuerso tempore facta, declaratur, & confirmatur, per Innocentium Pontificem, anno salutis, 1214. rite facta: vt de eo tempore, testatur Platina in vita Innocentij tertij: & de vtraq; loquitur, vt claret *in eo. c. venerabilem:* cum primo de iure eligendi spectante ad principes Alemaniæ dicitur. Secundo dicitur de sede Apostolica: quæ in Germanos transtulit Imperium, in personam Caroli: vnde vltra declarationem Abb. hæc dici possunt, aperte & distincte expressa, *in eo. c.* cum nec aliter possint interpretari, cum fuerint diuersis temporibus inducta: & diuerso, & posteriore tempore recensita, & comprobata: adeo vt videantur respicere nationem Germanorum tantum: dato etiam quod Carolus fuisset Gallus, non Germanus: vt ibi per Abba. cuius dicta comprobari posse videntur ex conclusione iuris, quam habet: quod attendimus id, cuius contemplatione aliquid agitur. *l. fideicom. missa. §. interdum de leg. 3. l. 4. §. fi. ff. de lib. leg. Bar. in l. 1. col. 7. C. de sac. ec. at in d. c. venerabilem*, ex illis verbis, *in personam Caroli, à Græcis transtulit in Germanos*, videtur facta talis translatio, mediante persona Caroli, contemplatione Germanorum, de sede Apostolica bene meritorum: cum illam tutati sint, Græci vero male meriti, inde sensam reliquerint: ergo cum in Germanis tantum, & eorū contemplatione hoc fuerit expressum, huic standum est. & ad præmissa facit conclusio, † quod electio de certo Gremio facienda, aliter facta non valet, vt 6 tenuit Petrus à Biaxio, in directorio electionum, *ca. 4. primæ partis:* per tex. *in pragmati. tit. de electio. ver. non derogando:* Qua de re ex his non videntur recte sensisse dicentes, iure non probari: quod ex sola natione Germanorum eligatur Imperator: cum nec Bal. nec

Marti. supra allegati, aliter sentiant, licet affirment, quod Reges Franciæ tanquam Alemani, & posteri Caroli magni, possint eligi, de quo in proximis dicemus: Nunc etenim obiectum illud primo dissoluitur, quod aliqui Imperatores fuerint aliarum nationũ: quia dicimus id contigisse, ante Carolum magnum: & ante superinde editos canones, qui sunt obseruandi: & ideo amplius non est du-
7 bitandum: Nec repugnat etiam † si primus Otho, dicitur etiam primus Germanorum principum: quasi Carolus arguendus sit, non germanus, sed Gallus: quia hoc non probatur iure: quamuis Marti. Laud. probari affirmet per tex. *in dict. ca. in Synodo*, qui potius probat contrarium, iuncta maxime glo. ibi *in versi. primo*, quæ exponit, id est, primo Othoni: non primo Regi Theutonicorum: & omnino omnes tenent *in d. c. venerabilem*, & alibi, Carolũ fuisse Germanum: vnde cum præcesserit Othonem, is non potest appellari primus Imperator Germanus. Proinde accedendo ad solutionem
8 præmissorum, & an saltem ratione propaginis: eo quia † Reges Franciæ possint dici posteri Caroli magni, & cõsequenter vti Germani eligi possint: arbitror operę pretiũ fore in primis inuestigare, quid senserint Historici auctores, de Genere, & Stemmate Regum Galliæ, seu Francorum: M. Antonius Sabellicus *in 8. Enneade li. 1.* videtur referre Francos Rhenum trãsgressos, multo ferocius quam vnquã antea, Galliã Ductu Clodionis, alias Clodouei, & Meronei inuasisse: anno salutis quinquagesimo, ac quadringẽtesimo: & Aureliensium & Parisiorum terram occupasse, ibiq; sedes fixisse, inde-
9 que † auctum Francorum nomẽ, processu temporis, totã Galliam: & ita contigisse, vt quicquid terrarum inter Rhenum & Pyrenęos montes iacet, intra Iuram, & Iubenam, Oceanumque, in Franciæ propemodum nomen abierit: cum tamẽ (vt idem Sabellicus testa-
10 tur, *eadem Enneade li. 8.*) † Frãconia sit Germaniæ regio, vnde Francorũ Reges, & Regni nobilissimi Origo prima est, tradit etiam Sabellicus, *eadem Ennead. li. 7.* Inde postea per aliqua tẽpora, Theodoricũ, Francorum Regem, à Pipino Austriæ, seu Austrasiorũ Rege,
11 bis prælio victũ, Regni administrationẽ, victori permisisse, † à quo Carolus Magnus, & lõga Regum Series processerit: quod etiam refert Platina in vita Sergij Pontificis: sed & alter Pipinus, filius Caroli Martelli, primi Pipini nepos, & Caroli Magni pater, vt eodẽ li. 8.

per

per Sabellicum scribitur: moderatus est, Francorum rebus, vt pater. Chelderico regnum tenente: cuius amentiam pertæsi Primores Regni, Regis appellatione Chelderico adempta Zacharia prius consulto tunc temporis Pontifice, † Pipinũ Regẽ creant, anno sa- 12
lutis. 753. vt hæc canonizata sunt *in c. alius, 15. q. 6.* & dicemus *infr. q. 6.* quæ Platina in vita Zachariæ attestatur, per hæc verba. Ex maiore namq; domus, qui post Regẽ summus erat Magistratus, apud Frãcos, reges Franciæ deinceps, à Pipino Secundo, eiusdemq; familia originem habuere. Ex hoc itaq; Carolus magnus primogenitus, & reciti ti prodierunt Reges, & Imperatores, vt pariter tradit Baptis. Egnatius *lib. 3. Roma. principũ*, ita vt vsq; ad Arnulphũ, Caroli Crassi nepotem, per annos circiter centũ sit per Francos Imperatũ, teste Sabellico *Enneade. 9. li. 1.* & Platina in vita Stephani quinti Põtificis, & Egnatio vt *supra*, licet Blundus dicat Arnulphũ, obscuris ortum natalibus, referẽte Sabellico ibi: Post hos Otho primus, & alij Germani Principes, Imperium ad hæc vsq; tempora tenuerunt, vt *supra dictum est*: & idcirco ex his sic præmissis, elicitur: siue respiciamus Clodouei successionem: qui natione Francus fuit, & per consequẽs Germanus: siue Pipini Regis Austrasij, † à quo origo Caroli magni 13
rectius deducitur, ipsum Carolum Mag. Germanum censendum esse: clarum enim videtur, Austriam Germaniæ esse partẽ: cum vltra Rhenum sita sit. † At Germania statim trans Rhenum ortũ ha- 14
beat: ab illius fere fontis initio, vt tradit Strabo de situ orbis *li. 1. & 7. in prin.* quoad in pelagus infunditur, Getarum Genti cõtermina: & quæ in duo spatia, ab Albino Fluuio diuidit; Gallia vero, vt *supra nu. 19.* eodem Rheni ambitu inter ipsum Fluuium: & Pyrenęos mõtes: atq; Oceanum, ac Montes Gebennam & Iuram terminetur, vt idem Strabo *li. 4. in prin.* & plenius *li. 4. naturalis historia*, Plinius scribit: prope hæc Sebast. Munsterus. *lib. 3. Cosmograph. vniuersalis de Germania sub rub. quando, & quomodo, Imperium fuerit ad German. trãslatum*: Carolum Magnum Germanũ affirmat, aliter cõtendentib. Gallis: quemq; Aquisgrani, & Ingelhemiæ habitasse, immo & inibi natũ; quæ patria etiã sua sit. cõmemoret: licet aliqui Feuxinũ, locum eius natiuitatis, signent. censendi & pariter Germani sunt Imperatores alij ab eo descendentes eodẽ iure, & origine, vsq; Arnulphum, idq; eo magis est sentiendum, quia eisdem in locis differunt Historici, Saxonum,

Saxonum, Suueuorum, & Austrasiorum, eiusdemque Germaniæ alias nationes; sub ditione sua habuisse hos Imperatores: & maxime tempestate sua, Carolus Mag. vnde si & Rex Galliæ, & Francorum dictus est, etiam à Gallia taliter appellata; vel si libuerit eum à Franconia: sic Regem nuncupare: non ideo erit, vel minus erit dicendum, originis suæ, sibi ob hoc immutatum nomen, adeo vt cum suis, Germanus non dicatur: non enim Carolus vt Galliarū Rex, sed vt Germanus electus, & coronatus est Imperator, cum successoribus suis. Vnde patebit semper ab ipso Carolo, licet Gallorum Rege, perseuerasse tamen Imperium in Germanos, † non autem à primo Othone incepisse, vt videntur decepti historici, & propterea cum nunquam inceperint esse aliqui Galli Imperatores, nō possunt dici desiisse, quia priuatio præsupponit habitum, *l. decem, cum sim. ff. de ver. obliga.* Sicque videntur etiam errasse aliqui Iuris interpretes tenentes quod Imperium fuerit apud Gallos, vel eorum Reges, vel posse consistere, cum penes illos nunquam fuerit: sed quod plus est, existimo audacter dici posse, licet concederetur, quandoque Imperium fuisse apud Gallos, Nihilominus post

16 editam dispositionem dicti *c. venerabilem*, † nullo modo potuisse Imperium residere in alia natione, quam Germana, quia ibi casus legis est clarus, ideo nulla potest contingere dubitatio, *l. ancilla, cum glo.* vbi Bar. C. *de furtis.* Nec his obstat tex. cum glo. *in d. c. ego Ludouicus*, quia sit solutio, vt licet ibi dicatur, Ludouicum Francorum Regem, Imperatorem esse, Regesque Francorum, suos successores appellasse, talis appellatio posset censeri facta respectiue, & habita relatione ad propriam Francorum originem, ex Franconia prouenientem; non autem ad illam, quæ ab euentu dicta est Francia, cum prius Gallia nuncuparetur, vt hoc pacto subsequatur Carolum Ludouicus, vti Imperator Germanus, non autem vt Imperator Gallus, vt *supra declaratum est.* vel & secundo dici potest, dato, quod in eo tex. intelligendum sit, de Regibus Francorū; & sic proprie Gallorum: non tamen innuit ille text. vt noluerit intelligere, & disponere, Reges Gallorum esse Imperatores: sed bene innuit, ad Reges Franciæ successores Ludouici, legatos per Pontificem creatum mittēdos, qui pacem consocient, qui simul cōuenire possunt; quod pax & fœdus iniri possit cū Regibus Franciæ per Pontificem, licet

licet illi Reges Imperatores non existerent. & hæc solutio videtur elici ex illis verbis, *Reges successores nostros*, quia dixisset, *Imperatores successores nostros*: vbi voluisset intelligere, per eosdem Reges Galliæ, omnino etiam Imperatores Franciæ significari. Tertio responderi potest, dato quod Ludouicus, Imperator Gallorum posset censeri, cum aliis suis successoribus, de quibus *supra*, nihilominus ex quo declaratum est, maxime *in d. c. venerabilem.* electionem, & actiue & passiue, ad Germanos pertinere, cessare videtur omnis difficultas opposita de tex. cum gl. *in d. c. ego Ludouicus*, quia postea huic decretali, per illam sit derogatum, à Pontifice habente auctoritatem, vt abunde *supradictum est.* Quæ etiam præscripta affirmari possunt, vt expresse dicit tex. *in d. c. venerabilem.*

His discussis, superest vt declaremus, † An Reges Franciæ, tanquam posteri Caroli magni, eligi possint. Et certe secundum præmissa, in quib. dicitur genus Caroli magni defecisse in persona Arnulphi, vel in Ludouico Lotharij filio, Regnumq; deuenisse ad Vgonem cognomento Caputium: à Regibusque ad Duces, rem aliquandiu translatam, auctore Sabellico, *Enneade nona. li. 2.* non videtur posse dici, finito genere Caroli, amplius superesse aliquem, qui possit eligi: Ex hoc etiam videtur quiescere obiectũ, ex doctri. Bal. & eum sequẽtium: quod Reges Franciæ possint eligi Imperatores, quia posteri Caroli sint Alemani: quia hoc est falsum, nulloq; probatur iure: Non obstant etiam ea quæ aliqui cõmentari voluerunt, vt sc. Rex Franciç capax sit, eo quia licet sit finitum Genus Caroli, ex linea masculina, ex latere tamen fœminino descendant Reges Franciæ, ꝓut dicit Io. le Cirier *in trac. de primogenitura, li. 2. q. 12. vers. sed hic*, allegando ita tenere Bal. *in d. c. venerabilem*; Nam rñd. Bal. ibi hoc non dicere; & vbi hoc diceret, non probatur tamen ab eo, vel alibi, hoc dictũ: & licet dicatur *in c. nouit. de iudiciis*, quod Rex Frãciç Ludouicus (vt opinor, si Platinæ credimus in vita Inno. 3. Pontificis) de genere Caroli descenderit, tamen in dicto tex. nõ exprimit, vt de Carolo magno voluerit intelligere; Præterea quamuis etiã de eo intellexisset: non tamen genus fœmininum expressit, vt intelligere velle videntur Hosti. & alij Docto. *in d. c. nouit*; nõ enim genus masculinum potuit ibi intelligi comprehẽsum; ex quo iam dictum est, in superioribus, id defecisse; nec hoc negãt Hosti. & alij Docto.

& ideo ne verba illa *in d. c. nouit*; videlicet de cuius genere Rex ipse noscitur descendisse, videantur superflua: debent referri, non ad genus aliquod Caroli, quisquis is fuerit, aut masculinum, aut fœmininum; sed ad genus, id est, ad Genealogiam & seriem Regum: quasi dicat ille tex. quod Rex ille sit, de Regibus Franciæ, prout & Rex Franciæ fuit Carolus: & huic expositioni videtur astipulari tex. *in d. c. ego Ludouicus. 63. dist.* dum dixit *Reges Franciæ, successores suos*, nulla habita mentione alicuius generis: cum tamen extra genus Ludouici, & ante eum, Caroli magni, patris deinceps fuerint multi Reges, qui possunt dici successores: immo & quandoq; res translata est ad duces, per longa tempora, quæ intercesserunt, inter Carolum prædictum & Ludouicum, de quo loquitur tex. *in d. c. nouit*: adeo vt supputari possint, intercessisse anni circiter quadringenti, & quatuordecim, vt *supra demonstratum est*. ex quo videtur ex hoc etiam difficillime argui posse à genere masculino, siue fœminino dicti Caroli. Sed vlterius supposito quod Reges omnes Franciæ ad hæc vsque tempora, possint censeri de genere Caroli Magni, ex latere fœminino: adhuc tamen dicendum est, ea de causa non posse ipsos Reges eligi ad Imperium, quia illa conclusio, per quam mo-
18 uentur doct. tenentes hanc partem, † videlicet quia descendentes per lineam fœmininam, dicantur esse de genere illius, à quo originem ducit ipsa mulier, non videtur militare in casu nostro, etiam si in se esset vera, & magis approbata. cum tamen docto. in hoc varia, & contraria senserint, vt per eos *in d. c. nouit*; Nam licet concederēt, quod per mulierem nuptam in aliena familia, retineatur tamē genus & familia eius, per progenitos, & descendentes ab ipsa, vt videā-
19 tur locuti docto. & Io. Lecirier vbi *supra*: † tamē quando mulier nupta est in aliena prouincia, & natione, non retinetur tunc, nec conseruari potest in successorib. origo, & ciuilitas patriæ, & prouinciæ illius extra quā mulier nupta fuerit, de qua tractatur. quia Cāpano patre, matre Puteolana natus, Campanus est, tex. est *in l. 1. ff. ad municipa.* clarus & apertus: Filius enim sequitur originem patris & propriam, *d. l. 1 cum glo. & l. assumptio. §. filius.* cum glo, vbi Bar. *eo. tit. & l. 3. C. de municipibus & orig. lib. 10.* adeo vt nulla in his immutatio fieri possit, vt in dictis iuribus, & Io. de Plat. *d. l. 3. & 4.* & per Soci. *cons. 35. nu. 7. vol. 1.* Sed cū ex linea fœminina Reges descendentes à Carolo, in Gal-

in Gallia; à Gallo nati omnino censendi sint: quia si in Germania nati, à Germano essent: non contingeret altercatio de eorum electione: quia tunc absque dubio illa procederet. Sequentes igitur propriam originem, aut paternam, Reges Franciæ, seu Galliæ, taliter progeniti, Galli iudicandi erunt, non autem Germani: immo etiam taliter progeniti, vbi quoque concederetur prognatio eorũ ex latere masculino, omnino Galli existimandi essent, † quia 20
vltra originem paternam, non datur origo aui, vel vlterius obseruanda, quia deficit; alioquin oporteret nos quærere vbi Adam natus fuit, scilicet Agrum Damascenum: nisi tamen nepotes nati sint, auo, vel proauo superstitibus, vt per glo. & Bar. *in d. § filius*, & per Ioan. de Plat. *in dict. leg. 3.* & Alexand. *cons. 16. colum. 3 volum. 5.* & per Pet. Antib. *in tract. de mun. & hon. in 1. par. nu. 7.* quapropter hoc pacto incapaces ad Imperium eligi non poterunt, Reges Franciæ. Stante hac conclusione, & illa de qua in præcedenti, *qu. 2. vt supra*, quod Papa potuerit transferre Imperium de gente in gentem: & sic in Germanos: existimo tenendum, vt omni casu tamen † tali 21
ter electus debeat appellari, & censeri Rex, & Imperator Romanus, per tex. *in cle. 1. §. porro*, & pluries *in ea cle. de iureiur.* tangitur, & in dict. *cap. venerabilem. §. 1. de election.*

SVMMARIVM.

1 *Electores Regis Rom. citandi sunt, alias cõtemptus vnius, plus officit quam multorum contradictio: electioque irritatur.*
2 *Electio Regis Ro. nulla est, vbi non adsint duæ partes, trium electorum.*
3 *Electoribus monitis, & negligentibus eligere, in termino præfixo, Papa prouidet, cui electio deuoluitur.*
4 *Electio Regis Ro. à maiori parte, valida est, licet in electione Papæ, duæ partes requirantur.*
5 *Electione, à maiori parte non succedente, electores Regis Rom. variare possunt.*
6 *Electio Regis Ro. vbi sit in pari discordia, Papa gratificatur cui vult.*
7 *Electis duobus Regibus Ro. in discordia, vterque administrat, donec Papa alterum approbet.*
8 *Electores possunt eligere vnum ex se ipsis: & se ipsos.*
9 *Electione vnius in Regem Roma. facta, quando alius eligi possit.*
10 *Electus Rex Ro. potest renunciare electioni suæ, Electoribus, vel Papæ.*

QVÆSTIO IIII.

Quomodo se habeant electores, in electione Regis Rom.

OBLATIS personis eligendis, ad electionem procedunt Electores, cõuocati omnes ad hoc, vt actum simul, omnes etiam
1 expediant † alias contemptus vnius tantum, & non legitime citati, plus officit, quam multorum contradictio, propter defectum formæ: adeo vt si electio non sit nulla ipso iure, veniat tamen irritanda, secundum tex. *in d. c. venerabilem, & in c. bone.* vbi vtrobique Abb.
2 *col. 3. de electio.* & Ant. de But. *ibi. 13.* no. & per Oldrad. *cons. 64.* † Nulla tamen alias esset electio, vbi non adessent duæ partes ex tribus secundum Abb. ibi per no. *in l. nulli & l. plane. ff. quod cuiusque vni. no.* Non est tamen ad electionem faciendam aliquod tempus præfixum à iure electoribus: verum admoniti, & præfixo eis termino à Papa, infra quem eligere debeant, si non voluerunt, vel non
3 potuerunt eligere, post admonitionem, & expectationem † potestas prouidendi deuoluitur ad Papam: ne sedes Apostolica careat defensore & aduocato, sine sua culpa, iuxta text. *in d. c. venerabilem*, & ibi per Abba. *columm. 3. & 4.* & Bal. ibi *columm. 5.* vbi alij docto. & *in l. bene à Zenone.* per eundem Bald. *colum. fin Cod. de quad. præs.* & per Marti. Laud. *de principib. quæst. 555.* & Iason. *in l. si pecuniam. numer. 15. ff. de cond. ca. da.* & gloss. *in c. ad Apostolica. in ver. illis*
4 *autem, de re iudi. in 6.* † In electione vero Imperatoris facienda præualet quicquid fit à maiori parte electorum, nec requiritur omnium consensus, nec duæ partes eorum, sicut in electione Papæ, sed sufficit maior pars, vt communiter contingit, in aliis electionibus prælatorum. per *c. licet eo. tit.* vt formaliter dicit Abb. *eo. c. ve-*
5 *nerabilem. colum. 4.* per illum text. & Ant. de But. ibid. *not. 13.* † Et vbi in aliquem, maior pars electorum, non consenserit, possunt ante admonitionem electores variare, & accedere ad nominationem alterius: sicut obseruatur in electione Papæ, vt no. *in d. c. licet. eo. ti.* & ita in *eodem c. venerabilem*, tradit Abb. *d. col. 2.* & Bal. *col. 5.* qui refert idẽ tenere Io. And. quod si in discordia perseuerent, post tempus præ-
6 fixum, negotium deuoluitur ad Papam vt *supra.* † Tamen si discordant in pari numero, cum merita eligẽtium, & electorũ paria sint, põt ipse Papa fauere, & gratificari, cui voluerit, vt *in d. c. venerabilẽ.*

cum

cum gl. *in ver. fauere*, & per Abba. ibi. *col. 6.* & Bald. *colu. 4.* & Ant. de Butr. † Et duobus electis in discordia, vterq; administrat, vt Rex o- 7
mnem Imperij iurisdictionem exercet, donec per Papam alterius electio fuerit approbata secūdum gl. *in cl. 1. in ver. Regis. de iureiur.* per dispositionem quarundam Literarum, vt ibi dicitur, emanatarum, ex registris Inno. III. Pōtificis, super negotio discordiæ electionis, de qua loquitur *d. c. venerabilem*, † & recitatam cōclusionem, & idem 8
prosequitur Paris Puteus *in tract. de duello §. mortuo. col. 1. lib. 5.* allegando Oldrad. *q5. 22. & 23.* & locutus est Abb. *in d. c. venerabilem in fi. de electio.* sic vt validitas gestorum dependeat à futuro euētu ibi per eos & per Marti. Laud. *in trac. de princip. q. 6.* Electio etiam vnius electorum valet. quia possunt eligere vnū ex se ipsis, tex. videtur *in l. plane.* ex quo hoc colligit Bal. ibi *in prima lec. ff. quod cuiusque vni. no.* sequitur Ioan. de Anna. *in c. fin. columna secunda, de sortileg.* quos pariter refert Ioan. Lecirier. *in tract. de primogenit. q. 12. lib. 2. colum. pen.* Et electus hoc casu videtur connumerandus, & computandus inter eligentes: & numero eligentium: ita vt se ipsum elegisse dicatur, vt videtur sensisse Abb. *in c. licet col. pen. & c. cum in iure, columm. 3. de electio. & consil. 25. in 2. parte*, qui tunc videtur dixisse talem electionem valere, quando non sumus in casu, in quo non est necessario seruanda forma. *c. quia propter, de electio.* vt puta in electione episcopi, vel prælati regularis, per cuius mortem remanet ecclesia viduata: sed immo fit electio cunctis audientibus: cum tunc non oriatur electio à se, nec sit Ambitiosus electus, & ita quod vox electi constituat maiorem partem: vel si processum est per viam scrutinij priuati, licet quis à principio non possit consentire in se ipsum: dicit, si taliter electus ab æquali parte consensisset in scrutinio priuato in alium, qui non est electus à maiori parte: quod posset recedere, facta publicatione, ab alia nominatione, & consentire electioni de se factæ: & consentiendo augere numerum, quia ex quo necessario non est seruanda forma. *d. c. quia propter*, potest augeri numerus per accessum, sicut seruatur in electione Imperatoris iuxta no. *in c. venerabilem*, & in electione Papæ, vt *in c. licet. eo. tit.* & ita tradit Abb. voluisse glo. *in dict. ca. cum in iure* & esse de mente Ioan. And. *in reg. in toto. de reg. iur. in 6. in mercurialibus.* Nec ab his dissentiunt Ant. de But. & Bald. *in d. ca. cum in iure*, & ideo inquit Butri. ibi, *colu. pen.* quod secundum

Io. And. debent esse cauti, qui sperant eligi, vt consentiant in tales, quos non sit verisimile eligi debere, & sic in minori parte, vt ab ea possint resilire, quia non possent recedere à maiori parte, & mihi videtur, pro præmissorum corroboratione esse tex. *in l. si consul. de adoptio.* de quibus meminit Bal. *in d. c. cum in iure. col. 2.* & vt ad propositum, videtur dicere Ias. *in l. cum filio nu. 12. col. 5. de leg. 1.* consensus electi, computabitur in numero eligentium, per dict. text. no. *in ca. cum in iure. cum glo. de electio.* & iuxta prædicta videtur sentire Ant. Rosel. *in tract. de potest. Imp. ac Pap. §. secundum, nume. 31.* allegat tamen quandam extrauag. Innoc. 4. quam dicit disponere, Vocem electi in duabus partibus non computari, sed eam extrauagan. non inuenio *in libro meo.*

9 Verum facta per Electores electione alicuius, † an alia electione, alium in Regem eligere possint, dubitari potest: pro cuius dubij solutione, existimo dici posse, prout magistraliter tradit Abba. *in c. considerauimus, & latius in c. auditis.* per illa iura, *de electio.* quod vbi prima electio facta ab eisdem electoribus est euidenter nulla, & eligentes non sint priuati potestate eligendi, tunc valet secunda electio, per *c. cum terra, eo. tit.* aliàs si priuati, non valet secunda, *per ca. bona. 1. eo. tit.* Si autem prima non est euidenter nulla: prima cassata, tenet secunda *d. c. auditis, & c. considerauimus*: Vbi vero electiones sint factæ, à diuersis electoribus, eodem contextu, si prima electio facta est à maiori, & saniori parte capituli; à minori parte alia, illa prima tenet *d. c. quia propter*; Vbi autem vna electio sit facta à maiori: alia à saniori, sed minori, vt puta indigno scienter electo: tunc nulla valet, quia debet esse facta à maiori, & saniori *d. c. quia propter*: si tamen maior pars esset priuata, quia elegisset scienter indignum, valeret electio facta à minori parte, quia censetur tunc facta, à toto capitulo, *c. dudum, eo. tit.* Diuerso vero contextu factæ electiones: si prima non tenet, & electores sint priuati, propter eorum delicta, tenet secunda, facta etiam à paucioribus, *d. c. bona*, sed si prima non tenet, electores tamen non sunt priuati, non tenet secunda: quia non habebant illi potestatem eligendi, sine aliis. Idem & fortius si prima electio tenebat: vel non erat euidenter nulla *d. c. considerauimus, & c. auditis*: Eodem autem contextu dicuntur factæ electiones, omnibus existentibus in capitulo, & pariter eligentibus, Diuerso

autem,

autem, quando vna pars eligit, postquam alia recessit, vt ibi *per Abb.* † Notandum tamen est quod electione absoluta, potest electus renunciare electioni suæ, quæ renunciatio debet fieri, in manibus electorum, ante confirmationem: post autem, in manibus Papæ, secundum Paridem Puteum *in d. tractat. de duello lib. 7. §. mortuo. nu. 5.* per no. *in c. quod in dubiis, de renunciatio.* & videtur tex. *in c. 1.* in fortiori casu, loquente in Papa, qui non habet superiorem, *de renunciatio. in 6.* quem allegat ad Renunciationem Imperatoris Ant. Rosellus *de potest. Imp. ac Papa, §. vltimo dicitur, nu. 5. & 25.* Hæcque circa electionem, vt pote principaliora, dicta sufficiant: cum & aliqua alia possent cumulari, quæ breuitatis causa missa facio; transeamus ergo ad reprobationem, quandoque electi Regis. 10

SVMMARIVM.

1 *Papa perquirit personam electi Regis Ro. vt eum approbet, vel reprobet.*
2 *Rex Ro. electus, propter sacrilegij delictum, reprobatur. 8. quod publicum est.*
3 *Sacrilegium, magnum crimen est grauius adulterio, & crimine læsæ maiestatis.*
4 *Pœna capitalis infertur iniurianti Sacerdotem, & eximenti aliquem ab ecclesia.*
5 *Sacrilegij species quot sint, & 4. modis committitur. 6.*
6 *Dignus esse præsumitur, quem Princeps elegerit.*
7 *Sacrilegium, est Sacræ rei violatio, quasi Sacri læsium.*
8 *Infamia ciuilis repellit à dignitate, quicquid sit in canonica.*

QVÆSTIO V.

Quibus ex causis electus in Regem Rom. reprobetur per Papam.

SACRILEGII EXCEPTIO.

POST electum Regem Romanorum Cæsaremque: † Pontifex 1 Max. ad quem impositio manus spectat, examinat, perquiritque personam electi, siue in cōcordia, siue in discordia: vt idoneum ad Imperium promoueat, & approbet: per inunctionem, consecrationem, & coronationem; Indignum vero reprobet, & repellat, variis ex causis & criminib. noxium, vt disponitur *in d. c. venerabilem.*

Ad quo-

2 Ad quorum enucleationem, sigillatim accedendo † Sacrilegij primo sese offert delictum; propter quod infirmatur electio, vt in eo
3 tex. vbi Abb. & docto. nec mirum † cum Sacrilegium inter magna crimina connumeretur, secundum gloss. ibi in *eodem verbo.* nam & alibi dicitur, Sacrilegium esse grauius crimen adulterio: secundum gloss. *in ca. at si clerici, §. de adulteriis, in ver. minora, de Iudiciis:* immo & grauius videtur, crimine læsæ maiestatis, vt videtur tex. *in leg. prima, in princip. ff. ad l. Iul. maiesta.* ibi proximum Sacrilegio crimen est, quod maiestatis dicitur: vt hæc colligit Ludo. Montaltus, *in trac. de reproba. senten. pila. art. primo, vers. tertio, & vers. quarto numer. 64. & 65.* Sicque inter excepta crimina connumeratur, vt dicemus *infr. c. 9. de pratore. §. 3. in rub. de accusation. numer. 9.* & pro-
4 pterea dicitur *in ca. si quis suadente diabolo, 17. quæstio. quarta,* † si quis vi aliquem ab ecclesia exemerit, vel sacerdotibus & ministris aliquid iniuriæ importauerit, instar publici criminis, & læsæ maiestatis, accusabitur: & conuictus, seu confessus, capitali sententia à rectoribus ferietur. Aduertendum tamen est, multis modis committi Sacrilegium, vt habetur *in l. Sacrilegij, & l. Sacrilegi capite ff. ad l. Iuli. pec. & in tit. Cod. de crimi. Sacrileg.* & in pluribus locis. *17. quæst. 4.* & præcipue *in c. quisquis, & d. c. si quis suadente.* & ideo Cardi. *in cle. 1. de pen.* quem refert Pau. Gril. *in trac. de pœnis omnifariam coitus. q. 1.*
5 *colum. 1.* † dicit, quod Sacrilegij multæ sunt species, licet Pau. ibi dicat quod Bald. posuit tantum quatuor species *in d. l. 3.* & melius cæteris iudicio suo. Bal. tamen si bene aduertatur non descripsit speciem: sed deduxit, quod quatuor modis committitur Sacrilegium: licet primo tribus modis committi dixerit: gloss. vero & Bar. *in l. Sacrilegi capite,* tradit triplex esse Sacrilegium, & eius genus, & ita reassumit Pau. vbi *supra, columna secunda, numer. 7.* Io. Bernar. Diaz. Hispa. *in sua practi. cano. criminali, in ver. Sacrilegi,* videtur & ipse ponere dictas quatuor species positas per Bald. *vt supra:* Ego quomodocunque per genus, aut species, declaratur Sacrilegium: cum genus sit quod prædicatur de pluribus differentibus specie, secundum Philosop. *lib. 1. topicorum. ca. 4.* vt homo, equus, & similia: quæ species nuncupantur, apud logicos: apud glo. vero & Bar. *in l. legato generaliter. ff. de leg. 1.* appelletur quoddam genus inferius, quod prędicatur de pluribus differentib. numero: probabiliter dici posse
existimo

existimo, Sacrilegij † quatuor esse species, seu genera: alio modo 6
tamen quam præfati docto. scripserint: videlicet, Primum quod committitur in personam, & in hoc genere comprehendo etiam violationem, & illicitos complexus monacharum, & monachorum; Læditur enim persona Sacra hoc pacto, *27.quæst.1.c. impudicas*, sicut læditur percussione, vel occisione *d. c. si quis suadente*: Secundum quod committitur in loco, quando locus publice sacer, vt Ecclesia, vel eius cœmeterium læditur: destruēdo, vel aliter violando ad Ecclesiam spectantia, vt habetur *in c. sicut, & aliis pluribus c. seqq. 17. q. 4.* Tertium est, quod committitur in re: illam scilicet Sacram auferendo, & contrectando, *c. si quis contumax & c. seq. ea dist. & in l. diuus, & d. l. Sacrilegi capite*, vbi per Bar. *ff. ad l. Iul. pec.* Differentia tamen est, inter ius canonicum & ciuile in hoc genere, quia iure canonico non solum auferens Sacrum de Sacro: sed etiam Sacrum de non Sacro: & non Sacrum de Sacro, committit Sacrilegium *d. c. si quis contumax*, quod in duob. vltimis casibus, de iure ciuili non procedit. *d. l. Sacrilegi capit. & in d. l. diuus.* per Bar. & Bal. & Pau. vbi *supra.* Quartum genus erit, quod committitur, cum qui legis diuinæ Sanctitatem, nesciendo, aut negligendo, violant & offendunt, aut qui de Principali Imperatoris, vel Papæ iudicio, disputant: dubitantes an is dignus sit, quem Princeps elegerit: nam dignus præsumitur: vt per Alciat. *in tract. de præsump. reg. 3. præsump. 19.* vel cum quis in prouincia propria, gerendæ administrationis officium assumpserit: nisi ex certa scientia sibi à Principe concessum fuerit, vt in tex. *dict. ca. si quis suadente, & Cod. de crimi. Sacrileg. per totum*: & per allegatos docto. Et hoc equidem quartum genus erat omissum à Bald. vbi *supra*, non etiam posuit gloss. & Bar. *in dict. l. Sacrilegi capite*, illud genus Sacrilegij, quod committitur ratione personæ: vnde in recitatis videntur omnia comprehensa, quibus apte conuenire videtur diffinitio, † & Etymologia *Sacrilegij*: quæ est se- 7
cundum Bald. *in dict. leg. 3.* & relatos per Pau. Gril. *6. q 1. in prin.* Sacræ rei violatio, vel eiusdem vsurpatio: & dicitur quasi Sacri lædiū: Sacra enim omnia, vel quasi proprie vel improprie, sunt prædicta, si recte considerentur. Verū quia præmissa omnia illuc tendunt, an ex vnoquoque genere eorum, & in eo comprehensorum, reprobare electum Regem contingat, si in eis deliquerit, cum di-

uersimode pœna imponatur, siue respiciamus ius ciuile, siue canonicum: capitalis, aut arbitraria: depositionis, aut excommunicationis maioris, vel minoris, vt in dictis iuribus, & auctoritatibus. † Videtur dici posse quod sic, quia tex. *in dict. ca. venerabilem, de elect.* indistincte, & generaliter loquitur, ergo generaliter est intelligendus, *l. 1 §. generaliter. cum sim. ff. de leg. praestan.* quod confirmari posse videtur, quia non solum secundum canones, secundum quos omne crimen est publicum, & infamat infamia canonica delinquentem. *ca. infames. cum gloss 6. quaest. prima, & ca. sequ.* vbi inter alia, Sacrilegium ad hoc expresse connumeratur: sed etiam de iure ciuili, Sacrilegij crimen est publicum. *§. item lex. instit. de pub. iudi. & l. 1. ff. eo.* quod infamat, *vt l. Infamem. ff. eo.* † quae infamia ciuilis procul dubio repellit à dignitate; vbi aliud sit in infamia canonica. Quapropter succedere videtur, quod vtcunque Sacrilegus, tanquam infamis repellendus sit, quia infamibus non patent portae dignitatum, nec dantur honores; immo etiam priuantur habito honore; *l. infamia. cum gloss. Cod. de decurio. libr. decimo, ca. infamibus, de reg. iuris in 6.* & tangit gloss. *in ver. periurium, d. c. venerabilem*, vbi Ant. de But. & *in c. querelam. de iureiur.* Sed de pœna quorumlibet horum generum Sacrilegij dicemus *in c. 9. de praetore hoc libro §. 3. in rub. de Sacrilegis.*

8 [margin, beside "tibus."] 9 [margin, beside "de pub. iudi."]

SVMMARIVM.

1 *Rex Romanorum electus, propter excommunicationem reprobatur. 5.*
2 *Electio de excommunicato, etiam occulto, est nulla.*
3 *Excommunicatio maior, quae anathema dicitur, repellit excommunicatum à Sacramentis, & ingressu Ecclesiae, & communione fidelium; & ab ea, nō absoluūt simplices Sacerdotes; ibi casus, remissiue; & infamat.*
4 *Excommunicatio minor, priuat tantum ab Ingressu Ecclesiae, & communione Sacramentorum; non autem fidelium; & infligitur, quo ad Deum, pro quolibet peccato mortali.*
6 *Excommunicatio impedit promotionem, etiam ad seculare dignitatem.*

EXCOMMVNICATIONIS EXCEPTIO.

1 EXCOMMVNICATIO secundo loco subsequitur, † propter quam repellitur iam electus Rex, vt in *eo. c. venerabilem*, & in glo. *in ver. publica.*

publica, super qua ibi tradit Abb.† quod electio facta de excommunicato, est nulla; quantumcunque ille sit occulte excommunicatus, *ca. cum dilectus, de consuetu. & ca. cum inter R. de electio.* & per alia, & declarat gloss. ibi, vt non sit referenda ad tex. quia esset falsa, dum dicit; excommunicatio debet esse publica, ad hoc vt aliquis repellatur à prosecutione iuris sui, & cum Abba. transeunt scrib. ibi. † Quæ proculdubio procedere existimo in excommunicatione maiori: quæ & anathema dicitur secundum gloss. cum tex. *in c. Engeltrudam. 3. q. 4.* & à qua non absoluunt simplices Sacerdotes, teste Nico. Ploui. *in tract. de excommunicatio. colu. 1. &* quæ proprie secundum eum ibi dicitur excommunicatio; & quæ secũdum tex. *in c. pen. de senten. excom.* repellit excommunicatum à Sacramẽtis, & ingressu Ecclesiæ, & à communione fidelium, vt *in 17. casibus*, quando infligitur, à iure (nam quãdoq; infligitur, etiam ab homine) positis per Innocenti. *in c. 1. de senten. excom.* sed 33. casus posuit Hosti. *in summa de senten. excommu. §. quis possit*: At secundum Ioan. And. relatum per Ploui. vbi *supra, colu. 2.* quinquaginta sunt casus, qui per eum enumerantur, in quibus ipso facto quis in sententiam excommunicationis incidit, & de causis, & casibus maioris excommunicationis, scripsit etiam Io. Ligna. *in trac. de censu. eccle si. 23. & §. quarto, versic. casu, & §. decimo.* Et quod iste tex. in excommunicatione maiori procedat, ex eo videtur probari: quia simpliciter appellatione excõmunicationis, intelligimus de maiori. *d. c. pen. de senten. exco.* vbi per Abba. & *in rub. eo. tit. vbi* Feli. & taliter excommunicatus, dicitur etiam infamis. *d. c. infames. 6. q. 1.* qui incapax est dignitatum, vt *supra*: & tali quilibet actus legitimus est interdictus, & quælibet participatio, aliquo etiam priuilegio non obstante: & pariter omne priuilegium Legis, & beneficium: dato etiam quod excommunicatio sit iniusta, secus si nulla, vt per Hosti. *in d. summa, de senten. excommunicatio. §. quis sit effectus.* & faciunt dicta Abb. *in c. veritatis. colu. 8. nume. 34. de dolo & contu.* & per Hiero. Gigant. *in trac. de pensio. eccle. q. 14.* nam & talis nec eligi, nec eligere potest. *c. postulastis. in prin. de cleri. exco.* & per plura tradit Decius *consil. 522. in prin. vol. 3.* † In minori vero excommunicatione: quæ tantum priuat ab ingressu Ecclesiæ, & à communione Sacramentorũ, non autem à cõmunione fidelium, vt habetur in glo. *c. si inimicus, & in d. c. pen.* & per Abba. &

Feli. in *ea rubrica*, & per Innoc. *in d. c. 1.* & quæ secundum eum ibi, infligitur ipso iure, quo ad Deum: pro quolibet peccato mortali, per tex. *in c. audi. 11. q. 4. & c. ipsi Sacerdotes, 1. q. 1.* & item secundum eũ ibidem, infligitur quo ad Deum, & quo ad Ecclesiam, in octo casibus ipso iure; Et inquit Abb. *in d. rub.* quod minor excommunicatio infertur à iure, & ab homine; à iure vt plurimũ, per participationem cum excõmunicato; ab homine potest ferri pro quolibet peccato, siue contumacia: sed dicit non esse hanc in vsu: quia communiter Iudices ferũt excommunicationem maiorem, allegat *d. c. Engeltrudam. 3. q. 4.* dicit etiam Feli. *in ea rub.* loquendo simpliciter: quod excommunicatio infertur à iure, pro delicto: ab homine propter cõtumaciam, per iura per eum allegata. & quælibet contumacia est digna excommunicatione: quæ contumacia tanto dicitur maior,
5 quãto est pro re leui. † Crederem, inquam, etiam propter hanc minorem excommunicationem, non debere aliquẽ in Imperatorem promoueri, seu Regem, eo argumento, quia taliter excommunicatus est priuatus Sacramentis Ecclesiæ, item est ineligibilis. *c. si celebrat. de clerico exco. minist.* vbi Abb. dicit vltra Innoc. hunc aliquam dignitatem, beneficium, nec clericatum habere posse, & idẽ Abb.
6 *in d. cap. venerabilem*, tradit in terminis nostris, † quod excommunicatio impedit promulgationem, etiam ad secularem dignitatem, vt etiam tenet Ant. de But. *ibid.* & non posse eligi, tenuit etiã Hosti. *in d. summa, de sen. excõmu. §. quis sit eius effectus.* & Io. de Lig. vbi *supra. §. decimotertio*, at vt inquit Rochus de Curte *in trac. de iure patro. in ver. honorificum. col. 8. nu. 18.* per dict. tex. *in c. si celebrat*, talis nõ potest præsentari vel institui: Et pariter videtur militare dispositio *d. c. infames*, quæ videtur comprehendere non solum maiorem excommunicationem per illa verba ibi, *anathematizatos*: sed etiam minorem, per illa verba, *vt pro suis sceleribus, ab Ecclesia repulsos*: vnde itidem militabit argumentum, his supra factum: vt vti infamis reprobetur: Postremo dici potest; tex. *in d. c. venerabilem*, loquentem de excommunicato, debere intelligi, non solum de excommunicatione maiori, sed etiã minori, vt videtur declarare tex. *in c. si quem*: vbi Abb. & Feli. *de sen. exco.*

SVMMARIVM.

1 *Tyrannis quid sit; & ad quid tendat; ob quam reprobatur electus Rex. 5.*

2 Regũ

2 *Regis obiectum est, quod honestum sit: Tyranni, quod placeat.*
3 *Resp. tres species; videlicet Regnum; optimorum potestas; Censu potestas. Harum pariter, tres transgressiones. ibi.*
4 *Rex non est, nisi sit ex sese sufficiens, bonisq; omnibus antecellat.*

TYRANNIS EXCEPTIO.

TYRANNIDIS labes & pœna, exinde reprobationis electi Regis, inscribitur tertio loco, *in d. c. venerabilem*, quam dicit Arist. *lib. 4. c. 2. Politicorum*, esse deterrimam transgressionem, ac plurimum à recta specie gubernãdi abesse. ibidemque *c. 10.* hæc scribit, *Tyrannis, quæ* maxime proprie vid: tur id nomen habere, opposita est Regiæ potestati absolutæ: † & est Monarchia, quę nullis subiaceat legibus, 1
& dominatur per vim, æqualibus & melioribus: ac respicit ad propriam vtilitatem, non autem subditorũ: & non ad commune commodum, sed particulare, vt ad idem confluunt dicta eiusdem ibi *lib. 5. c. 10.* dum trad: t † obiectum Tyranni, esse id quod placeat: Regis 2
autem, quod honestũ sit. & *alibi. 8. Ethicorum. c. 10.* † ponens tres Reip. 3
species, videlicet Regnum, Optimorum potestatem, & censu potestatem, quæ resp. appellari consueuit Regnum optimum: Deterrimam vero, censu potestatem: scribit, & harum trium specierum, tres transgressiones, videlicet à Rege in Tyrannum, ab Optimatibus in paucorum potentiam, à Rep. vero, ad popularem, & pulchre sic inquit, † Rex non est nisi sit ex sese sufficiens, & bonis omnibus 4
antecellat: secundum Bar. vero *in trac. de Tyrannia, colum. 1.* ex mente Gregorij *lib. 12. moralium*, & per Soci. *cons. 22. col. 1. vol. 1.* † Tyrannus is 5
dicitur, qui communi reip. non iure principatur, & qui angustiat, & cruciat suos: cum actus Tyrannicus specialiter consistat in affligendo subditos, de quo, & aliis multis differ: t ibi Bart. maxime *col. 5.* quomodo probentur, & qui sint, enucleando quandoque supra memorata, per Philosophum: Tyrannus autem, an etiam ob Iniustitias à subditis suis possit expelli, vel impune interfici, dicemus *inf. §. 4. vers. 27. num. 16.*

SVMMARIVM.

1 *Rex Ro. electus, Immo etiam imperator approbatus, propter heresim, reprobatur. 6. & quilibet alius. ibi.*
2 *Heresis crimen cæteris est detestabilius, quod crimen lesæ maiestatis di-*

uina dici potest, estque peccatum in spiritum Sanctum, cum pertinacia.

3 *Haereticus dicitur quis proprie, & improprie.*

4 *Priuationis poena non habet locum, nisi expresse à l. caueatur.*

5 *Lex licet poenalis, extenditur dum non sit correctoria, item dum adsit fauor reip. vel animae.*

7 *Haereticus non est, qui errorem suum reuocat, & in eo pertinax non est.*

HÆRESIS EXCEPTIO.

1 HÆRESIS crimen quartum in ordine ponitur, ad reprobandum electum † Regem, quod caeteris grauius, & detestabilius est, eo quod directo, contra ipsum creatorē patratur, detrahendo, & negando illius diuinitatem. *c. 1. de summa tri. l. 1. C. eo. tit. c. ad abolendam, de haeret.* & optime facit tex. *in c. primum. 22. q. 2.* Longe enim grauius est aeternam, quam temporalem laedere Maiestatem, *c. vergentis. de haereti.* & ideo, vt inquit Bal. *in l. 1. col. 10. qui accus. non pos.* haeresis, in quam quis incidit lubrico ignorantiae, est grauius peccatum, quam homicidium dolose commissum; sicque etiam ex praemissis,
2 videtur posse appellari † crimē laesae maiestatis diuinae; & est peccatum in spiritum Sanctum, vbi adsit pertinacia, secundum S. Thomam *in 4. sententiarum. 13. art. 16. in fin.* sequitur Francis. Squilacensis *in tract. de fide cat. c. 25.* & inter excepta crimina connumeratur, vt dicemus *infr. cap. 9. de praetore, in rub. de accusation. §. tertio, numer.*
3 *9.* † Haereticus tamen dicitur quis duobus modis proprie, & stricte: Improprie, & large. Proprie enim dicitur, qui alicuius temporalis commodi, & maxime vanae gloriae, principatusque sui gratia, falsas ac nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur. text. est formalis *in ca. haereticus. 24. quaest. 3.* Hosti. *in summ. eo. tit. §. 1.* & sic qui aliter sentit de articulis fidei, quam sentiat Rom. Ecclesia, vt ibi per eum per *c. haec est fides. cum c. seq. 24. q. 1.* vel qui male sentit de sacramentis ecclesiae. *dict. ca. ad abolendam.* In his enim duobus casibus, haeresis proprie committi videtur, vt tenet Abb. Feli. & docto. *in ca. firmissime. de haereti.* sequitur Decius *consil. 151. numer. tertio, volum. 1.* Improprie vero dicitur multis aliis modis, vt per Hosti. Abba. & Feli. vbi *supra*, & Pau. Grillandum *in tract. de haereti. in 2. quaest.* ac dispositioni dicti *ca. venerabilem*, conueniunt quae alias dicuntur, quod haeretici, nec eligere, nec eligi possunt, excommunicati enim

enim sunt, *c. excommunicamus, in prin. de hereti.* vt per Petrum à Biaxio *in tract. qui inscribitur*, Directorium electionum. *c. 21. prima partis*: Sic quoque dicitur, sententiam Imperatoris publice hæretici non valere, vt dixit Martin. Laud. *in tracta. de princip. q. 98.* faciunt dicta supra in hac quæst. versic. *excommunicatio.* Verum an iste text. debeat intelligi, tam de improprio, quam proprio hæretico, probabiliter dubitari posset; nam de proprio videtur indubium, in improprio, illa videntur aduersari: quia videmus esse in pœnalibus & odiosis, in quibus verba stricte, & proprie sunt accipienda. *l. quicquid astringenda. ff. de verb. obliga. l. interpretatione. ff. de pœnis. & in c. odia. de reg. iur. 6.* hocque tanto magis procedere videtur, † quia 4 pœna priuationis, non habet locum, nisi expresse à l. caueatur, *gl. in c. fin. de iure patro.* elicitur ex §. *cum igitur, vers. nec qualibet. in auth. de non elig. 2. nub. mulie. Bald. in authen. ex testamento, Cod. de sec. nupti. column. penult. versic. tertio facit ad solemnem*; de priuatione autem tractatur in casu nostro. Contrarium tamen verius opinor, quia tex. iste generaliter & absolute loquitur, & generaliter est intelligendus. *leg. prima, §. generaliter. ff. de leg. præstan.* & ad obiecta responde, quod lex † vtcunque pœnalis, dum non sit correctoria, 5 extenditur, *Iason in l. si quis maior numer. 9. Cod. de transactio.* allegat tex. *in c. 1. §. porro.* vbi Bald. no. *quæ fue. pri. ca. benef. amit.* nos autem non sumus in correctoriis, vel dic quod licet lex pœnalis, & odiosa debeat restringi, & non extendi, tamen vbi extensio tendit ad fauorem reip. seu publicum, debemus legem seu statutum odiosum extendere: sicut legem, vel statutum fauorabile, *l. hoc modo. ff. de condit. & demon. Bar. in l. quemadmodum. Cod. de ag. & censi. libr. 11.* quem refert & sequitur Hipp. Marsi. cum multis relatis *in l. fi. num. 178. ff. de iurisd. om. iudi. & in §. aggredior. numer. 59. cum pluribus sequ. in practica criminali*, vbi infinita, & pulchra exempla accumulat: idem sentit Iason, *in dict. leg. si quis maior.* quando tractat de fauore animæ, per dictam doctri. Bar. & alia plura: sicque videtur æquiparare, fauorem publicum, & animæ: in casu autem nostro tractatur de fauore publico, scil. de Principe electo reprobando: qui totius reip. Christianę, & Ecclesię, debet esse aduocatus & optimus defensor, & rector: & qui bonis omnib. antecellat, vt *supra vers. præcedenti, & in hoc §. secundo, in prin. dictum est*: ergo non solum ex propria, sed

etiam

etiam ex impropria hæresi, inhabilis erit censendus electus rex; quod videtur corroborari: quia crimina, in quibus quis improprie censetur hæreticus, infamiam irrogant, vt *in d.c. infames. 6. q. 1.* & infames à dignitatibus repelluntur, vt *supra dictum est*: declara tamen
6 vt inf. vers. *Periuri. in fin.* † Quinimo non solum repellitur electus Rex, sed etiam iam approbatus in Imperatorem: & Papa ipse, & alius inferior & quilibet Laicus deponitur hæreticus deprehensus ab omni dignitate. *c. si Papa. 40. dist. & c. qui contra pacem. 24. q. 1. & d. c. ad abolendam,* & per Hosti. *dict. tit. de hæreti. §. qua pœna colu. 2.* & per Ant. Corf. *in tract. de potes. reg. q. 86. lib. 5* & Decium *consi. 151. colu. 4.* qui etiam loquitur in hæresi impropria, & in ipso Pontifice, tali hæresi, licet non propria, laborante: & Papa & Imperator puniuntur propter hæresim, nullo habito respectu dignitatis suæ. vt di-
7 cemus *infr. libr. secundo cap. 1. §. 2. quæst. 6. numer. 1.* † Quicunque tamen errorem suum reuocauerit: & pertinaciter in eo non institerit, hæreticus non erit censendus. *c. dixit Apostolus, & c. qui in Ecclesia. 24. quæst. 3.* & per Pau. Gril. *6. quæst. 2. num. 5. Feli. in rub. de hæreti. in prin. Oldrad. consi. 271. & Decius d. colu. 4.* de quibus, & de hæresi, latius dicemus in hoc lib. *c. 9. §. 3. in rub. de hæretic.*

SVMMARIVM.

1 *Rex Rom. ad Imperium promouendus, debet esse Christianus.*
2 *Rex Rom. ad Imperium promouendus, iurat se Ro. ecl. & fidem cat. defensurum.*
3 *Imperator potest apponere remedia extrinseca, nec populus Catholicus ruat propter Schisma; non intrinseca circa Papatum.*
4 *Imperium dependet ab ecclesia, extra quam non potest esse.*
5 *Pagani, & Iudæi, publicis officiis non præficiuntur.*

PAGANITATIS EXCEPTIO.

PAGANI exceptio & vitium, propter quod improbatur electus
1 Rex, inseritur quintũ, in *eo. c. venerabilem,* & recte: † Catholicus enim debet esse, & vere Christianus, ad Imperiũ promouendus, vt
2 supra dictum est *in §. 1. vers. Inspicere*; adeo, † vt iurare teneatur, se ecclesiam Ro. & fidem Catholicam defensurũ: vti qui eius dicitur defensor, & aduocatus, vt ibi, & *in cle. 1. de iureiur.* vnde illhic inquit Bal.

col. 5.

col. 5. † quòd Imperator poteſt apponere remedia extrinſeca, ne 3
Catholicus populus veniat in ruinam propter Schiſma: ſed non
intrinſeca, vt diſponat de Papatu. † Immò Imperium dependet ab 4
eccleſia, & extra eam non poteſt eſſe, vt abundè ſcriptum eſt ſupra,
§. 1. in q. an vnus tantum ſit Imperator, in fi. & latius in hoc §. *ſecundo, q. 2.*
onam ſi aliàs approbaretur rex taliter electus, eſſet committere o-
uile Lupo. Pagani enim qui & Sarraceni dicuntur, prorſus à nobis,
& religione Chriſtiana diſcrepant. vt eſt glo. *in rub. & per totum tit.*
C. de paganis, & Sarrac. & propterea ſatis ad propoſitum noſtrum o-
ptimè ſtatutum eſt, vt † Pagani, & Iudæi, publicis officiis non præ- 5
ficiantur, *c. cum ſit, & c. pen. de Iuda. & Sarra.* vbi Abb. & Feli. Nimis
enim abſurdum eſt, vt blaſphemus Chriſti, in Chriſtianos vim po-
teſtatis exerceat; vt ſunt verba formalia *d. c. cum ſit.*

S V M M A R I V M.

1 *Rex Roma. electus, ob periurium reprobatur, 4. 6. 9.*

2 *Periuri, ad honores non promouentur: immò promoti repelluntur: quia infames.*

3 *Periurium in principe grauiſſimum: quia verbum illius, etiam ſine iuramento, debet eſſe firmiſſimum.*

5 *Pœna quæ venit imponenda ipſo iure, vel facto, intelligitur, ſecuta ſententia declaratoria.*

7 *Infamia canonica contrahitur, pro quolibet peccato mortali: quæ aboletur pœnitentia, 10.*

8 *Iurans temerè peccat mortaliter: aliquando venialiter.*

PERIVRII EXCEPTIO.

PERIVRII exemplum, & impedimentum, ſextum in hoc *c. ve-* 1
nerabilem adducitur; quod tamen declaratur per glo. ibi *in ver.*
periurium, vt non procedat in temerario iuramento per *c. ſicut no-*
ſtris, de iureiu. † Sed periuri non ſolum non debent promoueri ad 2
honores, immò ſi promoti ſunt, debent repelli, vt eſt tex. *in c. querelam, de iureiu.* quia infames ſunt, quibus portę dignitatis patere non
debent: vt ibi in glo. no. & per Doct. vnde inquit Marti. Laud. *in*
trac. de prin. q. 258. licet periurii crimen ſit graue in omni perſona, ta-
men in principibus eſt grauiſſimum, quia eorum verbum, etiam
ſine iuramento debet eſſe † firmiſſimum, per Doct. Inn. *in c. ad Apo-* 3

M *ſtolica,*

stolica, de reiud. in 6. ac vt dicit Bal. *in d. c. venerabilem. col. 5.* periurium manifestum impedit promouendum: & si graue sit, debet periurus deponi; quia infamis, per *l. si quis maior. C. de transactio.* & addit, dūmodo de periurio quis sit conuictus aut condemnatus, vel sit notorium, aliter secus: allegat *l. Lucius. ff. de infamibus.* sed Bar. cum glo. *in d. l. Lucius.* videtur differere periurij labem & pœnam hoc pacto: videlicet, vt eo ipso, quod quis est periurus, sit infamis: licet non sit condemnatus, *d. l. si quis maior*, quando quis iurat de futuro, illi cum quo contraxit, veniendo contra sacramentum, & contra pactionem. vt si iurauit quid se daturum, vel facturum: Si autem quis iurat de præterito, non est infamis, si deierat nisi condemnetur. *d. l. Lucius.* Quando autē iurat sibi ipsi, vel Deo tantum, exemplum ponit glo. in eo qui iurat, quod hodie comedet carnes, tunc vt dicit Bar. non infamatur: Et propterea vt clariora reddantur dicta istorum: quæ videntur aliquantulum ambigua, præsertim ad casum
4 nostrum, † Dicamus attentis verbis glo. & Bart. *in dict. l. Lucius*, cum quibus transeunt docto. ibi: & præcipue Pau. de Cast. qui inquit, quod illa glo. semper allegatur secundum præmissa, nec reperit ipsā reprobari, quam & sequitur Ias. *in l. si quis maio.* vltra Bal. per eum relatum. *n. 21. C. de transactio.* & ita eā tenere communiter * doc. sensit Corneus *cons. 214. col. fi. vol. 2.* & Fel. post Abb. & Immo. *in c. testimonium. numer. 20. cum seq. de testibus.* & Alb. de Rosa. *in tract. de testibus. §. consequenter. ver. vlterius. in prin.* & communē * vt sup. tradit Lanfrā. *in trac. de deposit. test. vers. his sic declaratis, in fi.* dicamus inquā, primo declarari posse, & intelligi tex. *huius. c. venerabilem*: quod absque dubio, periurus de futuro vt sup. licet non condemnatus tanquā infamis ipso iure, non promouetur, immo promotus repellitur. Existimo tamen pro infami nō habēdum, antequam declaratum sit per sententiam, violatū fuisse iusiurandū: vt est dictum Bal. quem refert, & sequitur Alex. *in d. l. si quis maior.* per tex. *in l. eius qui delatorē. in prin. ff. de iure fisci.* & per alia ibi cumulata: & inde iuxta opi. Archi.
5 & Io. And. *in c. 1. de homici.* docet quod omnia iura mūdi † quæ dicūt, pœnam imponi ipso iure, sed facto debent intelligi: dum modo secuta sit sentētia declaratoria, per quam declaratū sit fuisse commissum id, propter quod veniebat imponenda illa pœna, hæc eadem æmulatur Roma. *consil. 211. & 212.* & Alexand. *consil. 124. volum. 1.* senten-

sentētia tamen declaratoria non requiritur in notorijs. vt inf. *versi. proximo. in fin.* Secundo potest intelligi tex. noster, vt absque dubio etiam procedat in deierante de præterito, vel de præsenti, sed tamen condemnato, cum & is omnino tunc sit infamis, secundum Bar. *in d. l. Lucius*, & in hoc casu, videtur posse conuenire opi. Bal. *in dict. cap. venerabilem. colum. 5.* & hanc sententiam tenet Abba. *numer. 7.* & Feli. *numer. 20. in dict. cap. testimonium*: affirmans idem tenere S. Thomam, *secunda secundæ. quæst. 99 art. 3.* concludentem: quod iuramento assertiuo, periurus non est infamis ipso iure, sed solum per sententiam diffinitiuam latam contra eum, in casu accusationis: sed in iuramento promissorio, est infamis ipso iure, cum sit de futuro vt *sup.* idem tenet Albericus *in dicto versic. vlterius.* † Tertio 6
tex. huius, *cap venerabilem*, declarari potest, in eo periuro, qui iurauit sibi, vel Deo, etiam de futuro: qui licet non sit infamis, infamia ciuili, vt videtur esse communis* opi. etiam secundum iura canonica, vt testatur Feli. vltra Abba. & alios *in d c. testimonium, numer. 20.* *
dicitur tamen infamis, infamia canonica. *c. omnes cum glo. & ca. infames. 16. q. 1.* & per Fel. vltra Abba. *vbi supra.* & Corneum *d. cons. 214.* † 7
quę quidē infamia canonica cōtrahitur pro quolibet peccato mortali, & aboletur pœnitentia, vt ibi per eos, & alios docto. † & temere 8
iurans peccat mortaliter, vt no. Innocen. & Abb. ex glo. *in d. c. sicut nostris*, quanto quis iurauit illicitum vt ibi secundum Abba. secus quando iurauit temere, id est, sine necessitate; vel vtilitate, seu iocose: quia tunc temere iurans, peccat venialiter, † quapropter cēseo, in iurante, & peierante, in præmissis casibus, vbi adsit peccatū mortale, quod electio iam facta, non subuertatur: in facienda vero, 9
repellatur, nisi prius peracta pœnitentia, † quæ tollit infamiā canonicam, absque principis restitutione, secundum glo. *in d c. omnes.* vt videtur concludere Hosti. quem sequitur Abb. *in d. c. testimoniū. nu. 7. de testibus*, & idem Abb. *in d. cap sicut nostris enim 3. de iureiu.* per ea quæ sentit glo. *in c. Florentinum. 85. dist. & arg. cap. fi. de cleri excommu.* & idcirco licet possit impingi infamia canonica, in iurante sibi, vel Deo, vel temere iurante, vt supra nihilominus talis infamia, cum absit ciuilis, non repellit à testimonio, nec à dignitate, per dicta iura, secundum Hosti. & Abba. in prædictis locis; sicque electus Rex, ob hæc non poterit recusari. 10

SVMMARIVM.

1 *Rex Roma. electus reprobatur, si persecutus fuerit Apostolicam sedem, & alias ecclesias, & personas ecclesiasticas.*

2 *Rex Roma. electus aggrauatur, ne promoueatur, ex delicto progenitorum.*

3 *Maiestatem diuinam lædere, grauius est quam temporalem.*

4 *Delictum patris, non nocet filio, nec econtra.*

5 *Citatio in notoriis, non est necessaria.*

6 *Notorium quod sit, quotuplex, & eius materia, remissiuè.*

7 *Notorium factum, declaratoriam non requirit.*

PERSECVTIONIS ECCLESIÆ EXCEPTIO.

1 Apostolicæ sedis, & aliarum ecclesiarum persecutio, & personæ ecclesiasticæ, prout addit Ant de But *in 18. not. in eo. c. venerabilem*, patrata per electum Regem, & eius progenitos, obiicitur, & dinumeratur septimo loco. Sed hæc videntur comprehensa in hac q. *in princ.* vbi sacrilegii crimen absolutum est, siue respiciat ecclesiam, seu res, seu personas ecclesiasticas: Quod si etiam huiuscemodi verba interpretentur & extendantur ad impios, & malè sentientes circa ecclesiæ dogmata, & omnia alia ritè & catholicè instituta; de his dissertum est supra hac quæstione, *versic. Hæresis, & versic. Pagani.* Verum quia hoc loco consideratur, nedum delictum proprium, sed etiam progenitorum, vt in text. *huius cap. venerabilem*, cum gloss. & per Docto. præsertim Abba & Bald. ibi, qui vt dicunt,
2 † id aggrauat ne progenitus promoueatur, & vt infamia progenitorum transeat in posteros, in quibus crimina illorum timentur: quia sæpè solet filius similis esse patri: quo fit, vt filius ob crimen paternum læsæ maiestatis, efficiatur infamis; & excludatur ab omni successione parentis, *l. quisquis, C. ad l. Iul. maiest. canonizata. 6. q. 1. c. quaro, §. verum, versi. si quis cum militibus*, existimo ea ratione, hoc esse inductum specialiter, sicut in crimine læsæ maiestatis, quia vt dictum est supra *in prin. q huius*, maius videtur crimen Sacrilegii, quam læsæ maiestatis, *d. l. 1. in prin. ff. ad l. Iul. maiest.* vel saltem ad idem comparantur, *d. c. si quis suadente diabolo, 17. q. 4.* & ideo videtur argui posse: quod lædatur etiam diuina maiestas in violatione, & persecutione memorata, † vnde grauius sit æternam, quam temporalem læde-
3 re ma-

re maiestatem; *d.c.primum, 22.q.2.* & dictum est supra *versic. Heresis*, cum tamen regulariter ius sit in contrarium, vt in gl. *d.l.quisquis*, vbi Sal. † Delictum enim patris non nocet filio, qui non portabit ini- 4
quitatem patris, nec pater filii, vt habetur in libris Bibliæ *li.1. Ezech. 18.& c.Iudæi, 1.q.4.& C.ne fil.pro patre, per totum, cum sim.* & ideò diuine etiam scriptum est *eo.c.18.* Anima quæ peccauerit, ipsa morietur, recipitur ea. *1.q.4.c.iam itaq;*. Et aduertatur, quòd hæc tria errata, videlicet excommunicatio publica; periurium manifestum: & persecutio diuulgata ecclesiæ: impedimenta notoria appellat tex. *d c.venerabilem*, & in prin. innuit, non fuisse citatam partem, in hac denunciatione, & reprobatione ducis electi in Regem; & propterea Doct. ibi, sed max. Abb. *col.4.n.10.* ait, in notoriis, † non esse necesse 5
citare partem, ex quo factum est ita notorium, vt certum sit, absenti nullam defensionem competere posse; ad quæ refert concordare tex. *in c.cum olim, de re iud.* & scripsisse *in c.vestra, de cohabit.cler. & muli.* vbi *col.fi.circa fi.* idem commemorat, vltra aliqua no. in materia notorii, & de qua latius per Ant. de Butrio *in tr. de notorio.* † vbi quotu- 6
plex sit notorium, quod sit, circa quæ cadat, quis sit effectus, quomodo conseruetur, & tollatur: circa quæ, vide etiam multos relatos, per Hippo. de Marsi. *in rub. C. de probat. nu.196. cum seq.* præsertim Fel. Soc. & Decium, & ad propositum facit quod tradit Ab. & Dec. *in c.cum non ab homine, col.pen. de Iudiciis.* † quod in facto notorio de- 7
claratoria non requiritur, sed Marsil. ibi *contra n.228.* per glo. communem. Citatio quoque ea etiam ratione non est necessaria in casu nostro, quæ ex causa potest omitti, scilicet propter vtilitatem ecclesiæ, vt per Hipp. Mar. *in l.de vno, nu.12. de re iud.*

SVMMARIVM.

1 *Rex Roma. electus, reprobatur propter Ambitionis vitium, quia publicum.*
2 *Infamia infertur, ex omni crimine publico.*

AMBITIONIS EXCEPTIO.

AMBITIONIS vitium, videtur postremò tactum *in d.tex.c.venerabilem*, de quo tamen nec gl. nec Doct. ibi faciunt mentionem, excepto Bal. *col.2.* Mihi tamen videtur, quod illud etiam considerandum sit, per ea quæ dicta sunt supra proxima *q. 4.* Nam & rectè dicere possumus, † vt ob talem noxiam repellendus sit ele- 1

ctus Rex, quia inter crimina publica adnumerat, vt *in d.l.1. ff. de pub.*
2 *iud.* † quæ omnia infamiam irrogant, *d.l.infamem, eo.tit.l.1. ff. ad l.Iul. de ambitu, & d.c.infames, 6.q.1.* & per Franc. Luc. *in tr. de priuil. fis. in 2. parte, in 42. casu.* Hinc est quod dictum est, non posse Imperatorem, aut Papam, pecuniam erogare pro Imperio consequendo, vt *sup. §.2. vers. electio, in fi.*

SVMMARIVM.

1 *Rex Roma. electus. ob quacunq; delicta publica, vel quæ alias infamiam irrogant ciuilem, non canonicam tantum, reprobatur.*

2 *Rex Roma. Fatuus, mente captus, Furiosus, vel aliter inhabilis reprobandus est.*

3 *Imperii, & ecclesiæ Dei diligentiam, quomodo habebit, qui domui sui præesse nescit.*

4 *Curatores dantur his, qui rebus suis superesse non possunt, interdicta eis administratione.*

5 *Rex, & inutilis Imperator, videtur posse deponi.*

6 *Furiosi, & similes, ad sacros ordines non promouebuntur.*

7 *Coronatio Imperatoris differtur donec discutiatur de impedimentis.*

CRIMINVM PVBLICORVM INFAMANTIVM EXCEPTIO.

VLTRA omnia exempla commemorata & enucleata vt *supra,* opportunè quærere possumus, an ex aliis criminibus, non expressis *in d.c. venerabilem, de electio.* possit electus Rex reprobari; Re-
1 spondendum puto, † quod vbi delicta sint publica, vel aliter infamiam irrogant, ciuilem, non canonicam tantum, tunc non sit admittendus electus Rex, iuribus & Rationibus supra abundè adductis; in aliis verò aliter obseruandum sit. Opinor tamen, vltra omnia crimina, quæ culpæ asscribi possunt, si aliquo, quod naturæ imputari queat, laborare electus reperiri possit, adeò vt principis
2 personam, & tale munus subire impossibile sit: veluti † si fatuus, Mente captus, Furiosus, vel aliter esset inhabilis, etiam taliter electus esset omninò reprobandus, quia tali non possunt conuenire virtutes, & illa animi bona, quæ supra recensui *in prin. huius §.* & quæ decent Principem. Nam etiam secundum Aposto. ad Timoth. *c. 3.*
3 † quomodo Imperii, & Ecclesiæ Dei diligentiam habebit: qui domui

mui suæ præesse nescit: & teste Philosopho, *c.10. lib.10. Ethico.* vt supradictum est, Rex non est, nisi sit ex sese sufficiens, & bonis omnibus antecellat, & propterea aptè in iure prouisum est, † quòd talibus, 4
qui rebus suis superesse non possunt, curatores dentur, vt *in tit. ff. & C. de cura. furio.* interdicitur enim eis administratio à lege, & ipso iure, secundum Alex. *in l. is cui. ff. de verb. oblig.* vel à iudice, secundum Bart. *in l. 1. ff. de cura. furio.* † immò etiam inutilis Rex, & Imperator 5
videtur posse deponi, *c. alius 15. q. 6.* & dicemus inf. *ver. proximo,* vnde vt inquit Mar. Lau. *in trac. de prin. q. 401.* Papa dat curatores regibus, quando sunt inutiles, ad se gerendos *per c. grandi, de sup. neg. prælato.* & facit, quià ad sacra altarià ministrare prohibentur, arrepti à dæmonibus: & item ad sacros ordines furiosi, † & similes non proue- 6
huntur, *c. communiter, cum 2. seq. 33. dist. & c. si. 15. q. 1. & in d. c. venerabilem.* hoc aliquantulum videtur expressum, ibi, *Tyrannum, vel fatuum hæreticum.* † Et in criminibus supra adductis, & impedimentis ob- 7
iectis, coronatio differtur, donec discutiatur super eis, secundum Inno. & Abba. *in d. c. venerabilem.*

SVMMARIVM.

1 *Imperatoris depositio, tantum spectat ad Papam; quæ laudabilius fit, cum consilio Cardinalium. declara. nume. 12. dum non dolo fiat.*
2 *Papa explicare solet ardua, cum consilio Cardinalium.*
3 *Imperator deponitur per Papam, ex causis grauissimis, quæ nulla possunt tergiuersatione celari, vt & in Periurio; Pacem violando; Sacrilegium, & Hæresim committendo: Ecclesiæ bona exinaniendo: Grauandoq́; nimis, & sine causa, subditos suos; & propter Delictum, pro quo imponitur pœna mortis, num. 5. & propter omne crimen, in quo Imperator est incorrigibilis, nu. 6. & quia inutilis. num. 10.*
4 *Crimina maxima dicuntur, quibus de iure ciu. imponitur pœna mortis.*
7 *Incorrigibilitas in crimine, dicitur Hæresis.*
8 *Papa licet de hæresi tantum accusetur, tamen in notorio crimine, vnde scandalizetur ecclesia. & sit incorrigibilis: accusari potest.*
9 *Incorrigibilis quis, & quot modis dicatur.*
11 *Imperatori insufficienti potest dari coadiutor, vbi non priuetur.*
Imperator non reddens ius per se. vel per alium, priuatur regno.
12 *Imperator renunciatione sua facta in manibus Papæ post confirmationem: ante autem in manibus electorum, priuatur Imperio.*

QVÆ

QVÆSTIO VI.

A quo, & quibus ex causis Imperator deponatur.

PROMOTVS ad Imperium, in Imperatorem, & Augustum, à Pontifice coronatus, & approbatus, contingit tamen vt quandoque propter aliquam suam transgressionem deponatur: Quocirca subsequenter inuestigare expedit, ad quem spectet depositio: & quænam errata in depositione digna: Abba. *in d. c. venerabilem, nu. 7.* satis inconstanter loquitur, nam referens glo. *in c. si Papa, 40. dist.* inquit, vide eam, quæ dicit, quod omne crimen sufficit ad deiiciendum Imperatorem iam creatum, si de eo sit incorrigibilis: inde inquit videndum Innoc. *in c. ad Apostolica,* dicentem quòd Imperator, & alii Reges non debent priuari, nisi ex maximis causis, seu delictis; quia cum non possint deponi sine magnis periculis, detrahendum est rigori, *arg. c. latores, de cleri. exco. minis.* Ita secundum Aristo. *politic. li. 2. c. 8.* potentum depositio, omnium deterrimum est. Deinde inquit tamen, videndum tex. *in c. alius, 15. q. 6.* cum gloss. vbi colligitur, quod Rex Franciæ fuit depositus per Papam, quia erat effœminatus, qui nimis sequebatur mulieres: Item Bar. *in l. non ambigitur, ff. de ll.* videtur sensisse, depositionem Imperatoris spectare ad populum Ro. secundum Cyn. & Gul. de Cu. cum tamen hæc sint prædictis contraria, & aliter quam Bar. sentiant Marti. Laud. *in tr. de principibus, q. 457.* & plurimi Docto. Propterea in tali dissidio & varietate Scribentium, cum etiam iura, & multò magis glossæ videantur ambiguæ: duas pono propositiones.
1 † Primam, quòd depositio, seu degradatio Imperatoris, solum spectat ad Papam, *capit. ad Apostolica, de re iudicat. in 6.* cum glo. *in ver. priuamus, dict. capit. alius, cum gloss. 15. quæst. 6.* quæ allegat, *cap. duo, & c. si Imperator, 96. distinction.* idem tenet Bart. & Bal. Pau. de Ca. & Salice. *in l. fi. C. de ll.* & idem tenet Bal. & Pau. de Ca. *in d. l. non ambigitur,* quicquid ibi tenuerit Bar. sibi contrarius: qui posset saluari, vt opin. sua *in d. l. non ambigitur,* scilicet, talem depositionem spectare ad populum Ro. procedere valeat, ante aduentum Christi, vt ibi no. Pau. de Ca. hanc eandem opi. excludens electores, & populum Ro. à tali depositione, tenet Card. Alex. pluribus rationibus *in d. c. si Papa, 40. dist.* de quibus facta est mentio supra *in pluribus locis,* & Bertachi. *in tract. de Gabellis, 1. parte,*

§. *de-*

§. *decimoquarto*, illam etiam rationem adducit Bal. *in d. l. fi.* quia ad quem spectat creatio, ad illum spectat destructio, idem sentit Bal. *in proœ. ff. col. 3.* & hæc videtur communis opi. Hæc tamen prima cõclusio moderari, & honestari potest: vt scilicet laudabili⁹, & prudẽtius se habeat Pont. maximus, si ad huiuscemodi depositionẽ † deuenerit, habita deliberatione in concilio Cardinalium: cum ardua sic soleat explicare, teste Abb. *in q. 1. n. 21.* post consilia sua. *Barba. in tract. de prest. Card. in 1. parte. q. 2. n. 7. & nu. 22.* vbi ponit cœtum Cardinalium esse in eius quasi possessione: immo secundũ Philip. Fran. *in eo. c. ad Apostolica in prin. numer. 5.* debet Papa requirere consilium, præcipue in arduis, & přesertim Cardinalium. Sic quoque in rebus momentosis: & ad exemplum pertinentibus, Senatores non minus centum, Senatusconsultum facere poterant. vt apud Liui. *lib. 9. de bello Maced.* legi tradit Gul. Bud. in anno. *l. fi. ff de Senato. car. 212.* & de honestate, hoc esse obseruandum dicit Feli. *in rub. de constitutio.* Sed tamen de necessitate non teneri, ait ibi esse communem opi. * per multa. & idem tenet ibi Deci. nec ab hac opin. videtur dissentire Marti. Laud. *in 2. tract. de Cardi. q. 45.* Secundam iacio cõclusionem, quòd Papa ex maximis, seu grauissimis causis, & sceleribus: quæ nulla possunt tergiuersatione celari, deponit Imperatorẽ: vt puta, Peierando, pacem cum sede Apostolica initam temere violando; Sacrilegium in captura Cardinalium, & aliorum Prælatorũ; & Clericorum, religiosorum, & secularium committendo: & vt inquit Martin. Laud. *in tract. de principibus. q. 419.* si contemptus clauium, & interfectio prælatorum, cõtigerit (qui ibi *q. 368.* alioquin percutientem, vel detinẽtem papam, ait puniendum secundũ formam. *cle. 1. de pœn.*) in Hæresimque, & eius euidentem suspicionem incidendo: Regnum aliquod, vel alia Feudalia bona ecclesiæ, ad exinanitionem deducendo: Vnde ex hoc capite videtur argui posse, vt si Imperator, vel Rex, nimis grauat subditos suos, possit priuari secundum Alb. *in l. bene à Zenone. col. 4. C. de quad. præscrip.* sequitur Io. Lecirier, *in tract. de primogenitu. q. 7. §. in contrariũ lib 3* & confirmat Marti. meus Laud. *in tract. de prin. q. 7.* quãdo sine causa, secus si cum causa; vt puta si propter iustã defensionẽ status, ad id cõfugiat: de quibus omnibus casibus est tex. apertus *in d. c. ad Apostolica. de re iudi. in 6.* vbi per glo. habetur, Papã posse cõpellere Imperatorẽ in

certis casibus, iustitiam facere. & ius Canonicum obseruare & dicemus inf. an princeps iniustus possit expelli, immo etiam impune interfici à subditis, *in §. 4. versic. 27. n. 16.* & cō ueniunt supradicta alia iura. & doctri. & tenet Marti. Laud. *in tract. q. 35. & Ias. in vsibus Feudo. nume. 61.* qui inquit ita limitari glo. *in d. c. alius*: At vt tradit Bal. *in d. l. fi.* non ex omni causa, sed ex notoria solum, & graui, ex qua turbatur vniuersalis status Christianus, vel ecclesiæ, Papa deponit Imperatorem: ac inquit Card. *in d. c. si Papa. col. fi.* quod non nisi ex maxima causa fit talis depositio; nec requiritur eius incorrigibilitas: sed satis est, si probetur criminosus, magno crimine: licet Philip. Fran.
4 vbi *supra*, videatur sentire contrarium. † Et ad declarationem præmissorum, sciendum est, quod facinora maxima vel grauissima dicuntur illa in quibus de iure ciuili imponeretur pœna mortis, dicta sunt Abba. *in c. tuæ. col. 2. de pœnis*, quem refert, & sequitur Io. Bernar. Diaz. *in sua practica crimi. cano ca. 11. in ver. grauia.* idem tenet Barclare *in l. non solum §. si mandato. ff. de iniuriis*, & Sal ee. *in l. non ideo minus. C. de accusatio. nu. 10.* sequitur Areti. *in §. atrox, insti. de iniur. Felin. in c. vt si clerici. col. 13. de iudi. Alex. cons. 23. volu. 2.* Quapropter iuxta præ-
5 missa, conclusio nostra declarari posse videtur; † vt talis depositio fieri possit, in omni delicto, in quo imponeretur pœna mortis: quod dicitur grauissimum: & licet dicta Bal. vt *supra* videantur restringere hanc generalem conclusionem, vt scilicet tunc habeat locum, quando turbatur vniuersus status Christianus, vel ecclesię: tamen respondere possumus, vltra quod Bal. *in d. proœ. ff. col. 3.* simpliciter affirmat, Papam habere potestatem priuandi Imperatorē, ex notoria & iusta causa: vt dicamus etiam dicta Bal. non probari lege: Immo in exemplis recitatis *in eo. c. ad Apostolica.* licet illa tria prima videantur assistere opi. Bal. tamen quartum exemplum, & alia scelera, quę in eo c. pontifex voluit obticere, arguunt Imperatorē posse ex illis deponi: licet non essent ex eis, ex quibus, vniuersus status Christianus, & ecclesiæ turbarēt: Ampliatur tamen hæc se-
6 cunda conclusio secundum aliquos vt *supra*, vt depositio † possit fieri in quolibet crimine, seu peccato, in quo creatus Imperator sit incorrigibilis, vt vltra glo. *in dict. c. si papa.* tenuit Bertachi. *in trac. de episc. in 1 parte §. decimo* ꝙ videt sētire etiā Mart. Laud. *in d. trac. de prin. q. 197.* dū colligit, si Imperator, vel rex, qui nō subest Imperatori, accuse-

accusetur, & conuincatur, monebitur primo: & si nolit satisfacere, excõmunicabitur, & si non resipit, vel resipiscit; poterit deponi à papa: quam ampliationem opinor veram esse; † nam contumacia, 7
& incorrigibilitas talis, dicitur hæresis, *c. si qui sunt presbyteri 81. dist.* & contumax dicitur etiam infidelis. *c. nullus. 38. dist.* vbi notabiliter habetur, quòd peccatum paganitatis incurrit, quisquis dum Christianum se esse asserit, sedi Apostolicæ obedire contemnit: quique rebelliter viuit, & discere, atque agere bona recusat: magis diaboli, quam Christi membrum esse ostenditur: & potius infidelis, quã fidelis esse monstratur; & propterea hæc meminit glo. *in d. c. si papa* vbi tradit in casu fortiori Pontif. max. † vt licet is non possit ac- 8
cusari, de alio crimine, quàm hæresis, nihilominus si notorium est crimẽ eius quodcunque, & inde scandalizatur ecclesia, & incorrigibilis sit, potest inde acusari: quam glo. singularem commemorat Abba. *in c significanti col. 3. de electio.* sequitur Petrus à Biaxio. *in tract. Directorium electionum. cap. 22. 2. partis*: hocque communiter * teneri *
tradit Decius *consil. 151. numer. 5. volu. 1.* de quibus latius dicemus. *inf. lib. 2. §. 2. cap. 1. quæst. 6. numer. 7.* Quis autem dicatur incorrigibilis, Abb. & docto. præsertim Decius, *in cap. cum non ab homine. columna penul. de Iudiciis.* † testatur, quòd tribus modis, quis incorrigi- 9
bilis dicitur: Primo quando perseuerat in criminibus perpetratis: Secundo siter monitus non desistit: Tertio quando sibi iniunctam pœnitentiam non facit, & se occultat, de quibus per Io. Bernar. Diaz. *in dict. practi. crimi. canoni. in ver. Data incorrigibilitate*: † 10
Ampliatur iterum dicta sedunda conclusio, vt Imperator, vel Rex deponi possit, non tam pro suis iniquitatibus: quàm pro eo, quod tantæ potestati, erit *inutilis*, per tex. *in dict. cap. alius. 15. quæst. 6.* & ideo Reges depositos enumerat post Albert. *in suo dictionar. in ver. Papa*: Io. le Cirier *in tractat. de primogen. quæst. 7. 3. lib.* scilicet Ludouicum Regem Francorum à Zacharia Pont. Ottonem ab Innoc. Fridericum ab Innoc. 4. Ludouicum Bauarum à Ioanne 12. & expresse tenet glo. *in dict. cap. si papa, & in dict. cap. ad Apostolica, in ver. priuamus*, vbi & *in dict. cap. alius*, tradit † quod alias insuffici- 11
enti potest etiam dari coadiutor, per *capit. quamuis, & cap. petisti, septimo, quæst. 1. & cap. grandi, de sup. neg. prælato.* Martin. Laud *quæst. 162. in tract. de princip. & quæst. 254. & 256.* & clarius quærit Bald. de

Imperatore inutili, vel mente capto, vel ebrio, qui nō sufficit reip. curæ, nunquid possit priuari, vel ei coadiutor dari, cum retineat dignitatem, nisi priuetur per *l. qui furere. ff. de sta. homi. & d. c. c. grandi.* & ibi soluit, quòd Papa secūdum veritatem, potest eum priuare, vel mitius agendo, ei dare coadiutorē: & pręmissis conueniunt dicta *in praecedenti vers.* & commemorata per Plati. & Sabellicum *in hoc §. q. 3.* qui depositionem Regis Francorum, de qua *in dic. c. alius*, sequûtur: & Decius *dicto cons. 151. n. 5.* Et prope prædicta tradit etiam Alciat. *in c. quod sedem. n. 35. de offic. ord.* Principem de necessitate astrictum esse ius dicere, vel per se, vel per magistratus, alias posse priuari regno. Notandum est etiam iuxta prædicta continentia reprobationem

12 electi, vel depositionem confirmati † quòd Imperator confirmatus priuatur ex renunciatione sua facienda, & quam potest facere, in manibus tamen Papę: ante confirmationē vero, in manibus electorū: vt inquit Paris Put. *in tract. de duello. §. mortuo. lib. 7. n. 5.* per no. *in c. quod in dubiis. de renuntiatio.* & tactū est supra *hoc §. q. 4. in fi.* & videtur tex. à fortiori loquens in Papa, *in c. 1. de renuntiatio. in 6.* quem ad nostrum propositum allegat Ant. Rosel. *in trac. de potes. Imp. ac pap. §. vltimo videtur. n. 5. & 25.* Hāc renunciationē, anno salutis. 1558. Carolus V. Imperator fecit, (hic memorabiliter notandum) in Ferdinandum Regem Roma. & fratrem suum: quæ tamen à Pontifice Paulo IIII. nulla dicta est: cum in eum esset facienda: Resque propterea redacta est ad validitatem, secundum terminos iuris. Recitatam depositionem Imperatoris, declara tamen, non posse fieri per Papam, dolo, vel ambitione, sine legitima causa (& additur, ardua, sed dic *vt supra.*) vt per Bald. *in d. tit. de pace Const. numer. 106.* qui subdit Imperatorem eo casu posse se defendere cum exercitu suo: & tradit depositionem esse nullam.

§. III. DE OBLIGATIONIBVS IMPERATORIS.

§. III. MVLTA recensuimus, à quibus Electus, approbatusque Rex, & inde promotus in Imperatorem, cauere, & abstinere debet: Plurima itidem sunt recensenda, in quibus inuigilare, & operam suam: prouidendo, concedendo, prohibendo,

hibendo, abstinendo; siue inuocatus, siue suo nutu tantum percitus Princeps, enixè nauare debet: vti qui magis coactus, quàm volens: impulsus, quàm persuasus aggrediatur, & perficiat, quæ sese offerunt non leuia negocia, prudenter, moderatè, fortiter, & iustissimè: & ante alia dicendum est, ad quæ post assumptum ritè Imperium astrictus sit.

SVMMARIVM.

1 *Imperator tenetur Ro. ecclesiam, & fidem Cat. defendere, etiam sub iuramento fidelitatis.*

Defendere qui tenetur, tenetur cuilibet offensioni obuiare; & tenetur de omni negligentia. ibi.

2 *Imperium fuit translatũ à Græcis in Germanos ob indefensam ecclesiam.*

3 *Principis boni est, ecclesias contritas instaurare, nouas ædificare, Dei sacerdotes honorare; & episcopo assurgere.*

4 *Papa tenetur adiuuare Imperatorem: & punire eius rebelles.*

ROMANAM ECCLESIAM DEBET DEFENDERE.

PRIMO itaque Imperator debet ex sese esse sufficiens, & bonis omnibus antecellere: ita vt absint vitia, præcipuè de quibus diximus *supra, §. 2. in prin. & q. 5. & 6.* atque in eo elucescant virtutes omnes, quas recensuimus supra, *eo. §. 2. in prin. n. 7. 8. 9.* Sed ante omnia religiosissimum se præstare debet, vt ibi, & *supra in §. 1. in ver. inspicere:* Nam vt docet Arist. *politic. lib. 5. c. 11.* oportet ipsum erga religionem Diuinam affici vehementer: Minus enim eum formidabunt populi, ne quid contra Iustitiam faciat, si religioni deditum existimabunt: minusq; contra illũ audebunt insurgere: quasi Deum habeat ꝓpitium & fauentẽ: Ideò inprimis † tenetur Ro. Ecclesiam, Fideq; 1 catholicã, pura fide, totisq; viribus: & Ro. Pon. conseruare reuerẽter; & defensare, & exaltare: omnẽq; Hæresim, Schisma, Hęreticos, & ipsorũ fautores, receptatores & defensores exterminare: ac nunquam cum Sarraceno, Pagano, Schismatico, seu alio quolibet cõmunionem Catholicæ fidei nõ habente, aut cũ aliquo alio præfatæ ecclesiæ inimico, vel rebelli, seu eidem manifestè suspecto, vnionẽ quãlibet, seu parentelam, aut confœderationẽ inire: sed personam Põtificis, eius honorẽ & statũ, manu tenere, defendere, & cõseruare, cõtra omnes homines, cuiuscunq; existant ꝑeminentiæ, digni-

tatis, vel status, & omnia priuilegia, eiusdem & cuiuslibet alterius ecclesiæ, quocunq; tēpore concessa, & continentiæ cuiuscunq; per prdecessores suos, Reges, ac Imperatores Ro. obseruare: & pcipuè, concessa per Constantinū, Carolum, Henricū, Otthonem IV. Federicum II. atq; Rodulphum, super libera dimissione Terrarum, & Prouinciarū Ro. ecclesiæ, vbilibet positarum: easq; de nouo, ex abundanti etiā concedēdo, & donādo, vt suo iuramento fidelitatis astrictus est, secundum formalia verba latius posita *in cle. 1. de iureiur.* & per Abb. *in d. c. venerabilem, n. 9. de elect.* per tex. *in c. Princeps, & c. regum 23. q. 5.* conueniunt dicta *in l. inter claras, in prin. & l. nos reddentes, in prin. C. de sum. tri. & fide Cat.* & habetur *in c. tibi domino, 63. dist.* vbi
2 Card. Alex. infert, † quòd qui tenetur defendere, tenetur cuilibet offensioni obuiare: & de omni negligentia: & dicitur in culpa, qui potest prohibere, & non prohibet, per *c. error, & per totum. 83. dist.* de quo iuramento meminit Io. de Sylua *in tract. de iureiur. in 2. parte, in prin. nu. 6.* & ante eum Bal. *in l. fi. C. de ll. in fi.* & Corneus *conf. 197. nu. 115. vol. 1.* & Abb. *d. consi. 82. col. 2.* vbi tradit, quòd Imperator iurat fidelitatem, & obedientiam Papæ: & ideò vt dictum est rectè, *§. praeceden-*
3 *ti, q. 2.* † ob indefensam ecclesiam, Imperium translatum est à Græcis in Germanos. De eodem iuramento loquitur Martin. Laud. *in trac. de princi. q. 180.* quod triplex dicit. Primum tempore approbationis suæ. Secundum cùm ingreditur Italiam. Tertium tempore coronationis, per tex. *in d. cle. Romani.* Iuramenti quoque formam ab Imperatore præstandam, diuersam aliquantulum à præmissis, ponit Liber Pontificalis, *char. 54.* Hinc pulchrè dicitur, Principes seculares teneri ad defensionem ecclesiarum, & bonorum ecclesiæ, ita, vt ad id per Papam vocari possint, secundum Mart. Laud. *in d. tr.*
4 *q. 140. & 198. & 516.* atq; *in c. boni, 96. dist.* † Boni principis esse ac religiosi ecclesias contritas, atq; cōscissas, instaurare: nouasq; ædificare: & Dei sacerdotes honorare, ac tueri: vt per Oldradum, *cons. 62. in fi.* Defensor enim & Aduocatus debet esse ecclesiæ, *d. c. venerabilem, de electio. & c. princeps 23. q. 5.* & sæpius dictum est: & ideo, non licet principi ecclesiam Dei incastellare, & propugnacula super ea facere, vt per Ripam *in l. 1. n. 5. ff. de interdic.* Hinc est etiam, vt ad Principem spectet, assurgere episcopo, & ei iuxta se, venerabilē sedē assignare, secundū Abb. & Doc. *c. in solita, de maio. & obed.* sequitur Ant.

Cors.

Corſ. *de poteſ. reg. in 4. parte, q. 56.* Sic quoque Princeps debet confiteri epiſcopo, vbi reſidentia ſua non ſit intra certam parochiam: vbi ſit intra eam, tunc tenetur confiteri presbytero parochiali, & tenet Abb. *in c. omnes, de maio. & obed. per ca. omnes vtriuſque, de pœnit. & remiſ.* ſequitur eadem Corſet. ibi *in 3. parte, q. 35.* † Hic quoque econuerſo 5
dicere poſſumus: Papam debere adiuuare Imperatorem, & punire rebelles eius, vt per Bal. *in l fin. colum. 2. C. de quad. præſcrip.* & Abb. *in c. quod ſuper, num. 13. de voto.* & per plura Iaſ. *conſil. 9. num. 2. volum. 3.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator iura Pontificis, nec Pontifex, iura Imperatoris vſurpare debet.*

2 *Chriſtus actibus propriis, & dignitatibus diſtinctis, officia poteſtatis Imperatoris, ac Papæ, diſcreuit.*

3 *Imperator & Papa, non poteſt eſſe idem homo.*
Imperator non poteſt conferre beneficia eccleſiaſtica.

4 *Imperator, poteſt prælatum ſuſpectum habere, & reprobare, & inſtitutum in regno, non admittere.*

5 *Pontifex non debet ſe intromittere, de ſubditis Imperii: nec infringere factum Imp. niſi in caſibus ibi.*

IVRA PAPÆ NON VSVRPARE.

SECVNDO, iuxta præmiſſa concluſio ſit, † Imperatorem iura 1
Pontificis vſurpare non debere: ſicut nec Papam Imperatoris, *c. cum ad verum, 96. diſt. & c. quoniam, 10. diſt.* vbi Card. Alex. poſt Archid. & per Butrium *in d. c. venerabilem, de electio.* & per Martin. Laud. *in tract. de Princip. q. 1. & 436.* † Nam idem mediator Chriſtus Ieſus, 2
actibus propriis, & dignitatibus diſtinctis, officia poteſtatis vtriuſque diſcreuit, propria volens medicinali humilitate, ſurſum efferri; non humana ſuperbia, rurſus in inferno demergi; & vt Chriſtiani Imperatores pro æterna vita, Pontificibus indigerent: & Pontifices pro curſu temporalium, tantummodo rerum, Imperialibus legibus vterentur; quatenus ſpiritualis actio, à carnalib. diſtaret incurſibus; & Deo militās minimè ſe negociis ſecularib. implicaret: ac viciſſim non ille rebus diuinis præſidere videretur, qui eſſet ſecularibus negociis implicatus, vt in dictis iuribus memorabiliter

biliter scriptum est: & abundè loquitur Oldrad. *cons. 83*. Sic quoque Imperator, & quilibet Princeps Laicus, non debet se inserere electioni, vel promotioni Patriarchę aut cuiuslibet Episcopi, *c. Adrianus, & c. Valentinianus. 93. dist.* licet aliàs dicatur, quòd Reges, & Duces, sunt patroni in Episcopatibus, existentibus in regno suo, secundum Martin. Laud. *in d. tract. de Princip. q. 74.* Et propterea prope
3 præcedentia, inquit Martin. Laud. *eo. tract. q. 333.* † quòd idem homo non potest esse Imperator, & Papa: Et generaliter dicendum est, Imperatorem, aut Regem, non posse conferre beneficia ecclesiastica, nisi ex priuilegio, vt per plura ostendit Ant. Corset. *in tract. de potes. reg. in 2. parte, nu. 9.* Quando tamen Principes seculares possint in personis ecclesiasticis habere potestatem, & econuerso: vide latè per Steph. Aufrerium *in tract. de potes. secul. super eccl perso.* & dicemus *inf. §. 4. vers. Decimoquarto.* Sed illud hic generaliter notandum est: Data negligentia, & vbicunque deficit potestas ecclesiastica, recurrendum esse ad secularem, *glo in c. nec licuit, 17. dist. per c. peti-*
4 *mus, cum concord. 11. q. 1.* & dicemus *inf. §. 4. vers. Decimoquarto.* † Item omni casu, hoc memoratu dignum, non est prætermittendum: Principis interesse, ne eligatur aliquis prælatus suspectus: qui possit reuelare secreta regni sui, vt tradit Innocen. *in c. quòd sicut, de electio.* quem sequitur Abb. ibi, *& in c. cum terra:* & Mart. Laud. *de dignit. q. 4.* & propterea talis electio potest reprobari: Immò etiam institutus non admitti, secundum sing. dictum Innoc. *in c. super his, de accus.* vt per Abb. & Felin. ibi. & quæ omnia sequitur Pet. à Biaxio *in tract. Director. electio. c. 6. 1. partis, num. 2. & 3.* Sicque præsentatio electionis fit Principi: vnde eam approbat: idque vulgo, *Placet*, appellatur: non aliter tamen assensus eius requiritur in electione, vt per Io. Lupum, *in tract. de lib. eccl. in 2. parte, q. 13.* Habet tamen Imperator priuilegium in Alemania, vt possit facere recipi in qualibet ciuitate vnum Canonicum, secundum Spec. *de praben. vers. item nota quòd*
5 *Imp.* vbi Bal. † Hic quoque econuerso notandum est, Pontificem non debere se intromittere, de subditis Imperii, nec infringere factum Imperatoris: nisi Imperio vacante, & iustitia denegata, secundum Alex. per plura, *consi. 11. col. 1. volu. 6.* & dicemus *infra §. 4. versi. 25. & 26.* Immò non potest exercere iurisdictionem, etiam in clericos, ratione bonorum temporalium non subiectorum sibi, vt per Hip.

Hip. Marſ. *in l. fi. nu. 152. ff. de iuriſ. om. iud.* aliter tamen videtur conſuetudine obſeruari, vt dicemus *inf. lib. 2. §. 4. verſi. 11. 6. 1.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator terrenus non debet habere locum, vbi cœleſtis conſtituit ſacerdotium.*

2 *Papa cum Cardinalibus libera debet habere conſilia, abſque metu poteſtatis ſecularis.*

NON POTEST HABITARE IN SEDE ROMANA.

TERTIO dicitur, † quòd Imperator terrenus non debet habere locum, vbi cœleſtis conſtituit Sacerdotium, *c. Conſtantinus 96. diſt. c. fundamenta, §. ne autem, de electio. in 6.* & per Oldrad. *conſi. 85. in fi.* cum (prout ibi legitur) decens ſit, † vt Pontifici libera à Cardinalibus ſuis proueniant conſilia, abſque vllo ſecularis poteſtatis metu: ipſaque Romani Pontificis, Vicarii Dei, quæ ſuis occurrerit temporibus, electio: & eorundem Cardinalium, cum expedierit, facienda promotio in omni libertate procedat. 1 2

SVMMARIVM.

1 *Imperator, executiones ſuas, debet ſubdere eccleſiaſticis præſulibus, vti filius: à quibus, & Sacerdote ſuo ligatur: Iudicat tamen Papam in hæreſi: in incorrigibilitate, & in bonis aliorum iniuſtè occupatis, 3.*

2 *Principes Chriſtiani, Pontificibus obſequi debent.*

FILIVS DEBET ESSE ECCLESIÆ.

QVARTO infertur, † quòd Imperator Chriſtianus ſubdere 1
debet executiones ſuas eccleſiaſticis præſulibus, non præferre: nam ſi Catholicus eſt, filius eſt, non præſul eccleſiæ: ne contra illius beneficia pugnare videatur, à quo propriam conſecutus eſt dignitatem: eamque ingratus perdat, quam recepit. † Sic enim 2
conſtitutum eſt, vt Pontificibus obſequi debeant Principes Chriſtiani; non autem decretis eccleſiæ ſuam præponant poteſtatem, *c. ſi Imperator, cum ſeq.* vbi Cardin. Alex. & doct. *96. diſt.* & per Ant. Roſ. *de poteſ. Imp. ac Pap. §. poteſt & præcedens, char. 2.* & Epiſtola, *Inter claras, C. de ſum. tri. & fide Cat.* Hinc eſt ſecundum eundem Ant. vbi *ſupra, char. 13. §. Leonum.* Imperatorem poſſe non ſolum à Max. Pontifice,

sed etiam à suo Episcopo peccando compesci & corrigi, ac etiam anathematizari, & ad pœnitentiam reuocari, secundum no. per Abb. & doct. *in c. nouit, de iud.* & Marti. Laud. *in tr. de principib. q. 61.* vnde satis constat, ab Innocentio Arcadium Imp. excommunicatum, Theodosium ab Ambrosio, licet non vniuersali episcopo, vt habetur *in c. vos si. §. sic &, 2. q. 7. & c. duo, 96. dist.* immò Imp. subest etiam proprio sacerdoti, cui confitetur: & qui ipsum soluit, & ligat, & iudicat, *c. omnis vtriusque. de pœnit. & remiss.* & per Ioan. Lign. *in tract. de cens. eccl. §. 21. nu. 21.* per alia iura. & Martin. *in d. tract. q. 36.* qui notat, Imp. & Papam ligari, *d. c. omnis*, & per Ant. Corset. *in tract. de potest. reg.*
3 *in 3. parte, q. 35.* Hæreticum tamen, † & notoriè incorrigibilem Papam, vnde scandalizetur ecclesia, & ipsa nolente iudicare, iudicat Imperator, & minus iustè inuadentem, & tenentem bona aliorum, vt *in tract. de pot. sec. & eccl. 6. 61.* Similiter Imperator Papæ deneganti sibi facere iustitiam, potest subtrahere bona temporalia, quæ ei debet: sed non ipsum punire secundum Card. *in cle. 2. §. Vt, de re iud.*

SVMMARIVM.

1 *Imperatoris cura est, inuestigare subiectorum commoda, ita vt Imperii vtilitas, incorrupta persistat, singulorum status sit illæsus.*
2 *Imperator in finem perfectum, omnia regulare debet, & habere perfectam virtutem moralem.*
3 *Regis amicitia, ad eos qui reguntur, in excellentia beneficiorum consistit.*
4 *Christus, & Papa, pastor appellatur, sicut Agamemnon Rex, ab Homero.*
Imperator potius debet habere rationem priuatorum, quàm fisci.
5 *Reipublicæ appellatione imperium continetur.*
6 *Imperator, seu Princeps, est Imago diuinæ Maiestatis.*
Imperator debet reuocare alienata, in magnum damnum Imperij. ibi.

IMPERII ET SVBDITORVM COMMODA QVÆRERE.

QVINTO, Imperator ea vti debet solertia; & ita eum decet
1 reip. curam gerere, † & subiectorum commoda inuestigare: vt Imperii & Regni vtilitas incorrupta persistat: & singulorũ status iugiter seruetur illæsus, vt eleganter præfatus est Feder. *in tit. de prohib. feud. alien. per Fed.* & quicquid ad vtilitatẽ & ornatum respicit, semper

per cogitare debet ad effectum festinanter deducere, vt *in auth. const. qua de dignit. in prin.* nam quies, & bonum subditorum, dicitur esse pax superiorum, *c. officii*, vbi not. Philip. Fran. *de offic. leg. in 6.* Reip. enim administratio ad eum pertinet, *c. Imperium*, vbi Card. Alex. *10. dist.* Et non debet permittere, quòd Barbarica feritas deuastet dulcem Italiam, secundum Martin. Laud. *in tract. de Princip. q. 399.* atque debet prouidere, vt nulli populi ciuitatum seditiones faciant: sed omnem pacem & tranquillitatem esse, Dei ciuitatibus, dum æquitas subiectis seruatur: & neque lucri, neque passionis alicuius causa, ad aliquam partium declinetur, vt ostendit *in §. deinde, in aut. de mand. princ.* Sed æquus cognitor appareat, *§. fi. in auth. Iusiur. quod præst. ab his.* & cum æquitate & veritate, cum iudicio diuino conformis, vt not. est tex. *in c. 1. in prin. vt eccl. benef.* & tradit Io. Neuiz. *in Sylua nupti. lib. 5. in prin. num. 92.* & multa Zasius *in l. 2. in ver. ratum, de origin. iur.* vsque adeò † vt omnia regulare debeat in finem perfectum & optimum: Is enim qui imperat perfectam virtutem moralem habere debet, vt legitur *Politic. lib. 1. c. 8.* Et ad communem vtilitatem, quod rectè fit, secundum simpliciter iustum: non autem ad propriam, intendere debet, vt ibi *lib. 3. c. 4.* & dictum est *supra, §. præcedenti, vers. Tyrannidis*: & propterea vt præclarè idem Philosoph. *lib. 8. Ethic. c. 11.* commemorat: † Regis amicitia ad eos, qui reguntur, in excellentia beneficiorum consistit, quæ in eos confert: Siquidem cum bonus est, curam ipsorum habet, quo benè sese habeant: vt ouium pastor: prout eo nomine Homerus Agamemnonem populorum pastorem nuncupauit. † Sicque CHRISTVS, & Papa eius vicarius, pastores appellantur: cum scriptum sit: *Pasce oues meas, cap. in scripturis, cum sim. 8. quæstion. 1.* Epistola, *Inter claras, Cod. de sum. tri. capit. 1. de homic. in 6.* Immò legis & communis omnium pater, Imperator nuncupatur, vt scripsimus *supra in versicul. Orbem, numer. 2. §. 1.* & ideò inquit Io. Lign. *in tractat. de amicit. in capit. de amicitia magnatum, nu. 7.* Princeps dat maiora bona subditis, quàm pater filiis, extensiuè: quia amicitia Principis ad subditos est in superabundantia beneficiorum. Sic quoque constitutum est, Imperatorem posse acquirere cuilibet suo subdito; sicut Papa cuilibet Ecclesiæ, secundũ Mart. *in d. tract. de Princip. q. 281.* per glo. *in proœmio Decret. in prin.* atque rectè constitutum videtur, vt in dubiis, contra fiscum fiat interpreta-

2 (margin, beside "vsque adeò † vt omnia regulare debeat in finem perfe-")
3 (margin, beside "8. Ethic. c. 11. commemorat: † Regis amicitia")
4 (margin, beside "lorum pastorem nuncupauit. † Sicque CHRISTVS")

pretatio, *l. non puto. ff. de iure fisc.* & per Dec. *cons. 464. vol. 3.* Quod tamen declarat Ang. *in §. fi. Inst. quibus mod. test. inf.* hoc procedere in causa merè lucratiua, alias secus. Sed Aymo Crauet. *cons. 9 nu. 38.* absolutè tradit Principem potius debere habere rationẽ priuatorũ, quàm fisci. Sic etiam Principem, & eius consiliarios debere diligere subditos, vt filios, & fratres suos, dixit Martin. Laud. *in tr. de consiliariis Princip. q. 14. per l. si quis filium, C. de inof. testa. & c. prodest, 23. q. 5.* Sic secundum eundem Martin. ibi, *q. 337.* Princeps, vel eius senatus, eligit lectores ad legendum, in qualibet facultate: qui legant vtiliter non ad pompam. Et iuxta pręmissam conclusionem adducere possumus Iustin. *C. de no. Cod. fac. §. fi. & de Iustin. Cod. confir. in prin. & de enucleat. Cod. in prin.* qui ostendit se summa & diuturna cura auidissimè super communium rerum vtilitate esse solicitum: omnem animi sui motum ad hoc impendere: quæ ab eo comprobantur, *in authent. de hæred. & Falcid. in prin.* ibi *occupatis nobis, circa totius reip. curas:*
5 vbi glo. in ver. *reip.* † exponit Reipublicæ, id est, Imperii: & ibi describit, subiectorum suorum proprias solicitudines, quibus competentem formam attribuat, vbi Ang. not. & ad idem exprimitur *in auth. de non alien. reb. eccl. §. quia verò verisimile,* ibi, *oportet,* & clarior est tex. *in l. Imperialis, in prin. C. de nuptiis, & in auth. vt iud. sine quoquo suffr. in prin.* & per Martin. Laud. *in d. tract. de Princip. q. 155.* qui inquit
6 † *Princeps est Diuinæ Maiestatis imago:* qui magis Reip. quàm Bonum priuatum debet velle: quique omnia rectè, atque ex ordine constituit: vt idem legitur apud Budæum, *in annotationibus ad pandectas ad l. Princeps. ff. de ll.* Quo fit vt rectè constitutum sit, eum non posse alienare, sed debere reuocare alienata in magnum præiudicium Imperii & dignitatis, vt *inf. §. 4. vers. Trigesimo, num. 1. & seq.* sed latius *in c. decurionibus, num. 116.* dicemus de officio gubernantis: & quomodo conseruetur Regia Potestas, vel Tyrannica, illam simulans ex Aristotel. *lib. 5. Politi. c. 11.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator debet Iustitiam colere, omni studio, vt subiecti sibi crediti benè viuant; qui est ad laudem bonorum; ad vindictam malorum: & tueri miserabiles personas, 7.*

Imperator ciuitatem delinquentem, potest destruere; & Episcopo priuare. ibi.

2 *Iustitia omnium est perfectißima virtus, nec Lucifer, nec Hesperus ita admirabilis; & in se virtutes continet omnes.*

Imperator, & Rex propter iniustitias reprobatur, & deponitur.

IVSTITIAM COLERE.

SExto, † Imperator debet Iustitiam colere, cuius est propriũ eam exercere, omneque in eo debet esse studium, & oratio, vt crediti sibi subiecti, bene viuant, vt *in l. 1. in prin. ff. de iust. & iu. & in auth. vt non lux. cont. nat. in prin.* & not. per Io. And. post Hostien. *in cap. 1. de homicid. in 6.* & est tex. not. *in cap. regum. 23. quaesti. 5.* vnde recte dicitur, eum esse constitutum ad laudem bonorum, ad vindictam malorum. vt colligit Martin. Laud. *in tract. de Princip. q. 233.* per no. in glo. *in cap. omnes Principes. de maior. & obed.* Imprimis autẽ debet defendere miserabiles personas vi oppressas; peregrinos: viduas; & pupillos; *l. 1. C. quando Imp. inter pupil. c. administratores. & d. c. regum.* cum glo. & per Martin. Laud. *in tractat. de Princip. q. 116.* Item enormia flagitia vindicare: Blasphemantes praecipue punire. vt *in auth. vt non lux. con. nat. & in c. non inuenitur. 23. q. 4.* Homicidas, Raptores, Furta, Adulteria, Parricidas, Periuros punire: Impios de terra pellere. *c. sunt quaedam, & cap. rex debet. 23. q. 5.* Debet tamen permittere, vt damnati ad mortem, suscipiant poenitentiam, & eucharistiam, vt per *cle. 1. de poenit.* traditur *d. tractat. q. 370.* Mart. Laud. Nulloque pacto personarum acceptio apud eum esse debet, vt dicemus *inf. concl. fiue. vers. 20.* & ideo si aliquem iniuste banniuit, qui perdidit bona, tenebitur ad illius damna: quod probabitur per iuramentum, vt per Martin. *in dict. tractat. quaest. 75.* Sic quoque non purgans terram haereticis intra triennium, illam amittit, vt ibi *q. 156.* Inprimisque ab omni re illicita, & reprehensibili, magis quam alij, debet abstinere; & duo principaliter quaerere: bonam conscientiam apud Deum, bonam Famam quoad homines: qui si deliquerit, habet Deum vltorem: ex quo non habet quem timeat, vt per Martin. *in d. tractat. q. 387. 273. & 268.* vbi etiam, *q. 235.* tradit, posse delinquentem ciuitatem destruere: & priuare Episcopo: & ad aratrum condemnare, vt per Bar. *in extrauag. qui sint rebel. in ver. circa*: Quod hoc anno M. D. LIII. obseruauit Carolus V. Imp. Dominus noster: qui Terrouanã funditus euertit, & solo aequauit 1

(Morini hi populi antiquitus vocati sunt, si rectè memini.) Facit ad præmissam conclusionem, dictum Card. *in cle. 2. col. 1. de re iudic.* qui inquit Papam teneri ad consultationem respondere, aliter peccare; atque prouidere, ne quis lucretur ex iniqua sententia, vt per Innocen. *in c. plerique, de im. eccl.* & not. Abb. *in c. in causis, in prin. de re iud.* eum teneri seruare ordinem iuris, & rigorem æquitatis, vt contra iustitiam nulli parcat: & diximus *supra, §. praeced. q. 6. num. 11.* eum teneri ius reddere, per se, vel per alium, alias priuandum regno. Et
2 † ideò in hac conclusione præmissa præclarè scriptum est *in auth. vt om. obed. iud. prouin. in prin.* Vnam omnium perfectissimam virtutem, Iustitiam: quæ iura omnibus tribuit: etenim vnamquamque aliarum virtutum: nisi subsequantur huius bona, fiet nihil horum, quæ competunt: Ideò inprimis illud diuinè scriptum est: *Diligite iustitiam, qui iudicatis terram, vt c. 1. Sapientia*, in lib. Bibl. quæ resumit Martin. Laud. *in d. tract. de princip. q. 57.* addens Iustitiam esse animam ciuitatis. & habetur Lucæ, *c. 12. Quærite primum Regnum Dei, & Iustitiam eius.* Et vt inquit Philosoph. *5. Ethicor. c. 1.* Iustitia perfecta est virtus, & præclarissima virtutum persæpè esse videtur, & neque Hesperus, neque Lucifer, est ita admirabilis: vnde prouerbio dicitur: Iustitia in sese virtutes continet omnes: & rectè dictum est *præ-*
3 *cedenti §. pluribus in locis*, præsertim *in vers. Tyrannidis*, † quòd ob iniustitias reprobatur & deponitur Rex, & Imperator, vt & per Martin. *d. q. 155.* qui ibidem *q. 511.* inquit: Sub iusto Domino viuere, summa libertas est.

SVMMARIVM.

1 *Imperator, licet solutus: & in eo sit pro ratione voluntas, de honestate, iuridicè, non præcisè, viuere debet legibus, & sequi factum prædecessoris sui, & consuetudines suas obseruare, limita num. 3.*

Papa nouiter creatus, reuocat omnes gratias, factas per prædecessores suos.

2 *Imperator non præsumitur vti plenitudine potestatis, nisi hoc exprimat, vel si actus de potestate ordinaria non potest sustineri.*

3 *Principis intentio talis præsumitur, qualis est legis scripta, & naturalis rationis, nec ius tollere præsumitur.*

4 *Princeps vtitur iure communi, sicut Deus & Ecclesia.*

LEGI.

LEGIBVS VIVERE.

SEPTIMO dicitur, quòd quamuis Imperator sit solutus legibus, *l. Princeps, ff de legib.* & in eo sit voluntas pro ratione, *l. quia poterat, ff. ad Trebell.* & facit *l. 1. ff. de const. princip.* Atque illud iactari solet: Si libet, licet: † tamen, vt ipse inquit, Digna vox est Maiestate 1
Regnantis, legibus se alligatum, Principem profiteri, *l. digna vox, C. de legibus*, quia de auctoritate iuris & legum, eius pendeat auctoritas: atque maius est Imperio, submittere legibus Principatum: Vnde ex verbis Plutarchi refert Gul. Budæus, *in annot. ad d. l. Princeps.* Quis igitur Principi, Princeps erit? nempe lex ipsa, quæ omnium Regina est mortalium, atque immortalium: lex enim principis Imperatrix erit, non illa quidem, aut in libris extrinsecus scripta, aut in tabulis, sed animata intus in ipso ratio, semper cum eo conuersans, eiusdemque obseruatrix, vt est etiam tex. cum glo. *in auth. de consulibus, in fi.* legem animatam appellans Imperatorem: Quapropter Pont. max. exempla prædecessorum suorum se sequi, & imitari sæpè profitetur, vt *in c. Adrianus, & c. seq. 63. dist.* & eleganter *in c. quod vero 25. q. 2.* scriptum est; absit hoc à me, vt statuta maiorum cum sacerdotibus, in qualibet Ecclesia infringam; quia iniuriam mihi facio, si fratrum meorum iura perturbo. Hinc est quod Abb. *in c. literis, num. 3. de rescrip.* recenset Papam, saltem ex vrbanitate debere sequi factum per prædecessorem inchoatum, licèt oppositum fiat: quia omnis Papa nouiter creatus, reuocat omnes gratias factas per prædecessores suos, si per eas non sit acquisitum ius in re, *c. si. de concess. preb. in 6.* quod ait facere in odium vacaturarum: ne tot gratiæ expectatiuæ pendeant. quæ est causa honesta. aut forsan vt ipse prouideat; & istam dicit veriorem. Potest enim si vult abrogare factum antecessoris sui, vt dicemus *infr. §. 4. versicul. 2. in fin.* Et propterea consueuerunt suo quoque tempore Pontifices, reuocare expectatiuas, vt legitur in Regulis Cancellariæ Innocen. *8. regul. 10.* vbi Interpres. & Pauli. *3. regul. 11.* Reualidat tamen quandoque gratias & literas. Iustitiæ, vt ibi *reg. 12.* Sic quoque debet obseruare, consuetudines suas, vt not. Bal. *in c. 1. de nat. Feud.* & meminit Ias. *in l. 1. nume. 13. ff. de const. princip.* Item debet obseruare leges, quas fecit, vt per Martin. Laud. *in dict. tract. de princip. q. 54.* Et propterea ex opinione doct. *in dictis legibus*, & præsertim Bal. *in d. l. digna vox.* † Prin- 2

cepa

ceps debet debito honestatis (quæ summa debet in eo esse, non præcise tamen) viuere secundum leges; quia suprema, & absoluta potestas Principis, non est sub lege, de qua loquitur *d. l. princeps*: de ordinaria autem loquitur *d. l. digna vox*: vbi Salicet. pariter enarrat, de necessitudine & plenitudine potestatis, eum non subijci legibus, sed ex honestate, & proposito iuridico subijcatur: illamque assignat rationem: quia non honor, sed pudor est, legibus principem non alligari, per *l. quæ adulterium. C. de adult.* & vt latius distinguendo notabiliter concludit, de necessitate naturæ, seu iuris naturalis primæui, quod omnia animalia docuit: idem de necessitate extra naturam, & sic accidentali, & facti violentia, subijcitur, quia nisi res ipsæ reficerentur, ruerent; & nisi iura statuerentur, summa tuitione pereunte, respublica periret: respectu vero personæ suæ, & tunc necessitate congruente, subijcitur, vt *in d. l. digna. vox. & l. congruit. ff. de offic. præs.* Necessitati autem legali, vel alterius iuris positiui, nō subijcitur, *ea. l digna. vox.* Hinc vt copiosius ait Felin. *in c. 1. col. 7. 8. & seq. de constitut.* secundū glo. ibi *in ver. ab omnibus*: licet Papa, & Imperator, seu princeps non subijciatur canonibus & legibus: hoc procedit, & declaratur, quo ad vim coactiuam legis, quia nullus proprie cogitur à se ipso, secundum Beatum Thomam *in prima secundæ. q. 96. art. 6.* quo vero ad vim directiuam, subiacet legi propria voluntate. *c. cum omnes*, ibi, *patere, eo. tit. de constitut.* proin-
2 de infert ad multa, † in quibus, & in omni casu, Princeps non præsumitur vti plenitudine potestatis, nisi hoc exprimat: vel vbi actus, qui fit ex scientia non potest sustineri de potestate ordinaria, nec potest referri ad aliquid iuridice factum: & ad prædicta, multas auctoritates adducit: & est dictum originale Innoc. *in c. innotuit. de election.* quæ sequitur Corneus *consi. 278. numer. 16. volum. 3.* & Ias. *cons. 1. columna pen. vol. 1.* & tradit Abb. *in cap. fi. de mat. contr.* Præmissa, eo modo quo supra recitata, declarantur etiam & alijs modis,
3 & particularius per scribentes. † Primo, quia licet Princeps sit solutus, & non sit sub lege Fori, est tamen sub lege Poli, vt inquit Bal. *in d. l. princeps.* & videtur sensisse Felin. cum relatis per eum, vbi supra *col. 10. in 4. 6. & 7. declaratione*, vbi loquitur in spiritualibus in iuramento, & in concernentibus peccatum. Secundo declaratur, vt non sit solutus à dictamine rationis, quia secundum Bald. *in l. 2.*

C. de

C. *de seruit. & aqua:* Est animal politicum, rationale: sequitur Fel. ibidem, *declaratione* 5. & Barb *in tract. de Card. leg. à lat. q. 4. n. 5* & Hippol. Marsil. *in practica criminali, in §. sequens. nu. 36.* per plura idem tenet. Tertio de iure naturali, & gentium, Princeps non est solutus legibus, vt per Bald. *in d. l. Principes, in 1. & 2. lect.* & ante eum Bar. & inde Pau. de Cas. *in d. l. digna vox,* ea ratione, quia talia iura sunt immutabilia, §. *sed naturalia, Instit. de iure nat.* quæ omnia affirmare videtur Martin. Laud. meus *in d. tr. de princip. q. 106.* † vnde iuxta prædicta o- 4
mnia ibi. *q. 344.* tradit, Principem vti iure communi, sicut Deus, & Ecclesia, per doctrin. Bald. *in l. & in legatis, in fi. C. ad leg. Falcid.* nisi tamen in casibus in iure expressis: atque secundum eum ibi. *q. 489.* per dictum Bald. *in c. 1. ap. quæ. cau. fini. sit:* Talis præsumitur intentio Principis, qualis legis scriptæ, & naturalis rationis, vt & per Deciũ *cons. 33. & 64. nu. 7. vol. 1.* & ad hæc faciunt dicta *inf. vers. Vigesimooctauo,* §. *seq.* Nec enim Papa, aut princeps, præsumitur velle tollere obseruantiam iuris communis, *c. causamq;*, cum glo. vbi Doct. *de rescrip.* At quando, & per quæ verba tollat, dicemus *inf. §. 4. vers. Septimo,* vbi multa exempla remissiuè ponuntur.

SVMMARIVM.

1 *Imperator in contractibus, & conuentionibus, quæ sunt de iure gentium, vtitur iure communi, & eis tenetur stare, nisi vbi adsit magnum damnum Imperii. priuilegiis non tenetur stare. 5 Limita. nu. 6.*

2 *Deus etiam ligatur ex promissione sua.*

3 *Principis voluntas debet esse constans, & vt dicat; quod scripsi, scripsi: & debet esse sine fraude.*

4 *Imperator seu Princeps non potest tollere ea, quæ sunt iurisgentium.*

CONTRACTVS IVRIS G. OBSERVARE.

OCTAVO infertur, † quòd in contractibus, & in conuentio- 1
nibus, præsertim iuratis, quæ sunt de iure gentium, vt *in l. ex hoc iure, ff. de iusti. & iur.* & per Bar. & Doct. vbi *supra.* Imperator & Papa vtitur iure communi, & in eis initis etiam cum subditis suis, cum quibus contrahere potest. Marti. Laud. *in tract. de princip. q. 88.* tenetur, & ligatur cum successore suo; nec contrauenire potest: etiam de plenitudine potestatis, vt ibidem per eos, & per Abb. & doct. præsertim Fel. *in c. 1. de probat.* per illum tex. & per Soc. *cons. 4.*

col.1.vol.3. & cons.86.nu.14.vol.4.&Decium *consil.286.col.3.nu.5.& cons.*
2 *292.vol.2.& cons.151. volu.1.numer. 10.* † qui inquit, Deus etiam ligatur ex promissione sua, nō solum princeps, per dictum Bal. *in l.1. in prin. ff.de pac. & cons.689.colum 2.& d.cons.151.* eum obligari ex suo iuraméto & voto, ita tradit, vt se ipsum absoluere non possit. vt Catelian. Cotta, *in memoral.bus.in ver.Papa ligatur, saltem sine causa*, vt per Deciū *in c.1.in 2.lect.col.4.de const.*& ibi Felin. *in 6.declar.3.fall. & in c.constitu-*
* *tus.col.10.in ver.generaliter de rescrip.*& hanc esse communem * opi.attestatur Ias. *in cons.1.col.1.volu.1.* per plura. nam etiam secundum Bal.
3 relatum per Decium *dict. cons. 689. numer. 17.* † voluntas debet esse constans in Principe, tanquam infinitæ iustitiæ, & cui conuenit illud, Semel locutus est dominus: Quod scripsi, scripsi: & debet habere vnum calamum, & vnam linguam: immobilis, sicut lapis angularis: & colligit Martin. Laud. *in eo.tract.de princip.quæst.258.* licet crimen periurij sit graue in omni persona, tamen in Principe esse grauissimum: quia eius verbum, etiam sine iuramento debeat esse firmissimum. Sic quoque inquit Soci. *cons.32. numer. 22. vol. 1.ex* sententia Hosti. & Io. And. per *l. 1. C.de his qui ven.ætat.impet. & c.per tuas. de donatio.* quod princeps in facto suo non debet fraudem aliquam adhibere: nec verbum suum variare, nec alicui laqueum inijcere. *c. de viduis.27.q.1.* Sic quoque etiam successorem in Regno teneri stare infeudationi prædecessoris, docuit Bal. *in cap.1. colum. vlt.qui feud.da pos.*sequitur Bertachi. *in tract. de episc.in 4.parte nu. 184.* & not. *in cap.nouit.de iudic.*& per Bal. *in cap. 1.de natu. Feu.*& Soci. *dict. cons. 4.*& Ias. *cons.1. numer.5. volu.1.* Immo etiam tenetur obseruare ea, quæ per vasallum sunt immutata, vbi ad eum reuertatur Feudum ex causa noua: quia habetur loco successoris, secus ex causa antiqua; vt si Regi non seruiuit, propter quod Feudum specialiter datum est, vt tenet Petr. Antibo. *in tract. de muneribus.in 3.parte.*
4 *princip. numer. 89.* & ideo testatur Decius *cons.608. columna fi.* † Principem non posse tollere ea, quæ sunt de iure gentium: de quo dice-
5 mus *inf.§.4.versic. Quarto, & versic. Vigesimo octauo* † in priuilegijs tamen aliter concludunt præfati doct. scilicet cōcessis subditis suis, vt in eis nō ligetur: Aduertendū tamen est auctore Martin. Laud. *in d. tract.de principibus.q.127.* Contractum Imperatoris, vel Papæ non ligare successorem: nisi sit contractus de natura, vel consuetudine

Imperij

Imperij, vel papatus: quia successio contingit electione, non successione: secus fit in alijs principibus, quibus defertur successio ex successione. Atque ibidem inquit, *q. 169.* † contractui in magnum 6
præiudicium Imperij celebrato, non teneri principem stare, etiam si sit de natura contractus, & consuetudine Imperij, vel papatus. Sed latius declara hanc conclusionem, septem modis auctoritate Felin. *in d. cap. 1. col. 3. cum seq.* Primo procedere in obligatione naturali, non ciuili: Secundo nisi contractus esset in præiudicium subditorum reclamantium: Tertio nisi contineat magnam diminutionem iurisdictionis suæ: Quarto non procedere in contractibus factis super regalibus: Quinto nisi ex causa noua, & iusta, princeps moueretur, vt puta, si sibi promissa non adimplerentur, vt addo consulere Alex. *54. numer. 20. volu. 4.* Sexto, vbi non sit petita venia à principe per priuatum agere volentem; non enim aliter cōueniri potest, secundum Martin. *in d. tract. de principibus. q. 187.* Septimo procedit hæc conclusio, dummodo aliquę coniecturæ, non inducant Principem minus bene informatū, ad aliquid concedendū, in prę-iudiciū dignitatis suæ, etiam nō enorme. Contractus similiter initus cum Tyranno rescinditur, secundum Martin. *in d. tracta. q. 95.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, seu Princeps, non debet vti plenitudine potestatis, nisi ex causa, in his quæ sunt iurisgentium, nec omne quod licet, debet facere.*

2 *Imperator seu Princeps tollit ea quæ sunt iuris ciuilis, etiam sine causa, cum clausula, non obstantibus.*

PLENITVDINE POTESTATIS VTI CVM CAVSA.

NONO † Imperator, & Papa, plenitudine potestatis nō debet 1
vti, in prę iudicium subditorum. *l. 1. §. cum autem.* vbi Bal. C. *de cadu. tol.* & nisi ex causa; vt per Abb. *in c. ad hæc. de rescrip.* & per Corn. *cons. 278 numer. 16. volum. 3.* & per Ias. *in l. Barbarius numer. 24. ff. de offic. prat.* refert & sequitur Petrus à Biaxio, *in tractat. quod inscribitur, Directorium electionum, in prima parte. c. 6. colu. fi.* conueniunt dicta Soci. *cons. 59. numer. 13. vol. 3.* & Alex. *cons. 2. num. 17. vol. 1.* & ideo Martin. Laud. *in tract. de Princip. q. 547.* inquit, Non omne quod licet Papæ, decet eum facere. *c. magna.* vbi doct. *de voto.* & hoc videtur indubiū, in his
quę sunt de iure gentiū † Nam in his quæ sunt de iure ciuili, etiam 2

fine causa, cum clausula, *non obstantibus*; illa tollere potest, affirmant glo. & docto. *in l. fi. C. si contr. ius vel vti pub.* sequitur cum multis Soci. *consil. 41. nume. 3. vol. 3.* & dicemus *inf. §. 4. versic. tertio*; de causis autem, quæ sint, & an constare debeant, in quibus plenitudine potestatis vti possit, latius dicemus inferius, vbi de potestate Imperatoris contigerit sermo: & quando eam, & reseruata possit transferre, dicemus *inf. §. 4. vers. 1.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & quilibet Rex, debet esse pacificus, & procurare, & seruare pacem, tanquam heres Christi.*

PACIFICVS DEBET ESSE.

1 DECIMO † Imperator, & Rex quilibet debet esse pacificus, & procurare pacem, & seruare, tanquam heres CHRISTI, tex. est vbi no. Abb. *in proœmio Decretalium, in ver. Rex pacificus, & in c. Hinc etiam, 17. dist.* & per Ant. Corset. *in tract. de priuileg. pacis, in prin.* vbi de pace multa no. vnde pulchrè Paul. ad Rom. 12. recepta *in c. inter verba 11. q. 3.* dicit, si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Quod quoque illuc tendit: quia si in mente charitatem, erga odientes seruare cupimus; & si illi nobiscum pacem non habeant, tamen cum illis nos sine dubio habeamus. Sic Pontifex debet omnes oues tenere in fœdere pacis, & vnione: & Principes à bello ad pacem reuocare, etiam per censuras, & pœnas, vt latè per Io. Lupum *in tr. de confœd. princip. 1. memb. vers. ex quibus, n. 13. vsque ad finem.* & Marti. Lau. *eo. tr. q. 10. & q. 34.* qui ibi *q. 61.* inquit confœderationes contra Papam & Imperatorem, regulariter non esse iustas, neque ad bonum finem. per doctr. Ang. *in l. 1 ff. quod cuiusque vn. nom.* Et ad propositum, & propter scandala euitanda, multa non debet, nec potest facere princeps, vel Papa, vt per Troylum Malucz. *in tract. de oblation. imag.* & Barb. *in tract. de præstantia. Cardin. in 1. q. 1. partis nu. 37.* & Dec. *cons. 151. num. 6.* & per Felin. latè *in c. nihil cum scandalo, de præscrip.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & Papa, quasi prouocatus, & de necessitate, debet mouere bella.*

1 Bella

2 *Bella gerimus, vt in pace viuamus; sic Finis belli pax: Negocij ocium.*

3 *Bellum est iustum, quod ex edicto geritur. i. ex auctoritate Principis; ibi quando proprium, & improprium, & quando gerendum.*

Princeps potest recuperare suam terram, à qua repulsus est, quãdocũque.

Princeps, vel Rex confœderatus, vel promittens defendere, non tenetur in bello iniusto.

Princeps promittens defendere, tenetur manu armata, secus in priuato.

4 *Bellum quod indicit papa, vel Imperator, an præsumatur iustum.*

Imperator præsumitur moueri ex iusta causa.

5 *Bellum, Papa vel Imperator vel alius princeps, non debet mouere, nisi præcedente monitione. & diffidatione.*

6 *Bellum mouentes, sine monitione, vel diffidatione (vt dicitur) dicuntur proditorie agere.*

BELLA PROVOCATVS TANTVM MOVERE.

VNDECIMO, † Imperator seu princeps, & præsertim Papa, 1
nisi prouocatus, ad arma cõfugere nõ debet, & bella mouere: vel iusta petendo: vel iniqua recusando; pro defensione, & recuperatione bonorum: de necessitate bella, pacificus subeundo ad hoc, vt pax acquiratur: quæ pro temporali salute mortalium dulcis est, ita vt capto misericordia debeatur: maxime in quo pacis perturbatio non timetur, no. sunt verba B. Augustini *in cap. noli. 23. q. 1.* atque
Arist. Ethico. *lib. 10. cap. 7.* inquit † Bellũ gerimus, vt in pace dega- 2
mus, & *lib. 7. physico, cap. 15.* Finis belli est pax; negotij ocium: Ideo-
que Isido. *d. 23. q. 2. c. 1. & 2.* & Augusti. ibidem. *c. dominus.* diffiniunt, † 3
iustum est bellum, quod ex edicto geritur: idque interpretatur Decius *consili. 691.* idest ex auctoritate principis, de rebus repetẽdis, aut propulsandorum hominum causa: vel quo aliqui iniurias vlciscuntur: At in repetendis rebus, satis constat Principem, & alium quemlibet Dominum, qui expulsus sit de terra sua, posse quandocunque propria auctoritate eam recuperare, quando facultas se obtulerit, etiã post decennium, & dicetur in continenti factum: vt auctor est Vgutio glossator *in c. ius naturale. 1. distin.* & Bar. *in l. 3. §. cum igitur. ff. de vi & vi arma.* & Ias. *in l. clam. §. qui ad nundinas. nu. 36. ff. de acq. poss.* & Decius *consil. 460. num. 3. vol. 3.* In iniuria vero personali,

tunc eam propulsare licet, incontinenti tantum, id est, in ipso flagranti crimine secundum Bar. ibi: *In praecedenti enim casu.* quod commodè fieri possit, & qualitas rei & personarum inspicitur: Hic ex praemissis subnotandum est: vt licèt Princeps vel Rex recipiat aliquem sub protectione sua, non tamen tenetur eum defendere, nisi cùm iniustè grauatur. glo. est vbi not. Abb. *in c. recepimus, de priuileg.* Et principes confoederati, qui tenentur se inuicem iuuare, non auxiliatur facienti bellum iniustum. Sic promittens alicui defendere castrum, non tenetur defendere; quando illi iustè bellum infertur. Veruntamen Vasallus tenetur iuuare dominum, etiam habentem iniustam causam, ad defendendum: non ad offendendum: si non vult, vt colligit Ias. *in l. quidam cum filium, nu. 26. vsq. ad 29. de verb. oblig. & in l. qui seruum, n. 6. eo. tit.* sequitur Decius *in l. non videtur, in fi. ff. de reg. iur.* qui illud praemittit, vt si princeps recipiat aliquem sub protectione sua & defensione, hoc intelligitur de facto, manu armata: secus sit in priuato, qui de iure tantùm tenetur, allegat Pet. de Anch. *cons. 87. omisso.* Sicq; quando bellum est iustum, vel de necessitate; omni tempore, etiam quadragesimali, eius praeparationi est vacandum, *c. si nulla 23. q. 8.* & per Mart. Land. *in tr. de bello, q. 17.* vbi non existente necessitate, tradit, die Iouis, & Veneris, Sabbathi, & Dominico, non esse bellandum, per dict. Host. & Io. And. *in c. 1. de treug. & pace.* De causis verò belli indicendi, disseruit etiam Arist. in Rheto. ad Alex. *c. 2.* Confirmantur praemissa omnia ex dictis Paridis de Puteo, *in tr. de duello, lib. 1. §. tertio,* & per Io. Lupum *in tr. de bello, in prin. col. 1. & §. si sumus, cum §. seq.* vbi etiam secundum opi. Abba. *in c. sicut vult, de iureiur.* sic inquit: Proprium bellum est, quod auctoritate iuris seu principis, superiorem non recognoscentis, inducitur, vt est Imperator, & maximè Papa: Improprium si inducitur per inferiores recognoscentes superiorem, in quibus non comprehenduntur Rex Franciae, nec Hispaniae, quia habent iura principis: & an, & quando bellum sit licitum, & per quos possit indici, vide per Docto. vt *supra,* & praesertim Ias. *in l. ex hoc iure, ff. de iusti. & iu.* & vide Abb. *in c. quod super, nu. 10. de voto,* quod liceat Papae indicere bellum infidelibus, in festis Christianis: & delinquentibus contra legem naturae, de quibus latius dicemus *inf. §. 4. versi. Duodecimo.* Sed
4 aduertendum, quia dubitatio non leuis est, an † Bellum, quod indicit

dicit Papa, vel Imperator, præsumatur Iustum: Hoc enim affirmat Abba. *in d.c sicut, col. 4.* sequitur Decius *consi. 691. vol. 4.* Contrarium tamen tenet Hosti. quem refert, & sequitur Io. Lupus vbi *supra, §. omnia:* Sed opinioni Abba. & Decii applaudet illa conclusio, qua habetur, semper præsumendum esse Principem, ex iusta causa moueri, per gloss. *in l. relegati,* vbi Bart. *ff. de pœnis.* Feli. *in c. quæ in ecclesiarum, col. 22. in 5. conclu. de constitutio.* vbi ponit 6. Limit. Alci. *in tracta. de præsumptio. reg. 3. præsumptione 8.* & Franc. Luca. *in tract. de fisco, & eius priuil. 1. parte, nume. 139.* adeò vt secundum Cyn. per eos relatum non admittatur probatio in contrarium, Alexan. *consil. 101. col. 2. volum. 7.* Soci. *consil. 164. nume. 8. volum. 2.* Corn. *consil. 60. circa fi vol. 2.* qui attestatur communem * opi. cum Cy. Specu. Mart. *in 7. parte, nu. 10. fol. 110.* Facit, quod dicitur, Imperatorem non aliter præsumendum iudicare, quàm Deus, vt per Ant. de Ros. *de conciliis, 13. q. nume. 27. per l. 1. ff. de offic. præf. prat.* sed de præsumenda iusta causa in principe, latius dicemus *inf. §. 4. vers. vigesimoquarto.* Illud tamen ante omnia notandum est, † quòd Imperator, Papa vel alius princeps, non debet mouere bellum, nisi prius præcedat diffidatio, (vt aiunt) seu monitio, & denunciatio: vt videtur tex. *in c. 1. circa fi. de homi. in 6.* per quem ita tenet Bal. *in l. 2. col. 13. nu. 71. C. de serui. & aq. & in l. si manumissori, C. de obsequi. pat. præstan.* vbi commemorat, hinc esse quod dicitur, indicere bellum. de quo etiam per Mart. Laud. *in d. trac. de bello, q. 37.* De formula autem indicendi bellum tetigit Paris. *d. §. tertio,* & dixi abundè *supra in §. primo, in ver. gladium, q. 1.* ex mente Liuii, & L. Fenestellæ: Immò secundum Bal. *in tit. quibus mo. feu. amit. in prin. col. 4.* per tex. *in d. c. 1.* & secundum Io. And. † mouentes bellum sine vlla monitione, vel (vt dicitur) diffidatione, dicuntur proditoriè agere; refert, & sequitur idem Mart. Laud. vbi *sup. q. 39.* & Paris. *in eo. trac. de duello, lib. 2. §. an si duo pacti:* qui etiam tenentur ad omnem restitutionem damnorum illatorum, vbi bellum iniustè moueatur, vt per Mart. *in eo. tract. quæst. 1.* 5 6

SVMMARIVM.

1 *Imperator, nec alius Dux exercitus, debet personaliter pugnare.*
2 *Dauid cum Goliath pugnauit instinctu Spiritus sancti.*
3 *Prælatus non debet personaliter pugnare, etiam per ecclesiastica sed potest alios hortari.*

PER-

PERSONALITER NON PVGNARE.

1 DVODECIMO concludendum est † quod Imperator, immo nec alius Dux exercitus, debet personaliter pugnare, quia in eo est periculum vniuersorum, & omnium salus, auctor est Paris *dict. trac. de duel. §. mortuo. n. 4.* per Doctri Lucę de penna *in l. 3. Cod. de Tyronibus li.* XII. facit dispo. *c. monomachiam. 2. q. 4.* adduciturque per
2 eum. † quod licet Dauid cum Golia pugnauerit, id fecit instinctu spiritus sancti, vt ibi in glo. & per Io. de platea *in l. 1. C. de gladiato. li.* XI. Similiter, Prælatus non debet personaliter pugnare, etiam pro vtilitate ecclesiæ suæ, sed alios potest hortari, secundū Io. And. *in c. fi. de dilatio.* quem refert & sequitur Marti. Laud. *in tract. de bello. q. 20.* de quibus dicemus *inf. lib. 2. c. 5. §. nume. 31.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, Papa, & quilibet alius Princeps, debet probibere Duellum, & permittens peccat. 8. 11.*

2 *Duellum iure diuino, Gentium, Canonico, & Ciuili, prohibitum est. 10.*

3 *Spectacula cruenta prohibita sunt.*

4 *Duellantes mortaliter peccant, quibus Eucharistia deneganda est, saltem antequam pugnent, numer. 5.*

6 *Duello occisus, potiusquam fateri volens mendacium, an moriatur in peccato mortali.*

7 *Duello mortuis, denegatur sepultura.*

9 *Duella concedentes consuetudines, & cōstitutiones tanquam irrationabiles, & iniustæ non sunt seruandæ.*

12 *Duellum susceptum, potest recusari: ibi, Crudelis qui famam negligit.*

13 *Ius canonicum est seruandum, vbi de periculo animæ agitur.*

14 *Duellum est prohibitum, in Dominio Mediolani, secundum Const. Imperatoris.*

15 *Duellum de facto per milites, & nobiles, fit honorem.*

DVELLVM PROHIBERE.

1 TERTIODECIMO, Imperator, sicq; multo magis Pontifex max. & quilibet alius Princeps, † debet prohibere, & non cōcedere Duellum: siue id fiat propter odij exaggerationem, siue propter gloriam, siue propter purgationē alicuius obiecti delicti, vel

vel criminis: quod vltimum propriè & strictè apud vulgares Duellum appellatur, secundum Io. Lig. *in trac. de Duel. §. 1. & §. 2. & §. circa quartum*, † vbi tradit hoc esse prohibitum iure Diuino, Gentium, 2
Canonico & Ciuili, regulariter prout affirmat etiam esse prohibitum in aliis duabus speciebus præmissis *in §. ibi præcedenti*, vbi multa iura & auctoritates allegat; sed illa sunt præcipua, videlicet *d. l. 1. C. de gladiato. d. c. monomachiam 2. q. 4. & extra de torneamen. & de cleri. pug. in duel. & de purga. vulg. per totum*, † nam *in d. l. 1.* habetur, quod cruen- 3
ta spectacula reprobantur, in iuribus verò canonicis receptum est illud Diuinum: Ne videaris tentare Deum & Dominum tuum;
cum † taliter pugnantes mortaliter peccent: quibus eucharistia est 4
deneganda, secundum glo. *in d. c. monomachiam*, & per Io. de Platea *in d. l. 1.* quod intelligendum videtur secundum Paridem *in tr. de duello lib. 9. §. an qui.* vltra Archidi. & Pet. de Plaud. antequam † pugnent, 5
quia accedunt ad delinquendum: post verò si aliqui sint lethaliter percussi, & eos pœniteat, non sunt deneganda ecclesiastica sacramenta. An verò † qui in duello occiditur, quia permittat se occidi, 6
potius quàm fateatur mendacium, & reuocare iam dicta, moriatur in peccato mortali, ibi putat quod non. Theologis tamen se remittit. Ibidem quoq; tradit Paris, † taliter mortuis in duello, denegari 7
sepulturam, *c. 1. & 2. de torneam.* allegat etiam S. Thomam secunda *secundæ q. 11. art. 1.* idem sentit Alci. *in trac. de sing. certa. c. 16. & cons. ibidem posito char. 1.* & Io. de Ligna. ante eum *in §. circa tertium, nu. 15. eo. trac.* Sic quoque perplurimum peccare † & permittentes princi- 8
pes, & ipsos pugnantes, dicitur per Iulium Ferretum *cons. 1. & cons. 8. & 18. & consil. 21. nume. 1.* & Iac. Hispa. *in tract. de duello in 3. euidenti. in fi.* inquitque Iulius Ferretus *dict. consil. 21.* vltra Abba. *in c. ad audientiam, de homicid.* & Feli. *in c. qualiter 2. §. ad corrigendos, col. 6. de accusatio.*
Pontificem maxi. † & alios prælatos cōcedentes duellum, incidere 9
in irregularitatem diuinam: Tale peccatum arguit etiam Paris, *in tracta. de re milit. seu Duello, §. an Duella, colum. 1. & 2. & §. an in terris, libr. 1.* vbi tradit. Consuetudines & Constitutiones, tanquam irrationales & iniustas contra Dei præceptum hoc inducentes, non esse obseruandas; vt etiam consuluit Iulius Ferretus *consi. 20.* Videtur tamen concludere Paris, ibi, præsertim *col. fi. in fi.* inter armigeros, duella ex toto non esse illicita, si fiant propter crimina manife-

Q stan-

standa, de partium voluntate, & cum auctoritate alicuius principis, duellum indicentis, causa cognita, & potestatem habentis, bella indicendi: illa permittentis in proprio territorio, iure belli, secundum disciplinam militarem, & indiciis præcedentibus: licèt peccatum sit in foro conscientiæ: remittit tamen se meliori delibe-
10 rationi Ro. Ecclesiæ, & melius sentientium. † Sed contrarium verius est vt supra, omni iure, Diuino, Gentium, Canonico, & Ciuili, etiam in quolibet casu, etiam criminis læsæ maiestatis: quocunque statuto, vel consuetudine non obstante: ob quam Liutprandus, Longobardorum Rex, *in l. recolimus 2. de homici. lib. homi. in legibus Longobar.* ait, legem impiam ipsorum vetare non potuisse: & hoc maximè verum est, propter periculum animæ, & peccatum morta-
11 le, quod incurritur, † vnde nec duellum, vel singulare certamen, quod monomachia appellatur, debet aliquis inire; aut Imperator, aut Rex, aut princeps aliquis debet concedere, vt videtur transire Ias. cum relatis per eum *in l. ex hoc iure, num. 31. cum seq. ff. de iust. & iu.* & copiosius per multa iura & auctoritates, etiam secundum Theologos, præsertim San. Thomam, *secundo secundæ, q. 25.* consuluit idem Ias. *in consi. 114. col. 3. cum 5. seq. volum. 2. vbi colu. 5.* tradit hanc esse
✻ communem * opi. ex mente Alberic. de Rosa, † dicens inde, etiam
12 susceptum posse recusari, quam similiter tenet Decius *consi. 487. & 486. col. 1.* licèt dicat, quòd de facto Milites, & nobiles, contrarium obseruent: atque in quibusdam casibus, tolerari posse duellum, maxima ex causa, cum auctoritate superioris, & pro defensione sua & suorum, & pro conseruatione honoris: quia crudelis sit, qui honorem, & famam suam negligit: per dictum Bald. *in l. ex hoc iure, quæst. 8. ff. de iusti. & iu. & in tit. de pace te. in prin.* & rectè inquit Philosop. *Oeconomico. lib. 2. cap. 2.* Pergrauiter fert vnusquisque honore suo priuari. Sed nihilominus tenenda est opi. Ias. & communis, vt *supra*, à qua non licet recedere, maximè cùm simus in casu, in quo agitur de peccato; in quo ius canonicum expressè & clarè loqui-
13 tur, per iura *supra recitata*, † ideò vbi tractatur de periculo animæ, & peccato, ius canonicum obseruandum est, vt habetur *in c. fi. extra de præscriptio. & in c. 1. & 2. de ope. no. nunci.* vbi Scrib. & per Ias. *in l. coheredi, §. cum filiæ, col. 3. ff. de vulga. & pupil.* Propterea ex Const. promulgatis anno salutis 1542. in hoc Dominio Mediolani, *in §. in hoc, in tit. de pœ-*

de pœnis; sancitum est sanctissimè à Carolo V. Imperatore Serenissimo; † Nulli licere, prouocare aliquem ad singulare certamen, seu 14
Duellum, sub pœna capitali, & confiscationis bonorum, prouocanti, & prouocato infligenda: nisi impetrata licentia ab eodem Principe, vel eius locum tenente: quam in hunc vsque annum, qui ab anno salutis agitur, 1549. nulli concessam audiui. Verùm cùm, vt inquit Decius *in dictis consi.* & Alcia. *eo. consil. in prin.* † Milites & 15
Nobiles sæpè de facto, præcipuè pro defensione honoris, & purgatione obiectæ iniuriæ vel criminis, descendant ad singulare certamen: De quo, cùm aliqui scripserint, quandoque prolixius, quandoque obiter tantùm, & perfunctoriè: sæpè dissentientes: nulloque, aut minus accurato ordine seruato: qui tamen est modus entium, & perfectio omnis operis, teste Bald. *in proœm ff.* certo mihi, & quantum licuit, claro ordine: adeò vt scribens, docensque, vel euitare, vel properare ad pugnam videar: modo huius vel illius auctoris sequens, declarans, improbansve opinionem: modò inter eos fœdera coniungens, indagando & declarando, iuris responsa & eorum traditiones: satis aptè visum est, hoc loco per commentaria cumulare illas omnes conclusiones, ex sensu Legum & Doctorum, & ex consuetudine Militari excerptas, quæ sese obtulerint, pro omni studio, & diligentia mea inuestigandæ. Siue generalia & communia Duelli, primo: siue secundo respicienda sit persona actoris: siue tertio Rei, & per consequens, Prouocantis, & prouocati: siue Iudicis, quarto loco: siue quinto, Victoria exoriens: siue sexto, pax altercantium, ante omnia procuranda: Quapropter inprimis amplectendo ea, quæ comprehendunt vniuersum Duelli negocium, ad euidentiam (sequentes multorum casuum decisiuas concathenatasque ferè) præmitto Conclusiones Generales.

AVTHORIS DE DVELLO ET PACE TRACTATVS, EXCERPTVS EX PRAEMISSIS: IN SEX PARTES DIGESTVS.

Sed priusquam perueniamus ad conclusiones, operæprecium erit, sequendo ordinem authoris, hæc præmittere.

SVMMARIVM.

1 Quid dicitur propriè Duellum: & quòd Imperator, Papa, & omnes Principes, Duellum prohibeant: alias peccant à 8.11.
2 Duellum omni iure prohibitum est.10.
3 Spectacula cruenta prohibita sunt.
4 Duellantibus, quia mortaliter peccant, Eucharistia denegatur.5.
6 Duello mortuus potius quàm confessus mendacium, in peccato est mortuus.
7 Duello mortuis denegatur sepultura.
9 Duella, concedentes consuetudines, vti irrationabiles non sunt seruandæ.
12 Duellum susceptum potest recusari: ibi Crudelis qui famam negligit. Famam perdere grauius est quàm res.
13 Ius canonicum seruandum est, vbi de periculo animæ agitur.
14 Duellum est prohibitum in Dominio Mediolani, secundum Const. Imperatoris.
15 Duellum de facto per Milites, & Nobil. fit ob honorem.

PRÆFATIO.

1 IMPERATOR, multoque magis Pont. maxi. & omnes alii principes, debent prohibere, † & non concedere Duellum; siue fiat propter odii exaggerationem; siue propter gloriam: siue propter purgationem alicuius obiecti delicti vel criminis. quod vltimum propriè & strictè apud vulgares, Duellum appellatur; vt legitur apud tractatum *de potestat. secula. & eccl. capit. 107.* & per Ioan. Ligna. *in tractat. de duello. §. 1. & 2. & §. circa quartum, nume. 1.* vbi tradit
2 † hoc esse prohibitum iure diuino, gentium, canonico, & ciuili, regula-

gulariter, prout affirmat etiam esse prohibitũ in alijs duobus casibus præmissis *in §. ibi præcedenti.* vbi multa allegat iura, præcipua tamen *l. 1. C. de glad. cap. monomachiam. 2. q. 4. & extra de torneã. & de cleri. pug. in duel. & de pur. vulg. per totum,* † nam *in d. l. 1.* habetur, cruenta 3
spectacula improbãda esse. In iuribus canon. receptum est illud diuinũ: Ne videaris tentare Deum & dominũ tuũ, † nam & tales pu- 4
gnantes mortaliter peccãt quibus eucharistia est deneganda, secũdum glo. *in d. c. monomachiã,* & attestat Io. Pla. *in d. l. 1.* Quod intelligẽdum videt secũdũ Parid. *in tract. de duel. in §. an qui. lib. 9.* vltra Archid. & Petr. de Palud. antequã pugnẽt, quia accedũt ad delinquendũ, † 5
post vero, si aliqui lethaliter sint percussi, & eos pœniteat, his nõ sũt denegãda ecclesiastica sacramẽta. An vero qui † in duello occidit, 6
quia permittat se occidi, potiusq; fateri mendaciũ, & reuocare iam dicta moriatur in peccato mortali, ibi putat ꝙ nõ; Theologis tamen se remittit. ibidẽ quoq; tradit † Paris, eo pacto mortuis in Du- 7
ello denegari sepulturã *c. 1. & 2. de torneamẽ.* allegat etiã S. Thomam *secũda secunda, q. 11. artic. 1.* idẽ sentit Alcia. *de sing. certa. c. 16. & consi.* ibi *posito, car. 1.* & Io. Ligna. ante eum *in §. circa tertium nu. 15. eod. tract.* Sic quoque plurimũ peccare, † & permittentes principes, & ipsos pu- 8
gnantes dicitur, per Iul. Ferre. *cons. 1. 8. 18. & 20. num. 1.* & Iac. Hispa. *in tract. de Duello in 3. euid. in fin.* inquitque Iul. Fer. *d. cõsil. 20.* vltra Abba. *in c. ad audientiã de homi.* & Fel. *in c. qualiter. 2. §. ad corrigendos col. 6. de accusatio.* Pont. max. & alios prælatos, concedentes duellum, incidere in irregularitatem diuinã. Tale peccatũ arguit etiam Paris *eo. trac. de duel. §. an duella col. 1. & 2. & §. an in terris li. 1.* vbi inquit, † cõsuetudines, 9
& constitutiones, tanquã irrationabiles, & iniustas contra Dei pręceptum, hoc inducentes, non esse obseruandas; vt etiã consuluit Iul. Fer. *cons. 20.* Videtur tamẽ concludere Paris ibi præsertim *col. fi. in fi.* ꝙ inter armigeros, duella ex toto non sint illicita, si fiant propter crimina manifestãda de partiũ volũtate, & cũ auctoritate alicuius principis duellum indicentis, causa cognita, & potestatẽ habentis bella indicendi, illa permittentis in proprio territorio iure belli, secũdũ disciplinã militarẽ, & indicijs pręcedẽtibꝰ, licet peccatũ sit in foro cõscientiæ: remittit tamẽ se meliori deliberationi Ro. ecclesiæ, & melius sentiẽtiũ, † Sed contrariũ verius est vt *sup.* omni 10
iure, Diuino, Gentiũ, canonico, & ciuili; in quolibet casu: etiã Cri- 11

minis læſę maieſtatis, quocunq; ſtatuto, vel cõſuetudine nõ obſtãte, ob quam Liudprandus, Iongobardorũ Rex *in l. Recolimus. 2. de homic. lib. homi.* inquit, legẽ impiam ipſorũ vetare nõ potuiſſe, & hoc maxime verũ eſt propter periculũ animę, & peccatũ mortale, quod
11 incurritur: † vnde nec Duellum, vel ſingulare certamẽ, debet quis inire, aut Imperator, aut Rex, aut Princeps aliquis cõcedere, vt videtur tranſire Iaſ. cum relatis per eum *in l. ex hoc iure. n. 31. cum ſeq. ff. de iuſti. & iur.* & copioſius per multa iura & auctor. etiam ſecundum theologos pręſertim S. Thomã. *22. q. 25.* conſuluit idẽ Iaſ. *in cõſ. 144.*
* *col 3. cũ 5. ſeq. vol. 2. vbi. col. 5.* tradit hanc eſſe communẽ* opinionem ex
12 mente Albe. de Roſa, † dicens inde etiã ſuſceptũ poſſe recuſari: quã ſimiliter tenet Decius *conſ. 4. 87. & 686. col. 1.* licet dicat ꝙ de facto, Milites, & Nobiles, contrariũ obſeruent: & ſic in quibuſdã caſibus tolerari poſſe Duellũ, maxima ex cauſa cũ auctoritate ſuperioris, & pro defenſione ſua & ſuorũ, & pro conſeruatione honoris, quia crudelis ſit, qui honorẽ, & famã ſuam negligit per dictũ Bal. *in l. ex hoc iure q. 8. ff. de iuſti. & iu. & in tit. de pace ten. in prin.* & abunde cõſuluit Laur. Calcaneus *cõſ. 2.* & Cor. *conſ. 162. nu. 21. vol. 1.* vbi ꝙ grauius ſit perdere famam, quã res. Et recte inquit Philoſo. *Oeconomico. lib. 2. c. 2.* Pergrauiter fert vnuſquiſq; honore ſuo priuari. Sed nihilominus tenenda eſt opi. Iaſ. communis vt *ſup.* quã ſequitur Soc. Iunior *conſ. 123. nu. 2. & ſeq. vol. 2.* & d. Cattellianus Cotta pater & dominus meus, *in Memoralibus ſuis, in dict. perduellionis*, à qua non licet recedere, maxime cum ſimus in caſu, in quo agitur de peccato, in quo ius cano-
13 nicũ expreſſe & clare loquitur per iura ſupra recitata. † & ideo vbi tractatur de periculo animæ, & peccato, ius canonicum obſeruandum eſt, vt habetur *in cap. fi. extra de præſcriptio. & in c. 1. & 2. de no. ope. nuntia.* vbi ſcrib. & per Iaſ. *in l. cohæredi. §. cum filiæ ff. de vulg. & pup.* Propterea ex cõſt. promulgatis anno ſalutis 1542. in hoc Dominio Mediolani, *in §. in hoc. in tit. de pœnis.* Sancitũ eſt ſanctiſſime à Carolo V.
14 Imperatore, Sereniſſimo, Domino noſtro, † Nulli licere aliquem prouocare ad ſingulare certamen, ſeu duellũ, ſub pœna capitali, & cõfiſcationis bonorũ, prouocãti & prouocato infligẽda; niſi impetrata licẽtia ab eodẽ Principe, vel eius locũ tenẽte: quã in hunc vſque annũ, qui ab anno ſalutis agitur 1549. nulli conceſſam audiui,
15 Verũ cũ, vt in quit Deci' *in dictis cõſilijs* & Alciat' *eo cõſt. in prin.* † Milites,

tes, & nobiles, sæpe de facto, præcipue pro defensione honoris, & purgatione obiectę iniurię, vel criminis, descēdāt ad singulare certamē: discutiamus & nos, & perstringamus, secūdū præmissum ordinē, vndecūq; collectā, & accurate ventilitatā, Duelli materiā, nō inepte (vt opinor) hoc in loco, se se offerētem: Nam cum per ora Principum, & Heroum in primis versari continuo & prę manibus haberi consueuerit, cur nō sub hoc templo meo, recte collocanda erit; sub cuius tecto, illi omnes venerabūdi, depicti cōspiciūtur?

GENERALES CONCLVSIONES.

Pars Prima.

SVMMARIVM.

1 *Duelli, quod proprium dicitur secundum vulgares, origo.*
2 *Duellum dicitur quasi duorum Bellum.*
3 *Duellum appellatur, Monomachia, & singulare certamen.*

CONCLVSIO I.

NON Omissa origine duelli, siue illa apud Romanos, vt docet multa exempla, viguerit, siue à Longobardis, siue ab alijs antiquioribus populis prodierit † cum plane de origine duelli, quod 1
obiecti criminis, & cōseruandæ existimationis gratia, initur, (q̄ proprie duellum dicitur) secundū vulgares, vt proxime diximus, sit parum constans opinio apud auctores. Quamuis Alciatus *in c. 2. de sing. certa.* multa de hac re scripserit; quę magis ad singularē pugnā cuiuscunq;. quauis ex causa deprælantis, accedunt Breuibus ego hanc originē poti⁹ à Lōgobardis emanasse, quā ab alijs nationibus crediderim, vt animaduertere licet ab exemplis notatis *infra conclusione 51.* & affirmat Paris *in §. duellum est, lib. 1. in tractatu suo de duello.* Dicamus inde † Duellū dici, quasi duorum bellum. teste Ioan. 2
Lign. *de duello §. 1. & 2.* & Alciat *de sing. certa. c. 1.* † q̄ etiā Monomachia, 3
& singulare certamē appellatur, vt ibi, quę nunc argui, licet ipsi nō ponant ex. *l. si quis alium asto. in Longobar. qualit. quis se def. deb. & in d. cap. Monomachiam. 2. q. 4.* vbi de Golia, & Dauide, sicque de duobus tantum pugnam suscipientibus, sit mentio. Nec videtur dissentire Paris *in eo. tractat. §. duellum dicitur, iuncto dict. §. duellum est, lib. 1.* & duellum

duellum proprie dici duorum bellum, docet Ang. *in l. milites. Cod. de testa. mili.* quamuis diceretur quoque duarum partium, & multorũ, & ipsorum exercituum bellum, vt legitur apud L. Fenestellam. *c. 9. & 10. de sacerdotiis Ro.* qui sequitur Liuium, & inquit Horatius, Gratia Barbariæ lento collisa duello.

SVMMARIVM.

1 *Duellum constat ex tribus personis; Iudice. Prouocante, Prouocato.*

2 *Duellum, & iudicium ciuile æquiparantur, & accusatio: arguiturq́; ab eo.*

CONCLVSIO II.

1 CONSTAT tamen † Duellum ex tribus personis, sicut Bellũ Iudiciale: ex persona Iudicis indicentis bellum ex causa: Prouocatoris, & Prouocati. *c. forus. de ver. sig.* Paris, *dict. lib. 1. §. an duella n. 6.* ac inquit Io. Lig. *d. tract. §. circa septimum n. 1.* quem sequitur Iac. Hisp. *eo. tract. lib. 3. in prin.* quod in duello interueniunt, prouocans, prouocatus, & Iudex, & instrumenta, id est arma, quibus quis conuin-
2 citur: † atque redactum esse instar iudicij contentiosi: vt etiam consuluit Iulius Ferretus *consi. 7. in fine.* æquiparantur enim Iudicia ciuilia, & duella, secundum Parid. *in §. duo nobiles. n. 2. lib. 8. & §. an si aliquis impegerit lib. 6. & §. in pugna. lib. 7.* in eisque proceditur ad similitudinem accusationis, vt respondet Calcaneus. *d. cons. 2. col. 22.* vt qui potest accusare, possit prouocare. Argumentari quoq; solẽt à iudicijs ad duellũ, vt docet Alciat. *d. cons. car. 92.* refert Io. Lig. & Bar. *in l. 1. col. 2. C. de litis contes.* & tradit Marian. Soci. Iun. *cons. 123. vol. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Duellum differt à iudicio contentioso, varijs modis.*

2 *Pellis pro pelle, Anima pro anima, ponitur in duello.*

3 *Vindicta vbi permissa est, non potest tamen alteri demandari, cui al. non permittatur.*

CONCLVSIO III.

1 DIFFERT tamen Duellum † à iudicio contentioso, quia per propositionem libelli, seu primi Cartelli, vt vulgo dicitur: & inde per responsionem prouocati, fit litis contestatio, etiam sine

iudice; sine quo non fit in iudicio contentioso, vt per Paridem *in d.§.an duella. numer. 6.* Item in iudicio contentioso quis regulariter per alium litigat.*l.1.& per totum ff. de procur.* At in duello regulariter quis per se ipsum solum. & propterea in hoc æquiparatur iudicio criminali, in quo non interuenit procurator.*l. seruum quoque.§.publice.ff.de procur.cum sim.*no.Ioan.Lign.*in d.§.circa septimum,n. 5.* idem ponit Paris *lib.5.in prin. & §. an vbi & § pugna,* per glo.*in §.non est, de alien.feu.pat.& in §.si miles rusticum.de pace ten.& eius viol.*quia in pugna illud iactatur, † pellis pro pelle; Anima pro anima; Conueniunt 2
dicta Aliciat.*in c.12.*ante eum Ioan.Lig.*in §. circa sextum,*&Iulij Ferreti *cons. 10. circa. fi.* & congruit optime tex.*in l.fi. qualit. quis se defen. deb. in Longob.* facit, † quia in casibus in quibus alicui premittitur 3
vindicta,alteri non potest illa demandari cui hoc l. non permittat secundum Bal. *in l.vt vim colu. 3. ff.de iust.& iu.*cum alijs allegatis per Hipp.Marsil.*in l.1.numer.3.Cod.de rap. virg.*qui ibi *numer.4.*limitat in patre,& filio:& vt iniuriatus possit secum affines, vel amicos ducere pro ea vindicta assumenda, vt ibi *nu.11.*

SVMMARIVM.

1 *Duellum fit ad experimentum innocentiæ & probationem veritatis.*
2 *Duellum est species probationis; quæ tamen magis dicitur diuinatio.*
3 *Facto, quæ fiunt quandoq; ad causam iuris trahuntur.*

CONCLVSIO IIII.

FIT autem † Duellum ad experimentum innocentiæ,& proba- 1
tionem veritatis, & vt ferro eruatur, vique, & armorum potentia. Iudicium tamen humanum, & diuinum in eo spectatur. *d.§.si miles rusticum* cum glo. & per Paridem *in §.duellum est singularis, & in §. duellum est species, dict.lib.1.* vbi inquit,quod † est species pro- 2
bationis,quæ tamen magis dicitur diuinatio,quam probatio: secũdum eum *in §.si quis pugnauit lib.8.* & ideo. *in §.an si prouocans in pugna, eo. lib.*asserit, quod probationes in duello factæ, sunt à iure reprobatæ,& dubiȩ: cum casu & fortuna,quis quandoque deuincatur,& tamen in criminalibus,prout est materia Duelli,requiruntur probationes luce meridiana clariores,*l.sciant cuncti.C.de probatio.* idcirco Ias.*cons.supra 144.col.7.* tradit, ꝙ sententia lata sub eo prætextu, nunquã transit in iudicatũ. Nihilominus aliter obseruatur saltem

de facto, cum sententia super talibus probationibus factis profe-
3 ratur, & finem consequatur, *vt in concl. 94.* nam † quæ de facto sint, quandoque ad causam iuris trahuntur. *l. mulier. §. 1. ff de conditi. insti.* Alci. *in d consi. post trac. de sing. cert. fo. 88.* sic infert Deci. *d. cons. 487. & 686.* quod ex quo Duellum facto obseruatur, perinde haberi debet ac si de iure permitteretur.

SVMMARIVM.

1 Duelli Iudicium est fallax, & incertum, vt nocens vincat aliquando, innocens succumbat.

CONCLVSIO V.

1 FALLAX tamen, † & incertum quandoque est iudicium Duelli, vt non semper veritatem afferat: quia incerti sumus de iudicio Dei, & multos audiuimus per pugnam sine iusta causa, suam causam perdere. Sed propter consuetudinem gentis nostræ Longobardorum, legem impiam vetare non possumus, vt sunt verba formalia, Liudprandi, huiusce gentis Regis, *in dict. l. recolimus. 2. de homic. lib. homi. in Longobar.* & per Paridem *eo. tract. §. duellum est, & §. cum. lib. 1.* & per Abba. *in cap. 2. de purg. vulg. in 2. no.* & tradit Io. Lig. *eo. §. circa quartum. nu. 4.* quod contingit aliquando nocentem obtinere, aliquando innocentem succumbere, vt & per Decium. *d. cons. 487. n. 8.* & ideo Ias. *d. cons. 144. col. 4. vol. 2.* & Iul. Fer. *cons. 22. circa. fi.* cõmemorãt hoc in Longobarda dictũ. Multos vidi sub iusto clypeo perijsse.

SVMMARIVM.

1 Duellum Deo auctore est suscipiendum.
2 Duellum vbi perquiritur nulla subsistente causa, dicitur tentari Deus.
3 Duellans fouens iustitiam, miraculose obtinet: cessante diuino Iudicio, obtinet fortior, & ingeniosior 6.
4 Deus iniuria vexatis opitulari creditur.
5 Prouocato propitius est Deus.
6 Prouocator ne quis sit, cauendum est.

CONCLVSIO VI.

1 DEo itaque † auctore, singulare certamen iustum suscipiendum est; vt iusto iudicio adiutor sit; omnisque spes ad solàm summæ prouidentiã trinitatis referenda est, vt preclare scriptum

ptum est *in l.1.in princ.C.de vete.iu.enucle.* quæ adducit Paris, *illo tract. lib.1.§.tertio.* vnde secundum eum ibidem *in §.cum plerumq;*, vbi nulla subest causa requisitionis, tunc quis dicitur merus requisitor, qui† 2
dicitur tentare Deum: & secundum eundem *eo lib.§.duellum dicitur.* Apud Gallos & Italos, est frequens sermo, Quod † ille qui fouet iu- 3
stitiam, miraculose obtinet: quia Dei Iudicium plurimũ in duello versetur, vt & per Parid. *in §.an si quis pugnauit, & §.duo conuenerũt in fi.lib.8.* & Iul.Ferre. *d.cons.3.n.4.* & inquit Aristo. *lib.2.c.5.ad Thodectẽ,*
† Deus iniuria vexatis opitulari creditur. & Alcia. *eo tract.c.7.& c.43.* 4
in prin. tradit opinione humana passim receptum esse, eum qui iniuste in stadiũ descenderit, semper fere succumbere, vnde recte iuratur de calumnia, vt dicemus. † Milites quoq; dicere cõsueuerunt 5
Deum esse propitium prouocato; & prouocantem plerumque viribus deficere vt commemorat Paris, *in d.§.cum plerumq;, in prin.* ideo per doct.Bal. *in l.1.ff.de adili. actio.* inquit, cauendum esse, ne quis sit prouocator. Sequitur Iul.Fer. *cons.12.nu.2.* † At cessante diuina dis- 6
positione, vt plurimum vincit fortior, & ingeniosior: vt no. Abb. *in d.c.2.de purg.vulg.* & tenet Paris, *in §.an duella nu.12.d.lib.8.*

SVMMARIVM.

1 *Dolo, Insidijs, & fallacia, nihil refert: an quis aperte pugnet.*
2 *Fauori suo renunciare quis potest, in duello:*
3 *Hostis in fide fallendus non est, nisi fidem frangat.*
4 *Duellantes causa gloria, fraude, & dolo non vtuntur.*

CONCLVSIO VII.

INGENIVM vsqueadeo, & calliditas in bello & duello præpotens est, vt in eo iuste suscepto, nihil interfit ad Iustitiam † ex in- 1
sidijs, fallacia, & dolo: an aperte quis pugnet. *l.1.§.non fuit.ff.de dolo. c.vtilem 22.q.2.& cap.dominus noster.23.q.2.* cum glo. vbi Archid. Paris *cons.31.nume.25.lib.1.& num.48.* declarat. Paris Puteus *d.lib.2.§.nobilis. nume.6.& §.duo conuenerunt, & §.an si prouocans dum, lib.8.* iuxta illud Virgilianum, *Dolus an virtus quis in hoste requirat:* Et per aliqua non contemnenda exempla docet Alci. *eo trac.c.38.* qua versutia, & solertia, se habere debeat perduellis in pugna. Vnde nõ obstãte cõuẽtione pugnę equestris fiendæ, & cœptę, potest quis in pugna incũda ad omnẽ offensam (vt aiunt) descẽdere pedes, & eo pacto superare

2 inimicum suum, † vti qui renunciare possit fauori suo, vt per Paridem. §. *an si duo lib. 8.* Cæterum est tamen omnino fides seruanda *c. noli. 23. q. 1.* cum glo, & *in dicto c. dominus*, vbi Archid. & *l. conuentionum, vbi Bar. ff. de pac.* † nec enim hostis in fide fallendus est, nisi fidē frangat *l. cum proponas. C. de transactio.* & per glo. *in d. c. noli.* & propterea idem Alci. c. 14. differit etiam post transmissam cartulam, non licere alteri, alterum insequi: nisi constituta die ad pugnam. Quia denuntiatio Duelli, more militari, securitatis publica fide concessæ
3
4 vim habet. † Limita tamen in armillatis, & pugna quæ fit causa gloriæ, quia excluditur fraus, & dolus, secundum Paridem *in §. queritur lib. 4.* limita similiter in casibus no. *in conclusi. 8.*

SVMMARIVM.

1 *Aequalitas & paritas in duello seruanda est, vbi magna sit non modica. nu. 3. nec quo ad vires consideratur in principalibus. nu. 6.*

2 *Prouocanti non licet, quod non licet prouocato;*

4 *Duellum est fiendum cum æqualibus armis; non claua venenata, aut maleficijs, aut tripodibus sparsis, aut pomis ignitis. 5.*

7 *Prouocans secundum qualitatem, & conditionem prouocati pugnare debet.*

CONCLVSIO VIII.

1 AEQVALITAS tamen † & paritas in Duello seruanda est vt colligitur ex doctri. *Bal. de pace const. in prin. col. 7. & in l. cū filius §. fi. de leg. 2.* & per Io. de Anna *in c. 2. de cleri. pug. in duel. col 3.* & Paris *in §. quia dictum est in prin. li. 7.* & Alcia. *c. 29.* & Iul. Fer. *consi. 5. in prin.* vbi
2 affirmat, † non licere prouocatori, quod prouocato nō permitti-
3 tur. † Aequalitas tamen vbi sit modica nō consideratur, teste Alci. *c. 33. in fi.* sed magna, vt per ipsum *c. 31. circa fi.* Vnde iuxta pręmissa
4 tradit Paris *in § duo pugnare*, † duellum esse fiendū cum æqualibus armis, non cum claua venenata, quia approbatione armorum non venit venenū, licet commemoret milites contrariū tenere in pugna (vt aiunt) à tuttoltranza, siue omnē offensam: quod tamen dictum (vt audio) non obseruatur: & eodem modo determinatur,
5 eum proditorie, † & contra naturam duelli agere, qui in stadio tribulos, seu tripodes spargit, cum locus certaminis sit sacer. *l. 1. Cod. de athle. li. 10. & l. athletas, in prin. ff. de his qui no. infa.* nec etiam debet quis habere,

habere, & ita iurat, res, quæ ad maleficia pertineant, vt est gl. 3. *de pace iur. fir. per l. nullus, quali. quis se def. deb. in Longo.* & per Paridem §. *contingit casus lib. 8.* sic quoque videtur dicendum in deferente pomum ignitum, per prædicta, quicquid ipse Paris dixerit, & malè *in* §. *orta, lib. 8.* † Æqualitas tamen, vel inæqualitas in principalibus purgan- 6
tibus non est ponderanda quoad vires, cum causam propriam propriis viribus corporeis sponte ad exitum perducere habeant, vt docet Io. Lign. *in d. §. circa septimum, nu. 6.* † Illud tamen constare vi- 7
detur, quòd prouocans secundum qualitatem, & conditionem prouocati pugnare debet, vt si is Cocles, careat altero oculo, & prouocans alterum claudere debeat, & sic in aliis membris, se illi æqualem facere, secundum Pari. *in §. qui alteri, lib. 1. per l. Fede. apud Siculos promulgatam,* & per Bal. *in d tit. de pace te. in prin.* & Ioan. de Anna *de cle. pugn. in duel. c. 2. col. 3.*

SVMMARIVM.

1 *Duella sunt odiosa, restringenda, secundum veritatem interpretanda, non extendenda.*

CONCLVSIO IX.

ODIOSA verò sunt Duella, † & displicent legi, *d. l. recolimus de homici. lib. ho.* And. de Iser. *de pace te. & eius vio.* Paris *lib. 2. §. an si duo, & lib. 6. §. de iure, in fi. & §. miles,* ideò sunt restringenda vt ibi, *arg. l. cum quidam, cum sim. ff. de lib. & posth.* vnde in eis non proceditur de similibus ad similia, vt *in d. §. de iure.* Sed tanquam in materia stricti iuris, strictè & secundum veritatem, & non fictionem interpretanda, & recipienda sunt verba, *l. 1. vbi Bar. ff. de fonte,* & per Iul. Fer. *cons. 13. in fi. & cons. 14. num. 2.* nisi consuetudo militaris contraria esset, vt ibi *per eum.* 1

SVMMARIVM.

1 *Verba prouocatoris, & prouocati, cautè sunt attendenda.*
2 *Cadens à syllaba iustitiæ & veritatis, cadit à toto in Duello.*

CONCLVSIO X.

VERBA itaque prouocatoris † hinc inde, & prouocati; probè, 1
& cautè sunt attendenda: & causæ, quæ inducunt ad iram & prouocationem, circa duellum ineundum, *l. si quis arbitratu, ff. de ver. oblig.*

2 *oblig.* Iul. Fer. *conf. 10. in fi.* adeò † vt qui cadit à syllaba veritatis, & Iustitiæ, cadit à toto, secundum Paridem *in §. cum plerumq., lib. 1. & in §. quia vt plurimum, lib. 6.* vbi per multa exempla ponit, quis dicatur iniustè prouocare: vtputa ille, qui aliquem appellat proditorem, qui restitutus est, licèt fuerit proditor: quia debebat dicere, tu fuisti proditor: sequitur Iac. Hispa. *eo. trac. lib. 4. c. 9.* Alci. *c. 10.* Iul. Fer. *cons. 42. nume. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Verba dubia duellantium, interpretantur contra proferentem, immò pro eo. 2.*

CONCLVSIO XI.

1 IDEO, † vbi verba dubia perduellium reperiuntur, contra proferentem interpretantur, qui legem potuit clarius dicere, *l. veteribus, ff. de pac.* cum glo. & Alci. *dict. cons. char. 102. & circa fi.* † Vel aliter
2 sentiendo quam senserit Alci. tenendum censeo, quòd verba dubia, & intentio ambigua prouocantis, & exceptio prouocati, interpretetur secundùm intentionem proferentis, prout in iudiciis talis fit interpretatio, aliter quàm in contractibus, *l. si quis intentione ambigua, ff. de iudiciis,* vbi Bar. & doct. & inquit idem Alci. *tracta. de præsumptione, in 3. reg. præsump. 1. nu. 9.* quod ad partes pertinet interpretari propriam confessionem, & præmissa probantur ratione, *l. inter stip. §. 1. ff. de ver. oblig.* quia in contractibus, consensus vtriusque partis concurrere debet: Iudicium autem redditur in inuitum. At duellum regulatur instar iudiciorum, vt *supra concl. 2.* ergo & his videntur conuenire dicta Paridis *in §. quid si duo, lib. 6.* vbi asserit, si verba sunt dubia aliquid dicentis, is sensus habendus est, quem habuit is qui dixit, *d. l. si quis intentione:* & faciunt dicta per eum *in c. cum inter, lib. 8.* vbi licèt quis dixerit, (vt aiunt) *io mi rendo,* quod est deditium se fateri, occidens tamen aduersarium dicitur victor, non attentis illis verbis: & non obstaret, si diceretur, quod in criminalibus (prout Duelli iudicium recipitur, vt *supra concl. 3.*) fiat omninò interpretatio contra proferentem, vt aiunt tenuisse Ludo. Ro. *in l. diuortio, ff. solu. mat.* quia secundum Soci. *reg. 237. fall. 1.* dictum Ro. est falsum, nec probat. lege.

SVM-

S V M M A R I V M.

1 *Pacta seu conuenta perduellium sunt seruanda, sicut in bello.*

2 *Pacta infirmans, vsum hominum penitus inter se euertit.*

CONCLVSIO XII.

CONVENTA † proinde perduellium sunt omninò adimplenda: nam & pacta & fœdera in bellis sunt seruanda, *d.l.conuentionum, vbi Bar. ff. de pac. & l.iurisgentium, §.prætor ait, ff. de pac.* etiam in forma specifica, Paris Puteus *in §. finitum est, & §. an duo sint, lib. 8.* Io. de Anna. *in c. fi. de cleri. pug. in duel.* Iul. Fer. *cons. 6. num. 13.* & probè inquit Arist. *lib. 1. c. vlt. Rhetorico. ad Theodec.* † si quis pacta infirmat, is vsum hominum penitus inter se euertit. 1 2

S V M M A R I V M.

1 *Consuetudo militum, nobilium & regionis, in duello obseruanda.*

2 *Armorum stylus debet esse in ratione fundatus, & communi militum obseruatione probatus.*

3 *Consuetudo vnius loci non ligat alium.*

CONCLVSIO XIII.

CONSVETVDO, † & mores militum, & nobilium, & regionis, post hæc, in duello sequenda sunt, cum stylo militari, vt sensit Bal. *in d. tit. de pace te. in prin. col. fi.* sequitur Io. de Anna. *in d. c. 2. de cleri. pug. in duel. col. pen.* rectè conueniunt dicta Alex. *cons. 203. col. 1. vol. 2.* dum tradit, iniuriam vel delictum aliquod esse graue, vel leue, prout communis opinio Regionis illud existimauerit, † qui tamen stylus armorum debet esse in ratione fundatus, & communi militum obseruatione probatus, auctore Paride *in §. an si miles, col. fin. lib. 9. arg. c. consuetudo, 1. dist. & §. consideremus in aut. de trien. & semis.* Iul. Fer. *cons. 5. circa prin. & circa fi.* & latius *cons. 20. num. 4.* † vbi tamen inquit, quòd consuetudo vnius loci non ligat alium locum: vt no. tenere And. de Iser. *in c. 1. quæ sit pri. ca. benef. amit.* At quantam vim habeat consuetudo declarant leges, vt scribitur apud Philosop. *lib. 2. c. vlt. Metaphy.* 1 ✻ 2 3

S V M M A R I V M.

1 *Ius ciuile, & Lōgobardum, vel Francorum, & const. Fed. seruatur in duello, deficiente stylo, consuetudine, statuto, vel more regionis.*

2 *Professio qualibet, suo sensu & stylo vtitur, quem obseruat.*

CON-

CONCLVSIO XIIII.

1 VERVM ad ius ciuile, † & ad ius Longbardũ, vel Francorum, vbi id obseruatur, ac ad constitutiones Federici Imperatoris, recurrimus, deficiente stylo, consuetudine, vel statuto, vel more regionis, seu loci certaminis, *l. de quibus, ff. de ll.* Paris *in §. secundo dicere lib. 1.* Iulius Ferretus *cons. 20. num. 4. & 5.* & ibi egregiè scribit Pa-
2 ris, † quòd quælibet professio suo sensu, & suo stylo nititur, quem obseruat, *l. 3. in fi. ff. de testibus, c. legimus cum sim. 93. dist.* Iac. Hisp. *in 4. e. vid. vers. est tamen*; Sic secundum Franc. Ponzinib. *num. 26. in trac. de lamiis*, ex sententia Aristo. *1. Posterio.* vnaquæque scientia habet suas interrogationes, rationes & disputationes.

SVMMARIVM.

1 *Duelli pugna, est actus militaris, nobilis ac honorabilis, ab infamibus non exercendus.*

2 *Honorem omnem excludit reatus & delictum.*

3 *Dignitas & nobilitas infamia perditur.*

CONCLVSIO XV.

SECVNDVM iura ciuilia & consuetudinem militarem sanè re-
1 gula fit † talis: pugnare in duello, est actus militaris, nobilis, generosus, ac honorabilis, ab infamibus non exercendus, vt frequenter legitur apud Paridem, sed præcipuè *in §. nobilis pro causa circa fin.*
2 *lib. 7. & §. quia dictum est num. 10. & per totum eo. lib.* † quia delictum & reatus, excludit omnem honorem, *l. 1. C. vbi sena. vel clariss.* & per in-
3 famiam † perditur nobilitas, & dignitas, *l. 2. & l. quotiens, C. de dign. lib. 12.* Iul. Fer. *cons. 15. num. 3. & 5.* Alcia. *c. 18.*

SVMMARIVM.

1 *Principium in rixa vel offensa attenditur.*

2 *Exitus belli est inspiciendus.*

CONCLVSIO XVI.

1 PRINCIPIVM in rixa, vel offensa attenditur, & inspicitur, † *l. quod ait in fi. ff. de adulte. l. Pomponius scribit vbi Bal. ff. de neg. gest. l. iniuriarum, ff. de iniur.* conueniunt dicta Soci. *cons. 55. in fi. vol. 1.* Paris Put. *d. tracta. §. an si duo sint, num. 4. & §. finitum est, num. 3.* qui hanc conclusionem ad ineuntes certamen accommodat, quoad victo-

riam

riam parandam: † Exitus tamen belli est inspiciendus: *l. rem non nouam. C. de indic.* Paris *in §. duo milites nu. 4. lib. 2. & in §. duo nobiles, & §. cum inter lib. 8. & inf. concl. 93.* 2

SVMMARIVM.

1 *Iniuria fit verbis, aut factis; & quomodo fiat, num. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 14. 20.*

2 *Iniuria facti est acrior, quam sint graues, grauiores, grauissima, licet sint verbales nu. 18.*

9 *Duellum non nisi iusta ex causa conceditur.*

10 *Iniuria large dicitur, qua non meretur pœnam, & iuste fit.*

11 *Iniuriandi animus interuenire debet: ex iocosis enim iniuria non oritur;*

12 *Iniuria non præsumuntur iocose dicta, aut facta, nisi probentur: aliter quam per confessionem partis: quando facti & personarum qualitas, aliter se habent.*

13 *Iniuriosum omne verbum, præsumitur animo iniuriandi dictum.*

15 *Iniuriam sua sponte, nemo patitur.*

16 *Iniuria verbalis, fit etiam absenti.*

17 *Iniuria facta incertæ personæ, excutionem non habet; ibi.*
Chartula siue libellus incertus non admittitur.

16 *Iniuriam patitur quis, non solum ex persona sua, sed etiam suorum, vt in familia, & colloquio.*

CONCLVSIO XVII.

INIVRIA offensaue nempe, fit omnibus modis, † quibus quis 1
verbis, aut factis offenditur, eiusque grauatur opinio: vel non iure, aut quid iniquum, aut iniuriam patitur, vel contumeliam sustinet ab aliquo: respectu famæ, personæ, & dignitatis suę: aut in rebus, vel contra bonos mores ciuitatis. *l. 1. in prin. & in l. lex Cornelia in prin. & §. lex itaque & §. si quis liberũ, & in l. item apud Labeonem, quasi per totam l. ff. de iniurijs* † est autem teste Arist. *Rhetor. lib. 2. c. 2. ad Theo-* 2
dectem. voluptatis contumeliantibus, quod arbitrentur malefaciendo alijs, magis excellere: quapropter iuuenes & diuites, contumeliatores sunt, longe namque putant contumeliando excellere. Acrior tamen est iniuria, quæ facto infertur quam quæ verbo, *l. aut facta. §. qualitate. ff. de pœnis.* Alciat. *in d. suo cons. post tract. duel. car. 7.*

3 Et non solum verbis expressit, vt si dicatur alicui, Tu es latro, falsarius, & similia: vel si dicatur, tu mentiris, saluo honore tuo, vt inf. *concl. 19.* quis offenditur, & iniuriatur: sed etiam clam, vel subdole dictis, secundum tex. no. *in l. quisquis. C. de postul.* & per Iac. Beluis. *in*
4 *sua Practica iudiciaria nu. 33.* Immo † etiam risu fit contumelia, quia scriptum est; Ejice derisorem, & exibit cum eo iurgium, vt legitur Prouerbio. *cap. 22. & in cap. in loco. 5. q. 4.* & per Paridem. *§. aliquis vo-*
5 *cauit, nume. 4. lib. 6.* † Item fit solo nutu secundum Iac. Bel. vbi supra *nume. 35.* Factis fit iniuria multis modis, percussionibus scilicet, &
6 vulneribus illatis: † immo etiam vestimentis scissis, non solum si corpori inferatur *l. sed est quaestionis. ff. de iniurijs*, & per Beluis. *nu. 53.*
7 per plura. † Fit quoque, siquis manibus ab aliquo eleuatis, saepe territus, quasi vapulaturus sit, non tamen percussus, *l. item §. 1. ff. de iniur.* per quam ex sententia Bal. inquit Hipp. Mars. *in §. diligenter numer. 89. in pract. crimi.* nasci actionem iniuriarum, etiam
8 contra minantem. † Et generaliter dicitur quis offendi ex omni eo ex quo ad iram iniuste prouocatur, vt testatur Bar. *in l. licitatio. §. quod illicite. ff. de publica. & l. testamento Centurio. ff. de manu. testa.* & licet Paris, vt *infra* non addat verbum, *iniuste*, opinor tamen, non
9 aliter intelligi offensam in casu nostro; quia † non nisi ex iusta
10 causa ad singulare certamen deuenitur: vt supra *concl. 6.* † licet
11 impropriе, & large offensa dicatur, quae & non meretur poenam, & iniusta fit, vt per Bart. *in l. cum te. Cod. de inoff. test.* per illum tex.
11 & consuluit Corneus *cons. 51. nume. 1. volum. 1.* † Sicque cōsequenter animus iniuriandi interuenire debet: Nam ex ioci causa dictis, aut factis, non oritur iniuria. *l. illud. § sane. ff. de iniur. cum sim.* Beluis.
12 *in dict. practica in ver. qui dictus reus in prin.* † Non praesumuntur tamen per iocum dicta, aut facta, nisi probentur aliter quam per cōfessionem iniuriantis, quando facti & personarum qualitas aliter se habent, secundum Beluis. ibidem. per no. *in l. si non conuicij cum gl. C.*
13 *de iniurijs.* † Nam & omne verbum iniuriosum presumitur animo iniuriandi dictum, vt auctor est Bal. & Salic. *in d. l. si non conuicij*, sequitur Fel. *in c. cum te. col. fin. de re iudi.* Sic quoque generaliter inquit
14 Philosoph *1. Rethori. ad Theodoctem cap. 13.* † iniuriam pati est, cum à volentibus iniusta inferuntur: vbi *c. 14.* de maiori, & minori iniu-
15 ria verba facit. † Nemo tamen sua sponte, iniuriam patitur, teste eodem

eodem Philos. *Ethicorū.5.c.9* & est text. *in l.1. §. vsque adeo. ff. de iniurijs.* & tradit Decius, *in l. nemo videtur fraude. ff. de regu. iur.* Et notandum est, † quòd etiam absenti fit iniuria verbalis, *§. conuicium d. l. item apud* 16
& no. Salice. *in l. 1. C. si quis impe. maled.* iniuria † tamen facta incertæ 17
personæ executionem non habet, vt ibi *in d. l. item apud. §. fecisse*; Et propterea inepte videntur proponere chartulas suas, illi: qui generaliter, vel conditionailter in eis inscribūt: Quicunque dixerit tale quid, mentitur: aut fecerit, male fecit, vt *in conclu. 56.* † In præmissis 18
obseruandum est, quod sunt iniuriæ aliquæ licet, sint verbales, graues, & atroces; aliquæ, grauiores, & aliquæ grauissimæ; de quibus habetur *in l. prætor edixit. § fi. cum l. seq. ff. de iniur. & in §. atrox insti. de iniur.* vbi atrocitas consideratur, ex qualitate facti, loci, & personarum, vt per Abb. *in c. 1. de Maled.* & Alex. *consi. 203. colu. 1. vol. 2. & in concl. 108.* per Beluis. *in d. practica nume. 88. & in d. § atrox*, declarat Areti. etiā quæ sint leuia: quæ atrocia & grauia. quę grauiora & grauissima, siue atrocissima, per allegata per eum, de quibus *alibi dixi*, inter quę secundum Bal. *in l. sed si hæc. §. prætor. ff. de in ius voc.* percussio cum sanguinis effusione; & in oculo, est atrox; at percussio cum pugno, vel manu vacua, regulariter secundum eum non dicitur atrox. secus si fuste quis cæsus fuerit. cum non secus habeatur, ac si vulnere, vt *in dict. §. atrox.* Inquit tamen Alexand. *dict. consi. 203. columna 1.* committendum arbitrio iudicis quæ dicatur grauis offensa, præter homicidium, & membri mutilationem: quòd aliquid censebitur esse graue & leue ex qualitate pœnæ. Sed hoc etiam recte iudicabitur, si ex communi opinione regionis constare poterit secundum eum. Quandoque tamen audiui milites, & nobiles dicere; quod fuste cæsus, maiori afficiatur iniuria, quam vulneratus: quasi fustibus cædantur serui, vel personæ viles & infames. Illud tamen regulariter iactant, vulnus illatum, tollere iniuriam fuste factam: At ex qua iniuria duellum concedatur dicemus infra *concl. 51. & 67.* † illud 19
itidem in prædictis non est prætermittendum, quod non solum offenditur quis ex persona sua, sed etiam ex persona suorum, scilicet, seruorum & famulorū, iuribus *supra allegatis*, & testatur Philosoph. *Retho. c. 2 ad Alex.* quæ tradit, not. etiam Paris, *in §. cum plerumque in prin. & §. an duellum lib. 6.* & ideo iniuria facta vni de familia, dicitur omnibus facta *l. lex Cornelia. ff. d. iniur* Deci⁹. *d. cōsi. 686. n. 17.* & facta vni

de collegio, omnibus facta censetur. *l. decuriones. C. de quaestio.* & Belui. vbi *supra nu 52.* & iniuria subditi, est domini, Marti. Laud. *in tract. de principibus. q. 282.* & similiter illata officiali, vel magistratui, ipsi Imperatori, vel Regi videtur illata, adeo vt etiam non tollatur, licet officialis eam dissimulauerit, vt per tex. *in l. 1. §. vsque adeo. ff. de iniurijs.* tenet Paul. de Castr. & Alex. *in l. quamuis. ff. de in ius voc.* immo is qui iniuriam infert, incidit in crimen laesae maiestatis *l. 3. ff. ad l. Iul. maiest.* quia in quolibet magistratu repraesētatur persona principis, sicut persona domini in seruo *l. si Pamphilo. ff. de optio. leg.* vnde capitalis poena irrogatur. *l. omne delictum. ff. de re milit.* & no. posuit post Albe. de Rosate Frā. Luca. *in tract. de fisco & eius priuileg. n. 10. in 2. parte.* Subnectendum pariter est, quod licet iniuria sit modica, & leuis, & non sufficiens, datur tamen actio iniuriarum, quae infamat secun-
* dum communem * opi. vt per Abba. Feli & docto. *in c. cum te, de re iudi.* & per Ant. Corset. *in trac. de minimis in 2. parte vers. 24.* quicquid in contrariū senserit Beluis. vbi *supra nume. 31.* Non tamen concederetur Duellum, nisi in re graui, vt *in concl. 51. & 67.* Non sit tamen in-
20 iuria, si dicatur alicui: † Sum ita bonus vt tu: vel melior, quam tu. *arg. c. Paulus. & c. puto. 2. q. 7. cap. illud & cap. vereor. & in glo. cap. licet. 8. q. 1. & l. 1. §. omnibus. Cod. de vet. iur enuc.* & per alia affirmat Paris. *in d. §. aliquis vocauit. nume. 4.* ex quibus determinari posse videtur altercatio illa his diebus exorta, inter insignem tribunū, immo Magistrū militum; & clarissimum Caesareum Mediolani Senatorem: qui dixit se esse seruitorem Imperatoris, quātum asseuerabat se, & plus esse ipso magistro militum. Qui tam aegere tulit haec verba, licet non recte. Non recipiunt tamen, aut aequo animo ferunt aliqui milites, huiuscemodi verba, qui lacessitos, & ad iniuriam prouocari se omnino putent: Duellumque proinde concedendum contendant, non obscuro etiā exemplo Ferdinandi Hispaniarū Regis Catholici, qui cōflato bello, cū Malc Maurorū Rege Bethicā insidēte, postea in potestatē suā, redacto: cum quidā audax miles Maurus ad eū accessisset, impetrata potestate dicendi Proposueritque haec tria, in haec verba. AFFIRMO, O REX, DEVM, QVEM COLVNT MAVRI, VERIOREM DEO CHRISTIANORVM: REGEM MEVM MAVRORVM, ESSE PRAESTANTIOREM, & TE DIGNIOREM: ME AVTEM POR-

FORTIOREM, ET MAGIS STRENVVM MILITEM, QVOCVNQVE ALIO MILITE TVI EXERCITVS. Tum Rex Catholicus mandauerit cuidam fortissimo militi suscipiendum Duellum in vltimo capite: quia in primo & secundo notoriè constaret, prouocatorem mendacem. Vnde pugna commissa victor euaserit Christianus miles. Quibus forsan responderi posset, hoc exemplum ad alia plura, quàm quæ ad q. nostram conueniant, pertinere. Verùm & illud concedi posset, vt si talia verba censeantur esse contra bonos mores regionis, tunc iniuriosa habebuntur, & duellica, vt *in prin. huius conc.* vel si ita consuetudine, & communi militum obseruantia inductum esset, vt *supra conc. 13.* cùm tamen magis ad ostentationem virium & gloriam talis pugna à Catho. Rege censeri posset concessa.

SVMMARIVM.

1 *Iniuria non reuocatur sola pœnitentia, nu. 3.*

2 *Conuitium illatum per iram, punitur pro iniuria simplici.*

CONCLVSIO XVIII.

POENITENTIA † tamen sola non reuocatur iniuria, vel vituperium dictum, aut factum alicui, nec illius famæ satisfit, *l. qui ea mente, ff. de furtis*, cum multis aliis adductis per Iac. Beluis. *in dicta practica iudiciaria, nume. 16.* vnde aptè illud Terentianum succedit: Qui post factam iniuriam se expurgat, parum mihi prodest: Et ideo Feli. *in c. sicut literis, in fi. de iureiur. & in c. cum te, col. 3. de re iudi.* † inquit, conuitium illatum per iram punitur pro iniuria simplici, non pro delicto, vel pro calumnia. Nam secundum eum, si iracundia excusaret crimina, rarò esset locus pœnis, & ita videtur intelligere, *l. quicquid calore, ff. de reg. iur.* quomodocunque & aliter intelligat Lanfran. *in c. quoniam contra, in ver. confessiones, in prin. de probatio.* cum iniuria non possit reuocari sine detrimento iniuriam passi. † Vnde in talibus non satisfacit pœnitentia, vt attestatur Feli. vbi *supra*: allegat Salicc. *in d. l. si non conuitij, C. de iniuriis*, & eadem affirmat Iac. Beluis. *d. num. 16.* 1 2 3

SVMMARIVM.

1 *Iniuria iniuriam tollit vel verbalem, vel facti, quæ statim est licita.*

2 *Paria delicta mutua compensatione tolluntur, nu. 7.*

3 *Mentiri qui alium dixerit, in obiecto crimine; non tenetur actione iniuriarum.*

4 *Mentiri est verbum iniuriosum, licèt addatur, saluo honore tuo; & sit licitum.*

5 *Iniuria iusta, iniuria est largo modo.*

6 *Verba compensatoria iniuriæ quæ sint. & num. 8. secundum milites.*

7 *Duello non est locus, vbi sunt verba æqualia in responsione iniuriæ; vbi fit excessus, ibi compensatio iniuriarum fit, vbi aduersarii sint pares, non aliter.*

9 *Mentiri est scienter falsum dicere: idem importat, dicere, non dicis verum; sed hoc reprobatur.*

10 *Mentientis cui sit obiecta macula, onus est ad arma prouocandi.*

11 *Mentiri qui alium dicit, atrox iniuria est; quia calumniator dicitur, qui scienter falsa crimina intendit.*

12 *Mentiendi licentia, non impunita relinquenda.*

12 *Calumniator similitudine supplicij afficitur.*

13 *Iniuria proditionis obiectæ; & vxoris adulteræ, an tollatur per verba, mentiris; vel requiratur factum.*

14 *Iniuria facti, contrario facto æquipollenti tollitur.*

15 *Oculus pro oculo, dens pro dente, Anima pro anima reddenda.*

16 *Fuga habet vim facti, & iniuria, & disdicta censetur; & compensatur cum percussione & vulnere; fortius cum iniuria verbali.*

17 *Fuga est maxima infamiæ labes, apud militares viros.*

CONCLVSIO XIX.

1 SED nihilominus † Iniuria iniuriam tollit, contumelia contumeliam repellit, vtcunque verbo, aut facto, facta sit: & licet iniuriato statim iniuriari, quamuis ex interuallo, id etiam de facto fiat: quod non licet de iure, iniuria personali: nisi in ipso flagranti crimine, vt puta, incontinenti, quando quis percutitur. In reali verò, incontinenti licet, & dicitur fieri arbitrio Boni viri; & cùm commodè fieri potest, inspecta qualitate rei & personarum: & propterea in hoc casu, si aliquis Dux vel Princeps expellatur de terra sua; licitum est ei quandocunque propria auctoritate illam recuperare, quotiens facultas se obtulerit, etiam post decennium; & di-

& dicetur incontinenti factum, vt auctor est Vgutio Glossator *in c. ius naturale, 1. dist. Bar. in l. 3. §. cum igitur, ff. de vi & vi arm. Ias. in l. clam, §. qui ad nundinas, n. 36. ff. de acq. pos. Dec. cons. 460. nu. 17. vol. 3.* & proinde admittitur compensatio iniuriarum, *l. vt vim, ff. de iust. & iu. & in l. 1. C. vnde vi, l. si ex plagis, §. tabernarius ff ad l. Aqui. vbi Bal. & i le. 1. de homici. l. si duo, ff. de dolo, l. viro, ff solu. matri. Paris in § aliquis vocauit, & §. an si vnus, lib. 6. Beluis. in d. practica iudi. num. 24.* vbi inquit, † quòd paria delicta mutua compensatione tolluntur; *Abb. in c. pen. num. 5. de adulte.* vbi dicit cum ibi additis, hoc tamen procedere quoad vindictam priuatam, non autem publicam; Vnde *in c. cum te, num. 25. de re iudi.* etiam inquit, quod non agitur de iniuria, quando quis alicui obijcienti conuitium vel aliquod crimen, † Respondet, tu mentiris, quia potius purgandi animo quàm iniuriandi sit facta talis respõsio, & ad defendendam innocentiam; per doctr. Bar. *in l. qua omnia, ff. de procura.* secus dicit ipse, si conuitium concernit aliud factum, & non venit ad tuendam innocentiæ alicuius, sed ad vindictam, & ita videtur intelligere dicta Specul. *in tit. de accu. §. 1. vers. quid si te vocaui latronem*, nec aliter videtur intelligere Paris, *in d. §. aliquis vocauit, numer 4.* & Abba. sequitur Ias. *in l. vt vim, num. 36. ff. de iustitia & iure. & Corn. consil 80. numer. 10. volum. 3. & Decius d. consil. 487. & 686. numer. 14. & Alciat. in d. suo cons. post tracta. de sing. cert. fo. 2.* † Est tamen alioquin verbum iniuriosum dicere alicui, tu mentiris, secundùm Bar. *in l. item, §. ait prætor. ff. de iniur.* in quo potest dari libellus iniuriarum, etiam si additum sit: *saluo honore tuo*, vt per Ias. *in d. n. 36.* & idem communem * opi. attestatur *in l. non solum, §. morte, n. 47. ff. de no. ope. nunc.* Vnde Alex. *in d. §. ait prætor, in apostil. ad Bar.* allegat Bal. *cons. 45. lib. 3.* qui dixerit, dicere, *tu mentiris*, non est iniuria, quando fit ad defensionem. Sed videtur mihi aliter frequentius recipi, quod immò omni casu iniuria censeatur; licet quandoque non punibilis. Quillibet enim, cui dictum sit, tu mentiris, adeò se oneratum putat; vt ad maiorem iniuriam, contra aduersarium prorumpat: vel ad Duellum prouocare necesse habeat, & hic vsus videtur posse comprobari per dicta inferius, conclusione ista *numero nono & 11.* & ex eo, quia † largo modo, etiam iniuria iusta, iniuria dicitur, vt supra *conclus. 17. nu. 10.* † Verba proinde æquipollentia, ex quibus fiat mutua compensatio, & dicatur propulsata iniuria, ponuntur illa, per Paridem

ridem *in d.§.aliquis, & in §. an si vnus, & §. duo milites*, vt si dicatur alicui, tu es proditor, vel leno, vel quid tale, & iniuriatus respondeat: tu es proditor, vel leno, non ego sum: vel si respondeat, verum non dicis, aut falsum dicis, vel tu mentiris, cùm hoc verbum sugillet iniuriam, etiam si addatur, *salua reuerentia tua*, vt *supra*, & per Bart. *in l. pro herede, §. si quis, ff. de acqui. hered.* & Decium *d. consi.* & Socin. Iun. *d.*
7 *consi. 123. num. 20. vol. 2.* & in tali responsione facta † non videtur esse locus pugnæ, secundum Paridem, vbi *supra:* quia talia verba videntur æqualia & æquipollentia. Hisque congruit, quòd, qui par pari reddunt, non contumeliantur, sed vlciscuntur, vt attestatur Arist. *libr. 2. capit. 2. ad Theodectem:* faciunt etiam dicta *inf. conclusion. 104.* Vbi autem in responsione sit excessus: vt quia dicenti, tu es proditor, respondeatur, immò tu es proditor, & mentiris: & addatur in responsione, immò tu es falsarius, & leno vxoris tuæ, vel quid simile, tunc est locus pugnæ, propter excessum, secundum Paridem & Iul. Fer. *consi. 19.* vbi etiam no. tradit, quòd tunc demùm compensatio fit, si prouocans & prouocatus sint pares, *arg. §. si rusticus militem, de pace ten.* Aduertendum tamen est, quia vbi hæc de iure procedant, videtur aliqua militum, & nobilium obseruantia in contrarium in
8 multis esse. Nam † vti videtur moribus receptum, non censentur satisfacere honori suo, qui iniuria verbali prouocati, respondent tantùm per illamet verba prouocatoria, vt per Iac. Hisp. *libr. 4. cap. 1.* vtputa si dicatur alicui, tu es proditor, & fiat responsio, immò tu es proditor, non ego sum: sed requiruntur verba, per quæ ostenda-
9 tur, primò iniuriantem mentiri, † quod idem est, ac si diceretur, scienter falsum dicis: vt per Parid. *in d. §. aliquis, per l. qui interrogatus, vbi Ang. ff. de pet. hered.* vel si dicatur, non dicis verum, cùm hæc vltima verba apud nos, & aliquas nationes, videantur accipi: ac si diceretur, *Tu mentiris*, licèt ego aliter (circumscripta consuetudine) dici posse arbitrarer: quia de proprietate verbi, *mentior*, videtur esse, vt quis scienter falsum dicat, vt *supra*. Sic secundum Grammaticos, non ipse fallitur, sed alterum fallere conatur, in eius detrimentum. Qui autem asseritur verum non dicere, non arguitur ex proprietate horum verborum, scienter falsum dicere, & alterum velle fallere: cùm verũ non dicens possit falli, credens verũ dicere: Vnde Nigidius apud A. Gelliũ *lib. 11. c. 11.* inquit. Vir bonus præstare debet,

debet, ne mentiatur: Prudens ne mendacium dicat. Crederem tamen hæc verba compensationem inducere absq; excessu. Hinc rectè videtur dicere Ias. *in l. turpia, in fi. princ. de leg. 1.* quod iniuria non fit, si dicatur alicui, *falsum dicis.* per doct. Salyc. *in l. de tutela, C. de in integ. rest. min.* qui inquit, & hoc non infertur, vt quis velit arguere illum scienter falsum dicere & dolosè. Similiter audio † si quis alium mentiri dixerit, adeò exoneratum esse, vt onus aduersario incumbat ad arma eum prouocandi, nec licet ei qui responderit, *Tu mentiris*, replicare per aduersarium, *Immò tu mentiris*, vt aliqui ineptè replicant, ne quæstio deducatur in infinitum, vt sensit Ias. *d. nu. 36.* & expressè videtur confirmare Alciat. *d. consi. fol. 2.* ea ratione, quia qui aliquod crimen obiicit, si verum est, nullam iniuriam facit. (de quo tamen inf. dicam *concl. 20.*) si falsum, facit iniuriam, & ipse delinquit, quia calumniator efficitur: non autem ea ratione, quia secundum aliquos, hæc verba, *tu mentiris*, atrocem iniuriam inferant, quæ nullis verbis, sed solo facto dilui possit, vt ibi per eum *fol. 3.* licèt in suo tract. *c. 4. in fi.* † dicat, quòd atrox apud Italos censeatur iniuria, prout verè credo, *per supra & infra dicta.* Proinde crederem ego, & alia ratione, illum cui dictum sit, tu mentiris, adeò oneratum esse, vt necesse habeat ad arma prouocare, scilicet quia in ea sit factus excessus, cùm non solùm per dicta verba illata, sit facta compensatio, vt *sup.* sed quis etiam calumniator redditur, secundum Alciat. qui dicitur, ille qui scienter falsa crimina intendit, *l. 1. §. 1. ff. ad Turpil.* & per Parid. *d. §. an si aliquis, lib. 6.* & per Socin. Iunior. *d. cons. 123. n. 27. vol. 2. & vt supra.* Sicq; redeũdo ad propositum primo ꝓuocans iniuria verbali, vbi alicui fuerit iniurius: veluti si dixerit alicui, Tu proditor es, vel quid tale: si ei respõdeatur simpliciter ꝑ illa verba, *Ego non sum proditor, sed tu es: vel non dicis verum, vt supra dixi:* videtur facta compensatio: quia sunt paria & æquipollentia verba, quæ mutuam tollunt iniuriam. at si dicatur, mentiris, est idem ac si diceretur; scienter falsum dicis: & non solum reflectitur, sed etiam cumulatur iniuria: ex quo ille redditur calumniator, & falsarius, † cuius licentia mentiendi, impunita non relinquitur: quia similitudine supplicii afficitur, *l. fi. C. de calumnia*, vnde fit locus pugnæ propter excessum *vt supra.* Ad quam nolentes accedere plurimi, quęrunt afficere maiori iniuria, veluti aliqua percussione illum qui

dixerit, *Tu mentiris*: cum nulla verba reperiantur; quę possint satisfacere honori eius, cui dictum sit, tu mentiris: ad hoc vt is, si prouocare voluerit, necesse habet relinquere electionem armorum prouocato: quod maxime vtile est, vt suo loco dicemus: hinc est (vt vulgo dicitur) quod solo facto, mentitio, seu mentita (vt aiút) sit diluenda. Posset & alia ratio assignari vltra Alci. illa scilicet, quia ex quo per illa verba, *Tu mentiris*, negatur, & fit exceptio à primo iniuriato, necesse habet iniurians probare intentioné suam, quia est actor, *l. qui accusare. C. de eden. l. actor quod asseuerat, cũ sim. C. de probatio. Alcia. dict. cons. fol. 6.* Probatio autem fienda est per prouocationem: vel ad Iudicium contentiosum: vel ad singulare certamen. Superior tamen ratio magis placet: quia vbi fieret simplex negatio, similiter prouocatio concederetur: cum tamen compensa-
13 tio dicitur fieri, quæ prohibet prouocationem, vt *supra*. † Aduertendum est etiam in illa Iniuria (de qua *supra*, videlicet) tu es proditor. & item cum alicui impingitur adulterium vxoris: nam apud aliquos tali in dedecore, & infamia habetur, quod licet omnis alia cõtumelia verbalis, verbali repellatur: tamen hæc duo non tollũtur, etiam per illa verba, *tu mentiris*, reiaculata: Sed (vt aiunt) requiritur fustiũ percussio, seu magis vulneris illatio. & illam assignãt rationem: quia plures personæ dicantur offensæ, talibus iniurijs: vt in proditione sensit Paris *in d. §. duo milites*, quam dicit maximum delictum, quia etiam pœna transit in posteros. *l. quisquis, C. ad l. Iul. maiest.* tamen tenet sufficere responsionem per verba, vt *supra, in prin.* etiã de mente militum, quod vere tenendum puto, vt *inf. conclu. 107.* Fa-
14 cti similiter iniuria, † æquipollenti & contrario facto tolletur, ita vt manu, aut fuste percussus, aut vulneratus: repercutiens pari ictu manus, aut fustium, aut vulnerum, aduersarium sine excessu: exoneratus censeatur. nam in præmissis, & in hoc casu procedit etiam illa regula. *l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur.* vbi traditur. Nihil tam naturale esse, vnumquodq; dissoluere, quam eodem genere, quo colligatum est: sic mutua compensatio, vt *supra*, paria delicta tollit: vt
15 etiam in libris Bibliacis *c. 21. Exodi.* legitur, † Animam pro anima, Oculum pro oculo, dentem pro, dente, &c. reddenda esse: & idem scriptum est Matthæi. *c. 5.* & cõueniunt dicta *in concl. 104.* & in eo. Aliqui tamen sentiunt in iniuria tollenda aliter obseruandũ, vt scili-

cet

ceet iniuria verbalis, mēritam omnino requirat: facti vero tollatur, vt alapa percussus, baculo percutiat: baculo vero percussus, vulnus inferat: ita vt in excessum eatur. Quod equidem irrationabile, & improbandum crediderim, & sic sentire peritiores milites audiui. † Verúm in hoc casu sæpe dubitari consueuit: An si quis alium 16
manu, aut fuste percusserit, vel vulnerauerit, deinde percussus strictis armis, vel ense, insecutus sit illum fugientem, an censeatur iste percussus exoneratus ex tali fuga aduersarij: quod vbi non adsit consuetudo contraria, affirmari posse existimarem: quia fugatum esse, est iniuria, vt per Paridem *in §. miles vel, nume. 4. lib. 6.* per doctri. Bart. & Bald. *in l. 1. Cod. vnde vi.* & quia omnis fuga, disdicta est (vt aiunt) seu reuocatio iniuriæ, † nec reperitur maior infamiæ labes 17
in disciplina militari, quàm fugere à facie inimici, vt latius dictum est *in conclu. 97.* quæ in repellenda iniuria verbali, à fortiori argui possunt: & prope prædicta, aliqui clari milites idem responderunt.

S V M M A R I V M.

1 *Iniuria vera verbalis, an producat actionem iniuriarum, vt prouocatio concedatur, & nume. 3. & 5.*

2 *Iniuriarum actio nascitur, etiam si conuicium sit verum, & nume. 4. vbi sim 4.*

6 *Peccata nocentum expedit nota fieri, quomodo intelligatur.*

7 *Veritas conuicij, non eximit quem à iudicio.*

8 *Iniuriatus vera iniuria, quomodo excipiet.*

CONCLVSIO XX.

VERA equidem an falsa sit iniuria nō leuiter considerandum est: quia & calumniator redditur, falsa intendens, & excipiens: & Deum, non solum non habere propitium, sed iratum creditur, vt supra *q. 6. dictum est*, & *q. hic præcedenti.* Sed vlterius in hoc dubitari consueuit; † an vero passus iniuriam verbalem habeat inde actionem iniuriarum; & possit pro ea illata ad certamen prouocare; Nam an oriatur iniuriarū actio, in magno reperiūtur dissidio docto. cum diuersi, in diuersas transierint opiniones, septem numero, de quibus per Abba. *in d. c. cū te, de re iudi.* quē breuibus sequit. Feli. cū relatis per eū ibi *col. fi.* & illa videtur verior, & magis ap- 1

probata opi. quæ dicitur esse Io. And. in additio. Spec. *in tit de iniur. post prin.* qui tamen dicitur per Fel. *in d. c. cum te*, multa habuisse ab
2 Oldrado meo, *cons. 53.* quòd † actio iniuriarum nascatur, etiam si conuitium sit verum, etiam quando quis est iniurius, accusando naturam: vt si aliquis dicatur cæcus, claudus, spurius, & similia, vt etiam consuluit Iul. Ferettus *cons. 19. n. 2.* & ante eum Paris *in §. an si*
3 *aliquid impegerit, lib. 6.* † Alciatus *in* * *c. 9.* debent aliter interpretes iu-
* ris distinguere, eosq; videtur insequi, & malè. Arbitrarer tamen, vbi quis cæcus aut claudus, licèt cum iniuria nuncupetur, certamen concedendum non esse, quia leuis hæc videtur iniuria, & non affert infamiam, & certamen non conceditur, nisi ex maxima causa, vt *in concl. 67.* Proinde firmat reg. Feli. vbi *supra*, limitans eam qua-
4 tuor modis. † Primò quando quis verum dicit ex causa, puta correctionis. Secundò si dicatur vt à proximis quis auferat nocumentum corporale, vtputa, tu es leprosus. Tertiò si dicatur, vt auferatur nocumentum spirituale: ne fortè quis ordinetur. Quartò si dicatur verum in iudicio, & ratio istorum casuum est vltra iura allegata: quia actio iniuriarum datur contra illum, qui habuit animum iniuriandi, *d. l. si non conuitij, C. de iniuriis*, qui videtur cessare in
5 prædictis casibus: † Ex quibus omnibus pariter determinari posse videtur, eum, qui verbalem iniuriam alicui intulerit animo iniuriandi, posse ad certamen prouocari, & prouocantem fouere iusti-
6 tiam, licèt alioquin iniuria illata esset vera, & licèt † peccata nocentum, expediat nota fieri, secundùm tex. *in l. eum qui, ff. de iniur.* quia id in iudicio intelligendum est, *l. fi. C. de probat.* vel in dictis casi-
7 bus Fel. † non enim veritas conuitii eximit quem à iudicio, *l. 1. C. de famo. libel. & l. quisquis, C. de postb.* & per Abb. *in d. c. cum te, col. fi.* & ista puto sentire Paridem *d. tract. de duel. §. an si aliquis impegerit:* vbi tradit aliquos milites ita dicere, licèt aliquantulum obscurè loquatur, dum postea refert Iureconsultos contrarium dicentes, & idem videtur sensisse Alc. *d. c. 9. de sing. certa.* consulit tamen per iniuriatum
8 cautè esse agendũ, † vt in iniuria vera illata nõ simpliciter mentiri dicat, quia malè excipit, sed ꝓponat malè cũ, & iniustè facere; qui sibi contumeliã dixerit: q̃ satis placent: cùm talis videat̃ veram partem amplecti, falsam euitare. Sed aduertendum est, quia inde de facili posset insurgere præiudicium non leue, ita excipienti, quando-

qui-

quidem iniurians poterit iniuriato dicere, *tu mentiris*: qui dicis me malè & iniustè fecisse: vnde eo pacto consequetur electionem armorum, & loco prouocati habebitur, quod valde est vtile. Veruntamen sanctius existimarem certare super querela iusta, sine electione armorum, quàm super iniusta, cum electione.

Pars Secunda.

SVMMARIVM.

1 *Prouocator alius iniuria, alius certaminis, & quando dicantur, numer. 2. 3. 6.*

4 *Chartula prima habet vim libelli.*

Lis contestata, quomodo in duello dicatur, ibi.

Actor quis dicatur ibi.

5 *Prouocatus non potest quis fieri, ex prouocante.*

7 *Prouocator quilibet admittitur, qui non prohibetur.*

DE PROVOCANTE SEV ACTORE.

CVM igitur in superioribus tactum sit, de iniurijs: siue re, siue verbis illatis, aut repercussis: Quo fit, vt iniuria affecti, pro conseruanda existimatione, & fama sua, ad singulare certamen, & pugnæ prouocationem rapiantur: sicque Iudicium Duelli initium assumit: de prouocante, & quæcunq; ipsum opportunè respicientia, subnectere aptè visum est: ab hocq; in hunc modum exordiamur.

CONCLVSIO XXI.

PROVOCATOR alius est iniuriç: Certaminis alius, vt tradit Paris *in d. §. cum plerunq;, col. 1. lib. 1.* cum allegatis, de quibus *supra, 17. concl.* sequitur Alciatus *d. cons. fol. 7.* & latius *in c. 5.* vbi inquit, † ille prouocator iniuriæ rectè dicitur, à quo prius iniuria exoritur. & notabiliter addit, se existimare, non errare principem, qui in dubio eum, quem iniuriæ prouocatorem constat, partes quoq; actoris in duello sustinere iubeat: at in claris nullus sit coniecturæ locus. Quomodo autem, seu quibus modis, quis prouocare iniuria alium dicatur, scripsi supra *d. q. 17.* † At prouocator certaminis dicitur, qui prius vt actor seu accusator alium ad iudiciū duelli ꝓuocat, *l. in tri-*

bus, ff. de iudiciis, c. forus, §. accusator, de verb signi. sic in simili dicitur actor qui petit reuocari (vt dicunt) tenutam, vel capturam, tanquam iniustè factam, secundùm Pari. *in d. §. cum plerumq; col. 2.* per plura: sequitur Alcia. *in eo. tracta. c. 5.* vbi inquit *col. 2.* parum referre quis in iniuria occuparit: sed inquirimus quis in Duello actor sit, 4 vt & per eum suprad. *cons. fol. 6. & 3. & 4.* vbi differit, † quòd chartula prima habet vim libelli, responsio autem pro exceptione est: sicq; quodammodo lis est contestata per *l. 1. C. de litis contes. & l. eurpia, vbi docto. de leg. 1.* & per Io. Lign. *in d. tr. de Duello, §. circa septimum n. 15.* & ad propositum nostrum rectè scribit per multa Alc. ibi, vt auctor iudicatur ille, qui prius litem mouit, etiam si petat aduersario silentium imponendum, & tenet Decius *d. cons. 487. n. 10. & cons. 686. circa fi.* & propterea secundùm Paridem *in d. §. cum plerumq; colum. 2.* 5 † non potest ex prouocatore effici prouocatus, quisquis in requisitione & chartula sua inseruerit, vt non sustineat partes actoris, illa verba: quia tu dixisti vel fecisti tale quid in iniuriam honoris mei: propterea volo tibi sustinere cum ense, te malè dixisse, vel fecisse, vel proditoriè: & quotiens dixeris benè fecisse, vel dixisse volo defendere, & sustinere tibi cum ense, quod maledixisti, & pessi-6 mè, & te mentiri, quotiens dixisti, vel dixeris tale quid, &c. † Procurator quoq; certaminis est quisquis Armillatum, (vel vt vulgo habetur) qui ad gloriam viriumve ostentationem, vel simili de causa, errabundum, signa bellandi deferentem, vt qui talia signa tetigerit, pignus belli recepisse censeatur, secundùm legem tamen appositam in illis signis, tangere proposuerit, vt per Paridem eo tracta. *lib. 10. §. sequitur*, ea ratione inter alias, quia deferens videtur defendere rem suam: & comminari, ne vllus aduersus eum insultare audeat, sub pœna prœlii: Idem in hoc sensit Alc. *d. c. 5.* illud tamen addit, & rectè, (vt opinor) plurimum esse attendenda verba legis conceptæ per Armillatum, vt si dicant: quisquis Armillatum tetigerit, is duelli causa mihi addictus esto: tunc Armillatus prouocator censeatur: Si verba dicant, quicunq; attigerit, is me sibi perduellem experiatur, tunc attrectator prouocare dicatur, & his astipulantur dicta supra *in 12. conclu.* vt scilicet conuenta sint atten-7 denda. in dubio prius hic dicta, militare existimo. † Prouocator quoque quilibet admitti videtur, qui non prohibetur: argumento

eorum

eorum quæ dicuntur de accusatore, cuius edictum sit prohibitorium: vt quilibet non prohibitus admittatur, sicut edictum de postulando; de matrimonio contrahendo, de testibus, de procuratoribus, *l. 1. ff. de postul. cum sim.* & per Specu. *in tit. de accusato. in prin.* rationem assignantem: quia quod non est à iure prohibitum, concessum intelligitur, *l. ab ea parte, ff. de probatio. cum sim.* & prouocator non videtur prohibitus, nisi in casibus, vt *infra in 3. parte,* de prouocato enumerauimus: & ad hoc faciunt dicta *in concl. 41. de campione:* & hæc omnia vera esse censeo, licèt alii non tangant.

SVMMARIVM.

1 *Prouocator in re dubia eligit probationem per pugnam, si non adsint probationes, sed præsumptiones.*

2 *Indicia, & diffamatio iniuriati, debent probari, & præcedere pugnam.*

3 *Duelli pugna, æquiparatur Tortura.*

4 *Indicia sunt in arbitrio Iudicis.*

5 *Iuranti non habere indicia, & se iniuriatum, statur secundùm Alci. sed reprobatur.*

6 *Assertioni partis cum iuramento, statur, in his quæ consistunt in animo nostro.*

CONCLVSIO XXII.

PROVOCATOR in re dubia † eligit probationem per pugnam, 1 in casibus tamen à iure & consuetudine permissis: hæcque probatio talis, est in optione actoris: quandò non subest alia probatio, si tamen adsunt verisimilitudines, vel præsumptiones, vt per Bal. *in ca. 1. col. 6. de pace te.* post glo. ibi, & Soci. iunio. *conf. 123. col. 16. vol. 2.* & Io. Ligna *in d. §. circa septimum, n. 7.* in crimine tamen læsæ maiestatis, quis cogitur, vt ibi: de quibus per Pari. *in §. actor, lib. 1. per l. si quis post mortem, cum glo. qualiter quis se defen. debe.* in Longobar. & per alia: sequitur Iac. Hispa. *in d. tracta. lib. 2. c. 5.* † Vnde indicia probari de- 2 bent, & diffamatio, & præcedere pugnam, vt docet Bald. ibi *col. 5. & in l. cum filius, § fi. de leg. 1.* & Paris *in §. an prouocatus, & §. an duella, num. 6. & §. quot. lib. 1.* & Lau. Cal. *conf. 2. col. 23.* sicut fit in tortura, vt per Pau. Lignanum *in additio.* ad Io. Ligna. *in §. circa secundum,* & Alcia. *eo. tract. c. 4.* vbi refert legem Gallicam Philippi pulchri. † æquipa- 3 ratur enim pugna torturæ: q̃ non debet fieri nisi præcedentibus indicijs.

dicijs, *l. maritus cum sim. ff. de quæstio.* & Bal. *in d. col. 6.* & Io. de Ana. *in c.*
4 *fi. de cleri. pugn. in duel. col. fi.* & Iul. Fer. *cons. 8.* † quia ea indicia dicit esse in arbitrio iudicis, *l. de minore, §. tormenta, & l. miles, §. oportet, ff. de quæstio.* & per Io. de Anna. vbi *supra*, & Pari. *in d. §. an prouocans*, & Bal. *d. col. 5.* & Calcaneum *d. col. 23.* alioquin sine causa liceret cuilibet desperato prouocare alium, quod non est dicendum vel concedendum: Aduertendum tamen est, quia Alcia. *d. cons. suo, fo. 2.* inquit se
5 putare, † si quis affirmauerit se aliter probare non posse, quod intendit: standum esse prouocatoris iuramento, *c. pen. de testi. c. quotiens, de purga. cano.* licèt secundùm eum Decius dissentire videatur. Sed ego censeo Alcia. decipi, quia communis videtur conclu. quod pugna sicut tortura non admittatur: nisi præcedentibus indicijs per supra allegata: At in casu Alcia. si iuramento actoris standum esset, nunquam dicta communis opi. sibi vendicaret locum: quam
6 tamen ipse approbat *d. c. 4.* Præterea hoc pacto † staretur assertioni partis cum iuramento, quod regulariter non fit, nisi in his quæ consistunt in animo & conscientia nostra, secundùm glo. vbi Ias. *in §. namq; in ver. dicit, Insti. de actio.* non videtur igitur sufficere tale iuramentum, nisi adsint indicia: alias, vt dictum est, quilibet desperatus admitteretur ad pugnam contra *l. senatus, ff. de iure fis.* Hinc est quòd in re clara: & vbi alias verè probari possit, id de quo quæritur: non admittitur duellica pugna, vt infra dicemus *concl. 62. & 63.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocator transmittit literas, siue Chartellos, prouocato, tribus testibus subscriptos, per præcones vel similes.*

2 *Prouocatio quandoque fit per signa, sexi, per Annulum; vel chirothecam, &c.*

3 *Chartula non debet esse generalis, incerta, obscura aut conditionalis.*

CONCLVSIO XXIII.

PROVOCATOR, vt plurimum, qui vult ad singulare certamen
1 descendere, transmittit † literas aduersario suo; (quas vulgo chartellos vocant,) per se subscriptas & subsignatas, illi indicens pugnam: prius facta commemoratione iniuriæ, vel expressione causæ, de qua certandum sit: adduntur q; in literis, trium testium,

rei

rei militaris peritorum depositiones, vt ex literis tribus testibus notatis, idoneis, maior fides insurgat, vel fiat, quandocunq; opus fuerit: transmissio autem literarum fit per probatæ fidei nuncios, aut per fœciales præcones, vel (vt aiunt) Araldos, Regesve armorum: vt differit Paris *lib.1.§.ad pugnam*, & Alc. *eo.trac.c.12.* Iac. Hispa. *li.3.c.7.* & hoc pacto obseruat frequentior consuetudo: † quandoque tamen secundùm præfat. docto. fit prouocatio per signa, vel pignora belli, quę sanguinea vocantur, vtputa per Annulum, Corrigiam, Chirothecam, vel alia similia: Aduertendum autem † est, quòd prouocantis Chartula non debet esse generalis, vel incerta, obscura aut conditionalis: quia inepta esset, & negligi absque dedecore posset: cùm prouocatus respondere valeat, quòd non rectè, nec more militum actum sit: cùm rectè actum fuerit, tum responsurum se esse, vt *in concl.56.* 2 3

SVMMARIVM.

1 *Proditoriè agit qui alium insultat sine monitione, vel prouocatione.*
2 *Duellum non est licitum, nisi concedatur à Principe.*
3 *Duellum non potest iustificari, etiam per pactum, nisi cum superioris auctoritate.*

CONCLVSIO XXIIII.

HINC est, † quòd si sine tali, vel simili monitione, vel (vt aiunt) 1
diffidatione, vt *supra*, quis aliquem insultauerit, dicitur proditoriè agere secundum tex. *in c.1. circa fi. de homici. in 6.* cum aliis adductis *supra in hoc §. tertio, vers. decimo Imperator*, & inquit Mart. Laud. *in trac. de bello, q.10.* † Duellum non esse licitum, nisi concedatur à 2
Principe, & Iul. Fer. *cons.3.* & habetur per Paridem *in §. an si duo pacti, lib.3.* † Nam etiam secundùm eundem nullum bellum potest iusti 3
ficari, etiam per pactum, nisi cum superioris auctoritate, vel per prouocationem vt ibi, & *in §. an prouocatus, eo. lib.2.* & secundùm eum Iustitia belli, ex superioris auctoritate pendet, *in §. an rex vel, & §. an postquam, lib.1. & §. duella, lib.6. & in §. pugna debet, lib.11.* vbi affirmat pugnam per arbitrum non debere iudicari, nec fieri ex conuentione partium; quodq; conuentionibus quis non cogitur stare.

SVMMARIVM.

1 *Prouocatione recepta, vterque perduellium, pugnæ est obnoxius.*

curia, si curialis est: sin minus in loco solitæ habitationis, aut in locis publicis: & inde etiam in contumacia eo perseuerante, præconia voce vocatur: vt per Iul. Ferre. *cons. 8.* & ante eum per Paridem *in §. aliquis vult, lib. 6.* per multa allegata, & Iac. Hispa. *lib. 4. c. 8.* Vel vt labe infamiæ remaneat prægrauatus, vt *in d. §. ad pugnam, lib. 1.* per Paridem dicitur, & Iac. Hispa. vbi *supra*, & per Alcia. *d. c. 15.* latius, qui ponit plura remedia, etiam contra recipientem literas; & inde respondere abnuentem. † vt iudex post congruam moram decernat infamia facti notatum censeri: quam abolere non poterit, nisi ipse partes prouocatoris postea suscipiat: cogitandum, vbi adsit vera contumacia per prædicta. Poterit & sub pœna confessi criminis mandare, vt se defendat; & culpam suam agnoscat; Quod si prouocatus semper litem defenderit, † Sed statuta die sine legitima causa, in stadium non venerit, pro confesso, conuictoque habetur, causamque omnem sine spe restitutionis amittit: quia maxima hæc est contumacia: vnde tales contumaces quandoque in tabella depinguntur: vel eorum insignia gentilitia inuersa deferuntur: vel sub caudam equi annectuntur, vel alia similia in opprobrium contumacis fiunt: prius tamen secundùm Iul. Ferre. *cons. 12.* contra contumacem in die statuta, emittitur trinum bannum de mandato Iudicis post meridiem, in qua si non comparuerit ipse, vel eius legitimus excusator, petitur sole declinato condemnatio; vt scilicet pro confesso & conuicto habeatur, & iniustam fouisse causam & querelam dicatur: & ita iudex pronunciat quod habet locum etiam in prouocante, prout *inf. conclus. 94.* dicemus: † Eadem quoque prius supradicta procedunt in prouocato tacente, nihilq; replicante, nec admittente requisitionem pugnæ, secundùm Paridem *in §. miles vel, lib. 6.* cogitur enim prouocatus pugnam suscipere: ne infamia notatus remaneat; nec potest dicere actori, *probes per testes*, vt per Paridem *in §. actor, lib. 1.*

4 (margin, beside "decernat")

S V M M A R I V M.

1 *Prouocans, pugna oblata, potest desistere, prouocato recusante, & ante litem contestatam, & num. 2.*

3 *Agere non dicitur quis ante litem contestatam sed agere velle.*

4 *Duelles ante ingressum campi, possunt concordari, post non: nisi abolitione impetrata: ibi quomodo possint, literis præsentatis.*

5 *Pœnitere semper licet, & desistere à duello sine abolitione in casu, ibi.*

CONCLVSIO XXVI.

1 PROVOCANTEM † tamen licet pœnitere, & impunè à pugna oblata desistere, prouocato differente & abijciente pignus b.l-
2 li; vt per Paridem *in d. §. ad pugnam, & §. an postquam, libr. 1.* † Similiter prouocans videtur posse desistere impunè ante litem contestatam: antequam reus citatus, siue prouocatus, negando crimen obiectum Respondeat, & veniat, vt ostendit Io. Lig. *in d. §. circa septimum, nume. 14.* inter alia, per text. *in l. quæsitum, ff. ad Turpil.* & ea ratio-
3 ne, † quia ante litem contestatam non dicitur quis agere, sed agere
4 velle, *l. amplius, ff. rem ra. haberi*, † Itidem antequam partes in campum conducantur, possunt concordes fieri, alias non; nisi abolitione impetrata: & cum superioris auctoritate, cum qua inductum fuit Duellum, & in campum conducti sunt, secundùm Io. de Anna. *in c fi. col. pen. de cleri. pug. in duel.* & Iul. Ferre. *cons. 14. circa fi. & cons. 4. nu. 3.* post Bal. *de pace te. nume. 10.* Sed hæc dicta ita generalia, non puto tutè procedere, lite contestata, vt dictum est: vel saltem vbi literæ prouocationis & denunciationis, iudici sunt præsentatæ: quia tunc videtur quis desistere à Duello, instar causæ criminalis, iudicij contentiosi: in quo sine abolitione incidit in Turpillianum, *l. 1. § si quis autem. ff. ad Turpil.* & hæc videntur esse de mente Io. Lig. *in d. §. circa septimum, nume. 13. cum seq.* & videtur innuere Paris, *in d. §. an postquam in fi.* dum inquit, posse ambos pœnitere, nisi venissent coram Iudice: sed literis præsentatis posset quis censeri venisse ante Iudicem, vt de se patet, ergo inciditur tunc in Turpillianum: Præ-
5 missa † tamen omnia intelliguntur procedere in Duello, quomodocunque inducto de facto, vt aliàs *dixi:* cum omni eo iure, quo supra dictum est, esse prohibitum Duellum, liceret impunè, & absq; abolitione impetrata desistere: vt ante primam concl. scriptum est, & meminit Io. Ligna *in d. §. circa septimum, n. 13. & in fi.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocanti non licet quod reo non permittitur.*

CONCLVSIO XXVII.

1 VERVM prouocanti non licet, † quod reo non permittitur, seu prouocato: Sicut non licet actori, quod reo non permittitur, *l. non debet, ff.*

bet. ff. de reg. iur. vbi Decius, *& c. non licet*, vbi Dy. *de reg. iur. in 6.* & dictum est *concl. 8.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocans volens mutare querelam non auditur, & nu. 2.*

2 *Litera præsentata iudici, quando dicantur.*

3 *Mutatio actionis proposita, non fit, post litem contestatam: immo nec emendatio.*

4 *Calumniator repellitur à iudicio, & notatur infamia, & afficitur similitudine supplicij nume. 5.*

6 *Mutare volens querelam, debet ei renuntiare, fatendo se victum; vnde vti reprobatus habetur.*

7 *Prouocatus non potest mutare querelam, sicut nec prouocans.*

CONCLVSIO XXVIII.

PROVOCANS † alium super certa querela, super qua hinc inde, sunt trasmissæ literæ prouocatoriæ, & responsa data, in cōflictu literarum mutans querelam, & obijciens aliud crimen, vnde pugnare velle proponat, non auditur: sed tenetur satisfacere primæ querelæ, prouocato hoc petēte secundum milites, quia quod à principio fuit voluntatis, ex post facto fit necessitatis, vt tradit Paris, *in §. miles prouocauit, lib. 6.* per text. *in l. sicut. Cod. de actio. & obliga.* & *in auth. qui semel, iuncta glo. 2. Cod. quo. & quando Iud.* vbi habetur quod quis necesse habet vsque ad finem litem exercere, & in veteri querela persistere; idem tenet Alcia. *eo. tract. c. 11.* & Iac. Hispa. *d. lib. 4. c. 7.* & Iul. Fer. *cons. 14.* Ista quæstio, quæ frequens est, per Paridem absolute & generaliter, vti proposita est, determinatur, similiter & per Alcia. vbi *supra*: qui & illud plus addit, vt nec etiam super obiecto crimine amplius decertari posse, inuito reo, existimet (licet contrarium videatur tenere. *cap. 20. circa. fi.*) quia cum prouocator conuicij, suomet Iudicio, iniustæ contumeliæ conuictus sit: licuit prouocato illi crimē etiam falsum obijcere; Non enim Clodius accusat mœchos, Catilina Cethegum. Ambigua tamen redditur hæc conclusio in sua generalitate, ex dictis Iul. Fer. & Iac. Hispa. (qui tamen dicunt cogitandum) distinguentium fere per eadem verba, † vt si literæ sint præsentatæ iudici: quod fit hodie, 2

secundum eos quando prouocans exposuit alicui domino causā & querelam suam, super qua vult certare: vede petit(vt aiunt) campum Frācum, liberū, seu saluum cōductum, certandi in territorio suo, tunc non licet mutare querelam, quo casu procedit opinio Paridis, & Alci. Si vero literæ non sint præsentatæ Iudici: tunc quia adhuc non est cognitum de duello, ipsi posse mutari querelā concludunt, maxime si prouocator habuerit indicia super prima querela, ita quod non prouocarit temere: quare iudex non debet indicere Duellum, & sic antequam vlterius procedatur, videtur inesse honor vtriusque; hancq; distinctionem probāt per glo.2. supra allegatā, in responsione quam facit *ad l.1. C. vt nemo inui.* vbi arguit à porrectione libelli, non dari mutationem, non autem ante; Ego autem in hac conclus. idem sentio quod Paris, & Alcia. ea ratione, quia licet literæ, non sint præsentatę iudici, tamen per pręsentationem primi (vt aiunt) cartelli prouocantis, qui habetur pro libello transmisso prouocato, & huius responsionem, prouocanti

3 datam, fit litis contestatio: vt supra dictum est *conclu.21.* † quo casu post litem contestatam non fit mutatio propositæ actionis, & libelli, secūdum omnes docto. *in l. edita. C. de eden.* vbi inter alios Ias. *n.28.* nisi tamē fiat de cōsensu partiū, secundū Bal. *in authe, hodie, in fi. C. de iura. cal.* immo nec emēdatio videtur concessa post litē cōtestatam, ex sententia docto. *in d. l. edita.* præsertim Ias. *ibi nu.13. cum seq.* Nec aduersatur huic sensui dictū recitatæ glo. nam immo cōuenit; quia non negatur ibi, quādo litis contestatio fiat modo supradicto: sed ibi dicitur, post porrectionem libelli teneri actorem, vsq; ad finem perseuerare: quod & nos tenemus: addendo tamen litem cōtestatam per responsionem prouocati, quæ eo modo fit: & quæ litis contestatio præsupponitur secuta in casu d. glo. & *d. authe. qui semel*, vt in tex. ibi aduersario cognitis: quā authen. declarat Ias. *d. nu. 28.* procedere, in actore procrastinante, & differente procedere, vt instantia pereat: qui habet perseuerare vsque ad sententiam: Sed secundū eum, non ideo tollitur dispositio ff. & C. ꝙ mutatio actionis, & libelli, ante litem contestatā fieri possit: post vero nequaquā. Hęc cōclusio Paridis & Alcia corroboratur: quia si permitteretur mutatio, pręcipue post litē contestatā, postquā quis agere dicitur, vt supra *cōcl.26.* videretur licere cuicunque ad libitū, & impune, iniuri-

iuriari, & calumniari: cum tamen † calumniator repellatur à iudicio, & notetur infamia, *l. qui cum maior. §. fi. ff. de bonis liber. l. athletas. §. calumniator. ff. de infamibus.* Et hoc casu vt quis repellatur, non videtur necessaria criminis cōdemnatio: Sed videtur sufficere, eum male audire, q; relinquitur arbitrio iudicis secundū Alci. *c. 18.* † Et talis calumniator, vt dictū est, & sentit Paris, *in §. quidā li. 9.* & Spec. *in tit. de accusatore colu. 4. vers. Sed secundū pramissa,* similitudine supplicij afficiatur *dict. l. fi. C. de calumnia, & l. fi. C. de accusatio.* vbi habet, quod qui crimen intendit, veniēs in iudicium, nomē rei indicare debet, vinculum inscriptionis arripere, custodię similitudinē (habita tamen dignitatis æstimatione) patiatur: nec impunitam fore licentiam mentiendi nouerit: ante quæ obseruata, non statim reus, qui accusari potuit, ęstimetur. vnde ad propositū nostrū, cū ex epistola (vt dicitur) cartello, & lite cōtestata per responsionē, quis venisse in iudiciū censeri possit, cum in eo nomē rei indicatū sit, cēserique possit facta inscriptio, & obseruata dispositio. *d. l. fi.* opinior optime procedere argumentū illius *l. fi.* ad casum nostrū: Quapropter necesse videtur, † vt quicunq; voluerit mutare querelam, eidē renūtiet, in eaq; se victū fateat, prouocato opponente, qui potest dicere super secūda velle deliberare, & nolle pugnare: vt videtur clare tenere Paris, *in §. euenit. & §. duobus lib. 9.* dum inquit, quod renuntiās primæ querelæ dicitur confessus, & (vt aiunt) disdictus, & periurus, & vti reprobatus, nō potest vlterius offēdere aliū: & pariter videtur sensisse idē Paris, *in d. §. miles prouocauit*, & clarius Alcia. *d. c. 11.* licet videatur tenere contrarium *in dict. cap. 20.* quod immo renuntians in alia causa contra eundem hostem, etiam sit audiendus dum prioris controuersiæ damna resarciat. quod non placet, per supradicta: Et cum opinio memorata, vt ibi per eos, à militibus etiam affirmetur: verior propterea videtur: Et vt audio hac tempestate, videtur esse in viridi obseruantia † An vero Prouocatus possit renūciare primæ querelę, quando dubia esset: & pugnare super aliqua iniuria in processu literarum obiecta, idem videtur dicendum, eisdem rationibus.

4
5
6
7

SVMMARIVM.

1 *Prouocans non potest cumulare querelam, & nu. 2. & 3.*

CON-

CONCLVSIO XXIX.

1 CVMVLARE autem aliam querelam † prouocans, secundum milites non potest: qui dicunt, non esse locum cumulationi: & obseruant, vt primo finiatur vna querela, quam alia, quæ non placent Paridi, *in d. §. miles prouocauit libr. 6.* ea ratione, quia cumulatio habet locum etiam in delictis. & quia duella sūt odiosa, & restringenda, & frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora per allegata ibi per eum, præcipue Bar. *in l. libellorum. ff. de accusatio. & in dict. l. edita.* Iulius Fer. *dict. cons. 14.* † videtur velle concor-
2 dare opiniones militum legalis, & armatæ militiæ: & inquit si plures essent querelæ à prima diuersæ, & super prima essent indicia sufficientia, tunc super prima erit certandum, & hoc modo procedat militum obseruantia: Si vero fuerint plures querelę dependētes à prima, super ipsa prima annexis, & connexis, & dependētibus ab ea, erit certandū, ad euitādos circuitus, & ne plura cōmittantur duella nisi sint contrariæ à prima vt supra *l. 1. C. de furtis.* Sed hęc dicta parū prodesse puto in hac causa, quia cū idem sit iudiciū connexorum, & coniunctorū. *l. etiam §. 1. ff. de mino. l. qui si in vno, in prin. ff. de in di. adiec.* & per Ias. *in l. sed si plures. §. filio ff. de vulg. & pupil.* & Abba. & Decium *in c. 3. de iudic.* & sublato principali, tollatur accessoriū. per glo. *in aut. de monachis, in §. si quis autem forte, in ver. & nihil. & in reg. cum principalis causa. ff. de reg. iur. cum sim.* Si ergo aliquæ controuersiæ, erunt connexę, depēdentes, & accessoriæ à prima: omnino siquidem cum prima in necessariā consequentiam, determinabuntur: Ideo superflua videtur hæc distinctio. Paris tamen postremo sequitur militum obseruantiam. vt scilicet primo finiatur vna querela, quā alia: & non admittatur cumulatio, ea ratione: quia in secunda querela, posset quis non fouere iustitiam, in prima posset: & ideo debebit dicere, renuntia primæ querelæ, & fatearis te ius non ha-
3 bere, mox deliberabo, & respondebo: Mihi placet ex quo etiam videtur constare de obseruantia militum in hac re, secundum Paridem, vt ab illa non esse recedendum dicamus, iuxta supradicta *in 13. & 14. conclu.* quicquid in contrarium aliqui sentiant.

SVMMARIVM.

1 *Prouocator existens extra locū originis, vel domicilij, non potest prohiberi per*

per Iudicem dictorum locorum, quin prouocet alium, existentem in loco; idem videtur, si sit in loco originis, vel domicilij nume. 2.

CONCLVSIO XXX.

PROVOCATOR existẽs † extra iurisdictionem loci orginis, vel 1
proprij domicilij, non potest arctari, vel prohiberi per iudicem loci, vbi stat: quin prouocet, & pugnet cum alio per eũ prouocato, existente in alio loco. Paris *in §. existens, lib. 6.* per doctri. Bar. *in l. libellorum. in prin. ff. de accusatio.* vbi sagittans in alieno territorio, non punitur in loco, ex quo sagitta emissa est: sed, vbi delictum commissum est, † quæ doctri. videtur etiam posse intelligi, & ad- 2
arctari ad prouocatorẽ existentem in ipso loco originis, vel domicilij, ante aliquam inhibitionem, prouocãtẽ aliũ extra iurisdictionem sui iudicis, vt non possit puniri, licet posset (vt puto) inhiberi, ne prouocaret, vel pugnaret, per iudicem suę iurisdictionis, & propterea rite prouisum est, per Carolum V. Imperatorem, in hoc dominio Mediolani. Nulli licere, siue sit subditus, siue non, sine licentia aliquem prouocare ad Duellũ faciendũ in eo Dominio, aut extra illud, sub pœna capitali, & cõfiscationis bonorum, qua pœna etiã teneatur, qui alicubi impetrauerit locum duelli ineũdi cũ aliquo alio subdito commorante in eo Dominio Mediolani.

SVMMARIVM.

1 *Prouocare non potest miles, vel Stipendiarius, vel pugnare iniussu ducis exercitus aut principis sui.*
2 *Filiusfa. non potest prohiberi prouocare à patre.*
3 *Filiusfa. potest in Castrensibus vel quasi, esse in iudicio sine consensu patris.*
3 *Filiusfa. suo nomine habet actionem iniuriarum.*
4 *Filiusfa. in causa criminali sine patre agit.*

CONCLVSIO XXXI.

MILITES pariter † vel stipendiarij, non possunt prouocare 1
vel pugnare cum aliquo hostium, iniussu ducis exercitus aut principis eorum, quousque subsunt stipendijs, in fidelitateq; & obedientia astricti sunt, vt testatur Paris. §. *an armigeri d. lib. 6.* sequitur Iac. Hispa. *in eo. tract. lib. 4. c. 9.* Alcia *c. 25.* † Filius tamẽ miles 2

non potest prohiberi à patre prouocare, & inire singulare certamen ratione patriæ potestatis: vt per aliqua concludit Paris *d. lib. 6. §. an pater possit:* & inter cętera eo argumento: quia filiusf. in castrensibus habetur pro patresfam. iuribus vulgaribus. Alcia. tamen *c. 62.* contrarium sensit: quia non benè arguatur à militia legitima, ad duelli reprobam consuetudinem: & iure naturali & diuino, filium obedire patri constitutum dicat. Sed ego existimo non benè sentire
3 re Alcia. † quia filiusfam. potest esse in iudicio sine consensu patris in Castrensibus, vel quasi: vt per Bar. *in l. fi. §. necessitate, C. de bo. quæ libe. colum. 2. circa fi.* immò absolutè suo nomine habet actionem iniuriarum, *l. filiusfa. suo nomine, ff. de actio. & obliga.* & ideò ad iniuriam
4 propulsandam, admittitur sine patre: & hoc corroboratur, † quia etiam in causa criminali sine patre agit, *l. inter liberas, §. filiusfa. ff. de adulte.* cum glo. Soci. *reg. 151. fal. 1.* Sed duelli iudicium, & criminale, à pari procedunt vt supra *concl. 3.* ergo, &c. Nec repugnat argumentum Alcia. quia, licèt concedatur, Duellum esse prohibitum; quando tamen ex consuetudine & de facto permittitur, militant præmissa argumenta, vt *supra concl. 14.* cùm valeat argumentum, de iudicijs ad Duella, vt *supra concl. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Duellum per principales personas, regulariter est ineundum, non per substitutos.*

2 *Campio, tantum in casibus à iure expressis dari potest.*

CONCLVSIO XXXII.

1 PROVOCANS † & prouocatus, seu principales, regulariter ex persona sua ad singulare certamen descendere debent; cùm iniri debeat per principales personas, non autem per substitutos & alios: Pellis enim pro pelle. Anima pro anima subijcitur; & vindicta non videtur alicui posse demandari, cui lex hoc non permittat, vt dictum est *supra concl. 3.* Excipiuntur tamen casus infra dicti, *proxim. concl.* & tunc quando campio (vt aiunt) potest dari, in casibus tamen à iure expressis, quandoquidem secundum communem
2 opi. in casibus † tantùm à iure expressis, campio possit dari secundùm Paridem *in d. §. an vbi, lib. 5.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Prouocare & defendere licet, pro iniuria suorum, pro amico, & socio.* 2 *intellige, vt num.6.& 7.*

3 *Prouocare & defendere licet pro defensione iustitia, & Patria.*

4 *Prouocator, vbi plures concurrant, admittitur per Principem eligendus.*

5 *Prouocare, & pugnare, pro extraneis non licet.*

6 *Prouocare, & Duellare non possunt hi, quorum non interest.*

CONCLVSIO XXXIII.

PROVOCARE † propterea, & defensionem suscipere quilibet 1
potest illorum, quorum quis tenetur iniuriam propulsare, vt-
puta filiorum, vxoris, coniunctorum; Hominum collegij eiusdem,
& similium; de quibus habetur supra *concl.17.* & tradit Bal. *in d.c.1.de*
pace ten.col.4. & Paris *in d.§ cum plerunq; in prec.lib.1.& in §.an Duellum,*
lib.6. † Et item pro amico etiam, & socio itineris: quia iniuria est 2
communis: Item pro vasallo, seruo & famulo, clientulo, procura-
tore, pro subditis oppressis, potest quisque singulare certamen ini-
re, teste Pari. *in d.§.an duellum*, per iura congruè referendo per eum
allegata. Item idem concludit † Paris pro defensione iustitię, etiam 3
circa res, vt etiam per Bal. *col. 4.* similiter & pro defensione patriæ,
licitum est duellum: & prouocatio, & defensio, vt ibidem per Pari-
dem *arg. l.1. §. ad bestias, ff. de postul. & l. minimè. ff. de religio.* & Iul. Fer.
cons.11.nu.3. & Alcia. *c.8.* & Iac. Hispa. *lib.2.c.5.* & rectè conuenit illud
Tullianum *lib.1. Officiorum*, in hæc verba: Non solum nobis nati su-
mus, sed ortus nostri, partem patria vendicat, partem amici. Et ali-
bi *eo. lib. 1. in fi.* refert gradus officiorum: vt scilicet primò, dijs im-
mortalibus: secundò patriæ, tertiò parentibus: deinceps gradatim
debeantur: & deseruiendum sit, & iam explicauerat Philosoph. *in li.*
de virtutibus. † Et vbi plures concurrerint pro defensione prędicto- 4
rum: tunc is admittetur, quem Princeps vel superior elegerit, ha-
bita ratione personarum, dignitatis, interesse, ætatis & morum, &
inspectis alijs iustis causis, *l. si plures. ff. de accusatio.* & per Pari. *d.§. an*
Duellum: † Non licet tamen pro extraneis, pugnam suscipere, secun- 5
dum Bal. *d.col.4. in fi.* per tex. *in l.1.C. vt armo. vs. insc. prin. lib.11.* sequitur
Paris *d §. an Duellū; & in §. quidam, lib.10.* vbi inquit, † quod prouoca- 6
tore inuito non potest quis assumere querelā ꝓuocati, & si sit con-

sanguineus,& de personis supra recitatis: nisi tales prouocati sint inhabiles: videlicet senex, Minor,& similes; & ita declarat præce-
7 dentia: † Veruntamen ego existimo ante prouocationem, talem, posse eum qui coniunctus sit, vel de supradictis, prouocare iniuriantem, pro iniuria illata coniuncto, vel vt supra, tanquam prose-
8 quens suam iniuriam, per dicta hic, & supra. *17. conclu.* † Sicque illi quorum non interest repelluntur à pugna, vt & inf. dicemus *conclu. 57.* nisi substituti, seu pro Campione oblati sint, arg. *tex. in l. benignius. ff. de lib. cap.* & per Alcia. *d. c. 8.*

SVMMARIVM.

1 *Campio datur pro muliere accusata de adulterio; & virgine, & vidua.* 2
3 *Campiones dantur, vbi ius Lõgobardum seruatur.*

CONCLVSIO XXXIIII.

1 CAMPIO, seu vicarius proinde proponitur † in casu, quo mulier accusatur de adulterio, quia tunc, eius Mundualdus, id est, defensor, secundũ glo. *in rub. quali. mund. amit. mundi. in Longobar.* pro ea pugnam suscipiet, allegatur, *l. si quis vxorem, qual. quis. se def. deb. eo. lib.* & tradit Paris. *d. tractat. §. pugna, lib. 5. & §. an mulier lib. 6.*
2 sequitur Iac. Hispa. *lib. 1. cap. 4.* vbi ampliat, & extendit † hanc pugnę per campionem concessionem, ad virgines, & viduas, quarum honor, & pudicitia læditur, præcipue si sunt nobiles: immo extendit etiam ad illas mulieres, quæ fuerunt aliàs meretrices, sed nunc sunt coniugatæ, per tex. *in §. defuncti. l. miles. ff. de adulte.* & dictum Bal. *in l. si à matre. Cod. de suis & legi.* & Decium *in c. per tuas, de probatio.*
3 & hæc omnia tenet consulendo Iul. Fer. *cons. 17.* † declarans prædicta procedere in locis, vbi ius Longobardum, & talis consuetudo seruatur: alias secus, quia duellandi actus, est virile officium, non fœminile.

SVMMARIVM.

1 *Campio admittitur pro muliere accusata de consilio mortis viri; non e-con-uerso.* 2
3 *Maritus accusat vxorem de adulterio, non econuerso.*
4 *Maritus non cogitur lugere vxorem; sed vxor virum.*

CON-

CONCLVSIO XXXV.

SIMILITER † & campio pro muliere admittitur, solum in alio 1
casu: quando scilicet accusatur de consilio mortis viri, iure Longobardo, *d. l. si quis vxorem, & l. si fuerit suspicio*, in glo. *quali. quis se def. debe.* refert, & affirmat Paris, *eo. lib. 5. §. si vxor*, quod tamen concedi videtur, vbi mulier non vult iurare cum 12. Sacramentalibus:
† Non tamen econuerso fit pugna, si mulier accusat maritum; quia 2
pugna non fit, nisi vbi lex præcipit, *l. quibuscunq́; eo. tit. quali. quis se def. deb.* & glo. & Paris, vbi *supra* propter priuilegium maritale, quia
† maritus accusat vxorem de adulterio, non econuerso, *l. 1. C. de adulte.* 3
† Item vxor cogitur lugere maritum: non econtra, *l. liberorum,* 4
& l. vxores, ff. de infami. comprobat Iulius Fer. *d. cons. 17.* & cum præmissis transit Iac. Hispanus *d. lib. 1. c. 4. & 5.*

SVMMARIVM.

1 *Campio admittitur pro minore 25. an. & sexagenario num. 2.*
3 *Aetas 25. an. legitima est ad pugnandum.*
4 *Campio pro infante, vel puero, non admittitur.*
5 *Iniuria non fit, non habentibus intellectum; fit tamen eorum coniunctis.*

CONCLVSIO XXXVI.

RATIONE ætatis itidem campio admittitur, † vt si aliquis sit 1
minor 25. annis, aut sexagenarius, vt in Longobar. *de parricid. l. fi. & l. quacunque, quali. quis se def. deb.* cum glo. & alijs allegatis per Paridem *in d. §. pugna, lib. 5.* idem consuluit Iul. Fer. *d. cons. 10. num. 1.* vbi loquitur de attingente sexagesimum annum, qui non tenetur per
se pugnare, sed potest campionem constituere: † Minor verò vi- 2
gintiquinq; annis prouocans, vel prouocatus constituet campio-
nem, nam 25. annorum ætas legitima est ad pugnandum, vt *in d. glo.* 3
sed glo. 3. *in c. 1. in prin. de pace iur. fir. in fi.* loquitur in 18. anno. Iac. tamen Hispanus *d. lib. 1. c. 5.* videtur sentire qui maior quatuordecim annis, & minor 25. campionem dabit: hoc tamen magis probat in ætate 20. annorum, vel plus, vel minus, prout ex aspectu corporis
iudicabitur, & propterea idem in c. 4. attestatur, eos † qui infantes 4
sint, quousque perueniant ad annos discretionis: nec etiam per campionem posse pugnare, quia non est dicendum fieri iniuriam

5 non † habentibus intellectum, *arg. tex. in l. 1. §. cum arietes, ff. si quad. paup. fecis. dica.* & idem dicit de furiosis & carentibus intellectu, nisi lædatur fama generis, aut prosapiæ: quia alius tertius prosequens suam iniuriam, haberet iustam causam duellandi.

SVMMARIVM.

1 *Campio dari potest ab infirmo.*

2 *Campionem generaliter dari quilibet potest impeditus impedimento personali.*

CONCLVSIO XXXVII.

1 INFIRMITATIS † quoque causa impeditus dare campionem potest, *d. l. fi. de parrici. & l. quacunque, qual. quis se de. deb.* & per Paridem *in d. §. pugna,* & Iac. Hispa. *d. c. 5.* & Iul. Fer. *d. cons. 10. nu. 3.* Et † generaliter hodie quilibet impeditus, impedimento personali poterit campionem dare, vt attestatur Paris *in d. §. pugna*, & videtur sensisse Alcia. *c. 35. circa prin.* & Iul. Fer. *con. 5.* vbi in monoculo prouocato loquitur: quem dicit campionem daturum arbitrio iudicis, sed in hoc dubito, vt *inf. concl. 60.*

SVMMARIVM.

1 *Campio propter imparitatem nobilitatis & dignitatis datur.*

2 *Aequalitas est seruanda.*

2 *Inferior non debet ascendere.*

CONCLVSIO XXXVIII.

1 DIGNITATIS † gratia etiam campio dari potest: vel propter nobilitatem: vt per Paridem *d. §. an liceat, & §. pugna, lib. 5.* per glo. *in §. si miles rusticum, de pace te.* & per alia allegata, & per Iul. Fer. *d. cons. 10. circa fi.* & Alci. *d. c. 35. in prin.* ratio est propter † æqualitatem seruandam: & quia inferior non debet ascendere, & illa etiam ratio est, quia personæ illustres, etiam in iudicijs criminalibus litigant per procuratores, *l. pen. & auth. hoc ius, C. de procurato.* quas rationes assignat Paris *in d. §. an liceat.*

SVMMARIVM.

1 *Campio in multis casibus dari poterat; hodie secus.*

2 *Clerici, & cuiuslibet literariæ professionis Doctores, etiam per campiones non pugnant.*

5 *Campio non datur, vbi sit facta conuentio pugnandi, de persona ad personam.*

CONCLVSIO XXXIX.

POTERAT etiam aliàs, in alijs quibusdam casibus campio dari: † vt puta si seruus in libertatem proclamasset; cum dominus per 6 campionem pugnare posset, *l. si seruus, quali quis se def. deb. in Longob.* Item si persona Ecclesiastica, vel clericus, vel comes, vel viduæ causas habuissent inter se, vel cum alijs: nam pugnabant per campiones, *l. fi. eo. tit. quali. quis se def. deb.* Idem in testibus contrarijs. Et idem vbi seruus alienus accusabatur de furto, quia dominus pro eo pugnabat, & erat campio serui secundùm Paridem *in d. §. pugna, per iura Longobarda* per eum allegata, & per Io. Ligna. *in §. circa sextum:* Verũ hodiè hæc abolita sunt, † nam in clericis aliter statutũ est; & pugna 7 omninò etiã per campiones ꝓhibetur, *c. 2. de cleri. pugn. in duel. & c. 1. de corpo. viti. cum sim.* & tradit Paris. *in d. §. pugna,* & Alci. *c. 24.* Iul. Fer. *consi. 17.* & Iac. Hispa. *c. 4.* vbi hoc idem interpretantur, & extendunt etiam ad cuiuslibet literariæ professionis Doctores. faciunt dicta per Paridem, *c. in armipotens, lib. 6.* prouocare enim nec prouocari possunt tales personæ, vt ipsi docent. & alibi dicemus. At in his casibus secundùm Alcia. *d. c. 35.* & Iac Hispa. *d. c. 5. in fi.* iura Longobarda non sunt in vsu. Non etiam dabit campionem dominus pugnãs cum vasallo, quia dominus dedit fidelitatem vasallo: & vasallus domino, & ratione æqualitatis principaliter pugnabunt, vt latè per Paridem *in c. an si dominus, lib. 6.* Non datur etiam campio, vbi (vt dicitur) guadia, † & conuentio data sit per actorem, & recepta per 8 reum: verbi gratia: si prouocator dicat; *Ego volo tibi probare de persona mea ad personam tuam.* Et prouocatus respondeat simpliciter: *Ego sustinebo defensionem meam.* Nisi tamen prouocatus sit impeditus, vel sit fœmina, vel senex, vel minor, vt *supra.* Si autem prouocatori offerenti Duellum secundùm conuentionem recitatam, prouocatus respondeat, quòd se defendet, vel per seipsum, vel campionem, & tali modo fuerit admissus, non cogitur prouocatus, sed prouocator per seipsum pugnare, ex quo à conuentione non licet per prouocantem discedere, & electio est prouocati respondentis alternatiuè, *l. plerunque, ff. de iure dot.* vt sentit Paris *eo. tracta. lib. 5. §. quid si duo.*

S. V. Mi-

SVMMARIVM.

1 *Campio debet dari secundum qualitatem alterius principalis.*
2 *Campio vbi per alterum ponitur, potest & alter ponere.*
3 *Campionem qui ponere potest, potest fauori suo renuntiare.*
4 *Campio accusatus ad mortem, punitur, nec eius executio differtur causa pugnæ.*
5 *Campione victo dicitur victus principalis, vbi non sit fraus, num. 8. vbi adsit punitur, num. 7.*
5 *Principales vel domini, non retinendi in carcere, donec pugnatur per campiones.*
6 *Campio semel victus, iterum pro alio non admittitur; sed pro se.*
9 *Campiones iurant de credulitate, dominos fouere iustitiam, &c.*
10 *Campionibus adaptantur, omnia dicta in principalibus.*
11 *Campio inuitus nemo pugnare cogitur.*

CONCLVSIO XL.

IN præmissis notanda & colligenda sunt aliqua communia: videlicet quòd vbi Vicarius supponitur siue campio, ille debet esse similis prouocanti, vt tradit Paris *in d. §. pugna*, & Alcia. *c. 35.* & Iac.
1 Hispa. *d. lib. 1. c. 7.* vbi docet eum † qui primò offert campionem, debere ipsum dare secundùm qualitatem alterius principalis: ita vt non det illi inferiorem, vt æqualitas seruetur, & addit quòd habita ista regula, non errabitur: Item in eodem loco tradit Paris per qua-
2 cunque, *l. quali. quis se def. deb.* † si vnus campionem ponit: & alter potest substituere, & campionem dare. quod & ibi glo. commendat, & sequitur Iul. Fer. *consi. 10. num. 9.* Verùm & hoc concludit Paris *d. §.*
3 *an liceat*, quòd † quilibet, qui per vicarium pugnare possit, valebit huic fauori renuntiare, per no. *in l. si quis in conscribendo, C. de epis. &*
* *cleri. & de pac.* * insuper Paris *eo. lib. 5. §. vbi,* differit æqualem esse fiendam distributionẽ campionũ sicut aduocatorum, *arg. l. prouidendũ, C. de postu.* qui itidẽ sint consimiles, vt expresse scribit *in l. fi. quali. quis se def. deb.* licèt aliàs inter principales nõ attendat̃ æqualitas, vel inæqualitas potentiæ & virtutis. Vlterius cùm quis submittitur in cã-
4 pionem, † qui deinde accusatus fuit, & cõdemnatus ad mortẽ, non differt̃ executio mortis illius, ad hoc vt pugnet, vt concludit Gul. Cu. & Bar. *in l. Imperator 2. ff. de sta. ho.* refert & sequit̃ Paris *in §. aliquis, libr.*

libr. 7. præterea inquit Parif. eo. libr. 5. in §. an si aliquis, † quod deui- 5
cto campione, sine fraude dicitur victus dominus, & principalis, vt scilicet si campio cõfiteatur dominum suum fouere iniustitiam, tunc dominus puniatur, ac si ipse confessus fuisset delictum obiectum: Si vero campio se captiuum reddat, tunc similiter dominus erit captiuus vincentis, quia in istis quasi contrahitur, *arg. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecul. & per reg. iuris, qui per alium facit, per se ipsum facere videtur*, idem sentit Iac. Hispa. *d. c. 7.* & Iul. Fer. *d. consil. 10. num. 6.* & Alci. *dict. cap. 35.* Sed an interim dum pugnatur per campiones;
† principales seu domini, ponere se debeant in potestate Iudicis, 5
vt inde super eis victoria possit habere effectum, Lauren. Calcan. *consil. 2. colum. antepen.* consulit eos in carceribus retinendos, quia ipsi sint puniendi, non autem substituti; neue Duellum reddatur elusorium. Verum ego aliter sentio, vbi alio modo circa effectus victoriæ succursum sit partibus, veluti per fideiussores, quibus victus victori promitteret adimplere ea, quæ versantur circa effectus victoriæ, vt puta fideiubendo de expensis resarciendis, & obsequiis, & aliis præstandis victori, de quibus dixi inferius *concl. 99. & 100.* non enim hodie in vsu est, vt victus puniatur, vnde hac de causa, carceratio sit necessaria, & ideo Duellum non reddetur elusorium, quod probatur *in dict. leg. 1. & 2.* & melius ibi *in l. 3. ff. de cust. reor.* in quibus cauetur etiam in capitali crimine, Non esse eum in vincula coniiciendum, qui fideiussores dare paratus sit: nisi tam graue scelus ipsum admisisse constet, vt neque fideiussoribus, neque militibus committi debeat. Sicque veniat imponenda pœna corporis afflictiua, vt per Bar. *dict. cap. 1.* & Ang. subnectitque
Parif. *ibid. in §. campio*, † si campio fuerit semel victus, amplius pro 6
alio non admittitur; sed pro se tantum, † Et inde infideliter pu- 7
gnans punitur, vt ibid. §. *si campio*, ita vt pœna capitis puniatur, si principalis ea pœna plectendus erat, vel si alia pœna manus, per eandem consti. quas conclu. sequitur idem Hispanus. *cap. octauo*,
& Iul. Fer. *consil. 10.* Nec † campio corruptus, permittens se vinci, 8
parat victoriam vincenti, quia propria virtute, non æmulis corruptis, & redemptis, certandum est, vt per Paridem ibi. *in §. pone*, allegat tex. *in leg. 1. Cod. de athletis libr. decimo*, & arguit à doctore approbato, corruptis approbatoribus, quod non gaudeat priuile-

 gio do-

9 gio doctorum per *l.1.C.de pœna iud. qui male iudi.* † Item iurant campiones, vt iuxta eorum probabilem credulitatem, credant dominos, pro quibus pugnant, veritatem fouere, & non per calumniam, seu dolum accusare, ac pro omni virtute, & potentia coadiuuabunt; & vniuersaliter suum principalem non offendent, secundum consl. Regni vt per Bald. *de pace te. in prin.* & per Paridem ibi *in § campiones*, & Ioan. de anna. *in c. fi. de cleri. pu. in Duel.* & Iac. Hispa. *d. c. 8.* & Alcia. *d ca. 35.* Item iurant non habere super se herbas, aut aliam rem, quæ ad maleficia pertineant, secundum Paridem ibi *in § nullus campio, Quali. quis se def. de. & l. si quis alium:* & Hispa. *dict. ca. 8.* Illudque generaliter obseruandum est, vt attestatur
10 ipse Hispa. *cap. 7.* † quod omnia dicta in principalibus, censentur fere repetita in vicariis, quia substitutus debet sapere naturam
11 principalis; † Illud etiam notandum est, quod nullus inuitus potest cogi pugnare pro alio, quamuis sit subditus, aut vasallus, nisi ex pacto, vel nisi in casibus, qui ponuntur in vsibus feudorum, vel nisi ex consuetudine, vel alio iure speciali, secundum Innocen. *in ca. sicut 2. de iureiur.* licet secundum eum vasallus teneatur esse in consilio & auxilio, ne domini lædantur. *ca. de forma. 22. consil. 5.* quæ sequitur Paris. *lib. 7. §. duo domini*, nam vasalli non tenentur ad seruitia personalia.

SVMMARIVM.

1 *Campio omnis admittitur, qui non repellitur à postulando.*

2 *Campiones, Fures, infames, & aliter criminosi graui crimine, & in peccato mortali incorrigibiles, repelluntur.*

CONCLVSIO XLI.

1 ADMITTITVR † autem in campionem, omnis qui non repellitur à postulando iure Romano, quia æquiparatur aduocato, vt *in l. 1. ff. de postul.* & per Pari. *in §. quando libr. 5.* & Io. Lign. *in §. circa septimum numer. 7.* & Iac. Hisp. *lib. 1. c. 7.* & Iul. Fer. *d. consl. 10. numer. 4.* & videtur sentire Alci. *dict. ca. 35.* satis esse, si campio aliqua labe infa-
2 mis apud graues viros non sit. † Repellitur propterea secundum prædictos docto. Fur. vt *in Longobar. l. vt nemo furem, quali. quis se def. deb.* leno, & generaliter quilibet infamis. *l. 3 ff. de infa.* & item quili-

bet

bet criminosus, grauibus criminibus irretitus, secundum Io. Lign. *in dict. §. circa septimum num. 7.* ea ratione Paris. etiam, & Iul. Fer. idem sentiunt, in eo qui inuolutus sit in aliquo peccato criminali, quod mortale vocatur; à quo indurato animo non vult se corrigere, licet Alcia. *dict. ca. 35.* aliquo modo hoc reprobare videatur: inquiens mortalium peccatorum cognitionem Theologis relinquendam; quodq; tale peccatum non debet obiicere aduersarius, qui possit sperare talem vicarium superiorum vltionem non euitaturum; Verum non recte sensisse Alciatum existimo: quia vbi adsit peccatum mortale, & incorrigibilitas: ibi hæresis dicitur esse, & per cõsequens, quis dicitur esse infidelis & infamis: vt est dictum *supr. §. secundo, vers. Hæresis, & vers. Promotus:* Nec decẽs aut par est, vt aliquis integer, & innoxius, cum infame certare debeat, cum exploratum sit, quod pugnare in Duello, est actus honorabilis, & heroicus, ab infamibus non exercendus, vt dictum est late *sup. conclu. 15.* & sentit idem Alcia. *c. 18.* & æqualitas est seruanda in hoc, vt secundum qualitatem alterius principalis detur campio, vt supra *concl. prox.*

S V M M A R I V M.

1 *Prouocator eligit locum, & iudicem, hodie; ibi ratio.*
2 *Quadraginta dies per prouocantem statuuntur pugnæ, admisso campo per prouocatum.*
3 *Campus triplex an inueniendus, an vnus sufficiat.*
4 *Campus tutus est inueniendus, aptus, & congruus.*
5 *Campus apud Sarracenos, Iudæos, & infideles, non inueniendus.*
6 *Campus ad loca solitaria, & siluestria non dandus.*
7 *Campus tutus censetur, quando princeps est talis in quo non cadit suspicio, vt Rex.*
8 *Campum differens eligere prouocans, eliget si voluerit prouocatus, in contumaciam: Item alius campus eligendus, si aliqua causa reuocetur primus nume. 10.*
9 *Campo electo in contumaciam, aliorum sex mensium pugna iterum non conceditur, nisi refectis expensis.*

CONCLVSIO XLII.

LOcvm tutum, † & Iudicem, diemque, & Stadij limites, bona fide eligit prouocator, ex consuetudine Italiæ secundum 1

lib. 2. † & propterea non potest, nec debet, prouocans quærere lo- 5
cum apud infideles, Saracenos, Iudæos, & infames; quia locus
non dicitur esse tutus, nec congruus, secundum eundem Paridem
in §. an si ad Duellum, eo. libr. 2. † Similiter nec apud loca siluestria, 6
vel solitaria, vt per eundem *in §. an prouocatus, eo. libr.* † Cæterum 7
tutus censetur locus, quando talis est princeps, in quem non ca-
dit suspicio: prout est Rex Hispaniarum, vel Franciæ, vel quan-
do Dux belli, vel princeps concedit securitatem, & saluum con-
ductum, vt per plura per Paridem *dict. §. nobilis*, & Iac. Hispa. *lib. 4.
ca. 6.* & Alcia. *cap. 17.* Paris. *consil. 31. nume. 46. libr. 1.* Vbi † tamen, pro- 8
uocans distulerit infra tempus statutum, vt *supra*, eligere iudicem,
& locum: poterit ipse prouocatus eligere, in pœnam & contuma-
ciam morosi, nisi aliter sit pactum, vt per Isl. ibi, Et in hoc casu
notandum est † quando in contumaciam alterius eligitur Iudex, & 9
locus, cum termino aliorum sex mensium: quod illis elapsis pro-
uocans, vel prouocatus, non contumax, censetur de stylo armo-
rum absolutus, tanquam instantia perempta: vnde vlterius pugna
non conceditur, nisi expensæ reficiantur per contumacem, vt tra-
dit Paris. *in § quia de stylo li. 3.* vbi, quamuis loquatur tantum in pro-
uocato contumace, idem videtur dicendum in casu è conuerso, ra-
tione æqualitatis seruandæ: & quia non debet actori licere, id quod
reo non permittitur, vt alias dictum est. Obstare tamen videntur
præmissis *dicta in concl. 25.* ideo cogitandum est † in hac quoq; con- 10
clu. Sciendum est secundum Paridem *in §. data est, libr. secundo*, si iu-
dex ex aliqua causa reuocet, vt puta, publicæ lætitiæ, vel filij nati,
campum & eius securitatem concessam: ne ibi pugna possit in-
choari, & perfici, alium tamen locum inuenire posse prouocan-
tem, nec prouocatus ideo liberatur.

SVMMARIVM.

1 *Prouocans præsentat processum, & literas vndecunque collectas iudici electo, & instat ad concessionem campi.*

CONCLVSIO XLIII.

IVDICI electo exhibendæ, † & præsentandæ sunt literæ collectæ, ac
processusq; agitatus, vt inde consilio parium, & peritorum diiu-

dicet, & cognoſcat ſuper deductis, & an ſubſint cauſæ, de quib. certamen quæritur, iuſtæ vel iniuſtæ: ſitq; proinde deneganda pugna vel concedenda, vt differit Paris, *lib. 1. §. tertio, in fi. & §. an rex*, de quibus etiam meminit Iac. Hiſpanus *libr. 3. c. fi. & lib. 4. c. 7.* & Iulius Fer. *conſ. 14. num. 3. & 4.* qui inquit, quod tunc inſtatur, vt Iudex deliberet, an concedere debeat campum Franchum, ſeu (vt aiunt) ſaluum conductum, certandi in territorio ſuo, & ſua iuriſdictione.

SVMMARIVM.

1 *Campus certaminis conſtituitur, intra, vel extra ciuitatem: funibus, aut lignis, aut muris, circundatus, aptus, &c.*

2 *Campus certaminis dicitur eſſe ſacer.*

3 *Duellum, non fit in loco ſacro.*

4 *Prouocator iurat de calumnia: ibi qualiter ſit iurandum.*

5 *Prouocatus iuramentum calumniæ an ſubeat: quod ſic num. 6.*

7 *Duellantes nec animo iracundo, nec conuiciis ad certamen deſcendant.*

CONCLVSIO XLIIII.

1 CONCESSO per Iudicem certamine † locus quoq; certaminis conceditur, & ex conſuetudine (cum iure vſquequaq; expreſſum nõ ſit, licet aliquid tangatur in gl. *l. qua actione. §. ſi quis in colluctatione ff. ad l. Aquili*) amplius eligitur, intra, vel extra ciuitatẽ, deſignatus coram iudice, funibus, aut lignis, vel muris circundatus, in loco apto, plano: vento, ſoli, & pulueri, minus expoſito, qui ſolet aratro deſignari, vt per Paridem *in §. deſignatores lib. 2.* & Io. Lign. *in §. circa ſeptimum num. 8.* & Iac. Hiſpanum *lib. 3. c. 4.* & Iul. Fer. *conſil. 6.*
2 *numer. 8.* † Diciturque ſacer, vt dictum eſt ſupra *concl. 8.* Caue ta-
3 men † quia in loco ſacro non permittitur fieri Duelli pugna: teſte
4 Paride *lib. 1. §. Duellum in prin.* per tex. *in c. fi. 42. diſt.* † Inde tenetur ante omnia prouocator iurare de calumnia, *arg. l. mẽtio & l. ſi quis alium aſto, quali. quis ſe def. debe. in Lougobar.* & concludit Paris. *lib. 1. §. tertio numer. 6. & in §. in pugna, & §. an ſi quis, libr. 8.* idem tenet Ioan. Ligna. *in §. circa ſeptimum num. 2. 3. & 4. per l. 1. 2. & auth. principales. C. de iur. cal.* vbi de calumnia, & aſtu iurat omnino actor. Idem etiam ſequitur Iac. Hiſpa. *li 3. c. 2.* Alcia. *c. 4. in prin.* Iul. Fer. *conſ. 6. nu. 9.* & in eo conueniunt Paris, Io. & Iac. quod iuramentum tale erit præſtãdum conforme

conforme prouocationi, vt si quis accusat aliquem, quem suspicatur commisisse crimen, quod illi obiicit; debet iurare se habere iustam suspicionem, vt si fuit visus ante ostiū furti: vel alloqui vxorem, & tunc dicitur iurare de calumnia secundū Paridem. Vbi vero prouocator affirmat de essentia rei; veluti si dicat prouocato: quod commisit furtum, vel adulterium: debet iurare veritatem ita esse: & sic iuramentum erit veritatis. Videtur tamen innuere Ioan. Lig. prouocatorem non iurare in crimine læsæ maiestatis: & in testibus contrariis, & in inuestitura prædij. † Dissentiunt vero prædicti scribentes, in iuramento prouocato, quandoquidem Paris *in d. §. in pugna.* scribat, quod reus de iure Longobardo non iurat; tamen per const. Regni Siciliæ debet iurare vterq; de calumnia, & iurare etiā debent campiones. Sicq; generaliter videtur locutus etiam *in dict. §. tertio in fi.* dum inquit; Debent namq; pugiles primum iuramenta subire, quod omni astu, & omni abiecta calumnia, causas iuste defendent, & nō temere in lite versabuntur, putantes fouere iustitiā. Sed Io. Lign. videtur concludere, quod à reo non iuretur. Iac. vero Hisp. *d. c. 2. per dicta iura. C. de iura. cal.* & alia, tenet omnino nō solum actorem, sed etiam reum teneri iurare de calumnia: idque videtur amplecti etiam Iul. Fer. *d. consi. 6. nu. 9.* vbi generaliter loquitur, quod Duellare volentes, iurare tenentur de calumnia, more iudiciorum, antequam pugnent, in manu electi Iudicis *per l. iudices. C. de iura. cal.* 5
† In hoc articulo arbitror omnino attēdendam consuetudinē militarem, si aliqua adest, vt supra dictum est *concl. 3.* illā cessante tunc recurrendū sit ad iura præcipue ciuilia vt *sup. concl. 14.* Teneo iurandum esse, tam per reum, quam per actorem, eo etiam fundamento: quia Duellū redigitur instar iudicij contentiosi, & argumētari solent de Iudiciis ad Duellū, vt *sup. concl. 2.* at in iudicio ciuili, iuratur per vtranq; partem, sc. per Actorē, & reum: ergo &c. Insuper hoc maxime videtur concludendū ad æqualitatem seruandā inter perduelles vt *sup. concl. 8.* & hæc opi. videtur à maiori parte doct. secuta, vt *supra.* More quoque receptum est vt audio, iurari per vtranque partem. † illud vero vtiq; obseruādum est, ne perduelles verbis iniuriosis, animoue iracundo, aut conuiciis, ad certamen prorumpere videantur: Sed pro Fama, honore, & innocentia sua tuenda, vt legitur sæpe, præsertim apud Iac. Hispa. *cap. 7.* 6 7

SVMMARIVM.

1 *Prouocans summo mane ingreditur campum, expectans prouocatum vsque ad Solis occasum.*

2 *Prouocans die statuta non probans, amplius non auditur. Dies vero est artificialis, integra.*

3 *Occasus Solis, & apparitio stellarum idem sunt.*

4 *Campum, nulli ingrediuntur nisi iudex, & patrini, & alias victores.*

5 *Patrini quomodo se habeant in instructione perduellium.*

CONCLVSIO XLV.

1 SVMMO mane prouocans, † & prouocatus ingrediuntur campum, seu locum certaminis, statuta die, ibique ad prouocantem attinet expectare prouocatum, vsq; ad occasum solis: & quanto serius prouocator accesserit, tanto fit conditio eius deterior: quia in tempore statuto promisit se probaturum, quod intendit.
2 † Vnde non probans, amplius non auditur: nec datur noua dilatio, nisi adsit iustum impedimentum, sicque dies belli singularis, (nisi aliter sit conuentum) est integra dies artificialis, non autem 24. horarum: vt definit Longobarda, auctor est Paris. *libr. 3. in princip. & §. statuta circa fin. & in §. duo in singulari libr. 8.* vbi inquit, quod vlterius non est pugnandum, & per Iac. Hispan. *libr. 3. ca. 5.* & Iul. Fer. *consil. septimo*, & Alcia. *ca. 41.* quod licet cæteri docto. senserint permanendum esse in stadio, non solum vsque ad occasum, sed etiam ad stellarum apparitionem, tamen secundum eum
3 receptior est sententia, vt simpliciter occasus expectetur. † Ego equidem non video quomodo occasus solis statim aliquarum stellarum apparitionem non inferat, sicque nullum esse posse interuallum temporis, inter occasum & apparitionem existimo, cum occasus solis, sit absentia luminis solaris. Vnde interdiu, solis fulgore non cernuntur stellæ: cum æque die, ac noctu luceant, at ex defectibus solis luceant, aut appareant: vt apud Plinium legitur *li. 2. ca. 14. natu. historia*; & in sphæra *in c. de ortu & occasu signorum*, hoc idem elicitur. Propterea siue occasus, siue stellarum apparitio expectanda sit, est idem sentire non diuersum: Et omnino vltra finem memorati diei artificialis, non videtur esse pugnandum vt *su-*
4 *pra*. In hac conclusione notandum est, † quod nullus præter Duellantes,

lantes, Iudicem, & illorum magistros (qui Patrini vocantur) debet campum ingredi, ex more militari, vt inquit Io. Ligna. *in d.§. circa septimum nu.8.* & Iul. Fer. *d.cons.6.nu.10.* & Hispa. *lib.3.cap.4.* vbi addit: eos qui victores alias fuerunt singulari certamine, posse Hispano more & ipsos campum ingredi: & propterea superinde fiunt edicta, seu (vt aiunt) Banna per iudicem, vt alibi dicimus. † Tales autem 5
Patrini quomodo se habeãt in instructione perduellium suorum: consulendo, prouidendo, satis notum est: & vltra alios differit Alci. *c.40.* vt breuiter aduocati officium suscipere dicantur.

SVMMARIVM.

1 Impedimentum valetudinis, tempestatis, & simi. excusant non venientem, nisi adsit culpa num.2.

3 Sexcenta sunt causa, quibus quis excusatur, ne iudicio sistat.

4 Impeditis iusta causa, restituitur dies Duelli in pristinum.

5 Prouocans potest quarere alium campum: si iudex primum reuocet ex causa.

CONCLVSIO XLVI.

IMPEDIMENTVM † vero iustum superueniens, veluti valetudinis 1
aduersæ, vis tempestatis, & fluminis, vel magistratus prohibitio, sine dolo malo prohibiti, excusationem habet, si quis non accesserit ad Duellum die constituta. *l.2.§. si quis in iudicio, & §. pracedenti. ff. si quis cautio. Bart. in l.3.§. si ad diem. ff. de re mili.* sequitur Paris. *lib.3. §. an si die. & in d.§. statuta circa si.* Iac. Hispa. *cap. 6. lib. 4.* & idem Paris. *in § post prædicta lib.10.* † Euitare tamen debet pericula, quia si sua 2
culpa contingeret impedimentum, sibi imputandum esset, vt ibi per eum & Alia. *ca.28.* qui iustum impedimentum accipit, vltra prædicta, si etiam in hostili, vel simili causa, quis retrucidatur: † quod- 3
que sexcentæ sunt causæ in iure, quibus quis, ne iudicio sistat, excusatur, vel edicto prætoris propter iustam causam restituatur. Vnde multo magis in Duello excusatio recipienda est: nisi tamen quis impedimentum procurauerit, vt etiam consuluit Iul. Fer *cons. 6.num.14. & consi.7. num.3.* qui tradit, † ex causa iusti impedimenti 4
per iudicem debere restitui diem Duelli in pristinum, vt ante eum dixit Paris. *d.§. statuta, circa fi.* sic quoq; Alcia. *d.c.41.* ait se existimare,

tantum temporis esse rest.tuendum prouocatori, quantum illi ablatum sit per prouocatum sero venientem. Prædicta tamen videntur procedere in prouocante, æque ac in prouocato, vt per Pari-
5 dem *in d.§.statuta,circa fi.* † Similiter si iudex reuocauerit campum aliqua ex causa, ob hoc non impeditur prouocans, alium quærere, nec liberatur prouocatus, vt *supra concl.42.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus die statuta non probans, vlterius non auditur.*

2 *Dilatio noua non datur in Duello, limit.nu.3.*

CONCLVSIO XLVII.

1 CESSANTE † legitimo impedimento, vbi die assignata actor non probet gladio id quod iactauit, non est vlterius audiendus, quia Duellum est pugna vnius diei, secundum Lucam de Penna. *in l.1. C. vt armo. vs.* quem sequitur Paris, *in §. an si prouocans, dum*
2 *lib. 8.* & Alci. *d. c.41.* † Nam in pugna, in qua habet vnus alium superare, non dabitur noua dilatio, secundum Bal. *de pace ten. in prin. col. 6. num. 21. arg. iurium, de quibus* ibi per eum, sequitur & declarat Io. de Anna. *in c.fi. col. pen. de cle. pug. in duel.* & Paris. *d. §. an si prouocans dum.* & tactum est sup. *in praced. 45. concl.* & tradit idem Paris *in §. an*
3 *si vna die. li.3.* † hoc procedere: nisi de consensu partium fiat prorogatio: vel nisi conuentum sit, quod tam diu pugnetur inter eos, quoad vnus eorum esset victus, vel mortuus, nam tūc altera die erit pugnandum, de quibus etiam per Paridem, & alios allegatos supra *concl.45.* & licet Io. Lig. videatur sensisse Duellum, quod prima die non potuit terminari, posse ad sequentem differri, tamen dictū suum debet intelligi secundum præmissa, vt clare scribit Iac. Hispa. *dict. lib. 3. cap. 5.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocans tenetur primo percutere, vel est locus præuentioni, nu.2.*

CONCLVSIO XLVIII.

1 PERCVTERE † primo prouocans, prœlio cōmisso, tenetur de iure: quia debet probare per pugnam id quod intēdit: & primo porrigit libellum, post reus exceptiones suas, *authen. offeratur. Cod. de litis contes. & l. qui prior. ff. de iudic.* quæ adducit in arg. Paris *in § quis debeat*

beat li.1.& Io.Lign:*in d.§. circa septimum nu.10.col.pen.* † qui tamen mutata opi. dicit, quod hic non est seruandus ordo, sed esse locũ prætentioni, vel etiam concursui: & idcirco Pau.Lign. pronepos suus, inquit, standum consuetudini, quæ seruat opinionem vltimam proaui sui: prout ait vidisse seruari in cõtingentia facti, sed ante eos inquit Paris, *in d.§. quis debeat, consuetudine non obseruari*; quod prouocans primo percutere debeat, licet prouocatus ex consilio soleat expectare prouocatorem insultantem: vt iustificet se, vti insultatum ad pugnam accedere: quia prouocatores vti Deum tentantes, solent succumbere Dei iudicio. 2

SVMMARIVM.

1 *Prouocator debet cogere prouocatum ad confitendum obiecta, vel eum occidere; alioquin non dicitur victor, nec probasse, vnde fit captiuus prouocati, per sententiam Iudicis num. 2. 3. 4. 9.*

5 *Finis cuiuslibet prœlij est mors, aut disdicta, vel confeßio contraria, vi armorum facta.*

6 *Mors potius quam disdicta, maior est honor, & magis expetenda.*

7 *Disdicta omnis, mors ciuilis dicitur, & æquiparantur.*

8 *Prouocans in dubio dicitur succumbere.*

CONCLVSIO XLIX.

PROVOCATOR, † vbi fit pugna, à tutta oltranza, vel ad omnẽ offensam (vt aiunt) tenetur ense probare id, quod detulit contra reum: & ipsum aut occidere, aut cogere confiteri verum esse, quod prouocans contra ipsum prouocatum detulit: vel esse falsum, quod prouocatus erga prouocantem dixit, aut fecit; nec sufficit prouocanti si capiat prouocatum, ligetve (de quo tamen infra dicam *concl. 96.*) aut grauiter percutiat: vel si iste se captiuum reddat, nisi per pugnæ torturam, coactus sit voce sua confiteri obiecta, vel (vt aiunt) se recredere, *argum. l. qui sententiam Cod. de pœnis*; Aut à prouocante occidatur, vbi talem confessionem prouocator non extorqueat à prouocato, vel eum occidat, non dicitur probasse, sed erit periurus, † quo casu iudex pugnæ debebit pronuntiare contra prouocatorem, cum captiuum esse prouocati eo modo quo prouocatus, deuictus, & confessus fuisset captiuus 1 2

prouocantis, victoris, *argu. l. fin. Cod. de accusatio. & l. fin. Cod. de calumnia, cum sim.* à quibus arguit Parif. *in §. quidam accusauit, libr. 9.* vbi assignat rationem æqualitatis, quia iniustum foret, vt ipse accusator prouocans ad pugnam, & non satisfaciens, esset impunitus: at reus facta probatione puniretur, *arg. l. fin. C. de fruc. & lit. expen.* & ad hoc allegat etiam conuenire constitutionem Federici editam in regno Siciliæ. Veruntamen vt ipse inquit, milites dicunt
3 sufficere, † si prouocator supradicta non fecerit; qui prouocatus absoluatur, & ille prouocans remaneat cum infamia; quæ tamen improbat: quia prouocans efficitur calumniator & periurus, qui impunitus non est relinquendus. & idem sentit Parif. *in dict. §. an si prouocans dum. libr. 8.* in hæc verba (at supra *concl. 47.*) prouocator tenetur omnino prouocatum vi armorum facere ore proprio (vt dicitur) recredentem, vel vt confiteatur se culpabilem: aut eum
4 occidere. † quod si neutrum faciat, erit victus, & prouocatus absoluetur. Quamuis & is subterfugiendo, (quod licet) tantum præcauerit, ne vinceretur in termino statuto, *argu. l. vt vim, cū sim. ff. de iust. & iu.* Idem etiam sentit idem Parif. *in §. pone quod in duello, & in § pone quod duo in fi. lib. 8. & §. quia finis lib. 10.* vbi secūdum eum, finis cuiusli-
5 bet prælij, à tutta oltranza, † est mors, vel disdicta (vt dicitur) ore proprio: vel confessio contraria eius, pro quo pugna indicitur, vi armorum facta, quā dicit esse summū vituperium in milite: quodque maior honor censetur mors cum aliqua existimatione, quam vita cum ea disdicta, quæ affert perpetuam infamiæ labem, & propterea esse in adagio apud armigeros, & nobiles curiosos comme-
6 morat, † Mors, potius quam disdicta. Dicitur & alibi per Paridem
7 *in § post hæc li. 10.* † omnis disdicta est, & dicitur mors ciuilis, & æquiparantur mors, & disdicta. Similiter præmissa insequitur Ioan. de Anna *in d. cap fi. col. pen. de cleri. pug in duel.* & Alci. *d. cap. 41. & 42. in fin.* & Iul. Fer. *consilio 7.* vbi ostendit Alcia. nisi prouocator statuta die vicerit, pro victo habendus est; nec tentanda amplius est fortuna. Atque finis est, vt aliter, vel pereat, vel se dedititium fateatur, licet quandoque quis superior videatur. & consulendo declarat *in l.* Fer.
8 *cons. 13.* † quod in dubio prouocans dicitur succumbere, qui nō obtinet aperte: ex quo, vt promisit, non vicit inimicum, loquens de duobus eodem tempore mortuis: quoniam dubia probatio nō re-

leuat.

leuat probantem, *c. in præsentia, de probatio.* & refert Paridem *in §. an si duo pugnabant, lib. 8.* † Inde asserit, quod victus ille est, & dicitur, 9
qui intra campum est interfectus, aut se victum confessus, ac victor qui viuus exit campum, victo mortuo, vel se victum sponte confesso, aut capto, vel se sponte dedito pro captiuo. & præmissis conueniunt adducta per Hispa. *ca. 10. & 11. lib. 4.* disdicta vero (de qua hic tactum est, qualis esse debeat, clareque concepta, tacita, vel expressa, ita vt victori satisfiat) dicemus *dict. concl. 96.*

Pars Tertia.

SVMMARIVM.

1. *Prouocatus quis dicatur.*
2. *Prouocari ad iniuriam, quomodo quis dicatur.*
3. *Prouocati querelam nemo assumit, vbi is sit habilis, licet sint consanguinei vel similes.*
4. *Prouocatus non potest dicere prouocanti, probes per testes.*

DE PROVOCATO SEV REO.

CONSENTANEVM æque videtur, supponere, prouocati seu rei partes, qualisq; is sit, quoue modo se habeat, excipiendo, propulsando obiecta, tuendoq; existimationem suam & dignitaté, demonstrandum est: Verum hæc: aliqua nō inutili, aut inepta, breui tamē, præmissorū quandoq; repetitione, vt te in actore & reo, correlatiuis, in quib. eadē adest disciplina, versaturis, ventilanda sunt.

CONCLVSIO I.

PROVOCATVS † censetur & dicitur ille: qui quandoque ad iniu- 1
riam prouocatur, quandoque ad certamen, seu iudicium Duelli interpellatur: vt supra *concl. 21.* vbi idem dicitur in errabundo Armillato, deferente (vt aiunt) impresias: vt scilicet prouocatus appelletur. † Prouocari autem dicitur quis ad iniuriam, his omni- 2
bus modis, quibus verbis, aut factis offenditur: eiusque grauatur opinio: vel etiam si ex persona aliorum suorum, non tantum ex sua læditur, vt late enarratum est in superioribus, *concl. 17.* † Pro prouo- 3
catis tamen non licet assumere querelam, etiam si essent cōsanguinei, seu similes: nisi prouocati sint inhabiles vt supra *concl. 32. & 33.* Atque si is prouocatus indictum duellum admittet, pugnæ iudicio

erit obnoxius simul cum prouocante; si recusauerit vel tacuerit, contra eum proceditur vt supra *conclu.25.* Nec enim potest dicere
4 prouocanti, † probes per testes ad euitandam pugnam, quam cogitur suscipere in casibus permissis, ne infamis notatus remaneat vt *d. concl.25.* dum tamen contra prouocatū sint indicia, & sit suspectus de eo, quod contra eum impingitur, vt supra *concl.22.*

SVMMARIVM.

1 *Duellum in quot casibus permissum, iure Longobardorum.*
2 *Duellum in regno Siciliæ in duobus tantum casibus permissum.*
3 *Duellum ex consuetudine Italiæ, & Gallorum permittitur, vbicunque Iudici æquum & iustum videbitur ex maxima causa. & nu.5.6.8. exoletis ll. Longobard. Immo aliter Galli obseruant nume. 4.*
Longobardorum leges pro argumentis prosunt, sub num.3.
7 *Honore suo priuari quisque pergrauiter fert: & perferre iniurias & suos negligere seruile est.*
9 *Ludi ex more ciuitatum impuniti.*

CONCLVSIO LI.

MVLTI autem sunt casus, in quibus Duellum permittitur, ex quarundam gentium moribus, seu de facto: quamuis omni iure prohibitum sit, vt in principio diximus: sicque prouocatus in illis pugnam suscipiet, iure Longobardorum, teste Paride *in §. de iure lib.6.* & Alcia. *c. 4.* & Iac. Hispan. *lib.2.cap 4. & 5.* Io. Lign. *in §. circa quartum, & in §. circa quintum,* & Laur. Calca. *consil.2. colum.12.* & ante
1 eos Bal. *in ll. de pace.ten. in prin.* & Iul. Ferre. *consil.6. num. 4.* † exprimente viginti quatuor causas, licet eas non enumeret, permissi Duelli. Qui casus infrascripti sunt: videlicet, in crimine læsæ maiestatis. In homicidio patrato intra tempus treugæ, & in absconso. In parricidio commisso causa hereditatis adipiscendæ. In nece mariti per vxorem procurata siue consultata: de furto à seruo commisso, si dominus neget seruum, qui fugit, fecisse furtum. Si aliquis dixerit mulieri, quod sit fornicaria, vel adultera: ita demum, si actor dicat: ego sum paratus probare. alioquin si negat quod per furorem dixerit, illud negabit cum duodecim sacramentalibus: de re inficiata, & tunc post sacramentum rei, ꝗ non sit fur, vel collega furis,

furis, dicat actor illum detraxisse & illum furtum cõmisisse. Si quis conuenitur quod malo animo, & ordine, rem mobilem, vel immobilem possidet infra triginta annos. Si testes sint contrarij ab vtraque parte, secus si ab vna tantum: nam pugna habet locũ, quando omnia sunt paria, quæ cessat si testes vnius partis, verisimiliora dicant: quia iudex tunc est certus, quid facere debeat. Permittitur etiam pugna de debito paterno contra filium; quod intelligunt aliqui in tali debito, de quo pater tenebatur pugnare, vt puta in furto, incendio, & deposito. Si debitor negat debitum creditori. De adulterio, si maritus dicat vxorem suam adulteram. Si aliquis maritus suspicatur, quod aliquis sit turpiter versatus cum vxore sua, eam turpiter tangendo. De periurio scienter facto, pro quacunque causa commissum sit periurium: licet ex illa causa pugna non possit imponi. De instrumento prædiorum falso, siue ab vna parte, siue à duabus partibus proferantur instrumenta, & etiam si dicatur instrumentum ecclesiæ falsum. De inuestitura prædij, si quis se primo inuestitum dixerit, & expulsum de possessione & alius idem asseueret, & non constet quis potior sit in possessione. De deposito negato à depositario, tribus concurrentibus; vt ipse deponat, vel nuntius eius, & negetur, neq; minus viginti solidis censeatur. De vi compulsiua, expulsiua, inquietatiua; & turbatiua. Fit postremo Duellum, si ecclesia contra ecclesiam, vel ecclesia contra priuatum habet controuersiam, & in his omnibus casibus promulgatæ sunt leges Longobardorum: quas sigillatim adducunt recitati scribentes, prætertim Paris *in dict. §. de iure,*

† Secundum vero constitutiones Regni Siciliæ, Duellum permittitur tantum in duobus casibus: Scilicet in crimine læsæ maiestatis, & in homicidio, siue morte absconsa, vt in eorum const. Monomachiam: viditurque Paris *in § Duellum siue pugna libr. sexto,* & Hispan. *libr. secundo, capit. 3.* sentire, quod etiam in regno Neapolitano illa constitutio obseruetur: Cæterum eodem Paride au- 2
ctore, ex consuetudine † Italiæ, & Gallorum, Duellum permittitur vbicunque iudici æquum, & iustum videbitur cum consilio procerum, & commilitonum: & ita inquit hodie obseruari Hispa. *d. lib. ca. 4. & 5.* adeo vt hodie in vsu non habeantur leges Longobardorum, vt *inf. concl. 68.* quæ tamen pro argumentis pro- 3

desse

desse possent; id totum tamen relinquatur arbitrio iudicis,& domini concedentis Duellum, cōsideratis qualitatibus personarum, & genere infamiæ,& rei de qua agitur:& tēpore,& loco: Exprimit tamen aliqua exempla, de quibus ante eum per Paridem *in §. Duella lib.6.* veluti in causa ardua,& maxima. & vbi agitur de magno scandalo,& infamia: in causa proditionis, fidei defectionis: in causa amici debilis,& pro quacunq; persona indefensa, quod generaliter dictum vltimo loco non credo verum, nisi prout supra declaratū est,
4 *concl.32. cum sequen.* Aduertendum tamen est † quia apud Gallos aliter obseruari tradit Ias. *consil.144. col.4 vol.2.*& Alcia. *dict. cap.4.*& nō nisi ex Philippi pulchri constitutione deueniri posse ad singulare certamen, scilicet in casu, quo aliquis occulti criminis, capitalisq; reus sit, atque ita de eo constet, vt quæstioni subiici possit, condemnari non possit. At si temere alius aliū prouocauerit, male mulctatur.& propterea Paridis dictum in Gallis non procedit.† Atqui Martin. meus Laudensis *in tracta. de bello.q.10.* inquit licitum nō esse Duellum, nisi cum causa concedatur à principe. Et Antonius Cor-
6 setus *de potest. reg. q.67.*& Alcia. *in c.7. & dict. consil. car. 2.* dicit † Duellum ex maxima causa,& pro conseruatione honoris conceditur de consuetudine. & Iul. Fer. *consil. 3. & consil. 11.* idem ante eos per Bald. & Ias. *in l. ex hoc iure, nume. 31. ff. de insti. & iu. & dict. consil. 144. columm. 3.* Socinum iuniorem *consil. 123. numer. 12. volum. 2.* Nam ex
7 sententia Philosophi, *œconomico. cap.2. libr.2.* † pergrauiter fert vnusquisque honore suo priuari: & perferre iniurias,& suos negligere seruile est, eodem auctore *ethico. 4. cap. 5.* Conceditur tamen quandoque pugna, seu Pancratium ex alia causa, quam ratione iniuriæ,& seu dignitatis conseruandæ; quæ minus proprie Duel-
8 lum appellatur,† scilicet causa publicæ lætitiæ,& principis:& gratia gloriæ,& virtutis, secundum Paridem *in § permittitur lib.6 & §. pone quod ex consuetudine, lib. 8. per tex. in l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad l. Aquili. leg.1.§. bestias. ff. de postul. ca. 1. de tornea. cum sim.*
9 *per Alcia. cap. 3.* vbi tradit, quod quotiens † moribus ciuium ludus aliquis in vrbe admissus est, vt pugnorum Senis; lapidum Bononiæ, perticarum, Laude Pompeia, patria mea, si quis occisus fuerit, nullus sit pœnæ locus; vt ante eum consuluisse refert Decium *consi.9. col. pen. & fin.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocati personam, potiusquam prouocantis, quisque agere debet.*
2 *Prouocantis conditio in quibusdam deterior.*

CONCLVSIO LII.

PROVOCATI quisquis, potiusquam prouocantis personam, 1
vt potis est, agere debet, præcauereque ne requisitor fiat, seu prouocator: Paris *in §. Duellum dicitur duarum*, & §. *cum plerunque in prin. lib. 1.* per doct. Bal. *in l. 1. ff. de Aedili. actio.* Iul. Fer. *consil. 12. num. 2.* quod & frequenter apud milites secundum eum iactatur, & recte: Nam vt tradit Alciatus *in cap. 6.* licet æqualitas inter pugnatores seruanda sit; † quibusdam tamen casibus prouocatoris condi- 2
tio deterior est: cum in re dubia aduersus eum pronuntiandum sit, nam non dicitur probasse, nisi vicerit: Prouocato satis est se tueri. Ille deum tentare videtur: is vero quodam defensionis colore obtegitur: habetque electionem armorum, non mediocre ad victoriam concipiendum argumentum. Milites enim dicunt Deum esse propitium prouocato, vt *supra conclusione 6.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocato competunt quandoque plures exceptiones.*
2 *Exceptiones aliæ dilatoriæ, aliæ peremptoriæ.*

CONCLVSIO LIII.

PROVOCATO tametsi dixerimus ab eo in casib. permissis, suscipiendum Duellum, & prouocantem quemlibet admittendum, qui non sit prohibitus, vt supra *concl. 21.* † quandoque com- 1
petunt tamen plures exceptiones, quanquam alias vnica tantum sufficiat exceptio, vbi ita appellari possit: cum rectius totius Duelli euersio nuncuparetur, ex quo omni iure sed maxime diuino, & prouocans, & prouocatus, & Iudices, prohibeantur inire, & consentire in monomachiam, siue singulare certamen, vt scriptum est sup. *in prin.* Verum hac circumscripta, & ex consuetudine, seu de facto, omissa; aliæ exceptiones reo competituræ, possunt & recte considerari: aut dilatoriæ, † aut peremptoriæ: vt illæ scilicet diffe- 2
rant causam, non tamē perimant negotium principale: Hæ autem

in totum perimant ius agentis, & negotium principale: vt passim habetur per docto. præcipuè per Io. Pet. Fer. *in for. respo rei conuen. in ver saluis aliis*, & per Lanfran. *in trac. de except. in prin. colu. 1.* Capiendo igitur primo dilatorias, excipit in his reus diuersimode. vel à tempore, vel à loco, vel à Iudice: vel ab actione & libello: vel à persona: vel ab Impedimento.

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus diebus festis recte excipit contra Duellum, & recusat.*

CONCLVSIO LIIII.

1 A TEMPORE fit exceptio, si reus conueniretur † ad prælium in diebus festis, quia tunc licite recusatur *cap. 1. de treuga & pace*, Paris *lib. 1. §. Duellum dicitur iniustum in prin.* Alc. *cap. 17. circa princip.* Iac. Hispa. *cap. 5. in prin* Iul. Fer. *cons. 7. nu 2.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus excipit contra locum non tutum, & sacrum, & contra suspectum Iudicem, & nolentem iudicare.*

2 *Prouocatus potest recusare prouocationem illegitimam sine Iudice, sine testibus, in occulto loco, qui aliter alla machia appellatur, & tempore incongruo factam.*

3 *Duellantes sine superioris authoritate possunt puniri.*

4 *Duellum non potest iudicari per arbitrum, nec partium cõuentione fieri.*

CONCLVSIO LV.

1 EXCIPITVR † à loco, & Iudice, vbi tutus non sit locus: suspectusque dicitur Iudex, vt scripsimus supra *conclusione 24. & 42.* Et pariter, vbi Iudex nollet iudicare super deductis: & condemnare inde, & absoluere partes pro iustitia, vt supra *conclu. 43. in concl. 90 91. & 94.* nam vt ibi dicitur, iudicandi munus necessarium est: licet aliqui principes concedere campum tutum soliti sint, Iudicandi autem onus recusent. Sed aut & campum, & Iudicium, deberent concedere, aut neutrum: vel excipitur vbi locus certaminis

2 esset sacer, vt supra *concl. 45.* vel prohibeatur, vt *in concl 91.*† Vnde si quis interpellaretur vt sæpe fit, ad singulare certamẽ, sine legitima requisitione & sine auctoritate superioris, qui Iudex futurus sit: & sine

ſine teſtib. fere in occulto loco (quem aliqui appellant la machia) & tempore incongruo, cum pugna ſit experimẽtum veritatis, quæ non poſſet eo pacto eluceſcere, & iudicari, † & vlterius punirentur pugnantes abſque ſuperiore, ex quo homicidium quandoque ſequitur, vel ſequi poteſt, cum vel l. vel per principem, & ſuperiorem indicatur bellum, † quod etiam per arbitrum non poteſt iudicari. *l. quibuscunque, quali. quis ſe def. debe. in Longobard.* nec per partium cõuentiones fieri, & factis quis non cogitur ſtare, vt per Paridem etiam *in* §. *pugna debet lib. 11.* qui ſic quoque de ſtylo, & conſuetudine atteſtatur obſeruari, & cum hac exceptione videtur ſentire Alcia. *cap. 17. & cap. 14.* & tangitur ſupra *concl. 24.* vnde profecto recte reſpondebitur prouocanti, quod rectius agat: apteque repellitur, per ea quæ etiam dicta ſunt ſupra *concl. 24.* quod paſſim obſeruatur, inter militares, & nobiles viros. 3 4

SVMMARIVM.

1 *Chartula ſiue libellus prouocantis generalis, vel incerta, aut conditionalis, tanquam inepta negligi poteſt.*

CONCLVSIO LVI.

OPPONITVR quoq; contra libellum, ſeu chartulam prouocantis, exceptio: quia † ſit generalis, vel incerta, aut conditionalis: cum inepta cenſeri, & negligi abſq; dedecore poſſit: & reſpõderi per prouocatum, quod nõ recte, nec more militum actum ſit: cum recte actum fuerit, ſe reſponſurum eſſe, vt tactum eſt ſupra *concl. 17. & 23.* & tradit Alcia. *cap. 5. & eo conſ. ſuo car. vlt. per tex. in l. 1. ff. de eden. & glo. in l. 1. §. 1. ff. ſi menſ. fal. mo. dixe. Paul. de Caſt. in l. ſi quis intentione. ff. de iudiciis: & Soci. iunior. conſil. 123. nu. 29. vol. 2.* & ita de conſuetudine obſeruatur: licet Decius *conſ. 487. n. 6.* videatur dicere: quod poteſt alicui dici, tu mentiris, quotiens dixiſti tale quid: & talis dicitur recte mentitus: ſi reperiatur tale quid dixiſſe: & per conſequens ſi ſit verificata conditio: idem tenent Soci. Iunior. *conſi. 123. volum. 2. num. 31. & 32.* 1

SVMMARIVM.

1 *Legitimatio perſonæ requiritur in quocunque iudicio, etiam ſummario.*
2 *Exceptio tua non intereſt, repellit quem à Duello.*
3 *Principales ex perſona ſua pugnare debent.*

CONCLVSIO LVII.

A PERSONA similiter fit exceptio, vt quandoque prouocatio declinetur, † nam personæ legitimatio, in quocunque iudi-
1 cio quantumcunque summario requiritur: *glo. in l. 2. C. de edic. diui Adri. tol. l. momentanea. C. qui legi. perso.* Ias. *in rub. C. qui admit. col. 1. & 2.*
2 † ideo ille, cuius non interest, reiicitur à Duello, obiiciq; illud potest, quantum ad te pertinet liberas ædes habeo. *l. loci. ff. si serui. vendi.* vt tradit Alci. *ca. 8.* & ante eum Paris *in §. quidam, lib. 10.* & dictum est
3 *supra, 33. conclu.* † Principales enim ex persona sua pugnare debent: vt supra *concl. 32.* quod tamen declarat procedere regulariter: excipiuntur tamen casus, quando quis potest pro alio pugnare, vt *in d. concl. 23. cum sequentibus.*

SVMMARIVM.

1 Querela prima sunt primo decidenda: ideo excipitur contra secundo prouocantem alium: eadem exceptio militat contra prouocatum prouocantem tertium. & prouocanti & prouocato, vbi extrinsecus prouocentur nume. 2.

CONCLVSIO LVIII.

OBIICITVR pariter exceptio similis illi, qui iam alium ad certamen prouocauerat, & interim antequam dies venerit, me quoque ad pugnam lacessiuerit: vt scilicet dicatur inhabilis do-
1 nec priori querelę impositus sit finis † cum primę querelę sint primo decidendæ: & sic legitimatio personæ exquiritur, vt pluribus alius argumentis concludit Paris *libr. 3. ca. miles.* At Alcia. *c. 21.* & Iul. Fer. *consil. 11.* magis more militari hæc introducta innuunt, quam quod legibus probari possint. Eandem exceptionem iisdem rationibus contra iam prouocatum, prouocantem tertium: necnon & prouocanti, & prouocato conuenire, non ambigerem, vbi aliquis eorum ad Duellum prouocaretur extrinsecus ab altero, post conditionem belli iam inter illos prius admissam, licet docto. quod videtur, non tangant.

SVMMARIVM.

1 Campio potest dari in casibus quibusdam.

CON-

CONCLVSIO LIX.

EX persona itidem sua prouocatus excipere quandoque potest; 1
vt transferatur ab eo certamen, subiiciaturque qui dicitur Campio; vt si sit sexagenarius: aut mulier: aut infirmus: aut dignior: nobiliorve, & aliis casibus, vt supra *conclu. 34. cum sequ. vsque ad 40.*

SVMMARIVM.

1 *Claudus, vel cocles, vel alio debilitatus membro, excipit pro equalitate nume. 2.*

2 *Debilitati membris, an possint dare campionem.*

CONCLVSIO LX.

ALio modo ex persona sua excipit prouocatus, ad æqualitatem seruandam in certamine: vt scilicet si prouocatus pedestris sit militiæ, prouocator equestris: cogatur is pedester, & econuerso pugnare: conueniunt tamen hæc magis in eo casu quo defendentis est electio: quod in electione armorum dicendum erit, vt inf. *concl. 84. in fin.* Hic illud quadrabit † quod & *concl. 8.* tactũ est, 1
si prouocatus, claudus, vel oculo confossus est, vel alio mancus, debilitatusve membro, debebit prouocans & ipse pede claudicare; seu cocles fieri, in eaque parte sui aduersarij debilitari: non tamen vt sibi eruatur oculus (vt quidam dixerunt) cum sufficiat si oculum obduxerit, cooperueritque, adeo vt luminis nihil penitus percipiat, sicq; & in reliquis membris se gerat, extra tamen omnẽ offensam, vt tradit Paris, *in §. qui alteri lib. 1.* & Io. de Anna. *in cap si de cleri. pugnan. in duel.* & ante eos Bal. *in cap. 1. de pace ten. col. pen.* & Iac. Hispa. *lib. 4. cap. 1. in prin.* vbi inquit se putare † quod hodie non seruentur hæc in Italia, de quo dubito: immo aliter credo, nam & secundum prædicta consuluit Iul. Fer. *consil. 5. numer. 2.* & Alcia. tenet *in cap. 29.* illud addens, & recte (vt opinor) si prouocator captus oculo sit, aliterque mancus, & non integer, sibi imputet, qui validum impetiuerit. Non omitto tamen hoc loco commemorare male sensisse Hispa. *dict. ca. 1. in prin.* & Fer. *consil 5.* † dum præsupponunt in talibus debilitatis posse dari substitutum: quia communis est opinio, quod tantum in casibus à iure expressis potest dari 2 3

campio, vt supra *conclu. 32.* nec hic casus in iure exprimitur: & non videtur obstare quod quilibet impeditus impedimento personali possit dare campionem, vt *supra concl. 37.* quia illud videtur procedere in impedimento tertius personæ, verbi gratia, in infirmitate, vt ibi: non minimæ partis, vt hic.

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus prohibitus à superiore ne respondeat prouocanti, excusatur, num. 3. nisi prohibitio sit procurata; nu 2.*
4 *Officialis, durante officio, non trahitur ad iudicium.*

CONCLVSIO LXI.

OB Impedimentum superueniens dari excusationem, vbi perduellis in arenam non descenderit die præfixo, diximus supra *conclu. 46.* præsertim in impedito per superiorem: eadem hic repeti possunt, ex quo illa, admisso iam Duello procedunt: vt etiam
1 locum habeat exceptio dilatoria, † quando prouocatus subditus, imperio sui superioris obtemperans, prohibetur ne respondeat prouocanti; quia in secunda Epistola Petri scriptum est: *subiecti estote omni creatura propter Deum*, siue Regi quasi præexcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis: Deum timete, Regem honorificate, seruique subditi estote in omni timore dominis, nō tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis, facit tex. *in c. solita. de maio. & obed.* secundum Paridem *in §. an si prouocatus, libr. 6.* quod tamen de-
2 clarat, † nisi talis exceptio sit procurata, vel ficta *arg. tex. in l. omne*
3 *delictum. §. exploratores, versic. sed caligatus ff de re milit.* † Hæcque itidem militant in eis, qui ab imperatore, vel duce exercitus, dum sub eorum signis sunt, vetantur interpellati respondere, non enim eorum iniussu prodeunt in certamen, vt per plura tenet Paris, *in §. an armigeri lib. 6.* Alcia. *cap. 25.* & Iac. Hispa. *libr. 4. cap. 9.* & Iul. Fer. *consil. 16. numer. 1.* alias vniuersaliter teneri crimine læsæ maiestatis; vt per eos, *argum. leg. 1. in fin. ff. ad l. Iul. maiest.* & per Franc. Luca. *de fisco. & eius praui in 2. parte in tit. de cri. læs maiesta. nu. 9.* Vbi tamen desierint esse sub stipendiis, seu exauctorati sint huiusmodi milites, cessabit exceptio, vt docent allegati doct. Hæc eadem exceptio competit quoque ductoribus exercituum, eisdem iuribus

iuribus & rationibus secundum Paridem *libr. 7. §. an officialis*: & Alc. *capit. 27.* faciunt dicta Iulij Fer. *consilio 18. nume. primo.* Et quod dicitur in ducibus exercituum, hoc idem intelligit Paris procedere in Rectore alicuius ciuitatis obsessę, vel aliquam oppressionem patientis, quia non debet remanere sine rectore, propter periculum totius reip. *argumento tit. Cod. vt omnes iudi. tam ciui. quam crimi.* † vbi officialis durante officio, non trahitur ad iudicium, ne ab officio diuertatur: sicque finito officio pugnabit: sed vbi Imperator exercitus esset perpetuus, dabit campionem, vt per Paridem in *d. §. an officialis.* ex eo forsan, quia pugna sua videtur perpetuo impedita, cum alias campio non detur, nisi in casibus iure tantum expressis: vt sæpe dictum est: attamen impedimentum personale semper videtur admitti, vt *supra concl. 37.* 4

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus pluribus modis peremptorie excipit.*
2 *Prouocatus recte excipit, vbi controuersia potest vere probari.*
3 *Prouocatus non potest dicere actori, probes per testes.*

CONCLVSIO LXII.

PEREMPTORIE † quoque excipit prouocatus plurib. modis: vel à tempore, vel à re, & causa, quæ certamen non admittit, vel ex persona, tam sua, quam prouocantis, qui aliquando etiam propter imparitatem, ratione delicti, aut infamiæ, dicitur inhabilis, quandoque ratione impedimenti superioris, seu Iudicis; quandoque ratione reuerentiæ & subiectionis; quandoque etiam ratione imparitatis propter nobilitatem. Item propter dignitatē. A tempore excipit, si reus extra diem integram, à summo mane, vsque ad occasum interpellatur, vt supra *concl. 45. & 47. & in concl. 66.* A re & causa exceptio fit, si dictū fuerit per reum, quod id de quo quæritur, † potest per veram probationē probari (bellū enim tunc tollitur) vt puta per testes, vel instrumenta & per scripturā, vt per Bal. *in l. cum filius § si ff. de leg 2.* qui commemorat hoc & quatuor alia requisita audiuisse ab Imperatore & Cardinali Bononiēsi, quē refert Paris *in § quot in duello, lib. 1.* idem sentiens *in §. actor, eo libr. & §. si quis & §. miles quidam, li. 6.* idē etiā videtur sentire Io. Lig. *in § circa secundū num. 8.* 1 2

num. 2. §. suo tracta. Bal. de pace ten. in prin. num. 21. & Alcia. d. conf. car. 2. Decius conf. 487. num. 8. & consi. 686. nu. 19. cum pluribus relatis. Iac. Hispa.
3 *cap. 5. lib. 2. Ias. d. consil. 144. col. 3. vol. 2.* † Non tamen poterit prouocatus dicere actori, probes per testes, vt per Paridem *in dict. §. actor, num. 2.* probare enim hoc prouocatus debet, vt per Hispa. *d. c. 5.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus excipit, vt in re certa & clara, non pugnet.*

CONCLVSIO LXIII.

1 HINC est, quod multo magis † ius excipiendi competit in re certa & clara, in qua cessat Duellum, per prædicta: & expresse firmat Paris *in d. §. miles quidam, & Alcia. d. car. 2.* per dictum Bald. vt supra, *& consil. 345. vol. 4.* est enim Duellum experimentum veritatis, & vbi constat de veritate, non contingit pugnare: vt per Decium præsertim *d. consil. 686. num. 18. cum seq.* & conueniunt dicta *supra conclu. 22.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus excipit contra actorem non habentem indicia.*

CONCLVSIO LXIIII.

1 HABENT proinde, † exceptionem prouocati, cõtra actorem non habentem indicia, verisimilitudines, & coniecturas, vnde insurgat diffamatio, resque fiat dubia, alioquin quilibet desperatus posset alium ad pugnam prouocare, & Deum tentare, vt supra *concl. 6.* tetigi, & de hac conclusione scriptum est *supra concl. 22.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus excipit contra prouocantem, qui prius eligit viam Iudicij.*
2 *Via, quam quis elegerit, sibi pateat.*
3 *Mutatio non licita in electione remediorum.*
4 *Prouocans succumbens, an posit de eodem crimine accusare in iudicio.*

CONCLVSIO LXV.

1 VBI forte fortuna eueniat, † aliquem elegisse viam strepitus iudicialis, contra eum excipitur, & certamen tollitur, si deinde ad illud prosilire tentauerit, vt tradit Bal. *in d. l. cum filius §. fi. de leg. 2.*

leg. 2. sequitur Paris *in d § quot in Duello lib. 1.* qui inquit concordare in hac const. *Regni Siciliæ.* Quæ probari posse videntur ex ea reg. quæ habet, † quod via quam quis elegerit, illa sibi patere debet. *l.* 2
similiter §. fin. ff. quod me. ca. Decius consil. 460. column. 1. idem consuluit I. l. Fer. *consil. 22. in fin.* & Alcia. *dict. consil. suo car. pen.* etiam in contrario casu, scilicet quod † in electione remediorum non sit li- 3
cita mutatio, aut variatio, vt ab omnibus traditur. & ideo affirmat eum, qui armorum probationem elegerit, iam id non posse mutare, infertque multo minus licitam esse diuisionem, si quis pro parte velit probare iudicialiter, pro parte vero vi armorum. His tamen contraria videntur ea quæ scripsit Ioan. Lign. *in §. circa septimum num. 12.* dum inquit † quod prouocans ad Duellum, vbi 4
succubuerit, condemnatusve fuerit, potest de eodem crimine accusare in iudicio contentioso, licet non sit sæpius de eiusdem iudicio quærendum; ea ratione, quia Duellum sit prohibitum iure ciuili, & canonico, nisi tamen consuetudo regionis aliud induceret; sicuti iam iure Longobardo obseruatum tradit; vnde à fortiori videbatur dicendum, aliquem, qui primo prouocauerat ad bellum, posse desistere, & conuolare ad bellum iudiciale. Sed pro so- 5
lutione, & declaratione dicendum arbitror: si quæstio hæc determinanda sit secundum regulas, & absolutam obseruantiam Duelli, clare militabunt dicta Alcia. & alia adducta, scilicet quod mutatio & variatio non habeat locum: At si subuertatur, amplecti quæ iura prohibentia Duellum quis voluerit (vt censeo) ad arbitrium cuiusque dabitur variatio, saltem vt electa via certaminis, possit ea derelicta, vel amissa, deueniri ad viam strepitus iudicialis: non tamen econuerso (vt opinor) electa via iudiciali, possit deueniri ad causam certaminis, quia non militant iura, seu consuetudines: vt supra *hic in prin.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus, vltra diem statutum non tenetur pugnare.*
2 *Dilatio noua non datur in Duello à tutt' offensa.*

CONCLVSIO LXVI.

QVANDOCVNQVE cōtigerit prouocantē † die statuta belli, 1
non potuisse superare reum cōuentum, petieritque pugnam

prorogari, & determinari in sequentem diem: excluditur vtique
2 ampliusque non auditur in ea causa; † quia in Duello, ad omnem (vt aiunt) offensam, non datur noua dilatio, nisi aliter sit conuentum: veluti si actum sit inter perduelles, vt tam diu pugnetur, quoad alter eorum sit victus, aut mortuus: in hocque conueniunt dicta *in concl. 45. & 49.* declaranda tamen hæc sunt, nisi quis iusto impedimento detineretur, vt scriptum est in superioribus, præsertim *concl. 46. & 61.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus non tenetur pugnare in causa non graui.*

2 *Duellum non conceditur contendentibus super insigniis gentilitiis; vel si quis dicitur cæcus, vel claudus.*

CONCLVSIO LXVII.

1 CAVSA de qua agitur † si grauis non fuerit, vt in ea non versetur maxima infamia, & scandalum, & quid tale, ex quo lædatur honor alterius in curia Principis, vel aliter inter milites, & nobiles fit exceptio: vt prouocantis intentio perimatur: vt probatur ex adductis supra *conclu. 51.* & ideo non solum denegatur per iudicem pugna motis ex aliqua leui causa, sed etiam tales actu aliquo illuduntur, vt alias contigit inter certaturos de signis gentilitiis, deferentes tauri caput; quod cõposita sit discordia, vt capitis tauri imaginem in familia alter haberet, alter vero vaccæ: columbi quoque alter, & alter columbæ, vt apud Alci. legitur *cap. 7.* & Iul. Fer. *consil. 6. num. 12.* & ideo quicquid prolixe scripserit Paris, *in §. an ali-*
2 *quis lib. 6.* † videtur pugna esse prohibenda ex causa deferentium signa gentilia, & imagines conformes. Sic etiam dictum est in eo qui cum iniuria appellatur cæcus, aut claudus: quia leuis videtur, & non infamat, vt *supra concl. 20.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus vbi sit controuersia bonorum; & casus non sit personalis, repellit Duellum; fallit vbi esset contentio regni ad euitanda maiora mala, & nu. 2. in Duello pro iustitia defensione nu. 4.*

3 *Longobardum ius, asininum dicitur, carens ratione & lege. ideo recessit ab aula.*

CON-

CONCLVSIO LXVIII.

BONORVM † controuersia vbi inciderit, & casus non sit personalis, constat quoque Duellum non esse recipiendum, vt legitur apud Bal. *in d.l.cum filius §. fi. de leg.2.* & Paridem *in dict.§.quot in Duello lib.1. & Iac. Hispa. lib. 3. cap. 7. & Ias. cons.144.col.3. vol.2.* concedebatur tamen quandoque iure Longobardorum, in quibusdã talibus casibus, de quibus scripsimus supra *concl.51.* Vnum casum etiam ponit Paris, *in § pone lib.7.* in Imperatore, & alio rege contendentibus de aliquo regno, vt puta Bohemiæ: vbi concludere videtur pluribus rationibus: & præsertim, ne regnum dissipetur, vt inter eos admittatur pugna: cuius contrarium tamen videtur scripsisse *in §. mortuo, & §. duo reges eo. libr.7.* in duobus Imperatoribus contendentibus de imperio, & duobus regibus contendentibus de regno, cuius iudicium Pontifici maximo dicit cõmittendum, tam & si, *in d.§. duo reges, in fin.* commemoret, Reges hoc non affirmare: qui ius ponunt in armis, proponentes ensem pro libello. Idem quod Paris sensit Alcia. *cap.3.* Conclusio ista redditur satis dubia. Illhinc enim videtur attendenda illa opinio Imperatoris relata per Bal. & alios: Hinc videtur confundi per exempla Longobardorum, & dicta per Paridem: adeo vt aliquantum difficile sit affirmare quid sit tenendum. Nihilominus ego puto regulariter tenendam istam conclusionem; quod pugna singularis non sit admittenda, vbi contenditur de bonis, *vt supra.* Quod probatur ex illius lege Imperatoris superinde promulgata, vt supra dictum est per Bald. quod enim Principi placuit, legis habet vigorem *l.1.ff. de const.princip.* militatque ratio illa: quia Duellum de quo tractamus, conceditur propter tuendam famam, & honorem alicuius, ad expurgationem innocentiæ diluendaque obiecta crimina, vt sæpe dictum est: non autem conceditur pro rebus conseruandis, aut vendicandis: nec enim in his cadit aliqua famæ diminutio, cum tantum in rebus vtilitas, & commodum recte inspiciatur. Nec aduersantur leges Longobardorum, quia antiquatæ sunt; ius enim istud asininum dicitur, & non est lex, neque ratio, vt per And. Isern. *in cap. 1. §. fin. de no. feudo. & Bal. in auth. dos data Cod. de donat. an nupti.* sicque recessit ab aula, vt refert eos Maranta, in Speculo aureo. *in 3. parte principali numer. 97. & 99.* propterea non obseruantur, nisi vbi

moribus aliquorum sint receptæ: vt iam dictum est. Non etiam obstant quæ sibi contrarius videtur Paris scripsisse: quia concordare videntur, cum *in d. § pone*, concedat Duellum fieri posse inter Imperatorem & alium regem, siue id etiam concederet inter duos
2 reges, † ne Regnum dissipetur, & sic ad euitanda maiora mala, & scandala: veluti occisionem multorũ hominum, depopulationes, & incendia quandoque vrbium, & similia horribilia. Vnde succedit, quod eo casu, tanquam ex causa non leui, licet recedere à communibus regulis, præsertim vbi timetur futuri mali periculum *l. scio ff. de in integ. rest. l si hominem, vbi Bar. ff. manda.* & per Alcia. *in tracta. de ver. signif. num. 51. & nu. 116.* nam & alias dicitur *in cap. 1. & 2. 13. dist.* quod minus malum est eligendum: quæ exemplo non vulgari probantur ex cõcesso Duello per Martinum Pontif. max. Carolo Regi: & Regi Petro Aragonio: contendentibus de regno Siciliæ: & pugnaturis cum centum militibus Burdegallæ, in Aquitanis, coram Rege Angliæ, domino & iudice eo in loco: vt legitur apud Paridem *in §. statuta fuit lib. 3.* etiam ex fide Ioannis Villani, in
4 chronicis suis: & meminit Alcia. *dict. cap. 3. & ca. 41.* † Item hæc conclusio fallit quando Duellum suscipitur pro defensione iustitiæ, cum etiam tunc circa res concedatur, vt supra *concl. 33. num. 3.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus excipit propter pacem, præsertim iuramento firmatam, nisi orta noua discordia. 2.*

3 *Pacem primo frangens, repercussus, non potest prouocare ad Duellum.*

CONCLVSIO LXIX.

1 CLARVM est etiam, si facta sit pax inter aliquos, dari exceptionem prouocato, † præsertim interueniente iuramento: sicque obiicere potest, quod discordiæ causa est sopita, atque vt con-
2 uenta obseruentur; vt supra *concl. 12.* † Declara tamen, & limita hoc procedere, nisi oriatur noua discordia, promissio enim talis intelligitur rebus, sic stantibus, vt per plura concludit Paris *in §. an si est pax. lib. 6.* præcipue per tex. *in l. quæro. §. inter locatorem ff. loca.* At si pax frangatur: Fractoresque pacis, se inuicem offendant, vel percuti-
3 ant, † indeque primo frangens & percutiens, repercussus, velit ad

Duellum.

Duellum prosilire, repellitur quia conueta non sunt obseruanda, nisi in quantum alius obseruauerit, vt consuluit Iulius Fer. *consil.21. per tex. in d. §. inter locatorem*, & doctr. Bar. *in l. cum pater §. libertis, de l.2.* vbi inquit, si vnus primo, & alius secundo pacem ruperũt, tunc Secundus potest accusare primum de pace rupta, non primus secundum, per illum tex. Si autem non appareat quis primo ruperit, inuicemque se offenderint, alter alterum non poterit accusare, cuius dicta sequitur Pau. de Cast. *in l. seruum qui ff. de verb. oblig.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus ex pacto obligatus, non adimplens prouocanti, qui ex pacto sibi prouidit, non prouocatur.*

2 *Prouisio hominis tollit prouisionem legis.*

CONCLVSIO LXX.

IN causa itidem † in qua quis quid daturum, facturumve conuenerit: quod si non adimpleuerit, actum est, vt liceret promissorem depingere, si non adimplens prouocetur, quia in fide defecerit, excipiet quod non est locus pugnæ, ex quo stipulans sibi prouidit per pactum: de quo constat: vnde probationum non est defectus: † Prouisio enim hominis, tollit prouisionem legis, teste Paride *in d. § miles quidam lib. 6. l. fi. C. de pac. con. cum sim.* & conueniunt dicta sup. *62. & 63. conclu.* 1 2

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus excipit contra prouocantem, mutantem querelam numer. 5. ideo repellatur, & econuerso. 2.*

CONCLVSIO LXXI.

SI super certa querela & causa fuerit quis lacessitus, in qua hinc inde transmissæ sint literæ, & mutetur querela, aliudq; crimen obliciatur prouocato, opponere is potest † quod primæ querelæ primo sit satisfaciendum per prouocantem, vt abunde scriptum est supra *concl.28.* † idemque videtur dicendum econtrario, vbi prouocatus mutare, & renunciare primæ querelæ vellet, eisdem rationibus vt ibi; licet Paris, *in d. §. miles prouocauit lib. 6.* videatur sensisse contrarium, & male: quia taliter renuncians videtur se in prima 1 2

querela criminosum confiteri, & obiecti criminis reum: ideoq; repellendum, tanquam disdictum (vt dicitur) confessum, vt ibi dictum est. Sed dictum Paridis procederet non opponēte aliquo mutationi querelæ: nam sibi imputare debet, qui consensit mutatio-
3 ni; & non excepit prout poterat: † Hæc quoque exceptio procedit etiam existentibus perduellibus in stadio, & altero eorum renunciante primæ querelæ: quia ex tali renuntiatione quis arguitur confessus, & conuictus, & falsarius, vt per Paridem *in §. exenit, & §. duobus.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus minor 14. annis, doctor, Philosophus Grammaticus, Professor literarum; & non versatus in armis, à Duello liberatur, sine dedecore.*

2 *Doctores, professores literarum, clerici, & similes probant de innocentia sua, & de iniustitia aduersarij.*

3 *Clerici sponte offerentes, & oblatum Duellum suscipientes, deponuntur.*

CONCLVSIO LXXII.

1 EX persona † autem sua obiicit prouocanti prouocatus, si minor quatuordecim annis, vt supra *concl. 36.* si doctor iuris fuerit, Philosophus, Grammaticus, & bonarum literarum professor: vel aliter in armis non versatus, pugnamque refellit absque vllo dedecore, propter imbecillitatem suam; & quia arma ipsius vel leges sunt, vel alia quæuis scientia, & libri præ manibus suis versandi, non gladij, vel id genus telorum. Immo indecens videtur militi prouocare talem ad certamen, quem si vinceret, vti inermem, & imbecillē, vituperio digna esset victoria, non honore, vt auctor est Paris, *in §. armipotens lib. 6.* sequitur Iac. Hispa. *lib. 1. cap. 4. in fin. Alcia. cap. 24. Iul. Fer. consil. 15. & 17.* vbi affirmat hos non posse prouocari, nec prouocare ad certamen, etiam per campionem, quia tanquam religiosi censentur, & sunt venerandi per tex. *in cap.*
2 *1. & 2. de cleri. pugn. in Duel.* † Possunt tamen tales per probationes docere de innocentia sua, & de iniustitia aduersarij, etiam eum citando super obiecta diffamatione, ad hoc vt proponat & agat: alioquin quod sibi perpetuum silentium imponatur iuxta *l. diffamari. Cod. de inge. manu.* Prædictaque omnia multo magis militant in clericis,

clericis, & vere religiosis, quorum arma sunt orationes, & lachrymæ, vt per memoratos docto. scribitur: Nam † & pœna depositionis plectuntur sponte offerentes, & oblatum Duellum suscipientes clerici *cap. 1. de cleri pug. in duel.* & per Bernar. Diaz. Hispa. *in practica criminali cap. 93.* Ad. o vt hoc amplictur procedere, etiam in eo, qui efficitur clericus ante diem constitutam ad Duellum, quod cõuenerat inire: absoluitur enim à tali obligatione, per eadem iura canonica, secundum Paridem *in §. contingit dubitari li. 10.* etiam absque eo quod campionem constituat: quod tamen ibi limitat nisi talis in fraudem, clericatum assumeret, quo casu requiritur vt veniat, vel (vt dicitur) se disdicat, seu reuocet: & si recusauerit venire, Iudex prœlij pronuntiabit in fauorem comparentis cum condemnatione expensarum. & facit ad hæc, quod dictũ est supra *concl. 61.* impedimentum procuratum, & fictum, alicui non prodesse. 3

SVMMARIVM.

1 *Patrini, & magistri, licite recusant Duellum.*

CONCLVSIO LXXIII.

Ex persona † similiter propria licite recusant certamen magistri, seu qui appellantur patrini perduellium: si cum verbis altercarentur, ob illorum defensionem, alter alterum prouocasset, immo nec volentibus à bono Principe securitatem campi concedendam scribit Alcia. *c. 40.* Hocque placuisse prudentibus viris cõmemorat, ne ex lite lites fiant. neve ex bellis bella: & ne tale munus, ob hoc frigidius exerceatur, sitque exercenti, & taliter patrocinanti damnosum, contra dispositionem *l. sed si quis ex signatoribus ff. quem. testa. aperia. & l. si quando. C. de testibus.* 1

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus excusatur propter prouocantem criminosum, vel infamem, de iure, vel de facto nu. 4. & nu. 6. limita in crimine læsa maiest.*

2 *Delictum omnem honorem excludit.*

6 *Infamis non potest vlterius infamari, nec vilis: quibus non competit actio iniuriarum.*

7 *Prouocatus qui eodem crimine laborat, non excipit.*

8 Victus

8 *Victus semel in Duello, vti infamis, & periurus, & calumniator repellitur, nisi Duellum fiat causa gloriae. nu. 9.*

10 *Naturales, item filij spurij, & ex damnato coitu, possunt recusari in Duello, limita nume. 13. & 14. in legitimatis, quod videtur dubium.*

11 *Bastardi, spurij, & nati ex damnato coitu; sunt infames, infamia facti.*

12 *Bastardi, spurij, & damnato coitu nati: non dicuntur agnati, nec de casata patris, nec ex his nepotes; nec possunt portare insignia legitimorum, nisi cum nota lineae transuersae.*

CONCLVSIO LXXIIII.

1 PRopter prouocantis † personam sibi imparẽ rationem delicti, vel infamiae, potest prouocatus, famae integrae, oblatum proelium euitare. Infamia enim iuris, vel facti notati; aut aliquo scelere, vel vitae turpitudine coinquinati, repelluntur à pugna; quae ab infamibus non exercetur, sed ab honorabilibus personis.
2 † Nam delictum omnem honorem excludit. *l. 1. C. vbi sena. vel claris.* nec enim talibus portae dignitatis patebunt *l. 2. Cod. de dignit. libr. 12. cum sim.* vt attestatur Paris *in §. quia dictum est, lib. 7.* vbi in specie
3 multos enumerat casus † scilicet laesae maiestatis, lenocinij: quaestum, aut cauponam publice exercentis: condemnati de periurio: Praeuaricatoris: damnati pro crimine capitali: Assumentis nomen armatae militiae in fraudem munerum, vel causa litis euitandae: Patientis controuersiam status sui: Publice excommunicati: Haeresis notati; Fidem, licet non iuratam fallentis: & similia, & alia crimina etiam militaria quoque ponit, vt si quis fuerit transfuga; Seditiosus: Proditor; Ignominia missus: Desertor: Periurus: & dominum in proelio derelinquens; de quibus etiam meminit Acia. *ca. 18.* & tangit Iac. Hispa. *libr. 1. cap. 4.* & Iul. Fer. *consil. 15. & 16.* Sed stante reg. & conclu. supra firmata, non est necesse ambulare per exempla: nec videtur etiam necessaria aliqua sententia in praemissis criminibus, vt etiam tangit Alcia. ibi, & *cap. 20.* cum ad hoc vt quis refellatur, sufficiat, quod eius opinio apud graues viros sit onerata. Ampliatur ista exceptio † vt procedat, etiam si superuenerit
4 post prouocationem, si quis aliqua infamiae nota aspersus fuerit, teste Alcia. *in cap. 22.* & ante eum Pari. *§. duo milites libro septimo,* ea ratione, quia promissio intelligitur, rebus sic stantibus, & noua

causa

causa non superueniente. vt ibi per Alcia. *per l.cum quis, in prin. ff. de solutio.* & per Paridem *in §. an si est pax. lib. 6.* inter alia per tex. *in l. quaero. §. inter locatorem. ff. loca.* Ista conclusio limitatur secundum Paridem *in d. § quia, num. 10.* † vt non habeat locum in crimine laesae maiestatis: quia 5
tunc admittantur infames: & alias inhabiles, *arg. l. famosi. ff. ad l. Iul. maiest.* vbi in eo crimine admittũtur alias incapaces ad accusationem. Sic & Fuluia impudica mulier contra Catilinam coniurantem in remp. admissa est. Sed aliter & contrarium sentit Alcia. quia lege Longobarda, si de hoc crimine contendatur, qui impar est, per campionem pugnare debeat, vt in eis, *ll. de malefic. l. fin.* At ego arbitror male sensisse Alcia. nam in confesso est, quod multa specialiter conceduntur in fauorem principis, & reip. praesertim in casu criminis laesae maiestatis, propter grauitatem delicti, quae alias non permittuntur, *d. l. famosi. & l fi. & in eo. tit. ff. & Cod. ad l. Iul. Maiest.* nam & alioquin vbi testes priuilegiati non possunt in criminibus torqueri, tamen in crimine laesae maiestatis torturae subijciuntur. *l. nullus. C. ad l. Iul. maiest. Laur. Calca. consil. 2. colu. 22. & ibi colu. 13.* ponit participes quoque criminis in testes admittendos. *c. in fidei, de haeret. in 6.* & auctore Bal. *in l. quoniam liberi. C. de testibus.* propterea videtur & in casu nostro, maxime conuenire, quòd sicut admittuntur accusatores, & testes minus idonei: ita admittantur prouocatores non integri, qui non possint per prouocatum, licet maiorem, & digniorem refelli, qui per campionem pugnare posse obijciat: nec repugnat dispositio *d. l. fin. in Longobar. de malefi.* quia non est verum, quòd illa l. loquitur in casu criminis laesae maiest. vt etiam sentit glo. ibi *in ver. anima sua,* quae exponit dicta verba in l. illa posita, vt referantur ad periculum animae illius, qui accusabat apud Regem aliquem sibi insidiatum, non autem regi, sicque crimen non erat laesae maiestatis, iccirco campio ibi concedebatur: quod eo verius esse arguit glo. quia dispositum sit *in l. 1. eod. tit. de malef.* quid fiendum sit de eo, qui contra animam Regis cogitauerit. Arguit etiam à verbis *d. l. fi.* ibi, *qualiter reg. placuerit, componat:* quae videntur posita in alio casu criminis quam laesae maiestatis. Limitari quoque posse videtur haec conclusio in crimine haeresis † quod maius est, in cuius accusati- 6
one infamis admittatur, vt docet Specu. *de accusatore; colu. 7. vers. Item quod est infamis, & col. 9. vers. Item quod est libertus, & col. pen. vers. in summa.* vbi etiam dicit idem in crimine Simoniae, & Sacrilegij, & frauda-

tæ annonæ & censſus; & in prim. in proſequente ſuam vel ſuorum iniuriam. Fit enim extenſio etiã in pœnalibus & odioſis, prout eſt Duellum, vt *ſupra conclu.9.* quando tractatur de fauore publi. vt per Hip. Marſil. *in l.fi.num.178.ff.de iuriſd omn.iudi.& in §.aggredior.nu.59.in Practica criminali.* vbi infinita adducit. fauor autem publicus ille erit in dictis caſibus, vt talia grauia delicta innoteſcant, & puniantur. Cogita tamen quia infamis, & vilis perſona, in caſu quo proſequeretur ſuã vel ſuorum iniuriam, videtur non admittendus (vt exiſtimo) quia ſi fiat iniuria infami & vili perſonæ: non dicitur nec poteſt vlterius infamari, vt eſt tex.no. *in l.fi.cum gl.C.de inf.cer.temp.* & tradit Iac.de belloni. *in tractat.practica Iudiciaria, in tit.de iniurijs in prim. nume.72.* per illum tex. & alia plura: vnde non competit ſibi actio iniuriarum, ſeu accuſatio, vt per eum late: licet in delictis alias quaſi contrahatur vt *infra concluſi.76.* nec extenſio videtur poſſe procedere hoc caſu, cum
7 ceſſet fauor publicus, vt *in dicta conclu.9.* † Tertio limitari poteſt hæc concluſio, vt non vendicet ſibi locum, quando prouocatus laboraret eodem crimine: vel infamiæ labe aliqua pariter notatus eſſet, quia nil Iudæus iudæo; nilque Catelina Cethego. *l.in arenam vbi Bart. Cod. de inoffic.teſtam.* Nihilominus exiſtimarem talibus hinc inde notatis, non eſſe licitam, nec eſſe Duellandi facultatem concedendam; quia huiuſcemodi pugna ab infamibus & criminoſis non eſt exercenda, vt *ſupra concl.15.* dictum eſt, & *inf.concl.81.in fi.* & videtur militare hoc caſu prohibitio extenſionis vt ſupra. Ex hac 74.concluſ. conſequenter
8 determinatur, quod † ſemel victus in Duello, tanquam infamis, vti periurus, & calumniator reijcitur à bello *l. athletas.§.calumniator.ff.de infamibus cum ſim.* ſicque ſentire * omnes teſtis eſt Alciatus *cap.20.* & conſuluit Iul. Fer. *conſil.16.* & ante eos tenuit Paris, *in §.an ſi aliquis pugnauit, & §. vnus lib.6. & §. aliud erit lib.10.* dictis rationibus. Sed hæc limitat Paris, in deuicto proſequente ſuam vel ſuarum iniuriam, cuius contrarium tenere omnes affirmat Alcia. ibi. Quod verius arbitror, propter periurij, & calumniæ labem: tamen contradicunt dicta Specu. *col.7.9.& pen.de accuſatore.* quibus ſupra reſponſum eſt. Verum
9 Paris aliter ſentit † in armillatis deuictis, pugnantibus gloriæ & virium oſtentationis cauſa, qui non poſſunt recuſari. Quia licet remaneant inglorij, non tamẽ efficiuntur infames: non enim periuri aut calumniatores redduntur, ſequitur Alcia. *d.c.20.* Determinatur etiam

† quod

†quod filij naturales, vel fortius spurij, vel ex damnato coitu nati, pos- 10
sint in singulari certamine recusari, vt decidit Paris, per plura *in dicto §. quia dictum nume. 11.* Sed Alcia. in hac re dicit deferendum consuetudini, vt scilicet admittendi sint ad pugnam, qui licet aliena laborent macula, de factoque notentur: nihilominus in militiam nomen dare eis permissum sit. Porrò in hac exceptione à consuetudine non est recedendum, vt dixit Alciatus, & constat ex dictis supra *conclu. 13.* Verum vbi consuetudo non vigeat, non dubito exceptionem propositam militare: quæ ex eo dependere videtur, an qui appellantur Bastardi (qui idem quod naturales tantum sunt secundum glo. *in rub. ff. de concub.* & Decium *consil. 433. num. 10.* & Ludoui. Sardum *in tractat. de natura. libe. in 2. parte in prin.* & deinceps, & fortius spurij, & alij ex damnato coitu nati, de quibus *in authentica, ex complexu. C. de incest. nupt.*)
sint infames. Quod † affirmandum esse censeo, vt infamia facti asper- 11
si dicantur per tex. *in c. si gens. 56. dist.* exponentem Anglos, spretis legalibus connubijs, adulterantes & luxuriantes, ignobiles & degeneres esse, nec bello seculari fortes, nec in fide stabiles, nec honorabiles hominibus, nec Deo amabiles esse, vt sentit Paris, & Alciat. vbi supra & Azo. *in summa. Cod. quibus ex ca. infa. irroga. colu. 1.* & absolute consuluit Alex. *consi. 180. nume. 2. volum. 2.* & Decius *consil. 602. colum. fin. volum. 4.* vltra Bald. *in l. in bonæ fidei. colum. 2. Cod. de reb. credi.* per Felin. *in c. non-
nulli, versic. prædictis, colum. 2. de rescript.* & ideo passim receptum est, † 12
quod agnati, de domo, familia, & (vt aiunt) casata patris, non dicuntur esse tales filii, & ex his nepotes: nec possunt portare arma, siue insignia legitimorum, nisi eis concedatur, vel nisi ex communi vsu hoc recipiatur, vt docet Bald. *in l. filium, column. 2. in 1. lectu. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. & in l. fin. Cod. de ver. sig.* vbi etiam Bar. *col. fi.* sequitur Decius *consil. 85. col. fin. vol. 1. & consil. 365. col. 2. vol. 3.* & Corneus *consi. 216. col. 1. vo. 2.* sicque obseruatur, vt etiam tradit Alcia. *d. c. 19.* quod insignia gentilitia, nisi cum transuersæ lineæ nota, illis non conceduntur: de quibus per D. Catel. Cottam, in memorabilibus suis, in dictione, *Bastardi,* & spurius, & spurij, vbi quod nec hi proprie ciues appellẽtur. Li-
mitat tamẽ Paris *ibi in fi.* hæc dicta, nisi tales Bastardi, seu naturales es- 13
sent armigeri, in armis versati, & bene morigerati, vbi ꝓpriũ honorẽ prosequerẽtur, quia repelli non possent. De qua lim. non parũ dubito, præsertim vbi tales prouocarent: quia hæc nota non videtur tolli

hoc pacto, sicque remanent cum ea, nam restitutione natalium, vel legitimatione recte diluitur, Hinc est quod ipse Paris *eod.lib.7.§.an bastardos*, per multa concludit, quod Bastardi & Spurij legitimati, non possunt recusari. Quod & tenet Alcia. *d.c.19.in fin.* idemque affirmat
14 Paris ibi, † in filio legitime nato ex Bastardo, licet radix sit corrupta: quod videbatur etiam aliquātulum dubitabile per prædicta. Nihilominus dici posse videtur, quod licet alia supra narrata, scilicet agnatio, familia, & insignia, non transeant in tales nepotes, ab hisque censeantur alieni: cum natiuus splendor, & nobilitas non transmittatur in posteros nisi per legitimam lineam, secundum Bal. *in l. cum antiquioribus.C.de iure delib.colum.4.* quia tamen ipsi ex legitimo matrimonio nati sunt, absque infamiæ macula censendi sint, quia cessante causa, cessat effectus. nam cum cesset in talibus ortus illegitimus, quem abhorrent iura, *vt supra*, cessare debet infamia. Aduertendum tamen est quod non videtur vsquequaque verum dictos legitimatos non posse recusari: nam etiam legitimati sunt infames infamia facti, vt no.
* tradit Azo. *in sum. C.ex quib.ca. infa. irrog.* & videtur communis * opi. doct. teste Alex. *consi.25.col.3.vol.1.* quæ sequitur Io.Lecirier *in tracta.de primogenitura lib.1.quæst.13.num.14.* qui etiam auctore Bal. *ibidem nume. 27.* dicit tales legitimatos non esse de stirpe, nec stirpi attinere, nec esse nobiles. prædicta tamen ante Io. adducit Ias. *in l. si is qui pro emptore nu. 260.ff.de vsucap.* disputando abunde an legitimatus dicatur vere & non ficte legitimus, facit dicta doctr. *Bal.in l.cum antiquioribus*, ex cuius dictis articulus iste redditur dubius: nā pro prima opinione facit, quia legitimati nihil à legitimis differunt, & per eos conseruatur agnatio, & familia patris, & non sunt deinceps turpes personæ, secundum Bal. *consil.146.vol.1.* & ad hoc procedunt argumenta Decij *consil.365.volum. 3. nume. 5.*

SVMMARIVM.

1 *Prouocatus impeditus per iudicem diuidentem Duellum, alibi non tenetur pugnare, limit.nume.2.*

3 *Prouocatus excipit propter reuerentiam, honorem, & subiectionem. vt per exempla ibi.*

4 *Frater fratrem, aut sororem, non accusat de magno & capitali crimine.*

5 *Patris persona, & patroni, debet filijs & libertis sancta videri.*

6 Prouo-

6 *Prouocatus dominus, excipit contra subditum suum, limit. dupliciter.*

7 *Prouocatus dominus, excipit contra vasallum, limit. vt ibi.*

CONCLVSIO LXXV.

OB impedimentum † superioris, seu Iudicis, qui certantes in stadio diuiserit, forsan pietate aut clemētia motus, datur iusta excusatio, vt prouocatus in alio loco pugnare non teneatur, quia per eum non stetit, proinde liberatus censetur: vt tenere milites inquit *Paris, §. an si duo num. 3. lib. 2. per dicta ibi in praecedenti §. in prin.* sequitur Iul. Fer. *consil. 5. num. 7. & 8.* & Iac. Hispa. *lib. 4. cap. 11. cc. fi.* † nisi aliter sit conuentum, verbi gratia, vt tantum pugnetur quoad vnus sit mortuus, vel victus. vt per Paridem ibi. Item † ob debitam reuerentiam, & honorem, vel subiectionem opponit prouocatus actori, vti qui sit ex his personis, quæ non possunt in ius vocare sine venia, quales sunt emancipati filij & liberti, erga parentes & patronos & similes, de quibus *n l. 4. §. 1. ff. de in ius vocan.* & per totum titul. ff. & C. vel etiam si quis prouocaret consulem, Præfectum, Prætorem, Proconsulem, cæterosque magistratus, qui Imperium habent, coercereq; aliquem possunt, & iubere in carcerem duci, qui etiam cum venia non possunt in ius vocari, vt habetur *in l. 2. ff. eod. titu.* quæ absolute affirmat Alcia. *cap. 31.* Extenditque ad potestates vrbium, Duces exercituum, Præfectos castrorum, tribunos militum, quos vocari columellas inquit: & ad præfectos cohortium, qui capitanei appellantur, de quibus scribit Paris *in § miles armiger in prin. lib. 7.* vbi tamen videtur concludere, tales officiales militares teneri dare campionem. Alciatus similiter extendit hanc exceptionem ad eum, à quo quis in armis eruditus fuerit: quia magistro non minor reuerentia quam patri debeatur, *l. medicos. Cod. de profess. lib. 10.* Extendit quoque ad vitricum & priuignum per *l. 1. Cod. de in ius vocan.* & ad auunculum, iuxta fabulata apud Græcos, qui Meleagrum materno * titione extinctum dicunt, ob trucidatos auunculos. In hac conclusione duo sunt consideranda, videlicet Honor seu Reuerentia, & item in subiectos Iurisdictio seu Imperium prouocatorum aduersus prouocantes. in primo casu, tantum hi quibus honor, & reuerentia debetur, non possint ad certamen prouocari, ex eo præcipue videtur dependere inuestigatio: an tales possint conueniri iudicialiter, vel potius accusari, ex quo Duelli iudicium, & criminale à

Cc 3 pari

pari procedunt, & habet locum argumentum à iudicijs, ab accusatione ad Duellem, vt latius scriptum est *supra concl. 2. & 3.* Et equidē conclusio iuris est: quod libertus, seruus, filius, vasallus, vel familiaris, non admittuntur contra patronos, dominos, parentes, vel eos, in quorum domibus sunt nutriti, *l. hi. §. liberi. ff. de accusatio. l. pen. & fin. C. qui accus. non pos. & ibi l. iniquum, & 3. quaest. 5. cap. accusatores, & cap. similiter, cum cap. seq. cum sim.* & ponit Specul. *in tit. de accusatore, colum. 9. versic. Item qui est libertus*, vt etiam econtra forte tenendum scribit. Quod & in
4 fratre constitutum est, † vt fratrem, vel sororem non accuset criminaliter de magno & capitali crimine. *l. si magnum, & l. si sororem, C. qui accu. non pos.* & per Specu. vbi *supra col. 6. versic. Item qui est frater*: Proinde in memoratis recte videtur locutus Alcia. At in priuigno & auunculo, non videtur sequenda eius opi. cum l. nō probetur: Et vltra ipsum, istam exceptionem in prædictis limitādam censeo. quando quis prosequeretur suam, vel suorum iniuriam. In hoc obstat tamen prohibitio extensionis, vt *supra conclu. proxima*, sed non in infradictis casibus, cum tunc procedat accusatio, vt per Spec. eisdē locis (seruis tamen exceptis) secundum Io. And. in addi. Specu. ibidem *in d. versic. Item quòd est libertus in ver. omnes.* Et comprobatur per Specu. *eo. tit. col. pen. d. vers. in summa*, vbi concludit, quod omnes personæ, de quibus ibi locutus est, quæ repelluntur in certis casibus ab accusatione, admittantur tamen, si suam, vel suorum iniuriam prosequantur: & in crimine læsæ maiestatis, Hæresis, Sacrilegij, Fraudati census & Annonæ, *vt supradictum est concl. prox.* Vnde pariter & Duellum permittendū erit. Quod & in crimine læsæ maiestatis: multo magis & heresis procedere dicendum arbitror, & in prædictis omnibus, etiam seruis, vt per Spec. in d. versiculis, & probatur *in d. l. pen. Cod. qui accus. non pos. & in cap. literas, de præsumptio.* Non audeo tamen affirmare quòd patri & patrono, non competat exceptio; non repellatue filium & libertum in casu quo hi prosequerentur suam, vel suorum iniuriam, quia licet talis persecutio admittatur, videtur tamen admittenda, ita vt crimen in parentes, vel patronos, filij vel liberti non intendant secundum glo. quæ intelligit tex. hoc pacto *in d. l. hi. §. liberi.* licet in prin. ille tex. aliter probare
5 videatur: & facit secundum Spec. *in d. versi. item quod est libertus*, † quia persona patris & patroni, debet filijs & libertis sancta videri. *l. bonori, ff. de obseq. à lib. pa. præstan.* Nam & nimis impium videtur patrem & patro-

patronum, contra filios & libertos ad cruenta certamina descendere: Sic & econuerso videtur posse excipi à filio aduersus patrem, vt arguit Specu. *in d. versic. item quod est libertus*, & videtur procedere dicta prohibitio extensionis vt *supra*. In secundo casu Iurisdictionis, seu meri vel mixti Imperij, talem exceptionem competere arbitror secundum Alcia. & Paridem vt *supra*: Sed tamen hoc declararem procedere, durante, non finito magistratu: & in talibus magistratibus maioribus, qui non possunt in ius vocari, quique habent iurisdictionem, seu imperium memoratum, quia tales magistratus non conueniuntur: nec accusant, nec accusantur, vt docet Specu. *in d. titu. de accusatore in prin. versic. Item quod est magistratus, per l. nec magistratibus. ff. de iniur.* & facit supra conclusi. 61. nisi pater talem inuenerit in adulterio cum filia. *l. marito. ff. de adulteriis*, & ita concludit in præmissis Specu. *ibidem*. Limitarem etiam in casibus læsæ maiestatis, hæresis, & de quibus facta est mentio supra secundum doctrin. Specu. quia videtur quod etiam durante magistratu conueniri possint, propter atrocitatem criminis. Non competere autem minoribus magistratibus huiusmodi exceptionem, nec dicit Alciat. nec potest affirmari competere, per text. *in d. l. nec magistratibus*, & dicta Specul. *in dicto versic. Item quod est magistratus*. Dominis † vero contra subditos suos excipere licet secundum 6
Alcia. *d. cap. 31.* & ante eum ponit Paris *in §. an subditus possit lib. 6.* qui limitat non procedere hanc exceptionem, quando superior offendens subditum, non haberet alium superiorem, & nollet stare iuri, & subditus esset miles, vel nobilis, quia tunc prouocatio admittetur, ne iniuste opprimatur subditus; sed an cum campione procedi possit, se remittit. Limitat pariter vbi dominus habet superiorem, qui requisitus denegaret facere iustitiam, per iura allegata. † Similiter exceptio 7
videtur competere domino contra vasallum prouocantem, regulariter: vt videtur sentire Paris *in d. §. an subditus, & §. an vasallus, & §. an si dominus, lib. 6.* & Alci. *d. c. 31.* & facit ratio supra assignata, scilicet quia vasallus non potest accusare dominum. Limitat tamen Paris *in d. §. an si dominus*, quando vasallus argueret contra dominũ infidelitatẽ, vel culpã, per quã dominus priuatur ꝓprietate feudi, quia sit casus specialis. Item limitat *in d. § an vasallus:* quando dominus cõmiserit adulterium cum vxore vasalli. Crederem etiam limitari posse hoc dictum, quãdo vasallus prosequeretur suam iniuriam, vt videtur sentire Paris *in d. §.*

an vasallus in princ. vel prosequeretur iniuriam suorum, & in casibus hæresis,& alijs de quibus locuti sumus supra *concl.74.& hic.*

SVMMARIVM.

1 *Nobilis prouocatus ab ignobili,plebeio,vel rustico recusat Duellum,3.4.limit.nu.5.8. sublimita n.7.*
2 *Paritas, & æqualitas personarum est seruanda.*
3 *Ignobilibus nulla est infamia,vel verecundia.*
6 *Nobilis alium offendens, non debet excusari à Duello,& nume.9.*
8 *Quasi contrahitur in delictis.*
10 *Nobilis quis dicitur,& quomodo acquiratur nobilitas,remissiue.*

CONCLVSIO LXXVI.

IMparitas, ratione nobilitatis, exceptionem præbet nobili prouo-
1 cato † ab ignobili,plebeio,vel rustico. Nam secundum Bald. *in d.l. cum filius.§.fin.de leg.2.* & Bald. *in § si rusticus.* per illum tex vbi And.de Isern. quos refert Paris *in d. §. quot in Duello lib. 1.* prouocans debet esse maior, vel par, quia non licet minori prouocanti maiorem ascende-
2 re,vt sequitur Ias. *d.consil. 144.volum. 2.* † Sicque paritas, & æqualitas personarum est seruanda secundum eundum Paridem *in §. an miles possit, lib.5. & in §. in pugna. & §.quia dictum est, in prin. l.b.7.* idem tenet Iac.Hispa.*in cap.4.lib.1.*& consulendo: inquit Iul.Fer. *consil.15.nume.5.*
3 † quod nobiles & integræ famæ, cum ignobilibus & infamibus non pugnant, per dicta iura, quia ignobilibus nulla sit infamia vel verecundia,per tex.*in l.2.C.vt inf.cer.tem.*& propterea addit,quòd & de rigore iuris & æquitate, nullus debet duellare, qui non sit de nobili genere,nec per se,nec per campionem. Et proinde monet Principes vt
4 bene aduertant, ne patiantur defraudari militiam. Similiter viri humiles,negotiatores,aut artifices, etiam si essent in castris, in exercitio armorum, recusari possunt à nobile, vel armigero, longo tempore in armis versato,vt scribit Paris *in §.an viri, eod.lib.7.* Limitatur tamen i-
5 sta conclusio,† vt non procedat in eo,qui licet non sit claris natalibus ortus, miles tamen est in castris,& duce virtute viuens, non infamis: qui non potest recusari à milite,etiam orto de genere militum,& nobili: etiam si nobilitas ei insurgeret ex quatuor gradibus nobilitatis suorum auorum: quia militia & armorum vsus nobilitatem affert, prout

prout firmat & declarat Paris, *in §. nobilis à progenitoribus lib. 7. & in dict. §. in pugna*; alioquin talis recusans infamiæ labem incurrit, etiã secundum opi. Ange. *in quæst. sua incip. duo Gallici.* † Nec enim nobilis 6
alium offendens debet excusari, ideo prouocatus pugnare teneatur. Quam sententiam sequitur Alcia. *cap. 30.* ex Iudicio præstantissimi Io. Iacobi Triuultij, etiam in fortiori casu, scilicet si Gregarius miles pedes, prouocaret vexilliferum cataphractorum militum. & clarius tenet idem Alcia. *in cap. 34.* Ista tamen limitatio 7
subdeclaratur, vt rusticus miles admittatur si in castris est, & in armis versatus, non autem si exercitu dimisso, domi se habeat remissus: nisi saltem per decennium militasse probetur, vt testatur Paris, *in §. quia superior lib. 7.* sequitur Alciatus *dict. cap. 34.* Ista conclusio videtur & secundo posse limitari in † ignobili, plebeio, & rusti- 8
co, qui suam, vel suorum iniuriam prosequeretur, vt dictum est *supra conclu. 74. & proxima*, per dicta Paridis *in d. §. in pugna*, vbi tradit, quod nobilis alium offendens non debet excusari, nam in delictis quasi contrahitur, *l. 1. §. bestias. ff. de postu.* Paris fere in proposito *in §. nobilis pro causa. lib. 7. in fi.* nam tũc tales videtur non posse recusari. Sed obstat, quia † licet hi tales non sint infames, tanquam ignobi- 9
les, tamen iniuriarũ videntur esse incapaces, vt *supra d. conclu. 74.* & item quod extensio est prohibita, propterea cogitandum est: nam & in his, aliqui milites peritiores consulti dubitant, & ambigue respondent. Cæterum, † quis dicatur nobilis, & quomodo acqui- 10
ratur nobilitas, & de nobilitate, plura late prosequitur Bar. *in l. 1. C. de dignita. lib. 12.* & per Paridem *in §. quia sæpe lib. 7.* & Bar. Cepo. *in tract. de Imperatore deligendo. §. nobilitatis*, & per Soci. *consil. 246. vol. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Dignitatis exceptio repellit Duellum.*
2 *Dignitatum gradus quatuor, additur quintus.*
3 *Pontifex, & Imperator sunt supra omnes dignitatum gradus, licet superillustres dici poßint.*
4 *Pluris quod est, vtique tanti est.*
5 *Rex Francorum, non equat fastigium Imperatoris, nec Pontificis.*
6 *Superillustres, qui sint.*
7 *Spectabiles qui sint.*

8 *Clarißimi qui sint.*
9 *Egregij, qui dicantur.*

CONCLVSIO LXXVII.

1 DIGNITATIS quoque † plurima est habenda ratio in hoc certamine, adeo vt sæpius hæc legitima exceptio censeatur ad pugnam singularem propellendam in multis casibus, de quibus si-
2 gillatim disserere operæ pretium existimo. † Verum quia videtur in primis fere necessarium scire dignitatum gradus & ordines, qui tempestate nostra apud aliquos subuertuntur, vsque adeo, vt appellentur Illustres aliqui, vix clarissimi aut egregij nuncupandi, satis imperite & corrupte: hos præmittendo dicamus, quod quatuor sunt: Superillustres, Illustres, Spectabiles, & Clarissimi. Additus & quintus, scilicet infimorum, qui Egregij dici possunt secundum aliquos, vt per Matthęum Gribaldum Nopham *in tract. de ordi. studendi. lib. 3. circa fi.* & ita videtur obseruare in Senatu Mediolani Serenissimus Imperator, cum scribit alicui Prætori ciuitatis, vel doctori. De dictis autem quinque gradibus dignitatum scribitur *in authen. de appellation. §. 1. 2. 3. & 4. & in authe. vt ab illust. & qui super eam digni. & per glo. in proœm. institu. §. cumque hoc, in ver. Illustribus, & Io. de Platea in l. fi. Cod. de decurio. lib. 10. & Alcia. dict. cap. 33.* & per doct. præcipue Ias. *in l. 1. ff. de offi. eius, columna 1. in princ.* Inde dicitur com-
3 munis * opinio, † quod pontifex maxi. & Imperator sunt supra omnes gradus: atque in numero superillustrium non censeantur, quia omnes dignitates ab ipsis profluunt tanquam à fonte, secundum Bal. *in c. 1. in prin. in 1. no. quis dica. dux*, sequitur Ias. vltra Ang. & Alex. ibi, & *rub. ff. de iurisd. om. iudi. in fi. in d. l. 1. n. 4. ff. de offi. eius*: idem affirmat Marti. Laud. *in tract. de principibus. q. 167.* & Soc. *in d. l. 1.* scribit ita tenere communiter mod. Hancq; opi. dicit veriorem Corsetus *in tract. de potest. reg. in 3. parte q. 21.* licet dicat prout dixit Alexan. *d. l. 1. nume. 18.* quod Papa & Imperator possunt dici superillustres, quia
4 sunt supra illos. facit ad hoc † quia quod pluris est, vtique tanti est, secundum Bal. vbi *supra*. Sicque videtur posse saluari opinio contraria, quam sequitur Alcia. *in d. tracta. de sing. certa. cap. 32.* qui in eo ibi clarius decipitur, † quod contendat Regem Francorum Im-
5 peratoris æquare fastigiũ, in eaque dignitate Pontificis & Imperatoris

itoris collocandum, quod lege non probatur, nec hoc potest firmari, vt infra dicemus *concl. prox.* Verum secundum Docto. *in d. l. 1.* pręsertim Ias. *colum. 2.* † in Gradu superillustrium ponuntur senatores per *l. fi. ff. de senato.* de cuius veritate alibi inuestigabimus, inde ponuntur consules, Dictatores, & Patricij per *l. fi. C. de consulibus, lib. 12. & §. filius fa. inst. quib. mo. iu. pat. potes. solui.* Inter illustres autem reponuntur præfecti pretorio, præfecti vrbis, & Quęstores. Hodie autem reponi posse videntur secundum Ias. *ibi nu. 6. & 7.* Reges, & Cardinales, qui ęquiparantur præfectis prætorio. Itē Patriarchę, quia redacti sunt instar Regum. Item consiliarij Consistorij principis, per allegata per eum, & alios, qui in Rege adducunt tex. clarum *in cap. nouit, de iudicijs*, loquentem in Rege Francorum. Cui addo alium tex. expressum *in c. meruit, de priuileg. in extrauag.* cōmu. loquentem pariter in Rege Franciæ: Addo etiam alium *in extrauag. Ioan. in c. 1. de iuda. & Sarrace.* loquentem in Rege Castellæ, Hispaniarum prouincię, & *in cap. intellecto, de iureiur.* loquentem in Rege Vngariæ, consuluit idem Ias. *cons. 144. columna 2. volum. 2.* idem tenet Corsetus *dict. trac. ea. q. 21.* per plura inter alia per tex. apertum, *in c. ex speciali, de iuda. & Sarra.* ibi, Illustrem Regem Portugalliæ, & propterea Al. ia. non bene sensit. Sed de dignitate Regia, pręsertim Regis Hispaniarum & Franciæ, alibi dicemus, & an & quando subsit Imperio. Vnum non omitto hic, dictum à Deci. *in dict. cap. nouit in prin. de iudicijs*, & quod in hac materia dignitatum, si verum est, esset vtique considerandum, videlicet Regem Franciæ appellari illustrem à max. Pontifice, qui illo sit maior: sed non sic appellandum ab inferioribus. Sicque inferre videtur, esse Regem clariori titulo prosequendum ab inferioribus *arg. c. antiqua, de priuileg. & cap. volentes de offic. leg.* quæ iura hoc non probant, nec credo Deci. bene sentire, quia cum omnes dignitates à supremo principe procedant vt dictum est supra *in hoc capite de Imperatore. §. 1. vers. orbem. nume. 4.* priuatorum conuentione & fictione, immutari non possunt ex prætorio & solenni iure introducta. *l. nec ex pratorio. ff. de reg. iur.* & facit quia si dignitas est honor alicui propter merita principis specialiter, vel legis beneficio impensus, vt *supra in dict. §. 1. in 2. q. numer. 11.* ergo nullus alius quàm Imperator, vel lex potest eam conferre. facit quod tradit Marti. Lau. *in tract. de dignit. quæst. 26.* videlicet solum

principem conferre magnas dignitates auctoritate Bal. & Albe. de
7 Rosa. *in l. Imperium. ff. de iurisd. om. iud.* † Spectabilium autem numero describuntur, secundum antiquos magistratus, Prætor Romæ, Præfectus vigilum, Proconsul, & Legatus, & Præfectus Augustalis, vt *in tit. ff. de offic. præto. cum tribus seq.* vbi glossæ rub. & tradit Ias. *d. l. 1. nume. 13.* subdens quod Duces, Marchiones, Comites, & Episcopi dicantur Spectabiles per iura ibi allegata, scilicet tex. *in l. si quãdo. Cod. de appellatio. l. raptores. Cod. de rap. virgi. in §. fi. in authe. de apellatio. & §. similiq; modo.* tangit Alexand. *in rub. ff. de iurisd. om. iudi. in fi.* & Socinus *in rub. ff. de offic. eius.* & Corsetus vbi *supra*, & per Io. de Plat. *in rub. Cod. de comit. qui prouin. reg. lib. 12.* qui tamen distinguit: vt illi, quibus comitatus & exercitium militiæ committatur, dicantur Illustres; & quibus prouincia Metropolitana committatur. secus in non Metropolitana, qui dicantur spectabiles. At *in dict. l. fi. Cod. de decurio. colu. 3.* inquit, quod Comites tamen illi sunt spectabiles vel Illustres, scilicet Orientis, & Regentes prouincias: non autem Comites Italiæ & Alemaniæ, quos tradit Clarissimos: vt & sentire videtur Alcia. *d. c. 32.* vbi similiter tradit Duces aliquos esse Illustres qui scilicet, si regali potestate præfulgent, & legibus soluti sunt, nec Cæsarẽ de facto recognoscũt, vt Mediolanensis (Sed hoc non videtur verum, cum iam feudi inuestituram ab Imperatore receperit:) Austriacus, Burgundus, & Britannus, qui & Brito est. Sed & militare posset distinctio Io. Plat. *in d. Rub. Cod. de comit. qui prouin. reg.* Cæteros vero spectabiles dicit, & quos quidam, Principes vocant: Duces Spectabiles esse affirmat etiam Ias. *dict. consil.*
8 *144. columna 2.* † Clarissimorum vero locum assequuntur, Præsides Prouinciarum, vt *in rub ff. de offi. præsi. per l. 1. Cod. de priua. carce.* & ad idem est *l. fi. Cod. ad l. Iul. de vi publ. vel priua.* idem hodie addo in senatoribus secundum Alcia. *in l. pen. Cod. de pac. colum. 4. & in l. speciosas. ff. de verbo. signi.* qui tamen quandoque illustres, quandoque spectabiles dicti sint, vt ipse attestatur, & dixi *supra num. 6.* Ias. *dict. leg. 1. num. 17.* addit, idem esse in procuratore Cæsaris, probarique in glo. super *vtraque rub.* Sed glo. rub. *ff. de offic. procu. Cæs.* de hoc non loquitur, idemque tenendum esse dicit hodie in Abbatibus, & reliquis habentibus terras, & iurisdictionem, qui vice Præsidum habeãtur, & in doctoribus legentibus, qui habeãt Iurisdictionem

nem in scholares per *l. diui. ff. de iure patro.* tetigit supradicta Alex. Soci. & Corsetus vbi *supra*, & Io. Plate. *d. l. fi.* vbi idem affirmat in rectoribus ciuitatum, & in Agentibus in reb. Poterunt & hoc loco & ordine censeri, comites Italiæ, & Alemaniæ, vel creati à Ducibus, vt *supra*, & Barones, & Valuasores, vt per Alcia. *dict. cap. 32.* Sed aliquid plus tradit Specu. *in tit. de iurisdict. om. iudi. versic. Minimi*, scilicet omnes Iudices, clarissimos appellari posse. † Infimorum verò, 9
qui & Egregij dici possunt, vt *supra*, exempla ponuntur per Ias. *d. l. 1. nume. 21.* in defensoribus Ciuitatum, & Magistratibus municipalibus; qui defensores cognoscere poterant in causis ciuilibus à 300. aureis infra: At municipales, & sic Villarum à 20. Florenis infra: vt etiam sentire videtur Io. Plate. *d. l. fi.* qui idem tenet in Duumuiris, & Rationali. Ias. tamen ibi tradit, defensores ciuitatum, qui potestates appellantur, hodie habere merum & mixtum Imperium, per pacem Constantiæ, & per præscriptionem ciuitatum, iuxta glo. *in §. iusiurandum, in auth. de defen. ciui.* & quòd vnaquæque ciuitas habet vim prouinciæ: quæ missa facio. Sed illud videtur velle inferre, quòd tales potestates in numero clarissimorum sint habendi, vt *supra*, cuius contrarium obseruari superius scripsi *in prin.* Sed dici potest tales nostros prætores absolutè non habere merum Imperium, cùm non nisi consulto principe vel Senatu absoluant, vel condemnent, vbi pœna mortis, vel mutilationis membri, aut confiscationis bonorum sequitur, *§. fi. in const. dominii Mediolani, de pœnis.* Obstat dictum Spe. vt *supra*, ideò cogita.

SVMMARIVM.

1 *Imperator prouocatus an habeat exceptionem à Duello, & num. 3. limit. num. 6.*

2 *Duo Reges Romanorum an possint se inuicem prouocare.*

4 *Imperatoris fastigium nullus Rex æquat: nec iugum, aut subiectionem euitat. 5.*

CONCLVSIO LXXVIII.

IVXTA præmissa igitur. † an Imperator, qui ponitur vltra o- 1
mnes dignitatum gradus, & à quo omnes dignitates profluunt, vt *supra dictum est*: prouocatus exceptione præeminentiæ suæ possit se tueri. Paris *in §. mortuo, lib. 7.* & Alcia. *in cap. 34.* tetigerunt (vt

existimo) satis imperfectè. Propterea distinguendum est: Primò, cùm duo Imperatores non possint esse simul eodem tempore, *c. in apibus, 7. q. 1.* & alibi diximus: An Duo in Reges Romanorum ab electoribus electi in discordia (quorum quilibet administrabit, donec declaretur, cuius electio teneat, secundùm glo. *in cle. 1. de iureiur.* & Paridem Put. *in d. §. mortuo, nu. 1.* & Abba. *in c. venerabilem, in fi. de e-*
2 *lectio.* & videntur facere consilia Oldrad. *cons. 22. & 23.*) † possint se inuicem prouocare. Quo casu dicendum opinor, si est contentio de regno, seu imperio, & sic de bonis, tunc non admittatur pugna, nisi forsan ad euitanda maiora mala, & ne Imperium, vel Regnum dissipetur, & vt *supra conclu. 68.* scriptum est: Si verò (quod non tangunt Paris & Alcia.) oriretur contentio super aliqua iniuria hinc inde illata: & sic quæstio esset personalis, vbi aliter non sit inæqualitas inter eos, existimarem, certamen non posse recusari. Videntur enim in eadem dignitate constituti tales electi, propterea non militat illa conclusio, qua habetur: NON LICERE MINORI PROVOCANTI MAIOREM ASCENDERE: SICQVE QVOD ÆQVALITAS SIT SERVANDA, vt abundè *concl. 76.* diximus: nam inæqualitas non potest inter electos in eadem dignitate contingere. Secundò distinguendum est & aduertendum: An Imperator ab aliquo Rege (quisquis is fuerit, omnes enim sunt dignitate inferio-
3 res Imperatori, vt *supra proxi. concl.*) possit ad † singulare certamen euocari: & proculdubio, non posse crediderim, militat enim hoc casu argumentum imparitatis, quia non liceat minori prouocanti maiorem ascendere: vt *supra*, licèt Paris *in d. §. pone, lib. 7.* per multa contrarium concludat, quando est contentio super aliquo Regno, & causa non tangat Imperium, & talis Rex non recognoscat Imperatorem, quem sequitur Alci. *d. cap. 34.* Sed argumenta ipsorum non subsistunt: & inprimis an ratione ambiguitatis regni admittatur pugna *supra concl. prox. & 68.* demonstratum est: vbi quæstio sit de bonis, cessare pugnam. Nec refragatur, si quis dixerit, ideò prœlium concedendum esse, quia talis Rex non recognoscat Imperatorem, nam hoc etiam supposito: non propterea infertur, quòd eiusdem sit dignitatis & existimationis Rex, cuius est Imperator, vt *prox. concl.* dictum est: & fatetur ipsemet Paris *in d. §. pone*, per multa, & præsertim, quia Imperator præsidet omnibus præter Deum: & debet

debet possidere vniuersam terram, quæ videt ascendentem & descendentem solem, §. 1. *in authen. vt om. ob. iu. pro.* & alibi latius dixi: † Sed vlterius nullus est Rex aut Princeps, qui fastigium Imperatoris possit æquare, aut præscribere, & eximere se à iugo & subiectione eius, quomodocunque merum Imperium, & reseruata Principi præscriberentur: vt in hoc communem * opi. attestatur Soci. *consi.* 275. *num.* 5. *vol.* 2. de quibus abundè scripsi *supra in* §. *primo, in vers. orbem,* & tradit glo. 1. *de paco iur. fir.* † quòd Reges Franciæ, & alij vltramontani sunt sub Romano Imperio, licèt sacramento non sint subditi, & in hæc verba inquit Bald. *in l. 1. ff. de offi. præfec. præ.* truffa est aliter sentire. Posset tamen forsan limitari hæc conclusio: vt † Imperator possit à Rege prouocari in crimine Hæresis: Simoniæ & Sacrilegij: quæ sunt grauia, & per quæ deponit Imperator, vt *supra* §. *secundo* notauimus *q.* 5. Item quando Rex suam vel suorum iniuriam prosequeretur, de quibus supra fit sermo *consi.* 74. & 75. & 76. quia in delictis quasi contrahitur, vt ibi dicitur per *l.* 1. §. *bestias, ff. de postul.* & per Pari. *d.* §. *nobilis pro causa, lib.* 7. cogita tamen super hoc vltimo, quia non fit extensio in hac materia, vt *supra concl.* 9. & *conclu.* 74. *nu.* 6.

SVMMARIVM.

1 *Reges, à Regibus licèt non coronatis prouocati, pugnare debent, lim. nu.* 2.
3 *Corona non auget dignitatem.*
4 *Reges prouocati à principibus, Ducibus, &c. excipiunt, ne pugnent lim. num.* 6.
4 *Principes subalterni possunt prouocari à Ducibus, licèt videantur digniores.*

CONCLVSIO LXXIX.

INTER Reges vtique † pugnam singularem admittendam, nullus videtur dubitare: pares enim sunt dignitate: cùm illustres omnes dicantur, vt *supra concl.* 77. quod videtur tenere Iul. Fer. *consil.* 18. sed addit hoc tamen non procedere: si Reges recognoscant superiorem: vtputa Imperatorem, vel Papam. Quæ † credo verè dicta, si modò tales Reges subessent stipendijs, & in Fidelitate & obedientia dictorum superiorum astricti sunt, vt *supra conclusion.* 31. Dubitari tamen consueuit, an Rex non coronatus recusari possit à

Rege

Regē coronato: quæ quæstio decisa fuit, cùm de facto contingeret inter Renatum Andegauensem corona insignitum, & Alphonsum illa non redimitum, de regno Siciliæ contentio: vt scilicet ea exceptio non prodesset, vt per Paridem *in §. quoniam supra libr. 7.* sequi-
3 tur Alcia. *d.c.334.* † Corona enim secundùm eos ibi non auget dignitatem, *arg.c.cum sis, de vsu pal. & de priuileg.c.antiqua, circa med.* Super Regno tamen, & sic vbi de bonis agitur pugnam inter Reges
4 prohibitam esse arbitror, vt *supra concl.prox. & 68.* † Regibus autem prouocatis à Principibus, Ducibus, vel Marchionibus, & Comitibus, qui dignitate sunt inferiores, vt *supra prox. q.* conuenire exceptionem, vt recusare possint certamen non videtur dubitandum, vt innuunt Paris & Alciat. *dictis locis*, & militat obiectio imparitatis in omnibus, de quo supra, vt maior dignitate prouocari non possit, cæteris paribus, secundùm *supradictos*, præsertim Alcia. *d. cap. 33. & 34.* qui inquit, cum iure nostro diffinitum sit, quibus quisque dignitatum gradibus emineat: ex prædicta distinctione, pugna decidenda erit. Vnde per prędicta videtur similiter determinari quę-
5 stio posita per Paridem *in §. an principes subditi, lib. 7.* † quòd principes subalterni possunt prouocari à Ducibus: quia sunt in eadem dignitate cum Ducibus, licèt vt ipse tradit, principes videantur aliquantulum digniores respectu nominis: cùm teneant primum locum iuxta regem vel Imperatorem. Censerem tamen in prædictis omnibus limitationem illam procedere, de qua sæpiùs locuti sumus, scilicet: vt tunc non possit aliquis prædictorum prouocatus per inferiorem in dignitate positum, euitare pugnam singula-
6 rem, † quando quis prouocans prosequeretur suam vel suorum iniuriam: & ita opinor voluisse intelligere casum suum Paridem *in §. an comes, in fin. lib. 7.* vbi quærit an comes possit prouocare ducem: & concludit quòd comites nostri temporis habentes comitatum, qui propriè dicuntur comites, non pugnabunt cum ducibus in foro ciuili. Sed in foro militari vnus dux, aut Princeps, non liber, vel marchio non posset repellere vnum comitem vel Baronem, aut Nobilem magnæ virtutis, quando vellet pugnare causa honoris, vel status, seu dignitatis suæ læsæ: quia teneretur satisfacere honori suo, aliàs esset infamis. Sed forum ciuile (vt opinor) à foro militari non differt in hoc casu, quia talis comes videtur prosequi suam iniuriam,

iuriam, quod etiam forum & ius ciuile admittit: licet dicatur quod comes alias & regulariter non poterit prouocare ducem, vel superiorem in dignitate positum: in quo forum militare non aduersatur. Sicque limitatio memorata procederet, cum concordia (vt credo) vtriusque fori. Idem crederẽ etiam in casibus Hæresis, læsæ maiestatis, & similibus de quibus *sup.* putarem tamen in his casibus posse campionem dari: vt supra *cõcl.38. & inf. seq. proxima*, & videtur sentire Paris, *in §. miles armiger. lib.7. n.2.* Cogita quia in casu prosecutionis iniuriæ propriæ, vel suorum, non videtur habere locum extensio Duelli, vt *supra dictum est.* præsertim *conclu.74. nu.6.*

SVMMARIVM.

1 *Nobilis ex quatuor gradibus progenitorum, an possit recusari à constituto in dignitate, vsque ad ducem.*

2 *Nobilis regulariter non admittitur contra constitutum in dignitate, lim. vt ibi.*

3 *Imparitas modica non curatur inter nobiles.*

4 *Ludouici Vistarini Victoris pugna, cum clarißimo Bosio Sfortia, & Sigismundo Malatesta.*

CONCLVSIO LXXX.

EX præmissis discutienda sese offert illa exceptio. † an nobilis, 1
ex quatuor gradibus progenitorum ortus, bonis moribus imbutus: & in armis & equis exercitatus, & versatus: possit à comite, seu Barone, & à quocunque in dignitate constituto, vsque ad ducem recusari. Paris *in §. nobilis pro causa. libr.7.* ponit istam quęstionem in illo nobili, qui pro causa iusta suæ iniuriæ vel honoris prouocat comitem, vel Baronẽ & quẽcunque in dignitate positum: & illam postea absolute in fine decidit, vt talis nobilis possit pugnare cum constituto in quacunque dignitate, præsertim si comes prouocatur ex delicto commisso in remp. vel pro fide rupta, quia videtur approbata persona nobilis. *l. qui cum alio. ff. de reg. iur.* quę semel approbata, non potest reprobari, per no. *in l. si quis testibus. C. de testibus*, vel si comes nobilem offendisset: quia in delictis quasi contrahitur *leg.1. §. bestias. ff. de postul.* Alcia. autem *d.c.33.* absolute ponit hanc q. & inquit, in ea sunt quot capita,

Ee tot

tot sententiæ: tandem concludit, quod inferiores in gradu possunt refutari propter imparitatē: sed nobilem à quatuor gradibus vsq; ab auis, in armis versatum, cū clarissimis posse cōgredi arbitratur, quia is sit vltimus gradus dignitatum, & cum tali nobili intercedat
2 modica inæqualitas. † Ego in hac q. regulam sæpius præsuppositā, firmādam existimo, quod imparitas ratione dignitatis sit legitima exceptio in prouocato: sicque regulariter non sit admittēdus nobilis, etiam ex quatuor gradibus auorum à constituto in dignitate. Limitarem tamen istam conclusionem non habere locum in crimine læsę maiestatis, Hęresis, & alijs criminibus, de quibus *supra* sępissime dictum est, vt videtur etiam sentire Paris vbi *supra*. Item limitarem quando quis suam, vel suorum iniuriam prosequeretur, vt similiter dictum est; & firmat Paris vt *supra*. Super hoc tamen est cogitandum, vt *supra* præsertim *conclu.74*. Limitari etiam posse crediderim secundum opi. Alci. *d. cap. 33. in fine*, in prouocato, qui in numero clarissimorum tantum censeatur, & non vltra: vt à tali nobilis ex quatuor gradibus, præsertim iniuriatus, non possit recusari, ea ratione per Alcia. assignata, quia inter clarissimum digni-
3 tate, & talem nobilem, modica sit inæqualitas, † cuius non habetur ratio, vt etiam per eum *cap. 31. circa fin.* & habetur *supra conclu. 8*. Hacque eadem ratione, non posse clarissimum contra nobilē supponere campionem arbitrarer, de quo meminit Alcia. *ibi*: in alijs vero constitutis in superiori dignitate spectabilium, & *supra*: propter maiorem imparitatem, aliter existimarem, vt dictum est *supra conclu. 38*. & videtur sentire Paris *in §. miles seu armiger, libr. 7.* hæcque vltima limitatio videtur esse in viridi obseruantia apud milites, nobiles & principes, vt exemplo non vulgari inter alia demō-
4 stratum est tempestate nostra; † Cum strenuissimus Ludouicus Vistarius, conterraneus meus, nobilis ab antiquissimis progenitoribus suis; & equestri militia tunc tantum decoratus, qui hodie tamen tribunus est militum, & (vt vulgo dicitur) Colunnellus Cęsareus: & præfectus tormentorum Cæs. seu Pontificij exercitus: orta controuersia, prouocator, cum clarissimo Bosio Sfortia, Comite, seu Barone, ex sententia prudentissimi Prosperi Columnæ, & Marchionis Piscariæ, & aliorum procerum: dignus diiudicatus est, qui cum eo, licet clarissimo, in certamen descenderet; in quo ipse

ipse Vistarius victor euasit magna cum gloria : quæ in eo aucta etiam magis est, cum iterum à Sigismondo Malatesta, non solum clarissimorum, sed etiam spectabilium genere orto, singulari pugna impetitus, pariter victoriam reportauerit.

SVMMARIVM.

1 *Prouocans non potest, iam per se prouocatum repellere; limit. numer. 3. 5. & 10.*

2 *Persona approbata non potest reprobari: limit. num. 11.*

4 *Promissio intelligitur, rebus sic stantibus, & noua causa nõ superueniẽte.*

6 *Ignorantia, & error in facto alieno non nocet.*

7 *Regula, Quod semel placuit, quando non habeat locum & numer. 8. & 9. & 12.*

CONCLVSIO LXXXI.

PROVOCATVS, † qui multis exceptionibus (de quibus supra scriptum est,) quandoque se tueri potest, non poterit tamen à prouocante ipse repelli: nam ab eo persona sua censetur approbata, vt tradit Alcia. *in cap. 23. d. tractat.* & videtur sentire Paris, *in §. miles seu armiger, numer. 2. lib. 7.* & Iul. Fer. *consil. 14. num. 4.* Iac. Hisp. *cap. 6. lib. 1.* † Sicque persona approbata non potest reprobari per no. 2 *in l. si quis testibus. C. de testibus, & l. qui cum alio. ff. de reg. iur. l. si vxor in fi. ff. de adulter. cum sim.* & per Paridem *in d. §. nobilis pro causa circa fi. & §. duo milites libr. 7.* Vbi tamen prouocans sit maior, poterit campionem subijcere vt *supra conclu. 34.* & expresse ponit Paris, *in dict. §. miles seu armiger.* licet cum hac concl. transeant simpliciter docto. putarim tamen ipse limitandam & declarandam, scilicet non vendicare locum † si noua exceptio superueniret: quia promissio † intel- 3 ligitur, Rebus sic stantibus, & noua causa non superueniente, vt 4 *in dict. l. si quis testibus,* & per Salice. *ibi.* & per dicta per Alciatum *in cap. 22.* & per Paridem *in §. duo milites. lib. 7.* qui videtur decidere hanc exceptionem competere, tam prouocato quam prouocatori; & tetigi *supra conclu. 74.* Limitarem & secundo † in prouocato qui cri- 5 minosus & infamis reperiretur, de quibus abunde dixi *supra conclu. 74.* si hæc fuissent ignota prouocanti, nam cum duellandi actus sit militaris, nobilis & generosus, ac honorabilis, ab infamib⁹

non exercendus, vt *supra conclu. 15.* Reatusque excludat omnem ho-
6 norem, vt *ibi*, & sæpe *dixi*: & ignorãtia & † error in facto alieno nõ noceat. Sed iusta & probabilis præsumitur, & excusat *l. fi. ff. pro suo*, sique videatur errare talis prouocans criminosum vel infamem sibi incognitum, ex errore suo, non debet induci consensus: immo debet impediri & tolli. *l. si per errorem. ff. de iurisd. om. iudi.* non enim videntur consentire qui errant vt *ibi. & l. nihil consensui ff. de reg.*
7 *iur. in fi.* Hinc dicit Io. Ant. *in cap. quod semel in fi. de reg. iur. in 6.* † eam reg. quod semel placuit, non habere locum quando adest error facti, nec videtur obstare tex. *in dict. l. qui cum alio*, vbi contrahẽs cum alio, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius; quia per exempla glo. contractus ibi dissoluitur, non autem inducitur, sicque in casu nostro dissoluitur Duellum. Vel responde, quod ibi in contractibus agitur, hic in delictis in quibus tanquã odiosis
8 stricte absque extensione procedatur: vt *conclu. 9.* † & in delictis nõ
9 habere locum illam l. tradit Decius *ibi per plura.* † sic tradit non habere locum in quasi contractu, prout in casu nostro, in quo quasi contrahitur, *supra concl. 76.* Nec obstat tex. etiam *d. l. vxor*, quia ibi & in alijs iuribus aderat sciẽtia. Immo videretur dici pos-
10 se, quod si quis scienter prouocaret criminosum, & infamem † nihilominus pœnitentia ductus, non teneretur pugnare, possetque contra talem prouocatum excipere eadem ratione, quia criminosi & infames non admittantur ad prœlium, sed tantum personæ integræ & nobiles, vt *supra*: Nec videntur repugnare adducta in contrarium, scilicet quia non possit reprobari approbata persona, nam non videntur procedere in casu nostro dicta iura, quia expedit & publice interest, vt criminosi detegantur & puniantur,
11 *l. eum qui. ff. de iniur. cum sim.* † & ratione publicæ vtilitatis, approbati possunt reprobari, *sed & reprobari in prin. ff. de excus. tuto.* & per Salic. *in dict. l. si quis testibus.* Quare prouocatus talis criminosus, & infamis, patietur exceptionem vt inde possit etiam puniri. Vel dic in his quæ improbantur à iure non habere locum dictam reg.
12 † quod semel placuit: nec illa, quod approbata non possint reprobari, secundum Io. And. *in d. reg. quod semel circa fi.* at nos sumus in Duello reprobato à iure, & criminosis, & infamibus reprobatis duellare de iure, vt dixi abũde *in prin. huius tracta. & cõcl. 74.*

ergo

ergo poterit reprobari, etiam scienter criminosus prouocatus: & propterea absolutè, & non ineptè Iac. Hispa. *d. cap. 6.* videtur arguere, quod saltem ad iudicem Duelli spectet, ex officio suo, & pro honore ordinis militaris, talem non integram personam, ratione *supra* assignata, repellere.

SVMMARIVM.

1 *Prouocandus agit contra prouocaturum furentem; vt aut Duello experiatur, vel vt sibi concedatur familia gladiatoria, expensis illius.*

2 *Duello recepto, offendentes se inuicem, proditoriè agunt.*

CONCLVSIO LXXXII.

ADMITTITVR † quandoque prouocandus, non vt excipiat tantum, vt in superioribus; sed vt procedat etiam contra prouocaturum, aliquando furentem, & comminantem se Duello experturum, & in eum impetum facturum: vt scilicet iste prouocaturus, monitus certa formula moribus obseruata agat: cùm non sit æquum, vt ipse prouocandus, continuò in armis detineatur. Quod si non fecerit, potest in maiore cogi & appeti: vel à communi superiore postulari, vt prouidere velit: cuius erunt partes, vt iubeat prouocaturum seruare formam duellicam, vbi seruanda sit: quibus neglectis, prouocando familiam gladiatoriam concedere debet, quæ pro eius defensione prouocaturi expensis, inuigilare debeat, vt notabiliter scripsit Alci. *tracta. ca. 13.* allegat glo. *l. fi. C. de eroga. mili. ano. lib. 12.* facit *l. diffamari cum sim. C. de inge. manu.* † Sed admisso Duello non licet se interim offendere, vt & pro Alcia. *ibi c. seq.* aliàs proditionis & violatæ fidei, quis reus efficeretur. 1 2

SVMMARIVM.

1 *Multa habent locum in prouocato, quæ in prouocante.*

CONCLVSIO LXXXIII.

SVBSEQVENTER † in prouocato multa procedunt & sunt obseruanda; de quibus in prouocante *supra* locuti sumus, quæ ratione ordinis breuibus repetamus: Vt scilicet non liceat prouocanti, quod prouocato non permittitur, & contra: vt *supra concl. 27.* Transmittatque prouocatus literas quas dicunt chartellos, & respon- 1

sponsiones suas actori, & præsentet iudici, vt *supra concl. 23. & 43.* Inde in casibus permissis pugnam admittat, ne notatus remaneat, vt *in conclu. 25.* qui & quandoque campionem supponere poterit in casibus concessis: vt *in conclu. 34. cum seq.* & poterit suscipere defensionem illorum, quorum quis tenetur iniuriam propulsare, vt *supra concl. 33.* Iurabit quoque de calumnia, vt *in concl. 44.* habetur. Et tandem summo mane debet cum prouocante ingredi stadium, aliàs restitutio temporis defluxi ob moram suam, concederetur actori, vt scribitur *in concl. 45.*

SVMMARIVM.

1 *Armorum electio prouocato competit de ratione, latè, num. 3.*
2 *Campi & Iudicis electio, prouocanti relinquitur.*
4 *Scire, & debere scire, æquiparantur.*
Incautum, & inæquali pugna non licet alium capere, ibi.
5 *Nouiter esset statuendum, super electione Armorum.*
6 *Equi electio consistit in potestatem prouocati.*
7 *Equi licet non contineantur appellatione Armorum; sunt tamen ad vsum belli.*

CONCLVSIO LXXXIIII.

1 ARMORVM † electio, Iudicis, loci & temporis; ex consuetudine, & Federici Imperatoris constitutione edita in Regno Siciliæ: aliàs prouocato competebat. Ea ratione, quia fauendum esset reo, qui præter omnem spem, & quodammodo inuitus ad pugnam trahitur; & qui alioquin præparatis dolis posset circumueniri. Ideò cùm in vno grauetur, vt ad certamen rapiatur, in hoc debet subleuari, vt talis electio ei tribuatur: tradit Paris *in §. actor seu prouocator, libro 1.* & meminit Iac. Hispa *in cap. 3. libr. 3.* & Alciat. *capit. 6.* & Iul. Fer. *consilio sexto, numero quinto.* Hodie tamen secundùm memoratos Docto. Paride prætermisso, electio armorum ex obseruata
2 ta consuetudine, per prouocatum retinetur. Iudicis verò, † & loci, seu campi, relinquitur actori ad exonerandum reum ipsum, seu in fauorem (vt crediderim) prouocantis, ne deludatur sine iudice: vel quia à reo tardius quæreretur, inueniriq; per eum non posse asseueraret, vt etiam *supra scripsi conclus. 42.* de quibus per Decium *dict. consi.*

consi.487.& 686.& Alcia.*dict.suo consil.char.8.*& ante eos per Bal.*de pace ten. in pri. col.7.* difficile enim est quandoque inuenire Iudicem & locum. Addit in hac concl. solus Alcia.*d.c.6.* moribus receptum esse, quod satis sit, si in ipso stadio certior fiat prouocator, qua armorum specie congredi prouocatus velit. Licere tamen prouocanti se suis armis: quæ plura ad id præparauerat, defendere, dum sint eiusdem paritatis: vnde accipio, consuetudine obseruari, vt per prouocatum transmittatur in genere notula armorum, diuersi generis, prouocanti, de quibus se habeat prouidere: Hæc conclusio, vt tradit Alcia. secundùm aliquos declaratur in eo, qui hac fiducia, manifesta iniuria alium affecerit: quòd si ea de causa prouocatus fuisset, armorum electionem, ad se pertinere præuidebat, vt eo casu cogatur, tanto tempore prouocatorem præmonere, vt in eo armorum ludo se aliquantulum exercere possit: quæ nunquam, aut perrarò contingere existimo. Quis enim est tam fatuus, & temerarius, vt alium, propter fiduciam electionis armorum sibi competituram, iniurijs prouocet? vel esto qui hoc excogitasset, id tamen & manifestare voluerit. † Cæterùm in hac conclusione plurimum 5
semper admirari consueui, cur sit, quave de causa prouocatum: siue ex iam dict. Const. Federici Aenobarbi, siue ex consuetudine, tot fauoribus prosequamur: vt reperire Iudicem, & locum, ad onus prouocantis reijciatur, sitque in illius facultate certum facere prouocantem eo tempore solum, quo vterque pugnator in arenam descenderit, quo armorum genere vtendum sit: & quod grauius est, electio armorum sibi concedatur, in qua & superabundare plurimum commodum sentire solet reus, cum non paruo præiudicio & damno prouocantis: qui vltra inæqualitatem, ex tali modo perueniendi ad certamen ipsum, resultantem: maximis etiam expensis, eadem causa incertitudinis & electionis armorum attributæ prouocato, prægrauari solet: cùm tamen & ratio naturalis & legalis disponat in iudicijs. Sed in hoc maximè duellico, seruandam paritatem & æqualitatem, non esseque concedendum vni pugnatorum, quod alteri non permittatur, vt sæpè dictum est: vnde & talis lex Ænobarbi iniqua, & recepta consuetudo videtur irrationabilis: & tantò magis, quia ipse prouocatus ex delicto suo consequi videtur huiusmodi commodum, & lucrum, contra dispositionem

nem, *l. itaque fullo. ff. de fur.* Nam clarum eſt in hoc certamine, quod frequentius fit cauſa honoris, & ad purgationem obiecti criminis (vt ante primam concl. dictum eſt) Prouocatum primo inferre iniuriam prouocanti, qui cogitur ea de cauſa (ne iniuria affectus, & notatus remaneat) ad certamen conuolare: ſicque & iniuriatus actor efficitur, & multis incommodis eodem tempore afficitur, quod videtur maximè inconueniens: Nec iudicio meo illa ratio in prin. huius concl. aſſignata, valere, aut tollere hæc obiecta videtur: quòd ideo concedatur electio & alia præmiſſa prouocato; quia inuitus, & præter omnem ſpem, ad pugnam trahatur, & quia præparatis dolis poſſet circumueniri. Nam reſponderi poteſt, ſi inuitus ad pugnam vocatur, & præter omnem ſpem: ſibi imputare debet, qui alium iniuria laceſſiuerit: & cogitare debuit, non impunè ſibi licuiſſe alteri iniuriari, alterumq; offendere. Notorium enim eſt, quod permittitur iniuriato prouocatio, & conceditur pugna: quia non debet alteri per alterum iniqua conditio, contumelia & iniuria inferri: vt notiſſimi iuris eſt. Ex quibus pariter claret, quod non dicitur poſſe circumueniri, qui iam potuit ſcire, & præcogitare ſe
4 eſſe conueniendum ex delicto ſuo. † nam ſcire, & debere ſcire, æquiparantur, *l. quod te, ff. ſi cer. peta.* Præterea ſi iſta circumuentio conſideretur in electione armorum, quænam ratio, & cauſa circumuentionis conſideranda magis ſubeſt in prouocato iniuriante, quàm in prouocante iniuriato: ſicque potius admitti debeat, vnus multum præmeditatus & exercitatus in armis, cum quibus pugnandum eſt: alius verò imparatus & inconſideratus. Profectò non decet ex tempore & incautum quemquam alium capere, & inæ-
5 quali pugna, vt *ſupra concluſ. 8.* explicauimus. † Qua de re exiſtimarem rectè ſtatuendum eſſe, vel conſtitutione Principis, vel conſuetudine inducendum: quòd talis armorum electio innoteſceret vtrique parti eodem tempore. vel vtrique parti eſſet incognita, per Iudicem ſorte poſtea manifeſtanda. Nam & alias in Longobar. *qualit. quis ſe defend. deb. l. ſi quis cum altero, & l. mentio.* Fuſtes & ſcuta, erant arma pugnatorum, quæ debebant eſſe æqualia, & præſtanda à Iudice ſecundum Io. Lign *in §. circa ſeptimum, numer. 8.* vnde inquit Iac. Hiſpa. *libro tertio, capitulo ſexto,* apud Hiſpanos, apud quos prohibita ſunt duella, cùm quandoque de facto ad illa peruenitur, partes ſciunt

tes sciunt ante tempus prœlij, quibus armis pugnandum sit: quamobrem eo pacto tolleretur magna pars molestiæ pugnatoribus, & omnis inæqualitas, præsertim prouocanti. † Notandum tamen in 6
hac concl. illud etiam erit, quod sicut in armis seruanda est electio prouocato: ita si miles est, & voluerit eques pugnare, hoc pacto, prouocans debebit eques pugnare; & econuerso, si pedes fuerit prouocatus, prouocans miles & eques, poterit prouocatus, quia defendentis est electio, pedes pugnare, secundùm Paridem *in §. qui alteri, lib. 1.* & ita obseruat consuetudo; vt prouocatus indistinctè eligat, vel non eligat equum. Nam † licèt equi non contineantur 7
appellatione armorum, vt docet Paris, *in §. duo pugnabant, lib. 8.* nihilominus sunt ad vsum belli, & instrumenta bellica, vt ibi per eum; & rectè inquit Virgilius:

Bello armantur equi, Bellum hæc armenta minantur.

S V M M A R I V M.

1 Arma quæ sint eligenda, num. 2. 11.
3 Arma plura, an sint eligenda.
4 Ense solo pugnantes, an reprobandi.
5 Ense inprimis cinguntur milites.
[illegible]sis alienatio est graue crimen.
[illegible]io arguit aliquem victum, in Duello gloria.
8 Ensis datur Imperatori, vindici in iram malè agentium, & laudem bonorum.
9 Armati vna parte, alia inermi, non improbantur.
10 Armatus & eques, quis rectius Duello se præbet; quam peditum more.
12 Conuenta in electione armorum seruanda.

C O N C L V S I O L X X X V.

ARMA autem qualia sint eligenda, quomodocunque ipsorum electio ad prouocatum spectet: aliqua per tempora fuit variatio; † Cum apud Longobardos, Fustibus & Scutis, præter equum 1
de infidelitate pugna committeretur, vt in eorum legibus *in titul. qualit. quis se defend. debe.* & *leg. quibuscunque, & in leg. si quis dixerit; & in leg. si fuerit, & in leg. mentio exprimitur:* ibique *in lege, nullus campio,* habetur: quòd arma sua, quæ conueniunt, non autem herbas, quæ ad

 male-

maleficia pertinent, quis habere super se debet: vt & per Paridem *in §. duo pugnare, lib. 8.* idem legitur de fustibus & scutis *in l. si quis cum altero, de testibus, in ea. longo.* secundùm glo. autem *in §. non est consuetudo, de alien. feud. pater.* Certamen fit militaribus armis, sicque intelligendam *dictam legem, quibuscunque,* commemorat: quod refert, & prosequitur Paris *in §. contingit, libr. 4.* post Andr. Iser. *ibi*, & Iac. Hispa. *libro tertio, capitulo sexto,* tangit aliquantulum Iul. Fer. *consil. 10. numer. 5.* addens consuetudinem militum, & nobilium obseruan-
2 dam: quam latius tradit receptum Alciat. *capit. 39.* † vt scilicet ex omni genere armorum optio fieri possit, quæ iustis militibus in acie vsui sunt: quo nomine inquit esse Pugiones, Gladios, Enses, Spathas, Clauas, Ferreas, Romphæas, Pila, Lanceas, Fuscinas; de quibus ante Alcia. videtur locutus Paris *in §. arma, dicto libro 4.* non est igitur aliquo pacto recedendum à militaribus armis, in hoc singulari certamine, ex consensu omnium authorum, & inducta con-
3 suetudine: † Pluraque arma, non vnam tantùm speciem; & longa, & breuia, deferri posse, ibi recenset Paris: licèt *in d. § contingit,* dicat,
4 quòd à principe campi rectè sunt reprobati, † qui inermes, solis ensibus certare conuenerant, quasi lenonum more congressuri: sicque aliquantulum videtur sibi contrarius Paris, quem tamen sequitur Iac. Hispa. *d. ca. 6.* & Alcia. *d. cap. 39.* Qua in re, non ade[illegible] pugnandi, solis ensibus, modum improbandum de i[illegible]co. (vbi consuetudo non sit in contrarium) non enim turpis videtur, ita
5 vt lenonibus, magis quàm militibus conuenire videatur: † cùm inprimis ense cingantur milites: vt videtur textus *in l. penult. ff. de testa. militar.* & hoc ponit glo. *in l. penult. ff. ex quibus ca. ma.* inter sex necessaria, quæ ad esse militis inducta sunt: & propterea inquit ibi Bald. quòd gloss. non fecit mentionem de calcaribus & alijs insignijs, nisi de ense: sicque vt per d. glo. tradit idem Paris *in §. an Duella, num. 7. libro 1.* militi cingitur ensis, cùm creatur, in signum, quia vti debet ense, allegat etiam text. *in proœm. Insti. in prin.* vnde & eo. lib. *§. ad pugnam,* refert Neapoli obseruatum. Quod ensis erat Iudex, vindex,
6 & testis inter prosequentes iniurias & offensas: facit quia, † si inter alia arma miles alienauerit gladium, graue crimen est, & desertori similis est, *l. qui commeatus, §. arma, ff. de re militari,* vnde secundùm
7 Paridem *in §. an si prosequens dum, lib. 8.* † perdens ensem in bello, videtur

actus succumbere pugnando causa ostentationis & virium. Facit il-
quia gladius † seu ensis fingitur attributus Imperatori à Deo, vti 8
ministro suo, vindici in iram ei, qui malum agit: & vt illud exerceat,
ad vindictam malefactorum, ad laudem verò bonorum, vt alibi
diximus *supra in §.1.versi. Gladium:* & idcircò non video, cùm inter a-
lia arma, ensis magno in honore, & vsu habeatur frequentiori a-
pud nobiles & milites: quomodo ineuntes certamen, etiam illo so-
lo, debeant, aut possint improbari à iudice campi. Et propterea
percontatus quandoque milites, dicunt, non fieri talem improba-
tionem hodie. † Similiter non videntur posse improbari, qui certa 9
parte corporis armati alia inermi, certamen ineunt: dummodò
arma sint militaria; cùm plura, & vnam tantùm in speciem deferri
posse dixerit Paris *dict.§.arma:* quicquid scripserit *in dict.§. contigit,*
aliter sentiens in hoc casu: & eum sequitur Iac. Hispa. *dicto capitulo*
6. Valet enim argumentum de parte, quoad partem: quod de toto,
quoad totum, *l.quæ de tota, cum similib. ff. de rei vendicat.* & in toto pars
continetur, iuribus vulgatis: † Conuenire tamen magis & ipse exi- 10
stimo, ad decus & ornatum equestris militiæ conseruandum; no-
bili & generoso viro, vt eques & loricatus ad pugnam descendat;
Habitus enim plurimum potest, & præsumptionem facit, vt talis
quis præsumatur, quali in habitu reperitur, celebris est textus *in l.*
item apud Labeonem, §. si quis virgines, ff. de iniur. Et est in Adagio: VE-
STIS FACIT VIRVM: quàm quod mercenariorum peditum
more aliquis prodeat: vt omnium opi. receptum esse, testis est Al-
cia. *d.c.39.* qui tamen tradit talem congressum solius ensis, non pos-
se per perduellem recusari. Veruntamen licèt † sagittarum, Ar- 11
cuum, & Sclophorum vsus apud milites frequens sit, existimauit
tamen Alcia. id genus armorum eligi non posse. Atqui consuetu-
dine hæc omninò improbantur: quod & ea ratione comprobari
poterit, quia in talibus congredientibus non videtur posse eluce-
scere virtus & strenuitas illa, quæ decet veros nobiles & milites. &
insuper tales videntur velle congredi magis acti aliquo furore &
desperatione, quàm ad propulsandas iniurias: & honoris & existi-
mationis suæ cõseruandæ causa: In p̃missis tamen consuetudo sem-
per erit obseruanda, vt *supra concl.13.* dixi: Postremò notandum erit
secundùm p̃fatos Docto. si inter perduelles conuentũ sit, vt pugna

32 fiat aliquo armorum genere: † quòd conuenta sunt obseruanda; nam & alibi diximus *supra concl. 12.* inter certaturos conuenta esse obseruanda. Arma autem si ceciderint aut frangantur, an iterum præstantur, dicemus *inf. de Iudice, concl. 92.*

SVMMARIVM.

1 *Pugnantes, alter alterum præuenire potest percussionibus: licèt prouocatus consultius videtur agere, expectans se insultari.*

2 *Prouocatus potest deludere prouocantem subterfugiendo.*

3 *Tempus pugnæ, est vnius diei.*

CONCLVSIO LXXXVI.

CONGREDIVNTVR deinceps his omnibus discussis, & apud iudicem ventilatis, perduelles; manumq; conserunt: in per-
1 cussionibusque, & † insultu alius alium præuenire potest, licèt consultius acturum prouocatum aliqui affirment, si prouocatorem insultantem expectet, ad hoc vt iustificet, quod tanquam insultatus accedat; & ferè inuitus, sicque prouocator vti Deum tentans diuino iudicio debeat succumbere: vt iam dictum est *concl. 48.* De-
2 ludere † autem potest prouocatus prouocantem, currendo, subterfugiendo, sæpè cauendo ab insequente, euitando ictus, & vulnera, ita quod finita die prouocator probare non possit, qui hoc
3 promisit: sicque victus is dicatur: ipse verò victor; † quia pugna est bellum vnius diei, vt per Paridem *in §. an si prouocans, dum l. b. 8. & supra concl. 45.* Pœnitere tamen potest prouocatum, ante vel post litem contestatam, abolitione impetrata, vt *supra concl. 26.* dictum est: an verò liceat prouocato mutare querelam ante litem contestatam, vel post, dictum est *supra concl. 28. in fi.*

Pars Quarta.

DE IVDICE.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis partes necessariæ sunt in iudicio duellari.*

2 *Duellum impertinenter fit sine iudice.*

3 *Non coronabitur nisi qui legitimè in agone certauerit.*

CONCLVSIO LXXXVII.

IVDICIS partes, quæ in multis versantur, necessariæ sunt in hoc iudicio, † & singulari bello; cum tribus 1
personis constituatur, Prouocante: Prouocato: & Iudice: vt *supra conclu. 2. scripsimus*. Neque enim iustificari potest absque superioris autoritate, seu iudicis, à quo dependet iustitia belli, vt dictum est *supra conclu. 24. & 55.* † Sicque pugna illegitime & impertinenter committitur sine 2
iudice, & in locis remotis, & solitarijs, & alla Machia, prout apud aliquos dicitur: Hincque ad propositum conuenire videtur dictum Apostoli *cap. 2. ad Timoth.* † qui inquit, NON CORONABI- 3
TVR NISI QVI LEGITIME IN AGONE CERTAVERIT.

SVMMARIVM.

1 *Iudex competens certaminis, quis sit.*
2 *Iudices qui possint concedere duella, qui sint.*

CONCLVSIO LXXXVIII.

IVDEX † autem competens huiusce negotij ille est, quem sibi 1
elegerit prouocans, vt supra enarrauimus *conclu. 84.* & latius *conclu. 42.* iam diu enim sic recepit consuetudo: & ideo cum Paris *in §. actor, & § sæpe, lib. 1. & §. nobilis lib. 2. numer. 5.* competentem iudicem diuersimode dixerit, eum qui à prouocato eligitur, vel qui sit proprius iudex ipsius prouocati: vtputa in milite prouocato, Magister militum, vel dux exercitus, sub quo militat, quia actor sequatur forum rei. *l. 2. & l. magisteria. C. de iurisd. om. iudi.* amplius hæc hodie non videntur sibi locum vendicare. Existimo tamen si inter aliquos milites, sub eodem Duce exercitus, Magistro, vel tribuno militũ merentes, contigerit controuersia, par decensque, & præclarius fore (nisi adesset causa iusta suspicionis) quod tales censerentur admitterenturque in iudices competentes, ex quo iure communi videntur esse sub eadem iurisdictione: *dictis & similibus iuribus*: & eo pacto frequens vsus militum est, singulare certamen inire: Atqui si milites perduelles diuersi exercitus contendant, iudex competẽs ille erit, quem prouocans elegerit. Verum sæpe obseruatum est,

quod in conſpectu duorũ exercituum, ad pugnam ſingularem deuentum ſit, vt docent etiam exempla antiqua Valerij Coruini, & Torquati, & alia recentiora ſatis nota.
2 † Qui autem iudices poſſint concedere Duella, diſſeruit Paris, *in §. quia Duella, lib. 1.* ſcilicet Papam: Imperatorem: Regem, & alios principes nõ recognoſcentes ſuperiorem: & populum liberum, qui haberet regalia: & quemlibet, qui poteſt bellum indicere, & Duces exercituum, & qui habent ex conceſſione, vt ſequitur Iul. Fer. *conſil. 20. per plura.* Per arbitrum tamen pugna non videtur poſſe iudicari, vt *in conclu. 24. & 55. diximus.*

S V M M A R I V M.

1 *Iudex debet primo cum conſilio peritorum, perduelles, & eorum controuerſias audire, & videre proceſſum agitatum.*

2 *Iudex debet partes ad concordiam hortari.*

CONCLVSIO LXXXIX.

CVRA inde conſtituti Iudicis, vbi ad eum deuentum ſit, illa
1 eſt: † vt cum conſilio procerum, & militum, & aliorum virorum probatiſſimorum, audiat primo perduelles, eorumque cõtrouerſias, videatq́ue proceſſum agitatum: vt *ſupra conclu. 43.* tam ſeparatim & alterius tantum: quam coniunctim amborum: negociorum enim merita partium aſſertione panduntur vt *in l. fi. Cod.*
2 *ſi per vim vel ali. mo.* † Et elaborabit plurimum, vt aduerſantes, ad pacem & concordiam hortetur, deducatque: quandoquidem ſcriptum ſit, nil aliud curare debet prætor, quam vt partes ſint in concordia *l. 1. §. inde quarit. ff. de no. ope. nuntia.* cum glo. & *l. congruit. ff. de offi. praſi. in prin. c. diſcordantes. 90. diſt.* vbi glo. cum ſim. & dictum eſt ſupra *in hoc §. tertio, conclu. 10.* de qua pace procuranda tangit Paris, *in §. an ſi duo ſubditi, & §. an rex. nu. 6. lib. 1.* & Iul. Fer. *conſ. 15. col. 1.* & Iac. Hiſpa. *lib. 2. cap. 1.* Prædictaq́ue omnia in cura Iudicis reponit Paris. At nos de pace, & concordia perduellium procuranda, & inducenda ſigillatim inf. dicemus *in vlt. parte.*

S V M M A R I V M.

1 *Iudex debet conſiderare apte qualitatem, honores, gradus, loca, tempora, & cauſas certaminis.*

2 *Iudex niſi ex maxima cauſa, concedat Duellum.*

CON-

CONCLVSIO XC.

VBI non sit locus paci, & concordiæ inter perduelles, † Iudex 1
accurate considerare debet qualitatem, honores, gradus, loca, & tempora, & causas certaminis & controuersiæ, secundum allegata *supra*, præsertim Iul. Fer. *d. consil. 15.* † Et nō nisi ex maxima 2
causa, & graui, concedere debet Duellum, vt dictū est *supra conclu. 51. & 67.* & in re de qua non constet, & obscura, existent bus tamen indicijs; item non debet concedere vbi militent aliæ exceptiones, de quibus supra scripsimus *in 2 parte de prouocato, conclu. 54. cum pluribus seq.* & tandem conceditur pugna, præstito per perduelles iuramento vt *supra conclu. 44. & 83.* habetur. Fiunt tamen persæpe capitula de more apud iudicem, ante pugnam ineundam, per certaturos obseruanda: à quibus nefas sit recedere, vt scripsi *supra cōcl. 12.*

SVMMARIVM.

1 *Iudex aderit in campo Duelli cum consiliarijs: vt videre, & audire possit pugnantes; & iudicare quis succubuerit.*
2 *Bannum fit quod nullus ingrediatur campum, &c.*
3 *Bannum iudicis seruandum est.*
4 *Episcopus loci potest prohibere Duellum; licet dominus temporalis concesserit.*

CONCLVSIO XCI.

CONCESSO Duello, conceditur quoque locus, & campus ad prœlium designatus, & aptus; vt *supra conclu. 45.* † in quo 1
aderit iudex cum consiliarijs suis, in iure & re militari eruditis & versatis, vt *supra conclu. 89.* & per Paridem *in §. pone libr. 8.* qui diligenter, & clare prospicere & audire possit vtrunque pugnantem, ad hoc vt tandem iudicet quis succubuerit, vt legitur apud Io. Lign. *in eo. tracta. de Duello. §. circa septimum numer. 8.* & Iac. Hispa. *libr. 3. cap. 4.* & Iul. Fer. *consil. 6. numer. 12.* † Emittiturque inde Ban- 2
num mandato iudicis, quod nullus campum certaminis ingrediatur præter Duellantes, Magistros, seu (vt dicunt) Patrinos & solitos ingredi, atque nullus tumultum faciat, qui sit impedimēto duellantibus, vt ibidem per Hispanum & Ferretū. † Quod qui- 3
dem

dem Bannum seruandum est, argumento *l. prospexit cum glo. ff. qui & à quibus.* lex enim vtcunque dura seruanda est, vt *ibi*: & ad aliud propositum obseruandum dixit Paris *in §. duo milites libr. 2. numer. 1.*

4 In hac conclusione notari potest, † quod licet dominus temporalis concesserit Duellum, nihilominus Prælatus, seu Episcopus, qui præsidet in spiritualibus ciuitati, vel loco, in quo pugna committenda erat, poterit ex iurisdictione sua hoc prohibere, quandoquidem secundum iura canonica, omnino prohibenda sint duella: non obstante consuetudine, vt *in prin. huius tract. dictum est*, & in specie tradit Paris *in §. an si dominus. lib 1.* ea ratione, quia talis prælatus vendicat sibi iurisdictionem in laicos; ex quo tractatur de periculo animarum, & de concernentibus peccatum iuxta no. *in c. 2. de no. ope. nunci.* & per Bar. *in l. priuilegia. C. de sac. Eccles.*

SVMMARIVM.

1 *Arma siue frangantur, siue cadant, alia non exhibentur.*
2 *Cadentes non eriguntur.*
3 *Arma sunt loco probationum, & instrumentorum.*
4 *Ferire licet, resumentem arma, & equum aduersarij; quia sunt instrumenta hostis.*

CONCLVSIO XCII.

QVIA in congressu certantium frequenter euenire solet quod Arma eorum franguntur, & cadunt, dubitatumque est, an alia præstanda esse, exhibendaque à iudice permittendum sit: idcirco Paris *in §. an Duello libr. 4.* & Io. Ligna. *in §. circa septimum. nu-*
1 *mer. 9.* in hoc conueniunt, † vt siue cadant, siue frangantur, sint omnino deneganda, seruata imprimis conuentione & consuetu-
2 dine, vbi vigeat: mouentur inter cætera illa ratione: quia † & ipsi cadentes non eriguntur. & hæc diuino iudicio contingere credendum sit. Illa etiam ratio legalis mihi videtur posse assignari, quia
3 † arma sunt loco testium, instrumentorum, & probationum iudicij ciuilis, vt *supra conclu. 2. & 3.* in quo imputandum est illi, qui in his deficit: cum quilibet teneatur probare intentionem & exceptionem suam ad victoriam comparandam, *l. 2. & l. in exceptionibus. ff. de probatio.* Hanc etiam conclusionem tenet Alcia. *cap. 42.* vbi

vbi & illud addit, † licere ferire resumentem arma, & equum aduersarij, quia sunt instrumenta hostis. 4

SVMMARIVM.

1 *Iudex debet expectare finem belli; qui inspiciendus est, alioquin alius adeatur iudex.*

2 *Iudex non debet diuidere pugnam, etiam ex clementia: aliter iniuste se habet. limit. nume. 3.*

4 *Iudex parcens victo, tenetur victori ad expensas; item in iudice diuidente duellum nume. 5.*

6 *Iudex diuidens pugnam, debet illam in pristinum statum eadem die reducere, vt pugnam perficiant.*

7 *Iudex vbi diuisit certamen, quasi mortui, vel victi, an possit condemnare victum vsque ad illam horam.*

8 *Sententia est nulla, quæ manifestum errorem iuris continet.*

CONCLVSIO XCIII.

IVDEX debet † expectare exitum & finem belli, qui inspiciẽdus 1
est, *arg. l. rem non nouam, cum sim. C. de Iudicijs. Paris in §. duo milites. nu.*
4. lib. 2. & in §. datur lib. 8. per plura, Iul. Fer. consil. 4. cc. fi. & proinde
consil. *7. in fi.* tradit, si iudex noluerit expectare finem Duelli, alius
pro iustitia est adeundus; † & ideo nec pugnam dissoluere, aut cer- 2
tantes diuidere decet, quamuis ex aliqua clementia, & pietate moueri
posset: alioquin iniuste facere videtur, vt per Paridem *in §.*
an si duo faciant circa fi. libr. 2. & §. duo equites in fi. & §. duo pugnarunt
libr. 8. qui limitat non procedere quando pugna fit causa virtutis
& gloriæ; non honoris & infamiæ: quia tunc finis est mors, vel
(vt aiunt) disdicta vt per eum *in §. post hæc, libr. 10.* Sublimitare Pa- 3
ris videtur *in dict. §. an si duo*, hanc limitationem, vt scilicet Iudex
non possit diuidere pugnam, etiam causa virtutis, quando esset
conuentum, quod pugnaturi currerent tot vicibus, vel essent aliter
pacti, cum conuenta sint obseruanda, vt alias dixi *supra conclus.*
12. Præmissam conclusionem principalem tenet etiam Iac. Hispa.
libr. 4. cap. 11. † Verum si iudex absque consensu victoris parce- 4
ret victo, videtur teneri victori ad expensas per eum factas secundum
Paridem *in §. officialis libr. 8.* ea ratione, quia non potest tol-

lere ius tertij, nisi pretio dato. An autem in principali cõclusione, iudex non expectans exitum belli, pugnamque diuidens, teneatur prouocanti ad expensas, & ad aliquam satisfactionem ex quo non
5 permisit eum probare intentionem suam, † existimarem teneri, quia clarũ est, quod iniuste se habuit, propterea iniustus iudex facit litem suã, & tenetur parti ad interesse *ar. l. fi. C. de pœna iud. qui ma. iud.*
6 *cum glo. & insti. de obliga. quæ ex quasi delic. nas. in prin.* † Vbi contingat iudicem dissoluere, seu diuidere certamen (à quo tamen rectius, & prudentius abstinere poterit) vbique inde non possit reducere partes ad concordiam, illas in pristinum statum, vt erant, antequã diuiderentur, reponere iubebit, vt pugnam absoluant: vt tradit Paris *in d. §. duo equites circa fi.* quam tamen repositionem eademdie posse per Iudicem fieri declarandum est, cum vlterius non detur noua dilatio, & per prouocatum non stetit, qui ideo vltra diem statutam non potest amplius cogi ad pugnam, vt posui *supra conclu. 75. circa prin.* Atqui ex sententia Paridis *in d. §. duo equites*, si ille qui videbatur morti proximus, & quasi victus, cuius intuitu, & pietate iudex diuisit certamen, recusauerit se reponere in pristinum sta-
7 tum, condemnandus est vt victus, vsque ad illam horam, † qua dissolutum fuit Duellum, & per consequens aduersarius declarabitur victor, per cõtumaciam alterius cum declaratione status rei, & certaminis, & prout iudici cum consiliarijs suis videbitur, quæ etiam videtur sentire Paris *in §. duo milites ad pugnam lib. 9.* quæ equidem declaratio circa statum rei, & pugnæ fienda per iudicem satis placet, secundum casum *d. §. duo equites*, non autem in casu *d. §. duo*, quia actor illa die debebat probare, alias victus dicitur, vt *supra cõclu. 49.* Sed nõ placet, vt eo modo quo supra quis declaretur victor, quia hoc est contra naturam huius certaminis, in quo tantum per contrariam confessionem seu (vt dicitur) disdictam, aut mortem, victoria paratur vincenti, vt *supra conclu. 48.* Item non apte videtur iudex velle pronuntiare circa victoriam, qui iam in hac causa, non expectato fine, diuidendo, iniuste se habuit, vnde mani-
8 festum iuris errorem continere videretur sententia sua, † quę ideo esset nulla *l. 1. & 2. C. quando prouoca. non est neces. Soci. reg. 354.* Imo propter talem cõdemnationem ipsi iudices quandoque fuerunt prouocati ea de causa ad certamen per condemnatum, & pro hac mea opi-

opi. faciũt dicta Paridis *in §. an si cum duobus li. 8.* vbi tamẽ dicit, quod talis existens in casu victoriæ, habebitur in maiore honore apud milites; quod non est improbandum.

SVMMARIVM.

1 *Iudex debet condemnare, vel absoluere partes in Duello, pro iustitia.*
2 *Iudicandi munus, necessitatis est.*
3 *Iudex quando fit pugna, vel quando quis est cõtumax, aut mortuus, quomodo pronuntiare debeat, alio comparente, & nu. 5.*
4 *Iudex vbi adsit impedimentum, statuit alium diem ad prœlium.*
6 *Crimen cum morte extinguitur, limit. nu. 8.*
7 *Armorum terror vbi est, dicitur mors imminere.*
9 *Iudex debet condemnare victum in expensis.*
10 *Iuramento victoris standum pro expensis in Duello.*
11 *Victores extollendi, qui victos absque expensis etiam consecutis, dimittunt liberaliter.*
12 *Victus donatus iudici, an possit cogi ad se redimendum.*

CONCLVSIO XCIIII.

POSTREMO † Iudicis partes erunt in hoc iudicio per senten- 1
tiam absoluere, vel condemnare, prout victoria se se obtulerit in altero congredientium, aut succumbentium. Tenetur enim iudex in causa, & quæstione in qua cognouit, sententiam suam proferre secundum iustitiam, Deũ præ oculis habendo. *l. de qua re. ff. de iudicijs*, vbi Bart. & docto. & per Soc. *reg. 198.* & Iul. Fer. *cons. 4. in fi.* † 2
iudicandi. n. munus necessitatis esse videtur. *l. munerũ. §. iudicandi. ff. de mune. & hono. & in auth. vt iud. nõ expecta. sac. ius. cũ sim.* quãuis aliqui imperite dicant sufficere, si iudex absq; sententia declarauerit statum causæ, & prœlij absoluti, quæ prorsus aliena à vero existimãda sũt, & propterea deuenire solet iudex ad sentẽtiã, in altero de duobus casibus, † scilicet quando fit pugna & alter pronũtiatur victor, 3
aut victus: vel quãdo quis cõtumax, aut mortuus fuerit ante Duelli diem. In primo casu, vbi fit pugna, iudex ponũtiat, & declarat quisquis is fuerit, siue prouocans, siue prouocatus, qui aduersarium superauerit eum victorem, aut victum alium, & vti calumniatorẽ reprobatũ, & reprobandum, autore Paride, *in §. an duella numer. 6. libr.*

 1. & in

1. & in §. qualiter, lib. 10. & consuluit Iul. Fer. *cons. 6 in fi.* per iura etiam Longobarda, inter alia per *l. recolimus, de homic. lib. homi.* & conueniunt adducta *supra concl. 2.* præsertim Io. Lign. *in d. §. circa septimum nu. 1. in secundo casu*, vbi aliquis certantium contumax fuerit, pro comparente pronuntiandum erit: vt si fuerit contumax prouocatus, & non comparuerit: habeatur pro contumace, confesso, & victo: dicaturque iniustam fouisse querelam, decernendo ipsum esse militem reprobatum, & reprobandum, & de cętero diffamatum, & à militum pugna repellendum, & alia quæ more militum obseruari solent. Prius tamen ipse comparens, die statuta ingredietur campum, cum vexillis & armis, vt par est: ibiq; expectabit vsq; ad stellas & occasum solis aduersarium, tribus factis proclamationibus in meridie: vel prout iudici placuerit, quod paratus est prœlio: & illo in contumacia perseuerante, occidente sole, iterum voce præconia vocato contumace, petit ipse comparens ad honorem suũ, & in sui fauorẽ pronuntiari: vnde iudex pronuntiare solet pro comparente, cum consilio procerum, & militum, & aliorum peritorum in hoc negotio, quæ similiter & econuerso obseruanda sunt in prouocante contumace, vt late prosequitur per verba apta, *Paris in d. §. qualiter: & Iac. Hispan. in cap. fi. libr. 4. & Iul. Fer. consil. 19. nu. 4. & 5.* clarius *consil. 12. & per Alcia. cap. 15.* & militant adducta *supra conclu. 25.* In hoc tamen secundo casu, si proponantur iustæ excusationes, & legitimum impedimentum non comparentis, per
4 nuntium, vel Araldum, vt *supra conclu. 46. & 61.* admittuntur, † præmissa matura cognitione per iudicem, proinde statuet aliam diem, tali impedimento cessante, ad prœlium absoluendum secundum præfatos docto. præsertim Pari. *d. §. qualiter.* † Rursus in hoc
5 secũdo casu, cum quis constituta die, iudicio nõ steterit, quia mortuus sit, maior insurgere videtur dubitatio, quænam debeant esse partes iudicis, parato altero pugilum ad pugnam & accusante contumaciam non comparentis, & asserente illum præ timore, & ex conscientia facinoris, & litis temere & improbe assumptæ, & diuino iudicio defunctum, petenteque se victorem declarari: Paris *in §. singulari libr. 3.* hunc casum late, & satis obscure prosequitur: nec aperit expresse quænam debeant esse partes iudicis in ferenda sententia, & hoc negotio terminando. Videtur tamen in id inclinare,

nare, quòd ſi quis ſine morbo, vel ſine febri, die ipſa belli, vel præcedenti, ex improuiſa & ſubitanea morte correptus ſit, præſumatur præ timore belli, & pugnæ futuræ mortuus, ſicque imaginatio mortis proxima actui mortis, mortem cauſet, at ſi perquiſitione facta per præconem, vel (vt dicitur) Araldum quis mortuus reperiatur ante tempus belli, illius memoria excuſetur à contumacia propter mortem, quia homines mortales ſunt, *leg. corruptionem, Cod. de vſufruct.* & mortes repentinæ multis ex cauſis hominibus contingere poſſint, vt *in auth. vt fac. no. conſt. cc. fi.* Ego in hoc articulo, quem alij Doctores (quod viderim) non tangunt, quicquid ſenſerit Paris de iure reſpondendum exiſtimo; quomodocunque mors, & quandocunque etiamſi die ipſa belli interceſſerit, & quod plus eſt, licèt etiam quod quis præ timore belli fato functus eſſet, non tamen hunc contumacem, confeſſum, aut victum, & aduerſarium victorem, per iudicem pronunciandum eſſe. Nam cùm in hoc iudicio arguitur, & procedatur ad exemplum iudicij ciuilis, præſertim criminalis, vt *ſupra concluſione ſecunda & tertia*, ſuccedit quòd iſtud Duellum, ſiue huius accuſatio & querela ſoluatur morte alterius perduellium, ſiue accuſatoris, ſiue accuſati: & per conſequens prouocatoris ſeu prouocati, vt videtur expreſſum *in rubro, & nigro, Cod. ſi re. vel accu. mort. fue.* & præſertim *in lege 2. penult. & final.* vbi Salicet. † cum morte enim crimen & pœna extinguitur, & accuſatio 6 ſublata eſt, etiam reſpectu accuſatoris, vt ibi, & alibi ſæpè dicitur. Succedit etiam, quia cùm per mortem tantùm, aut reuocationem ſeu (vt dicitur) diſdictam, victoria ſit declaranda, vt *ſupra concl. 48.* non videtur, quòd ita mortuus poſſit conſiderari ſuperatus, aut (vt dicitur) diſdictus, cùm nondum ingreſſus fuerit certamen, nec ſub iudice, aut cum aduerſario congreſſus fuerit. Nec repugnant obiecta Paridis, vt ſcilicet, vbi † ineſt armorum terror, dicatur immi- 7 nere mors, & imaginatio faciat caſum, quia cùm aduerſarius ſub iudice quicquam non tentauerit, nec armorum terror, nec imaginatio poteſt haberi in conſideratione, cùm etiam fictio magis in his militet, quàm veritas: & ideò cùm etiam repentinæ mortes multis ex cauſis contingere poſſint, vt ipſemet Paris fatetur, non poteſt argui præ timore belli contigiſſe, *l. neque natales, cum ſi.* *C. de probatio.* Poſſent tamen forſan excipi aliqui caſus, † in quibus memoria 8

 damna-

damnatur, & crimen morte non extinguitur, vt læsæ maiestatis, Hæresis, & aliorum, de quibus per glo. & Salice. *in l. 1. C. si reus vel accus. mortu. fu.* & ille casus, cùm quis conscientia delati admissique criminis, metuque futuræ sententiæ, sibi manus intulisset, quòd magis præ alijs militare videri posset: vbi de eo constaret, vt *C. de bonis eo. qui sibi mortem consc. l. 1. & 2.* & per Salice. *in dicta lege penultima, Cod. si reus vel accu.* & faciunt dicta per Francisc. Luc. *in tractat. de fisco, & eius priuilegi. in tertia parte, numer. 1.* vt in eis opinio Paridis possit procedere: cùm tamen maximè vrgeant supra adducta, etiam in præmissis casibus, vltimo forsan excepto: Eo addito, quòd in hac materia non proceditur de similibus ad similia, sed tantùm secundùm veritatem, & non secundùm fictionem, quia odiosa sunt duella, & displicent legi, & ideò restringenda non autem extendenda, vt commemorauimus *supra concl. 9.* propterea cogitandum est. Vltimò in hac conclusione, licèt Paris in recitatis locis non meminerit nec verbum fecerit de condemnatione expensarum fienda per iudicem, contra succumbentem. Io. tamen Lign. in specie *in d. §. circa septimum, num. 11.* tradit. † Succumbentem, in expensis aduersario

9 esse condemnandum, ad similitudinem iudicij contentiosi, *l. properandum, §. sin autem, C. de iudiciis, c. finem litibus, extra, de dolo & contu.* Alio tamen in loco Paris, scilicet *in §. an similes, vel nobilis, numero quinto, libro nono*, innuere videtur, expensarum rationem esse habendam, dum inquit, se putare victorem victum posse detinere ad tempus, ad hoc, vt pecunia se redimat, pro expensis factis in Duello, id clarius affirmat *in §. pone quod aliquis se, eo. li. 9.* vbi, vt docet, iniustè mouens bellum vel prœlians tenetur ad omnia damna & expensas ei, cui bellum mouit, secundùm Innocent. *in c. fi. quod me. ca. & in c. sicut, & c. fi. de iureiur.* sequitur Martin. meus Laudensis *in tractatu de bello quæstion. 1.* Plus quoque addit Paris, † Standum esse pro

10 damnis, & expensis iuramento victoris, per *d. c. fin.* talem quoque redemptionem, dum priuatus carcer non exerceatur, consentiunt Iac. Hispa. *c. 12. lib. 4.* & Alci. *c. 43.* & Iul. Fer. *consi. 9. Inter primi nominis*

11 *milites reponendos*, tamen ibi ait Alcia. eos * † qui victores victos, liberaliter dimittunt, & quandoque muneribus afficiunt. In hac tamen condemnatione expensarum dubitare videtur Paulus Ligna. in apostillis ad Io. proauum suum *in eod. §. circa septimum, versicul.*

vnde-

vndecimò quæro, dicit enim ponderandum non leue esse dicere, quòd victus non debeat in expensis condemnari, cùm iurauerit de astu: & quasi fuerit condemnatus ex præsumptionibus, scilicet ex Duello: vnde iudex debet esse mitior, per dicta Bal. *in authe. generaliter, C. de Episc. & Cleri.* Nihilominus censerem ab opinione recitata, quam plures, & numero, & auctoritate maiores, secuti sunt, non esse recedendum, quæ ex eo confirmatur, (quod tollere & diluere etiam obiecta videtur) quia Duellum est experimentum veritatis, & innocentiæ, diuinoque iudicio, & quia iniustam causam quis amplexus fuerit, victus censeatur, vt *supra conclu. 6.* & per Alcia. *in d. c. 43. in prin.* Declara tamen supradicta, vt quando quis donatus esset iudici, non † possit cogi ad se redimendum per ipsum iudicem, 12
quia scriptum sit: Gratis accepistis, gratis date, vt concludit Paris *in §. aliquis in Duello, libro 9.* per text. vbi Bald. *in l. ab hostibus, C. de capti.* qui tamen textus & dicta Bald. non videntur probare intentionem Paridis, quia ibi captiui ab hostibus, virtute militari fuerunt liberati, sic disponente forma iuris, at nos non sumus in casu necessario, & forma legis: sed voluntario hominis, qui donando ius, quod habet in captiuum, aduersarium suum transfert in iudicem, qui re donata, ad libitum, tanquam de re sua, videtur posse disponere, toto titulo *ff. & Cod. de donation.* nec gratis dare, quod gratis accepit, cogitur aliquis, saltem de præcepto, *l. cum de indebito, ff. de probatio.* Vel dic illud dictum diuinum loqui non in temporalibus sed in spiritualibus, & cura infirmorum: quandoquidem Christus docebat Apostolos, dicens; Euntes prædicate, dicentes, quia appropinquabit regnum cœlorum, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite, vnde infert, Gratis accepistis, gratis date: aliter committeretur Simonia. vt per totum tit. *de simo.* Verùm quomodo victus habendus sit, an seruus, vel captiuus, seu dedititius, quidve in vestibus, armis, & equis mortui, sit agendum, videbimus *infra, de victoria.*

S V M M A R I V M.

1. *Appellatio regulariter admittitur à sententia per Iudicem Duelli lata. limit. num. 2. 3. 4. 5. 6. Contrarium dicitur, num. 12.*
7. *Appellatione prohibita officium iudicis implorari potest, & supplicatio admittitur.*

8. Sup-

8 *Supplicatio quando admittatur, prohibita appellatione.*

9 *Appellatio deuoluitur ad superiorem iudicantis vbi adsit, sin minus ad aequalem.*

10 *Iudex appellationis Duelli, ex quibus actis iudicet, & quos mores loci seruet, nume. 11.*

CONCLVSIO XCV.

1 APPELLATIO † regulariter à sententia lata per iudicem certaminis, videtur esse admittenda, cùm & in maioribus & in minoribus negotijs liceat appellare, *l. & in maioribus, Cod. de appellatio. cum sim. Decius consil. 34. volum. 1.* & per Paridem Puteum *in §. modo quaeritur, cum §. seq. lib. 11.* cum quo remissiuè transit Iac. Hispa. *in cap. fin. in fin. libr. 4.* Et in causis criminalibus, prout videtur materia nostra versari, est textus *in lege 2. Cod. quorum ap. non recipi. & in l. addictos, Cod. de episc. audi.* Proinde inquit Iul. Fer. *consil. 7. in fin.* si iudex non ministrauerit iustitiam, erit alius iudex adeundus: tunc etiam, cùm noluerit expectare finem Duelli, per allegata per eum. Istam
2 tamen conclusionem limitat Paris *in dicto §. modo,* † vt non procedat, vbi Imperator vel Rex Franciae, siue alius Rex, & seu Princeps, & Dux monarcha in regno suo tulisset sententiam, *l. 1. ff. à quibus appell. non licet, cum similib.* quibus conuenit id quod dixit Socin. *in regula vigesimaquarta, in nona fallentia,* quod à sententia lata per eum, qui non recognoscit superiorem, non appellatur: & dixi *infra latè §. 4. versiculo vigesimo.* † Crediderim pariter appellationem esse pro-
3 hibitam in illis casibus, in quibus in iure receptum est, non admittendam, de quibus per Soc. *in d. reg. 24.* vbi ponit 32. limit. & per Lanfran. *in tracta. de interlocu. & appellatio. §. quaero in quibus,* & per Nepo. de monte Alba. *in tracta. de exceptio. §. supra dictum est.* Verùm
4 tunc maximè prohibitam appellationem puto, † quando sententia lata est contra conuictum, & propria voce confessum, *d. l. 2. C. quorum ap. non recip.* & per Soc. *ibi fal. 4.* & Lãfran. *ibi in 4. fal.* & per Decium *in c. cum speciali, §. porrò, col. 2. de appellatio.* vbi tradit secundùm omnes, quòd in confesso tantùm, vel conuicto tantùm, conceditur appellatio ex causa: Quae confessio vt plurimum per victorem à victo extorqueri solet: vbi victus non occidatur: cùm finis huius belli sit mors, aut (vt aiunt) disdicta: vt saepè diximus, quae procedere vi-

re videntur etiam in ficta confessione, † vtputa veri contumacis, 5
statuta die non comparentis, vt *sup. conclu. prox.* Verus enim contumax non appellat, *l. properandum, § fin autem reus, C. de iudiciis, cum sim. Soc. d. reg. 24. fal. 6. & per Nepo. de monte Alba. in d. §. supra dictum est, nu. 7.* vbi ponit quis sit verus, quis sit fictus contumax, & faciunt dicta Corn. *cons. 17. n. 5. vol. 3.* † Addit Paris etiã tunc prohibitã appellatio- 6
nem, quãdo quis sorte & fortuna esset deuictus in Duello, nõ tamẽ est iudicatus à iudice cõpetenti, quia à sentẽtia fortunæ non possit appellari, per dictũ Bal. *in l fi. in prin. C. communia de lega.* cùm fortuna ducẽ Deum habeat, sit inexorabilis, nullumq; nouerit superiorẽ: q̃ in se vera sunt: vt etiam Bal. sequitur Philip. Fran. *in rub. de appellat. nu. 10.* & Corneus *cons. 143. nu. 10. vol. 4.* nihilominus non videntur posse ad casum nostrum adaptari, quia fit Iudicium, & sententia in hoc negocio ferenda est per iudicem electum, ad complementum certaminis, vt *supra conclu. proxima,* quia præsupponitur in hoc casu non iudicasse: vnde vbi non adsit sententia, non potest considerari de appellatione interponenda, vel admittenda, aut non; cùm non entium nullæ sint qualitates, *l. eius qui ff. si cer. pet.* Vbi tamen placeat sequi opin. Paridis declarari posse videtur ex dictis Philip. Fran. & Cornei *dict. consil. 143. numer. 10.* vt scilicet possit haberi recursus ad superiorem, vbi adsit enormis lęsio. † Sic quoque in casibus in qui- 7
bus diximus appellationem esse prohibitam, officium iudicis implorari potest, vt per Hippo. Marsil. *in §. opportunè, in practica criminali, numer. 52.* prohibitus enim appellare, non prohibetur supplicare, *gloss. in capit. ex literis, vbi Abb. de restitut in integrum, authent. quæ supplicatio. Cod. de precibus Imp. offer. vbi Ias. in 4. not. cum multis relatis.* Declaratur tamen procedere, † quando appellatio prohibetur re- 8
spectu Excellentiæ iudicis, secus si iure communi sit prohibita, beneficio ætatis, vel fauore matrimonij, quem sequitur Io. Oldend. *in tract. de sentent. & re iudic. in princ. numer. 17.* & Marsilius *in d. §. opportune, nume. 68.* † Appellatio autem secundùm Paridem ibi deuolui- 9
tur ad superiorem illius qui iudicauit, si aliquem recognoscat, *l. Imperatores, de appellatio. cum sim.* ad quem, vel alium æqualem, vbi non adsit superior, qui recognoscat, condemnatus deferret literas testimoniales, qualiter omnia gesta fuerunt, & per viam querelæ, etiam quòd appellatio non admittatur, petet campum tutum ad ite-

rum pugnandum (de quo tamen infra dicam) & ad probandum sententiam esse iniustam: vnde ille cum consilio procerum determinabit, requisito altero, & negotio ventilato, id quod iustum fuerit.
10 † Iudex inde istius appellationis ex primis & nouis actis debet iudicare, ita vt partes (maximè pars appellans, quæ forsan videbatur succubuisse: & ex clementia iudicis fuerit facta separatio in certamine) se reducat ad primum statum, in quo se habebat, tempore dissolutionis Duelli: ad hoc vt iudex omnia videre, & considerare possit, & inde iudicare. Si tamen pars appellans nollet iterum pugnare, sed diceret, iudex malè pronunciauit, velletq; hoc probare per testes, vel per peritos huius negotij, similemque aliam probationem, audiendus est, quia pugnandum non est, vbi aliter probatio haberi potest, vt *supra concl.62.*
11 † Seruabit quoque inde mores, & consuetudines ciuitatis & fori primi Iudicis, & pugnantium, & exercitus eorum, vt hæc omnia commemorat Paris *in dicto §.modo*, per adducta per eum, qui mihi videtur benè locutus, vt videri latius potest. Inquit tamen ibi aliquos tenere, non esse locum appellationi in duellis: quæ opinio sibi videtur iniusta: sed nihilominus sustineri posse aliquis quoque diceret, quia diuino iudicio, & fortuna, quæ cùm in omni re, tum maximè in bello dominatur, teste Cæsare in commentarijs, victoria, & condemnatio sequi censeri potest, vt *supra conclusione sexta*, vnde non possit admitti appellatio, vt in proximis dictum est. Illud etiam me magis mouet, quia in hoc certamine singulari non datur noua dilatio, vt *supra conclusione sexagesimasexta*, & quis, præsertim prouocatus, diuiso duello, alio in loco certare non tenetur, vt *supra conclus. 75. in princ.* vnde dum Paris videtur sentire, iterum esse pugnandum, vt proximè dixi, non videtur rectè sensisse: sed declarari potest, vt voluerit intelligere quòd iudex appellationis adeatur, pro iniustitia sententiæ primi iudicis: non vt aduersarius pugnare iterum cogatur. Non est tamen recedendum ab opinione Paridis in alijs præcedentibus, nisi consuetudo aliter se haberet, quandoquidem militet iuris communis dispositio, vt *supra*, quòd appellatio procedat in omni negotio regulariter, & in hoc Duello proceditur ad exemplum iudicij ciuilis contentiosi, præsertim criminalis, vt *supra conclusione secunda & tertia*, & licèt diuinum iudicium, & fortuna ex sese repellant appella-

tionem

tionem: eam non repellit factum, & iudicis voluntas iniqua in sententia sua, in qua pars potuit facillimè grauari; licet quoque non detur noua dilatio, quæ prouocanti non probanti statuta dic, denegatur, tamen cum prouocanti & prouocato possit per iudicem inferri aliquod grauamen, siue iterum pugnandum sit, siue non, par est, vt de iniquitate sententiæ admittatur appellatio & cognitio. nam & illud dici potest, quod per appellationem non quęritur, vt noua dilatio, & sic nouum bellum inducatur, sed an iam cœptum sit perficiendum, vel potius vt super eo rectius cognoscatur, & pronuncietur.

Pars Quinta.

DE VICTORIA.

SVMMARIVM.

1 Victor quis dicatur.
2 Prouocans quomodo & quando pronuncietur victor, & numer. 8. & 10. & 13.
3 Disdicta qua sufficiat ad victoriam, & nu. 5. & 7.
4 Disdicta tacita habet eandem vim, quam expressa, & qua dicitur, per exempla.
6 Disdicta clara potest ab aduersario extorqueri, vel recusans interfici.
9 Prouocatus dicitur victor, qui se tantum subterfugiendo tueatur.
11 Non refert quid ex æquipollentibus fiat.
12 Duo casus, vbi sunt æquiparati, dispositum in vno, censetur dispositum in alio.

CONCLVSIO XCVI.

ICTOR quis, an victus fuerit: siue prouocans, siue prouocatus, præcipua cura est apud iudicem animaduertendum. Varij enim & diuersi sunt euentus certaminis: alio quandoque modo in actore, alio in reo cõsiderandi: & iusto iudicio terminãdi. Cũq; hi prius nõ ꝓdeant, clareq; nõ manifestẽtur: nisi cõfecto bello, & ritè & rectè, lata sententia ꝑ iudicẽ; vt *sup.* cõmemorauimus *in prox. con-*

clusionibus, idcircò aptè visum est hoc loco, post iudicis partes subnectere, qui victores, quive victi pronuncientur & habendi sint.

1 Capiendo itaque primò personam prouocantis, cùm & aliter † dicitur Victor, qui aduersarium prius superauerit, vel eius personam
2 ceperit, secundùm Paridem *in §. an si duo pugnabant, lib. 8.* † Is tunc erit & pronunciabitur victor, qui prouocatum vi armorum, ore proprio fecerit (vt aiunt) recredētem, vel coëgerit confiteri se culpabilem: vel verum esse quòd contra eum prouocans detulerit: vel esse falsum id, ꝙ prouocatus aduersus ꝓuocantem dixerit, aut prouocatū occiderit. Nec videtur sufficere, si ꝓuocatus capiatur, ligeturve, aut grauiter ꝑcutiatur, vel se captiuū reddat; nisi coactus sit voce sua confiteri obiecta, vt latius dictum est *supra concl. 49.* cùm mors, aut disdicta (vt dicitur) sit finis cuiuslibet prœlij: & omnis disdicta, mors ciuilis dicatur, sicq́; mors & disdicta æquiparentur: immò Disdicta, seu confessio ipsa videbitur vituperabilior morte, vt *ibi.* Nec sufficit etiam si quis sit in statu victoriæ, vtputa, dissolu-
3 to Duello appareat victor, vt *sup. concl. 93.* † Disdicta tamen qualis esse debeat, quæve sufficiat, redditur dubiū ex verbis Paridis, præsertim in disdicta tacita, nam *in d. §. quidam accusauit, lib. 10.* tradit non satis esse, si quis ligetur, capiatur, percutiatur, aut se captiuū reddat: Sed quòd requiratur propria confessio, at *in §. quia finis, eo. lib. 10.* dis-
4 dictam † tacitam per exempla ibi per eum posita eandem vim habere, quam expressam affirmat. Qua de re, ego puto Paridē rectius locutum *in d. §. quia finis*, vt scilicet disdicta etiam tacita sufficiat: verbi gratia, secundùm eum, si quis dicat, reputo me à te victum, qui foues iustitiā: vel dixerit, noli me amplius offendere, quia sum tuus captiuus, vel dedititius (& vt vulgò dicitur) Presonerus: vel oro noli me occidere, quia sum iniustè prœliatus: vel parce vitæ meæ: vel nolo amplius contendere, vel de me age ad voluntatem tuam, vel peto gratiam, aut misericordiam, vel pono me in manib. tuis tanq̃ (vt aiunt) fallitus: vel vt homo mortuus: vel renuntio defensionibus: vel me tibi submitto: vel renuntio querelæ, vt per Paridem etiam *in §. euenit. & §. duobus. lib. 9.* vel si dixerit, non plus, quia mortuus sum; immò etiam per viam excusationis talem disdictam posse fieri, ibidem inquit Paris: quæ sit excusatio quædam, quæ exonerat iniuriatū; & satisfacit, instar disdictæ: veluti si dicatur quicquid

quid dixi, aut feci, fuit (vt dicitur) inaduertenter factum, aut dictũ: & pro vobis non dixi, sed pro alio: vel non feci ad vestram iniuriã, sed casu, & fortuna, & impetu, & sine proposito. In his tamen casib. secundùm Paridem ibi, esset manifesta disdicta, quando per aliquẽ super his primò fuisset facta contentio, dicendo se benè fecisse, illud affirmando: deinde ille se excusaret, nam ista disdicta fit ad modum torturæ, quia gladio ad id cogitur. istaque opinio Paridis, † vt 5
sufficiat tacita disdicta, comprobatur vno, & altero exemplo, quod alia exempla supra posita secum trahit, videlicet quando quis se captiuum præbeat, vel fateatur, etiam cum illis verbis, Oro, noli me occidere, quia iniustè feci, vt author est Paris *in §. an si prouocans in pugna, lib. 8.* & Iul. Fer. *d. consi. 13.* & Alcia. *d. c. 42. in fi.* & Iac. Hispa. *d. c. 10. & 11.* & vt *supra d. concl. 49.* & ita obseruat consuetudo. † verùm, si 6
quis voluerit extorquere disdictam claram & expressam aduersario, poterit hoc assequi, vel eum interficere, secundùm Paridem, *in d. §. quia finis.* Quod intelligerem procedere, in occidente in conflictu prœlij, non ex interuallo, secundùm tex. *in l. 3. in fi. de sicariis,* & alia adducta per Paridem *in §. an si miles, lib. 9.* Capi enim potest, & captiui seruantur, non occiduntur secundùm eum per tex. *in l. libertas, §. serui, ff. de sta. homi.* Ista tamẽ disdicta non vendicat sibi locum, † quando disdicens (vt vulgò dicit) eodem tẽpore occiderit aduer- 7
sariũ, anteq̃ talis disdicta fuerit acceptata, tacitè vel expresse: vel nõ apparet confessionẽ esse factã, vtputa si quis vociferauerit se deuictum, aut dixerit, io mi rendo, & sine interuallo percutiat, & occidat aduersarium, quia exitus belli expectandus est: & verba, & protestatio sunt contraria facto, vt per hæc, & per alia plura concludit Paris, *§. duo nobiles, & §. cùm inter, lib. 8.* qui videtur rectè & benè locutus. † Vbi autem prouocans die constituta, prædicta non adim- 8
pleuerit, erit & pronunciabitur victus, parta penitus victoria prouocato, ita vt non solum absoluatur, sed etiam prouocatorem captiuum habeat condemnandum, vti periurum, calumniatorem, conuictum, & confessum: Sicque satis erit prouocato præcauere subterfugiendo, ne vincatur die statuta, vt *in dicta conclusione 49.* scripsi: vnde manifesta apparet differẽtia inter prouocatorem & prouocatum, quoad victoriam reportandam. Nam prouocator non dicitur victor, aut probasse, nisi vicerit. † Prouocatus autem dici- 9

tur victor, qui se tantum subterfugiendo tueatur, sicque ex præmissis poterunt multi casus victoriæ determinari. Vbi vero prouocans sit victor, vt supra dictum est, limitare hanc concl. videtur
10 Paris *in §. post hac autem lib. 10.* † vt non procedat quando prouocator obtulit prouocato, quod gladio coget eum, vt proprio ore se recredat (vt aiunt) aut disdicat, permiseritque prouocatus se potius interfici, quam confiteri, & disdicere voluerit. Sed hanc limitationem non puto veram, ex quo vt ibi ipse tradit, & alibi dictum est: mors & disdicta æquiparantur: immo in effectu mors videtur
11 quid maius: † nam non refert quid ex æquipollentibus fiat, præsertim quando casus omissus habet eundem effectum, cum in casu nostro maiorem, verum, & non fictum habeat, secundum Ias. *in l. Gallus. §. & quid si tantum numer. 20. cum sequen. ff. de lib. & post.* quæ reg. etiam sibi vendicat locum in conditionibus *l. si mater, cum sim. C. de insti. & subsli.* quādo conditio ponitur propter effectum de quo agitur. vt consuluit Corne. *consil. 158. numer. 11. volu. 1.* conuenit etiam
12 illa reg. † quando sunt duo casus æquiparati (prout sunt in terminis nostris) vt id quod disponitur in vno, censeatur dispositum in alio. *l. quis seruo, cum ibi no. C. de furtis*, & per Corneum *consil. 114. num.*
13 *9. volum. 1.* † Similiter talis vel similis victoria non proderit prouocanti, vel prouocato, quando quis non ex cura & diligentia sua, sed alterius acclamantis certior factus contra proclamata & banna superioris, aduersarium deuicerit, vt videtur sensisse Paris *in §. successit lib. 8.* ea ratione, & per alia ibi adducta, quia campus certaminis non potest dici securus & liber, cum alio acclamante fuerit violata securitas.

S V M M A R I V M.

1 *Victoria acquiritur in Duello si quis extra signa certaminis eiectus sit, vel aufugerit, nu. 4. limita nu. 2. & 8.*
3 *Possessionem non acquirit, qui ita nactus est, vt eam retinere non possit.*
5 *Fuga omnis est disdicta.*
6 *Fugere à facie inimici, est maxima infamia labes.*
7 *Fuga an faciat plenam probationem delicti.*
8 *Fugisse non dicitur, breui tempore reuersus.*

C O N-

CONCLVSIO XCVII.

VICTORIA tamen quandoque alterutri perduellium contingere solet, aliter quam per mortem, vel disdictam vt *sup.* veluti si (pręsertim) emisso banno per Iudicem, ne quis certantiũ exeat campũ, pugna non perfecta (vt moris est) sub pœna capitis. Et vt deuictus censeatur, qui exierit (quod Bannum vtcunq; durum seruandum est secundum Pari. *in §. duo milites, numer. 1. libr. 2.*) † extra limites, & signa loci certaminis à iudice pro non modico 1 beneficio constituti, iuxta tex. *in l. athletas in princip. ff. de his qui no. infa.* & si aliquis aduersariũ pepulerit, vt apud Paridẽ legitur *in §. duello parato li. 2. n. 5. & 6. & §. duo pugnabãt in fin. li. 8.* qui ita de cõsuetudine seruari inter milites attestatur. In eandẽ opin. descẽdit Paris *in d. §. duo milites nu. 3.* arg. eius qui à possessione expellitur, vel vi deijcitur. *l. si quis vi. ff. de acquir. posses. & l. 1. §. vi possidere ff. de vi, & vi arma. cum sim.* Hæc tamen conclusio ibi per eum limitatur, † nisi quis sta- 2 tim, eodem impetu campum recuperet, & reingrediatur *arg. l. vim. ff. de iusti. & iu. & l. 1. Cod. vnde vi,* sed videtur melior tex. *in leg. 3. §. eum igitur. ff. de vi & vi arma.* & magis ad propositum *in l. non videtur. ff. de acqui. poss.* † vbi non videtur possessionem adeptus, qui ita tractus 3 est, vt eam retinere non possit. Similiter quoque victus iudicandus est † alter congredientium, qui extra stadium aufugerit, pro 4 confesso enim habetur, vt affirmat Paris *in d. §. duo pugnabant*, per iura per eum ibi allegata, † nam omnis fuga est disdicta, & dictum 5 de vna censetur de alia dictum: immo maius est dedecus in fugiẽte, quam in disdicente, coactus enim hic, ille ex pusillanimitate, & iniustitia succubuisse existimandus est: quandoquidem † non re- 6 periatur etiam maior infamiæ labes in disciplina militari, quam fugere à facie inimici, vt pulchre tradit Paris *in §. circa lib. 10.* Sicque secundum eundem Paridem, fuga consideratur vt delictum, quo casu opinor eum voluisse inferre *in d. §. duo pugnabant,* † quod faciat 7 plenam probationem delicti per tex. *in l. 3. §. emansor. ff. de re milita.* & Bar. *in l. admonendi numer. 35. ff. de iureiur. & in l. lege Cornelia. ff. ad Sillani.* Quæ prosequitur magistraliter Paul. Gril. *in tractat. de relaxa. carce. in cap. de fuga incarcerati in prin. per plura.* Limitari quoque hanc conclusionem fugę arbitrarer, † vbi quis statim intra arenam reuersus 8 fuisset, vt dictũ est proxime in expulso extra eam: fugisse † enim nõ dicitur,

dicitur, qui breui tempore reuersus est, *l. quicquid calore ff. de reg. iur. § pauonum cum sim. insti. de re. diui.* & tradit Corneus *consil. 198. num. 19. vol. 2.* Eodem modo victus iudicabitur aliquis, vbi contumax statuta die ad certamen extiterit: vel mortuus fuerit, prout tamen *supra declaratum est concl. 94.*

SVMMARIVM.

1 *Particularia infinita sunt, & non stabilia.*
2 *Vniuersalis demonstratio est præstabilior particulari.*
3 *Vniuersale cognoscens, cognoscit particulare: non econuerso.*
4 *Vniuersalium est scientia, singularium verò sensus.*

CONCLVSIO XCVIII.

PLVRIMI quoque sunt casus, qui varij & diuersi contingere possunt, ex quibus victoria, seu victor, aut victus quis demonstrari & dijudicari potest; quorum multos determinauit Paris eo tracta. de Duello, præsertim lib. 8. quos examinare non solum nimis curiosum esset, sed etiam prolixius quàm proposuerim, breui-
1 tatis cupidus distraherer. † Particularia enim infinita sunt, & non stabilia, vt docet Philosophus *Rhetori. lib. 1.* Minusque hoc profectò videtur necessarium: ex quo ex conclusionibus generalibus, seu vniuersalibus in hac materia præsertim proximè positis supra, & in prima parte, & à iure communi, & inprimis à consuetudine prodeũtibus, poterunt omnia prudenter & iustè considerari & deter-
2 minari. † Vniuersalis enim demonstratio præstabilior longè est
3 particulari; † Cognoscens enim vniuersale, cognoscit particulare,
4 non econuerso; † Nam vniuersalium est scientia, singularium verò est sensus, vt probè docet idem Philosoph. *posteriorum lib. 1. cap. 20. L. semper in generalibus, ff. de regu. iur.* propterea ad effectus, & victoriæ commoda properare aptius est.

SVMMARIVM.

1 *Victoria effectus multiplex: & circa iustitiam, & honorem.*
2 *Gloria præmium amplissimum, inter omnia præmia virtutis.*
3 *Honoris metus seu infamia, maior est quàm mortis.*
4 *Victoris deductio fit cum omni gaudij genere.*

5 Ho-

5 *Honos aliter consideratur in victore causa honoris; aliter causa gloriæ.*
6 *Cadere ex equo in pugna gloriæ, quod maius dedecus, excepta morte.*

CONCLVSIO XCIX.

EFFECTVS itaque victoriæ multiplex est; Sed ille inprimis, vt † victor iustam fouisse, deduxisseque causam: & diuino iudicio 1
aduersarium superasse censeatur, vt habetur *supra in conclusione quarta & sexta.* Proximus huic alius est ad honorem, & gloriam referendus; Appetunt enim omnes honorem non tantùm elegantes, & viri industrij, & boni: verùm etiam ignaui, vt apud Philosoph. legitur *Ethicorum libro 1. capit. 5. & Politicorum libro 2. capit. 5.* ex sententia Homeri. Nec mirum, cùm honor sit ciuilis ferè vitæ finis, vt *d. cito capit. 5. Ethicorum*, & cùm vincere sit iucundum, iucundissimorum quoque est honor & gloria, teste eod. Philosoph. *libr. 1. capit. 11. Rhetorico.* Sic conuenire videtur quod tradit M. Tullius in oratione
pro T. An. Milone, † vt si ex omnibus præmijs virtutis, sit habenda 2
ratio præmiorum, amplissimum præmium sit gloria; quæ sit vna, quæ breuitatem vitæ consolatur, posteritatis memoria; quæque efficit, vt absentes adessemus, mortui viueremus. Sic quoque tanti facit gloriam, & honorem Iureconsultus Paulus, *in leg. isti quidem, ff.*
quod metus caus. † vt viris bonis metum honoris, seu infamiæ, maio- 3
rem esse debere, quàm mortis, affirmauerit: quæ comprobantur
per Decium *consil. 686. numero 8. volumine quarto.* † Hinc est quod vi- 4
ctor solet domum, cum tibicinibus, & vario cantu, omnique gaudij genere deduci, vt etiam meminit Alciat. *eod. tractat. de sing. certa.*
capit. 45. † Honos tamen aliter consideratur in pugnante, causa ex- 5
istimationis & dignitatis conseruandæ, vt declaratum est in absoluenda victoria supra, præsertim *conclusione 96.* aliter obseruatur in pugnantibus gloriæ & ostentationis causa; vt in Armillatis scripsit abundè Paris, *in §. superius, libro nono*, iunctis his quæ scripsit *in §. duo in singulari libr. 8.* vbi habetur, qualiter & quomodo cum maiori gloria quis vincat, aut dedecore vincatur, quibus adde quod idem
Paris *in §. facta, & §. datur, libro octauo*, concludit: iure belli † non 6
posse esse maius dedecus in pugna equestri, circumscripta morte: quàm ex equo cadere, vel deijci, secundùm consuetudinem militarem.

SVMMARIVM.

1 *Victoria effectus versatur etiam circa damna, & expensas; & vt victus vlterius non audiatur, nu. 2. & fit captiuus, qui dicitur, presonero della fede, num. 4.*
3 *Prouocans succumbens, an accuset prouocatum in iudicio contentioso de eodem crimine.*
5 *Captiuus quis fit omninò victoris, non alterius.*
6 *Arma, equi, & alia bona victi, quomodo fiant victoris, & num. 8.*
7 *Spoliatio victi est prohibita.*
8 *Non insultandum victis, non conuitiandum mortuis.*
9 *Victor à victo consuetum obsequium consequitur: non tamen vt ledatur eius æstimatio.*
10 *Victus sub priuato carcere non retinetur.*
11 *Captiuum non licet occidere, quandocunque se dediderit.*
12 *Occidere licet in conflictu & ardore belli.*
13 *Captiuitatis ius an possit cedi.*
14 *Captiuus, dimissus sub fide, redire tenetur.*
15 *Captiuus, dimissus sub fide, negans se victum; quomodo vendicabitur. Patentes literæ fiunt de victoria, ibi.*

CONCLVSIO C.

POST honorem & gloriam vincenti comparatam: aliud quoque
1 commodum ad vtilitatem spectans suboritur; † & damnorum scilicet, & expensarum condemnatio: & earum iactura aduersus
2 victum consequenda: vt posuimus *supra conclusione 94.* † Item sic victus, amplius non audiretur, aut admitteretur ad pugnam contra victorem: nam cùm tanquam periurus & infamis repellatur à quocunque alio, vt *supra conclusione 74.* multò fortius à suo victore,
3 *authentic. multò magis, Cod. de episcopis & clericis.* † Sed illud est dubium: an prouocans succumbens posset accusare in iudicio contentioso, de eodem crimine victorem: Io. Lign. *in §. circa septimum, nu. 12.* videtur hoc tenere, nisi aliud consuetudo induceret: quam obseruandam omninò puto: attamen illa etiam non vigente, dicas vt *dixi supra conclusione 65.* Cæterùm & illud præstantius emolumen-
4 tum assequitur victor, † vt victum captiuum habeat, & quasi seruum & mancipium, *arg. l. hostes, ff. de capti.* ponit Paris *in §. an similes*

aliem, lib. 9. & §. an si miles vel nobilis, ead. lib. vbi tamen tradit numer. 7. & 10. quòd tales non perdunt libertatem, nec testamenti condendi ius seu (vt aiunt) factionem, nec efficiuntur serui victoris, sicut nec capti in bellis publicis, per doctri. Bar. in l. fin. ff. de captiuis, & in l. ex hoc iure ff. de iustitia & iure, & per Bald. in rub. de treug. & pa. & per Alcia. cap. 43. vbi, quod inter Christianos non seruentur iura captiuitatis & postliminij, quoad personas: propterea taliter captiui facti in Duello, appellantur vulgo, Presoneri della fede, ex dictis Paridis ibi d. num. 7. & 10. cum allegatis per eum, & per Iulium Ferretum consil. 9. numer. 3. & Iac. Hispa. libr. 4. capit. 12. qui Hispano sermone, presonieros della fe, tales nuncupari dixit. Vsque adeò victor in victum victoria vtitur: vt licèt victus se captiuum reddiderit alterius, etiam domini, seu patroni victoris, nihil prosit: † fit enim captiuus omninò victoris, vt per d. l. hostes, & Bar. ibi, vt etiam per l. in laqueum ff. de acqui. re. do. concludit Paris, in §. an si armiger, lib. 9. qui videtur hoc limitare, vbi victor esset famulus illius domini, quod non credo verum: nec probatur aliquo modo, & reg. est in contrarium, vt supra, nec protestatio talis noceat victori, cuius victoriæ acquisitum non potest auferri, etiam per principem, l. rescripta, vbi Doctor. Cod. de precibus Imper. offe. & in l. final. Cod. si contra ius vel vtilitat. public. Verùm an arma, & bona mortui, vel captiui, possit victor occupare, sibique vendicare: Paris, in §. an pugnans cum aliquo, libro sexto, videtur aliquantulum obscurè locutus; Alciat. dicto capit. quadragesimotertio, in princip. affirmat permissum esse victori; † Arma, vexilla, ephippia, equos, armillas, sibi habere. Cuius opinionem sequor, vbi hæc ad campum, per victum ingredientem allata fuerit, In signum enim victoriæ, quemcunque hæc arripere sibi posse crediderim. Sic de torquato legitur: vt rectè torquem aureum militi Gallo abstulisse videretur: fuit enim Torques aureus solidum præmium virtutis, teste Cicero. de re militari. char. 2. & Carolus Rex Siciliæ, deuicto Rege Vngariæ, Elephantis caput & pectus, ab eo ademptum, gentilitijs suis insignibus addiderit, vt docet Paris. in d. §. an pugnans: & Alc. d. c. 43. idem ostendit in Otthone vicecomite, qui ex Galea, viperam euomentem vix natum infantē sanguineū, à Sarraceno in Asia, per eum superato, ademp'am: suis insignibus adiecerit; nam præmissa omnia sunt instrumenta bellica:

5

6

quæ, cùm non sine flagitio amittantur, ad ostendendum victum hæc amisisse cum dedecore, victor potest illa sibi habere, vt *in lege secunda, ff. de capti.* & ita seruari de consuetudine tradit Paris apud Italos, *in dicto §. an pugnans, in prin.* quicquid ibi circa fi. dicat, aliquos vltramontanos sentire, quod arma, bona, & vestes, & equus vendicantur per Iudicem belli; qui ea partitur ministris pugnæ, consentiens Paris in his, quando victus occiditur. Sed ego non video causam differentiæ in hoc, siue quis efficiatur captiuus tantùm; siue
6 occidatur, cùm isti duo casus: mors & captiuitas æquiparentur, vt *supra conclusione 96.* & omni casu ad gloriam victoris, & dedecus victi ostendendum tendant. Nec obstat dictum Paridis, cum iuribus allegatis; dum inquit quod bona capti in bello distribuuntur per Ducem exercitus. Non enim procedit: quia in singulari certamine non est permissum congredi, vbi bonorum sit controuersia; nec ob id potuit indici bellum, per iura vt *supra concl. 68.* nec bonorum est habenda ratio, vt *ibi;* propterea nec per iudicem, nec per victorem, sunt bona vsurpanda: nisi in instrumentis bellicis victori, gloriæ gratia, concessis. Vnde pariter infertur, quòd alia bona victi
7 non efficiuntur victoris, aut alterius, victi enim sunt. † Sic quoque infertur spoliationem victi esse prohibitam, *arg. l. 2. §. aduersus, ff. de sepul. viol.* vt arguit Paris, *in dicto §. an pugnans cum alio, numer. 3. libr. 9.* Hoc etenim videtur maximè impium, vnde rectè in adagio habe-
8 tur: † Non insultandum victis, non conuitiandum mortuis. Existimarem tamen si aliqua bona victi reperirentur per victorem in loco certaminis: posse illa retinere, & in sequestrum ponere, ad hoc, vt sibi pro damnis & expensis factis satisfieri posset: quia si hoc permittitur in retentione ipsius victi, vt *supra conclus. 94.* quanto magis concedendum est in rebus illius *d. auth. multò magis.* Rursus redeundo ad personam captiui, quærunt Docto. quam potestatem victor in eum habeat: & in eo conueniunt, vt vltra retentionem ob
9 expensas & damna, de quibus *supra,* † consuetum posset obsequiũ, quàm seruile ministerium, non contrarium aut iniustum debeat à victo percipere, aut exigere, *arg. l. locum. ff. de vsufruc. & l. libertos,* C. *de obseq.* & tradit Paris *in d. §. an si miles vel nobilis, in princ.* sequitur Iac. Hispa. *in d. c. 12.* nec dissentit Alcia. *dict. cap. 43.* & Iul. Fer. *dict. consil. 9.* vnde non sunt iniungenda victo ea quæ lædant eius æstimatio-

nem

nem & dignitatem, aut nobilitatem, & quæ sint contra bonos mo-
res illicita, aut ludibrio digna. Teneri tamen videtur victus præsta-
re auxilium victori, si iniuste opprimeretur, aut pugnaretur, &
in bello licito & iusto, vt per plura argumento vasalli concludit
Paris, *in dict. §. an si miles vel nobilis.* Nec ita sunt custodiendi victi, † 10
vt priuati carceris victor subijsse crimen censeri possit *leg. 1. Cod. de
priua. carce.* & per docto. vbi *supra.* Minus quoque licet victori sæ-
uire in victum captiuum per eum receptum † vt eum occidere 11
possit ex interuallo, vt inquit Paris, *in dict. §. an si miles alium libr. 9.*
immo quandocunque quis se reddiderit, non potest occidi: vt ibi
tradit Paris tenere Cy. *in l. libertas. §. serui. ff. de sta. homi.* quod credo
verum, ex quo idem effectus resultat victori ex captiuitate, qui
ex morte, vt *supra conclusi. 96.* idem consuluit Pau. de Ca. *consil. 193.
viso processu columna 2.* quem sequitur Hipp. Mar. *in leg. 1. numer. 4. ff.
ad l. Corn. de sic.* quo argumento videtur non bene sensisse Paris ibi-
dem, dum concludit. Quod tamen licebit occidere captiuum ex
interuallo, quando se reddiderit pro homine mortuo: nam esto
quod hoc pacto quis se captiuum fecerit, cædes tamen prohibita
est, quæ est contra præceptum diuinum, Non occides: & contra
bonos mores. Et omnino captiuitas, quæ & disdicta est, morti
æquiparatur, vt *in d. conclu. 96.* † Sed quamuis in conflictu, & ardo- 12
re belli, licitum sit occidere, vbi in captiuum quis se non dederit,
non tamen alio loco & tempore, occidere licet, *argu. l. vt vim. ff. de
iusti. & iu.* secundum Paridem *ibi.* Nec pactio talis valida est, tan-
quam contra bonos mores, & præcepta diuina. *cap. non est obligato-
rium de reg. iur. in 6. cum sim.* Iuxta præmissa occurrit illa q. † an ius 13
captiuitatis possit cedi, & in alium transferri, anque in filium vi-
ctoris transeat, Paris *in §. an si quis fuit, & in §. an si quis se reddidit lib. 9.*
in filio concedi transmissionem: in extraneo cessionem negat.
Ego puto quod cessio in extraneum non teneat, prout ipse tenet,
etiam in liberto & vasallo per *dict. l. inuitus cum glo. ff. de fideico. liber. &
per dict. leg. 1. Cod. de Epis. audi.* quia mercatura hominum non est fi-
enda: & videtur ex eo comprobari, quia tales captiui non fiunt
serui, vt *supra dictum est in princip. huius conclu.* qui alioquin possent
alienari *dict. l. libertas. ff. de sta. homi.* quod autem transmissio capti-
uitatis in filium valeat, prout tenet Paris, non credo verum, quia

fere ex priuilegio quodam videtur concessum victori, vt victum captiuum habeat: sicque tale priuilegium videtur concessum personæ vincentis, vnde priuilegium personale (quod in dubio præsumitur) non transit ad heredes, *l. priuilegia*, & *l. in omnibus causis id obseruatur*, vbi Decius. *ff. de reg. iu.* & tanto magis quando priuilegium est contra ius commune, vt per Decium *ibi*, & videtur casus noster. & secundũ ius commune res quęlibet prę sumitur libera, vt per Iaf. *in l. si prius n. 40. ff. de no. ope. nuntia.* Veruntamē Paris potest saluari in eo, vbi dicit tale ius transire ad filium, quo ad hoc saltem, vt captiuus pecunia se redimat, ob damna & expēsas factas per partem, in hoc enim magis erit actio, & persecutio propriæ rei & damni, quā priuilegium iuris captiuitatis, quia non est dubium actiones transire ad heredes, & actiue & passiue vt *C. de here. actio. cum sim.* Quia vero captiui sæpe sub fide dimittuntur, quādoque etiam datis obsidibus, sic vt redire debeant. Hoc quoque regulariter erit obseruandum, cum pacta semper, & fides etiam hosti sit seruanda.

24 *l. conuentionum*, vbi Bar. *ff. de pac. cap. noli. 23. q. 1. cum glo.* † vt quis victus & captiuus, dimissus, redire teneatur. Multi tamen sunt casus quos ponit Paris, quasi per omnem librum nonum sui tractatus, & tangit Alcia. *cap. 44.* in quibus quis tenetur, vel non tenetur redire ad eos, breuitatis gratia, omissos, quilibet curiosus accedere potest: Illum non omitto, in quo quærit Paris *ibi in §. an deuictus:*

25 Num superatus † & captiuus, dimissus sub fide, negans se victum & captiuum, possit iterum ad certamen prouocari, & concludit vt possit, vel etiam victorem, vendicare eum posse coram Iudice, vt captiuum, omittendo viā armorum, coram quo sunt notarij. Vnde fiunt patentes literæ de victoria consecuta. Circa quæ proculdubio, opinor, omnino bene sensisse Paridem, de vendicatione fienda via iudicis. At credo eum male sensisse, dum iterum prouocationem admittit: quia ex quo præsupponit de victoria constare apud iudicem, & notarios: clarum est, in re tam clara & certa per testes, & instrumenta, non esse concedendum Duellum, vt *supra conclu. 62. & 63.* scripsi: & vlterius, quia victus à Duello tanquam periurus & infamis repellitur, vt *supra &* *conclu. 74.*

Pars Sextæ.

DE PACE.

SVMMARIVM.

1 *Finis belli est pax: negotij otium.*
2 *Pax pro temporali mortalium salute dulcis est.*
3 *Bella sunt subeunda, necessitate tantum cogente.*
4 *Pax multa Bona inducit, vt ibi per exempla.*
5 *Filius dei, in sacris literis, raro quis vocatur: prout pacificus.*

CONCLVSIO CI.

CVm finis † Belli sit pax, Negotij otium; teste Philosoph. *Politi. libr. 7. cap. 15.* Negotia namque suscipimus, vt otium habeamus: Bellum gerimus, vt in pace degamus: Nemo enim expetit bellum gerere gerendi gratia belli: neque bellum ob bellum parat; videbitur enim crudelis quidem & sanguinolentus penitus esse, si faciet amicos hostes: vt pugnæ, cædesque fiant: vt docet idem Philos. *Ethico. libr. 10. cap. 7.* & habetur *in c. noli. 23. q. 1.* Ideo post victoriam bello partam, subsequitur de pace differere, † quę pro temporali salute mortalium dulcis est: ita vt capto misericordia debeatur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur, vt inquit Augusti. *in dict. cap. noli.* verum cum quilibet, præcipue princeps, debet esse pacificus, & procurare, & seruare pacem, tanquam heres Christi: vt *in prooem. decretalium, in ver. Rex Pacificus*. vbi no. Abb. & per Ant. Corse. *in tractat. de priuileg. pacis in princip.* & alibi scripsi. cumque non nisi necessitate † cogente, vel iusta petendo, vel iniqua recusando, bella sint subeunda, vt legitur *in dict. cap. noli.* propterea videndum quoque est in hac vltima parte, cum etiam in superioribus omissa sit, ne ordo propositi & intercepti Duelli subuerteretur: quomodo discordiæ, & hostiles animi perduellium sedari, eorumque controuersias componere inter se possint; etiam antequam ad bella concurrant; quod præcipue ad curam, solicitudinemque Iudicis indicentis bellum spectat, vt *supra conclu. 89.* dictum est: At quis in hac re magnopere non elaborabit? cum pax sit maximum bonum; & vt inquit Bal. *de pace ten. §.*

gen. nu.

Margin numbers: 1 (beside "CVm finis"), 2 (beside "victoriam bello partam"), 3 (beside "scripsi. cumque")

4 *pen. 116.* per iura ibi per eum adducta, † Pax multa bona inducit: Discordias remouet: Tranquillam quietem adducit: Statum ciuitatum ac hominum auget: Honestatem affert: Diuitias præparat: Dei, ac Regũ, gratiam tribuit: Superbiam cuiuscunque excludit: Auaritiam repellit: Honorem honoratis adiungit, Mundum honoratis præparat: ad Deo seruiendum animum cuiusque incitat: & tandem Pacis confirmatio est ipsa iustitia. Sic quoque Io. Lup. *in tracta. de confœd. principum, nume. 8.* inter alias commendationes pacis, dicit: Impossibile est, vbi non sit pax, iustitia sit ex vtraque parte contendentium: quia ex sententia Esaiæ, *cap. 32.* erit opus iustitiæ pax: quid plura: cum non solum Beati, sed etiam filij Dei vocãtur à Redemptore nostro Pacifici: vt *d. cap. noli.* & Mat-
5 thæ. *cap. 5.* habetur, † nec vsquam, aut perraro, aliquem in sacris literis, filium Dei vocari, forsan cõtingat: Libenti ergo animo vnusquisque ad pacem & concordiam properare debet.

SVMMARIVM.

1 *Iudex an possit cogere partes ad concordiam, & pacem, & nu. 2. 3.*

4 *Offensus non potest cogi ad faciendam pacem.*

5 *Iudex potest prouidere, ne scandala eueniant, vt per exempla, ibi.*

CONCLVSIO CII.

INVITVS tamen, aut coactus ad pacem, an quis sit trahendus,
1 dependet ab illa q. † an Iudex possit cogere partes ad concordiam & pacem, de qua per Bar. *in l. congruit. ff. de offi. præsi.* & docto. & Ias. *in l. quidam æstimauerunt. ff. si cer. peta.* & per Abba. & docto. præsertim Feli. *in rub. de treug. & pa.* vbi ponit reg. negatiuam cum septem fal. & per Bonifacium, *de malefic. in rub. de pace, columna 2.* & per Ant. Corse. *in tract. de priuileg. pacis, nu. 17. cum seq.* & per Paridem *in §. an si duo subditi. & §. an rex vel. libr. 1.* Et certe videntur vario modo locuti docto. Nihilominus ex sententia eorum præsertim Feli.
2 maxime compositi, & ordinati iure consulti: † regulariter iudex non potest cogere partes ad concordiam, nisi in criminalibus: nisi sit princeps, non recognoscens superiorem. Quod intellige tamẽ, vt dictum est *inf. §. quarto, versic. decimosexto*: nisi lis magno tempore durauerit, & adeo sit intricata, quod facile extirpari non possit:

nisi

nisi quando imminet timor armorum & rixæ: nisi sit dissensio inter personas insignes, ex qua resp. turbaretur: nisi discordia aliquorum tendat ad incommodum alterius: & nisi in treugua ex causa: Verum quia in casu nostro resolutio imprimis deducenda est ex ea limitatione: An in criminalibus (prout præcipue materia Duelli consideratur, vt *supra concl. 2. & 3.*) possit superior cogere partes ad concordiam, & pacem. † quod admittitur, antequam nascatur de- 3
lictum: sed eo consummato, debet iudex studere ad vindictam: ne delictum remaneat impunitum, vt attestatur Feli. *ibi col. 2 fal. 1.* cum allegatis per eũ, per tex. *in l. denuntiamus*, C. *de his qui ad ecc. confug. & in l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offi. præsi.* vbi Bar. quod etiam tenet Corsetus vbi *supra*: & quia secundum Feli. ibi. *col. 1.* ratio æquitatis non patitur, vt quis cogatur inuitus parcere iniurianti, nisi in foro pœnitentiali: de quibus scripsimus copiosius *inf. §. 4. versicul. decimo quinto*, an licet quo ad odium: similiter quo ad iustitiæ pœnã quis teneatur parcere, ineundo etiam pacem, per publicum instrumentum ad hoc, vt offendens veniam à principe consequi possit. & non teneri, determinauimus: Ideo cum vt plurimum in hac controuersia ad singulare certamen deueniatur, post illatas iniurias, & sic cõsummato delicto † porro offensus non potest cogi ad faciendã pa- 4
cem, vt dicitur tenere, * & sic intelligit Bal. *in l. ex stipulatione. Cod. de sententiis, qui in l. transigere. C. de transactio.* vt eum refert Feli. *d. fal. 1.* tenuit, quod vbi tamen delictum sit consummatum, punitum per eum, potest iudex studere concordiæ partium, & secundum paulo ante dicta, videtur posse intelligi dictum Paridis *in d. §. an si duo subditi in fi.* dum concludit, de stylo armorum, quando vnus est iniuriatus, & quærat satisfactionem honori, & famæ suæ, quæ non posset aliter fieri, quam per pugnam; tunc superior non posset illum cogere ad pacem faciendam, cum macula honoris, siue dignitatis suæ: licet ibidem Paris in superioribus & in *d. §. an rex num. 6.* dixerit, quod prouocantes se perduelles, per detentionem personæ, possunt cogi ad faciendam satisfactionem aliquam, & pacem. Quæ existimo intelligenda & declaranda, ne ipse contrarius illico videatur, secundum distinctionem memoratam: vel nisi in principe non recognoscente superiorem, vt *supra nu. 2.* quod raro fit. † Pote- 5
rit tamen Iudex prouidere alio modo, ne scandala eueniant: vt po-

 nit Pa-

nit Paris *in d. §. an si duo subditi:* veluti, prohibendo, ne quis exeat de propria domo. *l. si ff. de interd. & releg.* & prohibere rixosum accedere ad possessionem, & ne vnus inimicus transeat ante domum alterius, & alia similia, de quibus late per Io. Neuizanum *in sylua nuptiali, in versic. conclusio supra scriptorum nume. 80. lib. 1. post Ias. in l. quod iussit, num. 17 ff. de re iud.*

SVMMARIVM.

1 *Duelles volentes, ita vt vtriusque honori consulatur, pacem ineunt.*
2 *Magnanimitas circa honores versatur.*
3 *Magnanimus, & fortis est, qui ferre iniuriam absque studio vindictæ potest.*
4 *Vindicta honestum, & magnum genus est, ignoscere.*
5 *Iniuria proximi, ne memineris.*

CONCLVSIO CIII.

1 VOLENTES itaque, † æquis & legitimis argumentis adducti altercantes ad pacem condescendunt, ita vt vtriusque honori, & dignitati, in illa ineunda consulatur: Illud enim imprimis inter omnes controuertitur, præcipuaque in cura habetur: ne ex pace turpiter, aut cum dedecore composita, eorum aliquis notatus remaneat: compensationemque proinde iniuriarum, exactius perquirunt & anhelant: immemores, ea quæ plerisque eximia, & præclara videntur, parua ducere; ratione stabili, firmaque contemnere, fortis esse animi & magnanimi: qui teste Philo. *Ethico 4. c.*
2 *3.* † maxime circa honores versatur, Cum † & magnanimus, & for-
3 tis quidem sit, qui ferre iniuriam absque vindictæ studio potest: vel qui iniuria est potens lacessiri, & non vindex, nec est sibi mali memor illati, vt docet idem Philos. *in lib. de virtutibus. & d. cap. 4.* quem æmulatur M. Tul. *lib. 1. officio.* & recte inquit, in oratione ad Senatum, post reditum suum: Non est mei iniurias meminisse, quas ego etiam si vlcisci possem, tamen obliuisci mallem: Sic præclare
4 scriptum est apud Senecam *in libr. de formula vitæ:* † Honestum & magnum vindictæ genus esse, ignoscere: Sed sanctius legitur in sacris literis, & *in cap. 1. 23. quæst. 1.* Mihi vindictam, & ego retribu-
5 am: & ecclesiastici. *cap. 10.* † Omnis iniuriæ proximi, ne memine-

ris, &

ris, & nihil agas in operibus iniuriæ: Proinde vere magnanimi existimandi erunt, & beati, qui ita se habebunt: Quod tempestate nostra contingere equidem difficillimum est: adeo virtutis studia & officia subuertuntur.

SVMMARIVM.

1 *Iniuria, dissimulatione tolluntur, veluti bibendo, ludendo &c.*
2 *Verba verbis, facta factis satisfaciunt.*
3 *Iniuria verbali, quomodo, & per quæ verba satisfiat ab iniuriante.*
4 *Reuocare maledicta, & facta, sapientis est.*
Fallax non dicitur apud Deum, qui ad veritatem reuertitur, ibi.

CONCLVSIO CIIII.

INVESTIGANDAE igitur sunt accuratius iniuriarum compẽsationes, seu satisfactiones, quę vbi † iniuriæ dissimulatione non sint sublatæ, veluti bibendo, ludendo, &c. vt per Iaco. Belui. *in practica iudiciaria num. 85.* duplici modo considerandæ sunt: verbis aut factis, prout eodem modo illatæ iniuriæ animaduertuntur, vt *supra conclu. 17. diximus*, idcirco capiendo primo, quæ ad verba pertinent, quia moribus militum, & nobilium receptum videtur, † quod verba verbis, reddi & dilui possint: facta autem factis tolli debeant. Quibus astipulari videntur quæ *in reg. iuris. ff. in l. nihil tam naturale*, scripta sunt: videlicet nihil tam naturale esse, quam eodem genere quodque dissoluere, quo colligatum est, vt verbis, & consensu contracta obligatio, contrariis verbis, & contrario consensu tollatur: & sic paria delicta mutua compensatione extinguantur, sine excessu: vt *supra conclu. 19.* Sicque in libris Bibliacis scriptum sit. *cap. 21. Exodi, & Matthæi. cap. 5.* Animam pro anima, Oculum pro oculo, Dentem pro dente, esse reddendum. & dictum est *supra concl. 49.* Concludamus quod si alicui illata sit † verbalis iniuria: vt puta, si dictum sit: *Tu es latro: aut falsarius, & similia*: certe per opposita, & contraria verba, prolata ab iniuriante, censebitur iniuriatus exoneratus, & pro honore satisfactus: Dicendo hoc pacto, Dixi te latronem, Dico nunc quod non es latro, sed vir probus, ab alienis rebus continens, & ita te noui, & nosco: Similiter dixi te falsariũ: Dico nunc te veridicum, & vera fa-

bricantem, non falsa: poterit & illud addi, Pœnitet me dixisse te falsarium, aut latronē: calore iracundiæ dixi: peto veniam, parcas mihi. Sed hæc verba sine aliis præmissis minus sufficerēt, & minus sunt idonea (vt opinor) ad exonerandum iniuriatum (licet petere veniam videatur disdicta tacita, vt *supra conclu. 96.*) Ratio est, quia iniuria eo modo non tolleretur, quo inducta est. Item quia iracundia non excusat: & seu Pœnitentia sola non reuocatur iniuria, aut vituperium dictum, aut factum: nec famæ iniuriati satisfit, vt habetur *supra concl. 18.* Crederem bene satis esse, si iniurians diceret; Dixi te latronem: dico quod non dixi verum: cum hæc verba sint omnino contraria, & opposita prius dictis. Nam & eo modo, si etiā respondisset offendens tempore iniuriæ illatæ, vtique offensus exoneratus remansisset, quia compensatio videretur facta, vt *supra in concl. 19.* Præterea cum per talia verba inducatur (vt sæpe vtar hoc vulgato verbo) disdicta, quæ sufficit si sit facta etiam in ipso stadio, vt *sup. concl. 96.* cur non censebitur satisfacere extra certamen? Porro per alia verba, Paris *in §. quia finis lib 10.* videtur aliquantulum tetigisse istam satisfactionem, seu compensationem, præsertim ver-
4 borum: † vt scilicet disdicta dicatur, & fiat per viam excusationis, si quis dixerit, Quicquid dixi, aut feci, fuit imprudenter, & (vt dicitur) inaduertenter factum, aut dictum: & pro vobis non dixi, sed pro alio, vel non feci ad vestram iniuriam, sed casu, & fortuna, & ex impetu, & sine proposito: vnde ipse infert hanc esse quādam excusationem, quæ exoneret iniuriatum, & quæ satisfacit, instar disdictæ, quæ tunc non grauabit æstimationem se excusantis, sicut disdicta: quæ tunc esset disdicta manifesta, quando primo iniurians fecisset contentionem super dictis, aut factis per eum, dicendo se bene fecisse, vel illud affirmando. Sed aduertendum est, quia (vt arbitror) per hęc verba videtur Paris velle inferre disdictam quandam tacitam, & quandam manifestam, propterea cum par sit virtus taciti, & expressi, *l. cum quid. ff. si cer. peta.* & idem operetur disdicta tacita, sicut expressa, vt *supra concl. 96. dixi,* merito secundū eum, talis disdicta tacita, videretur sufficere: licet posset offensus dicere, se velle disdictam manifestam magis, quā excusationem vt ibi. Sed dubito hæc verba Paridis minus satisfacere ad tollendam iniuriam iam illatam; quia contrariis verbis non tollitur, vt *supra*; & quia qui

post-

post factam iniuriam se expurgat, parum mihi prodest; vt *supra conclu. 18.* Veruntamen saluando Paridem, vbi quis in his fere pertinax inhærens, voluerit amplecti summos apices iuris, à viris magnanimis, & clementioribus negligendos, existimarem etiam talia verba, non obstante rigore posse satisfacere offenso: ita quod omnino illa præcipue verba non omittantur per iniuriantem, quę quandam tacitam disdictam innuunt; videlicet non dixi, aut feci ad tuam iniuriam, sed extra propositum. Illud enim verbum illatũ, quod habet secum iniuriam, veluti quando dico te falsarium, resoluitur aliquo modo per hæc verba opposita; ita vt iniuriam tollere, & noluerit inferre iniurians: sicque videbitur militare *dict. l. nihil tam naturale.* Laudarem tamen si iniurians adderet etiam hæc verba, videlicet se male dixisse, illum esse falsarium, vel quid tale, & se ad iniuriam offensi non dixisse, sed extra propositum: tamen dicta in præcedentibus tutiora sunt offenso. In præmissis, cum vt plurimum altercantes, valde difficiles in reuocatione verborum & iniuriarum se præbeant, illud vulgatum iactantes: Mors potius quam disdicta: † Arbitrarer ego sapientis esse in melius mutare cō- 5
silium: & quod quis male & perperam locutus sit: quodque male fecerit, magnæ prudentiæ & sapientiæ esse reuocare, non enim dicitur fallax apud deum misericordem Iudicem, qui ad veritatem reuertitur: etiam postquam mentitur. *c. magnæ. 22. q. 4. c. cũ cessante de appellatio. c. qualiter & quando de accusatio. c. apud 32. q. 1.* quæ fere omnia commendant Ias. *in l. si ex toto §. si ita legatum nu. 29. de leg. 1.*

SVMMARIVM.

1 *Iniuria illata vbi sit vera, quibus verbis satisfiat iniuriato.*

2 *Veritas immutari non potest, neque errore, neque mendacio, neque protestatione.*

CONCLVSIO CV.

COGITABAM tamen in præcedenti conclusione in eo casu, quo ego dicerem aliquem falsarium, vel quid simile, & hoc constaret esse verum, quia tamen non decet alterum alteri iniuriam inferre, nisi in casibus de quibus locuti sumus *supra conclu. 20.* quod absque vlla dubitatione verba proxime concepta satisfacere

 debeant,

1 debeant, nam ex quo † vera est iniuria, quis tu es falsarius, † veritas
2 immutari non potest, neque errore, neque mendacio. *l. assumptio in prin. ff. ad municip.* item nec veritas potest tolli aliqua protestatione. *l. si forte. ff. de Castren. pecul. l. nemo potest. de leg. 1.* & per practicam Papi. in for. lib. quo agi. ad reuocationem feudi, in ver. *nec superstitibus in fi.* nec decet aliter dicere & protestari, quam verum sit, ne quis mẽtiatur; à quo vir bonus cauere debet, Prudens ne mendacium dicat, vt *supra concl. 19. num. 9.* ideo iniurians non apte diceret; Dixi te falsarium, nunc dico te veridicum, & vera fabricantem, non falsa; & propterea sufficeret dicere, ad tuam iniuriam non dixi, & male dixi, & ex impetu, vel calore iracundiæ.

SVMMARIVM.

1 *Iniurians an debeat confiteri, quod tristamente, (vt vulgo dicitur) iniuriam intulerit.*

2 *Tristamente illata iniuria quomodo dicatur.*

CONCLVSIO CVI.

1 ALIQVI tamen pertinacius, & accuratius vltra procedunt offensi; quæruntque vt † iniurians dicat, quod Tristamente (vt vulgo dicitur) dixerit, aut fecerit talem iniuriam: quæ verba
2 (vt credo) etiam secundum communem vsum loquendi † significant, & arguant quoddam vituperium iniuriantis, quasi is iniquissime, & proditorie, absque vlla monitione & requisitione, de qua *supra concl. 24.* se habuerit, in iniuria inferenda: Sed ego improbo horum opinionem; cum enim offenso satis sit: si iniuria sibi illata tollatur, & diluatur, verbis legitimis & idoneis. Ideo non refert, nec par est, vt aliqua alia iniuria, & forsan maiori afficiatur offendens, facit *l. non est singulis. ff. de reg. iur.* & quia non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri. *l. non debet alteri. ff. eo. tit.* alioquin etiam modus excederetur iniuriæ tollendæ, vnde posset censeri quis ad vindictam, quam ad iniuriam propulsandam, potius id contendere, vt *inf. concl. 110.*

SVMMARIVM.

1 *Iniuria illata proditionis superioris, adulterij vxoris, & mentita, an verbis dilui possit quia graues sunt & nu. 2.*

3 Men-

3 *Mentita qualiter reuocari possit quando est super re qua potest esse, & non esse vera, & quando, super crimine obiecto, illata.*

CONCLVSIO CVII.

IN hac iniuria verbali apud aliquos dicitur, si aliquis fuerit † dictus proditor superioris sui, item si dictum fuerit alicui, & obiectum adulterium vxoris suæ, & si aliquis quemquam mentiri dixerit, cum omnino hæ graues iniuriæ, licet verbales sint, existimentur ex communi omnium obseruantia, deque proditione obiecta loquitur Alex. tanquam de offensa verbali, qua nulla sit grauior, *in consil. 203. col. 1. vol. 2.* quod non adsint verba satisfactoria, ad diluendas tales obiectas iniurias, quia facto tantum tollantur, vt puta aliqua percussione. Quæ ego non puto vera (circumscripta consuetudine) vt *supra dixi concl. 19. circa fin.* qua de re, si per verba opposita & contraria, vt supra declaratum est, aliter dixerit, quam primo iniuriando obiecerit conuitium, in primis duobus casibus: videlicet proditionis, & adulterij; non video cur non debeamus dicere, satisfactionem & compensationem habere locum posse: & si plures personæ dicantur offensæ, dici potest quod pluribus poterit satisfieri. † At in eo qui intulit iniuriam, asserendo mentiri: maiori cura est aduertendum, quia non leuis hæc iniuria itidem existimatur, vt *in d. concl. 19.* Nam si inferens eam reuocat, videtur fateri se ipsum mentiri; cum in consequentiam aduersarium vera proposuisse consentiat: sicque se falsa scienter sustinere voluisse. Nil enim aliud est mentiri, quam sciẽter falsa intendere, vt ibi *dixi:* & hoc pręsertim procedere eo casu, quo quis diceret alium mentiri super re, quæ potest esse & non esse vera. vnde ex tali reuocatione mẽtitionis seu (vt dicitur) mentitæ illatæ, videtur fieri reiaculatio contra reuocantem. Et vlterius, videretur quis fateri se esse talem, qualem primo iniurians eum dixerit, si forsan super aliqua contumelia sit facta responsio, per verbum illud *mentiris*. Et ideo ad conciliandam pacẽ, mihi videtur conueniens pro vtriusq; satisfactione, & vt vterq; exoneratus remaneat, † quod si aliquis alterũ mentiri dixerit super aliqua re, quæ citra iniuriam potest esse & non esse vera; quod hoc casu dicat offenso, deceptum se esse, & errasse in veritate illius rei: & propterea errore ductum se dixisse illum mentiri, &

tiri, & male se dixisse, vnde reuocat talia verba, errantis enim nulla est voluntas. *l. si per errorem ff. de iurisd. om. iud. l. cum testamentum. C. de iuris & fac. igno.* At si alter alterum mentiri dixerit super aliquo crimine, seu macula sibi impincta, necesse erit, quod hinc inde eodem tempore diluantur iniuriæ obiectæ. Vt scilicet primo iniurians (qui exempli gratia) dixerit alterum latronem, dicat, dixi te latronem, dico nunc virum probum, à rebus alienis abstinentem. Vnde reuoco talia verba, & dico me male dixisse, calore enim iracundiæ & ex impetu, talia dixi. Sic aduersarius respondebit. Ex quo me virum probum habes & dicis, & non latronem, & abstinentem à rebus alienis, & reuocasti male dicta, ego pariter dico, quod non intendo, quod tu mentiaris. Ex quibus hinc inde sublata erit iniuria: quia in primo iniuriante, iniuria per eum illata, tollitur reuocatione sua: in secundo iniuriãte, per verbum *Mentiris*, videtur sublata eo ipso quod prima sublata est: non solum per ipsam reuocationem mentitæ, ex quo enim sublata est prima iniuria; mentita (vt aiunt) illa non habet vbi subsistat, cum ad inducendam priuationem, opus sit præsupponere habitum. *l. decem. ff. de verb. obliga.* nec habitus iniuriæ reperiatur in primo iniuriante, ideo mentitio non potest reperire illum habitum, propter quem illata fuit.

SVMMARIVM.

1 *Iniuria, quæ aliquando atrocior consideratur propter aliquam qualitatem, cum satisfactione tollenda est, habita ratione illius qualitatis.*

CONCLVSIO CVIII.

POSSET in præmissis dubitari, an satisfactiones, & tales reconciliationes pacis, passim fieri possint, etiam si iniuria fuisset illata aliquo modo, & aliquo in loco, ex quo atrocior seu maior cẽseretur; veluti si in Theatro, vel in foro, vel in conspectu prætoris,
1 quis affectus fuisset, vt legitur *in §. atrox, insti. de iniur.* † Et puto tutius esse, si in tali loco, vel æquali, fiat; vt rectius locũ habere possit compensatio. Non enim est dubium, quin maior, & atrocior dicatur esse iniuria, si eo pacto, & in præsentia plurium, & in locis publicis fuerit illata, vt tenet Iacob. Belui. *in practica iudiciaria, num. 8. per d. §. atrox. cum aliis allegatis.* & Abb. *in c. 1. de maledicis,* & per Alex. *in consi.*

in consi. 203. col. 1. vol. 2. & supra concl. 17. vnde par est, videturq; conuenire, vt ibi diluatur, per *d. l. nihil tam naturale. ff. de regu. iur.*

SVMMARIVM.

1 *Iniurians, negans iniuriam intulisse, quomodo ad pacem reducatur.*
2 *Negans, seu mendacium dicens, quandoque punitur.*
3 *Negans quis regulariter non punitur.*
4 *Assertioni nostræ statur cum iuramento, in his quæ consistunt in conscientia nostra.*

CONCLVSIO CIX.

ALIA maior insurgit dubitatio; quomodo pax possit habere locum, † si ille, qui dicitur iniuriam intulisse, hoc negauerit: 1
anque, & quando talis negatio releuet iniuriatum. certe non memini me legisse aliquem doct. hanc dubitationem tangentem, aut decidentem, quæ tamen de facto sæpe potest contingere. Quapropter existimarem dici posse ad tollendas omnes difficultates: Si iniurians contentus est, dicere, negando se primo iniuriam dixisse, & dicat, non dixi te latronem, & vbi dixerim, dico nunc, quod non es latro & alia verba vt *supra*, certe res, & controuersia recte videbitur hoc pacto composita. Si autem persistit tantum in negatione, asserendo se non dixisse iniuriam, de qua agitur: putarē distinguēdum, si quidem constare posset omnino iniuriam per ipsum illatam: tūc pacem non aliter esse ineundam, nisi confitente ipso iniuriāte hoc dixisse: & deinde aliter, & per contraria verba dicendo, & satisfaciendo, vt *supra*: nam licet is turpiter negauerit, & neganti quandoq; pœna imponatur, † & propter mendacium quis puniatur, vt 2
habetur *in l. fin. ff. de rei vendi.* vbi Bart. & per Feli. *in c. cæterum, colum. pen. de Iudiciis*, & per Ias. abunde *in l. sicut autem §. quod autem. ff. de re iudi. & in l. quæstionem numer. 4. C. de fideico.* nihilominus non videmur esse in casu nostro, in aliquo casuum de quib. per memoratos doct. Immo videtur regula esse in contrarium, *in l. nemo ex his qui negant ff. de reg. iur.* vbi Decius *col. fi.* tradit. † quod regulariter quis ne- 3
gans non punitur, nisi in casibus expressis. Turpe tamen est (vt opinor) si quis miles, vel nobilis, & alicuius existimationis vir mendaciū dicat, cum vt dictum est *consl. 19.* Vir bonus præstare debet ne

mentiatur, prudens ne mendacium dicat: Imo si quis eo modo scienter negasse conuinceretur, forsan non sine labe & pœna mentientis transire diiudicandus esset, iuxta ea quæ posuimus *dict. concl. 19. nume. 9. cum sequ.* Vbi autem non possit constare de iniuria illata: tunc arbitrarer si ille, qui dicitur iniuriæ illator, delato iuramento iurauerit se nõ dixisse talem iniuriam obiectam, eidem esse cre-
4 dendum, & suo iuramento standum: † quia in his quæ consistunt in animo & conscientia nostra, statur simplici assertioni nostræ cum iuramento, vt docet glo. no. *in §. namque in ver. dicit*, vbi Iason. *column. 33. insti. de actio. & in l. admonendi numer. 310. ff. de iureiur.* & per Caro. Ruinum *in l. 1. § nuntiatio colum. 11. de no. ope. nuntia.* vnde hoc casu non erit necessaria pax, cum nulla intercesserit discordia. propterea satis erit, si fiat talis declaratio per iuramentum, & omnia in tranquillitate reposita erunt. Ex abundanti tamen bonum erit, adhibere etiam osculum pacis.

SVMMARIVM.

1 *Facti iniuria, difficilius tollitur: acrior enim est verbali.*
Videtur tamen tolli pari, vel maiori percussione.
2 *Excedendus non est modus in tollenda iniuria, ne ad vindictam dicatur factum.*
Vindicta reprobatur, ibi.
3 *Constituit quandoque se iniurians, in manibus iniuriati, vt de ipso faciat quicquid sibi libuerit; declaratur tamen contra obseruantiam aliquorum.*
4 *Constituere se in manibus iniuriati, est quid facti.*
5 *Consuetudo contra l. diuinam & naturalem, & contra bonos mores, & irrationabilis, repellenda est.*

CONCLVSIO CX.

IN Iniuria quæ facti sit, profecto maiori cura est aduertendum. Acrior enim est quam quæ verbo infertur, vt *supr. concl. 17. in prin.*
1 † Vnde & difficilius tollitur, vt docet Iac. Bel. *in prac. Iudiciaria num. 87.* Vix enim inueniri potest modus, quo possit dilui & tolli secundum aliquos: nisi eadem, vel maiori percussione, aut vulnere: quod si factum est, veluti si quis manu, aut fuste percussus, aut vulnera-

tus,

tus, repercusserit aduersarium pari ictu manus, aut fustiũ aut vulnerum; crederem non esse dubium, hunc repercutientem ab ea iniuria illata, subleuatum iri. Videntur enim omnino sibi vendicare locum dicta *in concl. 49. & 104.* & dispositio *d. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur.* & illa reg. quæ habet, ꝙ delicta mutua, pari compensatione tolluntur, vt *supra conclu. 19.* & inquit Bal. *in l. 1. col. 3. num. 10. Cod. vn. vi.* quod in Duello, in æqualitate factorũ debet esse paritas. † Nec recte fit, (error equidem est) si excedatur modus in tollenda iniuria, 2
vt *supra concl. 19.* quandoquidem non propulsandæ offensæ gratia, & dignitatis suæ conseruandæ, quisquam id fecisse censeri possit: sed potius ad vindictam; quæ reprobatur non solum per iura diuina & canonica, *cap. 1. cum glo. 23. q. 4.* Sed etiam regulariter per ciuilia, vt habetur *in l. 1. cum gloss. C. quando lice. vni. sine iudi. se vindi.* vbi Salice. per tex. no. *in l. scientia §. pen. ff. ad l. Aquili.* vbi legitur, quod ferire conceditur illum qui vim infert, si tuendi dumtaxat, non etiã vlciscendi causa factum sit: dummodo statim, seu (vt dicitur) incontinenti fiat, secundum glo. *ibi* & habetur *in l. vt vim. ff. de iusti. & iu.* & in dubio quando ad vindictam dicitur factum ponit Bar. & docto. *in l. 1. nu. 10. C. vn. vi.* vbi dicit cõsiderandam personarum qualitatem, & factorum, quodq; non potest dari certa doctrina. Et ideo cum ex interuallo id prohibitum sit, si ad ineundam pacem deueniendum foret, non esset permittendum vt quis aduersarium repercuteret, etiam pari percussione, aut vulnere: & ad hoc optime facit *d. l. non est singulis. ff. de reg. iur.* & si hoc non permittitur, non erit ergo dare modum, quo cum mutua satisfactione & compensatione possit pax induci. Consueuerunt tamen aliqui pacis sectatores ad excludendum Duellum, sine quo non videtur apud milites iniuriatum iniuria facti posse aliquo pacto satisfacere honori suo, † obser- 3
uare in similibus iniuriis, realibus, & facti: vt iniurians ponat se in manibus & potestate iniuriati, ad hoc vt de ipso faciat quicquid sibi libuerit: exhibendo etiam gladium vt possit sibi amputare caput, vt sunt verba formalia Iac. Hispan. *in eo. suo tracta. de Duello libro quarto, in princip. circa fin.* qui sine lege, ratione, & sine autoritate, sicco pede transiens, inquit hanc compensationem, & talem sententiam sibi placere (si sane modo fiat: nec istum modum aperit) vnde obscura residet & incerta huius opin. Qua-

propter ego non solum laudo, sed etiam comprobo legitimum, & idoneum esse hunc modum & morem, quo pro satisfactione iniuriati, iniurians se constituit in potestate offensi: declaratum tamen & intellectum aliter, quam aliqui vna cum ipso Hispano hoc inducant, & procedere sibi persuasum habeant: qui iudicio meo decipiuntur, vbi supponunt iniuriato tum demum esse satisfactum, pro iniuria reali & facti sibi illata: dummodo is, qui se posuit in eius potesta e aduersarius, non possit sibi persuadere se esse tutum, ita quod iniuriatus nequeat illum pari percussione, aut vulnere afficere; Nam etiam plus dico, quod licet iniurians præsupponat, & sibi certo persuasum habeat, nullam se passurum repercussionem, dummodo simpliciter se ponat in potestate inimici, vt captiuum: & (vt aiunt) Pregioniero della fede. vel dicat, male feci in iniuria tibi illata, parce vitæ meæ, vel similia verba, ex quibus disdicta (vt aiunt) tacita saltem resultare possit, vt supra dictum est *in concl. 96.* nempe arbitror, compensationem idoneam inductam esse, & satisfactum fuisse iniuriato. Nam cum disdicta siue tacita siue expressa, sicut mors, paret victoriam contra ita disdictum, cur [illegible] n[illegible]dem ratione, & eodem iure, dicẽdum erit iniuriato satisfact[illegible] ineundo pacem. *l. à Titio. ff. de verb. oblig. cum sim.* Nec repugnat, [illegible] opponatur illud, in quo mussitant & murmurant plerique, dicentes, hæc sunt tantum simplicia verba, quæ non possunt tollere iniuriam realem: nam dissoluuntur hæc obiecta, dicimusq; dato quod ista tantummodo essent verba sine admixtione factorum, pro disdicta tamen accipiuntur, quæ æquiparatur morti vt *d. concl. 96.* ergo satisfactio est integra. Sed vlterius illud quod fortius est contendo. scilicet, hanc compensationem & satisfactionem esse: non tantum
4 verbalem, verum etiam realem, & in facto consistere. † Nam cum quis ponit se in potestate iniuriati, clare constat, istud esse quid facti, quod concomitatur & declaratur etiam per præmissa verba, prout fit in ipso certamine: ergo cum talis disdicta oriatur, tam à facto quam à verbis: habebit effectum eundem, & idoneum, quo ad satisfactionem, pro pace ineunda: & sic cessabit obiectum. Non etiam refragatur si quispiam dixerit: ista verba, & istud factum, quo quis se disdicit (vt vulgo dicitur) & captiuum facit, non habet eandem vim, quam habet, quando in arena quis eo pacto conuincitur,

quia ibi tunc poterit etiam interfici aduersarius iniurians; immo, etiam ex interuallo, quando se dediderit pro homine mortuo, secundum Paridem *in §. an si miles alium li. 9.* nam occurrimus huic obiecto, ea solutione, de qua hic *nu. 2.* & supra facta est mentio *conclu. centesima:* videlicet, non licere neque statim, neq; ex interuallo, occidere, aut offendere captiuum, ex sententia Cy. *in l. libertas §. serui. ff. de sta. homi.* quod ibi dixi verius videri: & facit tex. *in d. l. scientiam. §. pen. ff. ad l. Aquil. cum simi.* vbi statim, non ex interuallo licet repercutere, aut ferire, vnde eodem modo in proposito nostro dicendũ erit, & obseruandum absque vlla offensione iniuriantis. Exhibere tamen debet arma offensiua, & recte, (vt existimo) vbi petita sint, ipse iniurians iniuriato, more dedititiorũ: ex quo se in eius potestatem reponit, vt faciunt dicta in *ea concl. 100.* Obseruatũ tamen quandoque fuit eum, qui iniuria affectus esset, voluisse omnino pertinaciter iniuriantem positum in potestate sua percutere, sed male iudicio meo, per *supra memorata:* Et vbi consuetudo in hoc vigeret, † crederem repellendam tanquam irrationabilem, & contra legem 5 diuinam, & naturalem, & contra bonos mores, & nutritiuam peccati, per doctri. Bar. *in l. 1. C. quae sit lon. consuetud. colum. pen.* & Abba. & docto. *in c. fin. de consuetud.* & Soci. *consil. 7. colu. pen. vol. 1.* Et in terminis nostris videtur tex. notabilis, approbans talem consuetudinem, *in cap. contingit. 1. de senten. excommun.* per quem memorabiliter tradit Bart. *in l. 1. §. vsque adeo. ff. de iniur.* non valere quandam consuetudinem, quae est Pisis: quod offendens ponere se debeat in manibus inimici, qui possit ei facere signum in manu, vel in vultu: vel pati laesionem corporalem arbitrio ipsius inimici quae (vt etiam nuperrime reperi) sequitur & commendat Ias. *in l. qui iurisdictioni. colum. 1. ff. de iurisd. om. iud.*

EXPLICATA MATERIA DVELLI, restat redeamus ad Ornatum Imperatoris vnde digressi sumus.

SVMMARIVM.

1 *Imperator in foeneratoribus debet prohibere vsuras.*
Foenerari, est hominem occidere. ibi.

2 *Vsuræ sunt prohibitæ, secundum magis communes opi. hodie omni iure, etiam ciuili.*

3 *Vsura est crimen quoddam, licet criminaliter non puniendum, quod infamat.*

4 *Imperator debet etiam prohibere Iudæos fænerari: idem in aliis inferioribus, & Iudicibus, aliter incidunt in censuras ecclesiasticas.*

4 *Aduocati, notarij, testes, interessentes, vsuris, in censuras incurrunt.*

5 *Papa potest dispensare, Iudæos vsuras exercere posse: ne Domini, quorum sunt subditi, incidant in censuras. 11.*

6 *Papa ex causa potest limitare legem Dei; licet non possit contra eam dispensare.*

7 *Iudæi foris sunt, & alio modo damnati.*

8 *Papa potest statuere augendo, vel diminuendo verbum euangelica l.*

9 *Papa licet non possit tollere ius diuium in toto, non per hoc prohibetur, in parte.*

10 *Papa, in genere non potest permittere vsuras, ex causa tamen permittit.*

12 *Iudæi sunt tolerandi, non exercentes vsuras.*

Papa vanam interpretationem Iudæorum improbat; legem tamen ipsam Moysi laudat & veneratur.

13 *Imperator vel alius princeps, non potest expellere Iudæos, & alios infideles; nisi iusta causa; nec forenses.*

14 *Iudæum esse, cadit in delictum.*

VSVRAS DEBET TOLLERE

QVARTODECIMO, (vt regrediatur, quæ diutius forsan & longius quam par erat, quamque proposueram, euagata est, & errauit oratio) sicut Imperator prohibere debet congressus sanguinolētos, duellicos, in quibus vulnera sæpius, & miserrimæ cædes patrantur, vt in præcedenti principali 13. conclusione exarauimus: † sic quoque non permittere, sed fœnatoribus interdicere debet vsuris; nam vt refert Cicero *in fine lib. 2. officiorum*, teste Catone; Fœnerari est hominem occidere, & tradit Aristot. *politi. lib. 1. cap. 7.* hunc præter naturam esse acquirendi modum & odibilem.

1

Quod

Quod cum grauissimum esse perspexerit Christiana religio, præclare sancitum est *in c. consuluit*, & per omnem titu. *de vsu. & in 6. & in cle.* ex euangelio, præsertim Lucæ *cap. 6.* dicentis. Mutuum date, nihil inde sperantes: omnem vsuram & superabundantiam in lege esse prohibendam: quæ omnino per fidei Catholicæ dogmata, & secundum Apostolicam disciplinam, euangelicamque doctrinam: tradita obseruare, obseruarique iubere astrictus est ipse princeps, vt conueniunt scripta *in hoc §. 3. concl. 1.* & apertius recepta sunt *in l. cunctos populos. C. de sum. tri. & fi. Cath. & in authen. de eccl. titu. in prin.* & licet doct. præsertim Ias. *in d. l. cunctos pop. nume. 48. in 1. lect. & num. 27. in 2. lect.* attestetur cõmuniter * teneri, vsuras iure ciuili, & consensu Imperatoris fuisse permissas: id non recte affirmari posse crediderim, ex quo idem Ias. *in §. omnes column. 7. instit. de actio.* † contrariam opin. magis communem affirmat: in quam partem descẽdit Corneus *consilio 250. column. 1. volum. 2. & consilio 166. column. 1. volum. 4.* & Soci. *consil. 2. volum. 1. per gloss. in authen. ad hac. Cod. de vsu.* & tex. *in authen. de eccl. titu. in princ.* cum glo. quibus addo tex. cum glo. *in clem. 1. de vsur. & in cap. non licet 10. dist.* & docet Ambrosius Vignatus ex hac mea Laudensi vrbe oriundus, *in tracta. de vsur. num. 30. in prin.* Nec repugnant in contrarium opposita, videlicet Iustinianum aliquando permisisse vsuras, vt *in l. eos. C. de vsur.* quia ex iure posteriori, per eum condito, *in d. authen. de ec. titu.* aliter statutum est: immo etiam ante eum aliter sancitum & receptum fuisse, *in d. l. cunctos* per Gratianum, Valentinianum, & Theodosium, Imperatores, satis constat: qui ex quo quæ ad religionem à Diuo Petro Apostolo Romanis traditam, & inde ab ipso insinuatam versari per cunctos populos Imperij voluerunt & mandauerunt: non videtur esse in obscuro, eosdem etiam voluisse vsuras ab Apostolica sede prohibitas exerceri, etiam sub pœnis ecclesiasticis, tanquam crimen quoddam, † licet criminaliter non puniendum, vt per Ias. *cons. 153. vol. 4. col. 6.* tamen infamiam inferens: vt per Bald. *in l. improbum. Cod. de infam.* & Abb. *in cap. inter dilectos 3. no. de excess. præl.* quos sequitur Bernar. Diaz Hispan. *in practica ca. criminali. in ver. vsurarij*: quodque committitur contra Deum, Canones, & bonos mores, vt per Iason. *d. consil. 153. colum. 6.* penitus tollere, ne alioquin contemptores sacrorum Canonũ, qui per eos imitandi erant, vide-

viderentur: quod non solum effari, sed etiam cogitare absurdum & impium videretur: cum inter alia deceat Imperatorem Religiosissimum esse, vt sæpe dictum est.
4 † Hanc autem Catholicam conclusionem vendicare quoque sibi locum contra Iudæos fœneratores, satis clarum est, per tex. *in c. post miserabilem, & c. quanto. de vsuris*, præsertim ibi *in versi. principibus*: quo in loco traditum est, per principes compellendos Iudæos, ad restituendas & remittendas vsuras Christianis: immo hoc concedentes communitates aliquorum locorum, statutaq; inde condentes, & ipsarum potestates capitanei, rectores, cõsules, Iudices, consiliarij, aut alij quiuis officiales audentes facere, scribere, dictare, aut quod soluantur vsuræ, vel quod solutæ cum repetuntur, non restituantur plene ac libere, scienter iudicare præsumentes, sententiam excommunicationis incurrũt, vt abunde legitur *in d. cle. 1. de vsur.* & clare exclamat Archiepis. Flor. *in tract. de vsur. in c. 1. §. 2. n. 25. cum seq.* vbi peccare mortaliter, & in candẽ cẽsuram, per *d. cle. 1.* commemorat incurrere aduocatos, mediatores, notarios conficientes instrumenta, testes, confessores absoluentes scienter, & dominos temporales permittentes vsuras, quandoque recepta aliqua quota, vel precio: & licet Archiepis. expresse & in specie, de Iudæis verba non faciat, nihilominus arbitror quod *d. cle. 1.* etiam in Iudæis sit interpretanda & intelligenda, ex quo & ipsi prohibentur vsuras repetere, vt *in d. c. post miserabilem, & c. quanto*, & per Ambros. Vig. *in tract. in prin. nume. 22. cum sequ.* vt expresse tenent Cardin. Floren. & Io. de Imo. *in dict. clem. 1.* relati per Ias. *in d. l. cunctos in 1. lect. numer. 55.* in specie, Regem Aragonum damnantes vti excommunicatum, qui iniuste reciperet tributum à Iudæis, ob tolerantiam exercendi vsuras, vnde inquit Ias. hanc opin. tanquam veriorem sibi semper magis placuisse, & eam pariter tenet *in 2. lect. numer. 33.* in indiuiduo loquens in Imperatore. Idemque tenet Vignatus *in d. tract. nu. 237.* & Martin. Laud. *de principibus. qu. 437. & in tracta. de fisco. quæst. 56.* licet Pau. de Cast. *in consilio 380. incip. non videtur expediens*, illam cle. 1. non habere locum in Iudæis affirmare audeat: sicque etiam absque aliquibus priuilegiis Pontificis, impune innuit licere recitatis personis, in eorum Iudęorum vsuris consentire, permittendo, iudicando, consulendo, & similia (vt supra) peragendo. Idem tenet Catel. Cotta

ex opi.

ex opi. Bal. consulentis in memor. in dict. Iudæi. & quem Pau. sequitur Alex. *consil. 1. nume. 32. volum. 2.* præsertim si adsint priuilegia Pontificis, prout adesse Martini & Eugenij Pontificum ostendit Pau. de Cast. ibi. Verum horum opi. minus tutam censerem, vbi non adsint ea priuilegia pontificia, ob publicam necessitatem in vsuras Iudæorum conniuentia, ad minoraque mala euitanda, indulgentia Iudæis exercere fœnora eo in loco, & sub eo domino, sub quo habitant: quandoquidem receptior videatur sententia,
† vt vbi principes temporales nequeant, tamen Pontifex Max. 5
possit dispensare, Iudæos vsuras exercere posse: sicut tolerat meretrices in ciuitate, propter maius scandalum euitandum, vt testatur Ias. *in dict. 1. lect. numer. 57.* & ipse, licet Papa non possit dispensare contra legem Dei, & super vsuris, *cap. super eo. de vsur. cum*
sim. † tamen ex causa potest limitare legem Dei, licet non indistin- 6
cte, vt probatur *in cap. fin. de consuet. & in cap. fin. de feriis*, & per alia adducta: & ponit Felin. *in cap. quæ in ecclesiarum columm. 6. de constit.* & dicemus *in sequ. §. quarto, versic. quinto.* In hac tamen quæstione idem Iason. *in 2. lectura. numer. 32. cum sequ.* exclamat se malle discere, quam docere, & inuehitur in Pau. de Cast. in eod. consi. vti quem minoris conscientiæ arguat: atque ibi in his videtur hæsitare de potestate pontificis, De qua tamen in q. nostra non dubito, per adducta ab Alexan. *d. consil. 1. & 107. numer. 12. volum. 2.* & Pau. Citad. *in tract. de iure patro. in 3. parte in §. pro sexta causa*, qui per plura tradit, Papam posse dispensare contra legem euangelicam, contra Apostolum, vbi cessat ratio illorum, quæ ratio in casu nostro cessare videtur, ex quo vt dicitur *in ca. gaudemus, de diuor-*
tiis, † Iudæi foris sunt, & alio modo damnati, vt præsertim per Ias. 7
in d. lect. 1. & Alex. *dict. cons. 1. & 107.* & optime conueniunt, quæ leguntur apud Ant. Rosel. *in tract. de conciliis in tit. Pontifex an possit contra Apostolum numer. 3.* & fortius quæ consuluit Socin. *consil. 28. volu.*
4. nume. 1. 10. † affirmans Pontificem posse non solum dispensare, 8
sed etiam statuere: augendo, vel diminuendo verbum euangelicæ legis. Pari modo astipulantur scripta Feli. *in cap. fin. circa fin. de maior. & obed.* dum notabiliter ait, si fiat mentio de potestate Papæ, in his quæ sunt de iure diuino: non esse arguendum de toto ad partem, dicendo, † Papa non tollit hoc ius in toto, ergo nec in parte, 9

10 vt per multa exempla demonstrat: ac in specie infert, † Papam non posse generaliter permittere vsuras. Veruntamē aliquando ex causa permittat, veluti quod fructus non computentur in sortem, vt *in cap. salubriter. de vsuris.* & ad propositum commemorat Hippol. Mars. *in l. de vno nume. 12. ff. de re iud.* Principem ex causa disponere cō-
11 tra ius diuinum. Quare in proposito nostro dici posse videtur, † à Pontifice recte dispensationem concessionemque emanare, indulgentem Hebræis exercere vsuras, ob necessitatem publicam, & ob minora scandala, cum in toto, neque indistincte eas permittat, & cum peccatum in tali dispensatione non incurratur per aliquam partium, vt videtur clare & abunde locutus idem sentiens Io. Campezius *in tracta. de dote. quæst. 49.* non recedens ab opi. Pau. de Cast. *in eo consil. 380.* vbi adsint priuilegia, vt comprobat ab Eugenio & Martino Pontificibus, Iudæis iam indulta. Qua de re, cum collegium Notariorum huiusce ciuitatis, aliqua religione motum, (vt opinor) cum eadem ego quoque aliquando afficerer: vnde nec iudicarem, nec patrocinarer, in talibus causis nollet instrumenta conficere, his ad Senatum Mediolani delatis, Statuit & iussit ille ordo, Notarios debere instrumenta conficere, & alia huiuscemodi: & ita obseruatur: & in eo Senatu audiuntur & determinantur quotidie controuersiæ, quæ cum Christianis & Iudæis suboriun-
12 tur. Atqui † tolerandi alioquin sunt Iudæi, non exercentes vsuras: Receptat enim eos pietas Christiana: & illorum sustinet Cohabitationem: ne tamen Christianis sint ingrati, neve pro gratia, contumeliam: pro familiaritate, contemptum reddant, vt habetur *in c. qui sincera 45. dist. & in c. & si Iudaos, de Iudais,* & legitur *in tracta. de potes. secul. & ec. ca. 104.* Hicque conuenire videtur, vt recenseamus morem illum apud nouiter electos & coronatos Pontifices, hactenus obseruatum: Pontifex enim processione eius coronationis, Iudæos obuios habens apud montem Iordanum, Legem Moysi ei offerentes, Hortantesque vt illam veneretur: illis in hæc verba respondet; Legem viri Hebræi laudamus, & veneramur, vtpote, quæ ab omnipotenti Deo, per manus Moysi, patribus vestris tradita est: obseruantiam vero vestram, & vanam interpretationem damnamus & improbamus: quia saluatorem, quem ad huc frustra expectatis, apostolica fides iampridem aduenisse docet, &

prædicat,

prædicat, Dominum nostrum Iesum Christum, Qui cum patre, & spiritu sancto viuit, & regnat Deus, per omnia secula seculorum: vt legitur in pontificali *de ordin. & coron. Rom. Pontif. & proces. car. 51.*
† Vnde Imperator, aut Rex, non potest expellere Iudæos è ciuitatibus suis, nisi ex iusta causa: aut eis auferre bona sua, vt testis est Oldradus meus conterraneus *in consil. 87.* quem refert, & sequitur Ias. *in l. apud Iul. §. constat de leg. 1. numer. 29.* Sed adde copiosius eundem Oldrad. *cons. 264* † & Marti. pariter Laud. *in tract. de principibus quæst. 101.* tametsi Iudæum esse, cadat in delictum, vt docet glo. *in d. §. constat*, approbat Marti. Laud. *in eo tract. de principibus quæst. 9.* Idem quod in Iudæis, videtur dictum in Saracenis, & aliis infidelibus. vt late per Io. And. *in Spec. de iud* per septem fundamenta. Non tamen debent principes Christiani permittere Saracenos publice adorare Machometam in terris suis Christianis, vt per tex. *in Clem. fin. de Iud.* tenet Martin. *in dict. tract. quæst. 363. Vbi quæst. 585.* colligit Principem non posse sine causa expellere forenses habitantes in sua iurisdictione, licet à principio potuerit interdicere ne venirent, secundum Bal. in *c. 1. de for. fidel.*

13 (beside "† Vnde Imperator")
14 (beside "dem Oldrad. cons. 264 †")

S V M M A R I V M.

1 *Imperator consultatione vti debet. 13.*
2 *Consultatione vti sapientiæ signum est, inconsulto agere, dementia.*
3 *Republica optime vtentes oratione prius, quam rebus, conueniunt.*
4 *Prudentia circa humana versatur, in quibus habet consultatio locum.*
5 *Prudentis maxime opus, bene consulere.*
6 *Consulendum cum mora; Celeriter deliberata agenda sunt.*
7 *Consultatio in septem necessaria. 1. De sacrificiis, seu religione: De legibus: De apparatu ciuili: De societatibus, & Fœderibus; De bellis, de Pace; De Pecuniarum prouentibus.*
8 *Papa solet ardua explicare in Concilio Cardinalium: valent tamen aliter gesta.*
9 *Imperatores Ro. in consilium adhibebant senatores, equitesque Ro.*
10 *Alexander Imperator, quo consilio vsus, præsertim Iureconsultorum.*
11 *Areopagitarum grauissimum consilium, Athenis.*
12 *Eloquentia Lacedæmone expulsa; Athenis orandi rescissa potestas: vbi Orator affectus mouere, vetaretur.*

Princeps habere omnia iura in scrinio pectoris, quomodo dicatur, ibi.
14 *Senatores sunt pars corporis, Imperatoris.*

CONSVLTATIONE VTI

1 Qvintodecimo, quantum ad Imperatorem spectet † consultatione vti, docuit Arist. plurib. in locis; sed precipue in ea epistola, quam Alexandro Magno vna cum lib. Rethoricorum præscripsit. qui inquit, Rerum est præterea humanarum augustissimũ, con-
2 sultatione vti: Quis enim sanæ mentis dubitarit, † si quis inconsulto quid egerit, amentiæ quidem: sin autem ratione duce, sapientiæ signum esse; vnde præclarius hæc insinuat: Intueri etiam licet eos
3 † omnes, qui optima inter Græcos rep. vtuntur; oratione prius quam rebus, conuenire: quippe qui probe norint eã (quæ ratione, orationeq; perspectio vtilitatis, cognitioq; fit) esse quandam salutis arcem: quæ non manu facta: verum inexpugnabilis quidem sit,
4 securaq; in primis opinanda: & alibi *Ethicorum lib. 6. ca. 7.* † prudentia autem circa humana versatur, & in quibus habet consultatio locũ.
5 † Prudentis enim hoc maxime opus esse dicimus, bene inquam cõsulere. Consultationib. aũt duo maxime contraria esse ostendit M. Ant. Sab. *in 3. Eneade li. 6.* videlicet, Celeritatem & iram: quarum hæc parum scite quicquam fieri vult: illa temere & incõsiderate, omnia præcipitat. Sic Cicero *de senectute* ait; non enim viribus, aut celeritate corporum, res magnæ geruntur, sed consilio, auctoritate, & sententia. & *officiorum, libr. 1.* parua sunt foris arma, nisi sit consilium domi. & Salustius: Non votis atque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur: Sed vigilando, agendo, bene consulendo, omnia prospera cedunt. Et Horatius, Vis consilij expers, mole
6 ruit sua. Atque aiunt teste Aristotele *eo lib. 6. ethicorum c. 9.* † Celeriter quidem deliberata esse agenda, cum mora autem consulẽdum, quæ imitatur idem Salust. qui inquit, priusquam incipias consulta; vbi consulueris, mature facto opus est. Verum cum magnis de rebus deliberare contigerit, assumere debent & alios ad consilium, diffidentes sibi ipsis, consultantes tanquam non sufficientes, ad id discernendum; vt idem Arist. auctor est *ethicorum lib. 3. cap. 3.*
7 qui in eadem Rhetorica ad Alex. sub tit. *quæ sint consultanda*, † præ-

monuit

monuit septem esse numero propositiones, quibus necesse esset consultare, aut de Sacrificiis, & per consequens de Religione, aut de Legibus; aut de Apparatu Ciuili: Aut de Societatibus, ac Fœderibus: aut de bellis: aut de pace: aut de Pecuniarum prouentibus. † Sic Pontifex Max. solet ardua explicare habita deliberatio- 8
ne in concilio Cardinalium, teste Abb. *in q. 1. num. 21.* post consilia sua: Immo debet requirere eorum consilium, præcipue in arduis, vt tradit Philip. Franc. *in c. ad Apostolica, in prin. num. 5. de re iud. in 6.* Valerent tamen gesta per Pontificem absque consilio, secundum Pau. de Cas. *in l. humanum. in fin. Cod. de ll.* & Barb. *in tract. de præstantia Cardinal. in 1. parte. quæst. 2. numer. 7.* & Feli. *in rub. de const. in prin.* qui attestatur hanc esse communem * opi. vt dictum est *supra §. 2.* *
quæst. 6. Sic apud Romanos consultationes habitas, præsertim in rebus momentosis, & ad exemplum pertinentibus, constat apud Liuium *lib. 9.* vt etiam refert Gul. Bud. *in annot. ad l. fin. ff. de Senato. in 212. car.* qui ibidem *car. 255.* & Traiani & Adriani temporibus, & priscis illis seculis, hunc morem fuisse tradit: vt cum Romani
† Principes causas cognoscerent, Senatores, equitesque Rom. in 9
consilium adhiberent: sententiasque ex omnium opinione ferrent. Infert quoque † Alexandrum Imperatorem; auctore Lam- 10
pridio, numerosissimum consilium secum habuisse; in quo Iureconsulti non pauciores viginti fuerint: in quibus Fabius Sabinus: Domitius Vlpianus: Iulius Paulus: Pomponius: Alphenus: Florentinus: Africanus: Martianus: aliique discipuli Papiniani: sine quorum cœtu nullam vnquam legem sanxit: de re nulla grauiore statuit: sed ita, vt iretur per sententias singulorum, ac scriberetur, quid quisque dixisset, dato spacio ad disquirendum, cogitandumque priusquam dicerent: ne immeditati de rebus ingentibus dicere cogerentur. Sic sanctius concilium, quod ex delectis constabat viris: qui Apolecti appellabantur, apud Aetoles, constitutum erat, vt refert Liuius *lib. 6. belli Macedonici.* Sicque apud Athe-
nienses constituta erat resp. quam grauissime, & consultissime † ad- 11
ministrare solitos Areopagitas legitur, apud multos auctores, quos recensuit idem Budæus *in ea l. fin. car. 247. cum seq.* Quo in loco duo inter alia memorabilia apud eos enixe obseruata meminit: equidem hic silentio non prætereunda, Vnum, vt cum eloquen-

tiam lacedæmoniorum ciuitate expulsam: Athenis vero; veluti orandi resciſſam poteſtatem, vbi orator affectus mouere vetaretur, commemoret: ne iudicum animi à veritatis luce aliquando abducerentur: Alterum, vt ſi qui moribus, alioquin intolerandis, antea fuiſſe videbantur; ſi quouis modo, forte ad Areopagiticum conſilium, obrepſerant: tum demum temperare ſibi ſolitos eſſe: & tanquam loci genio afflatos, ex ingenio ſuo migrare: adeo omnibus numeris grauitatis, ſeueritatis profectus cenſor, & Conſiliarius, exquirebatur Areopagita: Sic quoque ſe adhibere proceres & Conſiliarios, præſertim in condendis legibus, profitetur Imperator, *in dict. l. humanum. Cod. de ll.* vbi Bald. & Doctor. *in proæm. inſti. in §. cumque hoc*, nam in ea. l. inquit: Quod cum conſilio noſtro fuerit ordinatum, id ad beatitudinem noſtri Imperij cognoſcimus redundare: conueniunt dicta in tex. & gloſſ. *cap. 2. 84. diſtin.* Hinc eſt; vt dicatur, Principem habere omnia iura in ſcrinio pectoris, quia in curia ſua & auditorio ſuo habeat multos iureconſultos ac doctores, vt atteſtatur Salice. *in l. omnium. Cod. de teſta.* & Marti. Laud. *in tract. de principibus. quæſt. 354. & 361.* & vetus celebratur Adagium: Sapientes ſunt Tyranni, congreſſu ſapientum, & tradit Abb. *in c. tamen ex literis nu. 4. de in integ. reſt.* Similiter
13 tradit Paris Puteus, *in tract. de duello in §. an rex li. 1.* in omnib. † Principem Prudentum conſilio vti debere, præſertim in bello: plura adducens, inter alia tex. *in ca. quid culpatur 23. quæſt. 1.* idem affirmat Martinus Laud. *in tract. de principibus quæſt. 154.* vnde vt etiam recte oſtendit Imperator *in l. quiſquis in prin. Cod. ad l. Iul. Maieſ.* quamuis vnus tantum ſit, tamen Illuſtres viros in conſiliis & conſiſtorio
14 ſuo adhibet; nec non & Senatores † quos itidem partem corporis ſui eſſe aſſeuerat, quæ commendat Ant. Roſellus *in §. hanc ſententiam fore veram numero 10. in tract. de poteſ. Imp. ac Pap.* & Iaſon. *in l. placet numer. 9. & 10. Cod. de Sac. Ec.* præmiſſa tamen omnia de honeſtate, non autem de neceſſitate, adducuntur in principe ſecundum
* communem * opi. vt per Feli. *in dict. rub. de conſti.* Quæ autem ad cōſiliarij munus ſpectent, vide multa per Martin. Lauden. *in trac. de conſiliariis princip.* vbi Principem de numero conſiliariorum, & caput Senatus dicit. *quæſt. 1. & quæſt. 30.* tradit prælatos, vt puta Epiſcopos, Principem in conſiſtorio ſuo adhibere, etiam ad condendas

das leges: ex quibus per accidens, sequatur mors, non fiant tamen irregulares, per auct. Bal. *in auth. habita. C. ne fil. pro pat.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator debet esse facilis in eius aditu, citra tamen contemptum Maiestatis.*

Imperatorem non possunt prius adire subditi, quam si id impetrent à praeside.

2 *Imperatorem salutare, non omnibus datur.*

3 *Imperatori, & Papae, & Maiestati Regiae solum flectuntur genua.*

4 *Papa osculatur in pede.*

5 *Imperator in familiaritatem sibi coniungit viros egregios; Plebem vero per fauorem & gratiam, in obsequio retinet.*

6 *Imperator debet esse benignus in responsionibus, & congressu suo.*

7 *Philippi Caroli V. Imp. Filij, placidus congressus, & responsio facta auctori.*

8 *Philippi Caroli V. Imp. Filij, virtutes.*

9 *Titi Imperatoris virtutes.*

ADITV FACILIS.

SEXTODECIMO † ad Imperatorem vsque adeo faciles aditus 1 priuatorum, ita quoque liberae querimoniae de aliorum iniuriis esse debent: vt is qui dignitate principibus excellit facilitate infimis par esse videatur, praeclare de Cn. Pompeio scripsisse constat Ciceronem, in oratione pro illo habita. Sic apte in adagio receptum est: Magistratus audiat iuste, & iniuste, quae equidem arguuntur in *l. obseruandum. ff. de offic. praes.* vbi in adeundo, se facilem Praeses prouinciae praebere debet: sed non vt contemni se patiatur, ne ve in vlteriorem familiaritatem prouinciales admittat: quia ex conuersatione aequali, contemptio dignitatis nascitur. Sic in pontifice & praelatis scribitur, vt Humilitas nimium non seruetur, ne regendi frangatur auctoritas. C. *quando. 86. dist.* & dicemus infr. *lib. 2. cap. 1. in versic. Humilis. §. 1.* Obseruare autem debent subditi, vt non prius principem adeant pro sua causa, quam praesidem prouinciae, vel Episcopum interpellent, alias puniuntur ea poena, qua

Iudex

Iudex interpellatus iustitiam denegans. §. *si quis vero. in auth. vt diff.*
2 *iud.* vbi Ang. † Hinc est quod non nisi clarissimis aliquantulum: & sic aliis dignioribus assurgit, vt habetur per gloss. *in l. 1. Cod. de senten. pas.* de qua re tamen dixi, & dubitaui *in seq.* §. *4. in vers. siue conclusione sexta.* in verbo *dicamus postremo.* Hinc est etiam, quod non omnibus datur salutare principem. vt per Marti. Laud. *in tract. de principibus. q. 141.* & habetur in glo. *l. 1. C. de veter. & in l. 1. C. de silenti.*
3 *lib. 12.* vbi Io. Plat. vtrobique no. ex dictis Ang. ibi: † Nullum debere genua flectere coram aliquo, quam principe, & maiestate Re-
4 gia, vel coram Papa † qui osculatur in pede, iuxta glo. *in l. 1. C. de domest. lib. 12.* atq; Arist. *Politic. li. 5. c. 11.* inquit ad Regem, vel Regiã gu-
5 bernationem simulantem, cõuenire, † Egregios viros per familiaritatem sibi coniungere: Plebem vero, ac multitudinem per fauorem, & gratiam in obsequio retinere: ex hocq; necessum esse, non solum dominationem eius esse pulchriorem, & optabiliorem, ex eo, quia melioribus imperet, & non abiectis, neque affectis: neq; ex eo quod ipse odio sit, neque formidetur, verum etiam ex eo quod longiorem, & durabiliorem eius dominationem fore contingat.
6 † At placidum vtique, & Benignum in responsionibus, & congressu suo, se exhibere decet Principem, vt ex tex. *dict l. 1. C. de veter.* arguit. Io. Plat. ibi, & probatur *in l. vt responsum. C. de transactio. & in precibus. C. de impub.* & no. Pau. de Ca. *in l. digna vox. Cod. de ll.* quanto quis est in maiori culmine & maiestate, tanto magis decet eum benignum responsum dare, & per Bar. *in d. l. vt responsum,* qui quandoque, si propositio & interrogatio sit turpis, vel contra bonos mores, minus benigne respondere posse commemorat; sequitur Ioan. Pla. vbi *supra.* Sic quoq; milites suos affabiliter, commilitones ap-
7 pellat. *l. 1. vbi Bal. in fin. prin. ff. de test. mil.* † Ego placidissimum hoc anno qui salutis agitur 1551. & vere dignum Rege recepi responsum, à Philippo Hispaniarum, aliorumque Regnorum Principe altissimo; Caroli quinti Imperatoris filio: dum is à Germania, à
* Patre suo pacta, * Hispanias repetit: hacq; in ciuitate Laude Pompeia paululum commoratur: cui ego, cum libellum de Duello, & Pace, ex hoc Pantheo, seu omnium Iudicum Templo, patri suo dicato, excerptum: sibi quoq; dedicare propono: vbi suscipere hãc tutelam quid indignum non iudicaret: excepit ille, non solum

blando

blando & ſuaui congreſſu, & ſermone: verum etiam multa pollicitus eſt: quibus maxima cum ſpe, ab ipſo me dimiſſum, pluribus audientibus, opinari profecto poſſim: vt teſtis eſt inter alios, tunc hoſpes meus Ill. Comes Oliuares, huius Principis Maior Domus, (vt aiunt) qui me venerabũdũ in eius colloquium induxit. Ecquis autẽ ex ingenti comitate, tam Beneuolentiſſimi Principis ſibi maiora dari, quam pollicita fuerint, non arbitraretur? cũ itidẽ in confeſſo ſit, futurum eſſe, vt videamus hũc præſtantiſſimũ iuuenem, poſſe non ſolum æquare, verum etiam ſuperare virtutes paternas.
† Ego equidem, dum perluſtro animi corporiſque huius dotes, & 8
formam per ætatem egregiam: cui non minus ineſt auctoritatis, quam gratiæ, & pręcipuũ robur, & memoriã ſingularem, & docilitatem ad omnes fere, tum belli, tum pacis artes: & Armorum, & equitandi, quam ſcio exactiſſimam peritiam: Latinæ linguæ, Italicæ, Hiſpanicæ, Gallicæque: vel in dicendo, vel in reſpõdendo, promptitudinem: non poſſum hunc non maxime admirari: qui adeo omnium beneuolentiam conſequitur, vt recte Tito Veſpaſiano,
Imperatori optimo, comparandus ſit, † qui amor, ac deliciæ ge- 9
neris humani nuncuparetur. Mihi enim videtur & formam huius, & mores fere in omnibus referre, ſi maxime Suetonio credimus, in vita Titi. ſi quidẽ in conferendis beneficijs, in deſiderijs omnibus, hominum animum, adeo tenaciter tenet hic, vt ille: vt cum aliquẽ ſine ſpe à ſe nunquam dimittat, Titi ſententia vti facile videri poſſit, qua præclare exprimitur; Non oportere quemquam à ſermone principis, triſtem diſcedere. Sed & cumulatius adimplere, & amplecti illud ſane officioſum dictum deprehenditur, ſi quando aliqua die, nihil cuiquam præſtitiſſe contigerit: vt exclamare audiatur, Amici, Diem perdidi.

SVMMARIVM.

1 *Imperator manſuetudinem debet amplecti, qua Dei ſeruatur imitatio & quæ eſt virtus.*

2 *Imperator omnino, ab iracundia cauere debet.*

3 *Ira viri, iuſtitiam Dei non operatur.*

4 *Imperator à ſæuitia, & immanitate, abſtinere debet.*

5 *Miſericordia eſt potior, omnibus ſacrificijs, non tamẽ vt nutriendũ vitijs,*

quis parcat, ne ve parcatur vni, in discrimen multorum.

6 *Cyri, Persarum Regis crudelitas, improbatur.*

7 *Adonibezech Rex, in crudelitate damnatur.*

MANSVETVS DEBET ESSE.

1 SEPTIMODECIMO, ex præmissis infertur, illudque arguitur † vt Mansuetudinem in primis amplectatur Princeps: per quã solam Dei seruatur imitatio, vt §. *secundo in princip.* Plane mansuetudo tanquam medium quoddam est virtus, & mansuetus ac mi- * tis, laudabilis est: qui perturbatione vacare, & non ab affectu * * duci: sed pro his, & tanto * in tempore irasci solet, perinde atque * ratio iubet: * Peccare autem circa defectum magis videtur, Non est enim vindex ipse mansuetus, sed potius clemens, & ad veniam 2 propensior dandam, vt docet Arist. *Ethico. libr. 4 cap. 5.* † Verum iracundiam omnino caueat Princeps: vitium enim est, & Iracundus vsquequaque, & plurimum excandescit; sub reprehensionem cadens qui ad excessum tendit, vt testis est idem Arist. *magn. Moralium lib. 1. cap. 23. & Ethic. lib. 2. cap. 7.* & nouit Iurecon. *in dict. l. obseruandum. ff. de offic. præs.* qui inquit, neque excandescere in cognoscẽdo aduersus eos quos malos putat: neque precibus calamitosorum illacrymari oportet ius reddentem: quia id non est constantis, & recti iudicis: cuius animi motum vultus detegit, & qui summatim ita ius reddere debet, vt auctoritatẽ dignitatis ingenio suo augeat. Sic quoque curandum esse, ne ira cuiquam subrepat, faciatque citius omne, quod non licet, scribitur *in c. relatum in fi. 5. q. 2.* & legitur *11. q. 3. in c. illa:* quod laudabilis est cautela, in qua totum ratio agit, & furor nihil sibi vendicat: & vt dicitur *in c. ira.* ibidem seq. Ira sæpe etiam innocẽtes ad crimen adducit, quia dum iusto amplius irascimur, & volumus aliena coercere peccata, grauiora committimus, vnde *c. 12. ad Roma.* Apostolus ait: Non vos vindicantes charissimi, sed date locũ iræ, iccirco etiam scriptum est *in c. Episcopus presbyter.* 3 *in fi. 11. q. 3.* † Iram viri iustitiam Dei non operari. Ac inquit Poeta, Furor, iraque mentem præcipitant. Et Salomon *c. 15. prouerbiorum.* Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas. Respõsio mollis frangit iram: sermo durus, suscitat furorem. Si- 4 militer ex præmissis multo fortius †. à sæuitia & immanitate abstinere

nere debet Princeps: cauereque ne violentius prorumpat. Quod fit vbi ab eo affectu crudelitatis, actus in excessum trahitur, vt tradit Arist. *Ethic. lib. 2. ad Eudemum*: quique *in lib. de virtutibus*. hanc esse Iniustitiæ partem commemorat: At iam sæpe diximus, Clementissimum Principem esse debere, vt supra. *§. secundo. in prin. num 7.* vnde & illud carmen, apud omnes decantari solet, *Regia crede mihi res est, succurrere lapsis*: *Et veniam mœstis exhibuisse reis*, & Diuinius scriptum est Matthę. *c. 9. Misericordiam volo, non sacrificium* † quodque potior 5
sit misericordia, omnibus holocaustomatibus, & sacrificijs, iure Pontificio recipitur *in cap. ponderet. in fi. 50. dist.* Non tamen vt nutriendis vitijs quis parcat & faueat, ne contristet peccantium voluntatē. *c. qui vitijs. 23. q. 5.* neue insuper parcatur vni, in discrimen multorum: ne ve vbi maior perturbatio timeatur. *c. sed illud. 45. dist. & c. noli. 23. q. 1.* Ne ve adeo sit mansuetus, vt petentium inhiatione inuerecunda, ita Princeps constringatur: vt non concedenda tribuat, iuxta tex. *in l. 1. C. de petit. sub.* & per doct. præsertim Feli. & Decium *in c. quæ in Ecclesiarum. colu. pen. de constit.* Vno quoque & altero exemplo, improbandam immanitatem & crudelitatem, recensere possumus: scilicet † Cyri Persarum Regis plus nimio strages, & san- 6
guinis humani effusionem expetentis, qui cum per insidias deductum Thomiris Scytharū Reginæ filium, cum tertia parte copiarum interfecisset: ipse quoque pari insidiarum fraude circumuentus, à Thomiri, vna cum ducentis millibus Persarum, trucidatus est: caputque eius amputatum, in vtrem humano sanguine repletum, conijci iussum est, cum hac exprobratione crudelitatis, *satia te sanguine, quem sitisti.* vt legitur, apud Iustinum *lib. 1.* Eandem cladem immanitatis passus est † & Adonibezech Rex: qui cum septuagin- 7
ta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus sub mensa sua, ciborum reliquias colligentes detineret: pariter victus, eadem sæuitia detentus fuit: exclamante ipso: *Sicut feci, ita reddidit mihi Deus* vt habetur *c. 1. Iudicum.*

SVMMARIVM.

1 Imperator auditis partibus, accurate negocium, & veritatem perquirere debet, & num. 5. 6.

2 Veritatē honorare Sanctum est, duobus amicis existentibus, quæ præfertur honori.

3 *Veritatem qui spernit, Deum spernit.*
4 *Veritatis impedimenta sunt amor, timor, & auaritia.*
6 *Veritas ne relinquatur, scandalum nasci potius permittitur.*

VERITATEM PERQVIRERE.

1 OCTAVO decimo † auditis partibus Imperator accurate & aperte, negotium de quo agitur, & veritatem perquirere debet. Nam teste Philosopho *Ethic. lib. 1. cap. 1. ad Theodectem*: ad veritatem nati sunt homines: & vt plurimum veritatem sequuntur, &
2 *lib. 1. cap. 6. Ethico.* † Veritas honori præfertur, & duobus amicis existentibus, Sanctum est honorare veritatem, quam prodere, & in qua deficere aliquis non debet: non solum palam mendacium loquendo: sed nec etiam veritatem, libere non pronunciando, vt *in*
3 *cap. nolite timere. 11. q. 3.* Deus enim est ipsa veritas, & † Deum prodit, & spernit: qui veritatem spernit; maxime cum non infirmitate, vel ignorãtia peccat. *cap. abijt, ea. q.* & habetur. *Io. cap. 14.* vnde celare veritatem peccatum est mortale, secundum glo. pen. *in cap. non*
4 *satis. de accusatio.* † veritatis impedimenta, inter cætera illa sunt: videlicet Amor, timor, & auaritia, vt *in cap. accusatores. 3. q. 5.* Hæc conclusio itidem probatur in locis, in quibus ad veritatem perquirendam magno opere elaborandum, exprimitur, vt infra. *c. iudi-*
5 *cantem. 30. q. 5. & l. fin. ff. de probatio. cum sim.* † Sed in principe præcipua cura est veritas amplectenda. *L. 1. C. de dedit. lib. tol.* & per Decium *in l. 2. col. 2. C. de eden.* adeo vt id scriptum sit *in c. qui scandalizauerit. de reg.*
6 *iur.* † Vtilius scandalum nasci permittitur, quam quod veritas relinquatur. Vnde, vt in specie inquit Bal. *in l. fin. C. de ll.* coram Principe requiritur examinatio & ventilatio veritatis, quia est de iure gentium: quæ non potest deesse per tex. ibi, in ver. *cognitionaliter:* De veritate autem & vi veritatis, vide multa cumulata per Decium vbi *supra* & per Io. Neuiz. *in Silua nuptiali lib. 5. nu. 112. cum seq.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator pronunciare debet de controuersia, de qua exacte cognouerit.*
2 *Iudex bonus est quilibet, eorum, quæ recognoscit.*
3 *Imperator citata parte, sententiam profert: aliter nulla est. Peremptoria tamen citatio non est necessaria.*

Cita-

Citatio est de iure naturali, & gentium, seu diuino, ibi.
Voluntas in principe, est iusta causa, ibi.
4 *Sententia lata per principem, ex nimia breuitate temporis, rescinditur.*
Probationes sunt de iure diuino.
5 *Imperator non potest ferre sententiam diffinitiuam, inaudita parte.*
6 *Imperatori mandanti contraria iuri naturali, non est parendum.*
7 *Imperator non tenetur seruare ordinem iudiciarium II. adeò vt nouas probationes recipiat, post conclusum in causa, & post sententiam.*
8 *Imperator debet iudicare vt Deus: sola veritate inspecta, 11.*
9 *Imperator de plenitudine potestatis, dispensatiuè, solemnitates iuris omittit.*
10 *Imperator in dubio dispensatione vti non præsumitur: quo casu acta, & sententia inualida sunt, non seruata iuris solemnitate.*
11 *Imperator debet iudicare secundum conscientiam: ita quilibet princeps, qui in territorio suo est supra leges: aliter peccat.*
12 *Imperator potest iudicare vltra contenta in libello, & sine scriptis: idem in Papa, & impartiri officium suum non petenti.*

PRONVNCIARE SECVNDVM CONSCIENTIAM.

DECIMONONO † de re & controuersia, de qua exactè, vt diximus, cognouerit Imperator, de ea pronunciare debet: Nam vt ostendit Arist. *Ethic. lib. 1. c. 3.* † benè quisque iudicat ea, quæ cognoscit, & ipsorum bonus est iudex: hæcque arguuntur *in l. de qua re, in princip. ff. de iudiciis, & cap. cum super, de cau. pos. & prop.* vbi Abb. post gloss. & Socin. *regul. 198.* congruit illud, Iudicandi munus necessitatis esse, *l. munerum, §. iudicandi, ff. de mun. & hon. & in auth. vt iud. non expec. Sac. iuss.* vbi Bar. & apertè obseruauit Iustinianus *in d. l. fi. C. de ll.* ibi, si Imperialis Maiestas causam cognitionaliter examinauerit, & vtrisque partibus cominus constitutis, sententiam dixerit. † Quam pariter proferendam esse, citata tamen parte, ne alioquin nulla sit, elicitur ex eo text. vt per glo. in ver. *colimus*, & clarè exponit Bald. quem sequitur Paul. de Castr. ibi. ea ratione: quia citatio fit vt pars possit se defendere, & citatio & defensio est de iure gentium, naturali, & diuino; quæ non potest per Principem tolli, *cle. pastoralis, de re iudic.* vbi Doct. *cum sim.* de quibus per Soci. *cons. 12. nu.*

8. vol. 1. & latius *consil. 164. numer. 13. cum seq. volumin. 2.* Et alibi, etiam quod procedatur de plenitudine potestatis, & causa sit ciuilis, dum non sit leuis. Eadem tenet Hippo. Marf. *in l. de vno, numer. 11. cum sequent. ff. de re iudicat.* nisi tamen adsit iusta causa. Iusta autem causa in principe præsumitur, vt ibi, *numer. 14.* & voluntas principis dicitur iusta causa, vt ibidem per eum *num. 19. cum multis adductis.* & per Abb. *in c. quæ Ecclesiarum, nume. 9. de constitutio.* & Decium *consil. 292. vol. 2.* & Ias. *consil. 38. colum. fin. volum. 3.* & latius dicemus *inf. §. 4. vers. Nono, & 24.* & quando citatio non requiratur, vide abundè Maran. *in Spe. in 7. parte, numer. 2. cum seq. fol. 110.* Sed hic non omitto, quod parte non citata, fert sententiam contra detentatores terrarum Ecclesiæ. *Io. Andr. in capit. olim, de re iudicat. in nouel. Bald. in prælud. feud. columm. 14.* Item in notorijs, vt *supra §. 2. quæst. 5. in ver. Apostolicæ:* Peremptoria tamen citatio, non videtur necessaria, vbi talis sit iudex, qui manu regia possit procedere, vt *in dicto consil. 12.* & per Socin. *in regul. 352. fall. 11.* Sic quoque talem sententiam esse nullam sine citatione, & tunc non esse præsumendum pro Principe, consuluit Ias. *consil. 177. volumin. 2. numer. 5.* & Decius *consil. 544. numer. 20. volumin. 3. vbi numer.*
4 *18.* cum multis relatis † etiam tenet, quòd rescindatur sententia, quando lata sit per Principem, vel Papam, ex nimia breuitate temporis, quia præsumatur sine causæ cognitione prolata. Inquit quoque Mar. *in Specul. aure. in 9. distinct. princip. num. 10. fo. 58.* sententiam esse nullam, si lata sit omissis probationibus necessarijs, quia sint
5 de iure diuino, *Matthæi cap. 18. & cap. nouit, de iudici.* Hinc † dicitur, Principem non posse ferre sententiam diffinitiuam, contra inauditam partem, per *d. l. fi.* & And. Barb. *in tractat. de testibus, in 1. parte, num. 45.* addit tex. *in c. iudicas 3. q. 9.* Quod quoque cessit in prouer-
6 bium, aiunt si quidem, *Audi aliam partem, si vis rectè iudicare.* † Hinc etiam est, vt dicatur Principi non esse obediendum, qui ordinaue-
7 rit contraria iuri naturali: † Verùm tamen, non tenetur Imperator, aut Papa, seruare ordinem iudiciarium, & solemnitates processus positiuas: vsque adeò, vt possit recipere nouas probationes, non solum post conclusum in causa, sed etiam post sententiam, & ponit crimen, vndecunq; clarescat, licèt ad hoc non fuerit actum, *c. in causis,* vbi Innoc. Abb. & Feli. *de re iudic.* sequitur Bal. *in d. l. fin.* & Ang. *in d. L. Princeps, ff. de ll.* Ias. *in l. 1. num. 8. ff. de const. princ.* & Marti.

Laud.

Laud. *in tract. de principibus, q. 92.* Corn. *cons. 312. num. 10. vol. 1.* Soci. *cons. 41. volum. 3. num. 3. cum relatis*, & docet Decius *cons. 463. num. 6. & 631.* † Principem debere iudicare, vt Deus, sola facti veritate inspecta, 8
omisso ordine iudiciario, vt & per Ias. *in lege 1. numer. 22. ff. de edendo.* Hinc est, quòd curia Principis non tenetur seruare ferias, vt testis est Specul. *in titul. de feriis, §. 1. circa fin. per leg. præsenti, Cod. de his, qui ad Eccles. confug.* & ideò Princeps potest citare in die feriata, etiam in honore Dei, vt per Bart. *in lege ex quacunque, ff. si quis in ius voc.* & in Specul. Maran. *fol. 119. num. 112.* Hæc tamen intelliguntur, quoad forum, secundùm Bald. *in l. eos, §. super, C. de vsuris.* & Hip. Mars. *in §. secundo, num. 70. in practica crimin.* † nam de plenitudine potestatis dis- 9
pensatiuè, vel de certa scientia, tales solemnitates positiuas omittere potest, vbi expresserit: † cùm tamen in dubio dispensatione & 10
prædictis vti non præsumatur, vt supra *hoc §. tertio, versicul. septimo dicitur:* & vbi expressum non sit, aut aliter constet, sententia & acta inualida sunt, vt pulchrè differit Ant. Rosel. *in tractat. de conciliis, in titul. qualis in causis debet esse forma, numero 4. & 5.* † Immò debet Im- 11
perator, Papa, & quilibet alius Princeps; qui in territorio suo sit supra leges, & cuius dictum habeatur pro lege, iudicare secundùm conscientiam suam. alioquin peccaret secundùm Theologos, vt placuit Bar. *in l. 1. in fi. C. vt quæ des. aduo. part.* Felin. *in c. pastoralis, §. quia verò, columnn. penultim. de offic. delegat.* Ias. *in §. si minus, columnn. 8. Insti. de action.* Franc. Luc. *in tract. de fisco, & eius priuil. in 1. parte, num. 139.* & per Decium *consil. 463. num. 26. volum. 3.* & Aymon. Crauet. *cons. 198. num. 7.* & Marti. Laud. *in tract. de Principibus, quæst. 41.* vbi tamen tradit, cauere debere Principem, ne conscientia sua sit malè informata, per *c. 1. de re iud. in 6.* Hoc autem rectè constitutum est: quia Imperator & Princeps non præsumitur aliter iudicare, quam Deus, vt *dixi supra*, & habetur *in cap. nouit, de iudiciis, & in lege prima, ff. de offic. præfec. prætor.* & per Ant. de Rosel. *in d. tract. de conciliis, in d. tit. qualis in causis, nu. 27.* Illud quoque ad propositum adduci potest, scilicet † posse 12
Imperatorem & Papam, ferre sententiam suam vltra contenta in libello, vt docet Ias. *in dicta lege 1. ff. de edend. num. 21.* & Socin. *in regul. 357. fall. 9.* & originaliter posuit Spec. *in tit. de act. & pet. §. superest, vers. Sed nunquid.* Bar. *in l. Aemilius, in prin. circa fi ff. de mino.* Ias. *cum multis in l. vinum, num. 24. ff. si cert. pet.* Et sine scriptis, *c. constitutus 16. quæst. 1.* &
Mart.

Mart. Laud. *de princip. q. 432.* Atque similiter posse impartiri officium suum, non petenti, *argu. c. si motu, de praeben.* & tradit Abb. & Doct. *in c. ea qua, col. 1. de re iud.* & infamia non praecedente, inquirere: vt per Card. *in cle. 1. q. 4. de offic. ord.* & vt ibi, & per Innoc. *in c. cum oporteat, de accusat. colu. fin.* & dicemus *infr. c. 9. §. 3. in rub. de inquisition. numer. 29.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator in iudiciis, non debet esse acceptor personarum, & ex mera iustitia. 2. secus in his quae fiunt ex mera gratia; & in modo corrigendi, & ex qualitate personarum. 3. & in testibus.*

4 *Acceptio personarum fit, quando circa aequalia seruatur inaequalitas.*

PERSONARVM NON ACCEPTOR.

1 VIGESIMO, prope dicta in praecedenti conclusione subnecto, † quòd Imperator in iudicijs, & iudicando, non debet esse acceptor personarum: quocirca illud vulgò iactari solet. *est Iuppiter omnibus idem.* & scriptum est *in Deuteron. cap. 1. & 16. & alibi, & Matthei 22. & Lucae 20. & ad Romanos cap. 2.* ita magnum iudicabis, vt paruũ: siue ciuis ille fuerit, siue peregrinus: quae repetita sunt *in c. nouit, de iudic.* & ponitur reg. *in cap. in iudiciis, de regul. iur. in 6. & capit. final. 3. quaest. 9 & in c. summo opere 11. quaest. 3. & in §. illud, in authent. de Monach. cum gl. & §. nam si hoc, in authent. quib. mo. nat. effic. sui,* & per Bar. & Pau. de Ca. *in l. 1. in prin. ff. de postul.* vbi commemorat, in his quae sunt de mera iustitia, neque apud Deum, neque apud homi-
2 nes, esse debere acceptionem personarum: † at in his quae fiunt ex mera gratia, etiam apud Deum, esse acceptionem personarum: Hinc est, quòd vbi sunt plures aequè idonei, potest Princeps eligendo, gratificari cui voluerit, citra iniuriam aliorum, vt dicemus hoc §. *inf. vers. Vigesimoquinto:* Acceptio tamen personarum fit etiam in modo corrigendi, & in qualitate personarum, vt tradit Abb. *in d. c. nouit, nume. 8.* & Decius *ibi col. 4.* quia nobilibus minor poena imponitur: & hoc respectu plebeij diuites, aequiparantur nobilibus;
3 † Item acceptio personarum, fit in testibus, vt per Decium ibidem: & hanc reg. dicit declaratam ab Abb. *in c. de multa, col. 3. de praeben.* vbi no. po-

no. ponit, † Acceptionem personarum fieri, quando circa æqualia 4
seruatur inæqualitas; vbi autem sit inæqualitas, veluti in personis literatis, quæ non sunt æquales cum alijs; si seruetur inæqualitas, non fiat acceptio personarum: Neminem tamen odio habere debet Princeps, præsertim Papa: licèt criminibus sit crudelis, vt per glo. 1. *in c. si inimicum, 93. dist.* & huic conclusioni conueniunt dicta *supra in præcedenti vers. quinto Imperator, & vers. seq.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator debet dirimere, & interpretari dubitationes, in iudicijs contingentes, & num. 4.*
2 *Interpretandi ll. forma, quadruplex est.*
3 *Priuilegium quomodo interpretandum.*
5 *Interpretatio priuilegij, vel statuti, vel legis, est necessaria, quæ tolli non potest.*
6 *Relatio & recursus fit ad Principem, in ambiguitate iuris.*
7 *Relatio ad Principem aliquando est necessaria: aliquando temeraria: aliquando vitiosa: aliquando probabilis.*
8 *Imperator interpretatur æquitatem non scriptam, vbi scriptus sit rigor iuris; Item interpretatur testantium voluntates.*
Principis voluntate dependens, reputatur impossibile.

DVBITATIONES IVDICIORVM INTERPRETARI.

VIGESIMOPRIMO † debet Imperator dubitationes in iudi- 1
cijs contingentes interpretari & dirimere, *l. penult. cum gloss. Cod. de ll. l. & ideo, ff. eod. cap. super literis. de rescript. cap. venerabilem, de election. & in capit. per venerabilem,* vbi Abb. *qui fil. sint legitim.* Eius enim est interpretari, cuius Principis est condere, *l. fin. Cod. eod tit.* vbi Bar. & Doct. *& cap. inter alia, de senten. excom.* & per Corn. *consil. 165. numer. 18. volum. 2.* Sic inquit Car. *in clem. 2. colum. 1. de re iud.* Papam ad consultationem respondere debere, & Iustitiam non debere denegare: alioquin peccare, & talis interpretatio in Papa procedit, etiam si dubietas sit circa Papatum, vt per Philip. Fran. *in c. 1 de renunciat. nu. 2.* Atque tradit Bal. *in l. cum antiquioribus, col. pen. C. de iure delib.* Papam posse declarare intentionem suam, & sui prædecessoris. Et

tradit Decius *consil.114. col.fin.* Non potest tamen facere quod illud intelligatur continere lex, quod in verbis legis non continetur, vt *infra §.4.versicul.secundo, numero sexto.* Vnde cùm de nouo iure, quod inueterato vsu non adhuc stabilitum est, dubitatio emerserit; necessaria est tam suggestio iudicantis, quàm sententiæ principalis auctoritas, vt *in dicta lege penultima,* in qua dum gloss. non rectè sensisse aliqua in parte videtur; dicendum arbitror ex scribentium
2 sententia, præmittoque † quadruplicem esse formam interpretandi, vt ostendit gloss. *in lege 1.§.qui operas, ff.ad Tertul.* vbi Bar.& clarius docet Ant.Rosel. *in tractat.de conciliis in rubric. Pontifex Maximus solus, numer. 24.* videlicet declaratiuam, quando dubium est verbum, seu æquiuocum; arctatiuam, quando lex generaliter loquitur; & extensiuam, siue ampliatiuam: quæ tria etiam inferioribus iudicibus competunt. Quarta verò est abrogatiua, siue correctiua: quæ non inferioribus Iudicibus, sed Pontifici Maximo & Imperatori attribuitur. Vnde cùm contigerit dubitatio, fit distinctio secundùm Abb.& Decium *in capit. cum venissent, de iudiciis*; vt si agatur de inter-
3 pretatione priuilegij: duæ conclusiones ponantur. † Prima, vbi ventilatur principaliter sensus & intellectus priuilegij sedis Apostolicæ, recurrendum sit ad Papam, quoad concernentia validitatem eius, cùm in tali casu, qui actum tollere non potest, non potest etiam interpretari ea interpretatione, per quam ad correctionem deuenitur; allegatur Oldrad. Laud. *in consilio ducentesimo trigesimo, incipien. vrbanus:* qua ratione infertur, quòd statuta inualida confirmata à summo Pontifice, quia ab inferioribus tolli non possunt, à Principe, & summo Pontifice interpretari debent, per doctrinam Bald. Angel. & Alexand. & Ias. *in lege, ex facto, ff. de vulgar. & pupil.* Secunda conclusio est, vbi incidenter fit quæstio & ambiguitas, & verba non sint clara inter partes ad ipsarum præiudicium, inferior potest interpretari priuilegium, vt inquit Bald. *in lege, hi qui, Cod. de appellatio.* quibus adde Cattel. Cottam *in versic. priuilegia in suis memoralibus:* Atqui in hac parte ex opinione Abb. sentit Decius ibi,
4 † si tamen dubium erit arduum & inexplicabile, esse recurrendum ad Principem, quoad interpretationem, quæ semel tantùm fieri
5 possit: & per plura absolutè tradit, † interpretationem priuilegij, legis, vel statuti, necessariam esse; & quodam modo de iure naturali:

tali: quæ à statuto tolli non possit. Sicque vltra casum correctionis, videtur Decius itidem inn:ere ad conclusionem nostram, per ea etiam quæ dixit *in cap. 1. colum. pen. de constitutio.* & ante eum tradidit Marti. Laud. *q. 94. in tract. de principibus,* † in ambiguitate iuris esse recurrendum ad Principem, per allegata, præsertim per *tit. & l. 1. & 2. C. de relatio.* & adde Specul. *in tit. de relation.* plenè, & Abbat. *in c. 1. numer. 15. de constit.* & dicemus *infra in ca. de pretore, §. 2. in Rub. de sentent.* scilicet, quando iudex à seipso resolui non potest: qui tamen prius dubium, quod occurrit, diligenter perscrutatur, cui data sit potestas interpretandi leges, & canones, propè dictum Innocen. *in cap. cum speciali, de appellation.* Cùm tamen si dubitet, potest etiam inuitis partibus, licèt peritus sit, committere causam consulendam; & dicere se velle habere colloquium cum peritis & sapientibus; atque vt à Doctoribus consulatur in causa. Hinc est quòd Bald. *in lege prima, Cod. de legib. & in Rubric. Cod. de relation.* & Salicet. *in lege 1. colum. 1. eod. titul.* dicit, † Relationem, quæ aliquando est necessaria, aliquando temeraria, aliquando vitiosa, & punibilis, vt *in lege secunda, Cod. de legib.* vbi Bald. tunc esse probabilem, quando dubium est super intellectu alicuius puncti difficilis. Hæc tamen declarat Bart. *in dicta lege penult.* & Salicet. ibi: & glossa *dict. l.* Nisi iudex inferior habeat consuetudinem, quam sequatur; vel nisi adsint similia; per quæ primò procedendo, dubietas possit tolli: cùm tunc contra opinionem glossæ non adeatur superior; etiam quòd is sit præsens: quia vltimus recursus est ad eum: & absurdum esset ex eius præsentia, vel absentia ius diuersum statui. Verùm cùm dictum sit, principem non esse consulendum, quando mens & ratio legis est certa; & certum habet significatum verborum, quibus standum sit, vt & per Baldum *in dicta lege penultima* declaratur hoc similiter, nisi fortè emergeret iniquitas; quia tunc consulendus esset Princeps, per textum *in lege, ille aut ille, §. cum in verbis, de leg 3. & l. prospexit, ff. qui & à quibus,* sequitur Marti. Laud. *d. q. 94.* † Interpretatur enim Imperator, & ipsum oportet inspicere æquitatem non scriptam, vbi scriptus sit rigor iuris, vt habetur *in l. 1. C. de ll.* vbi Bart. Paul. de Cast. & Sal. & Doct. Æquitatem tamen, cęteris paribus, à iudicibus sequendam esse, veluti si neq; rigor neq; æquitas reperiatũ scripta, vel si reperiantur hæc ambo scripta, attestanť idem Pau. de Cast. ibi

Margin numbers: 6 (line "Marti. Laud..."), 7 (line "1. eod. titul..."), 8 (line "ff. qui & à quibus...")

column.1.& in fin.per l.si seruum,§.sequitur,ff.de verborum obligation. Hic illud memorabile subijciendum est, vt si quando vsus attulerit ad mansuetudinem Imperatoris, & Principis relationes referantur. Relationes enim Iudicum libenter audit, ne administratorum decrescere videatur auctoritas, si eorum consulta, veluti prophanorum preces, ab illius aditis repellantur, vt præclarè scribitur *in lege finali,Cod.de offic.vicarij.* Subiungamus etiam Principem interpretari testantium voluntates, secundùm Bald. *in l. cum apud, Cod. de com. ser.manum.*& sequitur Franc.Luc.*in tractat.de priuileg.fisci, numer.139.* Sed & illud non omittamus, quod ex quo iuxta præmissa à voluntate Principis multa dependent: ea quidem reputari impossibilia, vt tradit Bar. *in lege continuus, §. cum quis, ff. de verborum obligation.* & not. Doct.*in l.apud Iul.§.constat,de leg.1.* sequitur Deci. *in l.ea quæ rarò, in fi.ff.de reg.iur.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator mandare debet, leges à se editas, & interpretatas, ab omnibus æqualiter obseruandas.*

2 *Armorum vsus debet esse omnibus interdictus, regulariter.*

3 *Fœnora vel vsuræ, tanquam impia crimina sunt prohibenda.*

4 *Blasphemia, & contemptus religionis in præceptis euangelicis, tollendus.*

5 *Conuiuiorum sumptus immoderati, refrenandi sunt.*

6 *Vestium ornatus superfluus coercendus, etiam quoad clericos, & distinguendus quoad Iudæos.*

7 *Funerum impensa excessiua moderanda est, ne egrediatur iustam rationem.*

8 *Magistratus vendere, & emere: improbatur, & in Principe, & priuato. Princeps Iudices sibi similes eligere solet.*

9 *Titulorum dignitatis, indignis ascriptio, damnanda, repellatur.*

10 *Senatorius & quæstorius ordo concedendus cuilibet ciuitati, Dominij Mediolani, ita vt aliquis Senator habeat administrationem, sedendo, aliquis sit Honorarius, cum prætura designatione.*

11 *Senatusconsulta essent pro exemplis colligenda & edenda, vt in Rotis.*

12 *Imperator potest transgredi ll. propter atrocitatem delicti, & ratione scandali euitandi, licet discedere à communibus regulis.*

ABV

ABVSVS TOLLERE.

VIGESIMOSECVNDO editas, † interpretatasque leges, æ- 1
qualiter ab omnibus obseruandas rectè, atque ex ordine, Imperator edicere, & mandare debet, *l. 3. & l. non dubium, Cod. de legibus*, quæ cum ad reipublicæ administrationem, & iustitiæ cultum inprimis pertineant, vt supra commemorauimus hoc §. *versic. Quinto Imperator, & versi. seq.* profectò ad reprimendos quoque abusus hominum & sensim in deterius prolapsos aliquando mores subditorum reuocandos ad veram politiam, & optimam viuendi institutionem, omnibus viribus incumbere debet. Varijs enim modis aberrare & abuti benè institutis rebus, ferè apud omnes contingit nationes: Quandoquidem & si † Armorum vsus prorsus sit omni- 2
bus interdictus, præterquam in quibusdam casibus, vt dicemus *inf. in §. 4. in vers. Decimonono*, eousque tamen processit omnium audacia, præsertim in hoc Dominio Mediolani, vt nulla ratione, nulloque habito discrimine personarum, non solum nobiliores, verum etiam plebeij, cingantur ense, & pugionibus, lanceisq; & omni telorum genere abutantur: & loricis, & tunicis ferreis, orbiculatim, & in annellos concathenatis, & constructis, induantur. † At quod 3
grauius est, Fœnora apud Christianos ita passim, & ferè in aperto exercentur: vt id quod Iudæis vix impunitum relinquatur, & scripsimus *supra hoc §. versi. quartodecimo*, Christianis tolerandum fit: immò etiam aliqua ferè cum dignitate acceptum feratur: tam & si improbum, & impium crimen omni iure prohibendum sit, vt *in d. vers. quartodecimo*: & iam apud Romanos aliquando lata est lex Genutia, auctore L. Genutio Trib. plebis, ne fœnerari liceret, vt testatur Liuius & Aymarus *hist. Iuris Ciuilis, lib. 2.* Detestādum † maxi- 4
mè & illud scelus, quod in religionem patratur, adeò inualuit: quasi apud omnes gentes, scilicet contemptus Dei Max. Diuorumq; omnium, & sacrorum, & immensa temeritas, quæ Catholica recteq; instituta dogmata incessere & increpare solet, vt audaces solum, & fortes viri habendi sint, qui in Deum & Diuos blasphemant, execrandaq; maledicta proijciunt: At illi vtiq; peritiores habeantur, qui carpunt deluduntve præcepta euangelica & diuina, de illisq; ad perniciē & omnimodam stoliditatē contendunt, malè sentientes & tēpla, & delubra omnia, sacrasq; imagines, non solū venerari & co-

lere, sed prorsus irridere, spernere, deturpare, & violare omni studio appetunt: immemores earũ, quæ de his, non sine graui supplicio, cõstitutæ sunt, sanctionũ: vt habẽt per Iustinianũ, *in auth. vt non lux. con. nat. & C. de summa tri. & duobus. tit. seq. cũ sim. & in c. nõ inuenitur.*
5 *23. q. 4.* † Cum graui autẽ iactura parãtur quoq; cõuiuia grandiori sumptu composita: in aliquibus adeo gula sæuit: vel ad captandam auram popularem; ambitiosa occasio instruitur, vt ampla sæpe patrimonia, præ nimio luxu, consumpta videantur. Nec in his promulgatio interdum regis Fanniæ, Didię, Liciniæ, Æmiliæ, Iuliæ, & Orchiæ profuit; quibus certus modus, & in vrbe, & deinceps in vniuersa Italia constitutus, & conuiuarum numerus præscriptus erat: ita vt patẽtibus ianuis, cœnitarẽt: vt prodita obseruatio videri posset: legeq; sumptuaria, & eius pœna quisque teneretur: vt Liuius, & Aymarus eo in loco, auctor est post Blondum: quin inquam exoletis & neglectis illis legibus, lautiores indies cœnæ, prandia, & comessationes subministrentur: Quocirca recte adducere possumus illud scite dictum Catonis Censorij: *Magna cura cibi, maxima est virtutis incuria.* Sed de frugalitate & luxu priscorum coercendo, plu-
6 ra vide per Alexan. ab Alexan. *Genialium dierum, libr. 3. & 11.* † Eadem itidem Luxuria, eodemque detrimento afficiuntur multi, qui vario & multiplici ornatu, aureo, serico, & purpureo vtuntur, abutunturque (quod indecentius est) plebeij: & præcipue eius conditionis mulieres: quæ vix toleranda esse in nobilibus, & diuitibus affirmandum sit, vt cõstat ex his quæ scripta sunt *supra. §. 1. vers. Purpureo.* Imperatoria enim magis, & Regia, quam priuata, huiuscemodi indumenta censeri possunt. Nam & lege Oppia, Romæ quandoque cautum est: ne qua mulier veste varij coloris vteretur, nec plus semuncia auri haberet, nec iuncto vehiculo, in vrbe, Oppidoue, aut propius inde mille passus, nisi sacrificij gratia veheretur: neue superfluo ornatu vteretur, aut plus vncia in auribus appẽderet, vt legitur apud eundem Liuium, & Aymarũ *eo. li.* Hoc in loco succurrit, licet ad censuram ecclesiasticam spectet, plurimorũ etiam clericorum transgressio & abusio, in ornatu corporis sui, qui publice virgata & partita induuntur veste: cum nihilominus qua vita, & honestate, se habere debeant, satis exploratum sit. *in tit. de vita & honest. cleri.* & qua pœna etiam plectantur, ponit Bernar. Diaz *in practi. can.*

ati. can. crim. cum ibi relatis, in ver. virgata. Succurrit quoque hac in re, quod vltra illicita commercia, quæ cum Iudæis Christiani, parum Catholicæ ineunt religionis obseruatores, illi adeo tolerati sunt: vt absque vllo discrimine hisdem vtantur Hebræi vestibus, & ornamentis, quibus & Christiani: cum tamen constitutionibus antiquorum principum, & recentiorum, cautum sit, vt capitio croceo, & in multis alijs differrent, secernerenturq; à Christianis hominibus. † Non modico etiam dispendio ducuntur funera apud 7 aliquos: qui ea de causa in sumptibus, adeo immodice se habent, vt parum absit, ne facultates defunctorum, non soluendo reddantur. Quibus recte occurere voluit antiquitas. Scriptum enim erat *in ll. duodecim tabularum*, primo in loco: In vrbe ne sepelito, neue vrito, ne facito rogum, Ascia ne polito. Ascia enim polire monumenta ideo prohibitum erat, vt sumptibus parcerent, & funeris impensas minuerent, quod alio in loco per easdem leges sancitum est, incipientibus, *Impius ne audeto in fi. ibi*, sumptum in illos, luctumque minuūto. vbi Aymarus eleganter mores funerum, & sumptus ea de causa factos, & laudationem à necessarijs, & alijs factam: præcipue ab Augusto, defuncta Iulia auia, & à Cæsare, defuncta Cornelia vxore, & Iulia amita, commemorat. & propterea successit Vlpiani lex. *ff. de relig. & sum. fun. in l. si quis sepulchrum. §. pen. & in l. at si quis. §. hac actio ibi, igitur*, vt sumptū funeris arbitraretur, pro dignitatibus, & facultate defuncti: in quo equidem nec testatoris volūtas sequenda esset, si res egrederetur iustam sumptuum rationem, vt *in eo §. hac actio.* legitur. † Vnum quod non solum in priuatis, ve- 8 rum etiam in principibus magnopere sit improbandum, non possum silentio præterire: quicūque sint, qui in hoc delinquant tempestate nostra: cum in Ambitionem multi adeo impudenter erumpant: vt magistratus honores & dignitates, fere sub hasta indoctissimi & improbi emere non erubescant, aut potius non expauescāt: cum in pœnas deportationis, vel quadrupli, plectendi sint: & dantes, & accipientes: at committentes ambitum, puniendos in centum aureis, & infames fieri, dixit Francisc. Luca. *de fisco, & eius priuileg. in 2. parte versic. 42.* Ac inquit Martin. Laud. *tractat. de officiali domin. q. 58. & quæst. 95.* Eum qui dat pecuniam pro officio habendo, præsumendum habere animum male faciendi: & puniendum, quæren-

quærentem præsidatum prece & suffragio amicorum, sicut pretio, per gloss. *in l.1.ff.ad l.Iul.amb.* conniuent enim in id quandoque etiam Principes, vel Rectores, vel mulierum illecebris & precibus, vel auro allecti, neglectis quæ scribuntur, *ff.& C. ad l. Iul. de ambi.* & per Abb. *in cap.1.& 2. ne pral.vic.su.* & quæ iam Theodosius *in l. final. Cod. ad leg. Iul. repe.* obseruari sanxit: vt scilicet eiusmodi viri ad prouincias regendas accederent, qui ad honoris insignia non ambitione, vel precio, sed probitate vitæ, solent promoueri: quique legum eruditione & scientia præclari: quique causarum & rerum experimento probati sint. Proinde iustus Princeps iudices sibi similes eligere consueuit: in ordinato enim ordinator ostenditur *cap. 1. tantis, 81. distinct.* Quocirca præclarè Alexander Imperator prædicere solebat, se ideò nolle dignitates, & Magistratus vendere, quia qui emerent, necessarium esset, vt venderent, ad recuperandas pecunias iam expositas, quod ad subditorum vexationem multum redundabat, sed infra dicemus latius, *libro secundo, cap.1. §.4. versiculo sexto, numero 25.* An hodie lex Iulia ambitus habeat locum in curia Principis, præsertim Pontificis: anque is Beneficia, & eorum titulum vendere valeat, quod concessum videtur. At quando liceat publicum officium, & dignitatem petere, vide Bar. *in l. Barbarius, n.1. ff. de offi prat.* Postremò licet in multis alijs aberrare, & in varios abusus incidere, apud plerosq; contingat: illud tamen subijcere haud indecens videtur emendatione dignum: quod si ad compendium aliquid forsan non pertineat, rectè tamen spectare videatur, ad institutionem morum & ornatum, & exactum ordinem rerum poli-
9 ticarum, quibus benè vtendum sit: † Nam eò inscitiæ & temeritatis deuentum est, vt absq; vllo discrimine personarum, sub titulis dignitatis alloquamur, & interpellemus: & scribendo, indignos & immeritos epithetisq; adeò claris decoramus: vt nec principes, aut Duces, honorificētius interpellentur: Illustris enim quandoq; aut spectabilis, aut clarissimus, is appellat; qui vix claris ortus natalib. vixque aliqua dignitate insignitus sit: cum q̃ ad superillustriũ, Illustrium, Spectabilium, Clarissimorum, & his inferioris gradus epitheta, inscriptionesque pertineant, sancitum sit pluribus in locis, de quibus locuti sunt Docto. sed præsertim Ias. *in l.1. colum.1. 2. & 3. ff. de offic. cons.* & dixi *supra in hoc §. in materia duelli, conclusione 77.* vbi

contrà

contra Decium teneo, non posse alios, quam Principem, has di-
gnitates conferre, vel legem: † Post hæc occurrunt duo, rectè & sa- 10
pienter statuenda per Imperatorem, arbitrarer, non solum ad con-
ciliandam fidem & beneuolentiam subditorum in hoc Dominio
Mediolani, verum etiam quæ ad splendorem probè gubernantis,
& commodum priuatorum præcipuè conferunt, & conducunt,
iuxta tradita *in hoc §. versicul. quinto Imperator:* Primum equidem, vt
ius petendi & consequendi Magistratus in vrbe Mediolani; præ-
sertim Senatorium, & Quæstorium ordinem, & seu in quo procu-
ratores Cæsaris munus suum suscipiunt, concedatur quibuscun-
que ciuitatibus, maximè Illustrioribus in ea prouincia sitis: ita vt
aliqui Senatores sedentes in sella sua habeant & honoraria; & sti-
pendia congrua recipiant constituta: Aliqui sine administratione,
qui honorarij nuncupentur, secundùm textum & Bart. *in lege o-
mnes, Cod. vt dign. ordo seru.* facit *l. final. cum gloss. Cod. de decurionibus, libro
decimo*, qui ad regendas subiectas ciuitates decernantur, omnibus
numeris probitatis, doctrinæ, & grauitatis, perfecti: adeò vt in defi-
cientium Senatorum administrantium locum, rectè atque ex or-
dine per tempora succedant: vt iam rectè constituisse Fran. II.
Sfortia Ducem Mediolani, tempestate nostra, satis constat, nam vt
tradit Mart. Laud. *in tr. de fisco, q. 11.* Princeps debet distribuere one-
ra & honores secundùm dignitates, gradus & facultates omnium.
Et ait Auctor, *Polit. li. 2. c. 1.* Iustum esse, vt omnes ciues gerendi ma-
gistratus participes fiant: & idem *eo. li. c. 9.* inquit, ciuile est, vt plures
sint participes magistratuum in non parua ciuitate. sic quoque par
decensque esse videtur in proposito nostro, cùm quælibet similiter
ciuitas. & publicas omnes functiones, & omnia onera ordinaria, &
extraordinaria subire æquè, & in fide, & obsequio se habere pro-
spiciatur: quod optimè ad exemplum itidem antiquarum apud
Ro. remp. editarum ll. constitutum censeri poterit: quibus ius Latii
Traspadanis datum erat, vt scilicet petendi magistratus gratia, ci-
uitatem Romanam adipiscerentur, teste Asconio Pediano, post
Liuium, & Ayma. *historiarum iuris ciuilis lib. 2. char. 206.* At ciuitas mea
Pompeia, primo colonia (quæ deinceps Imperatoria à Federico
Ænobarbo condita, & instaurata, & ab alijs eius successoribus,
multis fauoribus priuilegijsq; donata) verè digna dijudicanda est,

quæ eo honore & munere honestanda sit, vt iam plurimi Senatores Laudenses, non parui nominis euasere in excellentissimo illo Senatu Mediolani. † Alterum porrò erit, vt Imperator in eo Senatu præcipiat Senatusconsulta, & quodcunq; sub suo nomine constitutum fuerit, haberi vel pro lege; vel ita, vt rectè, atq; ex ordine decreta omnia colligantur, vt ab eorum exemplari dispositione non deceat subditos deuiare, sed illis potius adhærere, sic etenim pari modo vigent apud Rotam Romanam, & Neapolitanam ciuitatem, illa prudentum scita & placita: quæ decisiones appellantur in quibus tamen propè formam & terminos iuris negotia, & litium controuersiæ finem recipiunt: nam & si quandoq; propter æquitatem non scriptam, ius scriptum liceat interpretari soli principi, vt *sup. conclu. prox.* & quandoq; † placeat eidem transgredi terminos legum, ob atrocitatem delicti, vt docet Bal. *in auth. sed nouo iure, C. de fur.* & Ias. *in §. ex maleficiis, col. 3. Insti. de actio.* & amplè Feli. *in c. 1. col. 15. de constitutio.* & Ias. *in l. quis iurisdictioni, nu. 5. ff. de iurisd. om. iud.* qui dicit hoc procedere in supremis iudicibus, vt in principibus, ita vt alij magistratus debeant consulere superiores. & Hipp. Marsi. *in practic. criminal. in §. diligenter, numer. 176. & 157. cum seq.* Et quandoque, ratione scandali euitandi, liceat recedere à communibus regulis: & multa concedantur, non concedenda, vt no. per Feli. *in c. nihil cum scandalo, de praescriptio.* per plura, & latè per Barbat. *in tract. de prast. Card. in 1. q. basilica, nu. 37.* & Decium *cons. 151. nu. 6. vol. 1.* & habetur quando hoc procedat, *in c. qui scandalizauerit, de reg. iur.* in glo. hæc tamen decisa & absoluta: iure, argumentis, & probabilibus rationibus ostendere præclarum esset, & vtile; quandoquidem Iureconsulti, & cæteri causarum actores, & patrocinatores, & subditi, certiorem viuendi, & in iudicijs versandi formam reciperent: in qua sæpè cæcutiunt; cum quandoque, & in ciuilibus, & in criminalibus causis, aliter statuatur, quam scriptum sit, constituive posse, ipsi cogitauerint.

SVMMARIVM.

1 *Imperator debet esse liberalis, & non auarus.*
Donare propriè, proprium est Principis, ibi.
2 *Liberalitas habet modum in personis, & rebus: & extollitur fide, causa, loco, tempore.*

5 *Liberalitas duplex.*
6 *Liberalis quomodo se habeat: & quis sit, & nu. 7.*
Prodigus quis sit. ibi, qui est melior auaro.

LIBERALIS DEBET ESSE.

VIGESIMOTERTIO, † Imperator debet esse liberalis, & ab omni auaritia alienus, vt colligit Bald. *ex l. fi. §. penult. C. de cad. tol.* consueuit enim donare, idque propriè, proprium est Principis, vt commendat idem Bald. *in lege, & in legatis, in fin. Cod. ad legem Falcid.* Vnde Romæ quandoque Marmoreæ inscriptiones visæ sunt, vt refert Bartholomæus Marlianus *libro quarto de antiquitatibus vrbis Romæ,* in hæc verba. Potentissima dos in principe, liberalitas, & clementia. † In ipsa tamen liberalitate adhibendus est modus rerum & personarum: Rerum, vt non omnia vni, sed singulis quædam præstentur, vt pluribus prodesse possimus, nam non vult dominus simul effundi opes, sed dispensari. Personarum, vt primùm iustis, deinde peccatoribus: nam & si omnibus debeatur misericordia, iusto amplius, *cap. dominus, cap. fratrem, & cap. non satis, 86. distinct.* vbi perfecta liberalitas, fide, causa, loco, tempore, extollitur: propterea histrionibus, venatoribus, meretricibus, & similibus donare, vitium est immane, non virtus, *cap. donare cum seq. ea. dist.* Histrionibus tamen, qui non sunt in statu peccati, & non vtuntur verbis, aut factis illicitis, & temporibus, & in negotijs debitis, ludum exercentibus liberaliter, vt nullum virtuti faciant præiudicium, sed ad iucunditatem: donare moderatè pro sustentatione eorum, non est error, vt ex consilio Sancti Thomæ, *in secunda secundæ q. 168. artic. 3.* scripsit Cardinalis Alex. *in dicto cap. donare.* Qui, in venatoribus illicitis, idem videtur sensisse, ex mente glo. *in cap. qui venatoribus. ea. dist.* † Duplicem autem esse liberalitatem, commemorat *in ea dist. 86. in capit. cum multa, in §. liberalem.* Cardi. Propriam, secundùm quam aliquis sua dat grauitate, prout recta ratio dictat, non respiciendo personam pauperem, vel diuitem, ex sententia Philosoph. *Ethicorum capite quarto.* Alteram impropriam, quæ generaliter comprehendit diuersas virtutes, in qua contineatur illa, quæ sub ratione determinata, veluti indigentiæ, exerceatur: quæ propriè dicitur misericordia, sine qua vacuum nomen portabit episcopus, vt *in d. §.*

liberalem, in fi. at conuenire omninò præmissis quibuscunque, excogitata per Philos. *Ethic. lib. 2. cap. 7. & in eo. lib. 4. cap. 1.* existimo, cùm
4 inquit, † Liberalis igitur honestatis causa dabit, & rectè: dabit enim quibus oportet, & quod oportet, & cùm oportet: tam in paruis, quàm etiam in magnis: & accipiet vnde oportet, & quod oportet: cæteraque omnia obseruabit, quæ dandi actum sequuntur rectum, etiam cum voluptate, vel sine vllo dolore, & potius dabit, quàm accipiet: liberalis enim est, qui pro facultatibus erogat, & in quibus oportet: qui verò exuperat, prodigus est. Prodigus tamen multò melior est illiberali, atque auaro, quia prodigus quidem compluribus prodest: illiberalis verò nemini, ne sibi ipsi quidem:
5 † Atque liberalis partes silentio non prætereundas, dilucidius explicat idem Philosoph. *de virtutibus*, in hæc verba, Liberalitatis autem est, erogare pecunias in laudabilia, & largitio ad honestos sumptos faciendos, & præstò esse ad auxilium in aduersa fortuna, & non accipere, vnde non oportet. Est autem liberalis, & circa indumenta nitidus, & circa habitationem: est & instructor permagnarum rerum & elegantium, & oblectationem habentium: nulla commodi ducta ratione, est & alter animalium, mirum quid, aut suaue, habentium. Comitatur autem liberalitatem, morum facilitas, & comitas, & humanitas & esse misericordem, & erga amicos beneuolum, & hospitalem, & honesti studiosum: de quibus quoq; abundè disseruit Cicero *lib. 1. Officiorum*, his exorsus verbis: Beneficentia ac liberalitate nihil est naturæ hominis accommodatius. At quantum in Rege, eam commendauerit idem Cicero, in oratione pro Rege Deiotaro, satis constat, qui inquit, Frugi hominem dici, non multum laudis habet, in Rege: Fortem, Iustum, Seuerum, Grauem, Magnanimum, Largum, Beneficum, Liberalem, hæ sunt Regiæ laudes.

SVMMARIVM.

1 *Imperator cauere debet à sortilegiis;*
Sortilegia alia Diuinatiua, alia amatoria, alia venefica, ibi.
2 *Sortilegij pœna qua sit, & num. 4.*
3 *Inquisitores non se intromittunt, in non sapientibus heresim manifestam.*
3 *Imperator, Principes, & alij cōsulentes Astrologos, & Chiromanticos, an incidant in crimen Sortilegij.*

8 *Astrologia scientia, an sit prohibita vtroq; iure, & an in ea adsit peccatū.*
7 *Astrologia quid sit, & vnde prodeat. num. 8.*
9 *Anima non subijcitur corporibus cœlestibus.*
Sapiens dominabitur astris. ibi.
10 *Alchimia exercetur sine crimine.*
Transmutatio vnius speciei in aliam, prohibita est: quæ tantum Deo conuenit.
Metalla omnia procedunt ex eodem fonte, scilicet ex sulphure, & argento viuo.

SORTILEGIA EVITARE.

VIGESIMOQVARTO † Imperator cauere debet à sortilegijs, 1
quorum tres sunt species principaliores, scilicet Diuinatiua, Amatoria, & Venefica, vt recte atque ex ordine declarauit in traditione sua de sortilegijs, Paulus Grillandus. q. *in prin.* † quorum- 2
que pœnas, eodem ordine explicat sigillatim *in 10. q.* prius distinguendo, quando sortilegium sapit hæresim manifestam, quo casu puniatur ea pœna, qua hęresis puniri solet. Si non sapit expresse, & tunc pœna diuersimodè imponitur, in dictis tribus speciebus, vt per eum, qui ponit, quando hæresis manifesta committatur in supradictis, allegando Panor. *in cap. 1. & 2. de Sortileg.* & Old. *consil. 210.* quem sequitur Philip. Franc. *in cap. accusatus. §. sane. de hæretic. in 6.* vbi no. † inquisitores non se intromittere, in non sapientibus hę- 3
resim manefestam. † Pœna autem imponenda, extra hæresim ma- 4
nifestam, sortilegis, vel eos consulentibus, de iure Canonico, ex sententia Abba. *in dict. cap. 2.* quem sequitur Grill. *in dict. quæst. 11. n. 10.* & cum quibus transit Io. Bernar. Diaz *in practic. crimi. canonica. in ver. sortilegi.* Consideranda est in animaduersione secundum conditionem personæ, qualitatem facti, & animum delinquentis, vt quandoque acerrima, quādoque grauis, quandoq; leuis inferatur: etiam si ad bonum finem huic negotio, quis dederit operam. *c. non liceat, ea. q. 26.* & per Salice. *inf. dict. leg. 4.* vnde certa regula dari non potest, vt habetur etiam *in d. 26. q. 5. per totum.* At de iure Ciuili grauior omnino pœna irrogatur, quæ vltimo supplicio designatur. *l. nemo. l. multi. & ll. seq. & l. 3. & 4. C. de malef. & mathem.* & comprobat Paul. Grill. *in d. q. 11. n. 11.* quapropter cum istud crimen non sit mere

ecclesiasticum, tam Iudex secularis, quam ecclesiasticus poterit procedere: & erit locus præuentioni, teste eodem Abb. *in dict. cap. 1.* Verum quia conclusio nostra ponitur, præsertim in ea specie diuinationis, in quam frequentius Principes præ nimia curiositate futura prænoscendi, & incerta, & obscura, incidere solent; consulēdo aruspices, mathematicos, ariolos, & augures, chaldæos, & magos, & cæteros huiusmodi vates, quos ob facinorum magnitudinē, vulgus maleficos appellat, vt *in d. l. nemo*, explicatur: dubitari non
5 inepte consueuit, † an si Principes consulant Astrologos, Chiromanticos, & similes, qui per signa cœlestia, & cursum astrorum, diuinationes profitentur: inter quos connumerari quoque solent, præsertim Rustici, Medici, & similes, qui Lunæ & Stellarum motum; obseruant in constructione domus, in segetibus, & arboribus plantandis, & in medicaminibus adhibendis. Cum scriptū sit, quod futura præscire, solius Dei sit: quia in sui contemplatione, etiam Angelos, illa præscire facit: vnde Esaias. *cap. 41.* ait. *Priora & nouissima nunciate mihi, & Dicam quod Dij estis*: ac scriptum quoque sit, *omnia quæ facitis, aut in verbo, aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo*, vt legitur *in cap. 1. & dict. cap. non liceat. 26. quæst. 5.* & tangit Decius *in cap. nouit in 1. no. de iudic.* Dubitari, inquam, solet, an tales, siue consulti, siue consulentes, in hoc crimen corruant. Hanc dubitationem proponit Glo. *in dict. cap. non liceat*, & soluit, hæc non esse reprobata, nisi in eo casu, quo quis crederet superioribus corporibus inesse necessitatem: quia non sit dicendum, superiora esse causas rerum, licet earum sint si-
6 gna: *Abba. in d. cap. 2.* Similiter quærit † nunquid scientia Astrologię, sit prohibita vtroque iure, & an eam exercentes, peccent; qui post Io. And. in eam opi. descendit, vt eam scientiam, non esse impro-
7 bandam dicat, † quæ sit vna ex studijs, & septem artibus liberalibus: quarum professores iura præmio dignos dijudicent *leg. 1. ff. de vari. & extraord. cognit. & in l. eorum. Cod. de Malef. & mathema. ibi*, nullis vero criminationibus implicanda sunt remedia, humanis quęsita corporibus, aut in agrestibus locis, innocenter adhibita
8 suffragia, &c. † Astrologiam quoq;, ex peculiarissima philosophia mathematicarum scientiarum prodire: considerauit philosop. *lib. 12. metaphysi. cap. 8.* Hancque de substantia sensibili, ac sempiterna spe-

speculari: cæteras vero, de nulla quidem substantia, veluti quæ circa numeros, atque circa Geometriam: Nec peccant versantes in ea, dummodo non credant, necessitatem inesse, vt dictæ glo. vestigia sequitur Abb. ibi: qui auctoritate. S. Thomæ quoque nititur, in secunda *secunda q. 90. arti. 5.* quia non tollitur potentia Dei, quin possit aliter disponere, quam astra indicent: neque tollitur liberũ arbitrium: quod in ratione & mente hominis residet, tametsi quãdoque homines ex dispositione corporis, etiam propter influxum corporum superiorum, procliues videantur in aliqua vitia. Non enim † anima subijcit corporibus cœlestibus. Vnde recte illud vul- 9
gatum iactari solet, *Sapiens dominabitur astris, quia inclinant, non autem necessitant*: & cum his transit Archid. *in d. c. non liceat, & c. si quis clericus,* & Pau. Gril. *in d. q. 11. nu. 22.* † Sic quoque absque crimine quili- 10
bet potest exercere Alchimiam: nam licet videat prohibita transmutatio vnius speciei in aliam, quod tamẽ videtur tãtum Deo cõuenire. *c. episcopi. §. quisquis. d. 26. q. 5.* tamen secundum Oldradũ *consil. 79.* quem sequitur Abbas. *in d. cap. 2. de sortileg.* quia vna species non mutatur in aliam diuersam, cum omnia metalla procedant ex eodem fonte, videlicet ex sulfure & argento viuo. vnde ex plumbo efficiatur argentum, ex ęre aurum: ex concursu elementorum & influxu astrorum vehementiori, vehementius operante, preciosiora gignuntur metalla: hocque pacto ars imitatur naturam. Certe omnis error aberit, dum modo ars magica, vel alia legibus odiosa, non intercedat vt præfati Docto. attestantur.

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & quilibet princeps tenetur, vbi officiales ab eis constituti, iustitiam facere neglexerint.*

2 *Officialis constituens, tenetur pro facto officialium suorum, potest tamen eos exhibere.*

Officiales probatæ vitæ constituendi, non ambitione. ibi.

3 *Repræsalia alias prohibita, quando concedantur.*

4 *Bella iusta diffiniuntur, quæ vlciscuntur iniurias.*

5 *Princeps præsumitur scire, quod sciunt sui officiales.*

6 *Princeps bene præsumit de suis officialibus: nisi aliud appareat. ab officiis tamen repellit eum, qui semel deliquit in officio.*

7 *Prin-*

7 *Princeps, vbi sunt plures aque idonei, potest gratificari cui vult.*
Ad Papam spectat, supplere negligentiam prælatorum suorum. ibi.

PRO OFFICIALIBVS SVIS TENETVR.

1 VIGESIMOQVINTO † Imperator & quilibet Princeps, & communitas, & Iudex, qui per substitutos deseruire, & munera subire potest, periculo suarum facultatũ id facit, ita vt si substituti, & constituti officiales, iustitiam facere neglexerint, ipsi teneãtur, tex. est *in l. ad similitudinẽ*, vbi Bal. no. C. *de epis. & cleri.* no. Bar. *in l. neminẽ*, & Ang. *in l. nullum. C. de decurio. li. 10.* & Bar. *in l. 1. §. familiæ. ff. de publica.* & Ias. *in l. pen. num. 9. C. de pac.* secutus Lud. Rom. *in consil. 338. incip. in casu proposita consultationis.* qui multa iura ad hoc adducit,
2 & inter alia illam regulam, qua habetur, † vt Officialis constituens teneatur pro facto, vel neglectu officialium suorum. cum dolus, vel negligentia, commissa sunt circa ea, quæ pertinent ad officiũ sibi commissum, per no. *in dict. § familia*, & alibi. Hinc est quod principes debẽt tenere suas terras & loca secura, alias tenẽtur emẽdare damnum datum à deprædantibus, secundum Martin. Laud. *in tractat. de principib. quæst. 163.* Atque secundum Felin. *in ca. postulasti. columna 3. versi. prima declaratio. de foro comp.* vbi Dominus offendentis aliquem infra territorium suum, si neglexerit eum punire, potest ei indici Bellum ab offenso, vel possunt indici repræsaliæ. Verum ex sententia etiam Bart. *in dict. §. familia*, liberari eum qui exhibeat officialem negligentem, vel dolo iustitiam non reddentem, tradit ibi Ang. & propterea accurate aduertere debent superiores constituentes officiales; ne hi socordes, ne ve improbatæ vitæ, deligant ambitiose: & quandoque precibus importunis, & precio, & muneribus impetiti, contra dispositionem *l. fi. C. ad l. Iul. repetund. vt sup. hoc §. versi. Vigesimosecundo.* Hinc est etiam, vt licet pignera-
3 tiones (quæ vulgari elocutione, † Repræsaliæ appellantur) alias sint prohibitæ, vt *in auth. vt nõ fiant pignerationes. quæ posita sunt in C. ne vxor pro mari. & in auth. & omnino, & alibi; & c. 1. de iniu. & dã. da. cũ sim. &* per Bar. *in tractat. Repræsaliarum. q. 1. nu. 3.* & Io. à Canibus, eodem tracta. *nu. 2. 14. & 20. in 1. parte.* Nihilominus si dominus, gens, vel ciuitas requisita, neglexerit, siue recusauerit, facere Iustitiam; concedũtur repræsaliæ, vt ibi per Bart. & Io. qui attestantur doctores

com-

communiter* in hanc sententiam inclinare, per tex. inter alia Augustini auctoritate, *in c. dominus noster. 23. q. 2.* interueniente tamen superioris auctoritate, & quæ interponatur ex iusta causa: quæ legitima dicatur, si dominus, gens, vel populus requisitus iustitiam facere neglexerit; ex quo affirmat Bar. ibi. *num. 5.* non solum Iure Ciuili & Canonico hoc esse inductum, sed etiam diuino; † quãdoquidem iusta bella solent diffiniri, quę vlciscuntur iniurias: si gens, vel ciuitas, petenda est, quæ vel vindicare neglexerit, quod à suis improbe factum est; vel reddere quod per iniurias ablatum est, vt docet Augustinus *in d. c. dominus noster.* hocque idem sentire S. Thomam recenset, *in secunda secundæ q. 40. cap. 1.* At quando alioquin represalię sint prohibitę: & quomodo concedantur, tradit Bar. Felin. & Io. vt *supra.* Nec videtur in præmissis excusari posse Princeps, eo quia ignorauerit male gesta, & non recte administrata, in loco constituti officialis: nam negligentia eius, licet etiam adsit ignorantia, ipsum non excusat, vt ostendit Felin. *in dict. cap. postulasti. columna 3. de for. compet.* & vltra iam dicta. † præsumitur princeps hoc scire, quod sciunt sui officiales, præsertim in facto, quod ita palam factum est, vt pars maior vniuersitatis illius loci hoc sciuerit; vt talem scientiam præiudicare, docuit Io. Franc. Balbus. *in tractat. præscript. in 2. parte, quinta princip. versi. Quarta quæst. numer. 4.* per doctri. Bar. *in l. nequid ff. de incend. rui. nauf.* quam attestatur esse communem* opi. † Nec obstat si dicatur, quod princeps bene præsumat de officialibus suis: nisi aliud appareat. *leg. 1. circa fi. ff. de offic. præfec. præto.* & no. Iac. de Bello visu *in practic. iudic. in titu. de quæst. & qual. torm. nume. 75.* nam responde, quod hoc potest conuenire, vt bene præsumat, verum ex quo ipsi male se habuerint & scire hoc præsumatur, sicque contrarium, & aliter appareat, quam præsumebat, non est excusandus. Maxima itaque cura debet princeps magistratus, & officiales creare idoneos: vt *in d. versic. 22.* atque omnino ab officio repellere eum, qui deliquit in officio, secundũ Marti. Laud. *in tractat. de princip. quæst. 331.* † Et vbi sint plures æque idonei poterit tũc gratificari cui voluerit, citra iniuriam aliorum, vt probatur *in l. si plura.* vbi glo. & doct. *cum concor. ff. de relig. & sump. fun.* & per multa comprobat Bart. Cep. *in trac. de Imper. mil. delig. in vlt. q. nu. 2.* & conueniunt adducta supra, *versi. Vigesimo.* Hoc in loco cõuenire

Margin: * 4 5 6 * 7

quoque potest, vt ad Pontificem spectet, supplere negligentiam prælatorum, vt habetur *de supplen. neglig. prælato.* vbi Abb. & Doctor.

§. IIII. DE PRAESTANTIA, ET POTENTIA IMPERATORIS.

§. IV. RAESTANTIAM, supremamq; celsitudinem Imperatoriã, cum in superioribus quandoq; prout occasio sese offerebat, demonstrauerimus, pręcipue *in §. 1. vers. orbē,* & quę repetemus in pontifice abunde, *inf. lib. 2. c. 1. §. 4. vers. primo.* Hoc tamen loco recte atque ex ordine eam vti repetitam: in eaque aliqua quasi consulto iam prætermissa, congruenter cum his subnectere: quæ ad potestatem Imperialem referenda sint, apte visum est: cum altera in alteram influat, seque vicissim respiciat. Qui enim plurimum potest, is & præstare maxime videtur & excellere. Idcirco illa, in quibus præstat, & quæ Imperator potest, siue de ordinaria siue de absoluta potestate; accurate perstringamus. ac deinceps quę non possit, subijciemus: cum aliqua de origine Imperatoriæ potestatis, de qua hic forsan differēdum videbatur, iam dixerimus *in §. 2. q. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator habet vniuersale dominium, & supremam plenitudinem potestatis in temporalibus, sicut papa in spiritualibus.*

2 *Imperator ex certa scientia, omnia potest, supra ius; contra ius; & extra ius.*

3 *Cur ita facis, nemo potest dicere Imperatori, vel principi; in quo est pro ratione voluntas.*

4 *Sacrilegij crimen committitur, disputare de potentia principis: sed conceditur tamen, de scientia, & voluntate: quia errare potest, & quando potestas est limitata. num. 6.*

5 *Imperator, seu princeps, est causa causarum.*

7 *Imperatoris suprema potestas, multis modis consideratur; præsertim in sibi reseruatis quorum multa enumerantur.*

Reseruata Papæ, & Imperatori, quæ sint. ibi. Quæ cognoscuntur, quia inferiores super eis non statuunt, num. 8.

9 Reser-

9 *Reseruata Principi aliqua sunt, in signum supremæ potestatis: Aliqua in signum priuilegij singularis superioritate excepta.*

10 *Reseruata principi, in signum supremæ potestatis non præscribuntur; sed reseruata, in signum priuilegij præscriptione immemoriali.*

Priuilegia, siue in signum priuilegij reseruata principi quæ sint; remissiue.

Reseruata principi, quomodo transferantur, & concedantur. ibi.

IMP. HABET DOMINIVM VNIVERSALE.

PRIMO itaque præstat Imperator, & in eo præpotens est, † vt apud eum solummodo sit vniuersale dominium, vt *in dict. versicu. Orbem*; & suprema plenitudo potestatis in temporalibus: sicut apud Pontificem eadem est in spiritualibus; quæ significatur per vsum pallij. *cap. nisi. & c. ad honorem.* vbi Abb. *de auct. & vsu pallij*: Alij enim vocati sunt in partem solicitudinis tantum, vt ibi. & diximus *in §. versicu. Purpureo.* † Hinc est vt ex certa scientia dicatur omnia posse supra ius, contra ius, & extra ius, auctore Bal *in cap. cum super. colum. 1. de caus. pos. & propr.* sequitur Ias. *in l. 1. nu. 2. ff. de const. prin.* & tactum est *supra §. 1. in prin. q. 2.* & propterea teste Spec. *in tit. de legato. §. nunc ostendendum vers. 89.* & Bal. alibi, quos sequitur idem Ias. ibi, vbi Princeps aliquid vult ex certa scientia, idque proficere proposuerit, † nemo est qui possit ei dicere, Cur ita facis, vt etiam consuluit Soc. abunde. *cons. 13. numer. 28. & 35. volum 1.* & Ias. *cons. 95. colum. 10. volum. 4.* & Dec. *cons. 655. num. 24. volum. 4.* in eo enim est pro ratione volūtas, vt dictū est *supra § 3. vers. Septimo.* quæ tamen dicitur iusta causa in eo, vt *supra. §. 3. vers. Decimonono nu. 3* † Quocirca nephas esse constat, disputare de potentia Principis, Sacrilegij enim crimen committitur. *leg. 2. Cod. de crim. Sacrileg.* & Ias. *in dict. leg. 1. &* Marti. Laud. *de princip. quæst. 2.* & fere doct. omnes vbi *supra.* nam secundū Bal. *in cap. Ecclesia Sancta Maria colu. pe. vt lite pen.* quem refert Ias. ibi & *in l. rescripta. C. de precib. imp. of.* † cum Princeps sit causa causarum, non est de eius potestate disputandum, seu inquirendum: cum primæ causæ nulla sit causa. Primū n. quod est, aliud ante se habere non potest, & ideo iusta causa. & sibi placere quod iustum est & verum sit, semper præsumitur in Principe, qui vult omnes actus suos

The right-margin numbers 1–5 appear beside the lines: 1 (line "PRIMO itaque… vt"), 2 (line "mus in §… dicatur o-"), 3 (line "posuerit… con-"), 4 (line "causa in eo… ef-"), 5 (line "& in l. rescripta… causarum,").

regulari à iustitia Poli & fori, vt *in dict. leg. 1.* per Ias. post Bal. & pro-
batum est *supra in §. 3. vers. Vndecimo.* & abunde dicemus *inf. vers. Vige-*
6 *simoquarto* † Aduertendum tamen tradit Ias. ibidem post Bal. licere
disputare de scientia, & voluntate Principis; quia Princeps quan-
doque errare potest. *leg. 3. ff. de sup. leg.* Addo & tunc fas esse, dispu-
tare de potestate Principis, cum sumus in casibus, in quibus po-
testas eius limitata sit; qui plures sunt, vt docet Alexan. *cons. 216. in*
prin. vol. 2. quos autem casus enumerauimus *supra §. Tertio, per totum.*
& hoc §. versi. Cum multa. siue vers. Vigesimo octauo cum sequentibus: At-
7 qui † hæc suprema potestas, & plenitudo in principe, multis mo-
dis considerari potest, & præcipue in his, quæ sibi reseruauit; pro-
ut in Pontifice Max. octoginta nouem casus enumerat Spec. *in*
dict §. nunc ostendendum: de quibus inf. dicemus *libr. 2. cap. 1. §. 4. vers.*
2. & in Imperatore posuit multos Bal. *in l. rescripta. Cod. de preci. Imp.*
offer. & Io. Plat. *in l. contra. Cod. de re milit. lib. 12.* Inter quæ illa sunt,
vt Imperator indelegabilia deleget; & sic adde principem, remit-
tere causam ingressam curiam, quæ alioquin eam non egreditur,
secundum Mart. Laud. *de princip. quæst. 463.* Legem transgrediatur
dispensando; Rem iudicatam rescindat, absque appellatione: Or-
dinem iudiciarum præuertat. Exilium reuocet; Gratiam iurisiu-
randi faciat: Ius alterius quandoque tollat: Causam propriam co-
gnoscat: Suppleat de plenitudine potestatis: Tabelliones, & Co-
mites Palatinos creet: Ferias repentinas, Adoptiones, Arrogatio-
nes, Legitimationes, atque Emancipationes infantis inducat. Ad-
ministrationem generalem minoribus conferat bonorum suorũ.
Famam, Honores, Bona, & Natalia restituat; Veniam ætatis, &
Ius aureorum annulorum, liberationem damnatorum concedat:
Clausula, Non obstante, vtatur. Solemnitatem, vbi præsens sit ad-
ducat: & dolum tollat: legem condat, quotiescunque aliquid sibi
placuerit. Beneficia, Priuilegia, & Rescripta concedat, vario mo-
do: præsertim circa iurisdictiones, immunitates, & dignitates, & si-
milia, de quibus aliquid aliquando dicemus copiosius. Et de venia
ætatis, Arrogatione, legitimatione, loquitur etiam Bar. vt de reser-
uatis *in l. non ambigitur. ff. de ll.* De ferijs, est tex. *in l. à nullo. C. de ferijs,*
vbi no. docto. & de liberatione damnatorum. Salice. *in l. cum indul-*
gentia. C. de sen. pass. colu. 2. & late dicemus *inf. versic. 17.* Ac in his tradit
magistra-

magistraliter Felin doctr. *in cap. cum nobis, column. 3. de præscriptio.* ad eorum cognitionem: † vt scilicet tunc non dicantur de reseruatis 8 Principi, quando super talibus potest inferior statuta condere: qu a super reseruatis, inferiores non statuunt per doct. Barto. *in l. omnes populi, in 3. q. prin. vers. prædicta vera quando fit statutum, ff. de inst. & iu.* & per alia. Quoniam autem reseruata Principi duplici modo distinguenda & consideranda sunt (vt existimo) etiam ex aliquorum sententia; quamuis vtplurimum Doct. de his confuse & indifferenter verba faciant; † Idcirco dicamus quædam esse reseruata 9 Principi, in signum supremæ potestatis, subiectionis & superioritatis, & vniuersalis dominij; vt elicitur ex multis recitatis *in d. vers. orbem:* & ex ordinatis per Io. Franc. Balbum, *in tract. de præscript. in 2. parte, quinta partis principalis, vers. prima quæstio, & vers. Secunda quæstio:* Quædam verò esse reseruata Principi, in signum priuilegij singularis, superioritate excepta, vt *in d vers. Orbem,* & per eum *in d. parte, vers. quarta quæstio:* & Feli. *in c. cum nobis, col. 1. de præscriptio.* † quæ reser- 10 uata in primo casu præscribi non possint; Secundo autem, præscribantur, spacio tanti temporis, cuius memoria non sit in contrarium, vt *in supradictis locis,* & per Marti. Laud. *in tract. de Principibus, q. 11. & 171.* & Alex. *cons. 74. num. 6. volum. 4.* Sic quoque dicitur, ea quæ sunt reseruata Principi, si diu principaliter conceduntur, transire sine speciali concessione, quasi ex diuturna concessione, videatur Princeps velle illa communicare inferioribus, textus est singularis *in capit. quod translationem,* vbi Innoc. & Abb. *de offic. leg.* sequitur Nicolaus Boerius *in tractat. de potes. leg. à lat. numer. 80. & supra §. 1. quæst. 2.* Atqui si Papa vel Imperator aliquid concedit de plenitudine potestatis: non tamen ille, cui conceditur, habet plenitudinem potestatis, nisi eam specialiter concesserit Papa vel Imperator, vt concludit Mart. Laud. *in eo tract. de principibus, quæst. 107.* Secutus Bald. *in l. aquam, C. de seruit. & aqua:* Veruntamen Felin. *in c. quæ in Ecclesiarum, col. 14. num. 25. & 26. vers. sed hanc,* colligit, vt in generali concessione comprehendantur specialiter reseruata Principi, quando aliquis perpetuò constituitur Princeps, & dominus prouinciæ, vt sunt Reges, Duces & Comites: in quo tamen cùm dubitet, tunc absque dubio procedere declarat: quando in priuilegio perpetuæ inuestituræ adsunt illa verba: *vt quis possit facere ea in sua prouincia: quæ nos, & Ro-*

mani Reges & Imperatores, gerere possimus, de plenitudine potestatis. Item secundo, si in constitutione vicarij perpetui, exprimit alia grauiora, quia intelliguntur, quæ consueta sunt exprimi. Tertiò, in principibus, qui de facto vicem Imperatoris obtinent in terris suis: Alioquin Felin. ibi concludit, concessis aliquibus reseruatis, intelligi ea concessa, exercenda cum causæ cognitione, non de plenitudine potestatis. Illud quoque notandum erit in præmissis; vt qui vsurpat ea, quæ sunt duntaxat in priuilegio concessa Principi, Tyrannus fit, & morte puniatur, secundùm Bal. *in l. sacri affatus, C. de diuer. rescrip.* sequitur Marti. Laud. *in tract. de priuileg. & rescrip. q. 32.* In his item reseruatis, cùm multa cumulari possent, ad demonstrandam præstantiam, & potentiam, & priuilegium Imperatoris, quorum multa congessit ille Mart. Laud. meus, *in tract. de Principibus, & in tract. de fisco & eius priuileg.* & Franc. Luc. similiter *in tract. de fisco & eius priuileg.* Nos, ne transscribere prorsus aliorum dicta videamur: aliqua tantummodò ab ipsis delibata, vel potius omissa, veluti magis memoratu digna, & quæ magis tendant, ad ostendendam supremam potestatem, vniuersalemque superioritatem, quam priuilegium singulare, superioritate excepta, Imperatoris, enumerabimus.

SVMMARIVM.

1 *Imperator solus potest condere legem generalem, & interpretari. 4. non tamen eam potest condere, ex qua mundus turbaretur; & status Imperij, nume. 6 declara ibi.*

2 *Legem generalem, Po. Romanus, nec Senatus potest condere, nisi ex permissione Principis.*

Imperator potest dispensare, in his casibus, in quibus potest condere legem.

3 *Potestas omnis Imperij, translata est in Principem.*

5 *Legis condendæ forma, de voluntate, non tamen de necessitate.*

6 *Legis condendæ in vniuerso potestas, non potest per Imperatorem in alium transferri, nec præscribi.*

Imperator non potest facere, quod illud contineat lex, quod in verbis l. non continetur.

Iurisdictionis supremæ Imperialis in signum constituta, non transferuntur, sicut nec præscribuntur, ibi.

7 *Legis natura est dare formam futuris, non præteritis negotijs: nisi de præteritis, & pendentibus sit facta mentio.*

Imperator potest abrogare factum sui prædecessoris; cuius lege non ligatur.

LEGEM GENERALEM SOLVS CONDIT.

SECVNDO itaque loco proponimus, Imperatorem ea esse præstantia, ac potentia, † vt apud eum solummodo sit potestas con- 1
dendi, & interpretandi legem generalem, etiam motu proprio, *l. humanum, l. fi. in fi. C. de ll. Bar. in auth. quas actiones, col. 2. in fi. C. de Sac. Eccles. & in l. non ambigitur, ff. de ll.* sequitur Ias. *in l. si quis quemquam, ff. si quis caut.* Decius *cons. 498. num. 32. vol. 3.* & de qua interpretatione locuti sumus supra §. *tertio. versicul. vigesimoprimo:* Quod & veteris iuris conditoribus à maiestate Imperiali concessum erat, vt ibi: † & 2
propterea nec populus Romanus nec Senatus potest condere legem, nisi ex permissione Principis, vt declarat Bar. glo. ibi *d. l. fi.* aliter & malè sentientem: nec videtur dissentire Bald. & Salice. *ibidem.* Ea ratione, † quia omnis potestas Imperij, hodie translata sit in 3
Principem *l. 1. ff. de const. prin. §. sed & quod Principi, Instit. de iur. nat. cap. venerabilem, de electio. cap. ad Apostolicæ, de re iudicat. in 6. cl. 1. de iureiur.* & dictum est alibi. Senatus tamen Mediolani ab Imperatore habet auctoritatem, constitutiones Dominij huius confirmandi, infirmandi, & tollendi, ac concedendi quascunque dispensationes, etiam contra statuta, & constitutiones: vt *in constitutio. §. habeas, de Senat.* Eodem modo in omnibus casibus, in quibus Princeps potest legem condere, potest & facilius dispensare, vt tradit Marian. Soci. *in cap. ad audientiam, char. pen. de ho. versicul. quinto,* refert incertus Auctor *in tractat. de crimin. læsæ Maiestat. quæst. 8. numer. 10.* Vsque adeò autem Supremus conditor legis habetur, † vt si in priuato loco dif- 4
finitiuam sententiam Princeps tulerit, in controuersia, de qua plenè cognouerit, illa vim legis generalis habere censeatur *d. l. fi.* vbi Docto. sequitur Barbati. *in tract. de præst. Card. in 1. parte, q. 2. num. 7.* Ias. *in l. 1. ff. de consti. prin.* Immò & Epistola emissa per Principem habet vim legis, in omnibus casibus, vt per Mar. *in dicto tract. de Princip. q. 14.* Sic quoque si Papa respondet consultationi, ius commune

statuit,

5 statuit, vt per Doct. & Decium *in cap. 1. column. 4. de const.* † Forma alioquin legis generalis condendæ de voluntate & honestate, non tamen de necessitate, antiquis legibus nou inserta, traditur per eundem Imperatorem *in d. l. humanum*, vbi Doct. & Barbat. *vt supra*, & latè per Felin. *in rub. de constitutio. in prin.* vt scilicet ab omnibus tam proceribus sacri palatij, quàm gloriosissimo cœtu patrum conscriptorum, negocium tractetur: quod si vniuersis, tam iudicibus, quàm Imperatori, placuerit dictari, & sic denuò collectis omnibus recenseri, cùm omnes consenserint, tunc demum in Sacro Imperatorij nominis consistorio recitatur, vt vniuersorum consensus, Imperatoris auctoritate firmetur: hocque pacto promulgandas leges, profitetur Imperator in posterum: quia quod cum eius consilio fuerit ordinatum, ad beatitudinem Imperij, & propriam gloriam redundare, persuasum habeat: de quo locuti sumus
6 *supra §. præcedenti, versiculo, Quintodecimo.* † Hæcque suprema potestas condendi legem in vniuerso limitatur vt non procedat; quando ex ea lege condita turbaretur Mundus, & Status Imperij, secundùm Card. Alex. *in capit. si Papa, columnn. penultim. 40. distinction.* vtputa, si statueret, quòd homines viuerent sine lege, vt tradit Martin. Laud. *in tractatu de principibus, quæstione 48.* ex auctoritate Albe. Ros. & Hosti. Item declaratur, vt tamen non possit Imperator inducere, quòd illud intelligatur continere lex, quod in verbis legis non continetur, vt tradit Socin. per plura *consilio 13. numero 9. volumine 1.* Item ea potestas generalis condendi legem generalem declaratur tamen, vt quilibet Princeps in territorio suo possit condere legem, secundùm Bar. & Doct. *in l. omnes populi, ff. de iustitia & iure*, sequitur Martin. Laud. *dict. tractat. de princip. quæst. 139.* licèt Ang. aliter senserit, & malè *in l. Imperium, ff. de iurisd. om. iud.* & clarius exprimit D. Aym. Crauet. *cons. 135. nu. 2.* cum multis: loquens in marchione. & inquit Ruin. *consil. 134. num. 9. volum. 5.* Comitem in suo comitatu assimilari Principi potius quam præsidi. Item ea potestas talis est, vt illam non possit transferre in alium, sicut nec cætera quæ constituta sunt in signum supremæ iurisdictionis Imperialis, *l. legatus, ff. de offic. præs.* Sicque consequenter, nec eadem possunt præscribi, vt diximus *supra in § 1. vers. Orbem, numero 9.* Vnde rectè hic subijcere possumus, solum Papam posse confirmare statuta laicorum, respectu

Eccl.

Ecclesiarum. *Feli in c. Ecc. S. Mar. de const. col. 2.* † legis autem & consti- 7
tutionis natura est, dare formam futuris negotijs, non ad præterita facta reuocari: nisi etiam nominatim de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotijs, cautum sit, *l. leges & constitutiones*, vbi Bar. & Doct. & præsertim Bal. qui alijs modis declarat, *C. de ll.* & per Ias. *in d. l. si quis quemquam*, & per Abb. *in c. per venerabilem, qui fi. ij sint leg. per c. 1. de immu. Eccles.* At hoc tamen in loco, Principem esse solutum legibus, ab ipso etiam conditis: eo tamen modo, quo declaratum est supra *in §. tertio, vers. Septimo.* & sic posse abrogare factum prædecessoris sui: & tantò magis sibi præiudiciale, *l. 2. in prin. C. de vet. iur. enucl.* & per Bald. *de pace constan. in versicul. amplius*, faciunt dicta *infr. versic. proximo, & versic. Trigesimo:* nam successor non ligatur lege prædecessoris, *l. nam magistratus, ff. de arbitr.* & per Corn. *278. numero 2. volumin. 3.* & dictum est *supra, §. 3. versic. septimo, numer. 1.* atque etiam posse transgredi legum terminos, ob atrocitatem delicti, vt dictum est *in d. §. tertio, vers. Vigesimosecundo, num. 12.* simpliciter repetamus.

SVMMARIVM.

1 *Imperator potest tollere legem generalem, etiam per eum conditam, & ius ciuile, & iura positiua; & statuta etiam iurata cum limit. & sine causa, cum clausula, non obstante. 23.*

Principes lege fiscali soluti sunt: & vtuntur priuilegio militum testando. ibi.

2 *Iuris positiui quæ sint; ibi multa exempla ponuntur.*

3 *Imperator, & non recognoscens superiorem, potest committere causam summariè, &c.*

4 *Imp. & Papa potest mandare quòd cognoscatur de petitorio, simul cum possessorio: & committere causam, cum clausula, sic facias; non alius inferior.*

5 *Imp. potest committere causam, appellatione remota, non alius inferior.*

6 *Imp. potest committere causam, remota suspicione, & recusatione iudicis.*

7 *Imp. potest delegare causas criminales, non alius inferior, regulariter; & admittere procuratorem in causa criminali.*

Delegatus Papæ, est superior quolibet ordinario.

8 *Imp. potest causam pendentem in alio iudicio, ad se euocare.*

Causa quæ semel est in curia, nunquam exit.

9 *Imp. potest sententiam diffinitiuam, aliis recitandam mandare.*

10 *Imp. potest sententiam diffinitiuam reuocare.*

11 *Imp. potest ex certa scientia, per priuilegium; concedere tertiam appellationem.*

12 *Imp. appellationem desertam potest instaurare: & sententiam nullam confirmare.*

13 *Imperator potest ordinare, quod exprimenda habeantur pro expressis.*

14 *Imperator potest, & videtur facere supplicantem, habilem ad agendum, concedendo rescriptum delegatorium.*

15 *Imperator, compaternitatem per procuratorem contrahit, contra ius commune.*

16 *Imperator potest tollere actiones & exceptiones; quia sunt de iure ciuili; declara vt ibi, pluribus modis.*

Defensionibus suis, in criminibus renunciare reus non potest: limita quinque modis.

17 *Imp. potest concedere minori, administrationem bonorum suorum.*

18 *Imperator, & eius præsentia, supplet defectum solemnitatum omissarum, iuris positiui: & omnem dolum excludit; etiam per verba generalia.*

19 *Imperatoris auctoritas, & specialis concessio, tantum operatur quantum decretum inferioris.*

20 *Decretum iudicis habet præsumptionem pro se, tam respectu rectitudinis, quàm vititudinis; declara ibi.*

21 *Imperator potest inducere, vt probatio minus legitima sit valida.*

22 *Imperator potest concedere testandi facultatem, non habentibus.*

Potest transgredi ll. propter atrocitatem delicti: & ratione scandali euitandi.

24 *Clausula, Non obstante; quando & quomodò requiratur, & operetur, vel condendo ius commune, & nouum, contrarium iuri antiquo: vel condendo ius nouum, per quod derogandũ sit consuetudini & statuto, n. 25.*

26 *Clausula, non obstante aliqua lege contraria; an requiratur in dispositione, vel sufficiat clausula, non obstante aliqua lege, num. 27.*

28 *Clausula, non obstante aliqua lege, quæ statuta censeantur sublata.*

29 *Clausula non obstante, nullus inferior à Principe vtitur.*

30 *Clausula, ex certa scientia, idẽ operatur, quod clausula, non obstante &c. & ibi effectus: & operatur idem quod clausula, ex plenitudine potestatis.*

31 *Scientia principis, an poßit probari per testes; & quando præsumatur.*
33 *Clausula, ex certa scientia, est necessaria, in his quæ concernunt præiudicium alterius; alias sufficit quomodolibet appareat, de sciẽtia Principis.*
34 *Clausula, ex certa scientia, & motu proprio, an & quando operetur in præiudicium tertij.*
35 *Clausula, ex certa scientia, non operatur nisi in his, quibus Princeps præsumitur habere notitiam, vt in his quæ consistunt in iure, non in facto; vt sunt statuta, pacta, &c.*
36 *Rescriptum geminatum, habet vim clausulæ ex certa scientia.*
37 *Clausula, motu proprio, operatur idem quod clausula, ex certa scientia; & quæ operetur.*
38 *Clausula, de plenitudine potestatis, quid operetur.*
39 *Principi non potest dici, Cur ita facis.*
40 *Clausula, de plenitudine Imperatoriæ potestatis, quid operetur.*
41 *Clausula, supplendo omnem defectum, ex certa scientia, & de plenitudine potestatis, quid operetur: & cũ ea confirmatur sententia nulla, ibi. Causæ cognitio vbi non interuenit, parum operantur clausulæ in rescriptis insertæ.*
42 *Princeps condendo ius nouum, lege generali derogando priuilegiis, quando videatur ea tollere.*
43 *Priuilegium speciale, clausum in corpore iuris, specialiter est tollendum.*

IVS POSITIVVM TOLLI.

TERTIO subijciendum est, vt quemadmodum Imperator, & Papa, potest condere legem generalem: & ius ciuile † eodem 1 modo possit tollere, & contra leges, & iura positiui rescribere, vt tradunt Doct. & præsertim Bar. *in l. final. Cod. si contra ius vel vtil. publi.* per tex. *in l. non est nouum, ff de ll. & C. de insti. cod. facien. in fi.* & per Alex. *in l. 3. §. si is, column. 2. ff. quod quisque iur.* etiam quoad effectus præteritos, vt *supra versic. prox. num. 7.* & etiam secundùm eum, si sint magni præiudicij; & per Canonistas, præcipuè Decium *in cap. quæ in Ecclesiarum, colum. antepenult. de constitutio.* qui inquit de facili, & sine causa, principem non decet hoc facere; alioquin peccare affirmat Abb. ibi, quem sequitur ipse. Idem tenet D. Aym. Crauet. *consi. 266. n. 2.* Amplius tollere potest consuetudinem, & statuta, etiam iurata, vt docet glo. *in c. cum non deceat, in ver. effectus,* vbi no. Philip. Franc. *de*

elect. in 6. qui hoc absolutè procedere videtur velle: in dubio tamen in principe hoc non præsumitur. Tamen etiam sine causa posse dicemus *infra num. 23.* Hanc conclusionem prosequitur etiam latè Felin. *in d.c. colu. 20. in 4. concl. per c. proposuit, de concess. præb. cum sim. & in c. 1. in 4. fallent. colum. 8. de constit.* ampliando & declarando; & ea ratione, quia est supra ius, & Corneus *consil. 312. numer. 10.* & Soci. *consil. 41. num. 3. vol. 3.* Illa tamen declaratio hic non est omittenda, scilicet; principem non posse tollere ea quæ sunt iuris ciuilis, si in se habeant æquitatem naturalem, vt sentit Abb. *in cap. per tuas, col. 11. de arbit.* & per Fel. *in c. ad audientiam 2. col. 5. de rescrip.* & Hippol. Mars. *in §. sequens, numer. 39. in practic. criminal.* in dubio tamen non præsumitur velle tollere iuris obseruantiam, vt *supra §. 3. vers. septimo, numer. 3.* & per quæ verba rescribendo tollat, vide remissiuè *in hoc §. versic. Sexto, in fi.* multa exempla. Declara etiam secundùm Abb. *in c. peruenit, de adult.* in Papa quoad forum suum, & sequitur ibi Felin. per plura, *nu. 12.* Item declara, vt Papa non possit tollere leges seculares, Imperiales, nisi ad ea quæ respiciunt peccatum, secundùm Mart. Lau. *in tract. de princip. q. 8.* Ex præmissa autem conclusione fit, vt dici possit, Principem non posse facere legem, à qua sibi recedere non liceat, *l. si quis in prin. cum sim. ff. de leg. 3.* Facit quod lege fiscali solutus censeatur, *c. & si necesse, de donat. int. vi. & vxo.* vbi Io. And. & Card. nec ibi dissentit Abb. Similiter habet priuilegium militum in testamento suo, vt per Mart. Laud. *in tract. de priuileg. & rescrip. q. 13. & in d.*
2 *tract. de princip. q. 369.* † Exempla verò iuris ciuilis, & positiui, plurima sunt; quæ ex legibus, plebiscitis, Senatusconsultis, decretis Principum, & auctoritate prudentum veniunt, vt *in l. ius ciuile, ff. de iust. & iu.* eaque vnusquisque excogitare potest. Verùm tamen non
3 intempestiuè hic aliqua annotari possunt, vt scilicet † Imperator, & non recognoscens superiorem, possit committere causam summariè, de plano, simpliciter, sine strepitu, & figura iudicij, & velo leuato, & extraiudicialiter, & iuris ordine non seruato & *c. vt est glo. in cle. sæpè, in prin in ver. mandamus, de ver sig.* cum alij adductis per Marantam in Spec. aureo, *9 dist. n. 3. char. 58.* videlicet Cardin. Io. de An. Fel. Alex. & Soc. *in consiliis,* & Ias. *in l. nemo potest, col. 1. de leg 1.* vbi & illud tradit, hoc nō licere legato, vel gubernatori, vt ibi *in apost. illis,* & Fel. *in c. 1. col. 1. de rescrip.* De p̄miss. clausulis, dicemus abūdè *inf. hoc lib.*

in cap. de pretore. §. 2. in rub. de clausulis, summarie. Maranta tamen ibi intelligit prædicta habere locum, si Princeps expresse hoc dicat. † Potest quoque Imperator, & Papa, mandare Iudici coram quo 4 agitur causa possessoria, vt simul etiam cognoscat de petitorio: cum quod prius cognoscatur de possessorio, sit introductum mero iure ciuili, & id videtur etiam esse modici præiudicij, vt consuluit Alexan. *cons. 54. columna 1. volum. 5.* sequitur D. Aym. Crauet. *cons. 182. numer. 14.* Item vterque potest rescribere, & delegare, cum illa clausula, *Sic facias*: cum alij inferiores solum possint, cum illa clausula, *Iustitiam facias*, vt tradit Bal. *in c. 1. num. 11. si. de feud. ori. lis inter do. & ag.* per doctrin. Innocen. *in cap. significantibus. de offic. deleg.* † Po- 5 test itidem Imperator committere causam, Appellatione remota: cum inferior non possit *leg. 1. §. interdum ff. à quib. ap. non lic.* vbi Io. de Imo quem sequitur Barbat. *in tractat. de Car. leg. à lat. in 4. quæst. num. 1. cum seq.* & per Marantam late vbi *supra, in secundo actu principali, nu. 325. car. 198.* post Salic. plene *in l. fi. Cod. de senten.* & Feli. *in cap. 1. columna 2. de rescrip.* & per Decium *in c. pastoralis. colum. 1. de appe.* Nec obstat quod Princeps non possit tollere defensionem. *cle. pastoralis. de re iud.* quia secundum eum illud procedit in defensione, iure naturali introducta, secus ciuili, vt est appellatio, & similes: & propterea secundum relatos per Barb. ibi: similiter † Imperator & Papa po- 6 test committere causam, Remota suspicionis recusatione, vt communem * opi. etiam affirmat esse Abb. *in cap. ad hac in fi. de rescrip.* & * ibi communem quoque exclamat Zacarias in apostil. ad Abb. per multos relatos: licet ipse Abb. ab ea communi recedat, de quibus multa cumulat Felin. *in cap. cum inter columna 5. de exceptio.* & Philip. Franc. *in cap. postremo. de appell.* Contrarium tamen videtur per multa tenere etiam Barba. ibi, præsertim: quia ait recusationem suspecti iudicis esse de iure naturali: quæ nisi cum causa tolli non possit. Sed cum referat Hosti. *in d. c. cum inter. de excepti.* scripsisse, vbi Princeps possit, hoc tamen eum non decere: igitur quicquid communiter * sentiant doct. adhærendum erit eius opinioni; ne inde in- * iuria nascatur, vnde iura oriũtur. *l. meminerint. C. vnde vi.* † Potest pa- 7 riter Princeps causas criminales delegare, cũ regulariter alius inferior nõ possit *l. 1 ff. de offic. eius.* vbi doct. & *l. solet. ff. de offic. procõs. & le.* & per Nepotem de monte Alba *in tracta. exceptionum. art. 3. nu. 28.* aliter

tamen est secundum Canones, vt per eum. Et nota hic D. legatum Papæ superiorem esse quolibet ordinario *c. fi. 93. dist. c. 1. 94. dist.* & per Io. Lig. *in tract. de cens. Eccl. § 9. n. 8.* Atque potest Princeps, vel Papa, disponere aliquem in causa criminali posse comparere per procuratorem; vt docet Ang. *in l. pen. §. ad crimen. ff. de pub. iudic.* sequitur
8 Hipp. Marsil. *in § sequitur num. 16. in practic. crim.* Similiter † potest Princeps per rescriptum proprio motu, ad se euocare causam pendentem in alio iudicio. *l. non aliter. Cod. de Palatin. lib. 12. cap. vt nostrum.* vbi doct. præsertim Philip. Franc. *de appel. in 6. numer. 4. & 10.* & ad hæc ait Decius, *in cap. cum accessissent. columna 7. de constit.* si causa semel est in curia, nunquam exit, nisi Papa eam remittat: & per alia plura comprobat Guido Papæ *in tract. de rescrip. numer. 38.* & consuluit Corn. *cons. 93. numer. 6. volu. 2.* & Ias. *cons. 144. colum. 1. & 2. vol. 2.* qui tamen hoc declarat procedere, si causa erat apud inferiorem sibi subiectũ, per *l. iudicium soluitur. ff. de iudic.* Quod quoq; declaratur, si
9 Princeps vel Papa, hoc expresse exprimat, vt vbi supra per Philip. † Sicut etiam potest sententiam diffinitiuam alijs recitandam mandare: immo etiam in omnibus quasi negociorum expeditionibus, Principes eo modo vtuntur suis Cancellarijs, & consiliarijs, de quibus dicemus *inf. versic. Septimo.* in verbo, *Cancellarius*: & ad prædictã conclusionem allegatur tex. *in c. fi. de re iud. in 6.* & tradit Io. Olden. *in tractat. de iure sing. in titulo, de priuileg. Illust. perso.* Item quod plus
10 est, † potest reuocare sententiam diffinitiuam, vt tradit Martin. Laud. *in d. tract. de prin. q. 387. per c. cũ in litteris. de in integ. resti.* & no. *in l. 2. Cod. senten. rescin. non posse: & q. 343.* per Doctri. Ang. *in leg. 1. Cod. de sent. pas.* inquit, Imperatorem & Papam, sententias inferiorum regulariter latas abolere, & annullare: Sed an quando transiuit in iudicatum, dicam *inf. vers. cum multa, siue vers. Vigesimo octauo num. 20.*
11 Sic quoque ex certa scientia, per priuilegium potest concedere tertiam appellationem, alias prohibitam. vt tenet Philip. Franc. *in c. sua nobis nu. 13.* post Bal. & Io. de Imo. *de appellatio.* & per Soc. *cons. 39. numer. 17. volum. 4. & cons. 158. numer. 2. volum. 2.* vbi dicit, per rescriptum hoc non posse indulgere; sed de plenitudine potestatis: per viam priuilegij, vt videtur etiam sentire Philip. vbi *supra*: Sed aliter & fortius videtur sensisse Ias. *in l. Barbarius numer. 11. ff. de offici. præt.* dum illud menti tenendum subijcit, vt si Papa, seu Imperator,

col-

committat simpliciter causam, videtur appellationem admisisse, non obstante quod alias tertio non posset appellari, per auctoritates allegatas: quod quo ad concessionem, quæ per rescriptum possit fieri, dum adsit scientia; vel clausula, *Non obstante*. vt *inf. n. 24*. crediderim verius; nam secundũ Philip. vbi supra, impetrãdo litteras super appellatione simpliciter, non facta mentione de tertia appellatione, literæ essent subreptitiæ, & nullæ: *vt in d. c. sua nobis*, & per alia: † Sic etiam appellationem desertam potest instaurare vt con- 12
suluit post Bal. Corneus *consil. 200. nu. 4. vol. 1.* & sententiam nullam & inualidam confirmare, vt attestatur glo. per *c. hic quippe. 3. q. 6. in c. quando, de transl. episc.* & per Ias. *consil. 86. numer. 10. volumine 3.* nisi nullitas habeat vitium, non purgabile, etiam à principe, puta defectũ citationis, vt per Feli. *in cap. eam quæ, columna fi. de re iud.* Item † po- 13
test princeps statuere & rescribere; quod exprimenda habeantur pro expressis, ad validitatem actus à se gesti, vt no. Ang. *in l. omnes. C. de præscrip. 30. anno.* & cum multis sequitur Nicol. Boerius *in tract. de potes. leg. à lat. num. 106.* & Socin. *cons. 63. num. 7. vol. 3.* At si in contractibus & in eorum renunciationibus talis clausula apponatur, hoc non procedit; vt exprimenda habeantur pro expressis *l. sed & si quis §. quæsitum. ff. si quis cautio.* nam ibi sigillatim expressio requiritur, vt inibi intelligit Fulgo. Alexan. & Ias. secundum eum: † Item 14
Princeps potest & videtur facere supplicantem habilem ad agendum, concedendo supplicanti, rescriptum delegatorium. vt no. Ang. *in l. libertus aduersus*, per illum tex. *ff. de in ius voc.* sequitur Ias. *in dict. l. Barbarius numer. 11. ff. de offici. præto.* † Compaternitatemque 15
per procuratorem contrahi ex consuetudine, licet aliter ius commune loquatur, vt tradit Bal. *in leg. 1. §. ne autem. Cod. de cad. tol.* & sequitur Martin. Laud. declarando, *in dict. tractat. de princip. quæst. 439.* † potest quoque Princeps tollere actiones, & exceptiones, & 16
sic defensiones; cum sint de iure ciuili. vt no. glo. Pau. de Ca. quem sequitur Alexan. ibi, *in leg. 3. §. si is pro quo. ff. quod quisque iur. per leg. 2. §. deinde ex his. ff. de orig. iur.* & est communis * opi. secundum Felin. *in dict. cap. quæ in Ecclesiarum. dict. concl. 4. columna 20.* quamuis contractus & obligationes sint de iure gẽtium. *l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu.* vt per Alex. ibidem: Veruntamen hoc limitatur per Felin. ibi post Abb. & Ant. vt princeps propter hoc nõ possit facere, quin mihi iustitiam

ſtitia reddatur; nam reditur ad primæuum ius, in quo nõ erant iuriſdictiones: Sed manu regia omnia & Iuſtitia adminiſtrabatur. *d. leg. 2. ff. de orig. iur.* vnde infertur ſecundum eos; quod licet de iure ciuili non agatur ex naturali ſola obligatione, & nuda conuentione, de rigore tamen per viam Iuſtitiæ talis ſola naturalis habebit executionem, officio iudicis lato, ſecundum quod olim ex puro iure gentium adminiſtrabatur iuſtitia: & propterea ſecundum Innocen. *in dict. cap. qua in Eccleſiarum*, & Bal. *in Margarita ſua, in verſ. ſtatutum. verſ. 4.* non poteſt Imperator prohibere implorationem officij iudicis: & ſic tres ponuntur caſus in hoc: primo, quando aditur Imperator pro executione obligationis naturalis, quia peccaret ſi non faceret illam exequi: Secundus per viam denunciationis Euangelicæ: Tertius quando ſumus in terris Eccleſiæ, etiam in foro ſeculari. Limitantur autem per Felin. prædicta vt procedant, quando actio innititur naturali æquitati, quia nõ poteſt per reſcriptum tolli: quia in impetrato, & concedente, inducit peccatum: & ſic eſt contra ius diuinum. Sed vbi innititur rigori, veluti in Chirographo poſt biennium: & in re iudicata cõtra veritatem, reſcriptum valet cum clauſula. *Non obſtante:* Declarat etiam prædicta Felin. ibi ſecundum Ant. *in foro ciuili:* quia magiſtratus non tenetur ipſam obligationem exequi. Limitatur quoque vt licet Princeps poſſit tollere exceptionem, & per conſequens defenſionem reſpicientem proceſſum, quę eſt de iure ciuili, vt *ſupra*: tamen hoc non procedat in criminalibus, vel in cauſa ſtatus, ſed in cauſis ciuilibus, & pecuniarijs ſecundum doctri. Bal. *in dict. §. ſi is*, quam ſequitur Felin. *in cap. dilecti. columna 4. verſ. ſed no. de exceptio.* & Hip. Marſ. *in practic. crim. in §. expedita nu. 76.* & Areti. *in conſ. 163. num. 14. cum ſeq.* & Franc. Curt. in apoſtil. ad Alexan. *in dict. §. ſi is.* Immo nec pars ipſa (vt hic hoc ſingulare dictũ non omittã) non poteſt renunciare in criminalibus, defenſionibus ſuis: vt docet glo. *in l. pactum inter heredem,* vbi Bar. *ff. de pac.* & latius Iaſ. *in l. pen. num. 18. C. de pactis.* Qui tamen primo limitat, vt poſſit renunciare termino; ſecũdo, niſi reus ſolemniter ſit confeſſus in iudicio: Tertio limitat in eo qui euidenter ſit culpabilis: cum dicta concluſio procedat in innocente. Quarto quãdo conſtat aliquo modo quod reus aliquas defenſiones habeat, alias ſecus. Quinto limitat in exceptio-

ceptionibus declinatorijs fori; quibus potest reus in criminalibus renunciare, vt ibi per eum, ex auctoritate etiam Bald. sed nouem modis limitat Marsi. *in l. vnius, §. cogniturum, nu. 57. ff. de quæstio.* vbi plenè per eum. At omni casu etiam de plenitudine potestatis non potest Princeps tollere citationem, licèt causa sit ciuilis, dum non sit leuis, nisi affuerit iusta causa, vt dictum est *supra, §. Tertio, vers. Decimonono, numero 3.* † Potest etiam Imperator & non alius, qui recognoscat superiorem, concedere minoribus administrationem bonorum suorum, cùm hoc sit de reseruatis Principi, *l. 3. in princip.* vbi Bar. *ff. de minorib.* Item sicut Princeps potest tollere ius positiuum, vbi adsit, vt *supra*, ita econuerso, vbi non adsit, potest supplere: nam 17
† sola præsentia Principis supplet defectum solemnitatum omissarum iuris positiui, & omnem dolum excludit, *l. omnium, Cod. de testam.* vbi Bald. *cum concord.* & per Francisc. Luca. *in tract. de fisco & eius priuileg. priuilegio. 135.* & per Corneum *cons. 200. nume. 9. volum. 1. & consil. 127. numer. 9. volum. 2.* & Card. *in clem. 2. in secundo not. de re indicata*, vnde Abba. *in capit. 1. de transaction. numero 5.* dicit Papam supplere posse defectum commissum in transactione; siue iuris, siue facti. & per Alexand. *consil. 92. numero 31. volumine 6.* qui ait, etiam posse confirmare contractum nullum, & *in consilio 219. numero tertio, eodem volumine*, qui etiam Papam posse supplere defectus consensus, & solemnitatis requisitæ in alienationibus rerum ecclesiæ affirmat: & addere hic posse videmur, vt sufficiat Papam vti verbis generalibus & vniuersalibus, licèt ignorauerit defectus in specie. vt post Paulum de Castr. consuluit Deci. *consilio 345. numero tertio.* † Sic quoque Principis auctoritas & concessio specialis Principis tantum operatur, quantum decretum inferioris: immò habens verbum superioris, non indiget verbo inferioris, vt singulariter dicitur *in lege secunda*, vbi Bald. & Doct. *Cod. quando dec. opus non est:* quapropter moris est in hoc dominio, vt pro robore contractuum & alienationum, præsertim minorum & mulierum, recurratur ad Imperatorem, qui ex sententia sui senatus auctoritatem & consensum suum adhibere solet, in supplicatis: ad tollendum, prout Decretum tollit, beneficium, *l. 2. Cod. de rescindenda venditione*, & præsumptionem doli, & culpæ, & metus. & omnem suspicionem; & ad hoc vt dicatur palàm fieri id quod fit, & bona fide: vt per Ias. *in titu.*

18 (margin, beside "† sola præsentia")
19 (margin, beside "† Sic")

qui feud. da. pos num. 9. & 10 & per Martin. Laud. *in tracta. de principibus, quaest. 283.*
20 † Nam decretum Iudicis habet præsumtionem pro se, & pro eo præsumitur, tam respectu rectitudinis, quam rititudinis, vt notanter tradit Specul. *in titulo, de emptio. & vendit. §. nunc dicendum.* verisi. & breuiter. Conueniunt dicta Ias. *in consil. 55. columna 1. & 2. volum. 1. & consil. 229. columna penult. volum. 2.* & præmissa omnia tenet etiam Fabianus de monte, *in tractat. de emptio. & venditi. quaest. 5. principali, nume. 102. & 103.* qui per multa iura inquit, semper esse vtile in contractibus, si interuenerit Decretum, rationibus de quibus *supra.* Præmissa tamen declarantur secundum Ias. *in dict. numer. 9. & 10. in Decreto Maioris Magistratus*, veluti in Præside & Prætore, non autem in magistratu municipali vel Pedaneo Iudice. de quibus vide Alciat. *in tractat. de præsumptio. in 3. reg. in 10. præsumptione.* Cum prædicta omnia intelligantur militare in principe quoad subditos, subijcere tamen possumus, vt etiam militent, & dispensare possit cum filijs proprijs, sicut cum alijs subiectis: non tanquam pater, sed tanquam princeps: quia diuersæ qualitates possunt concurrere in eodem homine, vt per Abba. *in capit. per venerabilem, numer. 13. qui fil. sint legit.* In præmissis autem illud notandum est, quod tradit Bald. *in leg. 1. columna penult. Cod. de iure aure. annu.* vt Imperator nõ possit interponere Decretum in Arrogatione inter non subditos: sicut nec legitimare, vt inf. dicemus *hoc §. versic. Vigesimo:* nam secundum eum legitimatio est similis arrogationi.
21 † Item potest Imperator inducere, vt probatio minus legitima, sit valida, secundum Socin. *consil. 28. numer. 11. volum. 2.* per tradita *in cap. primo de consuetud. & in capit. 1. de probatio.*
22 † Atque potest concedere testandi facultatem non habentibus. *l. si quando. in princip. Cod. de inoffic. testam.* & Socin. *consil. 13. numer. 26. volum. 1.* Postremo potest Imperator leges transgredi propter atrocitatem delicti; cum quoque ratione scandali euitandi liceat recedere à communibus regulis, vt diximus *supra. §. 3. versic. 22. in fin.* His exemplis, in hunc modum recitatis, cum & alia similia (si quæ sunt) liceat cuilibet curioso per ocium exactius quærere: repetendo conclusionem nostram qua habetur, quod Princeps possit tollere ius positiuũ: dicamus hanc conclusionem non habere controuersiam, vbi inserta sit clausula, *non obstante,* &c. vt communiter inserendam,

dam; docet Bart. *in dict. l. fin. C. si cont. ius vel vtil. pub per. l. si quis princi-pio testamenti ff. de leg. 3.* † ac inquit Deci. *consil. 436 numer. 14.* & So- 23
cin. vltra recitatos scribentes, *dict consil 41. volum. 3.* principem pos-se sine causa tollere ea, quæ sunt de iure ciuili, cum clausula non obstante: & de his aliqua dicantur inf. *versic. Vigesimooctauo, non po-test, præsertim numer. 19. hoc §. 4.* etiam in exemplo præscriptionis.
† Verum quia docto. *in dict. l. fin.* & alibi, vario modo loquuntur, 24
quando & quomodo requiratur, & operetur clausula, *non obstante,* vel clausula *ex certa scientia,* vel aliæ similes: ideo dicendum & di-stinguendum arbitror, vt si Imperator, seu princeps, ad publi-cam vtilitatem condat ius nouum & commune, per quod dero-getur iuri antiquo contrario, non facta eius mentione, cense-tur velle illi derogare, absque aliqua clausula, *Non obstante,* vel simili: quia præsumitur recordari iuris contrarij, cum habeat omnia iura in scrinio pectoris, vt est tex. *in capit. 1. de constitut. in sexto.* & ita interpretatur Bart. *in extrauag. ad reprimend. in ver. non obstantibus, versic. sed si ipse,* per tex. *in l. quidam consulebat. ff. de re iud. & dict. capit. 1.* & Pauli de Castro ibidem, *numer. quarto.* & Fe-lin. *in capit. nonulli. colum. 11. versicul. Secunda regula. de rescrip.* & Phi-lipp. Franc. *capit. primo, colum. secunda, numer. quinto, & 10.* nec vi-dentur dessentire recitati doct. Veruntamen in hoc prmo casu suboriri videtur aliqua ambiguitas, & controuersia, ex dictis Bart. *in dict. versicul. sed si ipse,* & Pauli de Castro *in dict. numer. quarto,* nam Bart. affirmat hanc conclusionem procedere, vt nõ requirat clau-sula non obstante vt *supra*: etiam si præcederet aliqua clausula de-rogatoria posita in lege antiqua, Paul. autem in hoc contrarium ponit: & etiam tunc quando lex præcedens esset facta in priuile-gium alicuius personæ. vt *in le. 2. §. lega ff. de iudic.* Sed ego puto opin. Bart. veriorem per iura, & rationes supra adductas, & hoc videtur sensisse etiam Salice. *in l. fin. colum. 2. versic. Secunda est. Cod. si contra ius vel vti. publ.* dum arguit, quod vbi lex prohibet rescriptum impe-trari, vel eo vti: lex illa debet tolli, si contrarium conceditur eius legis singularibus personis: secus si generaliter rescriberetur, quo ad omnes vel vnam prouinciam, vel ciuitatem, per glo. singu. *l. exemplo. Cod. de decuri. libr. 10.* † Si vero princeps condat ius no- 25
uum, per quod derogandum sit consuetudini & statuto; tunc

ſtatuta & conſuetudines locorum particularium, non intelligitur princeps tollere, niſi hoc expreſſe dicat. vt in ſpecie docet Philip. Franc. *in dict. c. 1. de conſtit. in 6. dict. nu. 5.* & illa videtur poſſe aſſignari ratio: quia princeps non præſumitur habere ſcientiam, immo probabiliter poteſt ignorare ſtatuta & conſuetudines locorũ, vt inquit Bar. in d. clauſula. *Non obſtantibus. circa fin. verſic. Tertio cauſa,* & Marti. Laud. *in tract. de priuileg. & reſcrip. quaſt. 5.* & Bald. *in d. l. fin.* qui hac ratione idem tenet in reſcripto conceſſo à principe contra ſtatutum vel conſuetudinem. Hæcque concluſio multo magis habet locum quando conſuetudines & ſtatuta præcedentia ſunt derogatoria, neceſſaria enim tunc eſt clauſula, *Non obſtantibus,* vt no. *in l. quotiens. Cod. de precib. Imper. offer.* & per Bart. *in dict.* clauſula. *Non obſtantibus in princip.* etiam per alia iura, & ibidem *in fin. dict. verſicu.* Tertio caſu.

26 † Atqui ſufficit tamẽ, ſi recitata clauſula concepta ſit in hæc verba, videlicet Non obſtante aliqua derogatoria, vel prohibitiua, vel in contrarium faciente, & alia ſimilia, quia idem fit, ac ſi fiat expreſſa mentio legum, & ſingulariter, & nominatim exprimeretur lex: neque enim neceſſe eſt, vt dicatur nominatim, non obſtante tali lege, vt tradit Bart. in dict. clauſula, *non obſtantibus circa prin.* per tex. *in dict. l. ſi quis in principio. de leg. 3.* & ibi no. Per eum, qui idem affirmat *in dict. l. fin.* vbi etiam idem ſentit Bald. *verſic. ſed. nunquid* & Pau. de Caſt. *colum. 2. circa fin.* & Iaſ. *conſil. 75. volum. 1.* ſequitur Bertachinus *in tracta. de Gabellis in 7. parte princip. numer. 28.* & Guido Pap. *in tracta. de reſcrip. per multa, numer. 23. cum ſeq.* qui *in fin.* ex verbis

27 Pau. de Leaz. † dicit ſufficere verba generalia, derogatoria, vel confirmatoria, actuum præcedentium, prolata ab eo, qui poteſtatem habet confirmandi, vel derogandi: dummodo de eius voluntate conſtet, vtcunque loquamur de priuilegijs, reſcriptis, cõſtitutionibus, conſuetudinibus, vel cõtractibus: ac inquit Mar-

* tin. Laud. *in tracta. de priuileg. & reſcrip. quaſt. 31.* communem * eſſe opin. vt ſufficiat clauſula, nõ obſtante aliqua lege: contra opin. Bart. qui vult quod requiratur clauſula, *Non obſtante aliqua lege,* quæ in

28 contrarium loquatur. † Præmiſſis autem apte illud ſubijci poſſe videtur: quod ad declarationem pertinet: vt per dictam clauſulam cenſeantur ſublata ſtatuta omnino contraria, non ea quæ per aliquam diſtinctionem, vel limitationem, poſſunt adiuuari: & illa cõ-

traria

traria tolluntur, quæ non possunt cum lege noua sustineri. Nam potest limitari & distingui lex noua per antiquas non contrarias: nisi tamen lex noua haberet clausulam, *Non obstante aliqua lege:* & vlterius adderetur, quæ generaliter vel specialiter in contrarium loquatur: quia tunc lex antiqua non distingueret nec limitaret legem nouam, vt ibi per Bart. *& in l. ideò*, vbi Alexan. *ff. de ll.* † In hac 29
clausula illud etiam dicamus, vt cùm sit de reseruatis principi, vt supra hoc *§. in princ. nume. 7.* nullus alius, ea vti potest, aut eam concedere, qui sit inferior à Principe, vt placet Bald. *in l. rescripta, colum. 3. C. de prec. Imper. offe.* sequitur Marti. Laud. *in tracta. de priuil. & rescrip. quæstion. 29. per l. nec quicquam, §. final. ff. de offic. proc. & leg.* & per Ange. *in lege, nemo potest, ff. de leg. 1.* vbi Ias. *column. 1.* & Felin. *in dicto cap. nonnullis, column. 32.* De hac clausula multa alia possent cumulari, sed breuitatis gratia sufficiat tetigisse magis necessaria, in proposito nostro. Facile enim erit cuicunque curioso ea perquirere apud auctores, præsertim Felin. *in dicto capit. nonnullis, de rescript.* & Guid. Pap. *in eisdem tractatibus.* † Hoc in loco eandem, si non maiorem vim, 30
habere clausulam: Ex certa scientia satis videtur constare: Operari enim quatuor effectus, auctor est Guid. Pap. *in dicto tractatu de rescrip. numero vigesimosexto.* Primò vt concessionem seu rescriptum validet; vbi aliàs non valeret, per gloss. ordin. *in capit. venerabilis, de confir. vtili.* & sic supplet defectum solemnitatum, sed non substantialium, vt *in decision. Rotæ 234. incip. Papa, in nouis:* Secundo tantum operatur, quantum clausula, *Non obstante tali lege, l. idem Vlpian. in fin. ff. de excus. tuto.* vbi Bart. & per Bertachi. vbi *supra*, licèt Decius aliter sentiat, *consilio 341. numero 10.* allegando Baldum *in præludiis Feudo.* qui tamen hoc absolutè non dicit: Tertiò inducit, vt Princeps censeatur priuilegium vel gratiam concessisse cum causa, quæ semper præsumitur iusta in principe, *l. relegati in fin. ff. de pœnis:* Quarto errorem, ignorantiam, vel inaduertentiam excludit & repellit: vsque adeò, vt quis non audiatur contra illud, quod princeps fecit ex certa scientia: immò imponendum est silentium per doctr. Bald. *in extrauagan. Imperialis Clementiæ*, & Decium *cons. 373. n. 7.* † Certa proinde scientia principis probatur, si ista clausula sit expressa in literis, 31
alioquin non poterit probari per testes, gl. est sing. *in cle. 2. de rescrip.* sequitur Lanfran. *in tract. de interloqu. & appellatio. numer. 9.* referens,

idem sentire gloss. *in cap statutum, de rescrip. libr. 6.* & Bald. *in l. fi. C. senten. rescin. non poss.* & relati per Alexan. *in l. quidam consulebat, nume. 10. ff. de re iud.* vbi allegat Rotam Ro. contra quam sentit Decius *consil. 335.* Verùm quando aliquid expresse committitur, vel conceditur, licèt non sit inserta illa clausula *per Principem*, præsumitur tamen inesse, secundùm gloss. Inno. Abba. & Felin. *in c. præterea, §. 1. de testibus cog.* quia satis constat ex serie concessionis de certa scientia, vt communem* opi. post multos testatur Nic. Boer. *in tracta. de potest. lega. à lat. nu. 78.* Sic quoq; sufficere, si certa scientia eliciatur ex narratis, commemorat communem * Felin. *in d. c. nonnulli, in 4. Fal. col. 19.* & latè *in cap. cùm inter, colum. 2. de exceptio.* Præsumitur etiam scien-
32 tia in factis notorijs, secundùm Felin. *in cap. fin. in prin. de iudic.* † Adde quinto, hanc clausulam, *Ex certa scientia*, idem importare quod plenitudo potestatis, vt docet gloss. sing quam ibi commendat Abbas *in cap. ad hæc, numero 7. de rescrip.* sequitur Barb. *in tract. de Cardin. à latere, in 4. quæstion. numer. 3.* & Roma. *consil. 369. colum. 8.* & Io. Anna. *consil. 81. numero 4.* & Decius *consil. 272. num. 9.* & Corneus *consil. 1. nume. 10. vol. 3.* Illud autem notandum est, auctore Bald. *in dict. l. fi.* quem
33 refert Lanfran. vbi *supra*, † hanc clausulam, *Ex certa scientia*, esse necessariam in his quæ concernunt præiudicium alterius, alioquin sufficit quouis modo appareat de scientia principis, per tex. *in d. l. i-*
34 *dem Vlp. § & alij, ff. de excus. tuto.* † Sed nihilominus hanc, & clausulam, *Motu proprio*, non operari in præiudicium tertij, tenet Decius *cons. 544. vol. 3.* & Alci. quicquid senserint in contrarium multi per eum relati, *in tract. de præsumpt. in 3. reg. præsump. 11.* nisi tamen duobus concurrentibus, videlicet quando princeps scit, vel scire potuit, de præiudicio tertij. & secundo, quòd tollantur ea solum, quæ sunt iuris positiui: alias requiratur etiam clausula, *De plenitudine potestatis*, de qua proximè dicitur: Inquit tamen Soc. *cons. 272. nu. 11. vol. 2.* quòd Princeps his clausulis vti solet, quando vult præiudicare iuri tertij.
35 † Item non operatur hæc clausula, nisi in his, in quibus Princeps præsumitur habere notitiam: veluti in his quæ consistunt in iure, non autem in his quæ consistunt in facto: vt sunt Statuta, pacta, & consuetudines locorum, vt tradit Bald. *in dict. l. fi. C sentent. rescin. non pos.* & Soci. cum multis relatis, *in consil. 164. nume. 7. volum. 2.* & Marti. Laud. *in tract. de priuileg. & rescrip. quæst. 6.* Postremò de effectu & vi
istius

istius clausulæ, vide abundè per Feli. *in d. c. nonnulli, col. 13. cum seq. in 4. fal. de rescrip. & in c. cum inter, colum. 1. cum seq de exceptio.* † Rescriptum 36
quoque geminatum habere vim clausulæ, *Ex certa scientia*, sensit Io. And. & alij Cano. *in cap. porrecta, de confir. vtil. vel inuti.* & Bald. *in dict. l. nec damnosa, C. de precib. Impe. offe.* quæ sequitur Ias. ibi, & declarat, vt secunda Iussio & geminatio, habeat talem effectum, quando in secundo rescripto fit mentio de primo, per doctrinam Bartol. *in lege secunda, Cod. de petit. bo. subl. libro 10.* † Eandem similiter vim: & idem 37
operari clausulam, *Motu proprio*, quod operetur clausula, *Ex certa scientia*, affirmare gloss. *in cap. statutum, §. 1. in ver. literarum, in fin. de rescrip. in 6.* tradit Decius *in consil. 137. numer. 2. volumin. 1.* & relati ad Alciat. *in dict. tr. præsump. numer. 12.* & Ias. *in lege, nec damnosa, numero 5. Cod. de precib. Impe. offer.* Et hæc clausula tollit, & purgat vitium subreptionis, *cap. si motu proprio, de præbend. in 6. clem. Si Romanus, de præbend.* & per Corn. *consilio 313. numero decimo, volumine quarto.* Sed non inducit dispensationem, vt per Philip. Fran. *in dict. cap. si motu proprio:* nec tollit falsitatem causæ expressæ maximo Pontifici: nec tollit ius alterius: nec operatur in præiudicium tertij, secundum glo. *in cle. 1. de præb.* & consuluit Decius, cum relatis *cons. 407. col. fin. vol. 3.* qui quoque inquit *cons. 341. col. 2.* ritè factum censeri, quicquid fit per Principem, seu Pontificem, motu proprio: atq; id operari, vt gratia latè interpretetur: atq; vt probentur vera esse, quæ narrata sunt à principe: & vt in principe iusta causa præsumatur, vt ibi per allegata per ipsum. Item operatur idem quod secunda iussio, secundùm Philip. Fran. *in c. cum ex eo, nu. 5. de priuil. in 6.* † Vis autem clausulæ, *De plenitudine potestatis*, illa est: vt nihil possit opponi, quò minus concessio 38
suum sortiatur effectum, doct. est no. Bal. *in l. 2. col. 7. vers. est autē plenitudo, C. de seruit. & aqua*, quā sequitur Alc. *in d. tr. præsump. circa fin.* & relati ad eū in consil. p̄sertim Decius, qui sæpè hanc ponit reg. vt si princeps rescribat cum hac clausula, *De plenitudine potestatis*, nihil opponi possit, quod annullet gratiam: † cùm non possit dici principi, Cur ita facis, & addo eum latius locutum *in consilio 198. columna prima, volum. 1.* dum tradit principem, de plenitudine potestatis, posse procedere parte non citata: & posse sine causa alicui auferre dominium, & rem propriam: & cum Decio cōcordat Hippo. Marsil. *in l. de vnoquoque, num. 15. de reind.* quando tamen ex causa proceditur 39

ditur sine citatione: & ibi latè ponit, quid operetur ista clausula, *De plenitudine potestatis:* & per eum *in §. quaritur, col. fi. in practic. crim.* at de citatione & dominio dicas, vt tetigimus *supra, §. 3. versic. Nono Imperator, & versic. Decimonono,* & dicemus *inf. versic. Vigesimooctauo.* Docet quoque Bal. *in cap. quoniam Abba. de offic. deleg.* quem sequitur Marti. Laud. *in tract. de priuil. & rescrip. quaest. 51.* clausulam, *De plenitudine potestatis,*

40 significare gratiam superlatiuam.† Atq; de plenitudine Imperatoriae potestatis, importare plenam, & liberam potestatem, vt censeatur princeps supra ius dispensare, meminit Guido Papae, *in dict. tracta. de rescrip. nume. 27. cap. proposuisti, de conces. praeben. l. fideicommissa, §. quanquam de leg. 3. clem. pastoralis, in fin. de re iudic.* Quid autem

41 sit plenitudo potestatis, dictum est *supra §. 1. in vers. Pallium.* † Quando verò princeps vtitur clausula, in haec verba concepta, videlicet, *Supplendo omnem defectum, ex certa scientia,* & *de plenitudine potestatis, tam iuris, quàm facti,* & c. tollit omnes defectus inductos de iure positiuo: non autem defectus iuris naturalis, tex. est *in cle. sapè, in ver. caeterum defectus, de verb. sig. & in c. illa,* vbi no. Ant. But. *de elect.* & cum multis consuluit Alex. *cons. 79 n. 19. vol. 1.* vbi nu. 20. ponit si Papa approbat actum, ex certa scientia, cum clausula *Supplentes,* &c. tollit defectum solemnitatum, etiam substantialium: non tamen defectum surgentem ex causa naturali, vel ex impotentia Papae, vel alterius, qui dictis clausulis vtitur: idem consuluit Soc. *cons. 120. nu. 4. vol. 3.* & Decius *cons. 516. n. 13. vol. 3. & cons. 602. n. 20. vol. 4.* & Ias. *cons. 86. n. 14. vol. 3.* idemque Decius *consil. 541. n. 24.* tradit clausulam *Supplentes omnes defectus,* non operari quando est expressa falsitas, per doct. Abb *in c. inter dilectos, de fide inst.* & solum operari in expressis & specificatis defectibus, per dicta Spec. *in tit. de legato, §. nunc ostendendum, in versi. 18.* & Alexan. *consil. 52. in fi. vol. 7.* vnde dispensatio secunda non facta mentione primae limitatae, non valet ipso iure, *c. veniens,* vbi doct. praesertim Feli. *de praescriptio.* & per Rot. in antiquis, *conclu. 280.* & per Card. Paris. *consi. 74. lib. 4. & consi 85. lib. 1.* quandoque huiusmodi clausulae solum operantur, vbi processum fuit causa cognita: secus si absque causae cognitione: auctoritate Rotae *decis. 230. incip. Papa confirmando,* & scribit Soci. *consi. 163. col. 3. vol. 2.* & Dec. *cons. 407. cir. fi. & 544. vol. 3.* Item haec clausula, *Supplet omnes defectus,* iuris, non facti, vt per Martin. Laud. *in tract. de priuileg. & rescrip q. 3.* Vnde succedit,

cedit, quod princeps potest confirmare sententiam nullam, per rescriptum, vt ostendit Guido Papæ, *in tracta. de rescrip. numer. 37.* & Iason. *dict. consil. 86. numer. 10. volum. 3.* vt etiam *supra numer. 12.* Ex quo in recitatis clausulis immorari satis opportune visum fuit pro locupletiori interpretatione huius tertiæ conclusionis: an & quando princeps possit tollere ius positiuũ, seu in aliis disponere. Redeundo igitur ad diuerticulum, vnde digressa est oratio: subnectamus, † si Princeps condat legem generalem, & ius nouũ, per quod 42
derogandum sit priuilegiis: priuilegia non tolluntur, nisi de eis fiat specialis mentio, vt dictum est in statuto & consuetudine, glo. est cum tex. *in l. decurionibus. Cod. de silentiar. lib. 12.* sequitur Bald. *de iust. C. sa. & in l. non plures in fin. C. de sac. eccl.* refert & sequitur Philip. Franc. *in cap. 1. de constit. nume. 5. in 6.* per illum tex. & per alia, in tantum vt secundum eum ibi per glo. *in cap. 1. in ver. consuetudine. de cap. monast. in 6.* licet tollantur consuetudines & statuta, non intelligitur derogari priuilegio, quod dicit not. Sic quoque ponit reg. Felin. cum 6. fal. *in cap. 1. columm. 9. versicul. secunda, de rescrip.* & multa adducit. & inter alia illud exemplum Bald. vt si princeps concessit mihi immunitatem, postea lege generali vel priuilegio, imponit onera, non tollit meum priuilegium: nisi de ipso fiat mentio: quæ reg. intelligenda est vera esse, & procedere in priuilegio speciali, non autem generali, quod generale esset clausum in corpore iuris: quia de generali præsumitur princeps habere scientiam, sicut de iure communi, vt faciunt dicta *supra in hac conclu paulo post princip.* & ita credo sentire Felin. *in dict. versic. secunda in 3. fal.* & videtur expresse dixisse Philip. Fran. *in dict. capit. primo, numer. 5.* & sensisse Bart. *in dict. extrauaga. ad reprim.* in gloss. non obstantibus, *versic. Secundo vero casu.* † Sicque inferunt mentionem esse faciendam 43
de priuilegio speciali, clauso in corpore iuris, ad hoc: vt tollatur per legem nouam generalem, vt habetur *in authen. qua in prouincia. Cod. vbi de crim. ag. opor. & in l. heres absens in princip. ff. de iudic.* & per Ruinum *in consil. 89. numer. 3. volum. 1.* & addo Felin. *in dict. cap. nonnulli colum. 12. sub numer. 9. de rescrip.* qui inquit, de priuilegiis insertis in corpore iuris, esse faciendam mentionem in rescripto, sicut de iure communi, per *dict. authen. qua in prouincia*, & vt supra, idem ponit Socin. *in reg. 229. fal. 22.* per eadem iura, dum dicit Princi-

pem reuocantem priuilegia concessa ciuibus, non intelligendum reuocare priuilegia clausa in corpore statutorum: Proinde secundum Bart. *in dict. versicul. secundo casu*, si in lege dicatur, *Non obstantibus priuilegiis*, intelligitur in corpore iuris non clausis, quia non reuocantur, nisi specialiter diceretur, ad illa trahi: vel nisi talis lex noua generalis, faciens mentionem generaliter de legibus, & priuilegiis contrariis, haberet aliquam rationem specialitatis, propter quam posset tolli illud priuilegium speciale, clausum in corpore iuris, vt etiam declarauit Philip. Franc. *in dicto capitulo primo, numero quinto*, & ideo confirmatur doctrin. Bartol. per Felin. *in dicto capitulo primo, de rescrip. in versiculo Secunda, numero duodecimo*, docens cautelam: vt scilicet priuilegiatus super immunitate faciat eam inseri in statutis: quia noua impositio ei derogans non operabitur: nisi etiam faciat mentionem de insertione, allegat inter alia Bart. *Ver. in caut. 76. Domini & principes.* Atqui sufficere clausulam derogatoriam seu reuocatoriam generalem; quo ad tollenda priuilegia extra corpus iuris posita, ostendit Bartol. *in dicto versiculo Secundo casu*, per text. *in clementina secunda, de sepultura*, vnde regula supra firmata, scilicet quod priuilegia per legem nouam non tollantur, nisi de eis fiat specialis mentio: declaratur tamen, vt in priuilegiis non clausis in corpore iuris, sufficiat generalis clausula reuocatoria, secundum Bart. quæ tamen declaratio videtur multum contraria, & nimis restringere dictam reg quæ generaliter loquitur, quod sit facienda specialis mentio priuilegiorum in lege noua, nisi dicamus (vt dici posse existimo) quod illa specialis mentio, resoluatur eo pacto, quo resoluitur etiam in casu quo, & quando tractatur de lege noua, per quam tollenda sint statuta & consuetudines locorum: in quibus sufficiat clausula; *Non obstante aliqua lege derogatoria, vel prohibitiua, vel in contrarium faciente*: absque eo quod fiat mentio aliquarum legum singulariter, & nominatim, vt hic in superioribus, *numero sexto & septimo dictum est*, dum diximus inter alia, sufficere verba generalia derogatoria, vel confirmatoria actuum præcedentium, prolata ab eo, qui habet potestatem confirmandi, vel derogandi: dummodo de eius voluntate constet, vtcunque loquamur de priuilegiis, rescriptis, constitutionibus, consuetudinibus, vel con-

tracti-

tractibus. Quæ autem priuilegia possint tolli præmissis modis, dicemus inferius, *vers. Octauo, hoc §. 4.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & Papa potest ex causa rationabili, & non aliter: statuere contra ea, quæ sunt de iure naturali, vel gentium; interpretando, non in totum tollendo.*

2 *Causa legitima statuendi contra ius naturale, vel gentium, quæ sit.*

3 *Causæ legitimæ statuendi, contra ius naturale, & gentium; debent constare, aliter quam per assertionem Imperatoris.*

4 *Iure naturali, & gentium inducta: exemplis demonstrantur.*

STATVIT CONTRA IVS NAT. ET GENT. EX CAVSA.

QVARTO, potest Imperator & Pontifex max. ex causa rationabili (non aliter tamen) statuere contra ea, quæ sunt de 1
iure naturali, vel gentium: distinguendo & interpretando; non in totum tollendo: quia immutabile, gloss. est no. *in d. l. fin. Cod. si contra ius vel vti. pub.* vbi doct. & perdoct. abunde, præsertim Abb. & Felin. *in c. quæ in ecclesiarum colum. 9. de constit.* vbi idem tenet Decius *col. 9. cum relatis,* & Cor. *cons. 90. nu. 4. & 313. n. 3. vol. 4.* † Causa autem 2
legitima secundum Felin. ibi per tex. *in l. item si verberatum. ff. de rei vendic.* est vtilitas & fauor publicus: vel si euitandum sit scandalum, vel ad pacem ciuilem inducendam, quas ponit Ang. *in l. Antiochensium ff. de priuil. cred. & in l. bene à Zenone. C. de quad. præscript.* & refert Alc. *cons. 101. num. 15. & consi. 136. num. 13. vol. 1.* † At de causis constare 3
debere, & non esse standum assertioni Imperatoris, seu principis, auctor est Decius *consil. 358. nume. 6. volu. 3.* de quibus abunde dicemus *infr. hoc §. versic. Nono: & versic. Vigesimoquarto,* vberius. † Exempla autem eorum, quæ iure naturali, vel gentium inducta tolluntur, posita sunt, vbi *supra:* per doct. in citatione tollenda, & dominio alterius auferendo, & similibus, de quibus habetur *in l. 1. §. ius naturale,* vsque *ad l. ius ciuile. ff. de iust. & iure.* Verum sine causa quoq; in aliquibus casibus potest Imperator alicui dominiũ auferre: vt de omnibus dicemus inferius *versic. Vigesimooctauo.* vbi reg. tantum negatiuam, & forsan aptius firmabimus, prout in dict. glo. fin. 4

limitando, & declarando eam breuiuer, licet Abb. Felin. & Decius, etiam a'teram & primam affirmatiuam ponant: quæ mihi videntur in idem recidere: cum idem sit, vt princeps valeat derogare iuri naturali ex causa: ac si dicatur, non potest derogare nisi ex causa.

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & Pontifex, potest ex causa limitare, & interpretari ius diuinum: limita, nu. 4. 5. 6.*

2 *Papa potest dispensare in omnibus, præterquam in articulis fidei.*

3 *Bannitus, secundum statuta, impune occiditur: an & secundum conscientiam hoc procedat, & citra infamiam, ibi: limita in 10. casibus & aliis 7. additis.*

IVS DIVINVM EX CAVSA LIMIT.

1 QVINTO † Imperator & Princeps secularis, & tanto magis Pontifex Max. potest ex causa ius diuinum limitare & interpretari. Exemplum est in homicidio, probationibus, & testibus, & vsuris, & in iuramento, & matrimonio, & voto, vt dicemus *inf. lib. 2. cap. 1. §. 4.* vt docet glo. *in dict. l. fin. Cod. si cont. ius vel vti. pub.* & Abba. *in c. fi. de diuort. & in d. c. quæ in ecclesiarum.* vbi Felin. copiose *col. 2. & 6.* & Deci. *col. 5.* & idem *cons. 576. num. 9.* & abundantissime Card. Paris *consil. 68. nu. 116. & seq. vol. 4.* cum multis relatis, per eos, & Soci. *consi. 28. nume. 10. & consil. 30 nu. 45. vol. 1.* & in vsuris dictum est supra *in §. 3. versic. Quartodecimo.* Proinde inquit Abba. *in c. super 2. de testibus.* vbi Felin. principem posse ex causa tantum statuere, vt credatur vni testi, in præiudicium alterius, sequitur Ias. *in l. admonendi. nume. 191. & seq. ff. de iureiur.* Licet Felin. ibi dubitet. & contrarium absolute tenet dominus Ioan. Bapt. Plotus, Iurec. nostri temporis præstantissimus Nouariensis, *in rep. l. si quando num. 762. C. vnde vi*: sed ego contrarium verius esse arbitror, ea ratione, quia ex causa Imperator vel Papa ius diuinum limitat, vt hic, & *infr. libr. 2. cap. 1. §. 4. versic. Decimo.* Non potest tamen papa dispensare, vt testis non iuret in testimonio ferendo. vt per Felin. *in cap. constitutus. colum. 8. de rescrip.* ex auct. Aug. Ancon. sequitur Hippo. Marsil. *in §. diligenter, nume. 66. in pract. crim.* Sed potest statuere, vt testes infames

fames & inhabiles admittantur, vt dicemus *infr. cap. 1. § 4. libro 2. versic. 8.* † Papa vero potest dispensare in omnibus, præterquam in 2
articulis fidei, vt per Felin. ibi, & alibi dicemus: Ideo licet lex diuina dicat, non occides: in multis tamen homicidium permittitur, veluti quod † Bannitus impune occidatur, quia Bannitus est 3
transfuga, & hostis ciuitatis, & sic recte statuitur, ad bonum commune ciuitatis & iustitiæ, quodque habet locum in foro conscientiæ, vbi non fiat ad vindictam: Hippo. tamen Marsil. *in practi. crim.* per dictum Bal. *in l. decuriones. C. ex quib. ca. inf. ir.* & per alia plura, *in §. aggredior, numer. 12.* tradit talem occidentem esse infamem: & omne homicidium habere in se delictum, & dolum, quamuis permittatur à statuto. quæ non placent, ex quo lex permittit ad bonum commune: sicque tenet Bar. ibi per Bald. allegatus: & dicam *inf. hoc §. versicul. Decimo octauo.* Declaratur tamen copiose talis permissio occidendi, in nouẽ casibus non procedere, vt per doct. præsertim Felin. *ibi columm. 3.* & Decium *colum. 7.* Primus casus est si statuatur Bannitum posse occidi sine causa legitima, vt puta pro pecuniario debito. Secundus, quando filius occideret patrẽ Bannitum, quia nõ præsumitur statutum super hoc cogitasse. Tertius, quando quis occideret Bannitum, pendente quæstione super validitate Banni, & apparente postea Banno esse nullo. Quartus, quando Bannitus toleraretur in ciuitate, licet non sit cancellatus de Banno; tolerantia enim talis ei præstat securitatem, vt etiam locupleti auctoritate ostendit idem Mars. *in l. 1. nu. 10. ff. ad l. Corn. de sic. & in l. fin. numer. 163 ff. de iurisd. om. iud. & in §. aggredior. nume. 28. in pract. crim.* & Catellian. Cotta *in memoral. b. in versicul. Bannitus qui.* Quintus si occidatur nõ rite Bannitus, & addo Marsil. *in l. de minore. §. plurimum numer. 102. ff. de quæstion. & in d. l. 1. numer. 7 ff. de Sicar.* Sextus si Bannitus occideret seipsum, vt etiam per Mars. *in d. §. aggredior numer. 17.* Septimus si occidens ignorabat occisum esse Bannitum, quia non videtur tunc interfecisse vt minister reip. Octauus si interficiatur Bannitus extra territorium, in quo non viget tale statutum, non enim ibi erit tutus interfector. Nonus & vltimus, quando stante etiam legitima causa mortis, fieret statutum, permittens Bannitum posse interfici, ad rancorem vindictæ. Decimum casum addit Decius, vt statutum permittens occidi Banni-

tum, non habeat locum in eo, qui socium Bannitum proditorie occideret, ex sententia Ange. vt puta si veneno quis occisus fuerit: cum proditorie occis. s dicatur. Addo vndecimum, vt tale statutũ non habeat locum in occidente Bannitum, ex contumacia: sed ex veris probationibus delicti, vt singulariter docet Alex. *in l. omne delictum, in prin. ff. de re mili.* & commendat Hipp. Mars. *in pract. crim. in §. sequitur, nu. 20. cum multis aliis*, & alibi per eum. Addo duodecimo, statutum non habere locum in muliere prægnanti Bannita, donec est prægnans, vt testis est idem Mars. *in ea pract. §. nunc videndum. nu. 50.* Addo Decimotertio vt non habeat locum in fratre occidente fratrem, secundum Hipp. *in l. 1. nu. 200 C. de rap. virg.* Adde Decimo quarto, vt non habeat locum in occidente Bannitum, qui communi existimatione reputabatur pro non bannito, vt idem Mars. ponit ex sententia Ang. *in d. l. 1. nu. 11. ff. ad l. Corn. de Sicar.* & alibi. Decimus quintus casus, secundum eundem Marsil. *ibi nu. 3.* potest addi in occidente Bannitum incarceratum: quia erat in protectione curiæ, vbi multa adducit. Decimussextus secundũ eum ibi. *nu. 7.* plura additur, in occidente Bannitum, qui statim est rebanniendus: veluti si obtinuit gratiam: licet adhuc non sit cancellatus: sed cõtrarium videtur tenere ibidem *nu. 70.* quem tamen concordare posse crediderim per dicta per eum *in §. aggredior nu. 27. & 30.* vt scilicet occidẽs ignorans aliquem statim esse rebanniendum: excusetur, secus si scinerit. Decimus septimus quoq; casus videtur addi posse, in occidẽte Bannitum condemnatum, qui ducitur ad mortem secundũ eundem Mars. *in eo. §. aggredior n. 41* conueniunt dicta *supra in decimosexto casu*: Atqui multa in hac materia videre potes, tacta per Marsi. diuersis in locis suis. His casibus per eos, & vt *sup.* enumeratis, & discussis, trib. modis limitatur per doct. inibi hæc conclusio. quæ pro-
4 ponitur, scilicet Principem posse ex causa limitare, † & interpretari ius diuinũ Primo vt non procedat in materia, quæ nunquã fuit limitata, sed quæ aliquando fuit, & reperitur limitata: quasi inde sit semper limitabilis. Exemplum est, vt si statutum permittat Bannitum occidi, non est tamen licitum, mulierem Bannitam adulterari.
5 † Secundo vt procedat dummodo princeps interpretetur ius diuinum statuendo in his, quib. habet Iurisdictionem, sc. in rebus prophanis: cum in spiritalibus interpretatio pertineat ad Papã, per tex.
in c.

in c. per venerabilem. qui fil. sint leg. † Tertio declaratur vt conclusio 6
procedat, dummodo princeps exprimat causam rationabilem: quę licet alias, hoc tamen casu, & quando statueret contra vniuersalem statum ecclesiæ, non præsumitur in principe: quia inferior nō debet violare statutum superioris, sine aperta causa, vt faciunt dicta *supra vers. proximo nu. 3.* Abb. tamen *in cons. 84. vol. 1. nu. 7.* ait, si princeps de facto rescribat, præsumēda est in eo causa, ideo si mandet aliquē interfici, vel rebus suis priuari, ei parendum est. cogita tamen, quia ipse ponit hanc esse cōmunem * opin. quem sequitur Lud. Bolog. *
in addit. ad consil. Io. de Anna. *in consi. 81. num. 5.* idem videtur tenere Corn. *consi. 1. nu. 7. & 17. vol. 3.* sed de his an causa sit præsumenda latius dicemus inferius hoc §. *versi. Vigesimoquarto.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & Papa, possunt concedere rescripta, contra ius commune, interpretando, limitando, & in totum tollendo, immo eodem modo etiam ius diuinum.*

2 *Rescripta qualiter inscriptione purpurea, & subscriptione Imperiali formantur; & quid hodie seruetur, etiam apud Papam.*

3 *Rescriptum Imperatoris aut Papæ, non valet sine Bulla.*

4 *Rescriptum quibus modis impugnetur, & de materia, remissiue.*

5 *Rescripta habent vim legis, inter quos conceduntur.*

6 *Rescripto, vbi sit data forma alicui negocio, si aliud simile emergat, potest eadem forma diffiniri.*

7 *Rescriptum præsentatum in iudicio, fit commune vtrique parti: quod illi possit renunciari, est communis opi. cum limit.*

8 *Rescriptum habet vim libelli in causis summariis, non in ordinariis.*

9 *Rescriptum refertur ad supplicationem; & ad ea quæ proponuntur, adaptatur.*

10 *Rescriptum intelligitur in dubio concessum, sine præiudicio, & saluo iure tertij: & secundum iustitiam, & iuris obseruantiam.*

11 *Imperator per quæ verba tollit iuris obseruantiam.*

RESCRIPTA CONCEDIT ETIAM CONTRA IVS.

SExto prope est vt dicamus. † Imperatorem & Pontificē Max. 1
posse concedere rescripta: siue secundum, siue contra ius commune:

mune: illud interpretando: aut limitando: aut in totum tollendo: immo etiam quandoque interpretando, & limitando, contra ius gentium, naturale, & diuinum: vt in superioribus exposuimus, præsertim *versic. 2. 3. 4. & 5. huius* §. cum clausulis tamen aptis, & idoneis, de quibus scripsimus *in supra dict. versic. Tertio:* & tradit Host. *in summa de rescrip. §. quis possit*, Papam in spiritualibus, Imperatorem in temporalibus, rescriptum concedere posse, & alium quemlibet, qui potest constitutionem facere, & habeat iurisdictionem: quia non quilibet, qui non potest constitutionem facere, habet iurisdictionem, vt ibi per eum *in tit. de constitutio. § quis possit*. Rescribere igitur his quibus diximus modis, ad Principem maxime pertinere, dictis in locis demonstratur, & *in l. penult. Cod. de diuer. rescrip.* & in omni eo titulo, cum tribus præcedentibus, qua *in* l. ha-
2 betur. † Rescripta, inscriptione purpurea, cocti muricis, & triti conchilij illustranda, fas esse tantummodo dici, vel proferri, quæ in chartis, siue membranis, subnotatio Imperialis subscriptionis impresserit; cuiusque sacri incausti confectionem nulli licitum sit habere. Quæ licet secundum glo. & Salice. ibi, hodie in omnibus non seruentur, tamen ab Imperatore nostro Serenissimo, à Senatuque suo Mediolani, eius nomine, prodeunt rescripta, inscripta, & transmissa iudicibus, signo aquilæ, cum duplici capite subsignata, & sigillata, literis in eo sigillo ceræ purpureæ, loco forsan Cōchilij, & Muricis in orbem impressis, iterum illius nomen indicantibus, cum secretarij subscriptione. Sic quoque fere obseruatur in rescriptis Maximi Pontificis, vt sigillum, seu Bulla, in cera purpurea ostendat Diui Petri & Pauli imagines, literis circumfusis: & in alia parte sit inscriptum ipsius Pontificis: de quibus, diuerso tamen aliquantulum modo, loquitur Specul. *de rescrip. præs. §. 2. versic. Fiat autem.* de quo meminit Mart. Laud. *in tract. de priuileg. & rescrip. qu.*
3 *33.* † Vnde idem ibi. *quæst. 21.* ait non valere priuilegium, aut rescriptum Papæ, vel Imperatoris sine Bulla: per auct. glo. *in fin. procem. cle.* sed cum Bulla haberi pro instrumento publico, colligit *in tract. De princip. q. 314. per cle. 1. in fi. de iureiur.* De alia quoque subscriptione, quæ per Cancellarium Magnum Principis, in consistorio annotanda sit, dicemus inferius, *seq. vers.* in verbo, *Cancellarius Impe-*
4 *ratoris.* † Sed vlterius impugnatur, & dicitur inualidum rescriptum multi-

multipliciter: videlicet ratione Falsi, ratione formæ, ratione impetrantis, ratione eius ad quem impetratur, ratione defectus, ratione causæ, & aliis modis: de quibus abunde locutus est Specul. *in tit. de rescrip. præsen. §. 1. vsque ad fin.* supponendo in quocunque dictorum defectuum copiose, casus, in quibus obiici & excipi possit, contra rescriptum: cæterum materiam rescriptorum copiosius, & forsan æque accurato ordine tradidit ante Specul. Hosti. *in d. summa de rescrip.* Differendo quid dicatur, quis possit concedere, quis impetrare, & contra quem, & super quibus, quas vires habeat in causis; cui prȩiudicet; de ipsius interpretatione, quod iurisdictionem conferat: quod executionem, quod continet ius commune, quod gratiam specialem, & quæ obiici possint contra rescriptum, & quȩ sit pœna male interpretantium, vel vtentium: & copiose habetur etiam per doct. præsertim Feli. *in tit. de rescrip. in decretali.* & Guid. Pap. *in tract. de rescrip.* & Mart. Laud. *de priuil. & rescrip.* quibus suis locis reseruatis, & suis auctoribus, hæc tantum liceat commemorare: scilicet † Rescripta habere vim legis & constitutionis 5 inter eos, inter quos conceduntur secundum Hosti. inibi *in prin.* vt secundum ipsa procedendum & iudicandum sit. *ca. 2. & c. cum dilecta. de rescrip. & c. nouit de appellatio.* de quibus per doct. præsertim Bald. & Salicet. *in l. 1. Cod. de ll. & l. 1. C. quomodo & quando iud.* & per Felin. *in rub. de rescrip. in prin.* per exempla: qui declarat tamen † vt 6 si data sit certa forma diffinitioni causæ: & post emergat aliud simile negocium, id potest eadem forma diffiniri per *c. licet. 16. qu. 3.* dummodo agatur de rescriptis Principis, non autem inferioris, etiam habentis potestatem legis condendæ: Sic ad præcedentium propositum, inquit Ias. contra Bar. *in l si arrogator, numer. 55. ff. de adoptio.* † Postquam præsentatum est rescriptum in iudicio, effici- 7 tur commune vtriusque partis. ita vt pars præsentans non possit postea illud reuocare, & ita cum multis affirmat esse tenendum. Sed Feli. *in d. rub. numer. 2.* dicit magis communem * opi. esse, vt * Imperator possit renunciare. Limitat tamẽ quinque modis, quos etiam restringit, vt ibi per eum. Ias. tamen opi. omnino locum sibi vendicaret, quando præsentatio rescripti est etiam facta in iudicio, & intimata parti, secundum vnam limit. Felin. ibi. sic etiam procederet opi. Ias. secundum alias limit. Felin. At cum vt pluri-

mum rescripta concedantur ad iudicia, Delegando causas instantiamque aliquando reparando, tollendo, aut coarctando, probationum etiam tempora ampliando, aut restringendo appellationem, & solemnitates iuris submouendo, & alia similia disponendo. In his notandum est † Rescripta vim libelli habere in causis
8 summariis: siue de iure communi, siue ex forma rescripti, non in ordinariis, quando in illis requiritur libellus, vt concludunt doct. præsertim Bal. & Ias. *in l. 1. C. quando libel. prin. dat.* & Lanfran. *in tract. de petitio. num. 24.* & consuluit Corne. *consil. 92. num. 3. vol. 1.* & alibi.
9 Placet & illud hic adducere, † videlicet Rescriptum referendum esse ad supplicationem & ad ea, quæ proponuntur adaptandum secundum Bal. *in l. eam quam col. 2. C. de fideico.* & Ias. *in l. 1. num. 7. C. de diuers. rescrip.* & alibi: adducit. *l. si defensor. §. qui interrogatus. ff. de inter. act. o. & ca. inter dilectos. §. caeterum*, & Bald. ibi no. *de fide instr.* & Alexand. *consil. 84 colum. fin. volum. 1.* & alia. & addo Marantam in Spec. aureo *in 4. parte, dist. 9. nume. 6.* Illud etiam satis vulgatum hic
10 addo, † vt Rescriptum in dubio intelligatur concessum sine præiudicio, & saluo iure tertij, & secundum iustitiam. *l. 2. §. si quis à Principe & §. merito ff. ne quid in loco publi. c. si quando. de rescriptis.* Idem statutum est per Innoc. 8. *in reg. cancel. 16.* vbi interpres. & per Bal. *in l. monumenta. C. de lega.* & Mart. Laud. *de princip. q. 147.* & per Alciat. *in tract. de præsumptio. in 3. reg. præsumptione. 11.* cum relatis, & multis ibi additis, præsertim Decio in consiliis. & addo Corn. *consi. 90. nu. 8. vol. 4. & cons. 127. in fin. vol. 2. & cons. 225. num 6. vol. 1.* non etenim obseruantiam iuris præsumitur tollere, vt dixi *supra §. tertio, versic.*
11 *Septimo. in fin.* † At quando, & per quæ verba velit eam tollere, vide copiose Felin. *in c. 1. in 8. Fal. nume. 15. cum pluribus seq. de constitution.* ponendo exempla, vt si dirigantur ad Iudicem verba Importantia liberam voluntatem, vel Facultatem: vel si dicatur Committimus iudicio tuo, vel discretioni tuæ; vel prout tibi visum fuerit, vel voluntati tuæ, vel conscientiæ tuæ, vel Iustitiam facias; vel attenta veritate, & Iustitia; vel sola facti veritate inspecta: vel reiecta iuris solemnitate: vel arbitrio tuo: vel videas quid iuris: vel procedas de facto: vel procedas de iure, & de facto: vel pronunties secundum sensum tuum: vel secundum mentem tuam: vel secundũ prudentiam tuam; vel præuia ratione: vel secundum cor tuum: vel

secun-

ſecundum Beneplacitum tuum: vel ſecundum quod tibi videtur, vel leuato velo: vel manu regia: vel ſi dicatur, ſecundum ſpiritum tuum: & alia ſimilia exprimantur. In quibus, & quando videatur electa induſtria perſonæ, habetur *in c. fi.* vbi doct. præſertim Panor. *de offic. deleg.* & tangit Iaſ. *in l. 1. num. 29. ff. de offic. eius.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & Papa concedere poſſunt priuilegia, ſeu beneficia; & ibi quis, & in quibus.*

2 *Priuilegiorum materia, remiſſiue.*

Confirmatio Principis, arguit conceſſionem realem.

3 *Priuilegium Principis in dubio, intelligitur conceſſum, ſine præiudicio tertij.*

4 *Priuilegium Principis, contra Principem latiſſime interpretatur, contra tertium ſtricte, & contra ius commune, & tunc Beneficium proprie dicitur.*

5 *Priuilegium, Beneficium, reſcriptum, mandatum, & diſpenſatio, quomodo differant; remiſſiue.*

Princeps in difficilibus, ſe difficiliorem reddit.

PRIVILEGIA POTEST CONCEDERE.

SEPTIMO † Imperator & Papa ſimili modo concedere Beneficia & priuilegia poſſunt: qui ſupra ius ſunt, nec aſtringuntur legibus, *l. digna vox. Cod. de legibus & l. Princeps. ff. eo.* Vnus tamen in ſpiritualibus, alius in temporalibus, regulariter; licet caſualiter Papa quo ad temporalia. Imperator vero nunquã quo ad ſpiritualia, vt docet Hoſtien. *in ſumma de priuileg. & exceſſ. priuileg. §. quis poſſit.* Poſſe quoque Epiſcopum, & fortius Patriacham concedere priuilegium, ibidem oſtendit. Et breuibus, quemlibet qui poteſt conſtitutionem facere, poſſe priuilegium & indulgentiam dare, per ea quæ dixit *in §. quis poſſit, & §. qualiter conſtitutionibus. de conſtitutio.* Priuilegium tamen generale ſolus Papa, & Imperator concedit, vt per Mart. Laud. *in tract. de priuileg. & reſcript. quæſt. 91. per c. per principalem 9. q 3.* Sed & Maioritas, & Dignitas, & prioritas tẽporis dant priuilegium, ſecundum eum, qui *in §. cui*, ibi ſeq. ſubdito regulariter, non aliis concedi priuilegium tradit: ponẽs reg. vt

illi possit concedi priuilegium, quem constitutio concedentis arctare potest, aliquando vero etiam illis, quos non arctat. † Cætera autem in hac materia priuilegiorum, vide abunde deducta per Hostien. *in d. summ. de priuileg.* qui differit, quid sit priuilegium, quare dicatur: quot sint species: quis possit concedere: cui cōcedendum est: quanto tempore duret, quid operetur, & qualiter amittatur. Vide etiam Specul. *in tit. de instr. editio. §. nunc autem*, & hic no. secundum Ias. *in vsibus Feud nu. 26.* omne quod emanat à Principe, posse priuilegium dici, item secundum Bal. *in l. cum in adoptiuis. §. fin. C. de adoptio.* Omne priuilegium Imperatoris appellatur liberalitas. Item confirmatio Principis arguit concessionem realem, secundum gl. vbi doc. *in c. veniens, in ver. confirmatum. de transactio.* & per Dec. *cons. 262. num. 8. volum 2.* Verum non omitto ego commemorare aliqua
3 vniuersalia, scilicet vt † priuilegium & Beneficium Principis in dubio intelligatur concessum sine præiudicio, & saluo iure tertij, vt
4 *supra in præcedenti versic.* & per Ruinum *cons. 3. numer. 8. vol. 5.* † Item priuilegium seu Beneficium Principis, interpretandum est latissime contra Principem. contra tertium stricte. *l. fin.* vbi Bar. *ff. de const. prin. l. fin. Cod. de agr. & mancip. do. lib. 11.* & tradit Bar. *in l. 2. C. de bo. vac. lib. 10.* sequitur Marti. Laud. *in trac. de priuileg. & rescrip. quæst. 7.* Soci. *consil. 160. vol. 2.* Deci. *consil. 453. vol. 3.* & Catelian. Cotta *in memoralibus suis*, in dictione, *Priuilegia latissime*: Sed late non interpretatur, quando est contra ius commune secundum Bar. *in d. l. fin. de const. prin.* per *l. si quando. Cod. de inoffic. test.* & clare per Pau. de Ca. *in d. l. fi.* qui inquit, tunc dici proprie beneficium, quando sumitur pro gratiosa concessione Principis, & nō est contra ius commune: quo casu fit latissima interpretatio vt *supra.* Si vero est cōtra ius concessio, dicatur priuilegium, & stricte interpretatur secundum *d. l. si quando*: Si vero concessio est secundum ius cōmune, tunc erit Rescriptum, quod pariter stricte interpretabimur: vt vbi su-
5 pra per docto. de quibus abunde etiam loquitur Ias. *in d. l. fi.* † ponendo differentiam in præmissis, & in mandato, & dispensatione & abundantius Feli. *in c. causamque præsertim colum. 9. de rescrip.* & dicit Dec. *cons. 392. nu. 6.* proprie dici Beneficia, gratiæ concessæ præter ius commune, sine alterius iniuria, vel præiudicio. Postremo non est omittendum memorabile dictum Alex. *cons. 105. numer. 9. volu. 2.*

quod

quod in proposito conuenire arbitror, vt Princeps in difficilibus se difficiliorem reddere dicatur. His expositis, tribus modis inter alios, concessiones Principum considerari posse existimo, & aliqua in illis, vti frequentioribus subiungere: videlicet circa *Iurisdictiones; Immunitates: & Dignitates.*

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio omnis est Imperatoris, quam tribuit magistratus creando, &c.*
2 *Iurisdictio quomodo concedatur ab Imperatore. & num. 5.*
3 *Priuilegiorum forma est seruanda, & in finibus suis tenenda.*
4 *Inuestiturae tenor, potiusquam natura Feudi, attenditur.*
Imperator potest alicui concedere, vt non recognoscat superiorem ibi.
7 *Iurisdictione super aliquo castro concessa, non venit merum Imperium, licet sit dictum, concedo omnem Iurisdictionem.*

IVRISDICTIONES CONCEDIT.

IVRISDICTIONES amplectendo, † cum omnis Iurisdictio sit 1
Imperatoris, vt faciunt dicta *supra in §. 1. vers. orbem;* Ille enim est qui eas tribuit, Magistratus creando, vel confirmando, vel præstando auctoritatem creandi, vel confirmandi; vt tradit L. Fenestella. *de magistr. 20. c. 16.* ita quod etiam minima Iurisdictio non potest conferri, nisi auctoritate Principis mediata, vel immediata. *§. iudices. de pace iur. fir. & ff. de iurisd. om. iud. l. & quia. cum sim.* & per Bal. *in tit. de allodiis, in princip. numer. 2.* sequitur Alexand. *in l. 1. in fi. ff. de iurisd. om. iud.* & idem per Bal. *de pace Const. in §. in iurisdictione.* Sicque iurisdictionem ordinariam solus Princeps, vel rex, vel vniuersitas, vel consuetudo, vel præscriptio, conferre solet, vt not. *in c. 1. de offic. ord.* & per Ioan. Franc. Pauin. *in tract. de effic. & potest. cap. sed. vac. quæst. 2. parte. 1. Princip. numer. 2.* † Illas inquam iurisdi- 2
ctiones transfert expresse, & cum clausulis insertis in similibus priuilegiis, de quibus scripsimus supra *hoc §. vers. 3.* veluti si Imperator in priuilegio concedat omnem iurisdictionem, & territorium, sicque expresse, & merum, & mixtum imperium transferat, & simplicem Iurisdictionem, sub ciuitatibus, seu sub castris & oppidis existentem, vt aliquando vidi aliqua priuilegia cum clausulis, *Non obstante, ex certa scientia, & motu proprio, & de plenitu-*

3 *dine potestatis*, &c. prædicta omnia comprehendere. vnde † tunc obseruanda erit forma priuilegiorum, nõ enim excedunt casus suos; & finibus suis sunt tenenda *l. ius singulare. ff. de ll. c. sane, de priuileg.* etiã si in corpore iuris sint clausa, secundum Io. Cald. *in trac. de interdict. in 1. parte vers. circa quintum*: ac inquit Pet. Antibolus *in tract. de muneribus in 3. parte num. 33.* priuilegia Imperatoris omnimodo seruanda esse, sicut sonant, vbi proprio motu sunt concessa; & ante eum Ias.
4 *in l. habeat num. 16. C. de Sac. Eccl.* Hinc est quod † in concessione feudorum, siue illud in Regno, ducatu, aut Marchionatu, & deinceps consideretur, tenor inuestituræ, & verba eius sunt attendenda; potiusquam natura Feudi. *c. 1. de duo fra. à cap. inuest.* Decius *consi. 208. vol. 2.* Soc. *cons. 257. vol. 2. col. 4.* Aliud enim est quod concedat aliquid in feudum iurisdictionis, aliud si in feudum Comitatus, Marchionatus, Ducatus, quæ dicuntur dignitates Regales, vt copiose differit Soci. *cons. 165. vol. 2.* Notandum autem est hic per inuestituram non transferri possessionem, nisi fieret apud rem ipsam, secundum legistas: secus secundum Canonistas, vt per Bal. *in c. 1. num. 3.* quid sit inuesti. Transfertur tamen dominium absque traditione per verbum *Assignamus*, secundum Dec. *consi. 640. nu. 6.* Sic quoque Imperator, potest alicui principi concedere, vt non recognoscat superiorem, vt ostendit Corset. *in tract. de potes. reg. in 5 parte q 85.* per *c. quicunque 11. q. 1.* At an, & quando in alium transferantur plenitudo potestatis, & reseruata Principi; generaliter, vel specialiter, tetigimus
5 *supra Versic. 1. num. 10.* † Quandoque autem Imperator seu Princeps concedit alicui vniuersaliter territorium; vt puta ciuitatem, vel castrum: & tunc quoque videtur Iurisdictionem concedere vniuersaliter, licet hoc non sit expressum, vt docet Bar. & doct. præsertim Ias. *in l. 1. ff. de iurisd. om. iud.* Bal. *in l. pe. C. de bo. quæ lib.* & cõsuluit Corn.
6 *cons. 189. num. 1. & 321. num. 8. vol. 4.* & Ias. *consil. 45. col. 3. vol. 1.* † Verum Iurisdictione super aliquo castro concessa, non venit merum Imperium, licet in concessione sit dictum, Concedo omnem Iurisdictionem, vt singulariter tradit Bal. *in c. quanto col. 1. de iudici.* sequitur Catel. Cotta *in memoralibus suis, in dict. Iurisdictionem*: At quando tamen valeat alienatio rerum, & Iurium Imperij, Ecclesiæ, Regni; & quæ continentur sub nomine dignitatis, dicam inferius *versic. Trigesimo, per totum.*

SUM-

SVMMARIVM.

1 *Munera ordinaria, quilibet subire tenetur, & ad hospitem recipiendum; & qui Benigne soluit, fidelis, e conuerso, rebellis quis reputatur; aequalis enim debet esse conditio. 4.*

2 *Italia prouinciarum Domina, absit, vt sub tributo dicatur.*

3 *Tributaria fiunt prædia, per Statuta, vt Laude.*

5 *Munera extraordinaria; non ita passim, quilibet debet subire.*

6 *Priuilegia Immunitatum, non sunt seruanda, declara, num. 7.*

Imperatorem tenetur quilibet hospitio recipere, & eius milites ibi. licet priuilegiatus.

8 *Clausulæ priuilegiorum immunitatum, quomodo concipi possint.*

9 *Immunitas simpliciter concessa, non extenditur ad munera ordinaria, nec ad honores num. 10. nec ad collectas impositas, propter necessitatem Belli: etiam in clericis.*

11 *Munera ordinaria, & extraordinaria, quæ dicantur.*

12 *Exempti portio, an accrescat, non exemptis.*

13 *Munera, seu onera, habent bona omnium tacite obligata Fisco; ita vt omnibus creditoribus præferantur.*

IMMVNITATES PRÆBET.

IMMVNITATES quoque delibãdo hoc premittamus: † Quemlibet teneri subire munera, seu onera ordinaria, & publicas functiones, & pensitationes, & onus hospitis in domo recipiendi, quod patrimoniale est. *l. & qui §. munus. ff. de mun. & hono.* & per Salicec. *in l. 1. C. de Episc. & cleric.* & per Pet. Antib. *in tract. de muner. §. secundo, numer. 19.* Deuotissimi quippe & fideles nuncupantur: qui debita tributa soluunt, hiq; benigne. Cõtumaces vero & rebelles, qui non soluunt, rigide sunt tractandi. vt *in l. omnes omnino. Cod. de anno. & trib. libro decimo*, vbi gloss. cum concordantiis, & ibi Bar. & Ioan. Plat. & *in l. 1. C. de immu. nem. conced. eo. lib.* & Petrus Antibolus *in tract. de muneribus in 3. parte. numer. 25.* Hoc tamen declaratur habere locum in prouincialibus locis: non autem in Italicis. † Absit enim vt dicamus, Principem, & Dominam prouinciarum Italiam, esse sub tributo, vt cecinit glo. *in l. fi. C. fine cen. vel reliq.* & Salicet. ibi *colum. 2.* † Per statuta tamen fieri possunt, & fiunt tributaria prædia apud Italos (prout in ciuitate mea Laudæ statutum est) vt per

per Soci. *consil. 12. vol. 4.* & Io. Plat. vbi *supra*. qui *in l. in fraudem. eo. tit.*
4 † colligit in solutione tributorum, parem omnium, & æqualem esse debere conditionem, vt scilicet quilibet soluat, non vt æqualiter soluat: sed prout quisque possidet, per gloss. fi. ibi, & tex. *in l. cum possessor. ff. de censibus*: sed hodie video Italiam fere totam sub tri-
5 butis positam, siue per statuta, siue potius Principum iussu. † Munera autem extraordinaria non ita passim ab omnibus præstantur: ad ea enim Prouinciales non tenentur, vt *in d. l. omnes omnino.* Ioan. Plat. & Bar. *in d. l. 1.* dum concludit consiliarios ciuitatis, & officiales, non teneri soluere munera, seu onera extraordinaria. Vsque
6 adeo autem ordinaria munera subeunda sunt, † vt priuilegia, seu rescripta ab eis, immunitatem & vacationem præstantia, inualida sint, & non obseruanda, quia sunt damnosa fisco: & alij grauarentur ex hac concessione, vt in tex. *d. l. in fraudem, & in l. vacuatis. Cod. de decurio. & l. omnium. Cod. de vectig. & commis. cum sim.* vbi Bar. & Io. Plat. Non tamen absolute hæc rescriptorum inualiditas ita accipienda est, vt Potentiam Principis hoc casu corruere patiamur: cum multa obstent iam dicta in hoc §. *4. versi. tertio: quarto, & Quinto, &*
7 *sexto.* † Nam rescripta, priuilegia, seu Beneficia Principis, concedentia immunitatem & vacationem à muneribus, & oneribus, tam realibus, personalibus, quam mixtis: & tam ab ordinariis, quam extraordinariis, omnino valent, vbi princeps ea concesserit. *l. 1. C. de his qui à prin. vac. accep.* vbi no. Io. Plat. & no. *in d. l. vacuatis*, cum clausulis, *Non obstante & similibus derogatoriis*, de quibus multa scripsimus *supra hoc §. 4 versi. Tertio*, & in specie ponit Bertachi. *in tract. de Gabellis, in 7. parte numer. 28.* & Alexand. *consil. 33. numer. 8. volu. 5.* tradit tamen Plat. in *dict. l. 1.* tria esse necessaria, ad hoc vt immunitas concessa teneat. Primo vt princeps eam concedat, cum alius nō possit concedere immunitatem gratiosam, vt ibi & alibi: & Mart. Laud. *in tract. de princip. quæst. 330.* sed limita vt decuriones in casibus possint, vt dicemus *infr. ca. 10. de decurionibus, numer. 93.* Secundo quod assignetur aliqua iusta & rationabilis causa, quæ principem moueat, vt *in dict. l. 1.* ibi, veris, ac probatis causis, annotatio nostra concesserit. Tertio quod sit temporanea, sed secundum Plati. inibi etiam perpetuam immunitatem, cum clausulis derogatoriis, concedit princeps. Priuilegiati autem non excusantur, quin teneantur hospitio

hospitio recipere Imperatorem, & eius milites in repentino eius aduentu, vt testatur Salice. *in d. l. 1.* qui etiam clericos videtur comprehendere, & absolute ponit Antib. *in d. tract. in 2. parte num. 19.* allegatur *dict. l. 1. & l. neminem. C de sac. Ecc.* † Aduertendum tamen est 8
in dictis clausulis priuilegiorum, etiam in hoc casu immunitatis concessorum, quomodo concipiantur verba, quia vt diximus *supra hoc §. vers. 3. num. 6. & 7.* aliqui sentiunt, sufficere clausulam *Non obstante aliqua l.* & hæc videtur communis * opi. aliqui, esse addenda *
secundum Bar. etiam illa verba, *in contrarium faciente*, aliqui plus addunt: vt clausula sit concepta in hæc verba, *Non obstante tali lege*, & sic ea lege, in indiuiduo expressa, vt puta in casu nostro, si dicatur in priuilegio, Non obstante. *l. omnium Cod. de vectig. & commis. & l. in fraudem, & l. vacuatis, & aliis sim. supra allegatis*, vt videtur sensisse Bart. *in l. omnis. Cod. de aqueduct. lib. 11. & authen. hoc inter liberos Cod. de testa.* quem refert Bertachin. *in dict. numer. 28.* qui tamen commemorat in practica, etiam in casu nostro obseruari, vt satis sit apponere clausulam, *Non obstante aliqua lege in contrarium faciente*, secundum opi. Bart. Vnde ad abundantiorem cautelam, Impetratores priuilegiorum accurate aduertant, vt clausulas potentiores, & pinguiores apponi faciant, eorum priuilegiis, ad tollendam omnem dubitationem, & omnem obiectionem. † Concesso autem priui- 9
legio, si simpliciter concedatur excusatio, & immunitas, ab oneribus, seu muneribus: non porrigitur ad munera ordinaria, nisi sit dictum, sed ad extraordinaria duntaxat. *l. hi qui & l. in honoribus §. qui muneris. ff. de vac. pub. mun. l. vnica.* vbi Bar. & Io Plat. *Cod. de vac. pub. mun. lib. 10.* & per Bar. *in l. hi qui ff. de iure immuni:* & Mart. Laud. *in tract. de priuileg. quaest. 76.* & propterea vt docet Bar. ibi & Marti. vbi *supra q. 79.* specialiter & distincte debet in priuilegio fieri mentio, de muneribus realibus, & personalibus, mixtis, & ordinariis, & extraordinariis. † Nam in simplici concessione immunitas à pa- 10
trimonialibus non comprehenditur; nec etiam comprehenditur immunitas ab honoribus. *l. cui muneris. cum sim. ff. de muner. & honor.* secundum Bart. ibi. Hic quoque subiiciamus doctri. Ias. *in l. si ex toto nume. 7. vsque ad fin. ff. de leg. 1.* qui memorabiliter affirmat esse opin. magis communem, * vt si ex priuilegio alicui sit concessa im- *
munitas à collectis: si augetur, vel noua collecta inducitur pro-

Xx pter

ptet bellū immunitas ad id nō extendatur, illa etiā ratione secundum Bald. *in l. iubemus nullam in 1. no Cod. de Sac. Ecc.* quia à necessitatibus imminentibus propter bellum, nullus excusatur, etiam clericus. Quæ no. propter tempora nostra. & consuluit Alex. *cons. 216. num. 20. vol. 2.* in clericis tamen alter tenet Ias. *in l. placet numer. 16. de*
11 *Sacr. Eccl.* † Munera autem, quæ dicantur ordinaria satis clarum est ex *d. l. 1. cum sim. C. de vac. pub. mun.* vbi Bar. & Ioan. Platea: vt scilicet ea sint, quæ à principe vel à lege, aut senatusconsulto, & constitutionibus principum, iniunguntur, & tradit Bart. *in dict. l. hi quis* & quæ habent perpetuam & determinatam formam secundum Alex. ibi, & Io. Plat *in d. l. omnes omnino, & in d. l 1.* & Deci. *consil. 48. vol. 2.* Extraordinaria vero sint alia, & quæ per magistratus ex improuiso, & extra ordinem imponuntur, secundum iura & doctores recitatos: de quibus & aliis abunde verba faciunt scrib. *in l. placet, Cod. de sac. ec.* & Bertachin. abundantius *in tract. de Gabellis*, præsertim *in 1. parte numer. 10* & Petrus Antibolus, & Gul. à Cun. *in tract.*
12 *de muner.* Quotidiana etiam quæstio hic occurrit, † an Priuilegium immunitatis concessum, præiudicet aliis, qui de vniuersitate subeunt onera, ita quod portio exempti accrescat aliis: & non detrahatur per principem. Abba. & Felin. *colum. 8. in c. accedentes. de præscriptio.* distinguendo videntur concludere, quod Imperatore & Papa concedente priuilegium, portio exempti accrescat aliis. In regibus, & aliis principibus, contrarium sentiunt. Spec. *vero in tit. de censib. §. nunc dicendum*, quem sequitur Petrus Antib. *in tract. de munerib. in §. 4. numer. 170.* tenet absolute posse vniuersitatem se excusare, idem ante eum tenet Pau. de Ca. *in l. ab omnibus. ff. de leg. 1.* &
* hæc videtur communis * opin. vt dicitur in apostillis ad Feli. ibi & Ias. *in l. auus neptis, numer. 8. ff. de pactis* declarata: quia si princeps, qui inducit onus, est ille qui concedit immunitatem: & tunc priuilegium contra principem interpretatur: quando autem agitur de onere imposito à communitate, soluendo superiori, & quando soluendum est salarium alicui per commune, tunc aliter est.
13 † Postremo silentio non est prætereundum, egregie dictum Bald. *in tit. de pace const. §. nos Romanorum, circa fin.* scilicet pro collectis, & tributis bona cuiuscunque esse tacite hypothecata; & nullum creditorem posse habere ius anterius, quam habeat fiscus, per

Doctri.

Doctri. Cyn. & Bal. *in l. 1. C. si prop. pub. pensit.* & hæc refert, & commendat Catel. Cotta, *in suis memorabilibus in ver. coll. cta.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & Papa, confert gradus dignitatum; qui super eos sunt.*
Doctorem solo verbo Imp. & Papa creat; & nouam dignitatem, & nobilitatem etiam post mortem.
2 *Dignitates ab alijs aliter, & diuersimode existimatæ, secundum Philos.*
3 *Maior domus, siue magister domus, primus officialis constituitur, in curia principis.*
4 *Maior domus, maxima est potestas, apud Gallos: secunda fuit apud Romanos; qui Præfectus Prætorio dictus num. 6. In Francia Magnus Conestabilis dicitur.*
5 *Præfectus prætorio, idem qui Tribunus celerum, & alias, Magister equitum.*
6 *Præfecti prætorio potestas, & nu. 4.*
7 *Præfectus prætorio, Illustris est: qui cum excellentia excellentissimus, Illustrissimus, Gloriosissimus, cum Celsitudine & sublimitate, & maxima potestate & Magnitudine, & Magnificentia; appellatur.*
8 *Consules, excellentissimi dicti.*
Patricij excelsi dicti: ibi.
9 *Illustris, Illustrissimus dici potest, aliquando.*
Illustres habent ordines; ibi.
10 *Spectabilis, reuerentiam debet aliquando spectabili.*

DIGNITATES CONFERT. PRIMVM IN MAIOREM DOMVS.

DIGNITATVM † gradus similiter conferre posse Imperatorem, & Pontificem, nemo est qui nesciat: Hi enim sunt supra omnes apices, etiam superillustrium, ab ipsisque omnes honores tanquam à fonte, profluunt, vt diximus supra *in § 1. in versicu. orbem numer. 4. & in § 3. in tract. Duelli. conc. 77. nu. 4.* vsque adeo, vt possint solo verbo creare doctorem. vt testis est Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 207.* & creare nouam dignitatem, vt ibidem per eum. *quæst. 325.* sicut vnico verbo creare quem, & pronunciare sacerdotem, immo etiam Episcopum. vt per Feli. *in c. 1. col. 7. in 4. fall. de cõstitutio.* 1

& ibi *in rub. col. pen.* vbi dicit per verbum *Fiat* prolatum, gratiã censeri profectam. Verum etiam post mortem potest Papa aliquem nobilitare, & sibi dare militiæ gradum vt per Bar. *in l. 1. C. de dig. lib. 12.* & Abb. *in c. à nobis 2. de senten. excom.* & hic etiam subnotari potest, Homines eum honorare debere, quem princeps honorat. vt per *l. 1. C. de domestic. & protect.* colligit Mart. Laud. *in eo tract. de princip. q. 206.* Verum & dignitates conferre possunt Reges in Regno suo, in quo quilibet dicitur monarcha, vt per Soci. *cons. 165. col. 2. vol. 2.* Proinde quoniam p. cto in Rege, in Principe, Duce, Marchione, Comite, & aliis inferioribus, & ex altera parte in Cardinali, Patriarcha, Archiepiscopo, Episcopo, & aliis similibus inferioribus dignitates impartiantur, & considerentur, suo ordine dicemus. non omitto, secundum Arist. *Ethic. ca. 3. lib. 5. & ad Eudemum libr. 4.*
2 † Dignitatem ab aliis aliter æstimatam; vt Democratici, id est, populares, libertatem; Oligarchici, id est, pauci potentes, opulētiam; Nonnulli nobilitatem: Optimates vero virtutem esse affirment. Quocirca illas, quæ ad virtutem, seu nobilitatem, dignitates, hoc loco: quæque clariores conceduntur, præsertim in sacro ipsius Imperatoris Palatio, prout minister quisque ex officio sibi iniuncto, eidem deseruire astrictus est, breuiter pertractare possumus: hoc præmisso, quod vbicunque Princeps honorifice aliquem recipit, ille mittitur cum acclamatione, & magno laudũ suarum præconio: scilicet, viuat talis. *l. 1. cum gl. C. de quæst. & ma off. lib. 12.* sequitur Marti. Laud. *in tract. de princip. q. 132.* Hæcque acclamatio pariter in creandis Regibus, apud Iudæos, vt in Biblijs legitur. *3. regum. c. 1.* obseruabatur, in hæc verba: *Et canetis buccina*, atque dicetis: *Viuat Rex Salomon*, Atque sæpe in electis Imperatoribus, exclamatũ tra-
3 ditur: vt de Alexandro Seuero, Lampridius refert. † Constituere itaque primo solet Princeps in Curia sua munus illud, seu officium: quod vulgo in Italia hodie Magistrum Domus: In Gallia vero, vel in Hispaniis, Maiorem Domus appellant: Huiuscemodi quippe viro, prudentiori electo, totius Domus Imperatoriæ An-
4 chora & cura demandatur: † Huiusque post Principem, Maxima potestas, etiam prope Gallos esse videtur vt *supra §. 2. in quæst. 3. num. 12.* Legi apud Platinam, in vita Zachariæ Pontificis, scripsimus, in hæc verba: Ex maiore namque Domus, qui post Regem, summus erat:

erat Magistratus apud Francos: Reges Franciæ deinceps à Pipino secundo, eiusdemque familia, originem habuere: His alludunt, quæ annotauit Gul. Budæus *in tit. ff. de offic. præfec. prat. pag. 274. cum sequen.* qui inquit: Principes Romani, equitem vnum Romanum, Prætoriæ cohorti, aut cohortibus etiam præfecerunt, & Prætorio suo, idest, Aulæ: quam lingua vulgaris, Hospitium Regis appellat: vnde Præfectus prætorio hodie dici potest, qui magnus Magister Hospitij dicitur: multum tamen ab antiquo differens. Hunc autem antiqui Principes, potentia militari, secundum sibi esse voluerunt, & reliqua: inter quæ auctiorem Præfecti prætorio dignitatem in dies factam commemorat, eo etiam memorabili exemplo Traiani Imperatoris, à Dione tradito; qui cum Præfectum prætorij cingulo donaret, dignitatis eius insigni, ita dixisse ad eum fert: *Accipe hunc ensem: & si quidem recte, atque è rep. imperauero, pro me: sin secus, in me vtere:* & de his abunde etiam loquitur Alex. ab Alex. *Genialium dierum lib. 4. c. 23.* duos aliquando constitutos ab Commodo Imp. referens; eam potestatem diuisam, tutiorem arbitratus. Alciatus vero *in annot. C. de præfec. prat. lib. 12.* auctore Cassiodoro *Epistolarum lib. 6.* huius magistratus culmen ostendit: ita vt nulla dignitas ei sit æqualis. Atque idem Alciat. *in tract. de sing. cert. cap. 34.* Præfectum pretorio eum esse apud Francos testatur, quem ipsi Magnũ Conestabilem vocant. Atqui idem Budæus *in annot. l. fi. ff. de Senato. pag. 257.* describens patritios Franciæ, ab vna parte: ab altera autem primores Regiæ ministros: videlicet Cancellarium, Magistrum equitum, Camerarium, vel summum Admissionalem, & Pincernam Maximum, Magistrum Hospitij, siue Maiorem Domus; accipere videtur, sub eo nomine magistri equitum. Quod æque satis conuenire videtur, ex quo idem censetur, qui & præfectus prætorio, vt *supra.* Nam vt etiam apud L. Fenestellam *ca. 10. & 22. de magist. Ro.* legitur † Quales Tribuni celerum apud Reges, tales ferme apud Dictatores, magistri equitum fuere, id demum officij fuit Magistris equitum apud Dictatores, quod tandem Præfecto Prætorio apud Cæsarem. Eadem sentit Pomp. Lætus de magist. Ro. hæc addens, vbi Imperium declinare cœpit, Præfectus Prætorio nomen mutauit, Magister stabuli dictus. Sic & Budęus *in tit. de offic. præfec. prat. pagin. 286.* Magistrum militum, Constabularium appellat Principis: 5.

vbique Legatum in re militari, quę paulo præcedentia commemorauit Pomp. Iurec. secutus etiam Fenestellam, *in l. 1. §. 1. ff. de offic.*
6 *præfec. prat. & in l. 2. §. post deinde. ff. de orig. iur.* § † Secundam enim potestatem post Principem sortitum Pręfectum Prætorio, ibi traditur, ab eiusq; sententiis apellari prohibitũ fuisse. Et potestatem condendi leges, & inutiles remouendi habuisse. *l. 2. & 4. C. de offic. præfec. prat. orien.* Et solum Principem, & nõ alium Iudicẽ restituere minores aduersus sententias à Præfecto prætorio latas. *l. 1. in fi. ff. de offic. præfec. prat.* & per Io. Plat. *in l. 1. C. de præfec. præto.* Fastigium itaq; præfecturæ prætorianæ maius videtur quocunque alio, vt etiam constare videtur ex ordine titulorum *libr. 12. Cod.* incipiendo à titu. de consulibus, descendendo vsque ad alios multos. His tamen ob-
7 stant, quæ dicam inferius, proximo verbo. *Cubiculi, nume. 3.* † Porro officium huiuscemodi Illustri dignitate decoratur. *l. penult. Cod. de offic. præfec. prat. orien. & authenti. de appellat. §. illo videlicet*, & docet gloss. *in rub. ff. de offic. præfec. prat.* & doct. præsertim Iason. *in l. 1. numer. 6. ff. de offic. eius.* Vnde Imperator alloqui, & literis suis interpellare & decorare solet præfectum prætorio, titulis, & epithetis præclaris, Excellentiam illi attribuendo, vt *in l. 1. C. de offic. præfec. prat.* Af. & *in l. nemini. Cod. de aduoc. diuer. iudiciorum.* Immo Excellentissimum eum, ac clarissimum: ac Illustrissimam, & Gloriosissimam prætorianam potestatem, & præfecturam appellando: vt *in l. defensores. C. de defens. ciu. & in authenti. de appellat. & infra. §. illo, & l. 1. Cod. de sent. pas. & in auth. de non alien. aut permut. rebus ec. § fin. & in l. secunda, Cod. vt dig. ord. ser. libro 12.* Item celsitudinem, *vt in authen. vt diui. ius.* Ac Sublimitatem, & maximam Potestatem, & magnitudinẽ & Magnificentiam eidem assignat *in l. 3. & l. fin. C. de offic. præfec. prat. orien. & l. prima, Cod. de offic. præf. præto.* Afr. *l. si quan-*
8 *do & l. nemo. Cod. de oper. pu.* † Sunt tamen Consules excellentissimi & ipsi dicti. & Patritij excelsi. *l. penult. & final. Cod. de consul. libro 12.* Ex quibus fit, vt recte etiam hodie aliqui Illustres viri, Illustrissimi & Excellentissimi dicantur, prout in huius Dominij Mediolani, Caroli Imperatoris V. Vicem gerente, vel vt vulgo dicitur, Locum tenente, & alias in eiusdem Dominij Ducibus obseruatum vidimus. Hos tamen Duces, ab ipso Carolo, Illustres tantummodo dictos, nuperrime vidi in confirmatione cuiusdam Priui-

legij

legij Feudorum, alias concessorum, per Ioan. Galeatium Sfortiam Vicecomitem, Ducem Mediolani; Magnifico D. Laurentio Mezanicæ, eiusque filio, Comit. Paulo Mauritio Laudensi.† Nec 9
mirum sit, si aliquis è numero Illustrium, Illustrissimus dicatur: cum inter Illustres dentur ordines, alij aliis inferiores, vt habetur *in l. secunda. Cod. vt dig. ord. ser. libro duodecimo*, & arguit Alciatus *in tracta. de sing. cert. cap. 33.* sicque positiuum, comparatiuum, & superlatiuum, videtur posse habere locum: quod argumentum præstare potest, in aliis quoque dignitatum gradibus, vt conueniunt dicta Ioan. Plat. *in l. prima. Cod. de Comit. rei mil. libro duodecimo,* 10
† qui inquit, eum qui spectabilis sit, alteri spectabili reuerentiam debere.

SVMMARIVM.

1 *Cancellarius Magnus Imperatoris, habet post præfectum præto. summam dignitatem.*
2 *Cancellarij Magni in Francia amplitudo, explicatur: & qualis esse debet. num. 4.*
3 *Cancellarij officium primus Augustus suscepit.*
5 *Quæstor, qui candidatus Principis erat: Magnus Cancellarius censetur. Vicecancellarius Papæ ostenditur, ibi.*
6 *Cancellarius magnus, qui Magnificus, Magnificentissimus, Gloriosissimus, Excellentissimus, Excelsus. & sublimis appellatur: Illustris est.*
7 *Principis præsentia, & latus, extollit actum.*
8 *Principis latus, excusat aliquem à muneribus, & honorandum præbet.*
9 *Cancellarij officium, alias tripartitum.*
10 *Consiliarij principis sunt illustres, qui & clerici esse possunt.*
11 *Bartholus fuit factus consiliarius Federici Imperatoris.*
12 *Proceres qui dicantur.*
13 *Consiliarij Principis, quoscunque alios præcedunt: etiam senatores. Consiliarij, non idem sunt cum Senatoribus: ibi, his, Imp. assurgit, & Cardinalibus.*

CANCELLARII MAGNI OFFICIVM.

CANCELLARIVS Imperatoris, † qui & cum nomine Magni 1
nuncupatur, summum hodie Honorum fastigium adipiscitur,

gloss. *in ver. quæstor. l. fin. C. de diuer. rescrip.* vbi Bald. & Salice. per tex. *in authen. vt diuinæ iussiones habeant subscrip. gloriosissimi quæst.* & Ias. *in l. prima. numer. 6. ff. de offic. eius.* & de alia subscriptione rescriptorum diximus *supra proxima conclu. seu versic. Sexto. num. 2.* † Quæstor enim qui libris principalibus, in senatu legendis vacabat, vt *in l. prima ff. de offi. quæst.* dictus candidatus principis, vt etiam sentit Budæus, *in annota. ff. de offic. quæst. pag. 303.* Is Magnus Cancellarius dijudicatur, vt constare potest ex prædictis: & sequitur Io. Montaig. *in tracta. Parlamẽtorum num. 5. cum seq.* qui prædicta comprobare videtur: & ab eo sigillum authenticum custodiri, & exerceri, nomine Regio; cuncta expediendo, sicut Præsidentes parlamenti in cognoscendo, & diffiniendo, nomine curiæ loquuntur: & à Cancellis, Cancellarium dictum, vel alio modo, ibi declarat: de qua re Budæus aliqua quoq; demonstrat, *ea. pag. 285.* & Gudio papæ *in tracta. de appel. num. 30.* Apud Pontifices vero hoc munus, sub nomine Vicecancellarij demonstratur, vt *in procem. sexti* deprehenditur: Idque ideo secundum Zabarellum *in cle. 2. de elect.* quia antiquitus contenderet de potestate cum Papa, vt refert quidam interpres Reg. Canc. & const. Innoc. 8. *in procem. earum pag. 15.* qui ibi infert ideo Cancellarium Christi, appellari posse ipsum pontificem: & alia multa dicit. De potestate vero Vicecancellarij; & plura quæ ad eum pertineant, habetur in reg *Cancellariæ, Leonis X. & Pauli III. Pontif.* & per supradictum interpretem *fol. 247. in fin. Reg. Cancella. in titu. de potesta. Vice.* & dicemus inf. *lib. 2. cap. 1. §. 4. versic. 1.* † Is quæstor seu Cancellarius, qui 6
Magnificus aliquando, & Magnificentissimus, & Gloriosissimus appellatur, vt *in dicto titu. vt diui. iuss. in rub. & nig. & dict. l. fi. C. de diuer. rescrip.* & quandoque excellentissimus, vt est text. no. *in l. si quando. C. de appellatio.* & quandoque Excelsus, vt *insti. de libert. §. & dedititios, & in §. illo. in authen. de appellatio. & intra quæ temp.* & quandoque Sublimis vt *in l. 1. C. de offic. quæst.* Illustrem gradum omnino sortitur, vti qui sedet ad latus Principis vt docet Ias. *in l. 1. num. 6. ff. de offic. eius: & in consil. 93 volum. 3.* loquens in Cancellario Galliæ: & gloss. *in rub. ff. de offic. quæst.* per tex. *in authen. de appellatio. §. illo.* & addo tex. *in l. 2. cum gloss. C. de petit. bon. subla. lib. 10.* & Io. Montaig. vbi *supra num. 2.* facit *l. 2. C. de offic. quæst.* facit, † quia præsentia & latus Principis extollit actũ: 7
l. omnium. Cod. de test. secundum Io. Plat. *in leg. 2. vt dig. or. ser. lib. 12.* qui

etiam *l.1.C. de præb. lab. lib.12.* notat eum esse honorandum, *&* à mu-
8 neribus excusandum, † quē Principis lateris Comitatus Illustrat.
9 Non est tamen silentio prætereundū, † Scribæ officiū (quod obire creditur apud Principem, iam sæpe dictus Cancellarius) tripartitum fuisse, vt scilicet secundum ea quæ dicta sunt *supra §. secundo, versic. Electio Regis Rom.* ex sententia etiam Marci Anto. Sabellici, Archiepiscopus Maguntinus Germaniæ: Treuerensis Galliæ; Coloniensis Italiæ nomine, scribarum munus subirent: quod tamen amplius ab eis non exerceri crediderim, vt in alijs electoribus dixi: quodq; penitus vacare apud Carolum V. Imperatorem nostrū cōstat: postquam è viuis migrauit, Mercurinus Catinara, Cardinalis, vir præstantissimus, tempestate nostra huiusce dignitatis claritate
10 decoratus. At hoc loco itidem dicere possumus, satis apte, † Cōsiliarios, & Iurisperitos, in concilium & Constistorium Principis assumptos, & assidentes: qui etiam clerici esse possunt, veluti episcopi & Abbates, *authen. habita,* vbi Bald. *Cod. ne fil. pro pat. in 1. no.* & quos Comitatus illius lateris illustrat, Illustri luce splendescere. *l. quisquis. in princip. Cod. ad l. Iul. Maiest.* & explicat Ias. *in l. quidam cum filium numero 36. de verb. obl. & dict. l. prima, numero 10. ff. de offic. eius.* post Ang. idem tenet Martin. Laud. *in tractat. de consiliarijs principum, quæstio. 17.* vbi multa quæ ad eos spectent, cumulauit. Vnde infert
11 † idem Ias. Imperatorem Carolum assumsisse Bartholum in consiliarium: cui arma concessit: & hoc pacto eum Illustrem reddidisse, vt & per Corset. *in tractat. de potesta. reg. in 3. parte numero 16.* & per Alexan. *consil. 94. numero 2. volum. primo*, hæc pariter compro-
12 bantur per Io. Montaig. *dict. nu. secundo, & numero 12.* qui † hos Proceres appellari tradit, per text. *in authentic. sed & lis, & vnde*
13 *sumitur. Cod. de tempo. & rep. ap. ac.* † alios quoscunque consiliarios, etiam Senatores (qui tamen non idem sunt) præcedere ostendit Nico. Boerius *in tractat. de ord. grad. vtriusque fori, in 1. parte in rub. de ordine Consistorij numer. 34.* atque *num. 46.* ait Imperatorem ab his salutatum, assurgere, & Cardinalibus.

SVMMARIVM.

1 *Quæstor is etiam est, qui hodie Thesaurarius appellatur, qui rem pecuniariam administrat.*

2 Pecu-

2 *Pecuniæ fiscales, publicæ, patrimoniales, Imperiales, an ad idem tendant.*
3 *Thesaurarius Imperatoris, an Illustris, probatur quod sic.*
4 *Quæstori cum Imperatore suo, antiquitus erat magna necessitudo.*
5 *Quæstor, siue Thesaurarius Principis, Comes rerum priuatarum, & Aerarij dicitur.*

THESAVRARII OFFICIVM.

QVÆSTORIS alterius officium : illius scilicet, cui rei pecuniariæ administratio demandatur apud Principē, † qui hodie 1
Thesaurarius appellatur, vt placet Budæo *in annot. ff. de offic. quæs. pag. 293. & 294.* hoc loco subnectere apte posse videmur: licet eum antecedat magnus Camerarius : & qui dictus est quæstor, quod inquirendæ & conseruandæ pecuniæ causa creatus erat, vt auctor Iurec. *in l. secunda §. hisdem temporibus, versic. deinde ff. de orig. iur.* vbi no. Docto. qui addunt, quæstorum curam fuisse, legatos, Regesue Rom. venientes, pro dignitate pop. Roma. excipere, donis prosequi, obuiam ire, ægrotos curare: & sumptu publico sepelire. Cuiusque quæstoris munus ad honores primus erat gradus, secūdum eum ibi, ex sententia Ciceronis: & constat *ex dict. l. prima. ff. de offic. quæs.* Quæstorem, & receptorem, vocari eum pariter Magistratum, ad quem publici redditus referuntur, qui apud eos conseruati, ad singulas opportunitates distribuuntur, tradit Aristo. *Politic. lib. sexto. c. vlt.* & licet Quæstores varij generis fuisse legamus, vt *in dict. l. 1.* vbi Budæus: secundum quem aliqua de alijs attingemus *infer. cap. 8.* & de quibus quæstoribus affatim loquitur Alexand. ab Alex. *Genial. dierum lib. 2. ca. 2.* & commemorat L. Fenestella *de magist. Rom. cap. 3.* & Pomponius Lætus, in simili traditione, *in titulo de Quæstore*, qui ait, his quęstoribus licuisse ciues Romanos capite punire: & per Doct. *d. §. hisdem vbi supra, & C. de offic. quæs. & C. de quæsto. libr. 12. & in authen. de quæstore.* & dictum est *supra in proximis. in ver. Cancellarius.* Tamen hic loquimur de eo qui præpositus est pecunijs Fiscalibus: & sic Imperatoris, † quamuis inter illas, & pecunias publi- 2
cas, & Imperij, constituatur differentia, secundum Budæum *in d. l. 1. ff. de offic. quæs. pag. 298.* sed ex quo omnia translata sunt in Imperatorem, vt *in l. 1. ff. de consti. princ.* & ad eundem effectum, & commodū eiusdē personæ tendunt: siue dicantur res & pecuniæ patrimonia-

 les: si-

les: siue fiscales, s. Imperij: siue Imperiales, siue dominicæ: siue ciuiles, siue priuatæ principis. & licet sint duo æraria, videlicet vnum publicum fisci: aliud priuatum, scilicet rerum priuatarum principis: cum omnia dicantur esse Cæsaris, vt prędicta declarat Io. Pla. *in rub. C. de fund. patrim. lib. 11. & in l. 1. C. de quæst. & magist. offic. lib. 12.* aliter sentiens quam Budæus: & facit, quia procurator Cæsaris. & procurator fisci idem est. vt *inf. c. de procur. Cæs. nu. 4.* hæc parũ differre arbitror. † Verum an is inter Illustres sit annumerandus. glo. tenet expresse quod non, *in rub. ff. de offic. quæst.* per tex. ibi *in l. 1.* & tenet glo. ibidem. *in ver. plebeios,* sequitur Io. Plat. *in d. rub. C. de quæsto. & magist. offic.* Aliter tamen tenendum probabiliter crediderim: quia tex. *in d. l. 1. ff.* promiscue, & indifferenter tracta de offic. quæstoris. siue is candidatus sit principis, qui idem & Cancellarius est: siue qui curam agat pecuniarum: siue qui maleficia perquirat, vt distinguũt recitati scriben. & præsertim Fenestella *dict. cap. 3.* nam ex quo principis candidatus, Illustris habetur, vt *supra. in versic. Cancellarius. numer. 6.* & distincte lex comprehendit, & absolute loquitur de quolibet quæstore, nec aliter distinguit inter horum dignitatum gradus: nec nos distinguere debemus. *l. de precio cum sim. ff. de public.* † Facit quia magna necessitudo putabatur: instituto antiquorum, quæstori cum Imperatore suo: cum quo communem prouinciam sortitus erat, ac publicam muneris societatem obibat: vt auctor est Cicero, *de diuinatione*, & refert Budæus *dict. pag. 293.* sicque ex assistentia principis, magna pręsumptio huius dignitatis insurgere videtur, vt in superioribus dixi, præsertim in Cancellario, & consiliarijs principis † Sic quoque iste quæstor potest censeri, vt comes rerum priuatarum; qui etiam dicitur Comes priuati ærarij principis, quique arcam custodit auri, & argenti debiti, ex rebus principis: qui est Illustris, vt per Io. Plat. *in dict. rub. Cod. de quæst. & magist.* Facit etiam quia tituli præcedentes titulum de officio prætoris, in ff. de Illustribus loquuntur, vt dicit gloss. rub. illius titu. de offic. præt. à quo initium assumunt hi, qui spectabilium loco habentur: & ante titulum de offic. præto. præcedit immediate titulus de offic. quæst. & eodem modo fit continuatio in titulis C. libr. XII. Nec obstat opi. gloss. *in rub. ff. de offic. quæs. & dict. lex 1.* & auctoritas Io. Plateæ: quia loquit̃ sine lege, nec probat suã opinionem

Margin numbers: 3 (beside "bitror. † Verum"), 4 (beside "dus: nec nos"), 5 (beside "siliarijs principis†").

nem. At si quis quæstorem omninò è Spectabilibus censere maluerit, illi inter eos primus locus ab ordine titulorum videtur assignandus; vt ex memoratis elicere possumus.

SVMMARIVM.

1 *Cubiculi Principis præpositus, qui Gran Gianberlam dicitur: ponitur post Cancellarium.*

2 *Cubicularius magnus, Illustris est, non alij cubicularij, sed forsan clarissimi.*

3 *Officium quantumcunque vile, collatum à Principe, nobile reputatur.*

CVBICVLARII OFFICIVM.

CVBICVLI sacri præpositus, qui vulgò Gran Gianberlan, apud aliquas nationes appellatur: siue summus admissionalis: siue Magnus Camerarius, † proximum post magnum Cancella- 1
rium locum obtinet, vt post hunc eum describit Budæus *in annot. ad d. l. fi. ff. de senato. pag. 257.* & Alciat. *in d. tracta. de sing. cert. cap. 34.* Sed hoc apertius constare à serie dictorum titulorum lib. XII. C. crediderim: quandoquidem post titulum de præfectis prætorio immediatè subijciatur titulus, *de præpositis sacri cubiculi, & omnibus cubicularijs.* Tantis tamen hi pollent fauoribus apud Principes (quia ad hos eorum ministerio patent aditus) vt parum distare à præfectis prætorio credantur apud multos. † Sic & hi Illustres sunt, vt *in lege* 2
final. eod. tit. de præp. sac. cubi. libr. 12. & tradit Io. Platea ibi *in lege 1. & 2.* Alios tamen cubicularios, excepto præposito, non esse Illustres, nec habere dignitatem, meminit idem Io. Plat. inibi *in dicta lege 2.* licèt officium nobile exercere dicantur: quia † Officium, quantum- 3
cunque vile, si conferatur à Principe, nobile reputatur, per *l. nemo, in fi. C. de digni. lib. 12.* & per Martin. Laud. *in tract. de dignit. q. 31.* atqui fortasse Clarissimi possunt haberi, argumento vt infr. hoc principali vers. *in ver. clarissimorum, num. 2.* Sic quoque Notarij & Cocus principis dicuntur habere dignitatem, secundùm Bal. *in ca. 1. de feu. guar.* & per allegata inf. *in d. ver. clarissimorum.* In eo tamen (vt opinor) decipitur Io. Plat. qui affirmet, hunc præpositum, etiam toti familiæ, & aulæ principis, & augustæ praeesse, per gl. *1. d. l fi.* quæ hoc non dicit, & obstant supradicta. Est tamen animaduertendum, quòd *in l. 1. C. de præpos. sac. cubic.* is præpositus cum præfecto prætorio,

rio, & magistro militum, vel peditum: & præfecto vrbis (hi tamen non sunt ministri principis) parem dicitur habere dignitatem, seruata reuerentia, & prælatione temporis post dignitatem, vt etiam tradit Bar. ibi, & Io. Plat. & per Martin. Laud. *in tracta. de dignit. q. 48. & 49.* sed maximè contraria his videntur recitata supra, præsertim *n. 6.* dum diximus, hac princ. concl. *in ver. Dignitatum,* secundam post principem, præfectis prætorio attributam potestatem: quod etiam à consuetudine receptum arbitror; & propterea solutio forsan quadrabit, si dicamus, licèt inter eos sit par & æqualis dignitas: Illustrissimus tamen dici possit præfectus prætorio: Illustrior verò dicatur præpositus Cubiculi, cùm inter illustres dentur ordines, vt *supra dixi:* vel si dicamus, quòd ratione potentiæ maior omninò habendus sit præfectus prætorio, & dignior præposito cubiculi: cogitandum tamen est, quia obiectum videtur vrgere. Assignatur tamen huius muneris functio Marchioni Brandiburgensi, vni electorum, Regis Ro. secundùm Plati. & secundùm glo. pen. *in c. ad Apostolicæ, de re iud. in 6. vt dixi supra, §. 2. in versic. Electio Regis, n. 3.* Veruntamen hoc officium ab eo de more non exercetur: sicut nec alia, alij electores obeunt officia: vel Rex Pincernæ: vel Comes Dapum: vel Dux ensem deferentis.

SVMMARIVM.

1 *Pincerna maximus Imperatoris, in iure quis fuerit non constat.*
2 *Pincerna maximus Imperatoris, si non inter Illustres, inter spectabiles annumerandus.*

PINCERNÆ OFFICIVM.

1 PINCERNA inde † Maximus, post præpositum Cubiculi subnectitur, per Budæum *in d. l. fi. ff. de senat. pag. 257.* de quo non fit mentio per Alciat. *in d. c. 34. de sing. cert.* Munus autem hoc Regi Bohemiæ, pariter vni electorum attributum est, vt in proximè dictis ostenditur, tamen nec in eo versatur ipse Rex. At quis is fuerit in iure, non mihi rectè constat: quave luce Dignitatis fulgeat, propterea id totum consuetudini Imperatoriæ Curiæ relinquendum
2 esse: † & si non inter Illustres, inter Spectabiles connumerari posse, arbitrarer: exemplo Comitis, seu præpositi, aut Tribuni Scholarum,

rum, qui ad epulas parandas, vel ad curam Sacri Stabuli, vel Ornatum & curam Palatij, in curia Principis constituuntur; de quibus habetur *in tit. C. lib. 12. de comit. præp. & trib. scho.* vbi Io. Plat. *in rub. & l. 1. & dicemus inferius in proximis.*

SVMMARIVM.

1 *Senescalchus, qui Latinè Architriclinus dicitur, quis sit apud Legum Latorem.*

2 *Præpositus idem dicitur, quod Princeps.*

3 *Senescalchus Imperatoris, qui Architriclinus est, Spectabilis censetur.*

SENESCALCHI OFFICIVM.

SENESCALCHVS vulgò dictus, qui Latinè Architriclinus nuncupatur, cui in Palatio munus subministrandi dapes iniungitur, quodque Comiti Palatino pariter, vni ex electoribus Regis Romanorum, iam fuerat assignatum, subordinari posse videtur. Viget enim, nec hoc officium in curia inane est: ab alio tamen quàm ab ipso Co. Palatino suscipitur: † Is ille videtur, qui apud le- 1
gum Latorem, inter Comites, seu Præpositos, & Tribunos, & primicerios (qui idem sunt) Scholarum annumeratur: cùm ad epulas parandas, & subministrandas Principi præpositus sit, vt habetur *in d. rub. & l. 1.* & Io. Plat. ibi, *C. de Comit. præp. & trib. scho. & in l. 2. C. de domestic. & protec. lib. 12.* † sic & Princeps dicitur præpositus secundùm 2
Io. Plat *in rub. de agen. in reb. eo li.* & inibi *in ea. l. 1.* hos etiam adorandi Principem, antiquitus facultatem habuisse exprimitur. † Hunc es- 3
se spectabili dignitate decoratum, elicitur ex eo tex. ibi secundùm Io. Plat. ex quo parem dignitatem præcipitur habere cum Comite Ægypti, & Pontifice diœceseos.

SVMMARIVM.

1 *Scutifer Magnus, qui & protospatarius dicitur, quod officium suscipit.*

2 *Scutifer Magnus, inter tribunos scholarum, videtur posse reponi.*

3 *Scutifer Magnus Spectabilis existimandus est: & quando Illustris.*

4 *Magister militum Illustris est: vocatus apud Gallos, Mareschial, secundum Alciat.*

5 *Magister militum, & præfectus prætorio, differunt.*

6 *Palatij Imperatoris Præpositi, curam habentes, quoad ornatum, Spectabiles sunt.*

SCV-

SCVTIFERI MAGNI OFFICIVM.

1 SCVTIFERVM Magnum † deinceps subijcit Alciat. *d. c. 34. de sing. cert.* quem ipse Protospatarium nuncupat: sed de eo non meminit Budæus *in d. pag. 257. in tit. de senat.* Cùm huius partes illuc pertineant, (vt audio) vt omnium Armorum, & equorum, & to-
2 tius stabuli principis, curam habere præcipiatur: † inter Comites, Præpositos & Tribunos Scholarum reponi & ipse posse videtur: vt ex exemplis æquiparatis, *d. l. 1. C. de com. præp. & trib. schol.* argumentari possumus, ibi. *inter quos comites etiam Sacri stabuli, &c.* proinde
3 secundùm dispositionem *d. l. 1.* † is similiter Spectabilis erit. Dux autem Saxoniæ hoc munere fungebatur, tanquam & ipse alius ex electoribus Regis Romanorum, qui portitor ensis carminibus illis vulgatis decantetur, secundùm glo. pen. *in c. ad Apostolica, de re iud. in 6.* Nec tamen ipse hodie hanc prouinciam suscipit. At si huius scutiferi Magni officium extenderetur ad Comites, iuxta principem, ad eius custodiam excubantes, & residentes, sub quorum Regimine constituti sunt milites; Illustris vtique is censeri posset, *l. nemo, vers. si verò, C. de re milit. lib. 12.* præsentia enim & assistentia apud Principem actum extollit, vt *supra in versi. Cancellarius, in fin.* nam conuenire posset, vt Magistro militum comparandus hoc pacto vi-
4 deretur, † qui Illustris est, vt *in l. 1. & 2. C. de offic. mag. mil.* & per Io. Plat. *in rub. C. de præfec. præt. siue vr. & mag. mil. lib. 12.* quos Magistros militum Alciat. *dict. cap. 34.* lingua Gallica Mareschialos vocat, qui apud nos lingua Italica dicuntur (vt opinor) Maestri del campo: Nec dicamus hos eosdem, qui & Præfecti prætorio, vt *supra hac*
5 *concl. principali, versic. Dignitatum, nume. 5.* dictum est. † Nam omninò differunt, vt *in dict. titu. de præf. præt. siue vrbis, & mag. militum*: sic enim (vbi concedatur idem fuisse) per tempora, res & nomina, immu-
6 tantur, vt conueniunt dicta *in l. 2. C. de offic. quæs.* † Hic & illud subnotandum est, eos, qui primi ordinis comitiuam cum præpositura meruerunt, curam habentes circa ornatum Palatij Imperatoris, Spectabiles esse: cùm æquiparentur Comitibus epularum, & sacri Stabuli, vt *in d. l. 1. C. de comit. præpo. & trib. schol.*

SVMMARIVM.

1 Magister officiorum, spectabilis est: immò etiam Illustris dictus.

2 Ma-

2 *Magiſtri, ſeu proximi ſacrorum ſcriniorum Imp. inter quos ſunt Referendarij, & Primicerius, hoc eſt, protonotarius; Spectabiles ſunt.*
3 *Comites conſiſtoriani æquiparati Proconſulibus, Spectabiles ſunt.*
4 *Medici ſummi Principis, Archiatri dicti, Spectabiles ſunt.*
5 *Silentiarij, & eorum decuriones, ſpectabiles ſunt: & qui ſint tales, ibi.*
6 *Domeſtici Imperatoris, qui ſint: & quod ſunt ſpectabiles.*
Protectorum Primicerij ſunt ſpectabiles, ibi.

SPECTABILES OFFICIALES QVI SINT.

SPECTABILIVM gradum conſequuntur aliqui quoque alij, in ſacro Palatio Imperatoris militantes & deſeruientes: vt conſtat ex ordine titulorum C. inchoando à tit. *de offic. magiſ. offi.* † qui 1
ſecundùm glo. rub. ibi primus inter ſpectabiles præmittitur, licet glo. *in l. 1. C. de ſilenti. lib. 12.* Illuſtrem dicat, vbi Io. Plat. id procedere affirmat, ſi quis ſit Magiſter officiorum, cum adminiſtratione: idem ſcribens de comite Domeſticorum, ſecutus glo. ibi, pro cuius opi. facit tex. *in d. l. 1. & fi. C. de ſilent. & l. fin. d. tit. C. de offi. mag. offic.* vbi excellentiſſimus appellatur, prout & præfectus prætorio, vt *ſup. hac concluſ.* in verb. *Dignitatum, n. 7.* Videtur tamen obſtare tex. *in l. 2. C. de domeſt. & protect. lib. 12.* allegatus in gl. *d. rub. C. de offi. magiſ. offic. & in §. fi. in auth. de non alien. aut perm. reb. ec.* qui oſtendit Comites ſpectabiles eſſe, cogita. Sic & C. li. 12. videre licet, exordiendo à titulo *de Primicerio, vſq; ad alios ſequentes.* † Nam primo munus Proximorum, ſeu 2
Magiſtrorum ſacrorum Scriniorum, quorum officium erat triplex: vt per Io. Plat. *in l. fi. col. 2. C. de decurio. lib. 10. & in rub. C. de proxi. ſac. ſcrin.* inter quos ſunt Referendarij, & inprimis Primicerius, & Secundicerius principis, qui quidem Primicerius Præpoſitus eſt omnibus notarijs; & vocatur Protonotarius, cuſtodiens Arcam, & inſtrumenta, & acta Imperij, & ſcrinium Curiæ, & ſolicitat, & regulat alios, vt per Io. Plat. ibi, & *in rubr. C. de primic. & ſecun. lib. 12.* hoc inquam munus ſplendore ſpectabilium emicat, vt ibi per *l. fin. & in rub. & l. 1. C. de magi. ſac. ſcrin.* præclaram enim nobilemque militiam Spectabilium, Tribunorum, Notariorum, & Magiſtrorum Scriniorum, qui quodammodo Maieſtati ſuæ aſſidere dicantur, commendat augendam Imperator inibi. † Eodem modo ſpectabiles 3

sunt Comites Consistoriani: id est, qui diu steterunt in consistorio principis: nam etiam proconsulibus æquiparantur, vt *in l. 1. C. de co-*
4 *mit. consist. lib. 12.* vbi Bar. & Io. Plat. † Similiter quoque summi Medici, Imperatoris: qui efficiuntur & ipsi Comites Palatini, ex quo primi gradus Comitiuam adepti sunt: qui & Archiatri sacri palatij vocantur, inter spectabiles describuntur: vt scilicet Ducibus, & Vicarijs principis æquiparentur, vt *in rub. & l. 1. C. de comit. & Arch. Sac. Pal.* vbi Bar. & Io. Plat. *lib. 12.* Alciatus tamen ibi in annot. existimauit, non de summis Medicis loqui hunc titulum, sed absolutè de Medicis Aulæ Imperatoriæ. Sed ego cum alijs aliter crediderim: quia in superioribus & inferioribus titulis C. ibi fit quoque mentio de alijs supremis, seu præfectis, seu Tribunis, veluti de præfecto prætorio, de præpositis sacri cubiculi, de primicerio, de Comitibus, præpositis, & Tribunis scholarum; & similibus: Nec video vnde ipse contrarium probet, immò ab etymologia Græca vocabuli, quam ipse explicat, vt Archiatrus, Medicus princeps intelligatur:
5 omninò fallitur. † Silentiarios itidem, & eorum Decuriones, Spectabilium locum sibi vendicare asserit Io. Plat. *in rub. C. de silenti. & decur. eo. li. 12.* & gl. 1. *in l. fi. eo. tit. per l. omnimodo, §. fi. C. de inof. test.* Hi verò qui sint apud eum, non benè constat, cùm secundùm glo. ibi, Consiliarij Principis dicantur, vt affirmat etiam Marti. Laud. meus *in trac. de consiliariis Principum, q. 14.* quibus committantur secreta sub silentio: alij verò alio modo interpretantur. Alciatus autem in fine *tit. C. de comitib. & Archiat. eo. lib.* ex sententia Procopij, Persici Belli 2. Romani inquit ad ea, quæ quietis sunt, in palatio ministrum, Si-
6 lentiarium vocant: † sicut Domesticum, arcanorum principis conscium. Constat autem hos etiam haberé facultatem adorandi principem: & salutandi administratores eius, vt *in l. 1. illius tit.* quì Domesticus, cum protectore similiter spectabilis esse videtur. Subiungitur enim post titulum de silentiarijs, & videtur probari *in l. 2. ibi. C. de domest. & protect.* vbi primicerius Domesticorum, & Protectorum, Spectabilis censetur. Non sine controuersia tamen hæc videntur procedere, vt supra dixi in hoc verbo, nu. 1.

SVMMARIVM.

1 *Primicerium protectorum, & Domesticorum subsequentes, vsque ad numerum 10. clarissimi sunt.*

2 Scri-

2 *Scriniarij post proximum sacrorum scriniorum sunt Clarissimi.*
3 *Notarij Imperatoris, habent Dignitatem.*
Cocus Imperatoris, habet dignitatem, ibi.
4 *Imperator à Clarissimis salutatus, eis assurgit; immò non.*

CLARISSIMI OFFICIALES QVI SINT.

CLARISSIMORVM † pariter loco, aliqui Palatini sunt; vtputa qui post primicerium Domesticorum, & Protectorum subsequuntur: vsque ad numerum decem, *l. 2. C. de domestic. & Protect.* vbi Io. Plat. qui obiter dicit, idem esse Primicerium, Tribunum, Ducem & Præpositum. † Similiter & alios Scriniarios, post proximum sacrorum Scriniorum, constat esse Clarissimos, *l. peculiari, C. de prox. sac. scrin.* & per Io. Plat. *in rub. illius tituli:* Dicamus postremò Sacrum palatium principis, adeò dignitatibus elucescere, † vt vsque ad Notarios & Cocum descendant; atque hi dignitatem aliquam sortiantur, vt singulariter dixit Ro. *not. 648. colu. 155. incip. nunquid esse Cocum*, per doctri. Bald. *in tit. de Feudo Guardiæ, siue in tit. quis dic. dux, Com. Mar. in lect. not.* sequitur Felin. *in Rubr. de offic. & potest. iud. deleg.* & Franc. Luc. *in tractat. de fisc. & eius priuileg. in fin. 1. partis.* & Catellian. Cotta *in memoralibus*, in dictione, *Cocus*, post Barb. *in tract. de præst. Card. in 1. quæst. 1. partis, nume. 40.* qui secundùm Ang. *in l. cum salutatus*, quæ est *l. 1. C. de senten. pas.* per text. ibi cum glo. inquit, † Imperatorem à Clarissimis salutatum, aliquantulum eis assurgere, quod tamen non probatur, nec credo verum: Nam ibi d. l. 1. loquitur in præfectis prætorio, qui sunt Illustres, non tantum Clarissimi, vt scripsimus supra *hac concl. vers. Dignitatum, nume. 7.* & si dicatur, ibi Clarissimus dicitur præfectus prætorio; Responde, hoc non refragari, quandoquidem qui pluris est, vtique tanti est, *l. cum furti, ff. de in litem iur.* Bald. *in l. 3. C. de fur.* Bald. *in princ. quis dic. dux.* Consiliarijs proinde suis & Cardinalibus assurgit Imperator, vt iam diximus *supra, vti Illustribus.*

1 2 3 4 (margin: 1 at line 1, 2 at "post", 3 at "dignitatem", 4 at "assurge-")

SVMMARIVM.

1 *Comites Palatini, qui sine administratione habent dignitatem, abusiuè comites sunt.*

no attributam, non potest ipse alijs delegare, vt per Alexan. *in l.1. num.7.* & Iaſ. & doct. ibi. *ff. de offic. eius*: quia ſit de reſeruatis Principi. † Hos autem Comites Palatinos, Clariſſimos eſſe dijudicarem, ſicuti nec plus cenſentur proprij Comites, de Comitatu inueſtiti, vt per doct. *in d. l.1. ff. de offic. eius. & dixi ſupra in §.3. in materia Duelli, cõclu.77. numer.8.* 5

SVMMARIVM.

1 Priuilegia reuocare poteſt Imperator, etiam ſine cauſa, & numer. 2. vbi Regula ponitur, vt procedat in ſubdito, quæ limitatur tripliciter numer.3.5.6.

Reuocatio quæ procedit in priuilegio, procedit in ſtatuto. ibi.

Priuilegia licet poßit reuocare Imperator; decet tamen in conceßis eum perſiſtere: ſicut Polus in Cœlo: ibi.

4 Priuilegium, vel Satutum, quando dicatur tranſire in contractum.

7 Priuilegia non ſubdito conceſſa, non poteſt Imperator reuocare, ponitur Regula; limitatur 9. modis: nu.8.9.10. 11.12.13.14.15.16.

17 Imperator reuocans ea, quæ tenetur obſeruare, fingitur circumuentus; & ſecunda conceßio contraria primæ, non tenet.

PRIVILEGIA POTEST REVOCARE IMP.

OCTAVO econuerſo dicamus, vt quemadmodũ Imperator poteſt priuilegia & beneficia concedere, vt in proximis dictum eſt, † eodem modo reuocare poſſit, etiam ſine cauſa, glo. eſt fin. & magiſtralis *in capit. decet*, vbi doct. præſertim Philip. Franc. *de reg. iur. in 6.* ſequitur Feli. *in c.1. col.2. de probatio.* idem tenet Bal. *in l. qui ſe patris. col.7. C. vnde lib.* ſequitur Decius *in c. quæ in Eccleſiarum. colu. 12. de conſtitutio.* & Feli. ibi. *col.19. num.34.* & Marti. Laud. *in tract. de priuileg. & reſcrip. q.34.* loquens etiam in prædeceſſore: D. Aymo. Craueta *conſ.276. n.7.* Vnde diximus *ſupra §.3. verſ. Septimo n.1.* Papam nouiter creatum, poſſe reuocare omnes gratias factas per præceſſorem ſuum & Decius *in conſil. 286. colum.2. & 3. volum.2.* in ſimplici priuilegio, præſertim conceſſo ſubdito, vt tenet etiam Iaſ. *in d. l. nõ amplius. §. ſi certum. col.2. de leg.1.* & idem *conſil.1. col.4. vol.1.* & Soci. *conſ.25. nume. 16. volum.1. & conſ.4. numer. 4.5. & 13.* etiam ſi quæſitum ſit ius alicui: 1

dum non contineat translationem dominij directi, vel vtilis, & *cōsil.77.numer.13.vol.3.* secutus Bal. *in d.l.qui se patris.* Et quod dicitur in priuilegio, procedit etiā in statuto, secundū scrib. vel aliquos eorū hic allegatos, & supra, & inf. præcipue Areti. & Feli. *colum. 8.* Dixit tamen memorabiliter Host. *in sum. de priuil. & exces. priuil. § qualiter colum.1.* Non decere Principem sine causa reuocare priuilegia concessa: ne id leuitati, aut inconstantiæ ascribatur: atque venire contra factum suum, & impugnare quod debet defendere, videatur. Ac inquit d. Cotta, consulente Bal. *in memoralibus suis, in ver. princeps verus,* Principem debere in concessorū liberalitate constanter persistere, sicut Polus in Cœlo, & dicere quod scripsi, scripsi. Conueniunt dicta per Socin. *in cons. 32.num. 22. vol.1.* & cum causa posse reuocari tradit etiam Hippo. Marsil. *in l.1.§.si quis nume.21. ff. de quæstio.* Verum hæc propositio generaliter, & absolute posita per memoratos interpretes; est tamen intelligenda & declaranda, vt eam declarant doct. sed præsertim Abb. Areti. & Felin. rectius, atque magis ex ordine, quam alij, more suo, *in cap. nouit colum.7.nu.7.cum multis seq. de Iudic.* vt scilicet duæ reg. cū limitationibus, seu declara-
2 tionibus, ponātur. † Regula prima sit, Principem posse reuocare priuilegiū concessum subdito. *c. in nostra cum sim. de iniur.* & per doct. & in primis Felin. *in d.c. nouit col.12.n.10.* Cardin. Paris. Pater, & præ-
3 ceptor meus *cons. 2. nu.120. vol. 4.* † Primo limitatur secundum eum & relatos, si ius sit quæsitum de iure gentium, & quia transeat in contractum, nam tunc non potest reuocari sine causa, vt & per Martin. Laud. *in trac. de priuil. & rescrip. q.34.* Paris, vbi *supra num.127.* secus si stetit in simplicibus terminis priuilegij, vt puta exemptionis & immunitatis: & ideo Bal. *in d.l. qui se patris. colu.7. vers. sed si non est priuilegium,* docet: si est conuentio, non priuilegium; tunc non potest reuocari, nisi secundum ipsius rei naturam. *l. fundi. C. de fund. patrim. lib. 10.* & subdit, sciendum, si Princeps recipiat precium, significare venditionem; etiam si vteretur verbo, *Indulgemus,* vel simil. & inquit Ias. *in d. cons. 56. vol. 1.* Principem posse reuocare immunitatem concessam subdito, etiam si transiuerit in contractum: ni-
4 si interueniret recompensatio perpetua. † Atque priuilegium & statutum, tunc dicitur transire in contractum, quando aliquid cōceditur, non simpliciter, sed commēsurandum, ob aliquod factum

aut

aut dationem, vel præteritam, vel futuram impletam, vel implendam, ex parte eius cui conceditur, declarat Fel. ex sententia Arati. ibi, & Bal. *in dict. l. qui se patris. colum. 7.* circa quæ vide Soci. *in cons. 4. n. 6. & cons. 87. nume. 12. vol. 3.* & Deci. *in consil. 292. nume. 7. vol. 2.* qui etiam post Bal. *in l. si cum mihi. ff. de dolo*, corroborat non posse reuocari priuilegium concessum; quod non pendet ex sola voluntate concedentis, sed ex iure alteri acquisito, propter eius factum. Declaratur inde per Feli. ibi hæc limit. tribus modis; & Primo in septem casibus, in quibus princeps potest proprium contractum reuocare, de quibus scripsi supra *§. 3. vers. octauo.* Secundo declaratur, vbi Princeps potest tollere ius quæsitum ex causa, de quibus dixi *in hoc §. 4. vers. Quarto*, & latius dicam *in vers. Vigesimooctauo.* Tertio declaratur in priuilegio concesso non subdito, quia tenet non tanquam lex, sed tanquam contractus, vt dicam *in secunda regula.* † Secun- 5
da limitatio ponitur per Felin. vt hæc prima reg. non procedat in inferiore à Principe, qui non potest reuocare priuilegium, per allegata per eum: † Tertiam ponit limit. in priuilegio dato in re- 6
muneratione subdito, quod est irreuocabile: facit secundum eum, quia donatio remuneratoria est irreuocabilis, etiam data ingratitudine. *l. si pater.* vbi glo. & Bar. *ff. de donatio.* Animaduertendum tamen proponit, remunerationem hoc solum operari, vt non reuocetur ex ingratitudine, sed ex alia iusta causa possit reuocari, sicut alij contractus; vt præsertim *in 2. declaratione prima limit.* dictum est: hanc limit. tenet etiam Martin. Laud. *in tractat. de priuileg. & rescrip. quæst. 34.* quæ confirmatur ex eo, quod relatio & consideratio, habita ad grata seruitia, operatur, vt priuilegium transeat in vim contractus, vt per aliqua ostendit Guido Pap. *in tract. de rescrip. nu. 28.* † Secunda autem Regula fit secundum Feli. ibi *colum. 9. numer. 9.* 7
cum relatis abunde per eum, vt priuilegium concessum non subdito non possit reuocari; quia dispositio legis priuilegiantis non subditum, non tenet tanquam lex, nam si eo modo teneret, non ligaret concedentem, vt *in cap. 1. de constitutio. in 6. cum sim.* Sed tenet in vim contractus; ideo est irreuocabilis, & arctat, & cogit concedentem. *c. 1. de probatio.* & addo Iasonē *in l. nō amplius §. si certū, de le. 1.* & Decium *consil. 407. nu. 18. vol. 3.* & dixi *supra in d. §. Tertio, vers. octauo.* † 8
Ista reg. limitatur primo per eū, ex doctri. Areti. ibi, & ante eū Bal.

in l. quis

in l qui se patris. C. vnde lib. quando per priuilegium est concessa iuris-
6 dictio, nam potest tunc etiam sine causa reuocari. † Secundo limitatur, quando priuilegium præter intentionem lęderet concedentem. † Tertio limitatur, si priuilegium nasceretur ex contractu simulato: quia tunc est reuocabile, vt dicit consuluisse Marian. Soci.
11 *cons. 125. incip. Io. de Ariga de Luca.* † Quarto limitatur vt ex eisdem causis possit priuilegium reuocari, ex quibus potest reuocari donatio; nisi tamen priuilegium esset remuneratorium, vt *supra in 3.*
12 *limit. 1. reg.* † Quinto, si singuli priuilegiati consentirent reuocatio-
13 ni priuilegij. † Sexto limitatur, si maiores de populo priuilegiato
14 consentirent reuocationi priuilegij. † Septimo quando priuilegium nondum est acceptatum. Excipiuntur ab hac limitatione duo casus; Primus est in beneficio collato absenti, vt *in capit. si tibi absenti. de prebend. in 6.* Secundus quando per priuilegium restitui-
15 tur Bannitus, nam prodest etiam ignoranti. † Octauo limitatur si concedens vult interpretari priuilegium, hoc etenim potest secundum eum per *cap. 1. de iura. cal.* de qua interpretatione locuti sumus *supra. § 3. vers. Vigesimo numer. 3.* Hæc tamen limitatio, dum ibi videtur suppleri, seu declarari per Philip. Simonettam, non haberet locum, quando Princeps vellet interpretari, ita quod perimeret priuilegium, non puto eã veram: quia ex quo Princeps potest interpretari priuilegium: quo ad concernentia validitatem eius, vt *dixi in dict. vers. Vigesimo*, ista non dicitur reuocatio priuilegij validi, sed interpretatio, & declaratio inualidi: quod est maxi-
16 me diuersum, ideo non recte infertur *l. Pap. exuli. ff. de mino.* † Nono limitatur si causa nouiter emergat, quia reuocatur priuilegium. Reliquit tamen super hoc cogitandum Felin. quia hoc modo non esset differentia inter priuilegium concessum subdito, & non subdito. Verum absolute posse reuocari dicendum videretur, aliter dubitando quam Felin. si ex causa noua & iusta Princeps moueret, vt dixi *supra in §. 3. vers. octauo. circa. fi.* & facit quia ex iusta causa Princeps potest tollere ius tertij, vt dictum est hoc *§. 4. vers. Quarto, & dicã inf. vers. Vigesimooctauo n. 9.* facit etiam quia Nationes omnes, & Reges videntur esse sub Imperatore, & sic aliquo modo subditę. vt diximus *in §. 1. in vers. Orbem*: ergo hac ratione videtur militare prima reg. hic posita. Sed nihilominus cum in specie determinatũ sit, per

sit, per doct. allegatos per Felin. & Deci. *in c. quæ in Ecclesiarum. col. 9. & 12. de constitutio.* & per Soci. *consil. 164. nume. 9. vol. 2.* & dicam inf. *hoc §. 4. d. vers. Vigesimooctauo nu. 12.* Principem seu habentem iura principis non posse etiam cum causa auferre rem suam non subdito: pari modo videtur dicendum, non posse reuocare priuilegium, non sudito concessum: quia ex quo dicitur transire in vim contractus, videtur idem si reuocetur, ac si tollatur ius tertij, non subditi: quod non potest tolli, etiam cum causa, ideo cogita: quia ista limitatio videtur male sustentabilis. In præmissis illud notandum est, † quod 17
si Princeps, etiam motu proprio, reuocat ea quæ tenetur obseruare, fingitur circumuentus, & non admittitur probatio in contrarium, & secunda concessio contraria primæ non valet, vt tenet Decius *in consil. 292. in fi. vol. 2.* ex sententia Bal per *l. prædia: Cod. loca.* quomodo autem, & quibus clausulis tollatur priuilegium, vide supra hoc §. *vers. Tertio.* præsertim. *nu. 42. & seq.*

SVMMARIVM.

1 *Feudorum concessiones, seu priuilegia, quando Imperator reuocare possit & num. 3.*
2 *Feudum, priuilegium; seu magis Gratia, & Beneficium dicitur.*
4 *Vasallus potest renuntiare Feudo, etiam inuito domino: limit 6. modis.*
5 *Dominus & Vasallus, debent sibi mutuam, & æqualem affectionem, & fidem.*
6 *Claudicatio, iniquitas appellatur.*
7 *Feudum dicitur contractus innominatus; immo magis nominatus continens beneficium nu. 10.*
8 *Feudum non debet alicui auferri sine causa, nec perditur, nisi in casibus in iure expressis.*
9 *Feudationi tenetur stare successor, cum prædecessore suo.*
10 *Papa non potest reuocare dignitates, nisi ex causa.*

FEVDA NON REVOCAT IMP.

IN hac octaua propositione, cum multa in reuocatione priuilegiorum sint recitata breuiter & enarrata: aptius quoque hic, quam alibi subiungere posse videmur, magis in specie: & differere, an & quando Princeps † possit reuocare Feudorum concessiones, 1

 & pri-

& priuilegia: vel ab ipso, vel ab antecessore suo prodeuntia; quod aliquando obiter tetigimus *in §. 3. vers. octauo, & in hoc §. inf. vers. Vigesimo octauo. n. 14.* in ea inuestigatione, an princeps ex contractu suo obligatur: anque dominium alicui auferre possit sine causa. Du-
2 bium faciebat, † quia Feudum, priuilegium seu magis gratia, & Beneficium dicitur. *c. 1. § fi. quib. cau. feu. amit. Bar. in l. fi. in prin. Cod. si cont. ius vel vtil. pub. Curtius Iunior, in tractat. Feud. in 1. parte. princip. q. 11. & Soci. cons. 4. numer. 6. volum. 3.* vnde secundum Bal. *in l. qui se patris colum. 7. alias 11. C. vnde li.* quem sequitur Ias. *in l. non amplius. §. si certum. ff. de leg. 1.* Imperator potest reuocare priuilegia concessa subditis, per modum gratiæ: secus si per viam contractus, & dictum est supra in
3 præcedentibus, *nu. 7.* immo expresse inquit Bal. *in d. l. qui se patris,* † Imperatorem posse reuocare feudum, etiam sine causa: quando est precario concessum. Poterat etiam dubitari ex eo argumento: quia
4 sicut † Vasallus potest renunciare feudo, etiam inuito domino, vt
* est tex. *in ca. 1. de vasal. qui cont. const. Loth.* & est communis * opi. vt tradit Curtius *in dict. tracta. in 4 parte principali. vers. Trigesimo primo:* quæ opi. tamen limitatur quinque modis per Felin. *in c. quæ in Ecclesiarum car. antepen. de constituti.* & alio modo, & Sexto per Curtium ibi: eodem modo videbatur posse dominum reuocare Feudum inuito
5 vasallo, † quia mutua relatione dominus, & vasallus sibi debent æqualem affectionem & fidem: ergo ad seruandam æqualitatem, si concedebatur renunciatio vasallo, debebat etiam concedi reuoca-
6 tio domino; † Claudicatio enim iniquitas appellatur *arg. l. fi. Cod. de fruct. & lit. expen.* & hoc argumento in simili casu vtitur Bal. *in ti. de no. for. fidelit. §. inuestitura. nu. 3.* & sic hoc etiam procedere videbatur,
7 † licet Feudum dicatur contractus innominatus, immo potius no-
* minatus; secundum communem * opin. vt testatur Curt. Iun. *in d. tract. in 1. parte. q. 9. princip. num. 35. & Ias. cons. 93. volu. 3.* & contractus ex post facto sint necessitatis *l. sicut. Cod. de actio. & oblig.* Sed nihilominus contrarium concludendum est, vt est tex. apertus, vbi Bal. & doct. *in c. 1. de nat. feu.* nam sine culpa, siue causa, nõ potest Princeps, quem inuestiuerit, priuare: & tenent doct. præsertim Feli. *in c. quæ in Ecclesiarum col. 20.* & Deci. *col. 12. de constitutio* & Areti. *in c. nouit de iudic.*
8 & Ias. *d. cons. 93.* loquens in propria causa. † Nam secundum omnes, etiam vtile dominium, & sic Feudum, non potest alicui auferri sine causa,

causa, vt allegatur doctri. Bar. *in l. 2. C. de fund. patri. li. 11.* ac inquit Ias. *in l. illam num. 14. C. de collatio.* Vasallum non perdere feudũ, nisi in casibus à iure expressis: quos numero circiter quadraginta, enumerat abunde: & declarat Curt. *in d. tractat. in 4. parte*; & secundum prædicta consuluit Decius *cons. 544. numer. 15. & cons. 606. num. 8. volu. 4.* & Ias. *cons. 1. num. 4. col. 6. vol. 1.* & ante eos Alex. *in cons. 11. num. 6. volum. 6* & hæc est magis communis * opinio vt inquit Crauet. *de Antiq. temp. parte prima in primo numer. 16. & 17.* † Hæcque conclusio sibi vendicat 9
locum, etiam in successore in Imperio, & Regno; qui tenetur stare infeudationi prædecessoris, vt dictum est *in d. §. 3. vers. octauo.* Nec repugnant proximè obiecta, nam & si dicere possumus, quod casus legis sit clarus, in casu nostro, *in dict. capit. 1. de nat. feud.* & ideo nulla sit habenda dubitatio. *l. ancilla.* cum gloss. vbi Bartol. *Cod de fur.* dicamus vlterius, quod quamuis Feudum beneficium dicatur, seu gratia: tamen transit in contractum ex concessione concedentis, & transfertur vtile dominium. † Et sic erit contractus con- 10
tinens beneficium, prout est donatio, quæ est contractus nominatus, prout hac solutione vtitur, & recte *Curtius Iun. in dict. tractat. in 1. parte in q. vndecima.* Parum etiam refragatur dictum Bal. *in dict. l. qui se patris*, quia fatemur vbi Feudum esset precario concessum, posse sine causa reuocari, ex natura & virtute concessionis & inuestituræ; cuius Forma attenditur, vt diximus supra *hoc §. 4. in versic. septimo*, in verbo, *Immunitates. numer. 3.* Non etiam obstat dum dicebatur, quod sicut conceditur renunciatio vasallo, eodem modo sit concedenda reuocatio principi & domino: quia diuersa ratio videtur posse assignari in vasallo: videlicet quia is potest renunciare fauori suo, qui pro eo principaliter introducitur, vt tradit Curtius *in d. versi. Trigesimo primo.* post Feli. *in d. cap. quæ in ecclesiarum car. antepen.* talis autem ratio cessat in domino. Aliquando tamen prohibita est renunciatio, etiam in vasallo, vt ibi per eos. Nec in hac conclusione omitto referre Bal. *in d. c. 1. de nat. feud.* qui ab illo tex. arguit, Papã non posse reuocare, seu supprimere dignitates cõcessas alicui, nisi ex causa magna.

S V M M A R I V M.

1 *Assertioni sola Imperatoris, & imprimis Papæ statur: & an contrariam probationem recipiat. nu. 3. declaratur. num. 4. 5. 6. 7. 8.*

2 *Princeps habens supremam potestatem, potest concedere, vt credatur vni tantum.*

6 *Princeps habens potestatem legis condendæ, & non recognoscens superiorem, habet priuilegia eadem quæ & Imperator.*

9 *Assertio, & confessio Principis, contra eum probat, etiam absente parte.*

10 *Interpretatio in dubio fit contra Principem, seu Fiscum.*

Princeps institutus ab habente litem, non potest esse heres.

Principe instituto, in secundo testamento, non tollitur primum testamentum.

Princeps facilius remittit ius fisci, quam priuatorum.

ASSERTIONI SOLÆ IMP. STATVR.

1 NONO subiungere possumus, † Imperatorem, & imprimis Pontificem Maximum ea esse præstantia, vt nudo verbo & dicto, seu assertioni suæ credatur, & standum sit: sicut literis suis narratiuis, quæ æquiparantur; etiam in præiudicium alterius, secus sit in alijs iudicibus inferioribus, *c. cum à nobis,* vbi Doct. præsertim Abb. & Feli. *de testibus, cle. 1.* vbi Doct. *de probatio.* idem tenet Marti. Laud. *in trac. de priuileg. & rescrip. q. 57.* & Guido Papæ *in trac. de rescrip. num 35.* & per Oldrad. *in consil. 258. numer. 2. per cle. literis, de probation.* & Decium *cons. 445. numero 58.* Ampliantur hæc, vt credatur Pontifici, non solum de gestis ab ipso & alijs, & visis post: sed etiam ante Pontificatum, vt tradit gloss. *in versicul. promisissent, in capit. ad Apostolica, de re iudicata in 6. & in c. 1. de renunciat.* & vtrobique Philip. Franc. & allegatur tex. *in c. olim 1. de priuileg.* ratio huius propositio-
2 nis assignatur: † quia Princeps, habens supremam potestatem, potest concedere alteri, vt credatur sibi soli in quocunque negocio, per *c. quicunque 11. q. 4. vers. omnes.* Ampliatur item ista assertio, vt et-
3 iam † recipiat probationem in contrarium: tunc quando fit in facto proprio, sed non in facto alieno: nam tunc solum præsumitur vera, & transfert onus probandi contrarium in aduersarium: sicq; recipit probationem in contrarium, vt per Fel. *in d. c. cum à nobis, col. 2.* qui hoc pacto declarat dicta doct. & ante eum Pau. de Ca. *cons. 281. in facto.* de quibus vide multa per Io. Lup. *in tract. de lib. Eccl. q. 1. nu. 4.*
4 † Declaratur inde primò, vt licèt credatur dicto Papæ, tamen si non

non recordatur, potest ei (salua maiestatis reuerentia) aliquis reducere factum ad memoriam, vt ab errore reuocetur: nam plerunque obliuione decipimur, vt tenet Abb. ibi *in d. c. cum à nobis, col. 2.* & ante eum Bal. *in l. iurisiurandi, col. 3. de testibus*, & sequitur Martin. *in tr. de prin. q. 248.* & Ias. *in l. admonendi, nu. 190. ff. de iureiur.* atq; hæc eo facilius conceduntur: quia Pontifex & quilibet iudex ordinarius, præsumitur ignorare facta propria, propter multiplicitatem negociorum, vt per Abb. *in cap. cum olim, numer. 3. de re iud.* & per Corn. *consil. 135. numer. 3. volumin. 4.* vnde idem Martin. Laud. *in tractat. de principi. quæst. 44.* inquit, licèt Princeps habeat omnia iura in scrinio pectoris, tamen potest plerunque falli; quia memoria est labilis: & ad hoc no. tex. cum gloss. *in cap. praterea, 23. distinct.* vbi habetur, quod quoad interpretationem intelligitur illud dictum, scilicet Principem habere omnia iura in scrinio pectoris; & sequitur Fel. cum multis *in c. nonnulli, colum. 27. de rescrip.* † Declaratur quoq; secundò hæc concl. 5 ibi per Doct. per illum tex. *in c. cum à nobis, & d. cle. 1.* vt non habeat locum in inferioribus à Papa, vel Imperatore: vt etiam tenuit Guido Pap. vbi *supra.* Felinus tamen *in dicto cap. cum à nobis, columm. 2.* commemorat, quod licet ex opin. Cardi. *consil. 154. incip. Redemptoris,* idem sit dicendum in Imperatore & in alio, habente iura imperialia; & non recognoscente superiorem, *argum. cap. per venerabilem, qui filij sint legitim.* non securum tamen existimat illud dictum Cardin. vt procedat etiam in Imperatore, & alio non recognoscente superiorem. Quod ego absque dubio teneri posse crediderim; ex quo suprema potestas est in eo, vt supra *in §. 1. versicul. Orbem:* Nec est præsumendum eum illicitam & iniustam assertionem esse facturum: vt tetigit etiam Guid. vbi *supra,* & apertè consuluit Corn. *consil. 239. numer. 36. volum 1.* & clarius *consil. 199. numer. 4. volumin. 2.* vbi tradit standum esse assertioni, non solum Imperatoris, † sed Regis, aut Prin- 6 cipis, habentis potestatem, l. condendæ, non recognoscentis superiorem, quia gesta horum reputantur facta Principis, & habent eadem priuilegia: prout loquitur consulente etiam Bal. in Duce Mediolani, cui commissa sit plenitudo potestatis. & Decius *cons. 544. nu. 1. vol. 3.* † Declaratur etiam tertio, vt credatur assertioni Impera- 7 toris & Papæ, & vt *supra:* quando proceditur contra subditum, non autem aduersus non subditum, vt videtur dubitare, & deinceps inclina-

clinare in hanc partem Abb. *in d. c. cum à nobis*, & videtur sequi Felin. *in c. ad audientiam, col. 4. de praescriptio.* sed Felin. *in d. c. cum à nobis, col. 1.* sibi contrarius, ostendit se aliter sentire, prout & sibi contrarius aliter videtur sentire Abb. *in d. c. ad audientiam, num. 9. de praescription.* ex mente Io. And. & primam opinionem, scilicet quod non credatur, quando proceditur contra non subditum, tenuit consulendo Socin. *cons. 27. nume. 4. vol. 3.* verùm hæc opinio non videtur tuta, ex quo suprema potestas conceditur in Principe, & non est præsumendum iniustam & illicitam assertionem eum esse facturum, vt
8 iam dictum est. † Declaratur quartò, vt non sit credendum Principi, in his quæ asserit, ex relatione alterius, & quòd res sit notoria, vt consuluit Decius *d. cons. 544. n. 26. & 27. & cons. 576. in fi. & 602. nu. 13.* Hæc tamen declaratio subdeclarari posse (vt opinor) videtur, secundùm iam supra dicta hic in prima declaratione, vt quasi in facto alieno facta assertio, transferat tamen onus probandi contrarium in aduersarium: immò vbi res sit notoria, hoc tantò magis procedat, atque credatur Principis assertioni, vt videtur probari *in c. venerabilem, cum ibi no. de electio.* non enim notoria egent, etiam apud priuatos declaratione aut inuestigatione, secundùm Pau. de Ca. & Salic. post Bal. *in l. 1. C. ne quis in ca. sua iudi.* patent enim adeò, vt tantum allegatione proponantur, vt aliqua etiam diximus, quę hic conueniunt, *supra in §. secundo, vers. Apostolicæ sedis.* Potest & iterum subdeclarari hæc quarta declaratio: quia creditur, & fit probatio, si
9 Papa Papam in testem adducat, vt *in c. patet, cum glo. 9. q. 3.* † Declaratur quinto loco, vt non credatur assertioni Principis, quando tractatur de interesse suo, vt est dictum And. de Iser. *in c. 1. in prin. ad fi. in tit. quo temp. mil.* sequitur Decius *consil. 410. num. 10. & cons. 606. nu. 6. & 7.* dum commemorat, non esse credendum Principi asserenti aliquem esse proditorem, & ob hoc feudum amisisse. At econuerso assertionem, & confessionem Principis, etiam absente parte, contra Principem probare, memorabiliter tradit Mart. Laud. *in tract. de principibus, q. 260.* quia perinde sit, ac si facta esset in iudicio, *l. omnium,*
10 *C. de testa.* † Sic, & alias contra principem, seu fiscum in dubio fit interpretatio, *l. non puto. ff. de iure fisci*, & per Decium *cons. 463. vol. 3. num. 5.* quod tamen intelligit verum Ang. *in §. fi. Insti. quib. mo. test. infir* si causa sit merè lucratiua, alias secus, de quo per Alciat. *in tract. de praesump.*

sump. reg. 3. præsump. 41. Similiter per *dictum §. fi.* habemus in hoc Principem minus fauorabilem sibi ipsi esse: quia si instituatur heres ab habente litem, institutio non valet, nec potest esse heres: vt affirmat etiam Martin. *in d. trac. q. 355.* Et ibidem *q. 356.* aliud quoque principi præiudiciale subijcit, vt testamentum secundum in quo est institutus princeps, non tollat primum: quia testes præsumuntur metu deponere, nisi omni exceptione maiores, Idem Martin. *in tract. de fisco, q. 31.* ait, principem facilius remittere debere ius fisci, quàm ius priuatorum, per doctri. Bal. *in l. quicunque, C. de ser. fug.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, Papa, & non recognoscentes superiorem possunt in causa propria iudicare, remota etiam suspicione: possunt tamen se subijcere inferiori: limita quoad non subiectos, num. 3. & sublimita vt ibi: & limita nu. 4. Item potest esse testis in causa propria sub num. 6.*

2 *Imperator, seu Princeps, consultius causam propriam delegat.*

5 *Princeps qui est diues & potens, non præsumitur de alieno velle sibi iniustè quærere, & non aliter iudicare, quam Deus.*

6 *Iudex in causa propria, & suorum, quando quis esse possit, remißiuè.*

IVDICANT IN CAVSA PROPRIA.

DECIMO, non inargutè præmissæ propositioni subijcio; Imperatorem, † & Pontificem Max. posse in causa propria iudicare; vt colligitur ex tex. *in l. & hoc Tiberius, ff. de here. insti.* & per alia concludunt doct. *in l. 1. C. ne quis in sua ca.* præsertim Bar. Bal. & Salic. qui inquit principem posse de iniuria sibi illata cognoscere, & punire, & sic in criminalibus, & Abb. & Fel. & Scrib. *in c. cum venissent, de iudici.* & Fel. *in c. 1. col. 5. num. 8. de probatio.* & Marti. Laud. *in tract. de princip. q. 108.* & Bertachin. *in tract. de Episco. libr. 4. in 5. parte, numer. 19.* Adeò, vt etiam suspectus non possit recusari, *l. proximè, ff. de his qui in test. del.* & per Bal. *in d. l. 1.* quem sequitur Paris Puteus, *in tr. de Duello, §. nobilis, num. 11. lib. 2.* & per doct. præsertim Philip. Franc. *in c. postremo, nu. 14. de appell.* vbi ampliatur hoc procedere, etiam si sit consanguineus: & iudex est in alia causa, vt & per Felin. *in c. causis, de re iud.* hocq; videntur ferè omnes affirmare; etiam in quocunque Principe.

cipe, & Ciuitate non recognoscente superiorem. Ratio autem illa videtur esse: quia princeps non præsumitur aliter iudicare, quam Deus, *l.1.ff.de offi.præfec prat.c.nouit, de appell.* & per Ant. Rosel. *in trac.*
2 *concilio.q.13.n.27.* Inquit tamen Salice. ibi, † Principem honestius & consultius facturum, si causam propriam alteri delegauerit, per *l. prætor. ff de iurisd.om.iud.* & tangit gl. & Abb. *in d.c.cum venissent, col.2.n.6.* & Mart. vbi *supra, q.63.* Nam & Papa, & Imperator, possunt se submittere iurisdictioni Inferioris, vt per Doct. præsertim Iaso. *in l.Est receptum, in prin.ff.de iurisd.om.iud.* non potest tamen Papa se submittere laico secundùm communem, vt per Ias. ibi: nisi de plenitudine
3 potestatis, vt per Fel. *in c.Ecc.Sanc.Mariæ, de constit.col.2.* † limitat hanc concl. primò Abb. *in c.nouit, n.16.de iudic.* & Fel. *in d.c.cum venissent, col.4.* vt procedat quoad subiectos, non quoad alios non subiectos. qui ait ita vidisse iudicari. idem tenet Soc. *cons.120.vol.1.* sequitur Miran. in Spec. aur. *in 6.parte, in ver. Secundus actus, nume.34.fo.176.* Subditi autem omnes videntur, eo modo, quo declarabimus inf. *hoc §. vers. vigesimoquinto.* Sublimitatur tamen hæc limitatio: quia subditus Imperatoris, potest ipsum conuenire immediatè coram Papa, ratione peccati: & tunc per denunciationem Euangelicam, vt *in d.c.*
4 *nouit:* & tradit Fel. *in c.1.n.8.de probat.* † Limitatur secundò, nisi princeps, vel populus sit reus: quia potest tunc conueniri coram Papa, secundùm Abb. *in d. c.1. de probat.* Sed ista limitatio non videtur vera, vt ostendit Feli. *in d.c.cum venissent, col. 4.* etiam ex sententia præ-
5 ceptoris sui. Quod & vltra eum mihi magis placet, † quia princeps præest legi, & habet plenitudinem potestatis: & qui sic est diues, & potens, quod non est verisimile eum de alieno velle sibi iniustè quærere: siue agat, siue conueniatur, *arg. l. meminerint, C. vnde vi.* & tradit Salice. *in dicta lege 1.numero 9.* & facit ratio supradicta præsum-
6 ptionis: vt non aliter credatur iudicare, quàm Deus. † Cæterùm in alijs, quando in causa propria: etiam in iniuria illata Iudici, liceat iudicare, vel in causa sua, vel suorum; vltra allegata, præsertim *in lege prima, Cod ne quis in sua causa,* vide Iaso. *in leg. qui iurisdictioni, ff. de iurisdict. omn. iudi.* & Socin. *regul. 195. & 203. cum fal.* In hoc versiculo conuenire videtur, vt dicamus, Principem & Papam, posse quoque esse testem in causa propria, *cle. 1. de probat.* & tradit Feli. *in d.c. cum venissent, col.4.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & quilibet alius princeps, non recognoscens superiorem, potest subditis imponere noua vectigalia, seu gabellas; & quando non alius, num. 3. intellige tamen cum causa, num. 6. 7.*

2 *Imperij maximi est, imponere gabellas seu collectas.*

4 *Imperator solus, potest munera extraordinaria imposita, facere ordinaria.*

5 *Vectigal, gabella & collecta est eiusdem generis.*

6 *Regibus honores, Tyrannis pecunia plus sunt.*

8 *Imperator quod præcipit ferendum est, quod imperat, tolerandum est.*

9 *Regibus obtemperare, generale est pactum societatis humanæ, sed magis Christo.*

Tributum dabunt etiam omnes Reges Imperatori, nisi probent se exemptos.

COLLECTAS, ET GABELLAS, IMPONIT.

VNDECIMO † potest Imperator, & quilibet alius Rex, & 1
Princeps, non recognoscens superiorem, vel cui hoc concessum sit, seu cui concessa sint regalia, imponere subditis suis vectigalia, seu gabellas, vt *in titul. Cod. nou. vectig. imp. non pos.* præsertim *in l. non solent*, vbi Salicet. & Doct. *& cap. cum Apostolus, & cap. innouamus*, vbi Abb. *de censibus*, & tradit per multa Bertachin. *in tract. de gabel. in 1. parte, à quibus imp. gabel. nume. 1. & 13.* nam secundum eum ibi, † hoc 2
ad ea, quæ maximi Imperij sunt, pertinet; per tex. *in l. vectigalia, d. tit.* & Corset. *in tract. de potest. reg. in 4. parte, q. 48.* & Soci. *consi. 7. num. 2. vol. 3.* Sic quoque commemorat Pet. Antib. *in tract. de muneribus, in 2. parte princ. §. restat n. 1. & seq.* † nullum alium nisi principem posse colle- 3
ctam indicere: saltem vniuersalem. Distinguit tamen ibi in alijs personis; id est, in officialibus, consulibus, seu defensoribus ciuitatum, & in decurionibus, in collecta particulari, & idem *in §. 4. in pr.* vbi tradit, † Principem solum posse indicere munera extraordina- 4
ria, & ea facere ordinaria per tex. *in l. omnes pensitare, C. de anno. & trib. li. 10.* Hanc conclusionem tradit etiam Corn. *cons. 199. nu. 11. vol. 1. vbi & cons. 142. num. 5.* † asserit eiusdem iuris esse gabellam, vectigal, 5
& collectam: Atque ait Ias. *in l. placet, num. 22. C. de Sac. Eccl.* solum Im-

peratorem indicere posse munera ordinaria: alios verò inferiores extraordinaria tantum. Quod existimo verum, si non recognoscant superiorem, & si eis concessum est, vt *supra*. † Prædictam
6 conclusionem tamen sanè intellige, quando cum causa princeps grauat subditos suos, alioquin vbi non sit causa, vtputa defensio status, & Regni sui, tunc non potest imponere onera similia; immò eo casu, videtur posse per Pontificem Max. deponi, vt *supra*, *§.2.q.6. nu.3.* ex opi. præsertim Martin. Laud. *in tract. de princip. q.7.* cum relatis per eum; qui *in tract. de fisco, q. 49.* addit, vt si iniusta grauamina exigit à subditis, non præscribat; quia id contingat potius ex timore, quàm ex debito, ex auctoritate Innocen. *in capit. si diligenti, de præscript.* Hocque iure merito permitti videtur; quia Tyrannus is habendus est, qui ad proprium commodum, non ad communem respicit vtilitatem: sicut illa in quibus plus habent, sunt Tyrannis quidem pecuniæ, Regibus autem honores; vt auctor est Aristotel. *Politicor libro 5. cap. 10.* Quocirca S. Thomas in secunda *secundæ. q.65. columna penultima* tradit, si Principes à subditis exigunt, quod eis secundùm iustitiam debetur, propter bonum commune conseruandum, etiam si violentia adhibeatur, non est rapina: si verò indebitè aliquid extorqueant, rapina est, sicut & latrocinium: cuius dicta ad idem tendunt per eum posita per argumenta in tradit. *de reg. Prin-*
7 *cipum, libro tertio, capite vndecimo, & cap. 20.* in hæc verba, † Item princeps pro bono reipublicæ potest exigere annuos census, & tributa, & taleas: sicut pro defensione Regni, vel pro quacunque alia causa pertinente rationaliter ad bonum commune sui dominij: dummodò non transcendat metas necessitatis. Vnde hoc etiam procedit in clericis, & prælatis, qui tenentur subuenire principi suo laico, tempore necessitatis ad vtilitatem publicam, vt docet Martin. Laud. *in tractat. de princip. quæst. 433.* & ita dicit se consuluisse: quæ in præsentiarum non discutio: atque secundum Aug. in expositione eius quod dicitur, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt
8 Dei, Deo: † Quod præcipit Cæsar ferendum est: quod imperat, tolerandum est. Et ipsum quoque Aug. *in cap. qua contra, 8. dist.* scripsisse
9 se constat, in hæc verba: † Generale quippe pactum est societatis humanæ, obtemperare Regibus suis: sed quantò magis Deo, regnatori vniuersæ creaturæ. Verum quando hoc procedat, dicemus infe-

inferius *hoc §. versi. Vigesimoseptimo.* Vnde ad propositum nostrum legitur apud S. Ambrosium *in cap. si tributum, & cap sequen. 11. quæst. prima.* Si tributum petit Imperator, non ei negamus: si enim censum filius Dei soluit, quis tu tantus es, qui putas non esse soluendum? Omnis enim anima sublimioribus potestatibus est subdita. Immò etiam omnes Reges, nisi probent se exemptos, etiam pro capite suo, dabunt tributum Imperatori, vt est not. gloss. *in cap. Adrianus 2. distinct. 63.* Et adde notabiliter, eum læsæ maiestatis teneri, qui tributum, seu censum denegat soluere Principi, vt *infr. cap. 9. §. 3. num. 5. in rub. de læsa maiest. reis.* Ad hanc propositionem conueniunt dicta Oldradi *consil. 104.* loquente in subsidio Charitatiuo imposito à Papa, vel inferiore, & Ias. *in §. item Seruiana, columnn. 34. Inst. de action.* Et Ripæ *in L. 1. numer. 118. ff. solut. matrimo.* qui inquit posse Principem cogere subditos diuites, vt sibi mutuent pecunias, pro defensione patriæ contra hostes.

SVMMARIVM.

1 *Monetæ cudendæ facultas, soli principi competit, quod est de Regalibus: & quibus concessum.*

2 *Nummi, siue aurei, habebant sculptam imaginem principis.*

4 *Moneta cudenda est speciei probæ; & debiti ponderis, declara ibi.*

5 *Monetam, licèt bonam, sine potestate; & Imperialem falsam effundentes igne comburuntur.*

6 *Monetam tondens, liquefaciens, & falsam expendens, quomodo puniatur.*

MONETÆ CVDENDÆ, IVS HABET.

IN hoc versiculo vndecimo, cùm de imponendis vectigalibus, & alijs oneribus, scripta sint aliqua; quæ inter regalia principis annumerantur: & multa alia sint his similia, Principi tantum spectantia: vt habetur in titulo *quæ sint regalia*: vbi Doctor. liceat, alijs omissis, aliqua solum, quæ ad monetæ cudendæ potestatem & materiam eius notabiliora pertinent, subnotare. Idque inprimis, † vt cudendi monetam facultatem soli Principi competere ponamus, vt ex auctorit. gloss. colligitur *in rubric. Codic.* 1

de vet. numis. pot est. libr. 11. & per Bartol. ibi *in l. 1.* & tradit Martin. meus Lauden. *in tractat. de monetis, in princip.* loquens in Papa, & Imperatore. & Franc. Curt. Senior, *in simil. tractat. in princip.* & Fab. à Monte *in tractat. de emptio. & vendit. in quinta quæst. principali, columna prima.* Qui inquit, hoc esse de Regalibus, & publici iuris, non priuati per
2 *dictam legem primam.* † Proinde solidi siue aurei, veterum principum veneratione formati erant, & vultus in eis æternales, & imago principis insculpta erat: quod etiam tempestate nostra obseruatur, vt *in dicta lege prima, & lege finali,* cum gloss. & per Bartol. in dicta rubric. etiam per illa verba diuina Euangelij, OSTENDITE mihi numisma, vt videam, quæ imago sit, an Cæsaris, an alterius. Hæc autem conclusio declaratur secundùm gloss. *in dicta rubr.* &
3 Doct. *in dictis traditionibus,* † vt ius cudendæ monetæ nihilominus habeant Reges, & principes, & ciuitates, quibus concessum est à principe, etiam si ære cudantur, secundùm gloss. *dict. rub.* & Bart. *in dicta lege prima,* & Doct. *in dictis traditionibus:* vel si sibi liceat ex longissima consuetudine, cuius initij memoria non existat. Intelligen-
4 da quoque est hæc conclus. 4. vt † moneta cudatur speciei probæ, & debiti ponderis: adeò vt tam vtilitatem afferat in forma, quam in specie: hoc est, vt tantum valeat aureus, si redigatur ad massam, quantum valet in forma: quia expensa de publico fieri debet, *dicta lege prima,* vbi Bartol. not. *Cod. de veter. numis. pot.* & sequitur Fabian. vbi *supra,* per multa alia. Qui tamen inquit secundùm Bart. consuetudine non esse receptum, vt expensa de publico fiat: quæ cum Bart. tenet Martin. *in dicto tractatu, numero sexto,* & aliquid plus addit: vt Rex, vel Dux, possit facere monetam aliquantulum minoris æstimationis, quam esset materia, etiam deductis expensis: dum modicum lucrum, non magnum percipiat, si indigeat, & pecunia extra regnum non spargatur. Atqui as-
5 sumpta principalis conclusio nostra, ita omninò procedit, † vt flamma ignis puniantur, qui monetam, licèt probam, fabricauerint: si potestatem non habeant. Item qui Imperialem falsam effundunt, *l. si quis,* vbi doct. præsertim Salicet. post gloss. *C. de fals. mon.* præterquam quod maiestatis læsæ crimen committunt, omnibus facultatibus fisco applicandis. idem tenet Fabian. *in dict. 5. quæst. princip. num. 7.* pœna tamen capitis tantum videntur affici, qui non Imperia-

perialem, sed regalem, vel alterius inferioris monetam cudunt, vt ibi per Salicet. & Fabian. Sed his videtur obstare, quia Reges, & Principes, non recognoscentes superiorem, habent eadem priuilegia Imperatoris, neque aliter iudicantur eorum gesta, quam huius: vt dictum est sæpe, præcipue supra *hoc §. versic. Nono, numer. 6.* † Tondens autem, vel aliter diminuens monetam, tenetur pœna *l. quicunque. ff. de fals. mon.* vt si liber damnetur ad bestias: si seruus, vltimo supplicio afficiatur, vt comprobant ipsi ibidem. Qua vero pœna plectantur liquefacientes, dolo & animo occultandi, & annihilandi eam monetam, vel auaritiæ causa, tradit Salicet. post Bart. ibi, eos incidere in pœnam *l. Cornel. de falsis. vt ff. eo. l. in lege Corn. 2. respon.* In expendentibus autem falsam monetam, pœnam vel ordinariam, vel extraordinariam aliquando, ibi ponit Salicet. ex opin. Bart. de quibus vide etiam Curt. *in dict. tractat. numer. 20.* Vlterius materiam monetarum, in multis vide per memoratos Doct. præsertim Fabiã. & abunde per Hippol. Marsil. *in l. qui falsam, in prin. & num. 88. & 97. cum seq. ff. de falsis.* 6

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & princeps, potest Iudæos, Saracenos, & alios infideles in auxilium inuocare, præsertim cum aliter se tueri non potest; & ex necessitate, 2. & quæ requirantur, num. 5.*

2 *Christiani Principes non possunt habere Principes infideles in compatres.*

3 *Confœderatio cum principibus infidelibus, quando permissa, remissiue.*

4 *Infidelibus auxiliari licet in bello iusto: sed non contra Christianos.*

5 *Infidelibus, quando licet indicere bellum Imperatori.*

INFIDELES IN AVXILIVM INVOCAT.

DVODECIMO eadem fere ratione, qua tributa & onera indicere & exigere potest Imperator, & Princeps: † eodẽ modo 1
potest Iudæos, Sarracenos, Turcas, & alios infideles, à religione Christiana alienos, absque errore, in auxilium accersere & inuocare, præcipue cum aliter se tueri non potest, vt per plura argumentatur Ioan. And. in addit. Spec. *in titu. de Iudeis, & Sarrac.* quia vim vi repellere licet. *l. vt vim. ff. de inst. & iur. cum sim.* & ex sententia San.

lium, casu quo populus alicuius magni principis infidelis, conuerteretur ad fidem, & ipse remaneret in sua infidelitate: quia tunc ipse non esset tolerandus. Inde in alijs casibus bellum de rigore posse indici infidelibus affirmat: de æquitate secus. In hoc absolute non placet opin. Corse. licet in præmissis placeat: quia omnino vbi infideles non recognoscant Imperatorem in Dominum vniuersalẽ, ad id cogi possunt, vt tetigimus *in §. 1. versic. orbem, numero 10. & inf. §. 4. versic. Vigesimooctauo numer. 5.* & faciunt quæ consuluit Calder. *consil. 1. sub. tit. de treug. & pace.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, papa, vel alius princeps, potest alienare bona sua dignitatis, in casibus, remissiue.*

DIGNITATIS BONA ALIENAT, IN CASIBVS.

TERTIODECIMO, quia sæpe contingere solet, vt Imperator, Papa, Rex, vel alius Princeps: præcipue in casu necessitatis ad alienationem rerum, bonorum, & iurium, quæ sub ea dignitate continentur, deueniat, † talem alienationem posse fieri 1 ponimus, in casibus tamen de quibus latius inferius dicemus hoc *§. in versic. Trigesimo. num. 4. & per totum.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator, & alij principes seculares, possunt in tribus casibus, interesse concilio generali totius orbis. & in alijs. num. 3. 5. 6. vt audiant, & consulant; non vt iudicent.*

2 *Concilij generalis congregatio, pertinet tantum ad Papam.*

3 *Imperator debet interponere auctoritatem in concilio generali, respectu causarum secularium.*

4 *Concilio generali congregando, qui sint vocandi.*

6 *Concilij generalis conuocatio, spectat etiam ad Laicos, Papa existente Schismatico aut hæretico, aut data negligẽtia Papæ, vel Cardinalium. numer. 7.*

Imperator, & alij principes, data negligentia, possunt iudicare Papam hæreticum. ibi.

8 Con-

8 *Concilio generali, possunt interesse principes seculares, per nuncios.*
9 *Concilio generali episcopi interesse debent, nisi legitime impediti.*
10 *Imperator indirecte potest compellere Cardinales, ingredi conclaue, pro electione Papæ.*
11 *Principes seculares, quando habeant potestatem, in ecclesiasticas personas; remiss.*
12 *Concilij generalis secularis conuocatio, spectat tantum ad Imperatorem.*

CONCILIVM GENERALE QVANDOQVE CONVOCAT.

1 DECIMOQVARTO, † Imperator & Reges, & alij principes seculares possunt in tribus casibus, adesse Cōcilio episcoporū vniuersali totius orbis. †cuius alioquin cōgregatio tantū ad Papam spectat. *c.1. & seq.* cū glo. *17. distin.* & gloss. *in c. quod translationem. de offic. leg.* dicemus suo loco *lib. 2. §. 4. versi. Nono cap. 1.* Qui casus illi sunt, secundum gloss. fin. vbi Abb. *in cap. fin. de his quæ fiun. à præl. sin. consi. ca.* *Primo*, si specialiter inuitantur, per tex. *in cap. Adrianus. 1. 63. dist. in fin.* Secundo si tractatur causa fidei, etiam iure proprio, *capit. vbinam. 96. dist.* & per Martin. Laud. *in tractat. de princip. q. 481.* Tertio si tractatur de matrimonio, quia tales causæ eos tangunt. *cap. ad sedem.*
3 *35. quæst. 5.* Hinc infert, & docet nos regulam Abb. *in dict. c. fin.* † quod vbicūque in concilio generali tractarentur negocia tangentia laicos, ipsi poterunt interesse concilio. Hinc est, quod Imperator debet respectu causarum secularium interponere auctoritatem in concilio generali tanquam supremus, vt auctor est Anton. Rosel. *in tractat. de concil. in titu. quæ causæ poss. exped. in concil. gener. numer. 6.* Non omitto tamen hic commemorare Abb. dixisse *in capit. graue. in fi. de præben.* se non reperisse in iure decisum, nec à doct. nec à gloss. qui debeant interuenire concilio generali, repræsentanti totam vniuersalem ecclesiam, cum tamen gloss. *dict. capit. 1.* in episcopis expresse loquatur, & *in dict. capit. fi.* vbi ipsemet post Ioan. And. notat in laicis: videtur text. apertus *in capit. ad Apostolicæ. in*
4 *princip. de re iudi. in sexto*, vbi not. Philip. Franc. † quod in conuocatione concilij vniuersalis, quæ spectat ad Papam per totam dictam *17. dist.* debent vocari prælati; & reges, & principes seculares. Quod dictum tamen existimo intelligendum in supra dictis tribus

tribus casibus, & vt supra; in quibus quoque conuenit idem Abb. copiose *in sua quæst. 1. incip. Episcopus, numero 26.* vbi etiam tractat, an inuito Episcopo possint interesse, & latius Pet. à Mon. in Monarch. *concil. in titul. Concil. qui deb. inter. columna secunda, cum seq.* qui attestatur cum hac opinione Ioan. And. transire communiter * Doctor. *in dicto cap. final.* ac in negocijs ecclesiasticis: & vbi agitur de correctione clericorum, laicos omninò esse excludendos, *arg. c. messana, de clem.* & melius *in extrauag.* Bonifac. *de offic. ordi.** debent: sicque extra dictos casus, laicos non esse de necessitate vocandos. Illud tamen addit ibi Pet. à Mon. † vt etiam laici ad concilium accedere 5
possint, pro petenda, vel defendenda iustitia, *cap. nouit. de iudic. & in cap. 1. de spons.* vbi Felin. *in princ.* Supra dictos quoque tres casus prosequitur etiam Anto. Rosel. *in tracta. de concil. in titu. Vocan. qui sint special. ad concil. nume. 6. & 7.* vbi in tit. de præcedenti in fi. etiam generaliter proponit, quòd censuris, vel alijs pœnis non obstantibus
† licitè poterunt omnes fideles interesse concilio, vel ipsum con- 6
uocare, Papa existente hæretico, vel schismatico. Sic etiam generaliter consuluit Ias. *dicto consil. 95. columna secunda, volumine quarto,* omnes prælatos esse de Concilio, & Reges, & Principes omnes ad illud esse vocandos: quæ tamen intelligo procedere secundùm proximè dicta. Similiter vbi in electionibus Episcoporum contingat aliquam oriri discordiam, potest illis Imperator interesse, *cap. Valentinianus, 63. distinct. & cap. nouit, §. non igitur, de iudic.* † Rursus dica- 7
mus, Principes laicos non solum interesse, verùm etiam conuocare posse concilium generale, præsertim Imperatorem, tanquam cæteris maiorem, *argum. cap. final. 65. distinct.* data negligentia Papæ, seu Ecclesiæ, & Cardinalium, *argum. cap. habeo librum, cum sequent. 16. distinct. & cap. principes 23. quæstion. 5.* & tradit Pet. à Mon. in ea Monarch. concil. *in titu. aucto. conuoc. concil. quis hab. nume. 40.* & ibi in titu. *de concil gener. congr. numero 7.* idem tenet Felin. *in capit. querelam circa fin. de iureiur.* & Ias. per plura *dict. consil. 95. columm. 3. volumin. 4.* & Decius *consilio 151. numero 13. volumin. 1.* Nam & aliquid maius permissum est Imperatori, & alijs Principibus, data negligentia: vt si Episcopi, vel nequiuerint, vel noluerint: ipsi possint Papam hæreticum iudicare: quia vbi deficit potestas ecclesiastica, ad secularem est recurrendum, vt est gloss. *in capit. nec licuit, 17. distinction. per cap. de Liguri-*
 bus, 23.

8 *bus 23. quaestio. 5.* & habetur, *in tracta. de potest. secul. & eccl. capit. 61.* † Ampliantur supradicta, vt in eis casibus possint Principes seculares, etiam per solemnes nuncios suos, interesse Concilio generali, textus est *in dicto capit. ad Apostolica, in princip. de re iudicata, in 6.* & docet Abba. *in dicta quaestion. 1. column. 14. in princip. tertij dubij. & numero 28.* & Ant. Rosel. *in dicto tractat. concil. in titul. forma vocan. concil. numero 13. & 15.* vbi videtur hoc etiam permissum omnibus inferioribus ab E-
9 piscopis: † cùm hi tamen personaliter teneantur accedere, nisi sint legitimo impedimento impediti: eandem ampliationem ponit Pet. à Mon. vbi *supra, in dicto titulo Concilio qui deb. interes. numero tertio.* Declaratur verò haec propositio, vt in praemissis casibus Principes laici assistant, audiant, & consulant, praecipuè quando sunt periti, *argum. cap. ad sedem 31. quaestion. 6. & cap. ad Apostolica, in princip.* vt ostendit Abba. *in dicto capite finali*, & latius *in dicta quaestione prima, columna decimasexta, versicul. & tunc puto*, non autem vt iudicent: vocem enim consultiuam, non decisiuam habent, vt etiam tradit Pet. à Mon. *in dict. concil. qui deb. inter. numero 9.* & communiter obseruari ait Felin. *in dict. cap. 1. in princ. de spons.* nisi à Papa aliter eis sit concessum, vt ibi per eos. Corroborantur praemissa omnia, ex eo argumento, in quo potentia Imperatoris pariter demonstratur: scilicet, quia Impera-
10 tor † potest saltem indirectè, veluti per subtractionem victus, compellere Cardinales ingredi Conclaue, vt deueniant ad electionem Pontificis, vt tradit Paris *in dict. titu. de concil. gen. congreg. nume. 7.* per text. *in cap. vbi periculum, §. praeterea, de electio. in 6.* & habetur praesertim per gloss. *in cap. licet, de election. & cle. ne Romani, eo. titu. §. porrò.* & idem tenet Steph. Aufr. *de potest. sec. super eccl. pers. in 4. reg. numero*
11 *49.* ad quem accedere non erit inutile, si videre volueris, † quando seculares Principes & Iudices habeant potestatem in personas ecclesiasticas: & econuerso: per fallentias positas ad quatuor regulas, quarum Prima est, vt clerici non possint de crimine, sub iudice seculari conueniri. Secunda regula idem in ciuili causa, etiam volentes. Tertia, vt inijciens manus violentas in clericum, sit excommunicatus ipso iure. Quarta, quòd laici de negocijs ecclesiasticis non
12 debent se intromittere. Cùm autem sit & aliud † Concilium generale merè seculare, videtur absolutè eius conuocatio, & auctoritatis interpositio, solum ad Imperatorem spectare, ea ratione: quia

ille

Ille habet vocandi potestatem, qui habet vocatos subditos, *l. si quis ex aliena, ff. de iudiciis.* Nec Papa in laicos extra terras ecclesiæ degentes vllam habet iurisdictionem, *capit. nouit, de iudic.* per quæ hæc tradit Anton. Rosel. *in dicto tractatu de concil. in titu. quæ caus. poss. exped. in concil. gen. numero decimotertio*, & facit, quia sicut Imperator iura Pontificis, ita nec Pontifex iura Imperatoris vsurpare debet, *capit. cum ad verum, nonagesimasexta distinctione*, & dictum est supra *in §. tertio, versic. secundo.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator potest coronare omnes Reges, & numero 2.*

3 *Imperator potest constituere, & diuidere Regna, & prouincias: & ex causa vnire, nume. 5.*

4 *Regna condita esse, & discretas gentes iure gentium, quomodo procedat.*

5 *Imperator supplet negligentiam Regum, in iustitia administranda.*

REGES CORONAT.

DECIMOQVINTO, † Imperator ea est præstantia, vt ad ipsum spectet coronare omnes Reges, gloss. est præcipua *in cap. in apibus 7. quæst. 1.* cum qua transit ibi Archid. & per Martin. Laud. *in tracta. de princip. quæst. 130.* Ea videtur esse ratio, quia in temporalibus dominus est totius orbis, quoad vniuersalem iurisdictionem & protectionem, per gloss. *in cap. Adrianus, 2. distin. 63.* & omnes Reges & principes sunt sub eo, vt abundè dictum est *supra, §. 1. in versic. orbem*, præsertim *numero 8.* quam g'o. sequitur Hipp. Marsil. *in l. 1. numero 99. C. de rap. virg.* & Ludo. Montaltus *in tracta. de reprob. senten. Pila. arti. 4. numero 3.* † nisi forte secundum eum non recognoscant in superiorem Imperatorem. Quæ limitatio non videtur mihi tuta, cùm & ipse cum dictione, *Fortè*, dubitatiuè loquatur: nam nullus Rex potest se eximere saltem à iugo & præeminentia Imperiali, aliqua præscriptione, aut aliquo modo: licèt alia reseruata contra Imperatorem præscribantur, vt ibi: quo casu procedere posset, vt talis coronatio apud aliquos Reges esset præscripta, vel aliter concessa: prout apud Regem Franciæ obseruatum hucusq; traditur, vt eius coronatio fiat per Archiepiscopum Remensem, simul cũ consecratione & inũctione, ex oleo in ampulla è cœlo diuinitus (vt aiunt) demissa: & tradit Paris *in §. nobilis prouocauit,* 2

numero 10. in tracta. de duello, post Ioan. And. *lib. 1.* & Martin. Laud. *in tracta. de princip. quaest. 434.* alioquin pertineret ad Imperatorem, ratione superioritatis.
3 † Facit quod aliqui tradunt ad eum quoque pertinere constitutionem, & diuisionem Regnorum, & prouinciarum, & ciuitatum, *arg. l. si eadem, ff. de offic. asses.* & Martin. Laud. *dict. tract. de princip. quaest. 455. & quaest. 339.* licet idem Martin. ibi *quaest. 551.* dicat Regalem dignitatem à Papa impetrari, qui solus cognoscit an Rex debeat vngi, atque quaest. 175. inquit, si nemo sit qui succedat in regno, quia nemo capax, licet adsit monachus, qui est incapax, tunc magnates regni eligent: & confirmabit Imperator, vel Papa, per Bald. *in cap. cum nostrum, de elect.* & conueniunt praedicta, & alias dicta *in §. 1. q. 1.* praesertim *numero 9.* Nec videtur obstare *l. ex hoc iure, ff. de iust. & iur.*
4 † vbi iure gentium discretae gentes, regna condita, & distincta dominia dicuntur: nam hoc concesso, illud post aduentum Christi praesertim statutum est, vt in vnum, & sic in Imperatorem mediatè, & subordinatè, à Deo potestas omnis terrena translata sit, vt *in d. q. 1.* abundè dictum est. Vel dic vt per Bart. *in d. l. ex hoc iure.* Sic quoque non videtur obstare dictum Innocen. *in c. venerabilem, de elect.* quod sequitur Ant. Rosel. *in tract. de potest. imp. ac pa. versi. Secundo, in fi. in 1. char.* dum inquit, quod reges seculi subsunt Papae; nam intelligendum est secundùm supradicta; & in spiritualibus, non autem in temporalibus: & his conueniunt dicta Abb. *in c. licet ex suscepto, column. 6. de fo. comp.* quem sequitur Felin. *in cap. cum non liceat, column. fi. de praescrip.* per text. not. *in ca. irrefragabili, in §. excessus, de offic. ordin.* (quae tamen non sequitur, sed improbat Ant Corse. *in tract. de potest. reg. in 5. parte, quaest. 98.* & attestatur ita seruari in practica)
5 † scilicet vt si Reges non recognoscant superiorem, & sunt negligentes in iustitia administranda, supplebit eorum negligentiam. Opi. autem Corseti non placet, circumscripta consuetudine: vt faciunt dicta inf. *versic. Vigesimoquinto*, sicut *nume. 12.* In hoc versiculo conuenire potest, vt dicamus, Papam vel Imperatorem posse ex causa duo regna subdita sibi vnire, & eidem vnum Regem praeponere, vt colligit Martin. Laud. *in dicto tracta. quaest. 10.* Item secundum eundem, *quaest. 194.* econuerso princeps potest prouinciam diuidere, si videt eam tam magnam, vt commodè per vnum regi non possit.

SVMMARIVM.

1 *Imperator potest cogere partes ad concordiam in causa Ciuili, & criminali, limita. 2. 3.*

4 *Honor magis quã mors, æstimandus est; & cuicunq; vtilitati præferendus.*

Honorem seu famam, grauius perdere, quam res: ibi.

5 *Princeps potest prouidere pluribus modis, ne scandala eueniant inter partes.*

6 *Iniuriatus & offensus, in foro pœnitentiali, cogitur parcere offensori: quo ad odium particulare.*

7 *Iniuriatus, & offensus non cogitur in foro pœnitentiali remittere actionem iniuriarum, & facere pacem, per instrumentum, offensori; vt possit implorare gratiam à principe.*

PARTES AD CONCORDIAM COGIT.

DECIMOSEXTO † potest Imperator & quilibet alius prin- 1
ceps, non recognoscens superiorem ex plenitudine potestatis, cogere partes altercantes ad concordiã: siue in causa ciuili, siue in causa criminali, vt videntur concludere doct. præcipue Felin. *in rub. de treug. & pace:* & alij per me allegati in materia duelli *supra conclu. 102.* Nam licet regulariter, vt ipsi concludunt, Iudex non possit cogere partes ad concordiam: nihilominus hoc fallit in aliquibus casibus: & inter alios, in principe nõ recognoscente superiorem. Verũtamen vltra ea quæ dicta sunt *in d. concl. 102.* arbitror cõuenire, hic exarandis illa quæ dicta sunt inf. *versic. Vigesimooctauo* an, & quãdo princeps possit iuri naturali & gentium derogare, etiam tollẽdo ius tertij: nam in casu nostro, † si agatur pro concordia inducenda 2
ex iussu principis, vt aliquis iure suo priuetur, satis constat hoc ei non esse permissum, nisi in casibus ibi annotatis, cum causa, vel etiam sine causa. Proinde si assumamus causam, in qua agitur de damno rerum, non poterit princeps partes cogere ad concordiam, vbi aliqua partium sentiat damnum, & amittat ius suum: nisi in casibus de quibus ibi; *& dict. conclu. 102.* quia non potest derogare iuri naturali, aut gentium, licet interdum possit cogere partes, ad compromittendum, *vt in d. versic.* & per Felin. *in dict. rub. de treug. & pac. colum. 2.* Si vero assumamus causam, in qua agitur de in-

iuria personali, & præiudicio honoris, & famæ alicuius, in quibus frequentius contingit principem elaborare, vt partes ad concordiam perducat: & præcipuè in materia duellica, in qua honor & existimationis partium præseruatio, maximè habetur in consideratione, magis quàm vtilitas: & tunc videtur idem sentiendum, † vt
3 non possit princeps nisi vt supra: quia similiter videmur esse in exemplis iuris naturalis, & iurisgentium, cui non est regulariter derogandum. Quod constare affirmandum est, quia iure naturali constitutum est, vt quod tibi non vis fieri, alijs ne feceris; & hominem homini insidiari nefas esse: vnde in eo quod iniuria factum est propulsatio, & persecutio, non iure facti permittitur, *l. vt vim, ff. de iust. & iur. cum sim. & facit titu. ff. & C. & extra, de iniur.* Hinc est, quod iure gentium introducta sunt bella, quibus quis quasi prouocatus, ad arma confugere debet, vel iusta petendo, vel iniqua recusando, & bella gerendo, vt in pace degamus, *vt per plura diximus supra in §. tertio, versi. vndecimo.* Et propterea iusta bella solent diffiniri, quæ vlciscuntur iniurias, *vt etiam scripsimus supra, versic. vigesimoquinto, §. 3. numero 4.* Atqui etiam constat, vbi quis læditur, & iniuria afficitur,
4 † pluris vtiq; existimandum, & magis faciendum honorem, quàm mortem, *l. isti quidem, ff. quod me. cau.* & per Dec. *consil. 686. numero 8. volum. 4.* & dixi *in eo. tracta. Duelli, conclu. 99.* sicque honor cuicunque vtilitati est præferendus, *l. Iulianus, ff. si quis omis. ca. test.* grauius enim est perdere famam, quàm res, vt *A. c. 12. ecclesiastes* arguit, ad propositum nostrum Corn. *consil. 162. num. 21. vol. 1.* & propterea non potest Princeps cogere partes ad pacem, nisi in casibus vt *supra*: & ita vt
5 plurimum vidi obseruatum. † Potest tamen superior prouidere alio modo, ne scandala eueniant: veluti, prouidendo ne quis exeat de propria domo: & prohibere rixosum accedere ad possessionem: & ne vnus inimicus transeat ante domum alterius: & alia similia: vt
6 etiam diximus *in d. concl. 102. in materia Duelli:* † Verùm quia *in dict. conclu. 102. & 103.* fit mentio, an in foro pœnitentiali, quis cogatur inuitus parcere iniurianti (quod omninò affirmandum est, quoad rancorem, & odium particulare ipsius offensi, per ibi allegata.)
7 † Notabilis dubitatio insurgit: an pariter quis cogatur in eodem foro quoad hoc, vt remittat actionem iniuriarum, eamque penitus dissimulet, neque prosequatur, pacem etiam ineundo per publicum

eum instrumentum, ad hoc vt eo pacto possit offendens gratiam, & ceu restitutionem à principe implorare, vt in seq. versi. tetigimus. Quæ cùm in facto contigissent, aliquando consului eruditissimos Theologos, qui in hoc post aliquas disputationes conuenerunt: vt receptior & vera sit sententia, vt quis non cogatur: idque absque aliqua nota ex auctoritate Diui Hier. per me colligitur, relata *in c. officia, & c. non est iniquitatis 23. quæst. 5.* vbi officia vindictæ possunt implere boni, bono animo, quomodo lex, & quomodo iudex; & non est iniquitatis, sed potius humanitatis societate deuictus, qui criminis est persecutor, vt sit hominis liberator, & *in c. legi, 23. q. 8.* ait idem Hieron. non est crudelitas, crimina pro Deo punire, sed pietas: vnde si frater, amicus, vxor, veritatem deprauare voluerit; sit manus tua super eos, & effundes sanguinem ipsorum. Conueniunt rectè quæ apud B. Thomam leguntur in secunda *secunda, quæst. 25. versi. ad nonum:* dum docet Signa dilectionis ex præcepto, & ex necessitate charitatis esse exhibenda in communi inimicis, veluti quòd quis teneatur orare pro toto populo, & pro omnibus fidelibus: in speciali verò secus sit, nisi in articulo necessitatis: illo argumento, vt si esurierit inimicus, ciba eum, si sitit, da illi potum. Cæterùm si beneficia exhibeantur inimicis, præter causam necessitatis, pertineat ad perfectionem charitatis. Et hanc quæst. in terminis vt *supra,* videtur determinare Abba. *in c. 1. in fi. de maledicis,* allegat *c. si quis contristatur, 90. dist.* Immò etiam rancorem seu odium non teneri aliquem remittere nisi petenti, tradit ex not. doct. Bar. *in l. si tibi 10. §. 1. ff. de pact.* per dicta Magistri senten. *lib. 4. dist. 30.* atque comprobat Abbas Bartolum ibi inferentem; quod si infirmus dicat sacerdoti, remitto iniuriam mihi illatam per talem, censetur remisisse odium, non satisfactionem iniuriæ. Adde tamen Card. Alex. *in d. c. si quis contestatus,* qui declarat; vt quis offensus, à se ipso in animo suo, debeat remittere odium, licèt offendens non petat: Immò etiam nolente eo satisfacere tenetur offensus remittere odiũ, non actionem iniuriarum. Faciunt quæ consuluit Ias. *cons. 23. col. 1. vol. 1.* & per Fel. *in c. de cætero, nu. 10. de testib.* Item adde Ang. *in tract. de malefic. in ver. comparens,* & in termino defensionis, *nu. 28.* vbi Augustin. communem * opin. esse attestatur, vt si in foro pœnitentiali per iniuriatum sit remissa iniuria, hoc prodesse in foro iudiciali. *

S. V. M-

SVMMARIVM.

1 *Imperator potest liberare damnatos, & eis indulgentiam, & plenam restitutionem concedere: sicut confiscationem bonorum facere.*

Papa solo verbo degradatos restituit: & solo verbo absoluit. absolutio in 5. casibus ipsi tantum competit.

2 *Restitutus ita habendus, perinde ac si delictum non commisisset: nume. 4.*

3 *Delicta, siue iniuriæ, duplici persecutione vindicantur: vna quæ principi, altera quæ parti competit: nec vna tollitur per aliam.*

4 *Imperator non potest petenti veniam parcere, & eum restituere: nisi pars offensa suam iniuriam remiserit.*

Imperator potest remittere pœnam applicandam fisco; non parti.

5 *Imperator, vbi non liceat concedere gratiam, cõcedit saluum conductum.*

Princeps potest de innocentia damnati cognoscere sine appellatione: ibi.

Princeps propter multitudinem delinquentium, facilius indulget: ibi.

6 *Imperator promouendo scienter inhabilem, censetur cum eo dispensare.*

Ignominiosa persona, non debet stare coram principe. ibi.

Princeps non præsumitur velle dispensare, & promouere odiosos, & multipliciter criminosos.

DAMNATOS RESTITVIT.

1 DECIMOSEPTIMO, licet in reseruatis principi, simplici verbo, annotauerimus, *supra hoc §. versic. Primo, nu. 7.* † liberationem damnatorum, & per consequens indulgentiam: immo & plenam restitutionem eorum, tam circa bona, quã circa honores, & dignitates, & alia: hic tamen ad præmissam conclusionem illa aptius & vberius insequitur: cum vbi partes altercantes actiones, iniurias ob conuicia, ob percussiones, ob vulnera, ob cædes, & ob alia damna sibi illata remiserint (quod equidem probe fit ad pacem comparandam, quæ multa bona inducit, vt diximus in materia Duelli, *supra §. Tertio conclusi. 101.*) consueuerit quoque princeps, & non recognoscens superiorem, parcere delinquentibus, & crimina abolere: eisque gratia, & clementia sua (quæ maxime eum decet vt per Martin. Laud. *de princip. quæstio. 104.*) solus restituere bona publicata, existimationem, & in integrum, & in pristinum statum repositionem, seu restitutionem concedere possit: vt per Martin. ibi. *quæst. 426.* sicut ad eum solum condemnatio spectat, *l. relega-*

l.relegati in fi. ff.de pœn & ſicut ſpectat bonorum confiſcatio. *leg. 1. C. ne ſin.iuſſ.princip.* & per Martin. Laud. *in tracta.de fiſco. quæſtio. 1. capit. eut beneium.2.q.3. & l 1.§.de qua.ff.de poſtul.* vbi Bar. *& in l.infamem in fin. de pub. iud.* vbi famæ reſtitutionem principi, & Papæ, dat. & inquit Spec. *in tit. de accuſatione.§.ſecundo,* Papam ſolo verbo degradatos reſtituere, *in verſi. qui autem & in tit. de leg.§. nunc. oſtend.* ac idem *in tit. de citatione.§.iam col.pen.* Papam ſolo verbo abſoluere poſſe oſtendit. *c. aliquando de ſenten. excom.* Abſolutionem autem in quinque caſibus Papæ competere tantum, ait Innocen. *in capit. nuper.circ.fi.de ſenten. excom.* Scilicet in iniectione manus in clericum, in fractione eccleſiæ, in falſante literas, in communicante excommunicato in crimine: in incendiario & tradit not. Salicet. *in l. cum indulgentia. columm.2. Cod.de ſenten.paſ.* & Franciſ. Luc. *in tracta.de fiſco. & eius priuil. priuileg. 80.* & facit totus titulus ille *Cod. ff.* & Decius *conſil. 445. numer. 70. volum.3.* † qui inquit, delinquentem reſtitutum, ita habendum perinde ac ſi delictum non commiſiſſet. 2
† Verum quia delictorum perſecutio duplici actione, & vindicta oriri ſolet: vna 3
priuata, quæ iniuriato: altera autem publica, quæ Principi, ſeu fiſco, ſiue Reip. loci habitantis delinquentis datur, nec vna tollitur per aliam, vt docet Bonifac. *in tractat. malefic.in tit. de iniuriis per. l.licitatio.§ quod illicite, cum aliis concord. ff. de publica.* quod etiam tenet Areti. *in tract. de malefic. in ver. & veſtem. in prin. colum.1. in fi.* & Bertach. *in tract. de epiſcop. in 2. parte. 4. lib. nume.8.* † dicere poſſumus Impera- 4
torem, ſeu Principem, non poſſe veniam petenti parcere: & concedere reſtitutionem, niſi pars, quæ iniuria aliqua affecta ſit, eam remiſerit: non enim debet tollere princeps ius & actionem quæſitam, & alteri competentem, niſi cum cauſa, & in caſibus, de quibus *in præced. verſ. & in d.concl.102. & inf. hoc §. verſ. Vigeſimooctauo per totum.* Vnde ſecundum Doct. præſertim Iaſ. *in l. venia.* per glo. ibi. *Cod. de in ius voc.* Princeps pōt remittere pœnam corporalem, aut pecuniariā applicandam fiſco, non autem parti. Quæ etiam clarius docet *in l. reſcripta num. 8. C. de precib. imp. of.* addens pœnam etiam applicatam fiſco, non poſſe remittere; item nec corporalem futuri delicti, ſed præteriti: & *in l. Gallus.§. & quid ſi tantum num. 63. ff. de lib. & poſth.* late docet quādo reſtitutus recuperat bona alienata per fiſcū & fructus. Et propterea impenſius obſeruatur apud Principes, vt in publicis

 crimi-

criminibus, & in quibus pœna mortis ingeritur: non indulgeant, non restituant ex clementia, & gratia sua aliquem delinquentem: nisi pacem, & remissionem à parte offensa produxerit per publicũ instrumentum: Immo etiam habita pace ab offensis, vbi homicidium fuerit ex proposito & animo deliberato patratum, non solet vti clementia sua Imperator; nec restitutionem, aut indulgentiam concedit, nisi in aliquibus casibus: multis hinc inde perpensis, ex quibus digna indulgentia censeri possit: & ita sæpe vidi obseruatum.
5 tum. † Solet tamen princeps, cui non liceat cõcedere indulgentias, & restitutiones, aliquando sine alterius tamen damno, quod raro fit, secundum Marti. Laud. *in tract. de crim. læsæ mai. q. 6.* publicam fidem (quam vulgo saluum conductum appellamus) concedere alicui delinquenti, in criminibus capitalibus & publicis, vsque ad tempus: vt puta 10 vel 20 annorum, & vltra: aliqua iusta de causa: vel propter aliqua delinquentis merita, in eum collata: ita vt in loco delicti tute se habere, & degere possit, de quo per Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 527.* Verum tamen, tanto facilius & rectius potest princeps, & ad cũ pertinet, de innocentia damnati cognoscere, sine appellatione: veluti si præses qui eum quem damnauit, restituere non potest; cum nec pecuniariam sententiam suam reuocare possit, talem innocentiam cognouerit. *l. 1. in fin. ff de quæstio.* vbi Hip. Mar. *nu. 46.* Guido Suz. *in tract. de indic. & tort. vers. sed quid. nu. 64.* Sed & propter multitudinem delinquentium princeps facilius indulget, vt colligit Martin. Laud. *in trac. de princip. q. 112.*
6 † Subiungere cõgrue hic posse videmur, vt sicut princeps expresse indulget, & restituit, vt in superioribus: sic eligendo indignum vel promouendo inhabilem scienter, censetur tacite secũ dispensare, veluti si dignitates, magistratus, & honores, in eũ contulerit: vel in eis indignum tolerauerit *l. quidã cõsulebat. ff. de re iud. l. Barbarius.* vbi Bal. Ias. *nu. 11. & 14.* & doct. *ff de offic. præt* Feli. *in c. si quando de rescrip. colu. 5.* Bal. *in l. imperialis. §. 1 Cod de nupti.* & Deci. *cons. 614. in fi. vol 4. per plura.* Alioquin etenim persona ignominiosa coram Principe stare non debet vt dixit Ang *in l. 2. § ignominia. ff. de his qui no. in. fa.* refert & sequitũ Marti. Laud. *in trac. de princip q. 160.* Non præsumitur tamen princeps velle dispensare & promouere odiosos, & multipliciter criminosos. vt per Bal. *in d. l. Barbarius.* sequitur Alex. *cons. 129. nu. 11. vol. 6.*

S V M-

SVMMARIVM.

1 *Imperator ipsemet, potest interficere delinquentes, 3. ibi exemplum Romuli, Heliæ, Phinees, Abraæ, & Petri; Non Papa, num. 9.*
2 *Principis personæ non congruit, occidere nocentes; quomodo procedat. 4.*
4 *Banniti homicidium, non est maleficium, quando licite, & impune potest offendi.*
Clerici non possunt exercere iura sanguinis, & num. 8.
5 *Io. Baptista Specianus Cap. Iustitiæ, occidit militem seditiosum.*
6 *Imperatori, seu Principi occidenti noxium, debet constare delictum.*
7 *Imperator potest mandare, vt nocens occidatur, & ei parendum est.*
8 *Testamenti veteris exempla sunt admiranda; nõ trahenda in exemplum.*
9 *Irregularitas ex homicidio voluntario, est de iure diuino: secundũ aliquos.*

DELINQVENTES ETIAM IPSEMET INTERFICIT.

DECIMOOCTAVO, cum non solum deceat, verum etiam teneatur princeps Iustitiã colere, & in delinquẽtes animaduertere, ita vt subiecti sibi crediti bene viuant, vt diximus *supra in §. Tertio, vers. Sexto*: 1 † dubitari potest an ipsemet in eos gladium exercere possit absq; aliqua nota, seruato, vel non, ordine iuris: quod vtique affirmandum videtur, ex quo gladium portat, illumque à Deo habet, minister Dei, vindex in iram ei qui malum agit, vt scriptum est *supra §. 1. vers. Gladium*; & sic gladium exercet ad vindictam malorum, & laudem bonorum, vt ibi: In contrarium faciebat, quia omne homicidium dicitur in se habere delictum & dolum: quantumcunque permittatur à statuto: & item omnem occidentem esse infamem, tenet Hipp. Marsil. *in §. aggredior. nu. 12. in practic. crimina.* per plura, præsertim per Dictum Bal. *in l. decuriones. Cod. ex quibus caus. infa. irrog.* & dictum est *supra hoc §. versicul. quinto*: 2 † & id non videtur congruere personæ Principis. vt facit tex. *in capit. de occidendis. 23. quæst. quinta.* cum vngulæ carnificis, ad hoc videantur institutæ, non Regia potestas, & cognitoris ius, arma militis, & disciplina dominantis: quæ ponuntur tanquam diuersa *in ca. non frustra. 23. q. 5.* Porro in hoc articulo sentiendum arbitror, 3 † Imperatorem ipsum posse interficere noxios & delinquentes, prout exemplo nõ vulgari, Remum à Romulo fratre, vrbis cõditore, inter-

terfectum, ob nouos muros eius ciuitatis, quos transiliendo violauerat. tradit glo. *in c. in apibus. in ver. Roma. 7. q. 1.* cum qua transit Archid. ibi, per tex. *in l. fi. ff. de rerum diuis.* & licet *d. l. fi.* trucidatum Remum à Romulo expresse nō aperiat: vnde ibi glo. diuinādo commemorat, Romulum fecisse occidi Remum: Nihilominus apud Liuium equidem Illustrem auctorem *in 1. lib. 1. decadis*, satis constat: atque secundum eum vulgatior fama est, ludibrio fratris, Remū nouos transilijsse muros, inde ab irato Romulo (cum verbis quoque increpitans adiecisset: Sic deinde quicunque alius transcendet mœnia mea) interfectum. Atqui hæc rectius pijs exemplis in sacris litteris descriptis, quam Gentilium, probantur: quando quidem Helias culturam Baal vindicauit, sacerdotes & Prophetas eius interficiendo. Phinees homicidium: Abraam etiam parricidium: & Petrus duo homicidia commiserit: quæ equidem illis reputata sunt ad iustitiam, vt legitur *in cap. Guilisarius. 23. q. 4. & cap. reos. 23. q. 5. & capit. legi, cum cap. seq. 23. q. 8.* & propterea sine peccato, ex auctoritate diui Augustini, miles hostem: & alternatiue iudex, vel minister eius, nocentem occidere potest, *c. si homicidium, & c. iudex d. 23. q. 5.* habet enim vasa interfectionis, vt trucidet pessimos, & minister Dei est, vt ibi. *c. non solum c. qui malos.* Nec ab his dissentit Salic. *in l. 1. Cod. ne quis in sua causa iud.* qui inquit, posse Principem ipsum, indistincte de propria iniuria, & sic in fortiori casu cognoscere, & punire, per *d. cap. Guilisarius, & l. quisquis. ad l. Iul. maiest. & l. 1. Si quis imp. maled. in* C. Nec repugnat dictum Bal. & Hip. quia loquitur ibi Bal. in priuato, non in principe, & iudice. Præterea ibi se ipsum
4 declarat Bal. † vt homicidium Banniti, nullo modo maleficium sit, quando statutum disponit vt licite & impune Bannitus possit occidi; sed in casu nostro licet: immo, astrictus est princeps, & iudex punire criminosos *vt supra:* Fitque tanto magis impune, ergo. Rursus opi. Bal. non videtur posse placere, præcipue sentiente Bar. cōtrarium per eum allegato, & ratione per me *in dict. versic. Quinto,* assignata. Non etiam repugnat, quod tale ministerium non conueniat Principi: nam quod fit lege permittente, pœnam non meretur. *Gracchus. cum sim. C. de adulter.* Ad hæc dicemus. *dict. capit. de occidendis*, non militare, quia illa incongruitas ibi consideratur ratione Episcopi, seu personarum Ecclesiasticarum, quibus hodie iura sangui-

sanguinis exercere prohibitum est: vt dicemus in fi. huius vers. & ideò prætermissis similibus, crudelis vtique princeps habendus non erit, qui crudeles iugulat, *c. non est crudelis, d. 23. q. 5.* immò tale ministerium, seu talis minister, est Dei minister, *d. c. qui malos, & in d. vers. gladium, & in vers. Decimoseptimo, præcedenti circa fi.* Neque id affirmamus, vt ministerium Carnifici assignatum, ipse princeps assumat: sed vt, quandocunque contigerit occasio, & cùm oportuerit, possit ipse congruè talis minister esse. Quod si forte fortuna id euenerit quandoque, itidem conducibile esse solet. Audiui namq;, & ferè vidi in hac ciuitate præstantissimum virum, Senatorem, eundemque Quæstorem, seu (vt aiunt) Capitaneum Iustitiæ huius Dominij, † Ioann. Baptis. Specianum, etiam iussu (vt creditur) 5
Franc. II. Ducis Sfortiæ, arreptis armis, iugulasse seditiosum quendam & audacissimum Militem, qui etiam ad huius vrbis depopulationem, commilitones suos improbè concitauerat: Scelus vtique prudenter, & probè expiatum. Celeritatem enim quandoque aliqua negocia, ad tollendam omnem perturbationem & omnem aduersam fortunam, ita desiderant, vt facit tex. *in c. & si illa 1. q. 7.* vt nisi illis vltore gladio citius occurratur, in deterius, & in exitium corruant. † Declarandam tamen assumptam hanc conclusionem 6
putarem: vt Principi, & tali ministro constare debeat delictum, vel per modum notorij, vel aliter, indubiè tamen, vt faciunt dicta per Gandi. *in tract. de malefic. in tit. de præsump. & indic. indub. col. 2. cir. fi. per l. sapè, ff. de ver. sig.* tenet Hip. Mars. *in pract. crim. in prin. nu. 5.* quod sufficit vt sibi constet, tanquam vt homini, licet non vt iudici: nam cum princeps non teneatur seruare ordinem iudiciarium, & debeat iudicare secundùm conscientiam, & vt Deus, Sola facti veritate inspecta, vt *supra §. Tertio, vers. Decimonono*, & in notorijs non sit necessaria citatio (licet alioquin sit de iure diuino, vnde non possit tolli) nec declaratio requiratur, cùm certum sit nullam defensionem competere, vt dictum est *supra, §. secundo, versicul. Apostolicæ sedis, numero 5.* & possit iudicare in propria causa, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, vt *supra hoc §. Quarto, versicul. Decimo.* Punire ipsum posse nocentes, vt *supra*, omninò crediderim: † Quod si hoc pacto et- 7
iam mandauerit Princeps aliquem interfici, ei parendum est, vt docet Abb. *consil. 84. numero 7. volumine 1.* & tantò magis, cùm iusta

causa subesse videatur in casu nostro; nam etiam in fortiori casu loquitur ibi Abb. quando princeps de facto rescribit, & non appareat de causa: quia in eo sit præsumenda: affirmans hanc esse com-
✻ munem * opi. de quo tamen vide *supra hoc §. quarto, vers. quinto, in fi.*
8 *& inf. vers. 24.* Rursus declaratur † hæc assumpta conclusio, vt non habeat locum in Iudicibus & personis Ecclesiasticis, vt tetigi proximè *num. 4.* Nam vt habetur *in c. nos si, §. sed notandum 2. q. 7.* Regum est, corporalem irrogare pœnam: sacerdotum, spiritualem inferre vindictam. Atque sicut non sine ratione Iudex gladium portat ad vindictam malefactorum, ad laudem verò bonorum; ita non sine causa claues Ecclesiæ sacerdotes accipiunt, ad exclusionem excommunicandorum, & reconciliationem pœnitentium: ad hæc Archid. *in c. occidit, 23. q. 8.* allegat *d. c. nos si.* nam exempla supra allegata præsertim veteris testamenti, sunt admiranda, non trahenda in exemplum. Multa enim concedebantur tunc, quæ nunc non conceduntur, vt *d. c. nos si*, ibi enim prædicta exempla non admittuntur: Hinc est quod ex opinione Innoc. & Bal. Felin. *in c. si quan-*
9 *do, col. 3. nu. 3. de rescrip.* notabiliter inquit, † Papam posse imponere pœnam mortis, statuendo, non exequendo: quia si proprijs manibus ipse occideret aliquem, fieret statim irregularis. Eadem tradit Felin. *in c. 2. col. 2.* cum remissionibus per eum positis, *in c. si. num. 6. de maior. & obed.* & illam assignat rationem, quia irregularitas ex homicidio voluntario, est de iure diuino, secundùm multos: sed secundùm illos, qui tenent eam esse de iure positiuo, refert istud dictum esse dubium. Verum obseruatur, vt aliquis non exequatur homicidium, & pœnam Mortis, vt exemplo Legati Bononiensis tradit Felin. *in d. c. si quando.*

SVMMARIVM.

1 *Arma portare, regulariter nulli licet, etiam defensibilia, num. 2. limitatur 11. modis, num. 5. vsque ad finem.*

3 *Clerici portantes arma, mortaliter peccant, & excommunicantur, & perdunt priuilegium clericale.*

Excommunicatio non infertur, nisi pro graui crimine, ibi.

4 *Arma portantis, pœna.*

ARMA

ARMA PROHIBET DEFERRI.

DECIMONONO, licet in præmissa conclusione explicauerimus, Imperatorem deferre exercereque gladium posse, hic tamen subiungendum est istud tantum sibi: † nulli autem prorsus licere, iniussu suo arma mouere, deferreque, vt legitur *in l. 1. ff. ad L. Iul. de vi pub.* vbi Bar. & *in l. 1.* cum gl. C. *vt arm. vsus insc. prin. interd. sit, lib. 11. & in auth. de armis,* præsertim §. *pen. & c. clerici,* ibidem: & per Soc. *in reg. 3. in Fal.* & Hippo. Marsi. *in §. pro complemento, col. 1. in pract. criminal.* & Barba. *in trac. de Card. q. 5. col. 8.* & Ange. *in tract. de malefici. in ver. vno. sloco. col. 2.* & Corn. *consl. 20. col. penult. in fin. volum. 3.* Ista conclusio ampliatur, † vt procedat etiam in armis defensibilibus, vt *in dicto §. penult.* & per Bar. *in dicta l. 1. de vi public.* & Hippo. *in dicto §. pro complemento, columm. 2. per multa, & alibi vt supra.* Ampliatur secundò, vt procedat etiam in clericis, qui grauiter & mortaliter peccant, quia excommunicantur, † & excommunicatio non infertur, nisi pro graui crimine, *c. nullus, & c. nemo 11. q. 3.* & vt concludit Abb. *in d. c. 2. de vita & honest. clerico.* Non sunt tamen excommunicati ipso facto clerici seculares, sed excommunicandi, vt ibi. At religiosi tenentes arma intra septa monasterij, sine licentia superioris, sunt ipso facto excommunicati: *cle. ne in agro. §. quia verò, de statu regula.* & per Abba. *in dicto capite secundo, circa fin.* Quod tamen limitatur, nisi sint inimicitiæ capitales, inter religiosum & Abbatem: vel nisi cum foris veniant ad claustrum, & animum continuò retinendi non habent: vti ibi in gloss. fin. & per Cardi. ibidem, & Zachari. Ferra. in addition. ad Abbat. *in dicto capite 2.* Alia quoque pœna plectuntur, quia tertio moniti non desistentes clerici à portatione armorum, perdunt priuilegium, *cap. si quis suadente diabolo, 17. q. 4.* secundùm gloss. *in cap. quisquis, 17. quæst. 4. & in dicto cap. 2.* & per Abba. ibi, & perdunt clericale priuilegium, vt *in cap. in audientiam, de senten. excom.* vbi Abb. Sed & secundum tex. *in d. c. clerici,* in quacunque factione arma volentes sumpserint, reperti: amisso ordinis sui gradu, in monasterium perenniter traduntur, quia arma clericorum debent esse lachrymæ per prædicta; maximè per Hippo. *col. 1.* Laici verò non ita grauiter errant, cùm apud eos portatio armorũ sit leue delictũ, vt per Bar. *in l. leuia, col 2 ff. de accusat. & l. diuus 2. q. 3. ff. de custo. reo.* sequitur Hippo. *d. §. pro complemento, columm. final.* vbi inquit, quòd in co-

nom-

non requiritur processus. Verùm non ita leue existimandum opinor, cum arma portantes dicantur habere malum animum, nisi portent ligata, secundùm glo. vbi Bal. *in §. si quis rusticus, de pace tenen. in vsi. feu.* Alex. *in d. l. 1. ff. de vi publi.* & per Ias. *in §. ex maleficiis, colu. 6. In-*
4 *sti. de actio.* & Hipp. *d. colu. fin.* & alibi *vt supra*, † & puniuntur vltra amissionem armorum, in ære, & persona; secundùm tex. cum gloss. *in d. §. pen. in auth. de armis:* vbi idem videtur tenere Bar. immò text. videtur etiam exprimere pœnam capitalem, ibi, pœnam & in pecunijs, & in ipsos formidantes caput. Et ideò Ias. vbi *supra*, quem simpliciter sequitur Hippo. *d. column. 1.* à pœna legis vltra arma non recedit. Verum est tamen, quòd rusticus punitur alia pœna, quam nobilis, secundùm Hippo. *d. column. 1.* per text. cum glo. *in dicto §. si quis rusticus*, vbi habetur quod ab eo arma auferuntur, & solidi vi-
5 ginti recipiuntur. † Fallit autem dicta conclusio multis modis, de quibus septies excipitur per Socin. *dicta reg. 30.* & ante eum per Barba. *in tractat. de Cardina. §. sed quid.* Primò limitatur in officialibus, & eorum familia, *l. nam salutem, §. final. ff. de offic. praefec. vigi.* vbi not. Bald. qui dicit hoc extendi ad familiam Episcopi, vt & per Barba. *in dicto §. sed quid, column. 1.* qui à fortiori hoc dicit procedere, in Legatis à latere. Idem per Hippol. *dict. column. 1.* extendentem etiam, ad familiam inquisitorum hæreticæ prauitatis, per gloss. *in cap. statutum, in versicul. directè de hareti. in 6.* Secundò, limitatur in eo qui vellet ire ad suas possessiones, per textum *in lege finali, Cod. de proxi. sac. scri.* secundùm Nico. de Neapo. ibi & alios. Sed ista limitatio non videtur vera, quia non probatur *in dicta lege finali*, & vlterius concludunt ferè omnes Docto. hodie etiam in itinere prohibitum esse portare arma, vt per Bar. *in d. l. 1. in prin.* per text. *in d. auth. de armis*, & videtur text. *in d. §. si quis rusticus*, dum prohibet mercatores per prouinciam transeuntes portare arma: nisi &c. vt & ibi per Bal. idem tenet Amad. de Castel. *in d. trac. de syndica. in ver. item in eo quod dicti Socij, colum. 1.* hoc tamen qualiter procedat, etiam ex consuetudine infra dicam. Tertiò limitatur, quando quis portaret arma ligata, vt *in d. §. si quis rusticus:* & ita simpliciter transeunt Soci. & Barba. sed existimo hoc esse intelligendum, secundùm dispositionem *dict. § si quis*, scilicet, vt quis se à latrone defendat, vt per Bal. ibi, & sic quãdo iter habetur per loca periculosa, vt per Soci. *in 6. fall.* & per Barb. vbi *supra*,

per

per doctr. Ant. de Butrio, *in d. c. 2.* & Sic istæ duæ limitationes videntur simul iungi: tunc enim clericis etiam licet, vt ipsi attestantur, & prosequitur Hippo. *d. col. 1.* per doctri. Abb. *in d. c. 2.* quia ad terrorē latronũ, & ex alia iusta causa, licet clericis arma mouere, pro defensione personæ, & rerum suarum: quæ etiã ex consuetudine obseruari, dicit Barba. ibi. §. *& in quantum:* vt videtur passim taliter vigere, licet arma non portentur ligata, siue quis eat ad possessiones suas, siue aliter se habeat in itinere. Quarto, limitatur vbicunque portantur cultelli minores, per tex. *in d. §. pen.* cum glo. *in ver. minores:* nec hoc videtur habere difficultatē. Quinto limitatur in portãte arma ad occidēdum Bannitum, stante statuto, quod Bannitus possit impune offendi. vltra cuius allegata, adde ad hoc Hippo. *d. col. 1.* Sexto limitatur in transeunte per loca periculosa, de quo dictum est *supr. in 3. limit.* Septimo, limitatur nisi superior ex causa concederet portare arma, vt puta propter bellum, vel propter factiones, seu (vt aiunt) partialitates per doctri. Bal. *in rub. C. qui admit. & in l. obseruare. §. proficisci ff. de offi. procons. & lega.* Cui adde Hippo. *d. col. 1.* Hæc tamen limitatio sublimitatur, vt non sit licita portatio armorum coram Iudice, nec in congregatione, nec cœtu scholarium, nec in palatio Principis, vel cœtu cõmunis consilij, vt per Soci. & Barba. vbi *supra,* cum relatis per eos, & Hippo. *d. col. 1.* & Ias. *in d §. ex maleficiis. col. 27.* Octaua limitatio videtur addi posse, ex doctri. Bar. *in l. medicos C. de professo. & medi. li. 10.* in doctoribus, tam legum, quã aliarum scientiarũ, qui non possunt scrutari de armis: impune etenim illa deferre possunt, vt per Io. de Anna *in d. rub. de magis col. 2.* & ibidem Feli. & per Petrum Lenau. *in trac. de priuileg. docto. §. octauo in 2. parte.* IX. limitatio cumulatur in militibus, vt potest argui à prin. *l. scimus Cod. de iure deli.* & videtur probari *in d. § si quis rusticus, in fin.* à contrario sensu. cum ibi ad palatium comitis nullus miles ferre arma possit; quasi innuat, quod alibi liceat; immo armorum vsus videtur eis coniunctus; cum eos armis, non priuatis negotiis occupatos esse debere demonstretur, *in l. milites. Cod. de locato.* & propterea inter requisita militiæ, gladio etiam cinctos esse oportet, secundum gloss. *in l. pen. ff. ex quibus ca. maio.* per tex. *in l. pen. ff. de testa. mil.* vbi no. Bald. quod illa gloss. loquitur de ense, non de calcaribus, & aliis insigniis; & dictam gloss. sequitur etiam Amad. de Castello.

in dict. tract. de syndica. in ver. magnificum. X. limitatio colligitur ex supradictis, vt in religioso non procedat reg. quando inter eum & Abbatem essent inimicitiæ capitales. XI. non procedit vt *supra*, quando religiosi foris venirent ad claustrum; & animum retinendi arma non habent.

SVMMARIVM.

1 *Imperator potest legitimare quoscunque filios, etiam ex nephario, & damnato coitu natos, de plenitudine potestatis: etiam stantibus legitimis, & naturalibus, & num. 6. cum deducat de non esse ad esse, & filios sacerdotis.*

2 *Legitimatio vt plurimum fit, absque citatione illorum quorum interest, nisi adsint filij legitimi & naturales. & nisi fiat dispensatio: & nisi mortuo patre, petatur legitimatio per filium naturalem.*

3 *Legitimationem potest princeps committere alteri; vt fit Comiti Palatino, secundum expressa in priuilegio.*

4 *Legitimatio Imperatoris, habet locum in terris Imperij, & Papa in terris Ecclesiæ; non aliter, secundum communem; excipiuntur duo casus.*

5 *Limitatio requirit causæ cognitionem, & causam rationabilem.*

Papa potest peccare sicut quilibet alius.

6 *Limitatio stantibus naturalibus & legitimis, raro fit per Imperatorem, ne dicatur vnum pecus.*

Nuptiæ conseruant genus humanum.

7 *Legitimatio solet concedi per Principem, cum clausula, Sine præiudicio venientium ab intestato.*

Imperator non potest legitimare filios nascituros, non conceptos: Nec lege generali statuere, quod spurij succedant.

8 *Legitimationis effectus qui sint: & num. 12.*

9 *Legitimatus per rescriptum, an sit vere, & proprie legitimus: communis quod non.*

10 *Legitimati debent reuerentiam legitimis: etiam vt non sedeant ad vnam mensam.*

11 *Legitimati an sint de stirpe, vel nobiles, an vero infames.*

12 *Legitimati quomodo succedant.*

Legitimatis debetur legitima in bonis allodialibus sicut vere legitimis.

13 Consti-

13 *Constitutiones Dominij Mediolani, quid disponant in legitimatorum successione.*

14 *Legitimati plus non debent habere de bonis patris; quam vnus de filiis legitimis, & naturalibus.*

15 *Legitimatio, potentior est actus adoptione.*

LEGITIMOS ETIAM OMNINO SPVRIOS, FACIT.

VIGESIMO, quamuis supra in prin. *huius §. versic. 1.* vnico verbo dixerimus, ad Imperatorem legitimationes filiorum spectare, & obiter tetigerimus inferius, *versiculo Vigesimo octauo non potest Imp. num. 20.* eum posse legitimare filios naturales, etiam stantibus legitimis, & naturalibus; nihilominus cum casus & articulus iste frequenter occurrat, & multiplici & vario modo assumatur apud auctores, nos hic eum in hunc ordinẽ redigamus, & perstringamus. Primo an omnes filij naturales, aut spurij, & quomodocunque nati, etiam nepharij, incestuosi, & ex quolibet damnato coitu concepti, legitimari possint, per Papam, vel imperatorem, vel habentem potestatem. Secundo quomodo, & quando legitimatio producat effectum suum, in prædictis. † In primo casu, per 1 rescriptum posse Principem, & alium, non recognoscentem superiorem, quoscunque illegitimos: etiam ex damnato coitu natos, vt *supra,* legitimare, ex plenitudine potestatis: etiam stantibus filiis legitimis, & naturalibus, determinatum est *in c. per venerabilem, qui filij sint legi. cir. prin.* vbi Abb. & docto. no. præsertim Cardi. Alex. *in vers. quod autem in 2.* not. & gloss. *in §. fi. in vers. quomodo vero. in auth. quib. mod. nat. effic. sui.* & *in auth. ex complexu. C. de inces. nup.* Et ex hoc infertur, teste Bal. *in l. 1. C. de iur. aur. anul.* Imperatorẽ posse deducere de non esse ad esse, & hanc esse communem * opi. tradit Alex. *consil. 187. nu. 11. vol. 5.* & Soc. *cons. 87. nu. 20. vol. 3.* & dicemus inf. *hoc §. vers. Vigesimo octauo, nu. 20.* & Comprobat præd. Conclusionem Nicol. de Vbald. *in trac. de succes. ab intes. in 1. parte. n. 81.* & ante omnes Host. in *sum. qui filij sint leg. in §. qualiter col. 4.* idem tenet Lud. Sard. *in trac. de natur. lib. in 2. parte in rub. de legitimatione per rescrip. nu. 3. & 15. & in rub. de legitimatis per rescriptũ nu. 1.* & hoc tenere omnes doct. affirmat; vbi in rescripto apposita sit clausula, *Non obstante tali lege:* quam tamen gene-

raliter sufficere tradit Decius *consil. 55. nu. 5. volum. 1.* & Soci. *consil. 47. vol. 4.* & faciunt dicta *supra hoc §. versic. Tertio. num. 6. & 7.* Hanc conclusionem etiam amplectitur Ant. Rosel. *in tract. de legitimat. lib. 2. in rub. de causa materi. legitimat. num. 3.* qui ita communiter tenere o-
* mnes, * & ipse attestatur, vbi adsit clausula *Derogatoria*, & clausula *De plenitudine potestatis*. Vnde Pau. de Ca. *consi. 225. videndum*, infert quoque communiter teneri, vt filius sacerdotis possit à Papa legitimari, quia non lege diuina, sed canonica sacerdotes prohibentur vxorem habere. Similiter tradit Abb. *in c. per venerabilem nume. 22. qui fili. sint legi.* Papam posse legitimare prolem susceptam ex matrimonio contracto per clericum in sacris, vel professum: sal-
2 tem legitimando, vt ex tunc. † Conclusio autem ista ampliatur, vt etiam legitimatio, vt in plurimis procedat, licet non citentur illi
* quorum interest, nam secundum Bartol. & communem * opin. *in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posth.* & doct. ibi præsertim Socin. & Ias. *numer. 130.* quatuor conclusiones eliciuntur. Prima enim est, vbi pater facit filium in vita legitimari, non est necessaria aliorum citatio: nisi filij legitimi & naturales absint, qui omnino sunt citandi; & addo etiam consuluisse Decium *consil. 293. numer. 5. volum. 3.* licet Soci. *dict. consil. 47. numer. 41.* in contrarium dicat esse
* communem * opi. sed male, & forsan deprauate: & nisi fiat dispensatio. Secunda conclusio est, si pater in vita, & in testamento suo disposuisset, filium debere legitimari, quia non requiritur etiam tunc citatio. Tertia conclusio est, vt non requiratur citatio, si Princeps vult legitimare, non requisitis his, de quorum præiudicio agitur. Quarta cōclusio est, vt requiratur citatio, si mortuo patre, naturalis petat se legitimari: nam non nisi citatis illis: immo & consentientibus, quibus est iam ius acquisitum, non procedit legimatio: & cum opi. Bart. transit Lud. Sard. *in d. tract. in rub. requisita in legit. impe. numer. 7.* quicquid aliqui aliter sentiant, contra has com-
* munes * opi. à quibus non est recedendum. † Hæc etiam conclu-
3 sio impinguatur: vt non solum ipse Princeps vti possit tali potestate legitimandi quoscunque spurios: sed etiam concedere eam possit alteri: sicut quotidie videmus concessam Comitibus palatinis, vt tetigimus *supra hoc §. versic. Septimo, in ver. Comites palatinos.* Est tamen concessio talis indelegabilis: & habet locum in expressis in

priui-

priuilegio tantum, vt ibi *dixi*. Priuilegij enim verba sunt diligenter inspicienda secundum docto. præsertim Ias. *in dict. §. & quid si tantum num. 97. & 106. & 142. ff. de libe. & posthu.* & Decium *cons. 288. num. 6. vol. 2.* & ideo secundum eos, si data sit potestas legitimandi spurios, etiam stantibus legitimis, & cum clausulis *De plenitudine potestatis*: & *Non obstantibus*; & citatis, & non citatis his de quorum præiudicio agitur, obseruatur talis concessio: alioquin non comprehenduntur talia in priuilegio, nisi sint expressa. Sic qui habet priuilegium legitimandi naturales, non poterit legitimare spurios, vt testis Ant. Rosel. vbi supra *in prin. d. lib. 2. nume. 57.* & Lud. Sard. *in ea rub. de legitimatione per rescrip. numer. 35.* immo vt ibi per eum *num. 36.* qui habet potestatem legitimandi spurios, & incestuosos: non potest legitimare eos, qui sunt simul spurij, & incestuosi: quia hoc casu sub simplici non contineatur casus mixtus: licet Bar. & male (secundum eum) tenuerit contrarium, *in l. 2. ff. de ver. oblig.* † Recipit autem præmissa conclusio primo illam declarationem, vt si Imperator legitimet vt *supra*, legitimatio proculdubio habeat locum, si facta fuerit in sibi mediate vel immediate subiectis, in terris Imperij, quo ad temporalia, vt habetur in allegatis iuribus, & per docto. ibi. At si fuerit facta in terris Ecclesiæ & in non subiectum, maior suboritur dubitatio: quandoquidem doct. vario modo locuti sint *in d. cap. per venerabilem*; quos, & quorum argumenta recenset Cardi. Alexand. ibi abunde. *colum. 79. cum seq.* sicut abundantius *colum. 54. & seq.* adducit fundamenta in vtranque partem, an Papa possit legitimare in terris Imperij, & distinguendo concludit, vt ibi per eum: qui *colum. 84.* inter cætera dicit, Imperatorem posse legitimare vbicunque, quo ad successionem, & dignitates seculares: de quibus etiam late differit, & distinguit Anton. Rosel. *in d. tract. de legitimat. in prin. libr. 2. per 7. col.* & Lud. Sard. *in d. rub. de legitimatione per rescriptum per 6. colum.* & Nicol. ab Vbal. *in tract. succes. ab intes. in 1. parte nu. 106. vsque ad nu. 109.* quorũ non refero dicta, breuitatis gratia. Non omitto tamen adducere opi. Abb. *in d. c. per venerabilem. nu. 25. & 26.* qui in Papa inquit, quod in terris alienis, si subest causa maxime ardua, potest legitimare: Si cessat talis causa, potest legitimare non recognoscentem superiorem, aut eius filios; sed nõ potest legitimare recognoscẽtes superiorem, seu filios, nisi superiore

cõsentiente. In Imperatore autẽ concludit, vt non possit legitimare in terris Ecclesiæ, eisdem rationibus, de quibus ibi dixit in Papa: Verum Alexand. *consilio 67. numer. 19. volum. 1.* tradit. Papam non posse legitimare in terris Imperij, quo ad succedendum: & absolute Imperatorẽ non posse mittere falcem suam in terras Ecclesiæ, ita vt in eis possit aliquam iurisdictionem, vel contentiosam vel voluntariam exercere, per *cle. 1. §. porro de iureiur.* & ita se habere
* magis communem * opin. attestatur, à qua in iudicando non sit recedendum. idem tenet Corn. *consilio 1. numer. 9. & 18. volu. 3.* & Decius *consil. 55. colum. 1. & volum. 1. consil. 207. colum. 1. volu. 2.* hanc eandem opi. dicit communem idem Decius *in consil. 557. vol. 3. colum fin.* per plura, & similiter communem affirmat, & late prosequitur Iason *consilio 70. columm. 2. & 3. volum. 3.* tam in Papa, quam in Imperatore: nec eam audet impugnare Soci. *dict. consil. 47. volu. 4.* licet ibi. *nu. 31.* in casu quo legitimatio fit in vita patris, eo petente, posse per Imperatorem, vel eius Comitem fieri, etiam in terris Ecclesiæ, concludat: quia ex hoc non infertur alicui præiudicium, cum possit bona sua in mare proiicere. Quod etiam tenuit Decius *dict. consi. 207. numero 7.* Potest etiam addi alius casus, vt legitimatio valeat in terris Ecclesiæ: scilicet si ibi legitimetur subditus Principis, teste Corn.
5 *dict. consil. 1. numer. 18.* † Secundo declaratur prædicta conclusio, vt legitimatio talis habeat locum, si intercesserit causa rationabilis, alioquin etiam Papa dispensans peccat, secundum Abb. *in dict. ca. per venerabilem numer. 4.* & Cardin. Alexand. ibi in *d. vers. quod autem. in 3.* not. qui dicunt, Papam posse peccare, sicut quemlibet alium. *c. sane.* cum gloss. *de offic. delega.* saltem quo ad Deum, cuius voluntati debet se cõformare quantum potest. *c. vt nostrum, vt Ecclesiastica benef. in prin.* & quod requiratur in hoc causæ cognitio, adducit Card. Alex. Petrum de Anchar. *in consilio 233. incip. ex tenore priuilegiorum.* Eadem sentit Ias. *in l. filiusf. §. diui. in 2. lectu. num. 6. de leg. 1. & in d. §. & quid si tantum num. 116.* qui commemorat esse considerandam personam patris porrigentis preces, & petitionem; & personam filij spurij. & persona agnatorum, quibus præiudicatur, *arg. tex. in l. si pater. § fi. ff. de adoptio.* Eadem quoque affirmat Soc. *consil. 95. nume. 9. vol. 4.* & Ant. Rosel. *in d. tract. de legitima. in rub. de ca. form. legit. nu. 7.* subdens tamen esse speciale in Principe, vt sola voluntas

pro

pro causa habeatur: in his tamen, secundum aliquos canonistas, in quibus Papa, vel princeps habet liberam administrationem: vt cum dispensat contra canones, vel ius ciuile: secus si cōtra ius diuinum, vel ius gentium, & naturale. Attamē si dubitetur an causa adsit, credit ipse eam esse præsumendam. Sed nihilominus alibi dictum est, vbi simus in casu iuris diuini, vel naturalis, & gentium, omnino esse causam exprimendam, vt *supra vers. quarto, nume. 3. & versicul. quinto, numero sexto, & versicul. tertio, numer. 21.* quodque præsumatur causa, & non requiratur de necessitate, consuluit Corn. *in d. consil. 1. num. 7. & 17. vol. 3.* & Abb. *in d. numer. 6.* de quo tamen articulo abundantius verba faciemus inf. *hoc §. vers. Vigesimo quarto.* Sed quicquid sit in hoc articulo ambiguo consultius esse arbitror, si causa rationabilis adsit, & causæ cognitio interuenerit. † Hinc est vt si concedatur 6
Imperatorem posse legitimare filios spurios, etiam existentibus filiis legitimis, & naturalibus, ita vt succedant pro virili cum legitimis: tamen si hoc facit videtur esse vnum pecus; & non habere præ oculis iustitiam publicæ honestatis: nec considerat per solas nuptias conseruari genus humanum, vt egregie locutus est in hæc verba Bal. *in c. filij nati. si de feu. fue. cont. inter dom. & agn.* quem sequitur Ias. *in d. §. & quid si tantum, numer. 99.* rationabilis enim causa deesse videtur, & propterea non consueuit princeps facile, sed perraro, & ex causa, legitimare filios spurios, in præiudicium legitimorum, & naturalium, secundum Aluarotum *in ca. naturales si de feudo. fue. cont.* quē sequitur Ioan. Lecirier. *in tractat. de primogenitura, libro primo, quæst. 13. numer. 30.* vbi etiam refert, & sequitur Ias. *in dict. num. 99.* & in eandem sententiam confluunt dicta Cornei *consil. 34. num. 5. & 6. volum. 1.* qui etiam inquit. † in legitimationibus suis con- 7
sueuisse Papam semper apponere clausulā *Sine præiudicio venientium ab intestato, vel similem:* vt in reg. Cancel. à Leone X. editis statutum est; & mox idem à Paulo III. Pontif. & ante hos ab Innocent. 8. reg. 48. Ex quo datur intelligi, nolle præiudicare venientibus ab intestato. Et ideo cum quidā vir Clarissimus, & spectabilis, nuperrime ab Imperatore petiisset legitimationem filiorum suorū spuriorum, cum iam haberet filios legitimos & naturales, non potuit eam impetrare: nec mirum, cum abhorreat princeps talē prolem, omni iure damnatā, vt *in l. si qua illustris. C. ad Orfici.* & per alia Soc. *in*

dicto consilio nonagesimoquinto, numero sexto, volum. quarto. Hinc est, vt à fortiori Princeps non possit filios nascituros, qui nondum conceptī sunt in vtero, legitimare: quia istud est impossibile: quia contra bonos mores: & est dolus de futuro, & sic daretur occasio delinquendi, vt not. tradit Bald. *in l. eam quam, numero 33. C. de fideicommiss.* sequitur Martin. Laud. *in tractat. de principibus. quaest. 103.* secus si nati sint, vel concepti. vt ibi per Bald. qui & illud plus dicit, vt dictis rationibus non possit etiam facere legem generalem ipse princeps, quod filij spurij succederent: quia esset statuere, vt quilibet adulterium & incestum committeret: de quibus per Hosti. *in Sum. qui fil. sint leg.* § *fin. versic. sed nunquid Imp.* & Feder. de Sen. *consil 228.*
8 † Quo ad secundum assumptum, satis constat apud interpretes nostros copiose ventilatos effectus, à legitimatione suborietes: quos si omnes amplecti vellem: scilicet an legitimatus sit vere legitimus: an transeat in potestatem legitimantis: an succedat cum filiis legitimis, & naturalibus: an agnascatur patri, & omnibus patris agnatis: an excludat substitutū: an succedat in feudum: an rumpat testamentum patris legitimantis, in quo est præteritus: an legitimatio retrotrahatur: an legitimi, post legitimatos nati, excludant ipsos legitimatos: an comprehendantur in statuto, præsertim excludente fœminas: & an legitimatio alios similes producat effectus: profecto ab instituta breuitate aberrarem: & propterea cum ad saturitatem de prædictis, & aliis omnibus scripserunt doct. recitati, & alij; per ocium quilibet accuratius illa perquirere poterit: liceat autem mihi tantum delibare, an legitimatus per rescriptum sit vere legitimus: & an, & quomodo succedat patri cum aliis filiis legitimis, & naturalibus, vel agnatis, & cognatis.
9 † In primo casu Iaf. *in l. si is qui pro emptore nu. 227. ff. de vsucapio.* disputando late hunc articulum ad partes tenuit legitimatum non esse vere legitimum, sed ficte: licet Bart. ibi contrarium senserit. Anto. Rosel. *in d. tractat. in rubr. legitimationis effectus*: & Lud. Sardus *in d. tract. de nat. lib. in rubr. de legiti. per rescriptum effec.* plene, & vario modo distinguunt. Opinionem vero Bart. sequitur Corn. *consil. 93. nu. 14. volu. 2.* & Socin. *cons. 226. colum. 1. vol. 2.* sicque dubius maxime videtur iste articulus. Nihilominus Decius *in cons. 275. nu. 8. cum sequen. & cons. 284. nu. 15. vol. 2.*
* attestatur communem * esse opinionem, & veriorem, post Franc. Curtium

Curtium ſeniorem per eum relatum: vt legitimatus proprie non dicatur legitimus, ſed ficte: & largo modo, & in genere, non in ſpecie, & ſtricte: & hæc opin. iunctis præſertim fundamentis Iaſo. videtur ſatis poſſe placere: Et ad hoc facit, quod † omnes legitima- 10
ti debent reuerentiam legitimis, cum quibus non debent ſedere ad vnam menſam, vt auctore Bald. tradit Ioan. Lecirier *in tractat. de primogenitura libro primo, quæſtio 13. numero 27.* qui plus addit; † ſcili- 11
cet legitimatos non eſſe de ſtirpe, neque nobiles: immo eos infames affirmat ibi *numero decimoquarto*, vt etiam tradit Iaſon *in dicta l. ſi is qui pro emptore, numero 260.* quæ ſi vera, admiranda ſunt: cum vt inferius dicetur, nihil à legitimis differant, & per eos conſeruatur agnatio & familia patris: & ideo Iaſon *in dicto numero 260* poſtea addit, quod legitimati non ſunt deinceps turpes perſonæ, ſecundum Bald. *conſilio 146. volum. primo*, & cum prædictis arguit Decius *in conſilio 365. volum. tertio.* præſertim, *numero quinto.* † In ſecundo 12
caſu, ſi quæſtio fuerit de ſucceſſione legitimati, quomodo is ſuccedat patri, & agnatis, vel cognatis: exiſtimo in primis verba legitimationis diligenter eſſe inſpicienda: quia ſecundum mentem & intentionem concedentis eſſent obſeruanda. *l. non aliter. ff. de legat. 3. cap. porro. & cap. recepimus, de priuileg. cum ſimil.* non excedunt enim priuilegia caſus ſuos, vt dixi *ſupra hoc §. verſicul. Septimo, in ver. iuriſdictiones, numer. tertio*, & in ſpecie firmat Nico. ab Vbaldis, *in tractat. ſucceſ. ab inteſt. in prima parte, numer. 115. cum ſequen.* vbi ponit formam legitimationis, quæ è curia Romana prodire ſolet. Cæterum vbi legitimatio ſit abſoluta, & ampla, & ſine aliqua reſtrictione, & reſeruatione, legitimatus ſuccedit omnibus: quibus ſucceſſiſſet, ſi illud impedimentũ ciuile non emanſiſſet, & ſimiliter ſucceditur ei, vt docet Nicol. vbi *ſup.* ex mente etiã Anto. Butr. *in dicto ca. venerabilem*, nam ſecundum text. *in §. liceat igitur, & in §. reliqui. in authentic. quibus modis nat. effic. legit. & in §. ſi quis igitur filios legitimos non habens, in authentic. quibus mod. nat. effic. ſu.* & per Iaſon. *in dicta l. ſi is qui pro emptore, numero 230. ff. de vſucap.* legitimati nihil à legitimis differunt. Qua de re etiam legitimatis debetur legitima in bonis allodialibus patris, ſicut filiis vere legitimis, vt ex ſententia Bald. & Spec. tradit Iaſ. *ibidem, numero 234.* & ſecundum eum *ibi. numero 236.* per eaſdem auctoritates, legitimati habent ius dicendi

testamentum nullum de iure ciuili, & contratabulandi de iure prętorio, & querelam inofficiosi testamenti, sicut filij vere legitimi, & per eos similiter conseruatur cognatio, & familia patris, vt ibi per Iaso. *numero 239.* vnde in specie ad propositum nostrum, *nume. 241.* clare explicat, multis adductis auctoribus: legitimatos non solum succedere patri, sed etiam in hereditatibus agnatorum, iure agnationis, & in hereditatibus cognatorum, vt videtur text. secundum Ang. ibi *in §. filium vero. in authen. quib. mo. nat. effici. sui, & in §. quapropter hoc à nobis, eo. titu.* & consuluit Socin. *consil. 63. numero 21. volum. 3.* & hanc magis communem * esse opin. attestatur Decius *consilio 307.* post Alexand. *consilio 139. column. secunda, libro primo.*

13 † In constitutionibus tamen huiusce Dominij Mediolani expresse sancitum est; legitimatos etiam cum consensu patris, vel aui, non posse succedere transuersalibus ab intestato: nisi illi, vel eorum transuersalium parentes, legitimationi consenserint. At quando legitimatus auferat hereditatem venientibus ab intestato, copiose docet idem Iaso. *in dict. §. & quid si tantum, numero 91.* ponendo duas conclusiones cum pluribus limitationibus: inter quæ non omitto hic colligere memorabile dictum secundum eum, quod sanxit Imperator *in §. & quoniam, in ver. & non amplius. in authen. quibus mo-*
14 *dis nat. effici. sui.* vbi Ang. not. † vt scilicet filij legitimati, plus non debeant habere de bonis patris, quam vnus ex filiis legitimis & naturalibus, qui minus habeat, dato quod pater viuens possit facere legitimari filium spurium, etiam existentibus legitimis, & naturalibus. De Arrogationibus, Adoptionibus, & Emancipationibus, viderentur apte hic aliqua subiici posse: Verum cum hæc, saltem adoptio, magis ad magistratus inferiores pertineant, vt *in leg. secunda, & l. 4. cum gloss. ff. de adoptio. & emancip. & in §. nulla, & §. audient. in authen. de defens. ciuit. legitur:* & per Corn. *consilio 200.*
15 *numero 13. volum. primo.* † & cum legitimatio sit actus potentior adoptione. *§. tribus, in authen. quibus modis nat. effici. sui.* & per Iaso. *in dict. l. si is qui pro emptore. num. 248. & 249. ff. de vsucap.* ideo alio loco reseruabimus.

SVMMARIVM.

1 *Imperator potest creare ciuem alicuius ciuitatis, qui non sit.*

2 Ciui-

2 *Ciuilitas acquiritur origine, manumissione, adoptione, & allectione.*
3 *Ciuis quis efficitur, ex priuilegio ciuitatis, vel Principis.*
Ciuilitas non est de reseruatis Principi.
4 *Ciuis quis efficitur, ex collatione dignitatis Senatoriæ: vel alterius, vbi honorem gerit.*
5 *Ciues ex priuilegio sunt vere ciues; & gaudent iisdem priuilegiis & statutis, quibus veri ciues originarij.*
6 *Ciuilitatis priuilegium intelligitur concessum, quo ad fauores, non quo ad odia.*
7 *Ciuilitatis priuilegium concessum patri, transit ad filios; licet non sit facta mentio filiorum.*
8 *Ciuilitas quando transit ad filium inuitum.*
Ciuilitate patris reuocata, censetur reuocata in filio.
9 *Ciuilitas ex priuilegio tribuit tantum ea, quæ ipsa ciuitas habet, non quæ habet ex priuilegio.*
10 *Ciuis ex priuilegio tenetur ad omnia onera ciuitatis illius, etiam si illa onera ignorabat.*

CIVILITATEM CONCEDIT.

VIGESIMOPRIMO, præcedentibus apte applicatur, † vt Princeps similiter possit aliquem creare ciuem, qui non sit, alicuius ciuitatis sibi suppositæ, † nam cum ciuilitas acquiratur, origine, manumissione, adoptione. *leg. prima. ff. ad municip.* & allectione. *l. ciues. Cod. de incolis. libro decimo.* vbi gloss. & Bart. & Io. Plat. ex hoc vltimo fit, † vt per priuilegium, & conuentionem ciuitatis, quis efficiatur ciuis, vt ibi: non enim hæc sunt de reseruatis principi: vt not. Bart. *in l. hi qui. ff. de iure immuni.* quem sequitur Alex. *consilio 148. numero octauo, vol. sexto.* Atque idem fit ex priuilegio principis, vt *in dict. leg. prima, legitur*, aliquando concesso Illiensibus, & Delphis, atque ex beneficio Pompeij Magni Ponticis competere: vt qui matre Pontica natus esset, & Ponticus esset. Quod confirmat ibi glo. *in ver. priuilegio:* & consuluit Decius *cons. 283. nu. 10. volum. 2.* & innuit Iaso. *in consil. 59. volum. 3.* dum loquitur de priuilegio ciuilitatis attributo Comitibus Bologninis, Dominis Oppidi Sancti Angeli, huius nostræ Laudensis iurisdictionis: qui beneficio Ducis Mediolani, effecti sunt ciues Mediolanenses:

4 † Hinc est etiam quod ex collatione dignitatis senatoriæ, vel alterius, fit aliquis ciuis, vbi dignitatem, & honorem gerit. *l. senatores. Cod. de incolis*, & habetur in gloss. *dict. l. ciues.* vbi Bart. & vtrobiq; Io. Plat. quæ glo. ponit exemplum in Rufino Guasco: qui fuit Prætor Bononiæ: vnde sic ciuis Bononiensis effectus est: & per Martin. Laud. *in tractat. de dignit. quæstio 59.* & propterea Ioan. Plat. inquit, Potestates ciuitatum, donec sunt in officio, dicuntur esse ciues illarum ciuitatum: & ita ciuilitas secundum eum durat per adoptio-
5 nem, donec durat adoptio, per *l. sed si si. ff. ad municip.* † Porro an (quod non est vanum inuestigare) effecti ciues ex priuilegio, vel per statutum, intelligantur esse vere ciues, vel per fictionem: sicque an fiat interpretatio, vt intelligantur effecti ciues, tam ad fauores, quam odium, Bart. *in l. si is qui pro emptore, numero 34. ff. de vsucap.* prout eum ibi late per multa exempla, & multos per eum relatos declarat Iason *numer. 291.* concludit: quod recepti in ciues, seruata forma statuti, vel reformationis, tunc erunt ciues secundum veritatem, quando statutum vel reformatio diceret, quod Habeantur pro ciuibus, quoad omnia: quia constitutio ciuium iuris est: & quando statuitur super his quæ sunt iuris, dicitur aliquid vere, non autem per fictionem fieri: sic quoque proprie per creationem fieri ciues: sicuti per originem consuluit Decius *dict. consil. 283. numero decimo, volum. 2.* & Carolus Ruinus, *consil. 227. num. secundo, volum. 1.* immo etiam si conferatur ciuilitas per verba in fictionem sonantia, dicitur quis vere ciuis, vt affirmat Corn. *in cons. 189 nume. 5. volum. 2.* per Doctr. Bart. supra allegatam. Quo fit, atque infertur secundum Bal. *in l. in vrbe. ff. de stat. homi.* relatum per Decium *d. consil. 283.* vt taliter effecti ciues gaudeant iisdem priuilegiis, quibus ciues originarij: & habeant eadem beneficia, etiam statutorum, quæ per multa exempla amplectitur Ias. *dict. numer. 291. cum sequ.* & dixit Alexand. *consi. 41. nume. 4. volu. 7. & consil. 148. numer. 7. volum. 6.* licet *cons. 99. numer. 8. eod. volum. 6.* videatur aliter sentire: scilicet vt ciuis ex priuilegio non comprehendatur in statuto pu-
6 niente offendentem ciuem: † Et ampliatur hæc illatio, vt ciuilitas intelligatur concessa, quo ad fauores & commoda tantum, non quoad damna & odia: vt not. Bald. & Ang. & alij *in l. si Ruffinus.* per illum tex. *Cod. de test. mili.* & prosequitur Ias. *in d. consil. 59. colu. 2. & 3.*

†Amplia-

†Ampliatur quoque priuilegium ciuilitatis concessum patri, vt 7
transeat ad filios: ex eo etiam simili: quia priuilegia per dignitatem acquisita transeunt ad filios. *l. filij §. senatores. ff. ad municip.* vt tradit Bar. *in l. assumptio. § filius in fi. & in l. libertus. §. patris. ff. ad municip.* vbi Alexand. etiam si non sit facta mentio filiorum, vt auctor est Ruinus *dict. consil. 227. numer. 4. volum. 1.* † In hoc tamen casu inquit Bal. 8
in l. 1. Cod. de patri. qui fil. distrax. filium non teneri, nec effici legitimum ciuem, si non vult in his quæ astringunt personam, quasi quodam vinculo seruitutis. Si tamen reuocetur ciuilitas in patre, censetur reuocata & in filio, secundum Bald. *in l. non plures Cod. de sac. eccl.* & Alexand. *in dict. §. patris.* † Hæc autem illatio videtur in- 9
telligenda secundum Bart. *in l. si maritus. §. 1. ff. de adulter.* quem sequitur Salic. *in l. ciues. C. de appellatio.* & Alciat. *in tracta. de ver. sig. nu. 12. lib. 2.* vt ciues ex priuilegio consequantur ea tantum, quæ ciuitas illa concedere posset ciuibus suis: non ea quæ haberet ab alio, ex priuilegio principis, seu Papæ rescripto. † Rursus declaratur hęc 10
illatio: vt tamen tales, facti ciues ex priuilegio, teneantur ad omnia onera, & collectas illius ciuitatis: etiam si illa onera ignorabant. Sibi enim imputandum est, ex quo quis ea non perquisiuit, vt est not. dictum Bald. *in l. quod fauore colum. penult. versic. Septimo opponitur. C. de ll.* sequitur Alexand. *consi. 103. num. 7. vol. 2.* & Ruinus *cons. 202. num. 7. vol. 1.* Nec contraria sunt hæc his, quæ dicta sunt supra, *nu. 6.* vt concessio interpretetur quo ad fauores tantum: non autem quo ad damna, quia solutio patet ex pulchre adductis per Bald. *in dict. 7. opp.* qui inquit, solutio ista onerum, non est proprie odium, sed est de natura rei concessæ: quibus recte conuenit dispositio *dict. l. 1. ff. ad municip.* vt proprie municipes appellentur muneris participes, recepti in ciuitate vt munera nobiscum faciant: sic non est quid extrinsecum damnum, aut odium; de quo contraria loquuntur.

SVMMARIVM.

1 Hereditatis diuisio, æqua lance fit inter filios, ab intestato.
2 Pater non potest fraudare filios in legitima, nisi ex causa.
3 Imperator potest ius primogenituræ inducere, tam in bonis allodialibus, quam Feudalibus; nu. 7.

4 *Primogenituræ ius, iure diuino, & canonico, & consuetudinario est inductum.*

5 *Dignitates in successione non possunt diuidi, scilicet Regnum, Ducatus, & Marchionatus, & Comitatus.*

6 *Primogenituræ ius, iure etiam hereditario defertur: quod ex prouidentia superioris delatum sit.*

8 *Primogenituræ ius, est dignitas.*

9 *Primogenitura ideo inducta, ne diuisione Principatus, & patrimonia destruantur: sed vnione conseruentur.*

10 *Primogenitus tenetur assignare aliis fratribus, aliqua bona, ad honestam vitam ducendam, inspecta qualitate personarum, & quantitate bonorum, nisi fratres aliunde habeant vnde se alant. nu. 12.*

11 *Primogenitura an recte inducta, ex sententia B. Bernardi.*

13 *Legitima vbi in totum tolli non possit, per Stat. minui potest, secundum communes.*

14 *Primogenitura, an possit per principem tolli, sine causa.*

PRIMOGENITVRAM STATVERE POTEST.

1 VIGESIMOSECVNDO, quia in iure nostro clarum est, † æqua lance inter filios esse faciendam diuisionem hereditatis ab intestato delatæ, *l. inter filios. Cod. famil. hercis. & l. si maior in fin. Cod. com.*
2 *diuid.* atque explorati iuris est, † ex testaméto, vel etiam diuisione, non posse patrem fraudare filios in legitima, cum sit iure naturæ debita: nisi iusta subsistente causa, vt *in l. parentibus, & authen. nouissima. C. de de inoffi. testa. & in §. aliud quoque capitulum. in auth. vt cum de appel. cog.* dubitari apte potest, an Imperator possit statuere & quandoq; concedere, vt primogenitus in bonis paternis succedat, exclusis aliis filiis, non obstante æqualitate, & iure naturę inter eos, quandoque ab intestato, quandoque ex testamento obseruanda, seu in consideratione habenda: cum vt sæpe dictum est: non solum ea, quæ naturali æquitati conueniunt, ipse continuo respicere consueuerit: verum in primis in præiudicium alterius rescribere, nec ius tertij tollere, nisi ex causa possit: vt etiam dicemus inf. *hoc §. vers.*
3 *cum multa, siue versic. Vigesimo octauo:* † & proculdubio posse Imperatorem, ius primogenituræ inducere, vbi illud non vigeat, vel rescri-

rescribendo concedere, crediderim: quando quidem consentire videntur omnes iuris interpretes, † tale ius & iure diuino, & cano- 4
nico, & consuetudinario, inductum: vt habetur, *cap. 25. & 27. Genesis*, & alibi *in libris Bibliacis*, & *in c. licet, de voto*, vbi Abb. & Doct. & consuetudine receptum est multis in locis, præsertim apud Gallos, & Hispanos: non solum quo ad successiones Regnorum, Ducatuũ, Marchionatuum, & Comitatuum, quæ ad dignitatem pertinent, vt *in cap. praeterea ducatus. de prohib. feud. alie. per Fed.* & per Soc. *consilio 47. numero tertio, vol. 3.* † & quæ diuidi non possunt, vt in eo 5
text. & per Felin. & relatos per eum *in ca. prudentiam. colum. tertia, de offic. deleg.* sed etiam quo ad alias successiones. Quam conclusionem confirmat Ioan. de Ana. & Pet. Anc. *in dict. ca. licet. de voto.* & Iaso. *in l. nemo potest, colum. 1. in 1. & 2. lect. de leg. 1.* quos sequitur Io. Lecirier. *in tract. de primogenitura in 3. quaestio. primi libri*: improbans dicta Martini Laud. *in eodem tracta. quaest. quinta*, & attestans hanc esse communem opin. * post subtilem eius disputationem: & ta- *
lem consuetudinem seruandam, consuluit Alexand. *consilio 87. vol. 6.* & his alludunt quæ scripsit Iustin. Historicus, lib. 2. qui commemorat Arthemenem inter filios Darij Persarum Regis, maximum natu, ætatis priuilegio Regnum sibi vendicare quæsiuisse, quod ius & ordo nascendi & natura ipsa gentibus dederit. Atqui si primogenitura, ergo & diuino, & iure Canonico, & cõsuetudine, recipitur; indubium videtur idem per principem quoque concedi posse, cum possit etiam quandoque cum causa, vel sine causa, iura gentium, & naturalia, & diuina, interpretari & tollere, dum non in totum tollat, vt *inf. dict. versic. Vigesimo octauo*: multo magis itaque imitari poterit, & lege statuere illud idem, quod tali consuetudine & iure recipitur: atque hoc innuere Martin. meus Laud. omnino videtur, *in d. suo tract. de primogen. quaest. vlt.* qui inquit. † ius 6
primogenituræ iure hereditario defensi, q̃ ex prouidentia superioris, vel ex consuetudine tamẽ delatum, seu debitum sit: prout Feudum itidem, ex prouidentia superioris debetur, *ca. 1. §. cum vero Conrad. qui feud. da. pos.* & tamen iure hereditario defertur. *cap. 1. de success. feud.* † Hancque concessionem primogenituræ non solum in 7
bonis Feudalibus, & quæ dignitatis sunt habere locum posse, vt per Socin. *consilio 88. volum. tertio.* demonstratur: sed etiam in bonis

Allo-

Allodialibus, vt iam dictum est: & innuit Decius *consil. 443. præsertim. numer. 22. in constitutione Regni Portugalliæ* & idem tradit Soci.
8 *consil. 47 colum. 2. volum. 3.* Immo. † cum etiam ius ipsum Primogenituræ sit dignitas, secundum Bald. *in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. numero quinto,* & And. Barb. *in cap. cum olim. columm. sexta, de consuetud.* quos sequitur Ioan. Lecirier. *in dict. tract. quæst. 19. primi libri in fin.* & idem Bald. *in l. cum antiquioribus columm. 6. versicul. tertio arguo. Cod. de iure delib.* & dignitates omnes à principe proueniant, vt dictum est *supra. §. 1. versic. Orbem, num. 4.* hanc quoque primogenituram poterit inducere: quasi quæ secum dignitatem habeat. Ratio autē & suasio huius concessionis Primogenituræ non contemnenda, illa est: quia sicut principatus diuisione destruuntur, & ideo nō
9 diuiduntur, vt *in dict. cap. 1. §. præterea ducatus*, & vt *supra*; ita † etiam patrimonia: nam ex conseruatione bonorum vnita in personis primogenitorum conseruantur dignitates familiarum, secundum Bald. late *in l. maximum vitium. C. de lib. præte.* quem cum aliis sequitur Socin. *in dict. consilio 47. numero sexto.* Nec obstabit quod æqualitas sit seruanda inter filios: & legitima nō sit auferenda filiis: nam
10 dicere possumus, † sufficere si disponatur, vt primogenitus teneatur assignare aliqua bona aliis fratribus: ex quibus possint honestam vitam ducere: inspecta qualitate personarum, & quantitate bonorum, seu hereditatum. vt concludunt doct. *in dict. cap. licet.* præsertim Abba. *columm. 2.* alioquin consuetudinem, primogenituram inducentem, irrationabilem esse attestatur: quod comprobat Marti. Laud. *in dict. tracta. quæstio 25.* Limitat tamen, nisi alij fratres aliunde habeant, vnde possint vitam honorabilem ducere, *argumen. l. si quis à liberis in gloss. in* verb. *liberorum. ff. de lib. agn.* Ac ad præmissa consultum Beatum Bernardum, ait Abba. Respondisse
11 in hæc verba: super diuisione cuiusdam hereditatis paternæ. † Vbi filij sint nobiles, melior est quandoque aliorum filiorum dispersio, quam hereditatis diuisio: Vbi sint laboratores faciunt vt velint: Vbi sint mercatores, tutior est diuisio quam communio, ne infortunium vnius alteri imputetur. Qua de re ad propositum nostrum, inquit Ioan. Lecirier. *in dict. tractat. in vlt. quæstio. tertij li-*
12 *bri*, copiose in hoc articulo verba faciens; † Alimenta omnino præstanda esse à primogenito aliis fratribus: atque hoc sufficere

arguit,

arguit, præcipue, quia communis opin. sit: † vt licet per statutum, 13
legitima in totum tolli non possit, minui tamen possit. *c. Raynutius. de testa.* & auctoritate Soci. *consilio 150.* & Iaso. *in authen. nouissima. Cod. de inoffi. test. colum. pen.* & aliorum. & faciunt dicta Oldrad. *consilio 93. & 224.* & sequitur Feli. *in c. prudentiam. columm. 3. de offic. deleg.* qui dicit, legitimam non esse detrahendam: Verum è conuerso, † an 14
Imperator, aut Papa, possit sine causa priuare primogenitum iure primogenituræ: Martin. Laud. *in dict. tract. quæst. 16.* absolute tenuit quod non, Ioan. autem prædictus ample disputat hanc propositionem *in quæstio. 7. tertij libri*; tandem distinguendo, non posse concludit omni casu, adducens communes * opin. Excipit tantummodo casum: quando scilicet essemus in rebus acquirendis, auxilio legis, vel consuetudinis, vt tunc etiam sine causa princeps possit præiudicare: vt puta, si disponeret quod primogenitus amplius non haberet maiorem partem in hereditate patris: & dictam suam distinctionem assumit, ex dictis Felin. *in ca. quæ in ecclesiarum. columm. 15. de constitutio.* de qua locuti sumus infr. *versiculo vigesimo octauo. hoc §. 4.* Potest & illud hic addi, vt si primogenitus sit insufficiens ad regendum principatum, vel regnum, possit secundo genito sufficienti regnum concedi, vt per Martin. Laud. *in tracta. de princip. quæstio 22.* ex auct. Bald. & Old. Cætera in hac materia primogenituræ possunt videri *in dict. cap. quam periculosum,* & *in dict. cap. licet*, per doct. & per Martin. Laud. *in dict. tracta. de primogenitura*, & abundantius per Ioan. Lecirier. *in dicto suo simili tracta. de primogen.*

SVMMARIVM.

1 Imperator concedit dilationes, & saluos conductus debitori, ad soluendum infra certum tempus.

2 Dilatio data debitori ad soluendum, valet, in mora modici temporis; non si illud excedatur nu. 4.

3 Dilatio modici temporis; quomodo consideranda.

5 Dilatio concessa debitori ad soluendum; quæ totius negotij principalis cognitionem tollit, & vires exhaurit; non valet.

Imperator non potest facere, vt dictum testis falsum in vno, valeat in eo vbi dixit verum.

6 *Caducitatis pactum per principem, non potest tolli.*

7 *Dilatio concessa debitori ad soluendum, non extenditur ad debitum iuratum, nisi sit facta mentio iuramenti.*

8 *Dilatio concessa debitori ad soluendum, intelligitur data fideiussione idonea. & num. 11.*

9 *Dilatio concessa debitori ad soluendum, non extenditur ad ius tertij.*

10 *Dilatio concessa debitori an prosit fideiussori, & an currant vsuræ, & alia; remissiue.*

11 *Fideiussio, propter dilationem concessam, an præstanda, si non petatur; remissiue.*

Dilatio quinquennalis, vel cessio bonorum, datur debitori, arbitrio creditorum.

DEBITORIBVS DILATIONES INDVLGET.

VIGESIMOTERTIO: cum frequenter contingat per debitores, præsertim inopes, supplicari principi, vt dilationes sibi ad solutionem debiti indulgeat: quod in præiudicium creditorum resultat: neque concedendum videbatur: quia princeps in damnum alterius: saltem sine causa, non videtur velle rescribere, vt sæpius dictum est: & dicemus abunde *infr. dict. versicul. cum multa. siue versic.*
1 *Vigesimo octauo hoc §. 4.* † affirmandum est, posse principem concedere dilationem salui conductus mercatoribus, vel debitoribus fugitiuis, ad soluendum: ita vt intra certum tempus non possint conueniri, vel molestari, vt est text. *in l. quotiens, & l. vniuersa. Cod. de preci. Imp. offer.* Quod etiam quandoque fit à iudice, vel à lege, vt habetur *in l. si debitori. ff. de iudic.* & hoc fit humanitatis, & miserationis gratia, vt *in l. si cum militi. ff. de compens.* & not. Bald. post Bart. *in dict. l. si debitori.* Et hæc propositio ampliatur secundum Paul. de Castro *in dict. l. quotiens:* vt procedat, licet princeps in rescripto non apponat clausulam, *Non obstante*: ea ratione secundum eum, quia nulla lex videtur obstare; sed concedere tales
2 dilationes. † Declaratur autem primo ista conclusio, vt talis dilatio habeat locum, quando inducitur mora modici temporis, in ea enim non est magnum præiudicium, vt exprimitur *in dict. l. si debitori*, & declarant doct. *in dict. l. quotiens*, præsertim Iason *in 1. not.*

not. Tempus autem modicum interpretatur quandoq; illud idem, quod iudicatis datur, seu condemnatis indultum est, vt *in dict. l. si debitori*; scilicet quatuor mensium secundum gloss. per *leg. secundam, C. de vsu. rei iudi.* At in casu nostro, licet in ratione *in dict. l. si debitori*, fundetur dispositio *dict. l. quotiens*, vt ibi tradit Paul. de Castro, *in fin.* posse † tamen tempus determinari modicum, prout 3
habetur in simili *in l. fin. Cod. qui bo. ced. pos.* in dilatione quinquennali, putat idem Pau. Existimarem ego arbitrio principis id esse relinquendum, ex quo à iure præcise non est determinatum, iuxta not. *in leg. prima, ff. de iure delib.* & per Bart. & doct. *in leg. prima, §. quod autem. ff. de superfici.* Alexand. & doct. *in l. si filio. §. fin. ff sol. matri. &* ita videtur tenere Paul. de Cast. *in dict. l. si debitori. numero 3.* quicquid senserit *in dict. l. quotiens, in fin.* Hinc igitur ex hac prima declaratione infertur à contrario sensu, alia & secunda declaratio, † vt si in dilatione excedatur modicum tempus, vt *supra*, concessio 4
non valeat, vt in glo. *dict. l. quotiens, & in fi.* inibi concludit Paul. de Cast. & ibidē Salice. qui exemplificat in eo, qui impetrauit dilationem 20. vel 30 annorum, vt non teneat: quia cum graui partis dispendio hoc fieret, contra rationem, & dispositionem *dict. l. quotiens.* † Et propterea hac ratione, si dilatio concessa totius ne- 5
gocij cognitionem tollit, & vires principalis negocij exhaurit, non valet, vt ibi, & in gloss. quæ allegat *l. antepen. C. de pact. inter emp. & vendi.* ex qua secundum Bald. & Iaso. & doct. *in d. l. quotiens,* colligitur, quod si dilatio includit in se negocium principale, prohibita sit impetratio: secus si non includit in se negocium principale, sed solum dilationis: nam ibi si intra certum tempus conuentum, non fuerat facta solutio rei venditæ, res inempta dicta erat: & ideo ad preces supplicantis, Imperator non tollit ibi dilationem, & pactum legis commissoriæ. Et per eandem rationem concludit Alber. de Ros. *in tracta. de testibus in 3. parte. numero 27.* Imperatorem non posse facere, vt dictum testis falsum in vno, valeat in eo, vbi dixisset verum, *arg d. l. quotiens.* Generaliter autem, quomodo dilatio in se includat negocium principale, docet ibi Bal. scilicet, si ex tempore pendet exitus controuersiæ, vt *in d. l. antepen.* & sic tempus est quid substantiale, non accidētale: qua de re confirmari posse videtur illa opi. † in qua sentiebā, Pactum caducitatis infra tempus cer- 6

tum per contrahentes initum; vt si emphyteuta in eo tempore non soluat pensionem, cadat à re emphyteutica: non potest per principem tolli, si non soluerit: quia pacta sint inducta iure gentium: quæ non potest tollere, nisi ex causa, vt *infr. hoc §. versiculo. Cum multa, siue versiculo Vigesimo octauo.* & item hac ratione, quia si dilatio concedatur, videtur includere in casu nostro negocium principale caducitatis, à quo pendet exitus caducitatis, & sic con-
7 trouersiæ. *argum. dict. leg. antepen.* † Declaratur tertio hoc, vt tale rescriptum salui conductus, non extendatur ad debitum iuratum, vt consulente Alexand. *in consilio 38. volum. tertio,* tradit Iason *in dict leg. quotiens numero secundo,* per alia: Nihilominus Felin. *in cap. constitutus, columm. decima, in ver. Generaliter. de rescrip.* videtur hoc declarare, nisi sit facta mentio iuramenti, & sic etiam sine causa posse pontificem elongare vim iuramenti affirmat: quia dif-
8 ferens non videtur transgressor. *argum. ca. non est. de voto.* † Declaratur etiam quarto loco per doct. ibi, & in *dict. l. vniuersa,* per illum text. & *in dict. l. si debitori.* vt rescriptum solutionis dilatorium, ita demum habeat effectum, si reus & impetrans idoneum fideiussorem præstet de soluendo in termino: quæ satisdatio quando alias etiam sit præstanda, vide Salice. *in dict. l. vniuersa. in fin.* & Iason. *numero quinto,* scilicet quando conceditur dilatio à lege, à testatore, à iudice, à Marito, & conuentione partium, & superueniente noua causa suspicionis. Verum an Princeps possit in rescripto suo tollere memoratam satisdationem, & doct. & præsertim Iason *in dict. l. vniuersa in fin.* affirmat posse, cum clausula, *Non obstante.*
9 Quinto, & vltimo declaratur, † vt forma rescripti non extendatur ad ius tertij, qui non sit nominatus in rescripto; immo si princeps derogaret iuri tertij, veluti si dicat, ETIAM non obstante iure tertij, intelligitur de paruo, non autem de magno præiudicio, vt scribit Iason *in dict. l. quotiens,* per iura per eum allegata *nu-*
10 *mero quarto.* † An autem tales dilationes prosint fideiussoribus, & an eis concessis, currant & debeantur vsuræ, vide per doct. præcipue Salice. *in dict. l. quotiens,* & an pendentibus similibus dilationibus, possit debitor in carcerem detrudi, si non caueat, quousque satisdet, Bart. & Paul. de Castro *in dict. l. si debitori,* videntur
11 tenere quod sic, dato quod debitor sit idoneus, & soluendo. † An autem

autem talis satisdatio sit præstanda, licet non petatur, doct. *in dict. l. vniuersa*, videntur concludere, præstandam esse, si petatur: vt per Paul. de Castro, & Ias. ibi, & consuluit Ruinus *consilio 26. colum. 4. volum. 4.* Tamen Socin. *in reg. 299. in vlt. fall.* tradit communem * esse opin. & practicam, vt si præfixum est tempus, non requiritur petitio per gloss. *in l. si mora. ff. solu. mat.* & idem consuluit Iaso. *consilio 191. volum. 2.* vide etiam per Decium de his, *consil. 262. & 434.* Verum & hic de illa dilatione, quæ similiter conceditur debitori, secundum dispositionem *dict. l. fin. Cod. qui bo. ced. pos.* quod est remedium & beneficium miserabile & flebile, secundũ Bald. ibi, subiungamus, vt si admirabile cessionis bonorum à principe, vel iudice, per debitorem petatur auxilium: vt exprimitur in princ. *dict. l. fin.* cum glo. nisi quinquennale spacium ei indulgeatur ad soluendum: quod est in electione creditorum an admittatur cessio, vel concedatur dilatio, secundum maiorem partem eorum: considerato cumulo debiti, quo in pari quantitate inuento, maior pars consideratur, respectu numeri personarum: & vbi emergat æqualitas, tam numeri, quam debiti creditorum, inducias quinquennales, vti benignior sententia, concedendas esse: vt etiam declarant Doct. ibi, & Roman. *consilio 439.* qui ibi, & Paul. de Castro, *in dict. l. fin.* concludit, satisdationem tamen, vel saltem iuratoriam cautionem præstandam à debitore de soluendo, adueniente termino per *dict. l. si debitori.* Sed ego de hoc valde dubito, cum *dict. l. fi.* hoc non exprimat: nec argumentum *dict. l. si debitori*, videtur obstare: quia ibi est diuersus casus à nostro, in quo etiam offertur cessio, ibi non: vnde ex diuersis non infertur. Præterea dicere possumus, quod vbi satisdatio danda sit, illa absq; cessione bonorum sufficeret, ita vt debitor posset habere dilationem ad soluendum, vt hic in præcedentibus dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Causa iusta præsumitur in principe, secundum communes, ita vt non admittatur probatio in contrarium: Declara. nu. 2. 3. 4. 5. 6. 7.*

8 *Causa præsumitur iusta in principe, in his quæ sunt iuris diuini, naturalis, & gentium; si appareat, vel expressa sit; alias secus*

CAVSA IVSTA IN IMP. PRAESVMITVR.

VIGESIMOQVARTO, quia in hoc primo Capite, aliquando dictum est (obiter tamen tantum) an iusta causa præsumatur in principe aliquid agente, quod non sine controuersia apud iuris interpretes procedit. Hi enim modo in hanc, modo in illam partem trahuntur. Atqui cum articulus iste nihilominus notabilis sit, & frequens: non ab re duxi in specie hic ea, quæ mihi oc-
1 currunt, atque quid sentiam, explicare. † Propositio itaque nostra sit, quam plurimi tenent: Iustam causam esse præsumendam in Principe, etiam si eam non exprimat: Huius autem opin. satellites, & consocios, refert Felin. *in c. quæ in Ecclesiarum colu. 22. concl. 5. de constitutio.* & tradit Iaso. *in consilio 105. numero quarto, volum. primo,* & adsunt etiam alij per me relati *supra §. Tertio. versiculo Vndecimo:*
* hæcque opin. communis * exclamatur, vt ibi *dixi, & in hoc §. versic. Quinto. in fin.* consulente Abb. & Pet. Philip. Corn. Hinc est quod dixi voluntatem principis esse iustam causam, vt *dict. §. 3. versiculo Decimonono, num. 3.* nam & eius intentio talis præsumitur, qualis est legis scriptæ, & naturalis rationis, & non præsumitur aliter iudicare, quam Deus, vt *in d. § 3. versi. Septimo, & vers. Vndecimo.* Et in tantum iusta causa præsumitur in principe, vt etiam si sine ea, de facto rescribat, contra ius diuinum: & ideo si mandet aliquem interfici, vel rebus suis priuari, ei parendum sit, vt per Abb. *in consil. ibi allegato. 84. num. 7. vol. 1.* & Corn. *cons. 60. circa fi. volu. 2.* & Felin. *in d. concl. 5.* qui inquit, si princeps sine alia causæ cognitione mandat alicui, vt aliquem furcis suspendat, potest ille sine peccato hoc exequi. Hæcque conclusio vsque adeo etiam procedit, vt amplietur secundum Felin. & alios per me relatos *dict. versic. Vndecimo,* habere locum, vt nō admittatur probatio in contrarium: etiam in his quæ statuit circa ius diuinum; de quo tamen inferius dicam *in 6. limit.* Alex. *cons. 1. num. 23. vol. 2.* ait, si Papa aliquid facit, quod non potest fieri sine certa iusta causa, præsumitur facere cum iusta certa causa: Felin. *in d. 5. conclusione,* more suo, recte, atque ex ordine, & accurate reassumpsit hanc conclusionem, eamque limitauit sex
2 modis per adduct... † Primo vt procedat dūmodo in Principe possit præ-

sit præsumi causa aliqua; secus vbi nulla possit imaginari: nã actus non tenet. † Secundo limitat, vt non habeat locum, quando princeps est obligatus in his, quæ sunt de iure naturali; vt puta ex suo contractu: vt tenet etiam Iaso. *dict. consilio 105. numero quarto, volum. 1.* sed hic addenda sunt, quæ dicta sunt supra *§. 3. versiculo octauo.* ex quibus reddi videtur superflua hæc limitatio: ex quo ibi etiam secundum communes * opi. diximus, quod princeps ligatur ex contractu cum suo successore, nec contrauenire potest, etiam de plenitudine potestatis, nisi tamen in casibus ibi enumeratis. † Tertia est limitatio, vt pręsumptio talis fiat, respectu subditorum tantum: non autem aliorũ. Sed ego arbitrarer in Imperatore, & Pont. Max. omnino præsumendam causam: etiam quo ad omnes, ex quo ipsi habent totius mundi dominium, & vniuersalem protectionem, vt iurisdictionem, vt sæpe dictum est *supra*, præsertim *in §. 1. vers. Orbem.* Hoc tamen sublimitarem in his, quæ sunt iuris diuini, naturalis, & gentium, vt inferius *dicam*: vt in eis non præsumatur causa. † Quartam limit. ponit Felin. non præsumendam causam, quando ex mandato Principis timeretur scandalum futurum; seu turbatio Christianitatis, & vniuersalis status Ecclesiæ, vt ipso teste etiam diximus *supra hoc §. 4. vers. Quinto circa fin.* † Limitatio quinta ponitur, vt non præsumatur causa, quando princeps non disponit motu proprio, sed ad instantiam partis, quia tunc præsumitur potius ad importunitatem, quam ex iusta causa rescribere, sequitur Ias. *dict. consilio 105. colum. pen. vol. 1.* † Sexto limitat Felin. vt non præsumatur pro sententia Principis lata, parte non citata: hæc tamen limitatio redditur dubia per adducta per eum ibi in contrarium: Ex quibus correlarie inferri posse recitat hanc cõclusionem, quod causa præsumatur in principe, procedere: etiam si Imperator disponat in his, quæ sunt de iure naturali, & diuino: quod tamen Correlarium licet (vt ipse inquit) sit fundatum auctoritatibus doctorum, non tamẽ probatur iure expresso: & propterea attentari posse affirmat, perpensis ibi multis, vt ibi dicitur. Principem cum causa posse aliquid: id intelligendum sit, cum apparenti, vel expressa causa: alias valde inane esset requirere causam, si sic est quod semper præsumatur. Quod ego etiam omnino arbitror tenendum, vt scilicet, vbi agitur de iure diuino, naturali, vel gentium tollendo, causa debeat

Margin numbers: 3 (line 2), * (line 7), 4 (line 9), 5 (line 16), 6 (line 20), 7 (line 24)

apparere

apparere expressa, vt absolute tenuit idem Felin. *in dict. ca. qua in Ecclesiarum*, ea ratione: quia inferior non debet violare iura superioris, siue eius statutum, sine aperta causa, vt eum retuli *supra in d. Vers. Quinto. in fin. hoc §. 4.* & ita vt etiam dixi *supra versiculo quarto*, tenet Cardin. Paris. Præceptor meus *consilio 68. numero 225. volu. 4.* & Alci. *in reg. 3. præsump. 8. in tract. præsump.* qui affirmat hanc esse cōmuniorem opin. & tenet Decius *in d. c. qua in Ecclesiarum*: & Consulendo *in consilio 681. num. 14. vol. 4. & 358. numer. 6. vol. 3.* immo ibi, & *consilio 602. nu. 12.* in matrimonio dissoluendo plus addit: vt scilicet de causa constare debeat, aliter quam per assertionem Principis: vbi agitur de præiudicio tertij: quod in præsentiarum nō affirmo,
8 de hoc enim latius dixi *supra hoc §. versic. Nono.* † Retenta autem hac opi. quæ mihi videtur verior, considerabam si contraria opi. posset sustineri, vt intelligatur, & procedat, scilicet quod causa iusta vt supra præsumatur in Principe, tunc quando à Principe expressa est: nam hoc pacto concordari posse videtur vtraque opi. vt scilicet de causa appareat: vbi autem appareat, pro ea præsumatur, ita etiam quod non admittatur probatio in contrarium, vt *supra*. Et huic opi. & concordiæ conueniunt dicta supra *in dict. versic. Nono.* declarata vt ibi, videlicet quod solæ assertioni Principis credendum sit, etiam in præiudicium alterius. Prædicta tamen omnia in quibus admittitur iustam causam in Principe præsumēdam, intelliguntur secundum doct. in dubio: at in casu manifesto non loquuntur; & ad hoc tendunt etiā verba Felin. vbi *supra* dum distinguit triplici modo: Nam & si mandaret princeps, aliquid manifeste turpe, non esset ei obediendum, vt *inf. vers. Vigesimoseptimo.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator est iudex competens omnium Regum, etiam non recognoscentium superiorem, in temporalibus: limita nu. 5. 6. 7.*

2 *Prorogare Iurisdictionem alterius potest etiam maior, non solum æqualis: sic Rex Papæ.*

Reges quatuor vnguntur à Pont. Max.

3 *Reges non debent esse acephali: id est, sine capite, seu superiore.*

Reges omnes qui vnguntur ab Ecclesia, dicuntur quasi vasalli Ecclesiæ.

4 *Papa requiritur, & ad eum semper recurritur, vbi subsit necessitas iuris, aut facti.*

5 Pote-

5 *Potestate seculari deficiente; recurritur ad Ecclesiasticam, & contra.*
7 *Papa, est iudex competens omnium regum & Principũ, vbi agitur de peccato; immo & Imperatoris, & eius subditorum, & si est criminosus: nec vt suspectus potest recusari.*
8 *Princeps, vel dominus certi loci, non potest statuendo, vel iudicando, vlcisci offensas factas suis subditis extra territorium, licet offendens habeat ibi bona: inducuntur tamen represalia, nisi dominus negligens habeat superiorem.*
Papæ Iudicium requirendum, quandocunque oriatur difficultas, in vtroque foro.

IVDEX EST COMPETENS OMNIBVS PRINCIPIBVS.

VIGESIMOQVINTO, sicut in superioribus demonstratum est, ad præstantiam Imperatoris pertinere Diuisionem Regnorum; & Coronationem Regum; & alia similia: sic quoque videtur dici posse† ipsum esse apud omnes Reges, & Principes, etiam 1 non recognoscentes superiorem, iudicem competentem, in temporalibus: & posse inter eos ius dicere: Illud autem indubium videtur, quod quãdo est cõtrouersia inter magnos Barones, vel proceres, & timeatur scandalum, cognoscit Imperator. vt per Marti. Laud. *in trac. de principibus. q. 118.* & cum multa in præcedentibus dicta valde hic conueniant, præsertim *in §. 1. vers. Orbem,* dum inter cætera dicitur, Imperatorem esse dominum orbis, quo ad Iurisdictionem vniuersalem, & omnium ordinarium, & habere omnes Reges sibi subiectos, etiam non recognoscentes superiorem, siue Galli sint, siue Hispani, siue Britanni, & in temporalibus esse Dei Vicarium, & corporalem mundo Deum, hoc etiam satis aperte videtur posse elici *ex. c. nouit.* iuncta glo. in ver. *iudicare. de Iudic.* vbi demonstratur, hoc iudicium tantum indirecte, pertinere ad Papam, ratione peccati: non autem directe: ac ibidem proponit Pontifex, nolle iurisdictionem Regis Francorum perturbare, aut minuere. & ideo no. Abb. ibi *num. 6.* iuncto tex. *c. per venerabilem. qui fil. sint. leg.* Principem secularem, etiam superiorem non recognoscentẽ, non posse directa via conueniri coram Papa. Hinc ad propositum ait Card. Alex. etiam ex opi. Hosti. *in dict. ca. per venerabilem.* iuncta glo. in ver.

recognoscat. colum. 132. Regem Franciæ debere Imperatorem recognoscere tanquam dominum suum. *cap. Adrianus. 63. dist.* licet eo respectu, quia etiam Imperator subest Papæ, ipse quoque Rex Papæ subesse dicendus sit, per reg. Si vinco vincentem te, multo magis vinco te. immo Reges Franciæ, Hispaniæ, & Angliæ, peccare mortaliter affirmat, qui non recognoscant Imperatorem in superiorem. Ac inquit Card. ibidem *colum. 142.* per illum tex. *in vers. nota ibi temporalem*, quod in terris alienis Papa regulariter non potest exercere iurisdictionem temporalem, sed causalem sic: & idcirco docet ibi glo. in ver. *certis causis*, Papam non esse iudicem ordinarium quo ad temporalia, nisi in certis casibus, siue causis: vt etiam faciũt dicta per Marti. Laud. *in trac. de principibus q. 1.* Sic inquit Anto. Ros. *de concil. in rubr. Singuli an debe. resp. numer. 1.* Papam & Imperatorem esse Iudices omnium viuentium. Et hic bene quadrabit illa concl. supra posita *in §. 3. versic. Secundo*, quod Papa non debet se intromittere de rebus ad temporalia: nec Imperator de rebus ad spiritualia spectantibus: & sic etiam illa conclusio militabit, de qua supra *hoc §. versi. Decimoquinto. numer. 5.* vt Imperator, non autem Papa, suppleat, & sit adeundus, vbi Reges non recognoscentes superiorem, sint negligentes in iustitia administranda. Licet ad Papam in casu manifestæ iniustitiæ & peccati appelletur: & tunc sit iudex competens omnium, vt dixi inf. *versi. proximo. numer. 1.* vt est etiam in causa principali eo in casu vt *supra proxime, & inf. numer. 7.* & hanc arbitror esse veram opinionem, licet aliqui dissentiant. Et quamuis *in d. c. per venerabilem*, Rex Franciæ se subiecerit iurisdictioni põtificis, vt in eo exprimitur: non propterea fit, vt competens iurisdictio Imperatoris subripi possit, nam secundum tex. *in l. est receptum*
2 *ff. de iurisd. om. iud.* quẽ allegat ibi glo. in ver. *potuit.* † potest etiam maior, non solum æqualis, se subijcere iurisdictioni alterius, vt aduersus eum ius dicatur. Nec obstabunt dicta Abb. ibi in glo. in ver. *iudicare numer. 15.* dum videtur sibi contrarius aliter sentire; cum quo transit cum relatis Feli. inibi. *columm. 3. in d. glo.* qui Principem quemlibet non recognoscentem superiorem posse directe conueniri coram Papa affirmat: nam respondere possumus, quod cum dicta iura in contrarium loquantur; & ipsemet Abb. fateatur non probari ex eo tex. *c. nouit.* quod non recognoscens superiorem, possit di-

sit directe conueniri coram Papa: non potest subsistere id quod lege non probatur. Preterea possumus respondere, Abb. per modum Fallentiæ, vt ipsemet dicit, posuisse *in d. glo. num. 15.* aliud quam posuerit *in d. numer. 6.* Quæ fallentia sic intelligi potest, vt conclusio nostra regulariter vera sit, scilicet Imperatorem esse iudicem competentem omnium, etiam non recognoscentium superiorem. Sed hoc non procedit, quando aliquis non recognoscens superiorem, omnino hoc in specie haberet: vt ab eius Imperatoris Iudicio & foro exemptus esset: sicque priuilegio fori gauderet, vt non nisi coram Papa conueniri posset. Quod contingere potest, vel ex consuetudine, quæ iurisdictionem tribuit, vt no. Innoc. *in dict. cap. nouit.* vel forsan si vngantur Reges ab Ecclesia, cum tunc dicantur quasi vasalli Ecclesiæ, vt docet Martin. Laud. *in tract. de principibus. q. 23.* per tex. *in cap. intelleximus. de iureiur.* & Bal. *in cap. pastoralis. de rescrip.* Vnguntur autem à Pont. Max. quatuor Reges, Gallus: Hierosolymitanus: Siculus: Anglus, vt per Marti. ibi. *q. 76.* non alij, nisi habeant ex consuetudine, vel priuilegio: vt & per Parid. Put. *in trac. de Duel. libr. 7. § quomodo.* & per Ant. Cors. *in tractat. de potes. reg. in 2. parte. quæstio. 14.* vbi ponit, qui sint reges Christiani, & Asiæ. Eadem ponit Ioan. Lecirier *in tractat. de primog. q. 13. libr. 2.* (verum tamen in Rege Franciæ aliter dictum est, supra hoc §. *versi. Decimoquinto*) vel habeant ex alia concessione, per quam etiam reseruata Principi conceduntur: vt aliquando in superioribus tetigimus. Quæ forsan in Rege Franciæ, & aliquibus alijs Regibus vigere non esset nouum: in quibus recte dicetur, quod Papa erit illis iudex competens, vti summus superior. † ne tales reges sint acephali: hoc 3
est sine capite, seu superiore: & sic recte conuenient verba Abb. qui etiam adducit dictum sing. Innoc. *in capit. licet ex suscepto. de foro compet.* † dicentis, Semper esse recurrendum ad Papam, vbi sub- 4
sit necessitas iuris, quia alius non sit iudex superior, siue facti: puta, quia minores iudices non possunt suas sententias exequi. Cęterum vbi talis exemptio foro specialis non adsit, arbitror omnino Imperatorem esse Iudicem competentem, rationibus adductis: nec enim aliquis à iugo, & iurisdictione, seu eius subiectione vniuersali, potest se subtrahere, etiam per præscriptionem, secundum communes * opi. vt abunde dictũ est *in d. versic. Orbem.* † Et ex 5 *

 his li-

his limitabitur ista conclusio, vt non habeat locũ, quando aliquis Rex priuilegio fori, quasi expresse exemptus, contra Imperatorem vti posset: & sic per modum istius fallentiæ, dicta doct. contrarium sentientium videntur posse concordari. Sic quoque alia fallentia
6 generalis videtur suboriri, vt scilicet, † deficiente potestate seculari, vel vacante Imperio, recurrendum sit ad potestatem & iurisdictionem ecclesiasticam, per doctri. Innoc. *in d. cap. licet ex suscepto.* & per eum *in cap. & si necesse. num. 8. de donat. inter vir. & vx.* quæ comprobat Martin. Laud. *in d. tracta. de princip. q. 225.* & Decius *in d. ca. nouit. in 2. not.* qui per plura tradit, Papam se non intromittere in iurisdictione Imperatoris: & econuerso: sed alterum alteri auxiliari, & in subsidium ad alterum recurri. *ca. 2. de cleri. exco. in fin.* & per Oldrad. *consil. 89. episcopus inuocat,* & faciunt dicta supra §. *Tertio, vers. Secundo.* Declarare quoque possumus hanc conclusionem, vt Papa possit citare in terris Imperij, vt per Bar. *in extrauag. ad repriment.* in glo. per edictum. *colum. pen.* & sequitur Hipp. Mars. *in l. fin. nume. 147. ff. de iurisd. om. iud.* & consuluit Alexan. *consil. 3. colum. 1. volu. 3. & 11. volu. 6.* qui Papam etiam habere iurisdictionem temporalem actu dicit: si Imperator neglexerit facere iustitiam, & vacante Imperio. Limitatio alia similiter colligi potest, præsertim ex not. per Abb. *in cap.*
7 *cum infirmitas, de pœnit. & in dict. c. nouit, & c. per venerabilem. numer. 15.* † vt in arduis & his in quibus agitur de peccato, & quæ tendunt in salutem animarum, vel in spiritualibus, & in causa graui cõcernente statum totius Christianitatis, secundum Felin. *in c. qua in Ec. colu. 6. de constit.* Pontifex Max. adeatur, & sit iudex competens. Immo etiã tunc erit iudex competens inter Imperatorem & eius subditos, vt supra *hoc §. versi. Decimo*: & ratione peccati, & iniustitiæ, vt *inf. versi. prox. nume. 2.* & si reperiatur Imperator criminosus, circa regimen Imperij, vt *supra §. 2. q. 5. cum multis versic. seq.* Quando vero in causa propria sit iudex competens, tactum est supra, *d. versi. Decimo*: & ibi quod Imp. & Papa non potest recusari vt suspectus, etiam consanguineus. Quãdo autem Pontif. max. inter ipsum & Imperatorem, & sic in causa propria iudicet, vel causam committat forsan, dicemus alibi *lib. 2. in c. de Pontif. max.* & tangit Ant. Rosel. *in tracta. de potes. Imp. ac Pap. §. ex his etiam, car. 14.* Ex recitata igitur conclusione, quod Iudex competens sit Imperator, à quo possit sperari Iustitia,

† inter-

† infertur: si aliquis dominus, vel Princeps inferior, neglexerit facere iustitiam in territorio & iurisdictione sua, ipse Imperator cognoscet, & tunc bellum, & represaliæ cessant, quæ alioquin ab offenso possent indici, vt diximus *supra, §.tertio, versi. vigesimoquinto*, vt prædicta scribit Felin. *in c. postulasti, col.3. de so. compet.* Nam secundùm eum ibi, licèt dominus certi loci non possit statuendo, vel iudicando, vlcisci offensas factas suis subditis extra territorium suum, licèt offendens habeat ibi bona: licitæ tamen essent represaliæ, & Bellum contra dominum offendentis negligentem facere iustitiam; nisi talis dominus habeat superiorem. In hoc vers. postremò notandum est vnum mirabile, si est verum, quod tradit Abb. *in d.c. per venerabilem, in fi.* contra opin. legistarum, vt scilicet Papæ iudicium requirendum sit, qualitercunque oriatur difficultas & ambiguitas: siue in foro Ecclesiastico, siue ciuili: siue in causa criminali, siue in causa ciuili, quod etiam videtur sensisse Ant. But. *in c. super literis, col.3. de rescrip.* 8

SVMMARIVM.

1 *Appellare non licet à sententia Imp. & non recognoscentis superiorem; idem si dat certum mandatum, num. 3. & si committit causam ap. remota. 4.*

Limita nisi ratione manifesta iniustitia, & peccati, ibi. & quando sententia lata est super rescripto, & consultatione Imp. num. 8.

2 *Appellatio in quibus casibus non permittatur; remissiuè.*

5 *Appellari potest à delegato Principis.*

Imago, non est res ipsa.

6 *Appellatio est quædam defensio ciuilis, licèt non sit naturalis.*

7 *Appellatio non censetur sublata, commissa simpliciter causa per Imp.*

9 *Supplicare permissum est, vbi prohibetur appellatio propter excellentiam iudicis, nisi iure communi sit probibita.*

Princeps potest corrigere sententiam suam.

SENTENTIAM INAPPELLABILEM FERT.

VIGESIMOSEXTO, † postquam Imperator iudicando suam protulerit sententiam, manifestissimi iuris est, ab eo appella- 1

re fas non esse: cùm ipse sit qui prouocatur, superiorem enim non habet *l.1.in prin. ff. à quib. ap. non lic.* vbi Bar. *c. cuncta per mundum 9. q.3.* & per Socin. *cons. 195. num. 5. vol. 2.* quæ comprobat Philip. Fran. *in rub. de appel. num. 9.* ita vt habeant locum etiam in Rege, & in quocunque alio non recognoscente superiorem: vbi etiam facit mentionem de sententia Consilij Ducis Venetorum, & similium. Eadem affirmat Rober. Marantha in Spec. Aur. *in 2. actu principali, vltima partis iudicij, nu. 237. cum seq. char. 192.* qui idem tenet in sacro consilio, quia censetur sententia Principis: eius nomine enim fertur.
2 † Et infinitos casus ibi enumerat Mar. in quibus non datur appellatio. Hinc est quod à sententia Cæsaris non appellatur ad Papam, nisi in defectum, vt inquit Ant. Rosel. *in tract. de potest. Imp. ac Pap. in §. Cæsarem à nullo per c. si duobus, de appellatio.* & per eundem *de concil. qualis in ca. debet esse forma, vbi nume. 39.* quod nullitatem cognoscit, per denunciationem euangelicam: & propterea ab eius sententia, & aliorum non recognoscentium superiorem, conceditur appellatio ad Pontificem Max. quando contineret manifestam iniquitatem; nam is est iudex competens dictorum omnium, ratione iniustitiæ manifestæ, & peccati: vt est glo. *in c. ex transmissa, de for. comp.* & Maran. vbi *supra num. 265.* cum multis relat. & per Bal. *de prohib. feud. alien. per Fed. §. præterea, num. 2.* & per Abb. *in c. fi. de purgat. vulg.* Item appellatur ad Pontificem vacante Imperio, vt per Marant. ibi *char. 201. nu. 377. & supra vers. proximo.*
3 † Hinc est etiam quod si Princeps dat certum mandatum & determinatum, quod Commissarius seruet ad vnguem, non potest appellari, *cap. nouit, de iudic. & l. ab executione, Cod. quorum ap. non recip.* & tradit Bald. & Salicet. *in l. 2. Cod. de appell. in princip.*
4 † Item & tunc non potest appellari, quando Princeps rescribit, & committit causam appellatione remota, *l. 1. §. final. ff. à quibus appel. lic.* secundùm Bal. & Salice. & doct. ibidem: de hoc autem latius dictum est *supra hoc §. versicul. Tertio.*
5 † Cæterùm à delegato Principis omninò potest appellari, *d. l. 2. & l. etiam, Cod. de appellatio.* vbi Bald. & Salicet. & Doct. licèt enim delegatus sit imago Principis, omninò potest appellari; cùm non sit essentialiter res ipsa, & ipse Princeps, vt ibi: præterea cùm de facili, & sine causa, non deceat Principem tollere ea etiam, quæ sunt de iure ciuili, & positiuo: alioquin peccare credatur. Et si modo ea tollit, apponit clausulas,

Non

Non obstante, & similes: vt diximus *supra d. versic. Tertio, numer. 1. & 4.*
† Certè cùm appellatio sit quædam defensio, si non naturalis, sal- 6
tem ciuilis, vt ibi. *num. 2.* iure merito, † si Princeps committat sim- 7
pliciter causam, non debet censeri per ipsum appellatio sublata, nam secundùm Bal. *in d. l. 2.* Princeps non videtur appellationem vnquam remouere, nisi expresse hoc dicat; licet vniuersitatem causarum, etiam cum omnimoda potestate deleget. Sicque videtur præmissa concl. declarari, vt licet Principis sententia sit inappellabilis; appellabilis tamen sit eius delegati. Declarari etiam potest, vt
à sententia † lata secundùm responsionem Principis, factam rela- 8
tioni, seu consultationi iudicantis, possit appellari; tex. est *in d. l. 2.* secundùm vnam lecturam veram, vt per Bar. Bal. & Salicet. ibi. vnde dixit Martin. Laud. *in tract. de Principibus, q. 42. & q. 415.* posse appellari ad Principem, tanquam malè informatum, benè informandum de veritate per *l. 1. C. de relation. & l. 1. §. quæsitum, ff. de appellatio.* Hæc tamen intelligenda sunt secundùm Bar. ibi & *in d. §. quæsitum*, vt si pars non consentit relationi, appellatio permittatur. Si autem consentit: & tunc aut vult appellare, quasi malè Imperator consuluerit, & non potest: aut quia dicit se habere aliquid de nouo, quod intendit probare, & potest. Circa hoc tamen vide dicta per Salice. *in d. l. 2. in fi.* & ita vidi admissam appellationem per Imperatorem, qui ex relatione Illust. Ferdinandi Gonzaghæ, hic locum tenentis eius, referentis Imperatori: & inde pronunciantis, Estimum generale, in hoc Dominio Mediolani esse conficiendum, cõsuluerat in fauorẽ aliarum ciuitatum: reclamante & appellante ea ciuitate: Verũ in alio casu simili, Fluminis nostri Mutiæ, idẽ Gonzaga Princeps, etiam inferior, delegatis suis referentibus, lata per eũ sententia, noluit appellationem admittere: & non rectè (vt opinor:) Notandum est tamen vbi contingat appellari, nõ esse appellandum ad Imperatorem, omissis medijs, secundùm Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 234.* ex auctoritate Spec. *in tit. de appel. §. 4. in prin.* Vide tamen Socin. *reg. 23. cum 14. fal.* † Rursus potest declarari hæc 9
propositio: vt quamuis sententia Principis sit inappellabilis, propter excellentiam suam, potest tamen grauatus supplicare eidem Principi, vt ipse causam reuideat, & prouideat, vt habetur *in auth. quæ supplicatio.* vbi Doct. præsertim Ias. *C. de preci. Imp. offe. & in cons. 16. in fi.*

in fi. volum. 3. & in c. ex literis, vbi Abb. *de in integrum restit.* Quod procedit, in quocunque casu cesset appellatio; nam vbi non militat hoc remedium ordinarium, admittitur extraordinarium: scilicet ex gratia supplicationis, & non aliter, vt ibi per Abb. sequitur Marantha in d. Spec. aureo, *in 2. actu princip. vlt. partis Iudicij, num. 12. char. 275.* vbi enim seq. ponit, quomodo & quando differat supplicatio ab appellatione, & qualiter cum satisdatione victoris, vel sine, mittatur sententia executioni; Hanc quoque declarationem simpliciter, per multa prosequitur Hipp. Mars. *in l. 1. num. 160. C. de rap. virg. & in §. opportunè, nu. 52. in practic. crimin.* Verum tamen hic subdeclarare oportet, tunc etiam supplicationem esse prohibitam, quando de iure communi appellatio est prohibita: nam tunc supplicatio admittitur, quando per excellentiam Iudicis prohibita est appellatio: non autem quando iure communi: nisi fauore matrimonij, & nisi fauore minoris ætatis: vt per plura docet Ias. *in d. auth. quæ supplicatio, col. 2.* sequitur Marsil. *in d. §. opportunè, num. 68.* Nota tamen quòd tempora introducendæ appellationis non currunt, quando non stat per partem, quò minus appellatio introducatur, in consistorio Principis, *authentic. sed lis. Cod. de temp. ap.* & sequitur Martin. Laud. *in tractat. de princip. quæst. 416.* quod occurrit in præsentiarum

10 in ciuitate nostra, supplicante pro flumine Mutiæ. Atqui † Principem posse indistinctè interpretari, & mutare, & corrigere sententiam suam, tradit Bar. *in lege 2. Cod. de senten. ex peric. recit. per l. 1. §. de qua. ff. de postulan. & l. 1. in fin. ff. de quæstion.* facit *c. cum olim, de re iudic.* & Bal. & Salic. *in d. l. 2.* qui idem dicit in successore. & Mart. Laud. *in tr. de princip. q. 389.* & dicit Abb. *in c. tum ex literis, num. 4. de in integr. restit.* sententiam Papæ non iuri consonam, propter necessitatem temporis, vel subreptionem, reformari debere. Quod extendit ad priuilegia, dispensationes, & alias dispositiones. Et sui prædecessoris sententiam reuocare, & nouam constitutionem facere posse Papam, etiam tradit Abb. *in c. licet, num. 5. de spon. duo.* At principem & Papam posse reuocare sententiam inferioris, transactam etiam in iudicatum: cùm causa saltem, & cum clausula *Non obstante*, dicemus *inf. hoc §. vers. vigesimooctauo, num. 20.*

SVMMARIVM.

1 *Imperatori est obediendum, & cuilibet non recognoscenti superiorem; idem*

idem est in lege & statuto, nu. 5. limita in præcepto iniusto, num. 15. & limita num. 17. 18. 19. 20. 21. 22.

2 *Subiecti estote omni creaturæ, propter Deum, siue Regi, &c.*

3 *Regibus obtemperare, est generale pactum societatis humanæ.*

4 *Subditi tenentur iurare obedientiam Principi suo.*

Auctoritas superioris, in omni pacto, & iuramento excipitur, nec iuramentum valet contra eum.

5 *Rogatio Principis, mandatum est; & an inducat metum.*

6 *Maiestatis læsæ crimen propriè, vel impropriè: quomodo committatur, & pœna quæ sit.*

7 *Proditor Dei, dicitur proditor Principis.*

8 *Maiestatis læsæ crimen non cadit, nisi in subditum.*

9 *Veneti, & alij liberi, si sunt rebelles Imperio, priuantur libertate.*

10 *Imperatoris persona repræsentatur in quolibet Magistratu.*

11 *Iniuria illata Magistratui, Imperatori censetur illata.*

12 *Rebellis propriè & impropriè quis dicatur.*

13 *Proditor quis dicatur, & num. 6. & 7.*

14 *Imperatori maledicens, quomodo puniatur.*

15 *Imperator vel Papa, potest priuare Reges & Principes, ob intolerabiles oppositiones & iniustitias.*

16 *Principi rescribenti contra ius, & aliquem puniendum vltra modum, quomodo sit obediendum.*

21 *Consilij & præcepti quæ sunt: quomodo cognoscantur.*

23 *Principi, quàm patri, an magis obediendum.*

Officia quomodo exhibenda Deo, diuis, patriæ, parentibus, &c.

OBEDIRE EI OMNES DEBENT.

VIGESIMOSEPTIMO loco, in hoc capite præstantiæ & potentiæ Imperatoris, licet multa quoque alia forsan cumulari possent: attamen breuitatem aptius amplectendo; cum curiosis itidem partes suæ relinquendæ sint, explicare rectè possumus, Imperatorem † ea esse præstantia & auctoritate, vt illi omnes obedire 1 teneantur, & præceptis suis obtemperare, cùm vt sæpè dictum est, sit Dominus totius Orbis: Vicarius Dei in temporalibus; corporalis mundo Deus, &c. quæ in Pontifice Maximo multò magis habent locum in spiritualibus, & alijs ad eum spectantibus. Nam &

subditi alicuius, dicuntur quasi serui, secundùm Martin. Landen. *in tracta. de princip. quaest. 300.* per doctrin. Bald. *in l. cum seruum*, *C. de seru fug.* Sed hæc militant etiam in quocunque alio non recognoscente superiorem: & cui ex iurisdictione concessa parendum sit: nam vt ostendit Paulus *capite decimotertio ad Romanos.* Omnis anima potestatibus sublimioribus est subdita; cùm tamen non sit potestas, nisi à Deo, & quæ sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque, qui resistat Potestati, Dei ordinationi resistit, & sibi ipsi damnationem quærit. Sic Petrus Apos. generaliter omnibus fidelibus scribit *capite se-*
2 *cundo:* † Subiecti estote omni creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præexcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis: ad vindictam malefactorum, Laudem verò bonorum. Quæ rectè recepta sunt à B. Ambrosio & August. *in c. qui resistit 11. q. 3. & in c. magnum 11. q. 1. & in cap. solita, de maior. & obed.* Dicitur quoque *in cap. in memoriam, 19. distinct.* iugum à sancta sede impositum, vix ferendum; tolerandum tamen: comprobat glo. *in cap. olim, de verbor. signific.* Hinc habetur, vt si quis non obedierit Principi, morte moriatur, atque anathematizetur: & si contra decretum Episcopi venerit, ab ecclesia abijciatur, vt testis est B. August. *in c. 2. de maio. & obed.* vt etiam *in libro Regum, & Deuter.* scriptum est. & clarè explicat conclusionem nostram glo. *in d. c. 2. de maio. & obed.* vbi Abb & glo. *in c. nulli, 19. dist. & in Cle. ad nostram, in ver. Tertio, de haeretic.* dicitur, non obedientem Papæ, hæreticum fieri: quæ comprobat Bart. *in auth. sacramenta puberum. num. 15. C. si aduer. vend.* & ideo idem S. Aug. *in capit. qua contra, 8.*
3 *distinct.* præclarè adducitur, in hæc verba. † Generale quippe pactum est societatis humanæ, obtemperare Regibus suis: Sed quanto magis Deo, Regnatori vniuersæ Creaturæ. Ac inquit Bal. *de pace const. in ver. dispensationem, num. 5.* Omnes tenemur Principi: nam vt Deus est Princeps in cœlis: sic Imperatorem Vicarium suum & dominatorem in fide, ac veritate, & iustitia, constituit in terris, *l. 2. §. si*
4 *quid igitur, Cod. de vet. iu. enucl. in authent. de consu. in fin.* † Et propterea rectè determinatum est, vt subditi teneantur iurare obedientiam Principi suo, glo est no. *in l. non videtur, §. qui iussu, ff. de reg. iur.* sequitur Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 19.* Hinc est etiam, vt in omni pacto, & iuramento, auctoritas superioris intelligatur excepta: & iuramentum de directo contra eum non valet, secundùm Bald. *in*

§. *si.*

§. fi. de prohib. feu. alien. per Fed. columnn. fin. c. venientes, de iureiur. glo. in d. c. quæ contra, 8. distinct. Principi namque inprimis tenemur, vt ibi. Intelligit tamen prædicta Abb. inibi, in his quæ pertinent ad superiorem, vt & per Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 263.* & Soc. *consil. 169. numer. 6. volumin. 2.* Hæc autem propositio, vt quis teneatur obedire, aliter mortaliter peccet: † habet locum, non solum in illo qui aduersus prohibitiuam legem; sed etiam qui aduersus Principem, vel eius legem, & etiam statutum municipale, prohibentem, vel præcipientem venit, secundum Abb. *in d. c. 2. in fi. de maio. & obed.* & sequitur Decius *in cap. nam concupiscentiam. colu. 2. in 2. lectu. de constitutio.* & Felin. ibi *in princip.* & hoc vid. tur etiam ex eo rectè dictum; quia Princeps est lex animata in terris, *dict. §. final. in authent. de consu. in fine, cum simil.* atque omnes sanctiones ap. sedis accipiendæ sunt, tanquam ab ore Petri firmatæ, *cap. sic omnes, 19. distinct. & cap. si inimicus, 93. distinct.* Item ampliatur hæc concl. teste eodem Felin. ibidem, etiam si in l. præceptiua sit alia pœna imposita, quod tenet etiam Decius ibi *col. 1. in 1. lect.* Videtur autem consuetudine receptum in Curijs Regum & Principum, vt non obseruans eorum mandata, non puniatur ad mortem, vel confiscationem bonorum; nisi in casibus à iure expressis, sed puniatur pro qualitate personarum, vt per Martin. Lauden. *in tract. de princip. q. 185.* Nec hic videtur omittendum, Principis rogationes, præcepta esse & mandata, vt est gl. *in l. 1. in ver. quemadmodum, ff. quod iuss. & in cle. 1. in ver. exhortamur, de testi.* & præsertim secundum subiectam materiam secundum Abb. *in d. c. nam concupiscentiam. col. 2.* An verò inducant metum, ponit Abb. *in c. cum inter. R. n. 10. de elect.* Verum cum inobedientia in multis possit contingere, in quibus quis aberrat, contra dispositionem legum, quæ ad eas præsertim virtutes pertinent, quæ habentur *in l. legis virtus, ff. de ll.* scilicet imperare, vetare, permittere, punire: liceat hic illam maximam transgressionem commemorare, scilicet criminis læsæ maiestatis, quæ in ipsum Imperatorem quandoque impudentius committitur. † Est equidem propriè in personam ipsius, vel astantium corpori eius, vt sentire Cy. *in l. quisquis, C. ad l. Iul. maiest.* tradit Martin. Lauden. *in tract. de crimi. læs. maiest. q. 3.* cum quo transit Sal. ibi: licèt alioquin pluribus modis committatur huiusmodi crimen, secundum eum, vt *in l. 1. cum seq. ff. ad l. Iuliam maiest.* & per Fran.

5 (margin, beside "aliter mortaliter peccet") · 6 (margin, beside "tius committitur")

Luc. *in tract. de fisc. & eius priuileg. sub rub. de crim. laes. Maiest.* & incertus Auctor *in simili tractatu.* De qua re & latissimè, *de crimine laesa maiest.* tradit Hieronym. Gigan. & dicemus plura *infra cap. 9. §. 3. in Rubric. de laes. maiest. reis*: & committentes tale crimen vt *supra*, proditores appellari ostendit Paris Puteus *in tractat. de Duello, §. milites, libr. 6. vbi*
7 *num. 3. 7.* etiam † proditorem Dei asserit eum esse, qui fit proditor principis, per *c. si apud 23. q. 5. cum sim.* Hocque crimen, & pœna, *d. L. quisquis*, pariter committitur in quocunque alio Principe, non recognoscente superiorem, secundum Alber. de Ros. ibi, quem sequitur Martin. vbi *supra q. 1.* subdens quod etiam committitur in Principe recognoscente superiorem, sed tamen pœna non extenditur ad liberos secundum formam *d. l. quisquis*, quæ illa est; vt delinquens gladio feriatur, bonis omnibus fisco addictis, reseruata vita filijs, Imperatoris specialiter lenitate, qui paterno deberent supplicio perire. In eis enim exempla hereditarij criminis metiuntur: Veruntamen nulla bona, etiam extraneorum habere possunt, cum omni successione priuentur, ita vt perpetuò egentes sint, & paterna infamia semper eos comitetur, & ab omnibus honoribus, sacramentis & officijs excludantur: adeò vt eis mors sit solatium, & vita supplicium: & quæ omnia in satellitibus, conscijs, ac ministris, filijsque eorum habent locum, *dict. l. quisquis.* Damnatur etiam rei memoria, vt exprimitur *in l. fin. ff. ad l. Iul. Maiest.* & per alia quæ ponit Franc. Lucan. *in fi. eius tracta.* & per Martin. vbi *supra q. 30.* & ibi. *quaest. 52.* illud notanter subdit, vt facientes ligam contra Imperatorem, incidant in crimen læsæ maiestatis, per *l. 1. C. vt arm. vs.* secus si contra alium, *l. non dubito, ff. de capti.* & not. Bald. *in l. conuen-*
8 *tionum, ff. de pact.* † Non cadit tamen crimen læsæ Maiestatis, nisi in subditum, *clem. pastoralis, de re iud.* vt per Baldum *in l. data opera, column. penult. C. qui accus. non pos.* & alibi: & Ludouic. Bolog. *in commento Priuilegij Bonon. seu Theodosiana, in ver. nostra maiestatis*: qui subiectionem capit, vel ratione originis, vel domicilij. & attestatur Martin. *in dict. tractat. quaestion. 34.* qui tamen memorabiliter *quaestion. 51.*
9 † ait, omnes qui in libertate viuunt, si sunt Rebelles Imperio, posse priuari libertate sua, cùm habeant eam, vel ex priuilegijs Imperatoris, vel per patientiam eius, per doctri. Bald. *in cap. sicut, de iureiuran.* Nec omitto hic illud notatu dignum, de quo meminit Francis.

Lucan.

Lucan. vbi *supra*, *numero decimo.* per doctri. Alber. de Rosel. *in leg. tertia. ff. ad l. Iul. maiest.* vt incidere in crimen læsæ maiestatis dicatur, qui lædit magistr:tum po. Romani, per *dict. l. 3.* ea ratione, † quia 10
in quolibet magistratu repræsentatur persona Imperatoris, sicut persona domini in seruo. *l. fi. Pamphilo. ff. de optio. lega.* subdens. † quod 11
offensa illata magistratui, ipsi Imperatori videtur illata: & ideo exemplificat, vt si quis de« rit alapam po:estati Bononię, capite puniendus sit. Notandum quoque est in præmissis, † Rebellem pro- 12
prie & stricte dici: qui contra Imperatorem, vel eius officiales resistit, in pertinentibus ad statum Imperij, secũdum Barthol. *in trac. qui sint rebel.* in ver. *rebellando.* & no. *in l. prima. ff. ad l. Iul. Maiest.* largo vero modo rebellis dicitur, non solum qui domino suo resistit, sed etiam quando iudici non vult parere, vel non vult parere officiali principis, propter ipsum principem, secundum Bart. *in l. hostes. colu. fin. ff. de captiuis,* & Abba. *in cap. sane. 2. de offi. deleg.* quos sequitur Decius. *consilio. 604. columnn. prima.* Et de Rebelle † & Proditore, qui di- 13
cantur: ponit quoque aliqua Franc. Lucan. *in dict. tracta. numero decimotertio. & decimoquarto.* † Sed & hic de alia similiter transgressio- 14
ne, quæ fit contra principem, de qua statutum est *in l. prima. C. si quis Imp. maledix.* subijciamus: vt scilicet maledicens Imperatori iniuriose, ad eum remittatur, vt ex persona eius dicta pensare possit, & qualiter puniendus sit, animaduertere: cum si ex leuitate, seu insania, id contigerit, impunitum dimittatur, vt *in dict. l. prima,* vbi doct. not. & tangit Franc. Lucan. *in dict. tracta. numero quinto,* & Fernard. Diaz. *in practica eccle. criminali.* in ver. *maledici*: qui loquitur in maledicente Pontifici: Declarat tamen Martin. Laud. *in tracta. de principibus. quæstio. 245. dict. l. primam,* non habere locum in papa. † Limita- 15
tur autem hæc conclusio de obediendo principi, pluribus modis, secundum Doct. præsertim allegatos per Felin. & Deci. *in dict. cap. nam concupiscentiam.* Primo enim non procedit, quando præceptũ legis, vel principis esset iniustum, non enim ligat in foro conscientiæ, vt per Deci. *colum. secunda, fal. 1.* qui per relatos per eum, eodem modo, præcepto iniusto max. Pontificis, non esse parendum commemorat: vnde *in dict. cap. qui resistit,* legitur: si illud iubetur, quod non debeas facere, hic sane contemne potestatem. & *in capit. si dominum,* à Diuo Hieronymo accepimus dictum. *11. quæstio. 3.* si bonum

est quod præcipit Imperator, iubentis exequere voluntatem: si malum, responde, oportet magis obedire Deo, quam hominibus. Notanter tamen inquit Ioan. Ligna. *in tractat. de cens. ecl. §. decimo: numero septimo.* Papa mandante aliquod iniustum, & non obtemperantem excommunicante, obseruandam esse excommunicationem. Hoc ipsum scribitur de seruis apud dominos, & de vxoribus apud viros, & de filijs apud patres: quod in illis tantum debeant dominis, & viris, parentibusque esse subiecti, quæ contra Dei mandata non sunt: sic commemorat Bald. *in authen. habita. in quint. not. Cod. ne fil. pro pat.* Imperatori Imperanti contra conscientiam, non esse obediendum, tam in pace, quam in bello. Quod & in Papa comprobat Martin. Laud. *in tractat. de principibus. quæstio. 408. & quæstio. 423.* & Abba. *in capit. cum parati. numero octauo, & decimo: de appellatio.* vbi tradit etiam obediendum Papæ, præ omnibus: nisi contra Deum: nisi timeatur scandalum maximum: nisi contra vniuersalem statum ecclesiæ: & nisi ex causa manifesta. Faciunt dicta per Decium *in l. non videtur §. qui iussu ff. de regul. iur. & inf. hoc §. quarto, versicul. Vigesimooctauo. numero octauo.* vbi si sine causa moueatur princeps, in his quæ sunt iuris diuini, & naturalis, & gentium, distinguendo, & interpretando: nec in foro conscientiæ, nec in foro ciuili, ei est obediendum, teste Innocen. *in capit. quia plerique ante fin. de immu. eccl.* sequitur Felin. *in capit. quæ in ecclesiarum. de constitutio. column. 9.* & Hippol. Marsil. *in dict. l. prima. §. præterea. ff. de quæstio. numero septuagesimonono.* Ac ad præmissa subiungitur, bene conuenire id quod scripsit Martin. Laud. *dict. tractat. de principibus, quæstio. 111.* vt licet subditi propter intolerabiles oppressiones, & iniustitias Regis, non possint ipsum, vel Ducem suum expellere: tamen interim ei obe-
16 dire non tenentur, † atque priuari illi possunt ab Imperatore, vel Papa: vnde ibidem. *q. 451.* etiam colligit principem superiorem posse concedere separationem subditorum, à iurisdictione domini, propter nimiam sæuitiam per Bald. *in l. 1. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur.* Sed Tyrannum iniuste se habentem posse expelli tenuit Ant. Corset. *in trac. de potes. reg. in 1. parte. q. 4.* Immo secundũ Beatum Thomam *in secundo sententiarum, articulo pen.* licitum est subditis, & meritorio, interficere ipsum dominum: Contrarium tamen tenet

August

August. de Anchona *in tracta. de potest. Eccles. q. 54. articul. 3. versic. omnia autem ista*; & contra S. Thomam fuit decisum *in concilio Constantiensi*, secundum Brixiensem in repertorio, in ver. *Tyrannus*. quæ omnia notanda scribit tanquam male gustata Felin. *in cap. cum nobis, colum. 3. de præscriptio.* Hæc quæstio hodie occurrit de facto apud Soncinates, in Iurisdictione Cremonensi, sub hoc Dominio Mediolani sitos. Item conueniunt, quæ tradit Alciat. *in tractat. de verb. sig. numero 115.* iussionibus Principum, impune non parebitur, si publica quædam infamia, scandalumque exurgeret. *cap. si quando, de rescrip.* cum generaliter receptum sit; dispensationem Principis nullam esse: quæ sine manifesto scandalo administrationisque decoloratione admitti non potest. *capit. & si illa primo, quæst. septima.* Veruntamen an sit obediendum Principi, rescribenti contra ius: vt puta si rescribat officiali, vel Iudici, crediderim eodem modo si moueatur Princeps contra, & in his quæ sunt iuris diuini, naturalis, & gentium, sine causa, non esse ei obediendum: secus si cum causa, vt in proximis dictum est. Si vero moueatur in his quæ sunt iuris positiui, tunc erit obediendum, licet sint contra ius, si adsit clausula. *Non obstante aliqua l contraria*; vel vt *supra hoc § versic. tertio*: vel si intercesserit secunda iussio & similia; vt habetur *in l. rescripta. Cod. de precib. imp. offer.* & per Felin. *in capit. nonnulli. numero 9. de rescrip.* & Oldrad. *consil. 326. cum seq.* & Bal. *in l. puniri. Cod. si contra ius. & consil. 167. numero septimo; volum. quarto.* At si vltra modum Princeps rescribat aliquem puniendum, iudex vsque ad triginta dies debet differre, vt videat an cesset ira Principis. Sic disponitur, vt rescribatur Papæ, si mandauerit aliquid irrationabile, tex. est not. *in l. si vendicari. Cod. de pœnis*, quem commendat Hippo. Marsil. *in leg. prima, § si quis vltro, numero 52. ff. de quæstion.* & habetur *in dict. capit. si quando, de rescrip.* & meminit Martin. Lauden. *in tractat. de princip. consiliarijs. quæstion. sexta, & in tractat. de princip. quæstion. vlt. & 221.* de quibus late per Felin. & Decium *in dict. capit. si quando*: Verum Martinus idem *in tracta. de princip. quæstio. 213.* per doctri. Innocent. *in capit. cum in iure. de offic. deleg.* tradit inferiorem teneri exequi sententiam Principis, licet iniquam: Sed ego puto Innocentium loqui in casu dubio, puta quia nulla, vel iniqua dicebatur sententia Principis.

cipis, vt ibi se ipsum declarat, & ideo vbi manifeste esset iniqua, nõ
17 loquitur, & videntur militare iam dicta † Secundo limitatur, quã-
do præcepto emananti vt *supra* à consuetudine esset derogatum:
quia tunc contrafaciens, dato etiam quod consuetudo non vale-
ret, leuiter peccat, vt per Felin. *in dict. ca. nam concupiscentiam in 1. fal.*
& Decium ibi *colum. 2. in 2. fal. in prima lectura*; de quo tamen rectius
18 dicemus hic *in 4. Limit.* hæc declarando. Tertio Limitatur, † quan-
do præceptum obscurum esset, vt si versemur in subtilitatibus le-
gum, & præceptum vario modo intelligi possit: nam contraueni-
ens, tunc excusatur: cum à peccato excusetur quilibet qui ex ali-
qua iusta causa præcepto superioris non obtemparauerit, secun-
dum not. per Abb. *in cap. licet ex quadam colum. 2. de testibus, & in capit.
eam te. in 3.* not. *de rescrip.* quæ comprobat Decius *in d. 1. lect. in 3. fal.* &
19 Felin. ibi *in 5. Limit.* † Quarta est limitatio secundum Decium, &
Felin. *in dict. cap. nam. concupiscentiam in 4. limit.* ex mente etiam Abb.
in cap. licet ex quadam, colu. 3. de test. quando quis venit contra jus hu-
manum, ex aliqua rationabili causa: nam tunc euitatur peccatum
mortale: at si quis contraueniat iuri diuino, semper peccet morta-
liter: & ex hac limit. declarandam omnino arbitror secundam li-
mitationem supra positam, licet alij non tangant; qua habetur,
quod leuiter peccat, qui contrauenit præcepto legis, vel principis,
quando consuetudo, licet non valida, illi derogaret: nam hoc vi-
detur intelligendum procedere in præcepto humano, non autem
diuino; cui contraueniens semper peccat. Exemplum proponi
potest in Duello, quod prohibitum est, præsertim iure diuino, &
non valet consuetudo permissiua; vnde nullo pacto excusatur à
peccato mortali pugnator: vt de prædictis constat abunde *supra §.*
20 *7. versic. Tertiodecimo, & in vlt. conclu. in fin. in materia Duelli.* † Quinta
limitatio est secundum Felin. ibi *in 6. limit.* post. S. Thomã. Archid.
Abb. ibi, & alios: vt religiosi contrauenientes constitutionibus
regulæ, non peccent mortaliter: quia votum professionis seruan-
di regulam, non refertur ad omnia contenta in regula; sed solum;
ad tria substantialia regulæ: quibus contraueniendo peccat quis
mortaliter, in alijs venialiter: quæ tria hæc sunt; Paupertas, Con-
tinentia, & Obedientia, vt per Archid. *in cap. sicut. 27. q. 1.* Verunta-
men hæc limitatio sublimitatur secundum dict. docto. in tribus
casibus;

casibus; in quibus religiosus peccet mortaliter etiam extra dicta tria. Primo quando ex contemptu contrauenit. Secundo si hoc assumeret in consuetudinem. Tertio vbi quis veniret contra præceptum, siue oretenus factum, siue in regula expressum. † Sexta est 21
limitatio, vt quis non obligetur, quando lex est consilij, non autem præcepti. Quæ enim consilij sunt regulariter non obligant, vt per Felin. & Decium, *in dict. cap. nam concup. circa prin.* post Abb. ibi: qui declarant quomodo distinguantur & cognoscantur, ea quæ præcepti, quæue consilij sint: & propterea in hac 6. limit. potest comprehendi secunda limitatio ibi posita per Felin. in qua docet, quod si lex quæ præcipit, fundatur principaliter super vtilitate eius, cui mandatur: quia materia non potest dici præcepti, ideo cõtraueniens nõ peccet, secundum gloss. *in l. cum pater. ff. de leg. 2.* Sublimitatur tamen hæc limit. secundum Felin. ibi. in tribus casibus positis per eum *in capit. 1. in 3. fal. de constitutio.* Primus quando aliquis astrinxit se consilijs, vt faciunt profitentes paupertatem, Castitatem, & obedientiam, quibus quis obligatur ex vi voti: ex quo magis secundum eum meretur, quam alius non se obstringens. Secundus est casus, quando quis venit contra legem consilij ex contemptu, vt *supra in 5. limit.* Tertius, quando lex continet consilium reuerentiæ, vt per multa hæc probantur per Felin. ibi. † Septima, & 22
vltima limitatio subnectitur ibi *in 3. limit.* vt ex sententia B. ati Thomæ (ab Abba. ibi comprobata *in quæstio. 186. art. pen. in secunda secundæ*) quis non obligetur saltem ad mortale peccatum, quando lex loquitur per verba communia, vt puta, statuo, vel decerno, vel quid simile. Quam limit. tamen impugnat Felin. ibi satis apte (vt opinor) eo etiam argumento: quia quomodocunque lex sit concepta, legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire. *l. legis ff. de ll.* quæ equidem, aut ad præceptum, aut ad consilium, referenda sunt: & in præceptis omnino obseruanda est lex ab omnibus, vt diximus *supra* §. *tertio. versic. Vigesimosecundo*: at in consilio non tenemur, & propterea hæc limitatio videtur declaranda secundum *sextam conc. præcedentem.* Octaua declaratio potest addi ex dictis per Martin. Laud. *tract. de princip. quæst. 16.* ex auctoritate Bald. *in l. quod ex. C. de ope. libe.* vt ab omni superioritate principis intelligatur exceptũ ius honestatis: & ideo si inuitauerit mulieres subditorũ, nõ te-

nentur ire ad tripudium: secus si causa associandi vxorem eius. Nonam declarationem etiam addere possumus, in Papa Hęretico, & excommunicato, cuius præcepta contemni possunt *capit. 1. 24. quæstio. 1.* & arguit Anto. Rosel. *in tract. de potest. Imp. ac Pap. §. abunde, n. 112.* & Host. Ioan. And. *in capit. proposuit. de concess. preb.* & Flor. *in l. sed & loci. §. primo, ff. si reg.* & Martin. Laud. *in tractat. princip. quæ-*
23 *stion. 149.* † Verum an magis sit obediendum principi, quam patri, potest satis apte adduci distinctio Io. Lignani *in tractat. de amicitia. in rub. an patri plusquàm princip. sit obed.* qui tradit quantum ad opera ciuilia, in bonum publicum tendentia, magis obediendum principi, quam patri: in operibus autem domesticis, magis patri, quam principi. Tullius tamen *libro primo officiorum, in fin. in gradibus officiorum,* hæc recenset: vt primo Dijs immortalibus; secundo patriæ (quam locum etiam principis arbitror comprehendere, quia reip. nomine Imperator, siue Imperium continetur, vt *supra § tertio. versic. quinto*) tertio parentibus, & deinceps, quis astrictus sit: Quæ prius apud philosop. *in lib. de virtutibus.* ita scribuntur. Prima vero Iustitia est, qua Deo: proxima qua Diuis. Tertia deinde qua patriæ: parentibusque postrema, qua vita iam functis, debitum suumque cuique officium præstamus: de quibus per Alberi. relatum per Martin. Laud. remissiue *in tract. de princip. quæstio. 430.* & idem ibi, *quæstio. 461.* ait. Nascitur magis reip. aliquis, quam sibi & parentibus: & est tex. *in §. Causas. versic. si eos. in authen. vt cum de ap. cogn.* & sequitur practic. Pap. *in for. lib. q. ag. ad res feu.* in ver. *contra, numer. 5.* & Bar. *in l. postli. §. filius. ff. de captiuis*: Sic ex eodem Cicerone, inquit Soci. *consil. 35. volum. 1. numer. 11.* Omnium societatum nulla est gratior, nullaque charior: quam ea, quæ est in rep. vnicuique nostrum. Chari sunt parentes, liberi, propinqui, familiares: sed omnium charior patria: pro qua quis non dubitat, mortem oppetere, ei profuturus. Verum an episcopus, vel etiam Papa teneatur honorare, & sibi præponere patrem suum, dicemus inf. *lib. 2. cap. 5. §. 3. num 70.*

SVMMARIVM.

1 *Deus facta, infecta, & iniusta, non potest facere: nedum Princeps: qui tamen potest facere, vt habeantur pro infectis.*

2 *Impe-*

2 *Imperator, & Pont. Max. non potest iuri naturali, & gentium derogare, de plenitudine potestatis; nisi cum causa. nume. 8. quod procedit etiam in Infidelibus: numer. 5. & non tantum in dominio directo, sed etiam vtili, vt in feudalibus, nume. 14.*
3 *Imperator nõ potest facere, vt dictũ testis qui nõ vidit, vel audiuit, probet.*
4 *Iuris naturalis, & gentium, quæ esse dicantur: ibi quid de testamento.*
6 *Christianis post aduentum Christi, tributa omnis potestas.*
7 *Imperator distinguendo, & interpretando, non in totum tollendo: ex causa rationabili, derogat iuri naturali, & gentium.*
Iusta causa derogandi iuri naturali est, vt puta fauor publicus, de qua cõstare debet, ibi.
8 *Imperatori statuenti contra ius naturale, & gentium sine causa, non est obediendum.*
9 *Imperator ex causa seruitutem inducit, citationem tollit: & obligat bona ciuium, & scripturam non authenticam probabilem facit. & dominium aufert: limita hoc vt non possit etiam cum causa, n. 10. cum 2. sublimitat. & limita, numer. 11. 12. 13. Rursus limita, vt etiam sine causa possit aliquem priuare iure suo. vt in numero. 15. 16. 17. 18. 19. 21. 22. 23.*
20 *Senatus Mediolani, rem transactam in iudicatum, non solet retractare.*
Imperator legitimando: an tollat venienti ab intestato ius adeundi.
Imp. potest legitimare filias naturales; etiam stantibus legitimatis, & naturalibus; ibi.

DE IMPOTENTIA IMPERATORIS.

CVM multa in superioribus sint recitata, quæ præstantiam, potentiamque in primis Principis: aliquaque omnino etiam se se offerant, quæ Impotentiam eius demonstrẽt (limitata enim est auctoritas eius, & Pontificis, in pluribus secundum Alex. *cõs. 216. vol. 2. in prin.* & dixi *supra hoc §. 4. in prin. num. 6.* & inquit Bal. *in prælud. Feud. n. 35.* licet princeps dicatur omnia posse, quædam tamen sunt, quæ eum non decent) Idcirco illa quæ non possit, ex ordine subijciamus. Nec mirum, aut absurdum dicatur, si nõ omnia potest Imperator, aut Pont. Max. † cũ & aliquid quoque sit, quod Deus ipse 1
non possit. Nam vt Agatho recte testis est: Hoc etiam ipse Deus solo; carere videtur, Infectũ vt faciat, quod factũ est, atque peractũ:

quæ commemorat Arist. *Ethic. lib. 6. c. 2.* & philosophi more, etiam aliqua exempla ponit Plinius *li. 2. c. 7. de Deo*: inter quæ, vt sibi cōsciscere mortem, non possit Deus. & Paul. *Actorum ca. 9.* vt recipitur *in c. si Paulus. 32. q. 5.* sicque nō potest facere iniusta, vt ibi in glo. & scripsit Bar. *in l. non dubiū, n. 14. C. de ll.* & Dec. *in l. verū ff. de reg. iur.* post Soci. *cōsil. 102. vol. 1.* & Alios per eum relatos. Atque minus pōt princeps facere, quin iustitia reddatur, secundū Abb. *in c. quæ in ecclesiarum, n. 13. de constitutio.* & per Marti. Laud. *in trac. prin. q. 495.* licet princeps possit etiam quantū ad effectus præteritos facere, q̄ factū pro non facto habeatur secundū glo. no. in verb. *infectiū. in cle. 1. de immu. eccl.* cū conc. quæ adducuntur, *in trac. de crim. læsa. mai.* incerto auct. *q. 2. n. 6.* etiam per verbū *Restituto.* Atq; potest deducere de nō esse ad esse: vt *supra versi. 20. nu. 1.* Qua re dicamus ante alia, q̄ vltra proxime dicta

IVS NAT. ET GENTIVM NON TOLLIT.

2 VIGESIMO OCTAVO. † non potest Imperator, aut Pontifex, iuri naturali, aut gentium, derogare, vt est glo. *in l. fi.* vbi doct. *Cod. si contra ius, vel vtil. publi.* Illa assignatur ratio: quia hæc iura sunt immutabilia, *§. pen. cum sim. insti. de iur. nat.* & tradunt magistraliter doct. præsertim Abb. & Felin. *colu. 13. cum seq.* & Decius. *colum. 11. cum relatis, in cap. quæ in ecclesiarum. de constit.* consuluit Ias. *consil. 1. numer. 4. volum. 1.* & Soci. attestando communem *in consil. 273. numer. 10. volum.*
3 *2.* † etiam de plenitudine potestatis, nisi cum causa, testis est idem Soci. *consil. 59. numer. 13. volum. 3.* & Decius *consil. 608. volum. 4. & 689.* & dictū est *supra in §. 3. versic. Nono.* Hinc est quod Princeps non potest facere, vt dictum testis, qui reddit malam rationem, & qui non vidit, vel non audiuit, probet: quia per naturalia deponere debet, vt docet Bald. *l. si non speciali. Cod. de testa.* sequitur Martin. Laud. *in tractat. de princip. quæstio. 350.* Hinc est etiam quod princeps per viam dispensationis non potest statuere super defectu iudicij naturalis, vt post Innoc. & Bal. tenet Decius *in l. fœminæ. §. impuberes, n. 3. ff. de reg. iur.* Sicque non dispensat vt tales ciuilibus officijs vtantur: vt notarij, testesq́; & cætera, esse possint. His simile est, vt dicamus Papam, & principē, non posse facere contra substātiam rei, vt tradit Ant. Roscl. *in trac. de concil. in rub. Pont. an pos. disp. sup. vol. con. n. 14.*

† Quæ

† Quæ autem sint de iure naturali & gentium, exploratum est *in l. 1. §. ius naturale, vsq. ad l. ius ciuile, ff. de iust. & iur.* vbi per doct. & generaliter tradit Bar. *in l. digna vox, C. de ll.* quem sequitur Ias. *cons. 1. col. 6. in prin.* pacta esse de iure gentium. Vidi tamen Imperatorem ex sententia Senatus Mediolani, aliquando tollere pacta caducitatis, inducta ob cessationem solutionis, quod videtur non posse fieri, vt *supra hoc §. vers. 23.* Sic citatio est de iure naturali & gentium, vt dictum est *supra §. 3. vers. 19. n. 3.* quæ non potest tolli nisi ex causa, licèt causa etiam sit ciuilis, vt ibi. Sic quoque veritatis perquisitio est de iure gentium, vt *sup. §. 3. vers. 18. in fi.* Sic probationes sunt de iure diuino, vt *sup. §. 3. vers. 19. n. 4.* Sicq; & defensio in criminalibus de iure naturali & diuino etiam dicitur, quæ per Principem non potest tolli. Hip. Mars. latè *in l. vnius, §. cogniturum, n. 38. & seq. ff. de quæst.* & dicemus *inf. in c. 9. §. 3. in rub. de procedendo ante diffinitiuam, n. 4.* Sic quoq; testamentum originaliter est de iure gentium, vt docet Bar. *in l. interdum, ff. de cond. indeb.* sequitur Alex. *cons. 2. n. 20. vol. 1.* ac testatur Decius *cons. 357. n. 5. vol. 3.* testamentum quoad substantiam esse de iure gentium: quoad solemnitates esse de iure ciuili. Ampliat hanc conclus. Decius *in d. cap.* † vt habeat locum etiam in paganis & infidelibus, secutus Abb. ibi, & Innocen. alibi. Quod sentit etiam Martin. Laud. *in tr. de Principibus, q. 101.* quia non debent offendi nec in personis, nec in rebus, *c. sicut, §. fi. de Iudæ. & l. Christianis, C. de paga.* & licèt Decius inibi allegando Bartol. *in dict. l. Christianis,* & Oldrad. *consi. 72.* aliter in Sarracenis concludat: nihilominus opinio sua non videtur absolutè procedere, nam etiam illis, & alijs similibus nationibus, videntur omninò regulariter seruanda iura naturalia, & gentium, vbi recognoscant Imperatorem in dominum orbis, prout tenentur, vt supra explicauimus *in §. 1. versic. Orbem,* cùm omnia bona particularium dicantur esse tantum Principis, quoad vniuersalem iurisdictionem, & protectionem, vt ibi, & per Felin. *column. 10. vbi supra.* Vbi verò non recognoscant Imperatorem in dominum orbis, & illi non obediant, ad id cogendi sunt: non solum ipsi Sarraceni, sed etiam omnes aliorum infidelium nationes. Datur enim Imperatori actio, & vendicatio, vt post Hosti. & Innoc. tenet Abb. *in capit. quod super, numero decimo, de voto,* in hac re propè opinionem meam. Hinc inquit Cald. *consil. 1. col. 3. in tit. de treug. & pace.* Bellum

4

5

esse licitum contra Hæreticos & infideles, qui sunt diffidati iuris. Immò illi non obedientes Reges, quicunque sint, dicuntur committere contra legem naturalem: cum ipse, & Papa sit pater omnium: & ideò puniendi sunt, vt *in dicto versicul. Orbem, numero tertio.* Et propterea hoc casu iura naturalia, & gentium, iure merito tolluntur. Immò aptius dicere possumus, hæc iura contra tales Reges infideles exerceri, si bellum eis indicatur: vt in potestatem Imperatoris redigantur, *d. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur.* ita vt deinceps quoad priuatos Regum ius naturale, & gentium, regulariter seruetur, nec
6 aliter Oldrad. & Bart. intelligendos crediderim, † cùm præsertim Oldrad. adducat per aduentum Christi, translatam omnem pote-
7 statem in Christianos. † Limitatur, & declaratur primò, & principaliter ista concl. ex reg. affirmatiua, & altera negatiua, posita per Felin. & Dec. *in d. c. quæ in ecclesiarum,* & vt *supra hoc §. in versic. quarto,* vt non habeat locum, quando ex causa rationabili moueretur Princeps de plenitudine potestatis: distinguendo, & interpretando: non in totum tollendo secundùm doct. inibi præsertim Felin. *dict. col. 9. & 19.* & Dec. *d. col. 9. & 11.* quæ in dubio præsumitur iusta in Principe, vt per Doct. ibidem maximè Abb. Felin. & Dec. qui latè hoc declarant *col. 22. & col. 12.* de quo dixi latius *supra versicul. 24.* Iusta quoque causa, seu legitima est fauor publicus, vt per Felin. ibi *columna decima,* per textum *in l. item si verberatum, ff. de rei vendic.* & aliæ causæ, vt tetigi *supra dicto versicul. quarto,* & vt ibi dixi de causa con-
8 stare debet. Qua de re, si † sine causa moueatur Imperator, aut alius Princeps, nec in foro conscientiæ, nec in foro ciuili ei est obediendum, dictum est Innocent. *in capit. quia plerique, ante fin. de immunit. eccl.* quem sequitur Felin. *dict. colum, 9.* Ex quibus constat malè sensisse Ang. *in d. l. item si verberatum,* qui omninò teneat Imperatorem nulla subsistente causa, de plenitudine potestatis posse statuere contra ius naturale & gentium: sicque posse auferre dominium alicui, & contrarium sentientes mentiri. Nam secundùm Fel. ibi *col.*
* *14.* communior * & rationabilior est opi. contra Ang. & consuluit Dec. *consi. 689. num. 13.* licèt Dec. *col. 10. & 11.* videtur eum defendere, soluto precio, & plenitudine potestatis interueniente: & propterea ex hac limit. assumpta ex dicta reg. affirmatiua, cùm ad multa,
9 tum ad illa secundùm dicta Doct. potest fieri illatio, † vt Princeps

certo

certo casu, seruitutem inducat contra libertatem, quæ est de iure naturali: & citationem tollat: & bona ciuium, si contrahat, obliget, singulorum pro obseruantia contractus, vt & communitas potest, secundùm Bart. *in l. ciuitas, ff. si cer. pet.* vt eum declarat ad propositum nostrum, cum causa, Anto. Rosel. *in tract. de concil. in rub. Pontifex an contra iura natur. nume. 41. cum seq.* cùm contra Bar. teneret Salice. ibi per eum relatus. Item si ex magna causa statuat, vel dispenset, quod exemplum, vel scriptura non authentica probet, in præiudicium tertij secundùm Felin. *in cap. 1. in princ. de fid. inst.* ac dominium alicui auferat, illudque etiam alteri attribuat. Quod limitat & declarat primò Felin. ibidem *col. 11. nume. 21.* & Decius *d. col. 9. cum relatis*, † dummodò soluat precium rei illi, cui eam aufert: & consuluit Ias. *consil. 46. volum. 3. colum. 3.* sed hoc sublimitat Decius inibi dupliciter: primò nisi causa, propter quam res aufertur, habeat in se culpam, & delictum eius, cui res aufertur: vt in præscriptione & confiscatione bonorum. Secundò nisi per viam legis generalis alicui tolleretur dominium, secus si particulariter dominium auferretur. † Secundò limitat, & declarat Felin. & Dec. ibi, vt cessante causa priuationis, Princeps restituere debeat rem ablatam, si restitui potest: quæ per multa exempla docet Felin. & consuluit Soci. *consil. 164. numer. 10. volumin. 3.* Et hic conuenire videtur exemplum, vt Princeps, qui ob bellum accepit Castrum alicuius sui Vasalli, existens in confinibus hostium, pro securitate status (quod potest facere) finito bello, debet eum restituere, etiam non habita ratione expensarum, vt per Martin. Laud. *in tractat. de Castel. & Castris, quæstion. 6.* † Tertiò declarat, & limitat Felin. ibi *columm. 12. numer. 23.* Dec. *columna nona*, vt Princeps seu habens iura principis, possit cum causa subiecto auferre rem suam, secus autem non subiecto, vt addo etiam Socin. *dicto consilio 164. numer. 9.* & per multa itidem exempla ostendit Felin. † Quartò limitat, & declarat Felin. ibi *numero 25.* vt habeat locum hæc conclusio in Principe, non autem in inferiore à Principe, nisi specialiter hæc concedant inferiori, per Principem: vel nisi concedantur ei, qui perpetuò constituitur Princeps alicuius prouinciæ: vt sunt Reges, Duces & similes, qui ex priuilegio inuestituræ à Pontifice, vel Imperatore, consequuntur omnes prærogatiuas sibi reseruatas: vt in Duce Mediolani tradit Felin. locutum

10 (margin, beside "relatis, † dummodò"); 11 (beside "retur. † Secundò"); 12 (beside "quæstion. 6. † Tertiò"); 13 (beside "pla ostendit Felin. † Quartò")

cutum Pau. de Castr. *consi.225. incip. in Christi, ad primum, circ. fi.* quod dicit aureum notandum. Declarat tamen Felin. vt ibi per eum. Quintò potest (vt opinor) his aptius conuenire, declaratio vltima posita per Felin. *in dict. cap. qua in ecclesiarum, colum.14. & 19. in reg. negatiua*, vt scilicet Princeps in præiudicium veri domini possit censeri confirmare donationem ab eo alteri factam, si possidet rem alienam, credens esse suam, & eam donet vt suam: & sic videtur adesse quædam causa, de quibus per Felin. ibi *columna decimaquarta, cum sequent.* Sextò videtur etiam hic aptius conuenire, quod ponit Felin. ibi *column. 20. versicul. secundo nota*, vt princeps, vel populus, habens iura Principis, possit inire pacem cum hostibus, paciscendo quod de damnis hinc inde datis, non fiat per subditos querela, vbi aliter pax haberi non possit, quàm per remissionem damnorum, vt etiam legitur apud Decium *consil.520. num. 4. volum. 3.* & in feudi materia pro bono pacis Ias. *consi.233. & 236. in vol. 2.* & conueniunt dicta Hip. Marsilij *in l. 1. §. cum quidam, ff. de quæsti.* & Martin. Laud. *in tracta. de crimin. læs. Ma.* qui tradit ex sententia Bar. *in l. quacunque, C. de fid. inst. & iu. has. fis. lib. 10.* propter publicam vtilitatem, puta ob bonum pacis concedi, vt bona rebellium empta restituantur. Secunda principalis limitatio ad hanc conclusionem assumitur per Felin. *colum. 15.* & Dec. *col. 11. in d. c. quæ in ecc.* ex reg. negatiua per ipsos posita, vt scilicet Princeps & Pont. Max. non possit sine causa pri-

14 uare aliquem iure suo. Quod ampliatur procedere: † non solum in Dominio directo, sed etiam vtili, secundùm Bart. *in l. 2. C. de fund. patr. libr. 11.* & sequitur Felin. ibi *columna vigesima, versicul. Demum, cum relatis.* Exemplum ponitur in Feudo, quo Princeps alium priuare non potest sine causa, *cap. 1. de natu. feu.* vt & per Decium ibi *column. 17.* & per Ias. *consil. 1. numer. 4. volum. 1.* & Dec. *consil. 544. numero 15. & consil. 606. numero 8. volumine 4.* & dixi *supra versicul. octauo, in versicul. in hac*, vbi idem dicitur in dignitatibus. Potest etiam poni exemplum, vt non interuertat possessionem alicuius de plenitudine potesta-

15 tis, vt tradit Bal. *in l. 2. quæst. 6. C. de seruit. & aq.* Limitatur, † inquam, vt in beneficialibus priuare possit etiam sine causa, pro libito voluntatis, allegant text. *in c. 2, in prin. de præben. in 6. & cle. 1. ad fin. vt lite pendent.* & alia plura; vt & per Socin. *consil. 87. numer. 21. & consil. 100. numer. 20. volumin. 4.* & tradit Ias. *in l. si reus, nu. 17. & seq. ff. de pac.* & per

Caſſado. *in deciſ. rota. deciſ. 3. in titu. de præben. nu. 24.* & illam aſſignant rationem, quia dominium rerum eccleſiaſticarum, propriè loquendo, non eſt apud aliquam eccleſiam ſed apud Chriſtum; cuius Papa eſt vicarius, cum omnimoda poteſtate in terris, vt & per Alex. *conſi. 209. nume. 4. volum. 6.* & Corn. *conſ. 90. num. 9. vol 4.* & Soci *conſ. 13. nume. 34. vol. 1. & conſ. 266. nu. 46. vol. 2.* & Dec. *conſil. 436.* vnde auferendo rem alicui particulari eccleſiæ, potius dicitur auferre adminiſtrationem, quàm dominium, *c. 2. de donatio.* ſicq; infertur, Principem, id eſt, Pontificem, inter alia, poſſe deponere epiſcopum ſine cauſa, non tamen epiſcopos omnes, glo. ſing. *in c. per principalem, 9. q. 3.* & per Abb. *in c. tranſlato, nu. 3. de conſt.* & Mart. Laud. *in tract. de princ. q. 164.* quam tamen aliter intelligendam Feli. ibi commemorat docere Card. *conſ. 141. ſanctiſsimus:* ita vt Pontifex non poſſit priuare aliquem beneficio ſine cauſa, licet diſpoſitio plenaria beneficiorum ſpectet ad eum: quæ debet intelligi, vt euitetur inconueniens, ne alicui fiat iniuſtitia: & pro hac parte multa Feli. inibi adducit: tranſire tamen videtur abſq; aliqua ſua comprobatione ſiue in hanc, ſiue in illam partem: ſolum affirmans, Pontificem, licet alioquin reſpectu beneficiorum habeat latiſſimam poteſtatem, non poſſe tamen auferre bona vnius eccleſiæ & dare alteri, ſine cauſa: eumq; mortaliter peccare, ſi vult res eccleſiaſticas conſumere in turpes vſus, vel dare conſanguineis, vt eos diuites reddat. Sed idem Felin. *in cap. cum olim, 1. col. pen. de re iud.* dicit ſe reprobaſſe illam glo. *in d. c. quæ in eccl.* de prædictis multa adducit Catel. Cotta *in ſuis memoralibus,* in ver. *Papa auferens:* nihil tamen certi affirmans. Decius tamen abſolutè ibi tenet, ſine cauſa poſſe Pontificem in Beneficialibus, & ſic ius quæſitum alicui eccleſiæ auferre, per multas auctoritates, vt per ipſum *conſi. 341.* & Socin. *conſi. 266. nu. 46. volu. 2. & conſi. 87. nu. 21. volu. 3.* Sed hæc opinio videtur mihi maxime periculoſa & iniqua, quia inde iniuria naſceretur, præſertim, & abſurdius, in ſupremo Principe, vnde iura & iuſtitia ortum habere debet, *l. meminerint. C. vnde vi, cap. qualiter & quando, de accuſat.* Nam & Pontifex max. ſolum Deum habere debet præ oculis, vt veritas & iuſtitia præſeruetur, *c. 1. de re iud. in 6.* Decius *conſ. 699. nu. 2. vol. 4.* eſt enim viuus fons iuſtitiæ, teſte Soc. *conſ. 164. n. 5. vol. 2.* In hac limit. autem ſubnotare poſſumus, Papam nolle onerare fructus beneficiorum, niſi id agat ex certa

ſcientia, vt tradit Caſſad. *in deciſ. Reg. Cancel. in tit. de penſion. deciſ. 4. numero 6.* qui ibi *deciſ. tertia, numero 2.* etiam ponit, non pręſumendum in dubio velle onerare beneficium duplici onere. † Tertia li-
6 mitatio & declaratio ſecũdum præfatos Doct. eſt, vt princeps ſine cauſa poſſit auferre dominium alicui, occaſionatiue, non tamen certitudinaliter. Exemplum eſt, ſi cogat aliquos ad compromittẽdum ſuper iure ſuo, vt dicitur *in c. cum inter. R. de electio.* & hæc limitatio nullam videtur habere apud ſcrib. vel modicam ambiguita-
7 tem. † Quarta limitatio, & declaratio eſt, quia licet Papa non tollat ius quæſitum alteri à iure naturali, ſine cauſa: tamen vbi illud ius venit tanquam acceſſorium ad ius eccleſiaſticum, in quo Papa habet pleniorem poteſtatem: poteſt ſublato principali, etiam tollere acceſſorium, quod per ſe alias non tolleret, vt per Felin. ibi
8 *colum. 17. verſic. tertia ex ſententia.* Innoc. *in capit. 2. de voto.* † Quinta Limitatio, & declaratio eſt vt ſine cauſa poſſit princeps lædere aliquem, modica læſione, vt ibi per docto. præſertim Abb. & Felin. *colum. 18. verſic. Quarta,* & Decium *colum. 12. verſic. quartus.* Exemplum ponitur, vbi princeps dat debitori dilationem, vt interim non poſſit conueniri à ſuis creditoribus. Decius tamen concludit hanc limitationem procedere, quãdo cõſtat de mente principis per text. allegatum *in l. quotiens. Cod. de prec. imper. offer.* ſecus eſt in dubio, quia non præſumitur princeps velle præiudicare per glo. *in capit. cum olim. in ver. ſine praiudicio. de conſuetud.* & de hac limitatione vide ſupra *hoc §. 4. verſic. Vigeſimotertio.* † Sexta limitatio, & declaratio eſt, vt princeps ſine cauſa poſſit alicui auferre dominium, vel ius acquiſitum, de iure ciuili: veluti ex præſcriptione: quam poſſe tolli,
* cum clauſula, *Non obſtante,* teſtes ſunt communiter * ſcrib. Barto. & alij *in auth quas actiones. Cod. de Sac. Eccl.* quos ſequitur Io. Franc. Balbus *in tractat. de præſcriptio. in 5. parte, quinta principalis. verſ. Octauo quæro:* Limitat tamen ipſe, vt procedat in futura, non in pręterita præſcriptione, quia eſſet auferre ius quæſitum contra naturalem ęquitatẽ, vel ex ſententia. vel ſi princeps ex volũtate ſua fuit in cauſa, vt aliquis acquireret aliquod ius, vel dominiũ: nã eadẽ re poteſt illum ſola voluntate priuare, vt puta auferendo rem donatam, vt ſcripſit Felin. *in d. c. quæ in ecc. colum. 18.* & ibi Decius *col. 12.* auctoritate Bal. & aliorum, & per Iaſ. *conſ. 1. nu. 4. vol. 1.* & Corn. *conſ. 90. numer. 4. volu. 4.*

vol.4. & faciunt dicta *supra versi. Tertio*: Attamen ex opi. Ang. tradit ibi Felin. peccare mortaliter Principem hoc casu: sentit etiã Alex. *cons.2. numer.47. vol.1.* & ideo Aymo Cranetta *in consil.7. num.10.* communem * opin. esse contra hanc limitationem per plura, testatur. idem tenet *consil.103. num.3. & cons.135. numer.20. & 22. & cons.172. n.3.* vbi magis communẽ attestatur. Et ex hac limitatione infertur secundum Fel. ibi, posse Principem sine causa, legitimando spuriũ, vel aliter auferre hereditatem illi, qui non ex testamento (quæ acquisitio est de iure gentium, vt in prin. huius dicti:) sed per aditionem ab intestato eam acquisiuit: quia talis acquisitio sit inducta ex iure ciuili. Verum tamen hęc declarat ibi Felin. vt ius adeũdi ab intestato possit tolli, non autem dominium iam acquisitum, & quando dominium est acquisitum auxilio legis: sicq; te in effectu tenet contra hanc limitationem: quia videtur concludere, dominiũ esse de iure gentium, licet modus acquirendi sit de iure ciuili, in dictis casibus: tamen Decius ibi aliter sentit, quam Felin. Soci. vero *cons. 120. nu.6. vol.3.* dicit quod multi tenent, quod sine causa, etiam post aditam hereditatem, possit fieri talis legitimatio, sed non firmat: verum post aditam, & apprehensam, nullo modo posse ex communi * opi. doct. consuluit: Crediderim ego adhęrendum esse opi. Felin. quum ex omni æquitate, tum ex iure: nam videtur maxime iniquum, vt Princeps priuare possit sine causa illum re sua, qui eam acquisiuit iure medio, licet ciuili: qui solum Deum debet habere præ oculis, vt veritas, & iustitia præseruetur: & qui est viuus fons iustitię cum & iniuria inde nasceretur, vnde iura nascũtur, vt proxime dixi *numer. 15.* & quia Princeps incideret in peccatum mortale, vt *supra*, à quo omnino cauere debet, ne infidelis, & impius censeatur: nam licet solutus sit lege fori, non est tamen solutus lege poli, vt *supra §. tertio. versic. Septimo*: quocirca etiam si consideremus *l. in rem. in prin. ff. de rei vendic.* vbi exprimatur, dominium acquiri iure gentium, aut ciuili, vt arguit Decius: dari tamen rei vendicationẽ vniformiter ex hac, & illa acquisitione, tradit ibi tex. sicq; ęquiparat hoc dominium per viam regulę, ad hoc, vt detur rei vendicatio. Vnde succedit quod quando sunt duo casus ęquiparati per modũ regulę, dispositum in vno, censetur dispositum in alio. *l. si quis seruo.* vbi Bar. post glo. *Cod. de furtis*, *cum sim.* Corn. *consil. 114.*

numer. 9. volumin. 1. ergo illud quod disponitur in dominio acquisito de iure gentium, quo non potest Princeps aliquem priuare sine causa, idem dicendum est in dominio acquisito de iure ciuili: & ideo in hoc Dominio Mediolani semper † obseruatum vidi per
20 Carolum V. Imperatorem, apud Senatum suum, vt vbi agatur de re & sententia, quæ transiuit in iudicatum, nullo pacto concedi retractationem, sine causa. Facit dictum Ab. *in c. in causis, col. 2. de re iud.* vbi ponit, Papam non posse dispensare super sententia, sine causa; sed Iaf. post Ang. & alios per eum relatos *in lege causas, columm. 1. & 2. Cod. de transact.* saltem cum clausula, *Non obstante*, tradit Papam derogare sententiæ, quæ transiuit in iudicatum, si rescribat alicui, quòd iustitiam faciat, superque supplicatione partis, quæ narrauit sententiam contra se latam, & transactam in iudicatum: quia sententia, correctione digna, possit reuocari: Hocque videtur ampliari posse per ea quæ consuluit Fed. de Senis *cons. 235.* iuxta not. *in c. exposita, de arbit.* vt etiam reuocari sententia arbitramentalis, etiam lata per laicum, quando non recognoscit superiorem, de facto saltem possit per Papam. Felin. tamen ibi subnectit, vt prædicta procedant, quando dominium est iam acquisitum auxilio legis, secus sit, quando lex dedit modum acquirendi dominium, & ipsum modum tollit Princeps sine causa, antequam quis dominium acquisierit, quod fieri possit. Veluti si legitimando tollit venienti ab intestato ius adeundi, quod est de iure ciuili, *l. lege obuenire, ff. de verb. sig.* quodque dicitur non esse in bonis nostris, *l. precia rerum, circa med. ff. ad legem Falcid.* quæ cùm in Principe pariter videantur iniqua, & non sine peccato, vt *supra*, valde dubitari posse arbitror, licèt Doct. aliter sentiant; scilicet Alex. *consi. 2. numero 46. volumin. 1.* quando non est adita hereditas per agnatos. Immò etiam extantibus filijs legitimis, & naturalibus, de plenitudine potestatis, posse Principem
* legitimare filios naturales, t. statur esse communem * opi. Doct. idem Alex. *consil. 187. num. 11. vol. 5.* & Soci. *cons. 87. num. 20. vol. 3.* qui tradit, Princip. m. abs. ; citatione posse tollere ius quod est in spe, non in re, vt in legitimatione, & per Deci. *cons. 357. num. 4. & 393. num. 4. vol. 3.* de qua legitimatione plenius diximus supra *hoc §. vers. 20. n. 1. & 6.* Nam supposito, quod tale ius non sit in bonis nostris effectualiter; quia bona ex eo dicta sint naturaliter, quia beent, & prosint, *l. bono-*

bonorum. ff. de verb. sig. nihilominus aliquo modo videtur dici posse in bonis nostris, saltem ciuiliter; ex quo nobis datur actio, & petitio, & persecutio, *d. l. bonorum*, & per Corn. *cons. 49. & 55. vol. 3.* immò quod plus est, tale ius adeundi, vel deliberandi transmittatur, *l. cum antiquioribus, C. de iure delib.* & exprimit glo. *in d. l. precia:* sicque ad propositum nostrum inquit Ias. Fideicommissarium vniuersalem habere ius saltem quærendum, quod transmittit, etiam ante restitutionem sibi factam *in l. cum filiosa. nu. 112. cum seq. de leg. 1.* infertq; quasi nobis esse quæsitum, & in bonis nostris, per doctri. Bar. *in l. qui duobus, ff. de reb. dub.* nec obstare tex. *in d. l. precia rerum*, quia possumus concedere, vt quis propter ius adeundi hereditatem, non dicatur locupletior, ea non acquisita: at quod illud ius non dicatur aliquo modo in bonis nostris, vt *supra*, hoc negatur: nec hoc pacto existimauerim Principem rectius alicui tale ius abstulisse. † Septima de- 21
claratio, & limitatio secundùm Felin. ibi *col. 9.* est, vt Princeps possit rem communem cum alio, etiam diuisibilem, & Socij partem vendere pro libito, sine causa, soluto ei precio; *l. 2. C. de com. re. alien.* & per alia plura: subdens tamen idem esse æquum, vt Princeps venditurus, prius requirat consortem rei; & eum præferat, si tantum dabit, quantum alius. † Octaua declaratio assumitur ex dictis Fe- 22
lin. *in d. c. quæ in Eccles. col. 20. vers. tertio nota.* vt etiam sine causa, statuentes possint alium priuare quæsitis, iure naturali, qui sit de statuentibus verè, vel interpretatiuè, salua conscientia: secus si non sit de statuentibus, per dicta Io. And. *in c. fi. de immu. Ec. in 6.* exempla ponuntur si statutum est; vt seruetur certa forma in alienatione rei, alias contractus non valeat, & res applicetur fisco. Vel si statutum dicat, quod in causis procedatur de plano, appellatione remota † Nonò declaratio assumitur hic ex verbis Decij *in d. c. quæ in Ecc.* 23
vt sine causa Princeps possit reuocare priuilegium ab eo concessum, auctoritate glo. fi. *in c. de cætero, de reg. iur. in 6.* & Ang. & Alex. quibus addo copiose Ias. *in cons. 1. num. 4. vol. 1.* de quibus abundè scripsimus *supra hoc §. quarto, vers. octauo.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator & Papa, non potest tollere in totum, ius diuinum.*

2 *Imperator ex causa expressa, potest limitare & interpretari ius diuinum, remissiuè.*

IVS DIVINVM NON TOLLIT.

1 VIgesimonono, † non potest Imperator & Pont. Max. in totum tollere ius diuinum, constitutione, vel rescripto: nec contra Euangelium, & vetus testamentum, dispensare: quia inferior non debet violare iura superioris, & quia ius diuinum est im-
2 mutabile. † Limita autem, & interpretare, ex causa expressa, posse ius diuinum, satis constat, ex his, quæ abundè dicta sunt *supra hoc §. quarto, versic. quinto.* & dicemus *inf. lib. 2. c. 1. §. 4. versic. Decimo.*

SVMMARIVM.

1 Imperator, seu Princeps non potest alienare bona; sed debet reuocare alienata, & iura dignitatis; nec regalia, & nec ciuitates, nec Castra, num. 3. etiam cum iuramento: nec pignorare, nec testando disponere, nec Regnum in dotem dare, nec filios distrahere, licet obsides dare possit.

Princeps vt administrator censetur, ibi.

Fama probantur antiqua dominia, & regna Principum.

2 Imperator, seu Princeps, non potest subijcere Regnum seruituti.

4 Imperator potest alienare iura dignitatis, & ciuitates, & regalia, num. 6. quando non adest enormis læsio.; Declara si adsit consensus subditorum num. 13. & clausula, Motus proprij, vel Certa scientia, num. 14.

5 Iurisdictiones supremæ sunt sacrum sacrorum.

7 Bonorum appellatione, continentur ea quæ beant.

8 Rei appellatio est generalis, vt sub se continet omnem speciem, &c.

9 Regalia specialiter alienari tantum, conceduntur.

10 Feudorum concessio valida, dum grauiter non lædat iura dignitatis. indistinctè tamen solita infeudari, conceduntur, num. 11.

12 Alienari res prohibita, semel facta alienabilis: semper remanet alienabilis.

15 Imperator potest alienare iura dignitatis, si fiat pro eius vtilitate.

16 Imperator si immoderatè alienat prohibita alienari, an præscriptio currat.

DIGNITATIS IVRA NON ALIENAT.

1 TRigesimo loco, † Imperator, Pontifex, Rex, aut alius Princeps, non potest alienare bona, & iura dignitatis, cuius illa

illa sunt, & non propria ipsius Principis, qui vt administrator censetur, *c. non liceat Papa.* vbi Archid. *12. q. 2. & c. intellecto.* vbi Abb. no. *de iureiur.* & Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 128. & q. 143.* & Felin. *in c. constitutus, col. 10. in vers. dominium, de rescrip.* vnde secundùm Abb. ibi, hinc est quod diuisio Regni, aut alterius dignitatis, non fit post mortem defuncti Principis, inter filios: ac vt inquit Bal. *in ti. de pace Const.* in ver. *amplius, n. 89.* nec per contractum, nec alio modo potest Princeps regalia alienare, aut diminuere, in præiudicium etiam successorum: sequitur Ias. *in vsibus Feud. num. 80.* post Mart. Laud. & facit quod dixit Ant. Rosel. *de potes. Imp. ac Pap. §. secundo, char. 14.* Imperatorem non posse scindere Imperium: & propterea non solum potest, sed debet Princeps reuocare alienata secundum Abb. ibi. Hocque videtur in tantum procedere, vt etiam aliquo modo, pro aliqua necessitate, etiam cum iuramento, non concedatur alienatio, vt *in d. iuribus,* & firmat Bar. vbi Alex. *in l. prohibere, §. planè ff. quod vi aut cl.* atque tradit Fabian. de Monte *in tractat. de empt. & vendit. 4. q. princip. num. 11.* Iurisdictiones, & merum, & mixtum Imperium non posse vendi, per plura: licèt consuetudo aliter obseruet: immò nec potest obligari, nisi ex causa necessitatis, secundùm Bar. *in l. si is qui § final. ff. de pignor.* sequitur Martin. Laud. *in tractat. de Principibus, quæstion. 304.* distingue tamen secundùm Bar. ibi. quem etiam sequitur Felin. *in cap. ad audientiam, columm. 3. de præscript.* Similiter non potest Imperator, aut Papa de rebus Imperij aut Ecclesiæ disponere testando, vt per Martin. Laud. *in eo. trac. de princip. q. 13.* Item non potest regnum alienari, nec in dotem dari, vt memorabiliter colligit Paris Put. *in tract. de duel. §. duo reges, in fin. lib. 7.* & Mart. Laud. *in tr. de prin. q. 176.* vnde infert non esse illud in administratione viri, nisi quatenus Regina permittit. Quare exemplificat, si Regina Apuliæ nubat, Maritum non effici regem, sed coruscare radijs vxoris. per doctr. Bald. *in c. Rodulphus, de præscript.* Quod facit ad Matrimonium celebratum, inter Philippum Caroli V. Imperat. filium, qui hoc anno, qui agitur 1553. duxit in vxorem Mariam, Reginam Angliæ, post defunctum Henricum VIII. eius patrem, & Regem: & mox Fratrem eius, prius in regno successorem: qui Odoardus appellatus est. Non potest pariter Princeps filios vendere, donare, aut pignoris iure, vel alio quolibet modo, in alium trãsferre, *l. 1. & 2. C. de patrib.*

patrib. qui fil. dist. vbi Doct. præsertim Bal. Vsurpatum est tamen, Principes posse obsides dare. vt in glo. *d. l. 2.* vbi Bald. & sequitur Martin. *in d. tract. de princip. q. 428. vbi. q. 144.* tradit per antiquam formam, probari antiqua dominia, & regna Principum, per Bald. *in l.*
2 *proprietatis, C. de probat.* & alibi. † Hęcq; conclusio comprehendit etiam, vt Princeps non possit subijcere regnum seruituti, allegatur tex. *in d. c. intellecto; & in c. dilecti, de maio. & obed.* vt per Oldrad. *consil. 231. in fi.* & Martin. Laud. *in d. tract. de Principibus, q. 56.* & Corsetum *in trac. de potes. reg. in 5. parte, n. 61.* Hocque rectè videtur admittendum, quia seruitus est ius quoddam prædio inhærens, ipsius vtilitatem respiciens. & alterius libertatem, seu ius diminuens, vt no. per Bar. *in l. 1.* vbi Doct. *ff. de seruitu.* Subiungere hic etiam possumus, vt propter debitum Principis, Marchionis & Comitis, creditores non possint accipere in solutum res, sed reditus. vt per Mart. *d. tract. de princ. q. 290.* Veruntamen Archid. ibi videtur declarare d. tex. *in c. non liceat*, in hunc modum: vt non remoueatur, quin Papa possit statuere, & inuenire nouum casum alienandi, sed ostendit alienationem alijs prohibitam, Papæ non licere. Sicut enim est peccatum in alijs, alienare res Ecclesiæ sine vtilitate, & sine causa rationabili, & honesta; ita, immò multò magis & in Papa, qui mortaliter peccat, si vult res Ecclesiasticas consumere in turpes vsus: vel dare consanguineis, vt eos diuites præ alijs faciat: vel vt ipsi inde construant palatia, & alia similia; & dicta Archid. prosequitur Bal. *in l. pen. C. de bon. quæ lib.* & Mart. Laud. *de confœd. princ. q. 15.* & meminit Fel. *in d. c. ad audientiam, in prin. de præscriptio.* vt necessitate cogente possit Papa alienare. Immò posse dicatur, cùm etiam iniustè facit: quia tunc potest, nisi esset contra statum Ecclesiæ, nam tunc successor rescindit: de quibus etiam loquitur Io. Bertac. *in tract. de Episcop. in 4. parte, q. 36. num. 111.* Quocirca ex præmissis, obscura & ambigua redditur hæc q. cùm omninò prohibitam esse alienationem, ab vna parte scriptum sit: ab altera autem concessam declaretur: vel necessitate, vel vtilitate hoc suadente. Redditur rursus ambigua alia de causa: quia vt supra dictum est: Regalia nullo pacto videntur posse alienari, aut minui. Sed nihilominus vltra quod vbi necessitas cogat, vel vtilitas suadeat, concessa alienatio dicitur: alienatio rerum etiam, & regni videtur posse fieri, quando parum diminuitur, secundum

cundum Bar. *in d. l. prohibere. §. plane. ff. quod vi aut cl.* & alios auctores hic adductos. Et hanc difficultatem sensit Soci. *cons. 7. num. 5. vol. 3.* Ideo interpretari iura, & dicta scribentium posse declarari in hunc modum arbitrarer: vt scilicet ponamus propositionem seu regulam, vt iam supra: † Principem non posse alienare bona & iura di- 3
gnitatis, etiam cum iuramento, siue illa sint ciuitates, oppida, & castra, siue sint iurisdictiones, siue Regalia & alia iura, sub nomine dignitatis cōtenta, per dudum allegata. † Limitarē tamen primo hoc 4
habere locum, quando princeps aliqua alienaret, vt puta etiam expropriādo ea, & quæ essent in magnam diminutionem iurisdictionis Regalis: secus si non ita, vel parum diminuerent iurisdictionem suam: cum tunc l getur etiam successor. *c. Abbate sane. §. pro parte. de re iud. in 6.* vbi no. Philip Franc. & ante eum Bar. *in d. §. plane.* & Spec. *in tit. de instrumen. edit. §. nūc autē. vers. quid si Imperator.* & idem tenet Oldrad. meus *cons. 94. nu. 23.* & Pau. de Ca. *cons. 74. col. 4. incip. quia frustra,* & Alex. *cons. 1. numer. 19. vol. 5* & Martin. Laud. *in tractat. de princip. q. 82.* quādo grauiter seu enormiter lęditur iurisdictio. † Supremę enim 5
iurisdictiones, sunt sacrum sacrorū, secundū B. l. *in d. ca intellecto,* & refert Felin. *in d. c. ad audiētiā,* & Ias. *in d. cōs. 10. n. 4.* & ita vt *supra,* communiter teneri in rebus Imperij, & à fortiori in rebus Regni, affirmat Abb. *in d. c. intellecto numer. 6.* & Felin. *in d. c. ad audientiam de præscriptio. colum. 2. & 3.* vbi etiam allegat Io. Anan. idem tenentem in Duce Mediolani, perpetuo vicario, *in cons. 81. col. 2.* item sentit Corsetus *in trac. de potes. Reg. in 1. parte. n. 14. cū s. q. & in 5. parte n. 60.* qui inquit Regem moderate, non immoderate, posse donare: idem q; e esse in Imperatore per multa: & his assentit Soci. *cons. 7. colum. 1. volu. 3.* & opi. Bar. *in dict. §. plane.* sequitur etiam Deci. *consil. 191. in princip. volum. 1.* Ias. *cons. 10. nume. 4. volu. 3.* & in vsibus Feud. *nume. 78.* † Hanc- 6
q; ue limitationem, sibi vendicare locum etiam in Regalibus vtique crediderim: eodem modo scilicet, ne grauiter lędantur iura dignitatis: nam cum iurium & bonorum appellatione, † siue illa sit na- 7
turalis, siue ciuilis, ea annumerantur, quæ beant: & quæ non solum dominij nostri sunt, sed & quæ bona fide à nobis possidentur vel superficiaria sunt, etiam si in actionibus, petitionibus & persecutionibus illa sint vt habetur *in l. bonorum ff. de ver. sig.* & per Corn. *consil. 49. & 55. volum. tertio.* ac per eam l. docet Bar. *in tractat. excus.*

 numer. 1.

num. 1. Bonorum appellatione contineri quicquid in bonis nostris
8 est, sicque omnis res. † Et rei generalis appellatio sit, vt sub se contineat omnem pecuniam, & omnem speciem, & omnem accessionem, *l. 1. in fin. ff. si certum petat. & l. rei appellatione,* vbi Alcia. *ff. de verbo. sign.* & per Corn. *d. consil. 49. column. 1.* certè ex quo absolutè & generaliter *d. cap. intellecto,* & Doct. & præsertim Abb. ibi loquuntur in casu nostro, de alienatione sub nomine iurium & bonorum: & regula supra posita, & limitatio debet procedere; vt comprehendat æquè Regalia, sicut cætera alia iura, & bona, quæ contigerit Principem alienare. Nam cùm eadem sit ratio, idem ius statuendum est, *l. à Titio, ff. de ver. oblig. cum sim.* & ita posse alienari regalia per Principem, etiam sub concessione generali, licèt alias specialiter tantùm
9 † alienari permissa videantur, per tex. *in c. 1. quæ sint regal.* consuluit Ias. *cons. 45. col. 2. vsq. ad fi. vol. 1.* Nec obstat doctri. Bal. de pace Const. *num. 89.* quia intelligenda est, quando magna diminutio ex alienatione regalium sequeretur, vt sensit Soci *in d. cons. 7.* nec aliter videtur posse intelligi, stante recitata communi consuetudine, & supra dictis. Sic vt licet Bal. generaliter loquatur, tamen magis credendum sit iuribus, & Doctoribus distinguentibus glo. est in *l. apud antiquos, C. de furtis.* vbi Salic. & per Io. Neuiz. *in sua sylua nuptial. lib. 5. nu.*
10 *32.* † Istam limitationem pariter procedere existimo, in concessionibus Feudalibus, vt scilicet alienatio, seu concessio in eis valeat, dum non grauiter lædantur iura dignitatis concedentis, & successoris, per iam abundè supra adducta: & in specie ponit Corsetus *in eo tract. de potes. reg. nu. 26. in 4. parte,* & Ias. *in vsibus Feud. nu. 77. & 81.* vbi loquitur in Papa. post Mart. Laud. meum. & Io. And. & *in consil. 10. column. 3. & 4. volumin. 3.* vbi idem sentire videtur, & de his copiose
11 loquitur. † Vbi tamen sint aliquæ ciuitates, aut alia loca solita infeudari, censerem indistinctè ea posse in Feudum dari, vt aptè conueniunt dicta Ias. *in d. cons. 10.* præsertim *col. 3. vers. pro eadem parte,* & Curtij Iun. *in tract. de feud. in 2. parte prin. & 2. & 3. q. princ.* Facit quia
12 † res prohibita alienari, si semel fit alienabilis, semper remanet alienabilis, vt per eum ibi. *q. 4. num. 5.* per doctri. Bar. *in l. pater, §. quindecim, de leg. 3.* per illum tex. Sic existimarem Imperatorem iterum posse infeudare Ducatum, & Statum Mediolani ad eum reuersum, defuncto Franc. II. Sfortia, illius Duce. Hæc autem prima limitatio re-

tio recipit eam declarationem, † vt alienatio facta per Principem valeat, & liget successorem, vt *supra*, si consensus incolarum, seu subditorum loci alienati intercesserit. vt docet Bal. *in §. in generali si de feud. fue. cont. inter do. & ag.* quam ob rem Constantinum Imp. donantem Vrbem Ro. Syluestro Papæ, consensum populi adhibuisse ostendit per *c. Constantinus, 96. dist.* & per doctri. Host. *in c. dilecti, de maio. & obed.* idem consulendo tenet Pau. de Ca. *d. cons. 74. col. 3.* & Alex. *cons. 25. nu. 20. vol. 5.* & Felin. *in d. c. ad audientiam, col. 2. in fi.* ea ratione secundùm Innocent. *in c. auditis, de præscript.* quia interest subditorum non mutare dominum, & domini non mutare subditos, vt attestatur etiam Socin. *consil. 40. numer. 6. & 7. volumin. 3.* & Hip. Mars. *in l. 1. §. cum quidam, ff. de quæsti.* & Corsetus vbi supra *in 4. parte, num. 26.* & Fabian. de Mon. *in trac. de emptio. & vendit. in 3. q. princ. num. 17.* Item declaratio alia proponitur, secundùm Ias. *in vsibus Feud. num. 80.* post Martin. Laud. *eo tractat.* † vt concessio vel infeudatio regalium non valeat; etiam viuo concedente, nisi in concessione expressè adsit Clausula, *Motus proprij*, vel *Certa scientiæ*, per *l. 1. C. de petit. bo. subl. lib. 10. iuncto c. si motu proprio. de præbend. in 6.* idem tenet idem Martin. *in tractat. de Principibus, quæst. 287.* Secunda proinde limitatio, secundum Archid. Bald. & Felin. vt *supra*, annuentes indistinctè alienationem fieri posse per Papam in casu necessitatis, procedit secundum supra recitata, scilicet, vbi grauiter non læditur dignitas alienantis: nec super hoc videtur posse dubitari, ex quo textu *in dicto cap. non liceat*, expressè loquitur, ibi *Aliquo modo*, pro aliqua necessitate; Nam licèt textus ille interpretetur & declaretur secundùm præcedentem primam limitationem: ne tamen duo specialia concurrant: vt etiam in totum res dignitatis possint alienari, restringendus est, ergò ad ea tantùm quæ grauiter non lædunt dignitatem, si alienentur, quod videtur etiam sensisse Bal. *in d. l. pen.* dũ consentit Archid. Sed excipitur tamen, nisi alienatio fieret cõtra statũ Ecclesiæ, cùm tunc successor reuocaret. † Tertia insuper limitatio, scilicet vt pro vtilitate dignitatis & Ecclesiæ indistinctè valeat alienatio, rectè subijci posse videtur, & hæc iudicio meo magis augmentum quoddam dignitatis alienantis videri poterit, quàm alienatio: Nam quod ad vtilitatem dignitatis fit, quomodo potest aliquo modo præiudiciale esse, aut grauiter lædere: & ideò exemplificando

eando non est mirum, si ea quæ sunt in potestate hostium, & quæ alias fuerunt nostra, prout est Regnum Hierusalem, potest concedi & alienari, prout iam fuit alienatum in Regem Carolum & successores suos, secundũ Bar. *in l. liber homo. ff. de verb. oblig.* & *in l. id quod.* vbi Ias. *num. 12. ff. de leg. 1.* & Marti. *in tractat. de principibus. quæstio. 73.* nam si recuperatio cõtingeret per eum, in quem fit alienatio, nullum damnum pateretur alienans, cum nullum commodum sentiat, & non sine magna impensa recuperatio talis posset fieri: sicque magis vtile, & commodum resurgeret ex tali alienatione: & ad hoc propositum videtur locutus Ias. *in d. cons. 10. nume. 3.* Et hæc limitatio tanto facilius procederet, si fieret infeudatio, quia tunc in totum non fit expropriatio rei alienatæ, vt loquitur Ias. *supra dicto consil. 10.*

16 † Quarta limitatio subnectitur, vt licet immoderata alienatio non valeat, nihilominus contra eam procedit, & militat præscriptio, vt in specie exprimit Spec. *in d. versic. quid si Imperator*: & etiam Philip. Franc. *in d. cap. Abbate sane. in §. pro parte, de re iud. in 6.* & ad hæc cõueniunt dicta *supra in §. 1. in versic. Orbem, numer. 8.* vbi etiam reseruata Principi, immemoriali præscriptione præscribuntur. Huic tamen limitationi vehementer mihi videtur obstare regula, quæ habet, quod alienari prohibita, nõ possunt pręscribi. *l. alienationis. ff. de ver. signific.* & tradit Bar. & Pau. de Ca. *in l. fi. C. in quibus c. in integ. rest. nõ est neces.* & Soc. *in reg. 13.* & Alex. *cons. 1. nu. 20. vol. 4.* nisi dicamus tunc pręscriptionem procedere cõtra eum, vel eos: quorum sciẽtia in præscriptione interuenerit. vt per Soc. ibi *in fal. vlt.* vel quando res fuit alienata ab alio, quam à domino, vel herede, vt per eundem *in 1. fal.* vel & melius quod dicta reg. non militat in præscriptione 20. vel 40. annorũ, & maiori vt docet Corn. per plura *cõs. 38. n. 10. vol. 1.* atq; Regalia immemoriali pręscriptione acquiri. (licet alias à cõsuetudine populi nõ lædãtur, qui tamẽ recognoscat superiorẽ, sine consciẽtia, & patiẽtia Principis) ostẽdit Marti. Laud. *in trac. de prin. q. 171.*

SVMMARIVM.

1 Imperatoris impotentia in multis; quæ breuiter, & remissiue repetũtur.

EXEMPLA IMPOTENTIÆ IMP. REPETITA.

TRIGESIMO primo, si quæ alia inueniri possunt vltra proxime recitata, quæ Imperator non possit; † plura quoque per me
1
sparsim

ſparſim commemorata, in hoc capite Imperatoris repetere, haud extraneum videtur, breuiter & remiſſiuè ad ordinem rectius obſeruandum: Et illud imprimis occurrit, vt repetamus eum non poſſe præcedere Pontificem Max. qui ſibi eſt ſuperior, *vt ſupra, §. 1. verſ. ſecundo, & §. 2. q. 2. num. 5.* Item non poteſt eſſe idem Imperator non Chriſtianus, vt *in d. §. 1. verſ. inſpicere:* Imperator non poteſt dici ante coronationem, *d. §. 1. quæſt. 3.* Item non poteſt ſibi eligere ſucceſſorem, nec de rebus Imperij teſtari, vt *ſupra §. 2. verſicul. Electio Regis Rom.* Nec pecuniam erogare pro Imperio conſequendo, cùm iniuſtè agat, ſicut Papa, vt *ibi in fi.* Item non poteſt, nec debet in ſe habere crimina, & vitia, de quibus *ſupra §. 2. q. 5. cum verſ. ſeq. & vſque ad fin. dict. §. 2.* Item repetenda hic ſunt omnia ferè illa, quæ dicta ſunt ſupra *à principio §. 3. vſque ad finem*; cùm in illis aſtrictum, aliter non poſſe, quàm ſcriptum ſit, demonſtrauerimus. Item non poteſt condere legem generalem, ex qua turbaretur mundus & ſtatus Imperij: veluti quòd homines viuerent ſine lege. Item non poteſt inducere, quòd illud intelligatur continere lex, quod in verbis legis non continetur, vt *ſupra hoc § 4. verſ. ſecundo, nu. 6.* & ibidem conſtat Imperatorem non poſſe in alium transferre poteſtatem condendi legem generalem in vniuerſo, ſicut nec cætera, quę conſtituta ſunt in ſignum ſupremæ iuriſdictionis Imperialis: Nec imponere legem ſucceſſori ſuo, vt ibi *in fin. dicto verſiculo 2.* Item non poteſt de facili, & ſine cauſa tollere ea, quæ ſunt de iure poſitiuo, alioquin peccat, vt *ſupra hoc §. verſ. tertio, num. 1.* vbi quod pariter non poteſt tollere ea quæ ſunt iuris ciuilis, ſi in ſe habeant æquitatem naturalem, & non poſſe condere legem, à qua ſibi recedere non liceat: & ibi. *nu. 6.* dicitur eum non poſſe, ſeu non decere, committere cauſam, remota ſuſpicione iudicis: Item nec prohibere implorationē officij iudicis, vt ibi *n. 16.* quia non poteſt ꝓhibere, quin iuſtitia reddat, vt ibi & *ſup. hoc §. verſ. 28.* etiā in obligatione naturali tantū: Item ibi habetꝛ *in d. verſ. 3. d. n. 16.* eū non poſſe tollere exceptionē reſpiciētem ꝓceſſum in criminalibus, vel in cauſa ſtatus, ſicut nec citationem, *vt ſæpius dictū eſt.* Nō poteſt etiam ſtatuere ſine cauſa, vt credatꝛ vni teſti in præiudiciū alterius: & ꝙ teſtis nō iuret, vt *d. §. 4. verſ. 5. n. 1.* Non poteſt itidē Imperator reuocare priuilegiū alteri conceſſum, ꝓſertim non ſubdito, ſecundū declarationes tamē poſitas *ſupra hoc*

§.4.*verſ.8.* vbi in verbo, *In hac octaua.* Similiter ſcripſimus, non poſſe reuocare Feudum: nec dignitates. Item Princeps non poteſt facere, quod ſibi, & ſoli aſſertioni ſuæ ſtetur, in facto proprio, vt *ſup. hoc* §. *verſ.9.* ampliando & declarando, vt ibi: quo in loco, & tantò minus poſſe oſtenditur, quanto in dubio interpretatio ſit contra eum, ſeu fiſcum, ſaltem in cauſa lucratiua: & item non poteſt inſtitui heres ab habente litem: & teſtamentum ſecundum, in quo inſtitutus eſt heres, non tollit primum: niſi teſtes ſecundi ſint omni exceptione maiores. Item non poteſt iudicare in propria cauſa, quoad non ſubditos: & ſi Princeps ſit reus, ſecundùm tamen dicta *inibi, verſ.10.* Item vbi non ſit cauſa, Imperator non poteſt imponere onera ſubditis ſuis, nec hoc præſcribere, vt *ſup. hoc* §. *verſ.11.* Item non poteſt infideles in auxilium inuocare, niſi neceſſitate cogente, ſecundùm declarata *ſupra verſ.12.* & ibi non poteſt habere Princeps infideles in compatres. Item non poteſt Imperator intereſſe Concilio generali, niſi in caſibus, vt ibi *verſ.14.* Item non poteſt aliquem ipſe interficiendo punire, niſi delictum ſibi conſtet, ſaltem tanquam homini, vt *ſup. verſ.18. n.6.* Item non poteſt legitimare in terris Eccleſiæ, & item non niſi ex cauſa rationabili. Item nec legitimare filios naſcituros, non conceptos: Nec lege generali ſtatuere, quod Spurij ſuccedant: vt *ſup. verſ.20.* præſertim *nu.4.5.& 6.* Item non poteſt priuare aliquem primogenitura abſq; cauſa, vt *ſupra verſ.22. nu.14.* Item Imperator non poteſt concedere debitori dilationem ad ſoluendum, quæ excedat modicum tempus, & quæ totius negotij cognitionem tollit, & vires principalis negotij exhaurit, vt in caducitate; & eadem ratione, vt dictum teſtis falſum in vno, valeat in eo, vbi dixit verum, vt *ſupra, verſ.23. nu.4.5.6.* Item non poteſt eſſe Iudex competens Regum, & Principum, qui in ſpecie ab hoc exempti ſint: vel ſi vngantur ab Eccleſia: vel deficiente poteſtate ſeculari: vel in ſpiritualibus; & vbi agitur de peccato; & vbi tractatur de eius crimine circa regimen Imperij, vt *ſup. verſ.25.* Item non poteſt appellatione à ſententia ſua prohibere: quando in eo eſt defectus, & vbi adſit manifeſta iniuſtitia, iniquitas & peccatum; & quando ſententia eſt lata ſecundùm reſponſionem Principis factam relationi iudicantis, vt *ſupra, verſ.26.* Item non poteſt iubere, vt ei obediendum ſit, quando præceptum eſt iniuſtum & inhoneſtum, vt *ſupra, verſ.27. nu.*

6. & 12. vbi de his multa explicauimus. Item non potest absoluere, nec remittere iuramentum, nisi in casibus, vt *inf. lib. 2. c. 1. §. 4. versic. octauo, num. 6.*

SVMMARIVM.

1 *Imperator non potest euitare mortem.*
2 *Mors rapit bonos & malos.*
3 *Principis morte vel læsione totus patriæ status concutitur.*
4 *Mors euitari dicitur, si per virtutem fama extendatur.*
5 *Viuere per gloriam dicuntur, in acie pro rep. occisi.*
6 *Mortuus vir, per virtutem viuere censetur.*
7 *Viuere dicuntur qui filios relinquunt.*
8 *Caroli V. Imperatoris virtutes, vnde Immortalis sit.*

MORTEM EVITARE NON POTEST IMP.

TRIGESIMOSECVNDO, & vltimo loco, clauditur hoc caput Imperatorium, † vt ipse Princeps necesse habeat claudere diem suum extremum; nec euitare possit mortem: nam vt Horatius ait, vno & altero loco: *Pallida mors, æquo pulsat pede, pauperum tabernas, Regumq; turres*: & alibi hæc: Vnda scilicet omnibus enauiganda, siue Reges, siue inopes, erimus coloni: & libris Bibliacis scriptum est, vt commemoratur *in c. in Ecclesiastico 13. q. 2. Omnia quæ de terra orta sunt, in terram conuertentur,* atque de homine dictum est inibi: *Terram teris, Terram geris, & in terram conuerteris, qui de terra sumeris:** nec Terra est hominis, sed vt Psalmista canit: *Domini est terra, & plenitudo eius.* † Sicque mors rapit bonos & malos, hos ne peccatum horum augeatur: illos, ne malitia malorum mutet intellectum eorum, vt habetur in gloss. fin. *in cap. Episcopi 11. quæst. 3. & in c. quæ fronte, de appellatio.* Atqui cùm mors continuò sit horribilis, tunc maximè horrida habenda est: cùm Princeps in fata concedit. Nam Principis † morte vel læsione totus status patriæ seu reip. concutitur: vt testis est Decius *consil. 410. volum. 3.* † Videtur tamen aliquo pacto mors euitari posse, vt fingantur non solum Principes & Reges, verum etiam hi homines perenniter viuere, Quibus illud egregium virtutis opus, curę est adimplere, scilicet FAMAM EXTENDERE FACTIS. Quãuis stet sua cuiq; dies: & breue & irreparabile tẽpus,

Omni-

Omnibus est vitæ: vt Homerus noster memorabiliter tradit: Sic inquit M. Tullius in Paradoxis, *Mors terribilis est his quorum cum vita omnia extinguuntur, non his, quorum laus emori non potest:* & in lib. 1. Tusculanarum, *Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.* Sic Seneca, Virtutem vnam esse posuit, quæ nos immortalitate donare potest, & pares Dijs efficere: Nulla enim virtus, aliam mercedem laborum periculorumque desiderat, quàm laudis & gloriæ, vt idem Cicero, *in oratione pro Archia Poëta* meminit: & idcirco eodem Cicerone auctore, *in oratione pro T. An. Milone;* Gloria ea est vna, quæ breuitatem vitæ consolatur, posteritatis memoria:
5 quæ efficit, vt absentes adessemus, mortui viueremus. † Proinde per Gloriam viuere dicuntur, qui in acie occisi fuerint: pro Republica enim eos cecidisse dicimus, vel pro Principe, vt est text. no. *in §. 1. vel §. sed si in bello.* vbi gloss. no. & Bald. *Insti. de excusat. tut. vel curat. & in l. bello amissi, ff. eodem titulo,* & tradit Aretin. *in dicto §. 1.* per il-
6 lum text. † Virtute præditum virum, viuere dicendum, licèt mortuus sit. Morientes autem in bello iusto pro defensione Ecclesiæ, & fidei, assequuntur cœleste regnum, vt per Mart. Laud. *in tractat. de*
7 *bello, q. 45.* † Iunguntur, dicunturve pariter viuere, qui filios, filiasve concipiunt, atque edunt: ex prole enim eorum, earumve, diuturnitatis nobis memoriam in æuum relinquimus, vt præclarè scriptum reliquit Calistratus, *in l. liberorum, in fin. ff. de verborum signific.* & ideò ait Bal. *in l. 1. col. vlt. C. quan. non peten. par.* non videri mortuum, qui reliquit similem sibi post se; est enim pars corporis sui præsens, *l. cum scimus, §. fi. C. de agric. & cens. lib. 11.* sed melius videtur facere, *d. l. liberorum.* Et præclarè inquit Aristot. *œconomicor. lib. 2. c. 2.* Hoc enim solo hominum conditio mortalis, per successionem liberorum, sempiternitatem consequitur: & idem ibi *libr. 1. cap. 3.* ait, Naturam per hunc circuitum adimplere sempiternitatem, & si non secun-
8 dùm numerum, secundùm speciem. † At quàm maximis præclarissimisque virtutibus, Sacratissimus Carolus V. Imperator præfulgeat; vnde verè Immortalitatem, & Sempiternam Laudem, & Gloriam, etiam ex Philippo filio, multorum Regnorum Principe Altissimo, optimæ & immensæ spei adolescente, sibi comparasse diiudicandus sit, constat abundè apud omnes Gentes, Omnesque Nationes. Nam Iustitia, Prudentia & Temperantia, & Imperatoriæ illæ

illæ virtutes, ſcilicet, Labor in negotijs: Conſilium in prouidendo: Fortitudo in periculis; Induſtria in agendo, Celeritas in conficiendo; ſunt notiſſima illa ornamenta. Nec quæ ad rem bellicam pertinent, in eo deſunt, immò maximè excellunt, videlicet, Scientia diſciplinæ militaris, Fortitudo, Auctoritas, Fœlicitas, quibus nemó eſt, qui neſciat ingentes Victorias & Triumphos, debellatis, fugatis, in poteſtatemq; ſuam quandoq; redactis Regibus, Ducibus, alijsq; plurimis Principibus, multis prouincijs ſubactis, intra, extraque littora noſtra, præſertim in Aſia, apud Indos, & in Africa, eum ſibi peperiſſe. Sed quid plura commemoramus: Cùm Carolus, vir ille Diuinus ſit, in quo vno ſumma ſint omnia. Non prætereo tamen illud, quod præclarius diuinitatem ſuam deſignat, & oſtendit, ſcilicet immenſam Clementiam, præſertim erga deuictos ſæpius hoſtes, exhibitam: cùm Reges, Duces, & Principes captiuos, clementiſſimè dimiſerit, in libertatemq; priſtinam reſtituerit, adeò vt victoriam ipſam rectè viciſſe exiſtimandus ſit: cùm ipſos victos: & ea, quæ victis adempta erant, remiſerit. Viuat igitur, viuetq; in æternum, Rex Regum; Princeps Principum, communisq; omnium Pater, CAROLVS V. IMPERATOR, vnaque PHILIPPVS, eius ALTISSIMVS FILIVS.

LANCELLOTTI CONRADI, IVRISCONSVLTI LAVDENSIS,

De Regia Sacra Poteſtate.

CAPVT SECVNDVM.

REGIA Dignitas & Potentia, poſt Imperatorem, primum locum ſibi vendicat, in hocque templo depicta, ſubſequitur: Nec in ornatu corporis multum ab ipſo differt Imperatore. Regi etenim pariter Gladius, & Sceptrum: Arma, & Pallium, & huiuſcemodi ſimilia dantur. Corona tamen diſtinguitur: Simplici namq;

tantùm vtitur Rex, triplici verò Imperator: de quorum omnium significatu dictum est *supra, c. 1. in prin.* & aliqua colligit Ant. Corsi. *in tr. de potes. reg. in 1. parte, n. 15.* qui addit Annulum, & Armillas. Trabea purpuræ, albi aliquid admixtum habente, vtebantur etiam Reges, vt inquit Sueton. *de vestium generibus*: & Vergil. meminit *7. Aen.* Ipse Quirinali lituo, paruaq; sedebat succinctus trabea, Picus. At Regum habitum, quandoq; secundùm morem regionum obseruandum, elicere possumus, ex his quæ in Pontificali libro leguntur, vbi *char. 90. cum seq.* de Coronatione & inunctione Regis, eiusq; Sceptro & Ense, & alijs similibus, effectus describuntur. Atque tradit And. Alciat. *in tr. de sing. cert. c. 32.* vt tum demum administrationem adipisci credantur Reges, cum aurea corona insigniti sunt: quæ successit loco Diadematis, hoc est, Fasciæ, qua caput veteres Reges cingebant. Sed quod esset Regium diadema tam apud Rom. quàm apud exteras nationes, & quæ insignia, vide abundè per Alex. ab Alex. *Genial. dierum, li. 1. c. 28.* Verum ea quæ de Rege dicenda sunt, assumamus nos, atque in tres partes siue paragraphos imprimis diuidamus: vt Originem primum. Secundo officium. Tertio eorum Magnitudinem perstringamus.

SVMMARIVM.

1 *Regum origo. & Regna condita sunt, de iure gentium; quod idem est, quod ius naturale, & sic diuinum, num. 3.*

2 *Rex terminus est, qui iurisdictionem importat.*

Reges iure communi habent intentionem fundatam super Dominio, & rebus regni.

4 *Ius omne diuinum, dicitur ius naturale.*

5 *Gubernatio populi, traditur illi, quem Deus elegit.*

6 *Reges à Deo missi, ad laudem bonorum, ad vindictam malefactorum, ministri Dei censentur.*

7 *Reges Franciæ vnguntur oleo cœlitus demisso, ideo Dei gratia Reges inscribuntur.*

8 *Regere, est quid Diuinum.*

9 *Prædicamenta demonstrant qualia sint subiecta.*

10 *Reges Sacri & Sancti dicuntur.*

11 *Reges, quatenus iure ciuili recepti, vario modo creati habitiq; sunt, vel electione, vel successione.*

12 *Cæsaris dictum; si violandum est ius, Imperij causa violandum est, &c.*

13 Re-

13 *Regia potestatis quinque species, secundum Philosophum.*
14 *Regia potestas apud nos constituitur per Papam, vel potius per Imp.*
15 *Regna successione frequentius, ex consuetudine deferuntur, non electione.*
16 *Feudum Regale, siue dignitatis, est transitorium ad heredes.*
17 *Rex, & Regnum non censetur, nisi imperet decem ciuitatibus, vel tribus Ducibus: Bohemia,*
Ducatus, non Regnum, dicta est.
Prouincia continet decem ciuitates.
18 *Regem se afferens qui non sit, læsa Maiestatis reus est.*

§. I. DE ORIGINE REGVM.

§ I. REGVM origo vetustissima est: † ideoq; iure gentium distincta dominia, & Regna condita, tradit Iurec. *in l. ex hoc iure, ff de iust. & iur.* vbi Doct. inter quos Pau. de Ca. interpretatur hoc esse ius gentium, non primæuum, sed secundarium: & proinde Ias. ibi post Bal. Iurisdictiones quoque eodem arbitratur iure, † quia terminus Rex, iurisdictionem importet simpliciter capiendo: at illa proprijs nominibus, seu speciebus distincta, per magistratus, & officia, introducta sit, de iure ciuili, *l. 2. §. post originem, ff. de orig. iur.* Quo fit vt Reges iure communi dicantur habere intentionem fundatam, super Dominio Regni, seu rerum infra limites suos positarum, vt habetur *in c. fi. de offi. Archid.* vbi Innoc. & *in c. si diligenti. de præscrip.* & per Ias. *in vsib. Feud. n. 52.* & Ant. Cors. *in tract. de potes. reg. in 4. parte, q. 58.* Fines autem regnorum, prouinciarum, & Diœcesium non præscribuntur, nisi sint dubij, secundùm Marti. Lau. *in trac. de princ. q. 136.* Eandem originem comprobat Ant. Rosel. *in trac. de Rom. Imp. §. 2. num. 1.* & Maran. in Spec. aur. *in 3. parte princi. nu. 15.* & ante eos Oldr. meus Lau. *consi. 69.* Consueuit dubitari, *num. 5.* sed illud plus addit, vt istud ius gentium, etiam naturale vocetur, *§. singulorum, Inst. de rerum diuis.* quia naturali ratione sit introductum, *cap. ius naturale, 1. distin.* (sed melius facit, *§. quod verò, Inst. de iur. natural.*) quodque diuina quadam prouidentia sit constitutum. Ant. autem Corset. *in tractat. de potestat. reg. in 1. quæstion. 1. partis in fin.* distinguendo post multa, in eam sententiam transit: vt Reges immediatè à Deo & iure diuino constitutos, mediate verò ex iure gē-

1
2

tium, originem habuisse dicat: Alciat. *in l. bona ciuitatũ, ff. de verb. sig.* ab his omnibus, & malè (vt opinor) dissentit, qui principio rerum non diuina iussione, sed populi consensu assumptos reges dicat, quod lege non probat.
3 † Ego verò iure diuino, simpliciter loquendo, Reges, & Regna condita (conuenireq; ad hoc *d. l. ex hoc iure:* quæ non repugnet iuri diuino, aut diuerso, sed eodem modo censenda sit) affirmandum puto: quod probatur per supra adducta, vt ius gentium in casu nostro interpretemur esse illudmet, quod naturale vocatur: quodque naturali ratione sit introductum. Quo stante, alia succedit conclusio, gloss. 1. *in dicto cap. ius naturale,*
4 † vt omne ius diuinum dicatur ius naturale. Diuinæ enim leges natura constant, cùm in iure naturali nihil aliud præcipiatur, quam quod Deus vult fieri, nihilque aliud vetetur, quam quod Deus prohibet fieri, *cap. fi. 9. distinct.* vnde & illud ius exemplificat d. glo. etiam in obseruantia præceptorum naturalium: hoc est: *non furtum facies, non mœchaberis:* & in eo vt aliquid esse proprium benè sit, quæ declarat Card. Alex. ibi *col. pen. in glo. in ver. communis*: commemorans legem naturæ, tripliciter circa rationem, & proprietatem, dictare: aliquid quia æquum debitum: aliquid quia bonum: aliquid quia æquum, quoad bonorum proprietatem. Quare si ius gentium, etiam naturale vocatur, idemque est: quia naturali ratione sit inductum: & omne ius diuinum: naturale quoq; sit Reges & regna constituta, de iure diuino itidem dicendum est. Hæcq; opinio ex multis cõprobatur: &
5 primò quia scriptum est, vt † Gubernatio populi, illi tradatur; quem Deus elegit, homini scilicet tali, qui habeat spiritum Dei in semetipso: & præcepta Dei in conspectu eius sint, vt ex nume. *c. 27.* colligit Hier. *in c. si ergo, 8. q. 1.* ex quibus constat Reges, & Principes
6 diuina ordinatione ad regendum esse institutos. Secundò † quia Reges à Deo missos ad laudem bonorum, & vindictam malefactorum, ostendit August. *in c. magnum, in fi. 11. q. 1.* sumptum ex prima epistola Petri *c. 2.* & habetur *in c. non frustra, & cap. regum. 23. q. 5.* Proinde rectè ministri Dei censentur, *c. dominus in fi. 23. q. 4.* & colligit Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 1.* & Anton. Rosel. *in dict. tractat. de Imperat. §. 24.* & ne res careat exemplis, vltra ea quę arguit Ant. Corsct. *in d. q. 1.* adducimus exemplum Saulis, primi Regis: quem Deus inunxit per manum Samuelis in Regem, super hereditatem suam: & dum

& dum dominus dixit. Faciam eos gentem vnam, & erit Rex omnibus imperans, vt annotauimus *supra lib. 1. c. 1. §. 1. vers. Orbem. q. 1. num. 9.* Sic quoque creditum est, & adhuc ea frequens est opinio, † vt 7
Reges Franciæ inungantur oleo, vel chrismate, cœlitus demisso per columbam in ampullam Remis, in monasterio S. Remigij, qui primum Regem Franciæ baptizauit, vt refert Io. And. *in c. 2. de prab. in 6.* sequitur Gemin. ibi: & Martin. Laud. *in trac. de principibus. quæstio. 434.* & incertus auctor, *de potest. sec. & ecclesiast. c. 173.* & And. Alciat. *in tractat. de sing. cert. cap. 32.* & propterea tales intitulantur, DEI GRATIA REGES, quia non recognoscunt superiorē, nisi Deū, & ensem, vt per Paridem *in tractat. de duello lib. 7. §. an comes numer. 4.* Tertio comprobatur, quia vt inquit Philosoph. ille (quisquis sit) *in libello de causis, cap. 23.* † Regere est quid diuinum: vnde sequitur, 8
vt diuina institutio in Rege arbitranda sit. † prædicamenta enim 9
demonstrant qualia sint subiecta. *l. stipulatio ista §. hi qui ff. de verb. oblig. cap. inter dilectos. de fide instr.* & per Corn. *consil. 267. num. 4. volu. 1.*
† Quarto facit, quia Reges sacri dicuntur, vt arguit Stepha. Costa 10
in tractat. de Ludo. §. 2. numer. 4. per §. sacra, inst. de rer. diuis. & l. 2. §. sacra. ff. de rer. diuis. At sanctos Reges C. Iulius Cæsar appellauit, vel sanctitatem regum posuit, vt in Suet. Tranquil. in vita eius legitur, *cap. 6.* & M. Tullius in oratione pro Rege Deiotaro, *in vltima pagina*, sic inquit, Semper enim regium nomen, in hac ciuitate sanctum fuit: Sociorum vero Regum, & amicorum sanctissimum. Rem quoque pulcherimam, inter Deos hominesque regna esse, obseruatur apud Liuium *libr. 2. decade 1.* & ad hæc conferuntur dum scripsimus *supra, capit. primo, §. 4. versic. Trigesimo, numer. 5.* Iurisdictiones supremas esse sacrum sacrorum, cum & terminus Rex, iurisdictionem demonstret, vt hic *in prin.* Conuenit etiam, quia sacra vnctio appellatur, qua Reges deliniuntur, vt *in rub. & capit. 1. de sac. vnct.* Qui autem Reges vngantur, & qui non ab ecclesia, & an priuilegio, vel consuetudine, tactum est *supra, cap. primo. §. quarto. versic. Vigesimoquinto, num. 2.*

At, quatenus † iure ciuili recepti sunt Reges, cæterique magi- 11
stratus, speciali quodam nomine, & in specie distinctis officijs; vt *dict. leg. 2. §. post originem. ff. de orig. iur.* vario modo creatos, habitosq; Reges, satis constat: vel electione, vel genere, aut successione,

vel aliquando vi quadam, & violenta manu, quasi in vsurpandis Regnis contra iura, ius aliquod effingi possit, cum illud sæpe dicere
12 solitum C. Iulium Cæsarem legamus, † Si violandum est ius, Imperij causa violandum est, cæteris rebus pietatem colas. Nec est dubium ipsum Cæsarem vendicasse, & sibi vi & bello assumpsisse, Romanum Imperium, vt in Suetonio legitur, & in Plutarcho in vita eius: & alibi sæpe hoc scriptum est, tam de eo, quam alijs Imperatoribus, & Regibus. Quod & hodie vsurpant aliqui, siue iure, siue iniuria concitati, & bello fortes, & audaces principes. Philosophus autem (vt antiquiora repetamus) priscis illis tempori-
13 bus † quatuor species Regiæ potestatis aliquando constitutas, enarrauit *libro tertio, capit. decimo, politicorum.* Quintam quoque addidit *in capit. Vndecimo.* Primam videlicet, qualis erat tempori-
* bus Heroum; volentium scilicet, * & in quibusdam determinatis rebus: Dux enim belli, & iudex controuersiarũ, erat Rex: & dominus cerimoniarum, erga Deos. Secundã Barbaricã ex progenie scilicet; quæ Tyrannidi proxima: qualia sunt apud quosdã Barbaros, regna vim habẽtia: securitatẽ tamẽ habet, & secundũ morem parta est dominatio secundũ leges. Tertiam quã Aesymnetiã vocant: quę electiua Tyrãnis erat: & quę viuẽte eo Rege durabat: aut tempore quodã præfinito, vel rebus gestis, finiebatur. Quartã Laconicam, quæ Imperium belli in quodam genere perpetuum habebat. Quintam, quando vnus omnium habet potestatem, quemadmodum vnaquæq; gẽs; & ciuitas vnaquęq;, publice ordinata, ad exemplar gubernationis domus. Vt enim gubernatio patrisfamilias, est regia quædam potestas domitita regia potestas, est ciuitatis, & gẽtis vnius, aut plurium, quasi domestica quædã gubernatio: De duabus tamẽ tantũ speciebus regni, consideratione expediens esse haberi tradit eo. c. 11. Philosophus: Vna sit hæc de qua dictum est: altera Laconica: ibi quoq; subnectit, an multi melius regant, quam Rex. Verum qua in specie Regia potestas tempestate nostra censenda sit: ad quamq; antiquarum magis accedat, non est nostrum in præsẽtiarum inuestigare, aut differere: id enim cogitare ex præmissis & alijs quisque potest. Sed nos ea quæ in interpretationibus Iureconsultorum ventilantur, & ad regiam potestatem constitutam, aut constituendam pertineant, amplectamur.

Reges

Reges itaque, & Regia potestas, apud nos constituta videtur, 14
quandoque per Pont. Maximum, siue potius & regulariter per Imperatorem: cum & hoc munere is fungatur: & coronatio, & diuisio, & vnio Regum, & Regnorum, ad ipsum pertineat, vt diximus *supra c.1.§.4.versic.15.* Quandoque † & frequentius genere, & ceu suc- 15
cessione defertur: idq; saltem ex cõsuetudine: cũ prius de iure principatum & Regnum, vitæ non sanguini: & sic electione, & non successione, deferendum, S. Hier. ad Titum c. 1. docuerit: quod recipitur *in c. Moyses*, cum glo. *8.q.1* & resumit Abb. *in c. venerabilem. nu.15. de elect. & in c. licet colu.1. de voto.* qui tamen inquit ibi esse tex. notabilẽ, qui deferat Regnum & dignitatem per successionem, non per electionem: & ad hoc allegat etiam *cap. Imperialem, §. præterea de feu. non alien.* & de ea consuetudine inducta adducit glo. loquentem *in cap. denique 7. quæstio. 1.* quæ sequitur Ludo. Montaltus *in tract. de reprob. senten. Pyl. art. 4. nume. 2.* & tenet Philip. Franc. *in c. grandi. numer. 2. de sup. neg. præl. in 6.* & Martin. Laud. *in tractat. de princip. quæstio. 78. & 161.* rationes autem huius successionis inductæ ex vsu, non inargutas aliquas adducit incertus auctor *in tract. de potes. secul. & ecc. c.187. n.22.* quas breuitatis gratia omitto. Pari modo hic subnotare possumus,
† Generali consuetudine esse vsurpatum, vt feudum Regale, siue 16
dignitatis, sit transitorium ad hæredes. *capit.1.§. fi. de alien. feu.* vbi communiter scrib. & *in cap.1. de feu. march.* licet stricto iure aliud esset, vt *præd. c.1. de feud. march.* & declarat Curtius Iun. *in tracta. de feud. in 1. parte. q. 8. numer. 4 & 5.* Vtcunque tamen Regia dignitas consti-
tuta sit, subijciamus nos, vt non aliter † Rex, aut Regnum censea- 17
tur, nisi sub se habeat, aut imperet decem, vel vndecim Ciuitatibus: vt exprimitur *in c. scitote. 6. q. 3.* & tradit Abb. *in c. constitutus 2. de testibus colum. 1.* qui ideo Bohemiam, non Regem, sed ducem habuisse dicit: quia non nisi vnum episcopum Pragensem haberet. & Abbatem sequitur Decius *in cap. cum causa in 1. not. de offic. deleg.* licet aliter ibi sentire Aretinum dicat: Quem ipse declarat ex priuilegio. Hæc eadem sequitur Lud. Montal. *in d. tractat. art. 4. numer. 1.* ait enim & ipse, vt Regnum nõ dicatur, nisi in eo ad minus sint decem diœceses, & vnus Metropolitanus. Et Alciat. *in l. notionem. ff. de verb. sig.* prouinciam in iure pontificio appellari tradit per *d. c. scitote*, eam quę decẽ, vel vndecim ciuitates in se cõtineat: quibus is qui domi-

natur

natur, Rex dici possit. Instruimur quoque per specu. in Rationali diuinorum. *lib. 2. in proœm. colum. quarta.* eum esse Regem, qui tribus
18 ducibus præest: quique primatem exprimit. † Non est tamen hic omittendum eum, qui se Regem asserit, cum non sit, incidere in crimen læsæ maiestatis, vt idem Lud. Montal. vbi supra ostendit *art. 4. numer. 8.* Verum cum hic de origine Regum per genus & successionem, de qua sæpe tractari solet, mentio facta sit: De hac ea quæ occurrunt, præsertim frequentiora subiungere opportune possumus, *per quæstiones duas.*

SVMMARIVM.

1 *Regnorum successio dupliciter consideranda, vel quod recognoscatur, vel non, superior.*
2 *Regni successio ad primogenitum, ordine genituræ, pertinet.*
3 *Primogenitus quare alijs præfertur; & an iure sanguinis, vel hereditario succedat; remissiue.*
4 *Primogenitus filius, viuente patre, recte Rex appellatur: & quis sit effectus.*
5 *Primogeniti Regum, apud aliquos appellantur Principes.*
6 *Philippus Caroli V. Imp. filius, constitutus nuperrime Rex Angliæ, & citerioris Siciliæ, & Hiberniæ, & Dux Mediolani.*
7 *Iuramentum fidelitatis præstitum Philippo Regi. &c. per auctorem nomine Ciuitatis Laudæ.*
8 *Primogeniti Regum Gallorum, Delphini vocantur.*
9 *Rex non potest constituere filium suum Regem, quo ad administrationem, sed quo ad nomen tantum.*
10 *Regis filius an quis dicatur, natus antequam pater esset Rex: communis quod non.*
11 *Senatoris filius accipitur, etiam natus ante senatoriam dignitatem; idem in filio decurionis, & presbyteri.*
12 *Primogenitus in gemino partu, quis censendus: & quomodo succedatur.*
13 *Primogenitus licet infans, pupillus, vel impubes, succedit in Regno: cui datur Tutor aut Curator: sicut datur maiori eidem in casibus.*
Rege sene, quam puero, regi, magis expedit Regno.
14 *Rex negligens, priuari potest Regno.*
15 *Primogenitus perpetuo inhabilis, vt demens, & mutus natus, excluditur,*

tur, admisso secundogenito in Regno: idem in inhabili propter delictum.

16 *Primogenitus legitimatus, an succedat in Regno.*

17 *Primogenitus, nec alij descendentes à linea paterna, priuari possunt regno, successione deferendo.*

18 *Regnum, aut alia dignitas, diuidi non potest. & num. 19. vbi ex priuilegio, vel consuetudine limitatur.*

Corona significatur Rex, tanquam per corpus quoddam Sphæricum.

19 *Regnum vnum vni filio, aliud alteri, viuente patre, assignari potest.*

Rex potest donare filiis, & Regina vxori.

20 *Primogeniti filius, excludit patruum secundogenitum, cum distinctione, secundum magis communes: ampliatur etiam in posthumo nu. 21.*

21 *Clericus primogenitus, an succedat in Regno.*

Cardinalis an succedat in Feudo, vel regno. & an Monachus, & Clericus.

22 *Primogenitus succedit in regno, si est masculus, non fœmina.*

23 *Primogenita fœmina, deficientibus masculis, an succedat in regno vel feud.*

24 *Regnum Angliæ, delatum Mariæ, Henrici 8. filiæ, nuptæ Philippo, Caroli V. Imp. Filio.*

25 *Fœmina vbi non succedit in Regno, nec eius filius masculus.*

Rex Angliæ in Regno Francorum, nullum ius habet. ibi ratio.

26 *Primogenitus non succedit in Regno, qui consensit secundogenitum inuestiri.*

QVÆSTIO I.

Quomodo Primogenitus in Regno succedat.

REGNORVM successio (& si alias æqua lance inter filios fiat diuisio hereditatis, vt *supra. c. 1. § 4. vers. 22. in prin.*) † consideranda est (vt arbitror) duob. modis: vno scilicet, an Rex, vel Regnum aliquod recognoscat superiorem: & in feudum concessum sit: & tunc verba inuestituræ, quo ad successionem, etiam essent attendenda: vt collegimus *supra, ca. 1. §. 4. vers. Septimo. in ver. Iurisdictiones, nu. 4.* Altero modo Rex, & Regnum considerari potest, quod non recognoscat superiorem. † & hoc casu successionem Regni ad filium primogenitum, ordine genituræ, primo pertinere satis constare potest, ex. *c. licet.* & ibi not. per doct. præcipue Abb. *de voto,* & 1 2

in ca. grandi. vbi Philip. Franc. *de suppl. neg. prælat. in 6.* & Ant. Corset. *in tract. de potest. reg. in 2. parte. q. 9.* & paululum tetigi *supra d. c. 1. §. 4. vers. 22. nu. 4 & 5.* & recenset Mart. Laud. *in tract. de primogenitura. q. 8.* post Host. & Bal. *in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu.* quod nunquam fuit, neque vnquam erit, quin primogenitus succedat in Regnis: idque ex consuetudine generali. Sic quoque hæc attingit Iustinus historicus li. 2 dum commemorat, Ariamenensem inter filios Darij Persarum Regis maximum natu, ætatis priuilegio, Regnum sibi vendicare quæsiuisse, quod ius & ordo nascendi, & natura ipsa gentib. dederit. Hæc autem consuetudo in iure recipitur, & comprobatur, vt in dictis iuribus: & hæc eadem tenet in regnis & principatibus, & late prosequitur Io. Lecirier *in tract. de primogen. li. 2. q. 13. & 14.* vbi
3 post Oldrad. *cons. 94.* † rationes assignat, quare primogenitus reliquis sit præferendus: atque inibi abunde differit *q. 2. lib. 3.* nihil tamen determinare audens: vtrum filius primogenitus iure sanguinis, vel hereditario, vel vtroq; iure succedat in regno. Amplia primo hanc conclusionē, vt hæc primogenitura in filio primogenito
4 Regis adeo militare arbitranda sit, † vt etiā viuente patre, filius Rex recte appellari possit, licet Regnū & administrationē non habeat. *c. si cum gl. 1. 24. q. 1.* quæ allegat *l. in suis ff. de lib. & posth.* & colligit Mart. Laud. *in tract. de princip. q. 130.* & Ant. Corset. *in tract. de potest. reg. q. 25, in 3. parte:* qui ex opinione Pau. de Cast. *in dict. l. in suis.* inquit hoc esse magni & triplicis effectus. Primus est, quia non dicitur hereditas patris vnquam iacuisse. Alius, quia filius non acquirit dominiū nouum, sed confirmat vetus: licet acquirat nouam administrationem, quam patre viuente nō habebat. Alius & tertius, quia etiamsi filius non sit institutus heres: sed decesserit pater intestatus, in eum tamen continuatur dominium, etiam ignorantē: & efficitur heres ipso iure, & habet dominium à lege, non tamen plenū, sed fictum:
5 quæ facere ad multa recenset prolixe Corse. *ibi.* † Mos est tamen apud aliqua Regna, & Prouincias, vt filij primogeniti Regum, vel Ducum, Principes nuncupentur: vt prælibatus Philippus, Caroli V. filius, Princeps Hispaniarum, & aliorum Regnorum, vocabatur.
6 † Verum nunc ducta Maria, Regina Angliæ in vxorem, Rex Sereniss. Angliæ, Frāciæ, citerioris Siciliæ, & Hyberniæ, Princeps Hispaniarum, & Dux Mediolani inscribitur: vt hodie vigesimoquinto

Octo-

Octobris, anno salutis. 1554. à patre suo Dux Mediolani constitutus, literis & exemplo formę iuramenti fidelitatis, cũ ea inscriptione, magnificæ cõmunitati nostræ Laudensi, à Gubernatoribus huius dominij, & à Spectabili Don Aluisio Cordubensi, eius Regis Philippi procuratore & nuncio redditis, constat: & mandantibus Ciuitati nostræ, Iuramentum fidelitatis per eam præstari. † Quod 7
in ea vrbe Mediolani, Mag. Dominus Lancelotus Vistarinus, cohortis peditũ præfectus, & ego, Oratores, & Procuratores à mag. communitate nostra Laudensi constituti, vna præstitimus. Præmissis tamen adde, vt licet Philippus. Rex etiã Angliæ inscribatur, Regnum tantum esse in eius administratione: quantũ Regina permittit: atq; eum coruscare radiis vxoris, vt *supra, in cap. de Imperatore. §.4. versic. Trigesimo num.1.* diximus. † Porro apud Gallos non prin- 8
cipis; sed Delphini nomen sortiuntur filij primogeniti regũ: quasi primogenituræ, & Regiæ successionis, id signum sit constitutum. In hac prima ampliatione, ea tamen notabilis declaratio subnotanda est, de qua meminit Archid. *in cap. plerunque. §. item obiicitur. 2. q. 7.* quem sequitur Bald. *in prælud. feud. numer. 36. versic. an rex.* post And. Iser. & refert Ant. Corset. *in d. tract. de potest. reg. quæstio. 84. in 5. parte.* † vt Rex non possit constituere filium suum regem, 9
quoad administrationem, sed quoad nomen tantum: Quod recte quandoque obseruauit ipse Carolus in Philippo filio, qui hactenus in eum non transtulit administrationem Regnorum suorum Hisp. sed simpliciter principem eorum vocauit: licet nuperrime transtulerit Citerioris Siciliæ, & Hyberniæ, & Ducatus Mediolani, vt in proximis *supra.* † An autem aliquis dicatur filius Re- 10
gis natus antequam pater esset Rex, non sine altercatione, tradunt gl. & doct. sed præsertim Cyn. & Sali. *in l. Impertalis §. his illud. C. de nupti.* & Bar. *in l. cum satis. C. de agric. & cens. lib. 11. & in l. si senator.* vbi Ioan. Piat. & Doct. *C. de dignit. lib. 12.* & Martin. Laud. *in tract. de princ. quæst. 441.* quæ resumit Ant. Corset. *in eo trac. de potest. reg. in 3. parte. q 26.* & post multa affirmat esse cõmunem * opi. vt filius natus, an- *
tequam pater esset Rex, non dicatur esse filius regis, nec succedat in regnum, tanquam primogenitus: Hæcq; duobus exemplis non obscuris comprobantur. Vno secundum Iustinũ li. 2 à vetustissimis temporib. repetito: quo Xerxes Darij Persarũ Regis filius, genitus

eo Rege creato, prælatus est in successione Regni, Arthemeni alteri filio, à Dario progenito priuato, & ante adeptũ Regnum. Alterum exemplum est in filio Caroli, Siciliæ Regis: qui in eius Regni successione, natus post adeptum Regnum, prælatus est ante progenitis: Verum Salicet. *in d. §. his illud.* contrarium tenuit, cuius opinio in puncto iuris videtur probabilior, si iura in hoc articulo allegata
11 bene considerentur. Nam † Senatoris filius accipitur, susceptus nõ solum à cõstituto in dignitate Senatoria, sed ante eam acquisitam, vt *in d. cta lege, senatoris filium. ff. de senatoribus*, est tex. apertus, & *in dicta lege, si senator*: licet aliter hunc multi interpretentur. & hæc opinio etiam placuit Franc. Ripæ *in ca. inter cateras, numero decimoquarto, & 15. de rescrip.* per aliqua alia iura & argumenta
* addi cta, quamuis communem * vt supra in contrarium, etiam ibi per Decium attestatam, referat: qui quoque refert Felin. per eum relatum sibi ipsi contrarium fuisse, cum *in d. cap. inter cateras.* contra communem opi. sentiat. Sed *in c. prudentiam. de offic. deleg.* ostendat illum dici primogenitum Regis, qui natus sit post regnũ adeptum, non ante, per gloss. *in c. iam itaque. 1. q. 4.* licet contra filium ante natum, posse appellari filium Regis, sed nõ primogenitum. Sic filium Decurionis, & filium presbyteri, nuncupari concedit, etiam ante genitum. Ripa insuper ibi refert Iac. de Sanc. Gemin. prædicta declarasse *in tract. feud. col. 4.* vt scilicet communis opin. procedat, si regnum per electionem deferatur, contraria vero procedant, si per successionem. Hanc q. etiam plene attingit Io. Lecirier *in tract. de primog. q. 12. primi libri*: qui refert in ea quatuor opin. doctorum: & tandem per multa argumenta, omissis aliis, illam solam amplectitur, cum Salicet. & sequacibus: vt filius primogenitus Regis dicatur, etiam natus antequam pater esset Rex: & eleganter ad argumenta contraria respondet, & etiam ad exemplum Xerxis: quæ breuitatis gratia, cui consulo, omitto. Vbi vero à communi opi. non esset recedendum: limitari vtique & declarari videtur per doct. & præsertim per Art. Corset. vbi *supra*, quem etiam refert Io. Lecirier vt *supra*: quando Regnum est auitum, & defertur successione, non electione. At cum regna deferantur hodie successione, vt *supr.* demonstrauimus in *hoc §. in ver. Reges, nu. 16.* raro igitur habebit lo-
12 cum communis opinio. † Quis autem primogenitus in gemino

partu

partu censendus sit, & præferendus, vide copiose per Ant. Corſ. *in d. tract. de poteſt. Reg. q. 63. in 4. parte*, & copiosius Io. Lecirier. *in dict. tract. q. 6. vſque ad 12. q. primi libri.* Amplia secundo, † vt primogenitus 13
omnino ſuccedat, licet infans, pupillus, & impubes ſit: cui tamen datur tutor, & poſt pubertatem dabitur curator: qui exercebit ea quæ ad administrationem Regni pertineant, ipſe autem exercebit ea, quæ ſunt ſimplicis iuriſdictionis, vt per Bar. *in l. quidam conſulebat. col. fi. ff. de re iud.* quem ſequitur Bald. *in l. fi. C. de teſt. mil.* & Abb. & Felin. *in c. cum vigeſimum. de offic. deleg.* & ante eos conſuluit Oldrad. *conſ. 52.* Quæſtio talis: qui ſecundum Felin. reprehenditur à Ioan. de Imol. & male. Hæcque tutela & cum recte inducitur, quia expedit Regno regi à Sene, non à puero Rege, ſecundum Oldrad. ibi, & Bal. *in l. cum antiquioribus, col. pen. C. de iure delib.* & ſequitur Ant. Corſ. *in tract. de poteſt. reg. in 5. parte. q. 86.* & ad propoſitum tradit Iaſo. *in l. qui Romæ. §. coheredes. ff. de ver. oblig.* Minorem ſucceſſorem in regno adminiſtrare ſecundum formam iuris, allegando *c. grandi. de ſup. neg. prael. in 6.* & Bar. & Abb. ſequitur etiam Ant. Corſ. referens fere omnes recitatos doct. *in tract. de poteſt. regia. in 3. parte. q. 18* & ibi. *q. 17.* prædixit dari etiam curatorem Regi maiori, in tribus caſibus: videlicet, Si neſcit regnum ſuum defendere. Si in eo bene non ſeruat cuſtodiam, & pacem. Si quod plus eſt, perdita neſciat recuperare. Inquit tamen Martin. Laud. *in tract. de principibus. queſt. 162.* ex doctr. Specul. *in titu. de feriis. §. quoniam. verſ. fi.* Principibus neſcientibus regere principatum; & pacem, & iuſtitiam ſeruare, ad inſtantiam ſubditorum debere dari Coadiutorem. Sed quæſt. 22. cõcludit, vt ſecundogenito Regnũ concedi poſſit: quod & pater concedere poteſt, vt per Bald. *in authen. hoc amplius. C. de fideicommiſſ.* & Oldrad. *conſilio nonageſimo quarto, incip. eleganter:* † ſed & Regem ne- 14
gligentem priuari poſſe Regno extollit Iaſ. *in l. eum qui. num. 4. C. de procura.* per not. *in d. c. grandi*, & aliqua iam dixi *ſupra c. 1. §. 4. verſic. 27. num. 16.* Poteſt addi & quartus caſus, ſcilicet, † quando Rex ex acci- 15
denti efficitur demens, non ſi à principio ſit, ſeu naſcatur mutus, vel demens, & perpetuo inhabilis: quia tunc ſecundogenitus ſuccederet, vt per Bald. *in d. auth. hoc amplius. colu. 2. & in l. ſi quis prioris. §. talem C. de ſecun. nup.* & ſequitur Martin. Laud. *in tract. de primogenit. q. 40.* ea ratione, quia conſuetudo regni, quod primogenitus præ-

feratur, non debet interpretari contra vtilitatem regni. & Anto. Corf. *in d. trac. in 2. parte. q. 10.* & videtur sequi Ioan. Lecirier *in trac. de primoge. q. 4. lib. 3.* secutus Socin. *consf. 47. col. vlt.* sed ab eo & aliis doctoribus dissentit, tenentibus primogenitum dementem, & inhabilem succedere, quo ad bona allodialia: cum ipse hoc non concedat: quando talia bona secum habeant honorem & administrationem, per plura adducta. Et hic subiungere possumus, vt etiã ille excludatur, qui fit inhabilis ratione delicti: cũ ob id priuetur regno, & ad sequentem deferatur vt not. *in c. licet de voto.* vbi doct. præsertim Innoc. & Bald. *in margar. sua in ver. Regnum*: & ita intelligit Bertachin. in repertorio suo *in ver. Regnum. vers. 22.* Ampliari potest ter-
16 tio hæc conclusio, † vt etiam primogenitus legitimatus per rescriptum, in primogenitura Regni admittatur, secundũ aliquos, quos refert Ioan. Lecirier *in dict. tract. de primogenit. qu. 13. 1. lib.* aliter tamen ipse sentiens: & ibi late per eum, quid dicendum in legitimatis, per oblationem curiæ, & per subsequens matrimonium. *q. 14.*
17 *& 15.* † Ampliatur quarto, vt primogenitus in tantum succedat, vt testando priuari Regnõ, successione, non electione deferendo, & iure primogenituræ, nunquam possit à patre: immo nec alij consanguinei à linea paterna descendentes priuari possunt, vt pulchre inquit Innoc. *in d. cap. grandi. de supl. neglig. prælat. in 6.* vbi doct. pręcipue Philip. Franc. *num. 2.* & per Bal. *in margar. sua, in ver. Rex*, & Abb. *in c. intellecto colum. 2. de iureiur.* sequitur Ant. Corset. *in tract. de potest. reg. quæst. 8. in 2. parte*: ac inquit Mart. Laud. *in tract. de principibus. quæst. 380.* non posse patrem legare alteri Regnum, Ducatum, vel Marchionatum, & priuare filium. Atque eodem modo,
18 † non potest regnum, aut alia magna dignitas, diuidi: quia Corona per quam significatur Rex, tanquam per corpus quoddã Sphęricum: destrueretur, si diuiderẽt, & sic regia auctoritas diminueretur, & ideo secundum Mart. Laud. *in tract. de princip. q. 20.* Regnum est quid indiuisibile, vt hæc tradit Bald. *in auth. hoc amplius nume. 7. C. de fideic.* & Franc. Porcel. *in tract. de inuentario c. 5. numer. 19.* & Philip. Franc. *in dict. c. grandi. numer. 2.* & ante eos Oldrad. *consf. 94. colum. 6.*
19 † Quod tamen tolerari & admitti videtur, viuente patre, & consentientibus filiis: ita vt regnum vnum vni, aliud alteri assignari possit, vt attestatur Bald. *in ca. 1. §. item sacramenta. colum. pen. de pace*

iur.

iur. fir. & in d. auth. hoc amplius num. 10. & Martin. Laud in tract. de primog. q. 13. quæ sequitur Ant. Corset. in d. tract. in 2. parte. quæst. 7. sed contrarium tenet Paris Put. in tract. de syndic. in c. de exces. reg. in c. de effic. synd. & Franc. Aret. in tract. de Feud. q. 30. in 4. par. sed vide dicta supra ca. 1. §. 4. versi. 15. in fin. Inquit quoq; Martin. Laud. in d. tract. de princip. q. 462. Regnum quod alias est indiuiduum, quo ad ius. c. 1. §. præterea. de prohib. feu. alien. per Fed. quo ad commodum tamen & exercitium diuidi posse, assignando vni vnam ciuitatem, alteram alteri. Sic receptum videtur, vt Rex possit auctoritate Regia, donare filiis, etiam non emancipatis, secundum Bald. in dict. §. item sacramenta. & Ias. in l. frater à fratre, colum pen. ff. de cond. indeb. & Socin. consilio 66. numero 7. volum. 1. & Oldrad. consilio 95. qui idem intelligit, vt donare possit Reginæ vxori suæ, si non præiudicet grauiter Regno: etiam non obstante statuto, & iuramento: atq; in consil. 231. addit non esse necessariam insinuationem. Verum hæc satis dependere crediderim ab his, quæ scripsimus supra. cap. 1. §. 4. versic. Trigesimo: scilicet an dignitatis iura possint alienari, & valeat alienatio, siue in vltima voluntate, siue inter viuos, quando non immoderate bona & iura alienantur. De consuetudine tamen inducta, scientibus & videntibus Imperatoribus: & similiter ex speciali priuilegio Principis Dignitates & Principatus diuisibiles fieri posse, tradit itidem Ioan. Lecir. in dict. tract. de primoge. quæst. 14. lib. 4. numer. 3. & aliquid dictum est supra cap. 1. §. 4. versic. 15. Hæc tamen ampliatio declaratur procedere, nisi legitima subsistente causa, vt tam in patre, quam in Imperatore, & Papa, sensit Philip. Franc. in dict. c. grandi: & in patre in præcedentibus proxime tetigi: & in Imperatore, & Papa scripsi supra. ca. 1. §. 4. versic. 22. nume. 14. † Am- 20
plia Quinto hanc conclusionem, vt Primogeniti filius succedat, atque excludat patruum secundogenitum, vt tenent multi relati per Ioan. Lecirier in tract. lib. 1. q. 25. versic. Hi sunt qui, per sex column. licet per alias sex col. referat alios tenentes contrariam opin. vt scilicet patruus excludat nepotem: ibique etiam recenset hanc altercationem, quandoque iussu Ottonis Imperatoris Duelli Iudicio commissam & terminatam: Proinde relatis hinc inde doctoribus, & eorum argumentis, propter ambiguitatem articuli, & maximas in eo controuersias, ipse Ioan. in fine noluit aliquam partem sequi,
aut

aut in his sentẽtiam suam proferre, adducens pro excusatione Bal. *in cons. 275. in 2 parte. incip. quod pro regula:* commemorantem istam q. potius versare in ingenij qualitate, quam quod pro, vel contra determinari queat. Vnde asserere certitudinaliter sit superstitiosum, potiusquam discretum: & subdit Ioan. hanc q. potius declarationem Principis, quam opinionem scribentis exposcere: & ideo ad tollendas dubitationes, recte ex consuetudine scripta, apud Parisienses receptum esse & prouisum pro nepote cõtra patruum. Verum tamen Decius *consil. 443.* copiose articulum attingens, magis
* communem * esse opi. post Alex. attestatur *in fin.* vt Secundogenitus patruus excludat nepotẽ primogenitum: & indubitanter hoc tenendum ait, quando est maior natu, & in possessione regni: Declarando hæc tamen ibi: *num. 2.* nisi filius primogenitus vixerit post mortem patris: & Regnum acquisiuerit, quia tali casu nepos excludat patruum, iuxta dispositionem *d. c. grandi. de sup. negl. prælat. in 6. & c. licet. de voto:* & ita clare tenet Ant. Corset. *in dict. tract. de potes. reg. q. 102. in 5. parte,* vt si primogenitus in vita adeptus sit Regnum, nepos excludat omnino patruum: in reliquis transit cum distinctione Mart. Laud. *in tractat. de primog. q. 38.* vt standum sit statutis, vel consuetudinibus, de hoc disponentibus: in aliis primogenito defuncto viuo patre refert, & sequitur dictam magis communem
* * opinionem, allegando Oldrad. consulentem, sibi ipsi cõtrarium. Amplia Sexto iuxta præcedentia, vt etiam posthumus ex primogenito, excludat patruum, vt colligit idem Ioan. Lecirier. *in d. tract. in q. 26. 1. libri* per multa, & præcipue per tex. *in l. qui in vtero. ff. de stat.*
21 *hom.* Amplia Septimo † vt primogenitus succedat, licet sit clericus in sacris constitutus, quando adest consuetudo, vel statutum priuilegians primogenitos. vt innuit simpliciter Martin. Laud. *in tract. de*
* *primog. q. 30.* & post multos: communiorem * opinionem tradit esse Ioan. Lecir. *in eo tract. q. 24. nu. 20. li. 1.* non aperit tamen an hæc com-
* munis * opin. sibi vendicet locum in Regnis: sed ibi in seq. *num. 40.* quærit vtrum clericus possit succedere in feudo, & videtur transire cum Curtio Iun. *in tract. Feud. in 3. parte. versic. Decimo principaliter:* vt
* non possit, innuens hanc esse communem * opi. quæ tamen patiatur nouem, aut decem limitationes: quæ ad Regni successionem argumenta præstare videntur: an clericus sit admittẽdus, vbi etiam

regnum

regnum non esset sub feudo, vel non recognosceret superiorem. Facit quia Regnum esse videtur de natura feudi paterni, seu antiqui, vt habetur *in tract. de potes. secu. & Eccl. c. 187. numer. 10.* In præmissis adde Iaso. *consilio 117. colum. 1. volum. 4.* qui inquit, Iura prohibentia clericos & Religiosos succedere in feudis non procedere in Cardinalibus; & quod effectus Episcopus non perdit feudum ab Imperatore proueniens: secus si quis effectus fuerit Monachus, vel conuersus: de quibus vide per Barbat. *in tract. de præstant. Cardin. q. 5. 1 partis numer. 1. & 25.* Quando autem Monachus, vel Clericus, ad Feudum admittatur, vide secundum communem * opin. Do. Iulium Clarum, Senator. Mediolani, *in §. Feudum. q. 78. lib. 4. sententiarum,* & de monacho dicemus etiam inf. *quæst. seq. numero 3.* Declaratur autem primo hæc conclusio † vt ex eadem consuetudine, 22
& iure, is primogenitus masculus sit, non fœmina: nam licet primogenita adsit, à masculo tamen excluditur, vt sine controuersia concludit Abb. *in c. dilecti, numer. 11. de arbit.* & doct. recitati, scilicet Martin. Laud. *in d. tract. de primogenitura. q. 11.* & Ioan. *in 19. q. libr. 1.* Verum illud in disceptationem deducitur, an † fœmina aliquando 23
primogenita, deficientibus masculis, in regnum succedere possit: quam quæstionem proposuit Abb. *in d. c. dilecti,* & in eam sententiam descendere videtur, vt si res & dignitas sit feudalis, fœmina non succedat, etiam masculis non extantibus: nisi in concessione feudi etiam fuerit dictum, fœminam posse succedere: & simpliciter fuerit facta concessio, vt masculi & fœminæ admittantur. Hoc intelligendum est propter naturam feudi, ordine successiuo, vt fœmina admittatur, masculis non extantibus secundum tex. not. *in c. 1. de succes. feu.* quæ addo tenere etiam Alex. *consilio 29. volum. 1.* & Ias. *cons. 114. vol. 1.* qui inquit fœminam regulariter non succedere in feudo, nisi in quatuor casibus ibi per eũ expressis, vt & per Corn. *consil. 66. vol. 1.* Si tamen feudum secundum Abb. est fœmineum, succedit fœmina, licet in concessione non fuerit dictum, quod fœmina succederet: & hoc masculis nõ extantibus. *c. 1. de benefic. fœm.* Si vero res non est feudalis, & tunc si est dignitas, vt puta Regnum, Ducatus, Comitatus, vel quid simile, tunc ex communi consuetudine iure approbata, succedit solus primogenitus masculus, & eo decedente sine filiis, venit ad secundogenitum. *d. c. licet. de voto,* cum gl. & doct.

Masculis autem non extantibus, succedit fœmina, & ita intellig't Innoc. ibi & *in c. significauit. de rescrip.* Ast Martin. Laud. *in d. quæst. 11.* impugnat Abb. in eo quod cōcludit, fœminā iure primogenituræ, deficientibus masculis, de iure succedere: nam concludit ipse eam non succedere, siue extent masculi, siue nō, nisi priuilegio vel cōsuetudine contrarium concedatur & probetur: & hanc opin. tanquam tutiorem, & communiorem refert Ioan. Lecir. *in d. q. 19* licet tueri Abb. videatur. & cum hac opin. transit etiam Philip. Franc. *in d. c. grandi. num 7.* etiam si regnum sit concessum in feudum: & ab hac communi * opin. non esse recedendum puto. † Qua de re, si-
24 mili priuilegio, seu potius consuetudine vti Regnum Angliæ crediderim, ex quo anno præterito, qui 1553 Salutis agebatur, ad Mariam, Henrici octaui filiam, nuptam Philippo Caroli V. Imp. filio, illud delatum est: eo sine filiis masculis, & etiam Odoardo fratre sine successore, ex domo regia (vt opinor) defuncto vt *supra*
25 *c. 1 § 4. versic. Trigesimo. num. 1.* Et prædictis adde, † quod vbi fœmina non succedit in regno, pariter non succedit eius filius, licet masculus, vt notanter tradit Bal. *in l. 1. ff. de Senator. per c. ad apostolica. de re iud. in nouel.* ea ratione, quia omne, quod est ex radice, sequitur naturam proprij genitoris: Vnde infert, si filia Regis Francorum non succedit in regno, ex rationabili consuetudine Francorum, filius eius Rex Angliæ, in regno Francorum nullum ius prætendere potuit: quia in causato non potest esse plus virtutis, quam procedat ab influenti potentia causæ, quod expressum esse ait in ti. *qui feud. dar. pos. cap. 1. § hoc autem notandum refert,* & sequitur Ant. Corset. *in d. tract. in 3. parte. quæstio. 23. & in 4. parte. q. 65.* & Io. Campez. *in tractat. de dote in 5. parte. quæst. 41. num. 4.* Declaratur secundo
26 loco hæc conclusio † vt primogenitus non succedat, si consenserit secundogenitum inuestiri, sibi enim penitus præiudicat. *cap. 1. §. præterea.* vbi Bald. no. *quibus mod. feud. amit.* & per Martin. Laud. *in tract. de princip. quæstio 351.* & colligit Iaso. *in l. quæ dotis. num. 64. ff. Sol. Matr.* dicens hoc esse expressum *in c. quam periculosum. 7. quæst. prim.* Declaratur tertio: vt inhabiles penitus, veluti à natiuitate demens, vel perpetuo mutus, & similes, expellantur à primogenitura, & eius successione, vt supra retulimus in proximis *num. 15.* Et hic conuenire potest, vt si primogenitus efficiatur, vel sit monachus, Ca-

nonicus regularis, vel Frater minor, non succedat in Regno, vt dicemus *in seq. quæst. num. 3. 4.* At in materia primogenituræ abunde loquentem vid. as, si libet, Martin. Laud. *in eo tractatu.* & abundantius Ioan. Lecirier *in simili tract.*

SVMMARIVM.

1 *Regni successio, defertur ad proximiores de sanguine regio, decedente aliquo sine filiis, licet millesimo gradu distarent, & licet quis læsæ maiestatis crimine, damnatus esset.*

Regem eligunt Magnates Regni, vbi non sit qui succedat capax; & confirmabit Imperator, vel Papa.

2 *Regnorum successiones, excludunt Fiscum.*

3 *Regnum non transit ad Monasterium, vel Monachum, licet primogenitum; vel ad canonicum regularem: minus, ad fratrem minorem.*

4 *Monachus qui efficitur, eo ipso desinit esse Rex, Papa vel Imperator, vel Episcopus.*

5 *Regnum defertur successoribus sanguinis.*

QVÆSTIO II.

Quomodo succedatur in Regno post primogenitum.

POST primogenituræ ordinem in succedendo explicatum, satis constanter determinatum videtur apud iuris interpretes, † decedente aliquo sine filiis, in dignitatibus regalibus existente, 1 veluti Comitatus, Marchionatus, Ducatus, & Regni, ad successionem admittendos esse proximiores in gradu agnatos, de sanguine Regio, iure sanguinis, & perpetuæ consuetudinis, dato quod millesimo gradu distarent, licet in aliis successionibus post decimum gradum, admittatur Fiscus, secundum iura communia, vt celebratur gloss. & dictum Bald. in tit. *de feu. March. Duc. & Comit.* qui hoc exemplificat in domo Borbonæ, & regno Francorum, sequitur Aluar. ibi, & Martin. Laud. *in tract. de princip. qu. 443.* & Ant. Corset. *in tract. de potes. regia in 5. parte. quæstio. 103.* adducens Bart. Cepol. *in cautel. sua 93. incip. est dubium;* & vberius Gul. à monserat *in tract. de succes. reg. in 1. dubio num. 39.* qui memorabiliter subdit, & Ampliat recitatam doctr. gl. & Bal. vt etiã si aliquis de sanguine regio, masculino, commisisset crimen læsæ maiestatis, etiam

per sententiam condemnatus, & omnia eius bona ipso facto confiscata essent, rexque absque masculis decederet, talis tantum admittendus esset in regem, per auct. gloss. sing. *in c. & si necesse. de do-*
2 *nat. inter vir.* quam extollunt omnes scrib. ibi, † quia in successionibus regnorum, non habet locum Fiscus. Ampliari etiam notabiliter potest conclusio nostra, secundum Martin. Laud. *in d. tract. de princip. quaest. 175.* in fortiori casu, vt si nemo sit, qui succedat in regno, quia nemo capax sit, licet adsit monachus, qui est incapax: tunc Magnates Regni eligant aliquem in Regem: & confirmabit Imperator, vel Papa, per doctr. Bald. *in c. cum nostrum, de election.* Declara
3 tamen primo hanc conclusionem, † vt Regnum non transeat ad monasterium vel Monachum, licet primogenitum, vel Canonicum regularem: & multo minus ad fratrem minorem, qui magis est incapax, sed ad successores sanguinis, vt tradit Bald. *in l. Deo nobis. §. hoc etiam, vers. quarto not. numer. 12. Cod. de Episc. & cleric.* qui in Beato Ludouico hoc contigisse commemorat, etiam illa ratione, quia esset de ordine minorum: & adducit glo. ordinariam *in c. scripsit nobis Theberga. 27. q. 2.* & idem, tenet idem Bald. *in l. data opera. nu. 44. Cod. qui accus. non pos.* & alibi: & notanda est illa gloss. quae ad-
4 dit, hoc solo quod † quis efficiatur Monachus, desinit esse Rex, Papa, vel Imperator, vel Episcopus: & idem tenet Barbatia *in tract. de praest. Card. in 5. quaest. basilica. 1. partis num. 13.* & Ant. Corset. *in dict. tractat. de potes. reg. in 4. parte. quaest. 60.* eam assignans rationem: quia amplius non possit exercere officium iustitiae erga subditos, cum sit effectus miles Dei, qui non debet se implicare negociis secularibus, sed inseruire diuinis, vt Ioan Lecirier. *in tract. de primog. in 4. q. 3. lib. * nu. 15.* idem tenet, & Martin. Laud. *in tract. de princip. quaest. 91.* qui tamen ibi, *quaest. 284.* aliter sensisse videtur: ait enim si filius Regis, vel ducis efficiatur monachus: de iure regnum vel ducatus acquiritur monasterio; si iure hereditario defertur, alias secus. Subdit tamen hoc de facto non seruari, & se remittit ad dicta per Alber. de Ros. *in auth. ingressi. C. de Sacros. Eccl.* & dictam doctrinam Bald. vbi supra refert, nec ab ea dissentit Alex. *consilio 98. num.*
5 *7 volum. 6.* † quia regnum debeatur successoribus sanguinis per dictam gloss. Declara secundo, vt successores & agnati ex sanguine Regio admittantur masculi, non foeminae, vt declaratum est supra

in prae-

in preced. quaest. num. 22. Declara tertio, vt non admittantur hi qui sunt inhabiles, vt dictum est in *dict. quaest. numero* 15. & licet videatur repugnare dictum ibi in delinquente, proxime dictis, qui dicatur repelli à regno propter delictum, dum dictum est, eum etiam qui cõmisisset crimen læsæ maiestatis, admittendum tamen esse ad regnum, quia Fiscus non succedat: hoc arbitrarer procedere, nullis aliis existentibus successoribus.

SVMMARIVM.

1 *Regimen Regis necessarium est, ad regendum gentem suam.*
2 *Regimine sublato, recta officiorum singulorum, non geritur administratio, neque aliter vniuersitas creaturarum potest consistere.*
3 *Rex ante omnia iusta praecipere, & illicita prohibere debet.*
Rex aliter seruit vt homo, aliter vt Rex.
Regiae potestatis, vel Tyrannicae, illam simulantis, conseruatio, & officium remissiue.
4 *Rex dicitur quasi se & alios, virtutibus regens; vel quia recte regat.*
5 *Regis summa sapientia est, se ipsum regere.*
Regimen, seu gubernatio, ad sapientiores pertinet.
Rex sine sapientia, dicitur denarius aereus.
6 *Scientia Alex. Magn. C. Iul. Caes & Caroli V. Regis Franc. commendatur.*
7 *Reges, sapientia & scientia pollere debent, & eam appetere.*
8 *Librorum multorum copia appetenda, ad sapientiam comparandam.*

§. II. DE OFFICIO REGVM.

§. II. EGIVM munus & Officium illud esse haud dubium est, quale in pluribus descripsimus in Imperatore, superius *c. 1. §. 3.* & eadem obseruanda etiam per Pontificem, summatim repetita dicemus inferius *lib. 2. cap. 1. § 3.* Nonnulla quoque elici possunt ex *§. 4. versi. 11. & 15. & c. 1.* Aliqua tamen etiam possumus hoc in loco supponere: quæ proprius Regibus cõuenire, quæque magis eos decere videantur, vel obiter aliquando commemorata, vel hactenus omissa. Verum illud imprimis occurrit, ex quo diuina institutione ad regendum, Reges ordinati sunt, vt supra diximus. *§. praeced. in prin. nu. 5.* vt praemittamus, † Regimen Regis 1

necessarium ad regendum gentem suam, sicuti Episcopi regentis plebem: immo & pauperis regentis domum suam, & diuitis regentis familiam, & mariti regentis coniugem, & patris regentis prolem & iudicis regentis prouinciam suam, vt scite legitur ex auctoritate
2 B. Augustini. *in c. duo. 23. qu. 4.* † Nam regimine sublato, recta officiorum singulorum non gereretur administratio, neque aliter vniuersitas creaturarum consistere posset, vt notanter scriptum est *in c. ad hoc. 89. dist.* quæ exemplo cœlestis militiæ, Archangelorum, & Angelorum ibi sumuntur, qui in potestate & ordine non æquales reperiuntur: At Regimen & administratio, in vno tantum Rege aptius collocatur, vt & Bruta se habent. *c. in apibus. 7. q. 1.* & dixi-
3 mus *supra. c. 1. §. 2. q. 1.* † Isque Rex ante omnia iusta præcipere, & illicita prohibere omnino debet: tanquam homo fideliter viuendo, tanquam Rex leges iustas sanciendo, *c. si Ecclesia. in fin. 23. quæst. 4* & propterea traditum est, Regum proprie esse facere iudicium & iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, & peregrinis, pupillisque, & viduis, quæ facilius opprimuntur à potentibus, auxilium præbere: & ita, vt mali à malo coerceantur, & boni quiete inter malos viuant. *c. non frustra, & c. regnum. 23. q. 5.* de quibus & similibus dictum est *supra d. c. 1. §. tertio.* præcipue *versic. 5. & 6.* Sed de his, quæ ad Regium officium, potestatemque regiam, vel Tyrannicam, illam simulantem, atque eius conseruationem, per-
4 tineant multa dicemus *in ca. de Decurionibus. numer. 116.* † Quocirca Rex dicitur quasi se, & alios virtutibus regens, vel quia recte regat. *c. regula. 3. dist.* & colligit Ant. Corset. *in tract. de potes. reg. quæst. 16. in 1. parte.* & Paris. Put. *in tract. de Duel. in §. quoniam libr. 7.* sic in libello, de Regimine Princip. qui Aristotelis esse inscribitur, legimus,
5 † Summam esse sapientiam in Rege, se ipsum regere. Vnde cum ad sapientiores gubernatio pertineat, *arg. c. porro. 84. dist.* iure merito Rex sine sapientia dicitur denarius æreus, in computo mercatorum, vt post Alberic. in suo dictionario, differit Io. *in dict. trac. de primogen. libr. 2. quæst. 14. in versicul. quia supra vidimus, numero 14.* & ideo per Prophetam Dominus locutus est, in hæc verba: Erudimini qui iudicatis terram; & Sapientia, hæc exprimit: Iudex sapiens iudicabit Populũ suum, & principatus sensati stabilis erit. & inibi, simile est illud, Rex qui iudicat in æquitate populos, & sapientia paupe-

pauperes, thronus eius in æternum manebit. Sic cum Dauid à Domino postulauerit, vt sapientiam, & Scientiã doceretur, Ideo dominus in eo, se inuenisse hominẽ, seu virum, secundum cor suum, testatus est: vt hæc etiam colligit incertus auctor *in tract. de potest. secul. & Eccl. c. 135.* qui plurimum commendat † Alexandri Magni sub 6
Aristotele præceptore doctrinam: & C. Iulij Cæsaris eruditionem & eloquentiam: & Caroli V. Francorum Regis scientiam, & varios bonos mores. Flauius autem Vegetius *de re milit. in prin* apte proponit, Nullum magis decere, vel meliora scire, vel plura, quam Principem: cuius doctrina omnibus potest prodesse subiectis. † At quã- 7
tum in regimine Principum Sapientia, & Scientia prosit, illa extollitur celebris Platonis sententia: Beatæ essent respublicæ, si eas vel studiosi sapientiæ regerent: vel earum rectores studere sapientiæ contigisset. prope hæc accedũt, quæ Aristippus dicere solebat: Doctus ab indocto quantum differat, cognoscitur si mittas ambos ad incognitos & secundũ Democr. Indoctus solum silentiũ ex doctis habet. Atq; teste Arist. Eruditio inter prospera est ornamentũ, inter aduersa refugiũ: quæ vberius imitari videtur M. Tulius, in oratione pro Archia Poeta, qui inquit: Nã cæteræ res, neq; temporum sunt, neq; ætatum omnium, neq; locorũ; Hæc etenim studia, adolescentiam alunt, senectutem oblectãt, secundas res ornant, aduersis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscũ, peregrinantur, rusticantur. Verum vehementius charum illud Terrentianum exclamatum, proponitur: Homine imperito, nunquam quicquã iniustius esse. Proinde Regum, & Principum maxima cura esse debet: vt artes & disciplinas, præcipue quæ ad bonos mores & rectam administrationẽ pertineant, addiscere cogitent, congressuque sapientum peritiores, & sapientiores fieri statuant: ita vt iure merito in scrinio pectoris sui omnia iura habere censeantur, Scientiarum enim fœlici gloria mundum omni tempore gubernari proponit Theodosius II. Imp. in Const. seu priuilegio, Bononiensi Ciuitati concesso; vbi Ludouic. Bolog. in eius commento, multa in hacre cumulat. Quod cuique facillime euenire posse arbitrandum est. si frequenti studio & lectione auctorum, præsertim non vulgaris æstimationis, afficiantur:
† cum multorum librorum copia id facilius fieri non dubitarit 8
Oldrad.

Oldrad. meus Laud. *in consilio 84. incip. an expediat?* cuius dicta de verbo ad verbum subripuit, & sequitur idem incertus auctor, *in tract. de potes. secul. & Eccl. cap. 136. & 137.* licet de Oldrad. non faciat mentionem. Verum hoc in loco non possum non maxime admirari, quorundam in hac re imprudentiam, qui scientiam non solum ipsi imperiti oderunt & negligunt: sed etiam ab omnibus odio ineffabili propellendam dictitant. Quorum si res infœliciter propterea cedant, minus equidem admirandum crediderim. Nec silentio præterire possum hac tempestate; quendam summum virum, tali suasione ductum, parum scite sibi creditas res administrando; in multa discrimina æstimationis, & fortunarum suarum, incidisse: sicque teste Salomone *ca. 1. prouerbiorum*; dementiæ quãdam notam comparauisse: qui inquit, sapientiam & doctrinam stulti despiciunt. Virtutes autem alias, quæ Regem & Principem deceant, & quæ ad munus regentis spectent; cuius vita subditis exemplo esse debet, iam præscripsimus *supra. cap. 1. §. 2. in prin.* Multa tamen ad Regem, qui recognoscat superiorem, pertinent: & in primis Fidelitas, & Homagium: in quibus iure superioritatis & feudi obstrictus est; præsertim secundum formam fidelitatis & inuestituræ quæ maxime attenditur: sed hæc breuitatis causa omittamus, cum & abunde de his insignes viri, & antiqui, & recentiores in traditionibus suis feudalibus, scripserint, & inter alios Bald. Andr. Isern. Martin. Lauden. Franc. Curt. Iunior & Matthæus Afflic.

SVMMARIVM.

1 *Regum magnitudo non longe ab Imperatoria distat, vbi Reges non recognoscant superiorem.*

2 *Reges transmittunt regnum suum ad heredes: in Imperio secus est.*

Rex dicitur Imperator, & monarcha in regno suo.

Rex dicitur lex animata, qui plus potest quam lex, vel consuetudo: quod idem est in ciuitate non recognoscente superiorem.

3 *Reges habent remp. Romanorum in regnis, prout Imperator in Imperio.*

Regum potentia secundum Arist. qualis esse debet.

4 *Reges non recognoscentes superiorem, possunt exercere reseruata Imperatori, in signum specialis priuilegij.*

5 Regibus

5 *Regibus conueniunt leges, & iura loquentia in Imperatore: cum nouem tamen declarationibus: & quod Illustres, & Illustrissimi sint.*

6 *Regibus an conueniant epitheta attributa Imperatori.*

Reges non recognoscentes superiorem, qui sint.

7 *Regnum Franciæ, legibus imperialibus non astringitur.*

Patria potestas ad omnes Christianos pertinet.

8 *Reges extra regnum possunt creare milites, & conferre dignitates.*

9 *Reges quandoque in rebus, & personis Ecclesiasticis, potestatem habent.*

Regibus, Episcopi subesse dicuntur.

Regi, potiusquam Archiepiscopo, quando obediendum per Episcopum: & quid absolute; quando magis obediendum Regi, quam prælato: & an magis Regi, quam eius Baroni.

Reges, & Duces, sunt Patroni in Episcopatibus existentibus in regno suo.

Reges quando possint mittere Episcopos, & Abbates, ad exercitum.

Reges sacerdotibus superiores fuere, in veteri testamento.

10 *Reges aliqui, & Principes, possunt aliquando conferre beneficia sui Regni.*

Rex Franciæ, quam potestatem habeat in beneficiis sui Regni.

11 *Reges, & Principes quandoque iudicare possunt inter clericos.*

12 *Rex Franciæ inter Reges, primum locum vendicat, vt in pluribus ostenditur.*

13 *Rex Franciæ decem octo Archiepiscopatus, & centum quatuordecim Episcopatus habet in regno suo.*

Regem, & Regnum Franciæ, Pontifex prosequitur fauore.

Rex Franciæ curat quosdam morbos, quos scrofulas appellant.

14 *Rex Philippus Catholicus, Caroli V. filius, inter Reges maximus Rex; nu. 15. & 17. & 19.*

15 *Reges Hispanos, Ro. Ecclesia prosequitur fauore.*

16 *Rex Philippus quot Archiepiscopatus, & Episcopatus sub se habeat in Hispan. in Anglia, in Hibernia, in Sardinia, in Sicilia, in Calabria, in Apulia, in ducatu Mediolani.*

17 *Rex Philippus, dominus est. 277. vrbium, etiam non computatis quæ Flandriæ sunt & aliorum quarundam prouinciarum, & insularum.*

18 *Diuitiæ maiores, arguunt maiorem honorem, nobilitatem, dignitatem, potentiam, beatitudinem, æstimationem, & timorem inferiorum.*

19 *Maiores aliis alij sunt, ex diuitiis, nobilitate, ex potentia, ex honore.*

20 *Imperium, in genere, & Familia Austria, per multa tempora, & multos Imperatores, qui exprimuntur, adhuc durat.*

§ III. DE MAGNITVDINE REGVM.

1

§ III AGNITVDO & Regum † Potentia nō longe ab Imperatoria distat, vbi Reges (vt multi sunt) non recognoscant superiorem: vel eis competant, & cōcessa sint reseruata Principi, vnde habeant supremam potestatem in Regno suo: sicq; parum abest, quin ea omnia, quæ ad potentiam Imperatoris pertinent, itidem ad huiusmodi Reges pertineant. Nam hi tales non aliter excellunt, & plenitudine potestatis vtuntur in Regno suo, quam Imperator in Imperio: immo & maiori,
2 † quia ipsi transmittunt regnum suum ad heredes & posteros; Imperium autem non transmittit Imperator. Quocirca Rex dicitur Imperator & Monarcha in regno suo, vt celebratur doctr. Bal. *in l. exemplo. Cod. de probation. & in procem. ff. column secunda, & in l. ea. l. Cod. de cond. ob caus.* & And. Iser. *in c. 1. colum. 3. de vasal. decrep. ætat.* Sic Rex dicitur lex animata, quia plus potest quam lex communis, vel cōsuetudo, vt tradit memorabiliter Bald. *in auth. hoc amplius. vers. quæro an filij regis C. de Fideicom.* quæ etiam militant in ciuitate non recognoscente superiorem, vt per Bar. *in l. infamem. ff. de pub. iudic. in fi.* & Abb. *in c. quæ in Ecclesiarum num. 6.* vbi doct. *de constitut.* & Ant. Cors. *in tract. de potes. reg. in 4 parte, qu. 44. & in quæst. 73. in 5. parte.* & Martin Laud. *in trac. de princip. q. 21.* & hæc etiam colligit, & sequitur Franc. Curt. Iunior, *in tract. de Feud. in 2. q. princip. nume. 6. & sequ.* de quibus vide etiam Felin. *in c. cum non liceat. colum. 2. de præscription.* & consuluit Alex. *cons. 2. nu. 27. vol. 1.* & Socin. *consi. 67. nu. 4. vol. 1. & cons. 3. num. 19. vol. 3.* & Decius *cons. 271. num. 4. & cons. 390. nu. 10.* Proinde
3 ad præmissa facit, vt dicamus † Reges habere remp. Romanorum, in regnis suis tantum: prout Imperator habet vniuersalem, vt tradit not. Bal. *in l. 3. Cod. ad Trebel.* Potentiam autem in Rege quandam esse necessariam, per quam leges tueri queat, posuit Aristot. *politic. lib. 3. c. 11. in fi.* subdens oportere ipsum vires habere: sed tales, vt vnoquoque separatim, & simul pluribus potentior sit, populo tamen
4 sit impotentior. Ex quibus succedit, vt † huiusmodi reges possint

exercere

exercere ea quæ sunt reseruata specialiter Imperatori, in signum specialis priuilegij: vt legitimare, famam restituere, auctoritatem interponere in arrogatione, & similia; vt attestatur Abb *in ca. per venerabilem numero 10. qui fil sint legit.* & tangit in tabellionibus creandis, Martin. Laud. *in tract. de princip. quæstio. 67.* & abunde diximus *supra. cap. primo, §. 4. versicul. 1. numero septimo, & seq. & in vers. seq.*
† Atque ideo in præmissis, regula & conclusio proponitur, vt leges, 5
& iura loquentia in Imperatore, militent & habeant locum in regibus, & in inferioribus habentibus iura principis, seu Imperatoris, vt per Bal. *in ca. Abbate. de re iud.* & Innoc. *in ca. cum p. de fid. instr.* quos refert & sequitur Paris *in tract. de duel. in §. pone quod oriatur, nu. 3. lib. 7.* & consuluit Decius *dict. cons. 390. nu. 10.* ex auctoritate etiam Oldrad. Laud. *cons. 231. incip. vt eius de quo quæritur,* & Bal *in c. imperialem §. fi. de prohib. feud. alien. per Fed.* quæ etiã apertius tenet Corn. *cons. 299. nu. 26. vol. 1.* etiã in casu fortiori, scilicet, si quis Rex recognoscat superiorẽ. & habeat regnum in feudum ab alio rege. Quæ conclusio in Papa itidem militare dicitur, vt docet glo. *in l. cum heredes. C. qui test. facer. pos.* Patiuntur tamen præmissa declarationem in aliquibus, in quibus plus potest Imperator quam Rex. Et primo, vt dictum est *supra in c. 1. §. 4. d. versic. 1. num. 1. & 8. & in §. 1. versic. Orbem,* quia Imperator solus est Dominus, & habet vniuersale dominium totius orbis in temporalibus: ita vt corporalis mundo Deus, & aliis præstantioribus epithetis, nuncupetur quam Rex: & ideo, ea quæ sunt reseruata Imperatori in signum supremę superioritatis; & ipsa superioritas & præeminentia soli Imperatori competit, nec potest præscribi, cui omnes Reges subesse diximus ibi: Quorum & secundo, Coronatio Regulariter ad ipsum spectat, vt *in versic. 15. §. 4.* cum & tertio omnium Principum sit iudex competens, vt ibi *versi. 25.* Et similiter quarto, omnes illi obedire debent in temporalibus, Papæ in spiritualibus, vt *in versi 27.* Sicque & quinto loco, cõcilium generale, mere seculare, solus Imperator conuocare potest, & eidem auctoritatem interponere, vt *in versic. 14. in fi.* Sexto declaratur, quia solus Imperator potest condere legem generalem, non Rex, vt *in dict. §. versicul. secundo,* dictum est, nec talis potestas potest in alium transferri, vt ibi: Et econuerso, legem generalem, & iura condita, præsertim positiua, tollere potest, vt ibi *vers. Tertio.* Se-

ptimo declaratur, quia facientes ligam seu confœderationem contra Imperatorem, incidunt in crimē læsæ Maiestatis; secus si id fiat cōtra alium. Et ideo Veneti, & si qui alij fuerint Rebelles Imperio, possunt priuari libertate sua, cum illam habeant vel ex priuilegiis eius, vel per eius patientiam, vt dictum est supra *dicto* § *4. versic. 27.* Declaratur octauo, vt à Rege differat Imperator, quia in eo etiam magis excellit, cum ipse Illustrium non solum, verum etiam superillustrium fastigium superet, sitq; supra illos, secundum communis * opiniones. Nam ab eo omnes dignitates profluunt, veluti à fonte, prout idem & de pontifice Max. dictum est *supra. ca. 1. §. 1. versic. Orbem. num. 4.* At Rex, seu Reges quicunque sint, Illustrium gradum solummodo assequuntur, vt iam diximus *supra. cap. 1. § 3. versic. 13. in materia duelli, in 3. parte concl. 77. numero sexto*, & consuluit Iason *consilio 144. colum. secunda. volum. 2.* Veruntamen non ibo inficias, Reges aliquos quandoque Illustrissimos dici posse, cum inter illustres dantur ordines, alij aliis inferiores: sicque positiuum, comparatiuum, & superlatiuum videtur posse habere locū, etiam in aliis gradibus dignitatum: & propterea ille, qui spectabilis est, alteri spectabili reuerentiam debet, teste Ioan. Plat. vt scripsimus *supra. ca. 1. §. 4. vers. Septimo* in ver. *Dignitatum, numero 9.* Colligit tamen Ant. Corset. *in tract. de potes. reg. in 3. parte quæstio. 21. numero 17.*
6 † vt Reges non recognoscentes superiorem (vt sunt Reges Hisp. & Franciæ) dicantur Serenissimi, atque eis conueniant Imperatoris nomina, Quæ & si aliquo modo in epithetis concedamus, non tamen absolute hæc concedenda putarem: præsertim in titulis dignitatum, & earum gradibus: cum inter Maiestatem Imperatoriam & Regiam, sit differentia: sicque inter eorum dignitatem & potentiam, vt *in d. vers. Orbem.* Satrapas quoq; appellari Reges, vel Duces, vel Præfectos, tradit Martin. Laud. *in tractat. de princip. quæstio. 445.* Nono differre Imperatorem à Rege, ab eo possumus arguere: quia nullus Rex est eius præstantiæ, vt præminentiam Imperatoriam æquare possit: qua de re Imperator à Rege regulariter non potest prouocari ad singulare certamen, vt deduximus *supra in ea traditione Duelli in 3. parte concl. 78.* Alia, si quæ sunt, in quibus Imperator differat à Rege, & magis excellat, poterunt hauriri præsertim ex *d. § 4.* & alibi curiosius. Atqui cum de Regibus non recognoscentibus;

bus superiorem: & quomodo hoc procedat hic, & alibi, aliquando mentio facta sit, præcipue *supra ca. 1. §. 1. in d. versic. Orbem*: inter tales omnino enumerantur, Rex Francorum, Rex Hispan. & Rex Britanniæ, seu Angliæ, etiam secundum auctoritates ibidem adductas: & tradit Decius in Rege Franciæ, *consil. 85. nume. 4.* & Bal. *in ca. 1. de pace iur. fir. num. 2.* & abunde Ioan. Ferald. *in tract. de iuribus & priuileg. reg. Franc. in prin.* cum relatis per eum; †qui id etiam asserit, vt Regnum Franciæ legibus Imperialibus non astringatur, idem tenet Ant. Corset. *in tract. de potes. reg. in 4. parte. quæst. 44. nu. 5. & in 5. parte. quæst. 101.* immo, Gul. à Monserrat *in tract. de succes. reg. in 1. dubio nu. 40.* tradit, non solum Regẽ Franciæ, non recognoscere Imperatorem in superiorem, sed nec Papam. Quæ etiam sequitur incertus auctor *in tract. de potes. sec. & Ecc. ca. 36.* præcipue *col fi.* & Franc. Balb. *in tract. de præscrip. in 2. parte quintæ partis, princip. qu. 2.* loquentes in dictis tribus Regibus. Verumtamen Alciat. *in l. potestatis. ff. de ver. sig.* inquit; licet Franci Imperatori non subsint: Romani tamen Imperij, & ipsi pars sunt, eoq; iure viuunt: & ibi ideo præmittit patriam potestatem ad omnes Christianos pertinere, *arg. l. in vrbe. ff. de stat. hom.* sed melius videtur conuenire. *l. Roma. ff. ad municip.* Glo. tamen *insti. de patr. potes.* aliter sentit, sed vide ibi Aretin. Reges autem aliqui etiam sunt, qui inunguntur: & inter eos, qui vnguntur ab ecclesia, reponitur Gallus, Hierosolymitanus, Siculus, & Anglus. Qua ratione quasi vasalli Ecclesiæ dicuntur, vt *supra ca. 1. §. 4. versic. 25. num. 2.* vbi etiam remissiue habetur, qui sint reges Christiani, & sic Europæ, Asiæ, & Africæ. Et licet dixerimus in d. verbo, *Dignitatum nume. 1.* non solum Imperatorem, & Pont. Max. sed etiam Reges posse conferre dignitates in Regno suo: Addere tamen hic apte possumus† vt etiam extra regnum possint Reges, & Barones creare milites, & conferre dignitates, quia hæc sunt voluntariæ iurisdictionis, vt per Bar. *in l. 1. nume. 80. Cod. de dignit. lib. 12.* sequitur Hip. Marsil. *in l. fin. num. 8. ff. de iurisd. omn. iud.* & Socin. *consil. 47. num. 33. vol. 4.* & Ant. Corset. *in tract. de potes. reg. in 5. parte, nume. 7.* qui notabiliter declarat, vt in similibus tamen commissio facta à principe, nunquam possit exerceri extra territorium committentis. Rursus, quamuis (quod ad magnitudinem regiam quoque pertinet) Regibus obedire, omnes eorũ sub-

7 8

di: i in regnis suis debeant, vt *supra*, *ca. 1. § 4. versic. 27.* quod tamen declarationem recipit, ne spiritualia & ecclesiastica cōprehendantur, vt *supra d. c. 1. §. 3. versic. 2. & 3.* hic tamen subnectere & subdeclarare possumus, † vt Reges quandoque in rebus & personis Ecclesiasticis potestatem habeant, hocque explicare libet in pluribus; quæ illa sunt, vltra dicta *in d. vers. 2.* vt Regib. Episcopi subesse dicatur, vt est glo. *in c. tributum. 23. q. 8.* quod declarat ibi Archid. habere locum, saltem quoad regalia, & temporalia: & ideo glo. *in c. reprehensibile ea. q.* ostendit Regi potius quam Archiepiscopo, & sic Metropolitano, per Episcopum esse obediendum: & tenet Innoc. *in c. Cum parati. de appellat.* vbi Abb. sequitur Alex. *consil. 124. nu. 4. vol. 1.* declarantes tamen hoc procedere, nisi Archiepiscopus mandaret vocato, vt coram eo compararet, non obstante Regis vocatione: quia potius spiritui quam carni tunc sit parendum. *c. solitæ. de maior. & obed.* Sed Abb. ibi videtur hoc subdeclarare, nisi in vocatione regis adsit maior necessitas. Præmissaque etiam intelligunt, in quocunque vocato simul & à Principe, & ab Episcopo, vel prælato suo: concludentes tamen semper, Papæ esse obediendum. Regi vero, an eius Baroni, teneantur obedire subditi, siue sit bellum inter dictum Regem, & Baronem: siue inter Regem, & alium non suppositum, & non vasallum ipsius Regis, Specul. *in tit. de Feud. §. quomodo versicul. 25. & sequen.* decidit, semper magis esse obediendum Regi. Declarat tamen, vt si Rex vocaret eos subditos, pro aliquo negocio, non tangente publicam vtilitatem, eos teneri magis obedire Baroni, domino suo. Sic Reges & Duces esse patronos in Episcopatibus existentibus in regno suo, tradit Mart. Laud. *in tract. de princip. q. 74.* ex doctr. Bald. *in c. quanto. de iudic.* & Archid. *in c. lectis 63. distin.* sequitur Ant. Corset. *in tractat. de potes. reg. in 3. parte. quæst. 34.* immo quod plus est, in iure nostro receptum videtur, vt Reges & Principes possint mittere Episcopos & Abbates suos ad exercitum, prædicta ratione, quia in temporalibus eis subsint, vt colligit Pet. Antib. *in trac. de mun. in 3 parte nu. 97.* per multa, dummodo secundum eum, Bellum sit iustum: secus si sit iniustum, quo casu etiam inobediens non priuetur feudo. Nec hoc mirum videri debet: quandoquidem satis constet ex veteri testamēto, Reges sacerdotibus superiores fuisse, vt recitantur exempla, *in tract. de potest.*

potest. sec. & eccl. ab incer. auct. *cap. 108.* † Sicquoque Reges aliqui, & 10
Principes possunt conferre beneficia sui regni, vbi hoc ex consuetudine immemoriali, vel ex priuilegio Apostolico sibi concessum sit, vt consuluit Alexand. *consil. septuages. quarto, nu. 8. vol. 4.* post Bal. *in l. rescripta C. de precib. Imp. offer.* & Martin. Laud. *in tracta. de priuileg. & rescrip. quaest. secunda.* & Ant. Corset. *dict. tracta. in secunda parte, quaestio. vndecima.* Qui tamen ex consuetudine laicum hoc posse negat, vt etiam tangit Felin. *in ca. 2. columm. secunda, de maior. & obed.* ponitque Alexand. exempla inibi in Rege Franciae, Angliae, Vngariae & Apuliae. Potest etiam poni exemplum, in Rege Hispan. vt etiam dicemus inferius *lib. 2. cap. 1. §. quarto. versic. Quarto.* Diciturque hos Reges habere facultatem praesentandi episcopos confirmandos Papae, non Archiepiscopis suis: & iam diximus *supra, cap. 1. § 3. versicul. 2.* aliqua, quae ad praemissa pertinent: scilicet praesentationem electionis quandoque etiam fieri principi, qui eam approbat: quam vulgo, *Placet* appellant. Verum inter Reges, quo ad spiritulia, & ecclesiastica, eo modo potestatem habentes: cum alij aliis maiorem habeant: Rex Franciae maiorem vtique potestatem, iusque plenius in his videtur habere, etiam Imperatore, vt tradit Io. Ferald. *in tract. de iuribus, & priuileg. Reg. Franc.* praecipue. *numer. 8. & 21.* cum ipse Rex in ecclesiis regalia capiat; & quandoq; pleno iure beneficia conferat: Canonicatus & dignitates, etiam sine reseruatione Papae. & tamen tale ius nec Imperator, nec aliquis Dux Alemaniae habet, quia secundum eum ibi; Imperator habet facultatem faciendi recipi, non autem conferendi. Itē potest Rex Francię subsidia exigere ab ecclesiis, incōsulto Pontifice Romano, vt ibidem, *nu. 14.* per Ioan. Ferald. quem videas, quo alia multa priuilegia, etiam in spiritualibus, competentia Regibus Francorum.
† Competit quoq; non solū Regibus, & Principibus, verum etiam 11
aliis iudicibus laicis, facultas iudicandi inter clericos, in aliquibus casibus, vt colligit Steph. Aufrer. *in tract. de potes. sec. super eccl. in 1. reg. per 21. fallen.* Econuerso pariter non videtur dubium, posse Reges vti quadam libertate, & aliqua conferre, & remittere in ecclesias, & personas ecclesiasticas, vt ostēdit Ant. Corset. *in d. tract. in 3. parte. q. 31.* Atqui cum Magnitudo & celsitudo regia, assumpta in hoc §. in pluribus versari dicatur: tractentque etiā aliquando doct. † quis inter 12

Reges

Reges Rex primum locum sibi vendicet, maiorique in fastigio reponatur: conuenire videntur omnes, vt id totum ad Regem Francorum referatur. Nam is Christianissimus nuncupatur, & supra omnes reges seculi est, & obtinet principatum, vt docet Bal. *in §. fin. column. fin. de probib. feud. alien. per Feder.* & ante eum Ioan. And. *in ca. secundo de praeben. in sexto.* & sequitur Paris Put. *in tracta. de duel. §. nobilis prouocauit. numero decimo, libro vigesimoquinto*: & Nic. Boer. *in tracta. de ord. grad. vtr. for. in prima parte. numero duodecimo*, ex auct. etiam Alber. Ros. *in rub. de stat. hom.* & tradit Ripa *in tracta. de peste. in secunda parte, numero 106.* post Bald. *consilio 217. ego puto. volum. tertio.* quod contra vexilla Regis Francorum, nemo debet sibi honorem praesumere, atque vltra quod illustrium gradum assequitur, praeclarissimis epithetis decoratur, cum Gloriosissimus, Excellentissimusque appelletur, vt per iura adducta *in cap. hoc quippe. 3. quaestio. sexta. & cap. excellentiss. mus. 11. quaestio. 3. & cap. nouit, de iudic.* probat Ant. Corset. *in dict. tract. quaestio. vigesimatertia.* & Ioan. Ferald. *in d. tract. numero 6.* qui inquit, cum quid pulchrum sit habere bonũ nomen, excellentius nomen aliis Regibus, hunc regem habere, & iure merito: quia plures prouincias, videlicet duodecim numero, sub ditione eius habeat: quę totidem Archiepiscopis subsint: quorum illa sunt nomina, sc. Remens. Senonen. Rothomagẽ. Turonen. Bituricen. Lugdunen. Narbonen. Tholosanen. Auxitanen. Burdegalen. Vienen. Bisuntinen. Episcopi proinde centũ quatuor in vnaq; earum praesideant. Sed *in tract. de numero, tituliq; Cardinalium, Patriarch. Archiepiscop. & Episcoporum vniuersi orbis: & in tract. de taxis episcopat. Regni Franciae,* &c. sex Archiepiscopatus in Regno Franciae existentes, adduntur praedictis: scilicet Tarantasien. Treuerẽ. Ebreb-
13 dunen: Aquen. Arelatensis, Auinionensis. † Sicq; decem octo Archiepiscopatus in eo regno computantur, & Episcopi centũ quatuordecim colliguntur: quorum nomina breuitati consulendo, omittemus. Praeterea aliqua quoq; concessa eidem Regi videntur diuinitus: vt puta Coronatio, de qua supra verba fecimus. *ca. 1. § 4. vers. 15. nu. 2.* Item vulgo traditum est quosdam eum morbos curare, quos Scrofulas appellant, vt & Scribit idem incertus auctor *in trac. de potes. sec. & eccles. c. 365. num. 17.* sed decem nouem priuilegia, quib. vtantur Reges Francorum, magnitudinẽ eorum denotantia, vide

vt dixi

vt dixi enumerata per Io. Ferald. *in tract. de priuileg. regni Francorum.* Ex quibus merito Pont. max. hunc Regem, Regnum, & Regnicolas Franciæ, prosequatur multo fauore, vt declaratur *in extrauag. communi per cle. V. c. meruit. de priuileg* & propterea ipse rex Franciæ, profitetur se habere priuilegium, ne possit excommunicari, nec à canone, nec ab homine, vt colligunt doct *in diuisione, cap. vbi periculum. in princ. de election. in sexto.* & Ioan. Fer. vbi *supra, numer. 19.* qui hoc extendit etiam ad officiales regni.

Non est tamen hic omittendum, † etiam inter omnes Reges, 14 maximum Regem, & Principem esse, Philippum Caroli Quinti Imperatoris filium. Nam & ipse titulos dignitatum, & præstantissima epitheta meretur, sicut Rex Franciæ: & vbi is Christianissimi nomine irradiat, ille Catholici præfulget: quod idem videtur importare: cum satis constet, eundem esse Christianæ religionis, & fidei obseruantissimum, qui & Catholicus sit, vt in Symbolo: & propterea collectio omniũ catholicorum est vnum corpus, quod appellatur corpus Christi Mysticum: cum ecclesia dicatur corpus Christi. *c. Engeltrudam. 3. q. 4.* & istud corpus Christi Mysticum est informatum forma diuinali, hoc est, forma catholica id est, virtutibus informata; vel spiritu vitali Christi, vt declarat Ioan. Lign. *in tractat. de censur. eccl. in §. 4. numero 2. & quarto.* Atque eodem modo Illustri dignitate decoratur Philippus: & habet priuilegium, tanquam Princeps, & Rex Hispaniarum, ne recognoscat superiorem; & ne subdatur legibus Imperialibus, vt in proximis diximus. *numer. 5. 6.* † Et pariter ecclesia Rom. magno fauore pro- 15 sequitur Hispanos Reges: quibus de iure communi concessum est, habere ius patronatus in ecclesijs, sitis in eo Regno *c. cum longe. 63. dist.* & dicemus inf. *lib. 2. cap. 1. §. 4. versic. 4. nu. 9.* cum Reges Francorũ id habeant ex Pragmat. sua. Nec minus admiranda, quàm alterius cuiuslibet, videtur Magnitudo, & Potentia Philippi Regis: Nam præterquam quod Hispaniarum Princeps, & Rex sit, Quibus plura regna subijciuntur: veluti Castellæ & Legionis, Aragoniæ & Cataloniæ, & Granatæ, Toleti, Nauarræ: quæ regna enumerat Sebast. Munsterus *in Cosmograp. vniuers. de Hispan. libr. 2. in princip.* qui addit aliquos plura etiam numerare regna; Valentię scilicet, Algarbiorum, Murtię, & Cordubę, & nostro tempore hæc regna in vnum

contracta Regnum esse: sed& Regnum Portugalliæ cum his ponitr huic tamē Imperat Rex alius, Rex quoque Neapolis, Siciliæ, Croatiæ, Sardiniæ, Insularum Balearium, Fortunatarum, ac Indicarum, & terræ firmæ Maris Occeani, Rex est, Princeps, Archidux, & Dux, & Dominus multarum vrbium: & nuperrime Dux Mediolani cōstitutus, & dominus, & Dux noster. Eodemque tempore Angliæ Rex dictus est: ducta eius Regni Maria Regina in vxorem, vt in
16 *superioribus diximus.* † Vnde si iuxta collecta *in d. tract. d. numero, tit. què Cardin.* supputentur Archiepiscopatus, & Episcopatus: & sic ciuitates sub iurisdictione, & dominio Philippi Regis existentes: In Hispanijs sex sunt Archiepiscopatus: videlicet Taraconensis, Cæsar Augustensis, Toletanus, Compostellanus, Vlixiponensis, Granatensis: qui præsunt triginta sex Episcopatibus. Munsterus, vt *supra*, addit septimum Archiepiscopatum, scilicet Braharen. subdit tamen, quosdam eos nouem ponere. Apud Anglos duo reperiuntur Archiepiscopi, videlicet Cantuariensis, & Eboracensis, qui ius dicūt viginti quatuor Episcopatibus. Hiberniæ Regnum eiusdem Britanniæ, seu Angliæ pars, complectitur quatuor Metropoles, siue quatuor Archiepiscopatus; scilicet Armachanum, Dublinensem, Castellen. Tuanien. quibus subsunt triginta supra vnum Episcopi. Sardiniæ Regnum continet tres Metropoles, id est Archiepiscopum Calaritanum, Arbanensem, Tucatanum: Qui imperat quindecim Episcopis. In Regno Siciliæ, tres Archiepiscopi constituti sunt: Panormitanus, Montis Regale, & Messanensis: quibus subijciuntur nouem Episcopi. Regnum Calabriæ comprehendit quatuor Archiepiscopatus: Reginum, Cusentinum, Rossanum, Sancti Seuerini: his subduntur sexdecim Episcopi. Apuliæ vero regnum quindecim Archiepiscopatibus præpotens est, scilicet Consano, Acherontino, Tarentino, Matiensi, Bruduensi, Idrontinensi, Barensi, Tranensi, Sipontino, Beneuentano, Saleritano, Amphitano, Surrentano, Neapolitano, Capuano: quibus subijciuntur Episcopi octoginta nouem. Aprucina Prouincia in se habet octo Episcopatus. In ducatu Mediolani adest vnus Archiepiscopus, cui Metropoli subesse constat decem Ciuitates: Ex quibus Laus Pompeia, patria mea insignis, ab origine sua vetustissima à conditoribus, & instauratoribus Principibus, scilicet Bois,
transal-

transalpinis Gallis, viris bellicosis, Cn. Pompeio Mag. & Friderico. I. Imperatore, qui Aenobarbus dictus est: cui, vt Io. Bap. Egnatius ait, in vita eius, ingentes animi, corporisque virtutes affuere: & à fertilitate agri, & ab aeris temperie & salubritate & viris illustribus, tam in re Bellica, quam in re literaria, & in varijs negociationibus Clarissima, gloriatur integerrimo, & sacrarũ præcipue litterarũ, viro eruditissimo, Ioanne Simonetta Episcopo: qui reditus eiusdem Episcopatus, circiter trium millium aureorum, prudenter ad pia, & laude digna opera, erogare, & in diuino cultu, & sacrificijs rite peragendis, cum ciuium omnium plausu, & obsequio, frequens esse solet. Hac supputatione facta, † satis aperte 17
percipitur ad Philippum Regem potentissimum, pertinere Iurisdictionem Ducentarum Septuaginta septem Vrbium, etiam non computatis his, quæ Flandriæ sunt, & aliarum Prouinciarum, Insularum, & Nationum, quibus ipse ius dicere potest, vt in proximis explicauimus. Quapropter magnitudine, & potentia sua facile quantus sit inter omnes Reges Christianos, atque elucescere videatur, † considerare possumus: vt & per plura cumulata differit 18
memorabiliter Barthol. Cepol. *in tracta. de Imper. milit. delig. §. Diuitijs.* † Nam ibi à maioribus diuitijs, maiorem arguit Honorem, 19
Nobilitatem, Dignitatem, Potentiam, Beatitudinem, Aestimationem, Timorem inferiorum, & alia multa similia descendere & prodire: quæ quoque corroborãtur ex notatis *c. super el 2.* vbi doct. præsertim recentiores *de testi.* † vbi colligunt, Homines alijs alios 20
esse maiores ex diuitijs, ex nobilitate, & honore. Sed quanta etiam nobilitate & honore fulgeat Philippus Rex, non difficile percipere possumus, tum ex prædictis, tum ex auorum, & maiorum suorum dignitate, nobilitate & honore, cum iam per multa tempora, Imperium, per Gentis & Familiæ suæ Austrasiæ, viros Inclytos, ambulare, & adhuc durare, videamus: quod primũ adeptus est, vt Egnatius tradit *de Roman. princip li 3.* & clarius explicat Raphaël Volater. *in Anthropologia fol. vlt.* Rodulphus, & deinde Albertus eius filius, ex Comitibus Habspurgẽsibus: mox Fridericus III. & post hunc alter Albertus: & deinceps Maximilianus eius Friderici filius, vt M. Antonio Sabell. placet, *Ennead. decima, libr. octaua.* & prostremo Carolus V. eius Maximiliani ex Philippo filio nepos,

& iam Ferdinandus Rex Bohemiæ, Caroli V. frater, Cæsar, & Rex Romanorum, declaratus est. His explicatis, quæ ad Regum Celsitudinem, & potentiam pertineant: quærendum esset, an aliqua quoque sint, quæ ipsi non possint. Sed cum multa dixerimus *supra cap. 1. §. 4. versi. 28. vsque ad finem illius. c.* quæ pariter regibus possunt conuenire, hic liceat quiescere.

SVMMARIVM.

1 *Principes, Reges sequuntur.*
Princeps est nomen ordinis, & dignitatis.
2 *Principis appellatio pluribus modis sumitur.*
3 *Princeps sumitur generaliter pro quolibet Principe, citra Regem: & comprehendit omnes prælatos Ecclesiæ.*
4 *Princeps maior est honore, Duce, Marchione, & Comite: potentia tamẽ à Duce non differt: & subalternus dicitur.*
5 *Princeps subalternus, spectabilium occupat locum.*

LIB. I. CAP. III. DE PRINCIPE.

RINCIPIS persona, Regiæ maiestati: proxima depingitur absque Corona tamen, cum ea non vtatur, sed Birro (vt arbitror) sicut de Duce in seq. c. dicemus:
1 † licet Principes statim Reges sequantur, vt exprimitur *in capit. fundamenta. §. proinde. de election. in 6.* vbi glo. in ver. *princeps*, declarat: vt Princeps dicatur, quasi primum locum capiat: quique potest esse nomen ordinis & dignita-
2 tis: † cum tamen principis appellatio multos comprehendat, plu-
3 ribusq; modis sumatur. † Nam princeps, etiam teste Cardin. *in cle. 1. in 2. not. de testib.* sumitur generaliter, pro quolibet principe, citra Regem, & not. Card. Alex. *in c. luxoriosa. §. Ecclesia. 35. dist.* appellatione Principum Ecclesiasticorum, posse comprehendi omnes prælatos Ecclesiæ, quando, expressio fit in materia, pariter proportionabili Papæ, & inferioribus. *cle. ne Romani. §. præfatis. de iureiur.* & iam diximus *supra libr. 1. capit. 2. de Rege. §. 1. q. 1. nu. 5.* Principes etiam appellari primogenitos Regum, apud aliquas nationes: & Interdum Deus, Angelus, Pontifex, Imperator, Rex, Episcopus, & omnis habens Baroniam: & aliquando etiam Diabolus, dicitur Prin-

Princeps mundi. Immò & Apes, & Grues Principem habere dicuntur: vt commemorat gloss. *in clem. 1. in ver. regum, de Baptis.* quæ ad propositum nostrum, per *d. c.* fundamenta subdit; quòd † Princeps 4 maior est Duce, Marchione, Comiteque: & ibi Card. sequendo glo. post Regem, maiorem esse dignitatem Principis, singulariter notat: idem tenet Paris Put. *in tract. de re milit. seu de Duello, libr. 7. §. an Princeps, in fin.* Qui tamen declarat, vt Principes tales, quos subalternos appellat (de quibus nos loquimur) potentia à Ducibus non differant: licèt aliquo honore eos præcedant: ita vt primum locum, iuxta Imperatorem vel Regem sortiantur. At qua dignitate & potentia excellat, quove munere fungatur Princeps, dicemus in *seq. c. de Duce:* cùm eadem omninò potestas in vtroque censeatur, vt iam dictum est: quamuis videatur Princeps præire Duci. Propterea hic illud tantùm annotare possumus, † Principem Spectabilium 5 gradum censendum sibi vendicare, vt & de Duce dicemus *in seq. c.* & attestatur Alciat. *in tract. de singul. cert. cap. 32.* & licet aliquo honore eum Ducem superare dixerimus: videtur tamen rectè quadrare, vt inter Spectabiles sicut Dux, solummodò arbitretur: quia vt alibi diximus: & dicemus præcipuè *in c. de Archiepiscopo, nu. 25. infr. lib. 2.* Inter spectabiles potest dari ordo prælationis: ita vt alius alio sit spectabilior, & digniorem locum sortiatur.

SVMMARIVM.

1 Ducis imago depingitur sine Corona.
Duces regali dignitate qui sint.
Birrum est tegmen capitis Ducum.
2 Dux est propriè, de ducatu inuestitus: licèt multipliciter sumatur.
Duces à Regibus, & quolibet Monarcha creari possunt.
3 Dux est, qui pluribus comitibus praeest: qui comparatur Archiepiscopo: & sufficit, si vnum Episcopatum tantum sub se habeat.
Duces aliqui electione constituuntur, vt Venetiarum, qui non habent dominium, sed quandam praeminentiam.
4 Duces, Marchiones & Comites, Capitanei Regni appellantur.
Ducum origo quaenam fuerit, & vnde dicti.
5 Dux inter spectabiles est reponendus, & an Illustris, num. 6.
6 Ducatus, Marchionatus, & Comit. regales dignitates sunt: declaratur nu. 7.

 7 Vel,

7 *Vel. dictio: alternat inter diuersa in substantia, & similia in qualitate.*
8 *Regens nobilius est recto: & dependente, id à quo quid dependet.*
9 *Dux est Marchione maior.*
Duces, Marchiones & Comites, retinent dignitatem, licet expulsi.
Dux praefertur Ambasciatoribus Regis.
10 *Vigleuanum ciuitatis honore donatum: vbi primus Episcopus Galeaz Petra: nunc Mauritius, Comes eiusdem Gentis.*
Duces Mediolani, amplius quàm viginti ciuitatibus imperabant.
11 *Dux Mediolani habet plenitudinem potestatis; ita vt omnia possit, quae Imperator.*
Duces qua potentia vtantur.
12 *Dux ad quae teneatur ex suo munere.*
13 *Dignitates, scilicet Ducatus, Marchionatus & Comitatus, primogenituram habent; in Comitibus tamen, consuetudo est contraria.*
14 *Duces, Marchiones, & Comites, Feuda concedere possunt.*
15 *Iura loquentia in Imperatore, habent locum in Regibus, Principibus, Ducibus, & alijs.*

LIB. I. CAP. IIII. DE DVCE.

1 DVx inde quartum dignitatis gradum † ostentabat Birro cooperiens; sine coronae ornamento: quae regali splendori videtur concessa: nisi ducali ordini quandoque hoc attributum etiam sit: vt And. Alciat. sensit *in tractat. de sing. cert. capit. 32.* qui aliquos Duces regali dignitate decoratos commemorat, vt est Mediolanensis: & Pannoniae superioris, quam Austriam vocant: Itemque Burgundus, quibus ius sit gentilitijs insignibus coronam ferre: aliquos alios non ita: veluti quos Rom. Pontifices, in Vmbria, Piceno, alijsque Italiae partibus, quandoque constituerunt, qui Pontifici deferre tenentur, nec soluti legibus sunt, & non coronam, sed Birrum gerunt. Birrum autem esse tegmen capitis, etiam ex auctoritate tex. *cap. si quis virorum, 30. dist.* arguit idem Alciat. *parergon lib. 6. cap. 25. & libr. 8. cap. 10.* qui Birretum non esse latinam dictionem tradit. Et cùm Ducis nomen sit in multiplici differentia: vt & apud Grammaticos legitur omissis superfluis, quoad propositum no-
2 strum, dicamus. † Ducem eum esse qui à Principe de ducatu sit inuesti-

uestitus: Marchionem, qui de Marchia: Comitem, qui de Comitatu, *c. 1.* vbi Bal. & doct. not. *in tit. quis dic. Dux, Marcb. Com.* & per Curtium Iun. *in tr. de Feudis, in 2. parte, in rub. de Feud. Laic. nu. 2.* & per Nic. Bouer. *in tract. de ord. grad. vtr. for. in 2. parte, nu. 5. qui Duces, Marchiones, & Comites,* etiam à Regibus creari posse tradit: quod & innuere videtur Curt. vbi *supra col. 1. & 2.* & Paris Put. *in tract. de re milit. siue duel. lib. 7. §. an comes, nu. 1.* & Socin. *cons. 67. num. 3. vol. 1. & 165. vol. 2.* quia quilibet Rex, est Monarcha in regno suo. Atque secundùm Specul. *in ration. diuin. lib. 2. in proœm. col. 4.* † Duces illi sunt, qui pluribus Co- 5
mitibus præsunt, qui comparantur Archiepiscopis: Sufficere tamen videtur, vt si vnum Episcopum tantùm sub se habeat, Dux quis censeatur, vel constitui possit, vt innuit Abb. *in cap. constitutis 2. de testibus, columnn. 1.* & dictum est *supra in cap. de Rege, in §. 1. numero 17.* Sunt tamen aliqui Duces, qui constituuntur electione: vt Dux Venetiarum, à Senatu illius Ciuitatis. Quod etiam obseruant Genuenses, vt meminit Nicol. Boer. *in dicto tractat. in 2. parte prin. nume. 5.* qui ex doctrina Bald. *in lege, decernimus, Cod. de sac. Eccles.* tradit. similes Duces non habere dominium, sed quandam præeminentiam in consilio à populo exquirendo: Quos tamen cum suis Senatoribus Illustres posse putari, dicemus inferius, *in c. de præside, & Senatoribus num. 9.* † Hosque Duces, Marchiones & Comites proprio 4
Capitaneos Regni appellari explicat tex. *in c. 1. in prin. de his qui feud. dar. pos.* & tradit Aluarot. *in capit. 1. de natur. feud.* quem sequitur alibi alius auctor, qui ibi nihilominus Ducis originem ab exercitus Romani Ducibus emanasse putat, cùm ab Romani Imperij Principibus, territorijs donatos esse verisimile sit, vt tamen ab eis recognoscant. De origine Marchionum & Comitum inibi tractans, de qua loco suo dicemus; de quibus Paris loquitur *in d. §. an Comes, n. 2.* qui Duces iure ciuili, olim fuisse Tribunos, vel Magistros militum, qui exercitib. præessent, recenset: eosq; parum differre à Regibus. Ducesq; proinde dictos à ducendo: quod etiam secundùm Grammaticos arguere possumus: quia ad hoc, qui in bello & Castris loco Principis erant, quibus totius militiæ cura cõmissa erat, muros instituere, castra munire, & manum Bellatoriam regere, pertinebat: vt refert Paris ibi. Sicque ibidem infert, hos tenere secundum locũ à regibus, vt & de Principe diximus *supra in præced. c.* Sed etiam pri-

scos

ſcos Duces, Imperatores ſolitos appellari, ex Dione tradit Alciat.
5 *in lib. de Magiſt. ciuilibusq; milit. offic. in prin. col. 2.* † Et propterea eo ſplendore Dux eluceſcere dicitur, vt inter ſpectabiles reponendus ſit, vt per Iaſ. *in l. 1. nu. 13. & ſeq. ff. de offic. eius, & conſ. 144. col. 2. volu. 2.* & Alex. *in rubric. ff. de iuriſdict. omn. iud. in fin.* & Socin. *in rubric. ff. de offic. eius.* & Corſet. *in tractat. de poteſ. reg. quaeſt. 21.* & Ioan. Plat. *in rubric. de comit. qui prouin. reg. libr. 12.* & diximus *in tractat. Duelli, conclusion. 77. numer. 7.* & hæc videtur communis * omnium ſententia. Non parua tamen ſuboritur dubitatio, quam ab alijs non vidi conſideratam, ex concluſione alia, quæ approbata videtur, vt † Ducatus,
6 Marchionatus, & Comitatus, inter Regales dignitates, dijudicetur, conſtituaturve not. *in titul. de Feud. March. numer. 3.* & ſequitur Alex. *conſil. 25. numer. 13. volum. 5.* Socin. *d. conſil. 67. numer. 3. volumin. 1. & conſ. 165. nu. 1. vol. 2.* quo præſuppoſito, inferre in conſequentiam videmur, vt Duces, Marchiones & Comites, Illuſtres exiſtimari debeant, ſicut Reges, vt *ſupra in c. de Rege, diximus n. 5.* Pro ſolutione magis locus cogitationi relinquendus eſſet, quam repugnare auctoritati Bal. & aliorum vt ſ. Verum tamen liceat hic paululum obſtrepere, vt dici poſſit *d. c. 1. de feud. march.* à quo arguunt doct. non benè probare aſſumptam concluſionem, ſ. Ducatum, Marchionatum, & Comitatum, regales dignitates eſſe: quia licet ibi exprimatur: ſi quis de Marchia, vel Ducatu, vel Comitatu, vel aliqua Regali dignitate inueſtitus fuerit, per beneficium ab Imperatore, &c. non ſequitur ergo, Ducatus, Marchionatus, & Comitatus, eſſe regales
7 dignitates: quia hic ponitur alternatiua dictio, *Vel,* † quæ alternat, & ponitur inter diuerſa in ſubſtantia, & ſimilia in qualitate, vt tradit Bal. *in l. filiæ 1. C. de collation.* & Aym. Crauet. *conſ. 326. n. 2.* & licet etiam alternaret in dubio æqualia, vel parum diſtantia, vt per Bald. *in l. conuenticulam, C. de Epiſc. & cler. per l. 1. ff. de reb. dub.* & latiſſimè tradit Ripa *in c. inter cæteras, n. 25. & ſeq. de reſcrip.* tamen ad propoſitum noſtrum, ſiue ſimus in valde vel parum diuerſis, omninò iſta dictio, *Vel,* diuerſificat inter diuerſa in ſubſtantia, in ea de qualitate feudali, & conſtitutione: quia Regia dignitas omninò diuerſa eſt à dignitate Ducum, Marchionum & Comitum, vt manifeſtè conſtat etiam ex proximè præcedent. ergo non poteſt cenſeri eadem, quoad titulum Illuſtrium: qui tantum conuenire debet Regibus, vt proba-

probatur in multis iuribus, iam *in d.c. de rege*, memoratis. Pro concordia huius difficultatis, obiectum nostrum potest etiam aliquo modo declarari; vt si Bal. & alij doct. colligant, Ducatum, Marchionatum & Comitatum esse Regales dignitates: id intelligatur, quoad eius constitutionem & insinuationem, vt loquitur *d. c. 1. de feud. march.* quia ab Imperatore, vel rege, vt in proximis dictum est, inducatur, non autem quoad dignitatem regalem, cum eis communicandam: alias subsequeretur absurdum, † quod naturaliter re- 8
gens nobilius non esset recto: nec dignius id à quo quid dependet, quàm ipsum dependens, cùm iura & auctoritates in contrarium sint proditæ, vt de hoc est tex. *in l. digna vox*, vbi not. Sal. *C. de ll.* de illo est tex. *in l. iubemus, in fin. C. de Episc. & Cler.* & tradit Mart. Lau. *in tr. de dignit. q. 17.* & Philosoph. *1. Polit.* † Est quoq; Dux dignitate Marchio- 9
ne maior: Marchio verò Comite, nisi aliter consuetudine receptum sit, vt per Ias. *in l. 1. nu. 15. ff. de offic. eius:* & dictum est sæpè, præcipuè *in tr. Duelli, concl. 77.* Memoratam autem dignitatem suam retinere Ducem, Marchionem & Comitem, qui inuestiti fuerint: licet postea expulsi sint, notanter tradit Bal. & Card. Alex. *in d. c. 1. quis dic. dux.* secundùm quod refert, & sequitur Nicol. Boer. *in d. tra. de ord. n. grad. vtriusq; for. in 2. parte, nu. 6.* Hic etiam non omittamus commemorare not. dictum Decij *in c. sanè 2. in 1. not. de offic. deleg.* f. Ducem præferendum esse Ambasciatoribus Regis, vt etiam *inf. lib. 2. in c. de Vicar. epis. §. 1. num. 14.* Est tamen declaranda præmissa conclusio: vt si concessum sit Ducibus quibusdam ferre Regiam Coronam, attributaque sit eis dignitas Regalis, vt *in prin. huius cap.* diximus; dicamus eos omninò Illustres censendos; vt Duces Mediolani semper habiti sunt & appellati, & rectè, & meritò: ex eo etiam, quia Mediolanum vrbs Metropolis, & præclarissima, simul complectitur sub ditione sua decem Ciuitates: videlicet ipsam primum metropolim; Deinde Ticinum, vel alio nomine Papiam, Regiam, & studiorum alumnam ciuitatem: Cremonam potentem & Bellicosam vrbem: Laudem Pompeiam, quarto loco, Patriam meam, quæ præterquam quod à salubritate aëris, & feracitate eximia agrorum, quæ omnia irrigua sunt, seipsam ostentat: à conditoribus suis maximè commendanda est, vt diximus supra *in capit. de Rege, §. 3. numer. 16.* Quinto loco Comensis vrbs, negotiationibus

 maxi-

maximè dedita, propè montuosa posita, & Larium lacum, quæ quandoque ambitiose præcedere dignitatem Laudensis vrbis, etiam me huiusce oratore existente; male & frustra conata est. Sextum Nouaria locum in ordine occupet: Septimum Alexandria. Mox Derthona: Bobium inde, & vltimo loco
10 † Vigleuanum, tempestate nostra, ciuitatis priuilegio donatum. Oppidum alias nobilissimum, & in delitijs Principum, ab eius venatione habitum. Quo in loco constitutus est primus Episcopus, Galeaza Petra: & mox ei successit Mauritius, eiusdem gentis, Comes, & regius Senator; & vir integerrimus, qui non vulgari me familiaritate semper etiam ab adolescentia sua complexus est, præcipuè in Ferrariensi Gymnasio. Verùm & antiquiori tempore, Duces hi Mediolani imperabant amplius quàm viginti ciuitatibus, vt apud Historicos satis liquet. Nam Genua, Asta, Vercelle, Placentia, Parma, Brixia, Bergomum: & aliæ plures ciuitates huic Duci paruisse visæ sunt: sed his postea ademptis, ex rerum vicissitudine, & temporum iniuria, ad hoc redactæ sunt, vt decem tantùm hodie colligantur, quæ constituere regnum, & Regem posse, demonstratum est supra *in capit. de rege, numero decimoseptimo.*
11 † Quocirca iure merito Dux Mediolani, ea potentia constitutus est, vt in vrbibus & locis sibi subiectis, possit vti plenitudine potestatis, & omnia facere, sicut Imperator in vniuerso, vt tradit Ias. *in lege, ex hoc iure, numero 25. ff. de iustitia & iure, & consil. 101. num. 2. volum. 4.* post Bald. Ang. Paul. de Cast. & Alex. idem consulentes. Idem consuluit Dec. *consil. 403. nu. 7. vol. 3.* & post Curt. Senior. Franc. Rip. *in Respon. 3. in fin. de rescrip.* qui affirmat Ducem Mediolani habere iura Imperij. At qua potentia cæteri Duces fruantur, imprimis reor obseruandam esse formam priuilegiorum: quæ non excedunt casus suos: quæque in suis finibus sunt attẽdenda, potius quàm natura feudi, vt scripsimus supra hoc libro, *capit. 1. §. 4. versiculo septimo, in ver. Iurisdictiones, numero tertio & quarto,* & vbi Princeps, vel Rex, vel vniuersitas, non appareat concessisse; consuetudo, vel præscriptio, quæ conferre iurisdictionem potest, esset consideranda: vt inibi, *numero secundo.* In qua consideratione illud totum versatur, an quis habeat plenitudinem potestatis, & iura Imperij, vt in proximis diximus, De Duce Mediolani; vel an quis non recognoscat superiorem: quo casu videtur omnia

mnia posse, quæ potest Imperator, vt *supra*. Sunt tamen aliqua reseruata Pontifici & Imperatori, in signum supremæ potestatis, subiectionis, superioritatis, & vniuersalis dominij: quę non transeunt, vel priuilegio, vel Consuetudine, & præscriptione, de quibus fecimus mentionem *supra in capit. 1. §. 1. versic. Orbem, & §. 4. versiculo primo, numero 7. 8. 9. & 10.* sed transeunt ea quę reseruata sunt in signum priuilegij singularis, superioritate excepta, vt ibi: quo in loco etiam diximus, quod optimè hic quadrare videtur, vt in generali concessione comprehendantur specialiter reseruata Principi; quando aliquis perpetuò constituitur Princeps vel Dominus prouinciæ: vt sunt Reges, Duces, Marchiones, & Comites: præcipuè si in priuilegio inuestituræ sunt illa verba: *Quod quis possit facere ea in sua prouincia, quæ nos, & Romani Reges, & Imperatores, gerere possumus de plenitudine potestatis.* Et quonam pacto, & per quæ verba aliquando intelligatur tantùm concessa causæ cognitio, vide ibidem: & videas etiam *in dicto §. quarto per totum.* quæ sint specialiter ea, quæ quis exercere possit, si habet plenitudinem potestatis, vel non: quæ etiam vide *in capit. de Rege, §. tertio, numero primo, cum sequent.* † Quoad ea verò, ad quæ Dux teneatur erga Dominum suum, ex munere suo: pariter animaduertenda esse videtur forma priuilegiorum, & tenor inuestituræ, vt *supra*: sicque & eius feudi: cuius causa multa obseruare tenetur Rex, Marchio, & Comes, suo quisque beneficio inuestitus: pro quorum intelligentia proditę sunt Constitutiones Feudales, quas plurimi Iureconsulti abundè interpretati sunt, & præcipuè tempestate nostra Franc. Curt. Iunior, & Matthæus Afflictus, ad quos omnes sufficiat remissio, ne alienis spolijs, hoc templum nostrum exornatum quis exprobrare valeat. † Vnum tãtùm non omitto, in his regalibus dignitatibus, Ducatus, Marchionatus & Comitatus, succedere tantùm primogenitum, *cap. licet, cum gloss. final. de voto*, & cum multis consuluit Alex. *consil. 25. numero 13. volu. 5. qui num. 1.* & ibi. subdit; quòd ideo non diuiduntur huiusmodi feuda, *§. præterea, cap. Imperialem de prohib. feud. alien. per Feder.* sed de consuetudine seruari in Italia vt diuidantur: & omnes succedant æqualiter in feudis Comitatus: vt etiam consuluit Ab. *in cons. 3. num. 3. & 11. vol. 2.* De iure autem primogenituræ successionis, multa diximus *supra in c. de Rege, §. 1. q. 1. & 2.* Hoc etiam hic liceat commemora-

12 13

14 re: † Duces, Marchiones & Comites, Feuda quoque concedere posse, *c. 1. in prin.* vbi Bal. & doct. *de his, qui feud. dar. pos. & cap. 1. quis dica. Dux, March. Com.* & colligit Curt. Iun. *in tractat. in 2. parte, de Feud. Laic. nu. 1.* Et pro pleniori intelligentia eorum, quæ ad Reges, Principes, Duces, Marchiones, Comites, & alios inferiores, habentes iura Principis pertineant, assumas generalem conclusionem, vt le-
15 ges, † & Iura loquentia in Imperatore, habeant locum in eis: vt auctor est Bal. *in c. Abbate, de re iud.* & Innoc. *in c. cum P. de fid. instr.* sequitur Paris Put. *in tract. de Duello, §. pone quod oriatur, num 3. libr. 7.* Dec. *cons. 390. num. 10.* post Oldrad. *cons. 231.* Corn. *cons. 299. num. 26. volum. 1.* Cæterùm in multis alijs, cura & solicitudo Ducis, ex his sumi potest, quæ scripsimus *in c. 1. §. 3. supra, hoc lib.*

SVMMARIVM.

1 *Marchio à Principe creatur, capitaneus regni dicitur: & Marchionis nomine ideo appellatur, quia de Marchia sit inuestitus.*
Marchionis interpretatio, ab eo nomine quomodo fiat secundum aliquos.
2 *Feudorum libri, in duas vel tres partes distincti, per Obertum de horto, à Feder. II. Imp. comprobati, pro legibus.*
3 *Leges iudicare non licet: sed secundum eas iudicari debet.*
4 *Marchio an vnius ciuitatis debeat esse Dominus.*
5 *Marchio inter spectabiles reponitur.*
Marchio maior est Comite: & qui Marchio est, & Comes, præfertur Marchioni.

LIB. I. CAP. V. DE MARCHIONE.

MARCHIO, post Ducem quintus erat, in ordine
1 collocatus; Birro & ipse munitus. † Is pariter ab Imperatore, vel Rege creatur: qui & Capitaneus quoque Regni censetur: vt supra *cap. proxim. in princip. numero quarto.* Hocque ideo nomine appellatur, quia de Marchia, seu Marcha sit inuestitus: quæ vt plurimum, iuxta mare sit posita: vt clara sunt verba tex. *in c. 1. quis dicat. dux, march. com.* Alciat. tamen *in tract. de sing. cert. c. 32.* Marchionis nomen Germanicum tradit: quodq; perinde valeat, ac si magistrum equitum dicamus: quia Marcham illi, equum dicant, atque marcare, hoc est, equi-

equitare, vulgari sermone, propterea Franci etiamnum vsurpent. Atqui Vdalric. Zasius. putauit Gotthicum vocabulum esse, *in tract. de Feudu. in 5. parte princip. nu. 4.* Subdens postea ex auctoritate Bonifacij Amerbachij, per historias & iura ciuilia, hoc nomen declaratũ vulgoque apud eos Marchiones, Margraphios appellatos: quod limitibus, quos vulgo marcken dicant, graphios, id est Prępositos fuisse ostendat. Hocque ab eo argumẽtatur, quia constet apud historicos; Romanos olim Imperij limites statuisse, in quibus aduersus Barbaros, hoc est hostes, vel eos, qui Imperio Ro. non parebãt; milites & eorum duces excubarent: quibus concessa fuerint, de hostibus capta: ita vt eorum essent, si eorum heredes militarent, vt Lampridij locum, in Alexandro proponit. Verum mihi videntur recitati doctores, antiquiora indagando, recentiora perdere. Nam cum clarum sit Feudorum institutiones & iura, vetustiori tempore fuisse incognita, quod maxime etiam constat ab eo nomine feudi: de quo apud Priscos auctores nulla prorsus sit mentio: † & apertius ostenditur à compilatione librorum feudorum, in duas vel tres partes distinctorum, per Obertum de horto Iurec. Mediolanensem, quos Feder. II. Imp. comprobauit pro legibus generalibus: cum alias essent variæ, & diuersæ consuetudines: vel Italicæ, vel Germanicæ, vel aliorum Populorum, vt differit Io. Bap. Cacialup. à Sancto Seuerino, *in tract. de Feud. cogn. art. 1.* Cumq; per legẽ, eas consuetudines approbantem expresse sancitum sit, & declaratum, vt qui de Marchia inuestitus fuerit, Marchio dicatur: ab eaq; denominatio fiat, tãquam à Regione, quæ vt plurimum iuxta mare posita sit, vt supra diximus; satis superflue sit diuinatiua interpretatio, per verba, vel germanica, vel Gallica, vel Gotthica, ab Alciat. vel à Bonifacio, resumpta. † cũ non liceat leges Iudicare, sed secundũ ipsas firmatas debet Iudicari. *c. in istis, 4. dist.* & vbi est casus legis, ibi nulla dubitatio est. *l. ancilla.* cum glo. vbi Bar. *C. de furt.* & tradit Bar. *in l. Gallus. §. si eius in princip. ff. de lib. & post.* vbi habemus determinationem legis, non esse necesse quærere vlterius, vnde processerit. Et quod à Regione Marchiones appellari, tanquam earum præfecti, censeri possint; bene conueniunt ea, quæ scripsit Budæus *in annot. in pandec. in tit. de offic. proconf. fo. 317. & 318. post §. quantum ad xenia*: qui Nomarchas regionum præfectos fuisse

2 (margin, beside "& apertius")

ostendit: & propterea quo à Diodoro & Plinio regiunculas & praefecturas iam appellatas, tradit. Ita Galliam in triginta plus minusve Nomarchas diuidi posse putauit. † Marchia autem an in se con-
4 tineat ciuitatem, sicq; Marchio saltem debeat esse Dominus vnius ciuitatis, hactenus mihi clare non constat in iure: cum tamen in Duce hoc statutum videatur. At quotidie videmus Marchiones quandoque etiam de ciuitate aliqua inuestitos: vt Ferrariae, & Mantuae Marchiones per multa tempora tali feudo vsi sunt: sed postea Pontificis, vel Imperatoris priuilegio, Ducatus titulo & honore decoratos, vt tempestate nostra à Carolo V. Imperatore, Federicus Gonzaga, Ducis dignitatem, & inuestituram consecutus est. Multi alij sunt in Italia Marchiones, qui non Ciuitati, sed oppido praeficiuntur: vt apud nos Marchio Soncinatum: Carauagij, & Meregnani, constituti sunt, in hoc dominio Mediolani, & aliquãdo Marchio Vigleuani, antequam id oppidum ciuitatis honore donaretur. Cui praeerat Io. Iacobus Triuultius praestãtissimus Belli Dux, rei Bellicae peritissimus: qui nomen *Magni* meruit: Cuiq; successit Franciscus, ex filio nepos, varijs fortunae procellis agitatus: quas mira fortitudine animi sui, omnes superauit: prudentissime inser-
5 uiendo tempori, vt res postulabat. † Marchio autem eo dignitatis gradu praefulget; vt inter Spectabiles, & maior comite, reponatur: vt probant allegata supra *cap. praeced. numer. 9.* & ea quae diximus in tractat. de Duello, & Pace. *concl. 77.* & tradit Nicol. Boer. *in tractat. de ord. grad. vtr. for. in 2. parte. numer. 6. & seq.* Porro licet is sit maior Comite, *vt supra*: tamẽ si quis sit Marchio & Comes, praefertur illi, qui est Marchio tantum: ea ratione, quia duo vincula magis ligant, quã vnum. Quae ratio militat in omni alia dignitate, casu, vt per Ias. cũ exemplis *in l. re coniuncti. numer. 17. & seq. ff. de legat. 3.* Quo ad ea vero, quae vel potentiam, vel officium Marchionis respiciunt, dicas vt diximus *supra in cap. de Duce*: remissiue.

S V M M A R I V M.

1 Comes dicitur, qui de Comitatu est inuestitus, capitaneus regni dictus.
Comites vario modo dicti: & aliquando Illustres: aliquando spectabiles.
2 Comitatus, Territorium, Districtus, & Dioecesis, idem sunt.
3 Comites proprie dicuntur, qui habent dignitatem cum administratione, alij abusiue.

Comites

Comites proprie, clarißimi sunt; & quando spectabiles, vel Clarißimi.

4 *Comites sedent penes regem suum, ordine consueto.*

5 *Comes loco præsidis habetur: immo magis Principi assimilatur.*

Episcopi, similitudinem Comitum gerunt.

6 *Comitum statuta, ius ciuile reputantur.*

Comes, vel prælatus, non dicendus, qui de iure non sit.

7 *Comitis iurisdictioni subesse censetur, quicquid est in comitatu: idem creditur in Regno, & similibus.*

Comes sub dominio regis, an præsumitur habere Comitatum iure proprio, non tanquam feudalem.

8 *Comitatus ex consuetudine diuiditur.*

Comes, cum Duce, vel superiore pugnare, an possit.

9 *Comitissa nubens doctori, non dicitur nubere indigno.*

Comites creati vacante Regno, cui tenentur iurare fidelitatem.

Barones sequuntur Comites.

LIB. I. CAP. VI. DE COMITE.

COMITIS imago, Marchionem subsequebatur, eodem vestium ornatu insignis † Cuius pariter institutio fit: atque ita appellatur: quia de Comitatu sit inuestitus: & inter Capitaneos regni, & ipse enumeretur, vt dictum est *in cap. de Duce numer. quarto.* Comites tamen aliquando dicti sunt, vel qui in commentario, vel in curia principis essent, & qui cum Imperatore, vel Rege commearent, ei vt socij in bellis: à commeando, vel commeatu, sic appellati, vt colligit Paris Puteus *in tract. de duello. §. an Comes li. 7.* Fuerunt & Comites sacrarum largitionum: Item rerum priuatarum: Item sacri palatij: Illustri dignitate arbitrati. Item fuerunt Comites Consistoriani: Et Comites sacri patrimonij: Et Comites orientis: Et Comites qui prouincias regunt, inter Spectabiles enumerati, vt obseruauit Alciat. *dispunct. lib. 3. cap. 4.* qui aliter dignitatum titulos resumit, quam communiter Iureconsulti nostri temporis, interpretentur: de quorum officio habetur *in titulis C. Iustiniani. & trium lib. C.* in quibus quoq; in specie describitur *tit. de Comitibus, & Tribunis Scholarũ*: in quo fit mentio de Comite sacri stabuli, & Comite Ægypti: & Pōtificię Diœceseos; & alius *ti. de Comitibus rei militaris.* & de his ali-

his aliqua quoque tetigimus *supra cap. 1. §. 4. vers. Septimo* præcipue *in ver. Spectabilium. & in ver. Senescalchus*, vbi dictum est, etiam comitis nomen idem importare, quod Præpositus, Tribunus, & Primicerius: Sunt & Comites palatini, qui habent ab Imperatore priuilegia legitimandi, & similia: de quibus etiam inibi diximus in ver. *Comites Palatinos*. Verum ad propositum nostrum, tradit Alciat. *in l. pupillus. § territorium. de ver. sig. & in tract. de sing. cert. cap. 32.* Comites dictos fuisse, quod ex comitatu Cæsaris, ad regendam aliquam prouinciam, vel eius partem mitterentur; vt à Carolo Magno: eiusque liberis factum est: sed quod postea Ducum, Marchionum, & Comitum, hæ dignitates sub Germanis Cæsaribus in proprij iuris titulū, transire cœperint: atq; inde Comitatū proprie de Imperatoria aula dici ostendit: eo quod ad singulas Ciuitates regendas,
2 aliquis Comes mitteretur. † Indeque quod territorium dicebatur, Comitatus dici cœptus sit: in eundem sensum hæc quatuor nomina sonare notans, Territorium, Comitatum, Districtum, & Diœcesim. Sed quicquid in antiquitate reconditum sit, non à Comite Comitatum, sed à Comitatu, Comitem dictum, & constitutum
3 hodie nos magis putamus, vt *supra in prin.* † Et hi proprie Comites appellantur, qui honoris dignitatem cum administratione assequuntur: abusiue alij, qui dignitatem tantum sine administratione habent, vt diximus in d. verb. *Comites Palatinos*: Clarissimorumque locum sibi vendicant, vt per Doct. & Ias. *in l. 1. colum. 4. ff. de offic. eius.* & descripsimus *in tractat. de Duello, & Pace, concl. 77.* declarando tamen, si comites aliqui sint, vt *supra*, quibus Comitatus & exercitium militiæ committatur, quia dicerentur Illustres: & quibus prouincia metropolitana committatur, secus in non metropolitana, qui dicuntur Spectabiles: & Spectabiles vel Illustres, illi Comites, de quibus proxime in præcedentibus ex Alciato locuti sumus: Qui *in d. cap. 32. de sing. certam.* inquit, quod Comites in Gallia præferuntur Marchionibus ex consuetudine, cui plurimum deferendum sit, cum tamen principalis ipsa concessio, plurimum polleat, vt etiam meminit Nicol. Bouer. *in tracta. de ord. grad. vtriusque for. in 2. parte princip. numer. 5. & seq.* † Et hic subijce, vt comites &
4 Barones debeant sedere penes Regem suum, ordine consueto, vt per Bal. *in capit. 1. §. Marchio. colum. pen. versic. extra quæro, de his qui feud. dar.*

dar. pos. Et cum ad ea, quæ potentiam & obligationem Comitis respiciant, dicere habeamus, vt diximus *supra in cap. de Duce. numer. 11. 12. & 15.* Nihilominus liceat & hic aliqua subijcere, scilicet † vt 5
is dicatur & habeatur loco Præsidis in comitatu suo, & quod ipse statuit, ex necessitate seruandum sit. *leg. 1. Cod. vbi popul. educ. deb.* & attestatur glo. *in cap. 1. in ver. obseruetur. si de inuest. inter dom. & Vasal. lis ori.* Immo magis Principi Comes assimilatur, secundum Bal. *in l. receptitia. column 2. de const. pecun.* sequitur Ruyn. *consil. 134. num. 9. volu. 5.* conueniunt dicta D. Aymon. Crauet. *consil. 135. numer. 2.* Et hic adde, Episcopos similitudinem Comitum gerere, vt per Specul. *in ration. diuin. lib. 2. in procem colu. 4.* Et ideo secundum eundum Bal. *d. colum. 2.* † eius statuta, ius ciuile, & non prætoriũ existimantur. 6
Sed dic vt dictum est *in d. cap. de Imp. versic. Secundo, §. 4. numer. 6.* Nec omittas hic meminisse, Comitem, vel Prælatum, non dicendum, qui de Iure non sit Comes, vel prælatus, vt not. Bal. *in c. 1. §. Marchio in princip. de his qui feud. dar. pos.* qui inquit, oportere id quod possidetur, vel quasi, habeat in se aliquam realitatem: vnde substantia possessionis corporalis est in corpore, substantia vero quasi possessionis iuris, est in iure. Subdit tamen, hoc aliter posse intelligi, videlicet, quod tale ius sit in rerum natura, non quod sit proprium possessoris, quia sequeretur, quod in iuribus incorporalibus, non esset separata causa possessionis, à causa proprietatis, illius iuris, quod est falsum. *c. preterea. & c. consultationibus. de iur. patr.* & hæc bene not. quia adaptari posse videntur ad alias similes personas † 7
An vero quicquid est in comitatu, in dubio intelligatur esse in iurisdictione Comitis, Specul. *in tit. de iurisd. om. iud. in ver. magni sunt & seq.* tenuit quod sic, idemque in Regno: & idem dicendum esse puto in Marchione, & alia simili iurisdictione. Sed an in dubio, qui est sub dominio regis præsumatur habere Comitatũ iure proprio, non tanquã feudalem: Alciat. tenuit quod sic *in tracta. de præsumpt. reg. 2. in 3. præsumpt.* cum declarationibus, vt ibi per eum. † Et hic re- 8
pete dicta supra in *c. de Duce, numer. 13.* vt comitatus ex consuetudine Italiæ diuidatur. An autem Comes cum Duce, vel superiore suo pugnare possit, vel recusari in Duello, vide *in tractat. nostro de Duello, & Pace, conclus. 70. & 80.* Hic etiam vnum, licet extraneum videatur, notare possumus: quia & si Comites sint Clarissimi,

Ttt vt su-

9 vt *supra*, † tamen si Comitissa aliqua magna nuberet doctori, nō diceretur nupsisse indigno, vt notabiliter tradit Salicet. *in l. prouidendum.* per illum tex. *Cod. de postul.* sequitur Ioan. Campez. *in tractat. de dote quaestio. 13.* Si autem creantur aliqui Comites à Principe, vacante Regno, quod postea regi deferatur: quod teneantur iurare fidelitatem etiam ipsi Regi, videtur tenuisse Bal. *in tit. de Pac. Const. §. inuestituram.* Post Comites, de Baronibus qui eos sequuntur, vt late tradit Franc. Curt. Iun. *in tractat. de Feud. in 2. parte princip. in rub. de feud. laic.* sicque & ordine suo, de alijs capitaneis iurisdictionem habentibus, esset dicendum, vt ibi per eum: tamen hactenus dicta sufficiant, cum ex superioribus metiri quoque personas Baronum: & aliorum inferiorum, satis apte liceat.

SVMMARIVM.

1 *Senatores constituuntur per Principes habentes iura Imperij, vel non recognoscentes superiorem.*

Praeses prouinciae, in omnibus negocijs prouincialibus, cognoscit.

2 *Praesidis nomen generale est.*

Praeses prouinciae, dicitur legatus Caesaris, Corrector, & Rector prouinciae.

Praeses prouinciae dicitur, qui illi praeest.

Praeses prouinciae, dicitur ordinarius.

3 *Praesides qui sint, secundum Budaeum.*

4 *Prouinciarum apud Ro. aliae proconsulares, aliae praetoriae, aliae praesidales: quae exprimuntur, remissiue.*

5 *Prouinciarum aliae continentes, aliae transmarinae: ibi exempla.*

Prouinciae secundum ius Canonicum, quomodo accipiatur.

6 *Senatores qui fuerint antiquitus.*

7 *Senatores quotuplicis ordinis fuerint: & qui honorarij dicti.*

Senatoria dignitas, virtutis est praemium.

Senatores an dicantur Decuriones; & Consiliarij Principis.

8 *Senatus in templis habebatur, & non ante exortū, nec post occasum solis.*

Praeses morabatur in ciuitate metropolitana: & quando alibi.

Senatus repraesentat Principem, & illi aequiparatur.

9 *Praeses, & Senatores in prouincijs hodie Clarissimi sunt: quomodocunque antiquitus, vel Superillustres, vel Illustres, vel spectabiles habiti sint.*

Dux

Dux Venetiarum & eius Senatores an Illustres ex dominio.
10 Senatores cum præside Mediolani; spectabiles dicti à Principe.
11 Senatus, & præsidis Mediolani, cura & potestas.
12 Præsidis prouinciæ potestas secundum ius commune.
13 Proconsul in prouincia, plenissimam iurisdictionem habet.
14 Præses in prouincia, merum Imperium habet: & num. 16. per exempla.
Imperium merum habet, qui præest vniuersitati, quæ faciat prouinciam, non si faciat ciuitatem.
15 Ciuitas hodie quælibet, licet habeat vim prouinciæ; declaratur tamen.
17 Præsidis, cum senatoribus cura, quæ debet esse, secundum ius commune, cum exemplis.
18 Præses cum senatu, an debeat iudicare secundum acta, vel veritatem.
19 Iudices, vel præsides iustissimi, publicis acclamationibus collaudandi: Iniusti, querelarum vocibus accusandi.

LIB. I. CAP. VII. DE PRAESIDE, ET SENATORIBVS.

PRÆSIDIS simulachrum, post recitatos Principes, toga, birretto & annullo, & alijs insignijs Doctorijs ornatum, considebat: de quibus aliqua adduximus *in cap. 1. §. 1. versic. Gladium, quæstio. 2. numer. 24. & 25.* cetaque à multis senatoribus ab eius dextra & sinistra parte constipatum, illhinc militaribus, breuiorisq; togæ: hinc togatis Iurec.† Quorum constitutio fit per eosdem Principes, qui 1 habent iura Imperij, vel non recognoscunt superiorem, vt dictum est in eorum capitibus: & in specie tradit Bar. *in l. 2. circ. fi. de decur. lib. 10.* & sequitur Nicol. Boer. *in addit. ad tractat. de parlam. le montaig in prin. §. adde quod socius num. 4.* & dicemus *inf. c. proxim. nu. 1.* & qui in suo quisque dominio, pro eorum auctoritate Iurisdictiones exercendo, magistratus creare solent, vt dictū est *d. c. 1. §. 4. vers. Septimo. in ver. Iurisdictiones num. 1. facit l. 3. & l. legatus cum sim. ff. de offic. præsid.* ita vt omnia prouincialia negocia & desideria preses prouinciæ cognoscere possit, quæ Romæ varios Iudices habent: scilicet vel præfectus prætorio, vel præfectus vrbis, vel Consules, & Pretores, cæterique similes. *l. ex omnibus. l. omnia & l. licet. ff. de offic. præsid.* ‡ Et quamuis nomen Præsidis generale sit: eo quod procōsules, & 2

legati Cæsaris, & omnes prouincias regentes (licet Senatores sint) præsides appellentur. *l. 1. ff. eo.* Is tamen legatus Cæsaris, & Corrector prouinciæ, quandoq; appellatur. *dict. l. ex omnibus & l. legatus eo. titu.* Item & rector, vt *C. de offic. rect. prouin. l. 1. & 2.* Indeque dictus videtur, quia iurisdictioni præsit. *l. ex quacunq;* vbi no. Alex. *ff si quis in ius voc. non ier.* vel ideo, quia præsit prouinciæ, vt facit. *l. sæpe. & lege generaliter. ff. de offic. præsid. cum sim.* Diciturque etiam ordinarius, vt
3 per Specul. *in tit. de iurisd. om. iud. vers. Iudicum.* † Præsides vero non alios esse, quam quos, tum Gubernatores, id est, Rectores dicimus, tum locum tenentes, id est, legatos Regis, ostendit Budæus *in annot. ad pandect. in titu. de offic. procons. & leg. fol. 317.* quos & omnium magistratuum Rom. vicem implere, inquit videri posse. Prouincias inde alias Consulares, alias proconsulares, aut prætorias, pro belli necessitate factas, inibi demonstrat *pag. 314.* Prouincias etiam iuridiciales posuit aliquas pag. *260. in annot. ad l. vlt. ff. de senat.* de quibus meminit & multa scribit etiam Alexand. ab Alexan. *Genial. dierum li. 2. cap. 27.* Porro And. Alciat. clarius etiam in his locutus videtur, *in lib. 3. cap. 3. parerg. iur. de magis. ciuil. quod & milit. offic. colum. 4.*
4 qui inquit, † Omnium prouinciarum ab Augusto; quæ sub Imperio Rom. erant, factam diuisionem; ita vt aliæ Pronconsulares, aliæ prætoriæ, aliæ Præsidales essent, quique Proconsulares Senatui, Prætorias populo, demandandas tradit: in Præsidales ipse legatum suum; qui nunc Præses, nunc legatus Cæsaris, eam ob causam dicebatur, mittebat: Quæ vero prouinciæ Proconsulares, aut prætoriæ aut præsidales essent, inibi *colum. 5.* exprimit Alciat. & addit Proconsulum magistratum, annuum fuisse: præsidum certum finem non fuisse; nisi quatenus successor à Cæsare mittebatur: additque etiam *colu. 6.* adhibendos fuisse in consilium procuratores Cæsaris à præside, vbi de causa fiscali ageretur: Hocque etiam hodie obseruari. Alio loco idem Alciat. *in l. notionem. §. continentes ff. de ver. sig.* aliam diuisionem ponit, vt prouinciarum, quæ dictæ sunt, eo quod procul ab Italia, armis victæ fuerant, in quas proconsules
5 & legati mittebantur, qui ius redderent, & tributa exigerent; † aliæ continentes, aliæ transmarinæ essent: vt illarum quidem, Gallia Illyricum, Rhetia, Vindelicia, Pannonia, Germania: Harũ Asia, Aphrica, Syria, Cyprus, Achaia, essent. Tradit etiam Alex. ab Alex.

lib. 2.

lib. 2 c. 29. Genialium dierum, multas fuisse prouincias, vt Cappadocia & Ægyptus, quæ per solos equites Romanos præsidum loco regerentur. Subditque Alciat. *ibi*, hodie quantum ad iurisdictionem, quamlibet Ciuitatem, quæ merum Imperium habeat, suosque magistratus constituat, prouinciæ æquiparari, *l. cum in longi. C. de long. temp. præscrip.* quæ declarat Ias. *in lege, Imperium, numer. 16. ff. de iurisdict. omn. iud.* & dicemus *in sequen. numer. 15.* at in iure Pontificio, Prouinciam pro diœcesi accipi, in qua decem vel vndecim ciuitates sint: quibus is qui dominatur, Rex dici potest, *cap. scitote 16. quæstion. 2.* & alibi diximus. Differentiam tamen inter Proconsulem & præsidem, ponit gloss. *in lege 1. ff. de offi. præsid.* vt proconsul ex consulibus eligeretur, & ad remotam prouinciam regendam mitteretur, extra Italiam: sed præses non ex consulibus: & cum ea glossa transit Ias. *in lege prima, numer. 18. ff. de offic. eius.* Verùm capiendo præsidem prouinciæ constitutum à Principe, qui cum consilio sibi assistentium, iura inibi reddat: siue illi Senatores, siue Consiliarij: atque propterea Curia, Consilium, Senatus, vel parlamentum, congregatio illa appellatur: de quibus loquitur Budæus *in annotat. l. fin ff. de Senator.* & Io. Montaig *in tractat. de parlamentis, §. & hæc.* vbi Nicol. Boer. *in addit.* multa cumulauit: præcipuè de eorum institutione, & numero, apud Gallos, ibi *in §. adde quod institutiones*: & quæ parlamenta nonario numero concludantur, & inter quæ enumerat etiam Senatum Mediolanensem, per quod Iustitia administretur. De cuius auctoritate, & potestate etiam Carolus V. Imperator Constitutionem edidit, tempestate nostra, in hoc dominio Mediolani, ad eum deuoluto, post mortem Francisci II. Sfortiæ Ducis: inter alias, sitam sub titulo, *De Senatoribus.* Dicamus, inquam ad propositum nostrum. † Senatores vetustissimo tempore aliquando & primum Romæ: institutos à Romulo, centum numero: ex primoribus patrum, vt consilij ope, nouam ciuitatem fulciret: quam viribus & robore Iuuenum munitam cerneret, quos ob honorem Patres, ob ætatem Senatores appellauit: atque ex his genitos, patritios nuncupauit. Inde exactis Regibus, Brutus consul exhaustum bonis viris senatum intuens, primores equestris ordinis adscribi in Senatores, operam dedit: illosque conscriptos patres vocauit. Penes quos quidem Senatores, adeò semper totius reipublicæ summa in- 6

nixa est, vt ne Reges quidem, Consules, aut Dictatores, aut alius quispiam magistratus, inconsulto Senatu, quippiam moliretur, vt hæc prosequitur L. Fenestella *de magistratibus Rom. c. 1.* qui subdit, triplicis ordinis Senatores reperisse: † Quorum alij Patritij, alij pe-
7 darij, nonnulli Conscripti appellarentur, apponitque horum omnium rationem. Et hi sunt (vt opinor) de quibus loquitur Arist. *polit. lib. 2. c. 7.* in hæc verba. Oportet enim remp. quæ duratura sit, velle, vt omnes ciuitatis partes constent, atque in statu suo permaneant. Reges ergo propter honorem suum, ita se habebunt, Præstantes autem viri propter Senatum: nam ea dignitas virtutis est præmiũ. Plebs propter Ephoriã, nam cõstituitur ex omnibus. Adde vt aliqui etiã Honorarij tantũ dici potuerint, illi scilicet, quibus collata sit dignitas sine administratione, de quibus diximus *supra in c. 1. §. 3. vers. 22. n. 10.* Decuriones etiã suæ curiæ (si sic dicere oportet) Senatores videntur dicti, *in l. omnes iudices,* vbi gl. & Io. Plat. *in fi. C. de decurion. lib. 10.* An autem consiliarij Principis, Senatores cẽseri possint: dicendum est quod non, si inspiciamus verba *l. quisquis, in prin. C. ad l. Iul. maiest.* quæ ponere videtur differentiam inter eos: conueniunt dicta supra *in cap. 1. § 3. versicul. 15. numer. 14.* De hac institutione & auctoritate multa quoque, & eadem ferè adducit Budæus *in annotat. l. vltim. pagin. 1. & sequen. ff. de senator.* ex Liuio, Sed & ratio-
8 nem habendi Senatus, ponit Fenestella, *d. cap. 1.* † vel ratione loci, vel temporis: scilicet in templis, & non ante exortum solis, nec post eius occasum. Et de iam dictis omnibus, præcipuè de potestate Senatus, etiam apud plures nationes, abundè refert Alexan. ab Alex. *Genialium dierum libro quarto, cap. 11.* & conueniunt dicta supra *cap. 1. §. 3. versic. 15. num. 10. de Apolectis, & Areopagitis,* quorum sanctius & grauius consilium ex delectis viris constabat. Quibus adde, vt Præses moraretur in ciuitate principali, quæ cuiusque prouinciæ, appellabatur Metropolitana; quæ nunc Archiepiscopalis vocatur: vbi habebat omnem iurisdictionem, vt tradit Ias. *in l. 1. num. 21. ff. de offic. eius.* Item adde, vt tamen Præses prouinciæ possit pro libito, in tota prouincia, tribunal eligere & mutare. sed hoc debet fieri notum parti. Cæteri inferiores non possunt: nisi in actibus voluntariæ iurisdictionis, vt per Sali. *in l. si vt proponis, C. quomodo & quando iud.* Aliqua itidem Alci. cumulat, *de Institutione & senatorum potestate:* etiam

transla-

translato ad Imperatores Imperio, *in tit. de magist. ciuilibusq; & milit. offic. col. 1. & seq & in l. plebs ff. de offic. eius*: & propterea superillustrium gradum illis attribuit: & cum eo idem videntur sensisse cęteri doct. ibi, & alibi, vt etiam diximus *in d. tract. de duello, & Pace, concl. 77.* licet Specul. *in tit. de iurisd. om. iud. versic. magni*, Illustrium gradum eis tantùm concesserit, per *l. vltim. ff. de senator.* Sed Alciat. *dispunct. libr. 3. cap. 4. numero 10.* inter clarissimos hoc reponens, horum Clarissimorum aliquem esse gradum ex Isidoro Etymolog. *lib. 9. c. 4.* commemoret: videlicet vt primus ordo Illustris, secundus Spectabilis, tertius clarissimus censeatur. Clarissimos tantùm idem Alciat. tamen *in l. speciosas, ff. de verborum signif. & in l. pen. colum. 4. C. de pactis.* Senatores censuit; nisi quis consularia, prætoriaque ornamenta consecutus fuisset: quia tunc dicti sunt, vel speciosi, vel Spectabiles, vel Illustres; reprobatque inibi Iureconsultorum recentiorum, aliter tenentium opinionem. Sed opinio Alciati in enucleatione horum titulorum, non videtur posse procedere: si præsertim nouissima iura, & tempora considerentur, vt etiam scripsimus supra, *cap. 1. §. 1. in versic. ensem, quaestion. 2. num. 21. & seq.* Atque ad præmissa adde secundùm D. Aym. Crauet. *cons. 144. numer. 20.* Senatum repræsentare Principem, allegat Bar. *in l. Aemulius, in fin. ff. de minor.* & Dec. *consi. 200. in fin.* subijciens, Senatum ipsi Principi æquiparari, per *l. quo minus*, vbi Ias. *in 2. not. ff. de flumin.* hocque idem repetit idem Crauet. *consil. 168. numer. 10. & consil. 198. numer. 7.* de quibus dicas vt infra *numer. 9.* Quicquid tamen in præmissis, secundùm vetustiora tempora, excogitari possit, quoad rem nostram, constituto præside, & senatoribus aliqua in prouincia à Principe. † Hodie & præsidem & Senatores, non nisi clarissimorum gradum sibi vendicare existimo: 9 Nam cùm communis omnium sit sententia, & præcipuè Ias. *in d. l. 1. numer. 18. ff. de offic. eius*, & dictum est *dict. conclus. 77.* & est etiam tex. *in l. 2. Cod. si aduers. fisc.* Præsidem prouinciæ clarissimum tantùm esse, qui alijs præest: multò magis hoc dicendum de Senatoribus, qui inferiores ab eo censendi sunt: vt regens sit nobilius recto; & dependente id à quo quid dependet, vt supra *in c. de Duce, n. 8.* Non enim ea auctoritate & potestate constituuntur præsides, & Senatores, vt alias, qui hodie iura reddant, qua olim apud Rom. qui rerum potiebantur, Senatores pollebant. & licet D. Crauet. *dicto cons. 168. num. 10.*

per

per auct. Specul. *d. versic. magni:* Illustres ponat, Senatores nostri temporis: eius opinio per supradicta videtur rep llenda: quia Specul. secundùm allegatam l. vlt. loquitur in Senatoribus Rom. sicq; in supradictis alijs suis cons. videtur intelligendus Crauet. Cuius opinio eo casu forsan posset procedere, quo aliqui Senatores haberent administrationem in dominio suo: quod Regnum censeri posset, propter magnitudinem & numerum decem, vel vndecim ciuitatum, vel plus, in eo comprehensarum, vt dictum est *in cap. de Rege, & cap. de Duce:* & prout Dux, vel Præses Venetiarum, cum Senatoribus suis, ea potentia excellere creditur: nam Regnum, Illu-
10 strem dignitatem præ se fert. † Spectabiles tamen Præsidem, & Senatores dominij, & Ducatus Mediolani, appellare consueuit Carolus V. Imp. & Philippus Rex eius filius & successor, in rescriptis, vel alijs literis suis. At quænam partes sint, & quæ cura in hac prouincia Ducatus Mediolani, & quæ potestas Præsidis & Senatorum,
11 cauetur in dictis Constitutionibus, *in titul. de Senatoribus.* † Ex quibus inter cætera hic colligere liceat, sancitum esse, vt eorum munus sit perpetuum: Auctoritas verò sit, Constitutiones Principis confirmandi, infirmandi, & tollendi, & concedendi dispensationes, contra eas, & statuta. Circa quod vide quæ scripsi *supra, c. 1. §. 4. versic. 3. quando & quomodo ius positiuum tollatur.* Item statutorum, ordinumque ac prouisionum confirmationes faciendi. Nec non habilitationes, temporum prorogationes, in integrum restitutiones concedendi: In his quæ ad Iustitiam aut æquitatem spectant, prouidendi, in quo vide dicta *supra, c. 1. §. 3. versi. 21. nu. 8. & §. 4. versi. 4. & 5. & 28. & 29.* quando ius gentium & diuinum tollatur. Item cognoscendi de causis Marchionatuum, Comitatuum, & quorumcunque Feudorum, quomodocunque lis oriatur, siue inter Principem & vasallos, siue inter ipsos vasallos. Item de omnibus causis arduis & magnis, vbi res, de qua agitur, sit aureorum mille annui reditus: & vbi etiam agatur de interpretatione priuilegiorum: de quibus vide *supra, cap. 1. §. 4. versicul. Septimo, in prin. & d. §. 3. versicul. vigesimo-primo.* Et de controuersijs finium, & alijs causis, de quibus vel via appellationis, vel alio modo, consilia ducalia, retroactis temporibus, cognoscere consueuerant. Item quod plus est, cognoscendi de approbatione, confirmationeque, literarum Principis, donorum, remis-

remissionum, indulgentiarum, priuilegiorum, ordinum, edictorum, & gratiarum, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, & eas vel approbabit vel limitabit, aut restringet, prout è re Principis, vel publica esse cognouerit. Item Senatus sententiæ inappellabiles sunt, nisi deposito centum aureorum facto, missa tamen executioni sententia. Item prouisiones facit, secundùm casuum contingentiam: Quod in causis omnibus criminalibus admittitur, pro Iustitia & Æquitate, de quibus vide *d.§.3.versic.vigesimoprimo, num.1. & §.4.versic.4. & 5. & 28. & 29.* quomodo procedendum sit, licèt causæ sint inappellabiles. Et quicquid sanxerit Senatus, parem vim habebit, ac si à Principe factum fuisset. Non potest tamen Senatus, delictorum remissiones, seu gratias, vel Literas salui conductus, reis criminum dare, vel concedere, quę reseruata sunt Principi. His adde vt apud hunc ordinem, Controuersiæ terminentur, vel si alternis diebus in Curia Mediolani, in loco eminentiori Aulæ sedens, cum maiestate sua, auditis palam aduocatis, quod sibi pro iustitia aut æquitate visum fuerit, statuit. Vel ad supplicata, & responsa, secreto. Vel si delegatione facta, & relatione per Senatorem delegatum: Ordinare solet in omnibus apices, & ius positiuum, vbi expedierit, tollendo: vel dilationes, & prorogationes in causis concedendo, & in delictis prouidendo: Et amplius etiam in his, quæ de iure gentium sunt, manum apponendo ex causa. Verùm quæ sollicitudo & auctoritas præsidis fuerit, sitque secundùm ius commune: cùm tamen quæ in Senatoribus Romæ fuerit, supra exaratum sit, subijciamus. Illudque inprimis, † vt Præses prouinciæ, maius 12 Imperium in ea prouincia habeat omnibus, post Principem, *l.4.ff. de offic.præsid.* quod idem dicitur de Proconsule, *l.& ideo, ff.de offic.procons.& leg.* Atque omnia prouincialia negotia & desideria cognoscere potest: quæ Romæ varios Iudices habent: scilicet vel præfectus prætorio, vel præfectus vrbis, vel consules, & Prætores, cæterique similes habent, vt dictum est supra hoc *capit.numero 1.* quæ pariter attributa sunt proconsuli, *l.si in aliquam, ff. de officio procons. & leg.* vbi tamen glossa vltima excipit proconsulem non habere ea, quæ competunt Romæ, consulibus: sed puto eam glossam non rectè locutam; ex quo tex. ibi generaliter loquitur, sicque vt proconsul plenissimam iurisdictionem habeat, ad eumque pertineant o-

 mnium

mnium partes, quæ Romæ, vel quasi magistratus, vel extra ordinem, ius dicunt. Quod & clarius probatur, quia expresse hoc cauetur in præside, qui vt ibi habetur in rub. proconsule est inferior: vt tamen cognoscere possit de omnibus causis, de quibus etiam Con-
13 sul Romæ cognoscere poterat, *d.l.ex omnibus, ff.de offic.præsid.* † Proinde sicut proconsul plenissimam iurisdictionem habet, quam in ea l. gl. interpretatur pro mero Imperio, pleniorem pro mixto, semi-
14 plenam pro modica coërtione: † Sic etiam præses in prouincia sua, non extra Imperium habere dicitur, *l. 3. & 4. ff. de offic. præsid.* quod interpretatur esse merum, per Principem communicatum proconsulibus, præsidibus & alijs similibus, vt per Bar. *in l. Imperium, nu. 6. ff. de iurisd. om. iud per d.l.4. & d.l.si in aliqua*, & subdit Bar. *ibi, n.7.* merum Imperium eum habere de iure communi, qui præest alicui vniuersitati, quæ facit prouinciam, *l. Illicitas, § qui vniuersas, ff. de offic. præsid.* ibi, ius gladij habent, & in metallum damnandi: non si præest vniuersitati, quæ faciat non prouinciam, sed ciuitatem: quæ de iure communi, non habet nec merum, nec mixtum Imperium, *§. iusiurandum, in fi. in aut. de defens. ciuit.* Nisi ex præscriptione, consuetudine vel concessione Principis: Et cum Bar. transeunt doct. præci-
15 puè Ias. *ibi n.18. & seq.* † Declarans & *vt supra, n.5.* quod licet quælibet ciuitas habeat hodie vim prouinciæ, secundùm gloss. sing. *in l. vlt. in prin. C. de præscrip. lon. tem.* tamen hoc non procedat secundùm Ang. ibi, quando singulæ Ciuitates constitutæ sunt, sub vno Principe, sed sub diuersis Principibus: quasi quod tunc in primo casu metropolis habeat vim prouinciæ: & clarè videtur sentire Bar. Bal. Salic. Barbat. *in apostil.* & doct. *in d.l.fi.* dicentes, quod in prouincijs, quæ adhuc reguntur per præsidem, habet locum *d.l.fi.* In ciuitatibus, quæ habent sua Regimina, illa ciuitas habebatur pro prouincia; vt Florentia, Perusium, & similes: quæ sequitur Ang. & Bal. *Inst. de vsucap. in prin.* & Phil. Corn. *cons. 36. n. 21. vol. 2. & cons. 275. in prin. vol. 3.* & propterea multa exempla meri Imperij à præside in prouincia sua exercendi, colligi possunt, & *d. tit. ff. de offi. præsid.* & illud primum
16 generale, † vt ad eum pertineat purgare prouinciam malis hominibus, non distinguendo vnde sint, *l. 3. & l. congruit, eo. tit.* vbi solicitè præses agere & conquirere debet Sacrilegos, Latrones, plagiarios, fures, & prout quisque deliquerit, in eum animaduertere: re-

cepta-

ceptatoresque eorum coërcere. Sic habetur *in l. fi. eo. tit.* ad præsidem pertinere cognitionem, & seuerissimam animaduersionem, de seruo corrupto: vel Ancilla deuirginata, vel seruo stuprato: & si actor rerum agentis, corruptus esse dicatur: non solum si iactura aduersus substantiam, sed ad totius domus euersionem pertineat: Sed cùm ea, quæ sub mero Imperio continentur, abundè sint declarata per doct. *in d. l. imperium*, ibi videas; cum his, quæ vel mixti Imperij sunt: vel modicæ coërtionis, vel simplicis iurisdictionis, de quibus multa posita sunt per Iurec. *in d. tit. ff. de offic. præsid. & in tit. C. de offic. rector.* Nec hic omittas, vt licèt præses in metallum damnare possit: non possit tamen in insulam deportare, quod minus est, vt per Bart. *in lege, illicitas, §. qui vniuersas, ff. de offic. præsid.* qui ibi rationem assignat: quia insulæ sunt in dominio Principis, non præsidis: sic arguit Bart. præsidem non posse exbannire. Sed ibi reprehenditur *in apostil.* † Quo verò ad ea, quæ Præses, & Senatores tenentur, 17
in quibusque eorum cura versetur: præterquam quod curare debet, & congruit bono & graui Præsidi, vt pacata atque quieta prouincia sit, quam regit: solicitè agendo, vt malis hominibus prouincia careat, vt supra dixi, *dicta lege, congruit*, resumere etiam multa possumus, tradita in *d. tit. ff. de offic. præsid.* ad hoc propositum, vt etiam illicitas exactiones, & violentias factas, & extortas metu venditiones, & cautiones; vel sine precij numeratione: & ne quis iniquum lucrum, aut damnum sentiat, præses prouinciæ prouidere debet, *l. illicitas, in princip. ff. de offic. præsid.* Neve permittere, vt humiliores à potentioribus viris iniurijs afficiantur, aut opprimantur: atque vt sub specie tributorum illicitæ exactiones fiant, prohibere debet: & negotiationes licitas permittere, & illicitas prohibere, vt ibi. *§. ne potentiores.* Item mulctas ex causa necessitatis, & paupertatis, remittere debet; quas exigi remissas, non debet pati: etiam à factis soluendo, vt ibi. *§. final.* Item causa cognita, cogit dominos reficere ædificia, deformitati consulendo, *l. præses prouinciæ inspectis, eo. tit.* & dicemus inf. *cap. de prætore, in §. 1. num. 30.* Item furiosos, qui non possunt per necessarios contineri, carcere contineri iubere debet: ne quid perniciosius ipsi, in se moliantur, neve alijs quoque exitio sint, *l. congruit, & l. diuus, eod. titul.* Item præses munus, donumve capere non debet, nisi esculentum, poculentumve, quod intra dies

proximos ꝓdigatur, *l. plebiscito, eo. tit.* sed dic vt inf. *in c. de pretor. §. 1. n.*
18 *6.* † Item debet iudicare secundùm allegata & probata. *d. l. illicitas, §. veritas,* vbi doct. sic etenim melius est, secundùm Philosoph. *c. 7. politic. lib. 2.* licet aliud dixerimus in Principe supra *c. 1. §. 3. versic. Decimonono*: Inquit tamen Decius *in d. cons. 200. in fin.* quem sequitur D. Crauet. *d. cons. 144. & 198.* Senatum iudicare debere, sola facti veritate inspecta, sicut Princeps, quem repræsentat: qui cognoscit tanquam Deus. Sed hoc tutum non esse puto per dicta *supra*, nisi quatenus Princeps, constituendo Præsidem & Senatum, hoc concesserit. Et propterea frequentius obseruatur in Præside, & Senatu Mediolani, si quid statuant, vt id fiat sub nomine principis: pręcipuè in rescriptis concedendis: quod & rectè fieri videtur, nam Princeps ipse caput est Senatus & Consiliariorum suorum, *l. ius Senatorum, C. de dignit. lib. 12.* & tradit Mart. meus Laud. *in tract. de consil. prin. q. 1.* Item obseruare debet præses, vt se in adeundo facilem præbeat, sed contemni se non patiatur: atque vt in cognoscendo, neq; excandescere aduersus eos, quos malos putat: neque precibus calamitosorum illachrymari eum oporteat, *l. obseruandum, ff. eo. tit.* & diximus *supradict. §. 3. vers. sextodecimo & septimodecimo.* Item regens prouinciam, quive circa eas sunt, non debet negotiari, mutuam pecuniam dare, fœnusve exercere, *l. principalibus, vbi doct. ff. si cer. pe.* de quibus latius dicemus *inf. de Pretore, n. 9. §. 1.* Item non debet regens prouinciã eius fines excedere, nisi voti soluendi causa, dũ tamen abnoctare ei non liceat, *l. illud, ff. eo. tit.* Multa alia poterit quilibet curiosus perquirere, & cogitare, quæ ad præsidẽ prouinciæ pertineant. Cui etiã aliqua conuenire possunt, de his, quæ scripta sunt *in c. de Imperatore*, præcipuè *d. §. 3. & 4.* & de his, quæ dicemus inferius, *in c. de pretore*, & faciunt multa dicta *in tit. C. de offic. rect. prouin.* Inter quæ non omitto, vt nulli Patriæ suæ administratio, sine speciali permissu Principis
19 permittatur, vt ibi. *l. fi.* † Et postremò nota, potestatem esse datam ibi *in l. 3.* omnibus iustissimos, vigilantissimosque iudices, publicis acclamationibus, collaudandi: vt honoris eius auctiores, proferantur à Principe processus: & econtrario iniustos, & maleficos, querelarum vocibus accusandi, vt censuræ vigore absumantur.

SVMMARIVM.

1 Procuratores Cæsaris constituuntur à Principe.

2 Fi-

2 *Fiscus, nec bursa fiscalis, proprie non dicitur, nisi Principis, vel Rom.*

3 *Procuratores Cæsaris à Const. Mediolani, Quæstores dicuntur: vulgari sermone Magistri intratarum: Idem & Collectores Papæ. nu. 5.*

4 *Procuratores Cæs. & procuratores fisci, idem sunt: Rationales, & procuratores patrimonij, etiam dicti.*

5 *Quæstores vrbani, & quæstores ærarij, idem dicti: & an conueniant cum procuratoribus Cæs.*

6 *Procuratores Cæs. sunt iudices inter fiscum, & priuatum: non inter priuatos tantum.*

7 *Procurator Cæs. inter Clarissimos collocatur.*

8 *Procurator Cæs. an censeatur habere liberam administrationem: communis quod non.*

Procurator cum libera, potest omnia, quæ dominus: sed non donare.

9 *Procurator cum libera; nemo nisi specialiter constituitur.*

10 *Procurator Cæs. quando possit transigere, & præiudicare domino.*

11 *Procurator cum illis verbis in mandato, vt possit facere omnia, quæ dominus, dicitur constitutus cum libera, secundum communes.*

12 *Procurator Cæs. potest adire hæreditatem Cæsari delatam: quæ si non sit soluendo, habetur pro non adita: ita & repudiare.*

13 *Procurator Cæs. vendens, non potest habere fidem de precio: potest tamen confiteri se precium recepisse: & confessio probat, etiam contra fiscum.*

14 *Procurator Cæs. potest constituere procuratorem ad vendendum rem obligatam fisco, & subhastandum.*

Procuratoris Cæs. officium est in negocijs maximis.

15 *Procurator Cæs. non habet ius deportandi: vel Banniendi.*

Procurator Cæs. potest prohibere rixosum, ne accedat ad alienum fundũ.

16 *Procurator Cæs. quando vices præsidis agit.*

17 *Priuilegia fisci multa sunt, remissiue.*

18 *Fiscus non est priuilegiatus, nisi in l. expressum sit.*

19 *Procurator Cæs. debet tractare causas fiscales secundum ordinem iuris.*

Procurator Fisci, cauet à protectione suorum debitorum, contra priuatos.

20 *Procuratores Fisci, quando debitorem debitoris soluere cogant.*

21 *Procurator fisci generalis cõuenitur, pro negligentia procuratoris specialis, non exigentis debitores fiscales.*

Procurator Fisci, an possit iurare in litem.

LIB. I. CAP. VIII. DE PROCVRATORIBVS CÆSARIS.

ROCVRATORES Cæsaris succedebant, post præsidem & Senatores: Iureconsulti aliqui, alij breuioris togæ, sed viri elegantes, industrij, & prudentes: sic positus est titulus *ff. de offic. procur. Cæs.* immediatè subsequens *tit. de offic. præsid.* His, & huic muneri aliquãdo præficiũ præses: qui primũ locum tenet, vt in vrbe Mediolani quotidie videmus obseruari, de quib. quoq;, & quorũ officio habẽt tit. *de offic. quæst. ord.* sequens titulũ, de Senatoribus, in Const. huius Dominij, vbi latè explicanẽ partes, & solicitudo eorũ in hoc munere, tam habita ratione redituũ ordinariorũ, quã extraordinariorũ Principis, per aliũ tit. seq. Sed de his, q̃ in iure & alibi habentur, aliqua subijciamus.
1 † Hi pariter constituũtur à Principe, cùm magistratus omnes cõstituere, ꝓpriè sit Principis, *vt sup. c. preced. n. 1.* Similiter tamen dicendũ est de ciuitate, quæ præscribit iura fiscalia. & de his, qui ex priuilegio hoc habẽt, vel ex cõtractu Principis,
2 siue ciuitates, siue domini terrarũ sint: licèt † alias fiscus ꝓpriè, nec bursa fiscalis dicaẽ, nisi principis, vel Reip. Romanæ, *l. si multi, ff. de public. l. eũ qui vectigal ff de ver. sig.* & hæc colligit Bal. *in l. 1. cir. fi. C. de hered. vel act. vend.* sequitur Alex. *cons. 111. nu. 5. vol. 4.* Nam vbi iura Fisca-
3 lia sunt, ibi & procuratores fisci esse posse videntur. † Et licèt Quæstores hodie appellentur à dictis Const. & alias, & hodie, vulgari sermone etiam Magistri intratarum, vt etiam meminit Ias. *cons. 101. col. 2. vol. 4.* nihilominus in iure, Procuratores Cæsaris hos appellari, proprius existimo: nam qui Quæstores alias habiti sunt, dixi *sup.*
4 *c. 1. §. 4. vers. Septimo, in ver. Quæstoris.* † Hos procuratores Cæs. qui ea procurabant, quæ ad Cæsarem ipsum seu Fiscum pertinerent, quorum fuerit varia potestas: & procuratores fisci eosdem fuisse, non dubitauit And. Alcia. quos & alio nómine Rationales, & procuratores patrimonij nuncupatos obseruauit, *in lib. de magis. ciuilib. què & milit. offic. in prin. col. 6. & in l. procurator, C. de eden. col. 1.* & addo etiam *l. 2. C. de mod. mulct. & l. 3.* & conueniunt tradita per Aristot. *politicor. lib. 6. c. 8.* & si aliquos recentiores differentiam inter eos posuisse commemoret, vt addo Ias. *in l. 1. nume. 1. ff. de offic. procur. Cæs.* distinguen-

guentem: sed ex quo omnia translata sunt in Principem, hæc parum curanda sunt, vt *dixi sup. c. 1. §. 4. versi. Septimo, in ver. Quæstoris, nume. 2.* Budæus tamen *in tit. de offic. quæst. pag. 294. & 295.* qui propterea non videtur recedere ab opin. nostra. † Quæstores vrbanos & quęstores ærarij, qui idem dicebantur, apud Romanos fuisse refert, qui ærarium curabant, eiusq; pecunias in publicas tabulas, expensas & acceptas referre consueuerant, pro quibus præfectos ratiociniorum: & quos Magistros computorum vocant, haberi hodie significet: quæ videntur accedere, vt pariter præfecti illi à Const. huius dominij, Quæstores nuncupati, aliquantulum cum his conueniant: nam & inter alia, horum cura esse creditur: vt de pecunijs ærarij expensis & acceptis, habeatur in publicis tabulis ratio, licèt sit constitutus in Thesaurarium, seu Quęstorem, vnus eorum qui solus hoc munus subit: Sic inquit Bal. *in d. l. 1. ff. de offic. procur. Cæs.* quod Collectores Papæ, & similes dicuntur eius procuratores. Iuxta prædicta inquit Alciat. Hodie dubium non esse, † quotiens inter fiscum & priuatum quæstio oriatur, eos procuratores Cæsaris adeundos esse: quibus adde & alijs supra adductis Fenestel. *de Magistr. Rom. capit. 26.* & qui in hac re inquit: Quoniam maiorem se, à quo ius inter priuatum, ac rempublicam decernatur, impossibile inuentu sit: ipsumque Principem in propria causa iudicare, haud sanè æquum esse videatur, Magistratum creari placuit: cui inter se, priuatasque personas, competens quidem esset iurisdictio: qui sanè appellatus est procurator Cæsaris: Cuique principalis totius rei licentia commissa est, ita vt quicquid ab eo negotiorum Imperialium gestum est, ratum habeatur, ac si à Cæsare gestum sit. Ideo Bald. *in l. 2. col. 2. C. de senten. quæ sine cer. quant.* hoc etiam affirmat in eo tex. loquente in curatore reip. qui idem videtur: ad idem est tex. *in l. 2. C. si aduer. fisc.* cum glo. *in l. ad fiscum, C. vbi cau. fiscal.* quo in loco, & rationalis appellatur, & *in l. non rectè, C. de fideius.* & vbiq; not. Sali. & *in l. 1. C. de repud. hered.* & propterea inquit Corn. *cons. 30. n. 3. & 5. vol. 2.* Fiscum in suis causis habere proprios & speciales iudices, de quibus non cognoscit alius iudex: & à dictis constitutionibus cauetur *in §. agnoscet etiã* Non est tamen ꝓcurator fisci iudex competẽs, inter priuatos tantũ, nisi ex ꝓrogatione iurisdictionis *l. 1.* vbi not. Sal. *C. de iurisd. om. iud.* idem *in l. cum vendente, C. vbi cau. fisc.* ideo non habet pote-

5

6

poteſtatem delegandi, in cauſa priuatorum: nec valet ſententia de-
7 legati. *l. 1. vbi doct. C. de pedan. iudic.* † Eſtque procurator Cæſ. inter clariſſimos collocandus, vt tradit Iaſ. *in l. 1. nu. 17. ff. de offic. eius.* & Al-
8 ciat. *in l. ſpecioſas. ff. de ver. ſig.* & dixi *in tract. de Duello & pace concl. 77.* † Eaq; eſt prerogatiua, vt ſimpliciter conſtitutus liberã adminiſtrationem habere videatur, vt tradit Iaſ. *in l. à Diuo. §. ſed ſi emptor. nu. 9. ff. de re iud.* & ante eum not. Bar. *in l. 1. in princip. ff. de offic. procur. Cæſ. in 1. not.* aliter tamen ſentit *in 2. lect. nu. 9.* quia procurator cum libera omnia poteſt, quæ dominus: excepto quod non poteſt donare. *l. filiusf. ff. de donat. l. procurator totorum. ff. de procurat.* & per Dec. *conſ. 402. numer. 9.* & ſic arguit, magnum eſſe periculum, ſi libere adminiſtratio intelligatur conceſſa: & cum hac opin. videtur tranſire Bal. ibi, referendo Guil. licet in precedentibus innuat procuratorem Cæſ. habere liberã adminiſtrationem à lege: quo caſu non ſit permiſſa alienatio, niſi fiat conditio domini melior, vt *in d. l. 1.* & ſi habeatur libera adminiſtratio ab homine, permiſſa ſit alienatio: ratio autẽ quare libera adminiſtratio non cenſeatur cõceſſa procuratori Cęſ.
9 *in d. l. 1.* ſecundum Bar. & Bal. & alios vbi *ſup.* ea etiã eſt, † quia nemo habet liberã, niſi ſpecialiter cõcedatur. *l. quam Tuberon. §. aliũ ff. de pecul.* & propterea Bal. *in d. l. 1.* ſummat eã, vt procurator Cęſ. partibus Cęſ. fũgatur: tamen nõ alienat, niſi ex certa ſciẽtia, & habeat in mãdatis: ideo ipſe interpretatur dictam *l. 1.* in illis verbis, *Quæ acta, geſtaque ſunt à procuratore Cæſ.* ſic ab eo comprobantur, atque ſi à Cæſ. geſta ſunt, vt is poſſit ea facere quæ poteſt Cæſar, ſi ad commodum Cæſ. tendant: quia in ea generali permiſſione, ſeu arbitrio, nõ cõtinetur alienatio: nec quod Cæſarem poſſit damnificare, præter ius
* commune: & dicta opĩ. videt̃ communis, * affirmat Iaſ. *in d. l. 1. nu. 21.*
10 & ideo habetur *in l. nulli. ff. de tranſact.* vbi doct. præcipue Iaſo. † procuratorem Cæſ. non poſſe tranſigere, eo inconſulto, ita vt res immobilis remaneat aduerſario, aliquo per fiſcum retento: etiam quod aduerſarius poſſideret illam rem: ſecus ſi eſſet res immobilis, quæ remaneret fiſco, aliquo dato aduerſario. Supradictis tamen adde Iaſ. declarantem *in conſil. 108. numer. 2. volum. 1.* vt tales procuratores Cæſ. & adminiſtratores præiudicare poſſint in quærendis, licet non in quæſitis, ſine ſpeciali mandato. *l. ſi. cum ſim. Cod. de acquir. poſ.* vt hoc etiam procedere ponit in prælatis eccleſiæ, vt dice-

dicemus inferius, *in c. de Abbate, numero 31. lib. 2.* & ad præmiſſa ponit Iaſ. *in d. numero 21.* † ſi procurator in mandato ſit conſtitutus, per illa 11
verba, *Quod poſſit facere ea omnia, quæ poſſet dominus, ſi eſſet præſens:* tunc ſecundùm communes * opiniones cenſeatur habere liberam administrationem. A præmiſſis infertur vnum ſpeciale. † vt procura- 12
tor Cæſaris poſſit adire hereditatem Cæſari delatam, *dicta lege 1.* licèt regulariter hereditas per procuratorem adiri non poſſit, *l. Paulus reſpondet, ff. de acquirend. heredit.* & not. Iaſ. *ibi, nu. 4.* poſt alios doct. qui ſubijcit, per *l. 2. ff. eod.* poſt Bar. aliud ſpeciale, & ſingulare, vt ſi adita ſit hereditas, quæ non ſit ſoluendo, habeatur pro non adita: & ſic Cęſar ſemel heres, deſinit eſſe heres, licèt regulariter ſecus ſit, *l. ſicut, Cod. de repud. hered.* & ſicut procurator Cæſaris poteſt adire, ita & repudiare ſecundùm Iaſon. *in lege 2.* Iuxta præmiſſa etiam infert Iaſ. *ibi, numer. 18.* poſt Bar. † Procuratorem Cæſaris vendentem rem 13
fiſcalem, non poſſe habere fidem de precio, ſecundùm communes opiniones, idemque cenſet in procuratore minoris, & prælato eccleſiæ. Declarat tamen procedere, quantum ad tranſlationem dominij; quoad robur inſtrumenti, illud valere: quæ ſequitur Alex. *in l. à Diuo Pio, §. ſed ſi emptor, ff. de re iud. nume. 9.* Poteſt tamen procurator Cæſaris confiteri, ſe recepiſſe precium, ex re vendita, vt ibi: & tunc talis confeſſio probat numerationem, etiam contra fiſcum, vt per Iaſ. *in d. §. ſed ſi emptor, nume. 14.* quicquid ſit in procuratore priuati, vt per Iaſ. ibi *in præced.* Item ſecundùm eum Iaſ. *in l. neq; tutores, in fi. C. de procurator.* † poteſt procurator fiſci, vel Cæſaris conſtituere procu- 14
ratorem ad vendendum rem obligatam fiſco, & faciendam ſubhaſtationem: quod dicit procedere etiam in alijs commiſſarijs. Item dicas officium procuratoris Cæſaris eſſe in negotijs maximis, & habere iuriſdictionem inter fiſcum & priuatum, vt *ſupra:* & docet glo. fin. *in l. vlt. in fin. ff. de offic. procur. Cæſ.* † Non habet tamen ius de- 15
portandi, vel Banniendi, nec licentiam dare redeundi poteſt de Banno, ſecundùm Bal. *ibidem:* licèt ipſe poſſit ſecundùm eos, & quilibet alius officialis prohibere ex cauſa, vt puta rixoſum ne accedat ad alienum fundum, vt per Iaſ. *ibi. nume. 8.* qui hoc etiam ampliat in arbitro: non tamen vt prohibeat aliquem exire propriam domum: quia eſſet ſpecies ſeruitutis: nec mandare, quod quis exeat propriam ciuitatem. † Procurator Cæſ. tamen in caſibus, vices Præſidis 16

agit, videlicet si in eum consentiunt priuati: vel si mortuo præside, gerit eius vicem, vel etiam eo viuo, vt not. glo. 2. *in l. 1. C. de pedan. iudic.* cum qua transit Salic. ibi: & addit, vt si mandato Principis gerat, non aliter. Atq; videtur subijcere, vt hodie in casu legitimæ absentiæ, possit vicarium constituere; qui omnia potest, præter mortis illationem, & membri abscissionem, *§. ad hoc prohibemus, in aut. de collat.* Post ea, quę procuratores Cęsaris posse videntur, subiungere quoque multa possumus, ad quæ teneantur, ex eorum officio: pro quo-
17 rum obseruatione scire debent, † quòd licèt fiscus multa priuilegia habeat, de quibus per Bal. *in l. 1. C. de priuileg. fisc.* & per Franc. Luc. *in tract. de fisc. & eius priuileg.* qui 141. enumerat. & Mart Laud. *in sim. tracta.* & multa tradita sunt in constitu. huius dominij Me-
18 diolani, *in tit. de iure & priui. fis.* tamen regula est notissima, † vt fiscus nunquam quicquam speciale magis habeat, quam priuatus, nisi in lege expresse cautum sit, *l. item videndum, §. in priuatorum, vbi glo. ff. de petit. her ed. & in l. 1. C. eo.* & per Decium *cons. 531. num. 3.* & D. Aymon.
19 Crauet. *cons. 168.* atque propterea † procuratores Cæs. ita debent tractare causas fiscales, secundùm ordinem iuris, sicut alias causas priuatorum, *l. 1.* vbi Bart. & alij, *C. de cond. & procur. præd. fiscal. lib. 11.* & tradit Ias. *in l. re coniuncti, nu. 120. ff. de leg. 3.* (veruntamen in hoc Dominio multa concedunt per dictas Const. in quibus aliter concessum est procedere, quam ius commune postulet.) Quocirca diligenter aduertere debent tales administratores, vt omnia peragant secundùm Iustitiam: & citra inuidiam fisci, & præcipuè in protectione debitorum fisci suscipienda contra priuatos: quod abhorrent iura: etiam si quis debitor partem rerum, vel actionum, quò magis eius iuribus protegeretur, fisco donare velit, vt habetur in
20 *toto ti. C. Ne fisc. vel resp.* vbi Ias. *in rub.* † Procuratores tamen fisci debitorem debitoris, fisco soluere cogunt, *l. si debitum*, vbi Salicet. *C. quando fisc. vel priu.* qui declarat, si debitor fatetur debitum vel habetur pro confesso, & primus debitor non est soluendo, vt ibi *l. non prius*, vbi idem Salicet. qui declarat casus, quando etiam est soluendo, scilicet si ex pecunia fiscali quis sit factus debitor. Item si ex contractu fiscali conuenitur debitor: & adde Bar. *in l. 1. C. de cond. ex l.* vt etiam ante diem conueniri debitor debitoris fisci possit, per il-
21 lum text. sing. † Item videtur dici posse, vt procurator fisci generalis,

ralis, poſſit conueniri pro negligentia procuratoris ſpecialis, conſtituti ad exigendum debitores fiſcales, vt colligit Bal. *in l. 2. colum. 2. verſic. De vno quæro, C. quando fiſc. vel priu.* Item an procurator fiſci poſſit iurare in litem, glo. *in l. quotiens in fin. C. de exact. tribut. lib. 10.* tenuit quod non. Bald. & Io. Platea ibi tenent contrarium, vt eos refert Alexand. *in l. 1. §. in eum autem, ff. ne quis eum qui*, de quo vide ibi per eum, qui videtur tranſire cum opin. Ioan. Fab. idem ſentientis, quod Bal. & Ioan. Plat. Multa alia poſſem cumulare circa poteſtatem & officium procuratorum Cæſar. ſed cùm magis reſpiciant ipſius Fiſci iura, quæ paſſim licet cuique perquirere: de quibus loquitur Bal. *in d. l. 1. C. de hered. act.* & Pau. de Caſt. *in d. l. 1. C. de priuileg. fiſc.* vbi Doct. & Martin. Laud. *in tract. de Fiſco, & eius priuileg.* conſulto hæc ſilentio præterire, *opportunum duxi.*

LANCELLOTTI CONRADI, IVRISCONSVLTI LAVDENSIS,

Lib. II. Cap. I. De Pont. Max.

IN DEXTRA PARTE TEMPLI CONSPICIEBATVR PONTIFICIS MAXI. IMAGO, PRIMA OMNIVM IN EXCELSO TRIBVNALI POSITA: HVMILIS: DEVM VNVM ET TRINVM RESPICIENS DIADEMATE, TRIPLICI CORONA AVREA, COMPOSITO, VARIISQVE LAPILLIS LOCVPLETISSIME REFERTO, CAPVT COOPERIENS: DEXTERA MANV COMPREHENDENS CRVCIS SALVTIFERÆ SIGNVM, LONGO RECTOQVE BACVLO SVPER IMPOSITVM, CVI DVÆ CLAVES, PAVLO INFERIVS, ALLIGATÆ ERANT. PALLIO INDE, ET PLVVIALI, SEV VESTE PVRPVREA, POST ALIA INDVMENTA PONTIFICIA, PERSONAM SVAM AMPLISSIME TEGEBAT.

§. I. DE ORNATV CORPORIS, PONTIFICIS MAX.

SVMMARIVM.

1 *Spiritualia temporalibus sunt digniora, quæ differunt, vt Sol, & Luna.*

2 *Pontificis caput, chrismate consecratur: Brachium Imperat. oleo deliniitur.*

PONT. DIGNITAS MAIOR IMP.

§. I. AD interpretationem precedentium verborum: quæ mysterium quoddam in se continent, accedendo: ea ratione, prima & dextera pars templi, Pont. Max. assignatur, quia vti omnibus digniori: & Imperatore præstantiori, attribuitur, vt iam dixi *supra lib. 1. §. 1. in prin. nume. 1. & 2. cap. primo.* † Spiritualia enim temporalibus tanto sunt digniora, quanto anima præfertur corpori; atque tanta est inter Imperatores seu Reges, & Pontifices, differentia: quanta est inter Solem & Lunam, quantumq; si plumbi metallum, ad auri fulgorem compares, vt in iuribus & auctoritatibus ibi adductis, legimus: atque ostenditur *in c. 1. §. vnde, de sac. vnct.* † cùm caput Pontificis Chrismate consecretur: Brachium verò, siue humerus, vel armus Principis, oleo deliniatur. Nec hæc habent difficultatem, vbi de Pontifice & Imperatore loquamur, qui videntur esse supra omnes dignitatum gradus, etiam superillustrium, vt *supra lib. 1. cap. 1. §. 1. vers. Orbem, nume 4.*

SVMMARIVM.

1 *Dignitates ecclesiasticæ licet minores, an preferendæ secularibus maioribus, 5.*

2 *Sacerdotium quemlibet ordinem ecclesiasticum complectitur.*

3 *Sacerdotes, Dij, Angeli, & Reges, & Sal terræ, & Mundi lumen, dicti.*

4 *Sacerdotes preferendi sunt militibus, & Iureconsultis, & nu. 6.*

5 *Doctor, & presbyter, dicuntur egregiæ personæ.*

Dignitatem Ecclesiasticam qui habeant, & qui ordinem.

QVÆSTIO L.

An Ecclesiasticæ dignitates, licet inferiores in gradu sint præferendæ secularibus?

AT dubitari posse videtur, an supposita disparitate: † Spritualia quoque seu ecclesiasticæ dignitates, præferendæ sint dignitatibus secularibus maioribus: vt puta si Episcopus qui tantum inter spectabiles reponitur, possit eum, qui est ex Illustrium gradu, veluti Regem præcedere: Vel si Abbas, qui clarissimus habetur, valeat præcedere Ducem, Marchionem, vel alium qui Spectabilis sit. Quod videbatur tenendum per proxime adducta, & quia clerici cuiuscunque ordinis, præcellunt quoscunque laicos, loco, & dignitate. *capit. denique.* vbi not. Card. Alexand. *columm. 1. 4. distin.* & per doctri. Abba. *in capit. solita. column. secunda, de maior. & obedien* & Decij, *in cap. cum non ab homine, in princip. de Iudic.* qui absolute affirmant, nullam dignitatem secularem sacerdotio, † (quod quemlibet ordinem ecclesiasticum comprehendit, vt testatur gloss. *in capit. qui per pecuniam. 1. quæstio. prima.*) adæquari posse: cum † Sacerdotes, Dij aliquando, aliquando Angeli appellentur. *capit. sacerdotibus. vndecima, quæstio prima.* & clerici etiam Reges nuncupantur. *12. quæstio. 1. capit. duo sunt.* & ideo ex autoritate Abb. *in capit. Nicolao. de appellatio.* † eos præferendos militibus attestatur: vt etiam sequitur Felin. *in rub. de maior. & obed. colum. 3.* quibus addi potest, sacerdotes Christi, sal terræ, & mundi lumen: & Regum, & Principum omniumq; fidelium patres & magistros censeri, *vt in cap. sacerdotes. 93. dist. & cap. quibus dubites. 96. dist.* Verumtamen aliter sentiendum existimo, nam cum dignitatum gradus & ordines sint distincti, vt superillustres, Illustres, spectabiles, & clarissimi aliqui sint: & aliqui etiam post hos describantur, egregij dicti, qui dignitatem innominatam consequuntur, vt dixi *in superioribus, lib. 1. cap. 1. §. 1. quæstio. 2. numer. 20. & §. 3. in materia Duelli concl. 77.* non videntur isti ordines posse immutari & præuerti: nam quod non mutatur, stare non prohibetur. *l. præcipimus, cum sim. Cod. de appellatio.* & ideo cum magnus ordo differentiæ seruet vniuersitatem creaturarum, quæ non poterat alia ratione subsistere, vt cœlestium militiarum exemplar nos instruit: quia dum sunt Angeli, sunt Ar-

changeli, qui in potestate & ordine non sunt æquales, vt disponit tex. *in cap. fi. iuncta gloss. 89. distin.* Ille qui in ecclesiastica dignitate cõstitutus, spectabilium locum occupat, non debet posse locum Illustrium Laicorum sibi vendicare, & eos præcellere: ne confundantur rectè constituti ordines. Nec videtur repugnare, dum opponitur spiritualia temporalibus esse digniora: & nullam secularem
5 dignitatem sacerdotio adęquari posse. † quia possumus dicere, prędicta procedere absolute inter clericos & Laicos tantum absque dignitate, & nulla facta distinctione, hoc est, quod Dignitas sacerdotalis in genere sumpta, & quæ respicit ipsam vniuersalem ecclesiam, & ipsum pontificem tanquam caput, vt in dictis iuribus allegatis in contrarium: omnino maior est quacunque seculari: sed distinctim sumpta, per gradus iam per iura statutos, non est dicendum episcopum (exempli gratia) spectabilem, posse pręcedere Regem, & sic illustrem. Nec etiam officit, quod Sacerdotes Dij, & Angeli, & Reges, & Sal terræ, & mundi lumen, & patres, & magistri Regum, & Principum, & omnium nuncupentur: Quia respõdendum erit, quod dum sacerdos in sacris versatur, veluti celebrãdo missam: confitentes audiendo, pœnitentiam iniungendo, absolutionem dando, & eucharistiam exhibendo, & alia similia peragendo, cum tunc in ecclesia personam Dei gerit, à Deo Vicarius constitutus. *c. inter hæc & cap. sceleratior. de pœnit. 5. distin.* & meminit Anton. Rosel. *in tractat. de potest. Imp. ac Pap. §. sacerdotium. car. 5. n. 5.* tunc omnes personæ, quacunque dignitate præfulgeant, sacerdotibus subijciuntur. & propterea ad hoc propositum diximus *supra libr. 1. capit. 1. §. tertio. versic. Quarto*: etiam Imperatorem posse non solum à Pont. max. sed etiam à suo episcopo peccando compesci, corrigi, anathematizari, & ad pœnitentiam reuocari: Confiterique eum peccata sua, etiam proprio sacerdoti debere: qui eum soluit, & ligat: & ideo rectè Dij, & Angeli dicuntur, & alijs recitatis epithetis decorantur. Et his conueniunt quæ leguntur in tracta. *de potest. secul. & ecclesi.* incerto auctore *in § in causis numer. 5. car. 157.* dum intelligit illud dictum, scilicet, Sacerdotes esse magistros, & patres principum, procedere in foro pœnitentiali, per *cap. omnis, de pœnit.* & sic hos vti patres spirituales, eos præcedere. Hæcque opinio ex eo etiam præcipue videtur corroborari, quia Doct. simplicem

plicem sacerdotem militi seculari præferendum commemorant, vt *supra*. Hocque recte fit, nam sacerdotiũ est dignitas, vt per gloss. & Doct. præsertim Ias. *in l. penult numero decimo. Cod. de pactis* quod de militia est dubium vt supra, *dict. §. 1. quæst. 2.* Atque sic Militia sacerdotalis, seu cœlestis inermis, armatæ militiæ quæ videntur aliquo modo æquiparari, vt diximus supra *dict. § 1. quæstio. 2. in princip. & numer. 23.* ex opin. etiam Alciat. dignior habeatur: & ideo vbi sit disparitas in sacerdotio, nõ videtur inferior ecclesiasticus ordo, superior seculari anteponendus. Ac ex præmissis videtur similiter 6 posse determinari; Sacerdotem Iureconsulto præferendum, quia vbi dignitas simplicis sacerdotij etiam non sit maior, sed æqualis dignitati doctoreæ, † cùm presbyter, & doctor, pariter dicantur 7 egregiæ personæ, secundum gloss. vbi Abb. *in c. si qui testium. numer. 5. de testib.* dignior omnino habenda est, vt in præcedentibus. Præmissa tamen dubia redduntur ex dictis Specul. *in ratiom. diuin. lib. 2. in princip. column. 4.* qui Sacerdotem non habere dignitatem videtur innuere. Docet namq;, ecclesiasticarum (quod ad rem nostram facit) personarum duo esse genera: Dignitatis vnum, alterum ordinis: Dignitatis, vt Papa, Patriarcha, Primas, Archiepiscopus, Episcop⁹, Archidiaconus, Archipresbyter & Præpositus: Ordinis vero, vt Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolythus, Exorcista, Lector, Hostiarius, Psalmista, qui idem est quod cãtor, & clericus primę tonsurę. Sed solutio videtur conuenire, vt dicamus sacerdotem saltem largo modo habere dignitatem per prædicta: vel responde, Specul. dictum suum iure nõ probare: & ideo inquit Card. Alex. *in c. quicunque 50. dist.* quemlibet in ordine ecclesiastico existẽtem, habere gradum & dignitatem, idem tenet *in c. de seruorũ 54. dist.*

SVMMARIVM.

1 *Pontifices antiquitus qui fuerint, & vnde dicti, & hodie qui sint. 3.*
2 *Papa, à Papè, admirabilis dicitur.*
Papa nec Deus, nec homo est, inter vtrunq;, ibi. & illi mentiens, sacrilegus habetur.
4 *Pontifices aliquando ijdem fuere, qui & Imperatores, & Reges.*
5 *Christus fuit Imperator, & Sacerdos.*
6 *Pontifex in spiritualibus, Imperator dici potest.*

7. Ponti-

7 *Pontificis munus ab Imperatorio distinguitur hodie.*
Pontificatus, officium & beneficium, appellatur. ibi.

PONTIFICES MAX. QVI FVERINT. ET QVI SINT.

PONTIFICIS maximi Imago, prima omnium & rectè eo in loco ponitur, perproxime & alibi dicta. Verum quia in primis
1 perquirendum videtur, † Quinam antiquitus Pontifices maximi, atque vnde dicti fuerint, mox qui sint, ab inducta Christiana religione & sacerdotio: ideo dicamus Pontificem max. prius à Numa Pompilio, cum Pōtifices plures essent, eorum collegio pręfectum: qui maximarum rerum, quæ ad sacra & religionem pertinent, iudex esset, & vindex contumaciæ priuatorum Magistratuum: & qui haberet ex se sacra omnia exscripta exsignataque, quibus hostijs, quibus diebus, ad quæ templa, sacra fieri deberent, & cuius scitis, omnia publica, priuataque sacra subiecta esset: & cum de religione & sacris dissensio esset, populus illum consuleret: nec cœlestes modo cerimonias ducere, sed iusta quoque funebria, & prodigia, quomodo susciperentur, placandique manes, eiusdem cura esset edocere, vt auctor est Liuius *libr. 1.* & Dionis *libr. 2.* quod sequitur Lucius Fenestella. *cap. 8.* & Pomp. Lætus *cap. decimo de sacerd. Roman.* Arist. autem *libr. 6. politi. cap. vlt.* eos qui præsunt sacrificijs publicis (quæ ex publico fiunt) vocari ab alijs Reges sacrorum, ab alijs Pont. maximos, tradit. Insuper interpretandi scientia, & actiones, apud Collegium Pontificium erat, vt *in l. 2. §. ex his ff. de orig. iur.* legitur. Pontifices Q. Mutius Scæuola à posse & facere, appellatos dicere solebat: quod haud satis probari videtur à M. Varrone, qui à ponte & facio, Pontifices appellatos putat: eo quod ab his primum pons sublicius factus, ac sæpe restitutus esse perhibeatur, vt ait Lucius Fenestella vt *supra*, & Pomp. Lætus. Qui & illud addit, non pontifices à Numa, sed principes sacerdotum nominatos: & inde regnante Anco Martio, quando sublicius Pons factus fuit, à ponte, pontifices dictos, & quosdam scribere, ab eo quod potentia sacra perficiant. Atqui in his quæ antiquitas obseruauit, non sunt dissimilia: immo multum videntur conuenire: quæ post aduentum Domini, Christiana religio recepit. Nam & Pōtifex,

fex, Sacerdotum Princeps, & quasi via sequentium, veluti possumus quidam, seu pontem faciens, ad vehendum subditos in viam, exemplo vitæ, & doctrinæ, vt docet Abba. *in cap. 1. colum. penul. de iudicijs*, quem sequitur Ias. *in l. 1. numer. 25. ff. de acq. pos.* etiam summus Sacerdos, & Patriarcha, & Pontifex max. nuncupatur: qui efficit sacerdotes, atque leuitas, ipse omnes ecclesiasticos ordines disponit: ipse quod vnusquisque facere debet, ostendit vt scribitur *in cap. cleros*, vbi Card. Alexand. *21. distin. & cap. sacrosancta. 22. distin.* † Proinde idem Pontifex, Papa quoque nuncupatus est, id est admirabilis, quia etiam legatus vices Christi veri Dei in terris gerit. *capit. in memoriam 19. distin. capit. quanto, de translat. epis.* & per Socin. *consil. 13. numer. 27. volum. 1.* Vicarius quoque Petri dicitur, sed impropriè: nam vicarius non dat vicarium, glos. *in cle. 1. de iureiur. in ver. vicarium*, & vt stupor mũdi, nec Deus, nec homo est, inter vtrunque: & prope etymologiam nominis est pater patrum, vt docet gloss. not. *in proœm. clem. in ver. Papa. &* & per Martin. Laud. *in tracta. de principibus quæst. 184.* vbi & pater pauperum dicitur, & Episcopus episcoporum. *cap. Nouatianus. 7. q. 1. & cap. loquitur. 24. q. 1.* & alijs epithetis, & nominibus decoratur & nuncupatur, denotantibus prętantiam suam, de quibus dicemus inf. *hoc §. versic. Pallium.* Quo fit, vt illi mentiens, sacrilegus habeatur: exemplo Cain, qui Deo credidit mentiendum: dicens, nescio. *cap. serpens. cum glo. de pœnit. distin. 1.* Hinc est etiam, vt in ordinatione & consecratione sua, Apostolicæ sedis Præsul, & Primâs omnium, qui in orbe terrarum sunt sacerdotum, & vniuersalis ecclesiæ Doctor, à Deo datus, & electus decantetur: vt *in libro Pontificali in rub. de ordinatione, & consecratione summi Pontificis*, legitur. Et inquit Bal. *in cap. primo. in fi. de cons.* quem sequitur Felin. *in capit. nonnulli. columm. 27. de rescript.* & Cardl. Cotta *in suis memoralibus in ver. Papa licet*; Papam eo ipso quod Papa est, esse doctorem vtriusque iuris, auctoritate tamen, non scientia. † Rursus sciendum est, pontificis max. munus, quandoque eo modo fuisse constitutum, vt à persona Regis, seu Principis seorsum, in vno distinctim resideret, vt recitati auctores in Numa, ita instituente docent: Atque eundem morem & ritum fuisse apud populum Israëliticum, tribus egregijs præcipue exemplis ostenditur: Dauid, Ezechiæ, & Iosiæ, qui Reges sub se habeant,

(margin numbers: 2 beside "† Proinde idem Pontifex… ad-"; 3 beside "non scientia. † Rursus…")

Sacerdotes suos magnos: quibus etiam inunctio Regum commissa esset, & ea quæ ad diuina pertinerent: vt Sadoch sacerdotem, Dauid Regi subministrasse & obtemperauisse, legimus *libro tertio, Regum cap. primo.* Isaiam, Ezechiæ, *libro quarto. capit. decimonono, Regum.* Helchiam verò Sacerdotem magnum, & pontificem similiter appellatum, Iosiæ, eodem *libro quarto. cap. 22.* Fuit nihilominus ante hæc tempora, Melchisedech Rex Salem; qui & sacerdos fuit, vt expresse habetur *genesis cap. decimoquarto.* Et summi pontifices & minores sacerdotes, à Deo instituti etiam dicuntur, per Moysem.
4 *cap. 28. Exodi*: & receptum est *in cap. primo. 21. distin.* vbi Card. Alex. † Verùm apud Romanos, post Reges & Consules, translata summa rerum & Imperio, in Imperatores, satis constat eosdem creatos fuisse pontifices, qui & Imperatores erant, si Suetonio credimus, in vita Octa. Augusti, *capit. trigesimoprimo*: & Lampridio in vita Alexandri Seueri: & Capitolino in vita Maximi, & Balbini: quod absque coniectura testatissimum ponit Lucius Fenestella *in tractat. de sacerdot. capit. quinto* qui inquit, Flaminem Dialem, primus Numa Pompilius Romæ, Rex creauit, cum antea Reges, Pontificum Regumque promiscuè munera obirent, vt de Priamo, & Aenea, & Anio apud Virgilium, cernimus; qui ait, Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbique sacerdos fuit. Idque etiam à minoribus deinceps. vt à C. Cæsare, Diuo Augusto, multisque postea Principibus, quos Pontificatus Maximi titulis insignitos videmus, obseruatum est. Atqui hoc notissimè demonstratur in monumentis, marmoreis inscriptionibus sæpius Romæ visis, vt etiam refert, & depingit pluribus in locis Bartholomęus Marlianus, de Antiquitatibus vrbis Romæ. Hæc quoq; comprobantur *in cap. de capitulis. 10. distin.* & fide maxima ab Isidoro, & recepta *in d. c. cleros. 21. dist.* in hæc verba, Antea autem Pontifices, & Reges erãt: nam maiorum hæc consuetudo fuit, vt Rex esset Sacerdos & Pontifex: vnde & Pontifices Romani, Imperatores appellabantur, vt
5 & supra diximus. *§. 1. versic. Orbem, numer. 2. libr. 1. capit. 1.* † Sic quoque CHRISTVS fuit Rex, seu Imperator, & Sacerdos, vt eum testatur Regem Paulus ad Philip. *cap. 2.* per illa verba; In nomine Iesu, omne genu flectatur, cœlestium, terrestium, & infernorũ, & clare loquitur tex. *in proœm. in prin.* ibi, Rex pacificus, cum glo. & no. glo.

no. glo. *in c. quoniam. 10. dist. & in c. cum ad verum. 96. dist.* CHRISTVM Imperatorem fuisse, & Sacerdotem, & officia vtriusque gessisse, vt etiam no. *in cap. sacerdos Dei patris. de consecrat. distin. 2.* † Atque in 6
spiritualibus, Pontificem Imperatorem posse dici tradit Abb. *in cap. per venerabilem numer 17. qui fil. sint leg.* & Bal. *in l. rescripta numer. 7. Cod. de precib. imp. offer.* Marsi. Fici. in prologo in Pymandrum dixit Platonem scripsisse, Ægyptiorum morem fuisse, ex Philosophorum numero sacerdotes: ex sacerdotum cœtu, reges eligere. Veruntamen quocunque modo hæc per tempora contigerit variatio, iam diu constitutum est † vt Pontificis Max. munus, ab Im- 7
peratorio distingueretur, hocque illo inferius haberetur, atque ab eo dependeret, & originem haberet, vt aliquando diximus *supra libro 1. cap. 1. §. quæst. 1. & §. 2. quæstio. 2. & §. tertio, versic. 1. 2. 3. 4.* & ipse CHRISTVS ea officia Pontificis, & Imperatoris, distinguere voluit: vt ibi *dixi*, & iura sunt aperta *in dict. c. quoniam, & c. cum ad verũ:* Nec dicatur quod ista distinctio non sit vera, nec possit habere locum, ex quo ipse CHRISTVS, vtrunque gessit officium, nam fit solutio secundum glo. *in d. c. quoniam. & c. cum ad verum:* quod ideo simul gessit, vt ostenderet vtranque potestatem ab eo processisse, non autem vt vna persona, illa duo officia exercere deberet: Munus autem Pontificium, Officium & Beneficium recte appellari, subiungere hic aptè possumus, vt legitur *in c. 1. de maled.*

SVMMARIVM.

1 *Consistorium attribuitur Pontifici, & Imperatori.*
2 *Tribunal attribuitur ordinario.*
3 *Consistorium Deo, & Pontificis, idem censendum est: in quo non currit tempus appellationis.*

CONSISTORIVM ATTRIBVTVM PONT. ET IMP.

IN excelso Tribunali. Hic subnotandum est, † Consistorium 1
rectius attribuendum Pontifici, & Imperatori. *cap. anteriorum. §. ad hoc 2. quæstio. 6. cap. conuenior. 23. quæstio. 8. & ca. ex insinuatione. de appellatio. & l. quisquis in princip. & alibi, Cod. ad leg. Iul maiest. & cle. 2. §. notoriũ cum glo. de re iud.* vbi Card. tradit, † Tribunal esse ordinarij. Cõ- 2

ſiſtorium verò Principis. Ex quibus patet, non bene ſenſiſſe Archid. *in cap. Romana de appellatio. lib. 6.* quem refert Martin. Laud. *in tractat. de princip. q. 31.* dum Conſiſtorium Papæ attribuit, Auditorium Imperatori. Illud tamen concedimus, † Dei, & Pontificis,
3 rium Imperatori. Illud tamen concedimus, † Dei, & Pontificis, cenſendum idem Conſiſtorium, vt auctor eſt Hoſtien. *in cap. quanto* per illum tex. & præced. *de translat. epiſ.* ſequitur Ant. de Roſel. *in tract. de concil. in rub. Sententia quæ potius attendenda ſit numer. 30.* & ante eum Abb. *in cap. venerabilem nu. 18. & in cap. licet, de electio. num. 10. & in c. propoſuit nu. 9. de conceſ. præb.* & Martin. Laud. *in trac. de princip. q. 474.* & Catel. Cotta *in memoralibus in ver. Papa legitime:* & ait Martin. vbi *ſupra q. 222.* In Conſiſtorium Principis non currere tempus introductæ appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Humilitate, nihil ſplendidius fulget in epiſcopo.*
2 *Humilitas eſt clauis, quæ aperit Regnum cælorum, & refert myſteria ſcripturarum, & Deo placet.*
3 *Maior veſtrum, erit miniſter veſter: &c.*
4 *Humilitatis ac patientiæ exempla, vt haberemus, Chriſtus multa tulit.*
5 *Seruum ſeruorum Dei, ſe appellare conſueuit Pontifex: Seruum tantum Imperator.*
Papa etiam inſcribitur per illa verba; diuina prouidentia, Papa IIII.
6 *Humilitas nimium non eſt ſeruanda; ne regendi frangatur auctoritas.*
7 *Humilitatis tres gradus.*
8 *Humilitate ira ſedatur.*

HVMILITAS IN PONTIFICE REQVISITA.

HVMILIS deinceps ipſe Pont. Max. deſcribitur, quia ſcri-
1 ptum eſt. *c. contra morem. 100. diſt.* † Nihil in epiſcopali ceruice ſplendidius fulgere quam humilitatem, quod extollit Decius *conſ. 151. numer. 4. volum. 1.* idemque habetur *in c. non negamus, cum gl. 61. diſt.* Atque Humilitas apte vtique Pontifici inprimis attribuitur, quãdoquidem ſecundum glo. fin. *in cle. 1. de relig. dom.* ex ſententia Diui
2 Ambroſij, † illa ſit clauis, quæ aperit regnum cœlorum, & reſerat myſteria ſcripturarum, & Deum placat. *c. quicunque. 26. q. 5.* Sic illud diuinè

diuinè scriptum Matthæi, *c.23. & c.nullus, 9. q.3.* decantare solemus;
† Qui maior est vestrum, erit minister vester: Qui se exaltauerit, 3
humiliabitur, & qui se humiliauerit, exaltabitur: nam CHRISTVS
multa quoque patienter & humiliter tulit, † vt nos humilitatis ac 4
patientiæ haberemus exempla, *c. dominus, dist. 93.* † Proinde seruum 5
seruorum Dei, idem Pontifex se appellare consueuit, ad humilitatem quandam demonstrandam, vt *in proœm. Decretalium* Gregorius IX. *in princip.* se profitetur: & Bonifacius VIII. *in proœm. Sexti,* vbi gloss. & Ioan. *in proœm. clem.* & alibi sæpè. Seruum autem Dei, tantùm se inscripsit Iustinianus *in lege 1. circ. prin. Cod. de offic. præfec. prat. af.* vbi glo. & faciunt dicta Ant. de Rosel. *in tractat. de potes Imp. & Pap. chart. 19. versicul. nam omnes Apostoli.* Inscribitur tamen aliquando Pontifex per illa verba, scilicet: PIVS DIVINA PROVIDENTIA, PAPA III. vt in reg. Cancellariæ Innoc. VIII. Clemen.
VII. & Paul. III. in prin. legitur. † Humilitas tamen nimia non est 6
seruanda, ne regendi frangatur auctoritas, vt scitè legitur *in capit. quando, distinc. 86.* cum glo. ibi. & *in c. eccl. 99. dist. & in l. obseruandum. ff. de offic. præs.* & diximus *supra libro 1. cap. 1. §. 3. versicul. 16. & 17.* † Nec hic 7
omitto, Humilitatis tres gradus positos per dictam gloss. *final. in c. 1. de relig. dom.* Primus, vt quis subdatur maiori, & non præferat se æquali: Secundus, vt subdatur æquali, nec præferat se minori: Tertius vt subdatur minori. Primaque dicatur sufficiens & necessaria. Secunda abundans, Tertia superabundans. Atque & illud ponimus, quod Arist. *lib. 2. cap. 3. Rhet.* ad Theodectem scripsit, † Quod 8
autem humilitate ira sedatur, canes quoque ostendunt, qui sedentes non mordent.

SVMMARIVM.

1 *Pontifex, Christianæ religionis obseruantissimus esse debet, & in cultu Dei, maiorem Zelum debet habere, quàm alij Christiani.*

2 *Pontifex à fide deuius mortuus dicitur.*

3 *Pontifex, post* CHRISTVM, *est caput Ecclesiæ, propter hæresim tamen definit esse.*

4 *Pontifex prolabens in hæresim iam damnatam, scienter & voluntariè, priuatur ipso iure.*

RELIGIONIS CHRIS. OBSERVANTIA IN PONT.

DEVM vnum, & trinum, respicere Pont. Max. rectè quoque ponimus: quia si Imperator Catholicus, & Christianæ religionis obseruator, & defensor debet esse, vt dictum est *supra lib. 1. c. 1.*
1 *§. 1. in vers. Inspicere:* † obseruantissimus vtique ipse Pontifex erit, cui traditæ sunt claues Regni cœlorum; quique vicarius Dei est (vt sæpè dictum est) & qui in cultu Dei, maiorem Zelum debet habere,
2 quàm alij Christiani, vt pulchrè legitur *in c. officij 24. q. 1.* † Quò fit, vt Pontifex, à fide deuius, continuò mortuus dicatur: quia si non operatur secundùm fidem, fides sine operatione mortua est: Fundamentumque aliud ponere, quàm quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS, non potest: nam vbi CHRISTVS non est fundamentum, nullius boni operis est super ædificium, *1. ad Corint. c. 3. c. cum Paulus, & c. fertur, 1. q. 1.* & Iacobi *c. 2.* quæ comprobantur ab Anton. de Rosel. *in tractat. de concil. in rub. quanto temp. dur. deb. concil.*
3 *numero 60.* † vbi Pontificem caput ecclesiæ post CHRISTVM, esse attestatur per *cap. 1. de voto, in 6.* ac inquit Martin. Laud. *in tractat. de Principibus, quæst. 199.* Papam hæreticum, esse minorem quolibet Catholico, per gloss. *in cap. Achatius, 24. quæst. 1. & q. 22.* ait Papam hæreticum, non esse Papam, quia hæresis priuat dignitate, *c. 2. 23. q. 2. & 1. q. 7. c. conuenientibus.* Hinc est, quòd propter hæresim, Papa desinit esse caput ecclesiæ, vt tradit Pet. à Monte, *in Monarchia conciliorum, in tit. de concilij præeminentia, nu. 12* quod probari rectè commemorat, *in Deuteronom. c. 17.* per illa verba: Non poterit alterius gentis Regem facere, qui non sit de fratribus tuis: & per tex. signandum *in c. audiuimus, 24. q. 1.* vnde inquit Ant. de Rosel. *in tract. de potes. Imp. ac Pap.* si
4 † Papa prolabitur in hæresim iam damnatam, scienter & voluntariè, priuatus est ipso iure, *d. c. Achatius 24. quæst. 1. & cap. Anastasius, 29. dist.* de quibus alibi dicemus.

SVMMARIVM.

1 *Corona triplici aurea coronatur Pont. Max. quam Regnum appellant.* 2. *Mitra tamen sæpius vtitur.*
3 *Pontifex tantum ad altare S. Petri inungitur & ordinatur.*
4 *Pontificis inunctio & consecratio fit ex chrismate, in capite, ibi ratio.*

CORO-

CORONA PONT. TRIPLEX.

DIADEMATE † triplicique Corona, Pontificis caput redimitum ostenditur, quod æquè conuenire videtur, nam si eo pacto coronatur Imperator, vt *supra lib. 1. versic. coronam*, multò magis coronandus est ipse Pont. Max. qui eo maior est & præstantior, vt *supra hoc §. versic. 1. cum seq. q.* Corona autem Pontificis qualis sit, an Ferrea, Argentea & Aurea, prout Imperatoria descripta est, *in d. versic. Coronam*, non mihi satis constat in iure canonico, minusque in iure ciuili: nec hactenus aliquem scriptorum vidi dixisse. Atqui cùm Constantinus Imp. qui nomen Magni meruit, Irenæ, vel vt tradit Platina, Helenæ filius; Diadema seu Coronam capitis, cum alijs omnibus indumentis Imperialibus dono tradiderit Syluestro Pont. & Petri successoribus, *c. Constantinus, 96. dist.* & abundè diximus *supra, §. 2. lib. 1. c. 1. versi. Electio q. 2.* arguere forsan possumus, eandem esse Coronam Pontificalem, quæ & Imperatoria sit: quæ si hoc pacto se habent, multa ibi dicta, possunt hic conuenire. Et ad propositum videtur dixisse Specul. *in rationali diuinorum, libro tertio, in rub. de pallio, in fin.* Papam cum Imperiali diademate coronari: & idem eodem libro *in rub. de mitra*, ait eum in signum Imperij vti regno, id est, Corona Imperiali: in signum verò Pontificis, vti mitra. Qua semper vtitur, & vbique: regno non semper, & vbique: sed nisi certis diebus, & locis, & nunquam intra Ecclesiam, sed extra. Verumtamen aliqui attestantur eam licet triplicem, totam esse auream, vt id etiam oculata fide affirment: quod ex ea præsertim tenendum videtur, quia vt habetur *in dicto capit. Constantinus*, & Platina refert, in vita Syluestri Pontificis ille Constantinus Imperator eidem Syluestro, & Pontificibus, Diadema aureum, distinctum Gemmis concessit. Quod quidem Syluester aspernatus est, tanquam religioso capiti minimè conueniens: Phrygia mitra, & candida, tantummodò contentus. Qua de re clarè inquit, aliam & diuersam esse coronam Imperatoriam à Pontificia: Nam nec eadem videbatur esse Imperatoria temporibus Constantini, quæ fuit post multa tēpora à temporibus Caroli Magni, & in hanc vsque ætatem, si Platinam sequimur, & ea quę recensuimus *in d. vers. Coronam.* † Illud autem obseruatur etiam hodie, vt Tiaram, quam Regnum appellant, & triplici omninò Corona ornatam, Pōtificis capiti imponat Diaconus,

conus, cùm coronatur populo acclamante, Kyrieeleison, vt in eo pontificali legimus, de ordinatione Rom. Pontificis *char. 49.* vbi et-
3 iam *char. 55.* habetur, † Neminem ad Altare S. Petri inungendum,
4 neminem ordinandum, nisi Ro. Pontificem. † Inunctionem verò, & consecrationem eius, ex chrismate in Capite fieri constat, vt diximus etiam *supra in prin huius §. per d. c. 1. §. vnde de sac. vnct.* & Anto. de Rosellis, *in tractat. de potes. Imp. ac Pap. in §. subsannabunt, numero quinto,* qui illam reddit rationem: quia in eo repræsentatur persona CHRISTI, qui caput est Ecclesiæ, Consecratio similiter fit ab Episcopis Cardinalibus: quia Papa non habet supra se Metropolitanum, vt est textus *in cap. in nomine domini, 23. distinct.* vbi Card. Alex. *columm. 3.* ex auct. Host. refert Episcopum Hostiensem, Cardinalem, hoc munus consecrationis obire: sicut etiam inungit Imperatorem, assistentibus omnibus alijs Cardinalibus, & alijs: qui tamen teneat, licèt ab alio facta fuerit: quòd is Episcopus Hostiensis coronet Papam etiam, & inungat Imperatorem: dicemus *inf. cap. prox. §. 3 nume. 4.*

SVMMARIVM.

1 *Coronatio Pontificis potest fieri extra vrbem Romæ.*
2 *Pontifex electus, an dicatur Pontifex ante coronationem: qui tantum media Bulla vtitur.*
3 *Pontifex electus confirmatione non eget.*
4 *Coronatio arguit consensum eligentium.*
5 *Concessiones, ante coronationem Papæ, an valeant?*
6 *Stylus Rom. Curiæ, in magnis dubijs seruandus est.*

CORONATIO PONT. VBI FIAT, ET ALIA.

IN hac Coronatione Pontificis Max. aliqua quærere possumus, sicuti aliqua perquisiuimus, circa Coronationem Imperatoris, *supra, dicto versi. Coronam, per 4. quæstiones.* Verùm cùm quædam ibi latius degustata sint, quæ hic possunt conuenire, propterea breuibus
1 agendo, & per conclusiones, Hæc tria proponimus. † Primum est, vt electio & Coronatio Pontificis possit fieri extra vrbem Romæ, eisdem etiam argumentis, de quibus *in d. vers. Coronam, q. 2.* dictum est:

est: & scribitur in eo pontificali *car. 52. de proces. Ro. Pont.* & dicemus *infr. hoc 6. §. 2. versic. vel. quæst. prima.* † Secundum est, vt ille qui eligitur 2 ad Pontificatum, non dicatur Pontifex, nec scribat Pontificatum in data, ante consecrationem & Coronationem, secundum vnam opinionem, & consuetudinem, de qua habetur. *in fi. sexti.* per gloss. *in versic. data. in ver. Pontificatus, & in proœm. clem. in fin. ver. Pontificatus,* quam sequitur Martin. Laud. *in trac. de principibus. q. 181.* Et hanc obseruantiam Curiæ, etiam hodierno tempore refert Felin. *in ca. eam te. col. 4. num. 6. de rescrip.* ita vt ante Palliationem & Coronationem, se electum appellet: & nomen suum non exprimat, atque dimidia Bulla tantum vtatur; vt de Imperatore quoque dictum est *supra lib. 1. versic. Coronam. quæst. 3. cap. 1.* Atque inquit quidam interpres reg. Cancel. seu constit. Innoc. 8. *in proœm. earum pag. 10.* vsitari in curia, vt supplicationes, etiam signatæ in conclaui, non datentur, nisi post coronationem. His tamen vehementer aduersatur tex. *in ca. in nomine domini 23. distin.* vbi habetur, quod si electus iuxta consuetudinem inthronizari non valeat, electus tamen sicut verus Papa obtinet auctoritatem regendi Rom. Ecclesiam, & disponendi suas facultates: & *in ca. licet de vitanda, de electio.* vbi sancitum est, quod ille absque vlla exceptione ab vniuersali ecclesia Rom. Pontifex habeatur, qui à duabus partibus electus fuerit & receptus: & meminit gloss. *in c. nihil. eo. tit. de electio.* quod comprobat Abb. vtroque in loco. Ea etiam ratione, quia Papa non habeat superiorem: ac inquit Bald. *in l. bene à Zenone,* per allegata iura. *colu. 2. Cod. de quad. præscrip.* † Papam confirmatione non egere, quia 3 Cardinales eligendo confirmant: † licet tamen coronatio quo- 4 que arguat consensum eligentium, vt per tex. *in l. 1. §. sed & qui domini. Cod. de Latin. liber. tol.* Arguit Bal. *in tract. de schismate. §. sed in contrarium, numero septimo,* vnde ibidem Bald. *in prin. colum. 7. nu. 28.* tradit Papam habere plenitudinem potestatis, ex sola electione, nec aliquid opponi posse ei electo à duabus partibus Cardinalium. Idem tenet per dicta iura Ant. Rosel. *in tract. de potes. Imp. ac Pap. §. secundum vnum, nu. 5. & 32.* Spec. autem *in tit. de rescrip. præsent. §. fi. vers. Item quod obtentum,* idem tenet, quo ad temporalia, nō quo ad spiritualia: & quo ad iurisdictionalia, hæc de iure veriora videntur supradicto interpreti Reg. seu const. Innoc. 8. *pag. 9. vbi supr.* Sed magis

contrarius est tex. apertus, & excommunicationem indicens *in ca. quia nonnulli, in extrauagan. communi, de senten. excom.* de quo Felin. *in d. c. cum te*, aut soluat, vel Iudicet; Apollo. Et ex his videtur depen-
5 dere tertia cõclusio elicienda: † scilicet, quod cõcessiones ante coronationem, secundum dictam consuetudinem, non valeant. Veruntamen Philip. Franc. *in d. versic. data*, tradit: si opponantur ea, quæ ab dicuntur, contra literas, quas Clemens tradidit ante suam coronationem, hodie sunt excõmunicati: vnde prædicta redduntur satis dubia, & *in c. quoniam in prin. de concess. præb. in 6.* dicit Papam esse promotum ad Papatum, etiam ante coronationem. Ego tamen consuetudinem obseruandam opinor, si adest: est enim altera lex quæ potuit legem contrariam tollere, vt habetur *in l. 1. C. quæ sit long. consuet. cum sim.* Atque an concessiones, circumscripta consuetudine, ante coronationem valeant, faciunt ea quæ dixi *in dict. versic. Coronam q. 4.* & ad propositum inquit Martin. Laud. *in tract.*
6 *de princip. quæst. 210.* † Stylum Rom. Curiæ in magnis dubiis seruandum, per gloss. *in cap. dispendia. in ver. processus. de rescrip. in 6.* Quæ autem mysteria in se contineant, varij Lapilli, & gemmæ, quibus distinguitur Pontificium Diadema, cum dictum sit *in d. versic. Coronam*, hic non repeto.

SVMMARIVM.

1 *Pastorali curuato, non vtitur Pontifex, sed Baculo recto. ibi ratio, numero 2.*

2 *Pontifex à Deo solo, potestatem recipit: alij ab homine.*

3 *Patriarchæ, non possunt portare Crucem ante se vbi Papa est; & vbi Legatus Papæ, vtens insigniis apostolicæ dignitatis.*

4 *Crux rubra in albo, est signum vniuersale omnium Christianorum: ibi de aliis.*

CRVCE VTITVR PONT. NON CVRVO PASTORALI.

CRVCIS signũ, recto Scipioni superimpositum, dextera ma-
1 nu inde complectitur Pontifex Max. † Nam pastorali, & curuato baculo non vtitur, vt docet tex. *in c. 1. in fi. de Sac. vnc.* & cũ multæ ibi reddantur, & in glo. pen. & fin. rationes; illa imprimis assignatur,

gnatur, † quia ipse Pont. Rom. potestatem à solo Deo recipit: alij 2
autem, sicut episcopi, ab homine; sicque ille liberam potestatem in spiritualibus, alij coarctatam recipiunt: quæ per Baculi incuruationem denotatur, vt B. Thomas *in 4. sententiarum dist. 14.* attestatur: quem sequitur Feli. *in rub. de constitutio. colum. 2.* & Troylus Maluetius *in tract. de canonizatione sancto. vers. sequitur numero 38.* & idem tenet Petrus à monte, *in monarchia Conciliorum. in rub. de conciliorum praeambulis, nume. 6.* † Hinc est, quod non possunt Patriarchę 3
portare Crucem ante se, vbi est Papa: & in vrbe Rom. & vbi legatus Papæ adfuerit, vtens insigniis apostolicæ dignitatis. *ca. antiqua. vbi Ab. de priuileg.* & per Martin. Laud. *in tractat. de principibus q. 550.* † Nec 4
hic omittendum est, Crucem Rubram, in albo, esse vniuersale signum omnium Christianorum: Crucis vero albæ, in rubro, est signum ordinis militaris S. Ioan. Hierosolymitani: Et Crucis nigræ in albo, signum est ordinis B. Mariæ, Theutonicorum, vt legitur *in Pontificali. car. 50. in rub. de coron. Ro. Pont.*

SVMMARIVM.

1 *Claues traditæ Petro Apost. & eius successoribus quibus liberam potestatem exercere possint.*
2 *Pastor vnus tantum est, qui aliis praeest.*
3 *Claues duæ, an vna tantum sit, & de earum effectu nu. 5.*
4 *Papa omnia potest, Claue non errante.*
5 *Claues ecclesiæ, duplici colore depictæ.*

CLAVIBVS VTITVR PONT.

CLAVES autem ideo assignatæ sunt Rom. & summo Pontifici, † quia exploratum est, eas traditas fuisse à CHRISTO, PETRO APOSTOLO, eius Vicario, illiusque successoribus; *cap. 1. 20. dist. & c. in nouo. 21. dist. & c. quodcunque 24. qu. 1. & cap. per venerabilem. qui fil. sint leg. & c. quia quorundam. §. quod autem 1. in extrauag. Ioan. de ver. signif.* vbi plene de effectu Clauium fit mentio: & alibi aliquid dictum est, præsertim *lib. 1. c. 1. §. 2. q. 2. nu. 17.* ita vt dictam liberam potestatem, per illas, præcipue in spiritualibus, & nonnunquam in temporalibus, exercere posset. Quodcunque enim ligauerit Pont. Max. super terram, est ligatum & in cœlis, vt *ibi*: & propterea sicut Im-

ut Imperator gladium habet à Deo, Minister Dei vindex in iram ei, qui malum agit, sicq; ad vindictam malefactorum, ad Laudem vero Bonorum eodem modo: Pontifex habet Claues ad exclusionem excommunicandorum, & reconciliationem pœnitentium: vti Iudex enim ecclesiasticus dignos recipere, & indignos à Regno excludere debet. *d. cap. quia. §. quod autem: & dicto §. 1. in ver. gladium.* & secundum Bald. habet Claues Cœli & mundi sibi traditas ad Iustitiam, *in proœm. ff. column. tertia.* Atque sicut Imperatoris est, corporalem irrogare pœnam: Pontificis est spiritualem inferre vindictam, per correctionem namque prauorum, Deum Deorum placare, festinandum est, vt diximus *in §. 1. lib. 1. cap. 1. versicul. Gladium.* Atque ista potestas Clauium data est Petro, primum tanquam Capiti, aliis autem, veluti Apostolis, tanquam membris, vt per plura comprobat Pet. à monte, *in monarch. Conciliorum in rub. de potes. Rom. Pont. numero 3. & sequen.* & præsertim per *dict. cap. in nouo.* & il-
2 lo fundamento † quod vnus tantum sit Pastor, qui aliis præest; & apud quem sit omnis plenitudo potestatis: quam quoq; comprobasse, & transtulisse Constantinum in Siluestrum Pontificem, scribitur *in c. Constantinus. 96. dist.* & proinde inquit Pet. ibi. *numero 8.* potestatem Clauium, similiter esse datam ecclesiæ militanti: quod videtur etiam probari in iuribus supra adductis, præcipue *in dict. c.*
3 *quodcunque.* † Verum an vna tantum sit Clauis, an duæ dici possint, vario modo videntur posita iura, atque vario modo locuti doctores: nam vt in Matthæo legimus, *cap. 16. Claues*, non *Clauis* vna tantum describitur, & *in dict. cap. 1. 20. dist. & dict. ca. in nouo. & c. quodcunque*, & alibi; & proinde Abb. *in ca. licet. colu. 1. de elect.* tradit duas esse Claues Petri, & per vnam significari potestatem: per aliã vero discretionem, siue scientiam: & alteram sine altera parum valere per *dict. ca. 1.* Host. post aliquas declarationes, *in sum. de remis.* inquit breuius dici posse, Vnam esse Clauem fori contentiosi, alteram voluntarij pœnitentialis. His adhærere videtur Ant. de Rosel. *in tract. de potes. Imp. ac Pap. §. Hanc sententiam versi. ad illud. nu. 31.* & Ant. But. *in c. firmiter §. vna. de sum. trin. in ver. nota ex litera*, & copiosius per B. Thomam *in 4. sententiarum dist. 1. q. 18, art. 1. & 3.* vbi duas ponit, nec plures, & non vnam: & ibi abunde de earum effectu differit. *dist. 19. q. 1. art. 21.* idem tenet Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 476.*

Atqui.

Atqui *in ca. tanta. de exces. prælat.* de claui in singulari, & plurali locutione, fit mentio prout etiam latius fit mentio eodem modo *in dict. ca. quia quorundam. §. quod autem 1.* Glossa autem *in dict. cap. prim.* vnam tantum Clauem esse affirmat; quæ habeat duos effectus: atque proprie Clauem sacerdotalem esse tradit, potestatem sacerdotalem, per quam ligat & soluit, & cum ea gloss. videtur transire ibi Card. Alex. & idem concludit Abb. sibi contrarius *in dict. ca. tanta:* Nempe, ait in veritate vnam esse Clauem: & vnam potestatem: sed ideo in plurali, duæ dicantur; quia vltra potestatẽ, debet prælatus habere discretionem: vnde vna sit Clauis potestatis, altera discretionis. Quare dicere soleamus: † Papam omnia posse, Claue non 4
errante. *§. manet. & c. memor 24. quæst. 1.* In hoc dissidio duas esse Claues, probabilius, & verius sentiendum arbitrarer: ex quo apud Matthæum pluralis locutio expresse deprehẽditur: comprobantque hoc multa iura supra adducta, cum pauca, vel nulla singularitatem tantum describant, sed simul & pluralitatem: & clarius quã alio in loco, videtur dispositum *in dict. cap. 1. 20. dist.* dum ibi dicitur quod in negociis diffiniendis, non solum est necessaria scientia, sed etiam potestas: vnde CHRISTVS dicturus Petro, quodcunque ligaueris super terram, erit ligatũ & in Cœlis, prius dedit sibi Claues Regni Cœlorum. † In altera dedit ei scientiam discernendi in- 4
ter Lepram, & Lepram; In altera dedit sibi potestatem eiiciendi aliquos ab ecclesia. Vnde cum quęlibet negocia finem accipiant, vel in absolutione innocentium, vel in condemnatione delinquentium; absolutio vel condemnatio, non scientiam tantum, sed etiam potestatem præsidentium desiderat. Nec his videntur contraria ea quæ supra adducta sunt, & præsertim *dict. § quod autem:* quia etiam de Clauibus, non tantum de Claui, ibi fit mentio. Prætereà possumus dicere singularitas ibi Resoluatur in pluralitatem: quod fit quandoque in iure. *l. si quis ita § 1. ff. de test. gloss. insti. de iure perso. in princip.* & expresse videtur fieri in contrariis hocque tanto magis concedendum videtur: ne vna & eadem res, diuerso iure & modo censeatur, quod *in l. eum qui ædes. ff. de vsucap.* prohibet iurec. & in casu nostro, vna & eadem Clauis designaret absolutionem, & condemnationem, vel receptionem dignorum: & exclusionem indignorum à regno, vt *supra:* quod videtur minus recte conuenire:

vnde glo. *in d. cap. 1.* cum aliis in contrarium adductis, non videtur
5 bene sensisse: Quia de re non inepte forsan aliqui,† eas Claues è colore duplici depingunt. Alteram Albam, Alteram Rubram, seu sanguineam: licet quidam aurei coloris hanc ponant: vt illa quidem quandam puritatem & benefactorum acceptionem, & innocentiam, denotare videatur: ista culpam quandam & vindictam, & exclusionem malefactorum.

SVMMARIVM.

1 Pallium in summo Pontifice, ostẽdit plenitudinẽ, & supremam potestatem.
Purpurea veste exterius semper; candida interius induitur Pont. & ratio.
2 Pontifex multis epitbetis, & nominibus, præstantiam suam significantibus, decoratur: quorum multa enumerantur, & num. 3. 4. & num. 8. vbi quod maior sit Angelis.
3 Pontifex potest adæquare quadrata rotundis, & facere de nihilo aliquid, & de aliquo nihil, & factum pro non facto.
5 Pontificis factum, Dei factum censetur, & omnia potest supra, extra, & contra ius; & cui non potest dici, cur ita facis; Claue non errante.
6 Pontifex est dominus dominantium, & totius orbis, quo ad administrationem, & ordinarius omnium.
7 Pontifex dicitur maior Paulo, & cæteris Apostolis, præterquam Petro, cui par est in administratione.
Et eius auctoritas maior est quam Sanctorum.
9 Pontificis potestas, non potest præscribi.
10 Pontificis potestas, à Deo est.
11 Pontifex est supra omnes dignitatum gradus, etiam superillustrium.
Pontifex osculatur in pede, ibi.

PALLIVM SIGNIFICAT PLENITVDINEM POTESTATIS.

PALLIVM habens multas cruces, secundum Abb. *in c. antiqua de priuileg.* inter alia ornamenta Pontificia, siue aurea, siue purpurea, siue coccinea: quæ iam tradita diximus, Syluestro Pontifici & Petri successoribus, per Cõstantinum: qui nomen Magni adeptus est, vt demonstrauimus supra *lib. 1. cap. 1. §. 2. q. 2. nu. 10.* & quæ insignia Papalia sunt etiã vestis Rubea, palafren' albus, calcariaq; deaurata, vt col-

vt colligit Martin. Laud. *in tract. de principibus. qu. 210.* Quaque purpurea veste, siue Cappa. vt tradit Specul. *in rationali diuinorum libr. 3. in rub. de indumentis legalibus, seu vet. testamenti*: ideo Pont Max. exterius semper indutus est, cum interius candida veste induatur: quia etiam interius candere debet, per innocentiam & charitatem: & exterius rubere, per compassionem: vt, sc. ostendat se semper paratum ponere animam pro ouibus suis; quia personam gerit illius, qui pro ouibus vniuersis rubrum fecit indumentum suum. Quibusque insignibus non potest vti legatus de latere, nisi cum transit mare per not. per doct. *in c. antiqua.* præsertim per Ant. But. *de priuileg.* † Pallium inquam in summo Pontifice ostendit plenitudinẽ, 1
& supremam potestatem: & de qua habetur *in c. nisi & c. ad honorem* vbi Abb. *de auct. & vs. pal.* Nam alij vocati sunt in partem solicitudinis tantum, vt *ibi*: Eoque pallio solum Papam, non alios, semper & vbique vti, in missarum solemniis, dicit text. *in dict. ca. ad honorem.* Verum quid sit plenitudo potestatis diximus, *libr. prim. cap. 1. §. 1. vers. purpureo.* & qui aurea, purpurea, vel serica veste vti possint. Quo fit vt ex memorata plenitudine, & suprema potestate assumpta, Pontifex Max. † multis, & variis epithetis, & nominibus, 2
illam præstantiam suam significantibus decoretur & appelletur. Nam Princeps sacerdotum: & summus sacerdos, Pater patrum, episcopus Episcoporum, & culmen eorum: & Vniuersalis ecclesiæ militantis Episcopus, ab eo nomine, tanquam ab ordine digniori nominatus, secundum Abb. *in ca. licet de election.* & in specie, dicitur Episcopus Romæ, *Epistola. inter claras. Cod. de sum. trin.* Martin. Laud. *in tract. de princip. quæstio. 509.* & Reuerendissimi, & Beatissimi titulis, nuncupatur. *c. si Romanorum 19. distin. ca. in nomine Domini. in princip. 23. distin.* item & sanctissimi, *ca. fin.* vbi not. Card. Alexand. *22. distin.* Item dicitur Vicarius CHRISTI vniuersalis, vt per Card. Alex. *c. in nouo 21. dist.* Archiepiscopus etiam & Princeps Apostolicus, atque Admirabilis dicitur, qui Stupor mundi, nec Deus, nec homo est, inter vtrunque: quique vices Dei Veri gerit in terris, vt supra tetigimus *hoc §. vers. Pontificis imago*: & cõprobantur per Bald. *in tit. qui feud. da. pos. in princip.* & Ant. Ros. *in tract. de potest. Imp. ac Pap. § sacerdotium in fin. & §. quo autem in loco numer. 4. 5. 7.* & Petrum à monte *in monarchia conciliorum, in fin. princ.* & Corn. *cons.*

60. vol.

ers, & Diabolicus, qui habet claues inferni, vt ibi, & sequitur Feli. *in cap. ego enim col. 2. de iureiur.* Quocirca apte aiunt, † Factum Papæ, 5
Dei factum censeri: vt *in d. c. quanto*, & per Decium *consil. 137. col. 2. volum. 1. & consi. 341. nume. 8. vol. 3.* & ideo omnia posse, supra, extra, & contra ius: & quæ Deus potest, claue non errante, vt *in ca. proposuit, de conces. preben.* & per Decium *consil. 498. & 578. volum. 3. & 4.* & Soci. *d. cons. 13. num. 27.* & cui non potest dici, Cur ita facis, vt ibi per eum, & per Corn. *consil. 189. vol. 4. & supra lib. 1. cap. 1. §. 2. questio. 2.* aliqua adduxi. Sicquoque recte dicimus eum totius orbis dominum. *c. cuncta per mundum, & c. per principalem. 9. q. 3.* Abb. & Doct. *in c. nouit. de Iudic.* & comprobat Barb. *in tract. de prest. Card. in 2. questio. prima partis, nu. 3.* & Martin. Laud. *de princip. q. 18.* quæ declara tamen vt *supra lib. 1. c. 1. §. 1. vers. Orbem. nu. 10. & seq. in § 1.* & plus dicit Ias. *in l. rescripta. colum. 2. C. de prec. Imp. off.* ex opinione Bal. *in ca. ecclesia sanc. Mariæ. colum. 3. de constit.* & tradit Card. Alex. *in c. si Papa. col. fi. 40. dist.*
† Papam esse dominum dominantium, & habere ius Regis Regum, in subditos: & habere supremam potestatem, in qua non habeat parem: qui est omnia, & super omnia in spiritualibus: cum claue tamen discretionis, vt *supra*, & nec habet superiorem, vt inquit idem Ias. *in l. duo Iudices, numer. 11. ff. de re iud.* post Abb. *in dict. c. licet numero 10. de election.* ac colligit Martin. Laud. *in tract. de princip. questio. 170.* Papam à nullo dependere, & se habere in ecclesiis, sicut sol se habet in planetis. Sic papatum esse primum locum tradit glo. *in c. ante 40. dist.* & ad propositum consuluit Alexand. *consil. 74. num. 24. volum. 4.* & Abb. *consil. 51. colum. 2. in 2. parte.* Papam in spiritualibus esse Ordinarium cunctorum, & totum mundũ esse eius Diœcesim, sicut Imperator est in temporalibus, & habetur in gloss. *in ca. vt debitus, de appellat.* Verum tamen Pontifex, non dicitur habere dominium rerum ecclesiasticarum, sed solum administrationem, vt per plura colligit Felin. *in c. constitutus. colum. decima, in versi. dominium de rescrip.* & dictum est *supra libr. 1. cap. 1. §. 4. versicul. 30.* Et talis & tanta est potentia Pontificis, † vt etiam dicatur maior Paulo, & cæteris Apostolis, in administratione: præterquam Petro, cui 7
in administratione par est, vt affirmat Anton. Rosel. *in tract. de concil. in rub.* pontifex an possit cum Bigamo. *numer. 3. per text. in ca. puto. 2. q. 7. & c. sacrosancta. 22. dist.* & Martin. Laud. *in d. tract. de princip.*

quaest. 407. Atque inquit Bal. *in l. rescripta. C. de precib. imp. offer.* allegando Diuum Bernardum de contemplatione ad Eugenium: Maiorem esse auctoritatem Papae, quam sanctorum. *c. de libellis. 20. dist.* & secundum Martin. Laud. *in d. tract. de principibus. q. 105.* in ambiguitate opinionum, ei magis creditur, & legi canonicae, quam dictis sanctorum: quodque solus habet omnem potestatem, & dignitatem, quam habuerunt omnes Patriarchę, & ibi alia multa Bal. praestantiam pontificis denotantia describit. Illud tamen quod dicunt maiorem esse auctoritatem Papae, quam sanctorum, procedit secundum Io. Lupum *in tract. de matrim. & legit. in 2. parte numero 25.* quo ad causas diffiniendas, non quo ad sacram scripturam exponendam.
8 † Nec hic omitto commemorare, vt docet B. Bernardus vbi *supra* quem sequitur Catald. de Boncompagnis *in tract. de potest. Pap. num 14.* quod pontifex max. etiam heres Apostolorum appellatur, primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, Iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Item ipse est diligentium Pater summus, Particeps omnium timentium eum, Christianorum Dux & Ordinator, omnium Pastor, Magister sapientum, oppressorum Refugium, Aduocatus pauperum, Spes miserorum, caecorum Oculus, mutorũ linguae, Baculus senũ, malorum Metus, Bonorum Gloria, Potentum virga, tyrannorum Malleus, Regum Dominus, Moderator legũ, Sal terrę, Orbis lumen, Vicarius Christi,
9 successor Petri, & Mundi Arbiter, Dominus, & Magister. † Pontificis quoq; potestatem non posse praescribi tetigimus *supra lib. 1. ca. 1. §. 1. versic. Orbem nu. 9.* & tradit Abb. *in cap. omnis, & in ca. cum instantia. de censibus,* & Bald. *in l. 2. in 6. q. C. de seru. & aq.* secus in aliis iure praescriptibilibus. & inquit Felin. *in cap. nouit. columm. 4. de iudic.* ex sententia Card. praescriptionem posse habere locum, ne quis sub-
10 sit Imperatori, non autem Papae. † Verumtamen potestatem hanc summi Pont. à Deo esse, non est dubitandum, vt à praemissis arguere possumus, & in multis iuribus habetur, praesertim *in c. nolite. 11. dist.* & per Bald. *in titul. de pace te. in prin. colu. 2.* & per multa scribit Pet. à monte *in tract. monarch. Concil. in prin. numer. 1.* per illa verba, pasce oues meas, *& c. 1.* Tu es Petrus, &c. & tibi dabo claues regni Coelorum &c. de quibus saepe fecimus mentionẽ *sup.* & praesertim

lib. 1.

lib. 1. c. 1. §. 1. q. 2. † Hic quoque possemus repetere multa, quæ præstantiam Pont. Max. designent, dicta *ibi, in dict. vers. Orbem,* in Imperatore, quæ Pontifici conuenire videntur: sed satis sit, tantum hoc exprimere, Pontificem esse supra omnes dignitatum gradus, etiam superillustrium: quia ab eo, & Imperatore, omnes dignitates profluunt, tanquam à fonte, illudque etiam dicamus, vt Pontifex eo in honore habeatur, vt osculetur in pede, vt docet gloss. *in l. 1. C. de domest. lib. 12.* osculum autem videtur significare in eo beneuolentiam, secundum Cardi. *in cle. fin. de sent. exco.* Verum ea quæ sigillatim pertinent ad potentiam, & præstantiam, pontificis, enarrabimus *inf. in §. 4. in hoc capite.* 18

SVMMARIVM.

1 *Pontifex an habeat plenitudinem potestatis, tam in temporalibus, quam spiritualibus. 3.*

2 *Christus, cui data fuit omnis potestas in cœlo, & in terra, eandem concessit Petro, & eius successoribus.*

4 *Pontifex, vacante Imperio, in eo succedit: non populus Romanus.*

QVÆSTIO I.

An Papa habeat plenitudinem potestatis, tam in temporalibus, quam in spiritualibus.

EX commemoratis, quæ arguunt supremam potestatem Pontificis max. cum etiam eandē arguant in Imperatore, quo ad tēporalia qui & ipse Dñs dominantium, & totius orbis dictus sit, vt *supr. lib. 1. ca. vers. orbem. §. 1.* posuimus, dubitare apte possumus, † an 1 Pont. max. habeat plenitudinem potestatis, nō tantum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, & vtriusque gladij auctoritatem: quæ licet non sine aliqua controuersia transeant apud doct. Nihilominus ego arbitror posse vt in sequentibus declarari, ventilatis & perpensis hinc inde adductis per scribentes: Quorum aliqui sentientes pontificem habere vtranq; potestatem, illam illis comprobant argumentis. Primo quia † Christus cui data fuit omnis 2 potestas in cœlo, & in terra, vt habetur *Matthæi. cap. vltim.* candem dicitur concessisse Petro, & eius successoribus, per illa verba; *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiā meam, tibi tradam claues Re-*

 gni Cæ-

gni Cœlorum, vt quicquid ligaueris super terram, sit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris in terris, sit solutum & in cœlis. Secundo arguunt ab illis verbis, *Pasce oues meas, pasce agnos meos*; Tertio arguunt ab illis verbis, *Ecce duo gladij*, &c. per quæ Oldrad. *consil. 180. numero 12.* dicit, quod cum in euangelio subsequuntur illa verba, satis est, non esse denotatum vnum gladium superfluum: Quarto ab illis, in quibus iussit Petrum conuertere gladium suum in vaginam: de quibus omnibus sæpe dictum est, *in superioribus*, præsertim *lib. 1. cap. 1. §. secundo quæstio. secunda.* Quinto arguere possunt ab his quæ attestatur Paulus ad Corinth. *1. ca. 6.* in illis verbis, *Nescitis quoniam Angelos iudicabitis*, quanto magis secularia, quæ recepta sunt *in ca. per venerabilem. §. rationibus. qui fil. sint. leg.* Sexto arguere possunt ab illa potestate temporali, quam Christus exercuit, quando è funiculis facto flagello, eiecit ementes & vendentes, de templo, cathedras vendentium columbas euertit, & mensas nummulariorum, vt habetur *Matthæi cap. 21. & Marci cap. 11. & 1. quæst. 3. c. ex multis.* Septimo faciunt ea quæ dicta sunt *supra dict. quæstio. secunda, numero septimo*, vbi dicitur Imperium dependere ab ecclesia, & in *eo. §. primo, quæst. prim. cum sequen.* vbi coronatio Imperatoris fit à Papa: & faciunt quæ de electione dicuntur *supra dict. §. 2. in versic. Electionum. cum seq. quæstionibus*, in quibus de reprobatione, & depositione Imperatoris, habetur. Contrariam vero opinionem tenentes, ab eo primum arguere possunt, quia Christus iussit Petrum conuertere gladium in vaginam, vnde per istud dictum, & præceptum, quod reiaculatur contra dictam primam opinionem, magis videtur Christus prohibuisse potestatem temporalem, quam concessisse. Secundo comprobare possunt quia iurisdictiones videntur separatæ, distinctæ, & diuersæ, vt habetur per gloss. 2. vbi Abb. Doct. *in ca. nouit. de iudic.* & diximus abunde per plura *supra lib. 1. cap. 1. §. 3. versi. Secundo*: ex eo præcipue, quia Imperator iura Pontificis, nec Pontifex iura Imperatoris vsurpare debet: & ea ratione, quia Christus actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatis Imperatoris, ac Papæ discreuit. Tertio comprobare possunt, quia secundum dict. gloss. *in ca. nouit.* Imperium, & Sacerdotium ab eodem principio processerunt, scilicet à Deo, *vt in authen. quom. oportet episc. & ca. solitæ, de maioritat. & obed.* per quæ ita distinctas esse iurisdictiones

dictiones consuluit Alex. *cons. 1. numer. 18. & consil. 8. nu. 4. volum. 1.* Quarto comprobare possunt, quia Papa de temporali iurisdictione, non debet se intromittere, nisi in subsidium: scilicet cum Iudex secularis negligens est, vel cum vacat Imperium. *c. licet. & c. seq. de for. compet.* & tradit d. gloss. 2. *in c. nouit,* & Alex. *consil. 3. numer. 3. volum. 5.* Hæc, & alia quæ ab vtraque parte possent adduci, dissidium aliquod pariunt in hac q. † Veruntamen ex sententia, quæ videtur 3
communis, dictæ gloss. 2. & Doct. ibi, præsertim Abb. Felin. & Decij, videntur conquiescere: ita quod ad concordiam reducantur, vt vterque gladius, & sic etiam temporalis potestas, sit penes Papam: hoc declarando, quo ad habitum, non quo ad exercitium & actum, prout etiam *dixi supra dict. libr. 1. cap. 1. §. 2. quæstio. 2.* & tenet Areti. *in § sacra. insti. de rer. diuis.* Et propterea recte dicitur ex causa, & in subsidium, Pontificem etiam temporalibus se immiscere posse, vti qui supremus iudex sit, vt in coronatione, electione, & depositione Imperatoris, & aliorum principum, proxime & alibi diximus, & præsertim *lib. 1. cap. 1. §. 4. versic. Vigesimoquinto: & 26.* Et ideo non obstant contraria proxime recitata, quæ etiam ad saturitatem confutauit Abb. *in d. c. nouit, nu. 11. cum sequ.* & Oldrad. *d. cons. 180. nu. 12.* † Hinc est quod vacante Imperio, Papa in eo succedit, non populus Romanus, vt concludit Marti. meus Laud. *in tract. de princip. q. 34.* per tex. *in c. pastoralis, de re iudic.* 4

§. II. DE ORNATV ANIMI PONT. MAXIMI, ET ELECTIONE.

§. II. N hoc secundo §. in quo de morib. & illis virtutibus, quæ decent Pont. Maximum: vt iure merito, eo munere dignus diiudicari possit, subiungẽdum esset: cum multa in superiorib. in capite Imperatoris, præsertim §. 2. *in pri.* explicauerimus, quæ multo magis in Pont. Max. elucescere debẽt, illa sufficiat hic tantum repetita haberi: ne si iterum describantur, fastidium pariant, nam aliqua quoque dicemus inferius *prox. q. 4. nu. 11.* Proinde ea quæ ad Electionem pontificis maxi. pertinere creduntur (cum non nisi is, qui bonis omnibus antecellat, vt diximus de Imperatore eligendus sit) perstringamus ex ordine.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia non debet residere sine sponso, & Pastore: quo vacante, vniuersale regimen penes eam est.*

2 *Petrus elegit Clementem in Pontificem, cum potestate à Christo sibi tradita. 3.*

3 *Successorem sibi eligere non posse episcopum, seu pontificem, statutum est.*

4 *Pontificis electio secundum ius, & antiquam consuetudinem, cleri est, non Cæsaris: licet aliquando in Imperatores translata: & ibi an potuerit transferri.*

5 *Pontificis electio, hodie solis Cardinalibus competit. declaratur, nu. 7.*

6 *Pontificis electio, ad quos spectet, deficientibus Cardinalibus.*

Cardinales de iure diuino figuratiue saltem sunt.

8 *Formula eligendi pontificem, describitur.*

Nominis mutatio fit, assumpto nomine maiorum, in pontifice creato, qui in pede deosculatur.

9 *Pontificis electio, ratione loci quomodo fiat, & ita vt Cardinales in conclaui claudantur: & an ex causa alibi, quam in vrbe fieri possit. nu. 12.*

10 *Cardinalibus non eligentibus infra tres dies, vel quinque sequentes, quomodo diminuitur cibus.*

11 *Conclaue quod dicatur.*

GENERALIA IN ELECTIONE PONT.

QVONAM itaque modo, à quibusve qua formula, & quo in loco, in præsentiarum deligatur pont. max. cum qualiter cõstitueretur antiquitus apud Gentiles & Iudæos, aliqua dicta sint *in §. præcedenti, in vers. Pontificis.*
1 † atq; non deceat ecclesiam sine sponso & pastore residere, morte vel alio modo sede vacante, vt docet gl. *in cle. ne Romani, in vers. non consonam. de elect.* Pontificis enim carẽtia, maxima necessitas est, secundum gl. *in d. c. ne Romani. in ver. cæterum.* tam & si penes vniuersalem ecclesiam, sede vacante consistat vniuersale regimen: quæ est congregatio fidelium *c. ecclesia, de consec. dist. 1. ca. debitum, de bigam. ca. fundamenta. de electio. in 6.* & per Franc. Pauin. *de offic. & pot. cap. sed vac. prælud. 6. num. 8.* Dicamus post aduentum Christi, Petrum primũ electum: & ab eo eidem claues Regni Cœlorum & ligandi, & soluendi potestatem traditam, vt sępe dictum
2 est, præsertim *in §. præcedenti,* & refert Platin. in vita Petri. † quem postea

postea Clementem episcopum consecrasse, atque ei cathedram, & ecclesiam Dei commendasse cōmemorat, his verbis. EANDEM EGO TIBI POTESTATEM LIGANDI ET ABSOLVENDI TRADO, QVAM MIHI CHRISTVS RELIQVIT, SPRETIS AC CONTEMPTIS REBVS OMNIBVS, TVM CORPORIS, TVM FORTVNAE: ORATIONE, ET PRAEDICATIONE SALVTI HOMINVM, VT BONVM PASTOREM DECET, CONSVLE: licet tamen Clemens modestissimus, Linum, & Cletū, sponte sibi in tanto honore prætulerit, suscepto quarto loco pōtificatu, vt testatur idem Plati. in vita Lini, & Clementis primi, etiā ex sententia Diui Hieronymi: & videtur sentire gl. *in c. si Petrus 8. q. 1.* & ea quæ ponit Platina de institutione Clementis: locupletiori auctoritate comprobantur *in d. c. si Petrus & c. seq.* † Verum in Antiocheno concilio, deinceps statutum fuit, non licere Episcopo pro se, alterum sibi successorē constituere, & si quid tale factū fuerit, irritum esse: sed cum concilio & iudicio Episcoporum, & electione clericorū, qui potestatē habent, post exitum prædecessoris, dignū eligere, fit electio, vt *in d. ca. 8. q. 1. c. episcopo & c. seq.* de quibus latius dicam *infr. hoc §. q. 2.* & ideo ex mente gl. *in d. c. si Petrus,* inquit Card. Alex. *in ca. in nomine domini, col. 2. 23. dist.* non tam deputauisse Petrum, Clementem sibi successorem, quam monuisse discipulos, quem sibi eligere deberēt. Nec deinceps post Clementem aliquo in loco Platina arguit illā institutionē successoris, sed potius electionē: vt in vita Lucij Pontificis, & apertius in vita Alex. II. & Leonis octaui, & Gregorij quinti, & Septimi: quem sequitur M. Antonius Sabellicus *in noua Enneade, lib. 3.* qui in hoc conueniunt, vt Othonem Archiepiscopum Coloniensem, Romam ab Henrico tertio Imp. venisse commemorent, res ecclesiæ compositurum. Atq; Alexandrū ipsum, secundum pontificem increpasse, quod Imperatoris iniussu pontificatum inuasisset. Aduersus quem exceperit Ildebrandus Archidiaconus, partes pontificis acerrime tutatus: † quod diceret electionem ad clerum pertinere; si ius, si antiquam consuetudinem, vellet inspicere: & non Cæsaris esse, creare pontificem. Quibus & aliis expositis in hanc sententiam, eum, facile Othonē traxisse, subdunt. Veruntamē non est nouū affirmare, creandi pōtificis, & aliorum episcoporum, pro schismaticorum atq; hæreticorum dissen- 3 4

sionibus

sionibus, potestatem fuisse quandoque per ipsosmet pontifices ad aliquos Imperatores translatam, vt transtulisse in primum Othonem, habetur *in cap. Adrianus & cap. in synodo. & ca. cum longe. & cap. vota 63. distin.* & facit *cap. Constantinus 96. distin.* & de Adriano etiam meminit M. Antonius Sabellicus *Enneade. 8. libro octauo*, & de Leone idem *enneade. 9. lib.* secundo, & Platina vita Leonis Octaui, idem collegit. Atque etiam obseruatum est, vt electus in Rom. Pontificem, non cōsecraretur, nisi primum decretum Imperatoris præsentaretur, & eius consensus haberetur. *cap. Agatho, cum sex. cap. sequen. dict. 63. distin.* & per Plat. in vita Gregor. VII. Sed secundum gloss. *in fin. in dict. ca. in synodo*, huic potestati, Imperatores postea renunciauerunt: per *cap. tibi. & c. sacrorum. §. ex his*, vbi Cardi. Alexand. *eadem distin.* Vel eam per abusum perdiderunt, vel cum fuerit concessa talis potestas ex causa, cessante causa, cessare debuit, vt arguit dict. glo. de quibus per Anton. Rosel. *in §. postquam satis, numero tertio, de potest. Imp. ac pap.* & Hug. *de offic. quatuor prælat. in quarta parte, versicul. sed & Imperium*: & addit Archid. *in dict. c. Adrianus.* ex mente Laurentij non potuisse pontifices transferre talem electionem in Imperatorem, absque consensu Cardinalium, quorum est electio: & ideo exponit verbum *Eligendi*, ibi positum, id est, confirmandi.
5 † Quapropter Martin. Laud. *in tracta. de principibus, quæstio. 3. & quæstio. 262.* tradit etiam de consuetudine, electione summi Pontificis, hodie solis Cardinalibus conuenire, excluso Imperatore; & facit text. *in c. massana. vbi* Abba. & doct. *de election.* qui disponit, electionem pontificis factam per laicos & canonicos, non valere, etiam stante consuetudine immemoriali: idem tenet etiam Bald. *in margar. in ver. electio. versicul. 6.* & Abba. *in cap. licet de vitanda, columm. quarta, in vltim. not. de elect.* & Philip. Franc. *in cap. vbi periculum. in princip. colum. secunda, de election. in sexto.* Quod comprobatur ex sæpedictis, præcipue *in libro primo, capitulo primo. §. tertio, versicul. Secundo.* vbi Imperator iura pontificis vsurpare non debet, nec econuerso & ex eo, quia, Imperium dependet ab ecclesia, & pontifex vtrunque gladium habet, saltem quoad habitum, vt *supra, §. præcedenti. in vltim. quæstio.* Verum in iure apertum hoc quoque satis constat institutum esse in decreto Concilij *in dict. cap. in nomine domini. 23. distin.* Nicolaus enim II. Pontifex,

anno salutis M L V I I I I. vt ibi legitur: & apud Platinam in vita eiusdem Nicolai cum variis procellis, & iniuriis, sedes Apostolica affecta fuisset, vt futuris calamitatibus occurreret: statuit, vt obeunte vniuersalis ecclesiæ pontifice, in primis Cardinales Episcopi, diligentissime simul de electione tractantes, mox Christi clericos Cardinales adhiberent, sicque reliquus clerus, & populus, ad consensum nouæ electionis accederent, vt etiam exprimitur *in capitulo primo, & capitulo secundo, 79. distin.* vbi gloss. *in ver. sequentium,* interpretatur clericos alios, præter Cardinales, consentire debere, non tamen de necessitate vocandos: Vnde Cardin. Alexand. *in dict. cap. in nomine domini. column. secunda,* ponit clerum Roman. non debere in electione pontificis se interponere, nisi obediendo, & est aliud cap. concilij *in dict. cap. licet de vitanda. de electio. in cap. vbi periculum de elect. in 6.* vbi Philip. Franc. not. de iure communi, Ius eligendi pontificem, competere solis Cardinalibus, etiam per text. *in dict. cap. licet.* & ibi per Doct. præsertim Imol. quod affirmat etiam Bald. *in tract. de schismat. column. secunda,* & Anton. de Rosel. *in tract. de potest. Imp. ac Pap. §. secundum numero primo cum sequen.* & Cardin. Alexand. *in dict. cap. in nomine domini, column. secunda*: ac inquit Anton. But. *column. secunda,* & Abba. *in dict. cap. licet, column. quarta,* hodie ex consuetudine omnes Cardinales esse pares in tractatu, (qui præcedere debet, vt *in dict. cap. in nomine, cum gloss.*) in electione pontificis, licet aliter de iure sit, per dict. *cap. in nomine domini*: & vbi supra Abba. refert quinque iura: Quæ licet de iure positiuo sint inducta, tamen etiam de iure Diuino, ortum habuisse arguit Barbat. *in tractat. de præst. Cardin. in 1. qu. Basilica 1. partis, numero 29.* quia sicut Apostoli voluerunt Petrum esse principem ipsorum, ita & Cardinales, constituunt Pontificem de eorum gremio, exemplo eorum: quod dicit à se nouum dictum. Sicque ministri Dei in hac electione videntur recte dicti Cardinales, *in tracta. de potest. secul. & ecclesi. cap. 161.* & videtur comprobari posse dictum Barbatiæ. per *ca. fin. 79. distin.* vbi habetur, electionem Pontificum, commissam fuisse à Deo sacerdotibus, reseruatâ sibi deiectione: ac ad propositum inquit Cardin. *in clem. 2. §. fin. de electio.* Electionem Papæ esse negocium Dei: Et figuratiue esse de iure diuino saltem, ponit Mart. Laud. *in tract. de Cardin. q. 7.* per doctri. Abb. *in c.*

ex gestis. de cler. non resid. Facit, quia Cardinales sunt in loco Apostolorum, Christo assistentium, secundum Card. *in cap. nomine, col. 2. 23. distin.*
6 † At deficientibus Cardinalibus, ad patriarchas pertinere electionem videtur dixisse Bald. *in l. vbi absunt. ff. de tut. & curat. ab his.* quod potest placere: præstantiorem enim etiam locum, saltem aliqui eorum, secundum aliquos sortiuntur Cardinalibus, vt suo loco dicemus: licet hæc opin. Bald. non satisfaciat Cardinali, vb. *supra:* ea ratione, quia patriarchæ non repræsentant vniuersalem ecclesiam: sed solutio possit fieri, attenta dignitate sua, & non minori aliquando quam Cardinalium, vt *supra*, eos itidem non secus censendos esse, ac Cardinales, quando scilicet deficerent Cardinales: Quidam tamen dicunt, eo casu, electionem spectare ad Clerum Romanum, Quidam ad concilium generale, secundum Ant. But. & Abb. *in d. c. licet in fin.* Ant. Rosel. *in tract. de potest. Imp. ac pap. §. postquam, numer. 8.* tradit, Canonistas communiter tenere, propter periculum moræ congregandi concilium, clerum Roma. eligere debere pontificem. Nec hic omittendum est, Concilium non posse auferre Cardinalibus hanc facultatem eligendi pontificem, vt dicemus *infr. hoc §. quæstio. secunda, in fin.*
7 † Item memoratam electionem ad Cardinales spectare, tunc demum declarat Abba. *dict. column. 4. & 3.* quando ecclesia vacat per mortem, vel per renunciationem Papæ: quando autem per dispositionem factam per concilium, vel quia concilium congregatum, super discordia, decreuit nullam esse electionem, siue nullum esse papam, tunc electio debet spectare ad totum Concilium per text. *in cap. si duo forte 79 distin.* quod iam allegatum fuit in concilio Pisano. Sed tunc tamen pro illa vice, transtulit potestatem eligendi in Cardinales, ad euitandam discordiam. Ad declarationem tamen præmissorum, tradit Felin. *in cap. inquisitionis. §. ad petitionem column. prima de accusat.* quod quomodocunque vacet ecclesia, prælatus dicitur mortuus, secundum gloss. *in ver. prædecessor, in fin. in cap. primo, de renunciation. in 6.* vnde infert, quod forte deciditur ex hoc, electio papæ, & ita videtur tenere Anto. de Rosel: *in tracta.*
8 *de potest. imp. ac pap. §. postquam, numero 18.* † Hoc in loco Formulam, qua pontifex eligebatur, quaque post Alexandrum II. Ildebrandus electus est, subnotare apte possumus, de qua meminit Sabellicus

Picus *in dicto libro tertio, Enneade nona*: post Platinam in vita Gregorij septimi, quæ illa est, in hæc verba; Nos sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Clerici, Acolythi, Subdiaconi, Presbyteri præsentibus Episcopis, Abbatibus, multisque tum Ecclesiastici, tum Laici ordinis, eligimus hodie X. Kalend. Maij, in Basilica Beati Petri ad vincula, anno salutis M L X X I I. in verum Christi Vicarium, Ildebrandum archidiaconum, virum multæ doctrinæ, magnæ pietatis, prudentiæ, Iustitiæ, Constantiæ, Religionis: Modestum, Sobrium, Continentem, Domum suam recte gubernantem, pauperibus Hospitalem, In gremio Sanctæ matris Ecclesiæ, libere à teneris annis, vsq; ad hanc ætatem educatum: quem quidem ea potestate ecclesiæ Dei preesse volumus, qua Petrus, Dei mandato quondam præfuit: & ille per hæc Pontifex declaratus, se Gregorium dixit: qui septimus à primo nuncuparetur. Vnde inter alia, in vltimis verbis huius Formulæ, notandum est, Consueuisse Pontificem electum omisso suo maiorum sibi assumpto, nomen immutare: quod à Sergio II. Pon. prius factum, ob turpitudinem cognomenti, quia os porci appellaretur: consuetudine ad nostros manasse, tradit Platin. in vita eius: nō tamen vt ab omnibus sit obseruatū. De qua mutatione nominis not. Doct. *in proœ. 6.* eam ideo fieri commemorantes: quia ex mutatione nominis, ostendatur mutatio homini: non mutatur tamen nomen Imperatoris, vt & per Abba. & Feli. *in proœmi. Gregor. versicul. Tertia conclusio. column. pen.* Atque in vita Leonis 4. notat idem Platin. antiquum morem fuisse, vt pontificis nouiter creati, omnes qui prope aderant, pedes exoscularentur. Hic non omittamus recte fieri, si expleta electione decantetur Psalmus ille, Te deum Laudamus: si quidem in aliis electionibus, hoc obseruari, apte explicat Pet. à Biax. *in directorio Electionum. cap. 33. 3. partis.* Atqui cum in hac formula, electionem talem in Basilica San. Petri ad Vincula, fuisse factam constet: † Subiungamus ea, quæ ratione loci sanxit Gregorius X. *in dict. cap. vbi periculum. §. hoc sacro. de elect. in 6.* comprobata *in cle. ne Romani. de elect.* vt si contingat, Pontificem claudere diem suum extremum, in ea ciuitate in qua cum sua curia residebat; Cardinales qui ibi fuerint præsentes, absentes decē dieb. expectare tantummodo teneantur: quib. elapsis, siue absentes venerint, siue non, ex tunc omnes con- 9

ueniant in palatium, in quo Pontifex habitabat: contenti singuli, singulis tantūmodo seruientibus clericis, vel laicis: illis tamen quibus patens necessitas id suggerit indulgeri: duos habere permissum sit; atque in eodem palatio, illos omnes vnum Conclaue, nullo intermedio pariete, seu alio velamine, inhabitare in communi, eo pacto dispositum est, quod reseruato libero ad secretam cameram aditu, ita claudatur vndique, vt nullus illud intrare valeat, vel exire: & nulli ad eosdem Cardinales aditus pateat, vel facultas secrete loquendi cum eis, nec ipsi aliquos ad se venientes admittant: nisi eos, qui de voluntate omnium Cardinalium, inibi præsentium, pro his tantum, quæ ad electionis negocium pertinent, euocarentur: & nulli fas sit, ipsis Cardinalibus, vel alicui eorum, nuncium mittere, vel scripturam: aliter obseruantibus, ipso facto, sententiam excommunicationis incurrentibus. Aliqua tamen fenestra in eo conclaui dimittatur, per quam eisdem Cardinalibus ad victum necessaria commode ministrentur. Et deinceps statu-
10 tum est, † vt si infra tres dies, post ingressum conclaue, ecclesiæ (quod absit) prouisum non fuerit, per spatium quinque dierum sequentium, singulis diebus, tam in prandio, quam in cœna, vno ferculo solo sint contenti: quibus (prouisione non facta) decursis, ex tunc tantummodo panis, vinum, & aqua, ministrentur, donec eadem prouisio subsequatur. Sic etenim celeriter electio talis desideratur, vt etiam alibi dictum sit, posse Imperatorem, saltem indirecte, per subtractionem eorum quæ ad victum pertinent, compellere Cardinales, ingredi conclaue, vt deueniant ad electionem Pontificis, vt *supra libr. primo, capitulo primo*, §. *quarto*,
11 *versicul. Decimoquarto*. † Conclaue autem (vt obiter dicamus) etiam ad propositum nostrum, Ioan. And. *in dict. §. hoc sacro. in gloss. in ver. conclaue*, dici colligit, quod pluribus clauibus clauditur, vel ad quod per plures claues itur. Verum de conclaui, quod ad casum nostrum magis alludit, mentionem facit iurec. *in leg. prim. §. in quo conclaui. ff de vent. inspic.* vbi locus significatur custodiendi partus, aut ventris inspiciendi causa, si mulier se prægnantem dixerit, constitutus, & à custodibus etiam obseruatus. De conclaui pariter loquitur text. *in l. quod conclaue. ff. de dam. infec.* vbi Barth. diuinando, (vt opinor) exponit locum esse discoopertum, inter duas domos,

in que

in quodam solario, supra terram, vel cameram bene firmatam, cum claui: cum gl. ibidem interpretetur locum quēdam in domo, vel extra domum, secretiorem, vel ad quem, non nisi per plures claues perueniretur, quem cum aliis expositionibus refert Barth. Cæpol. *in tracta. de seruitut. vrb. prad. in rubr. de claustro, seu conclaui.* Apud grammaticos vero, conclaue dictus est locus secretior in interioribus tectis, vbi colloquia fieri solent: quod habeat vnam clauem communem domesticis, & intra eum multa loca clausa sint, adhærentia triclinio. Cicero conclaue, triclinium interpretatus est. Licet vero electio in vrbe, & in loco idoneo facienda sit, vt *supra*, vt exprimitur *in dict. cap. in nomine domini, vigesima tertia distin. & in dict. cap. vbi periculum.* † tamen vbi ob iniquorum quandoq; per- 12
uersitatem pura fieri non possit, & sic ex causa, alibi celebrari poterit, vt est text. cum gloss. *in dict. cap. in nomine domini, in ver. fieri* immo vt ibi absolute Archid. concludit, si alibi fiat electio, non tamen propter hoc illa esset nulla, aut annullanda, quia locus non est de substantia electionis, dum sit honestus, non taberna, aut Lupanar, & videtur sensisse Cardin. Alexand. ibidem *column. 3. & 7.* & Philip. Francus *in dict. cap. vbi periculum column. 1.* His in genere expositis, quæ ad electionem Pontificis, quo ad eligentes, quo ad Formulam, & quo ad locum electionis pertinent: aliqua quoque sigillatim perquirere operæ pretium erit, quæ illis conueniunt: in quibus per quæstiones (vt arbitror) rectius procedemus.

SVMMARIVM.

1. *Electionis, triplex forma comprobata in iure reperitur.*
2. *Cardinales quomodo in conclaui includantur, pro electione Pontificis.*
3. *Cardinales in tractatu pares, eligunt vt volunt, dum duæ partes consentiant; quibus non potest per ipsos renunciari, nu. 8.*
4. *Electio pontificis, impedimentum iuris positiui tollit.*
5. *Electio pontificis habet tredecim specialia secundum Abb. adduntur quinque, nu. 7. & seq.*

Cardinalis non expectatus tempore debito, an possit agere de contemptu.

6. *Electio quomodo fiat, per duos Cardinales, vel vnum tantum, reliquis mortuis, vel absentibus.*

Mare sub territorio comprehenditur, sub nu. 7.

Cardinalis an possit renunciare voci suæ, in electione papæ. ibi.

9 *Electio per inspirationem, vel quasi, vel aliis modis, scilicet per scrutinium, vel compromissum, quomodo fiat, remissiue etiam.*

QVÆSTIO I.

Quomodo se habeant Cardinales, in Electione Pont. Maximi.

1 LICET † triplex forma electionis in iure cõprobata reperiatur, de qua habetur *in ca. quia propter, de election.* vbi no. doct. præsertim Abb. post Anto. But. scilicet Scrutinij, Compromissi, & inspirationis diuinæ, vel quasi inspirationis per quas proceditur ad electionem prælatorum in ecclesiis cathedralibus, & de quibus abunde loquitur Pet. à Biaxio. *in tract. Direct. Electionum ca. 16. cum multis sequen. in 3. parte & c. 39.* vbi ponit quando, & in quibus casibus sit
2 obseruanda forma *d. c. quia propter.* Nihilominus, † Cardinales, qui confessi, & contriti suscepto sacramento, & audita missa spiritus sancti, vt in aliis electionibus, fieri solet, secundum Biax. vbi *supra, c. 13. & 14.* descendere deberent, ex laudabili quadam obseruantia: non vt ex substantia actus, ad id teneantur, vt in sequentib. patebit: sicut obseruari vidi in quodam folio impresso, vbi inscripta erant insignia, & nomina Cardinalium, tunc viuẽtium, anno 1550. & 1555. quiq; congregantur, & includuntur in conclaui, vt in præcedentib. fit mentio: prout quælibet alia electio substantialis, regulariter, & generaliter, per congregatos in vnũ est faciẽda, ita quod in vnum collegialiter cõsentiant *c. in genesi. de election.* & tradit Abb. *in d. c. quia propter, nume. 12.* Tertia die post sepulturam defuncti. *ca. nullus 2. 79. distin. & c. bona, de election. 2.* procedunt inquam ad electionem pontificis max. secundum formam traditam *in d. c. licet de*
3 *vitanda, de election.* † scil. vt habito tractatu, in quo sunt pares, vt *supr. versi. proximo, nu. 5.* dictum est: eligant, vt volunt, siue per scrutinium secretum, siue publicum, siue per compromissum, dummodo consentiant duæ partes, quod est speciale in papa, vt declarat Abb. *ibi dict. colum. 4. circa fin. ibi colum. 2.* Ant. de Butrio, ait electionẽ Papæ,
4 non astringi alicui de formis *dict. c. quia propter.* † omne enim impedimentum iuris positiui, ibi sublatum videtur, non naturale, aut diuinum secundum Abba. *numero 4. & numero 11.* & declarat Ant. à Canario *in tracta. de execut. inst. nume. 10.* qui tradit electionem Papæ,

non ex toto subiici iuri positiuo: cum in ea procedatur secundum merum ius naturæ, quæ etiam affirmat Anton. de Rosel. *in tract. de potest. Imp. ac Pap. §. secundum vnam, in princ. & num. 51.* dum tradit eam non esse subiectam iuri positiuo, nisi in tribus casibus: sed esse subiectam iuri naturali, & diuino. Vnde quomodocunque duæ partes Cardinalium in papam consenserint, eum recipiendo, siue ad osculum, siue eum in cathedra ponendo, vel inthronizando, vel ei obedientiam præstando, vel quocunque modo eligendo, absque alia forma, quod talis recte electus, censendus est: & ideo ibidem Ant. Ros. *nu. 59.* etiam significat valere electionem conditionalem, siue alternatiuam, vel incertam: vt si dicatur, Eligo talem, & si talis non erit, talem, vel cõsentio in talem, aut in talem: Quocirca secundum Ab. vbi *sup.* in Ro. ecclesia, aliqua specialia constituuntur ex quo nõ poterit ad superiorem recursus haberi, quæ enumerantur †tredecim numero per eum *d. col. 4.* & Ant. But. ibi. & Ant. Rosel. aliqua *in tract. de potest. Imp. ac pap. § Secundum, n. 12.* & illa sunt breuiter: Vt primo ex quadam inducta cõsuetudine, duo genera scrutatorum eligantur: videlicet tres, qui debẽt scrutari vota omnium Cardinalium, & inde alij tres prius, qui debent scrutari vota istorum scrutatorum, qui tres de quolibet ordine Cardinalium eligũtur, scilicet vnus episcopus, alius presbyter alius diaconus. Secundum speciale est, vt quilibet Cardinalium possit Nominare quos & quot vult, vel per verbum *nomino*, vel *eligo*, vel *consentio* in talem, quod secus est in aliis, per not *in c. in genesi. de election.* Tertium est speciale, quia ius non fit in ordine nominationis, quod tamen & idem est in aliis prælatis. Quartum est in accessu, quia etiam publicato scutinio, possunt Cardinales resilire ab electo, & accedere ad electum ab aliis, vt duarum partium habeatur cõsensus: quod non fit alibi. Sicq; concordia superueniente, valet electio Papæ, secundum Cardi. *in cle. quod circa, q. 5. de electio.* Quintum est vt non liceat Cardinalibus variare & resilire, nisi per accessum ad alium: cum in aliis non liceat variare, etiam per accessum. Sextum est, quia non fit collatio, nisi quo ad numerum: non autem meriti, quo ad meritum: nec Zeli, quo ad Zelum, aliter tamẽ fit in aliis, cum fiat etiam collatio quo ad meritum *c. ecclesia 2. de election.* Septimum est, quia in ista electione non admittitur aliqua exceptio contra electum

à dua-

à duabus partibus: secus in aliis *c. fi. de electiom. in 6.* de quo alibi dicemus: Octauum est, vt Absentes Cardinales expectentur per decem dies, ita quod si aliqui sint adeo etiam remoti, vt non possint venire, per dictos decem dies, non possit tamen intra illud tempus fieri electio, secundum gloss. *in dict. cap. vbi periculum, in ver. decem diebus*, vbi Philip. Franc. dicit etiam eos expectandos, non citandos: sequitur Iason *in l. non omnis, numero septimo, ff. si cer. pet.* & ideo illi tres dies, post sepulturam. *ca. nullus 79. dist.* non habent locum, secundum gloss. *in c. ego Ludouicus 63. dist.* Verum si Cardinalis dicto tempore non fuerit expectatus, non tamen potest agere de contemptu, vt argumentatur glo. in d. verbo, *decem diebus*. quod intelligit Philip. Franc. ibi dummodo electio sit facta è duabus partibus collegij, Cardinalium omnium, non autem præsentium tantum. Nonum est speciale, quia nulla tradita sit forma in hac electione, vnde possunt eligere vt volunt, vt *supra*, per scrutinium secretum, vel publicum, vel per compromissum (cui tamen vnus solus potest resistere, ne præiudicetur iuri suo) dum tamen cõsentiant duæ partes: Et si proceditur per scrutinium, licet alias vota singulatim sint inquirenda, *d. c. quia propter, de electio.* vbi doct. & per Pet. à Biax. *in d. tract. Directorium electionum c. 26. 3. partis n. 1.* tamen opinor hoc non esse in casu nostro necessarium, ex quo ius positiuum remittitur, vt *supra*. Decimum est, quia electio Papæ, non requirit aliud adminiculum, cum electiones aliorum prælatorum, confirmatione egeant. Vndecimum est, quia requirũtur duæ partes collegij: in electione autem aliorum, sufficit maior pars. *d. ca. licet.* Hic
6 tamen notandum est, † vt si omnes Cardinales sint mortui, vel è conclaui recesserint, præter duos: vnus possit eligere alterum, dum alius cõsentiat electioni suæ: Si vero vnus solus remansit, ille habebit electionem *c. gratum. de postul. prælat.* non tamẽ vt eligat se ipsum. *c. per nostras. de iure pat.* sed poterit dare hanc potestatem alteri, & ille tãquam commissarius poterit eligere istũ, dummodo cesset fraus, & ambitio: vt hæc tradit Abb. licet Ant. Butr. ibi aliter sentiat. *in d. ca. licet in fin. de electio.* quæ sequitur Philip. Franc. *in dict. ca. vbi periculum numero 17.* cum relatis per eum, *de electio.* & Pet. à Biax. *in tract. Direct. elect. cap. 2. 1. partis.* & Iaso. *in l. si grege, nu. 12. de leg. 1.* qui loquuntur nõ tantum de Cardinalib. mortuis, sed etiã absentibus.

Com-

Computabitur autem hoc casu vox electi, in numero duarum partium, secundùm tamen dicta *supra lib.1.c.1. §.2.q.4.num.8.* Duodecimum est, quoad pœnas contentas *in d.c. licet*: quæ non habent locum in electionibus aliorum. Tertiumdecimum est speciale secundùm *clem. ne Romani, §. cæterum, de electio.* circa exceptionem excommunicationis suspensionis, vel interdicti, non admittendam, contra eligentes: quæ admittitur contra alios, *cap. illa, de election.* & subdit ibi Abb. alia quoque specialia colligi posse ex text. *dict. cap. vbi periculum, de election. in 6. & d. clem. ne Romani, eod. titul.* quæ illa videntur (vt arbitror.) † vt Quartumdecimum speciale sit ratione loci, 7
cùm Cardinales in conclaui, ita claudantur vndique: vt nullus illud intrare valeat vel exire, *d. cap. vbi periculum, §. 1.* & dictum est *supra versicul. præcedenti, numero 9.* ac in alijs electionibus aliud est: nam fiunt in capitulo, in choro, & in ecclesia, & alibi in quocunque loco honesto, vt declarat Hostien. *in summa de election. §. vbi fieri debet:* Sed ratione loci hic quoque illud subnotandum erit, vt si Pontifex moriatur extra ciuitatem, in qua erat cum sua curia residens, teneantur Cardinales in ciuitate, in cuius territorio perijt, conuenire: nisi sit interdicta, vel rebellis, & tunc in alia viciniori, & ad electionem peruenire, prout supra, & infra exprimitur, *d. c. vbi periculum, §. porrò,* vbi Philip. Fran. & *d. cle. ne Romani, §. sanè, de election.* declarando tamen vt ibi: Sed nihilominus valere electionem in loco tali, etiam interdicto, concludit Io. And. *in dicto §. porro*, quia nulla exceptio admittitur, & Card. Alex. *in cap. in nomine domini, column. 5. 23. dist.* & Ant. Rosel. *in d. §. secundum, num. 57.* & dixi *supra versic. prox. in fi.* locum non esse de substantia: Si verò Pontifex obierit in mari, idem etiam arguendum sit, secundùm glo. *in dicto §. porrò*, quia mare sub illius territorio comprehenditur, idem sentiente Philip. Fran. ibi: & per Bart. Cœp. *in tractat. de seruitut. rustic. titul. de mari, numer. 18.* post Ang. *in l. sanè, ff. de iniur.* declara tamen vt supra. Quintumdecimum est, vt nulli ad eos Cardinales pateat aditus, vel facultas secretè loquendi cum eis, nec ipsi aliquos ad se venientes admittant: nisi volentibus Cardinalibus: pro his tantùm, quæ ad electionis negocium pertinent, nec fas sit ipsis Cardinalibus nuncium mittere, vel scripturam: aliter obseruantibus, sententiam excommunicationis ipso facto incurrentibus, vt *in eo. c. vbi periculum, §. 1.* vbi Philip. Fran.

lip. Fran. & *supra diximus.* Sextumdecimum est: quia Cardinalibus eo pacto inclusis, different.bus electionem Pontificis, diminuitur cibus: & quinque diebus elapsis, panis, vinum & aqua tantum subministratur: donec prouisio electionis subsequatur, vt vbi *supra*: quæ non vendicant sibi locum in alijs electionibus, vt per Hostien. *in d. sum. § fi.* in quibus quoque alijs, ex causa electio potest differri, *c. benè nouit, cum glos. 61. dist.* vbi Cardin. Alex. Decimumseptimum est, quia Cardinalis absens, vel recedens ex iusta causa, non potest vocem suam alteri Cardinali committere: cùm secus sit in alijs electionibus, *c. si quis iusto, de election.* & hæc affirmat Phil. Fran. *in d. c. vbi periculum, §. sanè.* per illum text. ex quo infert valere renunciationem, quam expresse faceret Cardinalis, voci suæ, præsentibus Cardinalibus: Contrariũ tamen, ꝙ non valeat renunciatio, tenuit Hostien. & Io. And. relati per Marti. Laud. *in 2. tr. de card. q. 37.* cũ quibus ipse transit: Sed Francus ꝑdicta declarat, vt renunciatio valeat, etiã non subsistente causa infirmitatis: & etiam pœnitere non possit, quando Cardinalis de cõclaui exit, vel quando nõ intrat, quia tunc amplius non admittitur: alias si staret in conclaui, vel debito tempore intrat, posset indistinctè pœnitere, quia pacta, conuentiones, & iuramenta non valent, vt *in eo tex.* Decimumoctauum speciale videtur esse, quia Cardinales de alio negotio non debent se intromittere, nisi ex vrgenti necessitate, vel imminente grandi periculo, cui præsentibus Cardinalibus perspicuè occurrendum videretur, vt *in d. c. vbi periculum, 1. versic. idem quoque*: quæ in alijs electionibus, non habentur: si pœnæ per Host. positæ *in d. §. fi. inspiciantur.* Verum quia hic iam dictum est, Cardinales, posse vt volunt, procedere ad electionem: dum duæ partes consentiant, secundùm formam traditam *in d. c. licet de vitanda:* animaduertendum est, quod Ant. But. *in d. c. licet*, commemorat, Cardinales hodie non seruare formam *d. c. licet:* quod videtur contrarium prædictis; in quibus dictum est, duas partes consentire debere: nam declarandum opinor secundùm glo. per eundem allegatam ibi *in §. si cui, in ver. præter de election. in Sexto:* quæ in hæc verba loquitur; Cardinales nec arctantur, nec de facto seruant formas: sed sufficit, si duæ partes consentiant: vt de alijs formis, quam de duabus partibus consentientibus, dictum Anto. But. intelligamus. Quod comprobatur per ea quæ magistraliter

liter docet Host. in ea summa *de electio. §. qualiter, vers. & nota*, † affirmans Cardinales non posse renunciare, vel in totum infringere, quin *d. c. licet*, habeat locum, in eo quod à duabus partibus, Pontificem esse eligendum disponit: quia hoc pro bono publico, introductum est; cui renunciari non potest, *c. si diligenti, de for. comp* nec per inferiorem infringi, etiam si concilium concordaret, *arg. c. significasti, eo. tit. de electio.* quæ (circumscripta consuetudine) credo veriora: quia solius Principis est condere, vel legem tollere, vt diximus *supra lib. 1. c. 1. §. 4. versic. secundo & tertio.* Facit quia sede Papali vacante, iurisdictio non est penes collegium Cardinalium, & per consequens, nec ius condendi legem, vt per Barbat. *in appos. ad Bar. in l. vbi absunt, ff. de tut. & cu.* reprobata opin. Bar. ibi, per tex. *in cap. vt animarum, de const. in 6.* & per alia. Vnum tamen ad propositum nostrum non omitto tactum ab Hostiense, *in dicto versicul. & nota*, quod mihi non videtur esse verum, dum tradit, neutram dictarum formarum, iam per eum ibi declaratarum, scilicet vel scrutinij, vel compromissi, vel inspirationis diuinæ, vendicare sibi locum in electione summi Pontificis. Nam hoc refragatur proximè dictis; cùm Cardinales quocunque modo procedere possint, in electione: dum duæ partes consentiant, vt *supra*: vt & ipse Hostien. in sequentibus seipsum declarare videtur, ideò inquit Card. *in d. cle. 2. q. 7. de electiion.* Papam per inspirationem eligi posse, etiam intra decem dies, ante ingressum conclauis. † Et dicitur fieri electio per inspi- 8
rationem, Quando inter eligentes, nullo ordine seruato, quasi inebriati Spiritu sancto, & Deo auctore, eligunt: vnde confirmatio superflua est: quia quæ Spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege. Quando autem repentè, aliquo tamen ordine seruato, vnus post aliũ, sine aliquo interuallo, eligũt omnes, & vno ore in vnũ consentiunt, licet de Deo auctore nõ constet: cũ tamen præsumantur vti inspirati elegissent, ratione concordis absq; vitio Simoniæ conspirationis, coniurationis, requisitionis, consensus, extra capitulum habiti ante electionem: tunc dicitur fieri, per quasi inspirationem, vt ponit Specul. *in tit. de electiion. per totum*, & Oldrad. *cons. 155.* & latè Pet. à Biax. *in d. tract. Direct electionum, c. 16. cum seq. in 3. parte. vbi d. c. 16.* electionem per inspirationem raro; per scrutinium verò frequentius fieri, docet, *in cap. 20.* & adde etiam de prædictis Bertachin. *in*

tract. de episc. in 1. parte princip. q. 48. cum seq. & quomodo præmissis, & alijs modis fieri dicantur electiones, declarant doct. *in supra recitatis locis.* Facta electione ad consecrationem, & Coronationem peruenitur, de quibus diximus *supra, §. 1. versic. Diademate, in fine.*

SVMMARIVM.

1 *Electio Pontificis, altero superstite, fieri non potest, idem in alio prælato.*

2 *Tractatus diffinitorius, in electione Pontificis prohibetur, consultorius conceditur.*

3 *Pontifex per testamentum, cum testari posit, vel aliter, non potest sibi eligere successorem.*

4 *Cardinales non possunt statuere super successores Rom. Pontificis.*

5 *Pontifex potest dare licentiam, vt quis sibi eligat successorem.*

6 *Pontifex potest statuere super forma & electione sui successoris.*

7 *Pontifex an posit concedere alijs, quàm Cardinalibus, potestatem eligendi Pontificem, præsertim de eorum consensu.*

Concilium non potest auferre Cardinalibus facultatem eligendi Pontificem.

QVÆSTIO II.

An viuente Pontifice, posit à Cardinalibus alter eligi: & an ipse Pontifex, posit sibi eligere successorem.

CVM vacante sede Apostolica, præsertim per obitum Pontificis, ad nouam electionem sit deueniendum, vt in superioribus explicauimus; & decretum est *in d. c. in nomine Domini. 23. dist. & in c. vbi periculum, §. 1. de electio. in 6. & cle. ne Romani, eo. tit.* illamque omninò per Cardinales absoluendam traditum sit, *dictis iuribus, & d. c. licet de vitanda, cum aliis adductis de election.* Dubitare hic aptè possumus, an viuente ipso Pontifice, ad alterius electionem deueniri
1 possit. † Quod nullo modo fieri posse affirmandum est: quia electio talis est illicita, non solùm ante mortem, sed etiam antequam corpus mortui tradatur sepulturæ, *c. bona 2 de electio. cum glo. & c. nullus 2.* vbi Archid. & Card. Alex. qui de consuetudine dicunt hoc non obseruari, *& cap. si quis Papa, 79. dist.* & his conueniunt dicta *supra libr. 1. cap. 1. §. 1. versicul. Orbem, q. 2. nu. 2. cum seq.* etiam per iam dicta iura. Si quidem votum captandæ mortis inducitur; & conuentio de suc-

de succeſſione viuentis, contra bonos mores prohibitu, plena triſtiſſimi euentus tractatur: hocque generaliter in quolibet prælato, oſtendit procedere Petrus à Biaxio *in eo trac. Directorium Electionum.c.3.tertiæ partis*: † Verum tamen prędicta declarátur, vt tractatus deliberatorius, ſeu diffinitorius, vt *ſupra*, omnino ſit illicitus, ãte mortem Papæ, vel alterius prælati, non ſolum quando concluderent electores inter ſe, de certa perſona eligenda, ſed etiã quãdo ordinarentur aliqua ſpectantia ad electionem futuram, vt puta eligendo locum electionis faciendæ, & ſimilia *d. cap. bona. in fi. & c.1.79. diſt.* & idem dicendum eſt, de quolibet alio tractatu ambitioſo, conuentionali, conditionali, vel aliter inhoneſto: At tractatus conſultorius non eſt prohibitus à iure; poteſt enim Papa cum Cardinalibus de eo tractare, etiam ſi aliquis dicat, quod talis perſona eligẽda eſſet honeſta, & alia ſimilia. *c. ſi tranſitus. 79. diſt.* vbi glo. & doct. præſertim Archid. & Cardin. Alexan. *& c. apoſtolica. §. his omnibus. 8. q. 1.* & doct. *in d. c. bona. 2.* vbi inter alios Abb. *n. 12. de electio n.* & Pet. à Biax. vbi *ſupra*, & tetigi *in d. q. 2.* † Quocirca ex proxime dictis, & alijs præcedentibus: recte infertur, non poſſe Papam per teſtamentum, vel aliter (licet alioquin teſtamentum facere & mutare poſſit, glo. *in l. cum heredes.* vbi Bal. C. *qui teſt. fac. poſ.* & per Martin. Laud. *in tracta. de princi. q. 13.*) ſibi eligere ſucceſſorem, vt aliquando dictum eſt, ſed præſertim *in prin. huius §. nu. 3.* & tradit glo. vbi doct. *in d. c. ſi tranſitus:* & eſt tex. *in c. epiſcopo. 1. & 2. & d. c. apoſtolica. §. his omnibus cum glo. 8. q. 1.* quæ ibi eam aſſignat rationem: quia eſſet immutare ſtatum eccleſię *c. quæ ad perpetuum. 25. q. 1.* & quia ipſe Pontifex ſtatutum faceret in id tempus, in quo non eſt futurus iudex. *l. eum qui ff. de iuriſd. om. iud.* & hanc rationem videtur approbare Abb. *in rub. de teſta. num. 2.* & alibi, quem ſequitur Marti. Laud. *in trac. ſuprad. q. 66.* & Io. de ſelua *in trac. de iureiur. in 4. parte num. 41.* Sed & illa ratio aſſignatur, quæ efficax eſt *in dict. §. his omnibus*, vt hoc prohibitum ſit: quia officium non vitæ, ſed ſanguini cœptum ſit deferri; atque ad epiſcopatum, tales quiſquis ſibi ſucceſſores quærere cœpit, qui vel odioſi populis, vel à plebe docendi inueniuntur: quamuis Beat. Petrus ſibi ſucceſſorem quæſiuiſſe arguatur in eo tex. quod declarauimus tamen *ſupra in prin. huius §. n. 3.* & hanc concluſionem per dictas rationes reſpõdendo ad multa argumenta contraria, confirmat etiã Ant. de Ro-

scl. *in §. postquam satis numer. 9. cum seq. in tract. de potes. Imp. ac Pap.* idem tenet etiam Philip. Franc. *in dict. capit. vbi periculum. num. 4. de elect. in 6.*
4 quia † nec Cardinales super hoc statuere posse subdit: & idem sentit Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 475. & in tracta. de Cardin. quæstio.*
5 *30.* † qui tamen addit posse eum dare licentiam alicui prælato, vt sibi eligat successorem. *c. petisti 7. q. 1.* & tradit Archid. *in dict. ca. transitus.* reddendo rationem, & alibi dicendum erit. Veruntamen hęc conclusio declaratur, vt Pontifex, licet non possit sibi eligere suc-
6 cessorem, † possit tamen statuere super forma, & electione sui successoris *d. cap. licet.* vbi Abb. *in 2. not. de electio.* & facit *dict. c. in nomine domini. 23. distin. & d. c. vbi periculum.* vbi Philip. Franc. *eo. tit. nume. 4. & cle. ne Romani, de election.* & Bulla, siue Const. Iulij II. *de election. Rom. Pont.* sine labe simoniæ, & docet Ant. Rosell. *in d §. postquam num. 13. cum seq. & §. secundum, num. 14. & ibi in d. §. postquam, n. 14.*; videtur af-
7 firmare, † Papam posse concedere alijs, quam Cardinalibus potestatem eligendi pontificem, accedente præsertim eorum consensu: de quo dubito, ex quo de iure diuino talis electio apud Cardinales constituta dicitur, ita vt electio tantum Deo reseruata videatur, vt *supra hoc §. in prin. numer. 5.* & facit quia ibi. *numer. 18.* concludit etiam concilium non posse auferre Cardinalibus facultatem eligendi Pontificem.

SVMMARIVM.

1 *Pontificibus duobus electis, à duabus partibus, an valida sit electio, & quis eorum erit Pontifex, & nu. 4. & 9.*

2 *Pontificibus duobus à duabus partibus electis, valent gesta vtriusque.*

3 *Pontificibus duobus contendentibus de papatu, oritur schisma quoddam; toleratur tamen, nu. 6.*

5 *Pontificibus duobus contendentibus de papatu, valida existente electione, ille remanebit, quem concilium approbauerit.*

7 *Schisma aliquando inducit hæresim.*

8 *Cautela data per Regem Aragonum, ad finiendum schisma.*

10 *Pontifex vnus tantum esse potest, non plures.*

Ecclesia militans, est diuinitus exemplata, ab ecclesia triumphanti. ibi.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

An duobus electis in Pontifices, à duabus partibus, valeat Electio: Et quis erit Pontifex Max.

QVIA contingere potest, † duos eodem tempore, simul eadẽ schedula in Pontifices nominari, & eligi à duabus partibus Cardinalium: cum in numero eligentium adsit validitas, vt *supra*: dubitatur an valeat electio duorum, & quis eorum erit Pontifex: Ant. de Rosel. *in d. tract. & eo. §. Secundũ. circa fi de potest. Imp. ac. Pap.* ponit hanc quæstionem: & breuibus concludit, neutram electionem valere, *arg. l. duo sunt Titij. ff. de test. tut.* vbi si Titius datus est tutor, & duo sunt Titij, pater, & filius, is tutor erit, de quo sentit testator, quod si non appareat, neuter est tutor, quia ius nõ deficit, sed probatio: vnde ipse Ant. pariter infert, quod ex quo non appareat in quem vnum cõsenserint Cardinales, non valet talis electio. Sed his contraria sunt ea quæ dicta sunt *supra libr. 1. capit. 1. §. 2. q. 4. numer. 7.* in duobus electis in Reges Romanorum, vt scilicet vterque administret: sed validitas gestorum dependeat, à futuro euentu, & per consequens ab altero postea approbato, per ibi allagata: † & in specie valere gesta per vtrunque in locis in quibus tolerantur taliter electi Pontifices, affirmat Ant. Cors. *in repertorio Abb. in ver. Papa si cum alio*, per not. *in cap. dicimus. 24. quæst. 1.* nec videtur repugnare *d. l. duo sunt Titij*, quia dicere possumus, quod non bene facit ad casum nostrum: cum ibi omnino esset incertitudo in electo: at in casu nostro adsit certitudo nominatorum, in quos etiam consensum fuit: & sic videtur adesse ius, & probatio: vnde potius videtur militare dispositio *l. 3. §. si duobus. ff. de adimen. lega.* vbi si duobus Titijs, separatim legatum sit: legatum, videtur deberi, etiam si vni ademptum sit, cui nõ appareat ademptum: declarabit ergo euentus, cui sit adempta electio. Sed vlterius pro opin. Ant. Rosel. scilicet electionem esse nullam, licet ipse nõ dicat, magis videtur inurgere, † quia cõtẽdentibus duobus de pontificatu exoritur schisma quoddam, secundum Abb. *in rub. de schismat.* quod videtur inducere excommunicationem, vt ibidem per eum. Excommunicatio autem inhabilitat ad eligendum, vt notauimus *supra libr. 1. cap. 1. §. secundo, versic. Excommunicatio*: quod videtur ex eo comprobari: quia in *d. c. licet*,

licet, de election. tam ille qui se gerit pro Papa, qui non sit: quam adhęrentes excommunicationi subiacent ipso iure, & ita arguit Abb. *in d. rub de schismat*: & apertius hæc quęstio videtur determinari per *c. si duo forte. 79. distin.* vbi si contra fas, temeritate concertantium: fuerint ordinati, nullus ex eis permittitur esse Pontifex, quia electio de duobus in discordia, nulla est, vt ibi etiam colligit Card.
4 Alex. Sed nihilominus his obstantibus † puto itidem talem electionem, non esse nullam: sed per concilium generale, terminandum esse de validitudine, & inualiditudine ambarum electionum. *caput. consideramus. c. auditis. de electio.* & consuluit Ias. *cons. 95. col. 4. vol. 4.* Nã licet *in d. c. si duo.* sit inter docto. dissidium in illius interpretatione, nihilominus verior videtur, & magis comprobata opinio, *ibi.* ideo electionem nullam, quia certum erat, eam non canonicam, neque factam à duabus partibus: vnde noua omnino erat facienda: & tertius erat eligendus, vt declarat ibi Card. Alex. post Bellam. reprobando opin. Card. Flor. aliter ibi sentientis: scilicet illud c. loqui, quando est incertitudo, an aliqua electio valeat, cum in casu nostro præsupponatur, electionem proculdubio validam esse: & ad interpretationem datam per Bellam. & Card. Alex. tendunt dicta Panor. *in d. c. licet. col. 3.* & post eum Feli. *in c. super his col. 13. versic.*
5 *Nono* facit de rescrip. † dum demonstrat, in discordia duorum electorum debere congregari concilium generale: quodque ille remanebit Papa, quem Concilium approbauerit, cuius conuocatio tunc, vt ipse notanter ibi tradit, ad Cardinales spectet, quodq; concilium iudex erit, vt etiam Card. *in fi. d. c. si duo.* dicit tenere Bellam. *ibi*: & tenet etiam Pet. à Biax. *in dict. tracta. Direct. electionum. c. 2. secundæ partis.* de quibus tamen vide quæ dixi *supra in princip. huius. §. nu. 7.* vnde concludendum videtur, tales electiones valere, ex quo à duabus partibus Cardinalium, sunt celebratæ: & propterea vbi etiam non concederetur administratio in vtroque, nihilominus expectanda erit vel approbatio, vel improbatio alterius. Nec obstare videt quod ex schismate inducatur excommunicatio, quę reddat inhabilitatem ad eligendum, stante præsertim dispositione *dict. ca. licet*: quia respondetur quo ad dispositionem *d. cap. licet*, illam non militare in casu nostro, scilicet quando vterque est electus canonice vt *supra*, cum ibi inducatur excommunicatio in eis, qui minorẽ nume-

numerum, quam duarum partium habuerint: & propterea etiam probabilis error, potest excusare istos duos electos, quorum quilibet ad pôtificatum aspirat canonice, vt docet Abb. *in d. rub. de schismaticis in fi.* & vlterius ad obiectũ schismatis dicimus † quod in Pô- 6
tificibus taliter electis, nõ cadit schisma, vel si cadit, toleratur secũdũ Abb. ibi per glo. *in prin. 24. q 1. & in c. didicimus, ea. q.* Hinc est quod dicitur, eum qui habet se pro Papa, simul cum adhęrentibus, non esse hæreticũ, contẽdentibus duobus electis de Papatu: vt celebratur glo. sing. *in ver. qui vero. 24. quæst. 1. per* Panor. *in cap. quia diligentia colu. 2. de electio. & in cap. at si clerici. de iudic.* quem sequitur Pet. à Biax. *in d. tractat. directo. elect. c. 2. secunda partis.* † cum aliquando tamen ex 7
schismate, inducatur hæresis, vt per Abb. *in d. rub. de schismat.* & per Bernar. Diaz. *in sua practi. can. crim. in ver Schismatici* & late per Ant. Ros. *in trac. §. hic tria, n. 22.* Quocirca schismata aliqua fuisse sopita in concilijs conuocatis, per aliqua exempla, commemorat Card. Alex. *in d. c. si duo. col. 2.* & vlterius ibi addit Cautelam † ad finiendũ 8
schisma, datam per Regem Aragonum; quam tamen non bene in iure defendi posse ostendit: vt credo verum, nisi expressa apparente renunciatione, vt dicemus *inf. q. 6. nu. 15.* cum Cardinales nihil statuere posse super electione Pontificis, dictum sit *supra q. 1. nume. 8. & quæstio. 2. nume. 4.* Cautela vero illa est, vt per viam prouisionis, Cardinales prouideant de altero electorum, tollendo versutias alterius, ita vt talis prouisio habeat vim renunciationis spontaneæ & legitimæ: vt quo ad eum, sedes apostolica censeatur vacare: & etiam renunciet, vt alter electus plenum ius de nouo acquirat &c.
† Porro assumptum istud, vt electio duorum sit valida, sed altera 9
probanda, vel improbanda per Concilium vt *supra* declaratur, vt non procedat, sed cassanda sit, si timetur scandalum futurum in ecclesia, vt interpretatur Card. Alexand. *in d. cap. si duo in 1. not & col. fi.* post glo. *in cap. si forte 63. dist.* nam ratione scandali euitandi, multa concedũtur, quæ alias non concederentur. vt per plura tradit Barbat. *in tractat. de præst. Card. in 1. quæst. 1. partis Basilicæ nu. 37.* quod vsque adeo procedere affirmat, vt alter electus, etiam inuitus renunciare cogendus sit Papatui, per no. per Innoc. *in sim. in c. nisi cum pridem, de renuntiat.* & ita declarari posse dicta per Rom. *cõs. 123.* ad hoc propositum, ibi tradit: ex quibus Cautela illa Regis Aragonum, videtur

10 aliquo modo sustineri posse. † Ex ventilatis in hac q. satis apte inferre possumus, vnum tantum esse eligendum in Pontificem: cum vnus tantum Pontifex,& non duo, vel plures esse possint: sicut est vnus Deus. Ecclesia enim militans, est diuinitus exemplata, ab ecclesia triumphanti: vt per Abb. *in capit. 2. de cle. non resid.* & Fel. *in rub. de constit. columm. 1.* & est memorabilis glo. *in cle. fi. in ver. ecclesia. de haretic.* quam commendat Marti. Laud. *in tract. de princip. quaest. 512.* vbi ad propositum. *q. 189.* etiam tradit, Papam non posse sibi eligere, vel facere æqualem, per doctri. Bal. *in proœm. feud. & quaest. 18.* ait, ponere duos vicarios, generalis potestatis in terris, hæreticum esse: factum namque est vnum ouile, & vnus pastor. *c. fin. de Baptis.* cui de necessitate salutis est obediendum, & ita credendum, secundum dicta glo. ibi, per tex. præsertim *in extrauagan. Bonifacij*, Vnam Sanctam Catholicam: idem tenet glo. *in cap. non autem. 7. q 1.* & Abb. *in c. quoniam. in fi. de offic. ordin.* & latius explicat Petrus à monte in sua monarchia. *concil. in princip. num. 5.* qui aliter sentientem errare contra illum articulum fidei, Vnam Sanctam Catholicam, proponit: & per Ant. Rosel. *in trac. de concil. in rub.* Auctoritatẽ conuocandi cõcilium *numer. 10. & seq.* & faciunt dicta *supra lib. 1. c. 1. §. 1. vers. Orbem. q. 2.* quod vnus tantum sit Imperator.

SVMMARIVM.

1 Pontifex an eligendus è cœtu Cardinalium, quod videtur Constitutum n. 2. & consuetudine receptum num. 3. & potius episcopus, quam presbyter, & presbyter, quam Diaconus.

Petrus Apostolus habebat vxorem.

4 Constantinus laicus, electus in Pontificem, deijcitur, iam per annum Põtifex.

5 Monachi, Archidiaconi, & presbyteri, poterant alias eligi in Pontifices.

6 Electio, quo ad electum, subijcitur non solum iuri positiuo, sed etiã diuino.

7 Dignus semper aliquis præsumitur in ecclesia: & non creditur in ea, non dignum reperiri.

8 Electus habet præsumptionem pro se.

9 Hæreticus, Fœmina, Infans, Furiosus, non potest ad Pontificatum promoueri.

10 Mulier, Ioannes nomine, Pontificatum adepta est.

11 Pon-

11 *Pontifex qualis eligendus, vel moribus, vel ætate, vel scientia &c.*
12 *Pontifex maiori scientia præditus esse debet, cunctis alijs.*
13 *Pontificis electi consensus, debet interuenire; & qualiter, ante, vel post electionem.*
Eligendus non recte petit se eligi.
14 *Electus, si dignum se putat, recusando mortaliter peccat.*
15 *Electus ad officium publicum, an cogatur illud suscipere.*

QVÆSTIO IIII.

Quis, & Qualis eligendus sit in Pontificem Max.

EXPLICATIS pluribus, quæ ad eligentes, ad eligendi formam, & ad locum electionis, pertinent: ea quoque quæ ad electum conueniant, subijcere recte possumus. Illudque imprimis occurrit, † An Pontifex eligendus sit è Cœtu, & ordine Cardinalium: *Abb. in d. c. licet. colu. 2. & 6. de electio.* post Ant. But. *colu. pen.* quem sequitur Martin. Laud. *in tract. de Cardin. q. 65.* & Anto. Ros. *in tractat. de potes. Imp. ac Pap. §. secundum num. 56.* videtur innuere, quod ex quo ibi tolluntur omnia impedimenta, iuris positiui, non poterit opponi electum ipsum esse laicum: quia & Petrus quando constitutus fuit Pontifex, erat Laicus, & habebat vxorem: quod tamen declara, vt *infr cap. 5. §. 3. num. 12.* & græci presbyteri habent vxorem, ibi quoque innuit, vxoratum electum in Pontificem, non ab hoc esse repellendum, & idem sentit *in c. Ioannes. de regular. numer. 7.* immo eum esse astrictum, reddere debitum vxori: affirmat; atque insuper monachum, in pontificem eligi posse arguit. Porro *in c. in nomine domini. 23. distin.* sancitum est, vt Pontifex eligatur de ipsius ecclesiæ gremio, si reperietur idoneus: vel si de ipsa non inuenitur, ex alia sumatur: quod not. ibi Card. *colum. 3.* † Atqui *in c. oportebat. & c. nullus, & alijs duobus c. sequentibus. 79. dist.* cōstitutum est à Stephano III. Pontifice (de quo in vita huius meminit Platina.) vt in apostolatus culmen, vnus de Cardinalibus presbyteris, aut Diaconis, consecraretur: quodque nullus vnquam laicorum, neque ex alio ordine, præsumat, nisi per distinctos gradus ascendens, diaconus aut presbyter factus Cardinalis, ad sacram Pontificatus ordinem promoueri; sub anathematis pœna, aliter Pontificatum inuadētibus, & fauentibus, infligēda. & *in d. c. oportebat.* arguit Card.

Alex. potius eligendum Episcopum Cardinalem, quam Presbyterum: & Presbyterum, quam Diaconum, vbi quis sit idoneus: & tradit glo. ibi: *in cap. si quis ex Episcopis*: Hæcque ideo instituta recenset Platin. ob impudentiam Constantini: qui laicus Pontificatum inuadere conatus erat exemplo Sergij Rauennatum Archiepiscopi: tunc Laici, & Stephani Episcopi Neapolitanorum, & prædicta videtur amplecti Barb. *in tractat. de præst. Card. in 1. q. Basilica primæ partis nu. 38.* dum tradit, Papam esse eligendum, de numero Cardinalium. Verum est quod Archid. *in d. c. nullus*, & Card. Alex. *in d. c. oportebat:* addunt, nullum eligendum in Papam, nisi sit Cardinalis: dummodo inter eos idoneus inueniatur: atque non ita hoc esse de necessitate, vt electio de extraneo facta, & de eo, qui non sit Cardinalis, non valeat: & cum his videtur transire Philip. Franc. *in c. vbi periculum §. præterea de elect. in 6.* Quapropter ex memoratis satis ambigua redditur hæc quæstio: Sed nihilominus ego arbitror, 3 veriorem in iure esse opinionem † vt nullus, quam è Cardinalium gremio, in Pontificem eligendus sit: hocque etiam consuetudine receptum esse puto, si dispositio *dict. cap. oportebat. & c. nullus, cum seq.* & dicta Platinæ, recentius inducta, inspiciamus: nam præcise hoc 4 sancitum est, sub censura anathematis. Atque insuper † ille Constantinus, ea de causa turpiter è sede apostolica deijcitur, cum per annum munera Pontificatus obstinate exercuisset, in locumque eius, Stephanus ipse tertius sufficitur: & hic illud quod in alijs electionibus dicitur, succedit: vt electio de certo gremio facienda, aliter facta non valeat, vt diximus *supra libr. 1. cap. 1. §. 2. quæst. 3. numer. 6.* Nec obstat opinio Abb. & aliorum, qui eum sequuntur, quia vbi iure probetur Laicum, vel vxoratum potuisse eligi, id forsan concedendum esset, in primitiua ecclesia, & secundum vetustiores canones, quibus derogatum fuit per *d. cap. oportebat,* prout etiam 5 derogatum fuit in monachis † qui licet antiquitus, & similiter Archidiaconi, & presbyteri, eligi poterant, vt etiam sæpe refert Plat. tamen aliter hodie constitutum est: Non etiam obstat (quod vehementius videtur vrgere) illa ratio Abb. vt omnia impedimẽta iuris positiui, sublata dicẽda sint, in electione Põtificis Max. vt etiã diximus *supra hoc §. q. 1. n. 4.* nã arguere possumus quod sicut *in c. licet. de electio.* obseruatur, vt duę partes Cardinaliũ omnino in electione conue-

conuenire debeant: ita obseruandum erit, vt nullus quàm Cardinalis eligi possit, per dispositionem *d.c.oportebat, cum seq.* in quo æquè fulminatur pœna anathematis. Ista enim pariter videtur qualitas, super qua ius se fundat, prout loquitur Abb. in dictis duabus partibus *in d.c.licet, col. 5.* Rursus dicere possumus † non subijci tan- 6
tùm electionem iuri positiuo, sed etiam iuri diuino, cum CHRISTVS PETRO, vti Apostolo, tradiderit Claues Regni cœlorum, vt sæpè dictum est: & vt par erat, successores Petri, loco Apostolorum subrogandi erant, & tanquam Apostoli ad Pontificatum vocandi, prout eos, veluti Apostolos, eligere Pontificem diximus *supra hoc §. in prin. num. 5.* quare ius diuinum hoc casu erit obseruandum: nec licebit recedere. Non obstabit etiam si dicatur, opinionem contrariam saltem habere locum vbi inter Cardinales idoneus non inueniatur: nam fit solutio † quod semper quis præsumi- 7
tur dignus in ecclesia: & non creditur in ea non dignum reperiri posse, *c.nullus, cum glo. & c.obitum, 61.dist.* vbi no. Card. Alex. & propterea procedendum erit ad electionem, † & pro electo tantò ma- 8
gis præsumetur, vt generaliter tradit Alciat. *in tract. de præsumptio. reg.3.præsump.19.* vbi ponit, quando electus insufficiens possit remoueri; cùm tamen in Papa id non procedat, per not. *in c.1.in ver. insufficientem, de renunciat. lib.6.* & dictum est *supra hoc §. q.1.num.5.* Potest tamen ex quacunque natione, talis electio fieri: quia Domini est terra, & plenitudo eius, vt per Bal. *in tractat. de schismate, in prin. num. 29.* Constabit proinde ex præmissis multò magis, † Hæreticum (de 9
quo tamen dicemus *inf.q.prox.*) Fœminam, Infantem, Furiosum, & similes, ad Pontificatum non esse promouendos, vt colligit Abb. *& in d.c. licet, col.5. de electio.* & in muliere adducit tex. *in c.noua, de pœnit. & remis.* & Ant. Rosel. *in tract. de potest. Imp ac Pap. §. secundum, num. 52.* Adepta tamen est Pontificatum (vt hic obiter subijciam, id quod est admiratione dignum) post Leonem Quartum, Fœmina sexum mentita, † Ioannes sept. appellata, quæ illud sceleri addidit 10
scelus, vt à seruo compressa, cùm aliquandiu occultè ventrem tulisset, tandem dum ad Lateranensem Basilicam proficisceretur, inter theatrum (quod Colosseum vocant à Neronis Colosso) & sanctum Clementem, doloribus circumuenta, peperit: eoq; loci mortua, Pontificatus sui anno secundo, mense vno, diebus quatuor, si-

ne vllo honore sepelijt, vt refert Platina in vita illius, & M. Ant. Sab. *in nona Enneade, lib. 1.* Qualis quoque sit eligendus Pontifex Max. cum hoc proximis conuenire dicendum sit, vltra ea quæ dicta sunt de Imperatore: quæ æquè considerari possunt in Pont. *vt in prin. huius §.* exposuimus. Accedere possunt in argumentum illa, quæ de e-
11 lectionibus simpliciter sancita reperiuntur: † vt scilicet tempore electionis, grauitate morum, ætate, scientia & ordine, idoneus & sufficiens eligatur: & secundùm ea, quæ exprimuntur abundè *in c. qui episcopum, 23. dist. & c. obeuntibus, 63. dist. c. cum in cunctis, & c. dudum,* vbi Abb. *col. 2. n. 8. de elect.* & per Pet. à Biax. latius *in d. tr. direct. elect. c. 1. 2. partis,* vbi prædicta, & alia plura enumerat, quæ apertius demonstrantur obseruanda, in Formula eligendi Pontificem, de qua fecimus mentionem *sup. hoc §. n. 8. in prin.* & ita hæc electio necessaria fieri debet, vt vtilis vniuerso orbi censeatur, *c. vbi periculum, §. cæterum, de elect. in 6.* & per Bal. *in tracta. de schismat. in princ. nu. 24.* Atqui si pariter alia in iure instituta, quæ ad electionem pertineant, trahere possumus in argumenta, meliorem vtique, & in omnibus præstantiorem, eligendum esse in Pontificem, arbitrabimur: & qui doctior & sanctior habeatur, *c. metropolitano, 63. dist.* & elegantius, *c. licet ergo, 8. q. 1.* & tradit glo. *in c. cum inter, in ver. aliam, de electio. & in c. fi. cum tex. de offic. custod.* vbi not. Abba. & not. Philip. Franc. *in capit. si duo procuratores, §. sanè, de procurato. in 6.* semper magis idoneum esse eligendum. Si tamen alius eligatur, licet non sit melior, dum sit sufficiens, sat erit: quia conueniens scientia sufficit in prælato, vt ibi *in dicto capit. final.* per gloss. & Abb. per *cap. nisi cum pridem, de renunciat. & cap. cum nobis olim, de electio.* Proinde scriptum est *in c. 2. 40. dist.* aut clarus ad hæc fastigia Pontifex erigitur, aut qui erigitur, illustratur, & clarus efficitur, sic inquit Bart. *in l. Barbarius, col. 2. ff. de offi. prat.* Papatus aut sanctum facit, aut sanctum recipit. Abbas tamen post Innoc. *in dicto capit. cum in cunctis, ea. column. 2.* & Bertachin. *in tractat. de episc. libr. 2. numer. 84.* differit, quæ scientia requiratur tam in episcopo, quàm in alijs: ponendo scientiam eminentem, mediocrem & sufficientem. Et hic nota, eminentem scientiam dici illius, qui sine reuolutione chartarum, scit respondere, vt ex Innocen. tradit Felin.
12 *in cap. per tuas, 1. de simon.* atque ad propositum nostrum, † Pontificem maiori scientia præditum debere esse cunctis alijs, tradit, quia is sit,

is sit, qui præest Curiæ totius Christianitatis. His conueniunt quæ latius scripsimus *supra lib. 1. cap. 2. nu. 5. & seq.* Sed hic repeto ea, quæ scitè scripta reliquit Flau. Vegetius, *de re milit. in princ.* Nullum magis decere, vel meliora scire, vel plura, quam Principem, cuius doctrina, omnibus potest prodesse subiectis. Quocirca electio diuina censeri possit, & præcepta Dei, & Spiritus sanctus, in electo esse, vt dictum est *supra lib. 1. cap. 1. §. secundo, in prin. nume. 9.* Quicquid sit, tamen hic repetere possumus, vt vbi desint memorata in Pontifice, non admittatur aliqua eorum exceptio, contra electum à duabus partibus, cum in alijs secus sit, vt supra *hoc §. quæstio. 1. numero 5.* Nam valet electio, licet non sit idoneus electus, vt no. *in cap. in nomine domini,* vbi Cardin. Alexand. *col. 6. in glo. in ver. gremio, distinct. 23.* qui tamen peccare Cardinales eligentes: commemorat vnde propter insufficientiam, non deponitur, vt *inf. q. 6. numero 20.* Supposita vndique habilitate electi Pontificis, vt & è grege Cardinalium, & præstantior ad Pontificatum promotus sit, vt in precedentibus dictum est: † Consensus postremò electi interuenire debet, vt habetur per 13 Abb. *in cap. cum post, col. 1. & 2. de election.* per Anton. Rosel. *in tract. de potest. Imp. ac Pap. §. nunc tertiam, nume. 28. & seq.* qui inquit eum electum non esse Papam, antequam consentiat. Qualiter autem consensus ipsius electi accedere debeat, ponit Abbas ibi post gl. & tex. *in cap. in scripturis 8. q. 1.* & Innocen. *in cap. cum in iure, de election.* vt si consensus requiratur ante electionem, non debeat consentire, quia electio esset ambitiosa, *dict. cap. cum post,* sed debet dicere, Nolo, vel rogo, quod me non eligatis: vel prudentius respondere per illa verba, Non intendo Dei vocationi resistere: sicque indirectè, declarare voluntatem suam. Adde propterea Aristot. *Politic. lib. 2. c. 7.* qui tradit, Eligendum, non rectè petere se eligi, id enim Ambitiosum est: Quod Doctor quidam, collega meus in petitione Senatoriæ dignitatis, imprudenter expetens, reprehensus est: vtile namque est quandoque requirere voluntatem eligendi ante electionem: ne si contingat electum postea renuere, vilipendatur dignitas, & differatur prouisio ecclesiæ. Si autem requiratur consensus post electionem, potest electus respondere, Nolens volo, volēs nolo, vel quodq; honestum est, potest non statim cōsentire, sed aliquantulū resistere, ne notetur ambitione: licet nō damnet quispiā, si sta-

si statim consentiat: si fortè dubitat, ne aliquis perniciosus se ingerat, vnde dicat, Charitas me cogit ad consentiendum, *argu. cap. sciendum, & cap. qui episcopatum, 8. q. 1.* & hæc ferè de verbo, ad verbum, refert & sequitur Pet. à Biax. *in dict. tracta. Direct. electio. cap. 42. tertiæ partis, numero sexto, & sequent.* addens ibi, gratiarum actionem, & Deo, & Electoribus habendam. † Vbi autem electus electioni suæ non consentiat, si sentiat se dignum: recusando, mortaliter peccat; gloss. est *in dicto capit. in scripturis, in versic. minimè,* & tradit Archid. Ioan. And. & Philip. Franc. *in cap. si electio, de election. in sexto.* & Pet. à Biax. vbi *supra nume. 9.* Quod tamen verum est eum peccare, vt ipsi attestantur, si alius deest. Petrus tamen dicit tale peccatum iam
15 diu abijsse. † An autem electus ad aliquod officium publicum, cogatur illud suscipere, nisi adsit iusta excusatio, vide per doct. *in lege, hi qui ad ciuilia, Cod. de appellation.* & per Innocen. *in cap. 1. de his quæ fi. à maior. par. cap.* & per Imol. *in lege, dotem ff. solut. matrimon.* Et inquit Aristot. *Politicor. libr. 2. capit. 7.* volentem, & nolentem eligendum, si dignus sit.

SVMMARIVM.

1 *Pontifici eligendo obstant exceptiones de iure naturali & diuino, ibi, quæ sint: Item aliquæ quæ sunt de iure ciuili: Item quæ criminosa sunt.*

2 *Cardinalibus eligentibus Pontificem, non obstant exceptiones hæresis, excommunicationis, & aliæ similes criminosa.*

3 *Pontifici electo nulla exceptio obijci potest, regulariter. Limita num. 4. 5.*

6 *Pontifici electo, hæresis exceptio opponi non potest, sed accusatio.*

7 *Pontifici electo, electionis nulla obijci potest exceptio veluti metus, & impressionis.*

8 *Papa non dicitur, per metum electus.*

9 *Coronatio voluntaria Pontificis, an purget metum præcedentem.*

QVÆSTIO V.

Quæ exceptiones militent, in electione Pontificis Max.

IN electione summi Pontificis, de qua in superioribus plura annotauimus: cùm multa quoque supersint, quæ ipsam dubiam reddunt: siue opponenda sint ante siue post eius celebrationem: Idcirco illa inuestigare hic opportunè visum est. Et primò quærere exce-

exceptiones, quæ ante electionem: Secundo quæ post allegari possunt. In primo casu, † resumendo exceptiones, quæ sunt de iure naturali, & diuino, non videtur esse dubium, illas militare, cùm etiam militent in iam electo. Veluti si dicatur, quod quis est mulier, furiosus, mente captus, intellectu carens, & infans, vel pupillus, & similes, vt colligit Ant. Rosel. *de potest. Imp. ac Pap. §. secundum, nume. 51. cum seq.* & ante eum Abba. *in dicto cap. licet, column. 5. de election.* Sic quoque penitus illiteratus, qui prædictis æquiparatur, secundùm Felin. *in capit. si quando, column. penultim. de rescrip.* videtur repelli posse, licet post electionem aliter ibi concludat, & dicemus inferius. Item vitium corporis, vtputa si deficit manus, vel similes habeat inhabilitates eligendus, poterit reijci. per gloss. *in capit. quia licet, de corp. viti.* Similiter existimo militare exceptiones illas, quæ sunt de iure ciuili: & videntur esse etiam de iure diuino, vtputa si alij, quam Cardinales, eligere vellent, vt *supra hoc § in princip. numero 5. & 7.* & si alius, quàm Cardinalis proponeretur eligendus, vt *supra conclus. vel quæstion. 4. numero secundo, & sequent.* & illæ quæ sunt de iure ciuili: vt si minor numerus, quam duarum partium, in electione obseruandus diceretur, vt *supra hoc §. quæstione 1. numero 3. & 8.* & si intrusus fuerit in Pontificatum, ante consensum, & electionem Cardinalium, vt *in dict. cap. licet:* & commemorat Ant. Rosel. *in dict. tract. de potest. Imp. ac Pap. §. secundum. num. 51.* Videtur tamen declarare ibi *in §. abundè, numero 21.* & rectè (vt opinor) vt hæ exceptiones prouenientes ex dispositione, *cap. licet,* militent, quando sunt oppositæ antequam electus esset toleratus, non post; quia tunc nullus est iudex, & patebit infr. *quæstion. proxima in reg. negatiua,* & faciunt dicta inferius hic *numer. 3.* Illa quoque exceptio, qua quis hæreticus, Simoniacus, homicida, fornicator, adulter, irregularis, vel aliter criminosus, & indignus dicitur: an opponi possit ante electionem: licèt Doctores sæpè transire videantur simpliciter, cum illa conclusione, quòd impedimenta iuris positiui sublata sint, in electione Pontificis, non autem iuris naturalis, aut diuini, quodque contra electum nulla exceptio opponi possit, per *dict. cap. licet,* nihilominus ex auctoritate gloss. Card. & Card. Alex. & aliorum scribentium, & *in c. si quis pecunia, 79. distin.* receptum videtur, vt tales exceptiones admittantur, atque probari possint per opponentem: & inde repella-

tur eligendus. Nec mirum, cum præclaris virtutibus elucescere debeat princeps: & adeò ex se se sufficiens esse, vt bonis omnibus antecellat: sic vt electio diuina censenda sit, & præcepta Dei. & Spiritus sanctus, in electo sint: & grauitas morum, ætas & scientia in eo reperiantur, tempore electionis, vt conueniunt dicta de Imperatore *supra libr. 1. c. 1. §. 2. in princip. & supra quæstion. præcedenti, numer. 10.* An verò accusatus, inquisitus, aut de crimine denunciatus, ad ecclesiasticas dignitates sit alioquin eligendus, no. *in text. cap. omnipotens Deus, cum concord. de accusation.* vbi Abba. & Felin. quos sequitur Pet. à Biax. *in dicto tractat. direct. election. cap. 23. 2. partis*, & in eam videntur descendere sententiam, vt id totum sit attribuendum infamiæ præcedenti, vel non. * Pet. tamen ibi: *cap. 5. 2. partis*, tradit eum posse promoueri, qui deinceps ob crimen præsumptum se purga-
2 uerit. † Veruntamen exceptio hæresis, excommunicationis & aliæ similes criminosæ, vt *supra*, in casu contrario, scilicet Cardinalibus eligentibus, opponi non possunt, vt faciunt dicta Abba. *in cap. licet, columna 4. in fin. & supra in hoc §. quæstion. 1. numer. 6. per cle. ne Romani, §. cæterum, de election.* & tradit Anton. Rosel. *in dict. tract. de potest. Imp. ac Pap. §. secundum, num. 26. & num. 37.* amplians hoc procedere, dato quòd hæresis esset notoria. Et licet hæreticus videatur ipso iure dignitate priuatus: quia donec toleratur in dignitate, ista exceptio non repellit eum à iure eligendi, *arg. l. Barbarius, ff. de offic. præt.* secus si non toleratur, vt per Anto. *ibi. num. 37.* Hanc eandem concl. comprobat Anton. *numer. 56.* & hæc sanè non sine admiratione videntur constituta: si quidem obstare dicantur huiusmodi exceptiones eligendo, non autem eligentibus. In secundo autem casu, post ele-
3 ctionem Pontificis iam celebratam, regula sit & conclusio, † vt nulla exceptio contra electum in Pontificem admittenda sit, vbi interuenerit consensus duarum partium Cardinalium, *dict. cap. licet*, vbi doct. & præsertim Abba. *col. 5.* & dictum est *supra d. q. 1 n. 5.* ratio est, quia secundùm Abb. & alios, electus ex sola electione, cōsequitur plenum ius, vnde exceptio non censetur proportionabilis, quia
4 opponitur contra petentē, cū sit actionis exclusio, *c. 2. de ord. cog.* † Nihilominus arguit Abb. etiā ex dictis Ant. But. *ibi*, vt si opponatur exceptio, per quam negatur aliquem fuisse electum à duab. partibus Cardinalium, absq; dubio admittatur: quia detrahitur huic qualitati,

super.

re per qua ius se fundat, vt *in d.c. licet:* & sic proueniat ex capite eiusdem legis, iuxta not. *in l.1. ff. quod vi, aut clam.* Similiter † concludit in 5 exceptione, quæ naturaliter, id est, de iure diuino vel naturali, infert electum non esse, nec posse esse Papam, quia inficit ius habendi, & possidendi: & talis exceptio admittitur, etiam in possessorio recuperandæ, vt not. glo. *in c. quo iure, 8. dist.* Sicque mulier, furiosus, infans, & similes repellantur; & hæreticus, quia est extra ecclesiam, vnde non potest esse huius caput. Declarat tamen, quòd obstabit exceptio, antequam adipiscatur possessionem administrandorum, vt faciunt dicta *sup. n. 1.* quia post non possit excipi, sed accusari. Exceptionem verò, quæ reddit eum inhabilem de iure positiuo, omninò repellendam, proponit per *d. c. licet,* tanquam per illud sint sublata omnia impedimēta iuris positiui: quod tamē ex stimo declaranda, vt *sup. q. proxima, n. 3. cum seq.* scilicet nisi alius quā Cardinalis electus: & nisi alij quàm Cardinales eligerent. Ant. Rosel. *in d. tr. §. secundum,* materiam istarum exceptionum prolixè resumit & *ibi, nu. 35.* considerat distinguendo causam agentem, hoc est, Cardinales eligentes causam materialem, hoc est, ipsum electum: & causam formalem, id est, ipsam electionem, videturq; in multis conuenire cum Abbat. & prædictis: sed in eo dissentit vt inibi *nu. 33. & 55.* cùm absolutè † hæresis exceptionem non posse contra electum opponi, sed eum 6 accusari posse differat, quam sententiam sequitur quoque Cardi. Alexand. *in c. in nomine domini, col. 6. 23. dist. & in c. si Papa, col. 2. 40. dist. & in cap. si quis pecunia, colum. 3. & c. si duo, colum. 2. 79. distinct.* & ita dicit tenere doct. *in dicto cap. licet,* præsertim Innoc. quem sequitur Martin. Laud. *in tract. de princip quæst. 196.* Quod credo verius, quia *in dict. c. licet,* remouetur omnis exceptio: & electus consequitur plenum ius, secundùm eos, non obstante regula, Cui actionem, multò magis damus exceptionem: quia illa non militet in iudicijs possessorijs, etiam adipiscendæ, per not. per gloss. *in capit. qui ad agendum, de regulis iuris, in 6.* Cogitabam tamen opinionem Abb. forsan posse saluari, si consuetudo vigeret, vt ante consecrationem, & coronationem, electus non posset dici Pontifex, nec administrare, secundum ea quæ diximus supra *in hoc cap. §. 1. vers. in hac.* † Exceptio quo- 7 que nullitatis electionis iam celebratæ, opponi quandoq; potest, vt si dicatur metu, & per impressionem facta: quod etiam procedit

in quacunque electione, *c. quisquis, de electio.* & docet Abba. *in dict. cap. licet, num. 12. de electio.* per text. *in eo. c. vbi periculum, §. caeterum, de electio. in 6.* vbi idem tenet Philip. Franc. post Imo. licet aliqui non esse nullam contendant, sed irritandam, Haec tamen declarat Abba. *ibi,* quando eligentes coguntur eligere aliquem, de certo genere personarum, vt conueniunt dicta *supra, lib. 1. cap. 1. §. 4. versic. Decimoquarto.* Hanc exceptionem propter metum, nullam quoque affirmat Bald. *in suo memorabili tract. de schismate, colum. 2. & 3. per d. §. caeterum,* &
8 per alia multa, † ita vt Papa non dicatur, qui per metum electus est. Et dicit Card. Alex. *in d. c. si duo, col. 2. 79. dist.* quod reg. per me assumpta, fallit, vbi vitium reddens electionem nullam, esset notorium: ita quod iudiciali indagine non indigeret, vt quia Papa esset electus per impressionem notoriam, omnibus apparentem: tunc enim non Apostolicus, sed apostaticus censeretur: & idem per plura tenet Anto. Rosel. *in d. tracta. de potest. Imp ac Pap. § secundum, numero 46. cum seq.* etiam ex auctoritate Innocen. Hostien. & Anto. But. adducens praecipuè etiam text. *in cap. in nomine Domini, 23. distin.* amplians hoc procedere in electione, quae per praesumptionem, seditionem, seu quodlibet malum ingenium fieret: declaransque praesumptionem esse ambitiosum tractatum promotionis: seditionem violentiam: siue metum, malum ingenium, pro calliditate, vel fraude, accipiendum. Pet. à Biax. *in dict. tracta. Direct. elect. cap. 6. 1. partis numero*
9 *3.* sequitur Abba. *in dict. cap. licet.* † An autem Coronatio voluntaria subsequens valeat, & purget metum praecedentem, Bald. *in d. tract. de schisma. vers. sed in contrarium, nume. 7.* concludit valere per text. *l. si ob turpem. ff. de condi. ob turp. caus.* quem sequitur Ias. *ibi:* & Card. Alex. *in cap. in nomine domini, colum. 4. in prin. 23. dist.* Contrarium tamen videtur sentire Philip. Franc. *in dict. §. caeterum, in 6.* dicens, non posse Cardinales postea confirmare electionem meticulosam à principio: remittit tamen se ad Bal. *in d. tracta.* Sed idem Bal. *in l. si duobus, §. 1. in fi. C. com. de lega. & in l. si mulier, C. ad Velleian.* non valere dicit etiam per *cap. innotuit, de election.* & Martin. Laud. idem tenet *in tracta. de Cardinal. 2. quaest. 96.* Et notandum est hic secundùm Ias. ibidem: si econuerso electio sit spontanea, coronatio meticulosa, non per hoc electionem esse nullam, per doctrinam Bald. *in lege, cum te, Cod. de pignor.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Pontifex pro crimine hæresis accusari, iudicari & deponi potest, decla.nume.2.4.idem in Papa mortuo, nume.3.*

5 *Pontifex hæreticus, qualiter puniatur.*

6 *Papa hæretico, licet subditis ab eo recedere, nulla etiam declaratione facta, non tamen illum eijcere.*

7 *Papa coinquinatus in notorio crimine, quo scandalizatur ecclesia, & incorrigibilis, & qui facit contra vniuersalem statum ecclesiæ, accusari, & deponi potest, ibi, quomodo turbetur ecclesia.*

8 *Canonistarum opinio, Theologorum opinioni præfertur, vbi tractatur de moribus, & integritate vitæ: non de articulis fidei.*

9 *Papa iudicari potest à Concilio, quando sponte huic se subijcit.*

10 *Papa iudicari potest à Concilio, quando inter duos est Schisma.*

11 *Papa subijcitur suo confessori, ei confitendo peccata sua.*

12 *Pontifex de iure diuino & naturali incapax, quandocunque reijcitur.*

13 *Pontifex iure ciuili & diuino inhabilis deponi potest; vt si non erat Cardinalis, & à Cardinalibus electus.*

14 *Pontifex nulliter electus propter metum, semper deponi potest.*

15 *Pontifex renunciare potest pontificatui, & sic seipsum deponere.*

16 *Pontifex non potest accusari, iudicari aut deponi, pro aliquo crimine, etiam notorio: & scandaloso ecclesiæ, nec pro vitio corporis, num.18.*

Papa cum homo sit, peccare potest; licèt præsumatur semper bonus.

17 *Papa, denunciatione euangelica corripi potest.*

19 *Pontifex de simonia accusari, nec deponi poterat, hodie secus videtur.*

20 *Pontifex insufficiens ad regimen pontificatus, deponi non potest.*

Insufficientia vnde oriatur, ibi.

QVÆSTIO VI.

Quibus ex causis accusari, iudicari & deponi possit Pont. Max.

EX quo dictum est, Pontificem Max. iam electum, non posse regulariter repelli aliqua exceptione, etiam hæresis: accusari tamen posse, & deponi concedatur: discutiendum est, in quibus accusatio & depositio locum habeat. Occurrit itaque inprimis, vt vnam reg. affirmatiuam ponamus, s. † Pont. Maximum accusari, iu- 1
dicari & deponi posse; & primo pro ipso crimine hæresis, vt statu-

tum est *in c. si Papa,* vbi doct. præsertim Card. Alex. post glo. *in ver. à fide deuiu. 40. distin.* ratio autem esse potest: quia tunc est extra ecclesiam, & desinit esse Papa, & caput ecclesiæ. *cap. Achatius. 24. quæst. prima. & supra q. prox. numer. 5.* cum hac conclusione transit idem Card. *in c. in nomine domini, column. 6. 23. dist. & in c. si duo, column. 2.* vbi tradit ordinem iuris seruandum, etiam quo ad capturam personæ. *& c. si pecunia, col. 3. 79. dist.* & Ant. Rosel. *in d § secundum, nu 33. & 55. de potest. Imp. ac Pap. & in §. hic tria, numer. 10.* & Abb. *in cap. proposuit. numer. 17. de concess. praben.* & consulendo Decius *consi. 151. column. 2. volum. 1.* etiam illa ratione motus, quia nullum peccatum est grauius hæresi: & quia admodum pernitiosum est, si vera fides, quæ in toto populo Christiano requiritur, in capite non reperiatur. *ca. miramur. 61. dist.* his conueniunt quæ consuluit Abb. *consilio 4. num. 3. vol. 1.* vbi Marcellinum papam, depositum ait, quia sacrificabat Idolis, licet esset metu gentilium coactus. Sed Ant. *in d. tract. §. abunde. numer. 29.* non priuandum tradit, si eum pœniteat: exemplo Petri. Quod videtur verius, per dicenda in proximis. Immo non condemnatum, tradit Decius *eo consil. 151. colum. 4.* & Platina in vita Marcellini. Sed immo Felin. *in cap. pastoralis. colum. 2. de offic. lega.* iuris ordinem non seruandum tradit, si Papa committit crimen depositione dignum: & eum puniendum, ac si esset rusticus, & acerbius. per glo. *in c. præsul. 2. q. 4.* idem affirmat *in c. cum quidam. col. 3. de iureiur.* si per eum, & Imperatorē committatur hæresis: ita vt duo testes sufficiant, licet
2 in Cardinalibus plures requirantur. † Declaratur autem hæc reg. vt procedat in hæresi proprie & stricte sumpta, quæ versatur circa articulos fidei, vt possit de tali sola papa accusari, & deponi, non autem de alia, quæ late sumpto vocabulo, hæresis diceretur, vt est simonia, vt docet glo. *in d. c. si quis pecunia. 79 distin.* & ibi eam sequitur Card. Alexand. *colum. 3. & in d. cap. si papa, colum. 2. vbi colu. 3.* subdit idem sentiendum in omni hęresi, expresse damnata ab ecclesia. *cap. 1. de sum. trin. & fid. cat.* vel etiam de hæresi, non expresse damnata: vt in nutriente schisma inueteratum, qui potest dici hæreticus. *ca. inter schisma. 24. q. 3. cum concor.* in quibus casibus etiam subdit, siue sit notoria, siue occulta, talis hęresis in pontifice, eū posse accusari, dū modo possit probari: idem tenent doct. præsertim Philip. Franc.
3 *in ca. in fidei, de hæretic. in 6.* † vbi loquitur etiam in pontifice mortuo,

prout

prout etiam loquitur Card. Alex. *in d.c.si papa.col.4* & Ant. Rosel. *in d.tract §.hic tria, num.5.* Et hic nota de papæ mortui hæresi, cognoscere papam viuentem: de viuentis concilium, secundum Martin. Laud. *in tract de princip. quæst.498.* † Atqui vbi hæresis non sit damnata per ecclesiam, neque notorie sonat in hæresim, sed dubium est, an sit hæresis: tunc donec sit declaratum per concilium generale quod sit hæresis, non poterit papa, vt hæreticus accusari, nec deponi: nisi facta declaratione per concilium generale, monitus, pertinax in ea perseueret: quibus in casibus concilium generale Iudicem fore commemorat Card. Alex. subijciens practicam in hac re, ita, † vt aliquando pontifex tradatur potestati seculari puniendus, nolens mutare sententiam: aliquando in monasteriū detrudatur: ex quo aliquo tempore pertinax, & incorrigibilis fuit: & in hac re deferre solet concilium ei, si vult se ipsum cōdemnare, vt colligitur ex *c.nunc autem, cū glo. 21.dist.* si noluerit, expediet causam, & eum degradabit. & sequitur Ias. *d.cōsil.95. col.7. vol. 4.* nam papa delinquens sine venia puniri debet. vt not. tradit glo. *in c.aliorum. 9. q.* & ipse in criminibus obiectis, debet cōuocare concilium, vel alteri mādare, quod auctoritate sua cōuocet, vel data negligentia, cōuocabit clerus, siue Cardinales, vt per plura differit Ant. Ros. *in tracta. de concil. in rub. aucto. conuoc. concil. nu.14. cum seq.* & alibi dicemus. *inf. §.4.* immo eo casu, etiam conuocabit Imperator; & alij principes, vt *sup. li.1. §. 4. versic. 14.* & de quo iudice late differit Ant. Ros. *in d.trac.§.abunde.* Videtur tamen Imperator esse iudex, nolente ecclesia iudicare, vt *sup. li.1.c.1.§.3.vers.4.n.3.* Declaratur itidem hęc cōclusio, cū ampliatione, † vt si papa hæreticus, vel apostaticus existat, etiā occultus, liceat subditis scientibus ab eo recedere, etiam nulla declaratione pręcedente: non tamen licet alium eligere, & eum eijcere, nisi secuta declaratione per Concilium Generale, ipsum esse hæreticum: vel apostaticum, vel nisi quando concilij, & iudicis copia haberi nō posset, vt per multa docet Anto. Rosel *in d.trac.§ abūde.nu.107. & seq.* & not. hic quod si papa mandat aliquid quod sonet in hæresim, dicitur turbare statum ecclesiæ, vnde nō est ei parēdū secundū Host. & Io. And. *de conces. preb. in capit. proposuit.* & per Flo. *in l.sed & loci. §.1.ff si. reg.* † Secūdo accusari, iudicari, & deponi potest papa, quādo coinquinatus est in aliquo notorio crimine, vel per facti euidentiam,

dentiam, vel per confessionem suam, pro quo scandalizatur ecclesia, & est incorrigibilis: quia multotiens monitus, se emendare nolit, cùm habeatur tunc pro hæretico, quia notoria inobedientia, habeatur pro hæresi, vt attestatur gl. *in d.c.si Papa*, vbi doct. præsertim Card. Alex. *col.3. dist.40.* qui refert Pano. in tribus disputationi-
* bus suis, asserentem hanc gl. communiter * teneri, post Lud. Rom. *in cons.923. quæstio discutienda, per c.si qui sunt presbyteri, 81. dist.* prædicta tenet etiam Troyl. Maluez. *in tr. de cano. sanct. in 4. dubio, n.45.* & declarat Ant. Ros. *in d. tract. §. hic tria, n.7. cum seq.* illud addens: vt hoc casu Papa ab Imperatore interrogari possit: si vult talem vitam sequi, vt si perseueret possit iudicari. Hæc eadem prosequitur Ias. *d. cons.95. col.6.7. & 8. sed col.9. cum 2. seq.* differit eam reddi dubiam, multa adiacens: non videtur tamen ab ea expresse discedere: Verùm Decius *d. cons.151. col.2. & seq. vol.1.* per plura hanc opi. cum multis attestatur esse communem, non obstante opi. B. Thomæ, & aliorum Theologorum, communiter in contrariam sententiam descendentium, de qua ante eum mentionem facit Card. Alex. *in d. c. si Papa, col. 3.*
8 nam secundùm Decium, † opinio canonistarum in casu isto, magis est attendenda, quia tractatur de moribus & integritate vitæ, non de articulis fidei per auct. Pet. de Anc. Io. de Ana. & Alex. *cons.1. col.6. vol.2.* & circa hanc conclusionem aliquid *supra lib.1. c.1. §.2. q.6. n.8. vbi n.9.* quis dicatur incorrigibilis. Hanc tamen opi. restringi, & declarari tradit Card. Alex. *d. col.3.* per Bellam. *ibi*, si crimen illud, de quo accusatur Papa, attingit fidem, quia causat scandalum circa fidem, puta quia Papa notoriè committeret simoniam in ordinibus, & venderet beneficia, vnde inualesceret scandalum in ecclesia, quia alij inferiores putarent hoc esse licitum, & pariter talia committerent. Verū alij doct. cū d. concl. generaliter vt supra formata communiter transeunt. Hinc est, ꝙ Feli. vltra prædicta *in c. nulli, de sent. exco.* ait Papā deponi, quando vellet facere cōtra vniuersalē statum ecclesiæ. Et fortius dixit *in c. ad audientiā, col.2. de præscrip.* post Abb. *in c. cū venissent, col.4. de iud.* Papā posse deponi, qui in cōcedendo terras ecclesiæ, attinētibus suis, est incorrigibilis: quia nō potest esse, quādo scandalizet ecclesiā: ꝙ quidem est magnum dictum. Cui aduersantur dicta p Card. Alex. *in d. c. si Papa, col.3.* q̄ vidētur tutiora. Tertio secundū Decium *eo. cons.151. n.4.* Papa iudicari potest à concilio, quan-

quando sponte huic se subijceret, *c. nos si incompetenter, in prin. 2. q. 7.* sicut Damasus, Sixtus, Leo, Gregorius, & Petrus Aposto. Pontifices se subiecisse ibi perhibentur, expurgando eorum innocentiā, in criminibus sibi obiectis, vt *in c. mandastis, & c. auditum,* legitur. *2. q. 4. & d. c. nos, in fi.* † Quartò iudicari potest secundū eundē Decium, 10
quādo inter duos esset schisma, cōtendentes de Pontificatu, per allegata per eū, præcipuè gl. *in c. si. 79. dist.* nam vt etiam dictum est *sup. q. 3.* & hic in proximis, concilium est iudex. † Quintus casus secun- 11
dùm Deciū est, quando Pōtifex confitetur peccata eius confessori, quia illi subijcitur, per tradita in glo. *c. nemo, 9. q. 3.* & Mart. Laud. *de prin. q. 36.* & per Ias. *in l. est receptū, n. 2. ff. de iurisd. om. iud.* & Abb. *in c. omnis, col. 5. de pœnit. & remis.* Hic cōuenire videtur, quod diximus *sup. lib. 1. § 4. versi. 27. in fi.* Papam patri suo naturali, reuerentiam debere, in re domestica, atque vita, extra remp. & loca publica. Ego, licet in his videantur acquiescere Doct. vt Pontifex vlterius ab alio iudicari non possit, existimo addi posse alios quoque casus, de quibus in superioribus facta est mentio, dum in modum exceptionis opponendos tradidimus: scilicet vt Sexto loco. † eum qui de iure diui- 12
no & naturali sit incapax, posse reijci quandocunque, & deponi: veluti si mulier, furiosus & talis sit, vt supra scripsimus, *quæstione proxima, numero 1.* Cùm enim similes ad tale munus non sufficiant, aliquo modo non videntur tolerari posse: & ad hoc conueniunt dicta *supra quæstione quarta, numero nono.* † Septimo loco reiectionem illius 13
quoque faciendam censeo, qui iure ciuili & diuino videtur esse inhabilis: vt si electus sit ab alijs, quàm à Cardinalibus, vel electus alius sit quàm Cardinalis, vt *supra hoc §. in prin. numero 5. & 7. quæstione quarta, numero secundo, cum sequent.* hocque tanto verius videtur, quanto iam obseruatum diximus, *ibi, numero 4.* Constantinum non è gremio Cardinalium electum, etiam per annum, munera Pontificatus obeuntem, è sede Apostolica, attestante Platina, turpiter deiectum. † Octauò repellendum esse eum existimo, qui per ele- 14
ctionem nullam, propter metum præcedentem, saltem non purgatum, intrusus est, vt est dictum *sup. quæst. proxima, num. 7. & seq.* non enim Papa est: & cùm electio sit nulla, non entis nullæ sunt qualitates, *l. eius qui, ff si cer. pet.* vbi doct. Nonò an repelli possit, propter crimen simoniæ, dicemus in proximis, † Decimò subijcere possu- 15

Ffff mus

mus depositionem quandam Pontificis, habe[illegible] ex voluntaria Pontificatus renunciatione, quam liberè posse fieri, maximè cùm se insufficientem cognoscit, ad regendam vniuersalem ecclesiam, statutum est, *in c.1. de renunciat. in 6.* vbi glo. & doct. præcipuè Io. And. & Philip. Franc. & Alexand. *consi. 224. in fi. vol. 6.* quod comprobatur ibi in additionibus ex eo, quia Clemens, Marcellinus, Cælestinus V. & alij multi, renunciauerunt: vt de ipso Cælestino, & de eius constitutione lata, vt supra meminit Platina in vita eius. Declara tamen vt cum causa renunciare possit, aliàs grauissimum peccatum committat, vt attestatur Ant. Rosel. *in trac. de potes. Imp. ac Pap. §. nunc tertiam, nu. 20.* Adde quoq; quod Inuitus tamen non potest cogi renunciare Papatui, vt dicemus *inf. §. proximo, vers. tertio, nu.*

26 *7.* † Alteram verò contrariam regulam, negatiuam ponere possumus, s. Pontificem electum, non posse accusari, iudicari, nec deponi pro aliquo crimine, (nam cùm homo sit & ipse peccare potest, vt in fradictis iuribus probatur, licèt præsumatur semper bonus; glo. cum tex. *in c. non nos dist. 40.* ideò facta eius, licèt iniusta excusantur, *c.1. 40 distin.* & Ioan. Lecir. *de primoge. q. 8. nu. 13.*) huius enim culpas isthic redarguere præsumit mortalium nullus, cùm cunctos ipse iudicaturus, à nemine sit iudicandus, *d. c. si Papa, vbi Doct. 40. dist. & c. nemo, & c. aliorum, 9. q. 3.* & Card. Alex. *in c. si quis pecunia, col. 3.* vbi loquitur in crimine notorio, & *in c. si duo, col. 2. 79. dist.* & eo pacto loquitur Anton. Rosel. *in dicto tractat. §. hic tria, numer. 3. cum seq.* etiam si quodcunque aliud crimen sit notorium, & scandalosum ecclesiæ:

27 † licet denunciationem euangelicam, posse fieri eidem affirmet: de qua *2. quæstion. 1. c. si peccauerit,* & tradit Abb. *in cap. proposuit, numer. 18. de conces. præbend.* & Felin. *in cap. nouit, de iudic. colum. 12.* & consuluit

28 Rom. *d. cons. 523. col. 3. in fi.* Hæcque regula † locum habet etiam si aliquo vitio corporis, Pontifex laborauerit, vtputa si deficiat sibi manus, secundùm Card. *in dicto cap. in nomine domini, col. 6. 23. distinct.* ea etiam ratione, quia inferiores prælati, prætextu talis vitij, non amoueantur à dignitate iam obtenta, *cap. est percussio, 7. quæst. 1. & de cler. agrot. per totum:* Hinc est, vt renunciare Papatui, non possit inuitus cogi, vt dicemus *inf. §. 3. vers. tertio, in fi.* Ac inquit Bal. *in l. penul. C. de bon. quæ lib.* omnes ecclesias mundi, & omnes clericos non posse ei auferre Papatum. Hicq; conuenire rectè videtur, quod traditum

est

est *supra q. proxima, nu. 1.* vt exceptiones prouenientes ex dispositione *d. c. licet*, militent, quando sunt oppositæ, antequam electus esset toleratus, non post: hac ratione, quia nullus est iudex: & per alia multa comprobat hanc regulam Decius *d. cons. 151. col. 1. & 2.* † Hinc 19
est quod contra electum in Papam, non procedit accusatio de simonia, etiam si in propria persona eam commisisset, & licet dicatur Apostaticus, non Apostolicus, vt colligit glo. *in d. c. si quis pecunia*, vbi doct. præcipuè Card. Alex. *col. 2. & 3.* Cardinales tamen puniri possunt vt ibi. Et idem etiã in alijs criminibus exprimit Card. ipse *in d. c. si duo, col. 2. & in d. c. in nomine domini, col 4 in prin 23 dist.* & cũ hac illatione transit Ant. Rosel. *in dict. nu. 3. & seq.* Dixit tamen Martin. Laud. *in tract. de princip. q. 243.* Papam & Imperatorem iniustè agere, si pro Pontificatu & Imperio consequendo, pecuniam præbent: & alibi dictum est. Veruntamen hodie Iulius II. Pont. Max. anno salutis millesimo quingentesimoquinto, Constitutione sua memorabili sanxit: Electionem Simoniacam penitus esse nullam: ita vt nullum ius acquiratur electo: & eidem à quocunque Cardinali, excipi, & opponi possit. sicut de vera & indubitata hæresi: adeò vt apostaticus, non apostolicus & tanquam Simon Magus, & hæresiarcha, perpetuo inhabilis habeatur: nec huiusmodi electio per subsequentem inthronizationem, seu temporis cursum, aut etiam omnium Cardinalium adorationem, seu obedientiam, vllo vnquam tempore conualescat: sed liceat omnibus ab ea discedere, cõuocato etiam brachio sæculari: eligentibus etiam, omnibus dignitatibus, titulis & honore priuatis: quibuscũq; pactionibus, & promissionibus inualidis, & nullis habitis, licet iuratis: atq; vt non expectata alia sententia declaratoria eius simoniacæ electionis, ad alterius Põtificis electionẽ, canonicè deueniri possit: & Conciliũ generale etiã indicere & conuocare, non obstantibus constitutionibus apostolicis: & præcipuè const. Alex. III. *in c. licet de vitanda, de electio.* indicta etiam pœna Cardinalibus, prædicta non obseruantibus: & contrariũ attentantibus, excõmunicationis latæ sententiæ, ipso facto incurrendæ: à qua non nisi per Pontificẽ canonicè electũ absolui possint, in mortis periculo. † Hinc est quod ex hac reg. in- 20
ferre etiam possumus, Papam insufficientem ad regimen Pontificatus, non posse deponi, vt not. *in cap. 1. cum lo. vbi doct. de renunciat.* &

not. Card. Alex. *in d.c. si Papa, col. 1. & in c. sedulo, 38. dist. col. 1.* & per Feli. *in c. si quando, col. pen. de rescrip.* In alijs tamen prælatis secularibus vel regularibus, secus; vt declarat idem Card. Alex. *in d.c. sedulò.* Insufficientiam autem insurgere posse ex multis, veluti ex defectu literaturæ, ex Senectute, ex Infirmitate, vel similibus habetur, præsertim ex auctoritate Io. And. *in d.c. 1. de renunciat.* Hæc autem regula declaratur, vt non habeat locum in casibus præscriptis hic in principio, in altera regula affirmatiua.

§. III. DE OBLIGATIONIBVS PONTIFICIS MAX.

§. III. ADMIRARI planè possumus, quod cùm præstantiam & plenitudinem potestatis Pontif. Maxi. in pluribus exposuerimus: præcipuè *in hoc lib. §. 1. versic. Pallium*, & multò plura scribenda sint inferius, §. *quarto*, ita vt eum, Deum quoque in terris appellare liceat; cur sit tamen, vt in multis ipsum astrictum & obnoxium, etiam inuitum, aliqua adimplere, omittere, concedere & prohibere, describamus: non secus ac in Imperatore dictum sit *lib. 1. c. 1. §. 3.* Verùm cùm omnia, D.O.M. iubente, & naturali ratione suadente, quadam lege moueantur, & hæc constituta sint, desinamus admirari: exemplaque eorum, in quibus pro cura & solicitudine sua vocatus est exquiramus.

SVMMARIVM.

1 *Pontificis bonitas ea debet esse, in qua sit salus omnium.*

2 *Pontifex in cultu Dei, maiorem Zelum, quam alij Christiani, debet habere.*

3 *Præsidentium integritas, subditorum est salus.*

Pontifex debet legem diuinam omni conatu defendere.

4 *Pontifex conatur, vniuersalis ecclesiæ statum, saluum facere.*

5 *Pontifex exaltationem fidei, & ne in ea scandalum eueniat, debet procurare.*

Et primum facere, deinde docere: exemplo Christi.

6 *Pontifex potestatem peccandi non habet.*

CVLTVM DEI, PRÆ ALIIS DEBET HABERE.

PRIMO igitur post eas virtutes, quas in se ostendere debet Pōt. Max. repellendo omnia vitia, vnde omnibus antecellere videatur, de quibus diximus *supra libro 1 cap. 1. §. secundo, in princip. & supra hoc libr. §. 1. versic. Deum & §. praeced. quaestio. 4 numer. 11. & q. 6. per totum:* postque eam bonitatem, † quæ in eo requiritur, in qua salus est omnium, cum peruersitas cedat in damnatione innumerabilium 1
personarum. *cap. si Papa. 40. distin.* ponamus eum in cultu Dei maiorem Zelum debere, quam alij Christiani, *cap. officij, 24. quaestio. 1.* nam 2
totius familiæ domini status, & ordo nutabit, si Zelus & fides, quæ requiritur in corpore, non reperitur in capite: † cum inte- 3
gritas præsidentium sit subditorum salus. *cap. miramur. 61. distin.* & tradit Decius *consil. 151. colu. 2. volum. 1.* & propterea vsque ad animam & sanguinem, & omnes conatus suos, debet legem diuinam defendere. *cap. sunt quidam. 25. quaest. 1.* & tradit Abb. *in c. literas, nume. 4. de rest. spol.* Quocirca aliter non licere sibi Pont. Max. commemorat, *in cap. memor. 24. q. 1.* † quam vt conatus suos omnes ei causæ im- 4
pendat, in qua vniuersalis ecclesiæ salus infestatur, vt eā saluam faciat & tueatur, atque eius constructor, non euersor comprobetur. *cap. si ea. 25. quaestio. 2.* & sequitur Ant. Rosel. *in tractat. de concil. in rub. quanto temp. dur. hab. numer. 15. & in tractat. de potes. Imp. ac Pap. §. abunde, numer. 62.* & propterea Martin Laud. *in tractat. de princip. quaest. 516.* inquit, Principes posse vocari ad defensionem ecclesiæ. *cap. principes. 23 quaestio. 5.* atque ita se habere debet, vt operosæ solicitudinis studium, ad diuini nominis gloriam; & exaltationem Catholicæ fidei impartiatur, vt *in cle. 2. §. 1. de sepult.* scriptum est, vbi Card. † & in 5
primis prouidere, ne in fide CHRISTI, scandalum oriatur. *cap. peruenit. & c. seq 95. distin.* Sicque, cum eum imitari debeamus, approbando ea, quæ ipse approbat, vel reprobando ea, quæ improbat. vt per gloss. *in cap. si Romanorum. 19. distin.* claue tamen non errante, vt comprobat Ias. *in l. & militibus. nu. 2. C. de testam.* primum facere, deinde docere, exemplo CHRISTI debet, vt arguitur *ex c. 23. Matthaei & Actorum Apost. c. 1. in prin.* adeo vt etiam ipse teneatur confiteri peccata eius confessori, vt diximus, *sup. §. 2. q. 6. nu. 11.* † nec po- 6

testatem peccandi habeat, secundum Abb. *in c. omnes. de pœnit. & remis. col. 5.* & Barb. *in tractat. de prest. Card. in 4. q. 1. partis numer. 4. per tex. in §. 1. 40. dist.*

SVMMARIVM.

1 *Pontifex communem vtilitatem, non propriam respicere debet, & omnia in finem perfectum regulare.*

2 *Pontifex errantes, in viam veritatis inducere debet.*

3 *Pontifex vult ecclesiam abundare viris, linguarum notitiam habentibus, quibus præcipue vtuntur infideles: scilicet Hebraicis, Arabicis, Chaldæis.*

4 *Pontifex de qualibet mundi parte, pro auxilio adeundus est.*

5 *Pontifex de omnibus iudicat, à nemine iudicatur.*

Pont. Imperatorem adiuuare debet, & magis cogitare de statu Regis Franciæ, quam aliorum Regum.

SVBDITORVM VTILITATEM RESPICERE.

1 SECVNDO, ad proxima accedit, vt dicamus † Pontificem Max. ad communem vtilitatem, non autem ad propriam omni cura intendere, & subiectorum commoda inuestigare debere: & omnia in finem perfectum, & optimum, regulare: vt etiam eadem per multa, dicta sunt de Imperatore *in capit. 1. §. 3. versic. quinto, supra libr. 1.* quæ hic recte repetenda sunt. Et illa etiam addere possumus, vt ipse Pontifex cunctorum credentium saluti prospicere astrictus sit. *c. quemadmodum. §. verum. de pœnit. & remis. in extrauag. communi. & c. seq. in prin.* ita vt etiam studiosa diligentia se vigilare pro-
2 fiteatur, † vt errantes in viam veritatis inducere, ipsosque lucrifacere Deo (sua nobis cooperante gratia) valeat, vt scite scribitur *in c. 1. in princip.* vbi no. Card. *de magis.* quo in loco quoque notanter ad propositum nostrum habetur, Pontificem Max. CHRISTI, cuius vices gerit in terris, exemplum imitatum, qui ituros per vniuersum mundum ad Euangelizandum Apostolos, in omni Lingua-
3 rum genere, fore voluit eruditos: † viris catholicis notitiam linguarum habentibus, quibus præcipue vtuntur infideles, abundare sanctam affectare, & velle ecclesiam: qui infideles ipsos sciant, &

vale-

valeant sacris institutis instruere, Christicolarumque collegio, per doctrinam Christianæ fidei, ac susceptionem sacri Baptismatis aggregare: Quocirca, Scholas apud Ro. curiam, nec non in Parisiensi, & Oxomensi, Bononiensi, & Salmantino Studijs, prouidere voluit erigendas, vt viri catholici sufficientem habentes Hebraicæ, Arabicę, & Chaldęæ linguarum notitiam, duo videlicet vniuscuiusque linguæ periti, alios linguas ipsas doceant, ad fidem propagandam, salubriter in ipsos populos infideles, sumptibus prælatorum & monasteriorum iuxta facultatum exigentiam, ad id subministrandis: Qua de re dictum est *in d. versic. Quintum.* Imperatorem pariter curam studiorum debere habere. Et ad præmissa omnia apte conuenire dicamus, † Pontificem Max. pro auxilio, 4
& opportuno remedio, de qualibet mundi parte esse adeundum. † 5
Sacrosancta enim Romana ecclesia, fas de omnibus habet iudicandi: neque cuiquam de eius licet iudicare iudicio. *cap. cuncta per mundum & cap. si. 9. quæstio. 3. cum sim.* Atque dicamus Papæ munus esse; adiuuare Imperatorem & punire eius rebelles. vt *supra lib. 1. c. 1. §. 3. versic. 1. in fi.* Sed & de statu Christianissimi Regis Franciæ magis cogitat, quam de cæteris regibus, vt attestatur Io. Feraldus. *in tractat. de iurib. & priuileg. Reg. Fran. in quarto, priuilegio numer. 15.* qui Bonifacium Pont. hoc attestantem, & concedentem scribit, ob vigentem eius Regis, & Regni deuotionis integritatem, erga Ro. matrem ecclesiam.

SVMMARIVM.

1 *Pontifex debet Iustitiam Colere.*
2 *Pontifex tenetur respondere Consultationi, & Iustitiam non denegare: aliter peccat.*
3 *Pontifex debet prouidere, ne quis lucretur, ex iniqua sententia.*
4 *Pontifex debet cauere, ne sine causa aliquid contra quæ ius diuinum permittat.*
5 *Pontifex peccat, sine causa priuans aliquem beneficio.*
6 *Pontifex sine causa priuans aliquem beneficio, tenetur ei prouidere de æque bono.*
7 *Pontifex non potest cogi renunciare Pontificatui, & promissio etiam cum iuramento ante facta non valet.*

IVSTI-

2 *Pontifex debet in genere vocare Cardinales, & episcopos, fratres suos: Idē in Patriarchis, archiepiscopis, Episcopis: alios filios.*

3 *Plurali elocutione nunquam vtitur Papa, si vni tantum scribit: & nisi in se ipso, quod aliquando Imperator facit.*

4 *Papa, Iudæum vel Infidelem, filium non appellat.*

5 *Prælati scribentes subditis suis, debent appellare eos fratres, vel socios. Subditus scribens prælato, debet eum appellare patrem.*

6 *Papa scribens Abbatissa, vel Regi, addit Filia, vel Filio in Christo, non alijs.*

7 *Cardinales videntur esse membra specialia pontificis; qui est Caput.*

8 *Papa non debet exigere fidelitatem nec obedientiam à Cardinalibus, nisi sint episcopi.*

Papa tenetur subuenire Cardinali indigenti, secundum eius qualitatem.

9 *Papa scribendo, debet præponere nomen suum: aliter rescriptum est nullum.*

10 *Pontifex tenetur, omnia in Concilio gesta, insinuare clero: & populo manifestare: sicut episcopi tenentur.*

11 *Papa quandoque subest Imperatori.*

OBLIGATIONES IN PONT. REPETVNTVR.

QVARTO, plura alia *in eo. §. tertio.* per multos versiculos, & alibi in superioribus: quæ quo ad obligationes Imperatoris inducta sunt, hic æque militantia, quo ad vinculum Pōtificis Max. paucis ad rectum ordinem obseruandum, subijciamus: † scilicet, 1 Non debeat iura Imperatoris vsurpare, sicut nec Imperator eius. Si solutus dicatur, viuere tamen debeat legibus: & licet non ligetur lege prædecessoris, debet saltem ex vrbanitate, sequi factum eius, vt *in eo. §. 3. versic. 7. in fi.* Inde contractus iurisgentium obseruare tenetur, & iuramentum, & votum: Plenitudine potestatis vti tantum cum causa. Pacificus, & pacis obseruantissimus esse. Prouocatus tantum ad arma, & Bella confugere: vel iusta petendo, vel iniqua recusando. Personaliter non pugnare. Duellum prohibere. Vsuras tollere. Consultatione vti Facilem in adeundo se præbere, vt querimonias de aliorum iniurijs audiat. Mansuetus esse. Veritatem negotij de quo agitur, accurate perquirere. Inde super co-

gnitis pronunciare secundum cōscientiam. Personarum acceptor non esse. Dubitationes iudiciorum interpretari. Abusus tollere. Liberalis esse. Sortilegia euitare debeat. Atque pro officialibus suis iniustis teneatur: & supplere eorum negligentiam. Imo quandoque ipse pro suo delicto puniatur, absque aliqua venia, vt dictum est *supra. §. praecedenti. quaest. 6.* praesertim *num. 5.* non solum subijciatur alterius iudicio, sed etiam Imperatoris. vt ibi *nu. 4.* & facilius debet remittere ius fisci, quam ius priuatorum vt *supra lib. 1. cap. 1. §. 4. vers. Nono.* sub hoc vers. 4. cum multa, licet diuersa, complectatur, iam sigillatim enumerata; possumus itidem & aliqua diuersa, non tacta subiungere: atque illud,

2 † vt Pontifex debeat in genere vocare Cardinales & Episcopos, fratres suos, alios, filios, vt videtur esse glo. *in c. 1. in ver. fratribus. de offic. leg. in 6.* quae allegat *c. licet tertium. de testibus* & ibi Philip. Franc. & Doct. & glo. *in cap. fundamenta. in fratres, de election. in 6.* & videtur tex. *in cap. ad Apostolica. §. nos itaque, de re iud. in 6* & clare habetur *in capit. quam graui. de crim. fals.* & sequitur Martin. Laud. *in dict. tractat. de princip. quaestio. 217.* Consuetudinem esse Romanae Curiae, & Apostolicae sedis, vt Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, fratres: caeteros autem, Reges, Principes,

3 vel alios, cuiuscunque ordinis, filios, in literis appellet. † Et nunquam vtatur plurali locutione, si vni tantum personae literae dirigantur, quae comprobat glo. *in proœm. Decretalium. in ver. filijs*, vbi Abb. & Felin. & per Abb. *in dict. cap. quam graui.* qui confirmat quod dictum est per *dictum c. licet*: de se autem semper loquitur in plurali *d. c. quam graui.* Imperator autem loquitur in singulari persona de seipso. *l. 4. Cod. ad l. falcid.* & tradit Martin. Laud. *in tractat. de princip.*

4 *quaestio. 50.* † Iudaeum tamen, vel infidelem, filium non appellat,

5 secundum eum: qui subdit † si praelati inferiores, scribunt subditis suis, debent eos appellare fratres vel socios, vt est glo. *in cap. esto subiectus. 95. distin.* Si subditus scribat praelato suo, debet eum patrem appellare. Et notandum etiam est secundum Abb. *in proœm. decreta.*

6 † si Papa scribat Abbatissae, vel Regi, ponere Filiae, vel Filio in CHRISTO, non alijs. Probatur etiam *in capit. intellecto, de iureiur.* de quibus per Spec. *in tit. de rescrip. praes. §. ratione. in princip.* & ad pro-

7 positum nostrum, Cardinales videntur † esse membra specialia Pō-

8 tificis, qui est caput: vnde hac ratione, † nō debet ab eis fidelitatem:

nec

nec obedientiam exigere, secundum Hostien. quem sequitur ibi Ant. But. *in c. antiqua de priuileg.* sed Martin. Laud. *in tractat. de Cardin. primo. q. 39. & in 2. q. 4. 5. & 8.* posse exigere fidelitatem à Cardinalibus Episcopis tradit, tanquam Episcopis: Atque ex præmissis recte dicitur: Pontificem astrictum esse subuenire, & prouidere Cardinali indigenti, secundum qualitatem, & dignitatem suam, cum eum diligere debeat, vt se ipsum, vt idem Martin. tradit *in d. 2. tracta. q. 6.* secutus Hostien. *in d. c. antiqua.* † Itẽ debet Papa scribendo prępo- 9
nere nomen suum: licet in primitiua ecclesia, aliter esset, vt not. Philip. Franc. *in proœm. 6. numer. 1.* & habetur *in c. dilectissimis. 12. q. 1.* & si aliter in rescripto contineatur, inualidum est vt ostendit Abb. *in dicto proœm. Decreta in princip.* interdum tamen Imperator Romano Pontifici se præmittebat. *c. victor. 97. distinct.* † Item Pontifex tenetur 10
omnia in concilio gesta, insinuare Clero, & populo manifestare: sicut & episcopi tęnentur. *capit. fin. 18. distinct.* & tradit Ant. Rosel. *in tractat. de concil. in rubr.* Forma cõncilij vocationis *numero 19.* † 11
Item quandoque subest Imperatori, vt si ecclesia eidem tributum præstet vt per gloss. *in cap. satagendum. 25. quæstio. 1.* alioquin omnes Principes ei subsunt, vt per iura ibi allegata, & alibi nos declarauimus.

§. IIII. DE PRAEST. ET POT. PONT. MAX.

§. IIII.
MAGNA profecto ostenditur Præstantia, & Potentia Imperatoris in superioribus, præcipue *lib. 1. c. 1. §. 4.* maior vtique in Pontifice Max. demonstrari potest: tum à iam ibi, & hactenus dictis: tum ab his, quę in hac parte dicenda sese offerunt: ad quæ pariter breuiori stylo accedere, non parua cura nostra est. Verum cum pręter multa, quæ solum ad Põtificẽ ipsum pertinent, plura permixtim commemorauerimus simul cum Imperatore, etiã ad Pontificem spectare, copiosius in eo capite enucleata: hic quoq; primũ ea omnia breuibus, & per epitomata fere quędã repetere apte possumus. mox ad alia nondum intercępta peruenturi: ne Caput istud Põtificiũ Imperatorio pręstãtius: aut in ordine, aut honore, aut aliqua in re, minus cultũ videaẽ.

SVMMARIVM.

1 *Pontificis præstantiam & Potentiam denotantia, plura repetuntur, iam dicta in Imperatore, & in ipso Pontifice.*

2 *Officiales Ro. Pontificis, & sedis Apostolicæ, multi sunt: quorum aliqui enumerantur.*

PONTIFICIS PRÆST. ET POTENTIA, REPETITVR.

1 PRIMO †itaque repetamus, Pontificem Max. excesse pręstantia, vt in ordine, & loco, & cæteris Imperatori pręponatur, vt supra dictum est *lib. 1. cap. 1. §. 1. in princip. & hoc cap. 1. §. 1. in prin.* Atque Coronam imponere Imperatori inuncto, & consecrato, & defensori Fidei Catholicæ, & Rom. Ecclesiæ *dict. libr. 1. §. 1. in ver. coronam.* Item eandem Coronationem posse specialiter alteri committere, cum sit de reseruatis, quæ nihilominus specialiter committi possunt, vt *ibi quæstio. 1.* Item posse eandem Coronationem celebrare extra vrbem, cum etiam possit transferre ex causa, sedem Apostolicam, de loco ad locum: cum & vbi Papa sit, ibi Roma esse dicatur, quæ communis patria censeatur, vt *ibi. q. 2.* Item habere claues Cœli, & Mundi à Deo sibi traditas, ad iustitiam; vt quodcunque ligauerit & soluerit super terram, sit ligatum & solutum & in cœlis, vt *libr. 1. capit. 1. §. primo, in versic. Gladium, & supra hoc cap. 1. §. 1. versic. Claues.* Item supra omnes gradus etiam superillustrium eum reponendum: à quo omnes dignitates, tanquam à fonte profluant, vt *in d. libr. 1. cap. 1. §. primo, in versic. Orbem, numer. 4.* vbi etiam *num. 9.* habetur, præscriptionem contra superioritatem, iurisdictionem, & præminentiam Papæ non posse habere locum: licet contra Imperatorem, aliqui hoc concedant: cum aliter sentiendum secundum magis * communes, & catholicas opiniones, ibi dixerim. Et ibi *in prima q. Sequenti numer. 4.* traditur Papam permittere posse, hodie etiam duos Imperatores Imperare: quod tamen reprobatur, vt *ibi numer. 10.* Illud etiam ibi constare diximus *num. 12.* Imperium à Papa & ecclesia dependere, & latius dixi *in §. secundo. seq. quæst. 2.* qui potuit transferre electionem in Germanos, & actiue, & passiue; & à gente in gentem, vt *supra lib. 1. cap 1. § 2 q. 2. & 3. numer. 4. & 8.* & posse Papam, tractatum cōsultorium facere, de successore suo. *in d. § 2. q. 2. n. 6. & hoc*

4. & hoc c.1. §.2.q.2.num.2. dictum est. Et purpura, & serica veste auro intexta: & conchilijs, vel murice tincta: indumentis Imperatorijs, Syluestro Papæ, per Constantinum iam donatis: & Pallio, denotante plenitudinem potestatis, vti Papam, exposuimus, *d.§.1.in versic. Purpureo, & hoc c. §.1.versic.Pallium,in prin.* Item in Pontifice electio diuina censenda est: & præcepta Dei, & Spiritus sanctus in electo inesse, vt *d.lib.1.c.1.§.2. in prin.num.9. & hoc c.1. §.2. q. 4.* Est etiam ad præstantiam Pontificis referendum, vt electus tum demùm Imperator & Augustus dicatur, si ab eo confirmatus per coronationem fuerit: ante eam Cæsar tantùm, & Rex Romanorum nuncupetur, vt *supra libr.1. cap.1. §.1. quæst.3. & §.2. in rubr. de elect. & electoribus Regis Romanor. numer. 3.* & similiter, cùm Constantinus Imperator, præ manibus habens frænum equi Pontificis, pro reuerentia Beati Petri, Stratoris officium Syluestro Papæ exhibuerit: qui ab eodem multa priuilegia, & alia dono sibi tradita recepit, recognoscente fidem, & superioritatem Romanæ ecclesiæ, vt ibi *in d.§.2. q.2.numero 6. & 10.* Et illud præcipuè, vt concessa vrbe Romana & omnibus Italiæ, & alijs Occidentis prouincijs terrenus Imperator ibi nullam, sed ipse Pontifex omnem potestatem, & sedem haberet, vt *in dicto §. 2.quæstion.2.numero 6.10. & 11. & in §.3.versicul. Tertio.* Ad eandem præstantiam quoque tendit, vt si electoribus Regis Rom. præfixo termino, monitis, ipsi noluerint, vel non potuerint eum eligere: potestas eligendi, seu prouidendi, deuoluatur ad Pontificem: ne sedes Apostolica careat defensore & aduocato. Quod quoque habet locum, si contingat electores, in discordia versari: etiam in pari numero existente discordia, cùm tunc Papa possit eligere, & gratificari cui voluerit: in cuius manibus etiam fit renunciatio; post confirmationem tamen, vt prædicta notauimus inibi *quæstion. 3.* & deinceps *q. 5.* Explicauimus ad Pontificem pertinere approbationem, vel reprobationem, electi regis, quem examinat, perquiritque personam: cùm ipsius sit manus impositio, in casibus ibi positis, per octo versiculos sequentes: in quorum vltimo, & *quæstion.6. ibi sequen. numer.11.* habetur, Papæ conuenire, dare curatores, & coadiutores regibus: quando sunt insufficientes & inutiles ad se gerendum: Ibique *in d. 6. q.* quæ sequitur, descripsimus, posse Papam deponere Imperatorem iam coronatum, ex causis ibi insertis, etiam sine consi-

lio Cardinalium, sine quibus possit quoque ardua explicare. Atq; repetere liceat, Pontificem ea esse præstantia, vt Imperator teneatur ipsum, Romanam Ecclesiam, fidemq; Catholicam, conseruare reuerenter, defensare & exaltare, *vt supra lib. 1. c. 1. §. 3 versi. 1.* Imò nullo pacto Imperator potest vsurpare iura Pontificis, quia à Deo officia potestatis vtriusque discreta sunt, vt *ibi versic. secundo.* Sed potius executiones suas Ecclesiasticis præsulibus subdere, non præferre, vt ibi *in versic. Quarto.* Atque vt Pastor populorum appelletur, & qui dicitur esse diuinæ maiestatis imago, qui omnia rectè, ac ex ordine constituit, vt *ibi versic. Quinto.* Atque vt præsumatur iustum Bellum, quod ipse indicit: sicut de Imperatore scriptum est *ibi versic. vndecimo.* Et potest dispensare, vt Iudæi exercere vsuras valeant: & sic dispensare contra legem euangelicam, & contra apostolum, cessante ratione, vel ex causa, vt *ibi, versiculo quartodecimo.* & qui osculatur in pede, vt ibi *versic. Sextodecimo, num. 4.* Et potest proferre sententiam suam, absque peremptoria citatione. Et ordinem iudiciarium, & solemnitates positiuas processus, & ferias, etiam in honorem Dei, non tenetur obseruare. Qui etiam recipit probationes, non solum post conclusum in causa, sed etiam post sententiam: & impartitur officium suum non petenti: & potest iudicare vltra contenta in libello: & vt Deus, sola facti veritate inspecta, & secundùm conscientiam: imò etiam ad id teneatur: quique aliter non præsumitur iudicare quàm Deus, vt *ibi versiculo Decimonono.* Item apud Papam potest esse acceptio personarum, in his quę fiunt de mera gratia: & sic vbi sunt plures æquè idonei, potest gratificari cui potius voluerit, eligendo, citra iniuriam aliorum, vt ibi *versiculo vigesimo, & versiculo vigesimoquinto.* Et potest declarare intentionem suam, & sui prædecessoris: & interpretari dubitationes in iudicijs emergentes, & priuilegia sua, declarando tamen: & interpretari testantium voluntates, vt *ibidem, versiculo vigesimoprimo.* Videtur etiam posse Pontifex, vendere titulum beneficij, & officia, prout Imperator: quia in his, in quibus ius positiuum Simoniam inducit, & quæ dicuntur simoniaca, quia prohibita: non autem si sint prohibita, quia simoniaca, non ligatur ipse. Item licet eidem, propter atrocitatem delicti, transgredi terminos legum: & recedere à communibus regulis, ratione scandali euitandi: & concedere multa

non

non concedenda, vt *ibi versiculo Vigesimosecundo.* Referre etiam possumus ad præstantiam Pontificis, vt propriè eius sit donare, cùm potentissima dos in Principe, sit liberalitas & clementia, vt *ibi versiculo vigesimotertio.* Verùm ea quæ singillatim *dicto libro primo, capit. 11 §. quarto,* enarrauimus in Imperatore, quo ad ostendendam eius præstantiam & potentiam, breuiter perstringendo, æquè in Pontifice Maximo militantia; dicamus apud Pontificem esse vniuersale dominium, & supremam potestatem, præsertim in spiritualibus: cùm quandoque etiam sit in temporalibus, si non exercitio & actu: potentia, & habitu tamen semper, vt *in supradicto § 4. versic. 1. numer. 1. §. 2. q. 2. & hoc lib. 2. §. 1. q. prima, post versic. Pallium.* Vnde dicitur omnia posse supra ius, contra ius & extra ius, nec potest ei dici, Cur ita facis; & in quo sit pro ratione voluntas; de cuius potentia, disputare nefas sit, & committatur crimen sacrilegij: quia sit causa causarum, & iusta causa: & quod iustum & verum est, sibi placere præsumendum sit: qui vult omnes actus suos regulari à Iustitia Poli & Fori. Quam autem supremam potestatem, magis ostendere voluit in multis sibi reseruatis, de quibus inferius fiet sermo. Hic illud tantum dicamus, reseruata in signum vniuersalis dominij, & subiectionis, & superioritatis, non posse præscribi: atq; ea occupantem, Tyrannum esse, & morte puniendum: vt hæc scripta sunt *in d. vers. 1. §. 4.* Est quoq; apud Pontificem solum potestas condendi, & interpretandi legem generalem, etiam motu proprio: & qui facilius dispensare potest: Atq; vim legis generalis habere censeatur, etiam si in priuato loco diffinitiuam sententiam tulerit, in controuersia, de qua plenè cognouerit; & idem si epistola emissa fuerit: & si respondet consultationi. Et propterea ad ipsum Pont. tantũ spectat, confirmare statuta laicorum, respectu ecclesiarum, & earum personarum, vt ibi explicauimus, *vers. 2. vbi & in vers. 7. §. 3.* habetur: ipsum esse solutum legibus, & non ligari lege prædecessoris sui, posseq; eius factum abrogare. Et amplius legem generalem iam conditam, ius ciuile & iura positiua possit Papa tollere, quoad forum suum: vnde à lege etiam per eum condita, recedere queat: præsertim cum clausula *Non obstante:* vt multa exempla iuris positiui enumerantur, & multæ clausulæ & earum vis, abrogando, vel aliter disponendo: & illa ante alias, cùm rescribit per verba, *Sic facias;* qua alij inferiores

vti

nitentiarij maioris, qui absoluit in casibus arduis etiam reseruatis Papæ: & officium pœnitentiarij minoris, qui absoluit in casibus, in quibus non absoluunt sacerdotes parochiales, vt in casibus reseruatis episcopis: Quorum officium pariter non expirat per mortem Papæ: sicut nec Camerarij, vt ostendit Card. Zab. *in cle. ne Romani, vers. eo ipso, col. 2. de elect.* Auditores autem à Papa quadruplici modo constituuntur: videlicet Cameræ, Contradictarum, sacri Palatij, & Specialis causæ, vt idem Zabarel. declarat *in cle. auditor, col. 3. de rescrip.* sunt etiam Referendarij. Item sunt protonotarij participantes, literarum apostolicarum Correctores, eiusdem sedis subdiaconi numerarij, causarum palatij Apostolici Auditores: Cameræ Apostolicæ clerici, similiter numerarij, & participantes: Curiæ causarum dictæ cameræ generalis Auditor: Abbreuiatores de Parco maiori, sua officia actu exercentes: quæ omnia colliguntur ex Reg. Cancel. Iulij II. in reg. 1. & aliqua declarat ibi prædictus Interpres, multa omittens, cùm plurima sint officia huiuscemodi: quæ & nos breuitatis causa omittimus. Repetere quoque iuuat, Papam posse reuocare priuilegia, etiam sine causa: & expectatiuas per prædecessorem suum concessas, vt *in d. §. 4. versicu. octauo:* & ea esse præstantia, vt nudo verbo, & assertioni suæ credatur: & standum sit, sicut literis suis narratiuis, etiam in præiudicium alterius, etiam ante Pontificatum: ita vt non recipiat etiam probationem in contrarium, in facto proprio: & qui Papa habeat omnia iura in scrinio pectoris, & possit Papam in testem adducere, vt ibi *versic. Nono.* Item potest iudicare in causa propria, prædicta ratione, quia non aliter præsumitur iudicare, quam Deus. & in causa propria potest etiam esse testis, vt *ibi versic. decimo.* Item potest imponere subditis suis, vectigalia, seu gabellas, & alia onera, vt *ibi versic. Vndecimo.* Sub quo continetur *in ver. in hoc*, eum similiter cudendi monetam facultatem habere. Item licet eidem Infideles aliquando in auxilium inuocare, vt *ibi versic. duodecimo.* Item in casibus potest alienare bona suæ dignitatis, vt *ibi versic. decimotertio*, & latius *in versic. trigesimo.* Item soli Papæ congregatio concilij tantùm conuenit, vt ibi *versic. decimoquarto*, & dicemus *inf. versic. Nono.* Item potest Papa cogere partes altercantes ad concordiam, sicut in causa ciuili, siue in causa criminali, vt *ibi versic. Decimosexto.* Item damnatos & degradatos, etiam so-

lo verbo restituit, & confiscationes bonorum inducit, & promouens scienter indignum, censetur cum eo dispensare: & aliquando potest concedere saluum conductum, vt *ibidem, versic. Decimoseptimo.* Item potest imponere pœnam mortis: statuendo, non exequendo, quia fieret irregularis, vt ibi *versiculo Decimooctauo.* Item iniussu Pontificis, non licet clericis, aut subditis suis, mouere, deferreque arma, vt *ibi versiculo Decimonono.* Item potest legitimare quoscunque filios, etiam ex nefario coitu, & damnato natos: etiam filios sacerdotis, etiam stantibus legitimis, & naturalibus: & legitimationem alteri committere, vt fit Comiti Palatino. Item potest creare ciuem, qui non sit alicuius ciuitatis, sibi suppositæ, vt ibi *versiculo vigesimoprimo.* Item potest ius primogenituræ inducere; tam in successionibus, quæ ad dignitates pertinent, quàm in alijs allodialibus, vt *ibi versic. Vigesimosecundo.* Item concedit dilationes, & literas salui conductus, debitoribus, ad soluendum infra certum tempus: etiam si debitum sit iuratum, quia Papa expresse potest elongare vim iuramenti, vt *ibi versic. Vigesimotertio.* Item in Pontifice præsumitur iusta causa, etiam si eam non exprimat, cum declaratione tamen vt ibi. *versic. Vigesimoquarto.* Item Papa est Iudex omnium, non recognoscentium superiorem: etiam Imperatoris, ratione peccati, & manifestæ iniustitiæ, vel ex consuetudine: vel vbi subsit necessitas iuris, vel facti: vel si aliqui Reges, vngantur ab ecclesia, vel deficiente potestate seculari: vel vacante Imperio, & in his quæ tendunt in salutem animarum: & in spiritualibus, & in causa graui concernente statum totius Christianitatis. Et tandem Papæ iudicium requirendum est, qualitercunque oriatur difficultas, & ambiguitas: siue in foro ecclesiastico, siue ciuili: siue in causa criminali siue ciuili: & qui possit citare in terris Imperij, vt *ibi versic. 25.* Item sententiam inappellabilem profert: & ad eum prouocatur in casu manifestæ iniustitiæ & peccati, & vacante Imperio: & cessat appellatio, si committat causam, Appellatione remota; & potest interpretari, mutare & corrigere sententiam suam, vt *ibi, versic. Vigesimosexto.* Item Papæ est obediendum in spiritualibus, & alijs ad eum spectantibus, vsque adeò, vt inobedientes in hæresim incidere arbitrandi sint. Vnde eius subditi tenentur ei iurare obedientiam; & in omni pacto, & iuramento, intelligitur eius auctoritas excepta.

Et

Et crimen læsæ maiestatis committant, facientes ligam contra eũ: secus est in alijs, vt *ibi vers. 27.* Item potest facere, quòd factum pro non facto habeat, etiam quantum ad effectus præteritos. Item potest reuocare alienata in damnũ, & præiudicium sedis Apostolicæ, & obsides dare, & alienare bona eiusdẽ sedis, in casibus, vt *ibi vers. 30.* Deinceps præstantiam Pontificis, quasi etiam ab antiquitate repetitam in multis præclaris titulis, nominibus & officijs designatam, replicare possumus: & illud præsertim, vt totius orbis dicatur dominus, & vt nedum circa terrestria, cœlestia & infernalia, gerat vicariatum Christi, sed etiam super Angelos bonos & malos, quibus est maior iurisdictione, sacramẽtorum administratione, & cognitione, vt *in hoc cap. supra, §. primo, versic. Pontificis Max. imago, & in versic. Pallium.* & eidem esse attributum Consistorium: atque quòd plus est, illud idem censendum esse, quod Dei sit, vt *ibi versic In excelso.* Sic Pontifex dicitur caput ecclesiæ, post Christum, vt *ibi versic. Deum vnum*, & cuius caput triplici corona aurea redimitur, & Chrismate inungitur, & consecratur: quia in eo repræsentatur persona Christi, vt *ibi in versic. Diademate.* Item etiam ante coronationem Pontifex appellatur: & eius gesta valent, secundùm vnam opinionem, vt ibi *in versic. In hac.* Item solus in curia, non alius, veluti patriarcha, potest portare crucem ante se, vt *ibi, versicul. Crucis.* Possunt etiam ad præstantiam Pontificis referri multa specialia constituta in electione eius, quæ in alijs electionibus non militant, vt *hoc capit. §. secundo, quæstione prima.* Item potest referri & illud, vt Pontifex cum Cardinalibus possit habere tractatum consultorium, licet non diffinitorium, de successore alio eligendo, & statuere super forma eiusdem, vt *ibi, quæstione secunda.* Item & illud, vt electio de duobus Pontificibus quandoque teneat, per concilium tamen Generale probanda, vel improbanda, in altero eorum: & interim valeant gesta vtriusque, *vt ibi. quæstione tertia.* Item vt non nisi è Cardinalium cœtu, in Pontificem possit eligi: & deinceps eligendus sit præstantior: quod si non contigerit, electione tamen illustretur, & clarus efficiatur, quia Papatus sanctum facit, aut recipit, vt *ibi. quæstio. quarta.* Item vt Pontifici electo, nullæ exceptiones vel accusationes opponi possint, nisi hæresis, & aliquæ aliæ, vt *ibi, quæstion. 5. & quæstion. 6.* à nullo enim iudicatur, qui

potest omnes iudicare. Item ea censetur præstantia Pontif. Max. vt eum imitari debeamus, approbando ea quæ ipse approbat, vel reprobando ea, quæ ipse improbat, vt *hoc capite primo, §. tertio, versiculo primo.*

SVMMARIVM.

1 *Reseruata Pontifici, in signum supremæ potestatis, à Speculo iam in 89. casibus annotata, breuiter annumerantur.*

2 *Irregularitas, quæ contrahitur ex actu in se licito, est de iure positiuo. & quando sit de iure diuino, remissiuè.*

RESERVATA PONTIFICI ENVMERANTVR.

SECVNDÒ, ad ostendendam Pontificis præstantiam, apte subijcere possumus, & enumerare ea, quæ sibi ipse † reseruauit in
1 signum supremæ potestatis, superioritatis & vniuersalis dominij; collecta vt diximus *supra lib. 1. c. 1. §. quarto, versic. 1.* per Specul. *in titul. de legato, §. nunc ostendendum*, qui octoginta nouem casus summatim ferè recitauit, & multos refert etiam Bal. ibi per me adductos: quorum cum multa descripta sint, & latius declarata in Imperatore *d. versi. 1.* & per omnem illum §. multò plura tamen vltra etiam dicta *in præcedenti versic.* in Pontifice subnotari possunt: de quibus etiam loquitur, & multis collectis, Bertachin. *in tract. de episcop. in 2. parte, nu. 144.* Nec hic aliquis hoc institutum meum vitio vertat, quasi aliena scripta, nimis curiosus repetam, & penitus membranis his meis inseram. Nam præterquam quod scribentium penna omniũ more, ita sæpè obseruatum videri possit: nos tamen hæc potius subiungimus ad rectum quendam ordinem inducendum, & lectori promptiorẽ & faciliorem lectionẽ proponendam, in hoc intercepto opere: Insuper aliquãdo aliqua vberius ventilata, ab alijs tantũ delibata, pręsertim à Spec. etiã explicabimus: vt multa in superiorib. exposuimus. Specu. igitur sumpta occasione à legato Pontificis, cui interdicta sint ea, quę sibi sedes Apostolica specialiter reseruauit, in signũ vniuersalis dominij, exorditur, vt in eis ipse legatus iure legationis, se intromittere non possit: & pmittit causas maiores ad sedem Apostolicã referendas, *c. maiores*, &c. & per Mart. Laud. *in tr. de*

prin.

prin.237.q. & deinceps reseruata hęc esse commemorat, per iura per eum allegata, de quibus habetur etiam per gl. & doct. *in c. quod translationem, de offi. lega.* Primò, vt Papa, vel prima sedes à nullo accusari, vel iudicari possit: nisi de hæresi. II. vt ipse erigat, siue de nouo ordinet ecclesias cathedrales. III. vt regalis dignitas ab eo impetretur, & vtrum, & à quo Rex vngatur, quia hoc ad eum pertineat diffinire. IV. vt possit subijcere vnam ecclesiam cathedralem, alteri. V. vnit duos episcopatus in vnum, & vnum diuidit in duos. VI. mutat sedem episcopalem de vno loco in alium. VII. transfert vnum episcopum de vna ecclesia ad aliam. VIII. solus vel is, cui ipse mandauerit, potest commutare votum terræ sanctæ, vel redemptionem illius recipere. IX. restituit solemniter degradatos. X. remouet ab episcopatu, vel ab administratione episcopum decrescentem ecclesiam suam. XI. eximit episcopos, & alios. XII. legitimat illegitimos filios. XIII. promouet insufficientes, & defectum patientes, puta Bigamiæ, ætatis, & ordinis: vnde aiūt, sacrilegij instar esse disputare vtrum dignus is sit, quem Princeps elegerit. XIIII. solus potest committere causam appellatione remota. XV. sententiam inappellabilem profert, quia superiorem non habet. XVI. licet quilibet legitimæ ætatis, possit in qualibet religione facere professionem, tamen in insulis citra decimumoctauum annum constitutum, prohibet suscipi. XVII. deponit episcopos, quod etiam Patriarcha Constantinopolitanus videtur posse: & Alexandrinus. XVIII. defectum contractuum, vel iudiciorum supplet. XIX. supplet defectum Regis, vacante Regno: & defectum Imperatoris vacante Imperio. XX. deponit Imperatorem propter ipsius iniquitates, & etiam Reges, & dat eis Curatores, vbi ipsi sint inutiles ad regendum. XXI. episcoporum recipit renunciationes, super quo scriptum requiritur. XXII. recipit renunciationem Abbatis, vel Prioris exempti, cùm regulare sit, quod nullus potest renunciare nisi in manibus prælati sui. XXIII. solus dispensat cum simoniaco in ordine. XXIIII. diffinit & decernit, vtrum iuramentum sit licitum, seruandum, vel non seruandum, vbi de eo dubitatur, & potest ab eo absoluere, & ibi latè qualiter hoc procedat. XXV. solus, vel is cui commiserit, potest absoluere excōmunicatum à se: quia eius est

soluere, cuius est ligare. XXVI. solus potest absoluere à sententia sua. XXVII. solus declarat, & dispensat, si lex sua, vel legati, legatione extincta, est obscura. XXVIII. solus absoluit participantem, ex certa scientia, in diuinis officijs, excommunicato à se. XXIX. salutans, vel aliter participans cum excommunicato, ex certa scientia, præsumitur eo ipso illum velle absoluere. XXX. solus absoluit quando Lator Canonum sibi absolutionem retinet, quia inferior absoluere non potest; alias videtur alijs absolutionem concessisse. XXXI. † solus papa dispensat cum eo qui in
2 irregularitatem incurrit. Nam secundum Philip. Franc. *in capit. fi. ne cle. vel mona. in sexto.* omnis irregularitas quæ contrahitur ex actu in se licito est de iure positiuo, in quo papa dispensare potest: quæ an, & quando sit de iure diuino, refert ponere Innocen. *in c. nisi cum pridem, de renunciat.* XXXII. suspensum vti hæreticum ecclesiastica sacramenta ministrantem, solus absoluit: XXXIII. causam quomodocunque ad se delatam, examinat, & diffinit. XXXIIII. vbi dubitatur de rescripto apostolico contentiose, vtrum per aliud rescriptum reuocetur, solus Apostolicus, hoc diffinire potest. XXXV. si de fide, vel fidei articulis dubitetur, ipse diffinit. XXXVI. dispensat, vt quis habeat plura beneficia, cum cura, vel plures personatus cum cura. XXXVII. pronuntiat electionem & prouisionem, quæ nondum facta est, si eam contingat fieri, irritam & inanem, quia tractus futuri temporis, non spectant id inferiorem iudicem, in hoc casu. XXXVIII. edit legem generalem. XXXIX. approbat electum in Imperatorem: & confirmat, vel infirmat electionem ipsius: gratificando cui vult, quando sunt plures electi in discordia: consecrat & inungit & coronat ipsum: & ex causis iustis repellit, & iam coronatum deponit. XL. congregat, & facit Concilium Generale. XLI. canonizat, & approbat sanctos, & in catalogo sanctorum iubet eorum nomina scribi, aliter nullus quantiscunque fulgens miraculis, debet venerari pro sancto. XLII. nihil facit de aliquo, mutando etiam rei naturam. XLIII. de nihilo aliquid facit. XLIIII. semper & vbique pallium portat, quod nulli licet. XLV. concedit instanter petenti, quod nullus alius potest, exceptis patriarchis. XLVI. solutus est legibus.

XLVII.

XLVII. appellatur ad eum, omnibus medijs omiſſis. XLVIII. ſententia eius facit ius, ſi animo ius condendi pronuntiat. XLIX. Abbate, & Monacho contradicentibus, poteſt monachum extrahere de monaſterio, & alicui epiſcopo, vel principi in ſocium aſſignare, vel ſecum tenere. L. diſpenſat in criminibus, quæ ſunt maiora adulterio, epiſcopi vero poſſunt in adulterio, & in minoribus. LI. canonica impedimenta matrimonij, quandoque reſtringit, & annihilat. LII. ſolus licite ordinat extra quatuor tempora, in feſtiuis diebus, puta dominicis: & ſi alius hoc fecerit, papa ſolus, cum taliter ordinato, & ordinatore diſpenſat. LIII. ſolus vna, & eadem die, aliquem promouit, ad duos ſacros ordines. LIIII. promodum à ſe, vel à prædeceſſore ſuo, ipſe ſolus ordinat. LV. ſolus facit ordinationem, in die ſuæ conſecrationis. LVI. ipſe ſolus poteſt beneficia vacatura conferre. LVII. ſolus poteſt vni auferre, & dare alteri. LVIII. poteſt contra omnia concilia & ſtatuta venire. LIX. concedit epiſcopalia inſigna Abbatibus, & inferioribus, puta annulum & mitram, Baculum paſtoralem, Sandalia, & ſimilia; vel quod aliquis ferat ante ſe crucem, quod tamen non debet fieri in præſentia eius vel ſui legati: & Archiepiſcopi recipiunt inſignia ſua, de corpore Beati Petri. LX. ipſe concedit Laico ſpiritualia, puta ius eligendi, & eximit eum à præſtatione decimarum. LXI. concedit presbytero, vt poſſit infantes chriſmare in fronte. LXII. ſedet pontifex in ſede illa, quam Dominus ſibi in perſonam Beati Petri ſpecialiter elegit: vnde ſummus Pontifex appellatur. LXIII. approbat ſcripta aliorum, & concilia. LXIIII. ſolus diſpenſat cum filio ſacerdotis, vt habeat eccleſiam, in qua pater eius adminiſtrauit. LXV. ſolus diſpenſat cum illegitime nato. LXVI. ſolus diſpenſat cum ſuſpenſo, ſeu interdicto ab homine, vel excommunicato celebrante. LXVII. ſolus abſoluit Incendiarios, poſtquam ſunt excommunicati denunciati. LXVIII. ſolus abſoluit occiſores clericorum, vel ſi alias læſio ſit enormis. LXIX. ſolus diſpenſat, vt nouitius, vel homo alterius profeſſionis fiat Abbas. LXX. ſolus diſpenſat, vt monachus, vel laicus in minoribus exiſtens, fiat epiſcopus. LXXI. ſolus diſpenſat cum illo qui ſcienter excommunicatus ordinem recipit. LXXII. ſolus diſpenſat cum ordi-

nato

nato in apostasia. LXXIII. solus dispensat cum ordinato à Schismatico. LXXIIII. is, qui renunciauit executioni Pontificalis officij, ingrediendo religionem, per solum Papam, ipsam recuperare potest. LXXV. solus dispensat in gradu consanguinitatis prohibito. LXXVI. solus dispensat cum irregularibus, exeuntibus ad audiendas leges, vel Physicam, vt promoueantur. LXXVII. dispensat cum non ordinato ministrante, vt ad superiores ascendat. LXXVIII. cum eo qui excommunicatus, vel suspensus, recipit beneficium ecclesiasticum. LXXIX. solus concedit laico, vt compagis, siue scandalijs vtatur: & clericis vt manipulis vti possint. LXXX. solus dispensat in decimis non dandis. LXXXI. vt portet Christianus arma Sarracenis. LXXXII. committit laico causam spiritualem. LXXXIII. solus dispensat cum clericis conferentibus ecclesiastica sacramenta hæreticis: & ab eis eleemosynas recipientibus. LXXXIIII. solus dispensat contra canones iniungentes certam pœnitentiam, seu satisfactionem, in enormibus criminibus, vt est homicidium, & simonia in ordine, vel in beneficio cum cura. LXXXV. in voto continentiæ, & pro terra sancta emisso. LXXXVI. in ætate. LXXXVII. ipse ex certa scientia & sanat, & firmat, infirmum confirmando. LXXXVIII. Papa habet vtrunque gladium, ex commissione Dei. LXXXIX. est successor Petri, & vicarius Christi, vicem non puri hominis, sed veri Dei gerens in terris. Hoc in loco etiam aptè, remissiuè petere possumus, ea esse & censeri reseruata Principi, quæ declarantur, secundùm regulam traditam supra *d. lib. 1. cap. 1. §. quarto, versic. 1. nu. 8.* At an, & quando transeant in alium, reseruata Principi, *ibi diximus, nume. 10.* Hanc autem potentiam Pontificis explicat quoque in centum quatuor casibus Ioan. de Selua *in tract. de iureiur. in 4. parte, nume. 51. cum seq.* quorum tamen aliqui similes videntur, non diuersi: & qui pariter recitantur à Specul. *in d. §. nunc ostendendum, de legato.* & ante Ioannem abundantissimè declarat Anto. Rosel. *in tract. de potest. Imp. ac Pap.* siue *in tracta. de conciliis, in rub.* Pontifex Maxi. *chart. 86. & seq.*

SVMMARIVM.

1 Papa nedum circa terrestria, cœlestia & infernalia, gerit vicariatum Christi, sed etiam super Angelos bonos & malos.

2 Ma-

2 *Matrimonium inter alia sacramenta, quæ septem sunt; magnum est, & antiquius, dignius, & vtilius.*

3 *Papa potest in matrimonio contrahi prohibito; vel in prohibito dissolui.*

4 *Matrimonium inter ascendentes, & descendentes prohibitum est, in infinitum.*

5 *Matrimonium est prohibitum inter transuersales, vsque ad quartum gradum, inclusiue.*

6 *Matrimonium est prohibitum inter affines, vsque ad primum genus, & in dicto genere, vsque ad quartum gradum.*

7 *Matrimonium est prohibitum, inter affines spirituales: inter personas, de quibus ibi, remissiue.*

8 *Matrimonium est prohibitum; ratione ordinis, voti, & aliorum impedimentorum, vt in versibus ibi.*

9 *Papa non dispensat inter ascendentes, & descendentes, in infinitum, vt contrahant matrimonium: & in prohibitis iure diuino & nu. 11.*

10 *Papa potest dispensare inter collaterales in secundo gradu, in linea æquali: ex causa magna etiam in inæquali, inter patruum, & neptem, licet iure diuino sit casus prohibitus & nu. seq.*

11 *Papa solus dispensat in casibus, humana lege prohibitis.*

12 *Dispensatio, contrahentes illicitum matrimonium, absoluit.*

13 *Papa potest dispensare in omnibus casibus, in quibus prohibitum non reperitur.*

14 *Papa potest dispēsare in affinitate carnali, eo modo quo inter collaterales.*

15 *Papa potest dispensare inter fratres spirituales, non inter compatrem, & commatrem: & leuatum, & leuantem.*

Papa potest dispensare in prohibitis iure positiuo.

16 *Papa potest dispensare, vt clerici in sacris constituti, sicut Græci, ducant vxorem.*

Clerici Græci quomodo intelliguntur posse habere vxorem.

Ordo sacer est in presbytero, Diacono, & subdiacono & qui habet annexū votum castitatis.

Clerici in minoribus, vel maioribus, ducentes vxorem, amittunt beneficia.

17 *Papa potest dispensare in voto continentiæ, & solemni: & sic vt monachus contrahat matrimonium, & habeat proprium, ex magna causa, ita quod desinat esse monachus.*

18 *Nuptiæ implent terram, virginitas paradisum.*
19 *Papa non potest dispensare, vt monachus matrimonium contrahat, vsque ad tempus, & vsque quo filium suscipiat: aliter dispensatio vitiatur.*
20 *Papa potest dispensare in simplici voto, castitatis, vel continentiæ.*
Vouens simpliciter castitatem, potest contrahere matrimonium, licet peccet.
21 *Papa non potest dispensare vt Rex habens vxorem sterilem aliam ducat: vel concubinam, ad procreandam sobolem.*
22 *Papa an possit dispensare, vt quis habeat plures vxores: vt antiquis patriarchis concessum fuit, & obseruant infideles.*
23 *Quos Deus coniunxit, homo non separet.*
24 *Papa non potest dispensare, in matrimonio carnali copula consummato, nisi in casibus.*
25 *Matrimonium quando dissoluatur, remissiue.*
26 *Papa potest prohibere aliquas personas, ne contrahant matrimonium, non omnes: & an impedire matrimonium possit.*
27 *Papa potest dispensare in matrimonio, per verba de præsenti, non consummato copula carnali declara. nu. 29. cum causa iusta, & nota.*
28 *Matrimonium consummatum, & non consummatum, quid significet.*
29 *Papa non potest dispensare in matrimonio, inter Christianũ, & Iudaam, & econuerso.*
Dispensatio in casibus matrimonij, & aliis, qua expensa fiat.
30 *Papa potest dispensare, vt nuptiæ celebrentur, traductio vxoris fiat, & consummatio matrimonij, tempore feriato.*
31 *Matrimonij consummatio, non est prohibita tempore feriato, licet nuptiæ, & traductio prohibeantur.*
32 *Matrimonium tria bona habet, prolem, fidem, & sacramentum.*
33 *Consuetudo an prohibeat cõsummationem matrimonij, tempore feriato.*

PAPÆ POTESTAS, IN MATRIMONIO.

TERTIO, collectis summatim multis in duob. versiculis præcedentibus, quæ vsq; adeo ostendunt præstantiam, & potentiam Pontificis max.
1 † vt nedũ circa terrestria, cœlestia, & infernalia, gerere vicariatum Christi censendus sit, sed etiam super Angelos bo-

sos bonos & malos, quibus est maior iurisdictione, sacramētorum administratione, & cognitione, vt dixi *hoc c. § 1. versic. Pontificis. & versicul. Pallium:* ad enucleationem multorum, licet quandoque ibi conscriptorum, in sequentibus deuenire, non inutile esse duximus: interpretando ea quæ ipse pontifex possit, & mox non possit facere, ordinando, disponendo, concedendo, prohibendo, vel aliter prouidendo, circa matrimonium, circa ordines, vbi adsit defectus ætatis, ordinis, Bigamiæ, illegitimitatis, & Illiteraturæ, circa beneficia, circa votum, circa iuramentum: & quæcunque alia ad illius iurisdictionem, & administrationem pertinētia. Quocirca capiendo primo ea, quæ matrimonium respiciunt. † id enim est 2
inter alia sacramenta ecclesiæ, (quę septē describuntur. Baptismus. Confirmatio. Eucharistia. Pœnitentia. Extrema vnctio. Ordo. & Matrimonium. vt colligit glo. *c. veniens.* vbi Abb. *de translation.* & Const. Concil. Florentini. super vnione Armenorum: de quibus sacramentis plene scribit Nicol. Plou. *in tracta. de sacramentis*) sacramentum magnum: vt ex ore Apostoli tradit Abba. *in cap. ex publico, numero 13. de conuers. coniug.* & equidem antiquius, dignius, & vtilius & iure diuino etiam, & naturali, non solum ciuili quandoque institutum, vt attestatur Ioan. And. *in tracta. de spons. & mat. numero 1.* & Ioan. montaig. *in tract. de bigam. in 1. quæst. numero 6. cum seq.* & per Bald. *nouel. in tracta. de dote, in 3. parte. nume. 6.* & Ioan. Lup. *in tracta. de matr. & legit. in prin. nume. 15. per cap. ius naturale 1 d stin. & instit. de iure nat. in princ.* & per illa verba *Matthæi. cap. 19.* Quos Deus coniunxit, homo non separet. & *Gene. cap. secundo. & 8. & 9.* per illa verba, Crescite, & multiplicamini, & replete terram. *& cap. primo, de voto in 6.* & per Alexand. *in consil. 56. numero quarto, in quarta parte.* & Decium *consilio 681. numero 13.* Considerare inquam possumus potentiam pontificis principaliter in duobus casibus: Primo scilicet, † in matrimonio contrahi prohibito: Secundo in pro- 3
hibito dissolui: Quorum dispensationes aliquando aliis concessas, solent Pontifices per reg. Cancel. seu const. suas reuocare, vt *in reg. 13.* Innocen. 8. legitur. In primo casu præmittendæ sunt hæ Regulæ. † Prima videlicet, Matrimonium inter ascendentes, & descendentes omnino prohibitum esse vsque in infinitum: vnde si Adam viueret vxorem habere non posset. *§. ergo cum*

gloss. inst. de nupt. vbi doct. & *l. nuptiæ cum gl. ff. de rit. nupt.* & per Abb.
5 *in cap. non debet, de consang. & affin.* Secunda, † Matrimonium esse prohibitum inter collaterales, siue transuersales, agnatos, vel cognatos, vsque ad quartum gradum inclusiue, dinumeratione facta, secundum ius canonicum: quicquid esset alias de iure ciuili *dict. cap. non debet. de consang. & affin.* vbi doct. præsertim Abba. &
6 per Corneum *consilio 201. nu. sexto, vol. secundo*, Tertia, † Matrimonium esse prohibitum, inter affines, affinitate carnali, hodie vsque ad primum genus, secundum not. per gloss. *in dict. cap. non debet.* vbi Abba. & doct. & in eo genere vsque ad quartum gradum, vt elicitur ex *dict. cap.* & gloss. & declarat pract. Pap. *in for. lib. quo vxor ag. ad dot. in ver. matrimonium, columna quinta, numero trigesimo.* Qui inquit prohibitionem hanc, referri solum ad alterum coniugum, & consanguineos alterius, vsque ad quartum gradum. Idem tenet abundantius Steph. Cost. *in tract. de affin. numero duodecimo*, & ibi videas præcedentem tract. *de consanguinitate*: & ad propositum colligit Cardina. Paris, *in consil. 68. numero decimotertio, volu. quarto*, sicut primus gradus consanguinitatis præstat impedimentum de
7 iure diuino, ita & primus gradus affinitatis. Quarta, † Matrimonium esse prohibitum, ratione cognationis spiritualis: quæ contrahitur per Baptismum, vel confirmationem, & per catechismum, vt habetur *in titulo de cognat. spir.* præsertim *in cap. Martinus & cap. veniens, & cap. contracto.* vbi doct. & abunde per Ioan. And. *in tract. de spons. & matr. nu. 7.* & per Ioan. Brunel. *in simili tracta. conclu. 20. column. secunda, & 3.* & Christ. Por. *insti. de gradibus. in materia cognat. spirit.* qui ponunt personas & casus, inter quas contrahitur ista co-
8 gnatio. Quinta regula, † multa complectendo, vt breuius agamus, Matrimonium esse prohibitum, satis constat, ratione ordinis, voti, & aliorum impedimentorum, quæ his versibus continentur: *Error, Conditio, Votum, Cognatio, crimen. Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas. Si sis Affinis, si forte coire nequibis. Hæc socianda vetant cõnubia: iuncta retractant*: vt eos refert, & declarat Io. And. & Practic. vbi *supra.* Verum quo in gradu cognationis, apud plerasq; Gentes matrimonia licuerint, in eisque contrahendis diuersos mores, vide apud Ale. de Ale. *li. 1. Genialium dierum c. 24.* elegantissime & varie.
9 Circa primam † regulam ascendentium, & descendentium, non

posse

posse, nec consueuisse Pontificem dispensare, satis perspicuum videtur, vt est determinatum *in cap. literas, vbi Abb. de restit. spoliat.* cum gloss. *& in cap. pietatium 30. quæstio. 3.* eo quia simus in casibus diuina lege prohibitis, ibi recitatis, sub illis versiculis: *Nata, Soror, Matertera, Fratris & vxor, Et Patrui coniunx, Mater, Priuigna, Nouerca. Vxorisque soror, Priuigni nata, Nurusque: Atque soror patris, coniungi lege vetantur.* Et colligit Christoph. Por. *insti. de gradibus,* in expositione arboris, *in versi. circa quartum:* & ante eum tradit Spec. *in tit. de dispensat. §. nunc breuiter, versic. Sexto.* & expresse docet Anton. Rosel. *in tracta. de concil. in rub. sum. pont. an poss. dispens.* Papam inter ascendentes in infinitum non posse dispensare.

Circa secundam regulam, † Papam posse dispensare inter collaterales in linea æquali, in secundo gradu, videtur quoq; affirmandum, vt puta inter filios duorum fratrum, vt per Abb. *nu. 17.* & Christo. Por. vbi *supra:* & idem Abb. *eo. tit. in cap. quia,* notat duas causas dispensandi super matrimonio contracto, vel contrahendo, lege canonica prohibito. Prima est quando ex matrimonio contracto, soboles superest, cuius fauore fit dispensatio. Secunda est propter scandalum euitandum, quæ causa est idonea, & ante, & post contractum matrimonium. Vnde quotidie Papa, propter bonum pacis, vel scandalum euitandum, dispensare solet, secundum eum *ibi.* 10

† Notandum est hic tamen, quod Abb. *in c. quod dilectio. nu. 5. eo. tit. de consanguin. & affin.* ex glo. colligit, solum Papam posse dispensare in casibus, humana lege prohibitis. In linea vero inæquali hoc non conceditur: veluti quod patruus contrahat cum nepte: & ita communiter seruari in hoc casu, vtpote in prohibitis à lege diuina, tradit ibidem Abb. *d. nu. 17. & in c. gaudemus, nume. 10. de diuort.* Subdit tamen ex not. dicto Ioan. And. Papam ex causa posse dispensare, in casibus diuina lege prohibitis, quod tamē inquit nullibi probari: sed ex causa maxima, & ardua concedi, & concessum fuisse magno principi *in cap. per venerabilem, numero 21. qui fil. sint leg.* Hæc tamen ita concedit, vt matrimonium valeat, vt ex nunc, non vt ex tunc: nam ex tunc validum est tantum, in casibus lege humana prohibitis, ita vt tunc filij legitimi censeantur: de quo etiam vide Cardin. Alexand. *in dict. cap. per venerabilem, column. 22. versicul. vnde breuiter repilogando. & column. 74. versicul. si vero proles.* Proinde 11

Abba. in practica aduertendum docet, hoc sæpe posse contingere inter magnos principes, qui petunt dispensationes à Papa, vt possint ducere filiam fratris. Ideo ibi in apostil. Barbatiæ ad Abba. habetur, Petrum Anch. consuluisse *in consil. 373.* reuocatur in dubium, Nepotem potuisse ex dispensatione papæ ducere in vxorem, vxorem quondam patrui: sed Petrus à Barbatia reprehenditur: quia consuluerit contra legem diuinam, moralem, & punitoriam: & ita videtur sentire Abba *in dict. cap. literas, column. 3. numero 12. & in cap. proposuit. numero 16. de conces. preb.* Quia Papa non possit dispensare contra ius diuinum morale, maxime contra præcepta negatiua, quæ obligant semper, & ad semper, id est omni tempore, *cap. sunt quidam. vigesimoquinto, quæstio. prima*: & ita simpliciter tenet Io. Rand. *in tract. de dispensat. in sexto casu.* vbi subdit per dispensatio-
12 nem † contrahentes, etiam ab excommunicatione absolutos; de qua *in clem. 1. de consang. & affin.* & ita consuluisse refert Roman. *consil. 307.* & idem tenet Ioan. de Selua *in tracta. de iureiur. in 4 parte. numero 26.* & expresse differit Anton. Rosel. *in dict. tract. de con. il. in dict. rub. sum. pont. an pos. dispen. numero tertio & sequen.* Qua de re quæstio ista, ex prædictis redditur satis ambigua, cum idem Abba. vltra alios docto. parum sibi constare videatur: sed nihilominus crediderim ego illam opinionem tenendam, scilicet Pontificem posse dispensare in matrimonio, in dictis casibus, etiam à lege diuina prohibitis: ex causa, saltem magna, præsertim inter principes: cum iam potentiam eius in multis explicauerimus, præcipue in duobus versic. præcedentibus: & ex causa posse limitare, & interpretari ius diuinum, dictum sit *supra libro primo cap. 1. §. Quarto, versicul. Quinto.* & dictum consilium Pet. de Anchar. videtur approbare Decius *consilio 112. & 602. column. 3.* ex eo etiam argumen-
13 to, † quia Papa habeat potestatem dispensandi, in omnibus casibus, in quibus prohibitum non reperitur, vt memorabiliter docere ait Host. & Abba. *in cap. proposuit. de conces. preben.* & Pet. Anch. *dict. consilio 373.* & idem tradit Specul. *in titu. de dispens. §. nunc breuiter. in princip.* & ad propositum idem Deci. *consilio 681. numero 14.* inquit, licet matrimonium sit de iure diuino, posse tamen ex causa Papam super eo dispensare, & in hæc videtur consentire Anton. Rosellus, *in tracta. de legitimat. numero 16. libro secundo*, & abundan-

tissime

tissime Paduæ legens præceptor meus consuluit. Card. Paris, *consil. 68. nu. 112. & seq. & num. 138. volum. 4.* vbi ponit exempla Regum, & Principum in quibus Pontifices dispensauerint, enumerando Regem Angliæ, qui Henricus 8. eius nominis dictus, tempestate nostra vixit, quodque ex eo Matrimonio suscepit Mariam filiam, in præsentiarum Reginam Angliæ, & nuptã Philippo Hip. principi, Caroli V. Imp. filio. Videtur tamẽ ipse Paris reprobare talia exempla, & contrarium consulere, nisi in casibus ibi per eum expressis. *nu. 350.* quæ pariter videtur tenere Gozad. *cons. 51. nu. 37. & 42.* & ita, vt ex magna causa dispensare possit, etiam in linea inæquali, vt in quolibet gradu lege diuina prohibito, vidi, ex practica Cancellariæ Apostolicæ nuperrime edita, *in rub. Notabilia super dispensationibus matrimonialibus, charta 413.*

Circa tertiam reg. affinitatis carnalis, † Papam posse dispensare 14
eo modo quo dictum est *supra in præcedenti regula secunda*, affirmare possumus: cum videatur eadem esse ratio prohibitionis, vel concessionis, vsque ad quartum gradum *vt supra proxime*, in verbo, *Tertia.* ergo eadem ratione dispensatio videtur posse militare. *l. à Titia. ff. de verb. oblig. cum sim.* Verumtamen vidi *in dict. practic. Cancel. Apostol. ea. car.* vbi dicitur ex causa posse dispensare, etiam in primo gradu affinitatis.

Circa quartam reg. matrimonij prohibiti ratione cognationis
spiritualis, † Papam non posse dispensare, ostendit Abba. *in ca. fin.* 15
nume. 5. de purg. can. Qui inquit, nusquam legi, Romanam ecclesiam dispensasse circa cognationem spiritualem, cum tamen quotidie dispenset in cognatione carnali, quo ad matrimonium contrahendum. De quo meminit Felin. *in c. at si clerici. in prin. colum. pen. de iudic.* & Ioan. de Sel. *in tract. de iureiur. in 4. parte. numer. 49.* qui tamen illud addit, *Non sequitur quin possit dispensare.* Et propterea Anton. Rosel. *in tract. de concil. in rub. pont. max.* nunquid circa impedim. matr. spir. refert, quod cum hæc impedimenta sint à iure positiuo, Papa potest dispensare: non tamen consueuit dispensare, inter compatrem, & commatrem, vel leuantem, & leuatum, & generaliter in prohibitis iure positiuo: & hanc opin. Roselli credo veriorem, attento quod Papa quandoque dispensat in casibus, diuina lege prohibitis, *vt supra proxime.* in verbo, *Circa secundam*

regulam.

illum tex. *de ætat. & qualit.* vbi subdit Sacrum ordinem habere votum annexum, ex promissione, non solum ex constitutione ecclesiæ. Et inquit Archid. *in c. quicunque. 77. distin.* quod nullus ad sacrum ordinem recipitur, nisi promissa continentia: licet quandoque olim vxorati promouerentur ad minores ordines: immo quandoque ad Subdiaconatum, Diaconatum, & presbyteratum, vt fit in orientali ecclesia, *argum. cap. quoniam, in fin. 31. distin.* Ea propter constituti in minoribus, possunt se ipsos exuere omnibus priuilegiis clericalibus, vt clerici non dicantur, & ducere vxorem. *cap. 1. de bigam. in 6.* & per alia tradit Cardin. Alexand. *in cap. cleros. column. 3. 21. distin.* Quam si duxerint, vel in minoribus, vel in maioribus constituti, per verba *de præsenti*, *non futuro*, amittunt tamen beneficia, vt per Abba. *in cap. 1. & sane. 2. de cler. coniug. & consilio 62. nu. 18. vol. 1.* declarat Ber. Diaz. *in pract. ca. crim.* in ver. *matrimonium*: etiam si nulliter contrahant secundum D. Aymo. Crauet. *cons. 191. nu. 7.* contrarium tenet Rip. *in l. si se, §. condemnatum. de re iud.* In secundo casu voti expressi vel taciti, continentiæ, & sic in voto solemni, vt puta in monacho: an Papa possit dispensare, vt matrimonium contrahat, Abb. post gl. Inno. & doct. *in c. cum ad monasterium n. 21. de stat. monach.* concludit, omnes fere Canonistas tenere ex magna causa, & non aliter valere dispensationem contra votum religionis: hocque sibi placere, cum fiat commutatio voti; & ibi ponit exemplum magnæ causæ, atque inquit B. Thomam in hoc articulo variasse: qui vltimo tenuerit contrarium. idem tenet Abb. *in c. 1. in fi. de voto & in cap. cum olim, circa fi. de cleric. coniug.* vbi † adducit per nuptias 18
impleri terram, per virginitatem paradisum. *c. nuptiæ 32. q. 1.* & per Deci. *in d. versic. Successiue.* & ita communiter * teneri etiam tradit idem Abb. *in c. veniens, in fi. qui cler. vel vouen.* & Ias. *in l. fi. nume. 2. Cod. de transact.* dicit magis communem: & cum hac opin. vti communi, cum multis relatis per eum transit Card. Paris. & magis cõmunem affirmat *cons. 68. num. 148. vol. 4.* secutus Felin. *in d. c. si quando. col. 4. de rescrip.* qui inquit sublato voto continentiæ, Papam facere de monacho, nõ monachum, & se credere ita obseruari in Curia: attento quod Calistus Papa II. recusauit dispensare super coniugio cuiusdam diaconi. & ibi docet hoc tamen concessum cuidam Remigio monacho, orto è sanguine Regio Aragonum, & ad propositũ etiam

dicit Io. Bap. Caccialup. *in tract. de pensionibus. qu. 19. nume. 60.* Papam dispensare, vt monialis professa, nubat alicui Regi, filia regis: & inquit Bald. *in l. si paterfam. §. fin. ff. de adoption.* si filius Regis ingrediatur monasterium, peccat: vnde Papa potest dispensare, vt vxorem ducat, ne Regnum pereat; Immo quod plus est, Bald. *in l. si tibi filius, in fin. ff. de adoptio.* ait Papam posse dispensare cum monacho; vt matrimonium contrahat, vsque quo habeat filium, ne stirps nobilis deficiat, sequitur Iason. *dict. leg. fin. numero tertio*, Soc. *consilio 28. numero 9. volum. 1.* & Decius *consilio 122. numero 4. volum. 1.* Verumtamen in præmissis aduertendum est, quia Anton. Rosel. *in dict. tractat. de concil. in rub. Pont. max. an pos. in vot. solem. contin. disp. & in rub. Pontif. max. sol. vid. absol. numero 33.* accuratius resumendo hanc materiam: & in ea disputando ad partes, formar tres principales Conclusiones, seu quæstiones. Prima est, an Papa possit super voto solemni continentiæ dispensare cum monacho: in qua per alias tres conclusiones concludit, quod Papa possit dispensare cum monacho, vt ex causa legitima matrimonium contrahat, vel proprium habeat: sed non tamen vt monachus existat & permaneat, quia esset contra substantiam naturæ: & cum doct. canonistis hoc pacto se transire proponit, non cum illis, qui *in dict. cap. cum ad monasterium*, sentiunt etiam Papam posse dispensare, vt *supra*, cum monacho existente, & permanente: & quod ex causa possit Papa dispensare vt habeat proprium, tradit Deci. *consilio 530. in fin.* & hanc partem tenet etiam Ioan. Rand. *in tract. de dispens. in 14. casu.* Quocirca cum hæc q. sit ampla, & ardua, vt ibi per eum, cogitandũ relinquo: præcipue cum proposuerim breuiter, & summatim procedere in hoc opere. Illud tantum dicam, potentiam Pontificis fere ineffabilem esse, etiam dispensando quandoque contra ius diuinum: vt in superioribus, verum tamen hanc opin. Roselli à Pontifice ipso, rectius amplectendam arbitrarer: quicquid senserint aliqui, aliter sentientes, quam Rosellus: cum tamẽ supra recitati per me doct. non videantur ab opin. Roselli dissentire. In secunda

39 principali q. † an Papa possit dispensare, ex causa tamen, vt matrimonium per monachum contrahatur, & ad tempus duret, donec is filium masculum susceperit: distinguendo concludit, quod in matrimonio carnali copula consummato, Papa in nullo casu possit dispen-

dispensare, post Baptisma: & sic non potest disponere, vt superuenientibus filiis, matrimonium dissoluatur: nisi ipsis iugalibus consentientibus, & religionem ingredientibus, idem tenet Abb. *in ca. ex publico numero 15. de conuers. coniug.* qui refert Ioan. And. disputantem hunc articulum, & nihil concludentem, quia in alto pelago versari crederetur. In tertia principali q. supposito quod præmissa dispensatio non valeat, an per illam adiectionem, quod matrimonium duret donec filium susceperit, vitietur tota dispositio: vel solum reiiciatur conditio. Concludit quod dispensatio & dispositio vitietur in totum, & in his cum maior quoque suboriatur ambiguitas, magis cogitandum est. Crediderim tamen Pontificem raro, aut nunquam in tali casu dispensare: licet potuisse affirmaremus. nam si ex causa dispensat, vt monachus matrimonium contrahat: sine causa tamen solueret matrimonium: quod graue videretur contra illum præceptum diuinum: Quos Deus coniunxit, homo non separet, de quo in proximis dicemus. Hic tamen subnotandum est † Papam posse dispensare in simplici voto castitatis, 23 vel continentiæ, permittendo minus peccatum, vt euitetur maius: ideo permittit, vt vouens simpliciter castitatem, contrahat matrimonium, quando de incontinentia timetur. *ca. veniens,* vbi doct. præsertim Abb. *qui cleric. vel vouent.* & per Ant. Rosel. *in d. tract. de concil. in d. rub. Pont. Max. an pos. in vot. sol. disp. numer. 24* immo talis vouens simpliciter, potest contrahere matrimonium, licet peccet veniendo contra votum: sed debet peragere pœnitentiam. vt ibi *in d. ca. veniens. & c. 1. de voto, in 6.* & per practic. Pap. *in d. for. libel. quo vx. ag. ad dot. in ver. matrimonium. col. 2.*

Subnectere non inepte posse videmur, in hoc casu matrimonij contrahi prohibiti, ex dispensatione tamen quandoq; concessi, an Pontifex possit dispensare, vt plures vxores possint haberi, cum id omnino sit prohibitum, & veteri, & nouo testamento: scriptum est enim *cap. 2. genesis. & Matth. cap. 19.* relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna, & sic de vna tantum fit mentio, & pluralitas excluditur: & tenet Ioan. Lupus. *in tract. de matrim. & legit. in prin. numer. 20.* qui subdit, nunquam dispensatum, vt plures haberet viros vna mulier, præsertim ne proles incerta esset: licet ecõuerso quandoq;

dispensatum sit. Atque facit dictum Bald. *in ca. lator. de re iud.* quod
21 sequitur Felin. *in c. quæ in Eccles. col. 8. de constit.* † vt scilicet Papa non possit dispensare, vt Rex qui habet vxorem sterilem, ducat aliam, vel concubinam, ad procreandam sobolem, sequitur Io. de Selua. *in tract. de iureiu. num. 43. in 4. parte.* Atqui aliquando aliter concessum legimus, antiquis Patriarchis, vt receptum est *in ca. gaudemus. de diuort.* & per Abb. *in ca. proposuit, numer. 10. de conces. præb.* & apud Infideles; præcipue Turcas, ex Mahometi institutis, vt in eorum Alchorano scribitur, obseruari satis constat: & meminit M. Ant. Sabellicus *Enneade 8. libr. 6.* Veruntamen Ant. Rosel. *in d. tract. de concil. in rub. pont. sum. dispens. nunq. pos. in mat.* per ver. *de præsenti nu.*
22 *5.* † concludit, Papā non posse dispensare, vt quis duas habeat vxores, quia vti contra fidem, talis dispensatio non valet, *cap. sicut 15. dist. & c. Acbatius 24. q. 1.* idem tenet ante Ant. Spec. *in tit. de dispens. §. nunc breuiter versicul. 1.* Videtur tamen argui posse, ab ea dispensatione à Deo facta, illis antiquis patriarchis, vt *supra*, Papam quoque ex aliqua maxima causa in certas personas, talem dispensationem inducere posse, cum sit Vicarius Christi: cum suprema & omnimoda potestate: & factum ab ipso à Deo factum censeatur: & qui ex causa possit interpretari, & limitare ius diuinum, licet non in totum tollere, vt sæpe dictum est: & ad hanc interpretationem videntur tendere, & posse adaptari dicta Abb. *in dict. ca. proposuit numero 10.* & videntur innuere verba *dict. ca. gaudemus, ibi:* qui mos quandoque interdum etiam, fas censetur &c. Cogita tamen, quia hæc quæstio est altissima, & nusquam dispensare crediderim: licet Card. Paris. præceptor meus, *consil. 68. num. 154. volum. 4.* quandoque dispensatum dicat, sed *nume. 275.* hodie non recipi affirmet, nec dispensari posse.

In secundo casu principali, scilicet in matrimonio prohibito dissolui, in quo considerari potest, potentia Pontificis: licet diuine
23 scriptum sit, & in iure sæpe receptum, † vt quos Deus coniunxit, homo non separet. *Matth. c. 19. & c. quos Deus coniunxit. 33. q. 2. & c. inter corporalia. de translat. epis.* nihilominus Pontificē aliquādo posse dispensare, haud dubitandum est. Veruntamen distinguendi, & considerandi sunt duo casus principales. Primus quādo matrimonium est per verba de præsenti contractum, & carnali copula con-

summa-

summatum. Secundus, quando est contractum per verba de præsenti, sed non carnali copula consummatum.† In primo casu, non 24
posse Papam dispensare, vt dissoluatur, statutum est *in c. ex publico. de conuers. coniug.* vbi doct. præsertim Abb. & per gloss. *in d. c. inter. in ver. fortius, de transl. episcop.* vbi Abb. & doct. & Bald. *in l. Deo nobis nu. 7. C. de episcop. & cleric.* & per Lapp. *alleg. 86.* & Socin. *cons. 28. numer. 6. volum. 1.* & hæc est communis * opi. vt asserit post multa Ioa. Neuiz. *
in silua nuptiali. in §. deueniendo num. 152. & ibi ex causa posse subdit: & ita dispensasse Papam Alex. VI. Anton. Rosellus *in d. tract. de concil. in rub. potest. sum. dispens. nunquid pos. in mat.* examinat hunc articulum, & idem concludit, rationibus, de quibus ibi per eum abunde: Verum in quibusdam casibus, posse etiam consummatum matrimonium Papam dissoluere, subiicit, scilicet Dei reuelatione, vt *in cap. quanto. & cap. gaudemus. de diuor.* Infidelium enim matrimonium dissoluit, licet consummatum. Sic quoque dissoluitur iugalibus consentientibus, & religionem ingredientibus, vt per Io. Brunel. *in tract. de sponsalib. & matr. concl. 30. in 6. & 7. declaratione:* † vbi vide plene an, & quando dissoluatur matrimonium: & 25
per practic. Pap. *in dict. ver. matrimonium: & ibi in 5.* declaratione ponit Brun. etiam alium casum, in quo Papa, seu ecclesia possit dispēsare, scilicet vt altero Infidelium lapso in hæresim, possit alter coniugum transire ad secunda vota, per doctr. Hostien. *in ca. de infidelibus, de consanguinit.* licet de ea dubitare Abbatem dicat. Potest & ille casus hic repeti iam dictus in supradicto verbo: *Circa quintam reg. numer. 17.* vt matrimonium spirituale monachi, ducentis vxorem, ex dispensatione dissoluatur, dic tamen vt ibi. Atque inquit Lapus vbi *supra*, quod licet matrimonium, matrimonialiter contractum, dirimi non possit, tamen bene potest Papa, vel consuetudo, per eum approbata, reddere aliquos inhabiles, ad contrahendum & dirimendum iam contractum per decretal. 1. 2. & 3. *de cogn. spirit.* & ait Alexand. *consil. 1. numer. 26. vol. 2.* † Papam posse prohibere ali- 26
quas personas, ne contrahant matrimonium, non tamen omnes: alioquin peruerteret statum fidei, quod non licet. Et dicit Abb. *in ca. ad dissoluendum in fin. de despons. impub.* posse Papam solum impedire matrimonium, si interdictum eius habeat perpetuam causam, non temporalem. Sed tamen & hoc dubium dicit, & recte,

per supradicta, in matrimonio consummato: secus in non con-
27 summato, vt *inferius.*† In secũdo casu matrimonij per verba de pręsenti contracti, non consummati copula carnali, Papam dispensare posse, vt dissoluatur, omnes affirmant. *d. c. ex publica,* & per memoratos doc. vbi *supra:* & ratio inter hunc & præmissum casum assignatur, vel ex eo quod matrimonium in hoc secundo casu sit confirmatum, ex institutione ecclesiæ: in primo autem ex institutione diuina, contra quam non possit dispensare. Vel ex eo potius, quod
28 consistat in facto, quod infectum reddi nõ possit. Et vlterius † cõsummatum significet vnitatem, consistentem inter CHRISTVM, & ecclesiam, per assumptionẽ carnis humanæ, in vtero virginali; & per consequens significet rem inseparabilem. *ca. debitum. de bigam.* non consummatum vero significet vnitatem, quæ consistit in spiritu inter Deum & fidelem animam, quæ vnitas sæpe dissoluatur, intercedente peccato: & ideo non est firmum, ante copulam carnalem. Nam matrimonium quatenus est res, & non sacramentum, potest dissolui, sicut cæteri contractus, vt hæc declarant recitati doct. præsertim Abb. & Rosellus. & clarius Hostien. *in sum. de bi-*
29 *gamis.* §. *quare. colum. 1.* & Gozad. *cons. 2. num. 6.*† Hæc conclusio declaratur tamen, vt Papa non possit dissoluere tale matrimonium, etiam non consummatum, nisi ex causa in iure expressa, vel omnino sibi simili, vt magistraliter docet Abb. *in cap. ex parte numero 3. de conuers. coniug.* de causa etiam attestatur Felin. *in ca. qua eccl. colum. sexta, de const.* & Anton. Rosell. vbi *supra numero 11.* & ita communi-
* ter * teneri in gloss. & per doct. *in dict. ca. ex publico.* consuluit Decius *consil. 681. numero 12. & 603. num. 7. vol. 4.* qui etiam addit, requiri talem causam esse veram, & iustam, & aliis notam: immo idem Decius *in cons. 602.* dicit de tali causam constare, non esse standum assertioni disponentis: circa quæ vide tamen quæ dixi *supra lib. 1. cap. 1. §. 4. versic. Nono. & versic. Vigesimo quarto:* & iuxta prædicta, ex cõmuni sententia Hostien. & doct. *in d. ca. ex publico. & in ca. tuas. de spons. duo.* Inquit Ioan. Brunel. *in tract. de spons. & matr. concl. 30. num. 1.* & Socin. *consilio 28. numero 6. vol. 1.* Papam intercedente consensu cuiusque sponsi, posse de potestate absoluta, nulla legitima subsistente causa, dissoluere tale matrimonium: de potestate vero ordinaria, etiam idem posse, aliqua rationabili causa subsistente.

Plus

Plus adde secundum Hostien. *in dict. ca. tuas.* Papam posse disponere, vt per secundum matrimonium consummatum, tollatur primum non consummatum, per verba tamen de præsenti contractum, quia in tali non consummato, latissime patet potestas Papæ. Quod ex causa magna tantum concedit Ab. ibi circa consummatum, & non consummatum: vide etiam dictam practic. cancel. Apost. *car. 415.* In præmissis autem, quando dispensatio à Pontifice impetratur, qua expensa id fiat: vide tractat. quod inscribitur: *Taxæ pœnitentiariæ Apostolicæ: in rub. Summarium Literarum expediendarum per offic. sac. pœnit. Apost.* vbi de aliis dispensationibus & absolutionibus, expensa exprimitur. Notandum tamen est, nunquam posse Papam dispensare, vt Christianus cum Iudæa contrahat, & ecōuerso: nisi præcedat Baptismus. *c. non oportet. 28. q. 1.* vbi gloss. & comprobat Pau. Grill. *in tract. de pœnis omnis. coi. quæst. 12. num. 4.* Hinc subnectere recte possumus: contracto matrimonio per verba de præsenti, tempore feriato, vt puta, tempore aduentus, septuagesimæ, & quadragesimæ, quo supponuntur prohibitæ nuptiæ, & traductio vxoris ad domum, & quod plus est copula carnalis: vt tenent aliqui, præcipue Abb. & relati per eum *in c. Capellanus, de feri.* per allegata per eum: & apud nos viget consuetudo, prohibens consummationem: † Papam posse dispensare, vt nuptiæ celebrari possint, 30 & fieri traductio, & etiam consummari matrimonium, per copulam carnalem: hæc enim vbi inducta sint, ex institutione ecclesiæ, & de iure positiuo: inducta censenda sint, cum non comprehendantur in prohibitis de iure diuino. vt glo. *in d. c. literas, de rest. spol.* & ratione orationis, & ieiunij, & solum cuiusdam reuerentiæ, statuta sint per pontifices, vt in iuribus allegatis per Abb. legitur. Vnde clarũ est in similibus iure positiuo, & lege humana prohibitis, posse Papam dispensare, vt in proximis dictum est. † Verumtamen non 31 ego assentiendum puto opinioni Abb. *in d. c. capellanus*, & Specul. *in Rationali diuin. lib. 1. c. fin.* & aliorum, qui concludunt de iure, consummationem matrimonij esse prohibitam tempore feriato, licet nuptias, & traductionem solennem prohiberi consentire possim: & propterea verior contra Tanc. & Abb. mihi videtur opinio Goff. qui inquit, nuptias ideo cum solennitate prohibitas: quia in pluribus partibus fieri ẽt maiori sumptu, quã dos esset, eo tempore, quo

quo orationi, & contemplationi esset insistendum: sed matrimonij consummationem eo tempore concedit. Pro quo videtur text. *in d. c. appellamus*: ibi, vt quocunque tempore matrimonium contrahatur, consensu interueniente legitimo de præsenti, quod ex eo videtur corroborari: quia libera debent esse matrimonia & eorum contrahendi libera facultas. *l. Titia in prin. ff. de ver. oblig. ca. requisiuit, de sponsalib.* vnde ab eis repelluntur, & vitiantur multæ conditiones, quæ quandoque apponuntur, vt *in tit. de cond. appos. in despons.* Atque cum sit sacramentum magnum ecclesiæ, & antiquitus, & dignius & vtilius: & consummatum significet vnitatem cõsistentem inter Christum, & ecclesiam, per assumptionem carnis humanæ in vtero virginali; & non consummatum significet vnitatem, quę consistit in spiritu, inter Deum, & fidelem animam: quę equidem in consummato etiam considerari possunt, vt in superioribus dictum est: non videtur hoc tantum bonum, † ex quo tria
32 bona prodeunt, scilicet proles, fides, & sacramentum. *c. omne 27. q. 2.* & per Socin. *consil. 65. nu. 13. vol. 1.* qui etiam allegat B. Thomam. *secunda secunda, quæstio. 89. art. 2.* aliquo temporis impedimento subtrahi, aut differri posse, aut debere: immo potius ad illud citissime, absque aliqua repugnantia esse deproperandum, nec aliter disposuisse Pontificem Max. *in dict. ca. capellanus*, vel alibi crediderim: præsertim si verba sunt accipienda, in potentiori significatu vt *in l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ag. vectig. vel emphyt. petat.* vnde cum *in d. ca. capellanus.* fiat mentio de matrimonio contrahendo, quocunque tempore: interpretabimur non solum Papam intellexisse, de matrimonio non consummato, sed etiam de consummato, quod est potentius, & firmius, vt patet ex *iam dictis.* Præterea cum hæc dictio, *Matrimonium*, ibi prolata, possit referri idonee, tam ad consummatum, quam ad non consummatum; succedit, vt vna determinatio, respiciens plura determinabilia debet ea æqualiter determinare. *l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. & l. 2.* vbi doct. *Cod. de impub.* & al. substit. Et ista sententia, auctoritate quoque præcipua comprobatur, ita vt nullo modo negligenda sit: quandoquidem ipsemet Abb. *in d. c. capellanus.* affirmet cum hac opin. Goff. transire omnes doct. & idem videtur concludere Caietanus, Cardinalis S. Sixti, in summula peccatorum, in ver. *Matrimonium versic. Septimum*

capu

caput. qui tradit hoc non cadere sub prohibitione ecclesiæ, vt prohibitum: sed vt finis nuptiarum, & prohibiti: quodq; aliud est id quod præcipitur, aliud finis præcepti. & ideo, vti matrimonio consummato tali tempore: non esse peccatum, sicut nec alio sacro tempore: cum aliter sit in nuptiis, & traductione vxoris, vt per eundem Caietanum, ibi, *in ver. nuptia.* Nec obstant argumenta ex aduerso adducta ibidem per Abb. Et primum quia dicat rationem Goff. scilicet, vt non possit vacari orationibus & contemplationibus, militet tam in nuptiis, quam in copula carnali, quæ videntur afferre impedimentum: Nam respondere possumus, hoc non esse verum; quia nuptiæ bene possunt impedire orationem: copula carnalis nequaquam. Cum hæc enim orationes possunt conuenire, oportuno tempore: & veluti bonum cum bono, sacramentum hoc cum oratione, fœdus apte inire possunt, ita vt vnum aliud non tollat, aut aliqua læsione afficiat: sicque etiā denotetur vnio Christi cum ecclesia, & in spiritu, inter Deum, & fidelem animam, vt *supra.* Nec hæc consummatio matrimonij consumit dotem: sed nuptiæ immoderatæ eam consumunt. Non etiam obstat gloss. *fin. c. vir. 33. q. 4.* quæ contrarium videtur affirmare; nam cum glo. non probet hoc aliqua lege, vel canone, non est ei credendum, vt satis constat: & eadem solutio fieri potest ad gloss. *in d. c. capellanus.* Vel dicas per dictam gl. non prohiberi matrimonium, vt prohibitum, sed nuptias, ne carnaliter quis coniungatur, & hoc vt finis prohibiti, vt *ibi, & supra* per Caietanum: Non obstat etiam tex. *in ca. nec vxorem. dict. 33. quæstio. 4.* vbi dicatur: nec vxorem ducere licet &c. nam responde: quod concedere possumus conuiuia, & traductionem prohibitam, non autem consummationem: immo tex. ibi se ipsum declarando, traductionem, & cōuiuia prohibenda exponit, si consensus mulieris intercesserit, alioquin causa orationis, continentia seruari non debeat, nec coniuges inuicem carnali debito debent faudari, vt *in sequ. c. legitur:* Non obstat etiam text. *in ca. non oportet. 2. ea. 33. q. 4.* vbi separatio in fine inducatur: quia responde illum tex. loqui si nuptiæ celebratæ fuerint: vt tunc separatio fiat: quod in nuptiis, quia prohibitæ sunt, recte inducitur, non autem hoc ibi inducitur in matrimonio consummato absque nuptiis: immo & in nuptiis, hoc videtur intelligendum, interueniente con-

sensu coniugum, vt *supra*. Non etiam obstat dum Abb. arguit à pluribus capitulis *dist. 33. quaestio. 4.* vbi commixtio carnalis, in matrimonio iam consummato tali tempore orationis, & ieiunij, non debet fieri: nam solutio est; illa non esse praecepti, sed consilij, vt ibi, in glossis, *illorum capitulorum*: Praeterea videntur etiam militare solutiones supradictae. Et haec quoad ea quae in iure in contro-
33 uersiam deducuntur, dicta sufficiant. † Verum an consuetudo iam diu obseruata, obstare possit, cum sit altera lex: magis est dubium, nisi dicamus talem consuetudinem, tanquam irrationabilem, contra libertatem matrimonij esse contemnendam, per doctr. Bar. *in l. 1. C. quae sit lon. consu. column. pen.* & Abb. & doctor. *in ca. fin. de consuetud.* & Socin. *cons. 7. colum. pen. vol. 1.* Salutare tamen esset, si summus Pont. nuperrime declararet secundū praedicta, matrimonium posse consummari, tempore tali feriato: quandoquidem multi, quadam religione ducti, abstineant, & in deteriorem libidinem tamen irruant, feruentius acti.

SVMMARIVM.

1 *Pontifex potest conferre Dignitates, & ordines; Quorum tamen aliquos, Episcopi & alij inferiores conferre possunt; praefertur tamen ordinatus à superiore, & sic à Papa.*

2 *Pontifex creare Cardinales solus potest, habiles tamen communiter, & excommunicare, & deponere, quorum solus est iudex.*

3 *Cardinalatus est officium, non ordo: licet Cardinalis debeat esse in sacro ordine constitutus.*

4 *Electio Praelatorum quorumcunque, quomodo spectet ad collegium.*

5 *Episcopi electio à canonicis quomodo facienda.*

6 *Archiepiscopus confirmat Episcopum: Patriarcha Archiepiscopum.*

7 *Pontifex potest sibi reseruare electionem de episcopo, vt quotidie reseruare solet, etiam de Archiepiscopis, & Patriarchis, & dignitatibus maioribus.*

Militia, quae dicantur non esse reseruata Pontifici.

Cardinalium beneficia, sunt reseruata Papae.

8 *Reseruationes generales Papae, non extenduntur ad Reges, Duces, Marchiones, & alios Principes, habentes ius patronatus.*

9 *Reges Hispaniae, habent ius patronatus, in ecclesiis suae iurisdictionis, de iure communi.*

10 Reges

10 *Reges Franciæ habent ius patronatus, præsentandi episcopos Pontifici, ex sua pragmatica.*
11 *Pontifex potest reseruare ius patronatus, etiam Regum.*

DIGNITATES, ET ORDINES ALIQVOS, SOLVS PAPA CONFERT.

QVARTO pont. Max. † Dignitates ecclesiasticas, de quibus 1 diximus *supra* §. *1. versic. 1. q. 1. in fi.* & sacros ordines, & eos qui ad religionem pertinent, conferre potest: solus autem aliquos; cum & aliquos episcopi, & alij ab eo inferiores, concedere valeant: & vt hic obiter dicam, ordinatus tamē à superiore, & sic à Papa, pręfertur Ordinato ab inferiore, vt habetur, *in c. per tuas. vbi Abb. de maior. & obed.* † Atque in primis ipse Pontifex, Cardinales creare solus 2 potest, vt memorabile dictum Ioan. And. *in ca. sane. de conuers. coniug.* vbi Abb. recenset Felin. *in rub. de constitut. colu. 1.* & inibi Dec. *in 2. lectur. colum. 3.* & per Martin. Lauden. *in tract. de Cardin. q. 20. & in 2. quæst. 1. per cle. ne Romani, de election.* & per Barb. *in tract. de præst. Card. in 1. q. 1. partis nu. 15.* In Cardinalem vero eligere inhabilem, aut cum eo dispensare, communiter non solet, licet possit si vult, vt not. Ab. *in cap. dilectus, numer. 1. de conces. preb.* per *c. proposuit, eo tit.* Deponere econuerso Cardinalem non posse, nisi cum concilio Cardinalium, vel cum concilio vniuersali, tenent aliqui: quos refert Barb. *in tract. de præst. Card. in 8. q. Basilica, 1. partis,* & ibi arguendo ad partes, videtur inclinare in hanc sententiam: non tamen hæc opin. videtur tuta, attenta suprema potestate Papæ, de qua sæpe dictum est, & meminit Ab. *in c. 2. de cleric. nō resid.* & communis * opi. videtur, vt quoq; alias dixi, Papam posse etiam solum explicare ardua sine cōcilio Cardinalium. vt per Fel. *in d. col. 1.* Dec. tamen in hoc casu, remittit se ad dicta Barb. *in d. 8. q.* Mihi proinde in hoc dissidio placet concordia posita per Martin. Lauden. conterraneum meum, *in dict. 2. tracta. de Card. quæst. 78.* qui fœdere distinctionis ait, de ordinaria potestate, & condecenti, Papam cum collegio Cardinalium deponere, & excommunicare posse Cardinalem. At de absoluta etiam, solum idem posse, secundum gloss. Abb. & Io. Lign. *in d. ca. 2.* & licet absolute idem Mart. *in d. 1. tract.* Papam solū posse deponere.

& excommunicare Cardinalem *in q. 4.* tenuerit: recte fiet, si intelligatur secundum prædictam suam distinctionem: & ad prædicta facit, quia Papa solus dicitur Cardinalium iudex. vt per Barb. inibi
3 *in 1. parte quæst. 11. in fin.* † Hic tamen notandum est, Cardinalatum esse officium, non ordinem, licet requiratur vt Cardinalis sit in sacro ordine: vt per Martin. Lauden. *in dict. 2. tract. de Cardin. quæst. 17. & in primo tract. quæst. 19.* per doctrin. Bald. *in ca. bona. 1. de postul. prælat.* & prædicta omnia tenet etiam Ioan. de Sel. *in tract. de iure tur. in 4. parte numero 63.* asserens Cardinalatum esse de iure diuino.

4 Prælatorum † autem aliorum quorumcunque electionem siue in ecclesiis cathedralibus, seu conuentualibus seu collegiatis, haud dubium est de iure communi spectare ad collegium. *c. Adrianus. 63. dist. & c. in nomine domini. 23. dist. & c. miramur. & cap. multis inuitis datur*
5 *episcopus 61 dist. & cap. 1. de elect.* † Vnde in ecclesia cathedrali, soli canonici habent ius eligendi episcopum: qui faciunt vnum corpus, cum episcopo. *c. nouit. & c. quanto, de his quæ fiu. à præl. sin. con. cap.* & per Abb. *in ca. dilecti. col. 2. de maior. & obed.* quæ tamen intelligenda sunt, nisi consuetudine, vel priuilegio, aliter esset receptum, vt per tex. & Abb. *in c. cum ecclesia sucrina, de ca. pos. & propr. & c. cum dilectus. de consuet.* & sequitur Pet. à Biax. *in tract. Direct. elect. cap. 2. 1. partis.* Quorum prælatorum confirmatio, vbi dignitates immediate subsunt Ro. Pontifici, ad eundem spectat, siue episcopales sint, siue Abbatiales, siue superiores. *c. nihil.* vbi gloss. Ioan. And. & Abb. *de electione.* & per alia sequitur Petrus vbi *supra. c. 43. 3. partis nume. 3.* Si vero non subsunt immediate Rom. Pontifici, episcopus potest cõfirmare prælatos inferiores suæ diœcesis, veluti Abbates, & alios. *c. cum olim. de maior. & obed.* vbi Abb. & alij relati per Pet. *vbi su-*
6 *pra numero 5. & ibi. nume. 6.* subdit † quod Archiepiscopus confirmat episcopum, Primas vero, seu Patriarcha (si adsit) confirmat Archiepiscopum: sin minus, Papa. *c. quia igitur, 63. dist.* Quomodo autem antiquitus, potestas conferendi episcopatus, pertineret ad Papam, declarat gloss. *in ca. quanquam. de elect. in 6.* & Bertachin. *in tract. de episcop. in 3. parte numer. 1. lib. 1.* & Pet. à monte *in tract. de monach. concil. in rub. de Cardin. lib. nume. 13.* Verum tamen in præmissis cadit declaratio, vt scilicet superior possit eligere episcopum, canonicis negligentibus. *c. bona 1. in fin. de elect.* & per Spec. *in tit. de electione. §. fin.*

§.fi.in fi. præterquam si eligat scienter indignum, cum tunc electio deuoluatur ad Papam, vt ibi, & sequitur Ioan. Bertachin. *in d.tract. de episcop. in 3. parte numero 33. libr. 1.* † Declarantur itidem magis præmissa, si Papa reseruat sibi prouisionem de episcopo, seu aliis Prælatis, circa electionem: prohibendo, & decernendo, vt ad eum absolute spectet electio: vt attestatur Bertachin. vbi *supra. nu. 51.* ex auctoritate Innocen. & Ioan. And. *in c. inter dilectos. de exces. prelat.* & per alia: & not. *in cap. si eo tempore. de elect. in 6.* vbi Philip. Franc. Et prouisiones ecclesiarum cathedralium, siue metropolitanarum, ac patriarchalium; seu electionum ad illas confirmationes, ad sedem apostolicam hodie pleno iure pertinere, & ecclesiis pastore viduatis, vel de nouo prouidere: vel electiones ab illis, quibus ex priuilegio licet, si canonicæ celebratæ sint, ab eadem sede confirmari; obseruatur in pontificali, *in titu. de consecrat. electi in episcopum, columm. 1.* Hæcque quotidie generaliter, vel specialiter ordinantur, etiã per recentiores Pontifices: vel per Regulas Cancellariæ, vel per constitutiones suas, vt legitur in regulis Cancellariæ, & Constitutionibus editis, per Innoc. 8. *in regu secunda, cum sequen.* vbi omnes ecclesias specialiter reseruauit, etiam Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales, nec non omnia monasteria virorum, valorem ducentorum Florenorum auri, communi æstimatione excedentia. Et generaliter reseruat omnes dignitates maiores post pontificales in Cathedralibus, & metropolitanis; ac principales in collegiatis ecclesiis, valorem decem Floren. excedentes: nec non prioratus, pręposituras, & præpositatus, ac alias dignitates conuentuales, & præceptorias generales ordinum quorumcunque: sed non militiarum &c. vt *ibi, præsertim reg. 3.* quæ omnia declarat ibidem quidam interpres; qui aperit quatuor præceptorias, ex quo sunt militiarum, non esse reseruatas: videlicet ordinis S. Iacobi de Spata: De Alcantara, De Calaterba: & S. Ioannis Hierosolymitani: idémque ego crederem de militia, ordinis S. Mariæ Theutonicorum: De quibus, & aliis similibus ordinibus, meminit Rapha. Volat. *in anthropologia. lib. 21* Et quæ quidem constitutiones, & Regulæ, repetuntur, & pariter promulgantur per Leonem X. Pont. mox per Clementẽ VII. postremo per Paul. III. & idem interpres *in reg. 5.* Innoc. *in fi.* tradit Cardinalium Beneficia esse reseruata Papæ, per reg. Cancellarię, vt

& iure communi hoc constare per *extrauag. Ad regimen*, commemorat. Hic tamen not. concurrere tempus ignoranti Papæ, qui ligauit manus ordinario, in cōcedendis beneficiis vacantibus; secundum Bal. *in l. quam diu. C. qui admit.* & no. *in c. statutum, de praben. in 6.* sed hoc tamen non procedit in reseruatis absolute secundum Phil. Fran. *ibi.*
8 † Subdeclarantur tamen præcedentia: vt reseruationes, licet generales, non extendatur ad Reges, Duces, Marchiones, & alios Principes, habentes ius patronatus in ecclesiis, sitis in iurisdictionibus
9 suis: † vt Reges Hispaniæ videntur habere, vt est tex. sing. *in ca. cum*
10 *longe, 63. dist.* † Reges Franciæ habent ex sua pragmat. licet non iure communi, ita vt possint præsentare episcopos confirmandos, Papę, non Archiepiscopis suis, vt prædicta declarat Interpres *Regularum Innocen. 8. in reg. 19.* & clarius *40.* in qua hæc exprimuntur. † Qui ta-
11 men subdit Papam posse expresse reseruare ius patronatus, etiam Regum. & hęc declarat etiam Card. Alex. *in c. Imperium, 10. dist.* vt Reges non habeant ius eligendi, vel præsentandi, nisi ex priuilegio Apostolico. Adde posse idem eos consequi, ex consuetudine immemorali: priuilegium enim, & talis consuetudo ęquiparantur. Et ita habere posse Reges Franciæ, Vngariæ, & Angliæ, & Apuliæ, meminit Alex. *cons. 74. nu. 8. vol. 4.* & Mart. Laud. *de priuil. & rescrip. qu. 2.* & tactum est supra *lib. 1. c. 2. §. 3. nu. 10.* De reseruationis autem viribus, quando illa specialis, vel generalis concipitur, & multa alia, vide per Cassadorum in decisionibus: super Regulis Cancel. *in tit. de reseruat.* præsertim *decis. 3.*

SVMMARIVM.

1 *Ordinum incapacitas, & exceptio, fit aliquando ratione ætatis, aliquando ratione ordinis non obseruati, aliquando ratione Bigamiæ: aliquando ex illegitimitate, aliquando ex defectu literaturæ: vnde dispensatio necessaria est.*
2 *Ecclesiarum regimini, qui præficiendi sint.*
3 *Puer in causis potest esse sacerdos, & episcopus, & omnes ordines recipere.*
4 *Papa dispensare potest circa ætatem, veluti in episcopo: & an episcopi possint dispensare ad inferiores dignitates, in defectu ætatis.*
5 *Dispensatio cum minore, in dubio non intelligitur facta, quo ad administrationem bonorum temporalium.*

6 Re-

6 *Regulæ Cancellariæ, quomodo dispensent in minori ætate, quo ad canonicatus, & prebendas.*

Dispensatio Papæ non dicitur: sed potius dissipatio, vbi non subest causa legitima.

Papa an peccet, dispensando sine causa.

ORDINVM DEFECTVS SOLVS DISPENSAT.

QVINTO † quia quo ad ordines memoratos conferendos, aliqui diuersimode exceptionem patiuntur: vel ex ætatis inhabilitate: vel ex defectu alicuius ordinis: vel ex bigamiæ incapacitate: vel ex natalium macula, vel ex literarum imperitia, & aliis similibus: propterea capiendo primo ea, quæ ad ætatem pertinent, licet † indecorum sit, vt hi debeant ecclesias regere, qui non 2 nouerunt seipsos gubernare, cum ad id munus, tales personæ sint admittendæ, quæ discretione præemineant, & morum fulgeant honestate, vt præclare scribitur *in ca. indecorum. de ætat. & qualit.* & conueniunt verba Apostoli *in cap. tertio, ad Timoth.* qui inquit, Quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit, qui domui suæ præesse nescit. Nihilominus cum vt memorabiliter tradit Archid. *in c. subdiaconus, 77. distin.* † possit puer in cunis esse sacerdos: & omnes 3 ordines recipere, intelligendo tamen, vt ordinatus suspendatur ab executione ipsius ordinis, vsque ad ætatem legitimam, vt ibi per eum *in ca. seq. incip. placuit.* Non est dubium, † Papam dispensare 4 posse, circa ætatem, veluti promouendo minores triginta annis, ad episcopatus, vt docet Spec. *in d. §. nunc ostendendum, vers. Decimotertio. de leg. p. c. cum nobis olim. §. fi. de elect.* & per Host. *in sum. de ætat. & qualit. in ver. ætas*, hic enim casus videtur de reseruatis Pontifici, vt *in eo. §.* per Specul. & per ipsum *in tit. de dispens. §. nunc de episcoporum, versicul. 43.* licet aliqui per eum allegati videantur tenere contrarium. Subdit tamen ibidem, aliquos tenere, nullum nisi solum Papam, dispensare posse in defectu ætatis, etiam quo ad inferiores dignitates. *ca. nihil, de electi. & leg. 1. 2. & 3. C. de his qui ven. ætat. impet.* in quib. ætas 25. annorum inceptorum spectatur. *c. cum in cunctis. §. inferiora, de elect.* vbi doct. & per Hostien. vbi *supra*, qui inquit, episco-

episcopum dispensare posse, in dignitatibus inferioribus, & in ecclesiis parochialibus, instante necessitate: In minore tamen 14. annis, ad dignitates non dispensare episcopum, sed Papam, ait Bertachin. *in d. tract. de episcop. in 2. parte 4. lib. nu. 144.* plures itidem casus colligit, in quibus episcopus non possit dispensare. At hodie ademptam omnino esse potestatem episcopis, dispensandi in ætate, quo ad ecclesias parochiales, commemorat ibidem Spec. *cap. licet canon. de electio. lib. 6.* de quibus meminit Bernard. Diaz. *in pract. can. crim. in ver. extra tempora.* & Ioan. Rand. *in tract. de dispensat. in 56. casu*: qui tamen ostendit ipsum episcopum posse dispensare in maiore viginti annis: quo ad personatus, & dignitates, non curatas per *cap. 1. de ætat. & qualit. lib. 6.* vbi Philip. Franc. not. & sub declarat, vt episcopi tamen, non possint dispensare, etiam in dictis dignitatibus, & personatibus, licet non curatis, quando habent sacrum ordinem annexum, per not *in c. si cui. in glo. pen. de præben. in 6.* licet secundum eundem possent dispensare, vt obtineant dignitatem, vel personatum non curatum, quamuis his sit annexa ecclesia curata.
5 Illudque etiam notabiliter ibi subdit, † quod licet sit cum minore in beneficio dispensatum, non tamen intelligitur dispensatum in administratione temporalium bonorum, dicti beneficij, nisi appareat de voluntate dispensantis: de quibus tamen se remittit ad allegatos per eum. Et iuxta prædicta Leo X. Pont. max. ex reg. Can-
6 cellariæ statuit & dispensauit, † vt canonicatus, & præbendas, aliqui possint habere, videlicet in 14. anno in cathedralibus, in decimo in collegiatis ecclesiis: & conuenit *reg. 17. Innoc. 8.* Hic quoque conueniunt dicta *in vers. proxime præcedenti.* de reseruationibus: nam in eis reseruatis, pariter videtur dicendum, ad Papam pertinere dispensationẽ in defectu ætatis. Immo Pontifices per regulas Cancellariæ consueuerunt reuocare quascunque concessiones factas, per prædecessores suos, Patriarchis, Archiepiscopis, *&c. de dispensando inter alia in ætate, vt in 13. Reg. Innoc. oct.* legitur. Non omitto tamen hic memorabiliter commemorare dictum Abb. *in ca. cum in cunctis. col. 1. de election.* qui inquit, vbi non subest causa legitima, non dicitur proprie dispensatio, sed dissipatio potius: & ibidem tangit an Papa peccet dispensando, vbi non subest causa, & remittit se ad melius dicta per eum *in c. de multa. de præbend.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Ordines in ecclesia nouem sunt: inter quos Subdiaconus, Diaconus, & Presbyter, sunt sacri, sicut sunt nouem chori Angelorum: quod eis tribuatur, numero 2.*

2 *Episcopus ordinem habet, inter nouem ordines ecclesiæ.*

3 *Clericorum appellatione, comprehenduntur nouem ordines ecclesiæ, in fauorabilibus.*

4 *Ordines ecclesiæ gradatim sunt conferendi, alias dispensatio requiritur.*

5 *Ordinatio præpostera vbi facta sit, quis dispensare potest, vel episcopus, vel Papa.*

6 *Papa solus dispensat cum episcopo, in sacris non constituto: & in episcopalibus.*

7 *Papa solus dispensat, vt ordines sacri assumantur, sine temporis interuallo.*

8 *Ordinatus furtiuè, quis dicatur.*

9 *Papa solus dispensat, & ordinat extra statuta tempora.*

10 *Papa solus potest quolibet tempore ordines conferre.*

11 *Papa solus dispensat cum non ordinato ministrante: vt ad superiorem ordinem ascendat.*

12 *Papa solus dispensat cum eo, qui irregularis fit, non habens ordinem, diuinum officium exercens.*

13 *Falsum committit, qui prætendit dignitatem, quam non habet.*

14 *Papa solus dispensat cum clerico, scienter excommunicato, recipiente ordinem.*

15 *Papa solus dispensat cum irregularibus.*

16 *Papa solus dispensat cum ordinato scienter ab excommunicato, & à schismatico: & cum excommunicato maiori excommunicatione, vel interdicto, vel suspenso scienter ministrante: & cum concubinario notorio, officia exequente, & cum ordinato ab hæretico, & ab eo, qui episcopatui renunciauit: vel ab alieno episcopo, & alijs num. 17.*

17 *Papa solus dispensat, vt filij presbyterorum, ad sacros ordines, in ecclesiis etiam paternis, & parochialibus dignitatibus, & ad episcopalē dignitatem, &c. promoueantur: & cū homicida voluntario, qui est irregularis.*

ORDINVM defectus amplectendo, † præmittamus in ecclesia 1
Dei ordines multos esse, Nouem numero: scilicet Psalmi-

stam,

stam, qui est Cantor, idemque quod clericus primæ tonsuræ, siue coronæ: Hostiarium, Lectorem, Exorcistam, Acolythum, Subdiaconum, Diaconum, Presbyterum. Quorum tres vltimi, sacri ap-
2 pellentur: alij autem minores, vt *in praeced. vers. 3. nu. 16.* † Quibusque etiam includitur Episcopus, vt per Abb. *in c. aqua, de consec. ec. vel alta.* & alibi *& in c. cleros, 21. dist.* colligit Cardin. Alex. *col. 1. & 3.* ex communi canonistarum sententia: quicquid & aliter senserint aliqui etiam Theologi, asserentes Psalmistam, nullum habere ordinem. Cuius contrarium verius esse, pluribus ipse ostendit argumentis, *col. 2.* cùm & aliqui ab his etiam ordinibus excludant episcopum. Nouem autem ordines ex opi. Host. ab ecclesia institutos, tradit ibidem *col. 4.* Cardin. Alex. instar Hierarchiæ Cœlestis; vbi sunt nouem Chori Angelorum, *c. ad hæc, 79. dist.* vel ideò secundùm B. Thomam *in 4. distin. 24. q. 4. vers. ad secundam quæstionem:* quia quidam sumunt sufficientiam ordinum, per quandam aptationem ad gratias, gratis datas, de quibus habetur *1. ad Cor. c. 12.* declarando, vt sermo sapientiæ Episcopo, scientiæ Sacerdoti, fides Diacono, virtutum opera Subdiacono, interpretatio sermonum Acolytho, gratia sanctitatū Exorcistæ, prophetia Lectori, discretio spirituum Hostiario, genera linguarum Psalmistæ, conueniant. De his etiam ordinibus meminit Io. Lup. *in tracta. de lib. eccl. in 2. parte, q. 5. nume. 3.* & latius Nicol. Plou. *in tract. de sacram. cap. 1. in 6. parte,* munus eorum
3 describens in quolibet. † Quos omnes, clericorum appellatione, simul etiam cum episcopis, comprehendi in fauorabilibus, & ex lata interpretatione, ait ipse Cardin. vbi *supra, column. prima:* cùm aliter comprehendantur tantum minores ordines, per dicta Panor. *in*
4 *c. 2. de cohabit. cler.* & per alia. † Atqui cùm memorati ordines gradatim sint conferendi, *cap. qui in aliquo, 51. distinct.* nec omissis inferioribus, liceat per saltum, ad superiores peruenire, cùm executio & administratio in illis interdicatur, licet characterem quis recipiat, *c. solicitudo,* vbi Doct. præsertim Cardin. Alex. *52. distinct. capit. 1.* vbi Abb. *de cleric. per sal. prom.* Imò ordinatus eo pacto scienter, vel ambitiose, vel per superbiam, deponitur, secus si per ignorantiam, vel per negligentiam, secundùm Hug. Archid. & Card. Alex. *in d. c. solicitudo,* & Nicol. Plou. *in d. 6. parte, c. 3. per c. sicut olim, 48. dist.* vbi igitur contingat fieri præpostera ordinatio, dispensatio vtique necessaria est.

est, ad hoc vt promotus restituatur, vel permittatur administrare, suscepto omisso ordine, vt tradunt recitati Doctores. Quocirca dispensatio, vel ad episcopum pertinet, vel ad Pontificem. † Nam si 5
scienter promotus, ad talem ordinem præposterè, in eo non administrauit, iniuncta ei pœnitentia, & cautè supplendo, quod omissum fuit, per episcopum dispensabitur, idque tenet Hostien. & Archid. vt affirmant Card. vbi *supra*: licèt dicat eundem Hostien. tenere *in d. c. 1. de cler. per sal. prom.* Papam solum dispensare cum tali scienter, licet non dolose promoto. Nicol. Plou. verò vbi adsit ignorantia, vel negligentia, innuit dispensationem ad episcopum pertinere: & sic permitti episcopo dispensationem *in dict. cap. 1.* tradit Abba. & idem videtur tenere Specul. per illum text. *in §. nunc de episcoporum, vers. 17. de dispensat.* sequitur Bertach. *in tracta. de episcop. in 2. parte, 4. lib. nume. 110.* & Ioan. Rand. *in tractat. de dispensat. in 32. casu*: quæ intelligit Bernard. Diaz. *in practic. can. crim. in ver. per saltum*, habere locum, etiam quòd talis ignorans administrauerit. Si verò scienter promotus administrauerit, solum Papam dispensare, dicit idem Bernard. ex sentent. Hostien. Domin. & aliorum: & idem tenet Cardin. vbi *supra*. Propè supradicta, cùm episcopus tempore electionis suæ debeat esse in sacris constitutus, *capit. à multis de ætat. & qualit.* vbi Abb. ita saltem sit subdiaconus, vt ibi, & per Abb. *in capit. cum in cunctis, §. inferiora, de elect. numero vndecimo.* † Subnotan- 6
dum est, ad solum Pontificem spectare dispensationem promouendi ad episcopatum illos, etiam laicos, & qui non sunt in sacris ordinibus constituti, vt per Specul. *in dicto titulo de legat. §. nunc ostendendum, versicul. Tertiodecimo, & 70. per dict. cap. à multis*, vbi Abba. qui per *cap. fina. de post. prælat.* tradit ibidem generaliter concludere Doctores, postulandum ad episcopatum, semper esse postulandum à Papa, & tunc tenet collatio ordinis episcopalis, licet ordinatus non sit sacerdos, qui non potest exequi episcopalem ordinem, cùm character episcopalis omninò imprimatur, secundùm Abba. *in dicto capit. 1. de cleric. per sal. prom.* & ad Propositum infert Hostien. *in sum. de ætat. qualit. §. ordo, columna prima*, in episcopalibus solum Papam dispensare, in minoribus autem dispensare episcopum, necessitate, vel vtilitate vrgente. Addo hic conuenire, vt in episcopo, vel alio Prælato creando, qui habeat filios, debere succedere

dispensationem, de qua *in c. de simonia*, *28. dist.* vt colligit Martin.
7 Laud. *de principibus, quæst. 397.* † Præmissis quoque simile est, si dicamus, Pontificem dispensare, vt quis ordines sacros assumat sine temporis interuallo, vt per Specul. *in titul. de leg. §. nunc ostendendum, versicul. 53.* & innuit Bertachin. *in secunda parte, 4. lib. nume. 145. per cap. non confidat, 50. dist.* quicquid in alijs minoribus constitutum sit, vt per eum ex not. *in c. de eo, de temp. ord.* & per Hostien. *in sum. de temp. ord. §. & qualiter, colum. 1.* qui ait omnes minores ordines posse simul recipi, non tamen minores, & vnum sacrum, multò minus duos sacros: & multò minus tres sacros, *cap. literas, & cap. dilectus, eodem titul.*
8 Quo casu si quis tales ordines receperit, † dicitur quoque furtiuè ordinari: licèt & furtiuè ordinari dicatur, cùm quis citra conscientiam proprij episcopi, sine examine promouetur, vel gradu omisso, saltum facit, vt per Host. *in sum. de eo qui furt. ord. suscep. §. 1.* & propterea vbi sit facta prohibitio furtiuæ ordinationis, sub pœna anathematis: cum taliter promoto, & excommunicato dispensat solus Papa: alias dispensat episcopus, vel Abbas, *dicto toto titulo, de eo, qui fur. ord. suscep.* & per Hostien. *ibi. §. final.* & Bernard. Diaz *in practic.*
9 *cano. crim. in ver. furtiuè.* † Item eodem modo dispensare potest solus Papa, & licitè ordinare, extra statuta tempora, & diebus festiuis, vtputa dominicis, *capit. 1. de temp. ord.* & tradit Specul. *in titul. de legat. §. nunc ostendendum, versiculo quinquagesimosecundo*, qui subdit, si alius hoc fecerit, pariter solum Papam cum taliter ordinato, & ordinatore dispensare, *arg. eo. titu. c. cum quidam, & c. dilectus*; atque etiam subdit, dispensationem ad Papam solum pertinere, si ordinatus ab alio quàm à Papa, extra statuta tempora, vel aliàs illicitè, celebret ante dispensationem obtentam, secundùm aliquos, de quibus se remittit. Sequitur Bertachin. vbi supra, *numero 107.* & Bernard. vbi supra *in versicul. extra tempora:* Hostien. autem in collatione facta extra tempora legitima, *eodem §. & qualiter, columna secunda*, tradit taliter ordinatos, characterem tamen recipientes, sed nudum & inefficacem, aliquando per Papam, aliquando per Prælatum dispensando viuificari posse, sicque intelligit, *capit. cum quidam, & cap. vel non est compos, & cap. consultationi, eo. tit.* de quibus meminit Ioan. Rand. *in tit. de dispens. in 1. casu, 1. partis*, qui videtur inclinare, vt episcopi possint dispensare. In præmissis conuenire rectè potest conclusio

clusio generalis, posita per Hostien. vbi *supra. §. quo temporè. in prin.* † qui inquit Pontificem, quolibet tempore posse ordines confer- 10
re, sicut quolibet tempore Pallio vtitur. *c. ad honorem. de auct. & vsu pal.* † Solus itidem Pontifex dispensat, cum non ordinato mini- 11
strante, vt ad superiorem ordinem ascendat, licet episcopus dispẽsare possit ad beneficium, & vt post biennium, vel triennium in ordine suscepto ministret. *capit. 2. de cler. non ord. minis.* vbi Abba. & breuiter docet Spec. *in tit. de dispens. §. nunc. de episcoporum. versic. 18.* † 12
tenendum eum qui nullum ordinem habet, diuinum officium exercentem, irregularem effici: nec non & eum, qui habet aliquem ordinem, si officium superioris ordinis exercet: & proinde cum tali, solum Papam dispensare *c. priuilegium. 11. q. 3. c. sic decet. 25. q. 2.* licet commemoret aliquos tenere episcopum posse dispensare, & Spec. sequitur Bertach. *in d. 2 parte. 4. libr. numer. 111. & num 145.* & Io. Rand. *in d. tract. de dispens. in 1. parte. 33. casu.* Plus addit Bernar. Diaz. *in dict. practic. can. crim. in ver. cum Laici essent*, vt dicens se clericum, & ingerens se actibus clericorum, cum non sit, falsarius sit, ex auct. Bald. *in l. qui sub prætextu. C. de sacr. eccl.* & Felin. *in cap. tertio loco. in princip. de probat.* atque ideo etiam subdit, clericum ministrãtem in ordine quem non habet, deponendum esse: & amplius non ordinandum. *c. 1. de cleric. non ord. minist.* clericum vero non ordinatum, ministrantem in aliquo ordine in apparatu, incurrere in irregularitatem, cum quo solus papa dispenset, vt ad maiores ordines ascendat, sed in susceptis dispensare episcopum: & comprobat auctoritate Host. Goff Calder. & Lappi, alleg. *29. incip. an dispenset*: In his idem tenet Abb. *d. c. 1.* vbi & ipse arguit. † aliquem se 13
profitentem doctorem, qui non sit, vel aliam dignitatem asserentem habere, quam non habet, notari crimine falsi. † Dispensat pa- 14
riter solus papa, cum clerico, scienter excommunicato, recipiente ordinẽ: cuius pœna est, vt deponatur ab illo ordine: idq; etiã procedit, licet talis excõmunicatio posset tolli, ab alio quam à papa: nã talis fit irregularis, † & cum irregularibus solus papa dispensat, vt 15
post Abb. *in c. cum illorum in 2. not. de senten. excomm.* & Martin. Laud. *in tractat. de princip. quæstio. 510.* & tenet Bernard. Diaz. *in dict. practic. can. crim. in ver. excommunicati.* & Ang. & Siluest. *in sum. suis.* & ante eos Specul. *in d. §. nunc ostendendũ. vers. 31. & vers. 71.* † Similiter solus Papa 16

dispensat cum ordinato scienter ab excommunicato: nam in irregularitatem & hic incurrit: quod & in ordinatis à schismaticis habet locum, vt per Specul. *in d. §. nunc ostendendum, vers. 83.* & Bertach. vbi *supra, nume. 107.* at si ignoranter facta sit ordinatio, dispensat episcopus, tam in susceptis, quàm in suscipiendis, vt per Bernardum *in d. practic. in ver. excommunicato.* Identidem solus Papa dispensat cum excommunicato maiori excommunicatione, vel interdicto, & suspenso, scienter ministrante, *c. cum medicina, §. fi. de re iud. c. cum aeterni, lib. 6.* & per Specul. *in d. §. nunc ostendendum, versi. 76.* & Bernard. vbi *supra, in ver. & à collatione:* nam & ipsi sunt irregulares, & remouendi ab officijs, vel beneficijs, *c. latores, de cler. excom. minist.* & declarat Bertach. *in d. 2. parte, 4. lib. nu. 147.* vbi autem adsit probabilis ignorantia, dispensat episcopus, quoad pœnitentiam imponendam, vt ibi per eum. Item dispensat Papa in notoria Fornicatione, non solum sacerdotis, sed etiam in quocunque ordine constituti, etiam in minori, qui est suspensus ab omnibus actibus ordinum, & tamdiu, quamdiu perseuerat in vitio: & qui si interim exequitur officia sua, etiam semel, efficitur irregularis, vt colligit Bernard. Diaz. *in dict. pract. can. crim. in ver. concubinarij.* vbi hæc notanda ab omnibus clericis exclamat. Ad Pontificem quoque pertinet dispensatio, si quis ordinatus sit ab hæretico, vel ab eo, qui episcopatui renunciauerit, vbi adsit scientia, vel crassa ignorantia, vel ab alieno episcopo, vt per Bernard. Diaz. *in dict. pract. in ver. extra tempora, & in ver. excommunicato, & in ver. hæretico, & in ver. & qui episcopatui,* & per Bertachin. vbi *supra numero centesimo octauo,* vbi *in ver. rebaptizatus* inquit rebaptizatos, etiam ignoranter, ignorantia iuris ordinari non posse: & colligit Bertachin. vbi *supra numero centesimo trigesimoquinto,* rebaptizati ignoranter dispensationem spectare ad episcopum, non
17 si scienter: quam innuat spectare ad Pontificem. † Additur etiam, vt ad Pontificem pertineat vti dispensatione maiori, in filijs presbyterorum, scilicet vt ad sacros ordines, in ecclesijs etiam paternis, & parochialibus, dignitatibus, & personalibus vel inferioribus promoueantur, *cap. pen. vbi glo. & c. fi. de fil. presb.* Item & maxima, scilicet vt hi promoueantur ad dignitatem episcopalem, *c. Cenomanensem, 56. dist.* quæ colligit Hostie. *in sum. de fil. presb. §. quæ dispensatio, & §. quis possit, in prin.* de quibus vide etiam Card. Alexand. *in c. 1. 56. dist.* & Specul.

Specul. *in titul. de legat.* § *nunc ostendendum, versicul. 64.* colligere quoque & innuere videtur Bertachin. vbi *supra, numero 145. cum seq.* Pontificem solum dispensare cum suspenso ab eodem Pontifice, vel eius commissario, *c. cum inferior, 21. dist.* idque etiam ex auctoritate Specul. Item cum ordinato sine dispensatione, qui canonicum impedimentum habeat, *c. si quis sine, 71. dist.* Item cum religioso, vel plebano, leges vel physicam audiente, vt promoueatur, *cap. non magno, in fi. ne cler. vel monac.* & per Spec. *in dict.* §. *nunc ostendendum, versic. 76.* & per Bernard. Diaz *in dict. practic. can. crim. in ver. ac leges.* Dispensare etiam potest cum Simoniace ordinato, licèt ordini malè suscepto non renunciet, gloss. *in cap. ordinationes, 1. quæstione prima,* & Specul. *in dicto* §. *nunc ostendendum, versiculo vigesimotertio,* de quibus per Anton. Rosel. *in tractat. de concil. in rubr. Pontif. Maxim. an possit cum simoniaco in ord.* Item dispensat & restituit depositum, & clericum solemniter degradatum, *cap. ideo cum glossa secunda, quæstione sexta,* & per Specul. vbi *supra versiculo nono.* Item potest dispensare cum periuro, vel constituto in peccato mortali, vt ad ordines promoueatur, vt per Spec. *in titul. de teste,* §. *1. versicul. sed quæritur, per cap. dilectus, de tempor. ordin.* Item dispensat cum homicida voluntario, qui est irregularis, vt per Felin. *in cap. final. columna secunda, de maior. & obed.* Io. tamen de Anan. *consilio quinquagesimonono, numero septimo,* cum relatis aliter sentit. Item potest dispensare & permittere, vt apostata in ordine suo perseueret, vt consuluit Oldrad. *consilio quadragesimoseptimo, numero primo.* Alios casus si aliqui hic omissi sunt, in quibus solus Papa dispensare valeat, quoad defectum in ordinibus, accuratius quilibet perquirere poterit, ex recitatis in superioribus, præcipuè hoc §. *in vers. 2. & 3.* vel potius ex Specul. *in d.* §. *nunc ostendendum, &* §. *nunc de episcoporum,* vel ex Bertach. *in d. 2. par. 4. li. nu. 107. cum seq.* vel ab alijs auctoribus, *vbi supra.*

SVMMARIVM.

1 *Bigamia irregularitas est, quæ ad ordinem promouendo, obstat.*

2 *Papa dispensare potest cum Bigamis, secundùm communem opin. non episcopus, etiam quoad minores ordines.*

3 *Bigamia irregularitas est de iure positiuo.*

4 *Bigamus quis dicatur, verè, vel interpretatiuè.*

BIGA-

1 BIGAMIÆ incapacitas, † quam quo ad promotionem ordinũ, obstare sciunt omnes, vt *in titu. de Bigam. non ordin.* vbi Hostien. *in sum. in princip. & c. curandum. cap. præcipimus vbi doct. 34. distin.* & per Bernard. Diaz. *in d. practic. can. crim. in ver. Bigami.* (Nam nõ minima irregularitas, Bigamia dijudicatur, vt in illius rub. & per prædictos doct.) an dispensationem recipiat, non est sine controuersia: cum aliqui etiam Papam non posse dispensare affirmauerint, licet vt receptum est *in capit. quicumque, & in capit. lector. 34. distin.* Martin. Pontifex super ea dispensauerit: qui ideo reprehenditur, vt Martinus Capra, non autem Martinus Papa, mereatur vocari, vt refert Hostien. *in d. summ. de Bigam. in §. & an cum bigamo*; ea ratione, quia talis dispensatio contra apostolum emanauerit. *cap. super eo. cap. nuper. & c. fin. de Bigam. non ordin.* Verumtamen Hostien. *in dict. sum.*
2 *in §. an cum bigamo.* † non dubitandum esse attestatur, quin papa dispensare possit, de plenitudine potestatis: cum sit maior Paulo in administratione. *capit. puto, cum sim. secundo, quæstio. septima.* & supra iura potest. *cap. proposuit, de conces. præb.* & ibi subdit episcopum etiam posse dispensare cum Bigamis, vsque ad minores ordines, *dict. cap. quicunque.* quia tales non sunt ministri, nec rectores, nec habent officium prædicandi. Hanc opin. amplectitur quoque Specul. *in d. §. nunc ostendendum, versic. Tertiodecimo:* licet *in titu. de dispensat. §. nunc breuiter. versic. primo.* aliter sentiat. Sed contrarium videtur innuere Bertach. *in dict. tractat. de episcop. in secunda parte quarti libri, numer.*
* *144.* & per multa, etiam ex sententia Rotæ, communem * attestatur Cardin. Alexand. *in dict. cap. Lector:* inter alia autem etiam illa
3 ratione, † quia Bigamiæ irregularitas sit inducta iure positiuo, nõ naturali, vel diuino. vt & consuluit Socin. *consil. 13. numero 14. volum. 1.* Non posse autem episcopum dispensare cum bigamis, etiam
* quo ad minores ordines, pariter communem * ostendit Cardin.
4 ibi: quod sequitur Philip. Franc. *in cap. primo, de bigam. in sexto.* † In hoc capite, quis sit bigamus, vnde dicatur, quot sint species, & alia, abunde differit Hostien. *in ea sum.* qui alteram bigamiam ponit veram, scilicet, quando quis successiue, & diuersis temporibus duas habuit vxores legitimas. *31. quæstio. prima, cap. aperiant:* alteram interpretatiuam: quæ multis siue sex modis sumatur. Primo quando quis de iure contraxit cum vidua, vel corrupta. Secundo

quando

quando quis habuit duas vxores ante baptismum; vel vnam ante, aliam post. Tertio, siquis castitatem promissam violat. Quarto, quando vnam de facto, alteram de iure: vel corruptam de facto, vel duas de facto, duxit vxores. Quinto, si propriam vxorem adulteram scienter retinuit, eamque cognouerit, secundum aliquos, etiam ignoranter. Sexto, si quis publicam pœnitentiam egit, vel repudiatam duxit: per iura per eum adducta.

S V M M A R I V M.

1 *Illegitimitas, quæ quandam gignit irregularitatem, ordines repellit.*

2 *Papa dispensat cum illegitimis: ita vt censeatur dispensare cum spurio, ad episcopatum scienter promoto.*

3 *Irregularitas quando tollatur per ingressum religionis remissiue.*

NATALIVM macula † & illegitimitas, quæ quandam gignit 1
irregularitatem, & pariter quoque ab ecclesiasticis ordinibus propellit. *cap. 1. & secundo. 56. dist.* vbi Card. Alexand. qui sex in hoc adducit rationes. & *c. 1. de fil. presbyt.* & sequitur Bernard. Diaz. *in dict. sua practica. can. crim.* † eget simul ea dispensatione, quæ ad Pontifi- 2
cem pertineat, vt tradit Specul. *in dict. §. nunc ostendendum, versic. Tertiodecimo. de legat. per capit. pen. & fin. de fil. presbyt.* & hoc absque dubio verum est, vt illegitimus non possit promoueri ad sacros ordines, vel ad beneficia curata, nisi per solum Pap. vt *in capit. primo, de fil. presbyt. in sexto.* vbi not. Philip. Franc. & ibi subdit quando in hoc casu, & in quibus, episcopus possit dispensare: † & quando 3
irregularitas talis tollatur, per ingressum monasterij: de qua habetur etiam per Cardin. *in dict. capit. 1. 56. distin.* post glo. ibi. Hanc conclusionem tenet etiam Bertachin. *in dict. tractat. de episcop. in 2. parte quarti libri numer. 144.* & hic conueniunt posita supra *in prox. ver. incip. ordinum. numer. 17.* Atqui hic subnotandum est, vt si Papa scienter promoueat spurium ad episcopatum, censeatur cum eo dispensare, vt tradit Bal. *in l. Imperalis. § 1. Cod. de nupt.* sequitur idem Bertachin. *in trac. de Episcop. d. lib. 2.* conueniunt dicta *supra li. 1. c. 1. § 4. versic. 17. numer. 6.* legitimatio vero quando alioquin prosit, diximus *supra lib. 1. c. 1 § 4. versic. 20.*

S V M M A R I V M.

1 *Ecclesia non indiget porcis, & asinis ferratis; sed viris eruditis.*

 2 Lite-

2 *Literas ignorantes, probibentur ordinari.*
3 *Literas penitus ignorans, beneficio priuatur.*
4 *Papa dispensat cum penitus illiteratis, & quando Episcopus, & numer. 6*
5 *Papa dispensat cum corpore vitiatis, illegitimis, & pœnitentibus.*

ILLITERATVRÆ impedimentum est magnopere considerãdum; ex quo ad sui regimen, viris literatis ecclesia noscitur indigere, vt commemoratur in not. *cap. cum ex eo. d. electio. in 6.* vbi Phi-
1 lip. Franc. post Ioan. monac. & Io. And. subiungit, † Ecclesiam non indigere porcis, & asinis ferratis, sed viris eruditis, & per Felin. *cap. si quando, col. 6. de rescrip.* qui Episcopum indoctum, asino com-
2 parandum tradit. † Proinde prohibitum est, ignorantes literas ordinari. *cap. illiteratos. 36. distin.* Imo tales & penitus illiterati, promouendi ad primam tonsuram, patiuntur huiuscemodi exceptionem. *c. fi. de temp. ordin. in 6.* vbi idem Franc. not. & eadem colligit Berrard. Diaz. *in practic. can. crimi. in ver. illiterati:* qui pœnam illitera-
3 ti, ad sacros ordines promoti, arbitrariam dijudicat. † ac penitus illiteratum, cui vltra præfatos ordines beneficium collatum sit, eo digne priuandum refert. per not. *in dict. cap. fi.* vbi tamen dicitur characterem recipere. Et qualis debeat esse scientia in omni cle-
4 rico, ponit Innocen. *in cap. cum in cunctis. de elect.* vbi Abb. † Verum an cum illiteratis cadat dispensatio, ab Innoc. *in dict. cap. cum in cunctis*, vt eum interpretatur, & sequitur Archid. *in cap. si in laicis. 38. distin.* & ibidem Cardin. Alexand. confirmat: conclusio elicitur, vt cum eo, qui non habet sufficientem, seu competentem scientiã, possit dispensari: quia defectus scientiæ suppletur, per perfectionem charitatis. *cap. nisi cum pridem. versic. pro defectu. de renunciat:* sed Abb. *in dict. capit. cum in cunctis, columm. secunda*, interpretatur dicta Innocent. & mox Hostiensis, vt ex magna causa, & dociles, dispensatiue promoueri possint. Atque talis dispensatio, cum penitus illiteratis, vt fiant clerici, ad pontificem videtur spectare, non ad episcopum, vt per Specul. *in titu. de dispensat. §. nunc de episcoporum. versic. 27.* & ibidem *in versic. prohibetur.* & tradit Philip. Franc. *in dict. cap. fi. de ætat. & qualit.* & doctr. Innocent. *in cap. dilectus eo. tit.* propterea idem Specul. *in dict. §. nunc ostendendum. versic. Tertiodecimo. de lega.* papam promouere insufficientes, per verba generalis tradit.

tradit. Et arguitur pariter *in cap. non confidat. l. distin.* per doct. præcipue Cardin. Alexan. post Archid. vt ad solum papam dispensatio, cum penitus illiterato, pertineat, quia cum irregularibus solus ipse dispenset: † & idem seruare curiam Rom. etiam in corpore 5
vitiatis, illegitimis, & pœnitentibus ipse Card. attestatur. Illudque etiam addit Cardin. vt si episcopus dispenset, hoc non sit tolerandum sed puniendum. Episcopum tamen dispensare cum idiota, & illiterato iam promoto, vt remaneat & non deponatur, sed doceatur, tenet idem Specul. *in d. versic. 27.* & Cardin. *vbi supra,* sequitur Bertach. *in dict. tract. de episcop. in secunda parte. 4. lib. numer. 112. & 114.* In hac autem dispensatione illiteraturæ totalis, Felin. *in cap. si quando, column. penul. versic. dum glo.* aliqua adducens. *de rescrip.* in eam opin. descendit, vt dicat se credere, si papa dispensaret, cum penitus illiterato, esset dispensare contra ius diuinum, *dict. §. pro defectu. & cap. sunt quidam. 25. quæstio. 1.* & ideo nisi subesset causa maxima & apparens, forte dispensatio sua non teneret, nedum in promoto ad episcopatum, sed etiam ad beneficium curatum: ibique intelligit dispensationem, tunc posse habere locum, quando dispensantur cum eo, qui habet scientiam, sed minus quam sufficientem. Verum cum Felin. loquatur dubitatiue per verbum *Forte,* & dictum sit, perfectionem charitatis supplere defectum illiteraturæ, atque sæpius de potentia Pontificis etiam alterando ius diuinum, dixerim: videtur posse sustineri illiteraturam omnimodã, recipere dispensationem papæ, secundum præcedentia. In hac materia dispensationis, quo ad ordines, quæ ad Pont. Max. pertinent, licet forsan multa alia cumulari possent, breuitati tamen studendo, cum præmissa, vti frequentia tetigerimus: si quis accuratius hæc perquirere voluerit, recurrendum est, vt dixi ad Specul. *in dict. §. nunc ostendendum, in tit. de legat. & in eo. tit. de dispensat.* & Bertach. *in eo. tracta. de episco. in 2. parte. 4. lib.* & Io. Rand. *in dict. tract. de dispensat.* Sed illa generalis conclusio memoriæ est tradenda, vt si censeamus dispensationem, ad pontificem pertinere, vbi irregularitas sequitur, vt *proxime, & sæpe dictum est.*

SVMMARIVM.

1 Papa in beneficialibus habet plenam, & liberam potestatem.

2 *Beneficia omnia mundi, sunt papæ manualia.*

3 *Papa apponens manum in beneficialibus, inficit omnia, in contrarium acta.*

4 *Papæ reseruatio prohibet dispositionem cuiuslibet inferioris.*

5 *Papa solus reseruat sibi mentaliter, beneficia: & an sine causa eis priuet.*

6 *Papa potest vnire duos episcopatus in vnum, & vnum in duos diuidere & eximere, & transferre: & disponere, vt duo episcopi sint in eodem episcopatu pares, & vnus sub alio, & alius alium creet.*

7 *Papa solus confert, & dat ius ad beneficia vacatura, immo etiam potest committere laico vt ea conferat: & alia spiritualia, & negocia ecclesiastica, & causam criminalem contra clericum, & iudicandi munus, fœminæ demandare, & se subijcere iudici laico.*

8 *Papa potest committere non episcopo, vt conferat chrisma: & sacerdoti, vt non indutus sacris vestibus, consecret* Corpus *Christi.*

9 *Papa non potest concedere, non sacerdoti, vt conficiat* Corpus *Christi.*

10 *Papa ex priuilegio, potest concedere Laico beneficia, & pensiones.*

11 *Papa Leo X. primus creauit ordinem militum S. Petri, & vt hi meri Laici, possint habere pensionem ducatorum centum quinquaginta.*

Papa imponit pensionem beneficio, absque causa expressione.

12 *Papa potest conferre beneficia & prælaturas, ad nutum, ad certum tempus, & sub conditione.*

13 *Beneficia iure positiuo, sunt instituta, idem est de titulis beneficiorum.*

Papa scienter concedens beneficium inhabili, censetur cum eo dispensare.

Papa scribens pro indigno, præsumitur circumuentus.

14 *Papa dispensat vt quis habeat plura beneficia, etiam cum cura, cum causa: vt ratione publicæ vtilitatis, in viris literatis.*

15 *Papa potest alijs conferre beneficium patronatum.*

16 *Beneficij collatio, cum clausula, non obstante collatione alteri facta, intelligitur de inualida, & generaliter clausulæ tales non derogant iuri acquisito.*

17 *Beneficij ad hoc vt collatio teneat, debet fieri mentio de quocunque iure, etiam modico.*

Papa potest reuocare omnes gratias, & expectatiuas prædecessoris sui.

18 *Papa potest concedere clerico licentiam libere testandi, de fructibus, & bonis acquisitis, intuitu ecclesiæ.*

19 *Papa potest concedere monacho professo, facultatem testandi.*

Papa

Papa potest concedere prælato, vt sibi eligat successorem.

20 *Clerici, præsertim beneficiati, tenentur dicere officium.*

Beneficium datur propter officium.

Viuens de altari, seruire debet altari.

21 *Officium omittentis recitare, pœna.*

22 *Papa cum ratione, vel causa, potest dispensare, ne quis teneatur dicere officium.*

23 *Papa solus indulget, vt clericus non resideat in ecclesia.*

Familiaris Papæ, & Cardinalis, beneficij sui recipit fructus, licet absens.

24 *Papa potest concedere, ne clericus cogatur incedere in habitu, & tonsura clericali.*

Habitus clericalis qui sit.

25 *Papa potest vendere beneficium, & titulum beneficij.*

26 *Lex Iulia Ambitus, est inducta de iure positiuo, ideo non habet locum in curia Principis.*

Simonia non habet locum in curia Romana.

27 *Papa non potest vendere administrationem ordinum, nec executionem clauium, quia sunt de iure diuino.*

28 *Simoniam & ambitum euitare omnes debent: quicquid liceat Papæ, vel Principi.*

Simoniaci, & etiam mediatoris pœna.

29 *Simonia contracta per partes, in prohibitis à constitutionibus, licita redditur auctoritate Papæ.*

30 *Papa indulgentias concedit, etiam generales, & plenarias, vt omnis pœna remittatur, & nu. 32.*

31 *Prælati vltra Papam possunt concedere indulgentias certo modo.*

33 *Papa concedit indulgentias, euntibus contra Turcas.*

34 *Indulgentia quid sit.*

35 *Iubilæi Indulgentiæ, quotoquoque anno antiquitus, & hodie concedantur.*

36 *Papa potest concedere celebrationem diuinorum officiorum, in ecclesia interdicta.*

37 *Papa tolerat aliquos, in ritibus eorum: ibi an tolerantia dispensationem inducat.*

Papa religiosis strictiorem regulam indicit.

IN BENEFICIALIBVS, ET IN SPIRITVALIBVS POTESTAS PAPÆ.

SExto post ordinum collationes, & dispensationes, subnectere congruè possumus, potentiam Pontificis Maximi in resignandis, seu conferendis beneficijs, & pensionibus constituendis,
1 vel alio modo, etiam in spiritualibus disponendo. Nam † ipse in beneficialibus habet plenam & liberam potestatem, *clem. 1. in fin. vt lite pendente*, & secundùm Bald. *in lege, rescripta, Cod. de precibus Imper. offer.* quem sequitur Alex. *consilio septuagesimoquarto, numero vigesimo-*
2 *tertio, vol. 4.* † omnia beneficia mundi, quoad Papam censentur esse manualia, ideò colligit Abb. *in cap. quia diuersitatem, numero 5. de conces. preb.* Papam etiam cessante negligentia prælatorum, posse conferre beneficia totius orbis, & sic concurrere cum quolibet ordinario: quia est ordinarius totius orbis. Sed tamen ait, non esse honestum, vt auferat alijs potestatem contra rationem. Intellige tamen Papam habere hanc plenam potestatem, quoad administrationem, non autem quoad dominium rerum ecclesiasticarum, quod non est Papæ, sed Christi, vt *supra hoc cap. §. 1. vers. pallium, nu. 6.* Item declara vt non habeat eam potestatem in bonis patrimonialibus clericorum, vt per Ant. But. *in c. constitutus, de relig. dom.* sequitur Io. Lecirier. *de primoge. q. 3. 2. lib. nu. 28.* post multos relatos. Quocirca illa etiam conclusio succedere videtur, Innocen. & aliorum, *in c. vt nostrum, de appellat. & in c. inter dilectos, de exces. prælat.* & Martin.
3 Laud. *in tract. de principib. quæstio. 109.* † vt appositio manus Papæ, prouidendo, vel reseruando ex certa scientia, inficiat omnia, quæ in contrarium facta sunt, & eius decretum ligat, etiam ignorantes, de quo meminit Cassadorus *in decis. in rota collectis, in tit. de restit. spoliat. decis. 1. nu. 8.* Hinc est secundùm prefatos doct. si Papa mandat alicui, de certo beneficio prouideri, quod ligantur manus inferioris: &
4 faciunt dicta Soci. *consi. 32. nu. 10. & seq. vol. 1.* † qui inquit reseruationem Papæ prohibere dispensationem cuiuslibet inferioris, per no. *in dictis iuribus.* quæ autem in reseruationibus obseruat Papa etiam per reg. Cancell. tetigimus *supra hoc §. versiculo quarto, numero septimo.*
5 † Sic quoque Papa solus sibi reseruat in mente, & in pectore beneficia, atque disponit: vt cum quadam indignatione, exclamat idem Cassad. *in decis. super regulis Cancel. collectis, in tit. de reseruat. decis. 4.* vbi ponit,

ponit, quòd sit mentalis reseruatio, qua vtitur Pontifex, & de hac potestate aliquando diximus, præsertim *supra lib. 1. c. 1. §. 4. vers. 28. nu. 15.* vsque adeò vt propè iam dicta, multi teneant eum posse etiam sine causa priuare aliquem beneficijs. & auferre bona vni ecclesię, & dare alteri: & sine causa deponere episcopum: de quibus tamen latius ibi *dixi, & supra hoc c. 1. §. 3. versic. Tertio, nu. 5.* Atqui illud sine controuersia procedit, † Pontificem posse vnire duos episcopatus in vnum, & vnum in duos, & diuidere, & eximere, & transferre, vt diximus *hoc §. versic. Secundo*, tenere Specul. *in d. §. nunc ostendendum*, pręsertim *versic. Quinto, de legat. per c. & temporis. & §. sicut duo, 16. q. 1.* & habetur *in c. 1. cum glo. de transl. epis.* Hinc est etiam quod Abb. *in c. tuæ, de praben. & dignit. & in c. quoniam, num. 4. de offic. ord.* ostendit Papam dispensatiuè posse disponere, vt duo episcopi in eodem episcopatu sint omninò pares, per tex. sing. *in c. non autem 7. q. 1.* nec ab re: cùm in primitiua ecclesia omnes episcopi regerent omnes ecclesias in communi: & item, vt vnus episcopus sit sub alio episcopo, idemque alium sibi creet. quæ tamen cum causa concedit, *Abb. in c. fi. nume. 11. & 12. de confir. vtili.* † Rursus potest non solum solus conferre, & dare ius ad beneficia vacatura, & alteri dare, vt per Abb. *in c. inter cætera, n. 6. de præb. & dignit. & in c. proposuit, n. 5. de concess. præb.* & per Specul. *in d. §. nunc ostendendum, versi. 56. & in §. nunc tractemus, in prin. & vers. de illo, eo. tit.* sed etiam potest committere Laico, vt possit conferre beneficia: & eidem alia iura spiritualia concedere, vtputa, ius eligendi, excommunicandi, & possidendi decimas, & eum ab illis eximendi: licet Papa non possit in totum eas tollere, vt per Specul. *in d. §. nunc ostendendum, versi. 60. & 80.* & tradit Card. *in cle. fi. in fi. q. 5. de pœnit.* & Abb. *in c. à nobis, de decim.* & Alex. *cons. 1. num. 27. & 107. volum. 2.* & Socin. *cons. 297. num. 5. vol. 2.* & Dec. *consil. 134. nume. 2.* & Felin. post multos relatos, *in capit. causam, column. 3. de præscript.* ait, Papam per priuilegium concedere posse Laico capacitatem spiritualium: quæ colligit ante Felin. Abb. *in cap. Eccl. Sanctæ Mariæ, column. 2.* cum ibi additis, vbi Felin. *in 5. not. de constit.* qui illud generaliter ponit, vt Papa possit committere negotia Ecclesiastica Laicis, & etiam causam criminalem, contra clericum: vsque adeò, vt etiam fœminæ iudicandi munus contra clericum mandare possit, secundùm gloss. sing *in cap. peruenit, 7. q. 1.* quem sequitur Alex. *d. consil. 74. num.*

Margin numbers: 6 (beside "trouersia procedit… in"), 7 (beside "in c. fi. nume. 11…").

num. 9. vol. 4 & hanc concl. tenet etiam Abb. *in c. proposuit, n. 14 de concess. preb.* & Felin. *in eo. c. eccles. S. Mariæ, col. 3. & 4. versic.* subdit hic Abb. *& versic. & pro limitatione.* & Ias. *in l. est receptum, col. 4. ff. de iurisd. omn. iud.* Declarantes tamen ferè per eadem verba, hoc procedere, quoad aliquas particulares causas; non si vellet subijcere absolutè Clericos Secularibus iudicibus, qui eos iudicarent: quia sunt priuilegiati a Deo, & turbaretur vniuersalis status ecclesiæ. Eodem modo Ias. *d. col. 1.* colligit, non posse Papam se subijcere Iurisdictioni Imperatoris, vel alterius Laici prorogare iurisdictionem: hancque esse
* communem * opi. attestatur Felin. *in c. ecclesia S. Mar. colu. 2. de constitutio.* Quod tamen declarat procedere de ordinaria potestate: non autem de plena. Idem tenet Marti. Laud. *in tractat. de princip. quæstio. 62. & 521.* Quod verius credo: in his tamen in quibus non ligatur ex delicto, per quod tractanda sit depositio eius, cùm tunc concilium
8 generale sit iudex, vt supra *hoc libro, §. 2. quæstion. 6. numer. 10.* † Quo fit, vt eò magis possit committere non episcopo, vt conferat chrisma, *capit. 8. 95. distinct.* & per Felin. *in 1. columm. 7. versic. Fallit 4. de constitut.* & Nic. Plou. *in tracta. de sacram. cap. 1. 2. partis, num. 5.* & Sacerdoti, vt non indutus sacris vestibus, consecret corpus Christi, vt per Felin. *in cap. quæ in ecclesiarum, columu. 7. de constitut.* Sic quoque potest dare potestatem sacerdoti conferendi ordines, etiam sacros, secundùm aliquos, vt per Io. Bru. *in tractat. de sponsal. conclusion. 20. 42.*
9 vbi de alijs prædictis mentionem facit. † Non potest tamen concedere non sacerdoti, vt conficiat corpus Christi, vt testatur Abb. *in cap. vna, de summa trinit.* quia id est de iure diuino, & *in cap. aqua, de*
10 *consecr. eccl.* † Simili modo Papa per priuilegium concedere & dispensare potest, vt Laicus & Clericus coniugatus, beneficia & pensiones habere, & retinere possit: non solum conferre, vt per Abb. *in rub. & in c. nouit, de iudic.* & Card. Alex. *in c. Imperium, 10. dist.* sequitur
11 per alia Hier. Gig. *in tract. de pension. q. 21.* † vbi commemorat Leonem X. Pont. qui primus in vrbe creauit Collegium, & Ordinem militum S. Petri, etiam indulsisse, vt meri Laici quoque possent obtinere pensionem super fructibus beneficiorum, vsque ad summam centum quinquaginta aureorum, siue ducatorum: & idem Hier. inibi *q. 55. in fi.* clarum esse aperit, Papam posse dispensare, vt quis non obstante matrimonio contracto, possit habere benefi-

cium

cium & pensionem. Item potest Papa absque causę expressione imponere pensionem beneficio, & sic sine citatione etiam. Quod etiam episcopus potest cum causa, iusta tamen, vt per Io. Bapt. Caccialup. *in tract. de pension. q. 5.* & per Hier. Gigan. *in simili tract. q. 85. nume. 2.* Potest insuper Pon. Max. conferre † prælaturas & beneficia ad 12
nutum, ad certum tempus, & sub conditione, vt est glo. *in cap. si gratiose, de rescript. in 6. & in cap. in ver. perpetui, de capel. monac. in 6.* vbi notandum dicit Philip. Franc. qui remissiuè ponit: quando alius possit: & hanc conclusionem comprobat Felin. *in cap. final. column. 3. de iudic.* post aliquos, præsertim Card. *consil. 58. incip. proposita quæstio.* & Hier. Gig. *in eo tractat. de pension. numer. 4. quæst. 37.* ea ratione, † quia 13
beneficia de iure positiuo sunt instituta, per doctrin. Abb. *in c. extirpandæ, §. qui verò, de præbend.* & pariter tituli beneficiorum, eo iure censentur, quibus Papa non subijcitur, *d. c. proposuit, de conces. preb.* & tradit Pet. à Monte *in tract. de monach. concil. in rub. de concil. praemin. nu. 4.* Hic quoque conuenire videtur, vt si concedat beneficium & dignitatem inhabili scienter, censeatur cum eo dispensare, vt conueniunt dicta supra hoc versi. *in ver. Natalium, & libr. 1. capit. 1. §. 4. versicul. 19. numer. 6.* atque ideò Card. *in cle. Romanos de præbend.* ait, si Papa mandat alicui prouidere de beneficio, non videtur in dubio dispensare de eius inhabilitate, secus si constet de præcisa eius voluntate: nam scribens pro indigno, præsumitur circumuentus, Bal. *in margar. versiculo quarto.* At illud videtur omninò disponere, vt si mandat aliquem recipi in canonicum, censeatur mandare; vt ei conferatur canonicatus, vt per Innoc. & Hostien. *in cap. cum te, colu. final. de rescript.* & concedendo præbendam, videtur concedere canonicatum annexum præbendæ, vt not. Ang. *in l. illud, ff. de acquiren. hæredit.* præbendam namque quid accessorium cum canonicatu & indiuiduum, D. Crauetta arbitratur *consil. 170. numero 5.* † Dispensat 14
quoque vt quis habeat plura beneficia, vel plures personatus, cum cura, vt ostendit Specul. *in d. §. nunc ostendendum, versic. 36. per cap. sicut, 21. q. 2.* & Abb. *in cap. de multa, num. 19. de præb. & dignit. & in c. extirpanda, §. qui verò, numero 29. eodem titulo,* vbi tamen aperit hoc procedere cum causa, alioquin id prohibitum est: etiam si sint simplicia beneficia, quæ requirant residentiam, vt per Abb. *in capit. quia nonnulli, de cleric. non resid.* per illum textum, & exclamat Bernar. Diaz. *in d. pra-*

ctica can. crim. in ver. beneficia plura. Hinc est quod propter publicam vtilitatem ecclesiæ vniuersalis, viri literati sunt extollendi, ad pluralitatem beneficiorum, *d. c. de multa, & c. cum ex eo, de elect. in 6.* & auct. Abb. *in c. apostolica, col 2. de except.* & Feli. *in c. nonnulli, de rescrip.* colligit Hip. Marsi. *in pract. crim. §. aggredior, num. 67.* An autem & quando dispensatus in pluralitate beneficiorum, etiam incompatibilium, sit tutus in foro conscientiæ, colligit Io. Bap. Caccialup. *in*
15 *tract. de pensio. 19. q. num. 68.* † In hoc etiam versi. subnotare possumus Pont. Max. posse conferre ecclesiam, & beneficium patronatum laico, quia is ab eo habet, *ca. 3. de iure pat.* vbi Abb. & idem Abb. *in c. cum dilectus, in fin. eodem titul.* etiam sine patroni præsentatione, vt per Pet. à Biax. *in tract. direct. electio. c. 13. prima partis, num. 1.* Paul. Citad. *in tract. de iure patron. 7. parte, num. 11. & in 6. parte, arti. 3. numer. 53.* & idem dicit in legato de latere, quando ius patronatus pertinet ad ecclesiam. Quod tamen intelligit Petr. & Citad. si fiat mentio de patronatu laici: alias collatio tanquam subreptitia non valeat, quia Papa non consueuerit conferre talia beneficia, saltem quin faciat mentionem; vt *supra*, vt etiam conueniunt dicta Abb. *in cap. abbate, columna prima, de rescript.* & Alex. *d. consil. 74. numer. 23. volumin. 4.* & per Rotam *decis. 101.* Ad intelligentiam denique, & interpretationem præmissorum, aptè supponere possumus illud quotidianum,
16 † vt in prouisione & collatione beneficiorum, facta etiam cum clausula, *Non obstante*, collatione alteri facta, intelligenda tamen sit hæc clausula, de inualida concessione, vt ostendit Compostel. Ioan. And. & alij *in c. causam quæ de rescrip.* sequitur Decius *in cap. ex parte, 2. col. 3. d. o.... deleg. in vlt. not. versic. & ideo.* & Alex. *cons. 125. num. 4. volu. 2. & in cons. 3. num. 6. vol. 5.* qui ex sententia eorundem ibi addit, si concedatur gratia per Papam, cum clausula, quod alijs præferatur, intelligitur tamen, nisi alijs sit ius acquisitum. Et generaliter subdit, si in concessionibus Pontificum, reperiuntur huiuscemodi clausulæ, vel æquipollentes, intelligantur illæ nullo modo obstare, vt de-
17 rogent iuri acquisito. Atque ibidem alterum generale subdit, † vt in talibus concessionibus gratiosis, seu beneficijs, de quocunque iure, etiam modico, sit facienda mentio; alias literæ, seu rescriptum subreptitium reddatur, *c. si proponente, de rescrip.* etiam si tale ius non esset omninò efficax. Non omittamus his subijcere, Pontificem eam

tam habere potestatem, vt nouiter creatus possit reuocare omnes gratias & expectatiuas concessas per prædecessorem suum: si per eas nondum sit acquisitum ius in re, seu beneficio, vt diximus *supra libro primo, cap. 1.* In hoc articulo de potestate Pontificis in beneficialibus non ab re est etiam subnectere, † an ipse possit concedere licen- 18
tiam, Liberè testandi Clerico, de bonis intuitu ecclesiæ acquisitis, quod frequenter euenire solet: quodque in obitu multum R. D. Alexandri Lecami, protonotarij Apostolici, & Commendatarij Abbatiæ S. Bassiani, habentis tale priuilegium, in hac ciuitate, in controuersiam venit: me pro eius heredibus patrocinante, & re apud Curiam Romanam introducta; & determinata in eorum fauorem. Vnde in hoc præmittendum est, ex sententia Abb. abundè *in cap. cum esses, numero 21. cum sequent. de testament.* Clericum non posse testari de fructibus beneficij sui, siue is administrationem habeat, siue non habeat. Quod similiter procedit in bonis acquisitis per clericum beneficiatum, postquam promotus fuit ad beneficia: cum distinctione tamen; acquisitionis, vel non, vel dubitabatur tempore suæ promotionis, vt per Abb. ibidem *nu. 24.* de quibus etiam per Ioan. Anan. *in cons. 87.* & Calder. *cons. 2. in rub. de pecul. cleric.* & Ias. *cons. 75. vol. 3.* De consuetudine tamen est, vt canonicus testari possit secundùm glo. *in c. fi.* vbi Philip. Franc. *de off. ord. in 6.* Deinceps ex indulgentia Papæ, Clericum posse testari, si causa adsit, non autem sine causa, tradit successiuè Abb. *ibi, num. 19. & seq. versic. Quinto,* sequitur Felin. *in c. constitutus, col. 21. num. 20. de rescrip.* & Deci. *cons. 157. col. 2. & 512. num. 3. vol. 3.* qui attestatur esse communem * opi. & ad *
propositum colligit Ias. *in aut. ingressi, C. de sacr. eccl. num. 12.* ex sententia Ang. & Im. *in l. si seruus communis Manij, in prin. ff. de stip. seruo. & in l. si quando, in prin. C. de inoff. test.* Papam posse concedere Cardinalibus licentiam testandi, de acquisitis ex Cardinalatu: quam opin. post multa videtur amplecti Barbat. *in tract. de præst. card. in 4. quæstion. 1. partis.* Non absolutè tamen, sed cum declaratione, si relinquat benè meritis, & ad pias causas, seu eleemosynas: cuius opinionem non sequor: dum communis sit in oppositum, vt *supra*: imò etiam sine causa arbitror tenendum, Papam posse concedere clerico; & multò magis Cardinali, eam facultatem testandi, eo argumento, quia beneficia & eorum tituli de iure positiuo instituta sunt, quib. Papa

non subijcitur, vt affirmauimus supra proximè *numero decimotertio*, vnde attenta maxima potestate Papæ, *vt in prin. huius versic.* in beneficialibus videtur absque causa valere, licentia testandi concessa per Pontificem, & eo fortius, quia non tractatur de ipsis beneficijs, & sic de principali, sed de acquisitis ea de causa, & sic de accessorijs: cùm tamen etiam beneficia ipsa coniugatis, eum posse conferre, dispensatiuè, dictum sit *supra, numero decimo*, imò amplectendo eam opinionem, quæ habet, Papam & Principem posse tollere ea, quæ sunt de iure positiuo, vt *supra libr. 1. cap. 1. §. 4. versic. Tertio, in prin. num.*
19 *23.* non est quid dubitare possimus in hoc casu. † Simile est vt dicamus, Papam posse concedere Monacho professo & religioso facultatem testandi, vt tradit Bald. *in l. certum, columnn. 6. nume. 24. Cod. vnde legit. & vnde cogn.* per glo. *in aut. si qua mulier, C. de sac. eccles.* & Ias. *in d. aut. ingressi, nu. 12. & d. l. si quando*, post relatos per eum. & Socin. *cons. 13. num. 31. volum. 1.* Sed quod maius est, potest Pontifex etiam concedere licentiam alicui prælato, vt sibi eligat successorem, vt dictum est *supra hoc c. §. 2. q. 2. nu. 5.* An verò Cardinalis præsumatur testatus de licentia Papæ, si eius testamentum appareat, & antiquum, dice-
20 mus infra *cap. proxim. §. 3. numer. 25.* † Iuxta præmissa cum Clerici, præsertim beneficiati, teneantur dicere officium, *c. fin. 92. dist.* datur enim beneficium propter officium, *cap. fin. de rescrip. in 6.* vbi Philip. Fran. & qui viuit de altari seruire debet altari, sicut econuerso: qui altari seruit, de altari viuere debet, *c. cum secundum Apostolum, de præbend.* ad quod dicendum, tenentur etiam clerici, absque beneficio in sacris constituti, imò etiam constituti in minoribus, de mente iuris diuini, & humani, licet de consuetudine excusentur, vt hæc colligit Abb. post alios *in c. 1. de celebr. miss. nu. 4. & seq.* quem sequitur Card. Alex. *in c. Eleutherius, 91. dist.* vbi per Archid. quòd 7. sint horæ canonicæ, & quid significent. & denuò pœnam non dicentis officium ex dispositione Lateranensis Concilij, celebrati sub Leone X. Pontifice, proponit Bernard. Diaz. *in practic. can. crim. in ver. offi-*
21 *cium:* † vt quis beneficio priuetur, si omiserit recitare illud, saltem bis per quindecim dies, Deo vltra prædicta, de omissione redditu-
22 rus rationem. † An Papa dispensare possit, ne clericus teneatur dicere officium, & horas canonicas: quæ septem sunt de iure diuino, quoad orandum & laudandum Deũ, licet determinatio, seu distin-

ctio

ctio officij, sit de iure positiuo, Abb. *in d.c.1.num.3.* concludit posse dispensare, circa mutationem officij, non autem vt clericus non teneatur dicere officium: licet dicat Laur. & Io. Lign. aliter sensisse: sed cum ratione & causa posse tamen videtur innuere: idem tenet Feli. *in c. quæ in eccl. colum. 7. de constit.* & sequitur Card. paris. *consil. 68. numer. 145. volum. 4.* quod & ego opinor tenendum: nam sæpe dictũ est, Papam ex causa posse interpretari, & limitare ius diuinum, & præcipue *supra lib. 1. cap. 1. §. 4. versic. 5. & 29.* Steph. tamen Aufr. *in tractat. de potes. sec. super eccl. perso. reg. 1. numer. 5.* inquit, Papam non posse statuere generaliter super hoc, sed posse dispensare cum vno, si non super toto, saltem super tanto. Quod tenet etiam Card. *in cle. si. de celeb. mis.* ea ratione, quia orationes, quæ sunt de iure diuino, non possunt tolli: Sed Io. Lig. *in tractat. de horis cano.* tenet eas esse de iure positiuo, & ideo in totum posse tolli. *in pri. num. quarti.* Eodem pacto potest Papa solus concedere indulgentiam, id est si- 23 ne causa indulgere, vt clericus non resideat in beneficijs, & ecclesia. Licentiam tamen ex iusta causa concedit Episcopus, vt not. Abb. *in cap. cum ad hoc, de cleric. non res.* alioquin residere tenetur: alias beneficio, etiam modico, nisi resideat, priuatur, nisi consuetudo obstet, vt *in c. conquerente vbi Abb. eo. tit. de cleric. non resid.* & per Bernard. Diaz. *in practic. can. cri. in ver. in nullo beneficiorum.* Atqui eo ipso tamen quod aliquis est familiaris Papæ, eique diseruiat, absens percipit fructus sui beneficij: *cap. cum dilectus. vbi Abb. de cleric. non resid.* & per Specul. *in tit. de cleric. non resid.* Hocque etiam extenditur ad familiares Cardinalium secundum Abb. ibi post Io. And. Quid autem dicendum sit de seruientibus episcopis, legatis, & alijs, vide Abb. *ibidem, & cap. seq.* † Multo facilius arguere possumus, pos- 24 se Papam concedere clericis, ne incedere in habitu, & tonsura clericali cogantur, de quo habitu, & vestibus habetur per Bald. *in l. si qua, per cal. colum. 2. C. de episc. & cleric.* & Io. Lup. *in tract. de lib. Eccl. q. 7.* qui talarem habitum, in clericis esse debere ostendit, *ex ca. pen. 23. dist.* & per Abba. *in cap. clerici num. 18. de vit. & honest. cleric.* arguere inquam, tũ à multis præmissis possumus, tum quia habitus (vt aiunt) non facit monachum, nec viduã, sed professio, & pudicitia vidualis, vt *in cle. 1. de stat. monach. & in aut. de monach. §. 1. & l. decreto, vbi Bal. & Salicet. C. ex quib. ca. inf. irroga.* item quia habitus clericalis de iure

positiuo videtur inductus, vt in titulis *de vita & honestate clericorum, & in d. c. pen. & in concilijs allegatis* per Bernard. Diaz. *in ca. practic. can. cri. in ver. virgata. & in ver. ac comman.* Quo fit, vt sæpe diximus, non esse dubium; papam ea quæ sunt iuris positiui, posse tollere: Bertach. autem *in tracta. de episcop. in 2. parte 4. lib. n. 126. versic. 90.* episcopum posse dispensare in transformatione habitus ex causa, commemorat. *c. clerici. & cap. Deus, de vita & honest. cleri.* & Specul. *in tit. de dispensat. §. nunc de episcoporum. versic. 88.*

Postremo, in hoc capite potentię Pontificis Max. circa beneficialia, indagare recte possumus id quod quotidie versatur in Curia Ro. quibusdam exclamantibus, tolerandum tamen aliquando,
25 scilicet † an ipse Pontifex possit vendere beneficia, & titulum beneficiorum: quæ concedere Abb. solet *in c. 1. de Simon.* vbi idem tenet Felin. & *in c. ex parte. 1. de offic. deleg. & in c. cum venissent. colu. 1. de iudic.* & alibi, & colligit Martin. Laud. *in trac. de offic. domin. q. 17.* officia Romanæ Ecclesiæ, vt scriptoriæ, vendi consueuisse, hæcque videtur
* communis * opin. vt per Zachar. in apostil. ad Abb. *in c. extirpandæ §. qui vero, num. 53. de praeben.* quicquid ibi aliter senserit Abb. Qui ta-
26 men vbi *supra*, † inquit Legem Iuliam ambitus non habere locum in curia Principis. *l. 1. ff. ad l. Iul. amb.* quia talis lex sit inducta de iure positiuo, quod tollit Princeps etiam sine causa, vt iam diximus *supra lib. 1. c. 1. §. 4. versic. tertio numer. 23.* & propterea Felin. *in d. cap. cum venissent.* & ipse infert, simoniam non habere locum in curia Romana. Hinc per multa colligit Cassadorus, pręcipue ex auctoritate Decij *consil. 141. vol. 1.* Papam non ligari in his, in quibus ius positiuum simoniam inducit, & quæ dicuntur simoniaca, quia prohibita: secus si sint prohibita, quia simoniaca, vt per eum *in decis. in Rota*, & signat. collectis *in tit. de simon. deci. secunda.* qui subdit etiā tolerantiam, & scientiam Papæ, in prohibitis à constitutionibus
27 excusare à simonia, vt faciunt quæ dicemus *inf. numer. 37.* † Censuit tamen Abb. *in d. cap. 1.* ex sententia Card. ibi satius esse, & debere Papam ab hoc abstinere, quia sit res mali exempli: quod etiam obseruauit Martin. Laud. *in tractat. de dignit. q. 2.* limitantur tamen prædicta in administratione ordinis, & executione clauium; quæ non possunt vendi, aut simoniace transferri, cum sint prohibita, quia simoniaca, vt vbi supra per Doct. pręsertim Felin. *d. cap. 1.* Cassad.

sad. De quibus quoque omnibus vide Ant. Rosel. *in tract. de potest. Imp. ac Pap. §. hic tria in prin.* & hic conueniunt quæ diximus *supra libr. 2. c. 1. §. 3. versic. Vigesimosecundo, de Imperatore.* Vtcunque sit autem in Pontifice, in Imperatore, & Principe: qui non dicantur subijci legi Iuliæ de ambitu, vt *supra.* 28 † Cauere tamen debent omnes alij ab hoc vitio ambitus, vt *in d. versi 22.* ne dando pecuniam, vel quiduis aliud temporale, pro consequendo beneficio, vel illud quod est præambulum ad beneficium consequendum, cum id sit committere simoniam, vt docet Hier. Gigan. *in tract. de pensionibus eccles. q. 99. nu. 6. & 18.* incidant in pœnas, præsertim *c. fi. in extrauag. communi de simõ.* quo sancitum est, omnes etiam mediatores, hac labe infectos, ipso facto esse excommunicatos, & fructus restituendos: de qua pœna, plene differit Bernard. Diaz. *in d. practic. can. cri. in ver. simoniaci.* ita vt diuersimodè pro qualitate simoniæ infligatur: at hodie quis ipso iure sit priuatus beneficio. 29 † Verũ est tamen, quod in beneficijs, in quibus simonia committitur, ex constitutionibus ecclesiæ, si conuentiones sint factæ per simoniam à partibus, accedente auctoritate Papæ, eiusque dispensatione, licitæ redduntur: cum sint simoniaca, quia prohibita iure positiuo, secus in prohibitis, quia simoniaca, quod prohibet ius diuinum, vt est not. glo. *in c. cum pridem. in ver. illicite. de pactis. & in d. c. ex parte. 1. in ver. dimittere. de offic. deleg.* vbi Abb. & doct. & consuluit Decius *cons. 436. nu. 10. 11. & 18.* nam secundum eum etiam sine causa, Papa supra & contra ius positiuum dispensare potest, vt sæpe diximus. In hoc *versiculo Sexto*, Præstantiam Pontificis in multis alijs spiritualibus quoque subnotare possumus: 30 † vt scilicet remissiones, & indulgentias promulgare, & concedere valeat, vt per Specul. *in tit. de pœnit. & remis. versiculo, Habent:* Quas tamen, & alios prælatos concedere posse ponit, vt & per Hostien. *in sum. de remis. §. quis possit.* Quod intelligendum est, quo ad Archiepiscopos in episcopatibus suorum suffraganeorum episcoporum, quo ad episcopos in Episcopatibus, quo ad legatos in prouincijs suis, vt per Lud Bolog. *in trac. de indulgẽ. n. 6. & nu. 20.* 31 † Item declara procedere in dictis prælatis, quo ad metam taxatam, vt scilicet non possint concedere vltra annum, in dedicatione ecclesiarũ tantum: pro alijs quibuscunque causis, non possunt concedere vltra quadraginta dies. *c. cum ex eo. & cap. nostro. de pœnit. & remis.* vbi doct.

doct. communiter: Quos sequitur Lud. vbi *supra numer. 48.* Secus
32 est in Papa † qui potest concedere, & particulares, & generales, & plenarias indulgentias, & per totum orbem: per quas etiam tota pœna remittatur; ita vt recte eas assumentes, si decedant ad cœlum statim euolare credantur. *c. Deus. de pœnit. dist. 1.* & tradit Lud. vbi *supra*
33 *num 8. & 19.* & Felin. *in sim. tracta. num. 13.* † Hinc est quod Papa solet concedere similes indulgentias, euntibus contra Turcas, & alios infideles; vt per Innocen. *in c. quod super, de voto*: & quotidie concedit etiam pro Fabrica Sancti Petri: vt in præsentiarum, sub Iulio III. Pontifice, eius Commissarius, & Concionator publice proponit,
34 in hac ciuitate, & alibi. † Indulgentia autem quod sit remissio peccatorum: vel clarius eam esse remissionem pœnæ temporalis, quæ pro peccatis debetur, concessam à Papa, vel ab alio, potestatem habente, ponit idem Ludouic. *ibi n. 2. 4.* Hancque materiam Indulgentiarum abunde explicat etiam Felin. vbi *supra*: sed illud not. Card. *in cle. 2. §. 6. in 11. no. de pœn. & remis.* Papæ auctoritatem vilescere ob frequentem indulgentiarum remissionem. Remittere autẽ posse Papam, vsque ad septuagies septies, secundum Matthę *c. 10.* ait
35 Io. de Sel. *in tracta. de iureiur. in 4. parte num. 67.* † Indulgentiæ quoque Iubilęi ad potentiam Papę sunt referendæ, cum antiquitus fierent, primo, quinquagesimo quoquo anno, post: centesimo: deinde fuerit reuersum ad quinquagesimum, postremo ex Constitutione Sixti 4. redactum sit Iubilęum ad 25. quenque annũ, vt *in extrauag. com. de pœnit. & remis.* pręsertim *c. 1. & pen.* & scribit multa Ioan. Anã. *in rub. de delict. puer.* quem remissiue sequitur Felin. *in d. tract. num. 24.* ex eo autem conceditur plenissima peccatorum venia, visitantibus
36 eo tempore Basilicas S. Petri, & Pauli, vt in allegatis iuribus. † In hoc versic. etiam subiungere possumus Papam solum posse indulgere, & alicui dare priuilegium celebrandi diuina officia, in ecclesia interdicta: quod episcopo non competit. glo. est *in capit. ad hæc quoniam sub. de appel.* vbi Philip. Franc. post alios doct. qui ita tenent. non posse tamen Papam concedere excommunicato, vel interdicto, vt celebret diuina officia, ibidem commemorat tenere Innoc. *in cap. præterea, eo tit. de appellat.* de quo tamen se remittit ad
37 doct. ibi de hoc loquentes. † In his spiritualibus illud etiam generale annotandum est, vt Papa possit, & ad eum spectet: tolerare aliquos

aliquos in ritibus eorum, vt tradit Abb. *in cap. in aliquibus. colum. 1. de decim. per glo. in cap. 1.* sed melius probat *in cap. 2. 20. dist.* Exemplum ponit in Armenis & Indis commixtis, in spiritualibus habentibus diuersos mores à nostris. Potest etiam poni in Gręcis, qui clerici, & presbyteri, vxorati quandoque sunt, vt *supra hoc §. versic. 3. numer. 6.* Tolerantia autem Papæ excusat à peccato, & dispensationem inducit si sit Specifica, & ex certa scientia: secus si de facto, nisi sit vniuersalis: vel maioris partis. vt per Felin. *in c. 1. columm. 6. de treug. & pac.* Potest etiam in hoc versic. inferri, vt liceat Papæ indicere strictiorem regulam religiosis, & monachis, quam eorum vita postulat, vt per Abb. *in cap. super eo. de regular*: cum Abbati etiam quandoque dicat licere, de quibus per Felin. *in c. ad nostram, de appellat.* Sicque solus potest alterare statum ecclesiæ religiosæ, vt per Abb. *in c. inter, de relig. dom.*

SVMMARIVM.

1 *Papa potest dispensare contra votum continentiæ, obedientiæ, & paupertatis, & vltramarinum, & terræ sanctæ.*

2 *Dispensatio in omni voto, regulariter spectat ad episcopum.*

3 *Votum est de iure diuino, ideo præcise obligat.*

4 *Episcopus dispensare potest in omni voto voluntario ex causa, excepto voto continentiæ; & crucis.*

DISPENSATIO IN VOTO.

SEPTIMO, licet dixerimus supra hoc §. *versic. 3. n. 17.* Papam posse dispensare circa votum continentiæ † quod illi solli licere de- 1
bet, vt in ibi allegatis, iuuat tamen hoc repetere, & addere, vt ad ipsum pertineat dispensare etiam cõtra votum obedientiæ, & paupertatis, vt consulendo scribit Socin. *consil. 13. nu. 18. 19. 20. 21. 22. vol. 1.* Atq; idem dicendum est in voto vltramarino, & voto terrę sanctę, vt tradit Specul. *in d. §. nunc ostendendum, versic. Octauo, & versic. 85. de legato*: & repetijmus *supra hoc §. versic. 2.* & per Abb. *in c. quod super & c. ex multa. de voto.* Qui tamen intelligit hoc procedere in voto vltramarino, emisso pro subsidio terræ Sanctæ: secus in emisso ab eo, qui vult visitare sepulchrum pro deuotione: vel ire ad Sãctum Iacobum, cum tunc possit obtinere commutationem ab episcopo

2 Loci, vt & per Bertach. *in tract. de episcop. in 2. parte. 4. lib. numer. 137.* † cuius regulariter est dispensatio in omni voto, vt ibi per Abb. per
3 illum tex. † nam secundum eum votum præcise obligat, cum sit de iure diuino, vt per eundem *in d. c. quod super, numer. 2.* Verum apertius nostram conclusionem explicat Hostien. *de voto. §. verum*, vt Papa possit de plenitudine potestatis, in omni voto dispensare, quod fuit voluntarium ab initio, non autem in necessario, puta quando in Baptismo quis renunciat Satanæ, vt ibi per eum *in §. quot*, qui subijcit *in d. §. verum*, si sine causa dispensat, eum peccare: nec ei esse obidiendum, si manifeste liquet, quod sit contra volú-
4 tatem Domini Dominorum. † At episcopum dispensare posse etiam in omni voto voluntario, excepto voto continentiæ, & crucis, ex causa tamen, & ipse affirmat, *1. q. 7. §. nisi rigor. cum sim.* Quod declarat Abb. *in c. proposuit nu. 12. de conces. preben.* quo ad commutationem: cum in totum liberet Papa ex causa, vt Deus.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum est de iure naturali, & diuino, & ideo præcise seruandum.*
2 *Papa non potest dispensare, vt non interueniat iuramentum in teste.*
3 *Papa potest dispensare solus circa iuramentum, in arduis negocijs, in magnis personis, in licito vel dubio iuramento, ex causa tamen. nu. 5.*
4 *Episcopus in iuramento est iudex competens, præterquam in casibus.*
6 *Iuramentum, iudex secularis, quod non poßit remittere reg. cum 4. sal.*
Iuramenti absolutio, alia habilitationem agendi inducit, alia plenaria est.
7 *Papa potest dispensare cum periuro, vt etiam testis esse poßit.*
8 *Papa potest tollere statuta iurata, tamen in dubio non tollit, cum clausula, non obstante. & c.*

DISPENSATIO IN IVRAMENTO.

OCTAVO, an & quando solus Pontifex, vel etiam Episcopus possit dispensare super iuramento, doctores sparsim & obiter aliqui tangunt: nonulli id aliquo ex ordine colligunt. Specul. etenim *in d. §. nunc ostendendũ. vers. 24. de legat.* aliqua assumit. & Felin. *in c. 1. q. de iureiur.* qui varios in hoc esse scrib. affirmat. Ioan. autem de Selua *in tract. de iureiur. in 4. parte*, multo plura colligit, quæ respiciunt

unt potentiam, & impotentiam Pontificis: arguendo ab eis ad iuramentum, iam dicta per Specul. vbi *supra*, & quæ per nos colliguntur, præsertim ab hoc *§.vers. primo, & secundo*, & vsque ad finem *huius c.* Nam & si multi scripserint de potestate pontificis, quos refert ibi Ioan. *in prin.* quæ ardua res videtur: nihilominus, cum ardua & eadem preclara sint, cur mihi in his immorari, & inuigilare non licebit: Marcus Ant. Bauerius etiam *in tract. de virt. iuramēti. n.106. vers. 57.* & ipse in hoc articulo verba facit. Et multa colligit Be.tachin. *in tract. de episcop. in 2. parte. 4. lib. n.3.* Et propterea † licet iuramentum 1
sit de iure diuino & naturali, atque ita omnino adimplendum. *ca.5. Matth.* vbi scriptum est, Redde domino iuramenta tua; & recipitur *in c. & si Christus, de iureiur. cum sim.* & tradit Specul. *in d. vers.24.* & Ioan. in eo prin. & seruandum sit præcise. *c. si vero, & c. cum contingat. de iureiur.* & per Pau. de Ca. *in l. si conuenerit.* post Ang. vbi etiam Alex. *in princip ff. de iurisd. omn. iud.* vnde inquit Felin. secundum no. dictum Augus. de Anchon. *in c constitutus. column. 9. versic. & pro hac, de rescrip.* & sequitur Hip. Mars. *in §. diligenter, numer. 66. in practic. cri.* † Papam 2
non posse dispensare, vt non interueniat iuramentum in testimonio ferendo, *per. c.31. Genesis.* Nihilominus Papam solum (cuius auctoritas excepta censetur) posse diffinire an iuramentum sit seruandum, vel ne: & posse dispensare, & absoluere, vel relaxare iuramentum, concludere possumus: † ita vt hoc procedat, quando 3
circa ardua negocia, & circa magnas personas, forte propter scandalum euitandum, res agitur, vel quando agitur de licito, vel saltem dubio iuramento: in quo solus Papa potest dare auctoritatem contraueniendi, sine commutatione aliqua, vt concludit Specul. *in dict. vers.24.* presertim *ibi*, Item non obstat per *c. venerabilem, de election.* quem ibidem sequitur Abb *num.13* & memorie commendandas tradit has declarationes Speculatoris: quæ pariter refert, & sequitur Felin. *in c.1. column. 6. num. 15. q.1. de iureiur.* qui inquit hanc opinionem esse approbatam consuetudine † vt præterquam in pre 4
dictis, episcopus censendus sit esse Iudex competens, quicquid alij, & ipse alias aliter senserit *in c.2. de sponsal.* & ita transire videtur Io. de Selua vbi *supra q.2.* & Card. Paris. *consil. 68. numer. 155. volu 4.* & Corn. *consil. 293. num. 6. vol. 4.* vnde Alexan. *consil. 222. nu. 9. vol. 2.* commemorat solum Papam concedere absolutionem à iuramento, quando

 proba-

probabile est dubium, an quis sit ligatus iuramento: nec id posse delegare. Sed quando est certum, vt si per metum, vel vim est præstitum, tunc potest episcopus absoluere. Et in Papa, quod ad iuramentum, quo quis obligatur Deo, & homini, idem tenet Soci. *con-*
5 *sil. 13. num. 16. vol. 1.* † Non sine causa tamen dispensare posse Pontificem: quando iuramentum esset principaliter interpositum, super re spectante ad Deum, & super re spectante ad tertium, tradunt doct. *in cap. quanto, de iureiur.* post gloss. ibi, & Ias. *in l. fi. numer. 25. ff. qui sad. sd. cogan.* & Felin. *in dict. cap. constitutus. de rescrip. colum. 9. versic. generaliter.* Qui regulariter hoc affirmat, & ibi multa scribit de potestate Papæ super iuramento: & consuluit Alex. *consil. 38. nu. 9. vol. 3. & consil. 138. nu. 8. vol. 6.* Papam super Iuramento licito ex causa, non autem sine causa, dispensare posse: vt etiam tradit Abb. *in c. proposuit. numer. 13. de conces. preb.* & Martin. Laud. *in tractat. de princip. quæst. 201.* qui declarat nisi auctoritas Papæ sit accepta, per no. in glo. *cap. quanto, de iureiur.* Hinc credo Socin. *consil. 115. numer. 10. volum. 1. dixisse,* Papam nõ posse absoluere à iuramento interposito in contractu, non probata læsione: & hæc cum causa, etiam colligit Bauer. vbi *supra.* Quod videtur ex eo dependere, quia Papa sine causa, non potest tollere ius diuinum, & ius gentium, & ius tertij, de quibus dictum est in *superioribus*: potest tamen ipsa pars remittere, vt ibi per Bauer. & prius per Specul. *in dict. versic. 24.* & Ioan. de Sel. vbi
6 *supra q. 4.* qui in seq. q. † etiam ponit reg. quod Iudex secularis non possit remittere iuramentum & ab eo absoluere. Limitat I. quando constat euidenter, quod iuramentum continet turpitudinem, ex parte recipientis, cum tunc cogat partem, ad relaxandum. II. limitat quando iuramentum est validum, vt possit compellere partem ad obseruantiã. III. vt possit declarare quem incurrisse periurium quo casu, de hoc non esset dubium. IIII. limitat, vt possit cognoscere, de nullitate absolutionis factæ per ecclesiasticum iudicem. Est tamen in præmissis aduertendum, secundum Alciat. *in rep. cap. cum contingat.* præsertim. *numer. 126. de iureiur.* post Oldrad. Laud. *cons. 120.* ad duplicem. Anch. *consil. 18.* & secundum commu-
* nes * opin. quod aliqua est absolutio, quæ inducit solum habilitatẽ agendi: & illa, quæ nõ requirit citationem, non rescindit cõtra-
* ctũ. Alia est absolutio plenaria, & tũc secũdũ magis cõmunes * opi.
non

non est concedenda absolutio per Iudicem ecclesiasticum, nisi sibi constet, contractum non esse seruandum. Eodem modo hic subijcere possumus, Pontificem ex causa posse seipsum absoluere à iuramento, vt per Abb. vbi *supra*, & dictum est *supra lib. 1. c. 1. §. 3. versic. Octauo, num. 2.* † Sed & quod plus est, Papa dispensare potest cum 7
periuro, & infame, ita etiam vt admittatur ad testimonium, vt *arg. c. cum * 1. & 2.* tradit practic. Papiensis *in for. iur. testium, in ver. protestante, num. 6.* allegat etiam Specul. *in tit. de teste, §. nunc dicendum:* & habetur per doct. præsertim Felin. *in c. testimonium, colum. 8. de testib. in 1. parte, n. 38.* hoc tamen conuenire videtur his, quæ diximus *supra lib. 1. c. 1. §. 4. versic. 17.* an & quando Princeps restituat damnatos, & infames. † Hic tamen subnotandum est, vt si Papa tollat consuetudi- 8
nem vel statutum, cum clausula. Non obstante cap. in dubio nõ intelligitur tamen tollere statuta iurata potest tamen, si hoc expresserit, vt docet glo. *in ca. cùm non doceat*, vbi Philip. Franc. *de election. in 6.* vt per Alex. *consi. 27. nu. 15. vol. 1.* sed & hoc conuenire videtur his, quæ diximus *supra lib. 1. cap. 1. §. 4. versi. tertio, nu. 1.* quando Princeps possit tollere ius positiuum.

SVMMARIVM.

1 *Papa solus potest conuocare concilium generale: declaratur n. 4.*
2 *Papa est maior concilio.*
3 *Papæ præsentia, in concilio generali, non est necessaria: cuius mandato, potest illi praeesse legatus.*
5 *Papa potest dissoluere concilium generale: cum declaratione.*
6 *Papa potest tollere, limitare, & interpretari statuta concilij.*
7 *Papæ auctoritas in omnibus concilijs, intelligitur excepta: cum declaratione.*

CONCILIVM GENERALE SOLVS PAPA CONVOCAT.

NONO, licet *supra libro primo, cap. primo, §. 4. versiculo decimoquarto*, conuocationem concilij totius orbis, quandoque ad Imperatorem, & alios Principes seculares pertinere, eidemque eos interesse posse, enarrauerimus. Cùm tamen id primum ad potentiam Pontificis Maximi referendum sit, proponamus ipsum solum

1 posse conuocare, congregare, præesse † concilio vniuersali totius mundi, *c.1. cum gl. 17. dist.* & per totam illam dist. declarat Card. Alexan. ibi & tradit gl. *in c. quod translationem offic. leg.* & tex. *in c. cuncta, 9. q. 3.* & Spe. *in tit. de leg. §. nunc ostendendum, versicu. 40.* & Mart. Lau. *in tract. de prin. q. 500.* & Ias. *consil. 95. col. 2. vol. 4.* & Decius *consi. 151. num. 20. vol. 1.* qui hoc regulariter procedere declarant, aliàs conciliabulum
2 dicatur. † est enim Papa concilio maior, *c. si Papa, 40 d. c. significasti, de election.* & per Felin. *in c. super literis, col. 13. versi. Nono, de rescrip.* & per Cassad. *in decis. in Rot. collect. de praben. decis. 2.* & alibi sæpè. Eandem conuocationem inducit quoque eius mandato legatus sedis Apostolicæ, vt per gloss. *in eod. cap. 1. 17. d.* quam ibi sequitur Card. Alexan.
3 † Et propterea præsentia sua in eo non est necessaria, cùm per legatos suos possit interuenire, *cap. regula, ead. d.* vbi idem Card. & *cap. sexto, 16. d.* Et hoc pacto tempestate nostra, absente Paulo III. Pontifice, per legatos eius celebratum est concilium generale apud Tridentinos, inter quos primum locum habuit Io. Maria Aretinus Cardinalis de Monte, qui paulò postea in Pontificatu successit, Iulius III. nuncupatus. Declara tamen primò, & limita istam conclu-
4 sionem, † vt scilicet auctoritas Papæ non requiratur, quando ipse Papa accusandus sit, vt ex auctoritate etiam Bald. *in cap. olim, in fin. de rescript.* consuluit Dec. *dicto consilio 151. numero vigesimonono.* Secundò quando Papa sit negligens in congregando concilium, vt explicat idem Decius inibi per multa, de quibus quoque scripsimus aliqua, *dicto versiculo decimoquarto*, adducendo auctores, qui in hac materia loquuntur. Tertiò conuocatio concilij ad Papam non spectat, quando sunt duo in possessione Papatus, vt declarat Ant. Ro-
5 sel. *in trac. de concil. in rub. auctoritatem conuocandi conci. nu. 36.* † Sicut autem potest Papa indicere concilium generale, eadem potentia illud dissoluere potest, gl. est sing. *in c. vbi periculum, in versi. concilio, de elect. in 6.* ea ratione, quia nulli concilio est subiectus, sequitur Mar. Laud. *in tract. de prin. q. 479.* & Pet. à Monte, *in tracta. qui incipit, Monarch. concil. in rub. de Card. nu. 3. & seq.* & singularem eam gl. refert Bar. Brix. *in suo Dictio. in ver. concilium,* de quibus tamen abundantius disserit Ant. Rosel. *in tract. de concil. in rub. quanto temp. dur. deb. concil. nu. 7. vsque ad nu. 23.* qui in casibus non posse ibi concludit, vtputa si vellet dissoluere collectum pro bono, & commodo concernente statum vni-

vniuersalis ecclesiæ, & si ageretur causa hæresis Papæ, vel si is diceretur apostaticus, vel renunciasset, vel quando duo de Papatu contenderent.† Similiter Papa potest tollere, & multò magis limitare, & interpretari statuta concilij, vt colligit Spec. *in d. §. nunc ostendendum, versi. 58. & 63.* & ideò inquit Martin. Laud. *in tract. de prin. q. 195.* si totus mundus sentiret contra Papam, præualet, & statur sententiæ eius, *c. Nemo, in glo. 9. q. 3.* & eadem sentit idem Mart. ibi *q. 477.* & not. Abb. *in c. proposuit, nu. 5. de conces. præb.* & abundè *in d. c. significasti, nu. 3. de electio.* vltra addita ibi in margine, cumulando multa, illa præcipuè,† quia in omnibus concilijs intelligitur excepta auctoritas Papæ, cùm concilia generalia non sint supra Papam. Hoc tamen declarando procedere, in his quæ dependent à plena dispositione Papæ, non si ipse esset iudicandus, veluti de hæresi, vel alijs, vt credo, de quibus scripsimus *in hoc cap. §. 2. quæstion. 6.* Item declarat, vt licet possit, non tamen honestum sit, nec hoc debet velle, vt per eundem Abb. *in ca. ex parte, de captl. monac.* Declarare etiam hoc videtur Decius *in c. cum in ecclesia, in 1. not. de appel.* vt non possit, nisi cum causa. Quod absolutè non puto verum, cum si quæ statuta fuissent in concilio circa ea, quæ sunt iuris positiui, sine causa etiam Papa, & Princeps possit ea tollere, vt diximus supra *li. 1. c. 1. §. 4. versi. 3. n. 23.* Sed declaratio Decij videtur posse sustineri in quatuor concilijs principalibus, in quibus Papa non potest dispensare, nisi cum causa, secundùm aliquos, vt dicemus inf. *versi. 10. nu. 4. & num. 11.* In hac autem materia, an sententia, & statuta Concilij generalis sint attendenda, an potius Pontificis, infinita, & longa disputatione colligit Anto. Rosel. *in tract. de concil. in rub. senten.* quæ potius attendenda sit. Qui in fine tandem à prædictis non videtur discrepare, de quibus quoque scribit Catal. de Boncompag. *in tract. de potest. Papa, nu. 79. & seq.* Et an concilium generale possit recusari Franc. Rip. *in c. 1. nu. 45. de iudi.* dicitur communiter teneri, quòd non, secus in prouinciali, ibi. *nu. 40.*

6

7

SVMMARIVM.

1 *Pontifex non potest tollere ius diuinum, constitutione vel rescripto.*

2 *Pontifex contra euangelium, & contra prohibita nouo & veteri testamento, non potest dispensare, nec contra articulos fidei, nec contra Apostolum, in pertinentibus ad eos, nec contra X. præcepta Decalogi.*

3 Pon-

3 *Pontifex potest condere leges, contra statuta Sanct. patrum.*

4 *Pontifex non potest dispensare, contra quatuor concilia principalia tollenda, declara tamen, vt ibi. & quæ sint concilia principalia.*

5 *Pontifex non potest dispensare in his, quæ natura sui, sunt mala, vt subijciuntur exempla.*

6 *Pontifex non potest dispensare, vbi status ecclesiæ decoloratur, & contra vniuersalem statum ecclesiæ, vt exempla ponuntur, & declaratio.*

7 *Pontifex, & Imperator non potest condere legem, ex qua turbaretur Mundus & status imperij.*

8 *Pontifex non potest facere, quod alia ecclesia esset maior Romana, vel vt sit alteri accessoria, & vnita.*

9 *Pontifex non potest prohibere, quin baptiZatus cum forma, habeat characterem, & gratiam.*

10 *Pontifex non potest aliquem eximere ab eccl. Rom. nec priuilegiare, ne ad eum veniat.*

11 *Casus alij remissiuè, in quibus Papa dispensare non potest.*

12 *Pontifex dispensans sine causa contra ius diuinum, peccat, ita vt quanto magis præest, tanto durius iudicandus sit.*

NON POTEST PAPA TOLLERE IVS DIVINVM.

DECIMO, ventilando ea, quæ ad impotentiam Pontificis Maximi pertinent, iam in Imperatore declarata, licet quoque dictum sit supra *libro primo, cap. 1. §. 4. versiculo 29.* Principem non posse in totum tollere ius diuinum, tamen hic vberius dicamus.

1 † Non posse Pontificem Max. tollere ius diuinum constitutione, vel rescripto, quia inferior non potest violare iura superioris, *clem. ne Romani, in princip. de elect.* & quia huiusmodi ius est immutabile, *5. & 6. distin.* & concludunt omnes cum gloss. *in d. l. final. C. si contra ius vel vtil. pub. & in dict. ca. quæ in ecclesia, de constitutio.* sed præsertim Felin. ibi *columna sexta, numero 15.* cum multis relatis, præcipuè B. Thomam.

2 † Hinc est quod contra euangelium, & contra prohibita nouo, & veteri testamento non potest statuere, vel dispensare, *c. deinde, 26. distin. cum sim.* & post Specu. *in tit. de dispens. §. nunc breuiter,* tradit Alex. *consi. 49. col. 1. vol. 4.* & Ias. *in l. 1. in 1. lect. n. 55. & seq. C. de sac. ecclesf.* & Abb. *in c.*

in c. significasti, nu. 2. de electio. Nec contra articulos fidei, *cap. 140. dist. & c. aliorum, 9. q. 3.* & per Spec. *in d. §. nunc breuiter,* & Abb. *in ca. proposuit, de conces. præben. num. 20.* qui secutus Vinc. inquit, posse Papam in omnibus, ex rationabili causa dispensare, præterquam in articulis fidei, & ideò tradit B. Thomas *in 4. sententiarum, dist. 17.* vt eum sequitur Ioan. de Selua *in tract. de iureiur. in 4 parte, nu. 44.* non posse Pontificem nouos articulos fidei condere, aut editos remouere. Item nec dispensare potest contra præcepta Decalogi, quæ decem sunt, *cap. sicut, 14. distinct.* nam & si non sunt articuli, sunt tamen articularia fidei, & ita eis annexa, vt sine his salutem assequi non possimus, vt docet Specul. inibi, *versiculo secundo.* Vnde nec dispensare potest contra Apostolum in his quæ pertinent ad articulos fidei, vt idem Spec. ibidem tradit, & habetur per glo. post tex. *in c. sunt quidam, 25. q. 1.* inquit tamen Abb. *in d. ca. proposuit, nu. 9.* cum glo. communiter omnes tenere, Papam absolutè posse dispensare contra apostolum ex causa, quia sine ea eius præceptum non possit relaxari, qui motus fuerit instinctu Spiritus sancti, *c. lector, 34. distin.* & Abbatem sequitur Felin. *in d. c. qua in eccl. col. 7.* Facit cùm diximus supra *hoc §. versi. 5. in ver. Bigamia, nu. 2.* Papam esse maiorem Paulo in administratione,
& idem Fel. ibi subdit, posse † Papam condere leges contra statuta 3
sanctorum patrum ex auctoritate etiam B. Thomæ, cuius contrarium sentit Specu. *in d. §. nunc breuiter, colum. final.* quando sancti patres aliquid benè diffinierunt, *c. sunt quidam, 25. quæst. 1. & cap. sicut, 14.*
sed secundùm Felin. ad hæc patet solutio per adducta; † Simile est 4
vt prædictis subiungamus, non posse Papam dispensare contra quatuor concilia principalia tollenda, vt Specul. *in 2. §. nunc breuiter, columna secunda, per dict. cap. sunt quidam.* Sed hoc falsum dicit Hostien. *in titul. de dispensat. §. quis possit,* nisi in eis contineantur ea, quæ ad transgressionem, & articulos fidei pertinent, quod credo verius. Illa autem concilia sunt principalia, Nicenum, Chalcidonense, Constantinopolitanum, & Ephesinum, vt per Ripam, *in cap. 1. nume. 2. de iudic.*
† Idemque arbitramur, vt non possit dispensare in his, 5
quæ natura sui sunt mala, vtputa; quod quis sine peccato possit adulterari, *argu. cap. & si Christus, de iureiur.* & tradit ibidem Specul. & Abb. *in c. proposuit, numero 20. de conces. præben.* & similiter non potest
me absoluere in peccato persistentem, *cap. legatur, 24. quæstion. 2.* † Et 6

pariter vbi status ecclesiæ decoloratur, *1. quæst. 7. cap. & si illa, cum sim.* & per Specul. ibidem *columm. final.* vnde vt not. gloss. Abb. & Doct. *in capit. literas, numero 13. de restitut. spoliat.* & Martin. Laud. *in tractat. de principib. quæst. 252.* & idem Abb. *in dict. cap. proposuit, numer. 15.* Papa non dispensat contra vniuersalem statum ecclesiæ, nisi cum rationabili causa, distinguendo diuersimodè hic, & illhic, quæ tamen videntur in idem incidere; In qua diuersificatione illud Ant. Rosell. addit, *in tract. de concil. in rubric. Pont. Maxim. an pos. con. vn. sta. eccle. numero septimo, & in rubric. quan. temp. dur. deb. concil. numero decimosexto*, vt licet Papa omnia possit de plenitudine potestatis, non tamen potest ea quæ specialiter prohibita forent, vel quæ essent contra fidem, vel statum ecclesiæ generalis, quo vltimo casu, & si teneat dispositio, non tamen est sibi permittenda, vnde tunc requiritur etiam sententia concilij, quia licet possit eo casu cum causa contra statum generalem ecclesiæ disponere in positiuis, solus tamen non potest generaliter tollere; vnde exemplificando in multis, inquit eum non posse solum tollere, etiam cum causa dispositionem, *cap. si quis suadente Diabolo, 17. quæstione tertia,* sed mihi placet opinio Abbatis, qui vtroque in loco, & etiam *in capit. nulli, de sentent. excommun.* posse Papam dispensare contra vniuersalem statum ecclesiæ sentiat, ex rationabili causa, & hoc etiam absque concilio, quando versamur in his, quę sunt iuris positiui, cùm in his etiam sine causa hoc possit, vt diximus supra *lib. 1. c. 1. §. 4. vers. 3.* & tetigimus supra *hoc §. versi. Nono, num. 5.* Imò etiam si versemur in his, quę sunt iuris diuini, ex causa, posset Papa illud limitare, & interpretari in parte, non in totum tollendo, vt dicemus in proximis, & ideò distinctio Abb. *in d. c. proposuit, nume. 14.* videtur conuenire ad propositum nostrum, qui inquit, licet priuilegia clericorum sint de iure diuino, vt not. *in cap. Si Imperator, 96. dist.* & per Innocen. *in cap. 2. de maio. & obed.* & diximus supra *hoc §. versi. 6. nu. 7.* tamen ex causa, potest Papa dare potestatem alicui principi seculari iudicandi inter clericos; sicque licet status ecclesiæ decoloretur, & *in d. c. nulli,* infert Abb. posse Papam ex causa tollere dispositionem, *d. c. si quis suadente diabolo;* Sic nisi ex causa dispensat, vt communicantes cum excommunicatis non incurrant in excommunicationem minorem, vt post Abb. & Felin. tenet Io. de Selua *in tract. de iureiur. in 4. parte, nu. 7.* & Barb. *in tract. de*

præst. Card. in 1. q. 1. partis, nu. 36. Si non decoloretur, vt quia subest iusta causa mutandi, vel dispensandi, tunc etiam possit maximè circa vnum vel duos casus dispensare. Et benè notandum scribit hunc casum, an Papa possit dispensare contra generalem statum ecclesię, qui comprehendat multos casus, prout in relaxatione coniugij, Pontifex immutauit vniuersalem statum ecclesiæ, *in c. non debet, de consang. & affin.* & meminit glo. *in d. c. sunt quidam, 25. q. 1.* & ad præmissa conueniunt ea, quæ scripsimus supra *lib. 1. c. 1. §. 4. versic. 2. nu. 6.* † vt 7
Papa & Imperator non possit condere legem, ex qua turbaretur mundus, & status Imperij, vtputa, quòd homines viuerent sine lege. † In hoc vers. conuenire videtur, vt dicamus non posse Papam 8
facere, quòd alia esset ecclesia maior Romana, vel vt hæc esset alteri accessoria, & vnita, vt tradit Ant. Ros. *in tra. de potes. Imp. & Pap. §. quo autem in loco, nu. 6.* notari *in c. fœlicis, §. pro hoc, de pœn. lib. 6.* † Item dicamus non posse Papam prohibere, quin Baptizatus cum forma habeat characterem, & gratiam, vt ait idem Ant. ibi. *in §. Hanc sententiam, n. 27.* † Item nec potest aliquem eximere ab ecclesia Romana, 10
nec priuilegiare, vt ad eam non veniat, secundùm not. per Abb. *in c. cum instantia, col. 2. de censib.* & per Ioan. de Selua *in trac. de iureiur. in 4. parte, n. 39.* Item non potest compellere sacerdotem ad reuelandum confessionem, vt dicemus inf. *in c. de presbyt. parochial. nu. 17.* † Aliqua 11
quoque alia ponit Specul. *in dicto §. nunc breuiter,* & Hostien. *in dicto §. quis possit,* in quibus Papa non videtur posse dispensare, scilicet in matrimonio lege diuina prohibito, in voto continentiæ; in homicidio voluntario, vt etiam per Io. Anan. *consi. 59. nu. 7.* vt ministret in officio altaris, & alijs de quibus in superioribus, in specie quandoque locuti sumus; Similiter multos casus, in quibus Papa non possit dispensare, siue disponere, colligit, vt dixi, Io. de Selua *in d. trac. de iureiur. in 4. parte.* Prædicta autem limitantur, vt licet Pontifex non possit in totũ tollere ius diuinũ; possit tamen in parte, & illud limitare & interpretari ex causa, vt annotauimus sup. *li. 1. c. 1. §. 4. vers. 5.* & per Pet. à Mon. *in monarch. Concilior. sub rub. de modo resist. Pap. num. 10.* Atqui si sine causa aliquid contra ius diuinum permittat; quanto magis præest, tanto durius iudicabitur, vt docet Ant. Rosel. *in tractat. de concil. in titu. pont. in quib. hab. potes. num. 28.* quod prædixit Specul. *in dicto §. nunc breuiter, col. fin.* † nam peccare eum affirmat, si dis- 12

penſet ſine cauſa, nec diſpenſatio prodeſt, niſi in diſpenſationibus iuris poſitiui.

SVMMARIVM.

1 *Repetuntur multa exempla impotentiæ in Pontifice, iam dicta in Imperatore, & de Pontifice tantum.*

MVLTA EXEMPLA IMPOTENTIÆ PONT. REPETVNTVR.

VNDECIMO, cùm circa limitatam poteſtatem Imperatoris, multa explicauerimus, quæ ipſe non poſſit, ſupra *libro primo, cap. 1. §. 4. verſic. cum multa, ſiue verſicul. vigeſimooctauo, vſque ad finem illius c.* illa hic breuibus repetere ad exactiorem ordinem obſeruandum, cùm ad Pontificem ea quoque pertineant, haud ſuperfluum exiſti-
1 mo. † Repetamus igitur, ipſum Pontificem facta infecta reddere, neque iniuſta, & quin iuſtitia reddatur facere; nec iuri naturali, aut gentium derogare poſſe, quia ſit immutabile, & propterea non poteſt diſpenſare, vt teſtis reddens malam rationem, vel qui non audit, vel non vidit, vel qui eſt pupillus, probet, nec poſſe facere contra ſubſtantiam rei, & cuius rei exempla referuntur præſertim in dominio auferendo alicui, vt *in dict. verſicul. 28. num. 1. & ſeq.* Declarando tamen vt ibi per plura, vnde vt ibidem *nu. 15.* non poteſt deponere epiſcopos omnes. Similiter non poteſt extinguere Cardinalatum, vt dicemus inf. *c. proxim. § 3. nu 27.* Item non poteſt ſupprimere, vel reuocare dignitates conceſſas alicui, vt *ſupra c. 1. lib. 1. § 4. verſi 8. in ver. Feuda, in fi.* Non poteſt pariter eadem ratione, in totum tollere ius diuinum, & per conſequens contra Euangelium, & vetus teſtamentum, & articulos fidei, decem præcepta, epiſtolas Pauli, & quatuor concilia principalia diſpenſare, *vt dicto §. 4. verſi. 29.* & diximus latius ſupra *verſ. præcedenti.* Item non poteſt alienare bona, & iura dignitatis, nec regalia, teſtando, pignori obligando, vel ſeruituti ſubijciendo, vel aliter etiam cum iuramento, alienando, præſertim in conſanguineos. Declara tamen vt inibi, *verſ. trigeſimo,* nam & vt ibi dicitur, non poteſt habere dominium rerum eccleſiaſticarum, ſed tantùm adminiſtrationem. Item *vt in verſ. trigeſimoprimo, eodem §. 4.* multa ſummatim repetuntur, quæ Imperator non poteſt; & hic in Pontifice conuenientia repetere poſſumus, vt ſcilicet non poſſit

possit erogare pecuniam pro Papatu consequendo, Nec in se habere crimina, & vitia, quæ etiam reprobantur in Imperatore, & alia de quibus fit mentio *in hoc lib. 2. §. 2. q. 5. & 6.* Nec Imperatoris iura vsurpare, quia idem non potest esse Imperator, & Papa, Nec potest se intromittere de subditis Imperij; nec infringere factũ Imperatoris. Nec exercere iurisdictionem in clericos, ratione bonorum temporalium, sibi non subiectorum, *vt supra versic. 2. §. 3. cap. 1. lib. 1.* Rom. ecclesia tamen cõtrarium seruat quotidie, vt in propria causa se expertum etiam mihi significauit multum Reuerendus D. Tiberius de Raude, conterraneus meus, iam auditor Rotæ Ro. vir senatorius, & protonotarius Apostolicus Iurec. eruditissimus, & maxime experientię, cum quidam Ioan. M. Viscardus causam contra se committit obtinuerit. Et in hanc obseruantiam priuilegium Apostolicum videtur concessum, per Leonem X. in dominio Mediolani, Regi Francorum, 1518. eius sensus, vt causæ profanæ, & Laicorum vt clericorum in rebus prophanis, extra illud dominium non trahantur, per Apostolica decreta. Vnde non potest tollere leges seculares Imperiales, nisi vbi respiciant peccatum, vt supra *lib. 1. c. 1. §. 4. versic. tertio.* Nec potest esse solutus, & à legibus discedere, nisi *vt d. §. 3. versic. Septimo.* Nec potest contrauenire contractibus, & conuentionibus initis, etiam de plenitudine potestatis, nisi in casibus, *vt ibi versic. Octauo,* Nec plenitudine potestatis vti in præiudicium subditorum, *vt ibi versic. Nono.* Nec Bella mouere nisi ratione, & necessitate suadente præuia monitione, *vt ibi versiculo, Vndecimo,* Nec personaliter pugnare, *vt versic. 12.* Nec concedere duella, *vt versic. 13.* Item non potest permittere vsuras in Iudæis, nisi ex causa, Nec ipsos Iudæos expellere, *vt ibidem vers. 14.* Nec potest sententiare, non citata parte & non audita, & sine causæ cognitione, *vt ibi vers. 19.* Nec esse acceptor personarum, *vt vers. 20.* Nec potest inponere pœnam mortis exequendo, sed statuendo. *vt sup. li. 1. c. 1. §. 4. n. 9.* Et breuiter pone hic reliqua alia, in quibus impotentia pontificis ostenditur, iam vt dixi, etiam scripta in Imperatore, *d. §. 4. cap. 1. li. 1. versic. 31. vsque ad finem,* & ibidem dicta *versic. 32. & vltimo,* vt pont. max. similiter mortem euitare non possit, Non potest etiã Papa ante coronationem, & consecrationem habere auctoritatem regendi Ro. ecclesiam, cum nondum dicatur pontifex, secun-

dum vnam opi. *vt sup. hoc cap. §. 1. ver. in hac.* Item non potest habere tractatum diffinitorium cum Cardinalibus, sed consultorium, de successore sibi eligendo. Nec potest per testamentum vel alio modo sibi eligere talem successorem, *vt sup. hoc lib. §. 2. q. 2.* vbi etiam arguitur, non posse concedere alijs, quam Cardinalibus potestatem eligendi pontificem, Item non potest supprimere potestatem Electionariorum Imperatoris, vt aliqui tenent, vt diximus supra *lib. 1. cap. 1. §. 2. numer. 3.* Item non potest esse nisi vnus pontifex, non duo, vel plures, *vt ind. §. 2. q. 3. numer. 10.* Nec papa potest sibi facere æqualem, vt ibidem; Item non potest esse papa, nisi eligatur è gremio Cardinalium, & qui nec hæreticus, nec fœmina, nec infans nec furiosus, & similis sit, *vt ibi. quæstio. 4. 5. & 6.* in qua habetur. *num. 15.* cum non posse renunciare papatui, nisi ex causa, alioquin grauissime peccet. Item papa, non potest dispensare circa ascendentes & descendentes in infinitum, nec inter collaterales in linea inæquali in secundo gradu, nec in prohibitis lege diuina, nisi ex causa maxima. Item non potest, vel saltem non consueuit dispensare, inter coniunctos cognatione spirituali. Item non potest dispensare cum monacho in voto continentiæ, & religionis. vt ducat vxorem, sine magna causa, & vt monachus permaneat, Nec vt matrimonium monachi ad tempus duret, cum nullo casu, in matrimonio carnali copula consummato possit dispensare post Baptisma. Item non potest dispensare, vt quis habeat duas vxores, & sic quod Rex habens vxorem sterilem, aliam ducat, vel concubinam. Item non potest prohibere, omnes personas, vt non contrahant matrimonium, sed aliquas. Item non potest dispensare in matrimonio, licet non consummato, nisi ex causa in iure expressa, vel sibi simili, & vera, & iusta, & alijs nota, nec in matrimonio contracto inter Christianum, & Iudæam, & econuerso, *vt in hoc §. 4. versic. 3.* Non potest quoque deponere Cardinales, nisi cum concilio vniuersali, secundum aliquos, vt diximus *hoc §. versic. 4.* Item Papa non dispēsat, vt sentiunt aliqui, in Bigamia, *vt ibi versic. 5. in ver. Bigamia*; Nec potest habere plenam potestatem quo ad dominium rerum ecclesiasticarum, sed quo ad administrationem. Nec habet potestatem in bonis patrimonialibus clericorum *vt supra.* Item non potest in totum tollere decimas; Nec absolute subijcere clericos secularibus

bus

bus iudicibus. Nec concedere ei qui non sit sacerdos, vt conficiat corpus Christi. Item non potest dispensare, vt quis habeat plura beneficia cum cura, nisi adsit causa. Item non potest, secundum aliquos, concedere clerico licentiam testandi sine causa. Nec in totum statuere, vt officium, & horæ canonicæ non dicantur, secundum aliquos. Item nec vendere, aut transferre potest simoniace, administrationem ordinis, & executionem clauium, cũ sint prohibita quia Simoniaca. Nec vt aliqui tenent, potest concedere excõmunicato, vel interdicto, vt celebret diuina officia, *vt inibi versic. 6. numer. 2. 7. 8. 14. 18. 22. 27. 37.* Item nec potest se subijcere Imperatori; vel Iudicis laici prorogare iurisdictionem: saltem de ordinaria potestate, *vt in eo. numer. 7.* Item non potest papa dispensare in voto necessario; vt puta Baptismi, quando quis renunciat Satanæ, *vt eo. §. 4. versic. 7.* Item non potest dispensare, vt non interueniat iuramentum in testimonio ferendo. Nec sine causa potest dispensare super iuramento licito, vel super re spectante ad Deum: & spectante ad tertium: imo in contractu, non probata læsione, etiam cum causa, aliqui idem tenent, *vt ibi versic. 8.* Item non potest tollere statuta concilij generalis, vbi ipse pontifex sit iudicandus; nec de honestate, & secundum aliquos, nisi cum causa. Nec conuocare concilium, in casibus ibi, *versic. 9.* De impotentia pontificis in multis supra recitatis, & alijs similibus, plura itidem cumulat Io. de Selua, *in tract. de iureiur. in 5. parte.*

SVMMARIVM.

1 *Cardinales pileo purpureo: & chlamyde eiusdem generis vtuntur, & ratio.*
2 *Cardinales Innocentij IIII. decreto Galero rubeo vtuntur & equo.*
3 *Cardinales soli instituto Pauli II. Biretum Coccineum ferunt: & mulas sternunt panno eiusdem coloris.*

LIB. II. CAP. II. DE CARDINALIBVS.

PRope pontificium simulchrarum, aliud quod Cardinalem effingere videbatur, prospiciendum sese offerebat (nulla enim post pontificem maior dignitas datur, vt dicemus inferius.

§. 3. nu.

1 *§.3. numero primo.)* † Pileo purpureo, & eiusdem coloris chlamyde cucullata; caput coopertum, & amictum corpus habens; Tunica tamen quadam candida ex lino confecta (quam Rochetum appellant) interius se occultante. Quibus, & si non satis mihi notum sit, quare vtantur vestimentis Cardinales: fortasse hoc referendum est vel ad id, quod præfectis prætoria, & Regibus æquiparentur, sicque inter Illustres repositos, purpuram non secus ac Reges eos deceat induere, vel quod pars corporis, & capitis pontificis max. censeantur, vt in inferioribus dicemus; vel quod illud culmen singularis potentiæ, cuius amplissimus Senatus gloria * adornatus erat, ab Imperatore Constantino magno eisdem traditum est; id est, eos patritios efficiens, & Consules, vt post dono data omnia indumenta Imperatoria per eundem Constantinum Siluestro pontifici, & eius successoribus, dixi supra *libr. primo, capit.*
2 *primo, §. 1. quæstio. secunda, numero decimo.* † Atqui constat tamen, vt apud Platinam legitur, in vita Innocen. III. pontificis max. huius decreto statutum fuisse, anno salutis 1246. vt Cardinales, equo in publicum vecti, galero rubeo vterentur, honestandi ordi-
3 nis causa. Paulus II. autem, anno salut. 1464. publico decreto statuit, & mandauit, proposita pœna, ne quispiam Biretam coccineam, præter Cardinales ferret; Quibus etiam primo pontificatus sui anno, pannum eiusdem coloris dono dedit, quo equos, vel mulas sternerent, dum equitant, vt auctor est Platina idem, in vita eiusdem Pauli. Galero albo solum Flaminem Dialem etiam vsum fuisse apud antiquos, Varrone auctore, tradit Fenestella. *c.5. de sacerdotiis Romanis.* Qui mos, an aliqua in parte ad Cardinales transiuerit videas, Tunicam vero illam candidam ostendere claritatem & munditiem huiusce viri, satis crediderim; sicuti hoc demonstrare Argenteam Coronam in Imperatore posuimus *sup. dist. cap. 1. §. 1. in ver. Coronam.* & conueniunt, quæ dicemus inf. §. *2. nu. 3.* scilicet, Cardinales esse debere candidiores niue, quo ad optimos mores & vitæ munditiem. Sic eadem vestimenti specie, eiusdemque significatus, vti episcopum, & Sacerdotem, dicere possumus, sicut de Alba, siue Camisia, sacerdotali indumento, ostendit Spec. *in rationali diuinorũ lib. 3. in rub. de Alba.* de quibus tamen omnibus inf. *capit. 5. in figura episcopi* dicemus; & an eisdem indumentis vtantur monachi,

monachi, vel aliter religiosi, facti Cardinales, aut episcopi, vbi concluditur quod non, *in versicul. Amictus.* Verùm cùm præter hęc, multa de Cardinalibus dicenda sese offerant, quanquam etiam copiose collecta, & per Martinum meum Laudensem; & per Barbatiam in traditionibus suis abundantius, adeò vt vix locus ad scribendum relinquatur, cùm nihil intactum hi prætermisisse videantur, Nihilominus si nihil noui liceat addere, breuibus, vbi contigerit vel eorum vel aliorum traditiones, vel iura resumere & interpretari, in hunc modum & ordinem distinguamus. Primo loco & §. de Institutione Cardinalium disserendo. Secundo de eorum Munere. Tertio de eorum Excellentia, & potentia.

SVMMARIVM.

1 *Cardinalium institutio ad tempora veteris testamenti refertur, quæ sit de iure diuino, & nu. 3.*

2 *Cardinales sacerdotes leuitici generis censentur, & nume. 3.*

3 *Cardinales sunt loco Apostolorum assistentium Christo.*

4 *Cardinales quo tempore primum eo nomine vocati.*

5 *Petrus I. Pontifex duos Episcopos, Linum & Cletum creauit.*

6 *Pontifices post Petrum ex sacris ordinibus de more in vrbe habitis Episcopos, Presbyteros, & Diaconos mense Decembri creare soliti vsque ad Leonem IIII.*

7 *Anastasius Cardinalis damnatus, quia parochiam suam per quinque annos deseruit.*

8 *S. Hieronymus, quo tempore vixerit, & an fuerit Cardinalis.*

9 *Cardinalium institutio expediens & vtilis ad regimen Ecclesiæ.*

10 *Cardinales 29. Vrbanus VI. Pontifex creauit vna die.*

11 *Cardinalium creatio quomodo per Pontificem fiat.*

12 *Cardinalatus insignia quæ sint.*

13 *Titulos presbyteris, primum Euaristus Pontif. distribuit.*
Cardinalis non potest esse nisi saltem sit Diaconus.

14 *Tituli Cardinalium qui & quot sint.*

15 *Cardinalium creatio vsque ad quem numerum ascendere possit: quod arbitrio Pontificis relinquendum videtur.*
Discipuli 72. vltra 12. apostolos constituti.
Cardinales qui dicantur habere titulum: & qui & quomodo per titulum inscribantur.

Papa quomodo inscribatur.

16 *Cardinales vnde dicti.*

17 *Cardinales olim appellati in quacunque ecclesia principales sacerdotes vel Episcopi.*

Cardinales consiliarij vocati.

18 *Cardinalium collegium Romanæ ecclesiæ Senatus dijudicatur exemplo Senatus Romani: & hi coadiutores, patritij, & liberi primi gradus prope Papam dicti.*

19 *Cardinales Rom. ecclesiæ filij spirituales inscribuntur: & dicuntur Curiales.*

Cardinales Dij censentur in terris.

§. I. De Institutione Cardinalium.

D §. I INSTITVTIONEM, † & Cardinalium originem, etiam ad prisca illa tempora veteris testamenti, si non nomine, saltem effectu referendã, & sic de iure diuino nõ solum positiuo esse multi arbitrantur, quod satis apte demonstrari posse arguunt *ex c.17. Deuteronomij*, ibi, *si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, &c. surge, & ascende ad locum, quem elegerit dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequeris que sententiam eorum, nec declinabis ad dextram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis Imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur.* Quæ resumuntur, & recipiuntur, tanquam verba, quæ conueniant, & ostendãt pontificis maxi. & Cardinalium eandem supremam potestatem à Deo sibi penitus attributam, *in capit. per venerabilem, qui fil sint legi.* cum nullus alius iudex aut sacerdos maior esse queat pontifice max. & Cardinalibus, supra *hoc libr. capit. primo*, § *1.* præsertim *in versiculo, Pallium.* Et propterea doct. ibi, sed præcipue Abb. *n. 16.* colligit nullum alibi textum melius probare, † Cardinales esse sacerdotes leuitici generis. De qua
2
re.

re, illud profecto dicam, nullo pacto posse dubitari, quia ex quo ipse pontifex idemque legislator *in eo. cap. per venerabilem*, in hanc sententiam interpretatur verba veteris testamenti, *dict. capit. 17.* nulla potest contingere dubitatio. *l. ancilla.* cum gloss. vbi Bar. *Cod. de fur.* & per Bar. *in l. Gallus. §. si eius, in prin. ff. de liber. & post.* & ideo recte hæc comprobat Spec. *in tit. de lega. §. sequitur, in princip.* & idem Abb. *in cap. ex gestis. column. prima. de cleric. non residen.* addens hoc figuratiue saltem procedere, & Abbatem sequitur Martin. Laud. *in secundo tractat. de Cardinalibus, quæstio. septima, & 11. & in 1. tract. quæst. 26. & 34.* & Cardin. Alexand. *dict. cap. per venerabilem, column. 142.* & Pet. à Biax. *in tractat. quod inscribitur Direct. elect. cap. 35. 2. partis. numer. 7.* post Barbat. *in tractat. de præst. Card. in 1. quæst. 1. partis.* qui hunc articulum ad partes disputando per 10. col. concludit tamen, præsertim *numer. 20.* Cardinalatum essentialiter & formaliter à iure diuino propriesumpto exordium sumpsisse. Imo etiam nomen ipsum Cardinalium ex eodem veteri testamento prodire post Host. argumentatur idem Barbat. ibi. *numer. 33.* per ea verba *primo Regum. ca. 2.* Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem, subdens hoc optime conuenire, quia ecclesia Rom. regatur consilio Cardinalium, sicut hostium regitur cardine. Quibus pariter annuit Pet. à Biaxi. vbi supra. Hæc tamen interpretatio *ex dicto cap. 2.* non placet Abb. *in eo. cap. ex gestis*, Sicque ad præcedentia consecutiue succedit, † vt etiam ex nouo testamento, Cardinalium 3
origo de iure diuino dijudicanda sit, quia figurati inde sunt Apostoli, qui censeantur esse illi Sacerdotes leuitici generis, ad quos confugiendum esset. Quamobrem cum Christus, cui tradita est omnis potestas, & in cœlo, & in terra, eandem tradiderit Petro & successoribus, *vt in dict. capit. per venerabilem*, & sæpe diximus, atque Cardinales loco Apostolorum sint constituti, & secundum Card. Alexan. *in cap. in nomine domini 23. dist. colu. 2.* licet episcopi omnes sint loco apostolorum, Cardinales tamen sunt loco apostolorum assistentium Christo, Sequitur eos Sacerdotes Leuitici generis esse dicendos, sicuti clare exprimitur *in d. c. per venerabilẽ*, & hæc interpretatio mihi videtur conuenire dictis Abb *in d. c. ex gestis.* quãdo figuratiue saltẽ Cardinalatũ iuris esse diuini cẽsuit. Possunt etiã præmissis cõuenire ea quæ ex mẽte eiusdẽ Barbatiæ scripsimus supra, *c.*

 proxi-

proximo, §. 2. in prin. num. 5. & q. 4. num. 6. & q. 6. nu. 13. qui inquit, ſicut Apoſtoli voluerunt Petrum eſſe Principem eorum, ita & Cardinales conſtituunt Pontificem de ipſorum gremio exemplo eorum. Quod ſubijcit à ſe eſſe nouum dictum, nec aliqua reſonante ſcriptura accepiſſe. Sed mihi videtur inualidè reſonare ex prædictis.

4 † Verùm cùm non niſi obſcurè appareat, quonam tempore poſt Pontificatum per Petrum aſſumptum, Sacerdotes hi Cardinales inſtituti, & eo nomine nuncupati ſint, cum tempore Conſtantini Magni, & plerique ante, plurimi poſt, id inductum ſcripſerint. Nos ea quæ inueſtigare licuit, in medium afferamus. Repetendo igitur tempora, in quibus vnuſquiſque Pontifex Maximus Pontificatum

5 geſſiſſe deſcribitur, Platina inchoando † à Petro apoſtolo primo pontifice, hunc duos Epiſcopos, Linum ſcilicet & Cletum ordinaſſe commemorat, qui ſacerdotale miniſterium Romano populo, & aduenis benè ſentientibus exhiberent, quia ipſe pluribus intentus eſſe non poterat, cùm orationi & prædicationi vacaret. Idem Platina deinceps, quem ſequitur Raphael Volateranus *in anthropo-*

6 *log. libro vigeſimoſecundo*, & Linum & Cletum & Clementem † & alios multos pontifices Petri ſucceſſores vſque ad tempora Leonis IIII. pontif. imperante Ludouico II. anno ſalutis 848. ex ſacris ordinibus de more in vrbe habitis, Epiſcopos, presbyteros, & Diaconos, etiam plures numero menſe Decembri creauiſſe refert. In vita autem eiuſdem Leonis, qui fuit poſt Conſtantinum per multum tempus, & tempore Michaelis Imperatoris Orientis, & anno

7 848. obiter tamen enarrat, † Anaſtaſium quendam presbyterum Cardinalem damnatum, eo maxime, quod parochiam ſuam per quinque annos deſeruerit. Deinde in vita Sylueſtri III. anno ſalutis 1040. qui prius per Cardinales eſſe tradit pontificem creatum temporibus Conradi vel Henrici Imperatoris eius filij. Poſtea in vita Nicolai II. 1058. ponit eius decretum, de quo fecimus mentionem ſupra *capite proximo. §. ſecundo, numero quinto,* quo cautum eſt, vt ſi quis pecunia vel gratia humana aut populari, militarive tumultu, ſine concordi & canonica electione Cardinalium, fuerit in Throno Petri collocatus, is non apoſtolicus, ſed apoſtaticus, id eſt, à ratione deficiens, meritò vocaretur. Demum in vita Gregorij VII. anno ſalutis 1073 Henrico III. imperante Ildebrandum pontificem

tificem creatum asserit, quem prius in vita Leonis VIIII. Diaconum Cardinalem ab eo Leone creatum dixerat, atque inibi Formulam electionis ponit, in qua etiam mentio Cardinalium eligentium fit, vt eam & nos annotauimus *in dicto §. numero octauo.* Sicque in sequentibus frequenter postmodum Platina de Cardinalibus eligentibus vel electis in pontifices verba facit, quod nusquam antea inueni fecisse, nisi quispiam dixerit, etiam ante hæc factam videri saltem tacitè, per collationem ordinum vt supra, quod tamen diuinare est, & tantò magis cùm Cardinalatus non sit ordo, sed officium, vt inferius dicendum erit. Platinam autem in omnibus sequi videtur etiam M. Antonius Sabellicus, qui præcipuè *Ennead. 9. libr. 3.* repetit per eadem verba eandem formulam, *& libr. 6.* de eodem Galero rubeo attestatur Raphael Volaterranus *in ea Anthropologia libr. 2. fol. 230.* hæc commemorat, ipsum Cardinalium nomen ab initio epitheti honoratioris appellatio fuit. Nam alibi clericum cardinalem & canonicum cardinalem legimus, id est, præcipuum, aut principalem, quo honore vrbani dignabantur. Quia sicut vrbis Romæ episcopus, cui Titulos Euaristus pont. primus omnium distribuit, Iidemque pontifici de communibus fidelium rebus assistebant, Cardinales deinde à posteris appellati, cuius rei fidem probat inter alia ex Epistola Gregorij I. ad populonienses missa; is tamen Gregorius post Syluestrum vixit; subditque ibi Volater. per Innoc. IIII. cardinalibus pompam, splendoremque comitum, & ornatum additum, & pileum, vt supra in prin. atque ætate sua Paulum pont. II. tegumenta capitis russata addidisse, vt ibi. Iureconsulti tamen aliqui, cardinalium nomen & institutionem referunt vsque ad Pontianum & Marcellum pontifices, qui fuerunt ante Syluestrum I. & Constantinum Magnum, vt ex chronicis Martianis probando attestatur Archidiac. *in cap. vbi periculum, de electio. in 6.* & Card. Flor. & Alber. de Ros. quos refert Barb. *in dicto tractat. quæst. 1. numer. 5.* Oldrad. verò Lauden. *consil. 63.* quem pariter refert ibi Barb. inquit non adfuisse cardinales eo tempore, quo Constantinus fecit donationem Syluestro, quia de eis non fecit mentionem, sed postea quando indixit Synodum vniuersalem, *vt in cap. præsul, 2. q. 5.* legitur, & cum Oldrad. transit Martin. Laud. *in tractat. 2. de card. q. 18. & in 1. quæst. 27. & in tract. de princ. q. 484.* & Io. Ana. *in c. ad liberan-*

dam, col. 5. de Iuda. & Felin. *in ca. cum te, col. 6. de re iud.* idem tenet Pet. à Mon. *in monarch. concil. in tit. de card. num. 1.* in hac varietate auctorum non esse recedendum ab auctoritate & opin. Oldrad. & consociorum suorum crediderim, tum quia tex. *d. c. præsul*, clarè loquitur, tum propter eorum æstimationem. Hæcque etiam corroborari videntur ex quæstio. posita per Ioan. Anani. *d. column. 5.* qui concludit B. Hieronymum Cardinalem presbyterum fuisse, & sic Augustino * episcopo, maiorem, vt etiam in hoc communem* opinionem at-
8 testatur Barb. *in dict. quæstio. 1. nume. 44. & 47.* vnde constat † Hieronymum Damasi Pontificis, & Iuliani Impera. temporibus, sicque paulò post Constantinum, vel etiam huius tempestate vixisse, vt apud Platinam in vita Damasi videre licet. Non est tamen dubium
9 Cardinalium institutionē, & creationem, † quæ expediens est Roman. Ecclesiæ, cùm maximè vtilis sit ad illius regimen, *cap. ministerium, de offic. Archipresb.* cum similibus adductis per Alex. *consil. 224. numer. 3. volumin. 6.* ad Pontificem tantùm pertinere, vt scripsimus supra, *cap. proximo, §. 4. versicul. 4.* quibus alludunt ea, quæ apud Platinam quandoque leguntur, præsertim in vita Gelasij II. Pontifi-
10 cis, & Cœlestini V. & Vrbani VI. anno salut. 1381. † qui vna die, nouem & viginti, ille duodecim Cardinales statim assumpto pontificatu creauisse fertur. Nec referre existimo qualiter, & quonam pacto hæc creatio à Pontifice fiat, quandoquidem vnico etiam verbo hunc creare nouam dignitatem & sacerdotem, imò & Episcopum, atque per verbum FIAT prolatum, omnem gratiam censeri perfectam dixerimus supra, *libro primo, capite primo, § 4. versiculo septimo,*
11 in verbo, *Dignitatum, numero primo.* † Quamobrem sæpius obseruatum audiui, vt cùm Pontifices aliquem in eum ordinem asciscendum putauerint, Pileum purpureum, vel Biretam coccineam, vt aliqui dicunt; hocq; saltem obseruatum à Paulo III. Pontifice tempestate nostra: sic & annulum eius dignitatis collatæ ornamenta ad eum transmittant. His tamen repugnare videtur dispositio cuiusdam extrauag. Eugenij IIII. Pont. In eminenti, de qua mentionem faciunt Alex. *consi. 111. vol. 6.* & Corn. Perusin. *consi. 278. vol. 3.* in eadem causa consulentes; cuius decretum est, vt per publicationem per aliquem summũ Pontificē de aliqua persona in Cardinalē, factam, in priuato cõsistorio, nihil iuris vel tituli in ea Cardinalatus digni-

tate

tate aut nomine acquisitũ cẽseatur; donec Cardinalis insignia fuerit actualiter assecutus, sed solum ad Cardinalatus initium dispositum videatur. Quæ quidem insignia ea sunt secundùm dictos consulentes, & præcipuè Alex. *in prin. cons. & col. fi.* † scilicet traditio pilei, immissio annuli, & oris apertio, hoc est facultas data respõdendi, si cõstitutus Cardinalis in Cõsistorio interrogatus fuerit; quib. etiam tituli assignatio additur. Sed Corn. ibi præsertim *n. 18.* ostendit illam extrauag. loqui in simplici pronũciatione alicuius in Cardinalem facta in priuato consistorio; non si aliter appareat Pontificem & cœtum cardinalium vlterius processisse; conferendo ipsam dignitatem; vel aliter appareat de mente Papæ & Cardinaliũ, prout in casu nostro apparere arguendum videtur, si pontifex trãsmittat ipsa insignia ad aliquem; vel prout subijcit Corn. & copiosius Alexan. si appareat de collatione cardinalatus per literas Papæ de plenitudine potestatis, & ex certa scientia, vel cum clausulis similibus emanatae. Sed cum hic de titulorum assignatione, qui ad Cardinales creatos conferuntur, quod assumptam hanc institutionem respicit, mentio facta sit; † distribuisseque, & eos diuisisse Euaristum pont. tempore Traiani Imp. in vrbe Rom. presbyteris, etiam meminerit Plat. in vita Euaristi; non ab re est eosdem, qui ad Cardinales pertineant, sigillatim subnectere, sicuti multi explicantur per Pet. à Monte *in monarc. concil. in rub. de Card. col. 1.* & Alber. de Ros. *in rub. de stat. hom.* de quibus mentionem facit Fel. *in c. his quae, de ma. & obed. col. 1.* & interpres reg. Cancel. Inn. VIII. *in reg. 7.* † Sunt igitur aliqui cardinales, qui habent titulũ Episcopi, Quidã presbyteri, Quidã Diaconi, cùm nullus sit Cardinalis, qui saltẽ nõ sit Diaconus, vt habet *in cle. vt his qui, de ata. & qual.* vbi Card. Zab. *in §. illi verò, col. 3.* & Mart. Laud. *in d. tr. 2. de Card. q. 14.* Tituli proinde Episcoporum sex enumerantur, scilicet Hostiensis, Portuensis, Albanensis, Prænestinus, Sabinensis, & Tusculanus, quibus olim & septimus, tituli S. Rufinæ inerat, sed postmodũ fertur vnitus Portuensi, secundũ Interp. *in d. reg. 7.* Tituli presbyterorũ viginti octo, vt inf. describunt, videlicet, Sanctæ Crucis Hierusalẽ, S. Petri, & Marcellini, Quatuor Coronatorũ, S. Ioannis, & Pauli, S. Anastasiæ, S. Sabinæ, S. Stephani in Cœlio monte, S. Clementis, S. Nerei, & Archilei, S. Susannæ, S. Potentianæ, S. Sixti, S. Petri ad vincula, S. Martinii in mon-

12 (beside "traditio pilei"); 13 (beside "diuisisse"); 14 (beside "Sunt")

in montibus, S. Eusebij, S. Priscæ, S. Praxedis, S. Vitalis, S. Cyriaci in thermis, S. Marci, Basilicæ duodecim Apostolorum, S. Marcelli, S. Laurentij in Lucina, S. Laurentij in Damaso, S. Balbinæ, S. Mariæ trans Tiberim, S. Cæciliæ, S. Chrysogoni. Tituli Diaconorum, seu denominationes, sunt hæ decem octo, S. Luciæ Septisolijs, S. Mariæ in Acquiro, vel in Aquaria, S. Theodori, S. Mariæ in Cosmedin, S. Georgij ad vellus aureum, S. Cosmæ, & Damiani, S. Mariæ nouæ, S. Adriani, S. Sergij, & Bacchi, S. Mariæ in via lata, S. Mariæ in Porticu, S. Angeli, qui tamen presbyter describitur, S. Nicolai in carcere Tusculano, S. Mariæ in dominica, S. Eustachij, S. Luciæ inter imagines, S. Viti in macello, S. Agathæ Martyrum. At cum cardinales in memoratis titulis computari possint quadraginta sex,

15 † dubitarique consueuerit, quot, & vsque ad quem numerum creari possint, quia aliqui dicant eos ad septuaginta saltem exemplo discipulorum Christi, qui septuaginta duo feruntur, *capite primo, vigesimaprima distinctione*, & Card. Alex. ibi. *columna quinta*, vltra duodecim Apostolos à Christo electos, *capit. in nouo, eadem distinct.* illos ponens, vt etiam ponit Bertachin. *in tractat. de episcop. in prælud. numer. 1.* augendos esse, qui aliquando & tempore Pontiani pont. ducenti, & triginta sex fuisse, perhibeantur (si modò verum est) secundum not. per doct. præsertim Card. Flor. *in clemen. ne Romani, §. irritum, & §. porrò, de elect.* & Alber. Ros. *in d. rub. de statu hom.* tamen Martin. meus Laud. *in 2. tracta. de Cardin. q. 2.* qui hos refert, in eam sententiam transit, vt id totum arbitrio Pontificis Max. relinquatur, ex quo iure certus numerus determinatus non reperitur, *arg. c. de causis, de offic. deleg. & l. 1 ff. de iure delib.* idem tenet Philip. Franc. *in c. vbi periculum, nume. 6. de elect.* quod comprobari videtur ex his quæ diximus supra *libro primo, capit. 2. §. 1. numero 1. 2. & 11.* quia quatenus Regum origo, quæ de iure diuino pariter esse censetur, à iure positiuo recipitur, per magistratus & officia distincta, in potestate principis reposita est, secundùm annotata supra *libro primo, capite primo, §. 4. versiculo tertio.* Et nuperrimè vidi in quodam folio amplo, impresso Romæ anno Salutis 1550. in quo depicta erant insignia, & nomina quinquagintatrium Cardinalium cum titulis suis, vltra præmissos titulos, hos vndecim adesse, videlicet S. Agnetis in Agone, S. Apollinaris, S. Cæsarij in palatio, S. Ioan. ante portã Latinam,

S. Bal-

S. Balbinæ truefes. S. Matthæi della Cueua. S. Pancratij. S. deambasia. S. Paceccus, qui sunt Cardinales presbyteri. Adsunt vero & duo alij tituli, scilicet, S. Honofr. j, & S. Thomæ in parione: qui sunt Diaconi. Similiter vidi aliud simile folium impressum anno salutis 1555. in quo alij quatuor tituli Cardinalium inscripti erant, scilicet, S. Mariæ in ara cœli. S. Simeonis. S. Siluestri. S. Calisti; Sicque hi ascendere videntur ad numerum sexaginta vnius. Aduertēdum tamen est, quod Episcopi Cardinales nō nominantur per titulum, licet sine titulo esse non possint; Cardinales vero Presbyteri denominantur à titulo; Sed Cardinales Diaconi non scribuntur per titulum, cum id non habeant; vocarique possunt sanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinales. vt per Specul. *in tit. de lib. concep. §. iam nunc videndum. in prin.* vbi Bal. not. & Ioan. And. qui ostendit Cardinalē Diaconum posse sine titulo. & cum his transit Mart. Laud. *d. 2. tracta. de Card. q. 89. & seq.* & ita vidi obseruatum in dictis foliis, vnde Mart. ibi admonet scribere volentes, ne errent. Inscriptio autem ex Specu. & Mart. & dictis foliis videtur esse talis: Ioannes Mar. Dei Gratia, Episcopus Hostiensis, Cardinalis; Franciscus Dei Gratia tituli S. Petri, & Marcellini presbyter Cardinalis. Innocentius Dei gratia, S. Mariæ in dominica Diaconus Cardinalis. Vidi tamen aliquando Inscriptiones Cardinalium hodie inscriptas, vt loco illorum verborum, Dei gratia, ponantur illa verba: Miseratione diuina. Sic Pont. Max. per illa verba inscribitur in reg. Cancellariæ, Paulus diuina prouidētia, Papa III. † Superest vt præmissis subiungamus, 16
Cardinales ideo eo cognomine appellatos, quia sicut in cardine regitur hostium, ita per hos in ecclesia debet regi officium, vel quia per hos regitur vniuersalis ecclesia, vt argumentatur gloss. *in ca. 2. de offi. archiep. per tex. in c. presbyteri 24. dist. & ca. fraternitatis 71. distin.* cum quibus transit Ioan. Anna. *in d. ca. ad liberandam, col. 5. de Iuda.* & Martin. Laud. *in d. 1. tract. q. 1. & in 2. q. 8.* & Barb. *in eod. tracta. q. 1. nu. 23.* & Card. Alex. *in c. sacrosancta, col. 3. dist. 22.* & alibi gloss. *in cap. 1. de praben. & dig. in ver. Cardinalibus. in extrauag* Ioann. 22. inquit Cardinales ideo cognominatos, quia sedi apostolicæ, quæ axis est & cardo aliarum Ecclesiarum *dict. c. sacrosancta*, deseruiunt. Alciat. vero *lib. 1. pratermissorum in litera*, C, opinatur Cardinales in pontificio iure dictos exemplo ciuilium magistratuum, quia in libro officio-
 rum

rum Theodosij præfati Cardinales appellantur præf. cti prætorio. Asianæ diœceseos, & præfectus Africæ, quod maiores cæteris essent. Alio etiam cognomine principales vel præcipuos vocatos diximus supra, *numero septimo*, ex Volaterano, quod tenet etiam glo. *in dict. cap. 2* & videtur sequi Barb. ibi. *numero 25.*
17 † qui olim in quacunque ecclesia principales Sacerdotes, vel Episcopos, Vicarios, Canonicos, & similes, Cardinales appellatos tradit, vt etiam tenet Martin. Laud. *dict. 2. tract. quæstio. 16.* proinde Cardin. Alexan. *dict. column. tertia.* Episcopos, Cardinales etiam dici posse refert. per iura ibi allegata. Rursus Cardinales, Consiliarij vocati sunt, vt probari, *in ca. ecclesiasticis 12. quæstio. 2. & in ca. conuenientibus 1. quæst. 7.*
18 meminit Barb. ibi. *numero 24.* † Quo fit vt cœtus, & collegium Cardinalium Rom. ecclesiæ Senatus diiudicetur, exemplo Senatus Rom. *c. ecclesia habet 16. quæst. 1.* & collegit Martin. Laud. *in dict. tract. 2. quæst. 12.* facit *c. Constantinus 96. dist.* & tradit Bald. *in tract. de schisma. column. secunda*, & Specul. *in titu. de leg. §. sequitur post. prin.* qui docet Cardinales Pontificis maximi coadiutores esse in executione Sacerdotalis officij *dict. ca. per venerabilem. §. rationibus, qui fil. sint leg.* & Ioan. Anan. *in dict. cap. ad liberandam, column. quinta*, & Barb. *in dict. quæst. 1. numero vndecimo, & quæstio. secunda, numero 16.* Platina in vita Gelasij II. similiter ordinem Cardinalium sub nomine tanti Senatus enunciat: & Specul. *in rationali diuinorum lib. 2. in procem. colu. quarta.* Senatoriam, & patritiorum dignitatem manere in ecclesia Rom. in quatuor patriarchis, & in ecclesia Rom. in cardinalibus, *per dict. ca. Constantinus*, aperit. Et ad præmissa inquit Cardin. Ale. *in cap. in Synodo, colum. fin. 63. distin.* cardinales cum Papa facere collegium, & sacrum. Quia in administratione rerum vniuersalis ecclesiæ congregantur, vt Papæ consulant. Sed ibi præmittit eos non facere collegium cum Papa respectu vniuersalis ecclesiæ, quia tunc concilium generale sit capitulum Papæ, super quibus cogita, quia hæc videtur quædam differentia verbalis, attentis dictis. Sic & patritij, & liberi primi gradus prope Papam dicuntur, qui sunt membra capitis eius. Cum cæteri prælati sint membra corporis, vt ostēdit gloss. *capitulo primo, in extrauag. com. de schismat.* vt supra *in prin. huius c.* & patritiorum, & consulum honore donatos à Constantino Imp. retuli, quos & alibi supra *cap. 1. §. 3. versicul. quarto, numero 2.*

à Papa

Papa Fratres appellatos, permixtim, vel si sint episcopi diximus, † cum quandoque filij spirituales Rom. ecclesiæ inscribantur, *vt in c. Fœlicis. §. si quis vero, de pœnis: in 6.* sic curiales eiusdem Ro. sedis apostol. eos esse consuluit Oldrad. *consilio 211. incip. ad propositum fratrum*, quem refert & sequitur Interpres Reg. cancel. Innocen. 8. *in reg. 5.* & Iaso. *in l. suggestioni, numero 20. Cod. de verb. sig.* & colligit Martin. Laud. *d. tractat. 2. de card. q. 24.* Imo etiam Dij in terris censentur. vt tradit Mathesil. *in tract. de succes. ab intes. in 3. art. nu. 48.* vbi subdit, eos esse maiores consiliariis Imperatoris. 19

SVMMARIVM.

1 *Cardinalium officium multis repetitur summatim.*

2 *Cardinales ignorare ritum eligendi pontificem, vilissimum est.*

3 *Cardinalium officium, & quale esse debeat.*

4 *Cardinales sunt vnum corpus cum Papa.*

5 *Cardinales sede vacante, an sint caput ecclesiæ, & suppleant defectũ mortui Papæ, & an habeant iurisdictionem Papalem. cum exemplis.*

6 *Cardinales solum prohibentur exercere ea post mortem Papæ, quæ pertinent ad Papam dum viuit.*

7 *Cardinalibus Papa hodie ademit iura senatus.*

8 *Cardinales an ligentur generali constitutione, & l. communi, & Reg. cancel.*

9 *Cardinales non plus possunt, quam eis concessum à canone in substantialibus, cum de cerimonialibus non sit curandum.*

10 *Cardinales quomodo tenentur confiteri peccata sua.*

11 *Cardinales sunt sub obedientia pontificis, ita vt ligatis alis à curia nõ discedant iniussu pontificis. limita nu. 14. & contra quẽ non debent erigere calcaneum.*

12 *Cardinales peccantes grauius aliis puniuntur.*

13 *Cardinalis depositus ob delictum, secus alia causa amplius cardinalis effici non potest, idem in doctore. & an possit restitui nu. 14.*

15 *Cardinales vel episcopi vel presbyteri, vel Diaconi quomodo conuincantur, etiam condemnentur.*

15 *Cardinales profitemur viros vtique bonos, & valde disciplinatos.*

16 *Cardinales omni cura, debent suadere pont. vt quærat pacem inter principes Christianos, sed aliquando Bellum.*

§. II. DE MVNERE CARDINALIVM.

CARDINALIVM munus, & partes, cum in multis versari haud dubium sit, † quorum aliqua iam dicta in præcedenti §. repetere possumus scilicet eos vti Sacerdotes leuitici generis, & iudices secundum iudicij veritatem, vna cum pontifice decernere & statuere astrictos esse super ambiguis & difficilibus propositis, vt ibi *nu. 1. & seq.* atque hos teneri deseruire sedi apostolicæ & quorum officium sit regere vniuersalem ecclesiam, vt ibidem *nume. 16.* Repetamus insuper eam pariter integritatem, & probitatem eisdem inesse debere, de qua in pontifice verba fecimus supra *c. præcedenti. §. 3. versi. 1. 2. & 3.* vsque adeo vt omnibus numeris grauitatis & seueritatis perfectus censor & Consiliarius, areopagitarum exemplo censeatur, vt annotauimus supra *libr. 1. c. 1. §. 3. vers. 15. nu. 12.* Rursus repetamus electionem pontificis ad solos Cardinales hodie pertinere, *vt in d. c. proximo, §. 2. nu. 5. & 7.* ob quam rem in conclaui claudantur, & quibus infra tres dies, vel quinque sequentes, non eligentibus, diminuatur cibus, *vt ibi num. 9. & 10.* & qui ingredi conclaue confessi, & contriti debeant, suscepto sacramento, & audita missa spiritus Sancti, in cuius electionis tractatu sint pares, ita tamen quod duæ partes in electum consentiant, quibus renunciare non possint, vt ibidem *q. 1. num. 2. 3. & 5. & 6.* vbi habetur de his omnibus, quæ, quo ad electionem pontificis per Cardinales munera obeunda sint, præsertim in decem octo specialibus, in electione pontificis enumeratis; Item repetamus, Cardinales posse cum Papa habere tractatum consultorium, de eligendo pontifice, altero superstite; secus diffinitorium, neque statuere posse super successore eius, vt ibi *q. 2. num. 2. & 4.* & qualem in pontificem eligere debeant in multis, habita ratione præcipue, quod sit Cardinalis vt ibi *qu. 4. & 5.* Quibus subiungamus, † Vilissimum esse Cardinales ignorare ritum eligendi pontificem Max. vt ostendit Pet. à Biax. *in direct. Electior. in prin. numero 6.* etiam *arg. l. 2. ff. de orig. iur.* Item repetamus oportere Cardinales, saltem Diaconos esse, vt supra, *in §. prox. nume. 13.* atque aliquando compellendos, per Imperatorem, saltem indirecte, vt deueniant

1 §. II.

2

ad ele-

ad electionem Papæ, vt *supra dicto c. prox. §. 2. in prin. nume. 10.* posuimus. Nunc autem addere abundantius liceat, ea quæ colligit Mart. Laud. *in d. tract. 2. de Cardin. quæst. 10. & q. 32.* ex auct. Host. *in sum. de pœn § cui confitendum, vers. cui Cardinales.* quæ sequitur Pet. à Biax. vbi supra *c. 35. secunda partis. num. 6.* † scilicet officium Cardinalium esse 3 gubernare totum mundum, & maxime reip. Christianæ consulere, & qui primo debent esse, vt nubes propter deuotiones; secundo vt columbæ propter simplicitatem, & puritatem; tertio candidiores niue, quo ad optimos mores, & vitæ munditiem; quarto rubicundiores ebore antiquo, quo ad charitatem, & Iesu Christi memoriam; & præmissa colligit etiam Barbat. *in dict. tracta. qu. 10.* qui ibi *colum. 1. & 2.* latius ponit requisita in Cardinalibus, quæ in primis illa sunt: Industria singularis, Prudentia, literarum peritia, Fides explorata, Grauitas maxima, Sapientia versans circa diuina. Subditque, quod sicut in omnibus sacris ordinibus requiritur maturitas ætatis, grauitas morum, & literarum scientia *ca. cum in cunctis. de elect.* multomagis requiritur in cardinali; Scientiam autem non transitoriam, sed scrutabilem desiderandam ait; & hæc ea ratione, quia ecclesia debet abundare viris Literatis, non asinis ferratis; Sic commemorat Abb. *in c. bona. in 6. not. de postul prælat.* Cardinales consulere non solum ecclesiæ Roman. sed vniuersali; † cum 4 sint vnũ corpus cum Papa; sicut canonici cũ Episcopo. † Quocirca 5 diximus supra *c. præced. §. 4. versicu. 4. num. 2.* Papam communiter cum inhabili non dispensare ad cardinalatum; posse tamen si vult. Verum an sede vacante, Cardinales caput ecclesiæ censeantur, & suppleant defectum mortui Papæ: anve habeant iurisdictionem papalem, quærit glo. *in ca. nullus. 79. distin.* & habetur per gloss. *in ca. 1. in extrauag.* Ioan. 22. *de elect. in ver. moram. & in cap. 1. de schismaticis in ver. sede vacante. eo. lib. 6.* quæ concludit, quicquid de facto cardinales obseruent, sede vacante non posse ipsos se intromittere, nisi de prouisione, & his quæ ad prouisionem pertinent, nisi ex grandi causa, & imminenti periculo, *per dictum §. idem quoque,* & hoc non obstante, quod minora collegia aliter facere possint, vt etiam notant doct. præcipue Fi lin. *in c. his quæ de maior. & obed.* & habetur *in cle. ne Romani, in versic. irritum,* & per Card. *de elect. in 2. not.* & cum hac opi. transire videtur Martin. *d. 2. tracta. q. 74. & 91.* & clarius Barb.

in apostil. ad Bart. in l. vbi absunt. ff. de tut. & cur. dat. ab his. quicquid sentiat Bart. & male ibi. Hinc est quod idem Card. *in dict. column. 2.* ait Cœtum cardinalium vacante sede non posse cogere cardinalem inuitum, vt accipiat legationem pro defendenda terra ecclesiæ, Martin. *in dict. 2. tract. quæstio. 34.* Qui *quæst. 99.* etiam colligit, non posse reuocare cardinalem legatum, à Papa missum, nisi ex magna & euidenti causa, auctoritate Specul. *in titu. de leg. §. fin. versi. sed nunquid apostolica,* Et hinc est quod Card. Alexand. *in dict. cap. nullus.* inquit collegium cardinalium sede vacante, non posse creare cardinales, secundum communes * opiniones, idem tenet Mart. Laud. *in d. 2. tract. q. 1.* & dixi supra. *c. prox. vers. 4. num. 2. in §. 4.* similiter Decius. *in c. translato. in 3. op. in 2. lect. de constit.* post doct. ibi, & Io. Anan. *in c. ad liberandam. col. 5. de Iude.* docet cardinales sede vacante, nō posse legem condere, *per d. cle. ne Romani.* & Barb. vbi supra, Bart. tamen *in l. 5. ff. quod quisque iur.* inquit quod solus princeps condit legem vniuersalem, sed statutum potest Rex, Præfectus prætorio, & cardinalis. Quod intelligi communiter * tradit ibi Alexan. dum non sit contrarium legi, vt & per Lis. *in l. omnes populi, nu. 29. ff. de iustit. & iure. & in l. apertissimi. n. 20. C. de iudici.* de quib. vide supra *lib. 1. c. 1. §. 4. vers. 2.* similiter sit, vt mortuo papa, non possit quis concedere indulgentiam, nam talis potestas remanet penes ecclesiam, quæ mori nō potest *c. pudenda. versi. irritū col. 3.* Potest tamen cœtus cardinalium, non quilibet eorū aliquem restituere famæ, sede vacante, quia hoc potest simpliciter, etiam viuente Papa, vnde *per d. c. vbi periculum. §. idem*
6 *quoque. & d. cle. ne Romani. versi. irritum.* † solum prohibetur exercere ea quæ pertinent ad Papam, dum viuit, vt attestatur Zabarel. *in dict. vers. irritum col. 2.* & Mart. *in d. 2. tract. q. 31. & 33.* & ante eum Bar. *in l. infamem. ff. de publ iud.* & Io. Anan. *in d. c. ad liberandam, col. 5. de Iude.* & Fel. *in c. cum te, de re iud.* qui post multa, quicquid ibi sentiat Abb. dicit hanc esse communem * opinionem, subdens tamen, † quod cū ho-
7 die Papa sustulerit iura Senatus, ista restitutio nō procederet. Prope præmissa subiici recte posse videtur illa q. de qua magna est cōtro-
8 uersia apud Doct. † an cardinales ligentur generali constitutione, canone, & lege cōmuni, & Regulis cancellariæ, in qua Barb. *in tract. de præst. Cardi. q. 71. partis. n. 6. cum seq.* præcipue *in fi. q.* colligit quatuor conclusiones, Prima quod constitutio pœnalis edita cōtra clericos

non

non comprehendit Cardinales, Secunda si edita sit in fauorem clericorum, comprehēdat Cardinales, Tertia si principaliter emanauit in fauorem animæ, apponens pœnā clericis comprehendat eos; Quarta ꝙ Regulæ Cancellariæ apponētes certā legem circa collationem beneficiorū, non comprehēdant collationes cardinalibus factas, allegat Pet. de Anch. *in cons. 283. alias 290. pro clariori*, de quo etiam meminit Dec *in c. 1. in 2. lect. in 2. not. de cōstit.* nihil tamen firmās, & Hier. gigan. *in tract. de pensionib. q. 59.* qui testatur cōmunem * esse opinionem, vt cardinales non comprehendantur in generali constitutione pontificia. idem consuluit Ias. *cons. 98 & 117. colu. 4. volu. 4.* quem ipse sequitur *eo tracta. q. 9. nu. 8.* sed Felin. *in c. cum in iure col. 2. de offi. deleg. & in c. ad aures colum. 8. vers. Octaua conclusio. de rescrip.* & alibi subdit. idem consuluisse Lud. Ro. *cons. 498. in casu quo queritur*, & tradit se dubitare de dictis per hos consulentes, propter auctoritatem Oldrad. Lau. qui consulendo videtur contrarium sensisse, & quia Franc. Pauinus Auditor Rotæ attestatur tēpore suo, sæpe fuisse iudicatū in Rota, ꝙ Regulæ cancellariæ, & aliæ dispensationes, etiam strictæ, & odiosæ ligent cardinales, nisi aliter in eis sit dispositum, quicquid scribat Ancha. & Ro. & cum Felino transit Io. Lecirier *in tract. de primog. q. 24. lib. 1. nu. 32.* & Cassadorus *in decis. super Reg. cancel. super Reg. quod cardinales non comprehendantur sub reg. post primam edit. fac. in deci. 5. 38. nu. 5.* vbi cum Fel. ait hanc esse communiorem * sententiam, Quam ego etiā veriorem esse arbitror, eo argumento, quia si ipsemet princeps, & pontif. x subiicitur legibus, saltē de ordinaria potestate, vt supra *li. 1. c. 1. § . 3. vers. 7.* multo magis subiici debent cardinales, qui vocati sunt solum in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis *c. 2 de maior. & obed.* Facit etiam quia vt docet Feli. *in c. ego. n. col. 2.* post B. l. ibi *de iureiur. per d. cle. ne Ro. de elect.* † cardinales non plus pñt, quam eis sit concessum à canone sup. substātialibus, cum de cerimonialib. non sit curandū. sic ait Mart. Lau. *in d. tract. 2. de Card q. 91.* talē esse iurisdictionem cardinalium, qualis in iure reperitur, sed non reperitur in iure concessum cardinalibus, vt soluti sint à lege communi, & vt supra, ergo. † Hinc est ꝙ ipsi cardinales tenentur, & ligantur dispositione, *capit. omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remis.* ita vt omni anno cōfitea. id debeant peccata sua à fortiori, cum ad id pontif. Maxi. teneatur secūdū Mart. *d. 2. tract. q. 28.* & ibi

& ibi *quæstio. seq.* ponit absentes legationis causa posse eligere confessorem, præsentes publicum peccatum confiteantur pontifici, sed occultum sufficiat confiteri eius pontificis pœnitentiario. Hodie tamen præmissa quæst. est declarata, & determinata, vt cardinales non ligentur per Clementem VII. pont. *in regu. Cancell sub rub. quod Card. non compreh. sub reg. Cancel.* vt etiam refert idem Hier. *d. q. 9. nu. 8.* & idem statuit *in regu. Cancell. sub eadem rub.* Paulus III. & ante eum Leo X. de qua per Cassadorum, vbi supra. Aduertendum tamen est quia memoratæ Regulæ Cancellariæ, non videntur tollere disposita per Constitutiones aliorum pontificum, iam editas, sed solum Constitutiones, & Regulas iam edendas per ipsos, vt in

11 eis legitur. † Sicut autem Cardinales sub lege positi esse videntur, vt in proximis, eodem modo sub obedientia pont Max. constituti sunt. *ca. Anastasius*, vbi Card. Alex. *19. dist.* & tradit Fel. *in c. si quando, colum. 7. versicu. reliqua. de rescrip.* qui *in c. accepimus, colum. 2. de fide instrum.* illud plus addit, vt Cardinales discedentes à voluntate Papæ, * ante depositionem, schismatici dicantur, recteque etiam id illa ratione statutum est, quia ipse pontifex lex animata, & viua lex dicitur §. *fina. in Auth. de consul'ib.* Declarat tamen prædicta idem Feli. *in c. ad audientiam in fin. de præscrip.* vt talis obedientia sit manualis, nam non tenentur præstare iuramentum fidelitatis Papæ, vt inf. *versi. prox. nu. 4.* Quo fit vt ligatas alas eos habere dicamus, sic vt curiam exire non possint nisi consentiente pontifice, vt testis est Hostien. *in c. ecclesia 2. de elect.* & Abb. *in cap. quod super his, de fide instr.* & Martin Laud. *in d. tract. q. 43. & q. 49.* & Barb. cum relatis *in tract. de Cardin. leg. à Lat. q. 1. nu. 3.* & Petr. à Biax. *in tract. Directorij election. c. 35. secun. part. num. 1.* & propterea idem Hostien. *in ca. per venerabilem §. sunt qui fil sint leg.* quem sequitur Pet. à mon. *in monarchia concil. in tit. de potest. Ro. pont. nu. 12.* ait Cardinales, & alios fratres pontificis non debere contra illum erigere calcaneum, quia monstrosum esset subditos in dominos habere potestatem. *c. cum inferior, de maior. & obed.* & idem Hostien. *in c. antiqua. de priuileg.* quem sequitur Mart. vbi supra *q. 85.* tradit cardinales, aliis magis astrictos, dilectioni, fœlicitati, & veræ obedientiæ Papæ, esse debere, & aliter obseruantes

12 cæteris grauius peccare. † Hinc est quod si peccauerint acrius ipsos puniendos tradit idem Host. *in sum. de pœnit. & remis. §. cui confiten-*

dum

dum.verſ. cui cardinales, ſequitur idem Pet. à Biax. ibi. *nu.9* poſt multa adducta, quia tanto magis dicuntur peccare, quanto proximiores ſunt Rom. pontifici, exemplo Adę, & Luciferi, qui Deo proximiores fuerunt. *c. conſideret. diſt. 5. & c. principiũ de pœnit. diſt. 2.* & ideo Hoſt. inibi, quem ſequitur Decius, *in c. vt noſtrum. in 3. not. de appel.* proponit † Cardinalem ob delictum depoſitum, amplius cardinalem 13
effici non poſſe, ſecus ex alia cauſa, quod idem & in doctore procedit. † In depoſitione autem notandum eſt, cardinalem Epiſcopum 14
non poſſe de rigore iuris condemnari, niſi conuincatur per ſeptuaginta duos teſtes, etiam idoneos. *ca. præſul. 2. q. 2.* ſed Io. And. *in cap. licet vniuerſi de teſt.* & Lud. pont. *in ſuis ſing. in ver. teſtis verſ. duo teſtes*, de æquitate duos ſufficere ponunt. Itẽ cardinalis presbyter nõ poteſt deponi niſi cũ ſexaginta quatuor teſtibus; Diaconus cardinalis, niſi cum viginti ſeptem. *d. c. præſul.* quæ ſequitur etiam Mart. *d. 2. tract. q. 71.* qui ibi. *q. ſeq.* quærit an prædicta procedant ſi Cardinalis accuſetur de his quæ cõmiſit antequã eſſet cardinalis, & in affirmatiuam partem magis videtur inclinare, tamen ibi. *q. 73.* dicit in crimine hęreſis, vel ſchiſmatis Papam non teneri ſeruare numerũ prædictum. Quomodo autẽ Papa poſſit deponere cardinalẽ, diximus ſupra. *ca. proxi. §. 4. verſ. 4. n. 2.* limita tamen prædicta, vt etiã licentia denegata, cardinalis poſſit ire ad concilıũ generale, quando imminet vtilitas publica eccleſię vniuerſalis, forte ad ſedandum ſchiſma, vt poſt Fedin. *in capi. nonnulli. de reſcriptio.* cũ aliis relatis, tenet Hip. Marſi. *in practic. cri. in §. aggredior. n. 67.* Cauere igitur omni cura debent cardinales, ne errent, neve in peccata præcipue grauiora incidant cũ vt auctor eſt Bal. *in tract. de ſchiſmat. in §. ſed cõtrarium. nu. 8.* † Eos viros vti- 15
que bonos, & diſciplinatos valde profiteamur, *arg. l. quidam decedens. §. papin ff de adminiſtr. tut. cum concord.* † Atq; propterea decet Cœtũ 16
eorũ ſuadere pont. max. vt omni induſtria quærat, & pacẽ ponat & quietẽ inter principes Chriſtianos, vt ex not. *in ca. nouit. de iudic.* colligit Mart. Laud. *in d. 2. tract. de Card. q. 84.* Aliquando tamen, & Bellũ eos perſuadere expediens videtur, vt puta pro recuperatione terrę Sanctæ, vt per not. *in c. quod ſuper, de voto, & in c. ad liberandam. de Iudæ.* conſentire puto Mart. inibi. *q. 93.* Peccat tamẽ Cœtus cardinalium, ſi conſulat Papę, vt diſpenſet contra ius cõe, ſine iuſta cauſa, ſecundum eundẽ Mart. ibi. *q. 83*, ſicuti eodẽ modo peccare ipſum põtificẽ

 ſupra

supra *lib. 1. c. 1 § 4 vers 3 nu. 1.* diximus. Debet etiam Monachus, effectus Cardinalis, cum non absoluatur à substantialibus regulæ, ea obseruare, vt per Martin. ibi. *quæst. 59.*

SVMMARIVM.

1 *Cardinales post pontificē maiori dignitate omnib. aliis præfulgent. & n. 3.*
2 *Patriarchæ secundum aliquos primum post Pont. locum obtinent.*
4 *Cardinalium cœtus cum pontifice, sunt vnum idemque corpus.*
Pontifex connumerat se inter Cardinales.
Cardinales an debeant habere partem introitus Cameræ apostolicæ.
5 *Cardinales maiores sunt archiepiscopis, Episcopis, ratione officij, nō ordinis.*
6 *Cardinales illustrium gradū assequūtur: & secundum aliquos superillust.*
Cardinales æquiparantur præfectis prætorio: cui æquiparantur Reges, & Patriarchæ.
7 *Illustris dignitatis effectus qui sint: quorum aliqua explicantur.*
8 *Legatus Papæ, alius esse potest, quam Cardinalis.*
9 *Dignitas addita dignitati auget dignitatem.*
Senatoris filius, inferiori in adoptionem datus, Senatoriam dignitatem (non amittit.
Denominatio fit à maiori dignitate.
10 *Legati de latere, ex vsu Ro. Curiæ, soli Cardinales appellātur: qui illustres sunt: & appellatione Principis, & sedis Apostolicæ veniunt.*
11 *Cardinales an sint digniores in curia, quam extra.*
12 *Cardinales quo ordine sedeant in Consistorio.*
Cardinalis Episcopus, potius eligendus Pontifex quam presbyter: presbyter quam Diaconus, quia digniores.
13 *Cardinales alij alijs præstantiores.*
14 *Cardinales Reuerendissimi appellantur, & venerabiles.*
15 *Cardinalium cœtus, appellationem à sententia sua non recipit; secus si vnus tantum sit Cardinalis.*
16 *Cardinalis suspectus non recusatur, nisi ex magna causa.*
17 *Cardinales ius episcopale in ecclesiis suis habent: ita vt licet nō sint episcopi, vti tamen possint insignibus episcopalibus.*
Cardinales conferre possunt minores ordines, & solenniter benedicere, non tamen absoluunt à voto vltramarino, nec audiunt causas, nec conferunt beneficia.
Cardinales, & eorum familiares, licet absentes, recipiunt fructus suorum (beneficiorū.
18 *Cardinales non veniunt, in excōmunicatione generali.*

19 *Cardinalem offendens in persona, incidit in pœnam criminis læsæ maiestatis, & sacrilegij.*
20 *Cardinales non tenentur ad solutionem decimarum, neque subsidij charitatiui; etiam pro recuperatione terræ sanctæ, impositi.*
21 *Cardinali indigenti, Papa tenetur subuenire.*
22 *Cardinalis dicto, an & quando credendum sit.*
23 *Cardinalibus paucis, plus creditur, quam mille clericis pannosis.*
24 *Cardinales priuilegio militum testando, an vtantur.*
25 *Cardinalis an præsumatur testatus, de licentia Papæ: & an de licentia Papæ possit testari, remissiue.*
Cardinalis an possit expendere, reditus Cardinalatus & patrimonium conseruare.
26 *Cardinales habent nouem priuilegia: quæ enumerantur.*
27 *Cardinalatum Papa, non potest extinguere.*
Cardinalibus auferri non potest, eligendi Pontificis potestas per Cōcilium.
28 *Cardinales possunt anathematizare, & expellere, Pontificatum iniuste inuadentem.*
29 *Cardinales, duobus electis in discordia, possunt concilium conuocare, & in aliis casibus, ibi.*
30 *Cardinalis obuians ducto ad mortem, eum liberare potest: limita sex modis expressis.*
31 *Cardinalis electus, potest episcopatum, archiepiscopatum, & priora beneficia retinere.*
32 *Cardinalis constitutus, potest ad inferiorē dignitatem eligi, vel postulari.*
Cardinales, an in feudo, & regno succedant.
33 *Cardinales possunt esse executores testamentorum.*
34 *Cardinalium cœtus, an concedat, vt aqua extrahatur à flumine publico.*
35 *Cardinalis potest renunciare Cardinalatui.*
36 *Cardinales multa non possunt: aliqua enumerantur.*

§. III. DE EXCELLENTIA, ET POTENTIA CARDINALIVM.

§. III. VRE Merito, post Pont. maxi. repetuntur Cardinales: Nam ita excellere creduntur, † vt nullus maiori honoris & dignitatis luce 1 præfulgeat, vt auctor est Hostien. & sequitur Ioan. And. *in cap. dilectus, primo, de praben.* &

Martin. Laud. *in dict. 2. tracta de Cardinal. q. 61.* affirmans secundum eos, Curiam Rom. obseruare, nullam hodie esse maiorem dignitatem Cardinalatu, excepta Pontificia. Quę etiam comprobat Felin. *in rub. de maior. & obed. col. 5. vers. & Limitat:* ea ratione, quia is Cardinalium ordo, vna cum Papa, iudicat omnes, ipsi à nemine iudicantur. *cap. nemo. & cap. aliorum. cum sequ. 9. quaestio. 3.* idem tenet Petrus à Biax. *in tract. Director. elect. in prin. num.* & Lud. Bolog. *in tracta. de indulgent. nu. 34.* vbi affirmat ita tenere communiter * doct. *in dict. cap. dilectus:* & arguit gloss. per tex. ibi *in cap. 1.* quia igitur *in ver. alia. Ne sede vac aliq. innou. in extrauag. Ioan.* Aliqui tamen aliter sentiendum
2 putant, † vt scilicet Patriarchæ, post Pontificem, primum locum obtineant: quod exprimere videtur text. *in cap. cleros, vigesimaprima distin.* ibi, Patriarcha Græca lingua, summus patrum interpretatur: quia primum, post Apostolicum tenet locum: facit *cap. vrbes. cum seq. 80. distinct.* & clare etiam determinatur *in cap. renouantes. cum cap. sequen.* vbi Cardin. Alexand. *vigesimasecunda distinct. & in cap. antiqua. de priuileg.* vbi Abba. not. ex gloss. iuncta gloss. *in dict. cap. renouantes.* Et similis est gloss. *in dict. cap. cleros.* vbi not. Cardin. Alex. *column. quarta*, Patriarchas Principales, qui quator sunt: videlicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus, post Pontificem Roma. obtinere primum locum: iuxtaque ordinem præmissum in concilio, vel Cōsistorio publico, coram Papa sedere: & sic infert hos Patriarchas præcedere Cardinalibus. Quod tamē non conceditur aliis inferioribus Patriarchis: & illorum 4. ordo, recentius recipitur in constitut. concil. Florent. super vnione Græcorum. Veruntamen ex sententia Hostien. *in dict. cap. antiqua*, ibi etiam Abba. & Cardin. Alexand. *in eo. cap. cleros.* concludunt, Cardinalem Hostiensem Episcopum, immediate sedere post pontificem, ex priuilegio ecclesiæ: quia coronat Papam, & inungit Imperatorem, vt per Martin. *dict. secundo tracta q. 64.* quæ sequitur etiam Nicol. Boer. *in tracta. de ord. grad. vtriusque for. in prima parte, num. decimotertio.* & cum his etiam videtur transire Felin. eodem in loco sibi contrarius, *in rub. de maior. & obed. colu. prima*, subdens tamen, alios etiam patriarchas præcedere Cardinales: vel saltem hoc esse dubium: præmissaque intelligit, nisi aliter consuetudine receptum sit, quam in prædictis omnino ob-

seruandam tradit Pet. à monte, *in sua monarchia Concilior. numero primo, & sequen.* vbi & ipse eadem sequi videtur, præterquam in eo quod arguit, etiam Patriarcham Aquileg. Bituricen. Graden. & Pisanum, præcedere Cardinales presbyteros. per text. *in cap. constitutis. de appellat.* † Cum communi tamen opin. tenendum arbitror, tum quia communis sit, tum quia vt dictum est, Cardinales vna cum Papa iudicant omnes: & per consequens etiam patriarchas: & dicuntur non solum pars corporis, secundum Iason. *consilio 117. columnn. tertia, & quarta, volum. quarto,* sed etiam membra capitis Pontificis, cum cæteri prælati dicantur membra corporis eius, & sic sunt coadiutores Pontificis, in executione sacerdotalis officij, quod totum orbem respicit. Immo etiam Dij in terris dicti sunt, & Senatores Rom. ecclesiæ: vt & alia similia adduximus supra *hoc cap. §. primo, numero decimooctauo, & decimonono.* 3
Immo † Cardinalium cœtus cum Pontifice censetur vnum idemq; corpus, vt ex sententia Hostiens. *in cap. antiqua. de priuileg.* colligit Martin Lauden. *in dict. 2. tracta. Cardin. quæstio. quinta.* Et ideo recte Pont. maximus connumerat se inter Cardinales, vt ibi per Martin. *quæstio. 9.* Qua ratione fit secundum eum ibi, *quæstio. 4.* vt Cardinales non teneantur præstare iuramentum fidelitatis Papæ, nisi sint Episcopi Cardinales. Hinc est forsan quod dubitauerit idem Martin. *ibi. quæstio. 27.* an Cardinales habere debeant partem introitus cameræ Apostolicæ: qui post Dominic. concludit, posse. Remittit se tamen consuetudini curiæ, & voluntati Apostolicæ. Nec videntur repugnare iura supra adducta: quia possumus fateri, illas sedes Patriarchales, primum obtinere locum, ex ordine, vt supra expositum est, post Papam: quantum est ratione ipsarum sedium. Sed non exprimitur ibi, Patriarchas esse Cardinalibus digniores & præstantiores: & propterea non sequitur quin Cardinales, qui cum sede Romana, & sic cum prima, & vniuersali ecclesia coadiutores, & pars eius capitis sunt, pariter non sint censendi, ea ratione maiores, & digniores Patriarchis omnibus: ex quo ipsi etiam, sacerdotes Leuitici generis considerantur: ad quos omnes simul cum Pontifice supremam potestatem habentes, confugere debent pro iudicij veritate, vt *in dict. §. 1. in prin.* diximus: at cum hæc quoque sit Roma. Curiæ obseruantia, cessare puto omnem dubitationem. 4

5 † Multo magis itaque Cardinales Archiepiscopis, & Episcopis maiores, & digniores habentur. Quod tamen intelligendum est, ratione officij, quod dicuntur habere, secundum Cardin. Floren. *in cap. 1. de translat. prælat.* & Martin. Laud. *in dict. 2. tracta. quæstio. 17.* non autem ratione dignitatis & ordinis, vt per Bart. *in l. 1. §. si quis in appellatione. ff. de appellatio. columnn. secunda*, & Abba. *in cap. quod super his. in fin. de fide instru.* in primis *per cap. per venerabilem. §. rationibus. qui fil. sint leg. & c. quamquam. cum glo. 2. q. 7.* sequitur Felin. *in dict. cap. super his. columnn. fin.* cum multis relatis. & *in rub. de maior. & obed columnn. quinta*, & Deci. *in cap. sane. 2. in 3. not. de offic. delega.* & Iaso. *in l. Imperium. numero decimoquinto. ff. de iurisd. om. iud.* Hanc conclusionem etiam tenet Barb. *in dict. tract. de præstant. Cardin. in 1. quæstio. 1. partis*, præcipue, *numero 52.* & sequitur etiam Pet. à Biaxio *in Direct. elect. cap.*
6 *trigesimoquinto, 2. partis, numero secundo, & quinto.* † Proinde cum Archiepiscopi & Episcopi sint spectabiles, vt dicemus alibi, Illustrium gradum Cardinales assequuntur, vt Bald. ait, *in l. ad similitudinem. Cod. de Episc. & cleric. & in l. 1. §. 1. ff. de offi. præfec. præt. & in cap. cum accessissent. columnn. secunda, de constit.* & Alexand. *in rub. ff. de iurisd. om. iud.* & Socin. *in rub. ff. de offic. eius cui man. est iurisd.* & per Iaso. inibi. *l. 1. numero octauo*, & tenet Barb. *in dict. quæstio. prima, numero 41. & 52.* quod argumento eo probant: quia Cardinalis æquiparatur præfecto prætorio, secundum gloss. *in leg. prim. in ver. iudicaturus ff. de offic. præfec. præt.* vbi Bartol. & Bald. not. & consuluit Socin. *consilio 59. numero secundo, volumin. primo*, & idem *in l. centurio. numero tertio. ff. de vulg. & pupil.* & præfecti prætorio sunt illustres, vt abunde diximus, *supra libro primo, capit. primo, §. quarto, versicul. septimo*, in verbo, *Dignitatum, numero septimo.* & hi etiam Regibus & Patriarchis æquiparantur, vt ostendunt recitati docto. præsertim Iaso. Plus addit Mathesilan. *in tract. de succes. ab intes. artic. tertio, numero 48.* & Martin. Lauden. *in dict. secundo tractatu, quæstio. 51.* non solum Cardinales, Illustres, sed etiam superillustres esse per doctrin. Specul. *in titu. de iurisd. om. ind. §. 1. versicul. maximi.* qui tamen hoc non dicit, & propterea à præmissis non videtur recedendum: cum quibus transeunt omnes doct.
7 † De effectibus autem Illustris dignitatis, ponit Barb. *dict. numero 52. & quæstio. 11. numero nono*, & Iaso. *d. l. 1. numero tertiodecimo. ff. de offic. eius.* Qui inter alios

illi

illi exprimuntur: Vt illustris persona in scriptis debeat citari: & teneantur in iudicio litigare per procuratorem, nō per se, ita vt in causa iniuriarum possit litigare per procuratorem Item non comprehenditur per iurisdictionem datam generaliter vicariis à lege, quam habent etiam ordinarij. Item liberatur à patria potestate: Itē non potest ducere vxorem sine interuentu dotalium instrumentorum: Et potest pronunciare sententias per alios, & valent: Iaso. tamen. *in d. l. 1. de offic. eius, numero octauo,* post Alexa. *in rub. ff. de iurisd. om. iud.* & Soc. *in dict. rub. de offic. eius.* videtur declarare præmissa, vt Cardinales tunc sint Illustres: quando sunt ad latus principis, non si absint, etiam causa legationis, per tex. *in c. 2. de offic. leg. 6.* quod tamen sibi durum videri Iaso. ibidem ait in legato: qui repræsentat personam Papæ, vnde relinquit cogitandum: Sed solutio conuenire potest, & dici posse puto, vt non solum in legato sed etiam in alio Cardinali absente, semper militent prædicta, scilicet vt dicatur Illustris. Neque obstat *dict. ca. 2.* nam & si ibi dicatur legatos in prouinciis sibi commissis, instar proconsulum esse, qui tantum spectabiles sunt, tamen non exprimit ibi text. vt si Cardinalis sit legatus, habeatur tantum instar proconsulis, & spectabilis tantum: Qua de re cum Cardinalis sit Illustris primo, vt *supra*, licet legationis officium in eum conferatur, quod (vt supponitur,) inferius sit Cardinalatu, † & in alium etiam quam in Cardinalem confertur, vt conferri potest, *capit. primo, eod. titulo, de offic. leg. in sexto*, & per Barb. *in tracta. de Cardin. leg. à lat. in prælud. colu. prima*, non tamen sequitur Illustrem dignitatem Cardinalatus, per minorem extingui: quia secundum Bal. notabiliter *in rub. ff. de offic. procons. & leg.* post Cy. & Gul. ratione legationis, consul est spectabilis, ratione consulatus est Illustris: Vnde infert Regem Siciliæ esse Regem respectu Siciliæ: & Ducem Apuliæ, respectu diuersarū ciuitatum: & comitem respectu alterius prouinciæ: Sic apud nos Philippus Caroli Quinti Imp. filius, Rex dicitur respectu multorum Regnorum: at etiam Dux Mediolani est, respectu illius Ducatus, vt iā demonstrauimus *supra lib. 1. cap. 2. §. tertio.* erit igitur quilibet Cardinalis, licet absens, vt Cardinalis, Illustris: vt legatus spectabilis, poterit censeri: & ad hæc faciunt ea quæ consuluit Socin. *cons. 129. numer. 7. volum. primo, & consilio 288. numero octauo, volum. secundo,* 8

secundo,

9 *secundo*, per text. not. *in l. senatoris. ff. de Senat.* † vt scilicet Dignitas addita dignitati, augeat dignitatem: nam licet *in dict. l. Senatoris*, filius Senatoris in adoptionem detur ei, qui inferioris dignitatis sit: non tamen amittit Senatoriam dignitatem, per adoptionem inferioris dignitatis: Immo cum regula sit, vt dignius ad se trahat minus dignum, & Denominatio fiat à Digniori secundum gloss. *in capit. quod in officiis. de consec. eccles. vel altar.* & per Bartol. *in l. praecipimus. §. eodem. Cod. de appellat.* & per Felin. *in rubr. de offic. deleg. column. prima*, & per Iason. *in l. Imperium. column. secunda, & tertia ff. de iurisd. om. iud.* & alibi, qui ibi ad propositum ait, Denominationem fieri à maiori dignitate, vt puta si aliquis sit Dux & Comes: vel Dux, & Marchio; Dux tamen appellabitur, per not. per Innocen. *in cap. solitae. de maior. & obed.* igitur illustris dignitas Cardinalatus trahet ad se minorem legati, & ab illa fiet denominatio.

10 † Atqui praemissa multo magis in Cardinali legato procedunt, praesertim cum vsus Romanae curiae & ecclesiae, solos Cardinales, legatos de latere appellet. *dict. capit. primo, cum concor. de offic. deleg. in 6.* & tradit Martin. Lauden. *in dict. 2. tract. de Cardin. quaestio. 13.* & Barb. *in dict. praeludio.* & Nicol. Boer. *in tracta. de potes. leg. à lat. numero duodecimo.* Et quia Cardinalis à Latere etiam Illustris est, adeo vt appellatione principis, & sedis apostolicae veniat, secundum Barb. *ibi. quaestio. quinta, numero duodecimo*, & Nicol. vbi *supra numero decimoquarto.* Quapropter cum etiam ex legatione Illustris fiat, cessat omnis dubitatio per Iason. *dicto numero octauo*, vt etiam ex verbis Felin. *in cap. clerici, column. fin. de iudic.* elicere pos-
11 sumus: qui declarat verba Bald. *in dict. rub. ff. de offic. procons.* † dicentis, Cardinales in curia esse digniores, quàm extra, vt procedat nisi quis sit legatus à latere: & quam doctrinam Bald. male videtur resumere Iason, qui ex ea arguit, vt indistincte Cardinales absentes, etiam legati, non sint illustres: sed hi solum qui sunt ad latus Papae, cum Bald. hoc non dicat, sed solum dicit, Cardinales digniores, qui sunt in curia, quam extra: quod si admittamus, non tamen sequitur quod Cardinales absentes, etiam absque alia causa, quam legationis, non sint illustres: cùm & aliquando dixerimus *supra lib. primo, capit. primo, §. quarto, versicul. Septimo.* in verbo, *Dignitatum, numero nono*, inter illustres dari ordinem, vt

alius

alius alio Illustrior habeatur: etiam ideo secundum dispositionem *dict. l. 1. C. de præpos. lab. lib. duodecimo.* qui ad latus Papæ erunt, Illustriores: & sic digniores poterunt censeri: Cardinales absentes vero alia causa quam legationis, minus illustres, vel illustres tantum: Veruntamen arbitror hanc distinctionem præsentium, vel absentium, quo ad habendam rationem huiusce dignitatis, apud Roman. curiam non obseruari. † cum describantur, & sedeant in 12
consistorio, secundum ordines, vel titulos digniores: scilicet primo Cardinales Episcopi, Secundo Cardinales presbyteri, Tertio Cardinales Diaconi, vt etiam in supradictis foliis impressis videre licet. & de iure habetur in gloss. *cap. si quis Episcopis 79. distinct.* vbi Cardin. Alexand. idem tenet: sed declaratur, nisi Cardinalis Diaconus deseruiat Papæ, quocirca ibidem infert potius eligendum in Pontificem, Cardinalem Episcopum, quam presbyterum: presbyterum, quam Diaconum, vbi quis sit idoneus. Sic Abb. *in cap. licet. de election. columnn. quarta, in princ. sub numero octauo*, exponit episcopos Cardinales, habere maiorem prærogatiuam, quam presbyteri, & Diaconi, & hoc de iure: de consuetudine tamen hodie esse pares. Sed hic repugnat obseruantia Curiæ, vt in eis foliis: & tenet Nicol. Boer. *in tract. de ordin. grad. vtr. for. in prima parte, numero decimosexto.* Et ex his elicitur, † Cardinales, aliis a- 13
lios aliquando esse præstantiores: quæ aliquibus argumentis & exemplis, etiam probantur: vt puta si loquamur de Cardinali Hostiensi, qui vngit Imperatorem, vt *supra hoc §. numero secundo*, vel de excellentia alicuius Cardinalis, qui pariter constitutus sit Vicecancellarius, vt diximus de eo aliqua, in superioribus *libro primo, capit. primo, versicul. Septimo*, in verbo *Cancellarius. numero 5.* & hoc lib. *capit. primo, §. quarto, versicul. primo*, vel si sit Camerarius, vt *in dict. versicul. Septimo.* in verbo, *Cubicularij: vel Pœnitentiarius*: vel si quis alia similia officia gerat, vt inibi: vel sit legatus de latere constitutus, & emissus sit, qui illustris est, vt in superioribus: & qui vices Papæ gerere dicitur, vt per Nicol. Boerium *in tracta. de potest. leg. à lat. numero 65.* & cuius potestas late patet, vt ibi per eum *numero decimoquinto. 25. & 66.* ita vt Vicario generali ipsius Papæ, maior illa sit, vt ibi, *numero nonagesimoquarto.* de quo cum ipse Nicolaus abunde loquatur: ante eum etiam ad saturitatem loquitur

Specul. *in tit. de leg* & Barb. *in tract. de Cardin. leg à Lat.* & nonnulla tangit Martin. Lauden. *in tract. de legat. prin.* ad quos sufficiat
34 remissio, vt breuitati consulamus. † Reuerendissimi quoque appellantur Cardinales: hocque præclaro decorantur epitheto, sicut Pontif. x: vt legitur *in cap. in nomine domini, 23. distinct. & in cap. Constantinus 96. distinct. & in l. nulli. Cod. de episcop. & cleri.* & per Barb. *dict. tract. quæstio. 1 numero 31.* aliquando etiam Venerabiles inscribuntur. *cap. quemadmodum. de pœnit. & remis. in extrauag. commu-*
35 *ni.* & alibi. Ad excellentiam Cardinalium item referendum est. † vt à sententia lata per eorum cœtum, non concedatur appellatio, quemadmodum à vera sententia senatus. *l. 1 ff. à quibus appel. non lic. & c. ecclesia 16. quæstio. 1.* & auctor est Martin. Lauden. *in d. 2. tract. de Cardin. quæstio. 66.* dubitat tamen ex dispositione. *l. 1. C. de senten. præfec. prat.* at sine dubio *ibi. quæst. 67.* ponit posse appellari à sententia vnius Cardinalis. *c. Raynutius. & c. Raynaldus. de testam.* & per Bald. *in l. 1. ff. de offic. præfec. prat.* & reprehendit glo. ibi aliter sentientem. Non appellari tamen ait ibi. *q. 64.* per doctrin. Bald. *in dict. leg. prim.* quando Papa commisit eidem causam cum claus. *Appellatione re-*
36 *mota.* His illud simile est † vt propter fidem de eo habẽdam, iustitiamque, & ius appropriatum, Cardinalis non sit suspectus recusandus, nisi ex magna causa, vt post Hostien. Ioan. And. & Ant. But. *in c. ad petitionem. de accusat.* cumulat Martin. Lauden. *dict. 2. tract. q. 50.* & doct. *in ca. nouit. de appel.* & Philip. Franc. *in c. postremo. num. 15. de appellat.* qui hoc limitat, in causa vlterius Cardinalis, in qua sit iu-
37 dex: sed contrarium consulit Iaso. *conf. 98. col. fi. vol. 4.* † Ea etiam sunt præstantia Cardinales, vt ius Episcopale in ecclesiis suis habeant, vt tradũt Abb. Felin. & doct. *in c. his quæ, de maior. & obed.* & Pet. à Biax. *in dict. tract. direct. elect. 35. nu. 6. in 2. parte.* & Martin. Lauden. *d. tract. q. 60.* Sicque licet non sint Episcopi, etiam vti possunt insignibus Episcopalibus, vt tenet Hostien. & Ioan. And. *in c. 1. de sup. neg. prælat.* sequitur Martin. vbi *supra. q. 19.* Similiter conferre possunt minores ordines, & facere solennem benedictionem, vt per eosdem Doct. & Martin. inibi. *quæst. 20. & 21.* & per Bertach. *in tract. de episcop. in 3. parte in prin. nu. 11. tertia parte princ. lib. 3.* Non tamen absoluere possunt à voto vltramarino, sine speciali licẽtia Papæ, vt testatur Barb. *in tract. de Cardin. leg. à lat. quæstio. prima, in 2. membro, numero tertio.*

Neque

Neque possunt audire causas, sine speciali commissione Papæ, vel nisi iure proprio, puta si Episcopatus sui tituli ad eum spectaret, vt per Martin. vbi *supra. q. 55.* per dictum Specul. *in titu. de libel. concep. §. iam nunc. circa prin.* Neque confert beneficia, nisi sit legatus de latere, secundum Martin. *ibidem. quæstio 79.* Possunt etiam suorum beneficiorum fructus in absentia recipere, iure hoc permittente, cum habeantur pro residentibus, ex quo deseruiunt Roman. ecclesiæ: quæ est mater omnium ecclesiarum *cap. bona. 1. de postul. prælat.* & per Martin. *inibi. quæstio. 68.* post Oldrad. *consilio 48. numero primo.* Sic etiam pro residentibus habentur familiares eorum Cardinalium, vt per Doct. *in cap. cum dilectus. de cler. non resid.* & per Cardin. *in clem. in princip. de celeb. miss* & Martin. vbi *supra. quæstio. 69.* & Oldrad. *dict. consilio 48.* Item secundum eundem Martin. *ibi. quæstio. 62.* † In excommunicatione generali non veniunt 18 Cardinales per not. *in c. quia periculosum. de senten. excommunicat. in 6.* adde vt *supra. §. præced. numero octauo.* † Item offendentes eos in 19 personam, incidere in pœnam criminis læsæ maiestatis, affirmat Martin. *inibi. quæstio. 48. per c. fœlicis. de pœnis in 6.* & adde gloss. *in ca. ad Apostolicæ. in ver. Cardinales, de re iud. in 6.* & hæc notanda maxime ponit Martinus ad Cardinales legatos Papæ: vbi quid de Episcopo: & per *dict. cap. fœlicis*, inquit Barb. *in dict. tract. quæst. prim. nume. 30.* offendentem Cardinalem, committere sacrilegium. & de similibus pœnis, quibus afficiantur etiam successores Delinquentium, ita vt omni beneficio, vel commodo iuris positiui, ciuilis, vel canonici, priuentur, meminit Mathesil. *in tract. de succes. ab intest. in 3. artic. princip. numer. 47.* † Ad tutelam Cardinalium insuper sub- 20 notare liceat; statutum esse, eos non teneri ad solutionem neque decimarum, neque charitatiui subsidij à Papa impositi; etiam pro recuperatione Regni ab infidelibus occupati: quia communis est opinio, Cardinales non comprehendi in dispositione generali, comprobata per reg. Cancellariæ, per me declarata tamen: & vt cōmunior opinio, ex iure communi in contrarium adducta sit *supra. §. præced. numer. 9.* sicuti testis est etiam Hiero. Gig. *in tract. de pensio. q. 9. & q. 60. num. 10. & seq.* In hac tutela, & protectione Cardinalium est etiam commemorandum; † vt Cardinali indigenti, Pa- 21 pa teneatur subuenire, & prouidere secūdum dignitatē & qualita-

tem suam, arbitrio boni viri, vt tradit Hostien. *in cap. antiqua. de priuileg.* colligit Martin. Lauden. *in dict. 2. tracta. quæstio. 6.* sequitur
22 Pet. à Biax. *in direct. elect. cap. 35. numero sexto.* † Eius æstimationis etiam habentur Cardinales, vt eius dicto aliquando credendum sit, vt declarant Doct. præcipue Felin. *in cap. quod super his colum n. tertia, de fide instrum.* & alibi qui magistraliter format tres conclusiones. Prima est, vt solo verbo Cardinalis, dicentis se legatum Papæ, credatur, in his quæ veniunt generaliter in legatione, ex text. *in cap. nobilissimus, 97. distinct.* cum gloss. ibi *in ver. nihilominus.* & per plures auctoritates adductas: quibus adde Corn. *consilio 155. volum. primo*, & ideo Cardinalis Alexand. ibi ait, non tam censendos Cardinales, vt testes simpliciter, quam vt publicas & authenticas personas: sicut nuncij publici. *cap. cum parati. de appellat.* qui hæc ampliare videtur, vt etiam sine iuramento Cardinali credendum sit: Ampliat insuper secundum consuetudinem, vt eidem credatur, non legato existenti in curia, vbi à Pontifice aliquid sibi fuerit mandatum, viuæ vocis oraculo: ad quæ adde Iaso. *consilio 104. colum. prima, volum. primo.* Ampliare hæc etiam videtur Abb. *in dict. ca. quod super his, colum. fin.* in quacunque alia valde illustri persona, licet de stylo curiæ aliter obseruari dicat, vt ibidem eum sequitur Felin. Limitatur vero ista conclusio vt non procedat, nisi in his, quæ veniunt in generali commissione, non in aliis, secundum Felin. *inibi*, cum multis relatis per eum: & per Cor. *consilio 155. volum. prim. & consilio 248. colum. fin. volum. 3.* sed Alciat. *in tract. de præsump. reg. præsump. 48. numero tertio*, dicit credendum Cardinali asserenti, se habere specialem commissionem: puta ad doctorandum, vel legitimandum: & idem tenet Bertachin. *in tract. de Episcop. in 3. parte, numero sexto.* Item secundum eundem Felin. limitatur, nisi agatur de magno præiudicio, per doctri. Bart. *in l. Palatinos. Cod. de collation. fisc. lib. 10.* cum concord. quibus adde Iaso. *consilio 72. nu. 3. volu. 1.* & latius *dict. consilio 104. colum. 1.* qui indistincte ponit non esse credendum Cardinali: vel dicto alterius excelsi viri, in præiudicium alterius. Idem tenet Alciat. *in c. cum contingat, numero 35. de iureiur.* & idem tenet Iaso. *in l. admonendi. numero 189. ff. de iureiur.* & Decius *in ca. constitutus. 2. in 4. not. de appellat.* Consuetudinem tamen contrariam allegat. In hac prima conclusione tamen videas Barb.

in tract. de Cardin. leg. à later. in 1. q. qui prolixe loquendo, tria membra facit. Primum an stetur dicto Cardinalis legati, asserentis se esse legatum, in quo distinguit: quę distinctio mihi minus placet, quam hæc conclusio Felini declaratis vt *supra*. Secundum membrum est, quando Cardinalis legatus non ex vi suæ legationis, se asserit habere specialem commissionem à Papa, viuæ vocis oraculo, in quo pariter distinguit: quæ non videntur multum aliena à dictis Felin. vbi *supra*. Tertium membrum est, an credatur Cardinali legato in præiudicium alterius: in quo Barb. non solum iure communi, sed omnino de consuetudine Roma. curiæ, standum esse per multa arguit, quam adducit etiam Decius vbi *supra*: & hoc casu consuetudinem seruandam puto, vbi adsit, alioquin mihi magis placet opinio Felini, & aliorum, vt *supra*, & per dicta per eundem Felin. *in concl. 3.* hic seq. Et quia Cardinales de iure ligantur lege communi, secundum magis communes, vt *supra hoc ca. §. secundo. nu. 8. & seq.* In casibus tamen in quibus creditur Cardinali, Barb. ibi tradit. *q. 2. num. 18.* posse contrarium probari. Secunda conclusio per Felinum ordinata est, vt non credatur Cardinali, asserenti se esse delegatū, nisi ostensis literis suæ delegationis; & si id literis attestatur, tantum creditur eis, quantum de aliorum literis dicitur, argumento eorum quæ habentur in *ca. sicut, de senten. exco. & in l. 1. Cod. de mand. princip. cum sim.* sicut aliter non creditur alteri dicenti se delegatum. *c. cum in iure. de offic. deleg.* & subdit Felin. hanc conclusionem sibi videri veriorem, per rationes ibi adductas, licet contrarium ibi sentiat. Declarat tamen eam Felin. vt non procedat hæc conclusio, quando Cardinalis, cui causa delegatur, est in curia, quia veritas facillime potest haberi. Tertia conclusio Felini est, vt testimonium solius Cardinalis, etiam iuratum, non probet plene contra aliquem. *c. cum à nobis. in ver. quantacunque dignitatis. de testibus*, & gl. not. *in dict. ca. sicut*, & per alia. Limitat tamen Felin. nisi Cardinalis attestaretur de actis factis coram eo. Quod tamē ex sententia Specul. de rigore iuris procedere subdeclarat: & ista tertia cōclusio Felini corroboratur per dicta Barb. *in dict. tract. de Cardin. leg. à lat. q. 2. numero 19.* & per Socin. *in reg. 423.* & Iaso. vbi *supra*. Quibus in locis habetur, quod vni testi, etiam in magna dignitate constituto, non creditur, quo ad probationem faciendam. † Plus tamen cre- 23

ditur paucis Cardinalibus, quam multis clericis pannosis. vt docet Bald. *in l. testium. col penul. C. de testib.* hocque fit propter eorum auctoritatem. Sicut autem aliquando Cardinali creditur, propter eius præstantiorem grauitatem, vt in superioribus: eodem modo, secundum aliquos, statur eius minus solenni voluntati, in vltima
24 voluntate. † Quia priuilegio militum testando vti posse videtur, vt tenere nouissimos post Bald. & Socin. *in l. 1. in princ. de leg. 1.* & Ioan. Bapt. de San. Seuerino tradit Ripa *in l. centurio. numero vigesimoprimo. ff. de vulg. & pupil.* Contrarium tamen ipse tenet, sequendo Ias. *ibi.* & per eadem fundamenta dubitando, reliquit cogitandum idem Socin. *in dict. l. centurio. numer. 3.* Hæc q. satis videtur dependere ab illa alia q. de qua *supra §. proximo. numero octauo.* verba fecimus: scilicet an Cardinales ligentur iure communi: quod secundum magis communes opin. dixi tenendum: licet regulæ Cancellariæ per tempora à Pontificibus editæ, declaratę tamen vt *ibi, numero nono,* non includant Cardinales: vt à Constitutionibus, & Regulis, per eos tamen condendis, ligentur: nisi fauorem eorum concernant: quia priuilegiis, & prærogatiuis specialibus vti eos debere deceat. Proinde si ligantur iure communi, non videntur igitur vti posse priuilegio militum testando: & sic opinio Iaso. & Ripæ verior ha-
25 benda est. † An autem Cardinalis præsumatur testatus de licentia Papæ: si eius testamentum appareat, & antiquum, Aretin. *consilio 36. in princip.* tenuit quod sic, vt eum refert Felin. *in cap. sicut, column. 18. versicul. propterea dubito. de re iud.* aliter tamen ipse sentit: & eius opinio ex pręmissis videtur corroborari. Sed ex licentia Papæ posse testari, diximus *supra cap. proxim. versicul. Sexto, numero 18.* Et an, & quando possit testari, vide late Barb. *in tract. de præst. Cardin. quæstio. tertia*, & Martin. Lauden. *in simili tracta. secundo, quæstio. 57.* Item an Cardinalis habens amplum patrimonium, salua conscientia, possit illud sibi conseruare. & viuendo expendere reditus Cardinalatus, etiam abunde disputat Barb. vbi *supra, quæstio. 6.* qui videtur consentire in partem affirmatiuam. Et ad præmissa & alia, quæ Cardinalium excellentiam ostendunt, addere possumus gloss.
26 *in ca. 1. in extrauag. Ioan. in ver. sed de præb.* † quæ enumerat nouem priuilegia Cardinalium: aliquando tamen in his commemorata. Primum scilicet, vt triginta septem pœnas patiantur Cardinalem insequen-

sequentes. *c. fœlicis. de pœnis. in 6.* Secundum, quia quando Cardinales sunt l gati, conferre possunt beneficia, etiam ad Papam deuoluta. *c. offi. ij de leg in 6.* Tertium quia leg ti, excommunicatos, pro iniectione manuum, vndecunq; venientes, absoluunt. *c. excōmunicatos. de offic. leg.* Quartum l gati mare transeuntes, vtuntur insigniis Apostolicæ sedis, seu dignitatis: puta equo albo, vestimētis rubeis, fræno, & calcarib. deauratis, & similibus. *c. antiqua. de priuileg.* Quintum dicuntur patritij, quorū nomina in diademate principis scribi consueuerunt. Sextum quia pars corporis Papæ dici possunt, instar senatorum. Septimum quia statim creati, liberantur à patria potestate. Octauum quia Cardinali asserenti se esse legatum, creditur etiam sine literis. Nonum quia eidem creditur absq; actis, de gestis coram eo, saltem de consuetudine curiæ. † Postremo dicamus 27
tanta esse præstantia Cardinalatum, vt eum non possit Papa extinguere: quia de iure diuino est, vt in specie tradit Barb. *in dict. tracta. de præst. Cardin. quæstio. 1. nume. 35.* & faciunt dicta *supra lib. 1. cap. 1. §. 4. versic. 29. & supra, c. proxim. §. 4. versicul 10.* Sic nec concilium potest Cardinalibus auferre facultatem eligendi Pontificem, vt dictū est *supra. c. prox. §. 2. quæst. 2. in fi.* Nec debet Papa ardua sine eorum Cardinalium consilio explicare, secundum aliquos licet tamen cōmunem opi.* aliter se habere dixerimus *supra lib. 1. c. 1. §. 2. quæst. 6. num. 2. & §. 3. vers. quintodecimo. nu. 8.* Multa quoque ad Cardinalium potentiam referri possunt. † Illudque in primis occurrit: Vt Cardinales 28
possint Pontificatum occupantem per pecuniam, fauores, vel per metum, & sine concordi electione ipsorum, anathematizare: & humano auxilio à sede apostolica expellere. *ca. si quis pecunia. 79. distin.* vbi Card. Alexand. & tradit Anto. Ros llus *in tract. de potest. Imper. ac Pap. in §. abunde, nume. 101.* & conueniunt dicta supra. *ca. prox. §. 1. quæstio. 5. nu. 1.* † I em existente discordia duorum electo- 29
rum ad Pontificatum, possunt collegialiter conuocare concilium, vt statuatur super taliter electis, vt dictum est *supra. c. prox. §. 2. quæstio. 3 nu. 5.* & per Martin. Laud. *dict. tract. 2. q. 38.* ac inquit idem Rosel. *in §. abunde. numer. 65.* Cardinales sede vacante, sicut est in hæresi Papæ, vel quando est apostaticus notorius, & dubium sit arduum, cel ritat m requirens, posse concil um conuocare, et à per citationem, si omnes sunt concordes; si minor pars tam cōcordet, per mo-

per monitionem, vel denunciationem. Non parua ostēditur Cardinalium potentia, ex quodam priuilegio à consuetudine introducto: † vt si eorum aliquis obuiat alicui condemnato, ad vltimum

30 supplicium ducto, eum liberare possit: quod etiam fit superposito pileo capiti eius, vt memorabiliter tradit Bal. *in l. addictos. C. de appellat.* sequitur Pau. de Cast & Salicet. ibi, & Mart. Laud *in d. 2. tract. de Cardi. quaestio. 47.* & Barb *in d. tract. de praest. Card. q. 9 column. 1. cum sequ.* & Felin. *in ca. quaerenti. nume. 6. de offic. deleg.* & Hip. Mars. *in rub. ff. de falsis. numero tertio*, referens idem tenere Cepol. *caut. 2.* & Iaso. *in §. poenales. column. 24. instit. de action.* qui tamen in condemnato de crimine falsi, ex sententia Barb. vbi *supra* limitat hoc non habere locum. Sed tu adde alias quinque limitationes, cumulatas per Barb. inibi per allegata per eum: scilicet in condemnato pro crimine cōmisso contra patriam, pro crimine hęresis, pro crimine laesae maiestatis, pro delicto atroci, & horrendo: Item quando Cardinalis vel-

31 let dictum priuilegium exercere, per substitutum. † Potest etiam quis in ordinem Cardinaliū cooptatus, Episcopatum, vel archiepiscopatum, quem habet in titulū, & priora beneficia retinere, saltem de consuetudine curiae, vt tenent doctores. & praecipue Host. Io. And. & Anto. But. quos sequitur Martin. Laud. *in d. 2. tract. quaestio. 41. & 42.* referens speciale esse in Cardinalibus: quia eorum excellentia hoc suadeat: & hoc pacto respōdet ad Abba. & Io. de Imo. aliter sentientes *in dict. c. ecclesia vestra, & in c. bona de postul. praelat.* per text. *in c. cum in cunctis. de election. & ca. multa. de praeben. & extrauag. execrabilis*: & late ad partes arguendo, idem tenet Barbat. *in d. tract. quaest. 12.* & de iure verius dicit, subdendo correlarie, talem Cardinalem posse in casu tali, deseruire per substitutum. & hanc esse cō-

* munem * opin. attestatur Bertach. *in tract. de episcop. lib. 2. numero 33.* Ego tamen (circumscripta consuetudine) arbitror hanc q. dependere ab illa, de qua *supra. §. proximo. numero 8.* disseruimus, an Cardinales ligentur generali constitutione, & iure communi: quod affirmauimus. Vbi autem opi. Martini sequenda sit, inibi tamen aduertendum exclamat, & monet Cardinales, ex verbis Abb. *in cap. de monachis. de praeben.* vt qui habent Episcopatum, vel alia Beneficia, deseruire ecclesiis, per numerum clericorum consuetum, & hospitalitatem, & alia similia obseruare debeant: cum

aliqui

aliqui sint, qui quandoque etiam commendatarij, diuinum cultũ, & cętera opportuna, secundum solitum statum ecclesiæ, negligant. † Econuerso itidem potest Cardinalis iam constitutus ad inferio- 32 rem dignitatem, puta ad Episcopatum eligi, si sit presbyter Cardinalis, aut diaconus: si vero sit Episcopus Cardinalis debet postulari, vt idem Abb. Ioan. And. & Anto. But. tenent *in dict. cap. Ecclesia vestra.* Sed Io. de Imol. & aliqui mod. indistincte postulandum dicunt: & ita consuetudinem curiæ esse, auctoritate Ioan. Lign. tradit Martin. *dict. 2. tractat. quæstio. 44.* eandem in opinionem transit Bertach. *in tractat. de Episcop. libr. secundo, q. 40. numer. 73.* Possunt item & Cardinales, in Feudo, & Regno succedere, iuxta ea quæ collegimus *supra lib. 1. c. 2. §. 1. num. 21.* † Item possunt Cardinales esse execu- 33 tores testamentorum, tam legitimi, quam testamentarij, vt ostendit Specul. *in tit. de instr. edit. §. nunc vero aliqua. versic. De Episcopo.* & sequitur Ioan. à Canib. *in tractat. de execu. vlt. volunt. in 1. particula. nume. 25.* contrariam opinionem aliorum ab omnibus repudiatam subijciens, licet multas personas ecclesiasticas, ab hoc munere repellendas commemoret. † Posse etiam Cardinalium cœtum conce- 34 dere, vt extrahatur aqua de flumine publico nauigabili, subiecto ecclesiæ Romanæ, ad alium locũ recenset Martin Laud. *in d. 2. tract. quæstio 52.* per not. *in l. quominus. ff. de fluminib.* ea ratione, quia is ordo repræsentat Senatum, vt iam *diximus.* Verum de hac conclusione non parum dubito. quia vt *in § prox. nu. 7 retuli.* iura Senatus Põt. Max. hodie sustulisse videtur. † An autem Cardinalis possit renun 35 ciare Cardinalatui, putauit Martin. *in dict. tractat. quæstio. 95.* posse, per not. *in 1. cap. 1. de renunciat. in 6.* Atqui licet plura posse Cardinales, quæ in præcedentibus collecta sint: multa quoque non posse subijcere possumus. † Illudque in primis, vt supremam potestatem 39 Papæ præscribere non possint secundum Innoc. *in c. bona. 2. de postul. prælat.* & Abb. & Felin. *in cap. cum nobis. in princip. de præscrip.* & Martin. vbi *supra. quæstio. 23.* Neque creare Cardinalem potest cœtus Cardinalium, licet quod plus est, creare Papam possit: quia ad Papam hoc pertinet, sicut eorum depositio, vt *supra. §. prox. num. 5. & c. præcedenti. §. 4. versic. 4. numer. 2.* Non potest etiam cœtus Cardinalium facere statutũ, vt Papæ licitum sit eligere successorem, vt *supra d. c. præced. q. 2. n. 4.* Multa quoque hic repetere possemus, quę excel-

lentiam & potentiam Cardinalium respiciunt, iam dicta *in hoc cap. & in cap. prox.* præsertim §. *1. & 2.* sed ibi videri poterunt.

SVMMARIVM.

1. *Patriarcha summus, vel Princeps Patrum, Græca lingua dicitur.*
2. *Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi, vno nomine episcopi, vocantur.*
3. *Patriarchæ, Archiepiscopi appellatione continentur.*
   Patriarchæ Protoflaminum, Archiepiscopi Archiflaminum, Episcopi loco flaminum constituti sunt. & à quo, ibi.
4. *Patriarchales sedes, quæ principaliores sint: & quæ habere priuilegia Papæ dicantur; & quæ Patriarchales propriè, primates aliæ appellentur: licet idem sint in effectu: quarum aliquæ enumerantur.*
   Patriarchatus acquiritur, etiam ex consuetudine, per Archiepiscopum, in prouincia alterius.
5. *Patriarchales ecclesiæ quatuor sunt in vrbe; sicut in orbe sedes.*
6. *Patriarcha, & Archiepiscopus, vtuntur mitra Episcopali: & eadem forma consecrantur: & per traditionem pallij tantum, nomen assumunt.*
7. *Patriarchæ vtuntur pallio, & cruce. & nu. 9.*
8. *Patriarchæ sunt ordinarij Archiepiscoporum: sicut Episcoporum Archiepiscopi; declara tamen, vt num. 9.*
9. *Patriarchis deuoluuntur appellationes interpositæ ab Archiepiscopis, sibi subiectis.*
   Patriarchis an deuoluantur appellationes episcoporum omisso medio.
10. *Patriarchæ non habent priuilegium, præ alijs: nisi quantum à Canone, & consuetudine conceditur.*
11. *Patriarcha confirmat Archiepiscopum: Archiepiscopus Episcopum, si immediatè non subsint Papæ.*
12. *Patriarchis Archiepiscopi referunt omnia negotia difficilia prouinciæ, non tantum futuram consecrationem suffraganei.*
13. *Patriarchæ principales, quando possint dispensare.*
14. *Patriarcha Constantinopolitanus, non conuocat concilium prouinciale iniussu Pontificis.*
15. *Patriarchis, vel Archiepiscopis, quæstiones ortæ inter episcopos, referuntur.*
   Patriarcharum, vel Archiepiscoporum electioni, se non inferunt Principes Laici.

16 Pa-

16 *Patriarchæ ponuntur in capitibus prouinciarum.*
Archiepiscopi in singulis prouinciis. Episcopi in ciuitatibus.
Prouinciæ appellatione, secundum ius can. accipitur Diœcesis, quæ X. vel XI. vrbes continet.

17 *Patriarchæ, vel Archiepiscopi, non ordinant Episcopos, antequam ipsi pallium accipiant; quod infra tres menses debent petere: ibi qualiter transmittatur.*

18 *Patriarchæ, & Archiepiscopi, quando deponantur.*

19 *Patriarcha Constantinopolitanus, & Alexandrinus, Episcopos suos deponunt.*

20 *Patriarchæ possunt iure ordinario interdicere: & clericos delinquentes beneficiis priuare: & eos cogere, vt doceant, de institutione canonica.*

21 *Patriarchæ instar Regum: & illustres sunt: & habent senatoriam dignitatem.*

LIB. II. CAP. III

DE PATRIARCHA.

PATRIARCHÆ, tertio loco, depicta Figura, & Sedes prospiciebatur: Mitra Episcopali capiti eius imposita: Pallio tamen perspicuo. Crucem præ se ferens, non secus ac in Pontifice Maxim. scripsimus. Quorum verborum sensum indagando, omnia illa explicare elaborabimus, quæ de huius Sacerdotij, & Magistratus initio, solicitudine, & sublimitate excogitare datum erit: licet alia quoque subnotari possent: sed ea omnia, etiam ornamenta *in cap. de Episcopo depingemus, in prin.*

§. I. PATRIARCHA igitur (vt à prima dictione hic posita exordiamur) † Summus, vel Princeps patrum, Græca lingua dicitur, vt dictum est *supra, c. præced. §. 3. nu. 1.* Nam cùm multi sint ordines in ecclesia, scilicet nouē numero, inter quos Episcopus cōprehenditur, *c. cleros, 21. dist. & alibi diximus:* cumq; Episcoporum ordo quadripartitus, siue tripartitus sit, id est, in Patriarchis, Archiepiscopis, idēq;, vt alibi dicemus *inf. c. seq. in pr.* Metropolitis, & Episcopis, † qui omnes tamē, vno eodemq; vocabulo, Episcopi nuncu- 1 2

nuncupantur: Sic Patriarchę comprehenduntur appellatione Archiepiscopi. *ca. exigit.* vbi Philip. Franc. *de censib. in 6.* Patriarcha inter hos summo honore fungitur, distincto vocabulo, propter distinctam eius & aliorum potestatem *d. ca. cleros.* Atque cum hæc distinctio ab antiquis emanauerit, vt quidam ex his apud gentiles,
3 Flamines, Archiflamines, & Protoflamines, alij appellarentur: † Patriarchæ Protoflaminum locum, & nomen meruerunt, vt Platinæ placet, in vita Eleutherij Pont. qui Apostolos, & Petrum, & primitiuam Ecclesiam, eos protoflaminum loco instituisse refert; etiam apud Britannos, Lucio Rege in numerum Christianorum cum populo recepto, & Baptizato: loco vero Archiflaminum, Archiepiscopos, loco Flaminum, Episcopos. quæ probantur etiam *in c. 1. ea. dist. 21. & c. vrbes. & c. in illis.* vbi Card. Alex. *80. dist.* nec ab his dissentit L. Fenestella *de Sacerdotijs Ro. c. 5. in fi.* & etiam explicat Nicol. Boer. *in tractat. de ord. grad. vtriusque fori, in 1. parte. num. 15.* Qui autem fuerint, priscis temporibus, Flamines, vide apud Alex. ab Alex. *Genialium dierum lib. 6. c. 12.* Horum institutio in primis tamen ex veteri testamento assumitur, & in nouo, per Petrum Pont. consummata: & à Deo traditam, per Moysen scriptum est *Exodi. c. 28.* & repetitum *in recitatis c.* Atque ita inducta est, vt aliquando alia alijs maior habita sit: sed & mox distincta in diuersas sedes, vt hoc verbū hic subsequens resumamus. Hodie tamen per. *c. renouantes. 21. dist. & c. antiqua. de priuileg.* & per *Consti. Concil. Florent. super vnione Græcorum.*
4 *ca. Eugenius* † *Patriarchalium Sedium,* post Romanam, primum locum sibi vendicat Constantinopolitana, secundum Alexandrina, tertium Antiochena, quartum Hierosolymitana. Hæcque vt diximus *in superiori. cap. §. 3. num. 2.* sunt principales apud Rom. Ecclesiam habitæ: quæ priuilegia Papæ habere dicuntur, secundum Card. *in cle. in plerisque. 16. de. q. de elect.* & quæ Patriarchę nomine proprie, alię vero proprie, Primatum nomine appellantur, secundū Specul. *in tit. de dispens. §. sunt quoque, in prin.* qui tamen subdit Patriarcham & Primatem, idem esse in effectu, licet nomina sint diuersa, quodquè vocalis non realis, inter eos tantum sit differentia, vt habetur etiā *in capit. 1. & 2. 90. dist.* & tenet Decius *in cap. fi. de confir. vtil. in secundo not.* & I. [illegible] *in rub. qui feud. dar. poss. numer. 2.* sed idem Specul. *in tit. de iurisd. om. iud. versic. quod autē.* inquit Patriarchas maioris esse dignitatis

& iu-

& iurisdictionis, Primatibus. Sunt tamen & aliæ Sedes: scilicet Aquiliensis, Cantuariensis in Anglia, in Francia Bituricensis: alibi Gradensis, & Pisana, vt per Archid. *in c. cleros, 21. dist. col. fi.* item ponitur & Senonensis: & Lugdunensis, vt per Nic. Boer. *in trac. de ord. grad. vtriusq. for. in 1. parte, num. 16.* & de prædictis loquitur etiam Io. Franc. Pauinus *in tr. de offic. & potest. cap. sede vacan. prælud. 6. n. 12. & seq.* qui addit Archiepiscopum Strigonensem in Vngaria: in Alemania Archiepiscopum Madeburgensem: in Hispania Archiepiscopum Toletanum: & iterum in Francia Archiepiscopum Vienensem: rursus in Anglia Archiepiscopum Eboracensem, primates esse, qui idem sunt, quod Patriarchæ: Quorum aliquos etiam legatos natiuos exoriri ponit. Patriarchatus & Primatus ius, vltra memoratam institutionem, etiam acquiri ex consuetudine per vnum Archiepiscopum, in prouincia alterius Archiepiscopi, notanter tradit Abb. *in c. fi. nu. 4. de dilation.* † Sicut autem quatuor sunt principales sedes 5
recitatæ in orbe, eodem modo sunt quatuor Principales Ecclesiæ Patriarchales in vrbe: scilicet S. Petri; & Pauli. S. Laurentij extra muros: S. Mariæ maioris: & S. Ioannis, quæ est principalior. Atque ideò Patriarchales appellantur, quia vnaquæque earum, est quasi cathedralis, in quarum altari maiori, nullum posse celebrare, nisi Papam ferunt, vel de eius mandato alium, vt annotauit Interpres Regul. Cancel. Innocen. 8. *in reg. 7.* qui ad hæc allegat doct. *in c. fundamenta, de elect. in 6.* quibus adde Card. Alex. *in c. in nomine domini, col. 5. 23. dist.* qui eadem recitat, & cum eis transit.

Mitra Episcopali velatum caput itidem habere fertur Patriarcha, quia & ipse inter Episcopos enumeratur, vt in proximis: sicque Episcopale munus obire & ipsum constat: nam vt in Pontificali legitur *in rub. de consec. electi. in Episc.* † Patriarcha & Archiepisco- 6
pus ordinatur, & eadem forma consecratur, qua Episcopus: neuter tamen horum assumit nomen Patriarchæ, vel Archiepiscopi, nisi solum per traditionem pallij, vt *inibi.* Quia autem de Episcopali munere & dignitate, Mitra & alijs indumentis, suo loco dicendum erit, vel explicitè, vel saltem remissiuè, referamus solum hic ea, quæ magis ad Patriarcharum sublimitatem, aliqua solicitudine non omissa, pertineant: † quæ etiam per Pallium, & Crucem, eisdem at- 7
tributam, significantur, vt hic *depinximus.*

Pallium etenim & Crucem supremam quandam potestatem denotare diximus; *supra in versi. Pallium, & versi. Crucis, c.1. §.1. hoc lib.2.* quæ & in ipsis Patriarchis, qui Antistites communi Episcoporum & superiorum vocabulo dicti, post Apostolicum primum tenent locum: in prouincijs quibusdam, quæ plures sunt, eisdem creditis; in quibus vltra suam diœcesim, ius Patriarchale habent, & ordinariam iurisdictionem super Archiepiscopos earum gerunt, militare arbitrari possumus, per not. per doct. sed præcipuè Ab. *in c. antiqua,*
78 *colu.1. de priuileg. & exces. priuileg.* † Quo fit vt Archiepiscopi censeri possint suffraganei Patriarcharum, sicut Archiepiscoporum Episcopi, *c. pastoralis, de offic. ord.* atq; eorundem Archiepiscoporum ordinarij dicantur, sicut Archiepiscopi Episcoporum, *d.c. pastoralis*, &
79 per glo. *in c. sicut, de exces. prælat.* † & appellationes ab eis ad Patriarchas deuoluantur, quando appellatur ab Archiepiscopis sibi suppositis, *c. conquestus, 9. q. 3.* sed an omisso medio appellari possit ab episcopo, ad Patriarcham: æquiorem opinionem tradit Abb. quòd non, licet de iure aliter dicat, quicquid Ant. But. senserit, attestans de communi contraria, vt hæc omnia annotant idem Abb. & doct. *in dict. cap. antiqua, colum.1. & 2. num.12.* sequitur Decius *in cap. fin. in 2. not. de confirmat. vtil.* Abb. tamen vbi Crucem à Patriarchis præferendam concedit; id intelligit si non adsit præsentia Pontificis: & tradit Card. *in cle. 2. op.1. de elect.* & Martin. Laud. *in tractat. de princip. quæst. 550.* item vbi non adsit legatus eiusdem Pontificis, vtens insignijs Apostolicæ dignitatis, vt per Abb. & Card. *imbi.* Non habent tamen Patriarchæ iurisdictionem in subditos Archiepiscoporum suorum: sicut nec Archiepiscopi in subditos suorum suffraganeorum regulariter, vt addit idem Ab. *ibidem num.3. per dict. cap. pastorali,* cui adde textum *in dict. c. conquestus*: qui vlterius regulam ponit, per
80 Archidiaconum ibi declaratam; † vt Primates: vel Patriarchæ, nihil priuilegij præ cæteris Episcopis habere possint, nisi quantum sacri canones concedunt, & prisca consuetudo illis antiquitus contulit: & est tex. *in cap. duo, de offic. ordin.* & propterea solum in causis appellationum controuersiæ ad Patriarchas transeunt, vt *supra*: & in casu quo Episcopus aliquis archiepiscopo subditus moriatur, cuius ecclesiæ res, Patriarchæ iudicio dispensare permissum est. Notantur & alij casus in gloss. *d. c. conquestus*, qui videri possunt. Sic

Archi-

Archiepiscopus consulit Patriarcham in ordinatione, vel consecratione Episcopi suffraganei sui, *cap. placet*, vbi gloss. *65. distinct.* † nam & *supra cap. 1. hoc libro, versi. 4. numero 6.* diximus, vbi electiones ad Collegium spectent, Archiepiscopum confirmare Episcopum; Primatem verò, seu Patriarcham confirmare Archiepiscopum: si non subsunt immediatè Pontifici, aliàs confirmabit Papa, *cap. quia igitur, 66. distinction.* 11
† Imò Metropolitanus, vel Archiepiscopus non solum debet referre primati futuram consecrationem suffraganei, sed alia cuncta negotia prouinciæ, vt suam in eis auctoritatem Primas interponat, *cap. de persona, ead. distinct.* vbi Card. Alex. & *in dicto c. placet*, dictum capitulum de persona non negat obseruandum: & hæc videntur prius placuisse Specul. *in dicto titul. de dispensat. §. sunt quoque circa prin.* qui inquit, ad ipsos Patriarchas omnia negotia difficilia restringenda esse. 12
† Quos etiam principales tamen quatuor, vt *supra*, dispensare posse tradit, cum illo qui propter malam ordinationem beneficiorum suspensus est per concilium prouinciale à collatione beneficiorum, *cap. graue, de præb.* quæ dispensatio prohibita est in Metropolitano, & in ipso concilio. Colligit etiam *ibi* Specul. eosdem Patriarchas posse dispensare cum suis subditis, vbicunque non prohibetur, *argum. c. mos antiquus, 65. distinct. & d. c. antiqua, in fin. de priuileg.* atque de Patriarcharum officio, & vbi debeant constitui, & qualiter puniantur, si peccant, remittit se ad iura per eum ibi allegata: quorum aliqua resumere nos possumus, vt *in c. multis, 17. distinct.* exprimatur. 13
† Patriarcham Constantinopolitanum non posse sine licentia Pontificis Concilium prouinciale celebrare, aliter vt conuenticulum, vel conciliabulum cassatur; & ipse Patriarcha communione Sedis Apostolicæ carere debet: quod tamen intelligitur quoad diffiniendum, & statuendum, non quoad exhortandum & præcipiendum, quod statutum est, *capite primo, 18. distinction.* Exprimitur etiam ibi, 14
† vt si inter Episcopos prouinciæ ortæ fuerint quæstiones, referantur ad maiorem illam sedem; hoc est, Archiepiscopalem, secundùm Card. Alexan. *ibi*, vel etiam Patriarchalem secundùm casus positionem: vel si facilè & iustè ibi non discernuntur, per Synodum rectè ibi congregatam iudicentur. Exprimitur etiam *in capit. nullus, & cap. sequent. & c. agatho, 63. dist.* vt laici Principes electioni aut promotioni Patriarchæ, Metropolitani, 15

litani, aut cuiuslibet Episcopi, se non inserant, ea canonica, & consona Electione ad Ecclesiam reseruata, sub anathematis pœna, donec obediant: de quibus quidem electionibus & ordinarionibus, aliqua diximus supra, *c.1.§.4.versi.4. hoc lib.* sed in iure vide dicta allegata per Specul. scilicet, *64. & 65.dist. per totum, & 80. dist.* in qua habetur, quibus in locis Primates, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & Presbyteri debeant ordinari: & ibi in figuratione casus, *c.1.*
16 † ponitur, Patriarcham ponendum in capitibus prouinciarum, *c. prouinciæ, 90.dist.* Archiepiscopum in singulis prouincijs, *6.q.3.c.scitote.* Episcopum in ciuitatibus: Presbyterum per Castella, & Villas, *c.Episcopi, dicta 80.dist.* Prouinciæ autem appellatione, Diœcesim accipi, secundùm ius Canonicum; in qua decem vel vndecim sint ciuitates: quibus is qui dominatur, Rex dici possit, tradit Alciat. *in l. notionem, ff. de ver. sign. per d.cap. scitote.* Exprimiturque *in cap.1. 100. di-*
17 *stinct.* † neque Archiepiscopum, neque Primatem, neque Patriarcham, posse Episcopos ordinare ante pallium acceptum: quod infra tres menses & fidem suam exponendo, quilibet Metropolitanus ad suscipiendum, ad apostolicam sedem mittere debet, alias commissa sibi careat dignitate, vt ibi. *c.2.* vbi Card. & Card. Alex. abundè: sed Ab. *in c. ad honorem, in fi.* post Io. And. Host. & Ant. But. docet consuetudinem curiæ esse, vt electus post consecrationem non habeat petere pallium; sed procurator capituli, vel vnus canonicus nomine Electi. proinde attenta tali consuetudine, non noceret ipsi electo, si non peteret pallium. quod etiam pallium, nisi exigentibus causarum meritis, & fortiter postulanti, non dandum, habetur ibi *in c.3.* quodq́; ex more Papa transmittit, per quod vices Apostolicæ sedis agere aliquem decernit, *c.pen. ea. dist. 100.* sed de ef-
18 fectibus, & vsu pallij, latius dicemus, *c.seq. nume.5. & seq.* † Exprimitur etiam *in c.theugualdum, 11.q.3.* depositos fuisse primates, & Archiepiscopos, qui communicauerant excommunicatis, & in alijs excessibus inuenti sunt. An autem ex illis causis, ex quibus deponitur Pont. Max. vt *supra hoc lib. c.1.§.2.q. fin.* prædicti deponi possint: à fortiori videtur argui posse: Exprimitur etiam *in c.fi. 16. q.1.* Apostolicam auctoritatem, à iurisdictione Archiepiscopi, posse episcopos
19 eximere. † Eius potentiæ etiam videtur esse Patriarcha Constantinopolitanus, & Alexandrinus, vt hi deponere Episcopos suos possint,

sint, sicut Papa, *c. quia suscepti, 3. q. 5. & c. mos antiquos, 65. dist.* & colligit Spec. *in tit. de legat. §. nunc ostendendum, vers. 17.* Patriarchæ etiam quatuor, de quibus *in c. antiqua, de priuileg.* possunt Archiepiscopis sibi subiectis, concedere pallium, vt inf. *c. seq. num. 7.* dicemus. Non posse tamen primates, aut Patriarchas deponere Episcopos suos, tenet Felin. *in c. non potest, col. 3. de re iud. & in c. 2. col. 1. de accusat.* sed pronunciare deponendos, & remittere pronunciationem suam Papæ, vt *in d. c. 2.* de quibus ibi per Abb. † Possunt etiam Patriarchæ iure ordi- 20
nario interdicere, glo. est *in c. ex literis,* vbi not. Felin. *in fi. colum. fi. de offic. deleg.* Item possunt clericos delinquentes beneficijs priuare: & cogere eos, vt doceant de earum institutione canonica, de quibus Bal. *in cons. 478. in 4. vol.* † Hic etiam dicemus Patriarchas, instar Re- 21
gum censendos, & Illustres esse, vt per doct. præsertim Ias. *in l. 1. num. 6. & 7. ff. de offic. eius:* & alibi diximus, *in tract. Duelli, in 3. parte, concl. 77.* & tradit Barb. *in tract. de præst. Card. q. 9. nu. 42.* & inquit Specul. *in Rationali diuinorum, lib. 2. in proœm. column. 4.* Primates qui tribus Archiepiscopis præesse habent, exprimere Regem, qui tribus Ducibus præest: & ibidem præmittit Senatoriam, & Patritiorum dignitatem manere in ecclesia, in quatuor Patriarchis, & in Ecclesia Romana, in Cardinalibus, *c. Constantinus, 96. dist.*

SVMMARIVM.

1 *Archiepiscopus, Princeps Episcoporum dicitur, vicem Apostolicam tenens.*

Archiepiscopus, & Metropolitanus, idem sunt.

Archiepiscopus decem, vel vndecim ciuitates sub se habet.

2 *Archiepiscopus vnus tantum in prouincia esse debet, nisi aliter dispensatiuè fiat.*

3 *Archiepiscopus fundat intentionem suam, super locis prouinciæ, non constitutis intra certam diœcesim.*

4 *Archiepiscopus potest facere deferri ante se crucem, in prouincia sua etiam per loca exempta, non extra eam, & num. 12. nec ante pallium obtentum: nec vbi est Pont. vel eius legatus.*

5 *Pallium regulariter competit Archiepiscopis, & aliis superioribus.*

6 *Pallium in Pont. Max. significat plenitudinem potestatis, quo semper vtitur tantum.*

7 *Pallium regulariter Pontifex concedit, & transmittit: quod & quatuor Patriarchæ principales concedunt: & non nisi postulanti, & meritonum 10.*

8 *Archiepiscopus in receptione pallij iurat: & de forma iuramenti, etiam episcoporum exemptorum.*

9 *Pallium Archiepiscopi 4. cruces habet: & de eorum sensu, & colore.*

10 *Pallium in Patriarcha, & Archiepiscopo, designat spiritualem dignitatem, & alia.*

11 *Pallium est personale; ita vt in morte, alicui relinqui non possit: item & locale.*

12 *Pallij tradendi forma: & quibus diebus eo vti liceat.*

13 *Pallij auctoritas magna: ita vt multa sine eo expediri non possint.*

14 *Archiepiscopi electio ad quos spectet, & confirmatio, & consecratio.*
Archiepiscopo spectat, confirmatio, & consecratio, suis suffraganei.

15 *Archiepiscopus ante consecrationem, non potest ea quæ sunt ordinis, & consecrationis, nec post eam, ante pallium assumptum: sed an hæc committere, ibi.*

16 *Archiepiscopus, delegat regulariter consecrationem, & ea quæ sunt ordinis.*

Archiepiscopus, vel Episcopus, licet confirmatus, ante consecrationem, eo nomine non appellatur: sed electus.

17 *Archiepiscopus habet iurisdictionem Episcopalem, in diœcesi sua: archiepiscopalem in prouincia, & in suos suffraganeos. amplia. nu. 18. octo modis, & limita. 4. modis nu. 20.*

18 *Archiepiscopus an sit iudex suffraganeorum suorum, tantum in casibus expressis.*

19 *Archiepiscopus non punit, nec ius dicit in Episcopum, vbi de depositione, priuatione dignitatis, & translatione agitur: nec petendo subsidium charitatiuum.*

20 *Archiepiscopus, vel eius concilium, vbi non potest negocia expedire, quia magna: referuntur ad Patriarcham: vel Pontificem.*

Concilium prouinciale, de quibus causis possit cognoscere.

21 *Archiepiscopus regulariter non habet iurisdictionem, in subditos suffraganeorum suorum nec concurrit cum eis: nisi in casibus in iure expressis: qui 34. numerantur.*

22 *Visitatio prouinciæ, quomodo fiat per Archiepiscopum.*

23 *Archiepiscopus potest in diœcesi sua ea, quæ potest episcopus in propria: & illud potest Patriarcha in sua, quod potest Archiepiscopus in propria.*

Patriarcha non potest in subditos Archiepiscoporum, sicut non potest Archiepiscopus in subditos suffraganeorum.

24 *Archiepiscopus inter Spectabiles reponitur; licet secundum aliquos inter Illustres, quod vrgere videtur.*

Episcopus, propriè spectabilis est.

25 *Archiepiscopus comprehenditur Episcopi appellatione, etiam in materia pœnali.*

26 *Archiepiscopi, primatibus suis obedire tenentur.*

27 *Archiepiscopi semel in anno, concilium prouinciale conuocare tenentur: nisi in casibus.*

Concilium prouinciale, quæ tractanda recipiat.

28 *Archiepiscopus debet statuere personas idoneas per prouinciam: inuestigantes, & referentes transgressores.*

29 *Archiepiscopus volens visitare prouinciam, quid ex ordine tenetur obseruare.*

30 *Archiepiscopus delinquens in episcopatu sui suffraganei, non potest ab eo puniri, sed Patriarcha.*

Inferior non iudicat superiorem regulariter.

31 *Maior delinquens in loco minoris, potest ibi puniri, quando non praeest illi.*

32 *Archiepiscopus debet vitare excommunicatos suffraganei, & eius sententiam obseruare.*

33 *Archiepiscopus aliquando subest episcopo. ibi aliqua exempla.*

LIB. II. CAP. IIII.

De Archiepiscopo.

ARCHIEPISCOPI imago quarta in ordine expressa erat, eodem ornatu corporis pariter induta, quo & Patriarcham depictum, in præcedenti capite, in principio posuimus: Quorum verborum in pluribus notas, & significatum, cum in sequenti capite, de Episcopo, explicare aptius mihi videri possit, (Munus enim & ordo, idem ferè videtur vtriusque esse: licet quandoque exercitium, & potestas diuersa sit) Ideò hic ea tantùm, quæ ad Archiepiscopum pertineant, annotabimus.

RCHIEPISCOPVS itaque, Græcò vocabulo
1 † summus Episcoporum interpretatur, id est,
§. I. Primas, & Princeps Episcoporum, qui tenet vicem apostolicam, & præsidet tam metropolitanis, quàm cæteris Episcopis, *c. cleros, 21. dist.* Archiepiscopus tamen, & Metropolitanus idem sunt, *c. pastoralis, de offic. ord.* quicquid aliter exprimi videatur *in d. c. cleros*, vt ibi declarat Card. Alex. *circa fi.* idem tenet Ioan. Fran. Pauinus *in tr. de offic. & potest. cap. sed. vacan. prælud. 6. nu. 14.* post Spec. Metropolitanus pariter à mensura ciuitatum dictus est, *d. c. cleros*, vbi glo. declarat hoc ideò esse, quia decem, vel vndecim ciuitates sub se habeat, *c. scitote, 6. q. 3.*
2 & per Abb. *in d. c. pastoralis, nu. 2.* † vnus tantùm debet esse in ea prouincia, licèt dispensatiuè aliter contingere possit, *c. cum causa, de offic. de leg.* vbi Decius *in 1. not.* qui infert ad Regem: Sic episcopi appellatione, vt dicemus *inf. n. 25.* Archiepiscopus continetur, & Archiepiscopi appellatione continetur Patriarcha; & illum loco Archiflaminis inductum diximus, *c. præced. nu. 2. & 3.* vbi etiam *num. 8.* explicauimus Archiepiscopos esse ordinarios Episcoporum, & Suffraganeos Patriarcharum, *d. c. pastoralis*, & glo. est *in c. sicut, de excess. prælat.* & ideò Card. Flor. *in cle. 1 §. 1. q. 1. de sup. neg. præl.* tradit Archiepiscopum diœcesanum in diœcesi sua, non in prouincia: & idem *in cle. 2. §. 1. de priuileg.* cum Archiepiscopum ponit esse in prouincia, Episcopum verò in diœcesi sua: Et hic etiam conuenire potest il-
3 lud, quod notandum ponit Ab. *in c. 1. in fi. de relig. domi.* † vt Archiepiscopus etiam fundet intentionem suam, super locis prouinciæ, non constitutis infra certam diœcesim.

Crucem simili modo & Pallium, attributum Archiepiscopo, sicuti Patriarchæ, eadem ratione, qua diximus *in cap. præcedenti, nu-*
4 *mero septimo*, subnotare possumus. † Declara tamen, vt Archiepiscopus in prouincia sua possit ante se facere Crucem deferri etiam per loca exempta, *cle. Archiepiscopo, de priuileg.* vbi not. doct. præcipuè Card. extra autem prouinciam suam non possit, *cap. 1.* vbi not. Abb. *vt lite pendent.* Declara etiam, vt metropolitanus non valeat antè se Crucem deferre, ante pallium obtentum, vt concludit Card. Alexan. *in cap. quoniam, colum. 2. 100. dist.* Rursus declarat, vt non possit, quando præsens est Pontifex, vel eius legatus, vt *supra cap. præced. nu. 9.*

numer. 9. Verum cum de pallio Archiepiscopis concesso, verba facturi sumus, de auctoritate, & vsu pallij, & eius effectibus, qui considerantur aliquando in Pontifice, aliquando in Patriarcha, aliquando in Archiepiscopo, aliquãdo in episcopo saltem ex speciali priuilegio, ea quæ sese offerunt, hic subijciamus. † Atque illud inprimis, vt Pallium, post Pontificem, competat Archiepiscopis, & superioribus secundum Abb *in rub. de auct. & vsu pal. nu. 2.* & Specul. *in Rationali diuinorum, lib. 3. in rub. de Pallio. in prin.* qui Pallium Patriarcharũ, Primatum, & Metropolitanorum, proprium esse ait, vt per illud à cæteris Episcopis, discernantur, quod priuilegiatam obtinent dignitatem. Insuper dicamus, † Pallium in Põtifice Max. significare plenitudinẽ potestatis: cum eo ipse in missarum solennijs, & vbique vtatur: Alij autẽ nec semper, nec vbique, sed in Ecclesia sua, in qua iurisdictionem Ecclesiasticam acceperunt, non in processionibus, certis debent vti diebus: ea ratione, quia vocati sũt in partem solicitudinis, non autẽ in plenitudinem potestatis. *c. nisi & c. ad honorem. vbi Ab. de auct. & vsu pal.* & Card. Alex. *in d. ca. quoniam. col. 2.* & diximus *lib. 1 cap. 1. §. 1. versic. Purpureo: & hoc lib. 2. cap. primo, §. 1. versic. Pallium.* † sic ad Pontificem pertinet regulariter, Palliũ concedere, & transmittere, secundum Abb. *in dict. rub. numer. 3. per. c. nisi ad honorem. eo. tit.* & Card. Flor. & Card. Alexand. *in cap. quoniam, dist. 100* licet Patriarchæ, de quibus *in cap. antiqua, de priuileg.* illud concedere Archiepiscopis sibi subiectis possint. Potestque per Pontificem istud Pallium mitti Archiepiscopo electo, per nuncium *ca. significasti. vbi Abb. in primo not. de elect.* † Is autem Archiepiscopus in receptione eius Pallij, iurat fidem catholicam profiteri: statuta sedis Apostolicæ, & conciliorum principalium obseruare. *cap. nouit. & c. ostatum. 100. dist.* vbi Card. Alex. & *in cap. quoniam ea. dist. colum. 3.* & aliqua alia adduntur *in cap. ego enim. de iureiur.* vbi septem capitula enumerantur, in quibus iurant Episcopi, & Archiepiscopi Papæ, si tamen sunt* exempti, in hæc verba: Ero fidelis S. Petro. Sanctaque Rom. Ecclesiæ, Dominoq; meo Papæ, P. & ejus successoribus, canonice intrantibus: Non ero neque in consilio, neque in facto, vt vitam perdat, aut membrum: vel capiatur mala captione: Consilium quod mihi, aut per se, aut per literas, aut per nuncium manifestabit, nulli pandam: Papatum Ro. Ecclesiæ & regulas S. Patrum

adiutor ero ad defendendum, & retinendum, ſaluo ordine meo, contra omnes homines: Vocatus ad Synodum veniam, niſi canonice præpeditus fuero: Legatum Apoſtolicæ ſedis, quem certum eſſe cognouero, in eundo, & redeundo, honorifice tractabo, & in ſuis neceſſitatibus adiuuabo: Limina Apoſtolorum, ſingulis annis, aut per me, aut per certum nuncium, viſitabo, niſi eorum abſoluar licentia: ſic me Deus adiuuet & hæc S. Dei Euangelia. Vbi autem Epiſcopi non ſubſunt immediate Papæ, iurant Archiepi-
9 ſcopis ſuis, vt ibi declarant Ab. & Felin. † Sicut Pallium Pontificis habere multas Cruces diximus, *dicto verſic. Pallium*, ita & hic dicamus, Pallium Archiepiſcopi habere quatuor cruces nigras: ſcilicet primam in pectore, ſecundam ſuper brachio ſiniſtro, tertiam retro, quartam ſuper brachio dextro. In tribus, quarum ſcilicet in anteriori cruce, in pectore exiſtenti, Spinula gemata affigitur, alia in cruce ſiniſtri humeri, alia in cruce poſteriori, vt obſeruatur in Pontificali. *in rub. de miſſa Pontific. fo. 221.* Hæ vero cruces ſunt eius ſignificatus, vt aliqui ſentiunt, vt mortificationem vitiorum, quæ debet eſſe in palliato, oſtendant, vt cum Apoſtolo *ad Galat. cap. vlt.* dicatur, mundus mihi Crucifixus eſt, & ego mundo. Alij vero, quatuor affectiones carnales ſignificari, tradunt; ſcilicet Gaudium, Dolorem, Spem, & Timorem: Alij quatuor virtutes Cardinales denotari, ponunt: videlicet Iuſtitiam, Fortitudinem, Prudentiam, & Temperantiam, vt hæc omnia latius explicat, & declarat Ab. *in dict. rub. de maior. & obed.* ſubdens Pallium eſſe albi, ſeu pallidi coloris, forma rotunda & circulari, quod ſuper planetam ponitur. Sed copioſius declarat Cardin. Alexand. *in dict. cap. quoniam. columm. 1.* Qui tamen has quatuor cruces purpureas ſignificat, non nigras: & è lana candida, Pallium cōtextum oſtendit & hæc omnia myſterijs moralibus imbuta, & diuinis grauida ſacris, & in his refert Alxe. de Alexan. *in 4.* & Gul. Durantis: qui idem eſt Specul. *in Rationali diuinorum libr. 3. in rub. de pallio*, præmittens ea quæ exterius geruntur, in miniſtris Eccleſiæ, eſ-
10 ſe ſigna interioris poteſtatis, & propterea inquit, † Pallium in Patriarcha & Archiepiſcopo, vltra alios prælatos & Epiſcopos, deſignare ſpiritualem honorem, & dignitatem. *cap. priſca, ea. diſtin. 100.* & tanquam torquem aureum traditum, quem legitime certantes

rantes accipere consueuerint de corpore S. Petri, quia benedicitus
& consecratur super altari B. Petri, *cap. significasti, cum gloss. de ele-
ction.* quodque significat disciplinam, qua se ipsos ad exemplum
subditorum, & etiam ipsos subditos regere & constringere debent.
Huiusce modi tamen pallium, non nisi exigentibus causarum me-
ritis, & fortiter postulanti non dandum: quodque Pontifex ex mo-
re transmittat, vt vices Apostolicæ sedis agere aliquem decernat,
quodque infra tres menses, quilibet Metropolitanus electus, con-
firmatus, & consecratus, ad suscipiendum, ad Apostolicam sedem
mittere debet: alias concessa sibi careat dignitate, nisi consuetudo
curiæ aliter obseruet, scripsimus *in capite præcedenti, numero decimose-
ptimo*, & plenè ponit Cardin. Alexan. *in dicto capite, quoniam, ex eo text.*
& gloss. *columna tertia*, † vbi & pallium personale esse asserit: quod 11
accommodari non potest alicui, nec in morte alicui relinqui: sed
Archiepiscopus cum eo sepeliri debet, *capit. ad hoc, de auctor. & vsu
pall.* Item, & Pallium locale esse dicit: quia si Archiepiscopus
transferatur, pallium remanebit in primo loco: & vterque Ar-
chiepiscopus nouum Pallium impetrabit, *capit. bona, 2. de post.
prælat.* vbi Abb. Item subdit Cardin. Alexan. *ibi*, pro pallio a-
liquid non esse dandum, nec recipiendum, nec promitten-
dum, *dict. cap. nouit.* Atque etiam ponit Cardin. *ibi*, cum pallio sem-
per dandum nouum priuilegium, vel antiquum renouari, *cap. ra-
tionis, dict. 100. distinct.* † Postremò Card. subijcit formam tradendi 12
Pallium: de qua habetur in gloss. *dict. cap. ad honorem, de auct. & vsu pal.*
quæ illa est: Ad honorem Dei omnipotentis, & Beatæ Mariæ Vir-
ginis, & Beatorum Apostolorum, Petri & Pauli: & Domini nostri
Papæ. P. & Ecclesiæ Rom. & Ecclesiæ talis tibi commissæ, tradimus
tibi pallium, de corpore Beati Petri sumptum, in plenitudinem
Pontificalis dignitatis, vt vtaris eo intra Ecclesiam tuam, certis
diebus, qui exprimuntur in priuilegijs, tuæ Ecclesiæ concessis, à
Romana Ecclesia, *cap. final. ea distinct. 100.* Dies autem sunt hi: Nati-
uitas Domini: Festiuitas S. Stephani: & S. Ioannis: cum circumci-
sione, & Epiphania: in ramis Palmarum; in cœna Domini, in Octa-
ua Paschæ Pentecostes: in Natiuitate S. Ioannis Baptistæ: & omniũ
Apostolorum: in dedicationibus Ecclesiarum, in principalibus fe-
stiuitatib. Ecclesiæ suæ; in ordinationibus clericorum: & in conse-

cratione Episcoporum: & in die anniuersarij consecrationis suæ, siue Ecclesiæ. Sicut autem pallio non vtitur Archiepiscopus, Primas, vel Patriarcha, nisi certis diebus vt *supra*: sic nō extra prouinciam suam, sed intra eam vti debet. *cap. pallium tibi. & cap. contra morem. distin. 100* & tradit Cardin. Flor. *in clem. secunda, de priuileg. in princip.* & Card. Alexand. *in dict. cap. quoniam, colum 2. in fi.* qui illud plus addit, vt contraria consuetudo allegari non possit, quæ dicēda potius esset corruptela. Declarat tamen nisi adsit specialis indulgentia Papæ & tunc accedente consensu diœcesani *c. ex tuarum. de auct.*
3 *& vs. pal.* † Superest subnotare, quam magna sit auctoritas Pallij: quæ cum ex aliquibus præmissorum arguatur: tamen ex dictis & collectis per Cardin. Alexand. *in dict. cap. quoniam. columna. 2.* elici potest: vt scilicet Archiepiscopus, ante id obtentum, non possit Episcopos consecrare: nec Synodum aut concilium congregare, vel conuocare, nec chrisma conficere: nec Ecclesias dedicare, nec clericos ordinare: nec sortiatur nomen Archiepiscopi vel Primatis: quamuis sit consecratus ibi, vel alibi. *c. quod sicut. vbi Abb. de elect.* etiam si pallium in alio Archiepiscopatu habuisset. *cap. nisi. de aut. & vs. pal.* quia oportet petere nouum pallium. *dict. cap bonæ. 1. in fi. de post. prælat.* potest tamen quando vult, missam sine pallio & sandalijs celebrare, *dict. cap. ex tuarum:* potest etiam huiuscemodi consecrationes, ante pallium alteri committere: dum tamen non sit in mora petendi Pallium: sc. post tres menses. *ca. quod sedes. de offic. ordi.* Item ante obtentum pallium à Papa non potest Pallium suis suffraganeis dare: quia nemo dat, quod nō habet. *c. antiqua. de priuileg.* præmissa omnia colliguntur etiam in Pontificali, in obseruantiam pallij cōcedendi, *in tit. de pallio.* Quis autem negligentiam Archiepiscopi suppleat: quisque eum negligentem, circa Palij petitionem, moneat, vide per gloss. & Car. Alexand. *in cap. quoniam. colum. fi.* Ex præmissis itaque, ex quibus assumpto Pallio potestas Pontificia Archiepiscopis tradita ostenditur: magis in specie, multa explicare possumus: mox & munus eorum, in pluribus subnotando. Sed prius tamen de electione, & confirmatione, & consecratione ipsorum, vt in alijs capitibus *supra obseruauimus*, decet ea quæ occurunt, commemorare: de quibus aliqua scripsimus *supra hoc lib. cap. primo, §. quarto, versic. 4.* siue ius commune, siue reg. Cancellariæ consi-

considerandæ sint. † quibus in specie adde electionem metropolitani, de iure spectare ad capitulum, vt not. Cardin. Alexan. *in ca. Valētinianus & c. quia igitur. 63. dist.* nisi cõsuetudo ad suffraganeos id negocium deuoluat, vt ibi per eum: & faciunt dicta *in eo. vers. 4. num. 4.* Consecratio verò regulariter ad suos suffraganeos, ad metropolitanam Ecclesiam conuenientes, pertinet. gloss. 1. est *in cap. qui in aliquo. 52. distinct. & cap. si. 100. distinct. per c. quanto, 63. dist.* & est tex. etiam *in c. Archiepiscopus. 66. dist.* quem not. Card. Alexand. & *in ca. si Archiepiscopus. de temp. ord. vbi Abb.* glo tamen *in d. c. si.* dicit Papam hodie velle, quod ab eo petatur confirmatio, cum Pallio: *per cap. quod sicut. de elect.* Et econuerso, consecratio sui suffraganei ad Archiepiscopum pertinet, consulto tamen primate suo, siue Patriarcha: in confirmatione tamen non consulitur Patriarcha, secundum gloss. *in c. Episcopus. 65. distinct.* & per Cardin. Alexand. *in cap. placet. imibi.* per illum tex. & de tali consecratione & confirmatione, quod pertineat ad Archiepiscopum, etiam habetur *in ca. non debet, distinct. 65. & cap. episcopi. 64. distin.* quæ confirmatio vsque adeo ad ipsum Archiepiscopum pertinet, vt electus, & confirmatus, licet non consecratus eam conferre possit in suos suffraganeos, vt *in c. 1. cum. gloss.* vbi Abb. *nume. 9. de transl. Episco.* qui etiam regulariter posse exercere iurisdictionem ait: saluo, nisi causa esset ardua, vel criminalis, tendens ad depositionem: quæ esset reseruanda post consecrationem & Pallij susceptionem. *c. transmissam. & c. sicut de elect.* † Non posse tamen ea 15
quæ sunt ordinis, seu consecrationis: puta consecrare Ecclesias, vel virgines, vel consecrare episcopos, vel conferre ordines, saltem sacros; subdit *imibi Abb.* vt & per Corn. *consil. 117. numer. 8. volum. primo.* & illud plus addit Abb. vt hæc etiam non possit, post consecrationem ante pallium receptum, quod eis datur post consecrationem: quodque tantum eis datur, non Episcopis, licet Episcopi consecrati possint ea quæ sunt ordinis. Declarat tamen idem Abb. *ibi numero decimo*, prædicta, vt Archiepiscopus electus, & confirmatus possit, non tamen ex se, committere ea, quæ sunt ordinis, alteri habenti potestatem exercendi: exemplificando, vt possit committere episcopo vni, quod clericum s[illegible]um ordinet ad sacros ordines, & alijs episcopis, vt episcopum suum suffraganeum, consecrēt. *capit. suffraganeis. de elect.* † Alias tamen Archiepiscopus regulari- 16
ter de-

ter delegat in alium Episcopum consecrationem, & ea quæ sunt ordinis, vt concludunt communiter * doct. *in c. quod sedem*, vbi tamẽ Alciat. *colum. 1. & sequen.* contrarium tenet *de offic. ordin.* Notat etiam Abb. *in dict. cap. 1.* in Archiepiscopum, vel episcopum electum, licet confirmatum, ante consecrationem, eo nomine non appellari, sed solum electum, vt & per Bertachin. *in tracta. de Episcop. lib. 3. in 4. parte secunda princip. nu. 1.* In præmissis tamen notandum est, quo ad sedem Apostolicam, pleno etiam iure, pertinent hodie prouisiones Ecclesiarum Cathedralium, siue Metropolitanarum, ac Patriarchalium, vt diximus *supra hoc libr. cap. 1. §. 4. versic. 4. numer. 7.* seruandum esse modum in consecratione secundum ritum quem seruat Ro. ecclesia, sertino quodã scrutinio omisso: vt nos instruit liber Pontificalis. *in tit. de consecrat. electi in episcopum. columm. 1. & secunda, & per totum*, qui ibi subdit, neminem consecrandum, nisi prius constet consecratori, de commissione consecrandi per literas Apostolicas extra curiam; in ipsa curia, per mandatum cameræ Apostolicæ: vel per commissionem viuæ vocis oraculo. Descendendo post hæc, ad quæ Archiepiscopus potest, postquam electus, confirmatus, & cõsecratus est, & assumpsit Pallium, siue ad iurisdictionem contentio-
17 sam, siue voluntariam pertineant: † Dicamus in primis, Hunc habere iurisdictionem Episcopalem, in sua diœcesi: mox liceat inter alia repetere dicta supra *in prin. huius c. & c. praeced. numer. 8.* scilicet archiepiscopum esse ordinarium suorum episcoporum, seu suffraganeorum: qui in eos habet archiepiscopalem iurisdictionem, in prouincia; nam eidẽ sunt subiecti lege metropolitana, idest, vt metropolitano, *c. Pastoralis.* vbi Abb. not. & *c. scitote. 6. q. 3.* vbi Archid. & per Bertachin. *in tract. de Episcop. in prælud. num. 13.* & cum regulariter secundum Abb. hoc dictum procedat, & conueniant declarationes infra dicendæ: mirandum est de eo, quod resumit Felin. *in d. ca. pastoralis. in fi.* ex mente Ioan. And. *in c. nullus. de iure patr.* qui inquit Metropolitanum non esse iudicem episcopi: nisi in casibus notatis *in d. c. pastoralis.* sicut se nõ impedit de subditis suffraganeorum, nisi quantum iure expressum est: quia in materia Episcoporum, metropolitanis intelligitur prohibitum, quicquid expresse non inuenitur concessum: Verum hæc opin. mihi nõ videtur tuta: cum verba *dict. c. pastoralis. in fin.* sint generalia; & ideo contrarium dictum,

† in

in ciuilibus ampliat ibidem Abb. procedere, etiam si subditus episcopi conueniat episcopum: quem debet conuenire coram archiepiscopo: sed tamen episcopus non conuenit subditum suum, coram archiepiscopo, quia is non est iudex subditi, nec episcopus debet esse iudex in causa propria: sed debent eligi arbitri auctoritate iuris. *c. si clericus aduersus. 11 quæstio. 1.* Amplia iterum vt etiam solus archiepiscopus possit cognoscere de causa episcopi sui ciuili. vt tenet glosa. *in cap. saluo. 9. q. 3. & in c. si clericus. 11. quæstio. 1. & ca. venerabilibus. §. sed si excommunicatus. de senten. excom. in 6.* quem allegat Card. Alexand. *in cap. quorundam. 34.* contra glo. ibi aliter sentientem: vel cum episcopis & suffraganeis, conuocato concilio, cognoscat, & non recte: sed eam loqui tradit secundum tempora, quibus causæ omnes, etiam Episcoporum tractabantur in synodis, vel in causa criminali. Amplia etiam tertio loco, vt Archiepiscopus possit cõmittere causam appellationis, ad eum deuolutam in propria ciuitate, vel diœcesi, aut in eis, in quibus appellatum extitit, & causæ ipsę consistere dignoscuntur. *c. vt litigantes. de offic. ord. in 6.* non alibi tamen, nisi consuetudo aliter se habeat: Verum hoc etiam poterit, vbi adsit consensus partium, etiam tacitus: & consensus licet tacitus, etiam illius suffraganei eius loci, in quo causa auditur, & tenet Ioan. And. Archid. & Philip Franc. ibi *in fin.* & iuxta prædicta inquit Abb. *in dict. cap. pastoralis, numero quarto*, causam appellationis, de iure Canonico delegari: quia omnia sunt delegabilia. Amplia quarto, vt Archiepiscopus possit se intromittere, & eligere Episcopum suffraganeum suum, altero defuncto, & etiam Abbatem, vbi intra tres menses non eligatur, de consilio capituli, & aliorum prudentum, ab habentibus potestatem eligendi, iusto impedimento cessante: quod si & ipse Archiepiscopus vltra alios tres menses facere distulerit, non carebit vltione canonica. *c. ne pro defectu. de elect. vbi Ab. & Doct.* idque generaliter est, in omnibus prælatis. Amplia quinto, vt Archiepiscopus possit assignare terminum episcopo, vt constituat sibi vicarium, vel officialem: quo elapso ipse prouidebit, vt dicemus inf. *in 23. casu. sub. nu. 22.* Amplia sexto, vt Archiepiscopus possit mittere edictũ per totã suam prouinciam, in casibus pertinẽtib⁹ ad suã iurisdictionẽ, vt not. Philip. *in c. 1. n. 1. de supplen. neg. præla. in 6.* Amplia septimo, vt possit cõuocare episcopos, 18

& alios Prælatos Prouinciæ, ad concilium, per literas suas: & sufficiat vna citatio, secundum tex. *in cap. 1. vbi* not. Philip. Franc. *de pœnis.* & est text. *in cap. si episcopus. 18. distin.* Amplia quoque octauo loco, vt Archiepiscopus possit cognoscere de crimine sui episcopi suffraganei, & eum punire. *cap. de his, vbi Cardin. Alexand. 12. distinct. c. quia cognouimus. 10. quæstio. 3.* & not. Abb. *in dict. cap. Pastoralis. numer. 2. & in cap. 2. numer. 3. de accusation.* post Ioan. And. *in cap. vt litigantes. de offic. ord. in sexto.* adeo vt possit eum suspendere, & excommunicare, secundum Philip. Franc. *in cap. fi. in fi. de exception.* Hocque extende etiam ad officiales ipsorum suffraganeorum, quando delinquunt, vt officiales, vt tradit Abb. *in c. in tantum. de Simo.* & not. idem Franc. *in cap. 1. de offic. vic. in 6.* Quomodo autem formabitur libellus contra Episcopum nolentem obedire, vide Specul. *in tit. de maior. &*
19 *obed. versic. Archiepiscopus.* † limita tamen hoc dictum, vt archiepiscopus non possit punire dictos suffraganeos suos, si crimen exposcit depositionem, priuationem dignitatis, aut translationem: quia tũc cum consilio suorum episcoporum tantum, potest audire: diffinire autem solus Papa illud potest, vt not. Abb. *in dict. c. 2. de accusat. per c. accusatus. & c. quamuis. 3. quæstio. quinta,* & habetur *in ca. inter corporalia. de transl. prælat.* & dixi alibi. Vbi autem crimen etiam sit magnum: sed non requirat depositionem, posse Archiepiscopum etiam solum cognoscere, docet per prædicta iura, & Philip Franc. *in dict.*
20 *cap. vt litigantes.* † Prædicta nempe eam primum videntur recipere declarationem, vt si causæ, & negotia magna non possint per Archiepiscopum, vel eius concilium prouinciale conuocandum, etiam sine auctoritate sui Primatis, commode expediri, sint referenda ex toto instructa ad eum Primatem suum: & mox ad Papam. *c. fi. inter episcopos. 6. q. 4. c. de concilijs. vbi Cardin. Alex. 18. distinct.* qui ibi subdit, tale concilium posse cognoscere de omnibus causis ciuilibus, nedum per appellationem, sed etiam per simplicem querelam: quodq; tamen non teneatur de criminali respõdere, nisi ad hoc præcesserit citatio: & in citatione sint expressa omnia, super quibus accusatio proponitur: imo in nõ expressis, non solum in ciuilibus, sed etiã in criminalibus vocati, ius habent reuocãdi domũ. Quodq; cõcilium cognoscat, & examinet delicta nõ solum suffraganeorum, sed etiam subditorum suorum, tenet Philip Frãc. *in c. fi.*
de censi-

de censibus, in 6. Secundo loco declara, vt solus Papa eximere valeat suffraganeum à iurisdictione archiepiscopi, *cap. fin. noster, 16. quæstione prima*, sicque hoc non licet Archiepiscopo. Tertiò declaratur & limitatur primum dictum, vt Archiepiscopus non possit petere charitatiuum subsidium à suffraganeis suis, neque ab eorum subditis, vt colligit Felin. *in dicto c. Pastoralis, circa fin.* auctoritate Bart. Brix. *in versi. metropolitanus:* post Innocen. *in cap. cum Apostolus, de censib.* Quartò declara & limita, vt Archiepiscopus non possit exercere ea, quæ sunt contentiosæ iurisdictionis, in locis exemptis: vt examinare, resignare, sedere pro tribunali, & similia: nisi cum consensu, & nisi inuitetur per eos, ad quos loca exempta pertinent, vt per docto. *in d. c. pastoralis*, & alibi, vt *supra*, & per Card. *in cle. secunda, in 1. op. de priuileg.* qui hęc per illum tex. declarat, vt etiam vbique in prouincia hospitari: & in Pontificalibus, per loca exempta, possit celebrare: per se tamen, vbi etiam colligitur, posse facere ante se crucem deferri: benedicere populum: diuina officia priuatim, vel publicè audire, & facere in sua præsentia, sine Pontificalibus celebrare: sine præiudicio tamen exemptorum, vt & Episcopo conceditur. Declaratur & limitatur quinto loco principalis conclusio, hic assumpta, vt licet archiepiscopus habeat iurisdictionem in episcopos & suffraganeos suos: † eam tamen regulariter habeat in eorum 21 subditos: nec concurrat cum episcopis eorum: nisi in casibus in iure expressis, *c. conquestus, cum gl. 9. q. 3.* & sic non habet locum regula; Si vinco vincentem te, multò magis vinco te, vt not. Ab. *in d. c. Pastoralis, de offi. ord. n. 2.* & ibidem Fel. *col. 5. in d. c. in tantum*, post Ab. & per Philip. Fran. *in c. 1. de pœnis, & in c. primo, de pœnit. & remis.* Sicque non potest ordinare, minusque iudicare, & similia peragere: quæ procedunt etiam in Primate, *c. nullus, 9. quæstio. 2.* Item nec ad se aduocare causam ordinarij, *c. vt nostrum*, vbi idem Franc. not. *nume. 10. de appellation.* Nec vnire ecclesias, aut beneficia, vt per Ioan. Baptis. Caccialup. *in tract. de vnionibus, art. 3. num. 16.* Porrò casus in iure expressi enumerantur in glo. dict. *c. pastoralis, in ver. exceptis*, cui similis est glo. secundùm Ab. ibi *in c. in summa 9. quæstio. 3.* Primus autem casus est, quando subditi deuiant in diuinis officijs, à consuetudine metropolitanæ ecclesiæ, *c. de his, 12. dist.* Secundus si subditi delinquant in diœcesi ipsius archiepiscopi, *c. placuit, 6. q. 3.* Tertius, si quis habeat

prædium, in eius diœcesi, *c. fi. de foro compet.* qui casus secundùm glo. pertinet etiam ad quemcunque alium. Quartus, si causæ ad archiepiscopum per appellationem deuoluantur, *cap. 3. de offic. leg. cum concord.* quod amplia etiam si appellatio videatur remota, *capit. licet, de offic. ord.* amplia etiam, vt hoc procedat in iure speciali, vtputa in temporali iurisdictione, in qua sit iudex appellationis, *capit. Romana, §. debet, de appellat.* Quintus, quando quis excommunicatus ab episcopo, ad eum absoluendum remissus, non absoluitur: quem i-
* pse archiepiscopus absoluit: & etiam * iussum episcopo competenter satisfacere: quia excommunicatio iniusta non sit, id contemnentem; appellatione remota, in excommunicationem reducat, *c. ad reprimendam, de offic. ord.* & hæc declarata sunt etiam per gloss. *in c. si episcopus forte, 11. q. 3.* Sextus, quando criminalis est causa inter Episcopum, & clericum suum: quia est deducenda ad synodum, cui præest Archiepiscopus, *cap. 1. 6. q. 2.* Septimus, si clericus etiam habeat causam ciuilem, contra suum Episcopum, *c. si clericus, 11. quæst. 1.* si autem episcopus habeat contra clericum, coram arbitris terminabitur, vt ibi, & tactum est *supra, numero 18.* & hic notandum est, archiepiscopum esse adeundum per simplicem querelam: quando quis conqueritur de episcopo, vel eius officiali, vt per Card. *in cle. 2.*
3 *§. 1. de priuileg. per c. venerabilibus, §. sed si, de senten. excomm.* Octauus est, quando Canonici absque manifesta, & rationabili causa, præcipuè in contemptum Episcopi, cessant à diuinis: & ad querelam eiusdem Episcopi, metropolitanus, tanquam Papæ delegatus, veritate cognita, eos castigat: vt metu pœnæ, talia de cætero non præsumant, *cap. irrefragabili, de offic. ord.* Nonus, quando Episcopus est mortuus, & si Ecclesia clericos idoneos non habet, *c. non liceat, 12. quæstio. 2.* Simile est vt archiepiscopus possit dare visitatorem ecclesiæ suffraganeæ vacanti, quando capitulum est negligens in administratione, vt sensit Abba. *in cap. 1. ne sede vac. numero 7. per c. fi. de sup. neglig. prael.* Decimus, cùm euidens est, sententiam episcopi esse iniustam, *cap. sollicitudinem, de appellat.* Vndecimus cùm visitat prouinciam: etiam vbi non adsit negligentia, *c. cum ex officij, de præscrip. &*
22 *cap. fi. de censib. in 6.* † Talis autem visitatio fit, nedum in diœcesi sua, verum etiam per totam suam prouinciam: & nedum in Ecclesijs secularibus, sed etiam religiosis & monasterijs: imò etiam in Hospita-

ſpitalibus religioſis, auctoritate Epiſcopi fundatis, vel etiam ſi habeant ſigna religionis, & publicitatis: quia habeant capellam, & cum campana ibi celebrentur diuina: quia præſumptio eſt, quod ſint religioſa: vel etiam ſi ſint Hoſpitalia priuata, & ædificans ſit mortuus, vt per Abb. *in capit. patentibus, de priuileg. & in capit. ſopite. de cenſib. per cap. 1. de cenſib. in 6.* Planè ſi archiepiſcopus & epiſcopus concurrant in viſitando, ſunt ambo admittendi: & ſi diſcordent, tenet ſententia pro reo, niſi in caſu fauorabili, *capit. ex literis, de probation. in 6.* At ſi eccleſia non ſufficiat vtrique, primo veniens præfertur: quod ſi non appareat, præfertur Archiepiſcopus, vt declarat poſt Io. And. Philippus Francus *in capite primo, §. deinde, de cenſibus:* & cum his caſibus videtur tranſire Abb. & Felin. *in dicto cap. paſtoralis.* Duodecimus caſus eſt, quando epiſcopus eſt negligens in eo, quod ipſe facere debet, *capit. cum ſimus, 9. quæſtione tertia,* præmiſſa tamen trina monitione: ſed contra hunc caſum tenet expreſſe Abb. *in dicto capit. paſtoralis, numero decimo, & in cap. ſi quis contra clericum, columna 27. verſi. aggredior, de foro compet.* inquiens ob negligentiam epiſcoporum, non eſſe deuolutam iuriſdictionem ad Archiepiſcopum: Verùm Felin. *in dict. cap. paſtoralis, numero 6.* vniuerſum mundum, aduerſum opinionem Abbatis tenere, commemorat: Subdit tamen conſiderari poſſe tria: ex quibus videtur innuere, negotium deuolui ad Archiepiſcopum. Alios caſus addunt *in dict. c. paſtoralis, de offic. ord.* præcipuè Abb. & Felin. poſt Hoſtienſem. Tertiusdecimus ergo per Abb. reſumitur, quando cauſa ad archiepiſcopum defertur, per relationem, & conſultationem epiſcopi, *cap. multis, de offic. ord.* quod etiam idem eſt, quando epiſcopus recuſatus vult illam cauſam ad Epiſcopum remittere, *c. cum ſpeciali, de appellation.* Quartusdecimus eſt, in negotio concernente totam prouinciam, *c. ex frequentibus, de inſtit.* vbi Innocen. & per glo. *in c. in ſumma, 9. q. 3.* Quintusdecimus eſt, in executione vltimæ voluntatis: nam epiſcopo negligente, ſuccedit archiepiſcopus, *§. ſi quis autem, in authen. de eccleſ. titu.* ſed mihi videtur caſus iſte comprehenſus ſub vndecimo. Sextusdecimus eſt, quando epiſcopus concedit remiſſiones, & literas indulgentiarum in tota prouincia, *c. noſtro, cum glo. de pœnit. & remiſ.* & colligit Lud. Bologninus *in tracta. de indulgent. numer. 39.* & not. Philip. Franc. *in cap. 1. de pœnit. & remiſ. numero quarto, in 6.*

in 6. Vbi autem & episcopus & archiepiscopus concedit indulgentias, subditi episcopi habebunt vtranque, subditi archiepiscopi solum habebunt concessam ab eo, vt idem Lud. ibi colligit, *nume. 66.* sed & hic casus videtur contineri in decimotertio. Septimusdecimus est, quando crimina sunt notoria, quę punit archiepiscopus in tota Prouincia, *c. 1. §. notoria, de censib. lib. 6. & c. quanto, de offi. ord.* & ideo notanter ibi subdit Ab. *col. fi.* quod si extra casus exceptos, Archiepiscopus excommunicauerit subditum episcopi, vel eum absoluit, secundùm communes opiniones, non tenet excommunicatio, vel absolutio. Octauumdecimum casum addit Fel. *in d. c. Pastoralis, nu. 7.* si archiepiscopus vult tollere prauam consuetudinem in diœcesi suffraganeorum: & excommunicare eam seruantes, *d. c. ex frequentibus, de instit.* sed & iste casus secundùm Felin. videtur comprehendi *in d. §. notoria*, & sic in casu præcedenti. Nonumdecimum addit Felin. quia licet archiepiscopus non dispenset cum subditis suffraganeorum suorum, secundùm Bu. & doct. *in c. ad extirpandas, de filiis presb.* tamen in casibus, in quibus archiepiscopus poterit iudicare, poterit etiam dispensare, vt testis est Spec. *in titu. de leg. §. sunt quoque, col. 1. vers. archiepiscopus:* qui illud plus tradit, vt etiam archiepiscopus possit dispensare, cum malè institutis à suo suffraganeo, de quo tamen Felin. se dubitare, *ibidem* ait. Vigesimum casum idem Felin. ponit, vt archiepiscopus conferat sacramenta, & ordines subditis suffraganeorum suorum, secundùm glo. *in cap. 1. de offic. ord. in 6.* & per doct. *in c. fin. de censibus, eod. lib.* Quod intelligendum puto, quando prouinciam visitat, vt videtur innuere Philip. Franc. *in d. c. fi.* alioquin contrarius esset text. *in dict. c. nullus, 9. quæstio. secunda.* Sic tunc potest audire confessiones eorum subditorum, & absoluere confitentes, & ipsis pœnitentias iniungere salutares, *d. c. fi.* Vigesimusprimus casus secundùm Felin. assumitur: quia licet archiepiscopus non concedat priuilegium subditis suffraganeorum suorum, gloss. fin. *16. q. 6. cum alijs adductis:* tamen potest concedere cum consensu omnium Episcoporum prouinciæ, secundùm Abb. *in c. cum inter, columna 5. de re iudicata,* declarantem talem consensum, omnium Episcoporum, in concernentibus statum totius prouinciæ: sed in facto concernente præiudicium vnius episcopi, sufficere illius consensum. Vigesimumsecundum casum addit Felin. quia licet

licet non valeat statutum concilij prouincialis, quod archiepiscopus cognoscere possit de causis subditorum suffraganeorum, eis etiam inuitis in sua propria diœcesi, vt per Rotam *de const. 2. in antiquioribus, & de consuetud. 13. in antiquis*: tamen si subditi vellent, secus esset, per glo. *in c. nouit. de offic. leg.* quod tamen intelligitur de subditis laicis: quia in clericis vltra voluntatem eorum, requiritur consensus sui ordinarij. *cap. significasti. de foro compet.* Vigesimumtertium casum, subijcit Felin. vt Archiepiscopus possit assignare terminum episcopo, vt constituat sibi vicarium, vel officialem: quo elapso, archiepiscopus prouidebit, secundum Abb. *in ca. quoniam. eo. tit. de offic. ordin.* Vigesimusquartus casus à Felin. annotatus est, vt Archiepiscopus, etiam per loca exempta pertransiens, intra prouinciam possit ante se facere deferri crucem, & benedicere. *cle. 1. & fi. de priuileg. vbi doct.* & tetigimus *supra in princip. huius c. numer. quarto.* Vigesimusquintus casus potest hic addi & repeti, vt Concilium prouinciale archiepiscopi possit examinare & cognoscere, nedum causas ciuiles, sed etiam criminales: non solum suffraganeorum, sed etiam subditorum suorum, vt dictum est *supra in hoc capite numero decimonono.* An vero tale concilium possit recusari, late ponit Franc. Ripa. *in cap. primo, numer. 40. de iudic.* Vigesimussextus casus potest addi, vt archiepiscopus possit accipere procuratione͂ à subditis, in prouincia sua: quod tamen intelligendum est, à locis visitatis, quandoq; visitat eam *dict. cap. fin. de censibus in 6. & cap. sopite. de censibus:* de quibus locis supra fecimus mentionem *in decimo casu. numer. 22.* Vigesimusseptimus casus mihi videtur addi posse, vt archiepiscopus possit delegare, & committere causam subdito suffraganei, volenti tamen non inuito, vt *in d. cap. pastoralis. de offic. ordin.* argumento ibi sumpto à contrario sensu. Vigesimusoctauus casus videtur etiam addi, sumpto eodem argumento, vt archiepiscopus possit vti iurisdictione in diœcesi suffraganei sui, eo tamen assentiente. *cap. sicut vnire. de exces. prælato.* faciunt dicta supra *in quarta declaratione.* Vigesimonono possumus addere, vt possit mittere quæstorem eleemosynarum per totā prouinciam, pro fabrica matricis ecclesiæ. *cap. 1. de pœnit. & remis. in 6.* vbi Philip. Fraňc. *numer. tertio,* ampliat hoc in quolibet opere pio: inferens opus fabricæ, opus pietatis & misericordiæ esse. *capit. non satis. 86. distin.* Trigesimo loco

a addas,

addas, posse eodem modo mittere pro alia causa necessaria, secundum Cardin. *in cle. secunda, de censibus, quaest. 3.* qui ibidem inquit, archiepiscopum punire suffraganeos & vicarios eorum, impedientes quaestores eleemosynarum ipsius. Trigesimum primum casum addas: qui tamen aliquo modo videtur in decimosexto comprehendi, vt si notoria & manifesta iniuria illata sit archiepiscopo, vel suis cum in prouincia sua iurisdictionem exequitur, ipse possit iniuriantes notorios punire: etiam si iurisdictionem non impediant. *cap. primo, vbi Philip. Franc. not. de poenis, in sexto.* qui ex eo textu alium casum notat: & sic Trigesimum secundum colligere possumus, scilicet archiepiscopum posse exercere iurisdictionem in prouincia, si consuetudo hoc sibi tribuat, per *dict. cap. primum, de poenis. in 6.* & meminit Lud. *in eo. tracta. de indulgent. numer. 39.* Imo ex consuetudine posse vnum archiepiscopum acquirere ius patriarchatus, in alio archiepiscopatu, notauimus. *cap. praeced. numero quarto.* Trigesimumtertium casum, etiam colligo ex *dict. cap. 1.* & not. ibi per eundem Franc. vt possit conuocare episcopos, & alios praelatos ad concilium, per literas suas, & sufficiat vna citatio. *cap. Si episcopus. 18. distin.* & dictum est *supra in 7. ampliatione.* Trigesimumquartum casum, etiam hic conuenire posse existimo: de quo fit mentio *supra in quarta declaratione, numero 20.* quando scilicet archiepiscopus ad loca exempta declinat, vt ibi possit ante se libere crucem deferri facere, benedicere populo, diuina officia priuatim, vel publice audire, in pontificalibus celebrare: per se, & in praesentia sua sine pontificalibus celebrari facere: licet non habeat archiepiscopus iurisdictionem in subditos suffraganeorum suorum: neque cum eis concurrat: nisi in casibus recitatis, & alijs in iure expressis, si qui alij

23 reperiuntur. † Non est tamen dubium, eundem posse in dioecesi sua ea, quae potest Episcopus in propria: & illud potest patriarcha, siue primas in sua, quod potest archiepiscopus in propria, vt auctor est Specul. *in §. sunt quoque, versic. archiepiscopus, in titu. de lega.* & sequitur Ioan. Baptis. Caccialup. *in trac. de vnionibus. artic. 3. nu. 16.* qui subdit, vt Patriarcha non possit in subditos archiepiscoporũ, sicut

✻ non potest archiepiscopus in subditos Episcoporũ: * De Episcopali propterea potentia, & his quae ad episcopum simul, & archiepiscopum pertinent, *in seq. c. dicemus.* Verum hic id quod ipsius archie-

chiepiscopi excellentiam significat, subijciamus. † Eum eo digni- 24
tatis splendore elucescere, vt inter spectabiles reponatur, vt auctor est Bald. *in l. 1. §. his cunabulis. ff. de offic. praefec. praet.* refert eum, & sequi videtur Ias. *in leg. prima, ff. de offic. eius. numero decimoquinto.* & Socin. *in rub. ff. eo. numero quinto,* & Barb. *in tractat. de praest. Cardin. in prima quaestio. numer. 43.* videnturque hunc aequiparare Duci, Marchioni, & Comiti, qui proprie spectabiles sunt, & quibus etiã episcopi aequiparentur, cum eodem dignitatis titulo: quod & ante eos docet Specul. *in rationali diuinorum lib. 2. in procem. col. 4.* qui comparauit metropolitanum, siue archiepiscopum Duci: qui pluribus Comitibus praeest: sicut ille pluribus episcopis Bal. relatus per Ias. vbi *supra*: & *alibi* episcopum, qui est inferior archiepiscopo, aliquando illustrẽ, aliquando spectabilem posuit, & tãdem aliquo ferè foedere distinguens, *in l. ad similitudinem. Cod. de episc. & cleri.* vt etiam eum refert Ias. *inibi*, episcopum non esse Illustrem, sed similem illustribus ait: quia illis aequiparetur: & proinde quod simile est, non sit idem: & his addit Ias. text. *in cap. fin. de re iud. in 6.* qui illustrium personarum, episcopum esse, quo ad sententias per alios recitandas, describit: idem Specul. qui videtur sibi contrarius *in tit. de iurisd. om. iud.* episcopos spectabiles tantum dicit & Iaso. *in c. quicunque. Cod. de procur. & in consil. 144. colum. 2. volum. 2.* sed absolute primatem & metropolitanum, & sic archiepiscopum illustrem designat, per *ca. conquestus. 9. quaest. a. tertia, & cap. duo, de offic. ordin.* & conueniunt ea quae aequiparatiue tradit Deci. *in cap. cum causa. in primo not. de offic. deleg.* qui ab Archiepiscopo infert ad regem: & in eo praecipue, quia vterque 10. vel 11. ciuitatibus praeesse debeat: & qui rex est illustris, vt *supra lib. primo, cap. secundo, §. 3. numero 5.* Socinus propterea *in dict. rub. in fin.* sensit hanc difficultatem: imo & aliam: quia contra praedicta omnia sibi militare videatur tex. *in cap. secundo, de offic. leg.* vbi episcopos aequiparari praesidibus tradit, qui sint clarissimi: vnde relinquit cogitandum. Profecto cum in praemissis iura praecise, & clare non loquantur: minus admirandum erit, si & doctores parum sibi constent: Nihilominus ego arbitror & archiepiscopos, & episcopo spectabiles cẽsendos, vt in hanc sentẽtiam videtur descendere Bal. & alij doctores recitati, qui crebriori calculo hanc opinionem sequuntur: & illa videtur ratio, quod etiã si aliquando epi-

scopi assimilentur illustribus, non tamen illustres dicantur: præterea cum Cardinales & Patriarchæ illustres sint, qui vtique ratione officij & iurisdictionis, maiores sunt archiepiscopis, & episcopis, quique æquiparantur regibus, vt duobus præcedentibus *cap. dictum est*, par est vt dicamus, quod archiepiscopi & episcopi, qui æquiparantur ducibus, spectabiles sint, sicut duces & similes. Neque his obstat auctoritas Specul. quia iura per eum adducta non probant: neque etiam probat tex. *dict. cap. 2.* per Soci. allegatus: quia non fit ibi de episcopo, aut archiepiscopo, aut de aliquo titulo dignitatum mentio: nec repugnabit, si obijciatur, archiepiscopum esse maiorem iurisdictione, & exercitio, episcopo; sicque præ-
25 stantiori titulo decorandum. † quia respondere possumus, episcopi appellatione, archiepiscopum posse comprehendi, etiam in materia pœnali, secundum not. per glo. *in cap. quia periculosum, de sent. excommunic. in 6.* vbi Philip. Franc. not. & idem *in ca. nos eos. in fi. de temp. ord. in 6.* vel etiam dicas, vbi archiepiscopus sit aliquo pacto maior episcopo: non tamen differat, quo ad titulum, ab eo: & hoc ea ratione, quia inter constitutos in eodem dignitatis titulo, potest dari ordo prælationis, & sic vt vnus sit è spectabilibus, alio spectabilior, *arg. l. 2. C. vt dig. ord. serue.* & not. Alciat. *in tractat. de singul. cert. capit. 33.* & alibi diximus: & ita æquiparatio Decij videtur posse euitari, quæ tamen multum vrgere videtur, iuncta auctoritate Specul. Post præmissa, cum archiepiscopi vocati sint in partem solicitudinis, & non in plenitudinem potestatis. *capit. ad honorem. de auct. & vsu pal.* subnectamus aliqua, vltra dicta in superioribus, quæ ad eorum munus pertineant: inter quæ cum multa conueniant, quæ de
26 Pontifice max. scripsimus *supra. cap. primo, hoc libr. secundo. §. tertio.* † dicamus inde Archiepiscoporum partes esse, vt primatibus suis obedire teneantur, *cap. primo. 99. distinct.* vbi Cardin. Alexand. hoc
27 not. & declarat, quando præceptum est iustum. † Item tenentur concilium prouinciale semel in anno celebrare, sub pœnis canonicis eis infligendis: nisi necessitate vel vi, vel aliqua rationabili causa omiserint, nil de rebus suffraganeorum, sub pœna quadrupli extorquendo. *cap. quoniam, vbi Cardin. Alexan. decimaoctaua distinct. & capit. sicut olim. de accusat. & capit. cum sit. de Iudæis.* In quorum conciliorum celebratione, de corrigendis excessibus, & moribus reforman-

ſormandis, præſertim in clero, diligentem cum Dei timore, debent habere tractatum: canonicas regulas obſeruari facientes, debitam pœnam tranſgreſſoribus infligendo, *dict. capit. ſicut olim.* De hoc concilio prouinciali ſingulis annis habendo, & decreto Concilij Niceni, meminit etiam Plati. in vita Syluestri, & Conſtantini, qui exclamat ſe non videre, quare hoc ſanctum inſtitutum, aboleuerint noſtræ ætatis Pontifices. An autem Regi, potius quàm Archiepiſcopo, per epiſcopum ſit obediendum, diximus *ſupra lib. primo, cap. 2. §. tertio, numerò nono.* † Debet etiam, ea ratione, vt tranſ- 28
greſſores efficacius puniantur, per ſingulas diœceſes perſonas idoneas ſtatuere, & prouidas & honeſtas: quæ per totum annum ſimpliciter, & de plano, abſque vlla iuriſdictione ſolicitè inueſtigent, quæ correctione, vel reformatione ſunt digna; & ea fideliter perferant ad metropolitanum & ſuffraganeos, & alios in concilio ſubſequenti, vt ſuper his, & alijs, prouida deliberatione procedatur: alioquin in affectata ignorantia, non impunè eſſe arbitrandi ſunt, *dict. capit. ſicut olim.* Vbi Abb. & doct. not. non eſſe præſumendam ignorantiam in archiepiſcopo, circa vacationem beneficiorum: de quibus per eundem Abb. *in capite ſecundo, & in capite ex parte, de conceſſ. preb.* † Similiter volens Archiepiſcopus viſitare prouinciam, 29
debet prius viſitare Eccleſiam, ciuitatem, & diœceſim propriam, & clericos, & Laicos earundem: & inprimis prædicare, & proponere verbum Dei: Deinde inquirere de vita, & moribus, & conuerſatione adminiſtrantium in eccleſijs, & alijs locis, diuino cultui deputatis, ac cæteris quæ ad officium ipſum ſpectant, abſque coactione iuramenti, ad ipſorum emendationem, per ſalubria monita; nunc leuia, nunc aſpera, diligenter intendere. Qui ſi inueniant aliquos diffamatos, ordinarijs denunciet, & notoria crimina puniant. Poſt viſitationem autem inceptam in vna diœceſi, tranſiens ad aliam, ad primam redire non poteſt, niſi de nouo reiteret, in tota prouincia: Expedita viſitatione, non reiterat illam Archiepiſcopus ſine conſilio ſuffraganeorum, & diffinitione in ſcriptis facta. Debet tamen reincipere ab illis, qui in prima non fuerunt viſitati, vt talis viſitator non in pecunia, ſed in victualibus expenſas tantùm moderatas recipiat. In procurationem nec ipſe, aut fami-

lia sua, aliquod munus etiam oblatum recipere debet: procurationem talem à locis visitatis tantùm recipiendo, vt clarè explicatur *in capite primo*, vbi doct. præcipuè Philip. Franc. *de censibus, in sexto.* Qui ibi in princ. declarat, visitationem in Laicis procedere, quoad crimina Ecclesiastica, vt super matrimonijs, & alijs, ad Ecclesiam pertinentibus: secus in alijs. qui etiam declarat *in §. primo*, dictum ordinem seruandum non esse de substantia, si incommoditas, vel difficultas aderit. Forma quoque visitationis præmissa seruari debet in Episcopo, & alijs prælatis inferioribus; regularium consuetudinibus exceptis, *dicto capite primo, §. 1. in fin.* vbi Dominic. Licet
✻ autem communis* sit opinio, secundùm Felin. *in cap. cum inferior., columna prima, de maior. & obed.* post Abb. *in cap. 1. in fin. de raptor.* de quibus per Ioan. Lignanum *in tract. de cens. eccl. §. nono, numero duodecimo, & seq.*
30 † quòd archiepiscopus delinquens in Episcopatu sui suffraganei, non possit ab eo puniri, sed à Patriarcha, secundùm Ang. *in lege, omnem ff. de iudic.* quia inferior, regulariter non iudicat superiorem, *cap. inferior, de maior. & obed.* nec etiam incidit in pœnam sui statuti, quia non potest quis se ipsum ligare nec per legem
31 suam, † licet maior in dignitate, quia non est sibi superior, possit ab inferiore puniri, quia ratione delicti efficitur minor, & ibi cense-
32 tur priuata persona, *l. 3. ff. de offic. præsid.* † Nihilominus debet Archiepiscopus vitare excommunicatos suffraganei, & eius sententiam tenere, & obseruare, & obseruari facere, & absoluendos remittere, si sit appellatum ad eum, *c. ad reprimendam, vbi Ab. & doct. de*
33 *offi. ord.* † Sicque aliquando Archiepiscopus subesse Episcopo videtur, vt etiam legitur *in c. ad supplicationem, de renunciat.* Sic aliquando archiepiscopus consentit, vt episcopus offensus in diœcesi ipsius archiepiscopi, possit punire ibi delinquentes, vt colligit Felin. *in d. c. pastoralis in fin. de offic. ord.* Sic archiepiscopus à subdiacono delegato, excommunicari potest, & deponi: si potestas ei sit à superiore concessa, *c. ex tuarum, de cleric. resid.* & per Ioan. Lig. *in d. tract. de cens. eccl. 21 num. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Episcopus dicitur, qui superintendit; curam subditorum gerens.*

2 *Episcopatum qui desiderat, bonum opus desiderat.*

3 Epi-

3 *Episcopus quis primum appellatus, institutusve.*
4 *Episcopus vt ordinaretur saltem à tribus episcopis, quando statutum.*
5 *Episcopi loco Apostolorum substituti: loco discipulorum, presbyteri: Cardinales tamen sunt loco Apostolorum: assistentium Christo. Chorepiscopi alias etiam erant.*
6 *Episcopus quibus titulis, & epithetis, nuncupetur, latè.*
Episcopus non dicitur, qui non sit confirmatus, & consecratus.
Episcopus venit appellatione prælati.
7 *Mitra quid sit: & quid per eam significetur.*
8 *Mitra alba Linea, quid significet; & quando ea vtatur episcopus.*
9 *Mitra auriphrygiata, quando vtatur episcopus.*
10 *Amictus, Alba, Zona, Stola, Manipulus, & Planta, sunt ornamenta Episcopi, etiam alijs Sacerdotibus communia.*
11 *Caliga, Sandalia, Orale, Tunica, Dalmatica; Chirotheca, Annulus, Baculus Pastoralis, & Rochetus, sunt ornamenta episcopi, vel Pont. tantùm.*
12 *Annulus quid significet in Episcopo.*
13 *Annulum non possunt ferre Clerici, nisi ex priuilegio dignitatis, cum solis episcopis, & alijs superioribus competat.*
14 *Baculus pastoralis quid significet.*
15 *Rocheto quomodo vtatur episcopus secularis: cum eo non vtatur Episcopus religiosus, & num. 16. & ibi quid sit.*
Episcopi, & alij prælati, & clerici, vtuntur eisdem vestimentis in Synodo; & quando sepeliuntur, quibus in diuinis.
16 *Episcopus religiosus non debet recedere ab habitu suo, etiam si efficiatur Cardinalis.*
Episcopus debet existimare se esse collegam Sacerdotum, quando est in domo.
17 *Episcopus defert cappam, caudam eius deferente capellano.*

LIB. II. CAP. V.

DE EPISCOPO.

EPISCOPI signum, quintum Tribunal occupare videbatur, Mitra, à qua duæ fimbriæ super humeros dependebant, in extremis summitatibus rubei coloris: caput velatum & ornatum habens: quod ex amictu ad collum circumacto exurgebat: eodem super humeros, & pectus diffuso. Alba, siue camisia, corporis membra

membra aptè operiens: Quamque Zona, seu cingulo, seu Baltheo, quod idem est, à quo duplex in sinistro latere dependebat succinctorium, circa lumbos præcingebat. Crucem pectoralem auream, Sanctorum reliquijs refertam, à collo cathenulis insertam, super pectus suspendens. Stola, siue orario à collo per anteriora descendente dextrum & sinistrum latus adornabat. Indutum etiam erat Tunica, siue tunicella: quę & Subtile dicitur byssina, aut hyacinthina; & super hanc Dalmaticam vestiebat: quæ duas lineas coccineas hinc inde, in anteriori & posteriori parte, à summo vsq; ad imum habebat: Casula inde, seu Planeta, super eas omnes vestes induebatur: Caligis cœlestis coloris, & sandalijs calciabatur. Orali capiti imposito, & super humeros & ante pectus replicato. Manus Chirothecis rubei coloris, dexteraque earum exterius cruce signata, cooperiens; circulum aureum desuper habentibus. In quarumque dextra, quartoque & annulari digito, aureus, & gemmatus, fulgebat Annulus. Manipulum (quod & Fanum, seu sudarium vocatur) in manu vel brachio sinistro gestabat. Baculo pastorali, etiam ex osse & ligno confecto, crystallina, & aurea sphærula, coniuncto: ipso osse superius recuruato, ligno inferius in ferrum acuto. modicè tamen recondito, eidem in manu sinistra attributo. Rocheto tamen primum super alia vestimenta quotidiana, ornatum erat. Cappa quadam oblonga, super eo vtens, in ingressu Ecclesiæ: Caudam illius deferente capellano suo.

In interpretatione præmissorum; quæ etiam in Pontificali, *in rubrica, de consecr. episcopi, in rubro* expressa sunt, *column. 3. & in rub. de missa Pontificali, in rubro, column. 2.* vbi ordinatim habetur modus induendi Episcopum: & in quibus maximo studio elaborauit Specu. *in Rationali diuinorum, lib. 3.* rectè atque ex ordine, tam in historico, quàm & potius in mystico intellectu, mysteria moralia indagando, & memorabiles eorum significatus aperiendo; nos ad eos Lectorem remittere aptius visum est: quandoquidem illa inprimis cura nostra sit (non omissis tamen aliquibus eorum) visui oblatum in sua figura: & constitutum: vel constituendum Episcopum: quoad assumptionem, quoad degradationem, quoad officium: quoque ad excellentiam, & potentiam, quæ ad eum pertineant, breuibus disserere. In quibus cùm primum verbum Episcopi signum demonstret,

ftret, ad eius interpretationem accedamus: mox & alia verba magis opportuna interpretaturi: & deinde de memoratis partibus congruos §§. & versiculos, & quæstiones subijciendo: quamuis Ioan. Bertachinus, vir vtique magnoperè industrius, & eruditus: tam abundè affatimque de omnibus scripserit, vt equidem in hac re non reliquerit (vt aiunt) locum placentæ. Quapropter vbi contigerit eius dicta attingere & interpretari, non ea penitus colligendo, sed potius ad aliquem ordinem obseruandum delibando; postea eorum ad eum sufficiet remissio.

Episcopus itaque † qui alias præerat pani, & cæteris rebus vena- 1
libus, quæ ciuitatum populis quotidianum victum vsui iungunt, *l. munerum, §. item Episcopi ff. de muner. & honor.* Qua voce etiam vtitur Cic. *lib. 7. epist. ad Atticum,* nunc dicitur, quia superintendit, scilicet curam subditorum gerens: nam σκοπεῖν Græcè, Latinè intelligere interpretamur: sic & Græcè episcopus, Latinè speculator assumitur. At speculator in ecclesia est præpositus, ideo dictus, eo quod speculetur, & prospiciat populorum infra positorum mores & vitam, vt hæc expressa verba sunt *in capit. cleros, 21. distinct.* & not. Specul. *in rub. de Episcopo, in prin. lib. 2.* qui subdit, ideo ex institutione Clementis I. cathedram, siue locum primum altiorem, constitutum episcopo, vt superintendat, & populum custodiat, omnesque
conspiciat, & illum cuncti; Hinc est quod dicitur, † Qui episcopa- 2
tum desiderat, bonum opus desiderat, namque nomen hoc operis esse, & oneris demonstratur, non tantùm honoris: cum qui præesse, non prodesse appetiuerit, se Episcopum non esse intelligere debeat, *cap. qui episcopum, & cap. illud,* vbi not. Hostien. *8. quæstion. 1.* & Speculat. *in d. rub. de episcopo,* quæ prius diuinè constituta, docuit Paulus ad *Timotheum 1. c. 3.* Planè ex sententia Hierony. vehementius in hæc verba Hostiens. ibi tradit, tunc laudabile fuisse Episcopatum appetere, quando dubium non erat, per hunc ad martyrij
gloriam peruenire. Quis autem † Episcopi nomine appellatus, in- 3
stitutusve primum fuerit: Iacobum, qui iustus dicebatur, à Petro, Iacobo, & Ioanne, in ecclesia Hierosolymitana, receptum legimus, *in c. porrò, 66. dist. & c. Iacobus Frater, de consecrat. dist. 1.* quod etiam resumit Bertachin. *in tract. de Episcop. in prælud. num. 2.* Non videntur tamen prædicta iura concludenter hanc conclusionem probare,

b nam

nam& si in eis exprimatur Iacobum primum archiepiscopum Hi-
erosolymitanæ Ecclesiæ sibi creditę ordinatum: non sequitur, vt &
primum episcopus nuncupatus sit, & ideo Card. Floren. post Pet.
de Palu. *in tract. 4. de potes. eccles.* quos sequitur Card. Alex. *in c. in nouo.*
colum. fi. 21. dist. inquit rationabile esse, talem fuisse processum in or-
dinatione Episcopali Apostolorum, s. solum Petrum factum Epi-
scopum à Christo, ante ascensionem, post spiritussancti autem im-
missionem, siue ipsa die dominica, siue alia: Petrū solum episcopū,
creauisse Ioannē episcopū: deinde Petrum cum Ioanne iam conse-
4 crato episcopo, Iacobum Zebedęi cōstituisse Episcopū. † Quibus
tribus ordinatis statutum fuisse, vt in posterū non ordinaretur E-
piscopus, nisi saltē à tribus Episcopis. *d. c. porro.* licet Apostoli tem-
pore suo, propter paucitatem Episcoporum, non potuerint hanc
formam semper obseruare, vt exempla subijciuntur. Platina tamē,
vt *supra* retulimus hoc lib. *cap. 2. §. 1. numer. 5.* Petrum ordinauisse Li-
num, & Cletum in episcopos recenset: quæ cum præmissis viden-
tur posse conuenire, ex quo possumus coniecturari, illa contigisse
in Antiochia, prima quidem Episcopali sua sede, antequam Petrus
Romam venerit: hæc post eius aduentum, Romæ celebrata fuisse,
sub Tiberio Imp. secundum eundem Platin. in vita Petri. & *cap. Sa-
crosancta. 22. distin.* & faciunt etiam dicta eius in vita Constantini, &
dicemus inf. *§. 1. num. 1.* Nec dubium videtur Episcopatū fuisse crea-
tum, post aduentum Domini, tempore Apostolorum, in commu-
ni Concilio publico, vt refert Ias. *in l. si heres §. Vicis. num. 5. de leg. 1.* cō-
stare quoque videtur episcopalem dignitatē esse de iure diuino, li-
cet ordinatio personarum; & limitatio diœcesum sit de iure positi-
uo, vt dicemus *inf. hoc §. 4. in prin.* Fuerunt & alias Chorepiscopi cō-
stituti & sublati, quorum munus ponitur *in cap. ecclesijs, & tribus seq.
distin. 68.* vbi Card. Alexand. Hinc est quod cum maiorum, & mino-
rum Sacerdotum, discretio quoque facta sit in nouo testamento
ab ipso Christo: qui Apostolos pro maioribus discipulos pro mi-
5 noribus sacerdotibus instituit: † Loco Apostolorum, episcopos ipsi
substituerunt: loco discipulorum, presbyteros: & ideo Apostolorū
vices episcopi sustinent, qui summi dicuntur: discipulorum pres-
byteri, vt exprimitur *in d. c. nouo.* vbi not. Card. Alex. & Bertachin.
vbi *supra nu. 4.* & per Specul. *in d. rationali diuinorum. li. 2. in proœm. colu.*
5. &

3 *& in ca. de Sacerdote. col. 2.* multi similiter alij tradunt, loco Apostolorum successisse episcopos, scilicet Ant. Rosel. *in trac. de concilijs, in rub. senten.* quæ potius attendenda sit *nu. 20.* & Barb. *in trac. de præst. an. Card. in 1. q. 1. partis. nu. 9.* & Corn. *consil. 83. nu. 8. vol. 2. per dicta iura.* Loco tamen Apostolorum assistentium Christo, diximus esse Cardinales, *supra hoc lib. cap. 2. §. 1. nu. 3.* Et sicut apud gentiles, in ritu templorum, erant Flamines, Archiflamines, & Protoflamines, sic apud Christianos constituti sunt Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi, qui idem sunt censendi, quod Flamines, vt per Specul. *in d. proœm. column. 2. & 5.* & diximus *supra hoc libr. cap. 3. numer. 3.* † Inde episcopus 6
dicitur caput diœcesis suæ: cuius membra sunt subditi, Præses ciuitatis, de maioribus Magistratibus, Caput cleri: Ordinarius; & solus Diœcesanus, ita vt etiam sui Regis dicatur ordinarius, vt addo Innocen. *in cap. quod super his, de voto.* quem sequitur Ioannes Lecirier *in tracta. de primogenit. quæstio. 7. lib. 3. nu. 8.* Imo & Pontifex & summus Sacerdos, ratione ordinis, non iurisdictionis, in sua diœcesi dicitur, & persona egregia, vt colligit & probat Bertachin. *in d. prælud. numero 10.* qui ibi *num. 15.* subdit, episcopi appellatione, venire etiam presbyteros & alios inferiores. *cap. legimus. 93. dist.* Quod ego verum puto, secundũ prisca tempora: vt etiam videtur tenere Card. Alex. *in dict. cap. legimus. per cap. in illis. 80. distinct.* & videtur tex. expressus *in cap. cleros. 21. distinct.* alias secus: & ideo idem Cardin. *ibi colum. 4.* notat, in primitiua ecclesia non fuisse differentiam inter episcopum, & clericum. Subdit etiam Bertachin. ibibem appellatione Episcopi, venire ducem, comitem, & Regem, teste Specul. *tit. de inst. edit. §. nunc vero aliqua, vers. sed nũquid expresso:* & in duce affirmat, Card. Alex. *in c. si officia. 59. dist.* Sed Specul. non hæc ita absolute sentit: præsertim in duce, & Comite, licet in Imperatore & Rege, videatur consentire; sed non affirmat. Episcopi tamen appellatione, Patriarcham, Archiepiscopum, & Episcopum, venire haud dubium videtur, vt diximus *supra hoc lib. cap. 3. numer. 2. & cap. 4. nu. 25.* Pastor quoque episcopus nuncupatur, sicut alij prælati, sic * Ecclesiarum suarum nuncupantur *ca. sciscitaris 7 q. 1.* Item adde, episcopos quandoque maximos Põtifices vocari, vt tradit gl. *in c. 1. in ver. Romanus, de cõstitut. in 6.* allegat. *d. c. cleros,* vbi tamen hoc non videtur probari. Sed Card. Alexand. dicit probari *in cap. si episcopus. 18. distinct.* vt ibi per

cum. Adde etiam Episcopos Antistites vocari, quasi ante alios stantes. vt per glo. *in ca. dudum, in ver. antistites, de sepultur.* & per Abb. *in c. antiqua, de priuileg.* Antistites quoque vocari sacerdotes ostendit tex. *in d. c. cleros.* Item Sanctissimi dicuntur episcopi, Christi legati: Patres Spirituales, Fratres, & coepiscopi Papæ: & Columnæ ecclesiæ, vt colligitur *in clem. 1. §. nec super, cum concord. in glo. allegatis, de pœnis,* & per Corn. *consil. 83. numer. 8. volum. 2.* & Cardinales appellari possunt, vt per Card. Alex. *in c. in nouo, in prin. 21. dist.* Dicitur etiam episcopus tutor vltimarum voluntatum, secundùm Bal. *in l. testamentum, C. de testamen.* item dicitur minister rerum ecclesiasticarum, vt est glo. *in rubr. C de episcop. & cleric.* imò dicitur etiam minister Dei, vt per Corn. *consil. 83. numer. 8. volumin. 2.* Dici etiam potest & debet dominus subditorum suorum: qui si eum negauerint dominum, acriter puniuntur, vt not. Abb. *in cap. grauem, de excess. prælat.* ipse tamen declarat hoc procedere, quando præstatur iuramentum episcopo, à recipiente dignitatem, vel ecclesiam ab eo: alioquin hoc, licèt honestum, non tamen sit necessarium, *cap. esto subiectus, 95. distinct.* Dicitur etiam episcopus, Pater pauperum, vt ostendit Bal. *in l. precibus, col. ante pe. versic. præterea, C. de impub.* & generalis procurator eorum, in sua diœcesi, *§. si quis autem pro redemptione, in auth. de eccles. tit.* & colligit Roland. *in tract. formul. capit. in test. rub. 10. nu. 2.* Diciturque Iudex corporum & animarum, vt per glo. fin. *in ca. 1. 36. dist.* Dicitur etiam oculus Dei, *cap. oues, 6. quæst. 1.* Imò dici potest etiam Christus, *cap. si quis de potentibus, §. quisquis, 24. q. 3.* Item dicitur Vicarius Christi particularis: Papa vniuersalis, vt per Cardin. Alex. *in c. in nouo, 21. dist.* Princeps quoque aliquando appellatur episcopus, vt tradit Franc. Pauin. *in tract. de offic. & potest. capit. sed. vac. per clem. ne Romani, de iureiur. in prælud. 6. numero 15.* & Barb. *in tractat. de præstan. Cardin. 5. quæst. 1. partis, numer. 13. vbi q. 1. dictæ 1. partis, numer. 20.* cum serenitate etiam eos vocari, ponit. *clem. in plerisque, de election.* An verò censendi sint Illustres, vel spectabiles, scripsimus supra, *c. præced. nu. 24.* Reuerendissimi tamen expresse appellantur *in capit. in nomine domini, 23. dist. & in l. nulli, C. de episcop. & cleric.* vbi & Religiosissimi cognomine pariter decorantur. Nota tamen Episcopum aliquem non esse appellandum, qui non sit confirmatus, & consecratus, vt diximus *supra hoc libr. c. 4. nu. 16.* Nota etiam appellatione

præla-

prælati episcopum venire, *cap. fin.* vbi not. Philip. Fran. *ne cleri. vel monachi.*

Mitra, † quæ eadem est quæ infula, & tiara, seu tyndaris, scien- 7
tiam vtriusque testamenti designat. Duo etenim cornua, duo sunt testamenta, anterius nouum, posterius vetus. In quorum scientiam Episcopus debet esse instructus, acutus & exercitatus, *c. qui Episcopus, 23. dist.* & resumit Specul. *in eo Rationali Diuinorum, libr. 3. in rub. de mitra*, qui subdit eo pacto, tanquam duplici cornu, Episcopum inimicos Dei ferire. Sic Fimbriæ à Mitra, in extrema summitate rubei coloris dependentes: spiritum & literam demonstrant: vel etiam secundùm eundem Specul. denotatur, Episcopum esse debere paratum, tam in mystico, quàm in historico sacræ scripturæ intellectu: & item denotari ait, illius promptitudinem ad fidei & sacræ scripturæ defensionem, etiam vsque ad sanguinis effusionem, *cap. sunt quidam, 25. quæstion. 1.* & similia alia subnectit: Inter quæ illud non
est omittendum: vt ipse Specul. ait, † simplici Mitra lintea & alba, 8
quandoque vti Episcopum, quæ castitatis candorem munditiamque significet, hacque regulariter vti in diebus ieiuniorum, & ab aduentu vsque ad natiuitatem, quia illi dies sunt ordinati ad delenda peccata. Sicque ferenda non sunt, quæ gaudium: sed potius, quæ
humilitatem & afflictionem designant. † Mitra verò auriphrygiata, 9
vti debere à paschate vsque ad aduentum, commemorat Specul. & à natiuitate domini, vsque ad septuagesimam, in omnibus festis duplicibus, & nouem lectionum totius anni, nisi in festo Innocentium, & in dominicis prædictorum temporum: & generaliter quandocunque *Gloria in excelsis*, & *Te Deum laudamus*, decantatur: & etiam in dominica tertia aduentus, in qua cantatur Introitus, *Gaudete:* & in dominica 4. quadragesimæ, in qua cantatur Introitus, *Hierusalem:* licet in his dominicis, Te Deum Laudamus, & Gloria, non dicantur. Festiui enim dies tales sunt, in quibus virtutem & gaudium generale, vel speciale capitis, vel membrorum ad memoriam reducimus. Aliter tamen vtitur Mitra Pont. Max. quàm episcopus, vt ibi subdit Specul. & diximus supra *hoc lib. 2. c. 1. §. 1. versic. diademate, num. 1.* Mitram quoque & Baculum deponit Episcopus, cùm accedit ad altare, causam populi agendo: Humilitatemque ostendendo, Resumit causam Dei ad populum conuersus agendo:

quem in custodia sua repositum doceat nouum & vetus testamentum: quod per duo cornua significatur, *vt supra.*

20 Amictus, † Alba, Zona, Stola, Manipulus, & Planeta, ornamenta Episcopi: quæ tamen alijs etiam sacerdotibus communia sunt, vt inquit Specul. *in d. ration. diuin. lib. 3. in rub. de caligis & sandalijs*, suos similiter significatus habere per eum sigillatim per rubricas, explicatur *eodem lib. 3.* Sic & de alijs ornamentis tantum ad Pontifices
21 seu Episcopos pertinentibus: ibidem differit, † vtputa de caligis & Sandalijs, de Orali, de Tunica, de Dalmatica, de chirothecis, de Annulo, de Baculo Pastorali; & quibus Rochetum, & Cappam: addidimus nos; ad quæ, ne fastidium fiat, sufficiat remissio. Liceat tamen aliqua subnotare: quæ & si à Specul. ventilentur: hic tamen
22 breuiter resumpta, benè conuenire posse, arbitrandum sit, † vt si dicamus, Sacerdotes debere vti Stola transuersa ante pectus, in modum crucis sub pœna excommunicationis, vt tradit Specul. *in d. ration diuin. lib. 3. in rub. de Stola per c. ecclesiastica, 23. dist.* quòd tamen contraria generali consuetudine fortè abrogatum dicit: qua de re hæc transuersio in episcopo prohibetur, vt in Pontificali, *in d. rub. de missa Pontificali, fol. 220. col. 4.*

Dicamus insuper, Annulum esse fidei sacramentum, quo Christus sponsam suam, Sanctam Ecclesiam subarrauit, vt ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrauit me Dominus, Iesus Christus. Cuius custodes, & pædagogi, & Episcopi, & prælati sint. Annulos pro signo, in testimonium huius rei ferentes. Nec secundùm Ab. *in*
23 *c. pen. de vita & honest. cleric. columm. 2.* per illum textum, † nisi ex priuilegio dignitatis, clerici possunt ferre Annulum: cum solis Episcopis, & superioribus id competat, quia solus episcopus contrahit matrimonium spirituale cum Ecclesia, per cuius mortem dicitur
* viduata: & communem * opi. tradit. Declarat tamen Abb. vt liceat clerico doctorato deferre Annulum: quia Doctoratus est dignitas. Ferunt autem Annulum Episcopi, in quarto digito dextræ manus, vt obseruari video: & legitur in Pontificali *in rub. de missa Pontificali, fo. 221. col. 3. in rubro.* Cùm tamen propter mutuæ dilectionis signum, vel magis vt eodem pignore corda eorum iungantur à sponso sponsæ, quarto digito sinistræ Annulus inseratur: ideo quia in ea vena quædam (vt fertur) sanguinis, ad cor vsque perueniat, *c.*

fœmi-

fœmina,30.q.5. sicque potius eo argumento in digito Annulari sinistræ manus videretur ab episcopo deferendus. Dicamus inde,† Baculum pastoralem significare correctionem pastoralem, & propterea dicitur à consecratore, consecrato episcopo: Accipe Baculum pastoralis officij, vt sis in corrigendis vitijs piè sæuiens, vt in Pontificali, & per Specul. *ibi:* qui & alias declarationes ponit. Tu addas, vt diximus supra *hoc lib. c.1. §.1. versic. Crucis, num.1. & seq.* Baculum pastoralem recipere Episcopum, curuatum, ea ratione inter alias, quia Ro. Pon. potestatem à solo Deo recipit, alij autem, sicut episcopi, ab homine, sicque ille liberam potestatem in spiritualibus, alij coarctatam recipiunt, quæ per Baculi incuruationem denotatur. Denotatur etiam custodia gregis, vt per glo. *in c. disciplina, vbi Card. Alex. 45. dist.* † Dicamus postremò episcopum vti Rocheto in publico & in Ecclesia, super alia vestimenta quotidiana, *cap. pen.* vbi not. Ab. *col.2. de vita & honest. cler.* qui tamen declarat cum tex. vt hoc procedat in Episcopis secularibus: non autem religiosis: † quos nō decet recedere ab habitu suo, etiam si efficiantur Cardinales, idem tenet Bertach. *in tract. de Episcop. lib.3. in 1. parte, num.16. & lib.4. num.13.* Rursus declarat Abb. vt episcopus priuatim non teneatur deferre Rochetum, vtputa in domo, vel in camera, in qua debet existimare se esse collegam sacerdotum, & sic socialiter cum eis se habere, *c. episcopus in ecclesia, & cap. olim, 95. dist.* Rochetum autem esse superindumentum lineum, declaratur etiam ex *eo. c. pen.* & dictis Ab. *ibi.* 14 15 16

† Cappam autem Lanceam oblongam, deferente caudam capellano, qua ratione deferat episcopus non satis constat in iure, vt inquit Ab. *in c. antiqua, de priuilegi. & exces. priuileg. in fi.* sed quandam fortè grauitatem, vel dignitatem, non tamen iurisdictionem denotare commemorat: Qua ideo vti possit etiam extra prouinciam suam, sicuti Annulo: & celebrare in Pontificalibus & alijs similibus. Qua de re in Pontificali legitur *in rub. de missa Pontificali, in rubro, col.2. & in rub. de vesper. Solemnibus, in rubro in prin. & in rub. de missa solemni. in rubro in prin.* Episcopum vel Pontificem eam cappam induere, more prælatorum, curiæ Romanæ, qui ea vtuntur in capella Papæ. Atqui episcopos, vel alios prælatos in Synodo congregatos, debere vti hisdem indumentis, quibus vtuntur in diuinis, ratione suę dignitatis, tradit Philip. Franc. *in c. vt apostolica, num.3. de priuileg.* Sic Episcopū 17

scopi præsertim, & alij prælati, & clerici, cum prædictis, & suis vestibus sacri ordinis sunt sepeliendi, vt not. doct. *in c. nemo clericus, de consecr. dist. 1.* & Ab. *q. 3. num. 7.* His quæ ad ornatum corporis Episcopi pertinent, ventilatis, subijciamus per paragraphos, ea quæ ad assumptionem, & ordinationem eius: & quæ ad degradationem & pœnas eius spectent.

SVMMARIVM.

1 *Electio Episcopi à quibus olim, & hodie fiat.*

§. I. DE ASSVMPTIONE, ET ORDINATIONE EPISCOPI.

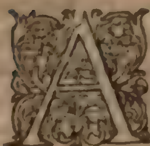

§. I. ASSVMITVR & ordinatur Episcopus multis modis: ita vt nihil ei penitus desit: rectéque, & ex omni parte Episcopus appellari possit. Quod præcipuè fit per Electionem: Confirmationem; & Consecrationem: Quæ sigillatim interpretari, & declarare, non ab re esse existimo. Platina post ea, quæ
1 diximus in proximis, *in ver. Episcopus, nu. 3. in vita Syluestri, Pont.* ait † ex Concilio, Constantini mandato, & impensa, munificè apud Nicæam, Bithyniæ vrbem, celebrato, & confirmato, inter alia cautum esse; Ne episcopus in ordinem asciseeretur, nisi ab omnibus, vel saltem à tribus prouinciæ Episcopis: Quibus conueniunt dicta *in d. c. porrò, 66. dist.* Prius tamen talem Electionem ad Pontifices spectasse commemorauimus *supra hoc lib. c. 1. §. 4. nu. 5. & 6.* & clarius *in d. ver. episcopus, num. 3. & 4.* etiam recensuimus, postea ius eligendi Episcopum, solum habuisse canonicos, cum declarationibus ibi positis; & *ibidem num. 7.* subdimus: talem electionem, rursus ad Pontifices, redijsse: ex quo etiam per prouisiones, specialiter hoc possunt sibi reseruare, & passim reseruant, præsertim per reg. Cancellariæ, & Constitutiones. Et cùm hæc summatim resumpta aperiant, quomodo electio episcopi, aliquando per tempora absoluta sit, quomodoq; hodie fiat: cùm multa, quæ respiciunt electionem à Canonicis & à Capitulo faciendam, subordinauerit Bertachin. *in eo tract. de Episcop. lib. 1. in 3. parte, per 60. quæst.* ideo ad eum me refero: vbi curiosius

riosius videre possis, qui ibi *lib. 2. in prin.* subnectit: Quis, Qualisve eligendus sit: Quod tamen & hic aptè breuibus colligere possumus: quodque primum nos docuit Paulus *ad Timoth. 1. c. 3.*

SVMMARIVM.

1 *Episcopus quis, qualisve sit eligendus, in multis exprimitur.*
2 *Electio quæ sit, aut dicatur.*
Postulatio, quæ dicatur.
Episcopo coadiutor, quando dari possit.

QVIS, QVALISVE ELIGENDVS SIT EPISCOPVS.

OPORTET Episcopum † irreprehensibilē esse, vnius vxoris 1
virum, sobrium, ornatum, & prudentem: Prudentiam autem in Episcopo, intelligimus oportere inesse, non solum literarum peritia, verum etiam secularium negotiorum dispensatione, vt exprimitur *in capite primo, 36. distinction.* quia cum ipse sit iudex corporum & animarum, oportet ipsum tam spirituali, quàm temporali scientia ornari, vt ibi celebratur glo. fi. & ideò vita præstantior esse debet, & non adæquandus in fide, doctrina, vel operibus, subditis suis: cùm & honore eos præcellat, *cap. final. 8. quæst. 1.* & alibi glo. *in c. 3. 36. dist.* inquit, Episcopum aliorum doctrina non debere indigere: tamen rectè docet glo. *in c. si heres, 24. q. 3.* Episcopum reprehensibilem esse, qui à perito subdito contemnit edoceri, per *c. de Constantinopolitana, 22. dist.* quod intelligit Archid. & Card. Alex. *in d. c. 3.* quando episcopus est minus eruditus. Sic Augustinus *in d. c. si heres,* se senem episcopum ab anniculo edoceri paratum ostendit, & habetur *in c. nullus, 38. dist.* Quibus verò scientijs vacare possit episcopus, dicemus inf. *§. 3. num. 44.* Sic oportet Episcopum esse pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum: sed domui suæ benè prępositum: filios habentem subditos, cum omni castitate (nam qui domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit) non neophytū, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Neophytus autem dicitur hodie, propositum nouiter religionis assumens, *48. dist. per totum:* oportet autem illum & testimo-

nium habere bonum ab his, qui foris sunt: vt non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli: quæ ferè eadem repetit, idem Paul. *ad Titum, capit. 1.* cumulans etiam Episcopum oportere esse sine crimine, sicut Dei dispensatorem, non iracundum, non turpis lucri cupidum: sed benignum, iustum, Sanctum, continentem, complectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem Sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere, & hæc quidem in Pontificali obseruantur, *in rub. de consecrat. electi in Episcopum, fol. 28.* & pluribus in locis in iure recepta sunt, vt *in cap. qui episcopus, 23. distinct.* vbi alia non dissimilia adduntur: vt puta quòd episcopus eligendus sit docilis, moribus temperatus, vita castus, peruigil; semper negotijs suis cauens, humilis, affabilis, misericors, literatus, in lege Domini instructus, in scripturarum Sensibus cautus, vel acutus: in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus: & ante omnia, qui fidei documenta, verbis simplicibus asserat, id est, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnum esse Deum confirmans, totamque trinitatis vnitatem, deitatem, coessentialem, & consubstantialem, & coæternam, & coomnipotentem prædicans: singulasque quasque personas in trinitate, plenum Deum, & totas tres personas, vnum Deum, & incarnationem diuinam, non in Patre, neque in Spiritu sancto factam, sed in filio tantum credat: vt qui erat in diuinitate Dei patris filius, Deus verus ex patre, esset & verus homo ex matre: carnem, ex visceribus matris habens, & animam humanam rationabilem: simulque in eo vtriusque naturæ; id est, Deus, & homo: vna persona, vnus filius, vnus Christus, vnus Deus, creator omnium, quæ sunt: & auctor, & rector, & Deus cum patre, & Spiritu sancto omnium creaturarum: qui passus sit pro salute nostra, vera carnis passione, & mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera suæ carnis receptione, & vera animæ resumptione; in qua veniet iudicare viuos & mortuos, & reliqua recipiuntur, & generaliter præmissa *in capit. cum in cunctis, de electiou.* dum in omnibus sacris ordinibus, & ecclesiasticis ministerijs, disponitur, sed multò fortius in Episcopo: inquirendam esse ætatis maturitatem, grauitatem morum, & literarum scientiam, quia is qui ad curam aliorum positus est, in se ipso debet ostendere, qualiter alios in domo Dei oporteat conuersari: sed & specialiter

ibi

ibi exprimitur, vt nullus in Episcopum eligatur, nisi qui iam trigesimum ætatis suæ annum exegerit, & de legitimo matrimonio sit natus, qui etiam vita, & scientia, commendabilis demonstretur: de quibus etiam meminit Specul. *in tit. de election. §. 1. versic. potest eum etiam.* Quando autem sit habenda ratio potentiæ, diuitiarum, & nobilitatis, sicut dignitatis, & scientiæ, præsertim cæteris paribus, ponit glo. *in c. constitutus 2. in ver. impotentiam, de appellat.* vbi Abb. not. *num. 10.* & Philip. Franc. *n. 6.* & ibi inquit Decius *in 2. not.* electionem esse secundùm Deum & conscientiam, & ibidem *in d. glo.* ait, eligendum eum, qui magis sit expediens ecclesiæ, & faciunt dicta *supra lib. 1. c. 2. §. 3. nu. 19.* Subijciamusque generaliter in Electione Episcopi, habendam esse rationem numeri ad numerum; meriti ad meritum, Zeli ad Zelum, *cap. quia propter, c. in Genesi, cum concord. de elect.* Specul. *in tit. de election. §. 1. versic. publicatione:* sequitur Bertachin. *in d. tractat. de Episcop. lib. 2. num. 2.* Vnde maior numerus canonicorum eligentium, & vnus maioris meriti alio, eligendus: & pars eligentium, quæ est maioris auctoritatis, & maiori Zelo in eligendo ducitur, præferenda est, vt *ibi.* Ex quibus colligitur magis idoneum eligendum esse, vt etiam exprimitur *in c. licet, 8. q. 1.* vbi tamen glo. declarat sufficere, si bonus eligatur: idem tenet glo. *in cap. fi. de offic. custod.* vbi Ab. Imò vt attestatur glo. *in c. miramur, in ver. pro laboribus, 61. dist.* electio facit præsumi quem meliorem alijs. Data verò paritate numeri, meriti, & Zeli, quis præferatur, ponit glo. fi. & magistralis, secundùm Cardin. Alexand. ibi *in c. obeuntibus, 63. dist.* & tex. inibi *in c. si fortè.* † Sicque etiam ex præmissis colligere possumus, Electio- 2
nem dici alicuius personæ, ad prælationem, vel ad fraternam societatem, canonicè facta vocatio. vt docet Ab. *in rub. de post. prælat.* qui ibi subdit, ideo postulationem ab electione differre, quia electio iuri, postulatio gratiæ innitatur, Notandum tamen est, si contigerit Episcopum esse furiosum, senem, perpetuò morbo grauatum, vel aliter inutilem: posse ei coadiutorem per capitulum dari. per Bertachin. *in secunda parte, quarto lib. d. tractat. num. 24. per capit. primum, §. primum, de cler. ægrot. in 6.*

SVMMARIVM.

1 *Episcopus eligendus, quas exceptiones patiatur.*

2 *Simonia quando committatur. & 3.*

4 *Electione deuoluta ad superiorem, an is debeat eligere cum eisdem qualitatibus, quibus primi electores: communis quod non.*
Episcopus electus an teneatur dicere defectus suos.
5 *Electionem Episcopi, qui impugnare possint.*
Episcopus indigne promotus, decapitandus est, & scienter, & iniustè faciens se consecrari, perdit beneficia.
6 *Pontifex potest dispensare, vt in pluribus, in exceptionibus contra Episcopum, militantibus.*
7 *Electio canonica Episcopi, non requirit dispensationem.*

EXCEPTIONES SINE ELECTIONE EPISCOPI.

PROPE præmissa non ab re esset, magis in specie inuestigare, quis in Episcopum eligi possit, quasque quilibet exceptiones patiatur. Verum cum multas earum discutiat Bertachin. *in eo tract. de Episcop. lib. 2.* ad illius interpretationem lectorem remittere placet: liceat tantùm summatim illius dicta hic resumere, vt quidam institutus ordo non negligatur, aliquibus vbi contigerit, aliquan-
1 do ventilatis: aliquando additis. † Patitur ergo exceptionem, secundùm Bertachin. cum allegatis, vt in Episcopum eligi non possit Excommunicatus, neque si electus fuerit, confirmandus est: & in hoc conueniunt dicta *supra lib. 1. cap. 1. §. 2. quæst. 5. in ver. Excommunicati*, præcipuè *num. 5. & 6.* Neque suspensus, aut suspendendus: qui etiam postulari non potest: Neque concubinarius: Neque nolens aut inuitus: Neque is qui data opera, & ambitiose episcopatum
2 quærit, Quibus adde Card. Alex. *in cap. pen. 59. dist.* † distinguentem, vt etiam si quis speret principaliter dignitatem, dum non ad finem commodi, sed vt prosit, non præsit, simonia non committatur, & ita inquit procedere, *c. qui Episcopatum 8. q. 1.* Neque eligitur faciens pactum iuratum, cum canonicis electoribus; quibus adde Card. *d. c. pen.* Neque neophytus, hoc est, qui si promoueretur, in superbiam
3 prosiliret; † Neque simoniacus, & his adde Card. Alex. *d. c. pen.* & dicta hoc *lib. c. 1. §. 2. q. 6. nume. 19 & §. 4. vers. 6. nume. 25.* Simonia autem committitur, manu, precibus, & obsequio, *cap. nonnulli, 1 quæst. 1. cap. Moyses, 8. q. 1.* Neque per fauorem; Neque non constitutus in Sacris ordinibus, potest tamen postulari: Sic Laicus non potest eligi, sed postu-

postulari. Neque eligendus est vnus, qui sit extra numerum canonicorum, vbi in capitulo idoneus reperiatur. Valet tamen electio si alias extra capitulum æquè idoneus reperiatur, de quibus etiam per Abb. *in cap. cum inter canonicos. de electio.* Neque etiam à Papa electus, inimicus populo, admitti cogitur, sed ab eo recusari potest, tanquam suspectus: Neq; eligi potest episcopus habens alterum Episcopatum, cum tamen postulari possit. Neq; potest quis creari episcopus, sine titulo Episcopali: idéq; est, & si habeat titulum, vel ecclesiã, quę tamen careat Populo Christiano, & clero: secus si altero tantum: licet quandoq; episcopus de facto sit, vt in Barbaria. Atq; etiam ciuitati submersæ dari episcopus possit, non tamen illi, quę nunquã habuit Episcopũ, nisi auctoritate Papæ: Potest tamen dari illi, quę episcopo caruit, etiã per mille annos præteritos: dummodo nõ caruerit ex crimine suo. Neq; eligi potest mancus corpore, vel aliter vitiatus, nisi parum mancus sit: Qui autem corpore vitiati dicantur, ibi declarat Bertachin. *numer. 42. per statuta, in 55. distinct.* Neq; Bigamus, nisi Papa dispensante: qui potest dispensare secundum communem opin. vt diximus *in hoc li. c. 1. §. 4. vers. 5. in ver. Bigamia.* Neque minor triginta annis: Neque crimine, vel peccato enormi, etiam occulto, & non notorio: quod causat irregularitatem, etiam post peractam pœnitentiam coinquinatus: Quæ autem crimina enormia sint, etiam declarat ibidem Bertachin. *nu. 58.* & tetigimus *supra l. b. 1. c. 1. §. 2. q. 6. nume. 4.* sed vide omnino Ab. & doct. *in c fi. de temp. ordin.* quod propter crimen prohibeatur à susceptis, vel suscipiendis ordinibus. An autem electio fieri possit post sententiam latam super crimine, contra prælatum, vide Felin. *in ca. qualiter. 2. column. pen. versic. Vlterius tangit, de accusat.* Adde tamen hic episcopum toleratum ab ecclesia, nõ posse repelli prætextu criminis, sed expectatur sententia, etiam quod is, vel prælatus alius sit notorie criminosus, & incorrigibilis, vt idem Felin. ostendit *in ca. sciscitatus. column. tertia, de rescrip* Neque eligi debet vsurarius: imo assumptus non solum deponitur, sed etiam degradatur. Neque apostata, etiam per Papam ignorantem: secus scientem, quia videtur tunc cum eo dispensare: Neque mẽdicantes eligi possunt, vel postulari, ad Archiepiscopatum, vel episcopatũ diuitem: hoc est mendicantes religiosi, scilicet ordinis prædicatorum, minorum, heremita-

rum S. Augustini, & similium: quod tamen intelligitur quando in discordia postulantur: Sic nec monachus rector ecclesiæ parochialis, in discordia eligitur, secus in concordia. Neque inimicus hospitalitatis eligi potest: Neque quisquam, quando alius datus est visitator, vel administrator ecclesiæ Cathedrali per Papam: Neque ad populi clamorem: Neque Schismaticus, nisi reuersus ad lumen fidei. Neque Bastardus, vel aliter illegitime natus. Neque literarũ ignarus. Quæ vero scientia sufficiat, disserit ibidem Bertachin. *nu. 84*. & diximus *supra hoc lib. cap. 2. §. 2. q. 4. numer. 11.* Neque electio fit, vel valet eius, qui debebat postulari, nec valet postulatio eius, qui debebat eligi: Item vitiatur electio eius, de cuius statu quæstio oritur ex post facto. Nec valet si aliquis, vt puta, Titius eligatur, alio cognomine non expresso, nisi constet de quo senserint eligentes, quorum declarationi statur: & quo alio modo hoc intelligatur, declarat Bertachin. *ibidem, nu. 93.* Item non eligitur infirmus, laborans morbo epileptico. Neque dæmoniacus: Neque Canonicus, qui scienter elegit indignum: Neque qui non est dignus, ad archiepiscopatum eligetur, licet alias dignus sit ad Episcopatum: Neque qui ante electionem fuerit requisitus, & consensit electioni de se faciendæ: imo electio facta debet cassari, quia ambitiosus censetur. quando autem electus debeat consentire, dixi *supra hoc lib. ca. 1. §. 2. q. 4.* Neq; histrio Neq; seruus, Neq; plures Episcopi in vna Ecclesia eligi possunt. Econuerso itidem vnus Episcopus non potest dari duabus Ecclesijs. Neque ambitiosus, qui vocatur ille, qui desiderat præesse, non prodesse, vt *supra*. Hi autem omnes casus enumerantur per Bertachin. *in electione, quæ fit à Canonicis*: quę secundũ eum ibi.
4 *num. 91.* † si deuoluatur ad superiorem, is debet eligere cum eisdem qualitatibus, quibus canonici eligere debuissent, vt & per eũ *eo. tra. lib. 1. 3. parte. 3. q. 1.* ad quæ se refert. Faciunt dicta Ias. *in l. 1. §. item acquirimus, n. 18. ff de acquir. poss.* Inquit tamẽ Abb. *in c. ne pro defectu. nu. 4. de elect.* quod superior ad quem fit deuolutio, non tenetur præcise eligere, sicut primi electores: sed potest prouidere Ecclesiæ de pastore: & sic procedere per viam prouisionis: Prouidendo enim eligit & confirmat: nam is habet electionem iure deuoluto: & cõfirmationem iure proprio, quæ vnico actu expediuntur: & ita communiter * teneri tradit, de quibus etiam per Card. Alex. *in c. synodo. 63. dist.*
Hodie

Hodie tamen prouisiones ecclesiarum Cathedralium, siue metropolitanarum, ac patriarchalium, pertinent ad Pont. Max. Ea enim omnia & alia sibi etiam reseruare solet, vt diximus *supra hoc lib. c. 1. §. 4. vers. 4. nu. 4. & 7.* & diximus præcedentibus *in prin. huius §. nu. 1.* Ad præmissas exceptiones faciunt illæ, quę iam ventilatæ sunt in Pont. max. *supra hoc lib. c. 1. §. 2. q. 6.* siue de iure diuino, siue naturali, siue positiuo, considerandæ sint. Adde pręmissis, vt nec esse, nec ordinari Episcopus possit, qui non bibit vinum. *arg. glos. in c. ipsi Apostoli. 2. q. 7.* Nec eligi potest senex, qui administrationi nō sufficiat, vt per glos. & doct. *in c. constitutis. 2. de appellat.* vbi Philip. Franc. *in 6.* Adde etiam, vt Episcopus habens vxorem & filios, non possit ad Episcopatum promoueri. *c. de Syracusana. cum glo. 28 distinct.* vbi Card. Alexand. firmat etiam per tex. *in auth. quom. opor. Episcop.* Verum iuxta pręmissa, an electus teneatur dicere defectus suos, vide Felin. *in cap. sciscitatus. col. 4. vers. non se excusat. de rescrip.* Et qui admittantur ad excipiendū de crimine contra electum, siue petentem confirmationem, consecrationem, vel ordinē: & an admittatur princeps Regni, adde Ab. *in c. super his, vbi doct. de accusat.* & præcipue Felin. *ibi, colu. 6. versic. prima conclusio.* † qui ponit, qui admittantur ad opponendum contra formam electionis, & electum. Hic tamen non omitto adducere glos. 5
in l. qui cum vno. in prin. ff. de re milit. quam stupendam tradit Felin. *in c. si quando, col. 5. vers. considera tertio. de rescrip.* quæ Episcopum indigne promotum, decapitandum arguit: Mitius tamen loquitur glo. cum ibi additis *in c. eum qui, de praben.* affirmans Episcopum, qui scienter & iniuste faciat se consecrari, perdere beneficia priora: quæ ibi refert Philip. Franc. *nu. 7.* † Non videtur tamen dubitandum ipsum 6
Pontificem posse dispensare in casibus pręmissis, vel vt in pluribus eorum: sicuti annotauimus *supra hoc li. c. 1. §. 4. vers. 5. vsque ad vers. Sextum:* & propterea si aliqui sunt, qui sub impotentia eiusdem Pontificis comprehendantur: de qua diximus *dict. cap. §. 4. versic. Decimo. & versic. Vndecimo.* illi excipiuntur, vt dispensare non possit: & tradit Ab. *in c. cum in cunctis. in prin. colu. 1. de elect.* † Electio tamen Canonica 7
Episcopi, non requirit dispensationem, vt not. Innocen. *in c. cum te, de cleric. peregr.* & Bal. *in marg. in ver. electio. versic. pen.*

SVMMARIVM.

1 *Electio à canonicis qualiter fiat; & in ea obseruanda, remissiue.*

2 *Electio.*

2 *Electionis forma tradita in electione episcopi, seruanda est in electione præpositi, Decani, & similium personatuũ.*

3 *Episcopi electio fit intra tres menses: intra tres alios, consecratio, post cõfirmationem.*

Electio tertia die post sepulturam facienda, saltem de honestate.

4 *Electio est nulla, si fiat in loco non determinato.*

5 *Electione facta, vel ante, consensus principis requirendus est.*

ELECTIO QVALITER FIAT, ET OBSERVANDA IN EA.

1 QVOMODO, † se habeant electores, & canonici in electione episcopi, obseruandaque ab eis in eo negocio, vbi aptius forsan *in prin. huius.* §. annotandum fuisset: hic tamen non omittamus inscribere: vel potius remittere ad ea, quæ copiose, etiam in practica collegit Bertach. *in 3. lib. in 1. parte. in eo tract. de episcop.* præcipue cum electio à canonicis celebranda, raro, vel apud paucos tantum, habeat locum: quia pertineat ad Pont. maximum, vt diximus *in prin. huius* §. ibi nanque Bertachin. de modo eligendi, vel per scrutinium, electis scrutatoribus: vel per viam compromissi: vel per inspirationem, vel quasi, differit: necnon & de collatione, & publicatione electionis: & electi inthronizatione, & de significatione electionis, seriatim facienda, metropolitano, vel Papæ, per literarum subscriptionem, & sigillationem, cum petitione confirmationis: & quando electio sit valida: & per quæ verba fiat: & quomodo petatur cassari: & quod inuocatio nominis Domini fiat: & an appellatio admittatur ab electione facienda: & cuius expensis fiat: & de iuramento electi: & de acquirenda possessione Episcopali, per installationem, vel aliter, & alia similia ponit: & *ibi num. 70.* il-
2 lud magistraliter hic non omittendum † tradit, vt forma tradita in electione Episcopi, sit seruanda, in electione præpositi, Decani Archipresbyteri, plebani, & similium personatuum: si tamen eorum ecclesiæ habeant clericos, habentes ius eligendi rectorem Ecclesię, & collegium clericorum: & tantum, & tale quod possit eandem formam seruare, ex auct. glo. *in cap. quia propter. & in ca. primo, de electiõ.* & si tales dignitates sunt extra ecclesiã cathedralẽ: secus si sunt in choro ecclesiæ, secundum dict. glo. & ibi per doct. Adde tamen præmis-

præmissis, & recitatis per Bertachin. quod hic conuenire videtur, † vt electio Episcopi, & ordinatio fiat intra tres menses: & vsque ad 3 alios tres consecratio. *c. quantum, cum gl. 75. dist.* vbi Cardin. Alex. qui inquit de hoc satis *in c. cum in cunctis. §. cum vero. in gl. de election. vbi Abb. nu. 1. & 5.* consecrationem infra tres menses tamen petendã ait, post confirmationẽ, & de his abunde locutam gl. *in c. si electio. de election. in 6.* vbi etiam glo. recte distinguit, in electione, confirmatione, & consecratione, & pallio: & an hoc procedat in Papa, in his quæ ei immediate subiecta sint, se remittit ad *c. cupientes. eo tit.* At si contigerit impedimentum in prædictis, quomodo procedat excusatio, vide ibi in apostil. ad Ab. Dicas etiam quod eligẽtes, quam cito cõmode possunt, electionem electo præsentare debent, qui intra mẽsem consentiat: alias priuatus est iure quæsito: nisi conditio personæ eum excuset. Post consensum autem confirmationem petat electus, infra tres menses, alias electio viribus vacuatur: nisi adsit iustum impedimentum. *c. quam sit.* vbi doct. præsertim Philip. Franc. *de election. in 6.* de quib. in seq. dicendum erit: saltem remissiue. Declara tamen, vt talis electio Episcopi, vel Pontificis, facienda non sit, saltem de honestate, nisi tertia die post sepulturam defuncti. *ca. bona 2. de election. vbi Abb. c. nullus, 2. distin. 79.* vbi tamen Cardin. Alex. ait, hoc de consuetudine non seruari. † Item adde electionem nul- 4 lam, si fiat in loco non determinato, nisi subsit causa, vt per gloss. *in ca. in nomine domini, in ver. fieri in vrbe, 23. distinct.* † Electione vero 5 facta, principis consensus mox requirendus est, immo etiam ante electionem, vt habetur in gloss. cum text. *in ca. Reatina 63. distin.* post Panor per eum relatum *in cap. prim. de consuetud. & in ca. cum terra, de election.* & hoc declarat ibi gloss. nisi aliud suadeat scandalum: vel præscripta consuetudo, *iuribus ibi adductis*: faciunt dicta *supra lib. 1. cap. primo, § tertio, & versicul. 2. & cap. 2. §. 3. numero 10. & hoc lib. c. 1. §. 4. versic. 4. num. 9. & seq.*

SVMMARIVM.

1 *Episcopi electio, ante confirmationem tribuit ius ad rem: non in re, secundum communes.*

2 *Episcopus electus, non confirmatus, habet prærogatiuas, vt in pœnis secum mitius agatur.*

3 *Electio cassatur si electus administret ante confirmationem.*
4 *Electus, in casibus administrat ante confirmationem.*

ELECTIO ANTE CONFIRMATIONEM QVALE IVS TRIBVAT.

FACTA electione quod ius acquiratur electo ante confirmationem: an potestas, administrandique ius, & per confirmationem exercitium administrationis, sæpe à doctoribus in cōtrouersiam deducitur, vt ostendunt gloss. & docto. *in c. quanto. 63. distinct.* Card. Alex. tamen ibi col. 2. super his aliqua hinc inde adducit: atte-
1 statur tamen nolle insistere, † quia clarum sit communem * opi-
* nionem esse: electū ante confirmationē habere ius ad rem, non aūt in re, allegat inter alia Rot. *dec. 489. incip. cum ad capitulum*, & Ab. *cons.*
2 *47.* videtur primo dictū Nicolaum. Subdit tamen Card. † electum non confirmatū habere priuilegium cōfirmati, vt in pœnis secum mitius agatur *l. moris. §. fi. ff. de pœnis.* & per Ludouic. in sing. & ad propositū inquit Cassadorus *in dec. in rota collectis, in tit. de prabend. 18. dec.* per electionē & præsentationem acquiri ius ad rem: per institutionem & confirmationē acquiri ius in re. *c. dilectus. cum gl. de offic. leg.* & per Ab. & gl. *in c. cum Bertoldus. col. 3. de re iud.* vbi idem tenet Fel. *col. 1. & 2.* & hanc esse veritatem testatur etiam interpres reg. Cancel. Innocen. 8. *in reg. 38.* declarans Oldrad. *cons. 146. Factum tale.* Contrariū tamen vltra relatos per Fel. vbi *supra*, tenuit Philip. Franc. *in c. quam sit. vers. electus. de elect.* qui per electionē ius in re acquiri, per ibi not. affirmat: quodque confirmatio nil iuris addit, nisi exercitium administrationis, per dictam gl. *in d. c. quanto.* & Paul. Citad. *in tract. de iure patr. in 6. parte. art. 3. nume. 24.* & Pet. à Biaxio *in tract. direct. elect.*
3 *ca. 8. 1. partis.* † Qui tamen subdit hodie cassari electionem, si electus administret ante confirmationem, *c. qualiter. vbi Abb. de elect.* & ipse
4 allegat *c. auaritiæ. de election. in 6.* vbi idem not. Philip. Franc. † iterum subiiciens quinque casus, immo & 7. secundum Philip. in quibus ante confirmationem possit electus administrare: de quibus vide Bertachin. *in dict. tract. de Episcop. lib. 3. in 4. parte, 2. principalis. num. 3. & sequen.* & per gloss. *in ca. nihil, in ver. administrent. de election.* Non
* est tamen recedendum à communi * opi. per Card. attestata *in hoc articulo.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Confirmatio episcopi, fit intra tres menses, post electionem: ante tamen consecrationem.*

2 *Confirmatio quando interuenire in electione possit: & quando fiat. num. 7. remissiue.*

3 *Confirmatio, vel electio episcopi, an potius facienda de semper bono: quam de malo, qui effectus est bonus.*

4 *Emendatus de crimine, non remanet omnino integer.*

5 *Indulgentia, quos liberat, notat.*

6 *Exempla, & miracula, praesertim veteris testamenti, non sunt trahenda in exemplum nostrae actionis.*

8 *Confirmatus, non debet accipere possessionem, propria auctoritate, alias punitur.*

CONFIRMATIO EPISCOPI PONITVR REMISSIVE MAGIS.

CONFIRMATIONEM post electionem succedere satis constat: de qua itidem abunde, & ex ordine loquitur Bertachin. *in eo tractat. de Episcop. lib. 3. in 2. parte principali:* ideo illum videbis. Colligamus tamen & nos summatim ex eo notabiliora; addendo aliqua, vbi oportunum videbitur. † repetamusque primum confirmationem infra tres menses faciendam, post acceptatam electionem *dict. c. quam sit.* & quae fieri debet ante consecrationem. *c. prouida. de election. in 6.* atque secundum quod subdit Bertachin. ibi *in 1. parte*, confirmatio fieri potest, etiam post mortem eligentium, quorum loco alij suppositi sint: & electio etiam nondum facta potest confirmari: Quae confirmatio tamen prius peti non possit, quã petatur cassatio electionis alterius: & ibi ponit eam vbique fieri posse: videlicet in ecclesia, in palatio, & ad solitum tribunal, sed tutius ibidem. Dicamus inde secundum Bertachin. ibi *in 3. parte, prima secunda principalis*, Electum episcopum confirmari per Archiepiscopum superiorem, sibi immediatum: licet talis archiepiscopus non sit consecratus. Abbatem tamen electum in episcopum, per Papam cõfirmandum ait. & subdit omnem electionem Episcoporũ, & Archiepiscoporũ, posse legatum de latere examinare & cõfirmare. Tu vero addas electionẽ & confirmationem, 1

& omnem prouisionem hodie ad Pontificem pertinere: præsertim ex reseruatione, vt iam diximus supra hoc lib. *cap. prim. §. quar-*
2 *to, versicul. quarto.* † Quis autem electus, vel quæ electio confirmetur, potes etiam abunde videre apud Bertachin. *dict. lib. tertio, in 2. parte, secunda principalis*: Cuius penultima quæstio memorabilis hic non est omittenda. De cuius argumentis, apud Ioannem Simonetam, huius ciuitatis Reuerendiss. Episcopum, hodie quæ est dies
3 Natalitia Domini, anni M. D. L V. verba faciebamus: † An si vnus ex eligendis, vel electis semper fuit bonus, alter vero fuit malus: sed effectus bonus, quis eorum sit gratior, & potius confirmandus: & licet Archid. *in ca. nos consuetudinem. 12. distinct.* sentiat eligendum eum, qui semper fuit bonus: pro cuius opinione facit gloss. cum text. *in c. fin. in ver. appropinquent. de senten. excomm.* quæ vberiorem gratiam habituros: qui non peccarunt, in reconciliatione tradit: Bertachin. tamen refert contrarium tenere gloss. *in c. fidelior,* per illum tex. qui B. Ambrosio *in Homil. lib. 1.* ascribitur. *L. distin.* quam not. tradit, & cum ea videtur transire. Clare enim in eo tex. exprimitur, Fideliorem factum esse Petrum, postquam fidem se perdidisse defleuit, atque ideo maiorem gratiam reperisse, quam amiserit: Verum ad præmissa clarior mihi videtur tex. *Matthei cap. 18. & Lucæ cap. 15.* vbi exprimitur magis, vel ita gaudium esse in cœlo, super vno peccatore pœnitentiam agente: quam supra nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia: Cardin. tamen Alexand. *in dict. ca. fidelior.* aliter & contrarium quam dicta glo. ibi tenet, qui præferendum delinquenti, non delinquentem, si ambo concurrant tradit: si vero non cõcurrant, tunc delinquentem, qui pœnitentiam peregerit, non repellẽdum, ex eo quod peccator fuit, sed potius promouendum: quia melius cognoscat aliis misereri, ostendit & ita sentire Panor. *in c. dudum. 2. nume. 24. de elect.* commemorat, & procedere contraria, & per consequens opinionem Archid. vbi fit concursus, licet de eo non faciat mentionem; sed Panor. vbi videtur etiam ipse transire cum d. gloss. Ista quæstio, in qua dissentiunt doct. mihi videtur maxime dependere ab ea q. de qua mentionem fecimus supra *hoc §. in ver. prope præmissa, nume. 3* an scilicet criminosus possit in episcopum eligi, vbi ex collectis per Bertach. in crimine enormi, etiam occulto, coinquinatum, licet

iam

sam pœnitentem, non promouendum posuimus: cum distinctionibus tamen in nõ enormi, doctorũ, præsertim Ab. *in ca. si. de temp. ordinat.* quæ idem Abb. videtur sequi *in dict. ca. dudum. num. 24.* Qua de re, si electio simpliciter eo pacto videtur prohibita absque concursu, multo magis videtur non admittenda in concursu eius, qui nunquam errauit: & hæc opinio arbitranda est potius posse placere: quia semel malus, semper præsumatur malus, *reg. semel. de reg. iur. in 6.* † & non remanet omnino integer, & non restituitur pristinæ præsumptioni naturæ; in qua quilibet præsumitur bonus, ille qui est emendatus de crimine, vt not. Abb. *in ca. testimonium. columm. secunda, de testibus.* & inquit Alciat. *in tracta. de sing. certam. ca. 10.* † Indulgentia quos liberat, notat. *l. fin. Cod. de abolition.* sed est. C. *de gener. abolit.* & hoc supposito, ille igitur qui nunquam deliquit, erit præferendus, vti melior, vt dictum est *supra hoc §. vers. oportet. in fin.* & hæc eo etiam argumento videntur comprobari, quia ex delicto suo nemo commodum consequi debet. *l. itaque fullo. ff. de fur.* Nec obstat text. *in dict. ca. fidelior. & Matthei, & Lucæ,* quia responde ex verbis Abb. *in d. ca. dudum, numero 24.* quod non præsumitur ita vero pœnitentia in aliis, sicut in Petro, vel secundum eum, in Petro cessabat omne scandalum, propter claritatem vitæ & miraculorum concurrentiam, nam & ipse, & omnes alij apostoli, spiritum sanctum à Deo recipientes, etiam perfectiores facti sunt: quod in aliis hominibus non potest considerari, & ideo non sunt trahenda ad consequentiam huiuscemodi exempla. *ca. his omnibus. siue, ca. statuimus 61. distinct.* & tradit Cardin. Alexand. *in dict. ca. fidelior*: qui electionem Petri rationabiliter factam putat, ratione de qua ibi per eum: facit. *c. nos si, 2. quæst. 7.* † vbi habetur, miracula, & maxime veteris testamenti, esse admiranda, & non in exemplum nostræ actionis trahenda: Nec si Christo placuit eligere Petrum, ex speciali etiam, & diuina quadam gratia, hoc & in aliis humanis electionibus militare, admittendum est: & ad propositum Petri factum, non esse trahendum ad consequentiam, arguit gloss. *in ca. si transitus distinct. 79.* & hanc opin. indistincte tenet Franc. Ripa. *in c. eam te, numero 32. & sequen. de rescrip.* post multa argumenta ab vtraque parte iacta: qui ideo in criminalibus præferri testem semper bonum, testi emendato de delicto, infert.

4
5
6

7 † Qualiter autem petatur & fiat confirmatio Episcopi, sub simili *rub. dict. lib. 3. parte secunda principalis*: & inibi *in 4. parte, eiusdem secunda*, de effectu confirmationis, late differit Bertachin. ad quem
8 me refero. † Potes tamen addere Philip. Franc. *in c. auaritia, numer. quarto, de election. in 6.* qui inquit confirmatum, non debere accipere possessionem propria auctoritate: alias eum incurrere in pœnas iuris, per illum tex.

SVMMARIVM.

1 *Consecratio episcopi, quando, vbi, & à quibus fiat, & quis possit consecrari & qualiter fiat, & effectus eius, remissiue.*
2 *Episcopus per Papam creatus, per Papam est consecrandus.*
3 *Episcopus consecratus, habet ecclesiam pleno iure.*
4 *Consecratio Patriarchæ, & Archiepiscopi, quomodo fiat, remissiue.*
5 *Consecratione Episcopi, dantur omnes gratiæ gratis datæ.*
6 *Gratia gratis data, quid sit.*
7 *Gratia gratis data, diuiditur in nouem.*
8 *Episcopus consecratur, Abbas benedicitur, Clericus ordinatur.*

CONSECRATIO EPISCOPI PONITVR REMISSIVE.

CONSECRATIO Episcopi subsequitur confirmationem.
1 † quando, vbi, & à quibus, & quis possit consecrari, & qualiter fiat: & effectus eius, locupletissime pariter ponit Bertachin. *d. lib. 3. in 3. parte princip.* quem videas: & aliquid tetigimus in superioribus *hoc §. versic. quomodo. & hoc lib. c. 4. num. 16.* vbi postquam ad sedem apostolicam, pleno etiam iure, pertinent hodie prouisiones ecclesiarum cathedralium, siue metropolitanarum, ac patriarchalium: annotauimus modum in consecratione secundum ritum, quem seruat Ro. ecclesia, vt in pontificali legitur, *in tit. de consecr. electi in episcopum*, præsertim *colu. 1. & 2.* Et hic non omittendum,
2 † Episcopum per Papam creatum, per ipsum Papam consecrandum, vel per eius commissarium, nõ per inferiores, secundum gl.
3 *in c. si eo tempore. de elect. in 6.* Similiter notandum est, † Episcopum consecratum habere ecclesiam pleno iure. *ca. super his. de accusation.* gloss. *in ca. cum in cunctis, de election.* De consecratione Episcopi etiam

etiam qualiter fiat: & quot requirantur: & an fiat cum examinatione, vide Cardin. Alexand. *in ca. 1. & c. quantum, 75. distin. & cap. 2. 64. distinct. & ibi. c. 1.* † quomodo fiat consecratio Archiepiscopi, 4
primatis, vel Patriarchæ, & *in ca. metropolitanus, 63. distinct.* & pulchre notat idem Cardin. *in ca. porro, 66. distinct.* † in consecratione 5
Episcopi, eidem dari omnes gratias, gratis datas. † Gratia autem 6
gratis data, donum Dei est, excedens facultatem naturæ: & supra meritum personæ, homini concessum: quo homo cooperatur alteri, ad hoc vt ad eum reducatur, vt ostendit San. Thomas *prima Secunda, quæst. 111. artic. 1. per totum, & quæst. 112. art. 1. & q. 114. art. 2. & 5. & 3. parte. quæstio. 7. & q. 62. art. 1.* & contra gentiles *lib. 3. cap. 154.* & de veritate. *quæstio. 27. artic. prim. & quinto.* & super Psalmum 28.
† Gratia vero gratis data diuiditur in nouem: quæ hæc sunt, Sermo 7
sapientiæ, sermo scientiæ, fides, Gratia sanitatum, operatio virtutum, Prophetia, Discretio spirituum, Genera linguarum, Interpretatio sermonum, vt apud eundem San. Thomam legitur in ea *prima secunda, quæst. 111. artic. 4.* & contra gentiles *distin. lib. 3. & ca. 154. & prima ad Corin. c. 12. lect. 2.* † Hic autem non omittas comme- 8
morare: vt episcopus dicatur consecrari: Abbas benedici: Clericus ordinari, vt not. Abb. *in c. sicut pro certo. de Simonia*, qui tamen subdit satis dici posse, etiam Episcopum ordinari: quia Episcopatus est ordo.

SVMMARIVM.

1 Degradationis verbum in genere, comprehendit degradationem, & depositionem.

2 Degradatio in specie, est quæ actualiter fit: & ibi forma: & dicitur solemnis depositio.

3 Intercedere potest ecclesia pro degradato: ne pœna mortis afficiatur, & similiter pro quocunque facinoroso.

4 Degradatio cœlestis militiæ militis fit: vt exauctoratio militis armatæ militiæ, & doctorea.

5 Degradatio actualis regulariter non fit, nisi cum incorrigibilitate: & nisi in casibus expressis: & in tribus etiam sine monitione: & sine incorrigibilitate: & ibi an in multis aliis casibus.

Degradandus nemo est sine accusatione.

Degra-

Degradatio vbi in canone exprimitur, intelligitur de verbali.

6 *Degradatio realis quædã est, quæ ficta dicitur: & quando habeat locum.*

7 *Depositio est verbalis tantum depositio: qua quis incarceratur, vbi sit spes correctionis.*

8 *Papa solus cum solemniter degradato dispensat: cum deposito episcopus.*

9 *Depositus regulariter non traditur curiæ seculari: nisi secuta incorrigibilitate.*

10 *Depositio est etiam perpetua remotio, ab altaris ministerio.*

Depositus simpliciter, intelligitur perpetuo depositus.

11 *Depositio proprie an sit à dignitatibus, & honoribus: degradatio ab ordinibus.*

12 *Depositio fit ab honore, & loco, hoc est ab ordine, & beneficio.*

13 *Depositio in quibus criminibus: & quando habeat locum. & nu. 18.*

14 *Suspensio quid sit.*

Suspensus ab officio, dicitur suspensus à beneficio.

15 *Suspensione digna sunt omnia crimina, quibus quis de facto infamatur, & ita quod populus ex eis scandalizetur: & non sint leuia.*

16 *Suspensio declarata per iudicem obseruanda est.*

Suspensio diuersimode contingit.

17 *Suspensio in specie, in quibus casibus fiat: etiam in episcopo exprimitur.*

18 *Depositio in quibus casibus, & in specie fiat, etiam in episcopo.*

19 *Pœnæ arbitrariæ speciales, quib. clerici, vel etiã episcopi afficiantur: alia in quibus pœnitentia iniuncta est, alia excommunicatio: alia amissio priuilegij clericalis: alia vt interdicatur subuentio ecclesiæ: alia vt hæreditatis ablatio applicanda ecclesiæ: alia priuatio fructuum annalis.*

§. II. DE DEGRADATIONE, ET POENIS EPISCOPI.

§. II. VIA post electionem, cõfirmationem, & cõsecrationem Episcopi, quandoque contingit ipsum in pluribus, male se habere: Quo fit vt iure merito ob eius prauã administrationem, & scelera, non solum corripiendus: sed etiam diuersis pœnis afficiendus: vsque adeo, vt vel suspendendus, vel deponendus vel degradandus sit, de quibus abunde differuit Berachin. *in eo tract. de episcopo, li. 4. in octaua, & vltima parte:* Colligendo primo

primo à quibus degradatio & depositio fiat: secundo causas & personas degradatione, & depositione dignas: tertio qualiter degradatio, & depositio fiat: quarto de eorum effectu. Nos aliquibus ab eo ordinatis resumptis, quæ scitu digna, notandaque magis visa sint: aliqua alia quandoque addendo, præmittamus prius pro declaratione: Quid degradatio, quidue depositio sit, & suspensio: quæ cum declarauerit Specul. *in titu. de accusation.* §. *secundo loco, versic. & not. & in* §. *quarto. versic. tu autem distingue*: & sequitur Bertachin. *dict. lib. quarto, in princip.* & tamen vario modo non solum doctores, & interpretes iuris: sed etiam Pontifices, & legislatores in degradatione, qua quis curiæ seculari traditur, responderint: vt exprimit Innocen. 3. *in ca. nouimus. de ver. sign.* puto recte, & ex ordine dici, & præmitti posse: † Degradationis verbum, in genere sumptum, comprehendere degradationem & depositionem, vt probatur *in ca. degradatio. de pœnis. in 6.* ibi, degradatio seu depositio: quod ibidem not. Philip. Franc. post dominic. † At si in specie, *degradationis* verbum assumamus: Degradatio illa est, quæ actualiter fit, de qua habetur *in ca. episcopus 11. quæst. 3. & in dict. c. degradatio.* quando clericus siue in maioribus siue in minoribus ordinibus constitutus, veste, calice, libro, seu alio instrumento, vel ornamento, illi in sua ordinatione collata ad præsentiam Episcopi adductus, lata sententia depositionis singulariter spoliatur, & exuitur omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali: quæ quidem degradatio, solemnis depositio vocatur, secundum Spec. *in d. vers. & not.* Et fit præsente iudice seculari, cui degradatus debet relinqui: qui illum laicali habitu indutum, recipiat in forum suum, vt pœna legitima afficiatur, vt exprimitur *in c. cum non ab homine. de iudic. & in c. ad falsariorum. de cri. fal.* verum *in c. nouimus. de ver. sign.* magis pie sancitum est: † vt pro degradato & seculari curię tradito, debeat tamen ecclesia efficaciter intercedere: vt citra mortis periculum, circa eum sententia mortis moderetur: quæ obseruanda ibi notat Abb. quicquid aliter sentiant. Illud etiam plus commemorans, vt licite quilibet prælatus, & ecclesiastica persona pro homine facinoroso intercedere possit, vt non puniatur pœna mortis. † Plane hæc actualis degradatio, cœlestis militiæ militis sit: vt exauctoratio eius, qui militiæ deseruit armatæ: cui militaria detrahuntur insignia: &

1 (margin, beside "Degradationis verbum, in genere sum-")
2 (margin, beside "At si in specie")
3 (margin, beside "debeat tamen")
4 (margin, beside "Plane hæc a-")

qui consortio, & priuilegio militari priuatur, vt *in dict. ca. degradatio*, habetur, & per Bart. *in l. 2. §. ignominiae ff. de infa.* vbi in fi. ponit, idem de degradatione doctoris dicẽdum esse. ꝙ de degradatione clerici, & militis, vt aliquãdo priuilegia perdantur, aliquando etiã infamia
5 irrogetur. † Atq; haec actualis degradatio regulariter non fit, nec quis curiae seculari traditur; nisi secuta incorrigibilitate, & nisi in casibus expressis, vt per Bern. Diaz, *in practic. crim. canon. in ver. parricide. colum. penult.* qui attestatur de communi: & Ant. quem sequitur Annan. *in c. 1. de cleric. pugn. in duel. circa fi.* & de iure statim conceditur sine alia monitione, & incorrigibilitate, in tribus casibus: scilicet, primo in haeretico pertinace, vel relapso, vt per gloss. *in ca. abolendam. de haeretic.* vt ita eam intelligit Abb. *in c. at si clerici numer. 37. de iudic.* & Bernard. Diaz. *vbi supra ca. 106.* Secundo in falsificante literas Apostolicas. *dict. ca. ad falsariorum*, & per Bernard. Diaz vbi *supra ca. 108. in ver. falsarij.* Tertio in eo, qui insidias parauerit, vel contumeliam intulerit episcopo, vel praelato suo. *ca. si quis sacerdotum. 11. quaestio. prima.* & ibidem ponit Abb. Declarans tamen
* secundum communiter * omnes hoc procedere, data incorrigibilitate: & sequitur Bernardus vbi *supra cap. 109. in ver. conspiratores*: & cum praedictis, & Abb. transit etiam Decius *inibi columm. 21.* quos videas, an in aliis casibus, puta sortilegij: & schismatici, & alterius criminis grauioris: veluti parricidij, & assassinamenti, homicidij sacerdotis, in ecclesia incensa & spoliata, in proditione patriae: quis nõ expectata corrigibilitate, curiae seculari, degradatus, sit
* tradendus: cum communes * opin. sint cum ea gloss. vt ea incorrigibilitas expectanda sit: sed eam cõmunem declarat Bernard. Diaz,
6 *in dicto ver. parricide.* † Est quoque alia degradatio, sed ficta, quae tamen habetur loco realis: quae fit siue à iure, siue ab homine contra absentem: prout quando à iure conceditur, vt clericus mandans hominem interfici per assassinos, vel receptans assassinos, censeatur realiter degradatus, ita vt capi & puniri possit per iudicem secularem, vt statutum est *in ca. 1. de homicid. lib. sexto*, & affirmat Bernard. Diaz *practic. can. crim. in ver. per assassinos.* Sic etiam datur alia degradatio ficta, ab homine & à iure, vt si in casu haeresis clericus absens citatur, & expectatur per annum, & non comparet: aut ante annum per testes conuincitur de haeresi, vt contumax in

max in abſentia condemnetur pro hæretico: & iudici Laico datur facultas ab eccleſiaſtico, talem clericum capiendi, & ſecundum leges iudicandi. Idemque dicitur, & obſeruandum eſt in falſario literarum Apoſtolicarum. Idem quoq; concludendum eſt, in quolibet delicto, propter quod clericus abſens degradari mereatur: qui ſi legitime conuictus, apud iudicem eccleſiaſticum depoſitus, incorrigibilis fuerit, debet excommunicari: deinde contumacia creſcente anathematis mucrone feriri: quæ ſi in profundum malorum veniens, contempſerit, cum eccleſia non habeat vltra quid faciat, pro degradato realiter habetur, ita vt ſecularis poſſit eum punire. *ca. cum non ab homine. de iudic.* quæ ita intelligit, & declarat Ioan. Lup. *in tract. de lib. eccl. queſtio. nona.* Et hic nota epiſcopum non ſolum poſſe priuari prælatura: ſed etiam puniri perſonaliter pro delicto, vt per Bart. *in leg. prim. §. item ſolent. ff. de offic. præfec. vrb.* ſequitur Bertachin. *dict. lib. 4 in 4. parte Octaue partis.* † Depoſitio 7
vero eſt verbalis tantum degradatio, ex qua quis incarceratur, vbi ſit ſpes correctionis. *dict. ca. nouimus. & ca. cum non ab homine. de iud.* & per Specul. *dict. verſ. & not.* & Ioan. montalt. *in tract. de reprob. ſenten. pil. in 1. dubio, nume. 24.* & Bertachin. *in dict. princip. octaua partis. 4. lib.* qui & illas inter prædicta differentias ponunt. † vt ſolus Papa 8
cum ſolenniter degradato diſpenſet: cum depoſito epiſcopus. Et ad propoſitum inquit Abb. *in dict. ca. at ſi clerici. numero 38. de indic.* communem eſſe opin. † vt regulariter depoſitus, etiam ſi com- 9
mittat crimen homicidij, non tradatur curiæ ſeculari, niſi ſequatur incorrigibilitas, *dict. ca. cum non ab homine*, vt iam dictum eſt: immo Abb. *in fin. princ.* colligit vt etiam cõmunis ſit doctri. Nunquam aliquem tradendum curiæ ſeculari quantumcunque criminoſum, quam diu poteſt corrigi per eccleſiam de iure, & de facto.
† Eſt quoque depoſitio, perpetua remotio ab altaris miniſterio, vt 10
atteſtatur Abb. *ibidem*; & ſequitur ibi Decius. *col. 4. verſi. Quinto not.* & propterea depoſitus ſimpliciter, intelligitur perpetuo depoſitus, licet non exprimatur, ſecundum glo. *fin. c. 1. 50. diſtinct.* & hæc poſt Decium, præpoſ. med. ſequitur Bernard. Diaz. vbi *ſupra in ver. deponi.* † Dicitur etiam proprie deponi quis à dignitatibus, & ho- 11
noribus: Degradari vero ab ordinibus: quo in caſu neceſſaria eſt epiſcoporum præſentia, & aliæ ſolemnitates requiruntur,

 vt ob-

vt obseruat Specul. *in d. §. secundo. versi. & not.* & sequitur Bertachin. *in d. 8. parte. 4. libr. in prin.* sed hoc dictum dubiũ arbitror: nam præterquam quod non probetur aliqua lege; arguere nos recte posse videmur, vt depositio, si fiat simpliciter, comprehendat non solum dignitates, & honores, verũ etiam ordines: quia depositio est verbalis degradatio, vt *supra*, & si ita est, cum in degradatione ordines tollantur realiter: sic & in depositione dicendum est, vt tollantur ordines verbaliter, sicut honores & dignitates. Quod ex eo videtur probari: quia in proximis iam dictum est, depositionem esse perpetuam remotionem ab altari, sicque videtur tolli ordo cuilibet clerico, in eius collatione datus. Postremo clarius hæc demon-
12 strantur, † quia quando quis priuatur honore & loco: intelligitur fieri depositio ab officio, & beneficio. & verbum, *Honore* exponitur, id est, ordine: & verbum, *Loco*, id est, beneficio, cuiusmodi pacto fit depositio, vt hæc declarat Io. And. per illum tex. *in c. Clerici ne cleric. vel mon.* & cum eo transit Ab. *ibi*, & sequitur Bernard. Diaz
13 *in practica can. crim. ca. 92. in ver. truncationes.* † At quomodo, & per quæ verba ad depositionem procedatur, ponunt doct. præcipue Abb. *in dict. ca. at si cleric. num. 34.* & Decius *col. 20. vers. de secundo*: ex quibus collige, Abbati magis placere, vt etiam placet Bertachin. *in d. 8. parte. 4. lib. in rub. quis deponendus sit, nu. 32.* vt depositio pro nullo crimine locum habeat, nisi hoc iure exprimatur: nisi adsit incorrigibilitas. & non sufficiat prima contumacia: & addit Bernardus Diaz. *in d. ver. deponi*, nisi in grauibus: & propterea refert Decium vbi supra ex verbis Ab. formare duas conclusiones, Primam scilicet, depositionem non imponendam, nisi pro graui crimine: Secundam, relinquendum esse arbitrio iudicis, quæ dicantur crimina grauia, & quæ dicantur requirere depositionem: de quibus per Bernard. Diaz vbi *supra in ver. grauia, cap. 11.* Qualitates autem in hoc concurrentes generaliter, explicat inibi Abb. videlicet omne delictum cum incorrigibilitate, in qua tamen non sufficiat prima contumacia, & per Bernard. vbi *supra. c. 28.* & eo casu depositionem, solum per sententiam infligendam. Item omne delictũ cum irregularitate. Item si delictum est publicum, & scandalosum. Item si diu continuatum. Item si habet qualitatem enormitatis. Item si habet in se infamiam iuris. Et mox dat regulam, vt crimen debeat

esse

esse maximum: enormitatemque ex prædictis cognosci commemorat. Quibus adde, quod vbicunque pro aliquo delicto venit imponenda pœna mortis, tunc de iure canonico, in locum ipsius intelligitur subrogata pœna depositionis, vt post Innocen. Ant. & Felin. sequitur Bernard. Diaz *in dicta practic. can. crim. in ver. deponi.*
† Suspensio item est vna ex censuris & pœnis ecclesiasticis: quæ 14
quandoque ad tempus, qñq; in perpetuum imponitur, & quãdoq; ab officio: quandoque à beneficio, quandoque fit ab vtroque: sed suspensus ab officio, censetur suspensus à beneficio, vt tradit Specul. *in dict. versicul. & not.* & quæ sint crimina suspensione digna, ponit Abb. *in dict. ca. at si clerici, numero 33.* referens Ant. dicentem
† vt omnia crimina, quibus quis de facto infamatur, suspensione 15
digna sint: & ita quod populus ex eis scandalizetur, & non sint leuia: vt ipse Ab. certam doctrinam in his dari non posse docet: sed hæc committenda esse arbitrio superioris, quodque crimen nõ sit ita graue, vt depositio militet: suspensio tunc procedere possit. & Abb. sequitur post Andr. sic Bernard. Diaz *in dicta practica canonica criminali, in ver. suspendi, circa fin.* quem videas in præmissis, & in aliis pœnis & censuris, per eum ex ordine declaratis. Sed hic non omittas ab eo notatum, † obseruandam esse voluntatem Iudicis in ea 16
suspensione declaratam: cum ab ordine tantum quis, quandoque à beneficio, quandoq; ab vtroque suspendatur. His ventilatis, cum Bertachino liceat inuestigare magis in specie, & reperire casus in quibus episcopus suspẽditur, deponitur, degradatur, vel aliter punitur. In reliquis, hoc est, à quibus, qualiterve degradatio, vel depositio fiat, & effectus eius, vide per ipsum Bertachin. ad quem me remitto. † Dicamus igitur nos, licet de depositione tantum im- 17
miscendo, aliqua, quæ ad degradationem pertinent. & suspensionem, ille scripserit; vt episcopus quandoque suspendendus sit, ob crimina: & iuxta ea, quæ in proximis scripsimus, quæ militare in episcopo, non secus ac in alio clerico, parum abesse arbitror: Immo à fortiori magis militare dicendum est, quia grauius punitur, vt dicemus *infr. §. prox. num. 38.* & multa colligi possunt, ex ordinatis per Bernard. Diaz. *in d. practic. can. crim.* & in indiuiduo aliqua obiter dicemus infr. §. *seq. num. 3.* vbi episcopus, saltem in festo natalium Domini, Epiphaniæ, & Paschatis, & Pentecostes, in ecclesia resi-
 dere

dere debet: alias per triennium à communione suspenditur, sicut priuatur, si capite cooperto celebrat missam. Suspēditur etiam quilibet habens dignitatem, personatum, seu aliud beneficium, cui cura animarum imminet: & alius in sacerdotio constitutus, & sic episcopus virgata veste vtens, vt per annū à perceptione fructuum suspendatur. Sacerdotes vero sine beneficio, inhabiles per id tempus efficiantur, vt per Bernard *inibi, in ver. virgata.* Lusor vero clericus, vel inspector, vel particeps tribus annis à ministerio prohibetur & in monasterium redigitur, vt per Bernard. ibi *in ver. aleatores:* quod & in episcopo videtur militare. Duelli & publicorum spectaculorum inspector, tribus pariter annis à ministerio prohibetur, & in monasterium redigitur, secundum iura ciuilia: licet secundum canonica non videatur statuta pœna, vt per Bernard. *ibi. in ver. publicis spectaculis.* Item suspenditur quandoque episcopus, vel prælatus, qui vices suas vel ecclesias, sub annuo censu agendas permittit. *ca. 2. cum gloss. fin. & toto tit. ne præl. vic. su.* & dicemus *infr. §. sequ. numer. 53.* Et quandoque suspenditur à celebratione missæ, qui confirmat electum non confirmandum: quia sit indignus, non idoneus, vel aliter electio non subsistat: & suspenditur à beneficio suo donec restituatur, qui fuit negligens in inquirendo de qualitate electionis, & electi, vt colligit Bertachin. ibi *in d. rubric. quis deponi debeat, & quare. numero 16.* & suspenditur siue ad tempus deponitur, qui clericum forensem instituit in ecclesia sua: non habentem literas dimissorias proprij episcopi, vt ibi per Bertachin. *num. 25.* & aliquando suspenditur clericus, & sic episcopus concubinarius, vt per Bernardum Diaz *vbi supra. cap. 73. in ver. concubinarij.* Item & qui à crapula & ebrietate non abstinet monitus, ab officio, & beneficio suspenditur, vt per Bernard. *ibi. cap. 71. in ver. ebrij.* Item suspenditur ab ordinibus illiteratus, & beneficio priuatur. vt *ibi. cap. 19.* Item ordinatus extra tempora, & ante legitimam ætatem, & ab alieno episcopo, est suspensus ipso iure, vt *ibi. cap. 22. in ver. extra.* Item pœna suspensionis aut carceris afficitur, qui non ieiunus sacramenta altaris celebrauerit. vt *ibi. cap. 29. in ver. non ieiuni.* Item per annum suspenditur, qui sacrificium altari oblaturus, se à communione suspenderit, vt *ibi. cap. 38. in ver. aliquotiens.* Item per tres menses ab officio suspenduntur desides in

custodia eucharistiæ, vt *ibi. cap. 40. in ver. in custodia.* Item denunciator criminis & in probatione deficiens, ab officio & beneficio suspenditur, vt *ibi. cap. 59. in ver. calumniator.* Item frequens venator suspenditur presbyter ab officio per duos menses, diaconus indistinctè sine præfinitione temporis, vt *ibi. cap. 61. in ver. venatores.* Itē quibuslibet publicis spectaculis interessentes, videntur suspendi tribus annis à venerabili ministerio, vt *ibi. cap. 66. in ver. publicis,* sed hæc pœna ab Imperatore emanauit, vt ibi per Bernard. qui tamen consuluit, vt aliqua pœna condigna afficiantur tales inspectores, saltem in sacris constituti. Item suspenditur ab officio per triennium, qui clandestinis nuptiis præsumserit interesse, vt ibi. *cap. 67. in ver. clandestinis.* Item suspenditur ab officio & beneficio, secundas nuptias benedicens, vt ibi. *cap. 68. in ver. nuptias.* Item suspenditur vsurarius, vt ibi post aliquorū altercationes, tenet Bernard. *in ver. vsurarij ca. 82.* Item qui à manifestis vsurariis oblationes recepit, vt *ibi. cap. 83.* Item consulens aruspices, incantatores, & similes suspenditur: & in monasterium perpetuo detruditur, vt ibi. *cap. 101. in ver. consulentes.* Item suspēditur ab officio & beneficio, qui de suo crimine gloriatur, vt *ibi. cap. 111. in ver. seque de suis.* † Deponitur inde episcopus pro graui crimine, & iuxta tradita in superioribus *numero 13.* & sigillatim plures casus enumerat Bertachin. *in dict. 8. parte. 4. lib. in rub. quis deponi debeat, & quare:* qui illi sunt, Hæresis, Falsitas commissa in literis apostolicis, Coniuratio contra Episcopum: Hæc tamen tria magis pertinent ad degradationem, vt *supra.* Item sortilegium, & si quis sit incantator: vel consulens incantatores, & similes, & vbi adsit incorrigibilitas, quo ad sortilegium, in depositione, idem tenet Bernard. vbi *supra in ver. sortilegi. cap. 100.* sed de consulente aruspices, incantatores, & similes, aliter sentit, vt supra dictum est, *in proximis.* Homicidium etiam propter iram commissum licet animus occidendi defuerit, non si commissum sit per casum: & intellige secuta sententia. Falsitas commissa in testificando, vel in aliqua charta. Ebrietas, à qua quis nō abstineat, & non semel tantū, sed pluries commissa. Ludus; quorum neutrum tamen dicit seruari: sed de ebrietate dixi *supra in pœna suspensionis.* Item consecratio non iure electi, cum consecrans & consecratus deponantur. Et consecrans indignum, Et cōfirmans electum, non 18

confir-

confirmandum. Et promouens dignum inuitum & reluctantem. Item deponitur à communione recusans venire ad Synodum, vocatus à Metropolitano, cessante iusta causa: etiam frequentans tabernas, & retinens; nisi causa necessitatis. Et vsuras exercens: immo etiam degradatur secundum Bertachin. *ibi numero 21.* Quod dictum simpliciter non puto verum, nam suspenditur, nisi se corrigere nolit, cum tunc deponatur, vt supra secundum Bernard. *in d.ca.82.* Item deponitur episcopus, qui vsus est regio fauore, vel seculari potestate, in acquirendo episcopatum. Et qui consentit & tolerat fornicationes in clericis suis. Et qui in aliena diœcesi clericos ordinat, vel altaria consecrat, nisi rogatus à Metropolitano, & episcopis prouinciæ. Et qui quærit promoueri loco viuentis. Et qui communicat excommunicatis, vel communicauit. Et qui est simplex. Et qui est negligens, & si crimen in eo sit notorium. Et pro crimine capitali. Et deponitur episcopus carnaliter cognoscens mulierem, & filiam spiritualem, vt & per Bernard. Diaz. *ibi. c.76. in ver. spiritualibus.* Et qui reuelat confessionem confitentis, ei factam, in forma pœnitentiæ, nisi de consensu confitentis: Atque colligit ibi Bertachin. *numer. 36.* sacerdotem non debere reuelare, etiam proditionem in specie, sed in genere. Item deponitur episcopus, qui quærit timeri potius verberibus, quam verbis. Et assumens negocia secularia. Et qui ordinat clericum per Simoniam. Et qui non seruat constitutiones Concilij, vel ecclesiæ Romanæ, vt etiam dicemus *inf. § seq. nu. 54.* Et qui palam alienat res ecclesiæ cathedralis, vel alterius sibi subiectæ, quæ rectorem habeat, nō si clā, & declara vt ibi. Et qui excommunicatus celebrat. Præmissis casib. per Bertachin. enumeratis addi posse videtur, vt episcopus ab episcopatu deiiciatur, secūdum leges ciuiles, si probetur habere cohabitationem mulierum suspectarum: vel secundum iura canonica excommunicetur, tertio monitus, vt dicemus *infr. §. prox. nu. 11.* Item clericus in sacris vxorem ducens, perdit executionem omnium ordinum, & sic officio, & ecclesiastico beneficio carere debet, vt per Bernard. Diaz. *in d. practic. can. ca. 74. in ver. matrimonium*; & aliquid dicemus obiter *in §. seq. num. 13.* Idemque aliquando statuitur in clerico concubinario, secundum Bernar. *ibi. cap. 73. in ver. concubinarij.* At si Episcopus sit fornicator, deponitur, vt per Bernar. vbi *supra,*

c. 72.

ca. 72. in ver. fornicarij. Deponitur pariter episcopus, qui duellũ subierit: siue victor, siue victus, vt dicemus inf. §. seq. nu. 25. vbi & nu. 26. idem dictum est in agitante iudicium sanguinis: & similiter idẽ diximus in pugnante personaliter ibi. num. 31. Item deponitur episcopus, qui clericos sine examinatione ordinat, vt ibi num. 41. Item qui non confirmat præsentatum idoneum deponitur, vt dicemus ibi, numer. 49. Item aliquando deponitur si vices suas sub annuo censu concedat, vt ibi. nu. 53. Item remouetur etiam episcopus ab episcopatu suo aliquando propter scandalum euitandum, vt ibi numer. 60. Item sicut deponitur clericus ministrans in ordine, quem non habet, vt per Bernard. ibi. c. 12. in ver. cum laici; idem videtur dici posse in episcopo, si ministraret in ordine quem non haberet. Idem videtur posse argui, si episcopus recipiat ordinem, dum existit in excommunicatione, vt ibi. cap. 13. in ver. excommunicati. Idem est vt episcopus scienter rebaptizatus promotus, adepti honoris periculo subiaceat, cum ordinatoribus, vt ibi. cap. 15. in ver. rebaptizati. Idem est arguendum in episcopo promoto ad sacros ordines, qui bigamus sit: vt in clerico ponit Bernard. ibi. c. 16. in ver. bigami. Idem est arguendum in seruo facto Episcopo; vt deponatur; vt ibi. ca. 17. in ver. serui. Potest & hic inseri, vt episcopus qui scienter ordinauerit eum, qui solemnem pœnitentiam egerit, ordinandi potestate priuetur, vt ibi. cap. 19. in ver. post pactam. Item videtur vt clericus & sic episcopus per saltum promotus, deponendus sit, vt per Bernard. ibi. c. 20. in ver. per saltum. Item deponitur quis excommunicatus maiori excommunicatione, vel interdictus, aut suspensus ab homine, celebrans diuina officia, vt per Bernard. ibi. cap. 28. in ver. suspensionis. Item deponitur ab officio, & beneficio celebrans sine aqua & igne, vel in pane fermentato, & calice ligneo, vt ibi. c. 31. in ver. & sine aqua. Item deponitur qui in priuatis locis celebrat, aut sacrificia offert, vt ibi. cap. 34. in vers. ac in priuatis. Vbi & cap. 35. missam pro requie defunctorum promulgatam, pro viuis qui celebrat hominibus, deponũt à proprio ordinis gradu, & exilio perpetuo relegantur. Item deponitur, qui commendatum sibi infirmum baptizare noluerit, vt ibi. ca. 41. in ver. commendatum. Item colligere possumus, episcopum habentem plura beneficia, sicut alium clericum, priuari altero beneficio, etiam simplici, vbi vnum suffi-

ciat ad vitam: vel etiam si tale beneficium habet curam animarum annexam. Quod & in personalibus procedit, & in regularibus dignitatibus, prioratibus & vicariis perpetuis, vt per Bernard. *ibi ca. 42. in ver. beneficia plura.* Item etiam amouetur quis ab ea institutione, in qua pater eius institutus fuit, vel administrauit, vt ibi. *c. 43 in ver. quorum.* Et qui intrusit se in beneficio scienter, & iniuste, haberte curam animarum: nam ipso iure priuatur simili beneficio cum cura, quod habebat, vt ibi. *ca. 44.* Item & occupans viuentis & sacerdotis officium, ab ecclesiastica communione repellitur & deponitur, & efficitur infamis, vt *ibi. ca. 45.* Item & qui beneficia ecclesiastica, occasione laicæ collationis habent, ab officio & beneficio redduntur alieni, si commoniti illa non resignauerint: Item & qui non residet in beneficio, illo priuatur, vt *ibi. cap. 47. in ver. in nullo:* dictum tamen est supra per triennium episcopum non residentem, à communione suspendi. Item priuatur beneficio, qui legitima monitione præcedente, contumaciter neglexerit officium recitare diuinum, vt *ibi. cap. 49. in ver. officium.* Item depositus à clero, à communione alienus habetur episcopus: sicut clericus negociator, ac alienæ rei conductor, vt arguere possumus à dictis per Bernard. *ibi cap. 50. in ver. negociatores.* Item illicitorum contractuum proxeneta, quis à proprio gradu deponitur vt *ibi. cap. 51. in ver. proxeneta.* Item & qui in sacris tabellionatus officium exercent, beneficio priuantur. vt *ibi. cap. 33. in ver. tabellionatus.* Item & qui procurator est generalis deponitur, vt *ibi. cap. 55. in ver. villarum.* Et qui principum, & secularium virorum sunt iustitiarij, vt *inibi. ca. sequen.* Item spoliantur eiusdem ecclesiæ beneficio, qui contra ecclesias, à quibus beneficia obtinent, aduocati vel procuratores extiterunt, vt *ibi. cap. 57. in ver. contra.* Item qui calumniose accusat, priuatur aliquando officio, & verberatus publice, in exilium mittitur, vt *ibi. cap. 59. in ver. calumniatores:* Item clericus maledicus, & sic episcopus, maxime in sacerdotes, si iussus & coactus postulare veniam, petere noluerit, deponendus est, vt *ibi. ca. 60. in ver. maledici.* vbi si maledixerit quis Rom. Pontifici, punitur pœna arbitraria. Item presbyter, & diaconus, qui vendit sacra vasa ecclesiæ, deponendus est, vt *ibi. cap. 65. in ver. bona.* Et ibi clericus, qui noluerit emendare, deponitur. Item ab officio, & beneficio deponitur,

nitur, & in arctum monaſterium detruditur, ad agendam perpetuam pœnitentiam, ſacris virginibus, ſeu monialibus, ſe commiſcens. vt *ibi. c. 75. in ver. monialibus* Sic deponitur qui ſtuprum commiſerit, hoc eſt qui virginem deflorauerit, qui & ad eam dotandã cogi poteſt, vt poſt Abb. tenet idem Bernard. *ibi. in ver. ſtupri. c. 77.* atteſtans de cauſa: vbi de dotatione aliquas quæſtiones ponit. Item deponitur, qui inceſtum, & adulterium, & ſodomiticum crimen, & ſacrilegium perpetrauerit vt *ibi cap. 78. in ver. inceſtus, & ca. 79. in ver. adulteriis & cap. 80. in ver. ac nephandi & in cap. 81. in ver. ſacrilegi.* Item in furto captus deponitur: vt *ibi. capitulo 84. in ver. fures.* Item deponitur Simoniacus perpetuo ab officio, & beneficio: immo & ipſo iure hodie priuatur beneficio, vt *ibi. c. 85. in ver. ſimoniaci.* Idem eſt in periuro, vt quis deponitur ab ordine, & officio, non tamen ipſo iure, ſecundum communnes * opin. vt *ibi. c. 86.* Idem eſt in reo falſi teſtimonij, qui depoſitus ab officij honore, in monaſterium detruditur, vt *ibi. cap. 87. in ver. falſi.* Idem eſt in beneficio, qui etiam maiori detruſione afficitur, vt *ibi. cap. 89. in ver. venefici.* Item ſecundum aliquos punitur pœna depoſitionis literas aliis directas aperiens, & aduerſariis oſtendens: q tamen non placet Bernard. *ibi. cap. 96. in ver. literas.* Item ſecundum eum *ibi. cap. 97. in ver. eccleſiaſtices.* prælati inferiores capientes viros eccleſiaſticos, vt ſua reſignent beneficia: ac ne citati ad curiam accedant, eo ipſo obtentis beneficiis priuantur. Item deponitur ſi manifeſto raptori, & eccleſiæ violatori, quis pœnitentias dare attentauerit, aut ſepultura eorum intereſſe, vel eleemoſynas accipere, vel ſi huiuſmodi rapinæ participes inuenti fuerint, vt *ibi. ca. 99. in ver. raptorum.* Item deponitur, & in arctum monaſterium, ad agendam perpetuam pœnitentiam, detruditur; qui peccata ſibi confeſſa prodit, vel reuelat, vt *ib. ca. 102. in ver. Peccatores, vt ſupra in hoc * enim.* Item deponitur Blaſphemus, ſaltem, qui eius ſceleris tertio reus arguatur, pro ſecunda vice priuatur beneficio, vt *ibi. cap. 103. in ver. Blaſphem.* Item Apoſtata, ex contemptu inobediens Papæ, deponitur, & incorrigibilis traditur curiæ ſeculari, ſecundum Abb. quem refert Bernard. *ibi. cap. 104. in ver. Apoſtata.* Item deponitur etiam, & in monaſterium detruditur, hæreticus corrigibilis, vt *ibi. cap. 106. in ver. hæretici.* Idem eſt in receptatore, & defenſore hæreticorum, vt be-
 neficio

neficio priuetur, nec restituatur, nisi ex indulto Papæ, vt *ibi. c.107*. Et nota depositionem, quæ fit ob fraudem & delictum, afferre infamiam, vt per Specul. *in tit. de procurat. §. 1. versic. Item Abb.* & per Bar. *in l. 2. §. ignominia. ff. de infamib.* Hic etiam subiungere potes, episcopum suspectum de rerum ecclesiæ dilapidatione, remouendum esse, vt per Bertachin. *in tractat. de episcop. in 4. parte. lib. 4. nu. 27.* qui in seq. causas suspensionis, etiam in iudice colligit. Degradatur
19 vero episcopus in casibus descriptis supra *n. 5.*† Alias autem pœnas, quibus puniuntur clerici, sacerdotes, & episcopi, ponit sigillatim ipse Bernar. *ibi.* Quæ aliquando arbitrariæ describuntur vt si in die quis sæpius celebrat, vt *ibi. ca. 32.* & si sine orario, aut Stola, & aliis vestib. sacris, accedit ad missarum solennia, vt *ibi. c. 33.* Et si super rebus aptis ad faciendum sortilegia, scienter missam celebrauerit, vt *ibi. c. 39.* Et si violentiam intulerit in personas citra homicidium, vt *ibi. c. 95.* Et si literas ad alios directas aperuerit, vt *c. 96.* Et si incendiũ perpetrauerit, vt *ibi. c. 98.* Aliquando pœna est, vt pœnitentiam agant, veluti in euomente eucharistiam ob ebrietatem, quum 70. diebus debent pœnitere. vt *ibi. c. 36. in ver. eucharistiam.* & in eo, ob cuius negligentiam aliquid sanguinis stillauit in terram, & in altare, quum debeat pœnitere, aliqñ 40. aliquando 9. aliquando 4. aliqñ trib. diebus, vt *ibi. c. 37. in ver. ac ob negligentiam.* Et in eo qui murmurat, quum debeat pœnitere iudicis arbitrio, vt *ibi. c. 60. in ver. maledici.* Quandoque pœna est excommunicationis, vt in audiente leges, & physicam, cum tamen & aliæ pœnæ in hoc statutæ sint, vt *ibi. ca. 54. in ver. leges.* Et etiam anathemate dignus comam nutriens, vt *ibi. c. 70. in ver. ac comam.* Est etiam ipso facto excommunicatus, sepeliens manifestos vsurarios, scienter, vt *ibi. c. 83.* Quandoque pœna est, vt quis amittat priuilegium clericale, vt in ioculatore, & Histrione, vt *ibi. cap. 62.* Et in exercente carnificis, seu macellarij, aut tabernarij officium personaliter, vt *ibi. cap. 63.* Quandoque illis, qui ministri sunt laicorum, non subuenitur ab ecclesia, vt *ibi. cap. 52.* Quandoque his, qui instituti sunt heredes, rogatis restituere hereditatem incapaci, data ad id tacite fide, aufertur hereditas, vt indignis, & applicatur ecclesiæ, vt *ibi. ca. 58.* Quandoque Blasphemus pro prima vice priuatur fructibus beneficij vnius anni, vt *ibi. cap. 103.* At quando captura, Incarceratio, ingressus ec-

clesiæ, suspensio, Beneficiorum priuatio, Bonorum publicatio, Vapulatio, In exilium missio, depositio, In arctum monasterium detrusio, In perpetuum carcerum condemnatio, Et pœna pecuniaria, Et corporalis, Mitratio, Fustigatio. Incathenatio, Triremium condemnatio, Et quando pœna possit moderari, vel commutari, vide pulchre, & breuibus, per Bernard. ibi, incipiendo à *capite 114, cum seq. fere vsque ad finem.*

SVMMARIVM.

1. *Episcopi vita, vel officio, nihil aliquando periculosius: nihil Beatius.*
2. *Episcopi gesta, à subditis facile in exemplum trahuntur.*
3. *Episcopus in propria diœcesi commemorans, legit, & docet. Populum, sacras scripturas: in concione mitra, & baculo vtens: in ecclesia residens saltem diebus ibi expressis.*

Episcopus secum debet habere presbyteros, & alios bonos clericos.

4. *Episcopi officium, in quibus præcipue versetur.*

Episcopus fit, licet non sit sacerdos.

5. *Episcopus diutius non debet per diœcesim vagari, alias punitur.*
6. *Episcopus, improbos homines à societate sua repellere debet.*

Societas indicat qualitatem vitæ; ita vt torturam suadeat.

7. *Episcopum, non nomen, sed vita facit.*

Episcopus sedens, presbyterum stare non permittat: qui eum vt filium habeat.

8. *Episcopus subditos æqualiter iuuare debet, spretis persecutionibus, & morte.*
9. *Episcopus debet adesse viduis, pupillis, & miserabilibus personis.*
10. *Episcopus debet inter subditos, pacem procurare, etiam renũciando episcopatui: dato sibi bono cambio, si populus ab eo dissentiat.*

Prælati negligentia, est peccatum mortale.

11. *Episcopus conuersationem, nec cohabitationem, cum vlla muliere debet habere; matribus, & sororibus, & aliis suspicione carentibus, exceptis: honestius tamen abstinet etiam à matre.*
12. *Episcopus, non potest hodie habere vxorem.*

Apostoli quomodo vxores habuerint.

13. *Clericus vxorem accipiens per verba de præsenti, non de futuro etiam in minoribus: vel concubinam retinens, perdit beneficia ecclesiastica.*

Episcopus, vel prælatus grauiter peccat, sustinendo clericos concubinarios; qui etiam excommunicat vxoratos. Limita ad tempus in clerico deteriore efficiendo.

Iudex secularis, potest compellere maritum, ad dimittendas concubinas.

14 *Episcopus, & clericus, debet abstinere à fulgidis, variatis, & sericis vestibus: purpura tamen, & vndato vtitur.*

Episcopus, & clerici, sine proprio habitu extra domum, ne exeant.

15 *Episcopus, & clerici, à Laruis, & Laruatis, cauere debent.*

16 *Episcopus in mensa, quomodo se habere debet.*

17 *Episcopus, & clerici, non debent vti exquisitis epulis.*

Episcopus, & clerici potus æquales, & propinationes, debent euitare.

Episcopus, & clerici, non debent interesse ludis turpibus, & vbi adsint Histriones, qui tanto magis non potest esse Histrio, vel mimus.

18 *Episcopus, & clerici, nõ ingrediantur tabernas, nisi causa peregrinationis.*

Episcopus, & clerici non debent attingere poculum, vltra tertiam vicem: & vinum lymphare debent.

19 *Episcopus vilem supellectilem, & mensam, ac victum pauperem quomodo habere debet.*

20 *Vasa ecclesiæ, ex auro; vel argento facienda nisi adsit paupertas.*

21 *Diuitiæ conceduntur in ecclesia, ad pauperum dispensationem, non ad luxum.*

22 *Sacerdos de altari viuere: non luxuriari debet.*

Episcopus, & clerici conuiuia celebrare possunt, ad charitatẽ implendam.

Vinum luxuriosa res est, & contumeliosa Ebrietas.

23 *Ludus illicitus, Episcopo, & clericis, interdictus est, immo inspectio.*

Ludus prohibitus quis dicatur.

24 *Ludi receptator in propria domo, potest impune offendi.*

Doctores ludentes taxillis, infames sunt.

25 *Episcopus, & clerici, exercere, & se offerre duello prohibentur: at si inspiciant tantum, vel aliquem videant furca suspendi, grauiter tantum peccant.*

26 *Episcopus, aut clerici, non possunt interesse in causa sanguinis, nec in ea dictare, sententiare, nec artẽ chirurgiæ exercere, in qua interueniat adustio, vel incisio: nec aquæ feruentis, aut frigidæ purgationes præbere.*

27 *Episcopus, & prælati habentes iurisd. temporalem, committunt Laicis causas sanguinis generaliter, & cum clausula, Iustitiam facias.*

28 *Papa potest dispensare, vt clericus in pœnis sanguinis, iustitiam faciat, absque pœna irregularitatis.*

Irregularitas, quæ contrahitur ex contractu in se licito, est de iure positiuo. ibi quando sit de iure diuino.

29 *Episcopus, vel sacerdos: non debet aliquem propriis manibus cædere: etiam causa coertionis.*

30 *Episcopus prudenter ita se habere debet: ne carcerati patiantur, ita vt moriantur Gabbiatio prohibita est.*

31 *Episcopus, vel alius prælatus, & clericus, non debet in bello personaliter pugnare. Sed si est bellum iustum, hortari potest.*

Papa potest dare licentiam pugnandi personaliter, in bello iusto.

32 *Clericus fit irregularis, assistens tantum in bello iniusto, vel amico etiam dissuaso committere homicidium, & si id factum est, intuitu clerici, qui sciuit, & non prohibuit, & non reuelauit, vel ex causa propinqua.*

33 *Episcopus, vel clericus habens iurisd. temporalem, quando indicere bellum possit, citra personalem pugnam.*

34 *Episcopus, vel clericus, non potest constitui dux belli acies ordinando, vel similia peragendo, nec potest habere familiares armatos.*

35 *Episcopus, & clerici, prohibentur ab omnibus, etiam ratione delicti, enumeratis per Bernard. Diaz. in practic. can. crim.*

36 *Episcopus, & clerici debent abstinere à negociis secularibus, maxime inhonestis: alioquin clericalis ordo patitur vilipendium, & ideo Viceregés, vel aliter locum tenentes, esse non possunt.*

37 *Episcopus, vel alius clericus, tutor, procurator, aduocatus, Iudex, Fideiussor, nec tabellio, esse potest, regulariter: declara vt ibi.*

Laici nō possunt tractare etiam ex commissione, negotia ecclesiastica, maxime spiritualia.

38 *Episcopus pro criminibus accusari potest, à familiaribus suis: & per eos probare innocentiam suam. si ipse alium accuset, obligatur ad pœnam talionis.*

Episcopus grauius punitur, quam inferior.

39 *Episcopus debet vocare subditos suos fratres.*

40 *Episcopus, & alius clericus iurans, quando debet tangere Euangelium, vel aliam scripturam.*

41 *Episcopus clericum alterius episcopi, non debet ordinare, sine literis dimissoriis: item nec sine examinatione, alias punitur.*

42 Episcopi

42 *Episcopi debent sibi mutuum auxilium præstare, præsertim ad pacem seruandam, & alter alterum honorare.*

43 *Episcopus debet requirere concilium, & aliquando consensum capituli.*

Episcopus sine capitulo, nec capitulum sine episcopo potest immutare statum ecclesiæ: quia sunt vnum corpus.

Episcopus tantum potest quantum capitulum, in his quæ pertinent ad vtrunque.

44 *Episcopus, vel alij clerici, & religiosi, libros gentilium, hæreticorum: vel leges, & physicam, quando legere, vel audire prohibentur.*

45 *Papa potest dispensare, non alius, vt prohibiti, possint audire leges, & physicam, & nu. 56. quando episcopus possit.*

46 *Episcopus non solum debet legere, & orare: sed etiam eleemosynam facere pauperibus, alioquin nudum nomen Episcopi tenet.*

Eleemosyna quibus potius danda, & quomodo consanguineis.

Pontifex reprobatur, qui plures Cardinales ex sua familia eligit.

47 *Episcopus primum sibi, & ecclesiæ deseruientibus, necessaria subministret: reliqua fidelium vsibus ministraturus: quod etiam clericis conuenit.*

Episcopus, & clerici, res ecclesiæ mobiles, aut immobiles, in proprios vsus non debent conuertere.

Episcopus non debet imponere nouum censum ecclesiis, nec veteres augere, nec religiosos exactionibus vexare.

48 *Clerici quicquid habent, pauperum est.*

Eleemosyna quomodo facienda, vel de consilio, vel præcepto, remissiue.

49 *Episcopus ordinato ad sacros, sine titulo beneficij, tenetur ipse, vel successor prouidere.*

Episcopus non debet aliquem ordinare sine titulo, qui non habeat vnde viuere possit, ne ordinato mendicare necesse sit, declara ibi.

Episcopus conferens beneficium alteri debitum, illo euicto, tenetur illi prouidere de æquiualenti.

Episcopus cogitur admittere, & confirmare clericum idoneum, præsentatum per patronum, secus est in Papa: & cogitur consentire acquisitioni patronatus. & potest gratificari cui vult, pluribus æqualibus præsentatis.

Episcopus non potest instituere, aut conferre beneficium patronatum, & quod patronus infra tempus non præsentet.

Episcopus tenetur dotare ecclesiam indotatam, si eam consecrat.

Episco-

Episcopus quæ debeat obseruare, in ordinibus conferendis.

50 *Episcopi debent constituere doctores, & magistros, qui studia literarum doceant: nam Cancellarij sunt studiorum.*

Artes liberales septem sunt.

51 *Episcopus tenetur sibi constituere vicarium, & Iconomum: qui tamẽ Laici esse non possunt: secus in assessore.*

52 *Episcopus debet esse diligens in hæresi persequenda, alioquin remouetur.*

Episcopis omnia grauia, & excellentiora, sunt reseruata.

53 *Episcopus, & alij prælati, vices suas sub annuo censu, non debent concedere.*

Episcopus debet obseruare sententiam latam, per ordinarium sibi subiectum.

54 *Episcopi debent seruare canones, cum ampliationibus; & limitatione.*

Episcopi debent esse custodes sacrorum canonum.

Episcopo leges ignoranti, assessores, & subditi resistere possunt, eum instruendo.

Episcopus an ligetur constitutione sua.

Episcopus habens iurisdictionem temporalem, tenetur iudicare secundum leges.

55 *Episcopus regulariter non potest statuere contra canones: limita. 8. modis.*

56 *Episcopus tenetur dispensare, vbi lex hoc mandat, non alias.*

Dispensatio est gratia.

57 *Episcopus tenetur edere petenti librum collationum beneficiorum.*

Episcopus tenetur alijs conferre, non per se retinere beneficia vacantia.

58 *Episcopus tenetur iurare iuxta formam iam traditam, & defendere Ro. Ecclesiam declara vt ibi.*

Episcopus, vbi sit inobediens Papæ: proceditur tamen contra eum, cum modestia.

Episcopus non tenetur habere Papam pro Papa: quando Papa non habet episcopum pro episcopo.

Episcopus tenetur defendere ecclesiam suam vsque ad mortem, declara si iusta sit causa: item tenetur procurare vtilitatem ecclesiæ, & conficere inuentarium.

Episcopus quando obligatur ex facto procuratoris vel præcessoris sui.

59 *Episcopus hæreticus, schismaticus, simoniacus in ordine, vel notorie forni-*

nicator, potest euitari: quod procedit etiam in aliȷs criminibus, secuta sententia: idem si amisit gratiam.

Papa: & negligens cogitur renunciare episcopatui.

Episcopus successor, tenetur exequi praeceptum praecessori suo, per Papam factum.

60 Episcopus remouetur ab episcopatu, propter scandalum euitandum.

61 Episcopus, vel praelatus si delinquat, augetur delictum, propter dignitatem.

62 Episcopus debet visitare diœcesim suam, etiam inquirendo de moribus clericorum.

Episcopus visitans diœcesim, quam procurationem, debet habere.

63 Episcopus in muneribus, qualiter se habere debeat.

64 Episcopus debet corrigere delicta, & excessus clericorum.

Episcopus cogitur punire clericum condemnatum à iudice seculari, pro crimine ante clericatum.

Episcopus debet in correctione delictorum, miscere seueritatem, cum misericordia.

65 Episcopus debet esse clemens, & seruare regulas.

66 Episcopus quomodo debet proferre sententiam censurae, praemissa monitione, cum declarationibus, & ibi quomodo in causa haeresis: & iudicare secundum acta.

67 Episcopus, & iudex ecclesiasticus, tenetur adiuuare secularem, & econuerso.

68 Episcopus tenetur obedire literis Potestatis, ei scribentis.

69 Episcopus tenetur curare, ne committat, ne ve committatur fraus, per testamentarios executores.

Episcopus inquirit pro legatis pijs, factis pauperibus.

Inquisitio non cadit in causis ciuilibus.

70 Episcopus tenetur patrem suum honorare, & illum sibi proponere: idem in Papa.

71 Episcopi ad concilium citati, debent personaliter comparere: nisi impediti: alij inferiores comparent per procuratorem.

72 Episcopus, vel alius praelatus, quatuor requisita debet habere, ad hoc vt bene praesidere arbitrandus sit.

73 Excommunicans alium iniuste, dicitur se ipsum excommunicare.

74 Episcopus debet omnes pœnas, in pios vsus conuertere.

75 Episco-

§. III. DE SOLICITVDINE, ET OFFICIO EPISCOPI.

§. III. EPISCOPI solicitudo & officium, † quo, 1
sicut presbyteri & diaconi, nihil in hac vita difficilius, & laboriosius, & periculosius est: si perfunctorie, & adultorie agatur, sed apud Deű nihil beatius: si eo modo militetur, quo noster Imperator Deus pręcipit, vt pręclare scribitur *in cap. ante omnia. 40. dist.* in pluribus versari, haud dubiű est: Quorum aliqua expressa sunt, & ex superioribus huiusce capitis eliciuntur, pręcipue *ex § 1. versic. oportet:* vbi qualis debeat esse episcopus scripsimus: & *ex vers. Prope.* vbi enumerantur exceptiones, quæ contra Episcopum militare possunt. & aliqua colligemus inf. *in cap. de Abb. in nu. 7. & seq.* Multa quoq; colligit in eo tract. *de episcop. li. 4. in 1. parte*, quę inscribitur. *de vita Episcopi, Bertachin.* quẽ nos libẽter sequimur: & propterea nõnulla ab eo ibi decerpta, hic summatim apponere possumus, ad obseruandű quẽdam institutű ordinem, addẽdo multa alia per nos collecta. † Debet ergo Episcopus, cuius gesta facile à subditis in 2
exemplum trahuntur. *c. magna. de voto.* & per Card. Alex. *in c. enim. 19. dist.* in propria diœcesi cõmorans secundű Bertach. † vacare lectio 3
ni sacrarum scripturarum: quas etiam docere debet alios, & populum, & in concione, vel prædicatione, debet habere mitram, & baculum, vt arguit glo. *in c. nullus. de consecrat. distin. 1.* Item debet vacare orationi, atque secum habere presbyteros, diaconos, & alios bonos clericos. *c. fin. 2. q. 7. & cap. si 36. dist.* vbi episcopus non tam vocabulo, quam merito, imitari Moysen, & Aaron præcipitur: qui indesinenter in tabernaculo Domini erant, vt à Deo aliquid discerent: aut ipsi Populum docerent: quæ sunt duo opera ad Pontificẽ, seu Episcopum pertinentia: qui in ecclesia sua residere debet, ita vt opportune, & importune, & sine intermissione ecclesiã doceat: eamque prudenter regere, & amare, vt à vitijs se abstineat: & salutem consequi possit ęternam. *c. sicut. 7. quæst. 1.* & ita vt verbi *ordinem,*

prudenter pro audientis capacitate dirigere debeat. *c. oportet. 8. q. 1* & die dominico diuinis officijs in cathedrali ecclesia interesse. *cap. episcopus. de consecrat. tertia distinct.* & saltem in festo natalium Domini, Epiphaniæ, & Pentecostes, alias per triennium à communione suspenditur: sicut priuatur, si capite cooperto celebrat missam. *cap. nullus. cap. si quis in clero. septimo. quæstio prima.* Sed tamen hospitium suum extra ecclesiam non longe ab ea habeat. *c. episcopus vilem.*
4 *41. dist.* † Officium episcopi præcipue etiam versatur in Chrismatis confectione, in frontis chrismatione, in ordinum collatione, in ecclesiarum & altarium consecratione, vt colligit Io. And. *in cap. quia periculosum, in addition. glos. de senten. excommu.* Atque huiusmodi officium Pontificale exerceri non potest sine sacerdotali. *c. ex literis. de exces. prал.* vbi Ab. & not. glo. *in c. quia, de offic. deleg.* potest tamen Episcopus quis fieri licet non sit sacerdos, vt per Abb. *in c. 1. in fi. de cleric. per sal. prom.* sed impeditur executio, secundum eum, & communiter
5 doct. † Nec debet episcopus per diœcesim vagari, nisi forte causa visitationis. *c. placuit vt nemini, 7. q. 1.* Imo nec in re propria diutius quam oportet immorari, vt *ibi:* quia propriam vtilitatem vtilitati ecclesiæ non anteponit, vt *ibi in glo.* Quinimo episcopus vagabundus, monitus, si non reuertatur, in monasterio recluditur, secundũ iura allegata per Bertach. ibi distinguentẽ, ex causa necessitatis eũ
6 excusari, si sit absens, vt puta belli, vel pestis. † Atq; nõ debet Episcopus improbos homines, & familiares in societate sua habere. *c. peruenit. 2. q. 7.* nam ex societate præsumitur & iudicatur qualitas vitę alicuius, vel pro eo, vel cõtra eum, vt ibi *in glo.* & Ab. *in c. nulli. de accus.* & Bar. *in l. si plures. 1. § si parẽs. ff. de admin. tut.* quẽ sequitẽ D. Aym. Crauet. *cõs. 35. & 72. & 229 n. 12.* vbi multa adducit: & illud inter alia, vt animus iudicis moueatur, ex indicio malæ cõuersationis, ad torturam rei: Sic *in epistola Petri* legitur, cõuersationem vestram, inter
7 gentes habentes bonam. † Episcopum enim non nomen, sed vita facit, gloss. *in cap. execrabilis, in ver. vita. de prabend. in extrauagant. Ioan.* Atque sedens episcopus presbyterum stare non patiatur, qui in domo eum collegam habeat *c. episcopus. & seq 95.* & per. Ab *in cap. 1. de exces. prælat.* qui addit ab episcopo presbyteros, vt filios habendos,
8 non vt vasallos. *cap. esto subiectus. 95 distinct.* † Item ad curam Episcopi pertinet tanquã clemẽtis, singulos subditos, quantũ poterit, æqualiter

liter iuuare: & singulos releuare: qui & singulorum onus ac solicitudinem portat, *c. clemens, 8. q. 1.* Imò propter aduersitatem, & persecutiones, non debet greg m sibi creditum derelinquere, *c. suggestum, cum duobus c. seq. 7. q. 1.* Nam & alias ei negligenti animarum periculum imputatur, vt obseruat glo. *in c. tua nos, de eccl. ædifican.* & vt habetur *in c. pen. de regular.* tenetur reddere rationem Deo pro animabus suis, si malè custodierit oues suas: & resumit gl. *in c. nisi, in ver. desigendo, de renunciat.* & ideò scriptum est, & not. Card. Alex. *in c. disciplina, 45. dist.* Episcopum pro defensione populi, opponere se vsq; ad mortem. † Inprimis tamen debet episcopus adesse, & patroci- 9
nari viduis, & pupillis, & alijs miserabilibus personis, *c. fi. 86. dist. c. 1. & 2. cum gloss 87. distinct.* & per Bertachin. vbi *supra num. 25.* qui allegat Specul. ponentem, episcopum ad hoc non cogendum, sed posse: cùm tamen verba dictorum capitulorum, præceptiuè loquantur, sed hoc posse per alium, vtputa per Archidiaconum, non dubitauit glo. *in c. potest quis per alium, de reg. iur. in 6.* Item † debet episcopus 10
inter subditos, siue clericos, siue laicos, pacem procurare, *c. studendum, 90. dist.* quos recusantes, etiam à cœtu fidelium alienare possit, *c. placuit, & c. perlatum, ea. dist.* & inquit Fel. *in rub. de treug. & pace, col. 3. versic Fallit tertio.* episcopum peccare mortaliter, non intromittente se, per censuram, ad pacificandos ciues, cum scandalo dissentientes: quia licet alias non obuians delicto, non peccet vt delinquens: tamen fallit in prælato, cuius negligentia est peccatum mortale, etiam in pace. Imò quod plus est, tenetur episcopus pro bono pacis, inter eum & populum, dato sibi bono cambio, renunciare Episcopatui, vt per Innò. *in c. nisi cum pridem, de renunciat.* sequitur Ab. *in c. 1. & c. cum inter, de elect.* & Ant. Corset. *in tr. de priuil. pac. n 6.* faciunt scripta per Ioan Lup. *in tr. de confœd. princip. in 1. memb. nu. 15.* & ad hæc faciunt etiam dicta *supra lib. 1. c. 1. §. 3. vers. 10. & 11. & §. 4. vers. 16.* vbi habetur, an superior possit cogere partes ad Pacem. † Solicitudo quo- 11
que maxima Episcopi esse debet, vt nec conuersationem, nullamq; mulierem in cohabitatione habeat: at si habere probetur, ab episcopatu deijciatur, quo se fecit indignum, vt legitur *in auth. episcopo, C. de episcop & cler. & in c. 1. de cohab. cleric. & mul.* ratio autem illa assignatur, *in c. hospitiolum, 32. dist.* quia non potest toto corde cum Deo habitare, qui fœminarum accessibus copulatur: Fœmina enim

conscientiam secum pariter habitantis exurit; & iam repertum est, instigante diabolo, in matre, amita, & sorore, nephandum scelus perpetratum, vt exclamatur *in d.c.1.* Verùm & si aliquando hæc statuta sint: videntur tamen & aliquando correcta, seu moderata per alias constitutiones: nam *eo tit. C. de Episcop. & cleric. in l. eum qui,* sancitum est, quibuscunque, qui cuiuscunque gradus sacerdotio fulciantur, vel clericatus honore censeantur, extranearum mulierum consortia, interdicta esse: matres tamen, filias, atque germanas, intra domorum suorum septa continere permissum est: quia nihil sæui criminis æstimari, naturale fœdus permittit, vt recipitur *in c. à nobis, eo tit. de cohabit. cleric. & mul.* ideo hæc etiam comprobantur *in cap. interdixit, 32. distinct. & cap. volumus, & cap. cum omnibus, 81. distinct.* vbi cum auijs, matribus, materteris, amitis, sororibus, filiabus fratrum, aut sororum, & alijs personis idoneis, cohabitatio permittitur, quæ fugiant malam suspicionem, & cum his videtur transire Bertachin. *dicto libro quarto, prima parte*, ita vt hæc etiam procedant in quibuscunque clericis, per prædicta iura: & hanc opin. communiter * placere doct. cum glo. *d.c.1.* tenuit Abb. *ibi col. 2.* qui declarat, vt consanguineas iuuenes, alias non suspectas, liceat clericis bonæ famæ, in domo tenere: sed extraneas nullo modo, quantumcunq; sint bonæ famæ: quia talis commixtio fit periculosa: non sic cum consanguinea. Declarat etiam vt clericus viuens cum alijs clericis, non possit habere etiam matrem secum, licet ipse etiam sit bonę famæ: quia respectu aliorum clericorum, oritur mala suspicio. Declarat etiam Abb. vt tamen honestius se habeat episcopus, si à co-
32 habitatione etiam matris abstineat. † Neque hodie permissum est episcopo vxorem habere, hoc est, neque suscipere, neq; susceptam retinere, *c. si quis amodo, cum 4. cap. seq. 81. dist. & c.1. & c. cum decorem, de cleric. coniug.* vbi Abb. & per Bertachin. vbi *supra, nu. 9.* licet Apostoli vxores haberent, non tamen ad concubitum, sed ad seruitium, per *c. omninò, 31. dist.* & dictum est supra *hoc lib. c.1. §. 2. q. 2. n 1* Petrum Apostolum habuisse vxorem: & licet Græci aliter obseruent in matrimonio, ante sacros ordines contracto, *c. omninò. c. Nicena. & c. fi. 31. dist.* Causæ autem, quare clericis indicta sit castitas, octo sunt, quæ enumerat Ab. *in c. quod à te, n. 3. de cleric. coniug.* quas conuenire ponit, vt clerici Græci eam obseruare deberent, licet non obseruando

non

non peccent, *c. cum olim, eo. tit.* † Et propterea si quis clericus, etiam 13
in minoribus, vxorem accipit, per verba de præsenti: non si sponsalia de futuro, vel concubinam retinet, perdit ecclesiastica beneficia, *c. 1. & c. sanè; 2. & per totum*, vbi Ab. *de cleric. coniug. & cons. 62. nu. 18. vol. 2.* & declarat Bernard. Diaz, *in pract. can. crim. in ver. matrimonium*: & ampliat D. Aymo Crauet. *cons. 191. n. 7.* etiam si matrimonium nulliter contrahatur. Contrarium tamen tenuit Ripa *in l. si se, §. condemnatum, n. 7. de re iud.* Nec hic omittendum est, Episcopum vel prælatum grauiter peccare, qui sustinet subditos clericos concubinarios, *c. vt clericorum*, vbi Ab. not. *de vita & honest. cleric.* subdit tamen memorabiliter, tunc non peccare, tolerando ad tempus; si clericus coactus dimittere concubinã, efficeret̃ deterior: quia aliquãdo sustinetur minus malũ, ad maius euitandũ, *c. duo, 13. dist.* Imò prope pmissa notãter tradit Bal. & doct. quos sequit̃ Ias. *in l. ex ea parte, §. mulier, nu. 3. ff. de verb. obl.* Episcopum posse excõmunicare vxoratos, tenentes concubinas: & quod plus est, Iudicẽ etiam secularem posse compellere maritum, remedijs secularibus, ad dimittendas concubinas, quia ad officiũ prædictorum pertineat, homines honestè viuere. † Abstinere quoq; debet episcopus, & quilibet alius prelatus, 14
vel clericus à fulgidis & claris vestibus: nam priscis temporibus, omnis sacratus vir, cũ mediocri, aut vili veste conuersabat̃: quia elationis haberet calumniã: ꝙ non ꝑpter necessitatẽ sed propter venustatẽ, sumebat̃: & ideo neq; ex sericis texturis vestem variatã induebat aliquis, neq; variorũ colorũ ornamenta, in summitate vestimentorum apponebat, vt exprimitur *in c. omnis iactura, & c. fi. 21. q. 4.* de quibus etiam *in c. clerici*, vbi Ab. *de vit. & honest. cleric.* inquit tamen Archid. *in d. c. omnis iactura*, ex sententia B. Hier. episcopum vti non debere, nimis vilibus & obscuris vestibus: quia nec affectatæ sordes, nec exquisitæ delitiæ laudem pariunt, *c. 1. 41. dist.* & in præmissis colligit Bertach. *d. lib. 4. num. 13. & lib. 3. 1. parte, q. 14.* Episcopum vti posse purpura, & cendato, non tamen vti vestibus laicorum, nec extra domum ire, sine proprio habitu, *c. episcopi. c. fine, 21. q. 4.* Quo autem habitu vtantur in ecclesia, vel synodo: & quando sepeliuntur Episcopi, vel prælati, diximus *supra hoc c. in prin. num. 16.* † Sic 15
fortius à laruis episcopi cauere debẽt, & laruatos à se repellere, *c. cũ decorem, cum sim. de vita & honest. cler.* & quomodo puniatur clericus,

cus, vel sacerdos, virgata, vel partita veste vtens, vide Bernard. Diaz. *in dict. practica canon. crim. in ver. virgata.* At qualis etiam debeat esse habitus clericalis, tetigimus supra *hoc libro, capite primo, §. 4. versiculo*
16 *6. numero 24.* † Cura quoque episcopi, sicut & aliorum clericorum, non parua esse debet, vt in mensa, & epulis rectè se habeat. Inprimis enim ante prandium mensam benedicere: post, Deo gratias reddere tenetur, alias peccare mortaliter dicitur, quia faciat contra præceptum legis, vt not. Card. Alexand. *in c. non liceat, 44. dist.* etiam ex dicto Apostoli, recepto *in c. non liceat, 26. q. 5. & c. non obseruetis, 26. quæstio. 7.* in hæc verba: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud facitis, in Nomine Domini Iesu Christi, faciatis: gratias agentes Deo, in quo viuimus, mouemur, & sumus. Hora verò prandij, vbi non sint indicta ieiunia, constituta est in tertijs, & non ante, vt *in dict. c. non liceat, 44. dist.* Inter epulandum autem, constitutum est, vt in omni sacerdotali conuiuio, lectio diuinarum scripturarum immisceatur, ad hoc vt animæ ædificentur ad bonum, & fabulæ iocosæ, quæ crebro mensis interponi solent, prohibeantur, *c. conuiuia, & c. pro reuerentia, 44. distinct.* vbi idem Card. Alexand. not. hoc esse obseruandum, in omnibus collegijs: siue sint regularium, siue
17 clericorum, *arg. c. in omnibus, de consecrat. dist. 5.* † Atque lautis, & exquisitis epulis, non debent Episcopi & clerici vti, alioquin in tenebras eijciendi sunt, *c. ecclesiæ principes,* vbi idem Cardin. *35. distin.* tanquam immemores Iesu Christi, Crucifixi, pauperis, & esurientis. Sic quoque corripiendi sunt episcopi, & clerici, qui conuiuijs, aliquando etiam de confertis, id est, de Symbolis, quæ comessationes vulgò dicta sunt, ad ea pro rata conferentes, occupantur: quique se ingurgitant & inebriant, bibendo, vel alios ad bibendum, cogendo, abusum quendam iam sublatum repetentes, propinantes, & ad potus æquales, suo modo, se obligantes potatores: quique plausus, cantus, & risus inconditos, & fabulas inanes, & alia turpia ioca edunt & proponunt, *c. cum multis, cum seq. vsque ad fin. 44. distinct. c. à crapula, cum sim. de vit. & honest. cleric.* & hæc etiam delibauit Bertachin. *dict. tract. lib. 2. q. 62. & lib. 4. num. 12. vbi nu. 11.* plus addit, episcopum & clericum non posse interesse ludis & spectaculis turpibus, dicas tu, præcipuè vbi sanguis interuenire solet: sed recedere debere à conuiuio, si superueniat Histrio, vel ioculator, & vbi obscœni

Scœni motus corporum, choreis, & saltationibus efferuntur, dictis iuribus, *& cap. presbyteri*, vbi Cardin. Alexand. *34. distinct. & cap. clerici, de vita & hones. cler.* & per Steph. Cost. & Parid. Put. *in tract. de Ludo.* & Bernard. Diaz, *in practic. can. crim. in ver. publicis spectaculis:* sicque tanto magis ipse episcopus, non potest esse histrio, mimus, vel alios ludos facere, secundùm Bertachin. *ibi.* † Hinc est quod clerici edendi, vel bibendi causa, tabernas ingredi non debent, nisi peregrinationis causa, necessitate compulsi: & multò magis habere eas prohibitum est, *c. nulli, & c. clerici, d. 44. dist. & c. clerici, de vita & hones. cleric.* & statutum videtur, vt vltra tertiam vicem, poculum non contingant, *cap. quando 2. ea. distinct. 44.* vbi Card. Alexand. not. ex trina potatione vini, quem non præsumendum inebriari. Declarat tamen Stepha. Costa *in tracta. de Ludo, in 2. art. nume. 17.* vt liceat vltra trinam vicem bibere, si id exigat appetitus naturalis, referens ita declarare doct. *in c. à crapula. de vita & hones. cler.* & subdit vinum esse lymphandum: quæ inprimis exponit Abb. *ibi.* † Hinc est etiam, quòd episcopus vilem supellectilem & mensam, ac victum pauperem habere debet, *c. episcopus, 41. distin.* sed glo. ibi declarat, hoc hodie non habere locum, quia Episcopi habeant ampla palatia, & magnas possessiones *c. expedit, 12. q. 1. & c. vasa, de consecra. dist. 1.* de quibus meminit Bertachin. *dict. lib. 3. in 1. parte, quæst. decimaquarta*, referens Ioan. And. *in addit. ad Specul. in tit. de election. §. 1. versicul. consequenter,* tenere, vt si Episcopus splendidè viuat, & (vt aiunt) pompizat, stante consuetudine, non puniatur: prout etiam non puniuntur celebrantes contractum alias illicitum, hoc permittente consuetudine: Verùm aliter sentiendum puto, quam Ioan. And. etiam non obstante asserta consuetudine: nam cùm hæc videatur esse contra bonos mores, per allegata *supra*, non est obseruanda secundùm Bar. *in lege 1. column. penultim. C. quæ sit long. consuet.* & Ab. & doct. *in c. fin. de consuetud.* & Socin. *consi. 7. colum. pen. vol. 1.* Neque etiam repugnat *d. c. vasa, & c. seq.* quia loquitur de vasis & supellectili, in quibus sacrosancta sint conficienda mysteria. † quæ statutum est, ad decus ecclesiæ augendum, si non ex auro, tamen ex argento esse facienda: & vbi adsit paupertas calix & patena ex stanno fieret, non ex ære, aut ex aurichalco: cum etiam in ligneo, aut vitreo calice missam cantare, ibi prohibitum sit: quod antiquitus admittebat Zephirinus

18 19 20

h Pont.

Pont. sed Vrbanus immutauit: vnde in mensa, & conuiuio Episcopi hæc non sunt immutata. Neque etiam obstat *dict. cap. expedit.* quia
21 † & si expediat ecclesiæ, facultates amplas possideri & augeri, proprijs perfectionis amore contemptis: id conceditur, ad bonam & pauperum dispensationem, non autem ad luxum, & pompam: & ita videtur innuere Cardin. Alexand. *in dicto capit. episcopus, 41. distin.* licet ibi prius dixerit, & minus rectè (vt opinor) *dicto cap. episcopus,* loqui de concilio, non præcepto. Existimarem tamen non penitus vilem mensam, & supellectilem, apud Episcopum esse debere: ne vilescat eius dignitas: sicut de vestibus est supra *nume. 14.* nam nec affectatæ sordes, nec exquisitæ delitiæ, laudē pariunt, *d. c. 1. 41. dist.* &
22 id, ò rectè exprimitur *in c. 1. & c. conuiuia, ea. 44. distinct.* † Sacerdotem de altari viuere, non luxuriari debere: & non plus quam necesse sit, seruire corpori, sed vt sola eius infirmitas reficiatur: ad vsus exercendæ virtutis: atque conuiuia rectè celebrari posse, si ex intentione implendę charitatis fiant, ita vt nulla absentium vita mordeatur: nullusque ex irrisione reprehendatur: & ideò probè Hieronym. ait *in cap. luxuriosa, 35. distin.* Luxuriosa res est vinum, & contumeliosa ebrietas: omnis qui cum his miscetur, non erit sapiens.
23 † Ludus quoque Episcopo, & clericis interdictus est, *Auth. interdicimus, C. de episc. & cleric.* vbi doct. *c. episcopus, 35. distin.* vbi abundè Card. Alex. *c. clerici,* vbi Abb. & doct. *de vita & honest. cle.* & ideò episcopus, & alij clerici cauere omninò debent à Ludo: quia est contra bonos mores, & crimen dicitur: cuius transgressores mortaliter peccare, ait Card. ibi, propter nouem errata, quæ in eo interueniunt: Sed Bernard. Diaz *in dicta practic. can. crim.* remissiuè ponit 21. *in ver. aleatores.* Hæcq; conclusio ampliatur, vt non solum interdicatur ludus: sed etiam prohibeantur episcopus & clerici, inspectores & participes alijs ludentibus fieri, etiam si gratis fiat, *d. auth. interdicimus,* cum glo. & alijs allegatis vt *supra.* Declara tamen prædicta procedere in ludo illicito, veluti taxillorum & alearum, & tabularum: & generaliter idem dicas in quocunque ludo, in quo Fortuna tantùm dominatur: vel etiam fortuna & ingenium, secundùm magis commu-
* nes * opiniones. At si industria, vel ingenium tantum succedat, Ludus prohibitus non censetur, veluti scaccorum, vel pilæ, vel similium: nisi ex circumstantijs illicitus redderetur: vt si excessiua quãtitate

ritate luditur, vel tempore incongruo, vel fraus adhibeatur, vel imperitus cum perito ludat, vel in loco inhabili: vtputa in ecclesia, item si superior prohibeat: & sic de similibus, vt colligunt recit: ti doct. & præsertim Card. Alexan. *d. c. episcopus*, per multa allegata, inter alia B. Thomam *in 2. secunda, q. 31 artic. 7.* de quibus etiam vide Steph. Costam *in tract. de Ludor. art. 1. §. 1. & 2.* qui amplissimè ponit, qui Ludi Laicis, vel clericis prohibeantur, & alia in materia Ludi: & per Ang. *in tract. de malefic. in ver. metidos de mali dadi.* & per Paridem Puteum in simili tract. qui ibi *col. 1.* illud notat, † vt ludi receptator, 24
in propria domo possit impunè offendi, quodq; hoc, sit maius delictum, quam ludere: & ibi *nu. 12.* ait, dixisse And. Isern. Doctores ludentes taxillis, infames esse. Vide etiam de prædictis Ioan. Bapt. Caccialup. *in simili tract.* & Troilum Maluet. *in tr. de sortibus, in rub. de ludo.* & qua pœna clerici aleatores vel lusores afficiantur, vide Bernard. Diaz. *in d. pract. can. crim. in ver. aleatores*: & nos abundè diximus, *supra lib. 1. c. 9. de Pratore, §. 3. in rub. de lusoribus.* Multi tamen prælati, tempestate nostra, spretis pœnis, in hoc crimen prolabuntur. Sicut autem diximus in proximis, Episcopum & clericos spectaculis, & ludis, præsertim sanguinis, interesse, aut eos exercere non posse: Ita † exercere & se offerre Duello, eisdem prohibitum est, vt *in c. 1. & 2.* 25
de cleric. pug. in duel. vbi Abb. & Doct. & per Bernard. Diaz, *in dicta practic. can. crim. in ver. Duellum*: vbi huius delicti pœna depositionis esse ostenditur: siue clericus victor, siue victus fuerit: cùm Duellum sponte initur: secus si aliquo facto necessitatis, quia mitiori pœna afficitur: Veruntamen etiam in spontaneo episcopus dispensare potest, si mors, vel membri mutilatio secuta non sit, vt *ibi*, & diximus *in tract. Duelli, concl. 72.* At si episcopus, vel clericus tantum inspiciat duellum, vel aliquem furca suspendi, licet non efficiatur irregularis, tamen grauiter peccat. vt per Hip. Marsil. *in l. 1. nu. 183. C. de rap. virgin. & in l. fi. nu. 42. ff. ad l. Cornel. de sicar.* † Imò episcopus vel 26
clerici, præsertim in sacris constituti, non possunt interesse in causa sanguinis: nec in ea dictare, aut sententiam proferre: nec vllam Chirurgiæ artem exercere possunt, quæ adustionem, vel incisionem inducat: nec aquæ feruentis, aut frigidæ, purgationi opem præstare, *c. clericis, & c. sententiam, cum concord. ne cler. vel mon. secul. neg.* vbi Abb. & idem habetur *in c. ex literis, de excess. prælat.* & tangit Berta-

h 2 chin.

27 chin. *dicto libro 4. numero 14.* qui subdit hac de re, † Episcopos & prælatos, habentes iurisdictionem temporalem, committere laicis causas sanguinis, saltem generaliter per not. *in c. fi. ne cler. vel monac. in 6.* vbi Philip. Franc. declarat, prælatum non committere laicum puniendum specialiter; sed generaliter delegare vniuersitatem causarum, quæ sunt ad pœnam sanguinis: & quod delegatus iusti-
28 tiam faciat. Verumtamen not. ibi Philip. † posse Papam dispensare, vt sine pœna irregularitatis, clericus habens iurisdictionem temporalem, possit per se sententiam sanguinis proferre: & iustitiam in pœnis sanguinis exercere, quia irregularitas quæ contrahitur ex contractu in se licito, est de iure positiuo: quæ, an & quando sit de iure diuino, vel positiuo, refert ponere Innoc. *in c. nisi cum pridem, de renunciat.* At pœnam agitantis iudicium sanguinis, depositionis esse ab honore, id est, ordine & loco, hoc est, ab officio & beneficio, ponit Bernard. Diaz, *in dict. practic. can. crim. c. 92. in ver. truncationes.*
29 † Præmissis quoque adde, vt etiam non liceat episcopo, vel sacerdoti, proprijs manibus aliquem cædere, *c. tanta, & c. non liceat, 86. dist.* Quod procedit etiam si fieret causa coertionis, *c. circumcelliones, cum gl. fi. 23. q. 5.* quæ tamen iussa, fieri possunt per clericum, non autem per laicum, vt *ibi. c. vniuersitatis, de senten. excom.* at si clericum non habeat episcopus, potest per se ipsum verberare, vt testatur gl. *in dict. c. non liceat,* de quibus vide Bernard. Diaz. *in d. pract. can. crim. in ver. verberari:* qui declarat etiam ex qua culpa clerici verberari, vel
30 fustigari possint. † Similiter addas, Episcopum ita prudenter se habendum, ne in tantum, vitam carcerati attenuari patiatur, vt ex eo, vel ex asperitate carceris, verisimiliter moriat: vel ex nimia correctione, vel tortura, vnde sequeret irregularitas, vt tradit Ab. *in c. nouimus, de ver. sign. & in c. qualiter & quando 2. de accus.* sequit Fel. *in c. cum non ab homine, col. fi. de iud.* & Bertach. *d. tract. 3. parte. 4. lib. n. 5.* sic *in d. c.*
31 *qualiter,* Feli. ait, Gabbiationẽ prohibitam. † Simili modo, Episcopus, vel alius prælatus & clericus, non potest in bello personaliter pugnare, licet alias possit hortari: vt diximus *sup. lib. 1. c. 1. §. 3. versic. 12.* quod ampliauimus etiam pro vtilitate ecclesiæ, secundùm Mart. Laud. *in tract. de bello, q. 20.* ex auctoritate Io. And. *in cap. final. de dilation.* sic Moyses (vt scriptum est) ad bella non vadit: non pugnat contra inimicos: sed orat, & donec orat, vincit populus eius, *c. fi. 36. distin.*

distin. Bertachin. tamen *in d. lib. 4. nu. 17.* aliter sentit: inquit enim dictum *c. fi.* hodie non procedere per glo. *in c. igitur, 23. q. 8.* Verùm Card. Alexan. *in d. c. fi.* distinguendo videtur primam sequi opi. nam etiam si pugna fiat pro fide Catholica, & contra hostes fidei, posse interesse clericos, concludit: sed non vt in propria persona bellum exerceant. Idemque ait, si bellum fiat incidenter, ex causa legitima: etiam si pugna non fiat pro fide Catholica, *c. Maximianus, 23. q. 3.* Rursus inquit, si bellum est iniustum, non licet clericis interesse: si iustum, licet interesse, & hortari, & clamare, & capere, & pugnare, sed non occidere, & ita procedere glo. *in dict. c. fi. 36. distin.* Planè non videntur procedere hæc vltima verba, scilicet quod quis pugnet, & sic percutiat, & non occidat, vel saltem non mutilet, cum percussiones non possint recipere modum, arg. *c. fi. de homicid. in 6.* Abb. tamen *in c. quod in dubijs, de pœnis*, non concedit personalem pugnam in clericis, licet bellum sit iustum: etiam contra Sarracenos, & alios infideles, *c. ex multa, de voto.* Quod tamen declarat, nisi clerici opprimerentur, & non possent aliter euadere mortem: quia tunc si pugnant, & alios interficiant, non incurrunt in irregularitatem, *clem. si furiosus, de homicid.* & ita tenet Felin. *in cap. petitio, vers. secunda, de homicid.* quando non adest licentia Papæ: & cum his videtur transire Bernard. Diaz. *in practic. can. crim. in ver. naues:* qui ibi clericos naues ad pugnam gubernantes, & conflictum personaliter exercentes, ac alios ad pugnam incitantes, regulariter deponendos tradit, per *dict. cap. quod in pœnis:* & hæc videntur propter auctoritatem Abb. & iura expressa magis amplectenda. Porrò vbi adsit Licentia Papæ, Felin. vbi *supra*, posse clericos in propria persona bellum gerere tradit, nec vlla effusio sanguinis eis imputabitur, vel mors. Declarando, dummodò bellum sit notoriè iustum: item dum cum laicis sufficienter expediri non possit, & Papa concedat, consultis Cardinalibus. Quod vltimum non puto verum, per ea quæ scripsimus *libro primo, cap. 1. §. tertio, versi. 15. numer. 8.* Præmissis adde Felin. *in cap. sicut dignum, de homic. qui nu. 6. & 9.* & Marsil. *in l. fi. num. 41. ad l. Cornel. de Sicar.* † colligit, clericum irregularem fieri, si consulat homicidium 32
fieri: & licet tantùm assistat in bello iniusto, & nihil faciat: & si assistat amico, dubitans ne succumbat: etiam dissuaso committere homicidium: quod tamen secutum sit. & idem Felin. *in cap. suscepimus,*

eo.tit. not. si pro temporalium rerum conseruatione, occasionem mortis præbuit, & inquit Ias. *in l. vt vim. numer. 26. ff. de iust. & iur.* non licere clericis occidere pro defensione rerum suarum. Contrarium tamen tenet Mars. referens Ang. *in l. si vt allegas. num. 3. C. ad l. Corn. de Sicar.* & Felin. *in dict. ca. suscepimus.* ponit de insultato, qui excusetur, si aliter mortem euadere non potuit. Et idem Felin. *in cap. Petrus, eo. tit.* similiter tenet, clericum irregularem fieri, si homicidium factũ fuit intuitu clerici, qui sciuit, & non prohibuit, & non reuelauit tractatum; secundum Abb. ibi *in fi.* & idem tenet Felin. *in presbyterum. & cap. de cætero. eo. tit.* si pręstat causam homicidio, ex causa propinqua, etiam dando operam rei licitæ. Ex quibus adductis præ-
33 cipue Abba. vbi *supra*, elici potest. † an, & quando sit permissum episcopo, vel clerico, citra personalem pugnam bella mouere: quæ magis specialiter tangendo Bertach. *d. l 4. num. 17.* concludit episcopum habentem iurisdictionem temporalẽ, indicere bellum posse: eumq; irregularẽ nõ fieri, si in bello per ipsum indicto, homicidiũ cõmittatĩ: nisi ipsemet cõmittat, auctore Innocen. *in d. c. quòd in dubijs*: his tamen videntur aduersari supra proxime dicta. Sic etiã concludit Bertach. episcopũ mouere arma posse, vt recuperet castrum sibi occupatum: etiam per proditionem illud castrũ recuperando, & alijs modis agendo, vt ibi per eũ, *cum allegatis*: quæ etiam videtur
34 sensisse, ante eum Ab. *in c. sententiã. n 16. ne cler. vel mon.* † vbi ad pręmissa quoq; tradit, clericum alias nõ posse cõstitui ducem belli, vel capitaneũ acies ordinando, vel similia peragendo, etiã quod bellũ sit iustum, quia hoc non cõueniat consuetudini clericorũ, *arg. c. cõuenior. 23. q. 8.* Quando etiam bellum moueri possit per nõ recognoscentem, vel recognoscentem superiorem, scripsimus supra *lib. 1 ca. 1. §. 3. vers. 11.* Et quod plus est, non potest episcopus habere familiares armatos, vt per Ab. vbi Felin. *in c. significasti.* & alibi, *de offic. deleg.* quem refert Stephan. Aufr. *in tract. de potes. eccles. super Laic. num. 18.* & per Gundis saluum *in trac. de haret. q. 11. n. 16.* Iuxta præmissa quorum
35 multa attingit Bernard. Diaz *in ea pract. can. crim.* † subijcere possumus omnia alia, quæ in clericis, sicque in episcopo, etiam ratione delicti, per capita ab eo plene enumerata, pœnam accurate describens, cuiuslibet transgressionis: quę transcribere, vanum esset: cum
36 igitur videas, si libet. † Illud generaliter ponendum est, non posse Episco-

Episcopum,& clericos,secularibus se immiscere negocijs, maxime inhonestis.*d.c.clerici. de vit. & honest.cler.* vbi Abb.qui si egeant, honestas negociationes concedit,& habet *in tit.ne cler.vel mon.secul.neg. tam in decretali, quam in sexto, vbi doct.* quæ autem negociationes honestæ sint ibi tradit Abb. quocirca *in cap. primo, de vita & ho. cleric.* vbi Philip Franc.habetur, clericalem ordinem, pati vilipendium propter exercitium artis prohibitæ. Sicque † nec tutor,aut procurator,aut aduocatus,aut fideiussor,aut iudex,aut tabellio,si quis sit in sacris,vel tantum beneficiatus esse potest.*cap.episcopus tuitionē. cum 4.seq.88.dist.cap te quidem.11 q.1.cap.sicut,vbi Abb.ne cleric.vel monac.* quæ equidem regulariter procedunt: in aliquibus tamen præmissorum aliquando aliter arbitramur, nam secundum Bertachin. *dict.lib. quarto, 1. parte,nume. 22. & seq.* clericus volens potest legitimam exercere tutelam: quod admittitur etiam in episcopo, & regularibus: contrarium tamen tenent relati per eum,& Card. Alex. *in ca. peruenit 86. distinct.* Et ad præmissa inquit Abb.*in cap.sed nec. in fin.ne cler.vel mon.* clericum non posse constitui viceregem, vicecomitem, vel locumtenentem, alicuius principis secularis, nec habere aliquam ciuitatem sub cura sua. Vult tamen. 149 casus, in quibus iudex ecclesiasticus potest de laicorum personis,causis,etiā negocijs cognitionem & diffinitionem sibi vendicare, per Stephan. Aufr. *in tract. de potes. secul. super eccl.person.vlt.parte.* Similiter econuerso, laici non possunt tractare negocia ecclesiastica, maxime spiritualia, & quæ spectant ad forum ecclesiasticum.*ca.secundo, de iudic.vbi Abb.cap.cum sit, & cap.licet.1.& cap.ex tenore.de for.competen.* Quocirca propinquis etiam viris secularibus officia canonica non debet episcopus committere.*cap.indicatum, & cap.seq.89.distinct.* Potest tamen clericus esse procurator laici in causis ecclesiasticis, coram iudice ecclesiastico,in casibus vt per Abb. *in cap. sacerdotibus, ne cler.vel monac.* Adde tamen & hoc loco, multos casus collectos. *supra lib.1. cap. 9. de pratore.§. III. in rub.de inquisitione numer.8.*:in quibus Iudex secularis in criminalibus procedit, quo ad personas ecclesiasticas.† Pro criminibus vero, Episcopum,etiam à familiaribus suis (quod hic inserere possumus) accusari posse constitutum videtur,*in c.nulli.de accusation vbi* Abb.& doct.& meminit glo.*in c.fin.3. q.11.* Sic potest probare innocentiam suam per familiares, etiam domesti-

37 38

domesticos, vt per Bertachin. *in dicto tractat. in 5. parte, 4. libro, numero 91.* Verùm econuerso, si episcopus alium accusat, obligatur ad pœnam talionis, vt consulit Oldrad. *consilio 46.* Nec hic etiam omittas commemorare Episcopum grauius puniendum, quàm inferiores, vt not. glo. *in c. quia, de offic. deleg.* per text. *in lege, presbyteri, Cod. de episc. & cler. & c. presbyteri, 5. q. 6.* & Oldrad. *d. cons. 46.* & dicemus
39 inf. *nu. 61.* Post prædicta aliqua alia subdas: † scilicet, vt rectè deceat Episcopum vocare subditos suos fratres, vt per glo. *in c. esto subiectos, 95. dist.* & idem dicit in presbyteris Barb. *in tract. de præstan. Card. q. 1. partis 1. numero 44.* & diximus supra hoc lib. *c. 1. §. 3. versic. 4. numero 5.*
40 † Quodque is iurans non debet tangere librum, vel euangelium, *cap fin. de iur. cal.* & per gloss. *in cap. quotiens, 1. q 7.* quod *in d. c. fin.* declarat Abb. *numero sexto* procedere in leuibus causis, nedum in episcopo, verum etiam in alijs presbyteris, qui seruant tangere pectus: secus in casibus expressis, & in casibus arduis, vt in iuramento fidelitatis, vt placet glo. *in clem. 1. in ver. tactis, de iureiur.* & vbi episcopus est infamatus, quia tunc non sufficiat proposita esse euangelia, sed oporteat ea tangere, & per Bertachin. *dict. tract. lib. 4. in 2. parte, numer. 15.* Nihilominus idem Abb. *ibi. num. 3.* hodie de consuetudine sufficere iurare super qualibet scriptura, attestatur, & habetur *in clem. 1.*
41 *§. porrò, in versi. tacta, per glo. de hæretic.* † Item episcopus clericum alterius episcopi non debet ordinare, nec recipere sine literis dimissorijs, alias puniendus est, glo. *in cap. 1. 9. quæst. 2. per dist. 71. per totum,* & gloss. *in cap. 1. 21. quæstion. 2.* Puniendus est etiam pœna depositionis episcopus, qui clericos sine examinatione ordinat, secundùm glo.
42 *in c. si qui, distinct. 81.* † Item episcopi debent sibi mutuum auxilium, & consilium præstare ad pacem, præsertim obseruandam, *cap. pen. 90. distinct.* cum glo. vbi Card. Alex. & alter alterum debet honora-
43 re, vt per Bertachin. *dict. tract. lib. 4. 1. partis, nu. 15.* † Item episcopus debet requirere consilium, & aliquando consensum capituli in multis, vt legitur *in cap. episcopus, 24. distinct.* vbi glo. videlicet in ordinibus conferendis: in quibus tamen distinguit Card. Alex. *ibi,* vt sufficiat consilium capituli, quantum ad ordines ecclesiasticos: quantum verò ad institutionem in ecclesijs ad aliquem titulum, & beneficia: tunc requiratur consensus: populi autem tacitus consensus sufficit secundùm eum: quia non est approbatiuus, sed est non adu-

uci sà-

ſatiuus. Item in cauſarum diffinitionibus, in conferendis beneficijs, & in priuilegijs conferendis, glo. ibi ponit conſenſum capituli requirendum. Quibus alios addit Archid. *ibi*, & Card. Alex. ſecundum illum, in diſpenſatione rerum eccleſię: item in omnibus communibus negocijs, vt quod omnes tãgit, ab omnibus approbetur: item in ſuſpenſione & interdicto. Hoſtien. tamen dixit, in his requiri conſilium, non conſenſum, vt ibi per Card. Alex. ſic videtur ſtatutum *in ca. ſi quid. 86. diſt.* cum glo. epiſcopum in cauſa inquiſitionis requirere debere capitulum, & non niſi pœna cum eo diſcuſſa, vt not. ibi Cardin. Alex. & propterea Felin. *in c. irrefragabili. colu. 3.* vbi ponit multos caſus, *de offic. ord.* poſt Oldrad. *conſil. 151.* & alios, ait epiſcopum teneri requirere, non ſolum conſilium, ſed etiam conſenſum capituli in ventilatione rerum criminalium: ſic conſuluit Abb. *conſil. 9. volum. 2. numer. 1.* eum ſine capitulo non poſſe mutare antiquas conſuetudines. Sic ſecundum eundem Felin. *in ca. cauſam. col. 3. verſ. vbi materia, de iudic.* & Iaſ. *in l. placet. numer. 2. C. de ſac. eccleſ. in 1. lectur.* & Alciat. *ibi colum. 2. in princip.* & Barb. *in tract. de praeſt. Card. in 2. q. 1. partis, n. 17.* in multis arduis tenetur epiſcopus requirere non ſolum conſilium, ſed etiam conſenſum capituli: conſilium vero tantum, in minus arduis. Et ad præmiſſa nota concluſionem ſing. quã ponit Abb. *in cap. cum omnes, & in cap. cum acceſſiſſent, de conſtit.* quæ facit ad multa, vt epiſcopus ſine capitulo: & capitulum ſine epiſcopo non poſſit immutare ſtatum eccleſiæ, ſine cõſenſu vtriuſque: quia ſunt vnum corpus: & ſic non augere, vel ſupprimere numerum præbendarum, & nouam dignitatem creare, & alia ſimilia facere. Oldrad. tamen *conſil. 195.* videtur declarare, vt epiſcopus priuare poſſit aliquem canonicum ſolus, vbi ſolemnitas iudicij non requiritur. Quam autem vocem habeat Epiſcopus, & quam capitulum, vide Abb. *conſil. 57. 1. parte*, qui arguere videtur vt tantum habeat epiſcopus, quantum capitulum, in his quæ pertinent ad vtrunque, & expreſſe tenet Iaſ. *in l. iuriſg. §. hodie. nu. 11. de pactis.* ſine tamen conſilio epiſcoporum prouincialium poteſt regere parochiã ſuam. *ca. nullus. 9. q. 3.* & per Barb. *in tracta. de praeſta. Card. in 2. q. 1. partis. numer. 10.*
† Item epiſcopo non licet legere libros gentilium, hæreticorum 44
autem perlegere poteſt, pro neceſſitate, aut tempore. *cap. epiſcopus. 37. diſt.* & ibi arguit glo. à præmiſſis nõ licere epiſcopo audire leges:

concedit tamen ad hoc, vt melius intelligantur canones. Plane audire leges & physicam, expresse prohibitum videtur religiosis personis professis, de claustris exeuntibus : *cap. non magnopere, ne cleric. vel monac.* idque extenditur etiam ad archidiaconos, decanos, plebanos, præpositos, cantores, & alios clericos personatus habentes, nec non presbyteros. *c. fi.* vbi Abb. & per Ab. *in c. sententiam. nu. 21. & seq. eo tit.* & obseruat Bernard. Diaz. *in practic. can. crim. in versic. leges, & physicam*: referens pœná, præsertim excommunicationis, ipso facto, ab illis canonibus, transgressoribus constitutam. Notat tamen Abb. *in d. cap. fin. circa fin.* permissum esse religiosis, & alijs personis, vt supra prohibitis, habere libros ciuilis scientiæ, & eis, in camera studere : ad finem, vt canones melius intelligantur, non principaliter ad ciuilem scientiam acquirendam, allegat tex. *in cap. turbat. cum sim: 37. distinct.* sicque conuenire videtur cum glo. *dict. cap. Episcopus*, licet de ea non faciat mentionem. Circa præmissa videas omnino Card. Alexand. post Cardin. Floren. *in eo. capit. episcopus*, qui notanter duos articulos resumit, & per conclusiones probat, & declarat etiam per exempla. In primo namque articulo ostendit licitum esse, & valde vtile, studium generale totius philosophiæ, siue scientiarum secularium : In secundo idem arbitratus in speciali, quo ad studium liberalium artium : Et si aliqua adducuntur in contrarium, soluit Card. ibi *columnn. fin.* ex auctoritate etiam S. Thomæ *in 2. secunda*, quòd cum scientia sit perfectio intellectus : imo sit etiam virtus intellectualis, vsus eius non vituperatur, sed abusus. Qui est multiplex, vt si quis turpibus scripturis amatorijs inficitur, vel si quis ad seculares scientias, ex delectatione potius obrepserit, & non ordinans eas ad veram sapientiam, negligens studium sacrarum scripturarum: vel si quis eas scientias seculares, non solum discit, sed etiam docet. Declarat etiam Card. inibi, vt episcopi, non alij, libros hæreticorum legere possint, quando inter catholicas sententias continent errores, vt granum à paleis excutiant. Si vero nullas catholicas contineant, vbi causa necessaria non sit, propter quam legi debeant, tunc comburendi sint. Præcedentibus etiam conueniunt dicta per Bertachin. *in eo. tract. de episcop.*
45 *lib. 2. nu. 84. & seq.* † Dispensare tamen potest pontifex in memoratis casibus: vt quis possit audire leges & physicam, non alius prælatus, vt per

vt per Abb. *in d.c. non magnopere, num. 5.* & per Philip. Franc. *in cap. 1. & 2. ne cler. vel monac. in 6.* & dictum est *supra hoc lib. ca. 1. §. 4. vers. Secundo nu. 76.* solum Papam dispensare, si quis ex hoc fiat irregularis.† Partes etiam episcopi sunt, vt non solum legat & oret, verum etiam vt largam manum habeat, necessitatem patientibus succurrat, alienãque inopiam suam credat, quia si hoc non habet, vacuum nomen episcopi tenet. *c. fratrem. 86. dist.* atqui ibi glo. docet magis religiosis succurrendum: & tex. exprimit, vt primum iustis, deinde peccatoribus, & non vni omnia, sed singulis quædam præstentur, vt pluribus prodesse possimus, & secundum glo. *in cap. quiescamus. 42. distin.* danda est eleemosyna potius consanguineo, quam extraneo: nam ex auctoritate B. Ambrosij, vt refert dicta gloss. ordinata est charitas, vt primo Deus; secundo parentes, deinde filij, postea domestic, vltimo extranei diligantur. At illum modum videtur sequi Abb. *in cap. 1. columm. 2. de cohab. cler. & mul.* vt primo se ipsum, inde suos, post extraneos notos, deinde ignotos quis in eleemosyna præferre debeat. *cap. qui obiectum. c. peruenit. 1. quæst. 3.* quæ iura disponentia grauius peccare prælatũ, dando cõsanguineis, quam extraneis, soluit vt procedat, quando vult eos ditare, & amore sanguinis carnalis spoliat ecclesiam, de quibus omnibus late vide cumulata à Franc. Ripa. *in tract. de peste. in rub. de remed. ad curandam pestem. numer. 156.* & ibi exclamat de clericis conferentibus beneficia sua consanguineis indignis, & de Põtificibus plures Cardinales eligentibus, ex familia sua.† Sic magis in specie, iuxta præmissa, statutum videtur 47
in cap. nulli episcoporum. 12. q. 1. vt episcopus primum sibi & suæ ecclesiæ deseruientibus, necessaria subministret: reliqua quæ supersũt, fidelium vsibus ministraturus. Qua charitate etiam præbendæ ecclesiarum distribuantur, vt ex his quæ sibi assignata sunt, necessaria primum quis percipiat, si quę necessitatibus supersunt, in communes vsus ecclesiæ expendat, ideo Abb. *in c. 1. in fi. de reb eccl. nõ alien. & in cap. cum ab omni, numer. 6. de vita & hon. cler.* declarat, vt clericus ex redditibus ecclesiasticis, primo ipse viuere debeat honeste, & ex his quæ supersunt, alia pia opera facere, & ita procedere. *cap. fi. 16. quæst. 1.*† vbi scriptum est, Quicquid habent clerici pauperum est, & do- 48
mus illorum omnibus debent esse communes, susceptioniq; peregrinorum, & hospitum inuigilare debent: & *in c. 1. & 2. 82. distinct.* legitur,

gitur, episcopum quantum possibile est, largiri debere pauperibus & infirmis. Sic Socin. *consil. 32. numer. 4. volum. 1.* dicit sacerdotem & clericum de altari viuere, non luxuriari debere, & ab ecclesia tantum necessaria habere; scilicet victum, & vestitum, alias teneri ad restitutionem. Hinc est, quod non licet episcopo vel clericis, res ecclesiæ mobiles, aut immobiles, cum censeantur, non vt propriæ sed communes, conuertere in proprios vsus, aut suorum. *d. c. nulli. in prin. & cap. praeced.* & habetur *in cap. prohibemus. de censibus*: vbi & illud magis notandum est, non debere Episcopum vel alium prælatum imponere nouum censum ecclesijs: nec veteres augere, nec religiosos exactionibus aut obsequijs, quoquo modo vexare, vt per Io. And. & Hostien. *in cap. significauit. de censib.* sequitur Alb. Bru. *in tracta. de refect. num. 52.* nisi ex causa, quia imponit collectam, & charitatiuum subsidium, vt dicemus *inf. §. seq. versic. De potestate autem episcopi.* & scribit Bal. *de perigl. in tractat. de exemp. num. 1.* At quomodo & quando eleemosyna sit facienda, vel de præcepto, vel de consilio, vide abunde per Cardin. Alexand. *in cap. sicut. 47. distinct.* & latius *in cap. non satis. 86. distinct.* vbi etiam ex sententia B. Thomæ *in 2. secunda* octo conclusiones colligit. Quo modo autem vtendum sit libe-
49 ralitate, collegimus aliqua *supra, lib. primo, cap. 1. §. 3. versic. 23.* † Item episcopus ordinato ad sacros, sine titulo beneficij, tenetur ipse prouidere, vel successor eius in necessarijs: donec titulum consequatur. *cap. cum secundum, de praeben. vbi Abb.* Nam vt habetur *in cap. secundo.* vbi idem Abb. *eo. tit. & consil. 89. numero 3. in 2. parte*, non debet episcopus aliquem ordinare sine titulo, qui non habeat vnde viuere possit, ne mendicare necesse sit ordinatis. Declara tamen vt si ordinatus sit in culpa, quia asseruerit se habere patrimonium, executio, ipso iure, ei sit interdicta, & Episcopus non teneatur: nam & aliâs ordinator non tenetur, si ordinatus habet patrimonium, vt per Philip. Franc. *in c. si episcopus, de praebend. in 6.* Item secundum eũdem Abb. *in c. pastoralis.* per illum tex. *de iure patron. & consil. 73. nume. 12. volum. 2.* adde, vt teneatur prouidere de condecenti beneficio, præsentato idoneo, quem malitiose noluit instituere. Item, adde, vt licet episcopus non debeat recipere ad ordines, ignotũ, vel alienũ clericũ, sine literis commendatitijs potest tamen recipere, quo ad beneficium, quod potest ei conferre: & eius ratione tunc poterit

cum

eum ordinare, *cap. 3. de temp. ord. in 6.* & tradit Abb. *in c. cum iam dudum, numero septimo, eod. tit. de præbend.* Hic quoque addere potes mirabilem casum, secundùm Abb. *in cap. inter cætera, numero 3. eod. titul.* vt conferens beneficium alteri debitum, teneatur illo euicto, illi prouidere de æquiualenti, per tex. *ibi.* & tradit Ias. *in l. si domus, §. de euictione, de leg. 1.* Item adde, vt episcopus cogatur admittere clericum idoneum præsentatum per patronum, quia ius est, vt per Felin. *in capit. super eo, de offic. deleg. in prin.* quod non est in Papa, qui cum respectu eius sit gratia, potest non admittere; & si Episcopus non confirmat dictum præsentatum, deuolutio fit ad capitulum, vt per Felin. *in capit. verum, columna 1. versic. Quartum, de for. compet.* Imò debet deponi, glo. est *in c. 1. 21. q. 2.* & per Bertachin. *in tractat. de Episcop. lib. 4. in 2. parte, numer. 63. & 65.* Plus etiam dicit Bertachin. *nume. 62.* vt si episcopus, intra tempus præsentandi competens patrono ecclesiæ, instituat aliquem, & patronus nullum etiam præsentat episcopo, non valet institutio, vel Collatio episcopi, nec conualescit, per plura: Nam ius præsentandi acquisitum, non potest alicui auferri sine causa, vt per Bar. Brix. *in q. dominical. q. 53. c. satis peruersam, 56. distinct.* Potest tamen episcopus in statu ecclesiæ, ex causa necessitatis, vel vtilitatis dispensare & disponere, patrono nolente, quia is non debet impedire vtilitatem ecclesiæ, *cap. 1. de his quæ fiun. à ma. part. cap.* & sing. tradit Abb. *in c. cum accessissent, vbi Felin. de const.* sequitur Pet. à Biaxi. *in direct. elect. c. 9. 2. part. nu. 5.* post Rot. & Felin. ita limitans dictam conclusionem, quæ habet, quod episcopus non potest dispensare aut disponere, etiam contra beneficia patronata sine consensu patroni. Item potest dispensare circa ius patronatus, quando patronus non sentit præiudicium, vt per Hier. Gig. *in tract. de pensionibus, q. 23. nu. 11.* Sic episcopus cogitur consentire acquisitioni iuris patronatus, nisi adsit causa dissensus, vt per Rochum de Cur. *in tract. de iure patr. in ver. pro eo, numer. 13.* At si præsentati sint in omnibus pares, episcopus expectat per quatuor menses, an concordent patroni: & si perseuerant in discordia, potest gratificari cui vult, vt per Pau. citat. *in tractat. de iure patron. in 12. parte, numer. 2.* Item tenetur Episcopus dotare ecclesiam per eum consecratam, quæ non habet dotem; quam tenebatur dotare illius fundator, *c. cum sit, de consecr. dist. 1.* & ponit Bal. nouel. *in trac. de dote, in 1. parte, nu. 3. & 4.*

3. & 4. Quæ autem obseruare debeat episcopus conferens ordines, sex colligit Nicol. Ploue. *in tr. de sacram. in 6. parte, c. 3.* Ad diligentiam
50 episcopi etiã † pertinet, constituere doctores & magistros, qui studia literarum, liberaliumque artium dogmata, clericos assiduè doceant, quia in his maximè diuina manifestantur, atque declarantur mandata: nam sunt Cancellarij studiorum, vt per Bertach. *in d. tr. de episcop. lib. 2. n. 86. per c. de quibusdam, 37. dist.* vbi Card. Alex. not. & subdit hoc obseruandum in qualibet plebe, & ecclesia baptismali diœcesis: ponens post Archid. liberales artes, septem numero: scilicet Grammaticam, Dialecticam, Rhetoricam, Musicam, Arith-
51 meticam, Geometriam, & Astrologiam. † Similiter tenetur episcopus sibi constituere vicarium, seu officialem, vt placet Ab. *in c. quoniam, nu. 5. de offic. ord.* qui tamen subijcit, nusquam se apertè legisse, sed probari *in c. in noua, 16. q. 7. & in c. quoniam, 89. dist.* & arguit *à tit. de offic. ord. extra, & in 6.* tanquam tractantibus de officio ordinario & perpetuo: Sic indistinctè etiam Iconomum constituere debet, alias episcopus suppleret, vt ibi per Abb. Qui & illud subnectit, vt tamen talis vicarius vel Iconomus, laicus non sit, *d. c. in noua:* & per Felin. *in c. 2. n. 6. de iud.* & de primo etiam diximus supra, hoc lib. *c. 4. nu. 22.* & dicemus inf. *in c. de vicario episcopi, §. 1. n. 2.* vbi tamen, quòd lai-
52 cus possit esse. † Item maxima cura episcopi esse debet, in hæresi persequenda: alioquin vbi negligens sit, à dignitate episcopali est remouendus, & alius idoneus subrogandus est, vt inquit Abb. *in capit. excommunicamus, 1. §. volumus, de hæretic. columna prima.* Quomodo autem procedatur per eum, & inquisitionem, ponit aliqua Franc. Squilac. *in tractat. de fide Cathol. c. 26.* & plura Gundisaluus *in tract. de hæretic.* præsertim *q. 8.* Item generaliter colligas omnia grauia & excellentiora esse reseruata episcopis, & eorum solicitudini, vt not. Abb. *in cap. 1. de priuileg.* post Innocen. *in cap. 2. de eo qui fur. ord. recep.* & per Io. Franc. Pauin. *in tract. de offi. & potes. cap. sed. vac. quæst. 10.*
53 *primæ partis, numer. 7.* † Item episcopus & alij prælati, vices suas sub annuo censu, non debent concedere, toto tit. *Ne prælat. vic. suas:* alias coërcentur, quandoque pœna suspensionis, quandoque depositionis, vt est glo. fi. *in c. 2. ne præl. vic. su.* Item debet episcopus obseruare sententiam latam per ordinarium sibi subiectum, *c. cum ab ec-*
54 *clesia, de offi. ord.* vbi Abb. † Item episcopi astricti sunt seruare canones,

cle. 1.

clem.1.de etat. & qualit. & tradit glo. *in c.1.in ver. concilij, de relig. do. in extrauag. Ioan.* sicque iudicare secundum acta, non secundum conscientiam, vt *inf.§.4.in rub.poten. epis.circ. Iudic.* Hocque adeò ampliandum videtur, vt episcopus non seruans canones, in periurium incidere arbitrandus sit, vt obseruatur *in c.ego enim, de iureiur.* nam episcopi di. untur ministri, & custodes sacrorum canonum. Sed Abb. ibi *col.2.* hoc dictum satis acerbum tradit. Quod procedere tamen declarat Fel. *ibi, n. 4.* quando quis non obseruat ex contemptu: qui contemptus tunc suboritur, quando sine causa fit, *c.metropolitanum, 2.q.7.* sed Card. Alex. *in c.nulli, in prin. 19. dist.* periurum non contingere voluit. Amplia etiam vt in casu non obseruati canonis episcopus deponi possit, *ca.fi. 4.dist.* & per Bertachin. *in tract. de episcop. lib.4. in 2. parte, num.46.* Et possint subditi recedere ab episcopo, siue prælato: sicut receditur ab excommunicato, & ab alio præciso ab ecclesia, vt est glo.1. *in c.sacerdotes, 2.q.7.* & sequitur Felin. *in d.c.ego enim.* & idem Felin. *in c.si quando, in prin. de rescrip.* imò ibidem Felin. auget hoc dictum, vt etiam prælato legem ignoranti, assessores & subditi resistere possint, eum instruendo. An autem episcopus ligetur constitutione sua, quod hic aptè quæritur. Bertachin. *in d.tract. de episcop. in secunda parte, 4 lib. num.33.* post Lig. distinguit, vt si contra facit, vt priuatus ligetur: secus si vt episcopus: ad quæ videas dicta *supra lib. 1. cap.1.§.3.versic. Septimo.* Non videtur tamen esse dubium, vt dicamus episcopum habentem iurisdictionem temporalem, teneri iudicare secundum leges, vt colligit Iac. Belu. *in practic. iudic. in rubr. de quæstionib. numero 195. per not. in cap. final. de præscript.* Sic episcopus tenetur obseruare consuetudines, quas iurauit: si sint laudabiles & honestę, vt per M. Ant. Bauer. *in tract. de virt. iur. nume. 131.* Limitari tamen posse videtur hæc conclusio, vt episcopus possit non seruare, & tollere canones, & ius commune: in his, in quibus sibi permissum est dispensare, vtputa, in illegitimè natis, in minoribus ordinibus, & beneficio sine cura: tali tamen in quo alias dispensare possit, *cap.1.vbi doct. de fil. presb. in 6.* & per Anto. Rosel. *in tract. de concil. in rub. simplex beneficium, num.6.* † Hinc est quod episcopus non potest regulariter statuere contra canones, vt per Card. Alex. *in c. episcopum, col. 2.18.dist.* & per Alex. *consil.55. nume.51. volu.4.* & Felin. *in cap.1.col.2. de rescrip.* & latius *in c. quod super his, col.1. cum seq. de maior. & obed.* Qui tamen 55

men ad hoc ibi colligit octo Fallentias, cum declarationibus; & multis allegatis. Prima est, nisi episcopus statueret contra ius canonicum, siue canones, ex causa vrgenti: & verisimiliter non præuisa à canone. Secunda nisi statueret in solum præiudicium suum. Tertia si statueret contra ius canonicum, redeundo ad ius commune antiquum. Quarta vbi statutum tale remittitur à subditis ex spontaneo, & voluntario eorum consensu. Quinta quando statutum est contra canonem editum, post statutum. Sexta quando episcopus statuit contra ius commune consuetudinarium. Septima quando statutum episcopi adderet iuri communi, puta imponendo nouam pœnam, vt addo Felin. etiam *in c.2. num.26. de libel. oblat.* & inquit Decius *in c. prudentiam, in prin. in 4. not. de offic. deleg.* Episcopum posse statuere præter ius. sic Alex. *d. cons. 55. nu. 51. vol. 4.* tradit posse statuere, coadiuuando ius commune: Octaua quando statutum disponit contra ius canonicum, in materia in qua induci potest consuetudo contraria iuri, permittente canone, quia consuetudo & statutum idem sint in effectu, licet differant, vt tacitum & expressum: sicut potest induci consuetudo, ita & statutum. Adde aliam, & Nonam Fallentiam, positam per eundem Felin. *in capite primo, numero decimoquarto, versic. Fallit septimò, de constitut.* vt episcopus, ex magna & euidenti causa, statuere possit contra ius commune: quod ex conclusione generali deducitur, quæ habet, quod iudices ex magna & euidenti causa, possunt transgredi leges, & canones, & non tenentur in syndicatu, de quibus præmissis vide etiam
56 per Ias. *in l. omnes populi, nu. 11. ff. de iust. & iur.* & alibi per eum. † Item episcopus tenetur dispensare vbi lex hoc mandat, non alias, quia dispensatio est gratia, vt per doct. *in c. at si clerici, §. de adulteriis. vbi Felin. num. 15. de iudic.* & exemplum potest poni in persona habili, & voluntaria ad studium, cum qua tenetur episcopus dispensare, *c. cum ex eo.* vbi not. Philip. Franc. *de electiou.* de alijs dicendum erit in inferioribus.
57 † Item tenetur edere petenti librum collationum beneficiorum, quia ista dicuntur acta publica, vt per Felin. *in c. 1. de probat.*
58 *col. 13. versic. Quartò declara.* † Imò debet alijs conferre, non per se retinere beneficia vacantia, vt per Bertachin. *d. tract. in 2. parte, 4. libr. nume. 57. c. fi. de institut.* quod declarat cum consensu capituli: sed tamen allegat Baldum aliter sentientem: quod imò solus possit. Item tene-

tenetur Epiſcopus iurare, ſecundùm formam poſitam ſupra. *in hoc lib. c. 4. num. 8.* vbi inter alia iurat defendere Pontificatum, & Rom. eccleſiam: qui ſi timore Principum ſecularium non adiuuat Papam, periurus efficitur, vt atteſtatur Abb. & ſequitur Felin. *in c. ego enim, col. 4. verſi. in tex. ibi contra omnes, de iureiur.* declarans tamen, vt difficultas eum excuſet, *c. breui, eo. tit.* & vt non procedat contra proprios filios & parentes, niſi hi eſſent hæretici. Item declarans, vt hoc non procedat contra ſeipſum. Cum modeſtia tamen procedendum eſt contra Epiſcopum, Pontifici inobedientem & contumacem, vt not. Card. Alex. *in c. honoratus, 74. diſt.* Memorabiliter hic etiam ſubijcere poſſumus dictum Bald. *conſilio 389. conſuetudo, colum. 2. volumine ſecundo,* quem ſequitur Aym. Crauet. *conſil. 241. numero 17.* vt epiſcopus non teneatur habere Papam pro Papa, quando Papa non habet epiſcopum pro epiſcopo. Vnde infert, non habendum in Principem à ſenatore, qui non habet eum in ſenatorem, *cap. eſto ſubiectus, 95. diſt.* Defendere etiam tenetur Epiſcopus, vel alius prælatus, eccleſiam ſuam, etiam vacantem, vt obſeruat Specul. *in §. quis autem, verſic. ſed nunquid prælatus, de reſt. in integ. & in tit. de actore, verſicul. item epiſcopus,* notaturque *in cap. cum dilectus, de ſucceſſ. ab inteſtat.* & per Bertachin. *in d. tract. in 5. parte, 4. lib. num. 35.* vſque adeò, vt non ſolum vbi ſalus, & fides verſatur, ſed etiam vbi res, vel claues eccleſiæ auferuntur, mortem ſubire debeat, vt atteſtatur glo. *in c. conuenior, 23. q. 8.* Declara tamen hoc procedere, ſi cauſa eccleſiæ iuſta eſt, nam contra conſcientiam non defendit, vt per doct. præcipuè Abb. *in cap. fin. num. 41.* & ibi Felin. *columm. pen. de præſcript.* & per Card. Alex. *in c. generalis, 54. diſt.* qui in diſſidio videtur ſequi Abb. licet Felin. aliter videatur ſentire, in re non notoriè aliena reſtituenda: nam vbi notoriè aliena res eſt, fit reſtitutio indiſtinctè, ſi ab eccleſia poſſideatur. Sic quoque declara peccare Epiſcopum, qui pro eccleſia exigit vltra debitum, *c. quod debetur, 14. quæſt. 1.* Poteſt tamen Epiſcopus iura eccleſiæ, & pauperum derelinquere, ſi non poteſt ea ſine lite recuperare, *c. nihil, vbi Abb. de præſcript.* qui alioquin peccare Epiſcopum negligentem ſcribit. Sic ſcriptum eſt *in lege, de creationibus, C. de epiſcop. aud.* vt reſumit Alciat. *in l. ſeruus, C. de pac.* epiſcopum teneri procurare vtilitatem Eccleſiæ, & ei quantum poſſibile eſt, acquirere: quod ſi minus faciat, in fraudem non quæſijſſe cenſebi-

 tur,

tur.*l.in fraudem.1.respon.ff.de iure fisci.* Sic inquit glo.*in l.non est ignotum, vbi Bald.& Ang.C.de admin.tut.*quos sequitur Bertach.*in d.tract. in 4. parte.4.lib.num.20.*si episcopus male agat, teneri Ecclesiæ ad interesse: & ibi ideo Bertach. etiam dicit, si epispopus patitur præscribi re.n suæ ecclesiæ, teneatur eam conseruare indemnem, & bona sua propria sunt obligata:& ibi videBertach.in multis,an ecclesiæ prȩiudicare possit, & ad præmissa conuenit, vt episcopus teneatur facere inuentarium de rebus ecclesiæ suæ, vt per Bertachin.*numer.24. cap.manifesta. 12.quæst.1. & ibi.numer. 173.*vide an episcopus obligetur per procuratorem, qui recepit mutuum pro ecclesia: & *nume.176.*an teneatur stare locationi prædecessoris factæ ad centum annos, vel alio tempore, cum *numer.seq.& ibi.nu.187.*an obligetur ex contractu prædecessoris ad debitum, & ad compromissum eius.*nu.190.& num. 193.*an teneatur ad expensas funeris & infirmitatis, eiusdem prȩdecessoris.Itē nō debet episcopus discedere ab ecclesia sua, sine licentia Papȩ, quia ecclesiæ obligatus est, vt per Pet.de Vbal.*in trac.de cano.Episcop.& parocb.14.q.prin.nu.33.* & sicut vir vxorem, ita episcopus

59 ecclesiam non debet dimittere. *c.sicut.7.q.1.* † Notandum autem est hic, episcopum hæreticum, schismaticum, Simoniacum in ordine, vel fornicatorem notorium, posse euitari & ab eo recedi. In alijs vero criminibus, hoc idem decet, secuta sententia contra eum, non aliter, licet sint crimin.. notoria, vt per Abb.& Felin. post.glo.*1.in cap. cum non liceat. de præscript.* Potest etiam euitari episcopus à subditis suis, si amisit gratiam Papæ, vt per Abb.& Felin.*in cap.veniens.in princip.de præscript.*quæ amittitur etiam exemplis prædictis, & inquit Alciat. *in tractat.de ver.sign. columm. 23.numer.40.*episcopum ita negligentem, vt inde aliquid diuinis domibus periculi immineat, cogi posse, vt renunciet episcopatui.*cap.nisi.de renunciat.* Sic episcopus successor tenetur exequi præceptū prȩdecessori suo, per Papam factum, vt cumulat Bartachin.*in trac.de episcop.lib.4.in 4.par-*

60 *te nu. 191.* † Remouetur etiam episcopus à suo episcopatu, propter scandalum euitandum, secundum Felin.*in cap.2.colu.2.versic.decimo*

91 *propter.de præscript.*† Item nota si episcopus, vel prælatus delinquat, augeri delictum propter eius dignitatis personam, vt not.Felin. *in cap.cum quidam.* cum gloss. & concord.*colum.1.de iureiur.*qui declarat pluribus modis, & consuluit Oldrad.*consil.46.*facit illud dictū Iuuē.

tanto

tanto conspectius in se crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur: & ideo diximus *supra, nu.38.* eum grauius puniendum quã inferiores. † Item officium episcopi debet esse, visitare prouinciam 62
suam etiam inquirendo de moribus, & idoneitate clericorum, vt per Marranatam, in Spec. aur. *in 6. parte princip. num. 14. & supra ca. 4. nume. 29.* quod peragere quolibet anno, semel vel pluries debet, per se vel per alium, occupatus vel infirmus, vt per Bertachin. *in d. tract. de episcopo, in 2. parte. 4. lib. num. 11. vbi latius in seq.* per eum, quid agere, quæve inquirere debeat, & per Abb. *in cap. cum venerabile numer. 7. de censib.* Non tamen sumptibus suis, sed debet habere procurationẽ, quo ad victum, & non in pecunia: de quibus doct. sed præsertim Abb. & Felin. *in cap. cum ex officij, de præscrip.* & inquit Philip. Franc. *in cap. fœlicis, numer. quarto, de censibus*: Episcopum visitantem non amplius debere recipere ab vna ecclesia, quam procurationem vnius diei, nisi aliud suadeat necessitas. † Item episcopus vel præla- 63
tus, in xenijs seu munusculis recipiendis, modestia vti debet, ita vt illa inquirere nõ debeat. Nec quæ sponte oblata sunt, respuere: nam passim recipere, est auarissimum: indifferẽter respuere, inhumanissimum. *l. solent. ff. de offic. procõs. & leg. c. de eulogijs. 18. dist.* vbi not. Card. Alex de quibus vt *supra. lib. 1. c. de pretore. §. 1. num. 6.* † Item debet epi- 64
scopus corrigere delicta, & excessus clericorum & subditorum, omni diligentia, vt alij metu pœnę à suis arceantur insolentijs. *ca. 1. de offic. ord.* vbi Ab. Alciat. & doct. *cle. 1. de offic. ord. cum concord.* vbi Card. & per Corn. *consil. 93. nume. 1. volum. 2.* Quod declara, ita vt prudenter se habeat, & prius veritatem inquirat, non statim credat, & à correctione incipiat. *capit. si quid vero. 86. distinct.* & per Bertachin. *dict. lib. quarto, in 3. parte. numer. 33.* & corrigere potius verbis, quam factis clericos, vt ibi per *cap. 1. 2. & 3. 45. distin.* Hocque ampliatur, vt etiam cogi possit punire clericum condemnatum à iudice seculari, pro crimine commisso antequam efficeretur clericus, vt tradit Bertachin. *in dict. tract. de episcop. in 5. parte. 4. lib. numer. 46.* at corrigere, vel deponere clericum de capitulo, cum capitulo Seniorum ecclesiæ, episcopus vel prælatus debet, vt colligit Barb. *in tract. de præst. Card. q. 8. 1. partis. nu. 6.* & Bertach. *in d. tract. in 3. parte. 4. li. nu. 9.* nisi secundum eum consuetudo aliter sit in contrarium. In correctione tamen debet miscere seueritatem cũ misericordia, *c. disciplina, vbi*

na, vbi Card. Alex. 45. distinct. circa quæ aliqua Corne. cumulat *consilio*
65 *vltimo, num. 1. volumine 4.* † vbi ostendit episcopum esse debere clementem, & seruare regulas: sic dictum est supra hoc *cap. in prin. in ver. amictus, numero 17.* Episcopum recipere baculum, vt sit in corri-
66 gendis vitijs, piè sæuiens. † Item Episcopus, & quilibet alius prælatus, etiam regularis, debet proferre sententiam censuræ, etiam in religiosos: præmissa tamen monitione, alias incurrit in pœnam, *c. irreprehensibilis,* vbi not. Philip. Fran. *num. 2. de appel.* Quod limita tamen, nisi excommunicatio inferatur ipso facto à iure, vel alia constitutione, propter delictum, & etiam declarat alijs modis: vide etiam eundem Philip. *in c. clerici, de vita & honest. cleric. in 6. nu. 4.* & Bernard. Diaz. *in practic. canon. crim. in ver. venatores, cap. 61.* qui ponit ex auct. Innoc. non requiri monitionem ad incurrendam pœnam, quando lex loquitur affirmatiuè. Item debet Episcopus iudicare secundùm acta, non secundùm conscientiam, vt post multos tenet Bertachin. vbi *supra in 5. parte, quarti libri, num. 23.* de quibus scripsimus supra *libr. 1. c. 1. §. 3. versic 10.* Item in causa hæresis, Episcopus & inquisitor non debet ferre sententiam sine consilio peritorum: & ipse Episcopus tenetur procedere sumptibus suis, non exigere partem deputatam officio inquisitoris, vt not. Philip. Franc. *in cap. statuta, §. iubemus, numero secundo, de hæretic. & ibi. capite primo, numero tertio,* tradit, Episcopum in causa hæresis, quoad degradationem, teneri conuocare, non solum prælatos & clericos, & personas religiosas, sed etiam alias personas literatas, licet sint laici: non subdi-
67 tos tamen, non tenetur conuocare. † Item Episcopus & iudex ecclesiasticus, tenetur adiuuare secularem, sicut econuerso *d. cap.* vbi doct. præsertim Abb. & Alciat. *in 7. not. numer. 24. & 121. de offic. ord.*
68 † Hinc est secundum Alciat. referentem Bald. quòd Episcopus tenetur obedire literis potestatis, ei scribentis & habentis tempora-
69 lem iurisdictionem: quia hoc facit auctoritate legis. † Item Episcopus tenetur curare ne committat, neve committatur fraus per testamentarios executores, vt tenet Bal. & doct. *in l. altius, ff. si ser. vend.* sequitur Bertachin. *in tract. de episcop. in 6. parte, 4. lib. numero 29.* Sic inquirit pro legatis pijs factis pauperibus, licèt inquisitio non cadat in causis ciuilibus, pater enim pauperum dicitur, vt per Berta-
70 chin. *d. tractat. in quarta parte, 4. libr. numer. 50.* † Item episcopus astringitur

gitur patrem suum honorare, & eum sibi præponere: imò & Papa, vt per doct. *in l. prætor ait, in fin. ff. de in ius vocando*, quod intelligit verum in his quæ domi, non quæ foris fiunt, Bald. *in l. senium, C. qui testamentum facere poss.* qui inquit maiorem esse auctoritatem magistratus, quam paternam, sequitur Bertachin. *in d. tract. lib. 2. in princ. num. 10.* At quibus magis præstanda sint officia, Principi, patriæ, vel parentibus, & cæteris, vide posita *supra lib. 1. c. 1. §. 4. versi. 27.* † Item 71
episcopi ad concilium citati debent personaliter comparere, nisi impediti sint legitimo impedimento; alij inferiores possunt comparere per procuratorem, vt attestatur Ant. Rosel. *in tract. de concil. in rub. forma vocationis, num. 15. per c. fi. de his quæ fiunt à præl.* aliter in pœnam excommunicationis incurrunt, vt per Catald. Boncompag. *in tract. de potes. Papæ, nu. 69.* & ideo vocantur, vt iudicent, seu statuant, vt *in d. rubr. num. 2. & 4.* Multa quoque alia ad officium episcopi pertinent, à quibus etiam cauere debet, alias punitur, vt *supra §. prox. præced. per totum.* In hoc verò §. illud generaliter notandum est, quatuor † requisita esse consideranda in episcopo vel prælato, qui be- 72
ne præsidere arbitrandus sit: Culmen dignitatis, ad quod quisque perueniat: Qualiter ad hoc perueniens viuat: Benè viuens qualiter doceat: Rectè docens infirmitatem suam quotidiè quanta consideratione cognoscat, vt post Archid. instruit Card. Alex. *in c. 2. 49. dist.* In hoc §. potes etiam addere, episcopum iniustè, vel pro causa leui, excommunicantem Sacerdotes, Suspendendum per vicinos episcopos, vsque ad tempus Synodi, si fuerit monitus, † nam iniustè a- 73
lium excommunicans, dicitur se ipsum excommunicare, *c. concipimus, 24. q. 3.* & per Bertachin. *in d. 2. parte, 4. lib. num. 83.* qui & ibi pœnam illam ponit, scilicet, vt iniustè excommunicans, hodie abstineat ab ingressu ecclesiæ. Sic ibi Bertachin. *nu. 67.* tradit episcopum prohibentem solui decimas plebano, teneri interdicto Vnde vi. Item Episcopus in celebratione missæ, cum salutat populum, debet primum dicere, Pax vobis: postea; Dominus vobiscum, vt ibi per Bertachin. *numer. 101.* Item Episcopus Feudatarius, committens Feloniam, perdit feudum, vt per Bertachin. *d. lib. 4. 4. parte, numer. 163.*
† Item debet Episcopus omnes pœnas in pios vsus conuertere, 74
non sibi, vel cameræ applicare, nisi ex causa necessitatis, vt ibi *n. 26.*
† Item non debet permittere Episcopus dignitatem suam vilesce- 75

re, vt per Hugon. *in tractat. de offic. 4. pral. in rub. qual. offic. Imp. num. 3.*

76 † Item episcopus tenetur de imperitia sui vicarij, secundum aliquos, vt per Bertachin. *d. lib. 4. in 7. parte, nu. 7.* vel si aliter deliquit, nisi certificatus purgauerit, vt per Rot. *in decis. 282. si vicarius, in nou.*

SVMMARIVM.

1 *Episcopalis dignitas & potentia in multis versatur.*

2 *Episcopalis dignitas est de iure diuino, licet ordinatio sit de iure positiuo: & est culmen & dignitas dignitatum.*

Episcopo canonici reuerentiam debent principaliter: capitulo accessoriè.

3 *Episcopali dignitati conuenit, Chrisma; Oleum sanctum, Consecratio altaris, vel Ecclesia, Clericorum ordinatio, Consecratio virginum, Ecclesia polluta reconciliatio: Clericorum depositio, vel suspensio, Excommunicatio, Interdicti promulgatio, Purgationis indictio, Dispensatio, Pœnitentia solemnis impositio.*

Episcopus, omnium piorum locorum, ordinationem habet.

Episcopus est caput capituli propriè.

4 *Episcopus est ordinarius, monachorum.*

5 *Episcopi consensu tantum, monasteria fundari, ac transferri possunt.*

6 *Episcopi excommunicatio timenda est, licet iniusta, cum declarationibus.*

Excommunicatio afficit corpus & animam.

7 *Episcopi licentia, clerici forenses exercent officia sacerdotalia.*

8 *Episcopi licentia Abbas relinquit monasterium, non aliter, nec alius prælatus.*

9 *Episcopus habet merum imperium, & ei omnes obedire debent: ibi qua sint meri imperij, de Iure canonico.*

10 *Episcopi auctoritas requiritur in alienatione rerum ecclesia, facta per capitulum, vel alios inferiores: ibi quomodo.*

11 *Episcopus habetur loco filij.*

Episcopus non præsumitur facere cum consensu capituli.

Episcopus in spiritualibus, est maior Imperatore, cui Imp. assurgit.

Episcopus potest esse sine episcopatu.

Episcopo conuenit magna cognoscere: qui in studio sedet, vt scholaris.

Episcopus doctor, vel nobilior, præcedit Episcopum prius promotum: & liberatur à patria potestate: & dicitur esse in perfectiori statu, religioso in perfecto.

§. IIII.

§. IIII. DE DIGNITATE, ET POTENTIA EPISCOPI.

DIGNITAS Epiſcopalis, & Potentia in multis elucèſcit & verſatur: quorum aliqua, † quæ ad eam claritatem pertineant, in ſuperioribus, hoc capite, præſertim in prin. perſtrinximus: reliqua omnia, quæ ſeſe offerent, hic deſcribemus: mox de potentia, & eius exemplis dicturi. Vltra celebres igitur titulos, ſiue ſpectabilium, vel ſecundum aliquos, illuſtrium, & præclara epitheta Epiſcopo attributa, is etiam inſignis præcipuè redditur, † quia epiſcopalis dignitas eſt de iure diuino, licet ordinatio perſonarum, & diœceſum limitatio ſit de iure poſitiuo, vt tradit Barb. *in tractat. de præſtantia Cardin. q. 1.* ſequitur Hier. Gig. *in tract. de penſion. eccl. q. 2.* Item dicitur culmen, & dignitas dignitatum, *c. venerabilis, de praben.* & per Bonicontum *in tract. de appel. §. 1. nu. 14.* & Ludoui. Bolog. *in tract. de indulgen. num. 23.* & quia Canonici ei reuerentiam principaliter debent, capitulo vero acceſſoriè, niſi ſede vacante, *c. cum non liceat, vbi doct. de præſcrip.* & per Bertachin. *in tractat. de epiſcop. in 2. parte, 4. lib. num. 23.* † Item ad dignitatem Epiſcopalem plura pertinent, videlicet Chriſma in die cœnæ Domini conficere, *cap. referente, de celeb. miſ.* & per Io. Brunel. *in tract. de ſponſal. nu. 39. concl. 20.* Oleum ſanctum Catechumenorum & infirmorum, conſecratio altaris vel eccleſiæ, & clericorum ordinatio, licet ſit excommunicatus, vt per Bertach. *ibi, nu. 106. q. 48.* Conſecratio virginum: Eccleſiæ pollutæ vel violatæ reconciliatio: Clericorum depoſitio vel ſuſpenſio. Excommunicatio, Purgationis indictio, Diſpenſatio, Pœnitentiæ ſolemnis impoſitio: Item adde vt interdicti promulgatio, etiam ad Epiſcopum pertineat, vt per Io. Cald. *in tr. de interd. in 3. memb. nu. 55.* de iure cõmuni, cũ conſenſu capituli, ſed de cõſuetudine abſq; eo: & ibi dicit, interdicti promulgationẽ ꝓpriè pertinere ad clauium poteſtatem, de cuius materia vide Io. Lig. & Odofr. Beneuent. Nico. Plou. *in ſim. tract.* Quæ tamẽ declaranẽ, niſi Epiſcopus ſit hæreticus, niſi ſit interdictus, ſuſpẽſus, vel excõmunicatus, vel ſimoniacè adminiſtrare velit, & dummodò Epiſcopus ſit conſecratus, vt per Bertachin. *ibi, numer. 53. q. 19.* poſt Specul. *in tit. de iuriſd. om. iud. verſ. Se-*

cundum

cundum Can. & idem notat *in d. 2. parte, nu. 104. q. 46.* in tantum spectare ad episcopum ius ordinandi ecclesias sibi subditas, cum dotibus suis, vt etiam si laicus fundator contrarium disposuerit, id non obstet: quia fundator nullum ius habet: Imò nec de oblationibus
* factis laici possunt se impedire,* alias sunt excommunicati. Proinde Episcopus in cunctis rectè præordinator dicitur: Curaq; totius ditionis ad eum pertinet, *c. 1. 25. dist. 10. q. 1. per totum.* & colligit Feder. de Sen. *in tract. permut. nu. 42.* ita vt super hospitalibus etiam habeat fundatam intentionem de iure communi, eorumq; curam habeat, *c. de xenodochiis, de relig. dom.* vbi generaliter habetur, quod omnium piorum locorum ordinatio ad eum spectat, vt not. Ab. *in c. cum ad sedem, de rest. spol.* sequitur Rochus de Cur. *in tr. de iure patr. in ver. competens, n. 63.* Et ad præmissa adde, episcopum esse caput capituli propriè: cum quo facit vnum corpus, non sic cum clero diœcesis, vt per Io. Fran. Pauin, *in tr. de offic. & potest. cap. sed. vac. prælud. 6. n. 2.* & per Card. Alex. *in c. catholica, dist. 11.* & Corn. *cons. 193. n. 4. vol. 2.* Sic quoq;
4 ad dignitatem & pręstantiam episcopi referre possumus,† vt sit ordinarius monachorum, & omnia monasteria suæ diœcesis subesse ei dicantur: quoad legem iurisdictionalem, videlicet quoad canonicam subiectionem, obedientiam, reuerentiam, institutionem, correctionem, reformationem, iurisdictionem, causarum pœnitentiã, & omniũ sacramentorum collationem. Nam monachi recipiunt ab Episcopo Chrisma, Oleũ, consecrationes altariũ, & ordinationes, & ei subsunt, quoad visitationẽ & ordinẽ psallendi in ec-
* clesia seruandũ: non tamen quoad ordinẽ viuendi: quia *pertinet ad Abbates: & quoad solutionẽ decimarũ, q̃ non possunt dari ec-
5 clesijs, vel monachis, sine cõsensu Episcopi. † Itẽ non potest monasteriũ fundari, nec transferri de loco ad locũ, causa vtilitatis, nisi cũ consensu Episcopi, vt hæc omnia colligit Bertach. *in d. 2. parte, n. 80. q. 35.* qui tamen declarat, vt Episcopus possit corrigere delicta monachorũ, Abbate negligente, & in subsidiũ: & declarat etiã, vt non subsint monasteria Episcopo, quoad legẽ diœcesanã: quæ consistit in exactione cathedratici, in tertia, vel in quarta decimarum, & hospitio: cũ in alijs ecclesijs aliud sit: quia subsunt episcopo, etiã quoad p̃dicta vt sunt etiã capellæ monachorũ: nisi monasteria sint exẽpta cũ capellis. Inde exhibẽt monasteria episcopo seruitia cõsueta, & con-

& censum ordinatum: & ei processionaliter obuiam ire debent, cum clero, licet exempta, vt ibi. *nu. 82.* † Item ea est auctoritate episcopus, vt eius sententia excommunicationis timenda sit, licet iniusta: nam excommunicatio afficit corpus & animam, vt ibi per Bertach. *q. 36. n. 83.* qui tamen declarat, nisi appellationem: nisi contineat errorem intolerabilem: nisi lata sit pro indebitis exactionibus. Item † sine licentia episcopi, clerici forenses in sua diœcesi non possunt exercere officia sacerdotalia, celebrando, vel Baptizando: nisi ab alijs presbyteris inuitentur. † Item sine licentia episcopi non potest Abbas relinquere monasterium: nec alius prælatus prælaturam suam, vt *ibi. n. 82.* † Item generaliter nota, episcopum habere merum Imperium, vt per Bal. *Auth. causa qua, C. de episc. & cler. n. 6.* & per Bertach. *in d. lib. 4. in 1. parte, n. 14.* vbi quæ sint meri Imperij de iure canonico, *in 3. parte, n. 3.* & Iacob. à Bellouis. *in pract. iud. nu. 194.* Et eius iurisdictio non cessat per legati præsentiam, vt per Barb. *in tra. de praest. Card. 1. q. 1. partis, n. 20.* & ei omnes obedire debent, *c. quoniam, 18. dist. vbi Card. Alex.* † Item nota auctoritatem episcopi requiri in alienatione rerum ecclesiæ, facta per Capitulum, vel inferiores, vt per Bertach. *eo. li. 4. in 4. parte, n. 104.* & tempore contractus, vt *ibi nu. 106.* & cum tractatu, vt *ibi. n. 133.* † Item episcopus habetur loco filij, vt ibi. *n. 168.* qui tamen limitat multis modis. Item non præsumitur facere cum consensu capituli, vt *ibi. nu. 202.* Item vbi episcopus esset accusatus, propter reuerentiam huiusce dignitatis, decet eum sedere, non stare, coram cognitore causæ, aliquantulum tamen inferius, vt per Bal. *in l. quotiens,* per illum tex. *C. de episc. & cler.* sequitur Barb. *in tract. de praest. Card. in 1. q. 1. partis, n. 17.* Item nota episcopum in spiritualibus esse maiorem Imperatore, *c. 1. & c. Valentinianus, 63. dist.* vbi gl. & not. Petrus à Monte, *in monarch. concil. q. 4. n. 7.* Quocirca ad Principem etiam spectat, assurgere episcopo, & ei iuxta se, venerabilem sedem assignare, vt *supra, lib. 1. c. 1. §. 3. in prin. n. 5.* Nota etiam Episcopum posse sine episcopatu esse, vt per Ant. Ros. *in tra. de potest. Imp. ac Pap. in 3. quaestio. Princip. num. 26.* Item Episcopus eius est auctoritatis, vt ad eũ pertineat magna cognoscere, vt diximus *supra cap. praecedent. numer. 52.* In hac tamen materia nota, quod si episcopus est in studio, tanquam scholaris, sedebit vt scholaris, prælato Rectore, vt per Barb. *in dict. tractat. 1. q. 1. partis, num. 33.* per Felin. *in cap. ex lite-*

ris de probat. Item Episcopus eximitur a Constitutione generali, vt per Corn. *consil. 253. numer. 4. voluminis 3.* sed aliter dic, vt *supra hoc lib. cap. 2. §. 2. nume. 8.* Item nota Episcopum doctorem, vel nobiliorem, præcedere Episcopum prius promotum, vt per Nicol. Boer. *in tracta. de ord. vtr. fori, in 1. parte, nu. 19.* at quomodo in concilio sedere, & f. subscribere debeat, vide Card. Alex. *in cap. fin. 17. distinct.* qui temporis ordinationis ponit. Item propter eius dignitatem, Episcopus liberatur à patria potestate, in eius fauorem, *authent. sed dignitas, C. de Episcop. & cler.* vbi Salic. & per doct. *in lege 1. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris*, & per Abb. *in c. indecorum, de stat. & qualit.* & Aretin. *Instit. quibus modis ius patr. potest. solui. in §. Filiusfam. column. 1.* qui etiam monachum per ingressum religionis liberari dicit, vt habetur etiam in glo. vbi doct. *§. pen. l. si ex causa ff. de minor.* concludit tamen Abb. vbi *supra.* & Aretin. nullum sacrum ordinem, nisi Episcopalem liberare. Hæc eadem tenet Bertachin. *in d. tract. de Episcop. lib. 2. nu. 8. & seq. per plura* Item Episcopi sunt in statu perfectiori, secundùm Io. Lup. *in tract. de matrim. & legit. in prin. nu. 44.* religiosi in perfecto.

SVMMARIVM.

1 *Episcopo an conueniat illud diuinum: Tu es Petrus, & super hanc petram.*

2 *Episcopus quomodo dicatur esse par Pontifici.*

3 *Sacerdoti cuilibet, concessa est facultas absoluendi peccatorem ab omnibus, etiam magnis criminibus: casus excipiuntur.*

Episcopi, sacerdotibus superiores esse debent.

4 *Episcopo reseruati sunt sex casus, vel alij, qui enumerantur.*

5 *Episcopus habet iura Episcopalia: quæ quatuordecim enumerantur.*

6 *Episcopi potestas magna, in dispensatione, in centum septuaginta duobus casibus, & Bertachino, & Io. Randeo collectis, summatim resumptis.*

7 *Episcopus promouens scienter excommunicatum ad sacros ordines, non dicitur cum eo dispensare.*

8 *Episcopus potest restituere hereditatem, exheredato filio, instituta ecclesia.*

Ecclesiam qui heredem facere voluerit, exheredato filio: quærat alterum qui suscipiat non Augustinum.

9 *Episcopus potest creare nouam dignitatem in ecclesia: & an cum consensu capituli.*

10 Chri-

10 *Chriſma nouum ſingulo anno conficiendum.*

11 *Epiſcopus in caſibus diſpenſare non poteſt, remiſſiuè.*

12 *Epiſcopus omnia poteſt: & diſpenſare, vbicunque non prohibetur.*

13 *Epiſcopus, imò nec Papa, poteſt diſpenſare, ſecundum aliquos, in his, in quibus eſt peccatum mortale ſecundum legem diuinam, vt in furto, & rapina: niſi peracta pœnitentia.*

14 *Epiſcopus poteſt facere conſtitutiones, in ſua diœceſi.*

Epiſcopus poteſt excommunicare ſcientes furtum, & non reuelantes: & Principem diœceſis.

15 *Epiſcopus poteſt eccleſias parochiales facere conuentuales.*

16 *Epiſcopus poteſt deponere Abbatem incautum, ſuperbum, &c. quoad Abbatiam.*

17 *Epiſcopus poteſt vnam eccleſiam alteri ſubijcere, & vnire, & ordinare clericos.*

18 *Epiſcopus poteſt in eccleſia vacante, cuius prouiſio ſpectat ad Papam, deputare adminiſtratorem: donec fuerit prouiſum.*

Epiſcopus poteſt indicere ſynodum, in ſua diœceſi.

Epiſcopus poteſt conferre beneficium filio ſuo, vel nepoti legitimo, alias digno.

Epiſcopus poteſt conferre dignitati, iura pertinentia ad dignitatem ſuam.

Epiſcopus poteſt concedere, vt cum altari viatico, liceat celebrare.

Epiſcopus poteſt indiſtinctè abſoluere moniales.

19 *Epiſcopus poteſt concedere indulgentias, quoad metam taxatam.*

20 *Epiſcopus poteſt decernere aliquem ſanctum, in ſua diœceſi venerari, canonizatum tamen.*

21 *Epiſcopus promotus ad Cardinalatum, poteſt interim, donec de mente præciſa appareat, exercere epiſcopalia.*

Epiſcopus tempore interdicti, poteſt coram ſe facere diuina celebrari: non tamen benedicere populo ſolemniter.

Epiſcopus poteſt ſupplere negligentiam inferiorum.

Epiſcopus vtitur pluribus remedijs, contra ſtatuentes, contra libertatem eccleſiæ.

22 *Epiſcopus poteſt, vel decet eum, conferre ordines, ſex temporibus deputatis.*

Episcopus potest destruere statum monasterij monialium: & transferre Abbatissam, & moniales, ad aliud monasterium.

23 *Episcopus multa non potest, collecta à Bertachino: & multa adduntur.*

POTENTIA EPISCOPI IN SPIRITVALIBVS.

POTENTIAM verò episcopi, quæ latius patet, attingendo: quam locupletissimè celebrauit Io. Bertach. *in eo tract. de episcop. lib. 4. in secunda,* vsq; ad sextam partem, ventilando ea quæ pertinent ad spiritualia: mox quæ ad temporalia: tam circa personas, quam circa res: & circa ea quæ iudiciorum sunt: & demum circa ea, quę ad vltimas voluntates spectant. Quãuis ad eũ sufficeret remissio, resumere tamẽ aliqua ab eo dicta liceat, & aliqua subiungere in iure: & ab alijs auctorib. pertractata: ne hæc pars à nobis neglecta videatur.

In spiritualibus igitũ, licet Bertach. *in d 2. parte, n. 1.* innuat, episcopo cõuenire illud Diuinũ dictũ, de quo scripsimus *supra lib. 1. c. 1. §. 1. in vers. Gladium,* & hoc lib. *c. 1. §. 1. vers. Claues,* quo Christus allocutus
1 est Petrum, in hæc verba: † Tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo ecclesiã meã, & portæ inferi non ꝑualebunt aduersus eã. Et tibi dabo claues regni cœlorũ. Et quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, vt scripsit Mat. *c. 16.* & sæpè in iure recepta sunt, vt vbi supra posuimus: non tamẽ hæc ita absolutè intelligẽda sunt, quia per ꝑdicta verba, data est Petro primũ potestas sacerdotalis, tanq̃ capiti: & sic eius successoribus: alijs autem tanq̃ membris, vt dixi *in d. ver. claues:* nam Petrus & alij Pontifices eius successores, vocati sunt in plenitudinẽ potestatis: alij autẽ in partem solicitudinis, *c. ad honorẽ, de auct. & vs. pal.* & ꝓpterea in multis Pontificis potestas excipitũ, & ꝓseruatur: de quibus diximus hoc *lib. c. 1. §. quarto, versic. 1. & 2.* quæ autẽ alij inferiores possint, posuimus supra, *c. 2. 3. 4.* & hoc *c. 5. §. 4.* dicere exorsi sumus: & licet text. *in cap. in nouo, 21. distinct.*
2 † innuat, parem esse episcopum Pontifici, solue secundum glo. ibi *in ver. pari,* vt hoc procedat, quantum ad ordinem & rationem consecrationis, non quantum ad dignitatem administrationis, vt tenet etiam Cardin. Alexand. ibi *column. penultim. & fin.* Qua de re dum Bertachin. vbi supra, infert ex illis verbis: *Tu es Petrus, &c.* concessam esse auctoritatem episcopo soluendi, & liberandi animas à nexi-

nexibus peccatorum. Declara tamen ſecundum iam dicta, vel præter caſus exceptos. *dict. §. 4. verſic. 1. & 2.* † Sic licet Sacerdoti ciuilibet 3
ſit conceſſa facultas abſoluendi peccatorem, & errantem, ab omnibus criminibus, etiam magnis. *c. Deus. de pœnit. & remiſ.* multi tamen ſunt caſus qui excipiuntur, vt per Hoſtië. *in ſumma de pœnit. & remiſ. §. cui confitendum, col. 3.* & glo. vbi Philip. Franc. *in ver. reſeruantur. ca. 2. de pœnit. & remiſ. in 6.* hocque iure merito fit: nam & epiſcopi ſacerdotibus, ſeu presbyteris, ſuperiores eſſe debent: tam ratione iuriſdictionis, quam ordinis. *c. 1. vbi. Card. Alex. colum. 3. 21. diſt.* † Caſus au- 4
tem epiſcopo reſeruati ſex ſunt, ſcilicet Abſoluere excommunicatos, à maiori excommunicatione, & omni excommunicatione lata à iure, niſi reſeruata Papę, etiam proprio motu, ſecundum Bertachin. *dict. 2. parte. num. 68. & 69.* ſed an pro iniectione manuũ in clericum, vel omni alia, vide Felin. *in c. quamuis. de ſenten. excomm. in prin.* Item abſoluere & iniungere pœnitentiam. Dei & Sanctorum blaſphematoribus, publice tamen ſecundum Ioan. And. & Hoſtien. Item & ſortilegis: Abſoluere, & mutare votum quodlibet: Diſponere de male ablatis certis, vel incertis: quando non extant hi, quibus facienda eſt reſtitutio: Item reſeruatur pœnitentia, matrimoniorum clandeſtinè contractorum: vel contra interdictum eccleſiæ: & ita de iure etiam tenet Abb. *in dict. cap. Deus*, & Philip. Franc. *vt ſupra*, & Bertachin. *dict. 2. parte. numer. 113.* gloſſ. tamen *in dict. cap. 2.* inquit, quod ſolent epiſcopis reſeruari pœnitentiæ omnium publicorũ, & enormiũ criminũ, oppreſſionis filiorum, ex propoſito, vel caſu cuiuſcunq; homicidij, Falſi teſtimonij, vel falſi inſtrumenti, Periurij Inceſtus, Corruptionis monialium, Coeuntis cum Brutis, & his ſimilia. † Hic etiam aptè ſubnectere poſſumus, epi- 5
ſcopum in diœceſi ſua habere iura epiſcopalia, quæ quatuordecim enumerat Abb. *in cap. conquerente. de offic. ordin.* quæ hæc ſunt, Canonica obedientia eccleſiarum, Subiectio, Reuerentia, Inſtitutio, & Deſtitutio, Correctio, Morum reformatio, Iuriſdictio omnium cauſarum fori eccleſiaſtici, Pœnitentia, Sacramentorum omnium collatio. Et hic adde, manus impoſitionis ſacramentum ad epiſcopum ſolum pertinere. *c. manus. de conſecr. diſtin. 5.* Synodi cõgregatio, Synodaticum, vel cathedraticũ, id eſt, duo aurei à qualibet eccleſia. Quarta decimarum, mortuariorum, Procuratio

ex visitatione annua, Charitatiuum subsidium, ex causa rationabili & manifesta, quæ causæ etiam in hoc ibi explicantur per Abbatem: veluti si episcopatus est grauatus ære alieno: vel tenuis, vel si episcopus vult ire ad concilium, vel ad Papam, siue regem, pro communibus negotijs, vel quid tale: de quibus vltra iam dicta, aliquando aliqua perstringemus *in sequentibus.*

Sicut vt *sup. dixi* in absolutione, magna est potestas Episcopi, eo-
6 dem † modo non minor videtur in dispensatione, cum centum septuaginta duos casus collectos à Spec. *in titu. de dispens. §. nunc ad episcoporum*, resumat Bertachin. *dicta 2. parte, 4. lib. nu. 107. vsque ad nu. 144.* Post Bonaguid. de Arim. *in tract. de dispensat.* Sed Ioan. Rand. *in simili tract.* per centum quinquaginta casus, illos declarat: quos & nobis summatim absque auctoritate enumerare liceat, eos imitantes auctores. Dispensare igitur episcopus Primò potest cum ordinato extra tempora statuta à iure: quod tamen intellige, vt diximus *supra hoc li. c. 1. §. 4. vers. quinto*, in verbo, *Ordinum.* II. vt quis habeat plura beneficia curata, cum distinctione tamen: sed dic, vt etiam diximus *d. c. 1. §. 4. vers. 6. n. 14.* III. dispensat cum ordinatis ab alieno Episcopo, proprio contempto. IIII. cum ordinatis non scienter ab Episcopo excommunicato. V. cum ordinatis ignoranter ab Episcopo, qui renũciauit episcopali dignitati. VI. vt duo eligantur ad vnam præbendã. VII. cum clerico per episcopũ suspẽso ab officio, & beneficio, ꝓpter crimẽ vsuræ. VIII. cũ adultero, & in alijs criminibus irretito, si pœnitẽtia sit peracta: & tradit Ant. Ros. *in tr. de concil. in rub. Pont. max. sol. n. 18.* & concedit Feli. *in c. at si clerici. §. de adulterijs, col. 2. de iudic.* in alijs criminibus ex magna causa, vbi vide multa *in dispensatio.* IX. cum pugnante in duello. X. in multum enormi crimine, & notorio. XI. cum sacerdote simul plures concubinas habente. XII. cum alienigena institutó in ecclesia per eum, qui instituere nõ poterat. XIII. cum presbytero, qui de facto contraxit matrimoniũ cum virgine, s. quoad executionẽ officij. XIIII. cũ diacono, qui diaconũ vulnerauit, & matrimoniũ de facto contraxit, peracta prius pœnitentia, vt possit in episcopum ordinari. XV. cum monacho & canonico regulari, vt possint in ecclesia seculari ministrare diuina. XVI. cum eo qui excommunicatus recipit benefici-
7 um: † Veruntamen episcopus promouens, scienter excõmunicatum

rum ad sacros ordines, non dicitur cum ea dispensare, vt per Bertachin. *in dict. 2. parte, nume. 58.* secus est in Papa, vel Imperatore. XVII. cum clerico per saltum promoto. XVIII. cum non ordinato ministrante: scilicet ad Beneficium; vt post biennium, triennium in ordine suscepto, ministret, non vt ad superiorem promoueatur. XVIIII. cum diacono missam celebrante: scilicet peracta pœnitentia vt beneficium retineat, & etiam post biennium, vel trienniũ exerceat officium Diaconatus: non vt ad sacerdotium promoueatur: ad quod solus Papa dispensat. XX. cum religioso, vt ad religionem transeat mitiorem. XXI. in commutatione præbendarum, & personarum. XXII. cum eo, qui bigamum ordinauit. XXIII. cum eo qui irregulares promouit. XXIIII. cum falsario, scilicet vt vel carceret eum: vel ad Papam remittat. XXV. in dispensatione ordinum ecclesiasticorum: quorum Episcopus est præordinator. XXVI. vt clericus coniugatus habeat simplex beneficium: Hoc tamen spectare ad Pontificẽ, diximus *sup. d. c. 1. §. 4. vers. 6. hoc lib. nu. 10.* XXVII. vt clericus concubinarius, finita pœnitentia promoueatur. XXVIII. cum idiota promoto, vt remaneat, & non deponatur: sed doceatur. XXIX. in pœnitentijs imponendis. XXX. cum sacrilego. XXXI. cum homicida, in beneficio tantum, ne mendicet. XXXII cum seruo promoto, si velit eum redimere. XXXIII. seruo monasterij, vt promoueatur. XXXIIII. cum clericis, vt promoueantur inuiti. XXXV. cum assumpto de sua diœcesi in episcopum, vt remaneat in primo beneficio: si non admittatur ad episcopatum, ad quem fuit promotus. XXXVI. cum hæretico conuerso. XXXVII. cum schismatico. XXXVIII. cum raptore, quoad viaticum ei concedendum. XXXVIIII. vt recipiatur ex causa minor prouocatio, quàm solita sit. XL. in minoratione tertiæ, vel quartæ decimarum, ex causa. XLI. in executione sententiæ differenda. XLII. cum sortilego clerico, qui pro furto reperiendo, ad astrolabij inspectionem recurrit: qui de iure per annum celebrare non debet. XLIII. vt monachus vnius religionis, possit possidere monasteria alterius religionis. XLIIII. cum clerico post quatuordecim annos, & non ante: vel etiam si patiatur defectum in scientia: dum tamen non sit nimis rudis: vt etiam in ordinibus, dum tamen sit in minoribus, & in breui possit promoueri ad sacros: & hic quoad regimen ecclesiæ parochia-

rochialis, seu plebis, vel quo ad dignitates. XLV. cum eo, qui beneficium renunciat, vt sibi victum concedatur in eo. XLVI. cum eo qui petit cessionem, scilicet, vt vel cedat, vel remaneat. XLVII. quod monachus in minoribus constitutus fiat Abbas. XLVIII. cum illis, quos sine titulo dispensatiue promouit ad sacros ordines, vt victum habeant. XLVIIII. cum sectis in cunabulis: vel à dominis, alias à Barbaris: vel castratis, motu lepræ: vel ita natis, scilicet vt promoueantur: vel promoti remaneant in suis ordinibus. L. cum sacerdote extraneo, vt occulte celebret, si literas vel testes non habeat, facientes fidem de sua ordinatione. LI. quod prælatus faciat perpetuum vicarium. LII. vt prælati inferiores possint suos subditos excommunicare. LIII. dispensat cum clerico percussore. LIIII. cum rectoribus ad synodum non venientibus. LV. vt sine vitio fiat transactio super decimis. LVI. cum clerico deposito, ne iudici laico tradatur. LVII. vt contumax, non sit contumax. LVIII. potest episcopus sequestrare fructus ex causa, ante sententiam. LVIIII. cum suspecto de crimine dispensat, ne condemnetur. LX. vt vir & vxor separatim viuant: ne deterius inter eos contingat: declarando si vterque velit castitatem obseruare: alias cogit episcopus alterum, ad alterum redire. LXI. potest cogere clericum, vel monachum esse obsidum loco, ratione iuramenti. LXII si diffidit de iure suo, potest rem, quam ecclesia possidet, dimittere, secundum quosdam. LXIII. dispensat in correctione morum & in dispensatione rerum ecclesiasticarum, Duce ratione. LXIIII. cum Fure rei ecclesiasticæ, vt sibi pœna mitigetur. LXV. vt seruus ecclesiæ bene meritus, cum peculio manumittatur. LXVI. vt res ecclesiæ, tempore Penuriæ vendantur: pro eleemosyna pauperũ: & pro redemptione captiuorum. LXVII. cum ecclesia parochiali, vel sacerdote eius
8 rectore, dimittẽda ei quartam decimarum sibi debitam. † LXVIII. si pater exheredato filio, instituerit ecclesiam, potest episcopus restituere filio hereditatem: & hic est casus not. de quo habetur *in d. c. siquis irascitur. 13. q. 2.* secundum Specul. vbi *supra, vers. 67.* & Bertachin. *vers. 69.* tamen aduertendum est, quod ille text. non loquitur ita absolute: sed disponit, vt si quis vnum filium habeat: putet Christum alterum: si duos habet, putet Christum tertium: & sic pro numero filiorum,

filiorum, Christus suscipitur, vt filius, & institutus censeatur. Verũ ad propositum nostrum habetur, ex sententia B. Augustini, *de vita clericorum*, quod recipitur *in c. quicunque vult. 17. quaest. 4.* & in gloss *l. si quis ad declinandam, C. de episcop. & cler.* & per Card. Alexand. *in cap. non satis. column. 4. 86. distinct.* & per Bar. *in l. 1. numer. 55. Cod. de sacro. eccl.* quisquis exheredato filio, heredẽ facere voluerit ecclesiam, quęrat alterum, qui suscipiat, non Augustinum: Imo Deo propitio neminem inueniet: & propterea laudabile factum eiusdem Augusti. celebratur *in dict. cap. quicunque*, cum quidam filios non haberet, nec speraret: res suas omnes, retento sibi vsufructu, donauit ecclesiae: & natis ei filijs, reddidit episcopus ea quae donauerat: quae in potestate sua erat, non reddere, iure fori, non iure poli. LXVIIII. dispensat episcopus, vt suspensus, in quo signa poenitudinis apparuerint, apud ecclesiam sepeliatur. LXX. quod Sacerdos in causa ciuili testimonium ferat. LXXI. secundum quosdam in iuramento metu extorto: at quando Papa, vel episcopus, possit dispensare super iuramento, diximus supra hoc lib. *capit. primo, versic. octauo. §. quarto, numero tertio, & seq.* & quod alia sit absolutio, quae inducit habilitatem agendi, alia quae sit plenaria: quae non conceditur, nisi constet Iudici laico, contractum non esse seruandum de qua loquitur Bertachin. *in dict. 2. parte. numer. 3.* LXXII. quod vna ecclesia ex causa, faciat alteri ecclesiae partem de decimis & primitijs. LXXIII quod conferat decimas patronus monasterio male detentas à laicis: in quarum possessione non erat ecclesia. LXXIIII. Vt praesentatus ab episcopo patrono ecclesiae, admittatur sine examinatione. LXXV. vt Abbas conferat inuestituram in ecclesijs, per eum sibi collatis. LXXVI. vt ecclesia det Clericis ad vitam eorum de suis possessionibus. LXXVII. episcopus dispensat in poena, pro immunitate ecclesiae violatae. LXXVIII. in separando ex suo arbitrio monasteria duplicia. LXXVIIII. cum monasterijs in tributis sibi dandis. LXXX. cũ clerico suo, vt possit ad alterius episcopatũ electus, trãsire. LXXXI. cum monachis, vt habere possint cellulas, intra claustrum: quod potest etiam Abb. facere, cum bene meritis. LXXXII. in tempore velandi virgines. LXXXIII. mitigando poenam, secundum modũ canonũ, vt & per Nicol. Plouc. *in tract. de sacramen. c. 8. 4. partis.*

LXXXIIII. dissimulando, vel correctionem dilatando ex causa. LXXXV. parcendo testi, ne personaliter puniatur. LXXXVI. eleuando excommunicationem: ne plus debito negotium principale retardetur. LXXXVII. in modica iniuria. LXXXVIII. deferendo friuolæ appellationi, propter scandalum euitandum. LXXXVIIII. in transformatione habitus, ex causa. XC. cum clericis concubinarijs: nisi irregulares effecti sint. XCI. cum clericis nõ residentibus in ecclesia. XCII. cum duobus in discordia electis: vt vnus habeat dignitatem, alter vero aliquid vltra solitum. XCIII. vt aliqui campanas habeãt. XCIIII. vt vna ex prębenda, fiant duæ. XCV. vt capellæ vniantur, pro augumento præbendarum. XCVI. vt ex iusta causa clerici peregrini in sua diœcesi recipiantur, & sine literis commendatitijs celebrent. XCVII. ratificando gesta prędecessoris, licet inualida, propter defectũ cõsensus capituli. XCVIII. potest ex causa retinere fructus beneficij vacantis. XCVIIII. potest dare monasterijs priuilegia exemptionis. C. potest capellas concedere monachis. CI. dispensat breuiando pœnitentiam decem annorum, sacrilegorum, qui contraxerunt cum moniali. CII. cum fornicante cum moniali. CIII. cum frequenter nubentibus. CIIII. vt adultera ponatur in monasterium: quia vir nolit recipere: adulteros vero potest excommunicare. CV. potest separare maleficiatos, post triennium. CVI. mitigando pœnam matricidæ, de iure canonico. CVII. cum solenniter pœnitente: scilicet cum incestuoso, in matrimonio contrahendo. CVIII. cum eo qui per errorem cognouit vxoris suæ sororem. CIX. cum incestuoso simpliciter. CX. vt cognoscens matrem sponsę, possit cum filia contrahere. CXI. vt qui separatur ab vxore, propter consanguinitatis impedimẽtum, possit cum alia contrahere. CXII. dispensat contra sententiam, quæ transiuit in iudicatum. CXIII. cum raptoribus mulierum, vt euadant pœnam legalem: & acta pœnitentia contrahant cum raptis. CXIIII. super statu ecclesiæ, vt eas faciat numero pauciores, si plures sunt: vel etiam minores numero: si nequeant de proprijs fructibus sustentari. CXV. quod numerus canonicorum minuatur vel augeatur. CXVI. quod no-
9 uus personatus sit in ecclesia: & ibi Bertach. *in dict. 2. parte, num. 78* † posse episcopũ nouam dignitatem in ecclesia creare: cum cõsensu capi-

capituli tamen tradit, ſed hoc intelligit Abb. *in cap. cum olim. de conſuetud.* ſi conſtituat ſine præiudicio alterius: at plene quando epiſcopus cum capitulo, & capitulum cum epiſcopo, poſſit creare nouam dignitatem, vide Abb. *in c. cum omnes, & c. cum acceßiſſent. vbi Felin. colu. 4. de conſtit.* vel etiam augere vel ſupprimere numerum præbendarum: & tetigimus *ſupra, §. præced. nume. 43.* CXVII. vt miſſa cantetur in oratorijs. CXVIII cum presbytero, qui ſub vno canone duas miſſas celebrauit. CXVIIII. in mitigãdo pœnã ſacerdoti, cuius negligentia mures roſerint euchariſtiam: quo caſu XL. dierum pœnitẽtiam agere debet: vel ſi tota, vel eius pars perdita ſit, triginta diebus pœnitere debet: ſi vero ſanguis in terrã ſpargatur. XL. dierum pœnitentiam peragit. CXX. vt alius ſacerdos celebret ſacrificium, vel miſſam in altari, in quo ipſe epiſcopus miſſam eadẽ die celebrauit. CXXI. vt Iudæus ſtatim ex cauſa Baptizetur. CXXII. cum ignoranter rebaptizato, cum eſſet paruulus, ſi neceſſitas, & illius merita, & eccleſiæ vtilitas poſtulat. CXXIII cum pœna presbyteri Baptizantis, cum veteri chriſmate. † Debet enim 10
ſingulis annis, Chriſma nouum confici: & per ſingulos annos per diœceſim deſtinari, ad ſingulos rectores eccleſiarum. CXXIIII. quod alius presbyter ſignet in fronte puerum, quem epiſcopus Baptizauit, ſi omnes ipſe propter multitudinem ſignare non poteſt. CXXV. cum monacho ſcienter extra clauſtrũ carnes comedente. CXXVI. diſpenſat cum clerico, vt vadat in peregrinationem: ſine cuius licentia non poteſt peregrinari. CXXVII. quod clerici iaceant in proprijs domibus, & ibi comedant. CXXVIII. reducit epiſcopus diſpenſatiue ad clauſtrum. CXXVIIII. quod ea, quæ ſimpliciter ſe vouit Deo, velum aſſumens, non tamen profeſſa, matrimonium contrahat: ne deterius faciat. CXXX. in voto, vt in melius commutetur: & declara vt ibi per Bertachin. *numero 137.* & dictum eſt *ſup. hoc lib. ca. 1. §. 4. verſic. 7.* CXXXI. vt in defectum regulariũ, monaſteriũ de ſecularibus clericis ordinetur. CXXXII. recipiendo ſecundum præſentatum à patrono eccleſiæ, vel altaris, primo omiſſo. CXXXIII. cum ſacerdote incauto, qui peccat in officio. CXXXIIII. quo infirmus, vel alia cauſa vrgente, quis comedat carnes, in diebus ieiuniorum. CXXXV. vt eccleſia parochialis fiat monaſterium. CXXXVI. quod ſponſi de fu-

turo se absoluant, deterius contingat: secus in sponsalibus de præsenti: quæ non possunt dissolui: quia quos Deus coniunxit, homo non separet: & alibi diximus. CXXXVII. vt puella nubilis dimittat sponsum minorem, & contrahat cum alio, ne fiat deterius. CXXXVIII. vt confirmet, vel impediat sponsalia iuxta formam. *cap. cum in tua. de sponsal.* CXXXVIIII. dispensat cum filijs prebyterorum, vt alantur à parentibus. CXL. vt valeat dispensatio, ex falsa causa obtenta: quæ alias non valeret. CXLI. cum adulterio sponte confessato à muliere, nisi perseueret in illo. CXLII. cum accusatore non probante, mitius puniendo. CXLIII. in numero, & qualitate compurgatorum. CXLIIII. cum eo qui simpliciter facit homagium, propter beneficium. CXLV. vt clericus scholaris, vel peregrinus, locet ad tempus, fructus sui beneficij. CXLVI. cum homicidis & Parricidis: quod contrahant matrimonia. CXLVII. potest ecclesias parochiales diuidere, & vnire de consensu eorum, quorum interest, dum tamē non appelletur. CXLVIII potest dare priuilegium monachis, de non dandis decimis episcopalibus: quæ consistunt in quarta, scilicet preteritis, presentibus, & futuris. CXLVIIII. cum filijs patronorum occidentiū rectorem ecclesiæ: scilicet quod possint ad honorem assumi in monasterijs. CL. cum criminoso, publice celebrante. CLI. cum excommunicato ministrante, quo ad beneficium. CLII. potest ex causa diminuere pœnitentiam iniunctam à Papa, vt etiam tenuit Lud. Bolog. *in tract. de indulgent. nu. 24.* & Ias. *in l. omnes populi, num. 35. ff. de iust. & iur.* Verum econuerso, pœnitentia iniuncta per episcopum alicui confitenti, non potest minui per sacerdotem inferiorem, vt per Bertachin *in d. 2. parte. numer. 26.* qui de vtroque casu loquitur. CLIII. vt clericus absoluatur ab ecclesia, in qua ordinatus est: & in alia collocetur. CLIIII. cum presbytero casualiter homicida, secundum quosdam. CLV. cum dictatore vindictæ sanguinis: si sanguis exiuit, citra membri mutilationem. CLVI. ne quis ad tempus teneatur residere in ecclesia parochiali. CLVII. dispensat episcopus circa pœnam. CLVIII. vt quis in maiori ecclesia non personaliter, sed per vicarium seruiat in ecclesia parochiali, dignitate annexa. CLVIIII. cū eo, qui sit factus ineligibilis: quia receperit electionem factam per abusum

abusum secularis potestatis. CLX. vt corpora sanctorum transferantur de loco ad locum. CLXI. vt reliquiæ sanctorum, ex causa, de ecclesia extrahantur: & ne diuina celebrentur in ea. Et œconomum ponere in ea. CLXII. cum electo ad sacerdotium per parentum incuriam, qui pecunia sacerdotium filio quæsiuerunt inuito. CLXIII. cum monacho, vt vagetur. CLXIIII. cum minoribus, vel adultis regulariter: nisi quando prohibitum reperiatur. CLXV. in pœna, quam electus, non confirmatus adhuc, potest imponere. CLXVI. in notorio crimine quandoq;. CLXVII. cum clerico prohibitò ordinari, post prohibitionem, ordinato furtim: si velit ad religionem transire. CLXVIII. cum instituto per simoniam, eo ignorante commissam: quia statim, quod eam cognouit debet renunciare: at Papa solus dispensat, cum scienter instituto per simoniam. CLXVIIII. cum eo, qui sola intentione, commisit simoniam: nam sola intentio facit simoniacum: sicut sola spes facit vsurarium. CLXX. cum clericis depositis, condemnatis, vel degradatis, solo verbo. CLXXI. dispensat in casibus positis, *68. distinct.* Etiam diximus Episcopum teneri dispensare, vbi lex hoc mandat, vt *supra §. præcedenti, numero quinquagesimosexto*. Casus † verò in quibus Episcopus non possit dispensare, post Specul. 11
& Bonaguid. vbi *supra*, enumerat Bertachin. *d. 2. parte, 4. lib. nu. 144. vsque ad fi.* quos videas: & multi etiam ex illis percipi possunt ex *vers. 1. & 2. hoc lib. c. 1. §. 4.* Et præmissis omnibus casibus, subijce regulam & conclusionem communem Abb. Ioan. And. Tancred. Laurent. Vincent. Bernard. & aliorum antiquorum: quos refert, & sequitur Io. Rand. *in d. tract. de dispensat. in 2. membro, §. in his, nume. 3.* de qua re Felin. *in cap. super, de sentent. excommun. column. penultim.* † vt episcopus 12
omnia possit, & dispensare vbicunque non prohibetur: nec per hoc impugnat canones: vel eos tollit, dispensando: & hanc communem conclusionem sequitur etiam Nicol. Plouius, *in tractat. de irregular. column. final. numero 4.* qui & illud ad propositum nostrum addit, † vt in his, in quibus est peccatum mortale, secundùm legem 13
diuinam, sicut in furto & rapina Episcopus, imò nec Papa dispensare potest, secundùm aliquos, nisi peracta pœnitentia & facta restitutione. In hac communi conclusione aliter tamen videtur sentire Barto. Brix. *in quæstionibus Dominicalibus, q. 57. n. 4.* qui inquit, Epi-

ſcopis hoc tantùm licere, quod in canonibus inuenitur conceſ-
14 ſum, *c. hoc tantum, cum concord. 18. q. 2.* † Sic epiſcopus poteſt facere conſtitutiones in ſua diœceſi, *c. vt animarum, vbi glo. & doct. de conſtit. in 6.* & declarat Bertach. cum relatis *in d. 2. parte, quæſt. 15. num. 28.* quibus etiam adde declarationes poſitas ſupra *hoc caput. §. 3. numero 55.* Item poteſt excommunicare ſcientes furtum, & non reuelantes, vt ibi per Bertachin. *n. 39. q. 17.* Item poteſt excommunicare extra diœceſim, ſuum ſubditum, vt *ibi. nu. 42. q. 18.* Et adde vt poſſit excommunicare principem laicum, ſuæ diœceſis, vt per Steph. Aufr. *in tract. de poteſt. eccle. ſuper laic. num. 45.* vbi vide *alia plura, de epiſcopi poteſtate.* Item epiſcopus præſcribit contra libertatem eccleſiæ inferioris,
15 ſpatio 40. annorum, vt *ibi. nume. 44. quæſtio. 20.* Item † poteſt eccleſias parochiales facere conuentuales: dum facultates eccleſiarum
16 ſufficiant. vt ibi. *34. quæſt. numer. 79.* † Item poteſt Epiſcopus deponere, quoad Abbatiam, non quoad ordinem, Abbatem incautum, negligentem, ſuperbum, fornicatorem, indiſcretum, crudelem, vel ebrium: quod etiam poſſunt vicini Abbates, vt per Bertachin. *in d.*
17 *2. parte, quæſt. 35. numer. 82.* † Item poteſt epiſcopus, & ei ſoli conuenit, vnam eccleſiam, alteri ſubijcere, *vt ibi nu. 87. q. 39.* & vnire eccleſias ſuæ diœceſis, ſicut Papa vnit epiſcopatus ſolus, vt ibi *num. 88.* qui ibidem notat inſtitutionem eccleſiarum, conſecrationem & vnionem fieri debere per epiſcopum, in cuius diœceſi ſitæ ſunt, licet ab alio ſint ædificatæ, & inquit Felin. *in c. in noſtra, col. pen. verſic. tertio not. de reſcrip.* epiſcopum vnire poſſe beneficium ſeculare monaſterio monachorum, ita quod eis regatur. Item poteſt epiſcopus laico locare commoditatem decimarum, non ius ſpirituale: in alimoniam concedere alicui pauperi, quoad fructus, ad tempus, vt *ibi. quæſtion. 41. numer. 89.* Item poteſt epiſcopus, etiam ſine conſenſu metropolitani, ordinare clericos ſuæ diœceſis, cuiuſcunque gradus, & de cauſis cognoſcere, & ſubditos anathematizare, vt ibi per
18 Bertachin. *num. 103.* † Item adde, vt epiſcopus poſſit eccleſia vacante, cuius prouiſio ſpectat ad Papam, deputare adminiſtratorem, donec fuerit prouiſum, & ita poteſt, ſi prouiſio ad eum ſpectaret, vt per Abb. *in cap. cum nobis, num. 6. de electᵢon.* & alibi. Item poteſt epiſcopus indicere Synodum, ad quam omnes Abbates, & Sacerdotes, de ſua diœceſi teneantur accedere, vt per Abb. *in c. quod ſuper his, n. 2.*

de ma-

de maior. & obed. Item adde, vt possit conferre beneficium filio suo, vel nepoti legitimo, alias digno, vt per Ab. *in c. quia clerici, de iure patron. n. 3.* Item adde vt episcopus cum consensu capituli possit concedere inferiori dignitati, iura pertinentia ad dignitatem suam: quæ non possunt per superiorem reuocari, vt per Abb. *in c. cum venissent, de Instit. nu. 3.* Item potest concedere, vt cum altari viatico, liceat celebrare, vt per Abb. *in c. in his, de priuil.* Item indistinctè potest absoluere moniales, vt per Abb. *in c. de monialibus, de sent. excom.* † I- 19
tem adde, quòd episcopus potest concedere indulgentias, quoad metam taxatam, vel infra annum, vel vsque ad quadraginta dies, vt supra *hoc libro, cap 1. §. 4. versi. 6. numer. 31.* hocque concedit Ab. *in cap. accedentibus, de exces. prælat.* quem sequitur Ludouic. Bologn. *in tract. de indulgent. numer. 26.* etiam quod episcopus non sit consecratus, & sacerdos. † Item potest episcopus in sua diœcesi aliquem San- 20
ctum venerari, & feriari, etiam sine consensu populi, iam canonizatum tamen: quia canonizatio ad Papam tantum spectet, secundum communes * opin. vt Troyl. Maluet. *in tract. de canoniz. Sanct. in* *
2. dubio, col. 1. & 2. & dixi *supra hoc lib. c. 1. §. 4. versi. 2. ibi. X L I.* † Item E- 21
piscopus promotus ad Cardinalatum, potest interim, donec de præcisa mente appareat, exercere episcopalia, vt per Barbatiam *in tract. de præst. Card. in 12. q. 1. partis num. 15.* Item tempore interdicti potest coram se facere diuina celebrari, vt per Nicol. Plou. *in tract. de interdic. num. 17.* Non tamen potest benedicere populo solemniter. vt per Io. Cald. *in fin. tract. nu. 93.* Item potest supplere negligentiam inferiorum, assignando terminum, infra quem debeant ecclesiæ prouidere de ministris, vt per Abb. *in c. cum in ecclesia, de election. nu. 7.* Item potest vti pluribus remedijs contra statuentes, contra libertatem ecclesiæ, vt per Felin. *in cap. ecclesia S. Mar. col. 7. versic. 19. de constitut.* † Item potest, vel decet episcopum conferre ordines, sex 22
temporibus anni deputatis: scilicet quatuor temporibus singulis, Sabbato sitientes, & Sabbato Paschæ, *c. si. 75. dist.* & per Nicol. Plou. *in tract. de Sacramen. c. 2. 6. partis, nu. 3.* Item potest episcopus destruere statum monasterij monialium, ita quod non sit ibi, vel alibi, Et transferre Abbatissam, & moniales ad aliud monasterium, vt per Pet. de Perus. *in tract. de mutat. stat. eccl. in prin. nume. 5.* Item episcopi per totum orbem, prædicandi habent facultatem, nisi prohibeantur à

tur à diœcesanis, *c. infames 3. q. 7.* & per Pet. à Biax. *in direct. elect. c. 49. 3. partis, nu. 3.* Item potest esse Episcopus, & canonicus in eadem ecclesia, vt per Decium *conf. 641.* Item potest renunciare Episcopatui, & tunc retinet dignitatem & ordinem: licet amittat iurisdictionem & administrationem, vt per Socin. *conf. 168. num. 5. vol. 2.*

Aliqua tamen sunt, quæ Episcopi in spiritualibus vel beneficialibus, non possunt: Nam præterquam quod multa scripsimus in proximis remissiuè: quæ quoad dispensationem tantùm ad Pontificem pertineant: & vt alibi *diximus*, sæpè multa alia, per Constitutiones suas, & Regulas Cancellariæ, sibi reseruare soleat ipse Pontifex, ex Bertachin. hæc etiam colliguntur *in dicta secunda parte*, qui
23 *numero 55.* inquit, Episcopum † non posse ecclesiam suam, & totam Iurisdictionem à se abdicare, & alteri concedere, nisi fiat per sententiam, de quibus per Abb. *in cap. cum venerabilis, numer. 3. de censib.* & dicemus *infra cap. seq. §. 1. numer. 8.* an per modum vicariæ perpetuæ id possit. Item non potest possidens decimas in aliena diœcesi, iuuari quasi sua possessione, nisi de titulo vel priuilegio doceat, vt ibi *numero 56.* Item non potest conferre beneficium ecclesiasticum, quod vacauit in curia Papæ, vt *ibi:* non potest beneficia vacantia per se retinere, sed debet alijs conferre, vt etiam diximus *supra, §. præcedenti, numero quadragesimonono*, non posse etiam dispensare contra institutionem beneficij, etiam patronati: Item non potest concedere licentiam celebrandi diuina officia, in loco interdicto, vt *ibi num. 71.* Item non potest Episcopus reuocare ea, quæ concessit monasterio: Nec in monasterio publicè celebrare missam, nisi de licentia Abbatis, vt *ibi nu. 82.* & per Bal. de perigl. *in tract. de exemption. num. 7. in prin.* Item non potest res vnius ecclesiæ dare alteri ecclesiæ, vt *ibi num. 8.* Item non potest consecrare ecclesiam, quam fundauit in aliena diœcesi, sed potest in ea præsentare rectorem, instituendũ per Episcopum diœcesis, vt *ibi nu. 105.* Item non potest ecclesiam mensæ suæ vnire, & capitulo, vt per Ioan. Bap. Caccialup. *in tr. de vnionibus art. 4. n. 12.* & per Fel. *in c. cum accessissent, col. 11. vers. & ista facerent, de constit.* Nec potest Episcopus se ipsum absoluere, vt per Ant. Rosel. *in tract. de concil. in rub. simplex beneficium habens, nu. 36.* Nec potest Cardinalatum in ecclesia instituere, vt supra hoc *lib. cap. 1. §. 4. vers. 4. n. 2.* Nec potest episcopus sine capitulo: nec capitulũ sine Episcopo,

scopo, immutare statum ecclesiæ, vt *supra §. præced. num. 43.* Item nō potest absoluere aliquem, ex iniurijs notorijs & enormibus, vt per Abbatem *in cap. cum illorum, de senten. excom.* vbi etiam notat arbitrium qualitatis iniuriæ, relinquendum episcopo vel Abbati, non ad Papam remittendum. Non absoluit etiam episcopus, vbi adiicitur tempus suspensionis à iure, seu per ius, vt per Ioan. Andr. & dominic. *in c. 1. de re iud. in 6.* & per glo. *in c. cupientes, §. cæterum. in versi. suspensus. de elect. in 6.* Nec potest cedere, aut episcopatum dimittere, si sit habilis. *c. nisi cum pridem. de renunciat.* Nam vbi alias dicitur eum posse transire ad religionem, hoc conceditur causa humilitatis, & inhabilitatis personæ, non propter perfectionem status. *c. hoc 7. q. 1.* & tradit Ioan. Lup. *in tract. de matrim. & Legit. in parte, num. 45.* Item adde, vt episcopus non possit esse archidiaconus, vel exercere eius officium, vt per Decium *consi. 644. num. 4. volum. 4.* Nec potest episcopus à se alienare iura reuerentialia, veluti visitationem & procurationem, secundum Abb. & Felin. *in c. cum inter. de re iudic. colu. 2.* Nec potest ea, quæ sunt ordinis, vel dignitatis episcopalis, committere non habenti, vt per Cardin. Alexand. *in c. pœnitente. 50. dist.* Item non potest priuare aliquem iure præsentandi, sibi acquisito, sine causa, vt per Bart. Brixien. *in q. dominicalibus. q. 53. per c. satis peruersum. 56. dist.* Nec dispensare, aut disponere contra beneficij institutionem, etiam patronati sine cōsensu patroni. Immo cogitur admittere præsentatum, vt supra *hoc c. §. 3. num. 49.* Et consentire acquisitioni patronatus. Potest tamē ex causa, veluti necessitatis, vel vtilitatis, dispensare, & disponere patrono nolente, quia patronus non debet impedire vtilitatem ecclesiæ. Et disponere potest circa ius patronatus, quando patrono non præiudicatur. Et pluribus præsentatis, in omnibus, æqualibus, potest episcopus gratificari cui vult, vt *ibi.* Nec potest concedere certæ personæ, quam non constituit officialem, vel vicarium generalem, facultatem conferendi beneficia vacatura, vt per Oldrad. *consi. 770.* Vide etiam *in 1. versi. hic seq.* aliqua alia, in quibus episcopus non potest.

S V M M A R I V M.

1 *Episcopi potestas in temporalibus, circa personas, secundum exempla etiam Bertachini.*

1 *Episcopus habet merum Imperium.*

Episcopus potest clericum carcerare, & in eum manus iniicere.

Episcopus potest citare subditum suum, repertum in curia Papæ.

Episcopus potest sine capitulo clericos corrigere, etiam alienos.

2 *Episcopus potest infamiam remittere, non tamen ad honores restituere.*

Episcopus potest clericum sibi subditum, ab alio detentum, repetere.

Episcopus potest ordinare clericum suum, in curia Papæ.

Episcopus succedit in gubernio scholarium, loco testamentarij gubernatoris.

3 *Episcopus potest agere pro iniuria illata vicario suo vel subdito: pro propria tamen non potest quemquam excommunicare.*

Episcopus potest remittere iniuriam clerici, cum consensu capituli, vt & sibi eo modo remittit.

4 *Episcopi familia gaudet priuilegio fori.*

Episcopus potest esse in consilio principis, etiam consulendo de crimine in genere.

Episcopus recipit iuramentum obedientiæ, & fidelitatis, à recipiente beneficium ab eo.

Episcopus potest esse simul, & comes.

5 *Episcopus non potest de clerico vel conuerso transigere, sine decreto: nec obsidem dare, nisi cum auctoritate Papæ.*

6 *Episcopus non habet ius proprium legitimandi.*

Episcopus non potest procurari, si reconciliat ecclesiam pollutam.

POTENTIA EPISCOPI CIRCA PERSONAS, IN TEMPORALIBVS.

IN temporalibus, potestatem episcopi circa personas per multa exempla declarat Bertachin. *d. lib. 4. in 3. parte.* Qua in re, tu præmitte illud generale dictum, per quod multa interpretari & decla-
1 rari possunt, † videlicet episcopum habere merum Imperium, vt diximus *supra hoc §. in prin. numero 9.* proinde *in dict. 3. parte* Bertach. ponit, quod licet episcopo clericum carcerare, & in eum manus iniicere, subditum suum in curia Papæ repertum citare, clericos sine capitulo congregare, etiam alienæ diœcesis, in sua tamen re-
2 pertos delinquere † Infamiam personis infamibus remittere, videlicet omni casu, quo potest dispensare: non tamen restituere ad honores:

noret: Sic etiam punit exemptum, delinquentem in sua diœcesi, vt per Felin. *in c. cum te. de re iud. col. 7.* Dicit quoque ibi Bertachin. episcopum posse clericum suum in curia Papæ ordinare. Et ab alio detentum repetere, de quo ei credatur. Et succedere in gubernio scholarium collegiatorum, mortuo gubernatore testamentario, relicto à fundatore collegij. † Et agere pro iniuria illata vicario 3
suo, vel subdito: pro propria tamen iniuria, non potest quemquam excommunicare. Potest etiam iniuriam clerici sui remittere, cum consensu capituli, vt & sibi eo modo remittit. † Item adde vt 4
episcopi familia gaudeat priuilegio fori, quod aliter est in aliis Clericis, vt communiter * tenetur *in cap. fin. de offic. Archid.* secundum *
Abb. *in cap. 2. numero sexto, de for. compet.* Item adde, vt episcopus possit esse in consilio principis, vel regis, prębendo consilium, etiam in crimine, in genere, Dicendo, Fures sunt puniendi, secundum. gloss. & doctor. *in cap. ex literis. de exces. prælat.* Item adde, vt episcopus, à recipiente beneficium ab eo, recipiat ipse iuramentum, nedum obedientiæ, sed etiam fidelitatis. vt per Abb. *in ca. grauem. de exces. prel.* Item episcopus potest esse simul, & Comes, vt per Abb. *in c. inter dilectos colum. tertia, de fid. instr. vbi Felin. columm. 5.*
† Non potest tamen episcopus de clerico, vel conuerso ecclesiæ, 5
transigere sine decreto. Nec obsidem dare clericum suum, nisi cum auctoritate Papæ: Iura autem & auctoritates allegatas ad prædicta, vide latius per Bertach. *vbi supra.* † Nec potest legitimare, quia 6
non habet ius proprium legitimandi, vt communiter * tenetur, licet aliquando in aliquibus dispenset. vt addo Ant. Rosel. *in tract. de legitimat. lib. 2. num. 23.* Nec procurari, si reconciliat ecclesiam pollutam, vt per Abb. & Felin. *in c. accedentes. de præscript. colu pen.* Multa alia, quæ non possit episcopus, etiam reseruata Pontifici, diximus *supra in ver. præced. in prin.* remissiue, & supra hoc *lib. c. 1. §. 4. vers. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Episcopi potestas in temporalibus, circa res ecclesiarum, in multis enumeratur, etiam per Bertachin. collectis: cum aliquorum impotentia.*

2 *Episcopalis portio, quæ quarta canonica appellatur: quare, & quomodo debeatur, etiam remissiue.*

3 *Episcopus potest constituere pensionem Moderatam super aliquo beneficio, cum iusta causa: Papa etiam sine causa.*

Episcopus potest ordinare, pro bono pacis, vt alteri parti litigandi, aliquid detur.

4 *Episcopus potest ex causa collectam, & charitatiuum subsidium imponere.*

5 *Episcopus an habeat fiscum: communis quod sic.*

POTENTIA EPISC. CIRCA RES, IN TEMPORALIBVS.

De potestate autem episcopi in temporalibus, circa res ecclesiarum, ad multa collecta per Bertachin. ibi *in 4. parte & lib.*
1 *4.* sufficiat remissio; aliquibus tantum generalibus resumptis, † vt scilicet episcopus non dominus ecclesiæ suæ, sed procurator dicatur: Item defensor: Item legitimus administrator, & minister quasi ordinarius, & quandoque maritus ecclesiæ, cuius morte censetur viduata ecclesia, & faciunt dicta supra hoc *c. in prin. num. 6.* Proinde salua conscientia, non potest de fructibus disponere, nec testari; & bona præsumuntur esse ecclesiæ, nisi contrarium probetur. At si aliqua acquisita sint ex bonis ecclesiæ, & bonis propriis, sunt diuidenda pro rata, inter ecclesiam & heredes: Episcopo succedit ecclesia ab intestato, in bonis ecclesiæ, cuius præsumũtur: in bonis propriis succedunt legitimi, & eis non extantibus, etiam ecclesia. Sic facto simpliciter legato episcopo rei quã possidet, debet illud restituere ecclesiæ; nisi probet sibi factum, intuitu suo: Potest tamen legatum sibi factum, etiam contemplatione ecclesiæ, repudiare. Item episcopus institutus heres simpliciter, vel expresse, contemplatione ecclesiæ, non tenetur inuentarium conficere. Potest etiam episcopus inquirere pro legatis piis factis pauperibus, licet inquisitio non cadat in causis ciuilibus. Item per actus episcopales gestos ab episcopo, dicitur ecclesia sua esse in quasi possessione iuris episcopalis. Item potest episcopus transigere sine decreto. Item remittere quartam sibi debitam, de relictis piis, factis à testatore: nam illa, quæ quarta canonica appellatur, sibi debetur, vt ibi late per
2 Bertachin. † qui ponit rationem, scilicet vt debeatur in compensationes onerum, quæ suffert à singulis ecclesiis, suæ diœcesis, in celebrando, ordines conferendo, Chrisma conficiendo, oleum sacrum.

crum benedicendo, baſilicas dedicando, moniales benedicendo, pœnitentias iniungendo, & alia ſimilia exercendo: Verum de hac quota epiſcopali canonica, & eius materia, quanta ſit: & quomodo debeatur, abunde etiam diſſeruit Lapus de caſtellino & Pet. de Vbal. *in tract. de canon. portion. & de quarta epiſcopali, & parochiali*: Sed an de omnibus oblationibus, & mortuariis, epiſcopus debeat habere quartam? Bald. tenuit quod ſic, *in l. ſi quis ad declinandam, colu. 15. Cod. de ſacr. eccl.* & Hug. *in tract. de offic. quat. prælat. in rub. de can. porti.* qui ibidem dicit *in rub. de exact. epiſcop.* ipſum poſſe exigere duos ſolidos, à qualibet eccleſia ſuæ diœceſis, nomine cathedratici, præterquam à monaſteriis. *ca. inter cætera. & cap. placuit 10. qu. 3.* Item poteſt epiſcopus ſolus inueſtire aliquem de feudo antiquo, vel emphyteuſi ſine capitulo, vnde non dicatur alienare: Item poteſt in emphyteuſim dare cum pacto, quod emphyteuta non cadat à iure ſuo, ob canonem nō ſolutum. Item antiquam emphyteuſim finitam tenetur concedere ſucceſſoribus eiuſdem emphyteutæ, & ſic illis de quarta generatione. Non poteſt tamen epiſcopus concedere res eccleſiæ, non ſolitas dari in emphyteuſim. Nec adducere pacta contra naturam cōtractus emphyteutici. Nec emphyteuſim eccleſiaſticam ſolitam dari ad tertiam generationem maſculinam: concedere etiam ad fœmininam: Nec ſolitam dari ad tempus concedere in perpetuum. Nec poteſt Feudum, vel emphyteuſim dare conſanguineis in perpetuum, ſed ad tempus: videlicet vſq; ad tertiam generationem. Nec poteſt augere cenſum, vel penſionem colono, vel emphyteutæ, pro fundo meliorato, induſtria emphyteutæ, vel coloni. Nec poteſt auferre colono fundum eccleſiæ, melioratum, & alteri locare: maiorem penſionem offerenti. Item poteſt epiſcopus agere pro rebus eccleſiæ ſibi ſubiectæ, nomine eccleſiæ, non ſuo. Item poteſt inquirere pro rebus eccleſiarum cōtra detentores. Item poteſt quandoq; relicta ad vnum effectum pium, conuertere ad alium: regulariter tamen non poteſt, vt per Bertach. *ibi nu. 71. & ſeq.* Item poteſt epiſcopus taxare pretia rerum venalium, puta pānorum & victualium, ne nimis, & pretio immoderato vendantur. Item cogit obſeruari contractum vtilem eccleſiæ, licet ſolennitas deficiat. Item poteſt in caſibus, alienare bona eccleſiæ, nō [illegible]. Poteſt tamen ipſe mutuare eccleſiæ, ſine auctoritate ſuperioris:

rioris: & donare capitulo, quia prohibitus alienare, potest aliena-re in consortes. *l.fi.C. non lice hab. met lib. 11.* Et alienans contra formam iuris, potest propria auctoritate cotraueniens apprehendere possessionem rei, quam alienauit. Item an valeant gesta per episcopum intrusum, distinguit ibi Bertachin. *nu. 160.* Item episcopus cogit vsurarium dare pauperibus vsuras ei remissas. Item potest restituere hereditatem relictam ecclesiæ suæ, cum onere fideicommissi restituendi alteri ecclesiæ, etiam sine capitulo. Item episcopus possidere dicitur naturaliter nomine suo: sed nomine ecclesiæ, naturaliter & ciuiliter. Item potest episcopus concedere ad vitam alicui pro bene meritis, de bonis ecclesiæ: quod tamen non sufficit in instrumento exprimi: sed merita probanda sunt, & his conueniunt ea quæ colligit Ioan. Bap. Caccialup. *in tract. de pensionib. qu. 4.*
3 *numer. 4 & 5. cum 3. quæst. sequen.* † vt vbi constet de meritis, & sic cum iusta causa, episcopus possit in quantitate moderata aliquam pensionem deputare alicui, quoad vixerit, super reditibus alicuius beneficij. *cap. constitutus. de relig. dom.* at etiam sine causa, Papa potest, vt hoc lib. *c. 1 §. 4. versic. 6. nu. 11.* Sic episcopus potest ordinare pro bono pacis, vt alteri parti aliquid detur litiganti super beneficio, vt per Hier. Gig. *in tract. de pensionib. in 6 quæstio. numero quarto.* Item episcopus potest agere pro quarta sibi debita, ex legatis piis, quam
* potest remittere, non vt * ecclesiæ, vt *supra.* Non potest tamen
* quartam doctrinarum, * sibi debitam donare, sine consensu capituli. Item non potest recipere sine eo canonem, post tempus ab emphyteuta, qui cecidit à iure suo, propter illum non solutum. Item concedens castrum cum iuribus suis, non videtur concedere spiritualia, Item relictum ad certam pium vsum, non potest conuertere in alium pium vsum. Item vendens rem ecclesiæ, non potest habere fidem de pretio. Item non potest exigere à subditis suis
4 aliquid, præter solitum, vel præter ius. † Et sic non potest nouum censum imponere, sed antiquum renouare, vt supra, *c. praeced. nu. 41.* sed ex causa potest collectam, & charitatiuum subsidium imponere, vt per Abb. *in ca. conquerente, numero 5. de offic. ordin. & alibi.* Item habens bona ecclesiæ communia cum alio, non potest ea diuidere, nisi prouocetur ad diuisionem à socio. Item non potest emere bona ecclesiæ, etiam palam, & bona fide, Item non excusatur igno-

ignorantia iuris. Item non potest committere curam rerum ecclesiasticarum, vel officiorum alicui Laico. Nec potest fructus beneficij vacantis retinere, vt per Io. Bap. Caccialup. *in tract. de vnionib. art. 4. num. 13. & 14.* Item † quod episcopus habeat fiscum, vide per 5
Felin. *in ca. irrefragibili. §. caeterum. de offic. ordin. column. pen.* & per
Card. Alexand. *in c. quoniam, 18. dist.* qui communem * opin. tradit *
esse quod sic, non tamen affirmat habere omnia priuilegia fisci secularis. Nec à communi videtur recedere Ioan. Bernard. Diaz. *in practic. can. crim.* licet referat Ioan. Lup. Hisp. concedere hoc impropriè, non propriè in verbo, *poenitue alibi.*

SVMMARIVM.

1 *Episcopi potestas circa iudicia, per multa exempla collecta à Bertachino, declaratur, & adduntur alia.*

2 *Censura ecclesiastica appellatione, venit excommunicatio, interdictum, & suspensio.*

3 *Episcopus solus, dispensat in poenis.*

4 *Episcopo an credatur plene, vt testi, sine iuramento, in foro seculari.*

POTENTIA EPISCOPI CIRCA IVDICIA.

CIRCA iudicia, episcopi potestas late patet † vt idem Bertach. 1
plura colligit eo *lib. quarto, in 5. parte*: videlicet, vt episcopus possit agere pro ecclesia sua, quo casu tamen debet ipse ante litem contestatam docere se episcopum, & suam quasi possessionem: licet secundum Bald. hoc non sufficiat, nisi doceat de praelatura, vel ecclesia, & electione sua: vel nisi agat nomine suo: de quo si dubitetur, admittitur cum cautione rati. Probatio vero episcopatus fit, at ibi multipliciter: & quomodo libellus concipiatur, quando episcopus agit ad iura episcopalia, ponit ibi Bertach. *num. 32.* Sic potest agere pro iuribus ecclesiarum sibi subiectarum, vt per Pet. de Vbald. *in tract. de canon. episc. & paroc. numero quinto.* Item episcopus potest in causa ecclesiae constituere procuratorem, ante vel post litem contestatam. Et potest esse procurator capituli, quem solum reuocare potest. Item potest esse testis in causa ecclesiae suae: & qlibet de capitulo potest esse testis, in causa episcopi, vel

pi, vel capituli. Item potest esse iudex in causa ecclesiæ suæ, vt etiam per Ias. *in l. qui iurisdictioni. ff. de iurisd. om. iud.* & Oldrad. *consilio 283.* Suspectus tamen recusari potest, vt per Abb. *in ca. cum venissent, in fin. de iudic.* vbi Felin. & Deci. Sic & eius vicarius recusatur in causa sui episcopi, vt infra. *ca. de vicario episcopi. §. 2. numer. 13.* Sicque videtur esse iudex in causa sui diœcesani contra alium non diœcesanum, vt per Steph. Auf. *in tract. de recus. numero 24.* Item potest esse arbiter & arbitrator, vt & per Oldrad. *consilio 156.* Et potest iudicare de his quæ fecit, vna cum canonicis: dum ipse erat canonicus. Item debet iudicare secundum acta, non secundum conscientiam, nisi in casibus: vt & per Iaso. *in l. fiue. in fin. Cod. de in lite. iur.* Item est iudex scholarium in locis studiorum, si conueniantur, nō si agant: & in causis ciuilibus, non criminalibus: & simul cum Rectore studij & Prætore ciuitatis. Item agens pro ecclesia non tenetur soluere sportulas, vel capita solidorum, stante statuto: quod agens soluat sportulas. Item episcopus est adiungendus iudici Laico ordinario, recusato pro suspecto. Item potest sine mandato speciali appellare pro populo suo, vel subditis suis condemnatis. Item episcopus agens, tenetur respondere tanquam episcopus, quando reconuenitur: Repetens tamen malè alienata non potest reconueniri: Et dum sacra colit, non potest citari, Et sede vacante, non valet quod contra episcopatum geritur. Item episcopus sine mandato speciali petit restitutionem in integrum pro ecclesia: Nec iuramentum eius super contractu impedit eam. Item consensus episcopi requiritur in prorogatione iurisdictionis, quam facit clericus, quando expresse fit. Item potest interpretari statuta, & alia dubia occurrentia coram episcopo. Item firmior est iurisdictio Episcopi, quam Vicarij sui. Item episcopus cogitur punire clericum condemnatum à iudice seculari, pro crimine antequam efficeretur clericus. Item potest episcopus venire contra compositionem factam cum vicario suo, de pœna depositionis, in pecuniariam transmutata, de crimine. Item tanquam superior potest exequi sententiā Archidiaconi. Item potest agere, pro obedientia sua. Item pōt cognoscere de causa delegata vicario suo. Item potest aduocare ad se causam vertentem coram vicario suo: secus est in alia causa vertente coram alio inferiore ordinario. Item si episcopus

agit

agit contra Abbatem ad iura epiſcopalia, in iudicio veniunt tam iura, quæ debet Abbas & monaſterium, quam iura quæ debent Laici. Item poteſt prohibere iudici Laico, ſub pœna excommunicationis, ne exequatur teſtamentum, in quo inceſtuoſus ſit hæres inſtitutus. Item reſtituit in integrum aduerſus ſententiam ſui vicarij, licet ſit idem tribunal, & appellatio de vno ad alium nõ permittatur. Item poteſt ſibi eligere tribunal, in quocunque loco ſuæ diœceſis. Item reductio ad arbitriũ boni viri, à Laudo lato per duos arbitros, quorum vnus ſit clericus alter Laicus, petitur coram epiſcopo. Item epiſcopus obſeruat, & exequitur eam. Item ſi Papa caſum reſeruatũ epiſcopo eidem committit, dicitur ordinarius. ſi cõmiſſio eſt facta dignitati: ſi eſt facta perſonę, dicitur delegatus. Item epiſcopi conſenſus non requiritur, quando clericus, vel canonicus, qui poteſt habere proprium, agit in iudicio: & ibi *nu. 8.* an poſſit agere ſine conſenſu capituli, ſicut requiritur conſenſus epiſcopi, quãdo capitulum agit. Item epiſcopus de crimine accuſatus vel inquiſitus, poteſt ſe defendere, probando innocentiam ſuam per ſuos familiares & domeſticos. Item epiſcopus eſt iudex totius collegij, in quo ſunt clerici & laici. Item adde: vt ſit iudex Iudæorum in cauſa matrimoniali, vt per Felin. *in cap. cum ſit. de for. compet.* Item non poteſt trahi ad forum iudicis ſecularis. Item epiſcopus expulſus petit reſtitutionem iuris epiſcopalis, nomine ſuo: reſtitutionem vero bonorum, nomine eccleſiæ. Item adde, vt epiſcopus poſſit irrogare & imponere pœnas & cenſuras, de quibus ſupra *hoc §. in prin. num. 3.* † cenſuræ autem appellatione venit excommunicatio, interdictum, & ſuſpenſio, quæ tendunt ad correctionem, non ad pœnam. *c. querenti. de ver. ſign.* vbi Ioan. And. not. & per Hugon. *in tract. de offic. quat. prælat. in rub. quod epiſcopus non poteſt priuari portione canonica, numero quinto,* & per *auct. incertum in tract. de poteſt. ſecul. & eccleſ. cap. 316. numero 2.* qui & ibi colligit hic reſumendum, vt Epiſcopus in criminibus eccleſiaſticis poſſit corrigere, & punire laicos, & ſit iudex competens: quæ declara tamen & intellige, vt diximus *ſupra libr. 1. cap. 1. §. quarto, verſicul. 18. numero 8. & 9.* Imo poteſt ſe impedire * de notorio crimine Laici, nedum vt pœniteat, ſed vt ſatisfaciat, vt per Felin. *in ca. cum ſit, de for. compet. colu. 8. verſic. vltimus caſus,* vbi etiam, quod viſitans poteſt contra eos inquirere, 2 *

o de omni

de omni crimine, & ibi tradit an possit carceri tradere. Et generaliter dicas secundum Abb. *in c. 1. nu. 9. de emption.* episcopum habere iurisdictionem in laicos, de quolibet crimine notorio, vbi reperitur negligentia iudicis secularis. Item potest episcopus dare iurisdictionem ordinariam in duobus casibus. Primo creando officialem, cui generaliter vices suas committit. Secundo creando proprium vicarium: vel etiam conferendo beneficium, cui sit annexa iurisdictio: licet alias iurisdictionē ordinariam solus princeps, vel rex, vel vniuersitas, vel cōsuetudo, vel praescriptio, conferat, vt not. *in c. 1 de offic. ordin.* & Ioan. Franc. Pauinus *in tract. de offic. & pot. cap. sed. vac. q. 2. 1. partis princip. nu. 2.* Item, episcopus habens iurisdictionē temporalem, secundum leges debet iudicare, non secundum canones, vt diximus *supra. §. praeced. nu. 54.* Item potest episcopus proferre sententiā ex non scripto, *Auth. nisi breues. C. de senten.* & per Io. Olden. *in tract. de sentent. & re iud. nu. 62.* Item si cognoscat inter suos subditos, non est necessarius libellus, vt per Io. Olden. *in tract. actionum loci communes, in rub. quibus caus. lib. neces. non requiritur. nu. 11.* Item episco-
* pus potest recte admonere, & excommunicare non indicātes * fures, vel furta, quia superior tenet omnibus modis purgare prouinciam malis hominibus, vt per Abb. *in c. qui cum fure, nu. 5. de fur.* & dictum est supra *hoc §. in prin. in ver. in spiritualibus.* Itē potest bona conscientia, procedere contra detractores suos, vt per Abb. *in c. 1. de maledicis.* Item poenam fustigationis leuem imponere, vt per Abb. *in c. 2. de cleric. percus.* Item ad episcopalem dignitatē pertinet, cognoscere de causa matrimoniali: sicut poenitentias publicas, & indulgentias concedere. *cap. accedentibus. vbi Abb. de excess. prelat.* Item potest cognoscere, quando dubitatur de iurisdictione inter duos ordinarios laicos, vt per Felin. *in c. caeterum. de iudic. col. 6. vers. limita ista.* Item vide Abb. & Felin. *in c. licet. de simon.* quando episcopus possit compellere clericum subditum, ostendere titulum sui beneficij. Item
3 potest episcopus commutare poenam iuris, in pecuniariam, † quia solus episcopus dispensat in poenis, vt per Felin. *in c. irrefragabilia § caeterum col. 2. de offic. ord.* & per Card. Alexand. *in c. quoniam 18. dist.* At poenam pecuniariam impositam per sentētiam, licet possit retinere, tamen honestius ad euitandam suspicionem cupiditatis deputat in pium vsum, vt *ibidem*, & dictum est *supra. §. praeced. num. 74.*

† Item

† Item adde epiſcopum eſſe priuilegiatum, vt ei credatur plene, vt 4
teſti, ſine iuramento in foro ſeculari, vt per Abb. & Felin. *in c. nuper. de teſtib.* & per Iaſo. *in l. admonendi, numero 197. ff. de iureiur.* qui tamen inquit de conſuetudine, hoc non ſeruari. Immo & iure nouo vt *ſupra, libr. prim. capit. nono. §. ſecundo, in rub.* dicta teſtium aſſumendo ibi. *22. in verſicul. Secundam regulam.* Item epiſcopus exercet iuriſdictionem in perſonas illuſtres: Sed non eius vicarius, vt per Iaſ. *in l. in ius vocari. §. prætor. 2. nu. 7. ff de in ius vocan.* Item epiſcopus poteſt eximere aliquem à iuriſdictione ſua, vt per Oldrad. *conſ. 172. n. 8.* Item poteſt exercere pœnas Lateranenſis concilij in vſurarios, vt per Ab. *conſ. 81. col. 2. vol. 2. per cap. quia in omnibus. de vſur.* Nō poteſt tamen epiſcopus exiſtens extra diœceſim, delegare cauſam alicui, ſecundum Bertachin. vbi *ſupra.* Item adde vt nec cauſam ſpiritualem laico, nec ſimul clerico, delegare poſſit, vt per Felin. *in c. 2 col. pen de iudic.* Nec ſecundum Bertachin. *ibi.* Condemnans criminoſum, poteſt in ſententia pœnas ſibi applicare. Nec poteſt prohibere iudici laico, ne procedat contra clericum, qui falſum depoſuit teſtimonium. Item adde, vt non poſſit committere cauſam, appellatione remota, vt per Bald. *in cap. cum omnes. de conſtitut.* ſequitur Felin. *in c. quod ſuper. col. fi. de maior. & obed.*

SVMMARIVM.

1 Epiſcopus eſt fautor teſtamētorum, quæ pertinent ad pias cauſas tantum.
Epiſcopus quando poſſit ſe intromittere, in vltimis voluntatibus.
2 Epiſcopus legatum factum pauperibus, quomodo diſtribuat: & in executoribus teſtamentorum eius cura.
Relicta pro diſtributione, intelliguntur pro anima teſtatoris, ad pias cauſas.
3 Epiſcopus poteſt inhibere iudici ſeculari, ſub pœna excommunicationis: ne teſtamenta vſuraria exequatur, vel etiam teſtamentum inceſtuoſi.
4 Epiſcopi bona, non ſunt diripienda: ſed futuro ſucceſſori reſeruanda.

POTENTIA EPISCOPI CIRCA VLTIMAS VOLVNTATES.

QVo ad vltimas voluntates, poteſtas epiſcopi pariter ampla eſt: vt *vltimo loco, & in 6. parte dicti 4. libri* abunde explicat

Bertachin. ex cuius verbis *in prin.* & not. *in l. nulli. C. de episcop. & cle-*
1 *ric. & in c. nos quidem. de testam.* præmittere possumus, † vt episcopus dicatur, & debeat esse fautor testamentorum: eorum tamen quæ pertinent ad pias causas tantum, quæ etiam declarat inibi idẽ Bertachin. & *num. 42.* vt episcopus possit se intromittere in vltimis voluntatibus, decedentium in sua diœcesi post annum: si intra annum heres, vel executor testamentarius non impleuit officium suum: bona cum fructibus interdicendo: & nisi qualitas officij duret post annum, & nisi post annũ sit à testatore prouisum, & si executor testamentarius sit de iure, vel de facto impeditus: Nam his casib. exequitur cum forma tradita executori testamentario: puta de consilio Guardiani, vt & per Felin. *c. cum accessissent. column. 8. de constitut.* & Iaso. *in l. si cum. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. numero 22.* Sed an episcopus possit se intromittere in relictis ad non pias causas, post annum, glo. & doct. dissentiunt, vt per Roland. Passager. *in tract. formarum ad om. cap. testamen. rub. 4. numero quarto, & sequen.* qui cum distinctione videtur concludere, vt possit, concordando opin. Verum Alexand. *consil. 239. in fin. volu. 6.* magis communem
* * attestatur, indistincte loquens, vt episcopus possit cogere heredes, ad satisfaciendum legatis, etiam factis ad non pias causas. Post annum tamen potest episcopus excludi per testatorem, ab officio exequendi. Exequitur tamen testamentum, in quo non est datus executor, etiam si id prohibuerit testator, de quo per Alex. *consil. 206. nu. 9. vol. 6.* At executoriam testamenti ad se deuolutam potest episcopus alteri committere: quod aliter est in executoribus aliis, qui per substitutum exequi non possunt. Et potest episcopus alium subrogare, loco executoris priuati, propter male gestum officium, quoad piam tamen causam tantum: Immo potest cogere executorem emendare quod male gessit, & remouere suspectum executorem, etiam nemine accusante, instar tutoris: & pariter potest sicut heres, legatarius, vel quilibet alius, cuius interest; impedire malam administrationem testamentarij executoris: & si executor testamentarius est inhabilis, succedit ei episcopus ne pereant pia
2 legata. † Item episcopus hereditatem, vel legatum, pauperibus relictum, distribuere debet, inter pauperes loci, in quo testamentum factum, vel alia male ablata: quæ tamen alibi quandoque videtur

posse

poſſe fieri. Nec taliter relicta pauperibus, poteſt gratis remittere, vt per Socin. *conſ. 127. numero 9. volum 3.* licet facta reſignatione per vſurarium, in manibus epiſcopi, de male ablatis, poſſit epiſcopus donare partem, immo & totum filiis vſurarij, vt conſuluit Iaſon *conſilio 213. num. 2. volum. 2.* Relicta autem ſimpliciter hereditate diſtribuenda: intelligitur relicta diſtributio ad pias cauſas, pro anima teſtatoris inter pauperes, ſecundum Bald. *in l. executorem, colum. 2. Cod. de execut. rei iud.* Item epiſcopus poteſt vendere bona immobilia, vt diſtribuat inter pauperes, etiam ſi teſtator ea prohibuit vendi: deficientibus tamen mobilibus & nominibus debitorum. Habet propterea epiſcopus, diſtributor bonorum inter pauperes, actiones hereditarias, ſicut heres & executor teſtamentarius. Item poteſt epiſcopus cogere executorem teſtamentarium ad vendendum, & diſtribuendum in piam cauſam. Item epiſcopus poteſt legatum factum pauperibus, poſt mortem heredis, ſolutum per heredem in vita ſua, cogere ad ſoluendum iterum poſt mortem heredis, ſecundum Bartol. Sed Bald. tenuit contrarium, & alij relati *ibi.* Item epiſcopus cogit executores teſtamentarios, ad ſe concordandum & exequendum. Item ſi executor male arbitratur in exequendo, corrigit ea epiſcopus. Item declarat poſt annum, ſi is, cui teſtator commiſit declarationem intra annum, non declarauerit perſonas, quibus aliquid dandum erat, vel vſuras reſtitui. Item pro quarta ſibi debita de legatis piis, epiſcopus agit contra executores teſtamentarios, pro legatis nondum ſolutis, alias agit contra legatarios. Item tenetur curare, ne committatur fraus per teſtamentarios executores. Item poteſt ipſe executor in teſtamento dari, ſiue ad piam cauſam, ſiue ad prophanam, quia tunc tenetur conficere inuentarium coram iudice laico. Item epiſcopo allegantí executorem teſtamentarium non feciſſe executionem infra annum: & ſic ius exequendi ad eum eſſe deuolutum, incumbit onus hanc negatiuam probandi. Item epiſcopus eſt executor ad diſtribuendũ male ablata incerta: ſi non apparet is cui fuerit ablatum, vt etiam tenet Paris Put. *in tract. de ludo. num. 43.* & Iác. à canibus, *in tract. de execut. vlt. volunt. §. 3. nu. 15.* qui ponit rationem. Item citandus eſt per heredem ad defenſionem inuentarij faciendi per eum: ſi teſtamẽtum continet relicta ad piam cauſam. Item epiſcopus cogit etiã ſocium

vsurarij, qui participauit de vsuris, ad restitutionem vsurarũ. Item episcopus potest distribuere inter pauperes bona peregrini mortui intestati, vbi non sint agnati, vel legitimi heredes: Item episcopus executor cogit filios testatoris soluere, quando testator reliquit pro anima, arbitrio filiorum. Item si heres nolit exigere à debitoribus hereditariis, succurritur pauperibus, vt episcopus cogat ad agendum. Et executor agit contra heredem, vel debitorem hereditarium: vel etiam legatarius contra eosdem: vel contra executorem, coram episcopo loci, in quo defunctus habuit domicilium, vel originem vel etiam coram Iudice laico, vtriusque loci. Item executor testamenti debet reddere rationem episcopo: & ibi quæ requirantur in redditione rationis. Item successor episcopi, testamentarij executoris, succedit etiam in officio executoris. Item episcopus executor testamenti, potest distribuendo dare bona ecclesiæ suæ, & sibi, & coniuncto pauperi: si habet consocium. Item episcopus loci originis, & episcopus domicilij habet parem potestatem distribuendi: Nec vnus potest retractare, quod alius legitime fecit. Item episcopus ciuitatis est executor testamenti illius, qui in mari decessit: si locus maris ab eo regitur, vel si intra centum milliaria sit vicinus. Item si episcopus mandat executori testamentario, ad piam causam cõstituto, vt exequatur in tribus terminis, executore cõtumace, in tertio termino, priuatur potestate exequendi intra annum. Item episcopus distribuendo alimenta inter pauperes, dat vni quãtum alteri de cibo & potu, etiam si vnus plusquam alter comedat & bibat, Vestimenta debet præstare secundum qualitatem personarum. Item episcopo præfertur executor in testamento datus, etiam ad restituenda omnia bona, tanquam male ablata inuenta: Item episcopus, vel executor exequi potest etiam absente vel inuito herede: qui distribuit inspecta dignitate testatoris, numero filiorum & facultate bonorum, vbi testator non declarauit. Item episcopus distribuit pro anima testatoris, etiam quod non constet, quod fuerit Christianus. Item re integra, executore renunciante episcopo, & pœnitente eum, nõ distribuit Episcopus. Item episcopus potest dare fraternitatib. legatum factum ad pium vsum, siue pius vsus fuerit expressus, siue non, quia subintelligitur. Itẽ episcopus substitutus pro pauperibus, excludit

matrem pupilli. † Item adde, episcopum posse inhibere iudici seculari sub pœna excommunicationis, ne testamenta vsuraria exequatur, vel etiam testamentum incestuosi, vt per Bald. *in l. consulta. C. de testam.* Item adde hic casum singularem, de quo fecimus mentionem supra *hoc §. nume. 8. versic. in spiritualibus.* vt episcopus possit filio exheredato restituere hereditatem, in qua pater instituit ecclesiam: † Item adde, vt episcoporum bona non sint diripienda, sed successori futuro reseruanda, vt per Io. cop. *in tract. de fructibus, in rub. de fructibus sacer. & benefic. c. 2. numer. 2.* Item episcopus habet beneficium pro pauperibus. *l. fin. Cod. de edic. Diui Adri. tol.* vt per Iaso. *ibi. numero decimoquinto.* Non potest tamen episcopus hereditatem distribuendam inter pauperes, dare spurio testatoris, etiam pro alimentis: licet alias ei sint debita. Neque eligit pauperes intra annum non electos, per habentem ius eligendi eos ex testamento: sed debet distribuere bona inter pauperes electos ab executore, post annum: licet executor sit priuatus, ob non factam executionem, id est distributionem. Nec mortuo episcopo executore legitimo, succedit capitulum in officio exequendi. Nec potest episcopus originis impedire, si episcopus loci cœpit distribuere. Nec potest distribuere tanquam in casu incerto, nisi adsint coniecturæ: si episcopus perdidit memoriale sibi datum, continens quantitatem restituendam: & quibus restitutio esset facienda. Nec potest dare fundum pauperibus episcopus executor, si eam testator iussit vendi, & dari pauperibus: nisi emptor non reperiatur.

3

4

SVMMARIVM.

1 *Vicarius episcopi, tonsura, & sacerdotali habitu inducitur.*
2 *Vicarius episcopi, laicus esse non potest: licet sit clericus coniugatus, non bigamus.*
Assessor, nullam habet iurisdictionem.
Assessorem, quilibet ordinarius assumere potest.
Assessor quis esse non potest in patria sua.
3 *Laici non debent iudicare viros ecclesiasticos.*
4 *Habitus episcopi, etiam clericalis dicitur: sicut in monachis.*
5 *Monachus etiam sine licentia Abbatis, constituitur Vicarius episcopi: quia sic & eius cubicularius.*

Reli-

Religiosus mendicantium, non potest constitui Vicarius episcopi.

6 *Vicarius Episcopi, non potest esse, qui est excommunicatus: nec bigamus ibi remissiue, quid de canonico regulari.*

7 *Vicarius ab episcopo nominatur, & constituitur, eius potestas à iure recipitur, etiam sine consensu capituli, vbi æquitas subest.*

Vicarium remouere ad libitum, potest episcopus.

Vicarij officium cessat, mortuo, vel excommunicato episcopo: vel capto ab infidelibus.

Vicarius non potest perficere causas incohoatas, viuente episcopo: vt idem est in delegato.

Vicarius episcopi, temporalis, non perpetuus dicitur.

Vicarius proprie dicitur, qui perpetuus, superioris auctoritate constitutus, & nu. 13.

8 *Vicarius perpetuus potest constitui ab episcopo, in ecclesia sua, prælatus inferior: recipiens etiam nomine dignitatis suæ, iura episcopalia, præter tria.*

9 *Vicarius à Vicario regulatiter non constituitur: ibi quando.*

10 *Vicarius secundus si constituatur, censetur reuocatus primus.*

11 *Vicarij episcopi constitutio, quomodo dignoscitur à delegato.*

Vicarij, & episcopi auditorium, idem est: quod secus est in delegato: & numer. 15.

Auditores Principis, dicuntur ordinarij.

12 *Vicarius episcopi dicitur ordinarius, & vide sub nu. 12.*

Vicarij, vel vicegerentes, sunt in multiplici differentia.

13 *Vicarij quando à Præsidibus vel iudicibus, constitui possint.*

14 *Vicarius, vel Vicegerens, quod non sit tantum honorandus, quantum sit principalis: sed tanquam repræsentans principalem.*

Vicarij multiplici nomine appellantur.

15 *Vicarij gesta, dicuntur gesta episcopi: & de episcopo iura loquentia, verificantur in Vicario, quando cadunt in mandato.*

Vicarius episcopi censetur habere generale mandatum ad omnia, quæ alias sibi concessurus fuisset.

Vicarius episcopi, de omnibus cognoscit, de quibus episcopus: nisi in casibus in iure expressis.

16 *Vicarius differt ab episcopo in 28. casibus enumeratis.*

Vicarius potest absoluere criminosos.

17 Episco-

57 *Episcopus omnia potest, nisi ea quæ de iure prohibetur.*
58 *Episcopi iurisdictio, firmior est, quam Vicarij sui.*

LIB. II. CAP. VI. DE VICARIO EPISCOPI.

§. I. DE CONSTITVTIONE VICARII EPISCOPI.

ICARIVS Episcopi, † tonsura & sacerdotali habitu indutus: eidem contiguus, eodemque fere in tribunali assidens, prospiciebatur: nullo tamen caput contegebat ornamento: sicut nec cæteros sacerdotes, contegere tradit Specul. in rationali diuinorum *in. c. de mitra, lib. 3.* At qualis sit habitus clericalis, tetigimus supra hoc *lib c. 1. § 4. vers. 6. num. 24. & c. praced. § 3. numer. 14.* & hic dicas, Clericalem habitum esse tonsuram & vestes, *c. si index § idem esse. de senten. excomm. in 6.* vbi Philip Franc. & Cardin. Alex. *in c. pœnitentes. 50. dist.* † Proinde satis clare constat, Vicarium episcopi, laicum esse non posse, licet sit clericus coniugatus: dato quod non sit bigamus, secundum Philip. Franc. *in c. 1. numer. 6. de offic. vic. in 6.* Secus est in assessore, vel cōsultore, vt habetur etiam per Abb. & doct. de his *in c. decernimus. de iudic.* præcipue per Felin. *ibi numer. 6.* & per Bertachin. *in tracta. de episcop. in 7. parte. 4. lib. numer. 22.* & communem attestatur Iason, *in rub. ff. de offic. assessor. numer. 3.* vt laicus etiam possit esse assessor episcopi: quia nullam habet iurisdictionem, sed solum habet consulere, vt habetur *in dict. c. decernimus.* per doct. Et *ibi*, quod quilibet ordinarius potest sibi assumere assessorem. Assessor tamen in propria ciuitate quis esse non potest propter suspicionem, ne quid gratiose fiat, alias punitur: cum nemo sit acceptus propheta in patria sua, *Bart. in l. fin. ff. de assessoribus.* & diximus *supra c. praced. § 3. num. 51. per c. in noua. 16. quæstio. 7.* † quia indecorum est, laicos viros ecclesiasticos iudicare: & licet tex. ibi innuat, vt qui in administrationibus associantur Pontificibus, & sic episcopis: nec professione, nec habitu, discrepare debeant: intellige tamen

1
2
3

secundum Archid. ibi, de generali, & Principali professione, vel
4 habitu, scilicet clericali. † cum habitus episcopi, etiam clericalis dicatur: sicut etiam in monacho: & cum hac declaratione etiam sentire videtur Cardin. Alexand. *in c. si quis, circa fin. 58. distin.* qui ibi
5 cum gloss. concludit, † Monachum forte, etiam sine licentia Abbatis, posse constitui vicarium ab episcopo, quia possit eo inuito habere eum cubicularium suum: qui tamen debeat habere secum socium de conuentu. Religiosum tamen ordinis mendicantiũ non posse constitui vicarium, tenet ibidem Card. ex sententia Imol. &
6 adde secundum Philip. Franc. *in d. c. 1. de offic vic. in 6. numer. 6.* † excommunicatum non posse esse Vicarium episcopi: Item nec bigamum. An autem monachus, vel canonicus regularis possit esse Vicarius episcopi, se remittit ad Imol. *in cap. fin. de institut.* Non est dubium igitur, Vicarium ab episcopo constituendum, vt etiam
7 per Specul. *in titu. de offic. Vic.* † Nam & secundum Hostiens. *in sum. de offi vic. §. primo, in fin.* nominatio fit ab episcopo: potestas vero Vicarij recipitur à iure: ad eamque constitutionem teneri episcopum diximus *dict. numero 51.* Hocque posse etiam sine consensu capituli, tradit Hostiens. *in dict. sum. de offic. vic. §. & in quibus. versic. sed nunquid.* sequitur Ioan. Franc. Pauin. *in tract. de offic. & potest. cap. sed. vac. quaestio. 10. 2. partis princip. numero 12.* Infertque Hostiens. vbi *supra*, Vicarium ab episcopo substituendum, vbicunque aequitas subest. quae dicitur subesse in omnibus casibus, in quibus potest absens sine peccato per vicarium deseruire, enumeratque duodecim casus. Subditque etiam Pauin. vbi *supra*, posse episcopum illum remouere, vt ad libitum, etiam cum iuramento constitutum, tenuit idem Bertachin. cum relatis, *dict. 7. parte. 4. lib. numero 14.* & per Felin. *in ca. si diligenti. column. pen. de for. comp.* & Philip. Franc. *in c. Romana. de offic. vic. . o. numero 5.* Sic mortuo vel excommunicato episcopo, cessat officium Vicarij, vt per Abb. *in c. quoniam Abbas, nu. 10. de offic. deleg.* vel etiã eo capto ab infidelibus, vt per Philip Franc. *in c. si episcopus nu. 3. de sup. neg. prael. in 6.* Qua de re etiã causas inchoatas, viuente episcopo, nequit Vicarius perficere, vt per Specul. *in tit. de offic. ordin. §. 1. vers. auditores*, & Bertachin. *dict. 7. parte, numero 6.* & idem est in delegato. *l. & quia. ff. de iurisd. om. iud.* Quo fit vt episcopi Vicarius tẽporalis, non perpetuus dicatur, vt per Ab. & doct.

in c. po-

in c. postulasti. colum. 1. de rescrip. sed Cardin. in clem. 1. de offic. vic. dicit esse perpetuum: plures species Vicariorum commemorans. Vicarius tamen proprie dicitur ille, qui perpetuus est, superioris auctoritate constitutus, vt per Ab. in c. g. perpetuus. de fide instr. & in c extirpanda. §. qui vero, de preb. † Atq; præmissis adde, prælatum inferiorẽ, 8
Vicarium posse constitui perpetuum ab episcopo in ecclesia, recipientem etiam nomine dignitatis suæ, iura episcopalia, præter tria: videlicet Cathedraticum, Reuerẽtiam, & subsidium charitatiuum: licet alias episcopus non possit à se, vel à iurisdictione sua eximere ecclesiam, vt per Ab. in c. cum venerabilis. col. 2. de censib. nisi in quatuor casibus, vt ibi per eum: quę intellige de inferiori ecclesia, & cũ consensu capituli. † Porro Vicarium à Vicario creari vel constitui non 9
posse, regulariter statutum videtur, per Hostiens. vbi supra. § fi. per c. clericos, de offic. vic. sequitur Bertachin. dict. 7. parte, numero 2. idem tenet Bald. in l. aliquando, numero tertio, de offic. proconsf. & leg. & Felin. in d. c. g. perpetuus, colum. 1. de fid. instr. & Philip. Franc. in d. c. Romana. numer. 4. Qui Bald. tamen videtur declarare, vt Vicarius non possit creare vicarium, cum ordinaria potestate: sed per modum delegationis possit alteri committere vices suas. cap. 1. de offic. vic. in 6. vbi idem Philip. tunc etiam concedit, si vicarius de consensu episcopi in totum, ad tempus, ex iusta causa committeret vices suas, cum nec per hoc illas abdicet à se: & ita seruari ex consuetudine approbata, secundum Ioan. And. ibi commemorat: allegando etiam Rot. decis. 378. Item Felin. vt supra, declarat, Vicarium ex magna causa absentaturum, non sæpe, & pro modico tempore, posse alium Vicarium dare, secundum gloss. & doct. in clem. 1. in ver. ad locum aliorum. de regular. Item ex probabili & necessaria causa posse à vicario Vicarium substitui, allegatur Hostiens. in dict. ca. clericos. vbi Abb. de offic. vic. & Bald. in Marg. in ver. Vicarius. † At si episco- 10
pus secundum vicarium, post primum cõstituat, censetur reuocare primum, vt Ioan. And. & mod. allegati per Bertach in d. 7. parte 4. lib. num. 24. cum eo hoc affirmant: contrarium tamen tenet Abb. in c. volentes. de offic. leg. † Constitutio vero Vicarij secundum Bar. in l. 1. 11
in fi. ff. quis & à quo appel. fit & dignoscitur à delegato, si quis cõstituatur vt gerat vices ordinarij, in eodẽ loco, & eodẽ tribunali, quo cõsueuit ipse ordinarius esse: quo casu recte dicitur idẽ auditorium:

niam nec de vno appellatur ad alium. Delegatus vero dicitur & constituitur quis, ad vniuersitatem causarum, & appellatur à delegato ad delegantem, cum non sit idem auditorium, & hæc sequitur etiam Bertach. *d. 7. parte, 4. lib. num. 11.* Veruntamen delegatum ad vniuersitatem causarum, dici ordinarium, tenuit gloss. *in ca. statutum. §. insuper. de rescript. in Sexto*, de quibus vide quæ ibi remissiue ponit Philip. Franc. *numer. 10.* Et hic adde, vt eo pacto, Auditores Principis & Pontificis, dicantur ordinarij, vt declarat Salicet. Bartolum *in l. præcipimus. in princ. C. de appellat.* † Sic vicarius episcopi dicitur ordinarius, secundum Doct. *in cap. 2. de consuetud. & in cap. licet. de offic. vic.* & per glo. *in cap. perlectis, in ver. iurgia. 25. distinct.* vbi
* Cardin. Alexand. qui ibi communem * opin. tradit: & ponit quomodo cognoscatur iurisdictio ordinaria: & *colum. 5.* subdit, de iure Archidiaconum esse Vicarium episcopi *cap. 1. de offic. Archid.* & idem tenet Alexand. *in rub. de offic. eius. numer. 16,* de quo suo loco dicemus. Quod Vicarius episcopi dicatur ordinarius, tenet etiam Bertach. *in d. tract. de episcop. in d. 7. parte, quarti lib. numer. 1.* & Alexand. *in dict. rub. ff. de offic. eius. numer. 15.* qui *ibi numer. 17.* notabiliter declarat, si vicarius est generalis in diœcesi, non in certa parte, ad certos actus, per glo. antepen. sign. *in cle. 2. de rescript.* eadem videtur tenere Iason, *in d. rub. num. 2,* & Felin. *in rub. de offic. deleg. colum. fin.* Item declara, vt si causæ criminales, & collationes beneficiorum specialiter committantur vicario, dicatur delegatus, vt per Marran. in Specul. aur. *distinct. 16. numer. 16.* Ad præmissa adde, quòd vicarij, vel vicegerentes, vel similes, sunt in multiplici differentia. & vltra Abb. Felin. & Doct. *in dict. cap. postulasti. de rescript.* vide omnino Alexand. *in d. rub. numer. 13. & seq.* qui pulchre, etiam distinguendo iura canonica & ciuilia, declarat quomodo constituantur Vicarij, vel vicegerentes, & habeant iurisdictionem ordinariam: & concludit, vt Vicarius constitutus à lege, vel superiore, loco absentis vel impediti ordinarius sit. Delegatus, largo modo, dicitur delegantis vicegerens, constitutus per verbum, *Delego.* At si quis constituatur Vicarius, vel vicegerens, sine verbo *Delego*, ab inferiore à principe, dicit secundum iura ciuilia, non habere ordinariam iurisdictio-
19 nem. Vnde infert, † quod Potestas, Præsides, vel Iudices ordinarij, non possunt constituere vicarios, nisi permittat consuetu-
do: li-

do: licet habere possint, non vt seorsum, sed vt in eorum præsentia ordinariorum committentium, expediantur causæ: & cum Alexand. tenet Marr. in Spec. aur. *distinct. 5. princip. numer. 17.* & breuibus transit Ripa *in cap. 45. de rescript.* At Ioan. de Grass. *in tract. de substant. procuratorij. in ver. vicarios*, inquit eos proprie dici vicarios, qui gerunt idem tribunal, vel officium pro domino, *toto tit. C. de offic. vic. & cap. 1. de consuetud. in 6.* & tres species ponit, vt quidam sint vicarij in iurisdictione, vt vicarius episcopi: quidam vicarij in officijs & ministerijs ecclesiæ, vt *in tit. de offic. vicar.* quidam, qui dicuntur locum tenentes, qui habent maiorem auctoritatem. *§. hoc vero iubemus. in authent. de collat.* † An autem Vicarius, Vicegerens, 14
vel Locumtenens, qui idem videntur esse, sit tantum honorandus, quantum principalis, *Alexand. in l. sed si. §. semper. in princ. de in ius vocan. vbi Iason, numer. 6.* & dicemus *inf.* concludunt, quod non. idem latius concludit Decius *in c. sane. colum. 1. de offic. deleg.* quicquid senserint multi contrarium tenentes: quibus ipse respondet. Et ideo infert, Ducem esse præferendum ambasciatoribus regis. Cōcedit tamen Vicarium, siue locum tenentem honorandum, tanquam repræsentantem principalem: Sic persona principis repræsentatur in quolibet magistratu, vt per Franc. Luc. *in tracta. de fisco. in 2. parte, numer. 10. in titul. de crim. les. maiest.* qui nititur auctoritate Alb. Et adde quod Vicarij quandoque etiam Commissarij, Officiales, Nuncij, vel missi dominici, Foranei, Substituti, Visitatores, Vicedomini, & Vicecomites dicuntur, vt per Ioan. Franc. Pauin. *in tract. de offic. cap. sede vac. q. 10. secundæ partis*, vbi quid de suffecto: & vide Cardin. *in clem. 1. de offic. vic.* & Alciat. *in rub. de offic. ord. numer. 22.* qui dicit hoc esse generale verbum. † Tametsi, vnum & idem sit 15
auditorium episcopi, & eius Vicarij. *c. Romana.* vbi Philipp. & Fran. & doct. *de appell. in 6.* & vt *supra*: & gesta Vicarij dicuntur gesta episcopi: atque iura loquentia de factis, vel faciendis per episcopum verificantur, etiam si fiant per eius vicarium, vel eius delegatum: quando tamen sunt talia, quæ cadunt in mandato, vt per glo. *in c. 1. in ver. per episcopos.* vbi Franc. & doct. *de capell. monach. in 6.* atque tradit Corn. *cons. 172. num. 7. volum. 1.* vicarium episcopi, censeri habere mandatum generale virtualiter, ad omnia ab episcopo, quæ alias sibi concessurus fuisset in specie: & propterea dicitur etiam, quod

vicarius episcopi, ex quo habet iurisdictionem ordinariam, potest ex generali commissione regulariter de omnibus cognoscere, de quibus potest episcopus, nisi in casibus expressis in iure, vt habetur *in cap. secundo*, vbi gloss. Philip. Franc. & doct. *de offi. vic. in 6.* & Corn. *consilio 181. numero 39. volum. 2.* & ideo inquit etiam Bertachin. *in dict. 7. parte, 4. lib.* Vicarium habere eandem iurisdictionem, quam habet episcopus: quæ declaranda sunt, si vicarius bene & iuridice agit: alias non tenetur episcopus obseruare eius factum, vt per Deci. *consilio 43.* † Notandi tamen sunt casus, qui faciant differre episcopum à vicario, qui illi sunt: Primo vt in causis criminalibus vicarius non possit cognoscere ex generali commissione. *dict. cap. 2.* vbi gloss. & Philip. Franc. *numero quinto.* & Bertachin. vbi *supra*, *numero 15.* qui declarat hoc procedere quo ad pœnam: non quoad inquisitionem, & relationem faciendam episcopo. At posse Vicarium absoluere criminosos, tenuit Felin. Socin. & Rot. relati per Ripam. *in l. qui condemnare, numero nono. ff. de re iud.* licet ipse aliter sentiat. Secundo in destitutionibus vel etiam collationibus beneficiorum, vt ibidem per Franc. per *c. 3. eo. tit.* & Bertachin. vbi *supra*, *numero 21. & 40.* quod procedit etiam in dignitatibus curatis, secundum Felin *in ca. causam qua, colum. 12. de rescrip.* Sed vide eundem Bertachin. *ibi. nu. 92.* quid sit absente episcopo, de consuetudine. Tertio in literis commẽdatitiis ad ordinem, in quibus requiritur specialis commissio, secundum gl. *in dict. ca. 2.* & per Franc. *ibidem.* Quarto, qui loco * ponit differentiam, quia vicarius nõ potest se intromittere de causa cœpta per eum, in qua incœpisset cognoscere episcopus: quia Vicarius reuocatus censetur. *argu. c. si quem. de procur.* Quintum casum ponit in visitatione, quam non potest facere vicarius: sicut non potest facere capitulum, sede vacante, secundum glo. *in clem. 1. in ver. capituli. de hæretic.* Sextum casum ponit, quia à delegato episcopi non appellatur ad vicarium, sed ad episcopum: quod concedit Philip. Franc. *in ca. dilecti. 3. num. 34. de appel.* si episcopus est præsens: vel in loco vicino: secus si in remoto: & plus secundum Rot. indistincte contra tenetur. Septimum in pœnitentiis, quas non potest Vicarius imponere, in casibus episcopo reseruatis, secundum Archid. & Hostiens. ibi per Philipp. allegatos. Octauum ponit, vt non possit vicarius generalis co-

16 (margin, beside "factum, vt per Deci."); * (margin, beside "Franc. ibidem.")

sis cognoscere, sicut episcopus, quando alius post primum fuisset generaliter deputatus. *argum. cap. non iniuste, de procur. in sexto*, cum aliis adductis. Nonum casum potes colligere, ex verbis Philip. Franc. *inibi*, vt generalis Vicarius non possit se intromittere, de causa alterius Vicarij, specialiter constituti: cum tamen episcopus id possit. Decimum etiam potes colligere ab eo: vt vnus Vicarius generalis non possit sine alio generali procedere, quando sunt duo constituti generales simpliciter, non insolidum, *argumen. ca. si duo. de procurat. in sexto.* & tamen episcopus posset. Vndecimum collige ex dictis Philip. Franc. *in dict. c. Romana. numero 3. de appellat. in 6. nume. 3.* vt episcopus possit degradare, non autem vicarius: quia etiam episcopus, vbi non sit consecratus, hoc non potest. *ca. transmissam. de elect.* Duodecimus est casus, vt ibi per Philip. quia vicarius non habet potestatem reconciliandi excommunicatum: nisi sit sacerdos, secundum Host. licet aliter placeat Archid. Tertiodecimo colligere potes ex dictis Bertach. *in d. 7. parte, 4 lib. nu. 13.* vt si episcopus est priuilegiatus, vt ab eius sententia appellari non possit: non tamen vicarius suus, eodem priuilegio gaudeat secundum Bart. & doct. *in l. à proconsulibus. C. de appellat.* Quartusdecimus casus potest sumi ex Bertachin. vbi *supra. numero 17.* quia vicarius non potest dispensare cum clerico adultero: vel in casibus, in quibus potest episcopus. Decimoquinto, quia vicarius non potest componere pœnas à iure taxatas: etiam quod habeat auctoritatem ab episcopo, simpliciter componendi pœnas. Decimussextus potest esse casus ex dictis Bertachin. *ibidem, nume. 19.* vt suspecto Vicario, non sit suspectus episcopus: secus econuerso, vt idem tenet Philip. *in cap. dilecti. 3. numer. 53. de appel.* Decimusseptimus sumi potest ex dictis Ripæ *in l. prima. §. si autē collegium, numero octauo, ff. ad Trebell.* vt Vicarius non possit conferre beneficia episcopo, licet econuerso aliter dici posse crediderim. † quia episcopus omnia potest, nisi ea, 17
quæ de iure prohibetur, vt *supra preced. c. § fi. n. 12.* Decimusoctauus casus est, quia maior honor debetur episcopo, q̃ vicario, vt per Alc. *in d. rub. de offic. ord. n. 28.* vbi q d in cōstituto à superiore: & ante eū per Ias. & allegatos per eū *in d. l. sed si. §. fi. de in ius voca.* Ex cuius dictis colliguntur infrascripti etiam casus, videlicet. Decimusnonus, quia episcopus existēs extra diœcesim, potest cōfirmare presentatū à patrono:

trono: non eius Vicarius. Vigesimus, quia episcopus cognoscit de delegato suo recusato, non eius vicarius: quod intelligit Bertach. vbi *supra, num. 34.* procedere, si episcopus est præsens, vel absens, in loco propinquo, secus in longinquo. Vigesimus primus, quia episcopus exercet iurisdictionem in Illustres personas, non eius vicarius. Vigesimus secundus, si de consuetudine in aliquo actu requiritur episcopus, eo absente non requiritur eius vicarius: sed dicitur contrarium tenere Archid. Vigesimus tertius, quia relictum episcopo, sub nomine dignitatis, transit ad eius successorem: secus si relinquatur eius Vicario. comprobat etiam Ias. ibi vltra hos casus, aliquos ex supra memoratis. Vigesimumquartum addas: quia episcopus potest in camera, vel capella sua, horas canonicas dicere, simul omnes in mane: Vicarius autem, & alij ministri ecclesiæ, ipsas dicent in ecclesia publice, & solenniter, horis competentibus, illius vice, vt per Hostien. *in sum. de offic. vic. §. & in quibus: ibi, primus.* Vigesimum etiam quintum casum possumus addere, vt vicarius Archiepiscopi non possit habere iurisdictionem in suffraganeis eius, nō absente archiepiscopo: cum is tantum habeat tunc: quod fit ob reuerentiam dignitatis episcopalis, *c. 1. §. fin.* vbi Perusin. & doct. *de offic. ord. in 6.* sequitur Bertach. *d. 7. parte, 4. lib. numer. 12.* Vigesima sexta differentia potest notari, quia vicarius non cognoscit de causa delegata episcopo: nec econuerso, vt per Bertachin. *d. 7. parte numer. 4.* & per Socin. *consil. 39. numer. 30. volum. 4.* de quibus latius per Philip. Franc. *in c. dilecti 3. numer. 40. de appell.* Vigesima septima differentia est, quia episcopus confirmat sententiam, quam vult, duorum vicariorum discordantium, vt per Philip. *in d. c. dilecti. numer. 55.* Vigesimo octauo colligere potes, ex dictis Philip. *in dict. c. Romana. num. 4.* casum, vel generalem conclusionem ad præmissa.
18 † vt iurisdictio Episcopi sit firmior iurisdictione vicarij: quæ se habet vt riuulus ex fonte, secundum Io. And. ideo est, vt possit episcopus prohibere suum vicarium, ne iudicet, non econuerso. *l. iudicium soluitur. ff. de iudic.* & alias diximus. & ex his soluit ibi obiectum Philip. quod licet idem sit tribunal episcopi & vicarij: cum tamen differat in pluribus, vt *supra*: potest dici idem, quia participat de identitate alterius, in certis casibus, licet non per omnia.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius aſtringitur ad officium eccleſiæ, ita vt nunquam eã deſerere debeat.*

2 *Vicarij epiſcopi geſta, non valent, ſi de eius mandato non cõſtat: idem in delegato: niſi de delegatione conſtet.*

3 *Vicarij partes ſunt, interponere decreta voluntaria, & cõtentioſa: & regulariter epiſcopus, vel ipſe adeundus eſt.*

4 *Vicarius epiſcopi, poteſt ſuſpectus recuſari.*

5 *Vicarius archiepiſcopi, habet iuriſdictionem in ſuffraganeos, eo abſente.*

6 *Vicarij maior eſt iuriſdictio, quam delegati.*

7 *Vicarius archiepiſcopi, cognoſcit de appellationibus ad archiepiſcopum interpoſitis.*

8 *Appellatio à ſententia epiſcopi, vel vicarij, fit ad archiepiſcopum, non obſtante conſuetudine: nec ſupplicatur ad epiſcopum.*

Nullitas ſententiæ vicarij epiſcopi, poteſt per epiſcopum cognoſci.

9 *Nullitas ſententiæ, poteſt cognoſci per ordinarium, & ipſummet Iudicem.*

10 *Reſtitutionem in integrũ concedit epiſcopus, & vicarius, contra ſententias ſuas.*

11 *Vicarius epiſcopi, poteſt ſibi eligere tribunal, in eccleſia, ſtante conſuetudine.*

12 *Vicarius epiſcopi, poteſt ſententiam ſuam, executioni mandare.*

13 *Vicarius epiſcopi non cognoſcit de cauſa commiſſa prædeceſſori ſuo.*

Vicarius non poteſt eſſe iudex in cauſa ſua epiſcopi, ſi recuſetur.

14 *Vicarius epiſcopi præcedit Archidiaconum, & omnem dignitatem, poſt epiſcopum, in eccleſia.*

15 *Vicarius Epiſcopi, coruſcat ex radijs epiſcopi.*

16 *Vicarius epiſcopi clariſſimus tantum cenſetur: & prælatus appellari poteſt.*

§. II. DE OFFIC. ET POTESTATE VICARII EPISCOPI.

§. II. EX præcedenti §. multa colligere potes, quæ ad officium & poteſtatem vicarij epiſcopi pertineant: multa quoque ex c. præced. conuenire poſſunt, cum idem vtriuſque ſit tribunal, vt *diximus*. Atque illud primum pręmittamus

q †vt

1 † vt vicarius adeò astringatur personaliter ad seruitium ecclesię faciendum, cuius est vicarius, vt eam nunquam deserere debeat: & ea ratione dictum est in superioribus: eum alterum non posse constituere vicarium, vt per Hostien. *in ea sum. de offic. vic. § fi.* quæ videntur
2 procedere, tam in vicario temporali, quam perpetuo. † Item sciendum est, gesta per vicarium non valere, si de eius mandato non constat, vt auctor est Bal. *in c. 1 §. 1. in fi. si inter dom. & vasal. de inu. lis ori.* & sequitur Bertach. *in 7. parte, 4. lib. n. 10.* subdens post Bar. & alios; idem esse in delegato: qui non possit citare, nisi facta copia suæ delegationis: Dictum tamen est supra §. *praced. n. 15.* vicarium censeri habere generale mandatum, virtualiter ad omnia, quæ alias sibi concessurus fuisset in specie. Et cum tractauerimus supra *lib. 1. c. 10. de Pratore, siue ordinario:* ea quæ ordinem & partes iudicis respiciant: vel si ciuiliter: vel si criminaliter agatur, quæ licet temporalia, à spiritualibus & beneficialibus differant, tamen in multis conueniant, hic repetita habeantur. Quoad pœnas tamen ecclesiasticas, quibus clerici criminosi afficiantur, ponit Bernard. Diaz, *in sua practic. cano. crim.* & multa diximus *supra c. praced. §. 2.* potes etiam videre practi-
3 cam Abbatis, in consideranda vicarij episcopi solicitudine. † Partes etiam vicarij episcopi sunt, interponere decreta contentiosa & voluntaria, vt per Bal. *in marg. in ver. vicarius, vers. 2.* & regulariter episcopus vel vicarius, qui est officialis suus, est adeundus, *c. 2. cum concord. de instit.* nam ordinariè causas audit & cognoscit, vt per Specul. *in titu. de inquisit. §. 1. versi. Quid de officialibus.* Quod tamen declara in ciuilibus, non in criminalibus: vel alijs requirentibus speciale mandatum, *c. 2. de offic. vic. in 6.* & not. Philip. Franc. *in c. Romana, n. 1. de appel. in*
4 *6.* & dictum est *in praced. §.* † Recusari tamen potest suspectus vicarius, vt per Felin. *in c. super quaestionum, de offic. deleg. §. quem verò.* At quoad ea quæ respiciunt potestatem vicarij episcopi, vltra iam dicta in proximè præcedentibus: vt is in genere dicatur habere eandem iurisdictionem, quam habet episcopus, nisi in casibus, in quibus ab eo differt: multa quoque in specie subiungere possumus.
5 † Primumque, vt vicarius Archiepiscopi habeat etiam Iurisdictionem in suffraganeos eius, nisi tamen ipse episcopus præsens sit, vt diximus *in §. praced. nu. 17. & inf. nu. 12.* Sicque sententia per vicarium Archiepiscopi, suspendentis, interdicentis, vel excommunicantis suffra-

ſuffraganeum, eo in caſu valet & ligat, ſecundum glo. *in cap. 1. in ver. non attentent. de offic. ord. in 6.* cum qua tranſit Bertachin. *d. 7. parte. 4. lib. num. 12.* † qui & ibidem concludit maiorem eſſe iuriſdictionem 6
vicarij, quam delegati. Sic ſecundum Bertachinum *ibi. num. 25.* † 7
vicarius archiepiſcopi cognoſcit de appellationibus interpoſitis ad archiepiſcopum. *cap. dilectis & cap dilecti. tertio, vbi Doct. de appellat.*
† Nam à ſententia epiſcopi, vel vicarij non appellatur ad epiſco- 8
pum, ſed ad archiepiſcopum: etiam ſi adſit conſuetudo contraria. *cap. 2. de conſuetud. in 6. & l. præcipimus. C. de appellat.* & per Bertachin. vbi *ſupra num. 36.* & Philip. Franc. *in dict. cap. dilecti. num. 43.* ſed quando cauſæ criminales: vel collationes beneficiorum, ei ſpecialiter committuntur: quia dicitur delegatus, ad epiſcopum appellatur per Marran. in Specul. aur. *in 5. diſtin. princip. numer. 16.* Item nec ſupplicari poteſt, licet à ſententia vicarij epiſcopi poſſit dici de nullitate corã ipſo epiſcopo, & econuerſo, † quia quilibet ordinarius, 9
& ipſemet iudex poteſt de nullitate ſententiæ ſuæ cognoſcere, vt tenet Bald. *in cap. dilecti. vlt. de appel. in ſexto*, ſequitur Philip. Franc. *in cap. dilecto. numer. 72. eo tit.* † Poteſt etiam peti reſtitutio in inte- 10
grum, & concedi per vicarium, lata ſententia ab epiſcopo, vt per Franc. *in dict. cap. dilecti. numer. 48.* Imo poteſt vicarius reſtituere in integrum aduerſus ſententiam ſuam, ſicut poteſt epiſcopus, vt etiam per Bertachin. *dict. 7. parte. numer. 37.* qui ibidem *numer 33.* † 11
notauit poſſe vicarium ſibi eligere tribunal, etiam in eccleſia, ſi adſit conſuetudo. † Sic vicarius epiſcopi poteſt ſententiam ſuam exe- 12
cutioni mandare: quia habet iuriſdictionem ordinariam. Et licet vicarius non poſſit conferre beneficia eccleſiaſtica vt *ſupra §. præced. numer. 16.* dictum eſt: poteſt tamen ſecundum Bertachin. *ibi nume. 21.* inſtituere præſentatum à patrono eccleſiæ. *cap. ex frequentibus, cum glo.* vbi doct. *de inſtitut.* quod de facto etiam ſeruatur. Item vicarius archiepiſcopi poteſt, nedum ſubditos, ſed etiam ipſos ſuffraganeos excommunicare; licet propter honeſtatem prohibeatur, reſpectu ſuffraganeorum, vt per Abb. *in cap. ſi quis contra clericum. numer. 29. de for. compet. & num. 30.* nam mixtum Imperium vicarius dicitur habere: & excommunicatio eſt mixti Imperij, ſecundum Abb. *ibi* & per Alciat. *in rub. de offic. ord. numer. vigeſimotertio.* videtur tamen declaranda ſupra d. concluſio vt ſupra *numer. 5.* † Non cognoſcit 13

tamen vicarius de causa commissa prædecessori suo, quia ad eum non transit, vt per Felin. *in cap. quoniam Abbas, column. 5. de offic. deleg.* qui tamen multos tenere contrarium refert. Item Vicarius non potest esse iudex in causa sui Episcopi, si recusetur: quia potest recusari, sicut ipse Episcopus, vt *supra, cap. de episcopo, §. 4. in rub. potentia Episcopi circa iudicia, numero primo.* Ea etiam potentia, & præstantia vi-
14 carius decoratus censetur, † vt præcedere possit Archidiaconum, & omnem aliam dignitatem, quantumcunque primam, post episcopum in ecclesia, vt colligit Felin. *in rub. de maior. & obed. col. pen. in ver. non valet consuetudo, post Abb. consil. 21. in 1. parte,* qui reprobat consuetudinem aliter se habentem: tanquam irrationabilem & contra
15 honestatem: Nam secundum Abb. *ibi. in fi.* † Vicarius coruscat etiam radijs episcopi. Cùm igitur vicarius dignitatem habeat, vt *in cle. 2. de rescrip.* & innuit Abb. *in d. consil. nu. 3.* & tradit Felin. *in d. c. Abbas, col. 5.* Si quæratur, quo titulo dignitatis inscribendus sit, Specul. *in titul. de iurisd. omn. indic. versicul. medij*, simpliciter ponit vicarium
16 inter spectabiles: † verum ego, Vicarium Episcopi, Clarissimum tantum censendum arbitror: Nam cum Episcopus inter spectabiles solum reponatur, vt *supra, capit. 4. numer. 24.* sitque vicarius dignitatis inferioris Episcopo: cumq; minus etiam sit honorandus, vt *supra, §. præced. num. 14.* non videtur inter spectabiles posse reponi, sed clarissimos, quod ex eo etiam argumentari possumus: quia secundum Specul. *in d. tit. de iurisd. om. iud. versic. secundum canones,* Archidiaconus, & Archipresbyter, qui Vicario parum sunt inferiores, vt in proximis, *seq. c.* clarissimi habentur: Sic ergo & Vicarius clarissimorum loco haberi debet. Nec obstat dictum Specul. *in d. versic. medij,* quia loquitur in vicario Principis, & secundum leges: & aliter loquitur in seq. secundum canones. Prælatus etiam appellari potest Vicarius, vt dicemus *inf. in cap. de Præposito.*

SVMMARIVM.

1 *Abbatis imago, & vestimenta: cum insignijs Episcopalibus, ex priuilegio.*

2 *Abbates quomodo & quando vtuntur insignijs Episcopalibus.*

3 *Floccus, quid sit, in monacho.*

Cucullа quid sit, Almutia, caputium, bonesta, capa clausa, & scapulare.

4 Ha-

4 *Habitum Monachalem, mutare non licet, quo ad substantialia.*
5 *Monachorum diuersæ institutiones, & Canonicorum regularium.*
Monachi, & canonici regulares sub regula S. Benedicti, vel, S. Basilij, vel S. Augustini, militant.
6 *S. Benedicti regula, in plures familias creuit: in quibus Bernardinus claruit.*
7 *Abbates aliqui non Monachi, neque professi, aliqui exempti, aliqui non.*
8 *Abbas, per Congregationem Monachorum, & Monachus eligendus, obseruato ordine, & merito: etiam aliquando extra gremium.*
9 *Abbatis electi confirmatio, pertinet ad Episcopum loci, nisi in exempto, & non monacho.*
10 *Abbatis electioni ordinariæ, debent interesse Abbates illorum monasteriorum.*
Abbatis ætas, annorum viginti quinque esse debet.
11 *Præsentare nemo potest, licet idoneum, ad aliquem Ecclesiæ Patronatum.*
12 *Abbas qualis debeat esse.*
Abbas bonæ vitæ, licet illiteratus, promouetur: dum sacerdos.
Monachi clerici hodie omnino sunt, licet alias secus.
13 *Abbas benedicitur, cum manus Impositione.*
Abbas dicitur electus, & confirmatus: licet non benedictus, & administrat.
14 *Abbas propter seniũ, vel ægritudinem, remouetur, vel ei coadiutor datur.*
Abbas quando deponatur.
15 *Abbas Pater dicitur, ab Abba, quod nomen Syrum est: & vicarius Dei, quo ad suos Monachos: & sponsus: & ordinarius Monachorum.*
Abbas perpetuum officium habet, nisi aliter obseruet consuetudo.
Abbas fit ciuis ciuitatis, in qua est monasterium.
Abbas non ligatur constitutione sua, vel prædecessoris.
Abbas non potest capi personaliter, pro debitis monasterij.
Abbas potest habere ecclesiam collegiatam.
16 *Abbas venit appellatione Monachorum: sicque & fratrum: sicut Rector, scholarium.*
Abbatia, an veniat appellatione beneficij.
Abbatis, & Monachorum institutio, antiquior est Canonicis Regularibus, & alijs religiosis.
17 *Abbas dicitur præsul & prælatus: & venit appellatione prælatorum.*

Commendatarius alicuius Abbatiæ, non dicitur prælatus: remißiuè.

18 *Abbates, præferuntur etiam personatum habentibus, in ecclesia, etiam Cathedrali: sicq́ præpositis, decanis, & in similibus.*

Canonici non habent dignitatem.

19 *Abbas dignitatem habet; sicq́ honorem, non tantum onus.*

20 *Abbas in ordine clarißimorum reponitur.*

Abbas qui fuit, semper retinet primum locum in choro.

21 *Abbas non præfertur Vicario episcopi; quid in exempto. num. 22.*

22 *Dignior est, qui maior est iurisdictione.*

23 *Abbas & omnis alius prælatus, talis extimatur, vt nihil sinistrum de eis arbitremur: Imò sanctus præsumitur.*

24 *Abbas potestatem omnem monasterij habet, nulla monachis relicta: & sollicitudo omnis ad eum pertinet.*

Abbas habet iurisdictionem, & aliquando merum Imperium, ita vt corrigere poßit Monachos, etiam sine consensu capituli: quod episcopo non licet, & num. 25. & 26.

25 *Abbati potius debet obedire Monachus, quàm episcopo.*

Abbatis, vel prælati correctio, etiam iniusta toleranda.

Abbas potest excommunicare, & absoluere excommunicatum.

Excommunicatio est similis infamia iuris.

26 *Contentio, quando sit peccatum mortale, vel veniale, & quando non improbanda.*

Abbas potest propriam iniuriam punire, animo tamen corrigendi, non ad vindictam.

27 *Monachi nihil proprium habent, sine Abbatis licentia, nec cellulas separatas, nec votum faciunt: nec ad alterum monasterium transeunt, nec episcopatum recipiunt.*

28 *Abbas confert ordines Psalmistæ, lectoris, & hostiarij.*

29 *Abbas sicut benedicit personas, ita potest benedicere res vt vestes, &c.*

30 *Abbas potest præscribere iura episcopalia: nisi sint ordinis.*

31 *Abbas habet liberam administrationem: Dicitur tamen magis procurator, non dominus.*

32 *Abbatis gesta, præsumuntur habere interuentum capituli.*

Abbas quando poßit donare: & quando alienare.

33 *Abbas potest dare licentiam celebrandi: & prædicandi.*

Abbas, & collegium monachos creare poßunt.

34 *Abbas confert prioratum manualem: & ad libitum remouet.*
Abbas potest pati, vt monachus habeat certos reditus, ad tempus.
35 *Abbas sæpe, in casibus expressis, dispensare solet, licet dispensatio regulariter pertineat ad episcopum: ibi casus: & aliqui, in quibus non dispensat.*
36 *Abbas potest diuidere bona mēsæ suæ, & committere monachis, sub annua pensione: ad tempus.*
Abbas potest instituere in ecclesia, pleno iure sibi subiecta: cum declaratione.
37 *Abbas, & alij prælati religiosi possunt esse executores, in relictis ad pias causas; ibi quid in alijs religiosis.*
38 *Abbas in causa communi, vti procurator conuentus potest iurare, de veritate, & calumnia; & cōstituere procuratorē, & eo casu etiā testificari.*
Abbas potest etiam esse procurator alterius, & non conuentus, in causa tamen ecclesiastica.
Abbas, & alij prælati, possunt petere restitutionem in integrum.
39 *Abbas potest esse arbiter, & Iudex, in causa ecclesiæ suæ.*
Abbas potest ratificare gesta per conuentum solum, in vtilitatem ecclesiæ.
40 *Abbas potest denegare audientiam episcopo, contra libertatem ordinis.*
Abbas quando possit alterare statum prioratus, sibi subiecti.
Abbas potest tenere monachos extra monasterium, & obsides dare, pro vtilitate monasterij: sicque concedere vt sint in seruitijs alterius prælati, vel magnatis.
41 *Abbatis impotentia, in multis, casibus enumeratur.*
42 *Abbas, contenta in regula, obseruare debet: non mutare, nisi quatenus in reg. permittitur, sic & monachus: aliter mortaliter peccant.*
Abbas vti pastor solicitam monachorum habet curam aliquando vsque ad mortem.
Abbatis solicitudo in multis explicatur, in qua tenetur.
43 *Abbas vel prælatus, in eodem genere peccati, grauius cadit subdito.*
44 *Abbati extensio fit, in proportionalibus, ad Abbatissam, non econtra.*
45 *Abbatissa æquiparatur Abbati: quo ad administrationem.*
Abbatissa habet iurisdictionem, collationem beneficiorum, & dignitatem, cum administratione.
46 *Abbatissa debet habere ætatem, quæ in episcopo requiritur.*
Abbatissæ, & Priorissæ, idem ius statutum est.

LIB.

LIB. II. CAP. VII. DE ABBATE.

1 ABBATIS signum, † in ordine septimum, collocatum inibi erat, capite in Coronam tenus aures tonso: Floco, vel Cuculláta veste proxima, nigri Bruni aut albi coloris, Capa clausa, & scapulari quandoque munitum. Mitra, Baculo pastorali, & annulo ornatum, quæ insignia, vt inquit Abb. *in cap. inter monasterium, colu. final. in fin. de re iudicata.* Abbatibus conceduntur, potius ad decorem suarum ecclesiarum, quam ad significationem eorum, quæ in Episcopo fuerunt instituta, *c. vt apostolica, de priuileg. in 6.* De significatu autem dictorum Pontificalium, diximus abundè *supra, in c. de Episcop. in prin.* Nota tamen secundum Philip. Franc. *ibi,* talia Episcopalia non competere Abbatibus ex iure communi, sed ex priuilegio Apostolico: sicut nec alius, quam Pontifex, ponit illa concedere, vt etiam diximus *in cap. 1. §. 4. versic. Secundo. ibi. LVIII. hoc lib.* Priuilegium tale tamen habent omnes ferè Abbates, vt per Panor. *in c. cle. ci, 2. de vit. & honest. cleric. in 6.* Sic confirmat Philip. Franc. *in d. c. vt Apostolica,* hæc concedi in honorem Ecclesiarum, vt *supra:* non in amplitudinem officij, per tex. *ibi:* in quo declaratur, etiam Pontificali-
2 bus illiusmodi vtendum esse per Abbates: † vt exempti quidem in prouincialibus concilijs, & Episcopalibus Synodis, Mitris tantum auriphrygiatis: non tamen aureas, vel argenteas laminas aut gemmatas habentibus, vti possint: Non exempti verò, simplicibus & albis ac planis vtantur: In alijs verò locis, exemptis & non exemptis, mitris liceat illis vti: prout concessa eis à sede Apostolica, indulta permittunt. Comprobat Lap. *alleg. 19.* qui subdit, vt etiam inuitatus, in monasterio exempto, vtatur, secus in non exempto. Quomodo autem memorata insignia in Abbate electo, & benedicendo conferantur, ponitur in Pontificali, *in rub. de benedict. Abbatis, auct. apost.*
3 † Flocus planè ea vestis est & habitus, qui longas & amplas habet manicas, non consutitias, vel quomodolibet botonatas. Cuculla verò, longa pariter & ampla vestis est, quæ manicas non habet, vt habetur *in cle. 1. §. 1. de stat. monach.* vbi de Almutijs, Caputijs, Honesta, Capa clausa, & scapulari fit mentio, & ibi declaratur per Card. Flor. cum tex. quomodo conueniant monachis, traditq; Almutias esse tegmenta capitis, ex panno nigro vel pellibus: alijs tamen, quã de vario: quo vti solent canonici cathedralium ecclesiarum. Capu-
tium

tium esse tegmentum capitis affixum chlamydi. Honesta, & Capa vestimenta satis nota sunt. Scapulare verò esse, quod tegit scapulas. † Habitum verò monachalem mutare non licet, nec ordinis sui, 4
quoad substantialia, *c. de monachis, 16. q. 1. §. seq.* faciunt dicta *supra in c. de episcop. in prin. nu. 15.* & not. *in cap. cum ad monasterium, in prin. de stat. monach.* non posse eos vti camisijs lineis. † Verùm cum multæ sint, 5
& diuersæ institutiones, & monasteria monachorum, & canonicorum regularium, quibus præficiuntur Abbates, vt per Hostien. *in sum. de statu monachorum, §. qualiter:* Atque sub regula vel S. Benedicti, vel S. Basilij, vel S. Augustini militare & viuere debeant, vt arguitur *ex cap. perniciosam, 18. quæst. 2.* † Creueritque Sancti Benedicti 6
dogma in plures familias, videlicet, Cistercinenses, in quibus claruit Bernardus; Camalduenses, Clumiacenses, Cœlestinos, Montis oliueti, & Syluestros, qui & Humiliatorum cognomen ferunt, vt in supplemento Chronicorum *libro 9.* & per M. Anton. Sabellicum *libr. 2. Enneade 8.* anno salutis 456. de constitutione Abbatum, videamus. † Quorum aliqui non Monachi neque professi sunt: ali- 7
qui exempti, aliqui non exempti, vt in Pontificali legitur, *in rub. de benedict. Abb. auct. Apost. & in rub. de Benedict. Abb. auct. ordin.* † Et regula- 8
riter notandum est, Abbatem in monasterio, non per Episcopum, aut per aliquem extraneorum ordinandum, sed communi consensu, per congregationem monachorum: monachumque de ea congregatione, obseruando inprimis ordinem, vitæque meritum, *c. Abbas, vbi doct. cum duobus seq. 18. q. 2.* & per Ioan. Montagn. *in tract. de parlam. in 2. parte, versi. Septimo, num. 18.* & de iure communi, vbi non adsit consuetudo contraria, vel priuilegium, electionem spectare ad Collegium, clarius explicat, *per ca. 1. de elect. & de stat. reg. cap. 2. §. fi. & 16. quæstion. 7. cap. fin.* Card. Alex. *in cap. 1. column. 8. versic. aut tales ecclesiæ non sunt obedientiariæ, 21. dist.* vbi vberrimè & magistraliter loquitur, cui adde glo. *in c. Valentinianus, 63. dist.* & vbi supra, loquens Card. Alex. de omnibus ecclesijs, tam secularibus quàm regularibus conferendis: subdit tamen † Confirmationem pertinere ad E- 9
piscopum, superiorem monasterij, vt etiam tenet Abb. *in c. 1. in fi. de sup. neg. prel.* qui & *ibidem q. pen.* tradit, benedictionem succedere loco confirmationis, ita vt transferatur cura administrationis. Sed Ang. *in §. fi. in aut. de monachis,* notat electionem & confirmationem perti-

nere ad monachos: & ibi no. quis, qualisve, sit eligendus, vt *supra*: & id. ò rectè in pontificali obseruatur, Benedictionem Abbatis per impositionem manus, de auctoritate ordinaria, pertinere ad episcopum, vt *supra de benedic. Abbat. auct. ord.* vbi reliqua vide in ea benedictione obseruanda & promittenda. Sed an Abbas alius extra gremium, dum sit eiusdem ordinis, & habitus possit eligi, vide per Abb. *in c. cum venerabilis, 1. not. de consuet. & in cap. si Abbatem, de election. lib. 6.* vbi regulam not. tradit: Quemlibet prælatum citra episcopum, quantumcunque sit suæ prælaturæ obligatus, posse eligi ad aliam prælaturam, etiam absque postulatione: habita tamen licentia à suo superiore: sed an clericus secularis, vide per gloss. *in capit. officij, in versic. in continenti, & in cap. causam, de election. & cap monasterijs, 19. q. 3.* Quod possit eligi extra gremium, tenuit etiam Card. Alex. *in cap. nullus, circa fin. 61. distinct.* vbi & ipse ponit quid in alijs prælatis. Non tamen potest eligi in Abbatem statim, quod quis ingressus est religionem, quia præsumitur ingressus ob promissionem Abbatiæ, *cap. officij, vbi gl. mag. in ver. in continenti, de election.* & Ias. *in authent. ingressi, Cod. de sacrosanct. eccles. numer. 37.* Solet tamen Pontifex Maximus sibi reseruare tales ecclesias collegiatas quoad collationem, vt habetur in reg. Cancel. præcipuè Innocen. 8. *reg. 2 & 3.* Ideò in exemptis, idemque in Abbate non monacho, neque professo, ad mandatum Papæ, fit confirmatio & benedictio, auctoritate Apo-

10 stolica, vt *in d. Pontificali, & dictis rubricis.* † Videtur autem in electione ordinaria, si eligitur Abbas alicuius monasterij, qui alijs præsit, omnes Abbates illorum monasteriorum interesse debere & consentire debere, vt per glo. *in cap. 2. 66. dist.* Abbas planè eligendus, annorum vigintiquinque ætatem, saltem explere debet, vt commu-

* niter * habetur *in cap. cum in cunctis, §. inferiora, de election.* & per Oldrad. *cons. 14. col. fi.* dicemus idem *in cap. de Archid. & in cap. de archipres. &*

11 *in cap. de presbytero parochiali.* † Et in hac & in alijs electionibus generaliter not. nullum posse ad personatum alicuius ecclesiæ se præsentare, licet idoneum, *capit. per nostras, de iure patron.* vbi Abb. quando liceat alicui se ingerere ecclesiasticis prælationibus: & aliquid dictum est *supra de episcop. §. 1. in rub. excep. in elect. episcop. num. 2.*

12 † Item cautus in regimine, humilis, castus, misericors, discretus, sobriusque esse debet, ac diuina præcepta verbis & exemplis ostendere: alio-

re: alioquin ab Episcopo, in cuius territorio consistit, & à vicinis Abbatibus, & cæteris Deum timentibus, à suo arcebitur honore, etiam si omnis congregatio, vitijs suis consentiens, eum Abbatem habere voluerit, vt sunt verba, *c. si quis Abbas, 18. q. 2.* & facit *c. qui ecclesiasticis, cum 2. seq. 36. dist.* Promoueri tamen potest in Abbatem, etiã quod sit illiteratus: quia in eo magis attendĩ bona vita q̃ scientia, vt per Bal. *in rub. de sum trin. n. 2.* Ita secundum eum minus literati ad minores ordines promouentur, sed aliter est in prælatis habentibus curam animarum. Debet quoque Abbas iure communi hodie esse sacerdos, *c. 1. de ætat. & qualit.* licet iure antiquo Abbates non essent sacerdotes, *cap. à subdiacono 93. dist.* vt declarat Card. Alex. *in c. accedens, 50. dist.* subdens tamen, Consuetudinem in hoc esse seruandam, quæ quandoque non sacerdotem admittere potest. Sic & alias ipsi monachi poterant esse laici, & si aliquem non habeant ordinem, *d. c. à subdiacono*, & tenet Card. Alex. *in c. adsit, 50. dist.* Hodie clerici omninò sunt, *c. hinc est, vbi Archid. 16. quæst. 1. in fi.* † Benedicitur inde Abbas vt *supra in Pontific. in dictis tribus rub de benedic. Abb.* cum manus impositione instruimur, * & non consecratur, nisi cum ordinatur in Sacerdotem, *glo in c. alienationes, in ver. consecrandus. 12. q. 2.* 13
Talis autem benedictio tutius datur tempore, quo ordo datur, vt per doct. *in c. cum contingat, de ætat. & qualit.* Dicitur tamen Abbas quando est electus & confirmatus, etiam ante benedictionem, vt per Abb. & doct. præcipuè Felin. *in c meminimus, in prin. de accusat. & in c. 1. de sup. neglig prælat.* Ideo Franc. Rip. *in c. cum Ecclesia Sutrina, in 1. de caus. pos. & prop.* Omissionem benedictionis non vitiare electionem affirmat, & inquit Card. *in cle. 2. §. statuimus, de stat. monach.* Abbatem etiam non benedictum administrare: quod intelligendum videtur, vt *inf. num. 28. & seq.* † Remouetur tamen quandoque Abbas, vel ei datur coadiutor, propter senium vel ægritudinem, vt per Io. Franc. Pauin. *in tract. de offi. & potes. c. sed. vac. q. 6. 2. partis, princip. num. 3. & 4.* & per Bertachin. *in tract. de Episcop. in 2 parte, 4. lib. num 82.* qui dicit, deponendum si sit incautus, negligens, superbus, fornicator, indiscretus, crudelis, ebrius, per episcopum & vicinos Abbates; & dictum est *in proximis.* Sic & infamatus aut conuictus, appellatione remota, si nolit sponte cedere, compellitur, *c. quia nos de appel.* 14

His, q̃ institutionẽ Abbatis respiciunt, collectis, de eius dignitate, po-

15 te, potestateque aliqua quoque subijciamus, atque id inprimis, † vt Abbas dicatur & vocetur pater, vt testis est gloss. *in clemen. 1. in versicul. Abbates, de rescript.* per text. *in cap. final. de regular.* quod ab eo tractum videtur, quia *Abba*, nomen Syrum est, quo pater, vel paternitas, apud nos significatur, vt habetur *in Paulo ad Romanos capite octauo*, & clarius in interpretationibus Hebraicis post Bibliam, & testamentum nouum, in ver. *Abba.* Atque dici potest vicarius Dei, quoad suos monachos. *glo. in c. mandata, de praesumpt. & c. si religiosos, de election. in 6.* per quae ita dicit Io. Franc. Pauin. *in tract. de offic. & potes. cap. sed. vacan. q. 10. 2. partis prin. nu. 2.* Solus Abbas etiam dicitur sponsus. *Innoc. in c. quia propter, in prin. de elect. & Bar. in l. si quis ita, §. is cui, de leg. 2.* Estque ordinarius iudex monachorum, vt idem Innocen. *in c. cum ab ecclesiarum, & c. quanto, de offic. ord. & in c per exceptionem, de priuileg. in 6.* & habet officium perpetuum, licet non possit facere priorem in perpetuum, vel ad vitam, *Panor. in c. cum ad monasterium, de stat. monachor.* nam in monasterio, praeter Abbatis, nullum officium est perpetuum, vt idem Panormit. ibi not. *num. 5.* Consuetudo tamen saepè seruat contrarium, quia etiam Abbates temporales fiunt. Potest etiam Abbas esse praelatus canonicorum, *c. cum I. & A. vbi doct. de re iud.* Fit etiam ciuis ciuitatis, in qua est suum monasterium, nec desinit esse ciuis propriae ciuitatis. *Bar. in l. 1. vbi Alex. ff. ad municip. & in lege, ciues, Cod. de incol. libro 10.* Et non ligatur constitutione sua, vel sui praedecessoris, etiam cum iuramento, licet fiat periurus contraueniendo, *Panorm. in d. cap. ad monasterium*, nisi tamen episcopus, vel superior auctorizauerit, vt *ibi num. 10. & sequent.* Item Abbas, vel Abbatissa, pro debitis monasterij personaliter capi non possunt, per episcopum, *c. Odoardus, de solut.* & Bal. *in l. etiam, col. 5. C. de execut. rei iudic. vers. sed nunquid.* Quod tamen videtur generaliter procedere, secundum *d. c.* in quolibet clerico & professo, non habente bona, secundũ rationẽ Bal. *ibi.* Item potest habere ecclesiã collegiatã,

16 *c. ex transmissa, & c. cum olim, vbi doct. de praescrip* † Appellatione tamen monachorum, venire Abbatem, haud dubium est, sicut Rectorem appellatione scholarium, vt per Abbatem, & doct. praesertim Felin. cum multis *in c. fi. de simon.* declarantem tamen hoc procedere in fauorabilibus, non odiosis, & vbi dispositio ad eum commissa est. Sed cum appellatione monachorum, appellentur etiam fratres,

fratres. vt *in cap. cum pridem, de pactis*, & per Card. *in clem. 1. §. praefata. quaestio. prima, de stat. monach.* videtur etiam appellatione fratrum, Abbatem venire posse: Beneficij vero appellatione, an veniat Abbatia, saltem in materia fauorabili & larga, vbi est eadem ratio, Io. monach. *in c. in generali. de reg. iur. lib. 6.* & tradit Lap. *alleg. 84.* Dicitur quoque Abbas maior monacho, sola administratione, vt per Cardin. Alexan. *in c. denique. 21. distinct.* Estq; etiam Abbatis, & monachorum institutio antiquior, quam Canonicorum regularium, & aliorum religiosorum, vt per Panor. *in capit. auaritia. de praebend. & dig. numer. tertio.* & dicemus *inf. in cap. de Priore*, latius. † Dicitur Ab- 17
bas etiam praesul, & Praelatus, vt per Ang. *in aut. de monach. §. fi.* & Vicarius Dei quo ad suos Monachos etiam dicitur, per Io. Franc. Pauin. *in tractat de offic. & potes. cap. sede vac. quaestio. 1. 2. partis. numer. 2.* At praelatorum appellatione, recipi Abbatem clare not. Panor. *in c. 2. de Iudic. & in c. 1. de aetate, & qualit.* & Felin. clarius *in d. c. 1.* cuius dicta explicauimus inf. *in ca. de praepos. nu. 9.* Dicas tamen hic, eum qui sit factus commendatarius alicuius Abbatiae, nō dici praelatum, vt dicemus abundantius inf. *in c. de Priore, nu. 8.* Proinde omnes quibus praeest, in omnibus ei obedire debent. *c. cū ad monasterium, ver. Abbas vero. de stat. monach.* † Imo quod plus est, Abbates non solum priuatis 18
Clericis praeferendi sunt, vt per Abb. *in d. cap. 2.* verum etiam personatum habentibus, in ecclesia seculari & cathedrali, vt videtur expressum *in c. 1. de aetat. & qualit.* vbi primo nominatur & praemittitur Abbas, praepositis, decanis, & Archipresbyteris, & per Card. Alexand. *in cap. a subdiacono. 93. dist.* ad idem videtur tex. *in cap. si quis deinceps. 16. quaest. 7.* per quem arguit Felin. *in c. meminimus, nu. 6. de accus.* post episcopum, & Abbatem, omnes dignitates esse inferiores, quas Abbas praecedere possit: multo magis igitur prȩferendus erit Abbas canonicis; quia non habent dignitatem, vt obseruat Bal. *in cap. pastoralis, in prin. de offic. deleg.* citatus per Felin. vbi *supra*. Qui tamen declarat, hęc non procedere in actibus, in quibus canonici, & alij reprȩsentant ecclesiam cathedralem, vt puta, in processionibus: quia tunc canonici etiam praeferuntur. *c. quamuis. vbi Domin. de praebend. in 6.* & quod Abbates praeferantur Archidiaconis, Praepositis, & Diaconis, etiam per tex. *in fi. de offic. deleg.* tenuit Nicol. Boer. *in tract. de ord. grad. vtriusq. for. in 1. parte. num. 21.* Quocirca Io.

Franc. Pauin. *in tract. de offic. & potes. cap. sed vac. pra'ud. 6. nu. 15.* sextam s. dem ponit episcopalem: Septimam inde Abbatialem, vel prioralem. Sed an idem sit tam in maribus, quā in fœminis, indiscussum
19 relinquit. Ex præmissis ideo recte infertur, † Abbatem habere dignitatem, vt not. Abb. *in d. c. 2. de Iudic.* & ante eum Card. Flor. *in cle. 1. columm. 1. de rescrip.* qui inquit nomen Abbatis, & Abbatiæ, esse nomen dignitatis & honoris, non tantum oneris, & solicitudinis: & Felin. *in d. c. meminimus.* qui loquitur in Abbatissa, & vt habetur *in c. 2. numer. 5.* per Philip Franc. *de preben. in 6.* post Lappum *alleg. 84 colu. 5. in fin.* Hocque etiam procedere in prioratibus, per quos principaliter reguntur, vbi *supra*, tradit Philip. & præmissam conclusionem tenet etiam Card. Alex. *in cap. cum Beatus. 45. dist. & in d. c. à sub-*
* *diacono. 63. distin* & communis * est sententia, secundum Franc. Rip. *in dict. cap. 2. num. 80. de Iudic.* qui subdit, esse inter maiora dignitates Abbatiā connumerandam aliquando: & aliquando inter medias, vel inferiores, distinguendo vt per eum. Verum ego existimo, Abbatem inter inferiores dignitates esse reponendum. quia vt inquit
20 Ias. *in l. 1. num. 19. ff. de Iurisd. om. iud.* † in ordine clarissimorum & vice præsidū, is tantummodo reponitur, nec dubium est, titulum clarissimorum, quartum, & vltimum esse, inter titulos nominatos dignitatum, vt ibi per Ias. & Specul. *in tit. de iurisd. om. ind. colum. 3.* & diximus *in tract. Duelli. concl. 77.* & ex illis carminibus edocemur:

Illustris primus, medius Spectabilis, imus
Vt lex testatur, clarissimus esse probatur.
Et superillustris, præponitur omnibus istis. Aduertendum tamen est, Ripam cum relatis loqui in dignitatibus ecclesiasticis, supponendo maximā esse episcopalem. sed etiā in casu suo videtur militare argumentū nostrum, quia etiam in omnibus ecclesiasticis dignitatibus, militant dicti quatuor tituli, sic vt super illustris aliquis censeatur, vel illustris, vel spectabilis, vel Clarissimus, vt in toto hoc lib. 2. per capita omnia eius. Hic etiā apte cōmemorare possumus, Abbatē, qui semel fuit, semper retinere primum locum in choro, in memoriā pristinæ dignitatis, vt per Felin. *in c. qua in ecclesiarū col. 1. de constit. vel colu. 26. vers. Fallit. 5.* & Ias. *in l. si ita stip. §. grisogonus, de ver. oblig. nu. 27.* Non tamen tanti censendā esse dignitatem, & excellentiam Abbatis existimo, vt licet præferatur omnibus Clericis, etiam perso-

personatum habentibus, vt *supra*, † præferendus quoque sit vicario 21
episcopi: cum vt diximus *supra c. praeced. de vic episcop §. 1. & 2.* Vicarius episcopi generalis, dicitur habere idem auditorium, & idem tribunal cum episcopo: & dicitur ordinarius, & tota diœcesi episcopi: & gesta vicarij dicuntur gesta episcopi, & iura loquentia de episcopo, verificătur in vicario, & cognoscere potest de omnibus, de quibus episcopus: & præcedit omnem dignitatem quantumcunque primam, post episcopum, in ecclesia: & coruscat radijs eius. Qua de re, cum Abbates & monasteria subsint episcopo de iure communi, quoad Confirmationem & benedictionem, vt supra *hoc cap. nu. 13.* & etiam quo ad correctionē, vt *supra de episcop. §. 4. in sub. de poten. epis. in spirit. numero quinto, & 16* & dicemus *in seq. num. 24.* sicque iurisdictio vicarij contineat sub se iudicanda, in causis monasteriorum, & Abbatiæ, non videtur dubitandum, Vicarium præponendum Abbati † quia qui maior est iurisdictione, & cui maior facultas 22 est concessa, maior est dignitate. *cap. diaconi grande. q. 3. distinct.* & ponit Card. Alexand. *in cap. a subdiacono. ea distinct.* & consuluit Abb. *cons. 21. in 1. parte,* qui licet loquatur de præcedentia vicarij & Archidiaconi, tamen prædicta ratio, & aliæ per eum adductæ, militant, vt vicarius sit anteponendus, etiam Abbati: scilicet, quia vicarius præest melioribus, & omnibus de diœcesi, & facit idem consistorium, cum episcopo, & de eius iurisdictione participat: Sicq; hic recte post Vicarium episcopi sedentem Abbatem posuimus. Verum an hæc prælatio procedat etiam in Abbate exempto, videtur posse dubitari: cum multa dicta in pręcedētibus, in gratiā vicarij, nō videantur militare, & per consequens non videtur posse præferri tali Abbati exempto, cum Abbas exemptus, etiam vices episcopi gerere censeatur. vt docet glo. *in clem. 1. in ver. proprij. de reb. eccl. non alien. arg. cap. 1. si qua. 12. quæstio. 2. cum concord.* & per Innocen. *in cap 1. de cler. peregr.* & Bal. *in auth. causam quæ. colu. fi. C. de epis. & cleric.* qui dicunt eum haberi pro episcopo: ideo cogitabis. Hic etiam conuenire potest † vt ea æstimatione Abbatē, vel quemlibet alium prælatum habendum 23 putemus, ne quicquam sinistrum de his arbitremur, *cap. absit. 11 q. 3.* Imo in dubio, quilibet prælatus, Sanctus, & bonus pręsumitur, *c. non nos. 40. dist.* Nota etiam, credendum esse sigillo Abbatis, *Specul. in tit. de probat. §. 3. versic. Item sigillum Abbatis, & vers. si autem.*

Sed an

Sed an sub proprio sigillo monasterium & successorem obligare possit, pro debito contracto, vide Pau. de Cas. *consil. 334.* Item adde, vt monachatio liberet Abbatem à patria potestate, vt supra *in cap. de episcop. §. 4. in princip. numer. 11.* Ea vero potentia Abbas esse ar-
24 bitratur, † vt ad eum tota potestas monasterij pertineat, nullaque potestas & licentia monachis, pro arbitrio suo relinquatur, quem expellere, aut alium sibi ordinare non possunt. Quocirca, fideliter & studiose, ipse Abbas vniuersa, quæ ad diuini cultus reuerentiam, vel ad vtilitatem monasterij pertineant, solicitudine sua adimplere debet. *cap. nullam. 18. quæstio. 2.* & per Abb. *in cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à præl. numero 4.* Habet namque iurisdictionem & coercitionem: imo aliquando merum Imperium, vt per Specul. *in tit. de arbitr. §. fi. vers. sed quæro,* vbi Io. And & Innocen. *in c. quanto, de offic. ordin.* & alibi, & ibi Abb. *nume. 3.* & per eundem *in cap. cum contingat. nu. 21. & seq. de foro. comp.* Inde est, vt corrigere possit monachos suos, etiam solus absque consensu capituli. *c. Ioannes. vbi Io. And. de regular. & d. c. quanto. de offic. ord.* & affirmat Philip. Franc. *in c. reprehensibilis. n. 12. & in cap. ad nostram, numer. 2. de appell.* non obstante eo tex. quem declarat. Subdit tamen, episcopum non posse corrigere clericos suos absque capitulo. *c. nouit. de his quæ fiu. à præl.* in hocque plus posse Abbatem, quàm episcopum. Atque declarat, vt si Abbas sit nimis seuerus in corrigendo, tunc debet adhiberi capitulum, secundum alium intellectum ad *d. c. reprehensibilis.* & an prælatus in correctione excedens modum, debeat veniam petere, vide. *cap. quando. cum glo. 86. distinct.* Et quod solum ad Abbatem correctio pertineat, explicat etiam Archid. *in cap. nullam. 18. quæst. 2.* post Hostien. & Innocen.
25 per eum relatos: Hocque adeo procedit † vt monacho necesse sit potius obedire Abbati suo quam Episcopo. *glo. in capit. qui resistit. 11. quæstio. tertia.* & per Philip Franc. vbi *supra:* sic dicitur in gloss. *cap. noluit. 33. quæst. 5.* eum plus subesse Abbati, quam vxorem viro: Alia tamen gloss. *in cap. 2. 18. quæstio. 2.* dicit, ad episcopum tunc pertinere correctionem, si ordine iuris agitur: secus si non in forma iuris, de quibus loquitur Abb. & doct. *in ca. quanto, de offic. ord.* sed magis conclusiue inquit *in ca. cum ab ecclesiarum, nu. 10. eo. tit.* post Io. Lig. Abbatem habere iurisdictionem in monachos, etiam in criminalibus, vbicunque deliquerint, excepta pœna depositionis, & vbi adsit negligen-

gligentia.*d.c.quanto.* vide per Cald.*consi. 3.de accusat.* & cum Abbate tenet Rom.etiam *consi.375.*& vide etiam Felin.*in c.2.col.1.*remissiue, *de senten.excom.*& quæ dicta sunt supra *in c.de episcopo.§ 4.in prin. num. 4.* Rursus dicas, vt etiam iniusta correctio prẹlati, vel Abbatis sit toleranda.*c.contra.vbi glo.1.100. dist.* Et propterea procedere potest, in correctione monachorum,& subditorum suorum, Abbas, & alius iudex, vel prælatus: etiam per excommunicationem, prẹmissa tamen canonica monitione, vt per Hostien.*in sum. de senten.excom. §.quis possit.colum.pen.& dict.cap.reprehensibili,*vbi Philip. Franc. *nu.2.* qui tamen subdit post Ab. posse etiam sine monitione excommunicare delinquentem, in omni casu, quo excommunicatio infertur ipso facto à iure, vel alia constitutione, acque secundum Bal ibi inquit, excommunicationem esse similem infamiæ iuris.*ca.decernimus.de senten.excom.in sexto.*at si monachus, vel monacha sæpius peccauerit, qualiter puniatur, ponit gloss.*in cap.quod si 27.quæstio.1.* E-conuerso itidem potest Abbas,& Prior, monachum suum excommunicatum absoluere, vt per Hostien.vbi *supra,in §.quis possit ab hac, in ver.sed quis:*& est glo.*in cap.si quis monachus, in ver.Prioris. 90. dist.*quæ tamen dicit, Abbatem hoc non posse, si percusserit clericum secularis.*c.cum illorum.de sen.excom.*Aliter tamẽ videtur loqui Felin. post Ab.*in c.monachi.de senten.excom.*scilicet vt in excõmunicationibus à iure inductis, non possit Abbas absoluere: quia quando Papa sibi non reseruat excommunicationem, videtur concedere episcopo. *cap.nuper.de senten.excom.* Declarat tamen Primo, vt possit, quando Abbas habet iurisdictionem quasi episcopalem. Secundo quando religiosus est excommunicatus, ex constitutionibus ipsius regulæ. Tertio quãdo ipse Abbas excommunicasset. Quarto, quando monachi se inuicem percusserint. Et hic ad propositum nostrum notare potes, ex eo.*c.si quis monachus,*vbi Card. Alexan.posse Abbatem monachum rixosũ contentiosum, conuitiatorem,& murmurantem, ad arbitriũ suum, iuxta modũ culpæ corripere. † Quando autem contentio sit peccatum, vel mortale, vel veniale, & quandoq; non improbanda, ponit ibidem idem Card. Et generaliter nota, posse Abbatem eijcere monachũ irregulariter viuentẽ, nisi se corrigat.*c.relatum. ne Cler. vel monach.* vbi Abb. qui etiam not.ibi, quæ sint à monacho obseruãda,& prẹcipue illa tria substantialia regulẹ: 26

videlicet, obedientiam, paupertatem & continentiam, seu castitatem. alioquin peccatum mortale committat: vt etiam addo Ias. *consil.77 nu 3. vol.1.* At disciplinam monachorum consistere in 7. gradibus, de quibus *in reg. 5. Benedicti, c. 33. & c. 38.* tradit Card. Floren. *in clem. 1. §. si qui, de priuileg. in fin.* qui ibi etiam ponit, monachum incorrigibilem eijciendum, alioquin carcerandum. Nam Abbas potest capere vel mandare monachum capiendum: cum habeat correctionem, & ordinariam potestatem capiendi, vel demandandi, nisi de fuga timeatur: vt præsentet superiori: vel nisi ex iusta causa, vt per Innocen. *in c. vt fama, de senten. excomm. colum. 1.* Verùm in correctione, qualiter se habere debeat Prælatus: posuimus etiam *supra in cap. de Episcop. §. 3. numer. 62. & 64. cum sequent.* Sed illud generale non est omittendum, vt Abbas sit in corrigendis vitijs piè sæuiens: & adde, vt prælatus aliquando repellere aliquem criminosum, ab eo etiam toleratum, possit, *gloss. in capit. quisquis, 23. quæstione quarta*, & propriam iniuriam punire, si animo corrigendi faciat: non ex indignatione, & ad vindictam, *gloss. in cap. & qui, 45. distinct.* vbi Cardin.
27 Alex. remissiuè. † Ad præmissa etiam pertinet, vt iniussu, & absque licentia Abbatis, & prælati, non liceat monachis, vel alijs renunciantibus, non solum facultatibus, sed voluntatibus proprijs, in ipsa ordinis susceptione, & obedientiam promittentibus, aliquid habere, possidere, dare vel accipere, cum quid proprium habere non possint: sed omnia sint communia, *cap. non dicatis, 12. quæst. 1. & c. cum ad monasterium, de stat. monach.* Imò nec cellulas separatas habere, vel construere, eis permissum est, *c. nullus monachus, 18. quæstio. 2. cap. fin. 20. quæstione 4.* Simili modo absque consensu Abbatis, monachus vouere non potest: alioquin vota irrita sunt. Nec ad alterum monasterium transire, aut ordinem suscipere, *cap. monacho, & cap. monachum, 20. quæstio. 4.* Nec Episcopatum recipere: Imò etiam factus Papa, sine licentia Abbatis, redire tenetur, vt sentit gloss. *in c.*
28 *quam sit pen. 18. q. 2. cum concord.* † Ordines verò primos conferre potest Abbas: videlicet Psalmistæ, Lectoris, & Hostiarij, *c. Abbates, in fin. de priuileg. in 6.* vbi Philip. Franc. *c. quoniam*, cum gloss. vbi Cardin. Alex. *69. distin.* hocque etiam de consuetudine: Quæ declara tamen, vt procedant tribus concurrentibus: primò quod Abbas sit Presbyter: secundò quod benedictionem acceperit: tertiò quod conferat

ferat proprio monacho, non alieno: nisi inuitatus, vt ibi, per Cardin. Alexand. & glos. Imò Psalmista, etiam sola iussione presbyteri, officium cantandi suscipit, *cap. Psalmista, 23. distinct.* vbi not. Cardin. Alexand. minores ordines etiam sine titulis dari, quodque alias ordinum collatio, solum ad Episcopum pertinet, vt & diximus *supra in c. de Epis. §. 4. in rub. potentia Episcopi in spiritualibus. nume. 17. & alibi.* † Sic fortius, si Abbas benedicit & consecrat personas, potest benedicere calices, patenas, vestes sacerdotales, cruces, & similia. vt in glo. Ioan. And. *in c. Abbates, de priuileg. in ver. tonsuram*; quæ cum sint potius episcopalis dignitatis, quam ordinis, possunt conuenire Abbatibus, habentibus insignia episcopalia ex consuetudine, vt per Card. *in clem. 2. §. statuimus, quæstio. 9. de stat. monach.* & Philip. Fran. *in dicto cap. Abbates, de priuileg. nume. 3.* vbi notat duplicem esse benedictionem: simplicem & solemnem, competentem etiam Abbatibus ex priuilegio: qui tamen publicè non benedicunt Populum, sed in ecclesia sua, vt per Specul. *in tit. de priuileg. versi. non est etiam*, & per Ioan. And. in Spec. *in titul. de elect. §. 1. versic. consequenter, in litera m.* & per Bertachin. *tractat. de episcop. libro 3.* Et in præmissis nota, Abbatem non benedictum ab episcopo suo, tertio requisito, posse tamen monachos suos benedicere, & alia quæ ad officium huiusmodi pertinent, exercere, *c. 1. vbi Abb. de suppl. negl. præl.* † Potest tamen Abbas iura episcopalia præscribere, *cap. auditis, cum gloss. de præscript. vbi Panormitan. numero 4.* declarat tamen *numero 23.* nisi iura episcopalia sint ordinis: vt & per Ioan. Bapt. Caccialup. *in tract. de vnionibus, artic. 3. nume. 23. & seq.* † Item Abbas, liberam habet administrationem, in rebus ecclesiæ, *c. nobis, in fi. de election. c. is cui, eo. tit. lib. 6.* & per Panor. *in c. cæterum, n. 2. de donation.* & Corn. *consil. 142. num. 33. volum. 1.* Diciturque tamen tantum procurator: vel magis propriè administrator, non dominus, *c. fraternitatem, vbi idem Panor. eo. tit.* Hinc inquit glo. *in l. si præses, C. quom. & quan. iud.* & Alex. *in lege, si condicatur, ff. de condiction. furt.* eum æquiparari patri, seu legitimo administratori. † Et hic notandum est, quod semper in gestis ab Abbate, præsumitur interuenisse consensus conuentus & capituli, *c. ea. de his quæ fiunt à præl. sine cons. c.* quem ad hoc ita notat Inno *in c. veniens, col. fi. de præscript.* propterea an possit donare, ibi tradit Panor. & *in d. cap. cæterum*, concludit, vt cessante consuetudine, nihil donare possit

ab∫que cau∫a rationabili: po∫∫it tamen cum cau∫a rationabili, puta quia recipit ∫eruitium: vel quid ∫imile ab aliquo. Sic rei eccle∫ia∫ticæ alienatio prælato, & Abbati interdicitur *in c. nulli.* & per totũ illum titulũ, cum concord. *de reb. eccl. non alien.* Ideo nec pote∫t trã∫igere de rebus cõibus, vt per Innoc. *in c. contingit, de tran∫act.* & Bal. *in marg. in ver. Abbas. ver∫. 3.* & per doct. *in l. nulli.* præcipue Ia∫ *ff. de tran∫act.* vbi tales admini∫tratores non po∫∫e tran∫igere declarat, ∫uper re immobili, ita vt remaneant aduer∫ario, aliquo retento: ∫ecus e conuer∫o: & dicemus inf. *in c. de procur. Ca∫. numer. decimo.* At vbi permi∫∫a ∫it, vel donatio, vel venditio, vel commutatio collaudatione, vel ∫ub∫criptione clericorum, vel monachorum erit facienda, alias irrita e∫t. *cap. 1. vbi Abb. de his quæ fiun. à præl. ∫ine con∫en∫. cap.* vel etiam ∫i fiat ∫ine con∫en∫u Epi∫copi. vt per Bald. *in authen. hoc ius. column. 4. Cod. de ∫acro∫anc. eccl.* & ad prædicta inquit Ruin. *in con∫ilio, 40. numero ∫exto, volum. quinto.* licet prælatus po∫∫it alienare ea, quæ ∫eruando ∫eruari non po∫∫unt, etiam ∫ine alia ∫olemnitate, non tamen pote∫t ea donare, vt dicitur de tutore & curatore, quibus æquiparatur, vt per Socin. *con∫ilio, 15. & 32. volum. primo.* Pote∫t tamen alienare bona mona∫terij, pro alimentis monachorum ∫ubmini∫trandis, vt per Ang. *in l. non ∫olum. ff. de petit. hered.* Atque in emphyteu∫im dare pote∫t res dari con∫uetas, vt *in tit. Epi∫cop. vel Abb. in v∫ib. Feud.* & per Bart. *in l. ∫i vacantia. Cod. de bon. vacan. lib. 10.* & Panor. *in cap. vt ∫uper, colum. pen. de reb. eccl. non alien.* Et ideo dicit Card. *in cle. 1. §. Abbates, de exce∫. prælat.* Abbatem non po∫∫e in perpetuum dare bona mona∫terij, con∫anguineis ∫uis: Pote∫t tamen in ∫ecundam, vel tertiam generationem: alijs vero per∫onis in perpetuum, vt per Bart. *in auth. in quibu∫cunque. Cod de ∫acr. eccl.* Sed an po∫∫it in emphyteu∫im dare res, quas certo tempore retinuit in mona∫terio, vide per Panor. di∫tinguentem, *in capit. cum ∫uper. de reb. eccle∫. non alien.* & Bar. *in dict. l. ∫i vacantia. Cod de bon. vacan. lib. decimo.* & an po∫∫it infeudare ∫ine con∫en∫u capituli, vide per Ia∫. *in tit. qui ∫eud. dare po∫. numer. 7.* Pote∫t tamen Abbas repudiare hereditatem delatam monacho. *Bar. in l. tutor. in fi. ff. de bon. po∫.* vbi Alexand. in apo∫til. de quo per Ia∫ *in l. legatum ff. de leg. 1. numer. 13.* ∫ic pote∫t præiudicare eccle∫iæ in quærendis, non in quæ∫itis. vt per Dec. *con∫i. 624. nume. 9.* & Aym. Crauet. *con∫ilio, 152. numero 9.* Felin. *in cap. in præ∫entia. column. pen. de* proba-

probation. vbi communem * dicit, etiam absque monacho. Ruin. *
consil. 40. volumin. 5. distinguit inter hereditatem & legatum. Item
p eiudicat tunc, quando res reducitur ad ius commune, secundum
Aymon. Crauet. *consil. 135. nume. 38.* † Item Abbas potest dare licen- 35
tiam celebrandi & prædicandi, *Innoc. & doct. in c. excommunicamus, in
gloss. in ver. ab Apostolica, de haeretic.* Item ad Abbatem & collegium pertinet, creare monachos: etiam non obstante iuramento contrario, vt per Oldrad. *consil 96. de quo infra sub numero 41.* Sic potest eos vendicare, etiam in alio monasterio existentes, adiecta certa causa, vt per Bar. post gloss. *in lege 1. §. per hanc, ff. de rei vendicat.* sed an sine capitulo, vide per Paul. de Castr. *in consilio 35.* Item potest vendicare res ecclesiarum subditarum monasterio suo: quo casu debet agere nomine illius ecclesiæ, vel capellæ: vt not. Bart. *in lege final. Cod. de sacrosanct. eccles.* & Panor. *in cap. cum deputati, de iudic. colum. 4.* Item vendicare res emptas à monacho, vel pecuniam, si nol t habere ratum contractum monachi sui existentis in alio monasterio, vt per Bart. *in l. cum fundus, §. seruum, colum. vlt. vbi Alexan. colum. penult. ff. si cert. pet.* Item potest molestare monachum suum, in relicto sibi facto, etiam cum conditione, quod non molestetur, nisi relictum sit pro alimentis. *Bar. in l. Lucius, §. tres, ff. ad Trebell. Bald. in l. 1. quæst. 6. C. de his quæ pæn. nom.* Item repetit à concubina monachi, quicquid ei dedit monachus, vt per Bald. *in l. si. ff. de ser. cor.* Item acquirit possessionem per eius monachum, vt not. *in c. bona memoria, de appel. & in c. accedens, de prabend.* Item cogere & carcerare monachum, ad adeundum hereditatem sibi delatam. *Bald. in l. fin. in prin. colum. 2. C. de bonis quæ lib.* Imò videtur posse adire monacho recusante, secundùm commu-
nem * opin. Bar. *in l. 1. col. 6. versi. quæro quid si institutus, ff. de vulg.* & ita *
confirmat Felin. *in cap. præsentia, columm. penultim. versi. nono, de probat.*
vbi pariter communem * opinionem esse ostendit, posse Abbatem *
sine monacho instituto, hereditatem repudiare per auct. Bar. *in l. tutor. in fin. ff. de bonorum possession.* cum alijs allegatis: & subdit, mor-
tuo monacho, hereditate sibi delata, monasterium posse adire. † I- 34
tem Abbas confert prioratum manualem, non perpetuum, & ad libitum remouet, nisi Papa gratiose prouiderit: tunc tamen etiam priuat propter delictum priuatione dignum, vt per Felin. *in c. per tuas, col. penul. de maior. & obed.* cum relatis, præcipuè Card. *in clem. 1. §.*

præmissa, de confir. vtil. vel inutili. quem videas, quando hæc procedant. Nec valet pactum, quod non auferet talem prioratum, vt ait Philip. Franc. *in c. præsenti, nume. 3. de offic. ord. in 6.* Item Abbas, qui habet insignia episcopalia, vt *supra*, potest consecrare virgines, vt per Archid. *26. q. 6. c. presbyter*, & Ioan. And. *in c. vt Apostolica, de priuileg. in 6.* Item Abbas potest pati ad tempus, vt monachus habeat certos reditus. glo. *in l. Lucius, §. tres, ff. ad Trebell. in ver. de omni.*
55 † Item Abbas aliquando, & multipliciter dispensare solet, licet dispensatio regulariter pertineat ad Episcopum, vt per Innocen. *in c. cum h. de eo qui fur. ord. suscep.* nec Abbas, nec alius inferior dispensare possit, nisi in casibus à iure expressis, vt per Panormitan. *in dicto capit. cum h.* qui attestatur de communi, * & per eundem *in capit. at si clerici, §. de adulteriis, numero primo, de iudic.* Casus autem trigintaquinque colligit Specul. *in titul. de dispensat. §. sunt quoque, columna secunda, & sequent.* quos liceat hic summatim resumere. Primus est, si monachus fuerit nocturna illusione pollutus, vt in die sequenti valeat celebrare. II. in diuersis capitulis, secundum monasterij consuetudinem: dum tamen non sit contra Ius, vel contra regulam professam, vel contra bonos mores. III. dispensat arbitrio suo, in pœnitentia monachi nubentis. IIII. cum illis, qui in oratorio loquuntur, contra inhibitionem B. Benedicti. V. cum monacho nouitio, vt promoueatur ad sacros ordines. VI. cum monacho apostata, reconciliando eum, videlicet & ei pœnitentiam iniungendo: non tamen si in apostasia fuerit ordinatus. VII. contra canonem, *quinquagesimatertia distinctione, cap. lege*, vbi prohibetur miles ante probationem triennij monachari: quia potest Abbas renunciare, seu etiam monasterium iuri pro se introducto, licet hoc sit periculosum, verum in seruis alienis non potest dispensare contra illud. VIII. cum illegitimo monasterium ingrediente, vt possit ad sacros ordines promoueri, & administrationes tenere. IX. cum seruo monasterij, manumittendo ipsum, vt ibi monachus fiat. X. quod monachus detur in capellanum parochialis ecclesiæ: si Episcopi & populi consensus accedat: quod alias iure non licet: dum tamen non sit ibi solus: sed Canonicus regularis benè potest esse solus. XI. vt reducat eum ad claustrum: si sibi non placet esse in capella vel prioratu. XII. cum monacho murmurante, & su-

& susurrone, in disciplina & correctione. XIII. vt possit Episcopum, vel alium prælatum accusare. XIIII. si contra regulam aliquid occultè recipit. XV. vt fiat Episcopus: potest etiam concedere, vt Episcopus iterum monachus fiat. XVI. ex causa, vt monachus habeat cellam propriam, infra monasterium. XVII. dispensatiuè debet fugitiuum requirere, & ad claustrum reducere, & cum eo misericorditer agere. XVIII. dispensat in pœnitentia homicidæ: qui monachus est factus. XIX. in ieiunijs & cibis, in esu carnium, & in operibus manualibus, ad quæ monachus tenetur. XX. cum nouitio, non professo, vt illi recedenti bona sua restituantur: secus si donasset inter viuos. XXI. vt promoueatur ad superiores ordines: quia sine eius licentia non potest. XXII. dispensat cum monacho, & econuerso, vt etiam inuitus ferat testimonium, in causa sui monasterij. XXIII. vt nouitius infra annum profiteatur, renunciando tempore professionis, nomine monasterij. XXIIII. vt monachus transeat ad maiorem ordinem: vel etiam ad parem, ex causa: sed non ad minorem: & adde hoc intelligendum: ita vt monachus non vagetur, quia esset apostata: nisi ex dispensatione Episcopi, vt per Innocen. *in c. fi. in glo. in ver. Abbate, de renunciat.* Et Bald. *in marg. in ver. Abbas:* Item intellige, vt habeat monasterium paratum, ad illum recipiendum, *gloss. in capit. cum concessa, de election. Doct. in capit. sicut, de iureiurand.* XXV. vt habeat expensas, pro iniuncta sibi administratione: sed non quod habeat proprium. XXVI. potest dispensatiuè recipere clericos seculares in monasterio ad beneficia contra constitutionem. XXVII. dando monacho licentiam eundi ad scholas. XXVIII. cum illo, qui priusquam fieret monachus, ordinem furtiuè recipit. XXIX. cum illo, qui priusquam religionem assumeret, in excommunicationem, propter manuum iniectionem violentam, in clericum incurrerat: & etiam cum monacho, qui similem excommunicationem incurrit: si per ignorantiam iuris vel facti, excommunicatus ordinem sacrũ receperit: nisi contra ignorantiã violenter p̄sumatur. Potest etiam monachum suum, alium monachum verberantem, absoluere, secus si clericũ percusserit secularẽ. XXX. potest dispensatiuè excõmunicatum à se, recipere sine iuramento, cũ manuali promissione. XXXI. vt monachus remaneat in domo ꝓpria, vtens ibi rebus

bus proprijs: sed de hoc infra *nume. 40.* XXXII. Abbas sacerdos, qui recipit manus impositionem, iuxta morem præficiendorum Abbatum, potest in monasterio proprio conferre clericatum: sed de hoc dictum est latius *supra, nume. 28.* XXXIII. dispensat in regulæ obseruantijs remittendis, saltem in his, quæ non sunt de substantia. XXXIIII. in pœnitentia suo arbitrio imponenda ei, qui in monasterium ingreditur: non est enim certa delicti satisfactio iniungenda ei, cuius totum vitæ tempus obedientiæ impenditur creatoris. XXXV. cum monacho, qui mutato habitu, sine licentia Abbatis, in alio monasterio recepit ordinem: Et secundum Specul. *ibidem*, prohibetur Abbas, vel etiam Episcopus dispensare, vt in eodem monasterio sint monachi, & moniales. Nec dispensare potest, vt monachus mortaliter peccet: imò ei monachus obedire non tenetur. Item nec dispensat, vt defectu sumptus monialis seruiat clericis: & ibi subdit Specul. posse Abbatem verberare monachos: si se verbo non corrigant: Adde tum, vt cum monacho irregulari dispensare possit, *c. cum illorum, de senten. excomm. vbi Abb. nume. 5.* Item adde septem casus, in quibus Abbas dispensat cum monacho: necessitate tamen manifesta suadente: scilicet in senectute, infirmitate, & his similibus: vt *in clem. 1. § si qui, vbi gloss. in ver. necessitate: & Cardin. de priuileg.* qui sunt illi, Quando monachus in sermonibus suis, ecclesiarum prælatis detrahit: Quando retrahit clericos ab ecclesiarum suarum frequentia, vel accessu, Quando indulgentias pronunciat indiscretas: & quando * cum confectionibus testamentorum intersunt, à restitutionibus debitis, aut legatis matricibus ecclesijs faciendis retrahunt testatores: Quando legata, vel debita, aut malè ablata incerta, sibi, aut alijs singularibus, sui ordinis fratribus, vel conuentibus, in aliorum præiudicium fieri, seu erogari procurent: Quando in casibus sedi Apostolicæ, aut locorum ordinarijs reseruatis, quenquam absoluunt: Quando personas ecclesiasticas, præsertim coram iudicibus delegatis, suam contra eos iustitiam prosequentes, vexare indebitè, aut ad loca plura, præcipuè multum remota conuenire * præsumunt: nam in his casibus, per duos menses, delinquens subiacet pœnis illis, quæ secundum eorum regulam, vel statuta, pro grauibus criminibus, seu culpis, eis consueuerunt imponi. Et propterea dispensare contingit ex manifesta

nifesta necessitate, vt *sup.* Non potest tamen Abbas dispensare, vt monachus semper stet extra claustrum: vel quod Conuersus stet extra monasterium, vt per Hostien. Panor. & doct. *in c. ex rescripto, de iureiur. vbi Fel. col. 2.* declarat aliquo modo post Abbatem, ex causa vrgenti, vel probabili: & *in c. insinuante. Qui cleric. vel vouen.* & Archid. *in c. præsente, de offi. ord. in 6. c. Abbates, 18. q. 2.* Item secundum Card. *ibi in 3. not.* posse inferiorem de parte pœnitentiæ, per Papam impositę, relaxare: quando hoc exprimitur, alias secus: & sic eo casu contra canonem. Potest etiam Abbas absoluere monachum temerè iurantem, vt not. Innocent *in cap. sicut, vbi doct. de iureiurand.* † Item po- 36
test diuidere bona mensæ suæ, & monasterij, & committere monachis suis, sub annua pensione, intellige tamen ad tempus, non perpetuo, vt per Card. *in clem. 1 in 5. op. de sup. neg. præl.* alias sequeretur secundum eum, quod posset vnire & diuidere bona monasterij: quod falsum est: cum id spectet ad episcopum, vt *ibi:* & per Card. *in cle. fi. quæstio. 5. de reb. eccl. non alien.* nisi ex consuetudine, vel præscriptione, vt *ibidem, q. 6.* in qua requiritur titulus: vel tantum tempus, cuius non sit memoria in contrarium, vt per Cardin. *in clem. 1. §. ad hoc, de stat. monach.* de quo per Abb. *in cap. sicut vnire, de exces. prælat. & in c. cum ad monasterium, nume. 8. de stat. monach.* Item potest instituere in ecclesia pleno iure sibi subiecta, sine præsentatione Episcopo facta; *cap. visis. 17. quæstion. 2.* Institutus tamen non administrat, nisi de consensu Diœcesani, & eius auctoritate, vt per Hugon. *in tractat. de offic. quat. præl. in secunda parte, in rub. quod Episcopus non potest priuari.*
† Item Abbas, & alij religiosi prælati, & habentes prioratus, seu ad- 37
ministrationes, possunt esse executores in relictis ad pias causas, & miserabiles & coniunctas personas, *l. generaliter, cum concord. de episcopis & clericis*, & docet Specul. *in titul. de instr. edit. §. nunc verò, versicul. sæpè etiam.* Sic etiam alij religiosi executores esse possunt, cum licentia superioris: nisi sint de ordine minorum, *cle. exiui. §. verum, primo, de verb. sig.* vbi Card. & per eundem, *in c. 3. in fi. de procura.* est tex. *in cap. religiosus, vbi Philip. Franc. de test.* & per Bar. *in lege. à filio, de al. m. leg. vbi Alex. in Apostil.* Paul. de Castr. *consilio 148. super primo dubio.* † I- 38
tem not. Abbatem in causa communi, vti procuratorem capituli & conuentus, posse iurare de veritate, vel calumnia, de quibus dicas cum Specul. *in titul. de iuram. calum. §. 3. vers. quid si aliquod collegium.*

Item potest constituere procuratorem in causa monasterij, etiam præsente & tacente capitulo, vt per Doct. *in leg. filius famil. in prin. de procur.* & per Ab. *in cap. edoceri, numero 8. de rescript.* & tunc etiam potest testificari in causa monasterij; siue ipse solus constituat, siue monasterium solum: siue simul: idemq; sit in monachis, vt per Innocen. & relatos per Philip. Franc. *in c. præsentium. nume. 6. de testib.* & declara vt per eum. An autem Abbas, vel prælatus possit constitui procurator à capitulo, & quid importet, tradit Bald. *in leg. filius fam. in prin. ff. de procurat.* videndum omninò Archid. *in capit. præsentis, libr. 6. de testib.* & adde Innocent. *in cap. sopite. in prin. de censib.* Porrò procurator constitutus ab Abbate, præsumitur constitutus de consensu capituli, nisi contrarium probetur, *cap. ex nositur, de his quæ fiun. à prel sin. con. cap.* & dictum est *supra numero trigesimosecundo.* Et sicut Abbas constituit procuratorem, vt *supra*, videtur etiam illum posse reuocare constitutum à conuentu, vt per Innocen. *in cap præsentium, column. 1. de testib. in 6.* quod intelligit Innocent. ante litem contestatam, non post, vide Bar. *in leg. illud, §. quid si actor, ff. quod cuius. vniuer. nom. & alibi.* At si Abbas constituat procuratorem in causa monasterij, eum posse admitti in testem in illa, etiam tradit Ioan. And. & Doct. *in d. c. præsentium, de testib. in 6.* contra Innocen. *ibi*: Quod tamen verum est, si Abbas constituit simul cum capitulo: non si solus, vt per Bar. *in l. qui testamento, in prin. de testam.* Item verum, procuratore non reuocato, & ipso non agente causam, vt per Ioan. And. & Hostien. *in d. c. præsentium,* vide tamen Innocent. *in cap. insuper, de testib.* & Specul. *de iurament. calum. §. tertio, versic. quod si & dicta in capit. de pretore, §. 2. in rubr. supra libro primo de testib. in ver. administrator.* Potest etiam Abbas esse procurator in Iudicio pro altero, etiam si nullum sit interesse sui monasterij, *cap. constitutus in præsentia. de appellation.* Declara tamen procedere in causa ecclesiastica. & in personis Ecclesiasticis, vt *ibi, & capit. per venerabilem, qui fil. sint leg.* alias secus, *cle. religiosus, de procur.* & ideo potest etiam esse procurator pro ecclesia Cathedrali, vt docent Abb. & doct. *in c. 1. nu. 3. de postul. prælat.* Item Abbas & alij prælati possunt petere restitutionem in integrum, Innocen. Panor. & doct. *in c. suscitata, de in integ. rest.* idem Panor. *consi. 88.*
39 † Item Abbas potest esse arbiter in causa ecclesiæ suæ, sic & iudex, vt per Specu. *in tit. de arbitr. §. sequitur, ver. sed nunquid*

quid Abbas, Butrig. & Doct. præsertim Sicul. *in c. cum olim, in 5. not. de præscrip.* Item factus episcopus succedit in bonis maternis: & ecclesiæ suæ relinquit, *c. 1. 18. quæstio. 1.* Item potest ratificare gesta per solum conuentum: si hoc fit propter vtilitatem conuentus & ecclesiæ, vt per Abb. cum gloss. *in cap. edoceri, numero 12. de rescript.* † Item 40
potest Abbas denegare episcopo obedientiam, contra libertatem ordinis indultam à Papa. *c. sane, vbi Doct. & Panor. num. 2. de exces. prel.* & excommunicatio in tali casu lata, nulla est, *cap. cum ad quorundam, de exces. prel.* Item potest repetere monachum suum, etiam si sit in alio monasterio, *cap. Ioannes, vbi Panorm. numero 3. de regul.* & per Philip. Franc. *in capit. cum singula numero 5. de præbend. in 6.* Item potest alterare statum prioratus sibi subiecti, reducendo statum regularem ad secularem vitam, quando reditus prioratus non sufficiunt pro pluribus, vt Abb. *in capit. final. numero secundo, de capel. monach.* Item potest dare & tenere pro vtilitate monasterij aliquos ex monachis, extra monasterium, etiam in obsides, Panormitan. & alij *in capit. ex rescripto, nume. 7. de iureiur.* Item potest concedere monacho, vt sit in seruitio alicuius prælati, vel alterius magnatis, vt ibi per Abb. *nume. 6. in d. c. ex rescripto.*

At, † cum multa quoque non possit Abbas: aliqua colligere liceat: & inter cætera, vt non possit mutare contenta in regula, nisi quatenus in ea permittitur, vt *supra, numero trigesimoquinto, versiculo 32.* & infra *numero 43.* & non possit ædificare ecclesiam, etiam pro suo monasterio, in præiudicium iurium Episcopi, vt per Ab. *in cap. ad audientiam, 1. de eccle. ædific.* & per Innocen. *in c. in Lateranensi, de præbend.* Item non potest in ecclesia seculari celebrare diuinum officium, nisi ex præscriptione, *c. cum olim, de præscrip.* quod intellige, si vellet celebrare officium monachale: secus si aliter, secundum morem illius ecclesiæ, vt ibi per Hostien. & Io. And. & per Card. *in cle. 2. in 1. op. & in fin. de celeb. miss.* Item non potest Abbas sibi facere compatrem, aut commatrem: nisi Baptizando, nec osculari fœminas, *c. monachi, de consecrat. distinct. 4. c. peruenit ad nos, cum glos. 18. quæstion. 2.* Nec habitare, nisi in proprio monasterio: & ibi est citandus, *l. omnes 2. vbi Bald in 2. not. Cod. de Episcopis & clericis.* Item non potest Abbas adire hereditatem, monacho suo mortuo. vt per Bar. *in leg. inde Neratius, ff. ad l. Aquil.* Item non potest vnire ecclesias, nec vnire suum 41

 mona-

monasterium: seu alteri subijcere sine consensu episcopi. *Innocen. in c. sicut, in gloss. episcopi, vbi Abb. num. 2. de exces. prael.* sequitur Philip. Franc. *in c. cum singula, nume. 4. de praebend.* item non potest Abbas per violentiam rumpere domos capellae sibi subiectae: quia ea non possidet, licet in ea habeat ius subiectionis: licet secus sit, si eijciat vim inferentem, vt per Innocen. *in capit. 1. de immunit. eccles.* Item praesentatio fieri non potest per Abbatem solum, sed etiam per capitulum, *cap. nouit, c. quarto, de his quae fiu. à prael. sin. cons. cap. Card. in clem. 1. §. Abbates, in 1. op. de exces. praelat.* Item Abbas non potest obligare bona monasterij in praeiudicium successoris, sine auctoritate superioris, vt per Feder. de Senis *consilio 138.* concessio facta nutritio. Item non potest occupare bona monasterij, vt per Cardin. *in clem. 1. §. nonnulli, de excess. praelat.* Et ideo etiam Abbas non potest in perpetuum concedere bona monasterij consanguineis suis, vt *supra numero trigesimosecundo.* Nec potest in capellis praescribere iura Episcopalia, *cap. cum olim, vbi doct. de praescript.* Non potest praeponi duobus monasterijs, *cap. ne nimia, de relig. do.* sed habet optionem ad alterum: nec statim vacat prima, Cardin. *in clem. 1. §. fin. de sup. neg. praelat.* Nec potest facere priorem in perpetuum, vel ad vitam, *vt supra, nu. 34.* Nec solus potest facere monachum, sine fratribus, *c. si. 16. q. vlt.* & tenet Philip. Franc. cum relatis *in c si ad solum, nume. 2. de regular.* quod limitat primò, nisi Abbas solus, vel vnus de conuentu, vel etiam extraneus reciperet professionem, nomine conuentus, & nomine Abbatis: cum tunc sufficiat ratificatio illorum, vt valeat professio. Idemque affirmat, quando monasterium vacaret: quia posset recipi professio, nomine Abbatis futuri, postea ratificantis. Limitat. 2. quando Abbas vellet creare monachũ, obligãdo ipsum monasterio: & monasteriũ sibi: secus si vellet ipsum ad ꝓfessionẽ recipere: ordini tantum, nõ monasterio eum obligando: quia tunc posset sine cõsensu cõuentus: & subdit valere tantũ receptionẽ, etiam in primo casu, si cõuentus nõ cõtradicat, ꝑ not. *in d. c. si. & alia* Nec potest edere carnes in monasterio. *cle. 2. vbi Cardin. de censib. c. cũ ad monasterium, de stat. monach.* Nec potest monachum in ecclesia curata, ad eum non pertinente, pleno iure praeficere, *Innocen. in c. 1. de capel. monach.* Nec potest sine licentia Episcopi transire ad aliud monasteriũ *c. Abbas pro humiliatione, 18. q. 2.* Nec potest obligari monacho, sicut nec dominus

nus seruo, vt dicemus *inf. 43.* Nec potest renunciare modicæ rei, vel priuilegio, vel beneficio, sine consensu conuentus *Innocen. in c. veniens. col. fi. de præscript.* Nec potest absoluere monachum arma portātem, ab excommunicatione. *Card. in cle. 1. §. præfata. q. pen. de stat. monach.* nisi habeat ius Episcopale, de quo vide *supra num. 1. & 30. & hic seq* Nec potest confessiones audire, vel pœnitentias iniungere, nisi subditorum suorum: Nec prædicare, nisi in claustro suo, potest. *ca. placuit. 16. quæstio. 1. cap. peruenit. & cap. iuxta. 16. quæstio. 1.* Nec potest ipse, vel alius regularis, decantare diuina officia aliter quam cathedralis ecclesia. *cap. de his. 12. distinct.* Nec inutiles monachis potest facere eleemosynas de bonis Ecclesię. *glo. & Card. in cle. 2. de cēsibus.* Nec Abbas factus Episcopus, potest mutare habitum, Nec ordinis sui ritum, quo ad substantialia, *c. de monachis. §. seq. 16. q. 1.* Item non potest exercere ea, quæ sunt Episcopalis dignitatis: vt cognoscere de causis matrimonalibus, iniungere pœnitentias publicas, concedere literas indulgentiarum, & similia, nisi sit specialiter concessum. *c. accedentibus. vbi Abb. de exces. prælat.* Nec Abbas Papæ subiectus, sine eius licentia cedere potest. *c. dilecti filij. de renunciat.* Nec aliam Abbatiam recipere: Nec aliam religionem. *c. cum venerabilis, de consuetud.* Sic nec Abbas subiectus Episcopo. *c. Abbas. 18. quæst. 2.* Nec potest habere proprium sicut nec alij religiosi. *c. 2. de stat. monach. Socin. consil. 10. nume. 21. volu. 1.* qui tamen concedit posse habere, quo ad commodum monasterij. Sic nec ipse Abbas dispensare potest: imo nec Papa, vt monachus proprium habere possit: Nec contra votum castitatis, vt *in c. cum ad monasterium. de stat. monach.* Declara tamen vt supra *hoc lib. c. 1. §. quarto, versic. 3. num. 17. & seq.* quo ad Papam. Item nec facto suo potest præiudicare ecclesiæ. *cap. cum nostris. vbi Abb. de conces. preben.* An tamen confessio prælati & conuentus præiudicet, quo ad liberandum soluentem, vide per Paul. Cast. *consil. 1.* qui hoc affirmat. Nec potest alienare in casibus permissis, sine consensu capituli, vt *supra, numero trigesimosecundo.* Item Abbas vel prælatus, de ignorantia sua se excusare non potest: vel de ignorantia culpæ subditorum. *cap. quamuis. de reg. iur.* Nec potest concedere monacho, vt perpetuo stet extra claustrum. vt *supra, numero 35.* Nec potest pręsentare regularem, ad ecclesiam secularem, vt per Felin. *in ca. in nostra. de rescrip. col. pen.*

Superest, vt aliqua, quæ officium & obligationem Abbatis concernant, subijciamus: post nonnulla, quæ ex præcedentibus, & *in ca.*
42 *de Episcopo. §. tertio,* elici possunt. † Atque in primis ea, quæ ordinata sunt in regula, obseruare Abbas nec mutare debet, nisi quatenus in regula permittitur. *ca. dilectus. de temp. ordin.* alias mortaliter peccat, vt & monachi, in his quæ sunt præcepti, vt per Cardin. Flor. *in ca. 1. in princip. numero octauo, de stat. monach.* Et cum Abbas, vti prælatus, dux gregis, & pastor esse debeat, *arg. cap. sciscitatis. 7. q. 1.* solicitam subditorum, & monachorum suorum, debet gerere curam. *c. in scripturis. 8. quæstio. 1. c. cum ad monasterium. de stat. monach.* alias punitur, vt *ibi:* & vsque adeo, vt aliquando mortem subire debeat: non solum, vbi fides, vel salus Ecclesiæ impugnatur: sed etiam vbi res, vel Claues Ecclesiæ auferuntur, *glos. in ver. pro altaribus. cap. conuenior. 23. quæstio. octaua.* Hinc est quod dicitur prælatum propter persecutionem, non debere derelinquere prædicationem: nec doctorem modum dicendi: quia beati sunt, qui persecutionem patiuntur, propter Iustitiam. *c. scimus. 43. distin.* At quando liceat derelinquere ecclesiam, propter persecutionem, vide glo. *in c. aduersitas. in ver. hoc etiam. 7. quæst. 1.* propterea diximus in superioribus, *numer. 14.* prælatum, propter negligentiam esse puniendum, ita vt iurisdictio ei etiam auferatur *glo. fi. in cap fin 9. quæstio.* Et ne peccata subditorum ei imputentur, seuerus debet esse contumacibus, benignus tamen pœnitentibus. *cap. quanto. 2. quæstio. 4.* & promptior ad miserandum, quam ad puniendum. *cap. licet. 45. distin.* sicque erga infirmos compatiens esse debet. *cap. recedite. ea distinct.* Nec facile subditis credere, & facile ad vindictam descendere debet: sed præsentibus ecclesiæ senioribus, diligenter perquirere veritatem, & secundum qualitatem rei, delinquentes, Canonica districtione ferire. *cap. si quid vero. 86. distinct.* Nam non sufficit si instruat, quid sit faciendum, nisi etiam puniat, non facientem. *gloss. in cap. quidam, in ver. nisi. 23. quæstio. 4.* Excusatur tamen prælatus, qui fecit quantum in se est, admonendo, increpando, & corripiendo. & ei non est imputandũ, *cap. de viduis, cum gloss. in ver. vt & 27. quæstio. prima.* Debet Abbas, vel prælatus, inprimis à superbia, & auaritia cauere. *cap. Diaconi. 93. distin.* Nam integritas prælatorum, salus est subditorum. *c. miramur. 61. distinct.* cum etiam apud Deum facilius exaudiantur. *cap. ipsi*

sacer-

sacerdotes.1.q.1. & recte scriptum est *in c. in sacerdotibus.16.distin.* vita & exemplo prælati, aliquem magis instrui. At malus prælatus, quandoque datur propter peccata populi. *c audacter.8.quæstio 1.* Nec ideo licet malus contemnendus est à subditis. *c. multi.1.quæst.prima*, atque neque ipsorum opera, sed doctrina attendenda est. *cap. æquales. 1. q. 1.* † Notandum tamen est, in eodem genere peccati, grauius cadere prælatum quam subditos. *cap. homo 40. distinct.* Item debet acquirere ecclesiæ suæ & monasterio. *gloss. cum text in cap quicunque.12.q. 4. Ioan. And. in cap.1. de oblig. ad ratioc.* at si sciat rem non esse ecclesiæ, tenetur statim restituere, vel denunciare ei, cuius putat esse, propter bonam fidem, & dic, vt diximus *supra in c. de Episcop. §.3. num. 58.* Item debet ab omni familiaritate monialium, & aliarum fœminarum alienus esse. *c peruenit.18.quæstio.2. & cap.3. seq.* Imo nec vicino monasterio minusque cum monialibus, debet habitare. *ca. diffinimus. cum 2. seq. ea distinct.* Nec à mulieribus sudariola, & Zonas, nec alia munuscula accipere. *c. monacho.27. quæstio.1.* Item Abbas tenetur ad concilium Episcopi accedere, *c. si. cum concord.16 distinct. glo. in c. episcopus non debet. ea distinct.* vbi late Cardin. Alexand. distinguit: vide *in cap. dilectus. de offic. ord.* Item debet committere iurisdictionem temporalem, si illam habeat *cap. clericis. ne cler. vel monach.* Item non debet committere vices suas, vel ecclesias, sub annuo censu. *c.1. ne præl. vic. su.* Item ad prælaturam non debet præsentare se ipsum, quantumcunque sit dignus. *cap per nostras. de iure patr.* Item debet facere negocia etiam sua, de consilio fratrum suorum. *c. nouit. de his, quæ fiunt à præl. sine cons. cap.* Item debet prouidere monacho, in necessitatibus suis: sicut dominus seruo *Bald in l.1. quæst.7. Cod de his qui a non nom* & licet cum eo litiget, debet eidem subministrare expensas & alimenta *Bart. in l. Imperatores ff. de tut. & rat. dist.* de quo per Alciat *in tract. de præsumpt. in 9. præsumpt. in 3. reg nume.9.* & an Abbas teneatur ad sumptus si inquirat cōtra monachum de crimine, distinguit Specul. *in tit. de inquisit. §. fin. versic. item pone Abbas*: & ibi Bald. *in addit. in ver. an monachus.* Pro alimentis tamen denegatis monacho pro tempore præterito, non videtur teneri Abbas: sed pro futuris, vt per Ioan. And. *consil.54. numer.5.* Item Abbas potest accusari per monachum, sine eius licentia. *Innocen. in cap. cum p. de accus. c. ex parte. eo tit.* Item Abbas non debet dare literas absolutionis monacho: quousque

habeat

habeat aliud monasterium. *Innocen. in cap. sicut. in ver. temerarium. de iureiur. Bal. in marg. in ver. Abbas. versic. vigesimoprimo.* Item potest Abbas conueniri pro contractu, & delicto monachi, siue ante, siue post ingressum monasterij: quando ad ipsum aliquid peruenit: & Abbate non defendente, fit missio in possessionem bonorum monachi, ad monasterium peruentorum. *Innocen. in c. cum olim. column. 3. in ver. dederat. de priuileg.* & Cardin. Flor. *in clem. religiosus. quaest. 6. de procur.* & Philip. Franc. *in cap. statutum. §. cum vero, numero quinto, de rescrip. Abb. consil. 44.* & conuenitur etiam Abbas actione reali. *Bal. in l. non seruum. Cod. de rei vendic.* aliàs *in l. non solum. Alexand. in l. quod seruus. ff. de depos.* Sic secundum Innocen. *ibi*, Abbas potest agere, & obligantur omnes ex contractu inito cum monacho. Non obligatur tamen Abbas monacho, sicut nec dominus seruo, quia nulla inter eos cadit obligatio: & propterea ad promissorũ obseruationem non tenetur, vt per Bald *in l. interpositas. Cod. de transact. in vltim. not. & in l. si liber. Cod. de cond. ob caus.* qui dicit hortandum, non cogendum, de quo dic vt per Ioan. à Canib. *in tract. de execut. vlt. volun. in §. consentaneum. numero quarto.* qui limitat, de iure diuino, & Canonico: & ad hoc faciunt, quæ scribit Philip. Franc. *in cap. non est obligatorium. numero quarto, de reg. iur. in 6.* vt Abbas debeat seruare iuramẽtum factum, super statuto condito, cum conuentu de dando decem singulis monachis annuatim, pro vestimentis & victualibus: licet si nolit seruare, non habeant Monachi actionem contra Abbatem. Cogitur tamen Abbas dare licẽtiam monacho promoto ad Episcopatum. *Panor. in c. quod Dei. col. si de stat. Monach.* Item Abbas furans res capituli, tenetur furti actione. *Bald. & doct. in §. in tutela. l. 1. ff. de tutel. & rat. distin.* Item conuenitur Abbas pro Ecclesia sibi subiecta & ad agendum, & defendendum, cum satisdatione de iudicato soluendo admittitur. *Innocen. in cap. cum inter, de ver. sig.* de quo per Nepot. à monte Alb. *in tracta. de excep. art. 6. num. 7.* Hæcque procedũt etiam in domibus, vel ecclesijs inferioribus sibi subiectis, siue prælatus, siue cõcurrens cum Priore sibi subiecto, vt per Ab. *in c. cũ deputati. de Iudic. nu. 8.* Sic inquit Felin. *in c. edoceri. de rescrip. col. 2.* Abbatem solum sine conuentu agere & conueniri posse, pro bonis communibus, etiam quo ad administrationẽ, & forum sortiri, vel domiciliũ prælaturæ suæ. Idẽ Felin. ait *in c. dilectus. 2. de rescrip. colum. 4.*

col. 4. verſ. octaua. Et cũ litigat, tenetur tamen iurare de calumnia. *glo. & Bar. in l. 2. §. hoc etiam. de iuram. calum. Bar. in trac. de differ. inter ius cano. & ciuil. num. 42.* qui ponit, vt de Iure ciuili iuret in animam ſuam, de iure canonico in animam maioris partis conuentus, vt per not. *in c. dudum. de election.* Item Abbas tenetur ad reſtitutionem fideicõmiſſi monaſterio inſtituto: quod poteſt grauari, *Bar. in l. ſi fuerit. de le. 3. Bal. in l. pen. in pr. verſic. quæro ſi vnum monaſterium. Cod. ad Trebel.* Item Abbas electus tenetur relaxare beneficia quæ habebat, quia vacant, licet non ſit benedictus: quamuis aliter ſit in Epiſcopo nondum confirmato, *Oldrad. conſ. 14. doct. in cle. attendentes. §. ſtatuimus. de ſtat. reg. & Pet. à Biax. in direct. elect. cap. 48. 3. partis numero 7.* Item Abbas exemptus, delinquens in membris non exemptis, punitur per Epiſcopũ, & deponitur, alias aliter fit. *Innocen. in cap. ex ore, de priuileg. cap. Abbates. cum concord. 18. q. 2.* ſed an cum conſenſu capituli. *Io. And. in ca. pe. de cõſuetud. in 6.* Item debet Abbas repetere monachos vagantes, aliter grauiter peccat. *clem. prima, §. quia. vbi Card. de ſtat. monach. Abb. in capit. ex reſcripto. numer. quinto, de iureiur.* Sed an ſine conſenſu capituli, per Pau. de Caſt. *conſil. 35.* Item ſi Abbas, vel religioſus mutuam pecuniam accipiat, nomine monaſterij, an teneatur monaſterium, vel requiratur eſſe verſam in ipſius vtilitatem perpetuam, vel temporalem; vide plene per Abbatem poſt doct. *in cap. quod quibuſdam. numero 2. de fideiuſ.* & not. *in cap. primo, de depoſ. & cap. 1. de ſolution.* Item cogitur Abbas, ad recipiendum monachos, ſi abundant reditus, vt per Io. Annan. *in c. quoniam, in prin. de ſimon.* Item Abbas renuncians, vel depoſitus ab Abbatia, remanet tamen monachus, *Abb. Felin. & doct. in cap. ſicut ex literis. de iureiur. in princip.* Item Abbas ſuccedens in iure patronatus laico, quo iure vti debeat, clericali, vel laicali, vide per Iaſ. *in l. polla. numer. 5. Cod. de his quibus vt indig.* Item ſi ſit iniuſte electus, & ſolutæ ſint penſiones ei per inquilinos, vide an liberentur ſoluentes, *Iaſ. in l. ſi vrbana ff. de cond. indeb. numer. 7.*

Abbatiſſæ munus quoque deſcribendum videretur, cum in multis non conueniat cum Abbate: quæ curioſus quilibet perquirere poterit. † Nam licet, vt inquit Abb. *in capit. fin. numero 5.* 44
de ſtat. monach. diſpoſita in monachis & Abbatibus, extendantur ad Abbatiſſas & moniales, quo ad eius proportionabilia tantum, ſecus tamen econuerſo, vt per gloſſ. *in cle. attendentes. de ſtat. monach.*

45 *naeb.* † Verumtamen inter * cætera, cum ratione administrationis,
* & in ea æquiparetur Abbati, vt inquit Bal. *in c.1.in prin.col.6.qui feud. da pos.* & Abb. *in c.2.in prin.de his quæ fiu.à prel.* quos cum alijs sequitur Dec. *in c.cum dilecta, col.4.in glo. in ver. procuratricem, de confir.vtil. & in l.fœmina, num.10.de reg.iur. & Ias.in vsib. Feud. in tit. qui feud. dar. pos. num. 6.* multis omissis, breuitati consulendo: Hæc tantum à Decio ibi colligere liceat: Scilicet eam habere iurisdictionem, quam possit in eius moniales exercere, per doctrin. Ab. *in capit. dilecta, de maior. & obed. in 2. not.* qui etiam concludit ipsam posse habere collationem beneficiorum, & dignitatum, cum administratione, per *cap. indemnitatibus, §. verum, vbi Domin. de elect. in 6.* & per Abb. *in cap. cum in cunctis, in prin. de elect.* & per Bar. *in lege 1. in 2. op. Cod. de dignitat. libr. 12.* Quibus adde Felin. *in cap. meminimus, de accusat.* & not. Philip. Franc. *in d.c. indemnitatibus, §. verum, num. 2.* † Nec hic omitto commemorare, Abbatissam vel Priorissam debere habere ætatem, quæ requiritur in Episcopo, vt *in dicto capit. cum in cunctis, in prin. de elect.* qui quid antiquis constitutum esset, de ætate sexagenaria, *in capit. iuuenculas, 20. quæstion. 1.* & tradit idem Franc. *in dicto cap. indemnitatibus, in princ. nu. 2.* vbi not. subdit, iura loquentia in Abbatissa, habere locum etiam in priorissa, & per eundem Franc. *in cap. 1. §. verum, de stat. reg.* Non potest tamen Abbatissa excommunicare, vel absoluere, etiam à peccatis, vt per Decium *in d.l. Fœmina, nu. 10.*

SVMMARIVM.

1 *Archidiaconus de iure, vicarius episcopi dicitur, & illius oculus, & praeordinator: & num. 10. dicitur coadiutor.*

2 *Archidiaconus, appellatione Præpositi largo venit modo.*

3 *Archidiaconus, ab Archos dicitur.*

4 *Archidiaconus constituitur, qui diaconus sit: & in Sacerdotium non cogitur.*
Archipresbyter, non ordinatur, nisi presbyter.

5 *Archidiaconus non eligitur per Episcopum, nisi de sua ecclesia.*

6 *Archidiaconus qualis, & qua ætate eligendus.*

7 *Archidiaconi institutio, à quo fiat.*

8 *Archidiaconus in vna Ecclesia constituitur, non diuersis, & regularis etiam in regulari, & plures in eadem Ecclesia.*

9 Ar-

9 *Archidiaconus potest esse quis, qui est Canonicus, sicut Canonicus & Episcopus.*
10 *Archidiaconi cura quae sit, & officium, vbi nume. 12. tredecim enumerantur.*
11 *Archidiacono subest Archipresbyter, quoad administrationem, non ordinem.*
12 *Archidiaconus, quae non debeat, vel poßit.*
13 *Archidiaconus simplicem iurisdictionem habet, declaratur per exempla, sed non habet ea, quae sunt Episcopalis ordinis, & auctoritatis: cum exemplis.*
14 *Archidiaconus an & quando iurisdictionem ordinariam habeat, quia perpetuus vicarius est episcopi.*
15 *Archidiaconus an poßit Excommunicare.*
16 *Archidiaconus in reseruatis Episcopo, non apponit manum.*
17 *Archidiaconus, an poßit sententiare in causis, in quibus non habet cognitionem.*
18 *Ardua negotia, quae dicantur: in causis spiritualibus; & quae leuia.*
19 *Archidiaconus, compromißi non est capax.*
20 *Archidiacono conuenientia, omnibus praelatis inferioribus, iurisdictionem habentibus, an conueniant.*
21 *Archidiaconus an poßit instituere in quocunque beneficio, in quo collatio spectet ad episcopum.*
22 *Archidiaconus visitans, potest procurationem moderatè accipere.*
23 *Archidiaconus in episcopum eligi potest, non necessario postulari.*
24 *Archidiaconus mero iure, an sit de capitulo.*
25 *Archidiaconus dignitatem clarißimi habet: sicut Archipresbyter.*

LIB. II. CAPVT VIII. DE ARCHIDIACONO.

ARCHIDIACONVS post Abbatem subsequebatur, eodem clericali habitu indutus: recteque id constitutum videtur, cum in proximis dictum sit, *cap. praced. de Abbate, num. 18.* hunc eo dignitate esse inferiorem: quamuis de iure † vicarius, & ipse episcopi 1
dicatur, *d. c. 1. de offic. archid.* & per Decium *consil. 420. col. 2.* vbi addit in omnibus hoc procedere, etiam omnem curam & solicitudinē eius gerere. Imò & illius oculus appellatur, & dicitur etiam praeordina-

tor loci episcopi. *ca. 1. & c. ad hæc, de offic. archid.* vbi Abb. & doct. & per Card. Alex. *in c perlectis. col. 6. in glo. in ver. basilicarum. 25. dist.* qui & ibi in
2 præced. glo. † notat, appellatione præpositi, lato sumpto vocabulo, comprehendi archidiaconũ, & per Hostien. *in sum. de offic. archid.*
3 *§. 1. & §. quid sit.* qui & ibi. *§. & vnde*, Archidiaconum ab archos, quod est princeps, dictum ponit, quasi principem diaconorum: vnde quãdo vult, Euangelium pręalijs legit, vel cui vult, legendum cõmittit. *cap. 2. eo. tit.* † Instituitur autem archidiaconus, qui diaconus
4 sit, non aliter: sicut non ordinatur archipresbyter, qui idem est decanus: nisi qui presbyter sit. *c. 2. cum duobus seq. 60. dist.* per Ab. *in c. cum in cunctis. §. inferiora. in tertio not. de elect.* qui tamen subdit, eum non teneri se facere promoueri in Sacerdotem, licet secus sit in decano & præposito, & similibus: & *in dict. cap. 2.* not. Cardin. Alexand.
5 † non debere eligi in archidiaconum per episcopum, alium quam de sua ecclesia, nisi statutum, vel consuetudo sit in contrarium. Item institutio Archidiaconi debet fieri de eo, qui talis sit, cui ætas
6 debita cum prudentia, & vitæ merita suffragantur: † nam diaconi de se eligunt, quem industrium nouerint Archidiaconum. Prohibetur autem adolescentibus, vel infra sacros ordines cõstitutis, sed his qui prudentia, & merito vitæ clarescunt, talis honor debet exhiberi. *cap. innouamus. 60. distinct. cap. legimus. versic. diaconi. 93. distinct.* at secundum Card. Alex. *in d. c. innouamus. in fi.* ætas hęc esse videtur, aliàs 25. annorum, *nu. 20.* vt etiam per glo. *in cle. fi. de ætat. & qualit.* sed hodie viginti anni sufficiunt, si accedat dispositio episcopi. *cap. per-*
7 *mittimus. de ætat. & qualit.* secundum Card. ibi. † Institutionem tamen aliqui de archidiacono faciendam, ad episcopum referunt, vel potius confirmationem, vt in glo. *d. c. innouamus*: sed magis illud sequitur, vt consideranda sit cõsuetudo. *c. cum ecclesia. de electio.* Hodie tamen secundum reg. Cancel. & consuetudinem curiæ Rom.
8 hæc & similia regulantur, & conferuntur, vt sæpe *diximus.* Constituitur itidem Archid. in vna ecclesia, non in diuersis, qui potest esse etiam regularis in ecclesia regulari, non tamen seculari, vt per Abb. *in cap. præterea. de præb. & dign.* sed plures tamen Archidiaconi possunt esse, & constitui in ecclesia, vt not. Abb. & Dec. *in c. ex par-*
9 *te. 1. & c. quoniam Abbas. de offic. deleg.* † Item potest quis esse archidiaconus & canonicus, sicut episcopus, & canonicus, & vtriq; dignitati

potest

potest esse annexa præbenda: quod intelligit verum Fran. Ripa, *in c. eam te, nu. 82. de rescrip.* de consuetudine, non autem de iure communi. † Solicitudo autem & cura Archidiaconi, illa est, vt loco epi- 10
scopi, per episcopatum prospiciat, & quæ corrigenda viderit, corrigat & emendet, nisi adeo fuerint ardua negotia, quod sine maioris sui præsentia nequeant terminari: ita vt institutio corporalis, tam super beneficijs, quam super dignitatibus ad eum pertineat: examinatio etiam clericorum, si fuerint ad sacros ordines promouendi: quodque etiam obseruandum est in collationibus beneficiorum, ita vt examinati episcopo præsententur, *dicto cap. ad hac, de offic. Archidiac.* cum alijs allegatis *supra:* & est gloss. *in capit. quando, 24. distinct.* quæ addit vt etiam officium Archidiaconi sit, repræsentare Abbates ordinandos, & Abbatissas in sede ponere, *capit. vt nostrum, de offic. archidiac.* sed text. *in dicto cap. quando,* disponere videtur, vt episcopus debeat eligere Sacerdotes in ecclesiasticis Sanctionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum, vbi educati sunt, si sint benè literati, si instructi in lege Dei; & ante omnia inuestigent, si fidem Catholicam firmiter teneant, & verbis simplicibus asserere queant. Sed pro solutione, Cardin. Alex. *ibi* dicit, quòd quædam est præsentatio, quæ fit de ordinandis, tanquam dignis, & examinatis, & hæc de iure communi spectat ad Archidiaconum, quando episcopus dicit, *Scis istos dignos, &c.* vt *in cap. 1. de seruit.* Sed vbi consuetudo aliter concedat, & quia multæ sunt ecclesiæ, quæ Archidiaconum non habent, procedat dispositio *d. c. quando:* & quando agitur de præsentatione clerici, quoad titulum, ad quem ordinari debet: eandem solutionem tenet Abb. *in dicto cap. ad hac, column. 2. in fi.* Sicque Archidiaconus potest dici coadiutor episcopi in ordinatione clericorum, vt faciunt tex. *in c. subdiaconus, & c. seq. 22. dist.* Sic solicitudo archidiaconi est, imperare subdiaconis & leuitis, vt ordinatio ab his vestiendi altaris fiat, & cura incensi, & sacrificij, & quis leuitarum euangelium legat ad populum, quis preces aut responsoria in diebus dominicis aut solemnitatibus decantet. Item solicitudo parochiarum, & ordinatio, & iurgia ad eiusdem pertineant curam; & pro reparandis basilicis diœcesanis, ipse suggerit sacerdoti, ipse inquirit parochias cum iussione episcopi, & ornamenta, & res basilicarum, & parochiarum

gesta, & libertatum ecclesiasticarum episcopo idem refert: collectam pecuniam de communione ipse accipit, & episcopo defert, & clericis proprias partes ipse distribuit. Ab archidiacono nunciantur episcopo, excessus diaconorum, ipse denunciat sacerdoti in sacrario, ieiuniorum dies, atque solemnitatum: & ab ipso publicè in ecclesia prædicantur: & si archidiaconus absens est, vicem eius
21 diaconus sequẽs adimplet: † sub Archidiacono verò est Archipresbyter, eiusque pręceptis debet obedire, vt hæc expressa sunt *in c. perlectis, §. hi sunt ordines, 25 dist.* sed intellige, quoad administrationem: quoad ordinem sit inferior archidiaconus, vt per Rip. *respon. 5. n. 14. de constit.* & ante eum per Host. *in sum. de offic. Archid. in prin.* & per Card. Alex. *in c. perlectis, col. 4. 25. dist.* & per Barb. *in tr. de prest. Card. in 1. q. 1. parte, n. 48.* Ideò inquit Fel. *in rub. de maior. & obed. col. 1.* archipresbyterum in diuinis & extra missam, præcedere archidiaconum, non in alijs, puta in loco, in voce, iurisdictione, & similibus. allegat Dom. *in capit. Episcopus, 17. distinction.* Atque si obierit in plebe Archipresbyter, vel aliter fuerit eiectus, electionem quoad solicitandum saltem, Archidiaconus cum clericis, & populo facit, vel de consensu episcopi, vel consuetudine hoc permittente, *capit. si in ple-*
22 *bibus, 63. distinct.* vbi Card. Alex. † Non debet tamen Archidiaconus exercere dominationem in presbyteros parochianos, censum ab eis extorquendo, nihilque per auaritiam præsumere, *capit. final. 94. distinct.* vbi idem Cardinalis. Neque debet ipse, vel alius, animarum curam, vel præbendas ecclesiæ, aut officia, vel beneficia ecclesiastica, sine iudicio vel consensu episcopi alicui tribuere, cum hæc in episcopi iudicio & potestate permaneant, *c. nullus, 16. q. 7. vbi Archid. & doct. cap. cum satis, vbi Abb. de offic. Archid.* & per gloss. *in cap. cum in cunctis, de election.* & Bertachin. *in tract. de episc. in 2. parte, 4. libr. numer. 86.* Verum plura, quæ ad officium archidiaconi pertineant: & tredecim, quæ cum præmissis conueniant, notat Abb. *in d. cap. ad hæc, col. 1. de offic. archid.* Primò, quòd imperat leuitis & subdiaconis. Secundò generaliter habet solicitudinem parochiarum. Tertiò earum habet ordinationem. Quartò audit iurgia singulorum. Quintò habet subiectos archipresbyteros, qui decani nuncupantur à pluribus. Et hic addas, vt archipresbyterorum ruralium institutio, & destitutio per episcopum, sine ipso non fiat, vt *inf. in c. de archipres. in prin.*

Sextò

Sextò obtinet primum præ alijs locum post episcopum, vt & per Alex. *consil. 142. numer. 2. volum. 6.* Septimò est eius vicarius. Octauò habet curam in ecclesijs & clericis, sicque dicitur habere curam largo modo. Nonò habet correctionem leuem, non in grauibus inquirendo, secundum doct. non vniuersaliter visitando, sed tantùm loca, & personas, de quibus est infamia; & visitabit secundum Hostien. *de triennio in triennium* & quando episcopus non potest, *ca. 1. de offic. archid.* Decimò ad archidiaconum pertinet visitatio, quæ sumitur pro translatione possessionis corporalis, non solum in beneficijs: sed etiam in dignitatibus. Vndecimò ad eum spectat examinatio clericorum, ad sacros promouendorum. Duodecimò examinatio promouendorum ad beneficia, qui primò examinantur ab ipsis, secundò episcopo præsentantur: & vide aliqua per Vgon. *in tract. de offic. quat. prel. in 1. parte, in rub. de auct. episc.* Hic generaliter subijce secundum Specul. *in tit. de offic. archid. in prin.* in his quæ ad officium archidiaconi pertinent, maximè respiciendam esse consuetudinem vniuscuiusque loci, vt etiam tenet Hostien. *in tit. de offic. archid. in §. quod sit,* vbi recitata & ipse colligit.

Potentia verò & dignitas Archidiaconi, cum ex multis superioribus deprehendatur, colligere etiam inprimis possumus, inter alia, † vt iurisdictionem, de iure communi,* omninò simplicem ha- 13
beat veluti visitare, corrigere & coërcere; modica coërtione, cau- *
sas minores audire & terminare, & alia similia, vt in superioribus, peragere: vt per Abb. *in cap. dilecto, numero septimo, de offic. archid.* quia in his, quoad parochiales ecclesias, & minores titulos, est vicarius episcopi. Non tamen habet ea, quæ episcopalis ordinis sunt, vt consecrare, dedicare, chrismare, confirmare & similia, de quibus habetur *in capit. quod sicut, §. præterea, de election.* Nec habet ea, quæ sunt episcopalis auctoritatis, vt causas matrimoniales audire, indulgentias concedere, & quoad exercitia ecclesiastica, beneficij administrationem instituere, & similia. † Et videtur, quòd iurisdi- 14
ctionem etiam ordinariam habeat: quia sit perpetuus vicarius episcopi, & iurisdictionem habeat simpliciter à lege, vt tenet Innoc. *in c. cum ab ecclesiarum, de offic. ord.* & Archid. *in c. perlectis, 25. dist.* vt ibi col. 5. eos refert, & sequitur Card. Alex. licet glo. ibi *in ver. & iurgia, in fin.* latè disputando, tandem dicat sibi videri, quod solus episcopus in

ciui-

ciuitate sua, debeat esse iudex ordinarius. & inquit Abb. *in consf. 21. vol. 1.* Archidiaconum non habere contentiosam iurisdictionem, cum tamen ordinariam & perpetuam vicarius habeat ab episcopo constitutus: qui eo sit maior. Hanc quæstionem etiam latè disputat ad partes Hostien. *in d. sum. de offic. archid. §. quod sit, columm. 1.* & ibi affirmat consuetudinem loci, secundum magis communes * opiniones, esse seruandam, si adsit: si secus, ad consuetudinem vicinarum ecclesiarum recurrendum sit: postea subdit quod tamen quædam sunt, quæ de iure communi ad eum spectent, quasi innuat quod in illis habeat iurisdictionem ordinariam, Bal. verò *in l. 1. §. in initio. numero 4. ff. de offic. præfec. vrb.* Iurisdictionem Archidiaconi ordinariam ponit non plenam, sed semiplenam, id est, sine executionis realis potentia: scilicet mediatam habet, quia literas suas episcopus mittit, & sic facit per medium, quod immediatè facere non potest. Subdit rursus Bald. quod archidiaconus circumscriptiuè vti potest iurisdictione, infra fines archidiaconatus, non extra: Subiectiuè dicit, quòd non omnis ordinarius habet territorium subiectum, s. sub se. Deci. verò *in rub. de offic. deleg. in prin.* absolutè tenet, archidiaconum habere iurisdictionem ordinariam, & contentiosam, allegando gloss. *in dicto versicul. iurgia*, & archid. & Hostien. vbi *supra*: Ista opinio etiam mihi magis placet, in his quæ archidiacono competunt de iure communi, vt *supra*: hocque tantò magis, si de consuetudine, vel ex institutione, talis iurisdictio ordinaria tributa esset, vt in vicario diximus *cap. præcedent.* & hoc etiam eo argumento magis placet: quia episcopus non potest ad libitum auferre iura competentia archidiacono, quia habet ius in re: nec eum remouere, ex quo à iure constitutus est, vt docet Card. Alex. *in dicto c. per lectis, col. 5.* quod etiam tenet Decius *consil. 664. columm. 1.* vbi ex sententia Ant. But. plus dicit, scilicet episcopum non posse exercere officium Archidiaconi. Declara tamen vt non habeat iurisdictionem in monasterijs, quia quoad iurisdictionem subsunt episcopo, *capit. hoc iure, 18. q. 2. & cap. cognouimus*, & per Innocen. *in cap. dilecto, de offic. archid.* De iurisdictione verò Archid. vide etiam Abb. vbi loquitur de alijs prælatis inferioribus, *in c. cum contingat*, præcipuè, *colum. 13. de for. comp.* & dicemus inf. *in cap. de Archipresb.*

25 † Verùm an archidiaconus possit excommunicare, Cardin. Alexand. *in d. cap prælectis, colum. 6.* distin-

distinguendo secundum glo. *in cap. cum in cunctis, in ver. Archidiaconum, de election.* tenet eum non posse excommunicare, cum solemnitate, *c. debent, & c. cum aliquis, 11. q. 3.* quia id sit mucro episcopi, *c. visis, in fin. 16. quaest. 2.* & † sic de reseruatis episcopo, ad quæ archidiaconus 16
non apponit manum, *c. nullus, 16. quaest. 7.* at sine illa solemnitate excommunicare possit, *c. 1. de eo qui fur. ord. recep.* & ita ponere tradit Archidiaconum, *ibi* & Panor. *in c. cum contingat, de for. compet.* Hostien. *in sum. de offic. archid. d. §. quod sit, col. 1.* idem videtur tenere; atque addit vt possit non anathematizare, sed excommunicare, etiam excommunicatione maiori, sed non cum illa solemnitate, de qua *supra:* Supradictam distinctionem videtur non negligere Abb. *in c. archidiaconus, de offic. archid.* licet ille tex. hoc expresse negare videatur, cui plures fiunt solutiones: Abbas tamen *in d. c. cum in cunctis, §. inferiora*, hoc totum defert consuetudini; & de iure non posse excommunicare, arguit. Distinctio tamen supra recitata, videtur posse placere, ex quo ei conceditur iurisdictio, & hoc argumento vtitur Abb. *in d. c. cum in cunctis, §. inferiora, nu. 4. de elect.* & arguitur ex supra adductis, præcipuè per Abb. *in d. c. ad hac, col. 1. de offic. archid.* An
† autem archidiaconus possit sententias proferre in causis, in qui- 17
bus habet cognitionem, ad partes arguit Card. Alex. *in d. c. perlectis, col. 6.* & in eam opin. videtur cum Gemin. inclinare. vt in negotijs non arduis possit diffinire, per *d. c. ad hac,* quod videtur expresse statuere: & sentit Abb. *in d. c. dilecto, n. 7. de offic. archid.* & hæc opin. videtur verior. † Quæ autem dicantur negotia ardua, ponit Abb. *in d. c.* 18
ad hac, col. 2. de offic. archid. vt clericorum depositio, suspensio perpetua, vel multum diuturna, ecclesiarum vnio, vel diuisio, Dispensatio, nisi concedatur: ecclesiasticæ rei alienatio, iurisdictio monasterij, nisi sit cõsuetudo: causarũ matrimonialiũ auditio, quæ sunt publicæ pœnitentiæ, indulgentiarũ cõcessio, datio dimissoriæ, causæ criminales graues, & quæ sunt episcopalis ordinis, & generaliter omnia inter ardua reputantͬ, quæ nõ expediuntur per episcopum, sine capitulo, de quibus diximus *supra hoc lib. c. 5. §. 3. n. 3.* leuia verò, q̃ audit archid. inibi ponit Abb. vt causæ vsq; ad trecentos aureos, & minores criminales, in maioribus capere reũ & ad episcopũ mittere, & modicã mulctã indicere clericis sibi subiectis, in adoptionib. testamentorũ, & donationũ insinuationibus, ac manumissionibus:

quas non nomine ecclesiæ, sed proprio faciunt episcopi auctoritatem interponere.

19 † Non potest tamen in archidiaconum compromitti, vt ratione delicti vel contractus, aliqui conueniantur coram eo, cum non habeat territorium: & subdit ibi notanter Abb.

20 † ea quæ dicta sunt de archidiacono, intelligenda esse de omnibus prælatis ecclesiasticis inferioribus, iurisdictionem habentibus, de consuetudine, vel de iure: licet commemorat Innoc. aliter sentire. Præmissis in specie addit Abb.

21 † vt archidiaconus possit instituere in quolibet beneficio & collatio spectat ad episcopum, non ad alium: sed hæc non ita absolutè puto vera, vt supra in proximis, *nu. 10. & 12.*

22 Item vbi Archidiaconus † visitat, vt supra *in versic. Solicitudo,* potest procurationem moderatè recipere: non tamen grauare subditos suos, *c. procurationes, cum concord. vbi doct. de censib.*

23 † Item adde, vt Archidiaconus possit eligi in episcopum, non postulari necesse esse, vt per Abb. *in c. innotuit, vers. tertiò not. de elect.*

24 † Non est tamen de capitulo Archidiaconus, mero communi iure inspecto, sed solum habentes ius canoniæ, *c. 2. de institut.* & episcopus cum canonicis facit vnum corpus, *c. nouit, & c. quanto, de his quæ fiu. à præl. sin. cons. cap.* & not. Abb. *in c. dilecti, in 1. not. de maior. & obed.*

25 † Quo autem dignitatis titulo decoretur archidiaconus, cum dignitatem omninò habere dicatur, vt per Card. *in clem. fi. de præb.* & per Philip. Franc. *in c. 1. nu. 6. de consuetud.* Specul. *in tit. de iurisd. om. iud. colum. 3. vers. alij archidiaconi,* hunc clarissimum esse dijudicauit, sicuti & Archipresbyterum, per *c. cum ab ecclesiarum, de offic. ord. & c. literas, de restit. spol. cum sim.* quod autem sit maior archipresbytero, & præposito, dicemus *inf. c. de præposito, & c. de archipresb.* & dicas, quod etiam archidiaconus prælatus appellari potest, vt cōstabit ex dicēdis *inf. d. c. de præposito, n. 9. & n. 10.*

SVMMARIVM.

1 *Prioris conuentualis imago depingitur.*

Habitus diuersi, diuersorum religiosorum, dicuntur.

2 *Clerici seculares præferuntur omnibus religiosis: quia antiquior est institutio.*

Canonici cathedralis Ecclesiæ, præferuntur omnibus aliis clericis: qui dicuntur primi gradus.

Clerici aliarum ecclesiarum, quam cathedralium, quomodo præcedant inter se.

3 Mo-

LIB. II. CAP. IX. DE PRIORE CONVENTVALI.

PRIOR conuentualis † eadem Corona, ex capite vsque ad au- 1
res, excisa, cucullata: & ipse veste & habitu, ab Abbate parum dissimilis, præterquam in insignijs Episcopalibus, nonus prospiciebatur in ordine. Diuerso tamen colore in habitu suo vtuntur hi religiosi, prout diuersarum institutionum ordo fert, & regula: Nam inter mendicantes, Fratres prædicatores, qui inter hos primum locum tenent, habitum nigrum, absq; manicis, laxum superiorẽ: interiorem verò albũ gerunt. Hiq́; à S. Dominico Calaguritano, Hispano, instituti: sub anno salutis 1223. fuerunt, vt M. Ant. Sabel. placet, *Enneade 9. li. 6.* Fratres verò minores à S. Frãcisco, Assi-

ſias, eodem tempore, vt inibi per Sabel. Hique ſecundo loco ſunt, cinereoque habitu, cincto, & manicato, penitus induuntur. Heremitæ inde S. Auguſtini, ſuperiori itidem nigro, cincto, extenſis manicis, interiori albo vtuntur, & tertium locum occupant. Carmelitæ poſtremo & quarto loco ponuntur, & albo habitu, laxo, ſuperiori teguntur, ſine manicis: interiori autem ferrugineo. Hos (dicam ferè obiter) hoc ordine deſcribit Card. Alex. poſt alios doct. *in c. Epiſcopos, col. 2. & 3. 17. diſt.* quem ſequitur Nicol. Boer. *in tractat. de ord. grad. vtr. for. in 1. parte, n. 24. & ſeq.* vbi abundè ponit de ordine præcedendi omnium: quando concurrunt in proceſſionibus, & alijs actibus publicis, clerici ſeculares, & religioſi diuerſarum ecclesiarum: † præmittendo tamen, vt clerici ſeculares, quia antiquior ſit horum inſtitutio, præferendi ſint omnibus religioſis, per tex. cum glo. *ibi & concor.* at inter clericos ſeculares, præferendos canonicos cathedralis eccleſiæ, quia dicantur clerici primi gradus, alij clerici aliarum eccleſiarum, ſecundi, tradit. Et ſubdit alios clericos, inferioris ordinis, eo pacto eſſe præferendos, vt intitulati in dignioribus Eccleſijs, veluti Canonici Eccleſiarum collegiatarum, præferantur rectoribus parochialium Eccleſiarum, *c. licet canon. iuncto c. ſtatutum. de elect. in 6.* Sicq; hi rectores ſubſequantur, inter quos tamen rurſus plebani, non plebanis, *c. 1. ne cler. vel mon. in 6.* Inde docet: vt reliqui Clerici ſeculares, iuxta antiquitatem & ordinem eorum

2 (at "ecclesiarum")

3 ſuccedant, *c. 1. & c. ſtatuimus, de maior. & obed.* Poſteaque † venire monachos & alios religioſos, iuxta eorum antiquitates, vt per glo. *in c. quorundam, de elect. in 6.* & de his vide aliqua per Felin. *in rub. de maior. & obed. numero ſexto, & ſequent.* Ex quo ſequitur, vt monachi S. Baſilij primi ſint, tanquam antiquiores: poſt eos monachi S. Benedicti; demum alij monachi, antiquiores: Et poſt monachos, canonici regulares, atque inde Fratres mendicantes, ſecundum or-

4 dinem memoratum, † ſcilicet vt primo prædicatores, ſecundo minores, tertio Heremitæ S. Auguſtini, quarto loco Carmelitæ accedant. Hic tamen obſeruatur, vt hodie in celebratione diei, quo Corpus Chriſti effertur, vidi ann. Sal. 1557. Prædicatores obtinere primum locum, ſecundum Heremitas S. Aug. tertium Carmelitas, quartum Fratres minores S. Franciſci, & eiuſdem ordinis conuentuales: inde amadeos, ſed hæc conſuetudo contraria non videtur va-

tur valere, vt per Hostien. *in cap. 1. de maior. & obed.* sequitur Card. *in d. c. Episcopos. 17. dist.* & consuluit Ab. *cons. 21. in 2. parte,* licet Bald. *in l. obseruare. §. antequam. ff. de offic. procons. & leg.* sentiat contrarium: Qui ibi notanter ponit; eum teneri actione iniuriarum, qui velit ordinem turbare, & posse ei de facto resisti, etiã armata manu: quia nemo paruipendere honorem suum debet, *arg. l. 1. in prin. ff. de postul.* Et notandum est in processionibus & sessionibus, digniorem esse locum eius, qui prope Episcopum vel aliud caput est, vt ibi per Card. atq; istum ordinem pręcedendi, sapere quoddã priuilegiũ ex mẽte Bal. *ibi:* Notandum etiam est, secundum eundem Card. *ibi ea colu. 2.* eum qui velit pręrogatiuam in processionibus obtinere, vti debere indumentis gradui suo conuenientibus, ex Auct. Ant. *in ca. 1. de auct. & vsu pal.* † Verum cum priores in multiplici differentia ponantur, 5
vt per Imol. *in cle. & si principalis. in 2. not. de rescrip.* vt eum refert Ias. *cons. 77. nu. 5. col. 4 vol. 1.* & appellatione prioratus, dicunt quidam cõtineri solas quasdam administrationes, & dignitates monachorũ, & aliorum regularium, *cap. præsenti. de offic. ord. lib. 6. cum concord.* Sed vsus tamen in aliquibus partibus obtineat, prælatos, rectores seculares ecclesiarum ruralium, & etiam curatarum, vbi cura tamen per vicarios in eis separatim regitur, vocari priores, vt docet gloss. *in c. execrabilis. in ver. prioratus. in extrauagan. communi, de preb. & dignit.* vbi etiã loquitur de claustralibus, quomodo cum alijs se habeant: Quo ad rem nostram tamen, vt primum de eorum institutione quæramus; Alius cõuentualis, & in Ecclesia collegiata: Claustralis alius tãtum: ille vt plurimum perpetuus, hic manualis temporalisque constituitur à superiore suo, veluti ab Abbate, & proprie obedientiarius est: ille vero collegiatus, à capitulo cõuentus. *c. 2. de stat. monach. §. fi. c. 1. de elect.* & hæc colligit Cardin. Alex. *in cap. 1. col. 8. versic. secundo casu. 21. distin.* & diximus *in cap. de Abbate, supra, num. 34.* & quod de iure communi pertineat ad Conuentum, consuluit Alexand. *consil. 106. num. 2. volu. 2.* per prædicta, & alia: qui tamen ibi late ponit, talem electionem posse transferri in capitulum generale: sicque videtur obseruari, vt deputentur & eligantur Priores, qui etiam temporales sunt. † At quæ sit Ecclesia conuentualis & collegiata, ex eo percipitur, si fuit facta institutio, vt ibi residerent plures collegiati: vel habeant priuilegium super iure collegij, & exerceant iura

ad collegium pertinentia, vt per Panor. *in cap. nobis. de iure patr.* post alios, quos refert & sequitur Ias. *dict. cons. 77. colu. 6.* sicque talis prior collegiatus habet Iurisdictionem in illos de collegio, secundum not. *in c. cum Ecclesiarum, de offic. ord.* & tradit Ias. *dict. cons. colum. 5.* & de
7 hoc loquimur nos principaliter, & ex ordine: † Et quod dicimus de Prioribus, idem dicendum puto de ministris & Custodibus, seu Guardianis, & similibus præfectis Monasterij, qui videntur parificari: ita vt etiam appellatione prælatorum veniant: vt tradit Felin. *in ca. 2. colu. fi. de iudic.* post Card. *in cle. 1. q. 10. de elect. & in c. dudum. §. statuimus. quæstio. 1. de sepul.* vbi loquitur in prouinciali, & priore conuentuali fratrum prædicatorum, & superiorum eorundem, & fra-
8 trum minorum. † Aduertendum tamen est hic, quod si aliquis cõstituatur commendatarius alicuius Abbatiæ, vel prioratus, talem non prælatum esse, nec dici habere titulum prælati, aut rectoris, sed solum fieri purum Custodem, & ministrum, & depositarium, & detentatorem, vt consuluit Oldrad. *cons. 179.* & Felin *in c. cum olim. col. pen. de maior. & obed.* & Socin. *cons. 32. nu. 17. vol. 1.* & per Cassadorum super reg. Cancel. *decis. 32. numer. 6.* & Ang. *consil. 35.* qui inquit, Commendatarium habere tantum quandam asininã detentionem, nõ autem aliquod ius in re, vt etiam consuluit Corn. *342. nume. 5. & seq.*
9 *volum. 1.* † Electio vero Ministri prouincialis fit per capitulum prouinciale: eiusque confirmatio, vel infirmatio, spectat ad ministrum generalem, & confirmandus est electus à maiori parte numero, omissa collatione Zeli & meriti: si fiat infirmatio electionis, illa redeat ad capitulũ. *cle. exiui de paradiso. §. demũ. vbi Car. de ver. sig.* vbi etiã ponitur modus creãdi ministrum prouincialem, in Prouincijs vl-
10 tramarinis, Iberniæ, & Græciæ. † Electio vero Ministri generalis videtur pertinere ad capitulum generale: Ipso enim mortuo, supplet vicarius ordinis vices eius, vsque ad tempus capituli: licet fratres Prædicatores dicãtur obseruare, quod minister illius prouinciæ, in qua occurrit celebrandum generale capitulũ, post obitum sui Magistri, generalis vicarius est ordinis vsque ad tempus capituli: quod & obseruare dicit Fratres minores, vt tradit Card. *in d. cle. exiui §. cæterum.* Sicut in electione Abbatis quædã considerãda sunt, pręcipue ætas 25. annorũ, vt in *d. c. de Abbate, nu. 10.* ita in priore: Verum Prior curatus annorum 20. tantum eligi posse videtur, si ipse per se,

per se, non exerceat curam, *Card in cle. 1. §. caeterum. de stat.monach.* Itē Prior eligi debet pure, & sine simonia, vel pactione, vt per Specul. *in tit. de relig. domib. vers. hoc quoque vbi Bal.* Electus autem, si exemptus est, confirmatur ab Episcopo, alias à suo superiore. *Ab. in c. monachi. in fi. de stat. monach.* At quæ possit facere capitulū generale, habetur *in c singulis. & c. fi. de stat. monach. & in c. quoniā. 18. dist.* & remissiue per Alex. *in d. consi. 106. nu. 4. volu. 2.* † Qualis vero, quātusve sit Prior 11
iste, de quo agitur, ex multis, quæ dicta sunt supra *in c. de Abbate:* quæ ipsi quoque conuenire posse videntur, & ex eo quod iurisdictionē habeat, correctionem, & excommunicationem, & prælatus censeatur, vt in proximis dictum est, dijudicare possumus: Verum dicamus etiam in specie ipsum Priorem Conuentualem, habere dignitatem, vt not. Card. Florent. *in clem. & si principalis. de rescrip.* qui *in clem. 1. § fi. de sup. neg. pral.* addit, vt qualiscunque sit prioratus, siue collegiatus, siue non, etiam si sit manualis, dignitas tamen sit: non tamen si sit claustralis, quod potius est officium, refert & sequitur Ias. *dict. consil. 77. numero 5. volum. 1.* vbi plene loquitur: declarans tamen, si non stricte & proprie: saltem large & improprie quemlibet prioratum, etiam manualem, dignitatem dici posse: & hoc pacto intelligendum Card. Floren. *in dict. clem. 1. § fin.* affirmat. Facit quia omnis ordo Ecclesiasticus habet annexam dignitatem, vt iam scripsimus supra *hoc lib cap. 1. §. 1. q. 1. in fin.* & ideo Ias. vbi *supra*, concludit, priorem talem proprie sumptum, delegatum Apostolicum fieri posse non improprium: sed Felin. *in c. 2. col. fi.* aliter videtur decidere in moniali: Et quod dicitur in priore, idem dicendū est in ministro, vel Guardiano Fratrum minorum, vt per Felin. *in c. cum olim. in prin. de maior. & obed* † Sicque subsequitur, vt prior talis Clarissimus arbi- 12
trandus sit: ex his etiam quæ dicta sunt supra precedentibus capitibus, *hoc lib. 2.* At eius prælatio quomodo sit consideranda, doct. non bene affirmāt: imo magis videntur dissentire, etiam cum ipso legislatore: Nam Io. Franc. Pauinus *in tractat. de offic. & potest. cap. sed. vac. prelud. 6. numero 15.* videtur ponere vt æquiparata, sedem Abbatialem, & Prioralem, septimo ordine: etiam tam mariū, quam fœminarum: de quibus loquitur. *cap. indemnitatibus. de elect. in 6.* deinceps Pauin. *ibi, nu. 20.* ponit vltimam sedem: quam dicit esse multiplicē, & in qua primū enumerēt sedes Magistri maioris hospitalis, vel con-

vel conuentus templi,† & qui appellentur milites, & templarij Inde ponit sedem ministri fratrum minorum: Inde sedem aliorũ magistratuũ vniuersitatum seculariũ: & post sedem Abbatissarum, seu Priorissarum, & aliarũ prælatarũ, habentium quomodolibet iurisdictionem in subiectas: quia possint, claue procedẽte à dicta Iurisdictione, ab officio, & beneficio suspẽdere, propter eorũ culpas, per
14 not. *in c. dilecta, de maior. & obed.* & sic videtur cõcludere,† talẽ Priorem esse maiorem Archidiacono, cuius contrariũ expresse tenet Nicol. Boer. *in tract. de ord grad. vtriusq for. in 1. parte. in prin. num. 23.* sed quod reddit rem magis ambiguam, *in c. cum olim. in suprascriptione, de maior. & obed.* habetur, quod prior fratrum prędicatorum, pręfertur Archidiacono: Sed *in c. humilis. eo. tit.* & per eum citatis, Archidiaconus præfertur priori: In hoc dissidio, sequẽdam censeo opin. Nicol. Boerij, & *d. c. humilis:* ex his pręcipue, quæ dicta sunt *supra in c. de Archidiacono. nu. 1. 13. & seq.* cum Archidiaconus perpetuus vicarius episcopi à lege constitutus, illius oculus, & præordinator & coadiutor dicatur: & iurisdictionem habens perpetuam & ordinariã, cum potestate excommunicandi. Est quoq; talis prior monasterij, sui iuris, & quasi emancipatus viuit, vt per Bal. *in addit. Specul. de Ar-*
15 *bitr. col. 6. vers. priores sunt.* † Quo ad potestatem etiam Prioris: eum habere liberam administrationem, & generalem: & posse nocere & prodesse: non tamen donare, tradit Paul. de Cast. & Alex. *in l. item magistri. ff. de pactis*: licet in claustrali aliter sit, vt per Bal. *in rub. de exercit. & instit. act. num. 9. versic. & ex hoc,* sicque Ias. *consil. 94. volum. 1.* inquit, prioratum non habere administrationem: qui non habet capitulum nec conuentum. Item potest & ipse prior conuentualis constituere procuratorem, *Bar. & Doct. in l. 1. ff. de procur.* & potest cõstitui procurator à conuentu, etiam cum suimet auctoritate. *Bal. in l. filiusf. §. veterani. de procur.* allegat Archid. *in cap. præsentium. de testib. in 6.* faciunt dicta *in c. de Abb. nume. 38.* Item potest esse executor testamenti in relictis ad pias causas, miserabiles personas, & cõiunctos, vt *ibi. num. 37* Item generaliter dicas, pręlatos inferiores, & sic hunc priorem, creare sibi posse vicarium, vt tradit Card. Alex. *in ca. perlectis, col. 4. distin. 24.* Reliqua quæ ad potestatem eius conuenire possunt: quæque ad munus eius pertineant, vide multa supra *in c. de Abbate.* quæ recte & in simili hic quadrare possunt.

S V M-

SVMMARIVM.

1 *Præpositus ea ætate, moribus, & prudentia eligitur qua Archidiaconus, vel Archipresbyter. & ad sacerdotium debet promoueri infra annum, monitus.*

2 *Præpositi electio à quibus fiat.*

Electio in quibuscunque personis ecclesiasticis, quomodo facienda, remissiue.

3 *Præpositus, de iure minor est Archidiacono, sed præcedit decanum, seu archip.*

4 *Dignitas vbi est electiua: & habet administrationem temporalium, & habet prærogatiuam in capitulo, denotat maioritatem.*

5 *Præpositus habet iurisdictionem ordinariam; in canonicos, & clericos suæ ecclesiæ: & potestatem eos excommunicandi. & quando episcopus.*

6 *Præpositus capituli potest interponere auctoritatem, non tamen alienare sine episcopo.*

7 *Præpositus dicitur habere dignitatem.*

8 *Præpositus, potest prælatus appellari.*

9 *Prælatus proprie appellatur, qui iurisdictionem habet ordinariam, late qui sine iurisdictione præeminentiam habet: latissime qui curam habet animarum.*

10 *Prælati nomine, comprehenditur omnis administrator, perpetuum officium habens: vt custos, vel fratrum minorum minister.*

11 *Præpositus tenetur ad refectionem, & suæ ecclesiæ ampliationem, alimentis & oneribus detractis.*

LIB. II. CAPVT X. DE PRÆPOSITO.

PRAEPOSITVS Decimum gradum intercipiebat: eadem imagine sacerdotali depictus. † Qui ea ætate, moribus, & pruden- 1
tia, eligitur: qua & Archidiaconus, vel Archipresbyter, vt diximus *in c. de Archidiacono, nume. 6.* Debetque se promoueri facere in sacerdotem, saltem infra annum à die monitionis, alias priuandus est ecclesia, sicut & Decanus, & similes, vt per Abb. *in cap. cum in cunctis. § inferiora. de election.* & dicemus *infr. in c. de presbyt. paroch. nu. 3.* † Electio vero huius prælati, de iure spectare ad episcopum, aliquando cum consensu capituli in ecclesia Cathedrali: si sit inferior, 2
ad capitulum illius ecclesiæ collegiatæ secularis, nisi consuetudo sit

contraria, & aliter obseruetur, vt per *ca. 1. de election.* tenet Cardin. Alex. *in c. 1. 21. distinct.* vbi etiam ponit, quid de Canonicis eligendis, & de prælatis ecclesiæ collegiatæ, regularibus: & aliis prælatis, siue inferioribus, siue superioribus: & ordinum institutione: incipiendo ab Apostolis: & iam abunde diximus *supra, hoc lib cap. 1. §. 4. vers 4. numer. 4. de electione prælatorum:* siue in ecclesiis Cathedrali-
3 bus seu conuentualibus, seu collegiatis. † Is præpositus, de Iure minor Archidiacono dicitur: nisi aliter consuetudine inductum sit, vt per Doct. præcipue Decium *in c. 2. col. 2. de Iudic.* post Bal. *cons. 335. vol. 3.* alias *cons. 387. incip. Archidiaconus, vol. 1* & per Felin. *in rub. de maior. & obed. colum. 3.* quem sequitur Nicol. Boer. *in tract. de ord. grad. vtriusque for. 1. parte. num. 21.* qui *numer. 22.* subdit, vt Archidiaconus, & Præpositus, præcedant Decanum: qui idem est & Archipresbyter: allegat suprascriptum *c. veniens. de regular.* & faciunt ad hoc collecta in Rot. Rom. *decis. 449.* fuit dubitatum in nouis: quam refert & sequitur idem Felin. *vbi supra colum. 6.* & idem Boerius *d. num. 22.*
4 ibi notabilem doctrinam ponentes. † Quod vbi dignitas est electiua: & habet administrationem bonorum temporalium: & prærogatiuam in capitulo: ista tria denotant maioritatem, nisi aliud habeat consuetudo. Immo etiam memorata decisio loquitur in præ-
5 posito, & decano. † Iurisdictionem vero, & ipse præpositus habet ordinariam in Canonicos, & clericos suæ ecclesiæ, quibus præest, ac potestatem illos excommunicandi: si contumaces fuerint, & rebelles eius mandatis. *c. irrefragabili. c. ad reprimendum. de offic. ord.* quibus adde text. cum glo. *in c. cum ad ecclesiarum. eo titu.* per quæ ita consuluit Franc. Rip. *Respon. 3. de appellation. numer. 2.* & subdit non obstare consuetudinem in contrarium inductam, qua obseruetur, vt præpositus non possit excommunicare, nec corrigere excessus Canonicorum: quam dicit inualidam, *dict. c. irrefragabili*, sed videas, quæ dicemus inferius de Archipresb. *num. 14.* At in iurisdictione præpositi huius & aliorum prælatorum similium, secularium, collegiatorum, notandum est secundum Abb. *in c. cum ab ecclesiarum, numer. 9. de offic. ord.* cessante consuetudine, vt qui sint de collegio, in criminalibus, coram episcopo solo sunt conueniendi. *c. visis. in fin. 12. quæstio. 2.* In ciuilibus, si conueniantur coram episcopo, non debent declinare suam Iurisdictionem: quia episcopus con-

cur-

currit, & locus est præuentioni. *argument. l. fin. C. de Iurisdict. omn. iud.* † Sic præpositus capituli, potest interponere auctoritatem. *c. præsentium. de testib. in 6.* & per Bal. *in l. si ita, in fin. C. de ser. reip. manum.* & per Abb. *in c. accedens. de præscript.* Qui tamen licet habeat tantam potestatem, quantam capitulum cum prælato, non potest tamen alienare sine auctoritate episcopi, vt per Ruin. *consi. 157. numer. 2. volum. 1.* † Similiter præpositus habere dignitatem dicitur, vt per glo. *in cap 1.* vbi Philip. Franc. *num. 6. de consuetud.* & per Abb. & doct. *in c. 2 de iudic.* & per Abb. *in c. 1. de ætat. & qualit.* qui idem ostendit in Abbatia, Archidiaconatu, & Decanatu: & allegatur Rotæ *dict. Decis. 451. incip. Fuit dubitatum, in nou.* vt dictum est *supra.* † Et prælatus appellari potest, ex quo habet iurisdictionem, vt *supra*, & tradunt doct. *in c. 2. cum glo. de iudic.* sed præcipue Felin. *ibi colum. fin.* & Dec. *colum. penult.* † qui declarat illos proprie prælatos appellari, qui habent iurisdictionem ordinariam: late, qui habent præeminentiam, sine iurisdictione, vt sunt plebani: latissime qui habent curam animarum, vt presbyteri. Subditque † vt sub nomine prælati comprehendatur quilibet administrator, habens perpetuum officium, etiam si ad nutum superioris remoueri possit: Vnde infertur Custodem, vel Ministrum fratrum minorum, etiam dici prælatum: sic inquit Abb. *in dict. c. decernimus. colum. 1.* Abbatem dici prælatum; & diximus *supra in. c. de Abbate. numer. 17.* Atque sic præpositum, inter clarissimos enumerandum affirmare possumus, ex dictis in superioribus, & dicendis in inferioribus capitibus in simili, *hoc libro secundo.*

6
7
8
9
10

Ad multa inde tenetur Præpositus, sicut & alii prælati, vt dicere possumus supra ex dictis *in c. de episcopo, §. tertio.* Et hic notare liceat. † hunc teneri ad refectionem & ampliationem ecclesiæ suæ, vsque ad quartam redituum, detractis oneribus incumbentibus ecclesiæ, & alimentis ipsius, arbitrio boni viri taxandis, vt per Ripam *in responsi. 1. de consuetud. colum. 1. & 2. & respon. 2. colum. 1. de eccle. ædific.* idem tradit in canonicis, & capellanis, pro rata: Affirmat tamen laicos ad id non teneri. 11

S V M M A R I V M.

1 *Archipresbyter maior est Archidiacono, ordine: minor iurisdictione.*

2 *Archipresbyter ruralis instituitur, vel destituitur ab episcopo, vel Archidiacono.*
3 *Archipresbyter in Francia, quomodo instituatur.*
4 *Archipresbyter Vrbanus, ab episcopo instituitur.*
5 *Archipresbyteri alij Vrbani, alij rurales.*
6 *Archipresbyter quo ad quadam, vicarius episcopi dicitur.*
7 *Archipresbyter ruralis, qui & plebanus est, in qualibet plebe constituiture: qui habeat sub se titulos particulares, & presbyteros.*
8 *Archipresbyter non potest constitui, nisi presbyter.*
Archipresbyter qualis eligendus.
9 *Archipresbyter vnde dicatur.*
10 *Archipresbyteri Vrbani officium, in quib. versetur: enumerantur 9. casus.*
11 *Archipresbyteri ruralis officium.*
12 *Archipresbyter Iurisdictionem habere dicitur: ibi qualem.*
13 *Forum territorij pœnitentialis, quis non sortitur, delinquens: licet secus sit in foro contentioso.*
14 *Prælati inferiores, seculares, quam iurisdictionem habeant in eos eligentes: & an excommunicare: & an instituere, vel destituere, & habere tribunal.*
15 *Archipresbyteri rurales, quam cognitionem habeant.*
16 *Archipresbyter Vrbanus, & ruralis, habent dignitatem.*
17 *Archipresbyter clarissimus censetur.*
18 *Archipresbyter, prælatus potest appellari.*

LIB. II. CAP. XI. DE ARCHIPRESBYTERO.

ARCHIPRESBYTER in his subselli Vndecimum locum tenebat: eodem & ipse sacerdotali tegumento ornatus: qui
1 parum differt ab Archidiacono. † nam licet is sit maior administratione, Archipresbyter tamen maior est ordine, vt *supra in ca. de Archid. nu. 11.* Sic apud Spec. & Host. inscribitur titulus *de offic. Archipresbyteri,* post officium Archid. quod obseruatum est prius in de-
2 cretali. † Sane institutio, vel destitutio, vel amotio Archipresbyteri ruralis, ad episcopum, & Archidiaconum pertinet. *c. ad hec. §. fi. de offic. Archid.* vbi Abb. declarat hoc ea ratione esse: quia Archidiaconus curam parochiæ habet: & Archipresbyter supplet vices vtriusque: Rursus declarat, vt institutio authorizabilis, ad episcopum

pum tantum spectet. *c. cum satis. eo tit.* at institutio, quæ fit loco collationis, communis sit vtrique, & si adsit discordia, concludit obtinere institutum ab episcopo: licet instituto indigno, vel sibi damnoso, Archidiaconus appellari posse dicatur: Tradit etiam Abb. ibi, apud quosdam, † vt in Francia, Archipresbyteros institui, non 3
vt in ecclesia, sed vt officiales & ministrales episcopi, & Archidiaconi. † Institutio vero Archipresbyterorum Vrbanorum, ad solum 4
episcopum pertinere videtur: sicut aliorum clericorum. *ca. perlectis. 25 distin.* & facit *c. 2. 60. distin.* & dicta *supra in c. de episcop. §. 4. in prin. num. 3. & in rub. potentia episcopi in spiritualibus. nu. 5. 17. & 22.* Ex prædictis propterea recte infertur, † Duo esse genera Archipresbyterorum, scilicet Vrbanorum & Ruralium. *c. officium. & c. vt singula. de offic. Archipresby.* vbi Abb. & per Host. *vbi supra. §. 1.* Atque Vrbanus 5
in ecclesia constituitur, quãdo præsul ibi defuerit: † qui ideo, & quo 6
ad quædam spiritualia, de quibus inf. vicarius & ipse episcopi appellatur, vt *in dict. c. officium* & ibi per Abb. *in prin.* & per Hostien. *vbi supra § quæ pertinent, in prin.* † Ruralis vero Archipresbyter consti- 7
tuitur in qualibet plebe: & quilibet plebanus est Archipresbyter, vt not. Abb. *in d. c. vt singula:* qui subdit vt quælibet plebania debeat habere sub se, titulos particulares & presbyteros: adeo quod ab aliis non possunt recipere ecclesiastica sacramenta, plebano incõsulto: quodq; dicit argumentum esse, vt capellani in ecclesiis collegiatis inferioribus, omnes debent recipere & pœnitentiam à presbytero prælato, & non ab aliis capellanis, vel Canonicis: quia illorum habere dicitur: idemq; inquit esse de familiaribus omnibus, in ecclesiis seruientibus. † Non potest tamen cõstitui, aut esse Archi- 8
presbyter. *ca. 2. 3. & 4. 60. distinct.* & dictum est *supra. c. 8. nume. 4.* aliter ordinatus suscepto honore priuatur. *dict. cap. 4.* vbi pariter exprimitur, vt is eligendus sit Archipresbyter, & Archidiaconus: qui ætate, prudentia, & merito vitæ clarescat: atqui quænam ætas sufficiat, dictum est *supra. c. de Archid. nume. 6.* † Dicitur autẽ Archi- 9
presbyter, ab archos, quod est princeps, hoc est presbyterorum princeps, vt à toto tit. *de offic. Archipres.* arguit Hostien. *in sum. de offi. Archid. §. & vnde dicatur*, & videtur probari *in dict. ca. perlectis, ibi, Archipresbyter.* Appellatur tamen Archipresbyter quandoque etiam à pluribus, Decanus. *c. ad hac. de offic. Archid.* vbi hoc concedit

Abb. *& in cap. in hoc capite. 50. dist. & c. 2. 60. distinct.* cum g'ossis, & Hostiens. vbi *supra §. 1.* & Card. Alexand. *in cap. perlectis, ad gloss. colum. fin. in fin. 25 distinct.* Decanusque dicitur, qui præest decem clericis, vt per Archid. *in dict. cap. in hoc capite:* vbi idem in eo, qui præest decem militibus.

Ea vero, quæ ad officium Archipresbyteri pertineant, multa sunt ab Hostien. *in d. sum. de offic. Archipresbyt. §. quæ pertineant.* collecta, in nouem casibus: qui Archipresbytero Vrbano conueniunt: & cum ea, quæ ad ruralis ministerium pertineant, *ibi in fin.* ponat: quæ & nos summatim tantum, omissis auctoritatibus, quæ vt plurimum sumuntur ex titul. *de offic. Archipresbyt.* (breuitatis gratia)
10 colligamus. † Primo enim solicitudo Archipresbyteri esse debet, vt in ecclesia assidue, hoc est horis competentibus, se habeat, & de vita omnium presbyterorum prouidere debeat. Sic inquit Cardi. *in clem. dudum. § si vero. de sepult.* curam eum habere in ecclesia cathedrali, per *d. c. perlectis. 25. dist. & c. officium. de offic. Archipr.* Secundo, in absentia episcopi, missam maiorem, in tertia dicet: & collectam, id est, missam matutinalem, seu ferialem. Tertio debet prouidere ministerium sacerdotum Cardinalium: id est ecclesiam regentium. Quarto, prouidere ne presbyteri aliquando segnes, cessent à ministerio suo. Quinto, exceptis prohibitis, supplet Archipresbyter vicem episcopi in omnibus: & infirmum reconciliat, consulto episcopo: quando tamen crimen est publicum, de quo vniuersa ciuitas commoueatur. idem in publice pœnitente: qui potest reconciliari, ex delegatione episcopi, nō aliter, nisi morte imminente: quia tunc priuatim ipsum reconciliat, non publice. Sexto, pertinet ad Archipresbyterum ecclesiasticum officium, vice præsulis absentis inchoare, Benedictiones presbyterales in ecclesia dare, & præsente episcopo, nullus benedicere debet, nisi is iusserit: Nam episcopo inferior nullus benedicit: sed quando dicit, iube domine benedicere, respondet Chorus, Ora pro nobis Pater: & tunc episcopus dat benedictionem. Septimo, debet prouidere & præuidere, ne infirmi sine pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramēto decedant: & ne desit Eucharistia in sacrario: quod si culpa sacerdotis hoc cōtigerit, sanguis ouis amissæ, quantum in se est, requiritur: alias autem, nisi occasione infirmorum, non debet reseruari Eucharistia

in cra-

In crastinum Octauo debet audire confessiones ciuitatensium: & eorum qui foris veniant, ex præcepto episcopi: quod intelligas, si de eadē diœcesi sint venientes alias secus. Nono & vltimo, Archipresbyter, ad Baptizandum, & succurrendū in omnibus sacerdotibus debet esse paratus. His addere potes, vt is generaliter exerceat curam fori pœnitentialis, vt per Card. *in clem. 1. quæst. 2. de preben.* per glo. *in c. cleros. 11. dist.* His quæ ad ministerium & officiū Archipresbyteri Vrbani pertinent, positis: subdit Hostien. *ibi circa fin* † ad cu- 11
ram ruralis, siue de plebe pertinere: vt imperiti vulgi, (hoc est) simplicis plebis, de diœcesi solicitudinē gerat. id est, curiosam affectionem, mature prouidendo habeat: & presbyterorū vitam: qui habitant per minores titulos, hoc est, ecclesias, extra ciuitatē positas, iugi circumspectione, & continua vigilia, circumquaque habita, custodiat: & si vitium, vel defectū inuenerit, episcopo renunciet: nec contendat episcopus plebem Archipresbytero nō egere: Nam & si valde idoneus sit episcopus, decet, vt sua onera patiatur. Verū, nec debet Archipresbyter, contra decretum episcopi aliud attentare, alioquin deponetur. Subdit quoq; *inibi ante finem* Hostien. vt Archipresbyter prædicta possit delegare, & committere: nō tamen causas matrimoniales audire, quia sint reseruatæ episcopo, vt sæpe etiam *dictum est.*

Post ea quæ curam & ministeriū Archipresbyteri concernunt: ea quoq; subiungere possumus, quæ ad eius potentiam, & dignitatem pertinere possunt. Et inprimis illud generale, † vt is iurisdi- 12
ctionem habere dicatur: vt & de Archidiacono loquitur Specul. *in tit. de Iurisd. om. Iud. versi. alij Archidiaconi*: pro quorum intelligentia faciunt ea, quæ in hoc casu dicta sunt, *in c. de Archid. nu. 13. & seq.* Verum hanc Iurisdictionem non contentiosam, sed voluntariam videtur innuere Hosti. *in d. sum. de offic. Archipr. §. quæ pertineant. col. fin. circ. med.* Circa hanc materiā videnda sunt ea, quæ tradunt doct. *in c. cū contingat. de foro cōpet.* & præcipue Abb. *ibi, nu. 28. cū plurib. seq. vbi col. 11.* docet, communē *esse doctrinā, vt isti prælati inferiores, de iure nō habeant territoriū stricte; ita quod habeant iurisdictionē inibi delinquentes, vel cōtrahentes, & residentes. sed habeant territoriū fori pœnitentialis. Vnde habent iurisdictionē in foro pœnitentiæ, in omnes ibi habitantes, de collegio: & sic etiā si habent parochiā distinctam.

cum

cum cura animarum, parochianorum suorum. Hoc autem territorium, & iurisdictionem concedit Abb. modo quo *supra*, sed non vt separatum ab episcopo: sed vt tales concurrant in executione cũ episcopo, cui subsunt: & sic sit locus præoccupationi: in cõcursu tamẽ preferatur episcopus. Ad propositum magistraliter ibi. inde
13 docet Abb. per gl. sing. *in c. 1. 16. q. 1. & not. in c. 1. de raptor.* † Territorium pœnitentiale quem non sortiri delinquentem, si sit alterius fori: cum secus sit in delinquente in territorio alieno, quo ad fo-
14 rum contentiosum. Rursus Abb. *ibi col. 12.* etiam nos instruit, † vt tales prælati inferiores, & seculares habeant iurisdictionem in personas illorum, qui ipsos eligunt, scilicet in ipsos de collegio: in ciuilibus tantum, etiam in figura iudicij, *argu. l. fi. C. de Iurisd. om. iud.* secus sit in criminalibus, *d. l. fin. & c. de persona, 11. quæst. 1.* idem tenet Abb. *in consi. 25. in 1. parte*, quia episcopus sit adeundus. Subdit tamẽ Abb. *in dict. c. cum contingat*, se putare tales prælatos seculares inferiores non posse cognitionaliter, sed correctionaliter, pro negligentiis & culpis modice punire, ex quo habent iurisdictionem in personis illorum, *argum. cap. ex literis* & not. *in c. accessissent. de Constit.* Infert inde Abb. *ibi colum. decimatertia*, dictos prælatos inferiores, seculares: item & Abbates, posse excommunicare illos de collegio, quia habent iurisdictionem in eos. An autem possint tales prælati instituere, vel destituere, ibidem quærit, & ponit Abba. & *colum. 14.* & etiam 15. ponit, quo in loco tribunal suum habere debeant: Inquiens si non habent territorium, sed iurisdictionem in personas, vt Abbates, Archidiaconi, Præpositi, & similes: & tunc vt arbitri possunt vbique cognoscere & diffinire. Si vero habent territorium, aliquo iure speciali, tunc infra suum territorium cognoscent: nec alterius violare debent. respectu vero Iurisdictionis pœnitentialis, dic vt ibi per eum. A præmissis tamen excipere ibi
15 videtur Abb. *colum. 13.* † vt Archipresbyteri rurales, in titulis suis, in figura Iudicij cognoscant: nec corrigendo priuare possint aliquem titulis suis, propter non residentiam, sed omnia debent referre episcopo: & pro clariori intelligentia, ponit ibi Abb. *colu. fin.* distinctas & claras conclusiones in præmissis, quem videas: cũ quo transit Felin. post aliquos alios per eum relatos, *in ca. ex parte decani,*
16 *columm. secunda, de rescrip.* † Plane dignitatem habere Archipresbyterum,

terum, non videtur dubium, præsertim si Vrbanus sit, vt per Philip. Franc. *in c. 1. nu. 6. de consuetud.* & ante eum Cardin. Floren. *in clem. 1. de praben.* cum habeat iurisdictionem, & præeminentiam in loco, vt etiam eum sequitur Card. Alexand *in c. pracepta, 55. distin. & in c. perlectis. in fin. 25. distinct.* vbi plus subdit, hoc idem habere locum, etiam in Archipresbytero rurali, secundum opin. Cardin. Floren. vbi *supra.* Quamuis Rota *in decis. 447. vel. 451. incip. fuit dubitatum,* in rurali, aliter videatur sentire. Sed magis placet prima opinio, eo etiam argumento: quia omnis ordo ecclesiasticus, habet annexam dignitatem, vt diximus *supra hoc lib. c. 1. §. primo, q. 1. in fin.* Hocque etiam coadiuuatur, quia rurales Archipresbyteri, vocari videntur Vicarij Foranei, vt per Cardin. Flor. *in c. ad hac, de offic. Archid.* † Ea quoque 17
fulgere dignitate Archipresbyterum dicamus, vt inter clarissimos reponatur, vt docet Specul. quem retulimus *supra in c. de Archi. nu. 25.* Est etiam maior ordine Archipresbyter Archidiacono, licet administratione minor, vt *supra in prin.* † Appellari quoque posse præla- 18
tus videtur, vt *supra in c. de praposito. nu. 8.*

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotalia vestimenta, repræsentant bonam iustitiam, & bona opera.*
Presbyter & sacerdos, idem sunt.
Presbyteri, & episcopi, apud veteres, idem fuerunt.
Sacerdotis ordo, primus est in ecclesia.
Presbyter Græce, Latine senior interpretatur: ex sapientia, non ætate.
Sacerdotes alij maiores, alij minores: & quorum loco sunt.
2 *Ordinem presbyteralem confert episcopus, sicut alios.*
Presbyter curatus, per patronum episcopo præsentatur.
Episcopus plus habet in institutione, quam patronus in præsentatione.
Parochiani, quod possint præscribere præsentationem sui rectoris.
Cura animarum, non debet sub annuo pretio conduci.
Cura animarum potest exerceri per vicariũ temporalem, vel perpetuum.
3 *Parochialis ecclesia tantum confertur, scientia, moribus, & ætate, idoneo: & ei qui acquisierit sacerdotium, intra annum: & excluditur laicus, & fœmina.*
4 *Parochiarum diuisio fit, accedente consensu episcopi & quando inuenta.*
5 *Parochia dicitur quasi petitio curæ: vel paræcia: quasi vicinia.*

Sacer-

24 *Sacerdos parochialis, an non inter clarissimos: sed infimos reponitur: & persona egregia dicitur, & publica: quæ potest alteri stipulari.*

LIB. II. CAPVT XII. DE PRESBYTERO PAROCHIALI.

PRESBYTER parochialis, vel curatus duodecimum & vltimum locum occupabat: simili clericali habitu, seu sacerdotali depictus. † Sacerdotalia vero indumenta repræsentare bonam iustitiam legitur *in c. si rector. vbi Card. Alexan. 43. distin.* Atqui de indumentis, quo ad eorum vsum in ecclesia, partim cum episcopo communibus, diximus *supra in c. de Episcop. in prin. num. 10.* Presbyter autem is vocatur, & idem est quod sacerdos: quia sacra dat, sicut episcopus non habet tamen pontificatus apicem: vnde chrismate frontem non signat: sed tamen verticem tantum, quando Baptizat. vt *in lib. Baptis.* nec paracletum spiritum dat, quod solum episcopis debetur: propterea apud veteres idem episcopi & presbyteri fuerunt: hique apud gentiles, Flamines dicebantur. Huius primus est sacer ordo, in ecclesia vt supra se nullum habeat, vt scribitur *in c. Cleros. 21. distinct.* vbi & presbyter Græce, latine senior interpretatur: non propter ætatem, sed propter sapientiam. *c. fin. 84. distinct.* licet inibi habeamus, canitiem esse gloriam virorum & senum. Sacerdotes etiam alij maiores dicti sunt: alij minores: Maiores quippe, vt duodecim Apostoli, quorum loco hodie sunt episcopi. *c. in nouo. ea dist.* Minores, vt 72. discipuli, quorum loco sunt presbyteri. *d. c. in nouo.* & not. Cardin. Alex. *in d. 21. dist. c. 1.* vbi de alijs maioribus & minoribus ministris ecclesiæ loquitur. † Ordo deinceps iste presbyteralis, ab episcopo confertur, vt alij ordines, vt sæpe *diximus*, præcipue *supra cap. 5. §. 4. in princ. num. 3. & in rub. de potentia episcopi in spiritualibus. num. 5. 17. & 22.* etiam cum cura & parochia, vt *ibi*, quia institutio ad episcopum pertinet, vt & per Ab. *in c. de multa. in fin. de praben.* & late explicat Hugo, *in tract. de offic. qua. prælat. in 3. parte in rub. de curat. inst.* allegat. *cap. 1. de capel. monach. in 6.* qui præmittit, vt curatus perpetuus sit ad curam animarum, auctoritate episcopi instituendus: quia inter ipsum & ecclesiam contrahitur quodam modo matrimoniũ spirituale. Si tamen adsit patronatus, debet curatus per patronum episcopo præsentari, secundũ eum. *c. ex frequentibus. de instit.*

Note: margin numbers 1 (beside "ctus. † Sacerdotalia...") and 2 (beside "bus ministris ecclesiæ loquitur. † Ordo...").

Nec aliter debet administrare, nisi de consensu diœcesani: Nam plus iuris habet episcopus, vt prælatus in collatione seu institutione: quam patronus in præsentatione. *c. dilectus. de offic. leg.* An autem parochiani possint præscribere præsentationem sui rectoris, post multa communiorem dicit Philip. Franc. *in c. quod alicui. de reg. iur.* affirmando cum Io. And. Item secundum eundem Hug. non debet sub annuo precio statui, aut conduci. *c. quoniam, 2. ne prælat. vic. suas.* Potest tamen cura animarum exerceri, per vicarium perpetuũ, vel temporalem, vt Card. *in clem. 1. § fi. de sup. neg. prælat.* & per Abb. *in c. extirpandæ. § qui vero. de præbend.* an vero delegetur, vide per Card. *in clem. 1. q. 14. de offic. vic. & in clem. 1. in prin. 23. q. de priuileg.* † Verum parochialis ecclesia tantum confertur eis, qui præstent scientia, moribus, & ætate: hoc est, qui vigesimumquintum annum attigerit, alioquin collatio non tenet. *ca. licet Canon. de election. in 6.* vbi Philip. Franc. faciunt dicta supra *in ca. de archid. nu. 6.* & non confertur, nisi eis qui sacerdotium intra annum acquisierint. *c. statutum. de elect. in 6.* & per Alciat. *in tract. de ver. signif. lib. 2. col. 84.* alias ea priuati sunt ipso iure, *d. c. licet canon.* & idem est in non residentibus personaliter. *d. §. quaro. c. extirpandæ.* nisi vt *sup.* Promotio tamen talis infra annum, nõ habet locũ in ecclesiis collegiatis, quia rector collegiatus est monendus à superiore, vt infra annũ promoueatur: quo nõ obseruato, priuabitur ecclesia *d. c statutũ. & c. cum in cunctis. §. inferiora. de elect. vbi Ab. nu. 2.* & Feder. Sen. *cons. 86.* late, & tactum est *supra. c. de præposito. nu. 1.* Sic dicas curam animarum non posse esse apud laicũ, vel fœminam, vt per Card. *in clem. 1. q. 4. de Baptis.* † Sic parochiarum diuisio, non fit, nisi accedente consensu episcopi. *c. auaritiæ. vbi Abb. & doct. de præben. & dignit.* Diuisio vero hæc fuit inuenta, post aduentum Christi: episcopatuum vero, & prouinciarum ante, vt per Abb. *in rub. de parochi.*

Et ad declarationem huius c. scire debemus. quod parochia dicitur, quasi partitio curæ: quia cuique curato datur certa pars ciuitatis, seu pars castri, per eum curanda in diuinis, vt per *cap. 1. 13. qu. 1.* docet Abb. *in rub. de paroch. & in c. de multa. col. fi. de præbend.* vbi remissiue ponit an per collationem solius baptismatis, dicatur ecclesia curata, & quid ex præstatione alterius sacramenti tantum: Aliqui sunt secundum Budæum, qui parochias inde appellatas censeant.

stant, quibus singuli sacerdotes sui, destinati sunt, ab exhibitione sanctifici crustuli, sacrosanctique panificij: ipse vero nō parochias primum, sed parœcias, quasi vicinias putat: quæ parum inter se discrepant, & videntur conuenire hic dictis: & vide Hostiens. *in sum. de paroch. §. 1.* At parochiam decē homines conficere, attestatur Spec. *in tit. de not. crim. §. iam de notorio. column. 2. versi. quidam. per c. vnio. 10. q. 3.* Diœcesis tota tamen, dicitur parochia episcopi. *c. bone. 12. q. 2. ca. ad Apostolicæ. de donat. cum sim. Bald. in l. si quis ad declinandam. §. in omnibus. col. 3. C. de episc. & cler.* ideo secundum Abb. *in d. c. ad Apostolicæ. & c. fi. de sepultur.* quilibet de diœcesi potest dici parochianus episcopi, licet habeat alium presbyterum immediatum. † Item scire debemus 6
secundum Abb. *ibi*, Beneficium dici curatum, cum habeat curam animarum, siue in foro contentioso, siue pœnitentiali, per not. per Innocen & doct. *in c. dudum. 2. de elect.* at secundum glo. *in cle. dudum. de sepultur.* tunc proprie quis habet curam, quando astringitur ad administranda ecclesiastica sacramenta, & alij tenentur ad eum recurrere. Et ideo dicas secundum Abb. *in d. c. cum cōtingat, de for. compet. col. 12. nu. 29.* Curatum habere pœnitentiale territorium, & non contentiosum, nec in ciuili, nec in criminali, & nec esse in aliqua prælatione, strictè sumpto vocabulo; vt & supra diximus *in c. de præposito. in fi.* & ideo dicit Card. *in cle. 1. in prin q. 7. de præbend.* Curam animarū non esse maiorem, quam cura quæ exerceretur in foro contentioso. Quocirca secundum Pet. Philip. Corn. *cons. 168. nu. 4. vol. 2.* presbyter parochialis dicitur ordinarius Iudex animarum, suorum parochianorum, vel saltem dicitur similis ordinario, cum habeat facultatem à seipso, & non ab alio, nec aliquem repræsentat, nisi deum. *c. si sacerdos, de offic. ord.* † Et propterea parochiani, diebus 7
festiuis audire debent missam in parochia. *c. 2. de paroch.* Item percipere debent sacramenta in ecclesia parochiali ab eius presbytero. Item in ea ecclesia parochiani debent sepeliri. *c. omnis. de pœnit. & remis.* Item parochiani præstare debent decimas personales *c. q. 16. q. 1.* Item & oblationes facere. *c. omnis Christianus, de consecr. dist. 1.* verum sponte, non coacte, nisi ratione census debiti, nisi ex obligatione testamentaria, nisi sacerdos indigeat, & nisi hoc habeat consuetudo & ideo oblationes, etiam si fiant capellis, seu altaribus fundatis infra parochiam, debentur tamen parochiæ, vt hæc omnia colligit

Abb. *in rub. de paroch & alien. paroch.* & de his iuribus parochialibus, vide etiam glo. *in cap. quia in ver. parochialibus. de pact.* & Hostien. *in d. sum. de paroch. & alien. paroch § in quibus*, vbi late & ipse loquitur de oblationibus faciendis, vt *supra*: & inter alia colligit, vt in diebus festiuis præcipuis, quis cogatur offerre: vt ibi etiam *in fin.* ponit, per
8 allegata iura, † à quibus non debeant recipi oblationes, in odium criminis: veluti si sint diffidentes, & discordantes inuicem, vt non possint ad concordiam reuocari: Item si oblationes pauperum auferant. Item si sit raptor obstinatus inobediens: Item si sit vsurarius manifestus: Item si sit meretrix publica: Item si quis immunitatem ecclesiæ violauerit, nec emendare voluerit: Item si sit hæreticus, vel receptator, & propter hoc denunciatus excommunicatus, quod de quolibet excommunicato publico, exaudiendum est. Hic est subnotandum, vt parochiani debeant sustentare clericũ, seu rectorem, si non habet vnde se alat: vt per glo. *in ca. omnis Christianus. de consecr. dist. 1.* & per Abb. *in ca. ex parte, num. 3. de test.* & per Felin. *in cap. veniens, de test. col. 2.* quod sit communis opin. Verum quia hic tetigimus de sacramentis, à sacerdote parochiali præstandis: quę septem sunt nouæ legis, videlicet Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimoniũ, quæ secundum dictam legem, suscipientibus gratiam causant, & conferunt: & quinque prima ad spiritualem vniuscuiusq; hominis in se ipso perfectionem; duo vltima ad totius ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt, vt habetur *in Const. Eugenij Veneti, Concilij Florentini, Super vnione Armenorum. §. quinto*: & de his sacramentis, vide Nicol. Plou. *in tract. de sacram.* late differentem: Perstringamus igitur primo ex ordine de his, quæ in sacramento Baptismi pertinent ad sacerdotem curatum, siue Parochialem, alia
9 qua tamen prius delibando magis signanda. Et illud in primis † vt Baptismus, Ianua salutis appelletur. *c. cum itaque. in fin. de consec dist. 4.* nam sine eo salus haberi non potest. *c. non potest. de consecr. dist. 4.* licet cum hoc sine alijs habeatur, vt per Card. Alexa. *in cap. præter. § ad hoc colum. 2. dist. 32.* nam cum eo quis renascitur spiritualiter, & membrum Christi efficitur. *c. quia passus. cir. fin. de consecr. dist. 2. & c. ad hoc, dist. 4. eo tit.* Nec possunt alia sacrata sine eo dari. *ca. si quis per ignorantiam. 1. q. 1.* nec eo carens, potest cum Christiano contrahere. *c. caue.*
28. q.

28.q.1. per quodq; originale, veniale, & mortale peccatū remittitur. *c.regenerante.de consecr.dist. 4.* & inquit Card. Alex. *in c.deinde. 25. dist.* hoc etiā tollere omne peccatum, omnem irregularitatem & infamiā, prouenientē ex delicto, & quicquid est sequela peccati, quo ad Deum, vt per Abb. *in c.gaudemus.cū glo. de diuort.* † Confertur itaque 10
Baptismus à sacerdote, ad propositum nostrum. *c.diacones. 93. dist.* & non ab alijs; nisi causa necessitatis, quia tunc & laicis Christianis hoc facere permissum est, vt ibi in tex. & glo. per Abb. *in c.1.num. 3. de Baptis.* Sic à quocunq; malo, & peruerso homine recipitur: dum nō peruerse detur. *c. Secundum. 19. dist. cum concord.* Immo etiam à Iudæo vel pagano. *c. Romanus, de consecr. dist. 4.* (qui tamen non possunt esse cōpatres, vt infra per Plouium allegandum) & à schismatico, & hæretico. *c.dictū est.1.q.1.§.quod vero.cum duobus c.seq.* de quibus & alijs vide per Card. Alex. *in d.c.prater.§.ad hoc. 32. dist.* Sic baptizari quis potest qualibet die, *c.tenet.vbi idem Card. in fin. 31. dist.* Quæ autē à Baptizante sint obseruanda: duodecim cautelas ponit Nicol. Plouius *in d.tract.de Sacram.in c. 4.1.partis.* Primā ne in priuatis domibus, sed in ecclesia baptizet: nisi in filijs regum, vel principum: vel nisi in casu necessitatis, & ex causa, *cle.1.de Baptis.* Secundam ne coacte baptizet: Tertiam ne baptizet amentem, vel furiosum; sed aliter dicit sentire Sin. Thomam. Quartam ne Iudæum, vel paganum adultum, statim Baptizet: & nisi prius de fide instruatur. *c. Iudæi.de consecr. dist. 4.* adultum tamen in casu necessitatis baptizat. & quandocunq; puerum. Quintam, si plures baptizet, seorsum & nominatim Baptizet: Sextam, ne variet formam, per aliquam interpositionem magnā, discontinuando actum; Septimam, ne Baptizet, existens in peccato mortali, quia peccat mortaliter, licet Baptismus teneat: Octauam, vt habeat circa Baptizandum, actualem intentionem Baptizandi: Nonam, ne Baptizet puerum, antequam nascatur de matris vtero, nisi pars principalis, puta caput prodeat, si prodeat manus, vel pes, in hoc poterit Baptizari sub conditione: puer tamen talis nascens mortuus sepelitur in cœmeterio. Decimā, ne matrem infirmam vel morientem, sed mortuam diuidat, in qua puer viuit. Vndecimam, ne monstrum non dijudicatum, an vnus homo, vel duo sint, Baptizare festinet: nam discernere debet, an sint plures, vel vnus: & adde non esse Baptizandum monstrum, non habens formam

formam humanã, vt per Card. *in cle. 1. §. ad hoc, de sum. trin.* Duodecimam ponit Nicol. ne Chrismate antiquo Baptizet, & subdit inter omnia, vt sacerdos diligens sit, ne puer decedat sine Baptismo, reliqua in hac materia, vide ibi, *d. c. 4.* per eum, & alibi per doct. præcipue Host. *in sum. de Baptis.* Potes tamen præmissis addere, vt caueat sacerdos, ne Baptismum reiteret. *c. ostendimus, de consecr. dist. 4. & C. ne san. Baptis. iter.* Item addas, vt sacerdos non permittat accedere ad suscipiendum infantem, etiam in confirmatione, nisi vnum patrinum vel vnam patrinam. *c. non plures, de consecr. dist. 4. c. quis, de cognat. spir. lib. 6.* vbi Philip. Franc. qui subdit, si tamen plures accedant, cõtrahitur cognatio spiritualis, plus dicit non esse necesse, interuenire aliquem suscipientem. Item subdit *circa fi.* episcopũ posse dispensare, vt plures compatres interuenire possint: Consuetudo tamen in diuersis locis, diuersimode obseruatur in hoc, vt per Nicol. *in d. tract. c. 6. 1. partis. n. 1.* & apud nos de more multi interuenire possunt.

11 † Non potest tamen talis Compater vel testis, esse infidelis. *ca. cum ita, cum gl. de consecr. dist. 4.* & per Nicol. *d. c. 4. 1. partis:* item nec minor decem octo annis, vt per Abb. *in c. debitum. de baptis.* Item adde, vt aqua baptismi sit simplex, & sanctificata, vt per Nicol. *d. tract. cap. 1. prim. partis, nu. 5.* vbi late differit, qualis debeat esse aqua, cum non aliter Baptismus fieri debeat, vt sunt verba Io. *c. 3. & de consecr. dist. 4. c. filius Dei:* nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, nõ potest intrare in regnum Dei, & per Abb. *in ca. 1. de baptis. nu. 5.* Hic autem Baptismus fluminis sumpsit virtutem ex passione Christi. *c. proprie. ea dist.* Immersioque capitis tantum si fiat, sufficit, vt per glo. *in d. c. proprie. in ver. trium millium,* & Host. *in sum. de baptis. §. quæ sit forma. col. 1.* trinaque immersio fit, vel vna tantum, secundũ diuersas consuetudines. *c. de trina. de consecr. dist. 4.* & per Abb. *d. c. 1. nu. 4.* Atque omnino proferenda sunt illa verba formalia per Sacerdotem, Ego te Baptizo, In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, amen. vt *d. c. 1. de Baptis.* vbi Abb. & idem *in c. non vt. eo. tit.* qui repetit, vt in Baptismo interuenire debeant dicta verba: & elementum aquæ; & vnum sine altero non sufficiat.

Post Baptismi Sacramentum, Confirmationis subsequitur, verum cum ad Pontificem, seu episcopi Dignitatem pertineat collatio, vt per Nicol. Plu. *in tract. de sacram. c. 1. secun. partis, numer. 4.* &

dictum

dictum est *supra in cap. 5. de episcop. §. 4. in rub. poten. epis. in spir. num. 5. & 10.* hic non est quid quæramus.

Inde, cum tali presbytero tributa sit Facultas audiendi, & terminandi confessiones, & pœnitentias parochianorum suorũ, præterquam in prohibitis: quod quotidianum est & vtile, ideo aliqua huius gratia colligamus, alibi & partim collecta, præcipue ab Host. *in sum. de pœnit. & remis. §. cui confitendum*: & secundum eum *ibi colu. 1.* dicas in primis. † Sacerdotibus datum esse à mediatore Dei & hominum, qui ipsos ecclesiæ præposuit, soluendi & ligandi potestatẽ. 12
c. multiplex. de pœnit. dist. 1. & sic Sacerdos iudex ordinarius, voluntarius est. *c. verbum. ea. dist.* at hæc in simplici sacerdote, qui non habet curam, procedunt, vbi adsit necessitas: non vbi nulla adsit necessitas: vnde religiosi, vel reclusi non habent potestatem absoluendi, vel ligandi, nec baptizandi, neque prædicandi, nec alia quæ ad curam animarum pertinent, exercendi: nisi fuerint electi à populo, vel ab episcopo, cum consensu Abbatis, vel superioris s. i. instituti. *c. alia, & c. peruenit 16. q. 1.* & declarat Hostien. *ibi, colu. 2.* qui subdit, vt si is qui confitetur, habeat licentiam iudicis sui, quod tali possit specialiter confiteri: vel habeat licentiam in genere, quod cuicunque voluerit possit confiteri: vel simpliciter, vt alij possit confiteri indefinite, tunc & confitens & audiens secure facit, *arg. c. ne pro dilatione. de pœnit. & remis.* Propius tamen ad casum nostrum. † Sacerdos 13
parochialis, ex quo sibi cura animarum commissa est, ab aliquo episcopo, sine alia licentia speciali, habet potestatem audiendi confessiones parochianorum suorum, excommunicandi, & absoluẽdi, etiam extra territorium parochiæ suæ: exceptis prohibitis. *ca. dudũ. 2. de elect. cum concord.* & per Host. *ibi col. 1.* casus autem prohibiti & episcopo reseruati, positi sunt supra *in c. de episcop. §. 4. in rub. potentia episcopi in spiritualibus, nu. 3. & 4.* Non videtur tamen concessa excommunicatio, nisi ex consuetudine vigente, Curato: vt per Abb. *in c. si sacerdos. de offic. ordin.* sed Philip. Franc. tenet contrarium *in c. 1. §. si quis, de senten. excom.* Ioan. autem Lig. tenet *in tract. de censur. eccles. §. 22. numero 1.* posse excommunicare indistincte, ea excommunicatione procedente, à potestate Clauium, fori pœnitentialis, non contentiosi: ad Hæc vide Hostien. *in sum. de senten. excom. §. quis possit, colum sexta, versicul. Hi vero curam.* Qua de re, vt vbi *supra*. per

Hostien. sacerdos talis debet scire canones pœnitentiales. *c. nullum. cum concor. 38. distin.* & ideo quilibet parochianus debet proprio sacerdoti confiteri, qui curam habet eius, & non alij. *c. omnis. de pœnit. & remis.* quia non possit eum absoluere *cap. in primis. cum sim. 2. q. 1.* & per Hostien. *ibidem*, qui limitat in casibus: Primo quando proprius sacerdos indiscretus est. *c. placuit. de pœnit. dist. 6.* & hoc cum licentia eius: de quo per Abb. *in d. c. omnis, num. 17. & nu. 11. cum gloss.* Confirmat hanc limit. scilicet, si imperitus est sacerdos: at de licentia credẽdum esse parochiano, tradit gl. *in c. 1. in ver. non habita, de priuileg. & exces. priuileg.* quam si noluerit dare curatus, recurrendi esse ad superiorem, inquit Host. *in d. sum. in § qualis debet. colu. 1.* Secundo fallit, quando alienus parochianus transtulit domicilium, sed tamen videtur proprius. Tertio, cum quis vagabundus existit. Quarto, cum quis quærit domicilium, quo se conferat, proprium relinquens, iter faciendo vel nauigando. Quinto, ratione delicti, infra propriam parochiam, ab extraneo parochiano commissi. Sexto, ratione studij. Septimo, tempore necessitatis, quia eo casu tãta est vis confessionis, vt deficiente sacerdote, quilibet alius, etiam laicus & mulier potest audire confitentem. *c. quem pœnitet. dist. 1. cum concord.* & per Abb. *in d. c. omnis, de pœnit. & remis.* Declarat tamen Hostiens. *ibi col. 2.* quo ad laicum, & mulierem, vt procedat confessio, quo ad ostendendum fidem sacramenti; quia confitens saluatur, si moriatur: non tamen vera est absolutio, quam nullus potest facere, nisi sacerdos. Octauo limitat, si quis ponat spem suam in sacerdotem proprium, vt ratum habeat. Subiungit inde ibi Hostien. vt in quocunque casu, si quis alienum Parochianum, sine licentia proprij sacerdotis audierit, iniungat ei, vt quam cito poterit, se corã proprio sacerdote repræsentet, & quod actum est, significet: *arg. c. decreto. de senten. excom. cum concord.* Præmissis declarationibus addas etiã Abb. *in d. c. omnis num. 11. de pœnit. & remis.* docentem, vt si subest alia legitima causa, vt quia est odium inter confitentem, & proprium sacerdotem, vel inter eum, & parentes presbyteri, vel quia proprius presbyter fuit particeps delicti, vt possit ab eo abstinere, si vult: qui
14 & *ibi nu. 15.* tradit, † vt Fratres prædicatores, Minores, Carmelitæ, & Heremitani possint libere audire confitentes, & ita communiter practicari, quia sunt specifice priuilegiati. *cle. dudum. § statuimus. de sepult.*

sepult. secus tamen sit in aliis religiosis, quia hi etiam ex generali licentia data à sacerdote peccatori, vt possit sibi eligere cõfessorem, non censeatur derogatum *d. c. omnis*, quominus saltem semel in anno teneatur cõfiteri proprio sacerdoti, ex quo sibi habet exhibere Eucharistiam, & vt valeat exercere dispositionem. *d. c. omnis*, vt arcendo ab ingressu ecclesiæ, non confitentem. Indistinctè tamẽ hodie credo obseruari, apud multos, vt confessio libera sit, apud quẽlibet sacerdotem, vel religiosum. † At quis proprius sacerdos dicatur, magistraliter ibi ostendit Ab. *in 12. vt presbyter parochialis*. Item episcopus. Item legatus in prouincia, & eius pœnitentiarius. Item Vicarius generalis episcopi: vnde vt ipse inquit, ad quemlibet istorum, non petita alterius licentia potest quis recurrere, per gl. *in c. 2. de pœnit. & remiss. in 6. & de offic. leg. c. 2. eo lib.* Multa alia, quæ ad materiã confessionis pertineant, vide per Ab. *in d. c. omnis, de pœnit. & remiss.* Latius per Host. *in d. sum. de pœnit. & remiss.* præcipue *in d. §. cui cõfitendum.* † Ex quib. non omittas resumere, vt sacerdos inspicere debeat qualitatem confitentis, & prout expediens fuerit, eum Instruat: admoneatque, ne peccatũ aut circumstantias celet, Interroget (licet aliqui aliter sentiant) & prudenter inquirat: vt sciat quale cõsilium, & remediũ debeat adhibere. Interrogationes autẽ fieri debent, circa personas, circa peccata, circa circumstantias personarum & peccatorum, quæ omnia sigillatim, & abunde explicantur, per Host. *in d. sum. §. qualiter sacerdos. & §. quæ interrogationes*, omittimus nos ea breuitati cõsulendo. At si quis parochianus, peccator publicus, nolit confiteri, neq; vllo modo pœnitere, præmissa trina monitione, debet eum excommunicare, vel superiori denunciare, vt inquit ibi Host. *in d. §. qualiter sacerdos. col. fi.* † Porro sacerdos cauere debet, ne verbo, aut signo, aut alio quouis modo, aliquatenus prodat peccatorem, aut peccatum reuelet, alioquin non solũ à Sacerdotali officio deponendus est, verum etiam in arctũ monasterium, ad agendam perpetuã pœnitentiã, est detrudendus, *d. c. omnis, in fi. vbi Abb. nu. 8.* & quandoque in arctum carcerem, vt inibi per Abb. & per Bernard. Diaz *in practic. canon. crim. in ver. peccatores*: & receptum videtur vt etiam Papa non possit cogere sacerdotem, ad reuelandam confessionem, vt per Felin. *in cap. 1. de except.* & per Abb. *in ca. dilectus. de excess. prælat.* quia dicitur in hoc vicarius Dei specialis, & scit

15 · 16 · 17 (marginal paragraph numbers beside "At quis proprius sacerdos", "Ex quib. non omittas", "Porro sacerdos")

vt Deus, non vt homo, secundum eum: & vide addita ad Abb. ibi, qui in *d. c. omnis, num. 24:* quærit an teneatur sacerdos reuelare, si timeatur scandalum; & concludit quod sic, in crimine committēdo, non commisso: Sed de hac reuelatione dic plene per Franc. Rip. *in tract. de peste. in rub. de remed. ad curandam pestem, Versic. sed quia, num. 99. & seq* & latissime de confitente, sacerdote & confessione, vide pulchre ab eo collecta *d. versic sed quia per totum.*

Postquam autem Rector parochialis in sacramento confessionis, & pœnitentiæ, functus est officio suo, cum parochianis sibi

18 subditis, ad Eucharistiæ inde sacrificium, † quod Bona Gratia, interpretatur: confugere solet: illud eis solenniter subministrando: Nam eius cura & solicitudo est, Eucharistiam distribuere. *c. diacones c. peruenit. & c præsente 93 dist.* ab eo que cōsecratur, vti sacerdote, non ab alio. *c. eccle. 95. dist.* Sed an sacerdos hæreticus, excommunicatus, & depositus, verum Corpus Christi conficiat, & sacramenta conferat, vide per gl. *in c. 1. 9. q. 1.* concludentem quod sic, in duobus primis casibus: & vide per Bertachin. *in tractat. de episcop. lib. 4. in vlt. parte,* & doct. *in d. c. 1.* At Ieiunum conficere, & assumere Eucharistiam debere, cautum est: nisi aliud suadeat necessitas. *ca. liquido. de consecrat. dist 2 & c si quis de corpore 26. q 6.* & de hoc sacramento vide multa per Nicol. Plouei. *in tract, de sacram. in 3. parte: præcipue. ca. 4.* Quæ cautelæ per Sacerdotem in hoc sint seruandæ: Eamque ipse rector semper paratē habere debet, propter infirmitates. *c. presby-*

19 *ter. de consec. r. dist. 1.* † Et semel saltē in anno, in Paschate, vel in die Iouis, vel in die resurrectionis, quilibet tale Eucharistiæ sacramentū suscipere tenetur: nisi ipse aliqua rationabili causa, aliter consuluerit ad tempus abstinendum: alioquin Parochianus & viuens ab ingressu Ecclesiæ arcetur, & moriens Christiana carere debet sepultura. *d. c. omnis. de pœnit. & remis. vbi Ab. col. 2. & 3.* Constitutum tamen erat alias, vt ter in anno, si non frequentius, homines communicarent: videlicet in Pascha, & Pentecoste & Natali Domini. *ca. & si non frequentius. de consecr. dist. 2.* quod & multi ad diuina promptiores hodie obseruant. At tempus discretionis, hoc est: quando quis est doli capax ante, vel post, saltem septennium, consideratur in confessione, & pœnitentia, secundum tex. & Abb. *in d. c. omnis.* Quo ad Eucharistiam autem obseruari tradit, vt puberibus tantum exhi-

beatur:

beatur:& rectius, propter reuerentiam tanti sacramenti. Pœnitentibus etiam, licet quoq; manifestis excessibus: videlicet homicidio, incendio, violenta manuum iniectione in personas Ecclesiasticas, ecclesiarum violatione, vel incestu, excommunicatis: Eucharistia, seu viaticum in morte non est denegandum. *c. pœnitentes. 50. dist. c. fin. vbi Ab. de sepult.* qui hoc cum tex. etiam ampliat procedere, quamuis prius nõ fiat satisfactio, cum sufficiat recipere cautionem in mortis articulo: idemq; putat si satisfactio exigat lõgum tractatum. Sic Eucharistia etiam danda est infirmo, etiam non ieiuno, cõtinente necessitate: sicq; non confesso, si per ipsum non stetit, quin confiteretur. *cap. hi qui 26. q. 6.* Regulariter tamen dicit per tex. *in cap. 1. de verb. signif.* pro manifesta offensa excommunicatum non debere absolui nisi prius satisfaciat. Sic habetur *in c. pro dilectione. distin. 2. de pœnit.* non esse Eucharistiam dandam illis, qui enormiter publice deliquerunt. Sic nec raptoribus rerum ecclesiæ. *c. indigne. 12. q. 2.* Sic nec exhibetur, pollutione nocturna pollutis ex præcedenti crapula, & cogitatione immunda. *c. testamentum. 6. dist.* Econuerso pariter ab hæretico non est danda, neq; assumenda Eucharistia: namque melius est mori. *c. pen. & fi. 24. q. 1.*

Extrema inde vnctio succedit,† quæ secundum Scotũ, vt refert idẽ Nicol. Plouei. *in d. tract. in 5. parte. c. 1.* diffinitur, vt sit infirmi hominis, vnctio facta in partibus determinatis corporis: cum oleo consecrato, ab episcopo: ministrata à Sacerdote, certa verba, cum intẽtione debita proferẽte ex institutione diuina, efficaciter significans curationẽ venialiũ. Ex quib. cõstat, ad presbyterũ tale inungendi munus pertinere: quod in præfat ibi probari etiam tradit Nic. Iac. *c. 5.* per illa verba. Infirmatur quis ex vobis, Inducat presbyteros ecclesiæ, vt orent super eũ, vngentes eũ oleo, in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmũ. Quæ recepta sunt *in c. 1. de Sac. vnc.* vbi habetur de multiplici vnctione: probatur etiã *in c. quæsiuit, de ver. sign.* vbi exprimitur, vt hoc solus etiam sacerdos peragere possit. Sed gl. ibidem hoc exponit, imminente necessitate: aliter tamen quam gl. & Hostien. sentit ibidem Abb. Practicam quomodo se habere debeat sacerdos, in huius sacramenti collatione, & reliqua in eius materia, ponit ibi Nicol. præcipue quibus sit danda, & quibus partibus corporis: & aliqua vide per Hostien. *in sum. de Sac. vnct.* 20

Ordinis inde sacramentum, sexto loco & Septimo Matrimonij subsequitur. Verum cum pariter collatio ordinum episcopo conueniat, vt retulimus *supra in hoc c. num. 2.* Ideo de eo sufficiat remissio curiosis, ad dicta & collecta per Nicol. *in d. tract. in 6. parte:* vel alibi per doct. Sic quo ad matrimonij sacramentum, pauca pertinēt ad presbyterum parochialem: potes tamen videre etiam multa per
21 Nicol. *ibi in 7. parte.* † Illa autem quæ ad presbyterum parochialem spectant, hæc sunt inter alia, vt scilicet proponat edicta in ecclesia, termino competenti statuto, vt qui voluerit allegare legitimum Impedimentum, in matrimonio contrahendo, illud opponat: & nihilominus ipse Presbyter per se inuestiget, vtrum aliquod Impedimentum obstet: quod si obstabit rationabiliter interdicat matrimonium, donec probatio fiat: at si is sacerdos contempserit prohibere, modo quo *supra:* vel interesse præsumpserit, per triennium ab officio suspenditur: In matrimonio autem contrahendo, debet interuenire ipse presbyter, vel saltem de eius scientia debet cōtrahi. *c. aliter. 30. q. 5.* & hæc etiam declarat Abb. per illum tex. *in c. fin. de cland. despons. colum. 2.* qui ibi *num. 9.* subdit in multis locis non seruari memoratam denunciationem, sed sufficere quod matrimonium contrahatur in facie ecclesiæ, scilicet cum multitudine fidelium, secundum morem Patriæ: quo casu quis non dicatur clandestine contrahere: & de pœna presbyteri, & aliorum, vide etiam Bernard. Diaz *in practic. canon. crim. in versic. clandestinis.* Ad Sacerdotem quoque pertinet benedictio nuptiarum: vel matrimonij: nec admittitur, vt eam faciat inferior clericus. *d. 30. quæst. 5. c. aliter. c. fi. vbi Card. Alexand. 23. dist.* vbi exprimitur eadem nocte pro reuerentia benedictionis, vel biduo, vel triduo, esse in virginitate permanendum: quod tamen secundum gl. *d. ca. fin.* consilium est, non præceptum: sed Cardin. ostendit inobedientem peccare, saltē venialiter, licet non mortaliter: subditque, vt eadem ratione vir, & vxor, continere se debeant, die qua recipiunt corpus Christi. Non debet tamen Presbyter secundas benedicere nuptias, siue vir, siue mulier, alias receperit benedictionem, quia ea cōmunis est, & ideo non debet iterari. *cap. de his 31. qu. 1. & cap. vir autem. de secund. nup. vbi Abb.* si aliter sacerdos obseruauerit, arbitrio Iudicis erit puniendus, ✠ secundum communiorem * opinionem, vt per Bernard. Diaz. *in*

practic.

practic. canon. crim. in ver. nuptias secundas. At hic recte & absolute dicamus, vt officiũ sacerdotis sit, benedicere, Dei benedictionis effectum tribuere. *ca. dictum est. 1. q. 1.* † Item ad sacerdotem habentem 22
curam animarum, sicut ad prælatum, munus prædicandi spectat, & de Iure communi, prędicare est officium curatorum, non aliorum, vt per Felin. cum allegatis *in c. excommunicamus, nu. 4. de hæretic.* qui ibidem tradit, vt sic licentiam dare possit prædicãdi in sua parochia, cum generalem det solus episcopus: præconis enim officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit, vt ante aduentum iudicis, qui terribiliter sequitur, ipse declamando graditur, atque se ita prudenter habere debet, ne tacenda proferat, aut proferenda reticeat. *c. si rector. 43. dist.* ex quo obseruat Card. Alexa. taciturnitatem, vel in prælato, vel curato, tempore debito quo prædicare tenetur, esse peccatum mortale. *2. q. 1. c. si peccauerit*, declarando: nisi talis taciturnitas sit discreta, quia tunc est virtus. Item not. ibi idẽ Card. Prædicatores instructos esse debere, vt in doctrina sua, debeant auctoritatibus dicta sua fundare, post auctoritates ipsas, Latius explanare. Nam in Sacerdote neque simplicitas, neque aliud excusat ignorantiam. *glo. in c. 1. 36. distin. per ca. si in laicis, 38. distin.* quæ autem scientia requiratur in eo, vel episcopo, vel aliis prælatis, diximus *supra hoc lib. c. 1. §. 2. quæst. 4. nu. 11.* Et his annexum est, vt dicamus sacerdotem, libros necessarios habere debere, ad regimen Ecclesiæ: aliter sacerdos non appellatur, sicut nec doctor. *c. quæ, vbi Card. Alex. 38. dist.* & qui libri illi sunt, vt ibi, scilicet Sacramentorum, vel Missale, Lectionarium, Antiphonarium, Baptisterium, Computum, Canones pœnitentiales, Psalterium, Homeliæ, per circulum anni in Dominicis diebus, & singulis festiuitatib. ap: ę; nec horum vnus debet abesse, ac inquit Bald. *in rub. de sum. trin.* prælatos Ecclesiarum, scire debere articulos fidei, explicare explicite non solum implicite, cum laicis sufficiat credere implicite, quicquid Ro. Ecclesia credit. Et deponitur Sacerdos ex crassa & supina ignorantia, vt per Abb. *in c. fin. nume. 3. de celeb. mis.* sed Bernard. *in practic. can. crim. in ver. illiterati,* arbitrariam pœnam tradit: & conueniens videri ait, vt ab ordinibus sacerdos suspendatur, donec sufficientiam ordini requisitam habuerit. Multa etiam alia sunt quæ sacerdos obseruare debet, & ab illis cauere, vt faciunt dicta de episcopo, præ-
sertim

23 sertim *eo.c.§. 2.& §. 3.* † Et illud hic non omittendum est, vt continentiam obseruet, neque habere possit vxorem: vt *d.§.3.nu. 12.* licet olim Sacerdotes habere possent, & contrahere, secundum gl. *in ca. cum in præterito.84.dist.* & sobrius esse debet. *35.dist.c.vinolentum*: & discretus, & doctus *37. dist. per totum. & 38. in pluribus*: & in vestibus, & gestu maturus *c.clericus.41.dist.* & tenetur orare pro subditis, ratione oblationum. *1.q.1.c.sacerdotes*, & generaliter debet esse in officio suo cautus. *c.1.14.q.6.* & corpore & mente mundus: cum diuino officio & sacrificio debeat esse intentus. *1.q.1.c.necesse.& c.in grau.bus, & duobus seq.3.q.7.* Sacerdotalis vero splendor, non parum consideratur, vt faciũt dicta *supra hoc c. 1.q. 1.* vbi diximus sacerdotes appellari Deos, Angelos, Reges & salem terræ, & mundi lumina, omnium Patres, & Magistros, & habere dignitatẽ, & esse egregias personas, & præcedere doctorem: Quibus adde, vt huius Ministerio, & non alterius
24 corpus Christi consecretur. *c.ecce ego, 95.dist.* † non tamen sacerdos Parochialis inter clarissimos haberi posse videtur, licet sit rector alicuius ecclesiæ, nã inter infimos reponitur, vt per Spec. *in tit. de iurisd.om.Iud.col.3.vers.alij rectores, per c.nemo.cum conc.d. 2.q.1.* quod videtur consentiendum, ex quo dictum est, hunc non habere iurisdictionem contentiosam, sed voluntariam; & faciunt dicta Abb. *in c. si sacerdos.col 2.de offic.ord.* & ideo personæ egregiæ tantum dici posse videntur, vt *supra*: & faciunt quæ scripsimus *in tract. de duello, & Pace, concl. 77.* Sed his obstant dicta *supra li.1.c.1.§.1.in ver. Gladium.q.2.nu. 27.& 32.* dum affirmauimus: Doctorem, seu aduocatum, clarissimum, atque hoc *lib.2.c.1.q.1.* Sacerdotem ei præferendum diximus, ergo & ipse presbyter clarissimus dici posse videtur. Cogita, Atque adde vt dicatur persona publica, & sic sacerdotium ius publicum: & si quis lædit sacerdotem, potest tanquam de crimine publico accusari à quolibet: & Pro iniuria eius competit actio etiam reip. quæ non tollitur, licet iniuriatus de ea paciscatur. Sic potest sacerdos alteri stipulari, in his quæ pertinent ad officium suum: vt hæc omnia cumulauit Card. Alexan. *in c. ius publicum.2.dist.*

FINIS.

REPER.

REPERTORIVM LOCVPLETISSIMVM D. LANCELLOTTI CONRADI, IVRISCONSVLTI CLARISSIMI.

In quo tanquam in proprio Domicilio, omnia quæ ſunt in hoc ſuo templo Iudicum (vt vocat) ſelectiora; ſub certis vocibus generalibus non ſine magno lectoris commodo collocantur: vt cuique mediocriter in eo verſato ex ſequenti tabella facile apparebit.

Archi-

B.

Consue-

Degra-

Disdi-

942

E

943

Epi-

Epifco-

Guar-

950

Impe-

Ius

Lit

 pella-

Mone-

O

P

Papa

Papa

Patri-

366

Pon-

Pon-

Prouin-

Prouo-

373

Roga-

T

V

Verba

F I N I S.

FRANCOFORTI AD MOENVM,
Ex Officina Typographica Matthæi Beckeri,
ſumptibus Ioannis Theobaldi Schönvvetteri.

ANNO

M. DC.

P.

LEGATORIA A. PANDIMIGLIO - ROMA -
1921